

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

Shota Rustaveli State University
Faculty of Humanities

ჰუმანიტარული მეცნიერებები ინფორმაციულ
საზოგადოებაში

საერთაშორისო კონფერენციის მასალები

International Conference Proceedings

HUMANITIES IN THE INFORMATION SOCIETY

I

გამომცემლობა
„შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“
ბათუმი – 2009

რედაქტორი: პროფესორი მარინა გიორგაძე

სარედაქციო კოლეგია: პროფ. მამია ფაღავა, პროფ. ირინე გოშხეთელიანი, პროფ. მარინა აროშიძე, პროფ. რამაზ ხალვაში, პროფ. მაია ჭიჭილეიშვილი, ასოც. პროფ. ლალი ზაქარაძე, ასოც. პროფ. ლელა თავდგირიძე, ასოც. პროფ. კახა სურგულაძე, ასოც. პროფ. ნანა ხახუტაიშვილი, თამარ სირაძე

Editor: Professor Marina Giorgadze

Editorial Board: Prof. Mamia Paghava, Prof. Irine Goshkheteliani, Prof. Marina Aroshidze, Prof. Ramaz Khalvashi, Prof. Maia Chichileishvili, Assoc. Prof. Lali Zakaradze, Assoc. Prof. Lela Tavdgiridze, Assoc. Prof. Kakha Surguladze, Assoc. Prof. Nana Khakhutaishvili, Tamar Siradze

ISSN 1987-7625

ISBN 987-9941-409-91-2

© „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“ – 2009

წინასიტყვაობა

საუნივერსიტეტო ცხოვრებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს საზეცნიერო ფორუმს, სამეცნიერო დისკუსიებს, იდეების გაცვლას, თვალსაზრისთა შეჯერებას. თანამედროვე ევროპულ საგანმანათლებლო სივრცეში უმაღლესი განათლების განვითარების ძირითადი სტრატეგია კვლევითი უნივერსიტეტების ჩამოყალიბებაა, ახალი ცოდნის გენერირება, სწავლებისა და კვლევის ინტეგრაცია. კონფერენციის პროგრამა ცხადყოფს, რაოდენ მრავალმხრივი და მრავალფეროვანია მონაწილეთა სამეცნიერო ინტერესები, კვლევის სფერო. ფილოსოფია, ისტორია, ლიტერატურა, ენათმეცნიერება, ხელოვნება, განათლება, ესაა მთავარი მიმართულებები, რომელთა მიხედვითაც წარიმართა დისკუსიები სხვადასხვა სექციაში.

კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს საუნივერსიტეტო ცენტრების პროფესორებმა და მეცნიერებმა აკადემიის ინსტიტუტების მეცნიერებმა, ასევე, ჩვენმა უცხოელმა კოლეგებმა.

კონფერენციის ერთ-ერთი მთავარი ღირსება იყო ის, რომ მის მუშაობაში მონაწილეობდნენ ახალგაზრდა, დამწყები მეცნიერები, დოქტორანტები. მათთვის განსაკუთრებით სასარგებლო იყო ამ სამეცნიერო ფორუმში მონაწილეობა ცნობილი მეცნიერების გვერდით, მათი გამოცდილების გაზიარება, დისკუსიებში მონაწილეობა.

აქტუალური და საინტერესო აღმოჩნდა კონფერენციის დევიზიც – “ჰუმანიტარული მეცნიერებები ინფორმაციულ საზოგადოებაში” – საყოველთაო გლობალიზაციის, საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარების ეპოქაში, როცა იცვლება ჩვენი ცხოვრების წესი და რიტმი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებებშიც განვითარების ახალი ტენდენციები იჩენს თავს. როგორია ამ ცვლილებათა არსი, რამდენად თანამედროვეა ჩვენი კვლევების თემატიკა, კვლევის მეთოდები? ანუ რას ვიკვლევთ? რატომ და როგორ?

კონფერენციაზე წარმოდგენილ მოხსენებებში განხილულია შემდეგი თემები: ომი და პოლიტიკა, პოლიტიკური ზეცხურსი, პოლიტიკური რიტორიკა, კომუნიკაცია პიროვნებათა შორის, დიალოგი კულტურათა შორის, რაც ცხადყოფს, რომ კონფერენციის თემატიკას ნამდვილად არ აკლდა აქტუალობა, დისკუსიებს კი – სიმძაფრე.

მუდმივად დაისმის კითხვები: რამდენად სწორია ორიენტირები, რომელთაც ვირჩევთ ამ ჩვენს ცვალებად სამყაროში? რა ღირებულებები დაეკარგეთ და რა შევიძინეთ? ჩვენი კონფერენციის კრებულის ყდას ორი ფოტო ამშვენებს – ჩვენი უნივერსიტეტი დღეს და საუკუნის წინ. ამ ანსლუელის განამელოებაში ჩვენი შენობა, მართლაც, ძალიან გალამაზდა, ფერი იცვალა, ერთი სართულით აფარდდით კიდევ, მაგრამ ამ შენობას აღარ ადგას გუმბათი, სიმბოლო ჩვენი სულიერებისა, და ეს ალბათ სიმბოლურია. ნამდვილად ღირს ამაზე დაფიქრება.

ძველ რომაელებს პქონდათ ასეთი გამოთქმა, “Tempora mutantur et nos mutamur in illis” (“დრონი იცვლებიან და ჩვენც მათთან ერთად”), მაგრამ იმავე რომაელებს მეორე გამოთქმაც პქონდათ: “Tempora mutantur, sed non mores et comprehensiones rerum” (“დრონი იცვლებიან, მაგრამ არა ზნე-ჩვეულებანი და საგანთა გაცება (აღქმა)”). რომელშია ჭეშმარიტება? ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა განვითარების ტენდენციების კვლევა თანამედროვე ინფორმაციულ საზოგადოებაში ერთგვარი პასუხია ამ კითხვებზე და დასტური იმისა, რომ, როგორც დიდი ჰუმანისტები აღნიშნავდნენ, თუ ჩვენს სამყაროს გადარჩენა უწერია და მომავალი აქვს, ეს გზა სწორედ ჰუმანიტარული მეცნიერებების განვითარებაზე გადის.

რედაქტორი, პროფესორი მარინა გიორგაძე

P r e f a c e

Scientific forums, scholarly discussions, exchanging ideas and collation of opinions are of paramount importance in a university life. In modern European educational space the main strategy of the development of higher education is to create research universities, generate new knowledge, integration of teaching and research. The program of the conference clearly shows how diverse and multilateral the scientific interests of the participants are, as well as the spheres of their research: Philosophy, history, literature, linguistics, arts, education – these are the main directions according to which the discussions were held in different sections.

The professors from the university centers of Georgia, the scholars and scientists from the institutes of the Georgian Academy of Sciences as well as the foreign colleagues participated in the conference.

One of the main merits of the conference was the fact that it was attended by young scholars and doctoral students. For them it was particularly useful to participate in the forum side by side with the prominent scholars, to exchange experience and participate in discussions.

The slogan of the conference "Humanities in the Information Society" - appeared to be especially interesting and topical too. In the epoch of total globalization and information technologies when the laws and rhythms of our lives are constantly changing, new tendencies of development emerge in the humanities. What is the essence of these changes, to what extent the themes of our researches and the methods are? What are we investigating? Why and how?

The papers presented at the conference discussed the following issues: war and politics, political discourse, political rhetoric, communication between individuals, dialogue between cultures. It shows that the issues of the conference never lacked urgency and the discussions – sharpness.

We constantly hear the questions: how correct are the guidelines we choose in this changeable world? What values have we lost and what – gained? Two photos are depicted on the cover of our conference proceedings – our university today and a hundred years ago. During the century the building has really become more beautiful, we even became a floor higher... However, there is no dome over the building any more - the symbol of our spirituality. It might be symbolic and we should ponder about it indeed.

The ancient Romans had a proverb - "*Tempora mutantur et nos mutamur in illis*"; but the same Romans had another proverb as well "*Tempora mutantur, sed non mores et comprehensiones rerum*". Which one contains the truth? The research of the tendencies in development of the Humanities in the information age is a kind of an answer to these questions and the confirmation that, as the great humanists remarked, if our world is destined to survive and has a future then this road passes through the development of the Humanities.

Professor Marina Giorgadze
Editor

ჯალბარათა დიპლომატიის ისტორიულ საზღვრებში და ქართულთა
დიპლომატიის ზოგიერთი საკითხი¹

ისტორიული სამხრეთი საქართველო (თანამედროვე თურქეთის რესპუბლიკის ჭოროხისა და მტკვრის ხეობების ქართული პროვინციები) სამ საუკუნეზე მეტია კულტურების (ქართული – ქრისტიანული და ოსმალურ-თურქული – მუსლიმური) დიალოგის (უმჯობესი იქნებოდა გვეთქვა, სხვადასხვა კულტურების ბრძოლის) ასპარეზად იქცა. „დიპლომატი“ ქართველთათვის იყო ხანგრძლივი და მოქმადი. მათ მრავალი მიმართულებით უხდებოდათ ბრძოლა საკუთარი იდენტურობის, მეობის შესანარჩუნებლად. ჯერ ოსმალეთს, შემდეგ კი თურქეთის რესპუბლიკის შემადგენლობაში ყოფნამ, ბუნებრივია, თავისი კვალი დაამჩნია აქაურთა ყოფას, კულტურას, მეტყველებას, მსოფლმხედველობას... დაპყრობილი ქართველობა წინააღმდეგობა უწევდა დამპყრობელ კულტურას, ცდილობდა, არ აღრეულიყო „უცხო თესლში“... აქაურმა ქართველობამ მოახერხა, რომ დაპყრობიდან მთელი საუკუნის განმავლობაშიც კი შეენარჩუნებინა ქრისტიანობა. ცნობილია, რომ XVII საუკუნის გასულამდე ტბებში მოღვაწეობდნენ, მოგვიანებით კუთხის იძულებით (სოფიურ მრავალი მისესის გამო – ნებით) გამამადიანების შემდეგ ქრისტიანობა ე.წ. „ფარული ქრისტიანობის“ სახით აგრძელებდა არსებობას თითქმის XX საუკუნემდე. საბოლოოდ ბრძოლა იდიპლომატი უმეტეს შემთხვევაში თურქულის გამარჯვებით დასრულდა. აკად. ნ. მარი წერდა, რომ ქართველთა გაოსმალების პროცესმა განეწიო სამი ხანა:

ა. პოლიტიკური შესისხლხორცება ოსმალეთის სახელმწიფოებრივ ორგანიზმთან;

ბ. სარწმუნოებრივი გარდაქმნა, მოქცევა ისლამზე, რაც ძირითადად XVIII-XIX საუკუნეებში მოხდა;

გ. მესამე, გრძელი და ყველაზე დამორგუნველი ხანა იყო ე.წ. „ლინგვისტური ხანა“, რომელიც საკმაოდ ადრე დაიწყო და ჯერაც არ დამთავრებულა“ (მარი 1978:166).

ეფიქრობთ, სწორი დაკვირვებაა. პირველი ორი პერიოდი შედარებით მალე გასრულდა, მესამე – ე.წ. „ლინგვისტური ხანა“ დასრულდა გრძელდებდა. თურქეთის საქართველოს მკვიდრნი – ტაოელები, კლარჯები, შავშელები ცდილობდნენ არ დაეიწიონ ქართული ენა (შესაბამისად ზოგიერთი ქართული ტრადიცია), ენა, რომელიც მათი ენაობაა, მათი გურჯობის უპირველესი ნიშანი. „გურჯი“ და „თურქი“ ორი დაპირისპირებული მცნებაა „ოსმალის ქართველთა“ ცნობიერებაში. გურჯობა უპირველესად ქართულის, გურჯულის ცოდნით (არდაეიწებით) განისაზღვრება. გურჯობა და გურჯული ქმნის სამყაროს მათეულ ხატს.

მიუხედავად პნელბელობისა, თურქეთის საქართველოს მკვიდრებმა შეინარჩუნეს ეროვნული თითმეცნება. აქაურ ქართველთა განწიობას კარგად გამოხატავს უსტამისელი (შეშეთი) ეუბ დემირის (დათუნაშვილი) სიტყვები: „ხელი რომ გამკრათ, ჩემი სისხლი ქართულათ დაწერავს“ (იხ. ხალვაში 2007:308; შტრ. შიოშვილი 2009. ხელნაწერი).

ენასთან, რა მდგომარეობა იყო ქართველი ენის, სამხრეთ საქართველოს მკვიდრთა იდენტობის მთავარი ნიშნის ცოდნის თვალსაზრისით „თურქეთის საქართველოში“ ძველად და რა მდგომარეობა ახლა.

ვახუშტი ბგრატიონის ცნობით, სპარსი და თორთომში XVIII საუკუნეში ქართულად დაპირისპირდნენ, თუმცა უკვე გამამადიანებულნი იყვნენ. მოუხსნიონ მემბატინავს:

სპერელნი იყვნენ „...კაცი ...მგავსნი სამცხისანი და აწ მოამადიანი სრულიად, ენითა ქართულითა და ზნითა ოსმალთა“ (ვახუშტი 1973:686,11-13);

თორთომელნი კი არიან „კაცი ვითარცა მესხნი და აწ სრულიად მოამადიანი, ენითა ქართულითავე, არამედ უზნობენ თურქულსა“ (ვახუშტი 1973:686,23-25).

სამწუხაროდ, ჩვენს დროში სპერსა და თორთომში ქართული დაივიწყეს, თუმცა ბერს ახსოვს, რომ მისი წინაპარი ქართველი იყო.

¹ ნაშრომი შესრულებულია საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის (რუსთაველის ფონდი) გრანტის ფარგლებში (№180-08-1-030, შპეშური).

ქართული ენა დაუევიწყიათ კოლასა და არტანუჯი. 1887 წლის გაზეთ „დროებაში“ ს. ბაერელის პუბლიცისტიკით ვითხოვლობთ: „იენე ძველად ქართულები ვყოფილვართ, ეს ბებიაჩემისგან გამიგონია იმ ცხოვრებულმა ქართულიც იცოდა“ – ამბობს არტანუჯელი ქართველი (ბაერელი 1887). ჩანს, თავად მოხრობელმა ქართული არ იცის.

XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან ისტორიულ სამხრეთ საქართველოში იმოგზაურა არაერთმა მეცნიერმა და მოღვაწემ, რომელთა ჩანაწერებმა შემოგვიტანეს ძვირფასი ცნობები ოსმალის საქართველოს მკვიდრთა ყოფის, კულტურის, მეტყველების შესახებ. ერთ-ერთი პირველთაგანი იყო ისტორიკოსი დ. ბაქრაძე. მკითხველის ყურადღებას მიიქცევთ დ. ბაქრაძის თანამგზავრის, - ნევადაშვილის ერთ ცნობას, რომელიც კოლას (გოლას, ასე უწოდებს ნევადაშვილს) შეხებდა. კოლას მოსახლეობა „უკიდრბოიე ყველა მუსლიმანია. ქართულად ძნელად ვინმე ლაპარაკობდეს“ (ბაქრაძე 1987: 40). ამ ცნობის ავტორი 20 წელი ამ კუთხეში ცხოვრობდა, ეწეოდა ვაჭრობას, ყოველდღიური ურთიერთობა ჰქონდა ადგილობრივ მოსახლეობასთან და კარგადაც იცნობდა მას. ამდენად, ცნობა სანდოა.

მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ XIX საუკუნის 70-იან წლებში კოლაში ძნელად, მაგრამ მაინც ლაპარაკობდნენ ქართულად.

გ. ყაზბეგის ცნობით, შავშეთში ადგილობრივი მოსახლეობა (12000-ზე მეტი ქართველი) „საოჯახო ყოფაში – სუფთა ქართული, მთიანი საქართველოს მოსახლეობის, ე.ი. კაცკასიის მითულების აქცენტით ლაპარაკობენ_ საკუთრად შავშეთში ქართულად ყველა არ ლაპარაკობს. მრავალ სოფელში ეს ენა სრულიად გაქრა და მის ადგილას პროპორციულად განვითარდა თურქული, რომელმაც სხვათა ენისაგან მიიღო მრავალი სიტყვა. საჭიროა აღინიშნოს, რომ დიდი გზის გასწვრივ განლაგებული სოფლების მცხოვრებლებმა მიუღიანად დაივიწყეს ქართული ენა, თუმცა ყველა მათგანი ამბობს, რომ მათი მამები გურჯები იყვნენ. რაც უფრო ეუახლოვებით არტანუჯს, მით უფრო ნაკლებად გეხდებოდა ქართული ენის მცოდნე, თუმცა გობიხვეწის მთის შემოგარენში მდებარე 12 სოფელს ხალხი გურჯისებრს უწოდებს“ (ყაზბეგი 1995:90). დღესაც აქაურთაგან „ქართულად მოლაპარაკეთა ხეობას“ (მექართველთა ხეობას) ეძახიან, თუმცა ახლა აღარავინ იცის ქართული (ყადაგა 2005ა:12).

სხვა სურათი დახვდა მოგზაურს გორიხის სანაპიროს (ბორჩხა, მურღული) მოსახლეობაში. აქაურები „სუფთა ქართულს ლაპარაკობენ. ისინი ტიპითა და სუფთა გონებრივი თვისებებით გამოირჩევიან. ეს ქვეყანა ოდითგანვე სუფთა ქართული რასის აკანს წარმოადგენდა და ახლაც, ბედის უკუღმართობის მიუხედავად, შეინარჩუნა თავისი ძველი ღირსებები“ (ყაზბეგი 1995:116).

შეიძლება ითქვას, რომ გ. ყაზბეგისრიონდელი ვითარება დღემდეა შემორჩენილი. გორიხის ხეობის მოსახლეობას უკეთესად შეუნახავს ქართული, ვიდრე შავშელებს. შავშეთის დიდი ქვეყნის ნაწილს (იმერხევი, ჩაქველი, უსტაბისი, მაჭახელი) დღემდე შეუნახავს ქართული ენა.

გვიამბავს ცნობით, ყო აქაური ქართველნი იყვნენ მოსახლეობა და სხვა ქართველი მამპლიანები „თავიანთ თავს თათრებად თყლიან. მათ არ იციან, რომ ქართველები არიან, თუცა შესანიშნავად იციან ქართული...“ (გვიამბავ 1878, №187-188).

ა. ანთაძის კი ასე ახასიათებს კლარჯეთის მოსახლეობას: „გორიხის ხეობის ხალხი ცოცხალი, მხნე, შრომისმოყვარე, კეთილი და ამასთანავე პირდაპირი ხალხია. მას მიუგებართ კიდევ მშვენიერი გარეგნული შესახედაობა, რომელიც სუყველა კაცს აკვირებს. ენაში ხომ ქართველებისაგან გერ გააჩნევთ“ (ანთაძე 1897).

მოყვანილი ამონაწერის ბოლო წინადადება „ენაში ხომ ქართველებისაგან ვერ გააჩნევთ“ უქმარისობის განცდას ბადებს, რატომ უნდა გავარჩიოთ ქართველებისაგან, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ ჭკამიას ნათქვამს, რომ აქაურები „თავიანთ თავს თათრებად თელიან“ ნათელი გახდება ა. ანთაძის სხსენებულნი გამოთქმის არსი.

ბ. ტვიჩინაძეს სამხრეთ საქართველოში მოგზაურობისას მიმეხ სურათი დახვედრია. მოვიყვანოთ რამდენიმე ამონარიდს მისი შრომებიდან:

1. „... აქ ყველაფერი დაქვეითებულია და ჩვენი ძველი ქართველთი, ჩვენი გამოჩენილი მესხნი იმ დროისაგან აღარ არიან, რაც ოდესმე ყოფილან. აქ ყველაფერი ქართველობისა ფერფლად ქცეულა. აქ მხოლოდ ერთადერთი ქართული ენა არსებობს, იგიც სოფიურთ ალბაგს, ყველგან არა, რომელიც სამი საუკუნის განმავლობაში ათასის წეითა და დაგვიტ შემოუნახავთ მამპლიანთ ქართველთა“ (ტვიჩინაძე 1913: 5).

II. ლივანის ხეობაში „ხალხი მეტად მიმეხ და უფრო ჯავახურის კილოთი ლაპარაკობს ქართულად. ენაში თათრული სიტყვებიც შეპარვით, თითქმის იგივე სიტყვები, რაც სხვა მხარის მამპლიანებში არის შერეული. ქალვებმა ოსმალური ლაპარაკი სრულიად არ იციან. ისინი ლოცვის დროს „ლღას“ მაგიერ ხშირად „ღმერთს“ ასხენებენ: „ღმერთო გვიშველეო“ (ტვიჩინაძე 1913:142).

III. მაჭახელში ყველამ იცის კარგად, რომ ისინი წინად ქრისტიანები ყოფილან, რომ ყველა ისინი ენთა და შოამომავლობით ქართველები არიან, მაგრამ დღეს თათრები. ქართულად ლაპარაკობენ, ქართულად მღერობან, სტორიან და ხმაურობენ..." (ჭიჭინაძე 1913: 198).

მოყვანილი ამონარიდებიდან ჩანს, რომ ლივანის ხეობასა და მაჭახელში ქართული ენა კარგადაა შენახული, განსაკუთრებით მაჭახელში.

ს. ჭიჭინაძის ცნობით, „შეშუშითი ქართული ენა აღარაინ იცის, სამს სოფელში ლაპარაკობენ მხოლოდ“ (ჭიჭინაძე 1913: 299) და განაგრძობს: „შეშუშის სოფელ ახალდაბაში შემოუნახათო ქართული ენა. ამის მიზეზი მრაველია, მაგრამ მთავარი ისაა, რომ ახალდაბელნი ყველაზე გვიან „გადუდგნენ რჯულსო“, „ყველაზე გვიან გათათრდნენ, მაგრამ 50 წელზე მეტი ისინი ქრისტიანებიც იყვნენ და მუსლიმანებიც. ბოლოს საკმე იქამდე მივიდა, რომ ახალდაბელნი თავისთავში ჩაიკეტნენ. ქალს არავის აძლევდნენ, არც სხვა სოფლებიდან თხოვლობდნენო. ცხოვრების ასეთმა წესმა გადაარჩინა ახალდაბაში ქართული ენა“ (იხ. ჭიჭინაძე 1913: 284-286). იმერვეში კი, წერს ს. ჭიჭინაძე, ქართული ენა კარგადაა შენახული. იმ პერიოდში აღნიშნულ კუთხეში 33 ქართულად მოლაპარაკე სოფელი ყოფილა 350-მდე კომლით (ჭიჭინაძე 1913: 193-297).

შეენიშნეთ, რომ ს. ჭიჭინაძის ასრით, შეეშუა და იმერხევი სხვადასხვა პროვინციებია. სინამდვილეში იმერხევი შეეშუთის ნაწილია, მასვე ემის მაჭახელიც.

ართყინის ოლქში ქართველთა მდგომარეობის შესახებ მსჯელობს ნ. სოლნიშინი. იგი აღწერს ართყინის ოლქს და მიუთითებს: „ადგილობრივ მუსლიმანთა უმრავლესობას ქართველები შეადგენენ, რომელთაც მუსლიმანური სარწმუნოება მიადებინეს...“ ბევრ მათგანს დღესაც ქართული გვარი აქვს, მაგ.: ვლანტიძე, ჭანიძე, ტბაბიძე... „ძალზე ბევრი აქაური სოფლის მცხოვრები მუსლიმანი სახელში ქართულ ენაზე ლაპარაკობს. ართყინის ახლოს ასეთი სოფელია ნაჯეია“ (სოლნიშინი 1912: 22;38).

6. მარის „დღიურებში“ საინტერესო ცნობებია დაცული „თურქეთის საქართველოს“ მკვიდრთა შესახებ. მოიყვანთ სოგიერთ მათგანს:

I. „იმერხევეში ყველგან არ იციან ქართული. ცუდად ან საერთოდ არ იციან ქართული დობანში, შოლტისხევეში, აგარანი (წყალნიერთან ახლოს). შოლტისხეველს შეხედი ზაქითიდან ბაჭირეთისაკენ მიმავალ გზაზე. მან ვერ გაიგო კითხვა: „აიღალე მიხვალ?“ აუცილებელი გახდა თურქულად ამესხნა“ (მარი 1911:197);

II. „ქართული ენა დავიწყებიათ ოპიაში“ (მარი 1911:197);

III. „უკვილში ქართული ენა სუსტად განვითარებული აღმოჩნდა. ახალგაზრდებმა და ბავშვებმა თითქმის არ იციან ქართული. მოხუცი ქალები ლაპარაკობენ ქართულად. „სამოცი წლის მოხუცი, რომელიც ქართულის კარგ მცოდნედ ითვლება, მესაუბრა, მაგრამ ყოველ ნაბიჯზე თურქულზე გადადიოდა...“ (მარი 1911:114);

IV. მე ვესაუბრე ერთ მოხუცს პორტადან, რომელსაც ასე თუ ისე ემის ქართული, მაგრამ არც ერთი ფრასის დამთარება არ შეუძლია თურქულის გარეშე. არაფერს ვამბობ თურქულის შერვეის შესახებ ადგილობრივ ქართულ დიალექტთან...“ (მარი 1911:130).

მოყვანილი ამონარიდებიდან ჩანს, რომ გასული საუკუნის დამდეგს შეეშუთსა და კლარჯეთში მნიშვნელოვნად შეუვიწროვებია ქართული თურქულს. ასევე მნიშვნელოვანია ცნობა, რომ პორტაში (ფორტაში) „ასე თუ ისე ემით ქართული“, რამდენადაც ამჟამად პორტა მთლიანად გათურქებულია.

სამხრეთ საქართველოს სოფელითი კუთხის შესახებ მნიშვნელოვანი ცნობები დაგვიტოვა ექვთ. თაყაიშვილმა. მოუვსმინით მკვლევარს:

I. ბანათი მდებარეობს მელოს მახლობლად, სოფ. ორჯოხის ზემოდ (sic), ჭოროხის პირზე. ამ სოფელში 219 სული ცხოვრობს, ყველა ქართულად ლაპარაკობს“ (თაყაიშვილი 1991: 221). ცნობა იმდენად საყურადღებოა, რომ ბანაში ამჟამად ქართული აღარ იხმის. საუკუნის წინათ კი მთელი სოფელი ქართულად ლაპარაკობდა.

II. პარხალს ზემოთ „ქართული ენა თანდათან დავიწყებას მიეცა და ადგილი დაუთმო თათრულ ენას. ამას ხელი შეუწყო პირველად სიადგილემ თათრული ენისა, გადმოსახლებამ თათრების ქართველ მკვიდრთა შორის, სკოლებმა, სადაც მხოლოდ ყორანს ასწავლიდნენ თათრულ ენაზე და სხვა. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ბევრ ადგილას ჯერაც შერჩენილია ქართული ენა, ნამეტნავად მთის მთიარენილ და ძნელად მისვალ სოფლებში...“ (თაყაიშვილი 1991: 221; შდრ. თაყაიშვილი 1952: 90). ჩანს, სიტუაცია საუკუნის შემდეგაც არ შეცვლილა პარხალს ზემოთ... ტაოში 1917 წლის ექსპედიციის მიხედვით, „სოფლები, რომლებშიც ყველა ქართულად ლაპარაკობს, არიან შემდეგნი: კობაკი, არმიხევი, ხეყია, გულასხევი, ხუშხალი, ბალხი, ხოდ-სუფლია, უტაიო, ვანისხევი, კირ-ვანისი, ოთხთა ეკლესია, ბანათი. ამას ემატება იშხანს ზემოთ ჭიჭინაძე, რომელიც რუსაზე აღნიშნულია, როგორც ჩილჩიმი“ (თაყაიშვილი 1991: 223). მოყვანილი დაკვირვების შესახებ შეიძლება ითქვას: ხოდ-სუფლია, უტაიო, ვანისხევი, კირვანისი, ოთხთა ეკლესია, ბანათი დღეს ქართულად

აღარ ღღარაკობს. ასე რომ მათი მექართველობის შესახებ ცნობა ყურადსაღებია. რაც შეეხება ჭიჭიშის, რომელიც რუკაზე აღნიშნულია როგორც ჩიღჩიში, იშხანის სუბოთ ვერ დაეადსტრუქტო...

III. „არღდაგანისა და ოლთისის „ოკრუგებში“ ნაკლებად არის დაცული ქართული ენა, ვინაიდან აქედან ბევრი ქართველობა გადასახლება ოსმალეთში... არღდაგანის „ოკრუგში“ ჩემი ექსპედიციის დროს, 1902 წელს ქართულად ღღარაკობდნენ მხოლოდ სოფ. ველსი, ხოლო ერუშეთში მხოლოდ მოხუცებულებს ესმოდათ ქართული... ოლთისის „ოკრუგში“ ვინასკერტში, ანზაგში, მიაკოშში ქართული ესმოდათ მხოლოდ მოხუცებულებს და უფრო ქალებს...“ (თაყაიშვილი 1991: 223; შდრ.: 314). ცნობა არღდაგანსა და ოლთისში საუკუნის წინათ ქართულის არსებობის შესახებ მნიშვნელოვანია, რამდენადაც აღნიშნული „ოკრუგები“ დღეს გათურქებულია.

პარზალში, ხევეში, გუდასხეგსა და ზვიტში (ჭიჭიში? – აბტ.) ქართული ენის დაცულობაზე მიუთითებს იე. ჯავახიშვილიც (იხ. ჯავახიშვილი 1989: 56).

ტაოში ქართული ენის მდგომარეობის შესახებ საუბრობს ი. ყიფშიძე: „ეიწეში გაიგიგე, რომ სუმლეო გაქვეული ღაზეტის სახეობეში ცხოვრობენ ვაკუფელები, ე.ი. ქართველი მუსლიმანები პარზლის ხეობიდან, რომელთა მეტყველების შესახებ გ. ყაზბეგი წერს, რომ „ოგი არის ძლიერ დამახინჯებული ქართული ენა. განსაკუთრებით დიქცია და სწრაფმეტყველება აძლევს ვაკუფის მცხოვრებთა ენას განსაკუთრებულ ელყურს, რომელიც არ უახლოვდება რუსეთის საქართველოში არსებულ არც ერთ დიალექტს“ (უთითებს გ. ყაზბეგს), რაშიც მე დავრწმუნდი ორი ვაკუფელის – ბაგშეის, მურად გოლსუნის (11 წლის) და ხასან თათაროლის (50 წლის) საუბრიდან. ორივე სოფელს ხეველიდან მთავრად (ამიერტაოს სოფელია აბტ.) ხასანი, როგორც საქართველოს ბევრ კუთხეში ნამყოფი, შედარებით სუფთა ქართულით ღღარაკობს, ხოლო ბაგშეს ყოველთვის ვერ ეუბნებდი, ვერც თეთიონ მიუგებდა და გვიწვედა ჩვეთიხებოდი ერთმანეთს. მარტველს გი, მავ. წვეიდა ისინი წარმოთქამენ როგორც უ – წვედა, რიცხვითი სახელი შვიდი ბაგშემა წარმოთქამ როგორც ფითი, ან ფიდი. თურქეთიდან ოცადი ითვლის არა თერთმეტი და ა.შ., არამედ ათ და ერთი (<ათ ერთ მეტი), ათ და ორი (ათ ორ მეტი) და ა.შ. ისევე ითვლიან როგორც მეგრელები (კანები): ვითაართი (<ვით დო ართი), ვითოფირი (<ვით დო ფირი) (ყიფშიძე 1937:152).

ასეთი მდგომარეობა იყო ქართული ენის მოღწეულობის თვალსაზრისით XX საუკუნის 20-იან წლებამდე. ქართული ენა, ყოველმხრივ შევიწროებული, განაგრძობდა სიცოცხლეს ისტორიული სამხრეთ საქართველოს პროვინციებში. ქართული ენის (კონკრეტულად ოსმალის ქართველებისათვის მათი ქართველობის ყველაზე ხელშესახები ნიშანი იყო. მუსლიმობის სარწმუნოების მიღება გახდა ერთ-ერთი სასუქუელი მათი გათავისუფლება. სარწმუნოება და ერთგულება ერთ სიბრტყეზე მოთავსდა. ერთი ცნობილი გამთქმის პერიფრაზით: „მე ვარ მუსულმანი, მაშასადამე, ვარ თურქი“. სხვაგვარად რომ თქვათ, ისლამის მიღება თანდათან მსოფლმხედველობის ცვლილების საფუძველად იქცა. თქმულის საფუძვრად იყოფდნენ მიუყვანთ ამირანების „დროების“ ერთი პუბლიკაციდან: ლივანელი მოლა ამბობს: „მეც და ჩემი ქვეყნელებიც შთამომავლობითაც, შეხედულებითაც ქართველები ვართ. ეს მე კარგად მესმის, მაგრამ სარწმუნოება მაშამადისა გეიტორავს. რადგან ყოველმა პატიოსანმა კაცმა და განსაკუთრებით ჰუმანიტარმა მაშამადისანმა ხალხოსნობის წინაშე უპირატესობა სარწმუნოებას უნდა აძლიოს, ამისათვის მე სულად და გულთვთ ვეკუთვნი ოსმალეს და არა ქართველებს და ჩემს სამშობლოს შეადგენს ჩემი თანამორწმუნე ოსმალეთი და არა საქართველო“ (გაზ. დროება, 1878, №4. ეიმორწმუნე: ლომსაძე 1997: 81-82).

მიუყვანთ ერთ ამირანებს კარლ კოხის ჩანაწერებიდანაც: სამხრეთ საქართველოში მოგზაურობისას კ. კოხს ერთი ბეგი შესწიოდა: „აპანეში ქრისტიანი იყო და ქრისტიანად გარდაიცვალა. მაშამეში და მე მაშამდის ნათელით გაქნათლიდი, ოღონდ ენა ჩემი წინაპრებისა შეგერჩა. მართალია ცოცხა და დანაშაულია ვიკურის ენაზე ღღარაკი, მაგრამ ეს ენა თვის დღრთის მიერ გვაქვს ნაბოძლად და რა ექნათო“ (იხ. ლომსაძე 1997: 92).

1878 წელს არტანაში მოგზაურობისას ს. ბაერელი სოფ. ევლში შეხედა 30-იან წლებში ახალციხიდან აქ ჩასახლებულ ქართველ მაშამადიანებს, რომელთა შორის ბევრი ჯერ კიდევ ღღარაკობდა ქართულ ენაზე. ს. ბაერელის შეთხზავს, თუ რამ აიძულა ისინი სამცხედან არტანის მხარეში გადასახლებულიყენენ, ერთმა ღრმად მოხუცმა, პასარად მეზინიშვილმა უპასუხა: „რა ევნათ, ბატონო, ყველა კაცს თავისი გვარის მიკრძეა უნდაო“. რა თქმა უნდა აქაც იმ შემთხვევათან გვაქვს საქმე, როცა რწმენა და ეროვნება ერთმანეთშია არეული და რელიგია, ანუ მეორედა, მჭარავს სისხლსა და გვარს, ანუ პირველადს“ (იხ. ლომსაძე 1997:82).

შემთხვევითი არაა, რომ XIX საუკუნის ბოლოსათვის სოციალური მუსლიმი ქართველი ყველაფერს ეჭვით უყურებს. „ქართველ ვიკურს უწოდებდნენ. იტყონდნენ, თქვენი არაფერი გვინდა, არც წიგნი, არც ენა, არც სწავლა და არც სამშობლო ქვეყანა. ჩვენ თათრები ვართ, ჩვენი ენა, წიგნი, ისტორია და სამშობლო თათრობა არის, ყველაფერი თათრულია და ჩვენც თათრები ვართ“ – წერდა გულგატეხილი ს. ჭიჭინაძე (ჭიჭინაძე 1906).

ყველაფერი, რაც სემით მოიყვანეთ საუკუნეზე მეტი ხნის წინათ ითქვა და დაიწერა. მას შემდეგ დიდი დრო გაიდა. პროცესები ისტორიულ სამხრეთ საქართველოში კიდევ უფრო შორს წავიდა. ბევრ კუთხეში, სადაც XIX-XX საუკუნის მიჯნაზე ქართული ისმოდა, დაივიწყეს – ქართული თურქულმა ჩაანაცვლა, შესაბამისად, ქართული ყოფა თურქულით შეიცვალა. თუმცა ქართული კულტურა აქაურთა თურქულ ყოფაში დაიღვწა... დღეს ქართული ენა ისტორიულ სამხრეთ საქართველოში ისმის:

ტაოში: ჭილათი, ელიასხევი, ბაღსი, ქებაბი, ცუცკეარი, ვანეკარი, ხევეკი, გუდასხევი... უმეტესად ელიასხევის მცირე სოფლებში აღენიშნა, რომ ტაოელთა ნაწილი თურქეთის რესპუბლიკის შიგა პროვინციებში გადასახლებულა, უმეტესად ბურსაში, თუმცა მშობლიურ კუთხესთან არ წყვეტენ კავშირს.

ქლარჯეთში: ლივანასა და მურღულის ხეობის ბევრ სოფელში, კერძოდ: ჭილაერი, ზემო ქურა, ქვემო ქურა, ჩხალეთი, ჯუანი/ჯვანი, არხეა, ბუჯური, ბაშკი, ტრაქანი, ბორჩხა, ქლასკური, მარადიდი, ქართლა, ხება, გურბინი, თხილასორი, ვალაშენი, დეკექელი... ქართული არ დაუვიწყით თურქეთის შიგა პროვინციებში გადასახლებულ აქაურებსაც...

შავშეთში – ქართული ენა შენახულია იმერხევის 19 სოფელში, ჩაქველთაში, უსტამისსა და სემო მაჯახელში (5 სოფელი).

ქართული ენის მოღწეულობა „თურქეთის საქართველოში“ კარგად ჩანს ჩემი დროის მოგზაურთა ჩანაწერებში. მთხრობლები ხშირად სუსტად მიგვანიშნებენ რომელ სოფელსა თუ ხეობაში შემოუნახათ ქართული და რომელში არა.

„იშხანის ქილიყ იუსუფელიშია. იშხანის ხალხი ჩუენ აჯარლობას გაეს. თორთომელი თურქები მოსულან და დამეფარა იქა, პამა ხალხსა რომ გადაათვალაიერებ, მიხედები ვინ არი თურქი ვინ არი გურჯი. პირის რენგიდან გამეცინობ ხალხს... აქაერ გურჯებსა გურჯული აღარ ახსოვან, ცოტ-ცოტა სიტყუები შერინელია იმთ ენაში გურჯულისა, თურქმეზე გადაქცეულა“ (ფუტკარაძე 1993: 339).

მინდეთელი იდრის აიდინი, 78 წლის კაცი, კარგი „მგზურია“ თურქეთის საქართველოში ქართული ენის დღევანდელი ვითარების გასაცნობად. ჩანს, მოუვლია ქართული პროვინციები, კარგად იცის სხეთა ნათქვამიც:

„არღანუჯის დღევანე შეეერება ჭოროხსა. იქ ცოტა არის სოფლები გურჯისა. მაღლისამ (მაღლა სოფლებმა) არ იციან გურჯიჯა. ერთი დღელე ჩამუა შავშეთის მერქენიდან და შეეყრება ფაფართსა. აქაც ქართული სოფლები ძალიან ცოტაა. იმერხემა იცის გურჯიჯა. რომელიცხა სოფელში გურჯიჯა აღარ იციან, იქა შიწების სახელები, ყანების სახელები სულ ქართულია. მიხედები ქი გურჯის მიწა ყოფილა...“ (ფუტკარაძე 1993: 340).

ანალოგიურად ტაოში აგვისხნეს, თუ რომელ სოფელში შეინახეს ქართული:

„გუდასხევი ქართულები არ არია“ (ფაღავე...2005: 158);

„ქართული ნამცოდნი პარხალ არ იქნებიან“ (ფაღავე... 2005: 159)...

სხვა მთხრობელი კიდევ ხაზს გაუსვამს ქართულის შევიწროების ფაქტს:

„... დარჯები სქოლაში ქვ იარქიან, ავიწყდებიან. სქოლაში გურჯიჯა არნა ილაპარიკოთო, მიძახიან... ერთი ორეთმენი იყო თურქი, დააბეზებდა ქი მუღურსა, დარჯები გურჯიჯა ლაპარიკობენო... ჩუენი ენა იკარქვის და ამაზე ფენა შეწუხილი ვართ, გულის კაკალი ქეტიკია...“ (ფუტკარაძე 1993: 316).

ერთმა იმერხეველმა ქაღალტონმა აქაურთა ორენოვნება გაუსვა ხაზი: „იმეტებში თლათ თურქას ლაპარიკობენ. ისენი თურქები არიან. იმათ ორი ლაპარიკი არ აქვან, ჩვენ ორი ლაპარიკი გვაქ... მე მეტებში ვიწავლე თურქია...“ (ფაღავე, ცინცაძე 2007: 277).

მუპაჯირთა შთამომავალი ქნ ფუტკარაძეს ასეთ ამბავს მოუყვება: „ გურჯ ქართულ გუბეჟევიან. ბადეებმა ყველამ არ იციან, ჩუენ ქართველები ვართო. შავშეთლებიც ქართველები არიან, გურჯები... შავშეთლებსა გურჯიჯა ბევრი აღარ ახსოვან... შავშეთლები არ მიყურან, ენა დაკარქეს, თურქია ლაპარიკი აქუნა მარტო შიან-გარეთ... ზოგი მაღავს, შავშეთელი ვართ. ჩემ მუზობელსა იმითენ ეუთხარი წინაგზობა: ჯინგანი არ იყო, შავშეთელი ვარ არ დამაბავდი-მეთუ. ჯინგანი ის არი, ვინცხაი მის ჯინსს დაკარქავს“ (ფუტკარაძე 1993: 81).

ქებაბეგო ვეისხნის, რომ „დაქორწინებისან გურჯინა ითხოუ და ლაპარიკი არ გვედურევა, ოჯაბ გურჯი დარჩება... დღევც გურჯი შეავდენ და მამაც, იმითენ ვიცი გურჯიჯა: მეტებში წვეულ თურქია არ ვიცოდი, მარტო გურჯიჯეს ვლაპარიკობდი, მარა იასი გურჯისა არ ვიცი“ (ფუტკარაძე 1993: 178-179).

ხშირად გაიგონებთ თურქეთის საქართველოს მკვიდრთაგან, რომ მათი ქართული განსხვავებულია, რომ ვაგებთ უკნით სხვათა საუბრებს: „გურჯები არიან, მამა იქვერი ლაპარაკი და წვენიბური ლაპარაკი ერთი არაა. ჩვენ ვერ ვაგავნებებთ, თქვენი მაჭახლურია“ (ფაღაღა, ცინცაძე 2007: 283). შეგნიშნავთ, რომ აქაურთა ვაგებთ მაჭახლური ნიშნავს კარგ ქართულს. იმერხეველებისათვის მაჭახლურები კარგი მკართველები არიან.

„ჩემი სიტყვა და თქვენი სიტყვა ერთმანეთ არ უდგება“ – გეთხრა ერთმა დაბელმა. ანალოგიურ აზრს მოსძენთ თურქეთის საქართველოს სხვა კუთხის მკვიდრთაგან. ტაოში გეთხრეს: „ჩუენი გურჯოჯა თქვენი არ დეიჭირის, ვერ მივმზარეარ“ (ფაღაღა... 2005: 159).

ტაოში ქართული სხვა კუთხებთან შედარებით მეტად შეუევიწროებია თურქულს, ამიტომაც ტაოულს უფრო გაძლიერებია ეროვნული გრისობა:

„ამ სოფელში სუყველა ქართველია, სხუა არ არი. ქართველი ვარ, ქართველი ვიყო, სისხლი არ იცლება“ (ფაღაღა... 2005: 162). სხვაგან: „მე ქართველი ვარ. დიდუანი ვლაპარაკობთ კიდო გურჯოჯას. წერილები აღარ პარიკობენ. წვენი პარიკი არი გურჯი. წვენი ძველი გურჯი ყოფილა“ (იქვე). იმევე მოხრობელს „გამოუკვლეევა“, რომ თულის სისტემა აქ ძველქართულია“ „ერთი, ეორი, სამი, ოთხი, სუთი, შექსი, შვილი, ერა, ათი, ათდაორი, ათდასამი, ათიდაოთხი, ორმოცი, სუთმოცდაათი, ექვსმოცი, ექვსმოცი, რვაოცი, ათოცი... წვენი დათლა არი ძველგურჯული დათლა...“ (ფაღაღა... 2005:162).

ტაოულები ქართულის შეევიწროების მიზეხად გზის გაყენასა და სკოლას ახახლებენ: „... აქ აღარაა სამღერებელი. წვენი ბაბოი, დედეე იცოდეეს. ახლა დეაბლდით და... ახლა თაერობა მოედა, მექთუფი გახსნა, თურქია ასწაედა. გზა შამოედა მის მერე სუყველა თურქია პარიკობენ. წვენში არიან და თურქებ იტყვიან კი. იმთ არ იციან თურქია...“ (ფაღაღა...2005: 150). სხვამ კიდეე უფრო დააზუსტა: „ეს გზა ერთი ათი წელი კი მალე მოსულეყო აქ გურჯი პარიკი ვერ იპოვიდი, მგონია. ძველათ აქ გზა არ ყოფიდა, შედეიგობა არ ყოფიდა. სუ ყველა ქართული ვლაპარაკია...“ (ფაღაღა...2005:150).

ქობაგში კიდეე ერთი რამ გაგეანდო შემსუთ ოსთურქმა: „ქართველებ აქ ბეერნი იყენეს და დაბლდეს, ბურსას წეედეეს, მუშაობენ. ჩუენ თხოულობა თურქებთან იყო“ (ფაღაღა ...2005:164). შერეულ ოჯახს ერილება ტაოელი, სხვა კუთხის წარმომადგენელიც, ამით იცავს თავის მეობას, ოჯახის მომავალს.

სამხრეთ საქართველოში გაიგონებთ, რომ მათი წინაპრები აჭარიდან მოვიდნენ. ამით ხაზს უხვამენ მათ ქართველობას, გურჯობას: „იმითინი წვენი დედეები ყოფილან იმტეე აჭარიდამ მოსული, იმითინი ქართველებ ცოდნია...“ (ფაღაღა...2005: 147). იგივე გაიმეორა სხვაგანც: „ჩვენი დედეები აჭარიდამ მოსულ არიან“ (იქვე 151).

ბათუმიდან მოსულად თელიან მათ წინაპრებს იმერხეველებიც (ფაღაღა, ცინცაძე 2007: 276). უნდა ითქვას, რომ ტაოულმაც, კლარჯმაც, შაგშულმაც კარგად იცის, რომ მისი კუთხეც გურჯისტანი იყო ძველად.

* * *

ახლ დროში ცხორებამ მოითხოვა და ისტორიული სამხრეთ საქართველოს მკვიდრიც ოჯახით ქვეყნის სამრეწველო (ვენტრში ვადასახლდა, იქვე შეეყენა შვილი სკოლაში. ამის შედეგია, რომ იმერხევის სოფლებში სკოლები დიხურა, დაეაყანდა, როგორც აქ იტყვიან, თითო-ოროლა მოზარდი, რომელიც სოფელში დარჩა, შაგშაოთში დაეკეთა სკოლაში. ქალაქში აღზრდილი ქართულს თუ იცოდა იყოწყებს, თუ არადა ვერ სწავლობს. სოფლიდან წასული ცდილობს არ მოწყდეს მშობლიურ კუთხეს. საფხულაობით ბრუნებდა სოფელში შეიღებთან ერთად, ხალხურ დღესწავალზე, ფესტივალზე მიყავს მოზარდები, ხარების ჭიდაობას ანახეებს, ქართულ ცეკვებს აწვენებს, სიმღერებს მოასმინებს... აგრძობინებს, რომ გურჯია და მისი ფესვეებიც აქაა. ქან შ. ფუტკარაძეს ერთი უბელი (იმერხევი) მოუხრობს: „ღარჭებმა ენა არ მეიშალონო, საფხულ-საფხულ სოფლებში გამოგზავნიან ქალაქებიდამა, აქ იწველიან გურჯოჯას, გურჯულ სასამურე ვაიდებსა, სიმღერებსა...“ (ყუტკარაძე 1993: 288). ზოგჯერ სოფელურსაც მიიხმენთ, რომ ახალგაზრდებმა არ იციან ქართული, იმიტრო რომ სოფელში არ მოდიანო: „ახლა ეწნული თურქია არი ბეერი, გურჯოჯა გენჯებმა აღარ იციან. არ მოდიან სოფელში, მისმა დეედამა, მამამ არ მოდიან სოფელში, არ იციან ქართული“ (ფაღაღა, ცინცაძე 2007:253).

დამახასიათებელია, რომ მშობლიური სოფლიდან წასული (ციდილობს ქორწილი მამა-პაპისეულ ოჯახში ვადაიხაოსო, უფრო მეტიც, ციდილობს მიცეკვლებულიც თავისი სოფლის სასაფლაოზე დაკრძალოს. საფლავი კი ავალდებულებს მას არ მოწყდეს მშობლიურ კუთხეს.

კრიტიკულ მომენტში ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელი სხედასხვა გზით ცდილობს დაიცვას თავისი მეობა, თაყისი იდენტობა.

ქართული ენის განსაკუთრებულობასა და დანიშნულებასა საუბარი „გურჯულ ვაიზში“:

„იცოდებ, გურჯული რომ ქართულია,

ქართული ენა მეტად ტკბილია,

იმ დუნის ენა ჩვენებურია,

დმერთო ბატონო, შენ შეგვიბრალე“ (ფურტკარაძე 1993: 271).

მთხრობელი მოუწოდებს ქართველს, რომ შეინახოს ენა ქართული და შეახსენებს მის წარმოშობასა და გენს:

„ნეტაი შენ, რომ გაქ ენა ქართული,

სხუასე რათ გექცევა თუალი და გული,

შეინახე ენა გულში ჩარგული,

დმერთო ბატონო, შენ შეგვიბრალე.

გახსოვდეს ვინ ხარ, საიდან მოსული,

ეისი სისხლი გაქ ტანში გართული,

იცოდებ, რომ გაქ სისხლი ქართული,

ქართულ ქოქსე ხარ ამომართული...
ქართული ენა გულში დამალე,

დმერთო ბატონო, შენ შეგვიბრალე...“ (ფურტკარაძე 1993: 275).

„ვაიზში“ რამდენჯერმე მიუთითებელი, რომ ქართული იმქვეყნის, საიქოს ენაა:

„ტკბილი ქართულით, ტკბილი გურჯულით,

დმერთ ეხუეწება სულ ჩენი გული,

იმ ქვეყნის ენა, ჩუენი ქართული,

დმერთო ბატონო, შენ შეგვიბრალე“ (იქვე).

დიახ, ქართველმა უნდა დაიცავს მშობლიური ქართული, გულში უნდა დამალოს და ისე მოუაროს. ამახ ხოჯა მოუწოდებს ქართველ მრევლს.

თურქეთის საქართველოს მკვიდრი თავისი მეობის შესანარჩუნებლად ისტორიულ წარსულსაც მიექცევს ყურადღებას. აქ განსაკუთრებული სიყვარულით სარგებლობს თამარ დედოფალი.

– აქაურებს მიანიათ, რომ „თამარა დედოფალის სასყენი“ მათ კუთხეშია;

– რომ უსტამისის ყალბე (სხვა ყალბეებიც) „თამარა დედოფალმა ააშენა“. „ასფალტი არ იყო, იქიდან ხელი-ხელ მუუტანიან, ... ისე გუუკეთობიან“;

– რომ ეს თალიანი ხიდები თამარ დედოფალმა გააკეთა;

– რომ ეს წყალი, გაღმა მთიდან „თამარა დედოფალმა მოიყვანა“. მშენებლობისას ფული დააკლდა, ნაწნაეები მოიჭრა, გაყიდა და ისე დაასრულა დაწყებული საქმე...

– რომ ეს ეკლესიაც – „ოშეი თამარა დედოფალმა ააშენა“. ფული შემოაკლდათ, დედოფალმა ნაწნაეები მოიჭრა, გაყიდა და აღებული ფულით დაასრულა ეკლესიის მშენებლობა...

– ამბობენ, ვახტანგის მინდორი ვახტანგ გორგასალს უკავშირდება...

სხვას ბევრსაც ამბობენ. რომ ამბობენ, ეს უკვე ჭეშმარიტებაა. სხვა დოკუმენტს არ დაეძებენ: დედები იტყობა, ბაბოთ ამბობდა... თქმული შემოწმებას არ ექვემდებარება.

ქართველთა მეობა კარგადაა დაცული მუჰაჯირთა შთამომავლებში. ეს არცაა გასაკვირი. მუჰაჯირობა ხომ სულ 150 წელს ითვლის. მუჰაჯირთა შთამომავლებს უმეტეს შემთხვევაში ახსოვთ მათი წარმოშობა, ძველი გვარი, წინაპრები, სოფელი, საიდანაც წამოსულან მუჰაჯირად ძველები... ახსოვთ ძველი ტრადიციებიც, სამშობლოდან რომ წამოიღეს მუჰაჯირობა წინაპრებმა, ახსოვთ სიმღერები... ბევრი რამ ახსოვთ:

„ახალ წელიწადში სახლების ფერხეა იყო, - საქონელს, ქათმებს... არაკაცი არ მივდოდა. ახალ წელიწადს დღეს საქონელს ზურგზე ხელს არ წუესმიდენ, დემბარღვისო, ახალ თვარეზე მოჭოს არ დააფლმებდნენ, სავსე თვარეზე არ ვარგოდა. სავსეზე დარგავს ყანაში ხაპს, დასურ ასეა.“ (მზ. ხახუტაიშვილის ჩანაწერებიდან)

ქობულეთელი ემიგრანტებისათვის მზე ისე ზღვაში ჩადის, მიუხედავად იმისა, რომ ახალ საცხოვრისში საღამოს მზე მთას ეყარება. „ნუნეი გექტყოდა: ზემ ზღვაში ჩვედაო... მე მივირდა, აქ მზეი თაში ჩადის.“ (მზ. ხახუტაიშვილის ჩანაწერებიდან). დიახ, მუჰაჯირი ნუნეი გონებით თავის სოფელში დარჩა, იქედან არც წასულა არსად...

• • •

ბუნებრივია დაიხვას კითხვა: თურქეთის მოქალაქე რამდენი ქართველი ფლობს ქართულ ენას და აღიარებს, რომ ქართველია? სოციოეთის მტკიცებით, თურქეთის რესპუბლიკაში დღეს 2 მილიონი წვენი თანამემამულე ცხოვრობს, სოციალური მილიონის ასახელებს, სოციოეთი მეტსაც. ზუსტად არაფერ იცის. რამდენი ქართველი ცხოვრობს თურქეთის რესპუბლიკაში. აღწერის მასალების მიხედვით ასეთი მდგომარეობაა:

	1935	1945	1955	1960	1965
ქართულს მშობლიურ ენად მიიჩნევს	57325	40076	52000	33000	34330
ქართულს II მშობლიურ ენად მიიჩნევს	16000	9000	47000	29000	48976
სულ	73325	49076	99000	62000	83306

(სტატისტიკური მონაცემები აღებულია პ. მაგარელას შრომიდან იხ. მაგარელა 1979:117).
ოფიციალური მონაცემებით, 1965 წელს თურქეთის რესპუბლიკაში მხოლოდ 83306 მოქალაქე აღიარებდა ქართულს მშობლიურ და მეორე მშობლიურ ენად და შესაბამისად თვლიდა, რომ ქართველია. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ შესაძლებელია სოციოეთი ფარავად კიდევ თავის წარმომავლობას სხვადასხვა მიზეზის გამო და საქმე გვაქვს „ფარულ ქართველობასთან“ (ტერმინი შევიმუშავეთ „ფარული ქრისტიანობის“ ანალიზით – ავტ.)? იქნებ ასეცაა, ერი იცის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ანთაქი 1897: ანთაქი ა. მკაზრის შენიშვნები. ანთქ, გაზ. „დროება“. №149. თქ.
2. ბერელი 1878: ბერელი ს. არტაანიდან აროზიანამდ. გაზ. „დროება“. №25. თქ.
3. ბაქრაქი 1987: ბაქრაქი დ. არქეოლოგიური მოვსაურობა გურიასა და აჭარაში. ბათ.
4. ვახუშტი1973: ბატონიშვილი ვახუშტი. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. ქართლის ცხოვრება. ტ. IV. თბ.
5. თაყაიშვილი 1991: თაყაიშვილი ექთ. სამუსლიმანო საქართველო. წიგნი: დაბრუნება. თბ.
6. თაყაიშვილი 1952: Такашвили Э. Археологическая экспедиция 1917-го года в южные провинции Грузии. Тб.
7. ლომსაქი 1997: ლომსაქი შ. შესახებ თბ.
8. მაგარელა 1979: Paul J. Magnarella. Bir Köyün Serüveni. İstanbul.
9. მარი 1978: მარი ნ. სამამაღლიანო საქართველოს შესახებ. კრ. იყო და მარად იქნება. ბათ.
10. მარი 1911: Марр Н.Я. Георгий Мерчул. Житие св. Григория Хандициского... с дневником поездки в Шавшетию и Кларджию. Кн. Тексти и разысканни по армяно-грузинской филологии. VII. СПб.
11. სოღნიშკინი 1912: Солишклин Н. Арташи и арташицкий округ. Тифлис.
12. ფაღავა- 2005: ფაღავა მ. ცინცაქი ე. მკარაქი ე., დიასამიძე რ. თანდლივა დ. ტაოური მეტყველების ნიმუშები. ბსუ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი. კრებული IV. ბათ.
13. ფაღავა, ცინცაქი 2007: ფაღავა მ. ცინცაქი ე. იმერეთული ტექსტები (ლექსიკონითური). რსუ სამხრეთ-დასავლეთი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი. კრებული V. ბათ.
14. ფაღავა 2005/ა: ფაღავა მ. ისტორიული სამხრეთ საქართველოს შესწავლის მდგომარეობა და ამოცანები. რსუ სამხრეთ-დასავლეთი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი. კრებული V. ბათ.
15. ფურცკარაქი 1993: ფურცკარაქი შ. წყნებურების ქართული. ბათ.
16. ყაზბეგი 1995: ყაზბეგი გ. სამი თვე თურქეთის საქართველოში. ბათ.
17. კოჭიშვილი 1937: Кипшидзе И. Отчет о лингвистической командировке в Чанию (Лазистан) летом 1917 г. еნიშკის შრომები. I. თბ.
18. შიოშვილი 2009: შიოშვილი თ. წყვედა შავშურ ფოლკლორში (ხელნაწერი).
19. ჭიაშიაია 1878: ჭიაშიაია. ბაკერითი შენიშვნები. გაზ. „დროება“ №187-188. თქ.
20. ჭიჭინაძე 1913: ჩუხელმან ქართველობა და მათი სოფლები საქართველოში აღწერილი მ. ჭიჭინაძისაგან.

ტყ:

21. ჭიჭინაძე 1906: ჭიჭინაქ ს. სამუსლიმანო საქართველოს შესახებ. ქ. ჯვარი ვაისია №15. ტყ.
22. ხალვაში 2007: ხალვაში რ. იმერეთული ფოლკლორი (სოფელი საზღვრით). რსუ სამხრეთ-დასავლეთი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი. კრებული V. ბათ.
23. ჯავახიშვილი 1989: ჯავახიშვილი ივ., საქართველოს ხასდვრები (ისტორიული და თანამედროვე თვალსაზრისით განხილული). წიგნი: ივ. ჯავახიშვილი, პ. სურგულაძე, პროფ. ლისტი. ისტორიული რატიტეტები. თბ.

Mamia Paghava, Zaza Shashikadze (Batumi)

Cultural Dialogue in Historical South Georgia and Some Issues about the National Identity of the Georgians

A Long term cultural dialogue takes place in Historical South Georgia (Georgian Historical provinces among the valleys of rivers Mtkvari and Tchorokhi in modern republic of Turkey), between different cultures and religions like Georgian and Turkish, Muslim and Christian. In this process the national customs and traditions in many Georgian provinces had been forgotten and only language as a symbol of national identity has been preserved. However, the dominance of Turkish language has become obvious in recent decades. Despite that fact the traces of Georgian culture is still noticeable in the region mentioned above. Therefore the search and analysis of the traces of Georgian customs in historical southern provinces of Georgia is interesting for many reasons.

Field research showed that Georgian language is preserved in some degree among *Taoians* (mostly in the villages situated in *Eliaskhevi* gorge); *Shavshetians* (*Chakvelta*, *Imerkhevi*, *Ustami* and *Matchakheli* gorges); and *Klarjians* (in the villages of *Livane* and *Murghuli* gorges). Georgian is still used among the Georgians emigrated to the inner provinces of Turkish Republic. Those people try to keep contact with their native areas and villages where they had settled before; to memorize Georgian as their mother tongue.

How many people in Turkey recognize their Georgian origin? According to the materials of the general census of the population in the Republic of Turkey conducted in 1965 some 34330 considered Georgian as their mother tongue, and other 48976 as the second language. In total 83306 persons considered themselves to be Georgian. The number of assimilated Georgians is unknown.

-XII სუფიქსიან საწყისთა საპითხი თანამედროვე ქართულში

თანამედროვე ქართულში ფართოდ ვრცელდება –ად სუფიქსიანი საწყისის ფორმები *ცნობადი, მართვადი, განვითარებადი, ანაზღაურებადი* ტიპისა. ასეთი წარმოება ჩვეულებრივი იყო ძველ ქართულში (*დაცემადი, განშორებადი, განახლებადი* ...). „XI საუკუნის სამწერლობო ენაში ამგვარმა წარმოებამ კიდევ უფრო ფართო ასპარეზი მოიპოვა. მას ეყოლ ნაბიჯზე ვხვდებით გიორგი მთაწმიდლისა და განსაკუთრებით ეფრემ მცირის ნაწერებში“ (მელიქიშვილი 1975:130-131). ასეთი წარმოება ნორმა იოანე პეტრიწთან. აღნიშნული ფორმებისადმი სოციალური მკითხველის სხვადასხვაგვარმა დამოკიდებულებამ, რომელსაც ისინი პრესაში გამოხატავენ, გვაგონინა სურვილი, დავკვირვებოდით ამ ფორმათა მნიშვნელობას და მათ გავრცელებას. შევნიშნავთ, რომ შრომაში ვიყენებთ თანამედროვე პრესის მასალას.

– ად სუფიქსიანი საწყისების გავრცელებასა და დამკვიდრებას ენაში უკავშირებენ ქართული მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარებასა და შესაბამისი ტერმინოლოგიის შექმნის აუცილებლობას.

სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ ასეთი ფორმის ძირითადი მნიშვნელობაა, დაახასიათოს საზღვრული როგორც მომავალში მოსალოდნელი ან მხოლოდ როგორც შესაძლებელი მოქმედების სუბიექტი ან ობიექტი. სწორედ ამ მნიშვნელობის მიხედვით უწოდებენ აღნიშნულ ფორმებს შესაძლებლობის მიმღებებს. ტერმინი „მიმღეობა“ იხმარება მათი შინაარსობრივი დახასიათებისათვის (ნათაძე 1962:127; კაკიტაძე 1986:114). ასეთი ფორმის მნიშვნელობა ხშირად ენებითი გვარის მომავალი დროის მიმღებობით შეიძლება გადმოიცეს, ასე მაგალითად:

– *მსესხებლის გადასღის უუნარობისას შეუძლებელია მისი ამოღება ან ამოღებადი თანხა ირღუნად მცირება, რომ იგი ბანკის ბალანსზე არ უნდა დაირჩეს.*

ამოღებადი ამ კონტექსტში თავისი მნიშვნელობით ითვება, რაც ამოსადები.

– *ეს ხელვაჩაურის რაიონის სასაჩარლოოს განსჯადი საქმე რჩება.*

განსჯადი – განსასჯელი, განსახილველი, გასარჩევი. მიუთითებს იმაზე, რომ ტერმინი „შესაძლებლობის მიმღეობა“ საბოლოოდ ვერ გეხსნის ამ ტიპის მიმღეობათა შინაარსს, რადგან იგი თავის თავში დაეკუმბეულობასაც გულისხმობს (შეიძლება მოხდეს). შესაძლებელია არ ნიშნავს, რომ ეს ფაქტი აუცილებლად მოხდება ან ხდება. ასეთ ფორმებს საერთოდ –ად სუფიქსით ნაწარმოებ სახელთა ჯგუფშიც უნდასართავენოც აერთიანებენ, თუმცა საბოლოოდ მაინც მიმღებებს აკუთვნებენ (კაკიტაძე 1986:117; მელიქიშვილი 1975:130). ეფიქტობთ, უფრო მიზანშეწონილი იქნება, თუ მათ სწორედ უნდასართავენს მივაკუთვნებთ.

რას დავარქმევთ ამ ფორმებს, საკითხის ერთი მხარეა. ფაქტია, რომ მათი მნიშვნელობა თანამედროვე ქართულ ენაში გაფართოებულია. უმრავლეს შემთხვევაში ეს მნიშვნელობა გამოიკვეთილი არაა: კონტექსტის მიხედვით ყოველთვის არ ჩანს, სუსტად რა შინაარსი არის გადმოცემული ამ ფორმით – მომავალში მოსალოდნელი მოქმედების სუბიექტი ან ობიექტი თუ შესაძლებლობა: კონტექსტის შეიძლება ორივე მნიშვნელობა იგულისხმებოდეს. ასეთი განურჩევლობის მიუხედავად ამ მოუღებნათა სიახლოვე მოინახეთ (ნათაძე1962:128).

სპეციალურ ლიტერატურაში არის ცდა, –ად სუფიქსიან მიმღებებში“ სემანტიკური ჯგუფების გამოყოფისა. კაკიტაძე გუთავაზობს სამ ჯგუფს:

ა) მიმღებობები, რომლებიც გადმოსცემენ დინამიკური სმნის ფორმით გამოხატული მოქმედების პროცესს: *თბება – თბობადი, დნება – დნობადი, ცვდება – ცვეთადი, ღებება – ღობობადი.*

ბ) მიმღეობა გამოხატავს შესაძლებლობას, რომელიც სმნის პრეფიქსიანი ენებითის ფორმით შეიძლება გადმოიცეს: *იხილება – ხილვადი, ირხება – რხევადი, იმსხვრევა – მსხვრევადი, იმტრევა – მტრევეადი.*

გ) მიმღეობა აღნიშნავს საგნის მოქმედების სახეს, თვისებას: *აალებადი – აალებადი, განვითარდება – განვითარებადი, აღიზნება – აღიზნებადი, აქროლდება – აქროლადი.*

ვერ ვიტყვით, რამდენად ნათლად ჩანს დამოწმებულ მაგალითებში სუსტად ის მნიშვნელობა, რომელი სემანტიკური ჯგუფის ნიშნუბედაც არიან ისინი დასახელებული.

ფიქტობთ, სამივე ჯგუფის ფორმები საგნის თვისებას გამოხატავენ. პირველი და მეორე ჯგუფი ფაქტობრივად მხოლოდ შესაბამისი სმნის ფორმით განსხვავდებიან ერთმანეთისგან: პირველი რიგის ფორმებს შეესაბამებათ ე.წ. უნიშნო ენებითის სმნები, მეორე რიგისას – პრეფიქსიანი ენებითისა.

მესამე რივის მაგალითებში შესაბამის ზმნებად რატომღაც მხოლოდ მყოფადის ფორმებია დასახელებული, მაგრამ ამ სიტყვებით გადმოიცემა ის თვისება, რომელიც საერთოდ ახასიათებს ამა თუ იმ საგანს.

ასე მაგალითად, ამ გვჯუჭვი დასახელებულ –ად სუფიქსიან საწყისთაგან თანამედროვე ქართულ ენაში ფართოდ ვრცელდება **განვითარებადი**, რომელიც აღნიშნავს იმას, რაც ვითარდება საერთოდ, განვითარების პროცესშია, მას ერთგვარი უარყოფითი ელფერი ახლავს და უპირისპირდება **განვითარებულს**. დაეიმოწმებთ უამრავთაგან რამდენიმე მაგალითს:

- დღეს **ჩქვეითად** დაეცა საქართველოს პრესტიჟი მთელს მსოფლიოში, მას **განვითარებადი**, უფრო სწორად **განვითარებულ** ქვეყნად მიიხსენებენ.

- ისინი აწესებენ... საიმპორტო საქონლის გატანის შემცირებულ განაკვეთს, რაც აადვილებს **განვითარებადი** ქვეყნებიდან საქონლის გატანას **განვითარებული** ქვეყნის ბაზარზე.

- **განვითარებადი** ქვეყნებში ინფორმაციაზე მოთხოვნა გაიცელებით მეტია, ვიდრე **განვითარებულ** ქვეყნებში.

- რატომ უნდა იყოს საქართველო **განვითარებადი** ქვეყნების სიაში? – იმიტომ, რომ **განვითარებელი** ვყოფილყარო.

- ად სუფიქსიან საწყისთა მნიშვნელობა მრავალფეროვანია. ზოგჯერ, თუმცა შედარებით იშვიათად, ნათელია, ეს მნიშვნელობა. ჩვენი დაკვირვებით, შესაძლებელი მოქმედების საგანი (სუბიექტი ან ობიექტი) გადმოცემულია შემდეგ მაგალითებში:

- **ახსნადი ჩანს ეს ტერმინი.**

ახსნადი – ის, რის ახსნაც შესაძლებელია, რაც ახსნას ექვემდებარება.

- **ადგილობრივი ხელისუფლება ამბობს, რომ წყლის პრობლემა მოგვარებადია.**

მოგვარებადი – ის, რის მოგვარებაც შესაძლებელია.

- **ის მოთხოვნები, რაც ოპოზიციამ დააყენა, შესრულებადია.**

შესრულებადი – ის, რის შესრულებაც შესაძლებელია.

- **„იმიდთან“ დაკავშირებული პრობლემაც გადაწყვეტადია.**

გადაწყვეტადი – ის, რის გადაწყვეტაც შესაძლებელია.

ცხადია იმას, რაც შესაძლებელია, ჩვეულებრივ მომავლის გაგებაც ახლავს ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ მაგალითში შესაძლებლობა მომავალში იგულისხმება.

ზოგჯერ წინადადებაში არის სიტყვა, სიტყვები, რომლებითაც კარგად ჩანს, რომ ასეთი საწყისები მომავალში მოსალოდნელი, მომავალში შესაძლებელი მოქმედების საგანს ახასიათებენ.

... საშუალებას აძლევს მათ, განავითარონ გზა კავკასიის საერთო ინტერესთა შესაბამისად, რომელიც **მართვადი იქნება სამხრეთის** გზასთან.

- თავად **კანონაროვნება** აუტორიტაუის ეს დაპირება **შესრულებადია** და არც თუ ისე ძნელად გადასატრული.

- **ენახით, როგორია თავად ხელისუფლების ტაქტიკა და რამდენად განხორციელებადია ის.**

- **ენჭირობ, ეს ლოზუნგი რეალურია და მოკლე ვადებში განხორციელებადია.**

- **ჩან იცის, რომ ეს ყველაფერი იქნება ასრულებადი.**

- **თუ ეს მართლად განხორციელებადი იქნება, მაშინ...**

–ად სუფიქსიანი საწყისი ხშირად აღნიშნავს საგანს, რომელიც ამა თუ იმ პროცესის განიცდის, ამა თუ იმ მოქმედებას ექვემდებარება. ასეთ საწყისთაგან შედარებით გავრცელებული ჩანს შემდეგი (დაეიმოწმებთ თითო მაგალითს):

კონტროლირებადი – ის, რაც კონტროლს ექვემდებარება, რასაც აკონტროლებენ:

- **მტრისგან კონტროლირებადი ქაერში შეყაფრინეთ უპილოტო თვითმფრინავი.**

დასჯადი – ის, რაც ისჯება, დასჯას ექვემდებარება:

- **აბალი კანონით მყდაში ოფიციალური პირების კრიტიკა სისხლის სამართლით დასჯადი ქმედებად ითვლება.**

მართვადი – ის, ვისაც მართავენ:

- **ასე დაამუშავებულ ადამიანს გეარება საკუთარი თავის რწმენა და ხდება სრულიად მართვადი.**

ანაზღაურებადი – ის, რასაც ანაზღაურებენ:

- **შუთანხმდრენ, რომ სამსახურებრივი ფუნქციების შესრულების დროდ ჩათვლება ანაზღაურებადი დრო.**

ასეთივე აზირად ხმარებული –ად სუფიქსიანი საწყისები: **გადაჭრადი, დაჯილდოებადი, განახლებადი, გამოსწორებადი, პროგნოზირებადი, შეთავსებადი, დაშლადი, გადაცემადი, ცნობადი, მიღებადი, მოთხოვნადი, მოთხოვნილებადი, ფუტქებადი, პროგრესირებადი, შეთავსებადი, თხევადი,**

მტვრევადი და მრავალი სხვა. ყუიქრობო, ესენი წინადადებაში უფრო სუფსართავის მნიშვნელობით გამოიყენებოდა. წარმოადგენენ მსაზღვრულ სიტყვებს.

ამ დადებითი შინაარსის ფორმათა პარადელურად ერცვლდება უარყოფითი შინაარსის გარიანტებით. თელიან, რომ ამ მიმდებარა წარმოების გავრცელებული საშუალება თანამედროვე ტერმინოლოგიაში არის წარმოება დადებითი შესაძლებლობის მიმდებარათან უ- პრეფიქსით, რომელიც ზმნისწინის შემდეგ ერთის მას: **შეცნობადი - შეუცნობადი, შერაცხადი - შეურაცხადი** და სხვ. ასეთ წარმოებას ნნათაძე ქართულინათის ხელონურად მიიხივეს. უარყოფითი მნიშვნელობის ფორმათა წარმოებას მიზანშეწინილად თელის დადებითი შესაძლებლობის მიმდებარათაგან არა ნაწილაკით (ნათაძე1962: 131).

თანამედროვე ქართულში ორივე სახის წარმოება გვევდება:
- **ეს შეუტყვევად გახიდა აზგვარი კომპლექსების შექმნა.**
- **ეს შეუნაცვლებადია ქართულ პოლიტიკაში.**
- **შეუტყვევადი (ანაზღაურებადი და აუნაზღაურებადი) სულ 447 კალენდარული დღე განუსაზღვრეს.**

— **მოსახლეობისათვის მიცემული შესრულებადი და შეუსრულებადი დაპირებების მარტივი კოეფიციენტი ... დაბალი იყო.**

- ნაგაყსაყრელი შეულწევადი უნდა იყოს.
- შესანიშნავად დცის, რომ ამჟე კავკასიულ ხალხში იწვევს უკონტროლებად მრისხანებას
- ტერიტორია, რომელიც მათ ეკავათ, გამოუყენებადი იყო.
- უფრო აღმატებულად ხედავს ბევრისთვის უხილავს და შეუცნობადს.
- ლიტერატურა და დემოკრატია შეუთავსებადი რაზა.
- რაც უფრო ღრმად შეუღღვართ საარწმუნო კამპანიაში, იგი მით უფრო განუჭვრეტადი ხდება.

არა ნაწილაკით ნაწარმოები:
- რუსეთი არაპროგნოზირებადი ქვეყანაა.
- არსებობენ დაბალხარისხიანი და არაკითხვადი გაზეთები, რომლებსაც მკითხველი არა ჰკავს.
- მათ შორის ადნაშენის ღირსია კვლევები, მიძღვნილი ახალშობილთა ფილტვების არანთობადი მათოლოგიისადმი.

იშუათად —**ად სუფიქსიანი საწყისი არის ამოსავალი —ობა სუფიქსიანი განყენებული სახელის საწარმოებლად:**

- **გაეზარდით ცნობადობა. ცნობადობა ნიშნავს, რომ პოლიტიკოსმა ბიოგრაფია შექმნა.**
- **ხაზი გაუსვა ქართული შეიარაღებული ძალების ნატოს სტანდარტებთან თავსებადობას.**
- **ჩემი მთავარი მიზანია ამ რეჟიმის შეუტყვევადობა.**

თანამედროვე ქართველი მკითხველის დამოკიდებულება —**ად სუფიქსიანი საწყისებისადმი ერთგვაროვანი არაა — ჯერჯერობით უფრო უარყოფითია. ეს ჩანს მკითხველთა წერილებში. ასე მაგალითად: „საქართველოს რესპუბლიკაში“ (2008წ 12.05) დაბეჭდილი თამაზ ებანოიძის სტატია — „რედაქციაში წერილი მოვიდა“. რედაქციას მიუღია ერთ-ერთი მკითხველის წერილი ქართულ ენაში ნორმათა რღვევის შესახებ. ჩამოთვლილ დარღვევათა შორის დასახელებულია „მითმენადი“, „განხორციელებადი“, „წარმოდგენადი“.**

გაზოტ „ლიტერატურულ საქართველოში“ (2002წ 1-7 02) ერთ-ერთი ავტორი საშინელ სიტყვას უწოდებს **„ეგრებადს“**. „მოგახსენებთ, თუ რამდენად „ეურებადია“ (ეს საშინელი სიტყვა რამდენიმეჯერ ჩემი ყურით მოვისმინე მშობლიური ტელეეკრანიდან) მაღალიტელექტუალური გადაცემა.“

გაზუსტის რესპონდენტები, ეურნალისტები თავინათ უარყოფით დამოკიდებულებას ამ ფორმებისადმი მათი ბრჭყალებში ჩასმით გამოხატაყენ:

—**მისი გვარი და სახელი მხოლოდ მას შემდეგ გახდა „ცნობადი“.**

ამ ფორმათა შესახებ რამდენიმე წლის წინ ჩვენი მეცნიერები წერდნენ, რომ მათ „ფართო გავრცელება წინ არაყოფი ელოდება“ ამ შეუცნობადი ტიპის წარმოება ქართულ ტერმინოლოგიაში პერსპექტივლად უნდა ნათიფილოს“ (ნათაძე 1962: 132; —**ად სუფიქსიანი მიმდებარათა ვიწრო სემანტიკური წრიდან თანდათან შემოღის სალიტერატურო ენაში და მტკიცედ იმეიდრებს ადგილს“** (კაკიბაძე 1986: 119).

როგორც წარმოდგენილი მასალიდან ჩანს, —**ად სუფიქსიანი საწყისის გამოყენების შემთხვევები გასცდა ტერმინოლოგიის სასფერებს. ეს ფორმები სხვადასხვა შინაარსობრივი ელფერთი ფართოდ ერცვლდება თანამედროვე ქართულში. ხშირი ხმარების გამო სოგს ეჩევა ჩვენი სმენა, ზოგი უჩეულოდ და უცნაურად გვეყენება. ჩვენი ფიქრით, ასეთებია ჯერჯერობით **ეურებადი, კითხვადი, გაუღვადი, მიგრირებადი, მიწელებადი, მითმენადი** და ა.შ. რომლებიც გვესმის ტელეეკრანიდან, კათედრებიდან და რომლებიც თანდათან იფაროებენ გავრცელების არეს.**

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კაკიტაძე 1986: კაკიტაძე კ. „-ად სუფიქსიან სახელთა ერთი ჯგუფის ისტორიისათვის ქართულში“. იკე XXV. თბ.
2. მელიქიშვილი 1975: მელიქიშვილი დ. „იონე პეტრიწის ფილოსოფიურ შრომათა ენა და სტილი.“ თბ.
3. ნათაძე 1962: ნათაძე ნ. „შესაძლებლობის მიმდებარა წარმოებისათვის თანამედროვე ქართულში“. იკე XIII. თბ.

Mary Tsintsadze, Maia Baramidze
Batumi

The Problem of Infinitives with -ად (-ad) suffix in Modern Georgian

In modern Georgian the forms of infinitives with -ად suffix are widely spread (*axsnadi, anazyarebadi, martvadi, cnobadi, gaqidvadi* ...). They bear the characteristics of the old Georgian language.

In scientific literature, it is mentioned that such forms express the kind, habit of subject action, or describe the noun as the subject or object of the expected in the future possible action (N. Natadze, K. Kakitadze).

We would like to mention here that in modern Georgian language such meanings are not clear-cut.

On the "fortune" of these forms, the researchers note that "there are no obstacles in their wide dissemination", such derivatives "should be regarded perspective".

The attitude of the modern reader towards these forms are not homogeneous –it is mostly negative.

ქართულის, როგორც უცხო ენის, სწავლების ზოგიერთი ასპექტი

ქართული ენის შესწავლის ისტორია ათეულობით წლებს ითვლის. უამრავი უცხოელი დანტრესებულა ქართული კულტურით. ქართული ენა არაერთი არაქართველისთვის გამხდარა მეორე მშობლიურ ენად. ამ ენაზე მიუღიათ და დღესაც იღებენ განათლებას უცხოელები საქართველოს სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში. ეს მართლაც სასიამოვნო ფაქტია, მაგრამ აქვე დგება ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა - როგორ ვასწავლოთ უცხოელებს ქართული ენა, რა შეიძლება შეეთავაზოთ არაქართველებს ისეთი, რომ ნებისმიერი სხვა ენის მომხმარებლისთვის მეორე ენის შესწავლა ერთგვარი სიამოვნება იყოს.

ქართულის, როგორც უცხო ენის, სწავლება ორიენტირებული უნდა იყოს კომუნიკაციაზე. კომუნიკაცია მთავარი ფუნქციაა ენისა, რომელიც ხელს უწყობს განსხვავებული ენების, კულტურის მქონე ეროვნებათა გაცნობას, დაახლოებას, საერთო და განმასხვავებელი ნიშნების დაქებნას.

ენის პუბლიკაციისთვის შეუახება ზუსტად ახასიაეს მის ფუნქციებს და როდეს ადამიანთა საზოგადოებაში.

მეორე ენის (ქართულის) დაუფლებით ჩვენ უცხოელებს გზას ვუხსნით განსხვავებულ, ახალ სამყაროში. უცხო ენის შესწავლით ადამიანი ეცნობა სრულიად ახალ ხატს. ბუნებრივია, ეს რთული პროცესია. ახლის ათვისება უნდა მოხდეს ეტაპობრივად, ამასთან ისე, რომ იყოს საინტერესო და არამოსაწყენი.

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში უკვე რამდენიმე წელია მუშაობენ თურქეთის რესპუბლიკიდან სასწავლო მიზნით ჩამოსიანი ახალგაზრდები. 8 თვის განმავლობაში ისინი მოსამზადებელ განყოფილებაზე სწავლობენ ქართულ ენას, სპეციალობის საგნებს და ემზადებიან საბაკალავრო საფეხურის პირველი კურსისთვის. ჩვენი მიზანია გარკვეულ სასწავლო დროში მივღწიოთ საღაპარაჲო, საურთიერთო ქართულის დაუფლებას, ამასთან, მეტყველებისთვის აუცილებელი ქართული ენის გრამატიკის ძირითადი საკითხების ცოდნას. ქართულის, როგორც უცხო ენის, სწავლება თავის მხრივ გულისხმობს ეროვნული ყოფის, ერის ისტორიის, უძველესი ტრადიციების, თანამედროვეობის, ქართული ეროვნული კულტურის გაცნობას და ამ საქმეში ენის როლს.

ჩვენ ვთვლით, რომ ქართულის შესწავლაში უნდა გამოიყოს სამი დონე:
I დონე - მოსამზადებელი საფეხური საბაკალავრო სწავლებისათვის.
II დონე - ბაკალავრიატის პირველი კურსი,
III დონე - ბაკალავრიატის მეორე კურსი.
მინიმუმ სამი წელი უნდა დაეთმოს თურქებისათვის ქართულის შესწავლას.
ენის შესწავლის პროცესი რთულია. გასათვალისწინებელია მოსამზადებელი საფეხურის ხანმოკლე დრო. ამ საფეხურზე ქართულის შესწავლას 240 საათი ეთმობა და 8 თვესა გათვლილი. გამოეყოფთ 2 დონეს:

- A1 - დაწყებითი დონე;
 - A2 - ელემენტარული დონე.
- ამ დონეებში უცხოელებს უნდა ვასწავლოთ: კითხვა, წერა, სეპირი მეტყველება და მოსმენა. სწავლების მთლიან პროცესში A1 - A2 დონეებისთვის შემდეგი ასპექტები გამოეყავით:
- 1. ლექსია; 2. გრამატიკის ელემენტები; 3. წერა; 4. კონვერსაცია - საუბრის ხელოვნება.
- წინა წლების გამოცდილებამ გვიჩვენა, რომ სწავლება უკეთეს შედეგს მოიტანს, თუ უცხოელებთან ჯგუფში სხვადასხვა მასწავლებელი იმუშავებს, კერძოდ:
- 1. ლექსია და გრამატიკის ელემენტები - ძირითადი მასწავლებელი.
 - 2. წერა - II მასწავლებელი;
 - 3. კონვერსაცია - საუბრის ხელოვნება - III მასწავლებელი.
- დაწყებითი დონე:
- ასპექტები: 1. ფონეტიკა, 2. წერა, 3. ლექსია, 4. გრამატიკა
- მეცადინეობის ფორმები: დიალოგი, სეპირი და წერითი დავალებები, სურათის აღწერა, ტექსტი, სავარჯიშოები (გრამატიკული და ლოგიკური).
- აუცილებელი გრამატიკული ტერმინები: ასო, ბგერა, ხმოვანი, თანხმოვანი, მარცვალი, ფრაზა, წინადადება, სახელეტი, ზნა, ბრუნება, უღლება, სინონიმი, ანტონიმი, დამხმარე სიტყვები.

აუცილებელი ხასწავლო ტერმინები: გაკვეთილი, ცხრილი, მეცადინეობა, აუდიტორია, ლიტერატურა, გამოცდა, ლექცია, საკონტროლო წერა, შემოწმება, ზეპირი პასუხი, საშინაო დავლება, სააუდიტორიო კითხვა, ცნობა, განცხადება, ნებაართვა, მოსმენა, ახსნა, გაგება...

ფონეტიკაში ყურადღება გამახვილებულია ბგერების შესწავლაზე, ასოთა მოხაზულობაზე, ბგერის წარმოთქმაზე, დამარცვლელი კითხვაც. მნიშვნელოვანი ასპექტია სწავლებაში მოხმენა, გამეორება, წერა.

ლექსიკაში ახალი სიტყვების შესწავლის პარალელურად უნდა განისაზღვროს ინტონაცია. აქვე მოსწავლე უნდა ახერხებდეს ინტონაციურად განსხვავებულ მარტივი წინადადებების შედგენას (მე თუქი ვარ, ნინო ქართველია?, დედა, სახლში წამიყვანე)

უნდა განეახლებინოთ: ეს გოგოა - ეს გოგოა?
ეს სახლია - ეს სახლია?

უცხოელისთვის სირთულეს წარმოადგენს ქართული მკეთრი და ფშინიერი თანხმონების წარმოთქმა, როგორცაა:

- ქ - ყ = პ
- ქ - ქ = კ
- ტ - თ = ტ

სირთულის დასაძლევად სასურველია სიტყვებზე ვარჯიში და დამარცვლელი კითხვა:

კური - პაპა - პეკელი	კატა - კაცი - კიბე
ყული - ყაყა - ყეხი	ქარი - ქუდი - ქალი
ტაყა - ტიტა - ტომატი	
თითი - თავი - თამაში	

კიდევ უფრო სირთულეს ქმნის ის ქართული თანხმონები, რომელთა შესატყვისი თურქულში არაა: ყ, წ, ჭ, ღ.

A1 - დაწყებით დონეზე შემოგაქვს მეტყველების ნაწილები და შესაბამისად მდიდრდება უცხოელის ლექსიკა. არსებითისა და ზედსართავის სწავლება მიმდინარეობს პარალელურად. ზედსართავ სახელებში გამოიყოფთ ანტონიმურ წყვილებს:

ბურთი - დიდი, პატარა	მაგიდა - დაბალი, მაღალი
წითელი, თეთრი.	ციწრო, ფართო.

ჩაი - შაქრიანი, უშაქრო მისწავლე - ნიჭიერი, უნიჭო

ქართული, არაქართული

ასევე პარალელურ რეჟიმში მიმდინარეობს ზმინისა და ნაცვალსახელის სწავლება. ზმინის შემოტანით ხდება მარტივი წინადადებების აგება. თავიდანვე ყურადღებას ვამახვილებთ კომუნიკაციისათვის აუცილებელ, მოხმარებისთვის საჭირო ზმნებზე (ვარ, ვწერ, ვითხოვლობ, მივდივარ, მოვდივარ, ემუშავებ, ემეცადინებ, ვცხოვრობ, ვეასუხობ, ვესაუზმობ, ვეხადილობ, ვეახშობ, ვევირნობ და სხვა).

ქართული ენის ბუნებიდან გამომდინარე, სირთულეს წარმოადგენს ზმნის შესწავლა. რაც შეიძლება უნდა გავუადვილოთ უცხოელს ზმნის გაგება. ყურადღება უნდა გამახვილდეს საერთო და განმასხვავებელ ნიშნებზე მშობლიური ენის ზმნასა და ქართულ ზმნას შორის.

ზმნის უღლებას ეასწავლით დროებთან მიმართებაში. უნდა აღინიშნოს, რომ თურქული ზმნა ერთპირიანია, მონიპერსონალურია. ქართული ზმნისაგან განსხვავებით თურქული ზმნის პირიან ფორმაში მხოლოდ სუბიექტის პირი და რიცხვი აღინიშნება. აქედან გამომდინარე, თურქულენოვანი მოსახლეობისათვის სირთულეს წარმოადგენს ქართული ზმნის მრავალპირიანობის (პოლიპერსონალიზმის) გაგება, იმის ახსნა, რომ ზმნის პირიან ფორმაში სუბიექტის გარდა ასევე აქტიურია ობიექტიც: რთულია იმის გაგება, თუ პირველ სერიაში სუბიექტი ზმნის ფორმასთან სახელობითშია, რატომ იცვლის ის ბრუნვას მეორე და მესამე სერიაში (ის ხატავს, მან დახატა, მას დაუხატავს). ქართულისთვის გარდამავალ ზმნასთან ნომინატორი, ერგატიული და დატიური კონსტრუქცია ნიშანდობლივია, მაგრამ ამის ახსნა უცხოელისთვის საკმაოდ ძნელია. პრობლემა ასევეა მარტივით: ზმნები დავეყავით ახლანდელ, წარსულ და მომავალ დროებად. აქტიურ ზმნასთან აწყოში სუბიექტი სახელობითში დგას, წარსულში - მოთხრობითში, მომავალში - სახელობითში. ამასთან, წყვეტილში უ-ზე გათავებულ ზმნის ფორმებთან შეწყობილი სუბიექტი ერგატიულ კონსტრუქციაში მისდევს (მე გვააკეთე, შენ გააკეთე, მან გააკეთა). ანისურ ზმნებთან სუბიექტი სახელობითში დგას.

თურქული წმინთების მეტად აქტიურია აწმყო-მყოფადი დრო, რასაც ფართო დროს ეძახიან. თხრობითი კილოს ეს დრო გამოხატავს უსრულ, ჩვეულ, რეგულარულ მოქმედებას, რომელიც მოქმედის მუდმივ საქმიანობას უნარს გადმოგვიცემს. ეს დრო გამოხატავს არა მარტო ჩვეულ, რეგულარულ მოქმედებას, არამედ ზოგადად მყოფადში განსახორციელებელ მოქმედებას. უნდა დაეუკუეშროთ ერთმანეთს აწმყო მყოფადი დრო თურქულში და უდროო წმინტი ქართულში, როგორცაა: ტრიალებს, ნადირობს, ბრუნავს, დადის და ა.შ. აწმყო - მყოფადი დროის ფორმა ფართოდ გამოიყენება ანდასებში, ზღაპრებში, აფორიზმებში.

A2 - ელემენტარული დონე

უცხოელი ეუფლება გრამატიკის ძირითად საკითხებს, მართლწერასა და პუნქტუაციის წესებს, იღებს ზოგად ცნობებს ქართული ლიტერატურის, საქართველოს ისტორიის შესახებ, საუბრობს ამა თუ იმ მარტივ თემებზე, ერთეუბა დიალოგში.

დიალოგი კომუნიკაციაში ერთ-ერთი წარმატებული სახეა. სასწავლო პროცესის დიალოგი აუაგო:

1/კითხვითი თემებზე როდის? რომელ წელს? სად? რის შესახებ? საითქენ?

- ნიმუში: - ამ ბოლო დროს როდის იყავით თურქეთში?
 - მე თურქეთში ვყავი ერთი თვის წინ.
 - ზაფხულში სად აპირებთ დასვენებას?
 ზაფხულის გატარებას ბათუმში ვაპირებ.
 - რომელ წელს დაამთავრეთ უნივერსიტეტი?
 - უნივერსიტეტი დავამთავრე 2008 წელს.

2/შიგბოთი ნაწილაკებზე კი-არა

- ნიმუში: - თბილისში ყოფილხართ?
 - კი, ორი თვის წინ ვიყავი.
 - ქართულის სწავლა ამ წელს დაიწყო?
 - არა, გასულ წელს დაიწყო.
 - ცოლიანი ხართ?
 - დიახ, ცოლიანი ვარ.
 - უნივერსიტეტში მიბრძანდებით?
 - არა, თეატრში მივდივარ.

საუბრის ხელოვნება-კონვერსაცია მეორე ენის სწავლებაში მნიშვნელოვანი ასპექტია. ლექსიკისა და გრამატიკის ელემენტების გარკვეული დონე მითითოებს საუბარზე გადასვლას, რაც შეიძლება თავისუფლად ასრულებას. სასურველია, ეს პროცესი იყოს წარმატებული, რადგან კომუნიკაცია სწორედ ამ ეტაპზე აღწევს შედეგს. საუბრის ხელოვნება ძირითადად სოციალურ თემებსა და ყოველდღიურ დისკურსს მოიცავს, როგორცაა: ოჯახი, ნათესაობა, მისაღებება-დამშვიდობება, საქმიანობა, ბანკი-საბანკო ოპერაცია, ფული, მატარებელში, ავტობუსში, უნივერსიტეტში, ლექციაზე, კაფეში, კინოში, თეატრში, მუსეუმში, საგამოყენო დარბაზში, თავაზიანობის ფორმები, სუფრასთან და სხვა.

ელემენტარული დონე გულისხმობს საუდიტორიო შეჯიბრებებს, ტესტურ სამუშაოებს.

ჩვენი აზრით, ქართულის როგორც უცხო ენის, სწავლებაში პრაქტიკული სიახლეა ის, რომ უცხოელებს ვთავაზობთ მარტივ ტექსტებს, კომპლექსურ საყარჯიშოებს თემატურ ჯგუფებთან მიმართებაში, რომელიც გულისხმობს ორთოგრაფიული, სინტაქსური და სტილური ხარვეზების გასწორებას. შემოგვაქვს დიაქტიკური ელემენტები, სახალისო და გასართობი ხასიათის გაკეთილებები. ვიმედიანებთ, ასეთი სახის სამუშაოები დაეხმარება ქართული ენის შესწავლით დანიტურესებულ უცხოელებს სირთულეების დაიღვევაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ა. შანიძე. თსუ ლექსიკონი. III. 1973.
2. ე. შალაბერიძე. მართლწერის საკითხები. 1980.
3. ე. კერაძე. თბილისი, ნ. ჯანაშია, თურქული ენის სახელმძღვანელო. 1999.
4. ნ. ჯანაშია. ზნა თანამედროვე თურქულ ენაში. 1998.
5. Русский язык для студентов-иностранцев. Москва - Ростов-на Дону, 2004.

Some Aspects of Teaching Georgian as a Foreign Language

The teaching of Georgian as a foreign language should be aimed at communication. Acquiring a foreign language a person is getting acquired with a new world, culture and image. Naturally it is a difficult process. The acquisition of a new must be done step by step in an interesting way. Accordingly we conclude the following:

- The creation of a course-book aimed at communication;
- Putting the elements of the logical thought in order to work out the necessary skills;
- Teaching of grammatical categories must be conducted in comparison with the native ones;
- We offer different short stories in order to study Georgian culture, customs, rules and traditions;
- The division of the following aspects of the teaching process: 1. lexis; 2. conversation; 3. writing; 4. grammar elements.

ზმნისწინი, როგორც ტრანსლაციი

(მეგრული მასალის მიხედვით)

სტრუქტურული სინტაქსის თეორიისთვის მიერ შემოღებულ იქნა ტრანსლაციის ცნება, რომელიც გულისხმობს სრულმნიშვნელოვანი მეტყველების ნაწილის სინტაქსური ფუნქციის მიხედვით სხვა მეტყველების ნაწილად გარდაქმნას. მაგალითად, წინადადებაში - „ხელიხელნაკიდებულნი მორღობს დიდები და პატარები“ - სიტყვები „დიდები“ ვერ ჩაითვლება უდსართავ სახელებად, რადგან ისინი სუბსტანტივის ფუნქციას ასრულებენ, ანუ იქცევიან, როგორც არსებითი სახელები. შეიძლება ითქვას, რომ ეს სიტყვები „უკვე თავიანთი სიტყვათა კლასის ეთარებას კარგად გეჩვენებენ, არამედ - არსებითთა კლასისა, რაც სინტაქსური ასიმილაციის საფუძველზე სიტყვათა კლასის შენაცვლებით არის გამოწვეული“ [დავითიანი 1973: 52]. ამგვარ შენაცვლებას ღ. ტენიერი უწოდებდა კატეგორიალურ ცვლილებას, რადგან სიტყვის რომელიმე კატეგორიალური ელემენტის შეცვლა ხშირად იწვევს მისი ფუნქციის შეცვლას, რამდენადაც სიტყვის ფუნქცია უშუალოდ უკავშირდება მის გრამატიკულ კატეგორიას [ტენიერი 1988: 378]. უმთო მიყვანილ მაგალითში ამგვარი კატეგორია რიცხვი, რომლის აღმნიშვნელი ელემენტი - უბ იწვევს უდსართავთა ფუნქციის ცვლას.

უნება თუ არა ამგვარი ცვლილება, ანუ ტრანსლაცია ზმნის? სხვადასხვა ენაში განსხვავებულად ხდება, თუმცა ერთი უნივერსალური მოდელი გახლავთ ზმნის სახელად (მასდარი, მიმღობა) გარდაქმნა, რაც ქართულში ენებისთავისა და ბუნებრივია, ისევე როგორც პირველ პირველში. მეორე მხრივ, საკუთრივ ზმნური კატეგორიების მიხედვითაც შესაძლებელია ტრანსლაცია, რასაც ღ. ტენიერიმა სუბკატეგორიალური ტრანსლაცია უწოდა [ტენიერი 1988: 415]. სწორედ ამგვარ ტრანსლაციას განვიხილავთ ზმნისწინის ანალიზის საფუძველზე მეგრული მასალის მიხედვით.

ცნობილია, რომ ქართულში ენებში ზმნისწინი გამოხატავს რამდენიმე გრამატიკულ კატეგორიას:
 დროს: წერს - დაწერს, ასევე: წერის - დაწერის; გეს: გაღის - შეღის; ორიენტაცია: მიდის - მოდის.

სამეცნიერო ლიტერატურაში აზრთა სხვადასხვაობა ზმნისწინის შესახებ: ერთი მხრივ, ის განიხილება ოდენ ფლექსიურ ელემენტად, მეორე მხრივ, დერეკაციულ ელემენტად. შესაბამისად, ზმნისწინს მიიჩნევენ როგორც ყორმავარმოქმნელ, ასევე სიტყვათაწარმოქმნელ ფორმანტად. ცნობილია, რომ ზმნისწინის თავდაპირველ ფუნქციას წარმოადგენდა გესი და ორიენტაცია, ანუ მხოლოდ მოქმედების, პროცესის სივრცითი დანაწევრების საშუალება იყო და მოგვიანებით შეიძინა პროცესის უწყვეტობისა და წყვეტილობის, დროში მიმდინარეობის გამოხატვის უნარი. ასევე ცხადია, რომ ზმნისწინი არცერთ შემთხვევაში ფუნქციას არ გამოხატავს და ძირითად გამოცემული მნიშვნელობის ცვლას იწვევს. მაგ., აბგებს სახლს; წაბგებს თამაშს; მოიბგებს ფულს; დაბგებს საწაღს.

თავისთავად, ზმნისწინის ამგვარი ფუნქციური მრავალსახეობა წარმოშობს სადაო საკითხს: ზმნისწინი რა ადგილს იკავებს უდლების პარადიგმაში? არის თუ არა მისი ადგილი მორფოლოგიურ (ფორმალურ) პარადიგმაში, თუ სინტაქსური ან სულაც სემანტიკური პარადიგმის ნაწილია. ამხვე დროს, თანამედროვე ქართულში დადასტურებული 15 ზმნისწინიდან მნელია რომელიმეის გამოყოფა ოდენ მორფოლოგიურ, ან სინტაქსურ-სემანტიკურ ელემენტად თუნდაც იმით, რომ ქართულში არსებული ზმნური ფუნქციის ზმნისწინებთან ყველა შესაძლო კომბინაციათა ანალიზი და სრულყოფილი კვლევა არ განხორციელებულა. მით უმეტეს, ეს ითქმის სხვა ქართველურ ენებზე.

მეგრულში ზმნისწინთა სისტემა გაცილებით რთული და მრავალრიცხოვანია, ვიდრე ქართულში. წვენი დაკვირვებით, ზმნისწინის სემანტიკურ მრავალფეროვნებას განსაზღვრავს არა მარტო ზმნისწინთა ტოპოლოგიური შინაარსი, არამედ საკუთრივ ზმნური ფორმა: მორფოლოგიური ყალიბი, ძირის ლექსიკური მნიშვნელობა, კონექტურ კატეგორიათა (ქცევა, კაუსატივი, გვარი) სახეობა. რამდენადაც ზმნა თავისთავად წინადადება, კონექტურ კატეგორიათა და ზმნისწინის შესაძლო კომბინაციები განაპირობებს არა მარტო ყორმობრივ ცვლას, რამაც ლექსიკური ძირით გამოცემული მნიშვნელობის ნარეზობრივ ან სრულ ცვლასაც, რაც თავისთავად შეიძლება შეფასდეს, როგორც სუბკატეგორიალური ტრანსლაცია. წვენი აზრით, ზმნისწინის, როგორც

ტრანსლაციის რეალიზაცია დამოკიდებულია ორ ფაქტორზე: კატეგორიის მორფოლოგიურ მოდელ-
და და პარადიგმის მეთაური ფორმის (აწმყოს მწკრივი) სემანტიკაზე. იქვე გასათვალისწინებელია
ზმნური ძირის სტრუქტურა, ანუ გახმოვანებულია, თუ გაუხმოვანებული. აღმოჩნდა, რომ ყველაზე
რთულ და ჭრელ ვითარებას გვიჩვენებენ გაუხმოვანებული ძირის მქონე ზმნები. შესაბამისად,
ყურადღებას შევანერგებთ ერთ-ერთ მათგანზე.

შეგვულში გ- ზმნური ძირი გამოიყოფა ზმნებში: ო-გ-ან-ს და ა-გ-ენ-ს. პირველ შემთხვევაში
გამოიყენება ო- პრეფიქსიანი საკუთრივ სანური მოდელი, ხოლო მეორე შემთხვევაში ა- პრეფიქ-
სიანი ქართული მოდელი, რაც მათი მნიშვნელობითაც ჩანს: ო-გ-ან-ს "ა-გ-ენ-ს სახლს", ა-გ-ენ-ს "ა-
გ-ენ-ს თამაშს". კერძოდ, ო-გ-ან-ს ფორმას არამდროს არ ექნება „წაგება-მოგების“ მნიშვნელობა. ო
- პრეფიქსიან ფორმაში პირველადი მნიშვნელობა "აგება, გაკეთება" არის გამოხატული.

შეიძლება ითქვას, რომ ო-გ-ან-ს, ა-გ-ენ-ს ფორმათა მნიშვნელობები ერთმანეთს უპირისპირდება
სწორედ კაუსტიკური მოდელის მიხედვით. თავის მხრივ, დამოუკიდებლად ო-გ-ან-ს ზმნის უღლების
პარადიგმა და სემანტიკა დამოკიდებულია ზმნის წინზე ან დადასტურებით ნაწილაკზე. ო-გ-ან-ს
ზმნას სხვადასხვა მნიშვნელობა ეძლევა შემდეგი ზმნისწინებით:

მარტეზმნისწინიანი:

- (1) ო-გ-ან-ს - და-ა-გ-ან-ს < *დო-ო-გ-ან-ს "დააგებს"
- (2) ო-გ-ან-ს - გე-ო-გ-ან-ს "აგებს ტარს ნაჯახსზე"
- (3) ო-გ-ან-ს - მი-ო-გ-ან-ს "არტკამს" ან/და "უკრავს ინსტრუმენტზე"

რთულ ზმნისწინიანი:

- (4) ო-გ-ან-ს - წიმა-გ-ან-ს < *წიმო-ო-გ-ან-ს "წამოაცემეს სარზე"
- (5) ო-გ-ან-ს - მიშმა-გ-ან-ს < *მიშამო-ო-გ-ან-ს "ღობს წაასუელს" ან "ამოსუელს"

აღსანიშნავია, რომ ხუთივე მაგალითში ზმნისწინიანი ფორმები აწმყოს მწკრივისაა, ზმნისწინი
ოდენ გუსის მანუალებელია, თუქცა მეტწილად მნიშვნელობის ცვლას იწვევს. მყოფადი მათზე
დადასტურებითი ნაწილაკის დართვით იწარმოება:

- 1. და-ა-გ-ან-ს - ქე-და-ა-გ-ან-ს < *ქო-დო-ო-გ-ან-ს
- 2. გე-ო-გ-ან-ს - ქე-გე-ო-გ-ან-ს < *ქო-გე-ო-ა-ს
- 3. მი-ო-გ-ან-ს - ქე-მი-ო-გ-ან-ს < *ქო-მი-ო-გ-ან-ს
- 4. წიმა-გ-ან-ს - ქე-წე-მა-გ-ან-ს < *ქო-წი-მო-ო-გ-ან-ს
- 5. მიშმა-გ-ან-ს - ქე-მე-შმა-გ-ან-ს < *ქო-მი-შამო-ო-გ-ან-ს

ცხადია, ზმნისწინი მოცემულ მაგალითებში არაა დროის გამოხატელები. ასევე ვერსის მიხედ-
ვითაც ანალოგიურად განაწილებდა ზმნისწინები. რეალურად ზმნისწინი დგას პარადიგმის მიღმა
და მხოლოდ სინტაქსურ-სემანტიკური ტრანსლაციითაა, რასაც ხელს უწყობს მოცემული მორფო-
ლოგიური მოდელი. თუმცა ზმნური ლექსიკური ძირის ერთგვარი "ნეიტრალური" სემანტიკაც არა-
ნაკლებ მნიშვნელოვანი ფაქტორია. მოდელის შეცვლით აღმოჩნდება, რომ იმავე ზმნისწინებს უკვე
აღარ დაერთავს.

ა-გ-ენ-ს ფორმის ზმნისწინიანი ვარიანტია:

- (6) ა-გ-ენ-ს - წა-გ-ენ-ს < *წა-ა-გ-ენ-ს "წააგებს"
- ხოლო ამავე მოდელის სასუბიექტო ეერსიაში სხვა მნიშვნელობას იძენს:
- (7) ო-გ-ენ-ს - მი-გ-ენ-ს < *მი-ო-გ-ენ-ს "მოიგებს"

როგორც ვხედავთ, (6), (7) მაგალითებში ზმნისწინი არა მარტო სემანტიკური ტრანსლაციით,
არამედ სუბკატეგორიული ტრანსლაციითაცაა, რადგან ზმნისწინიანი ფორმები მყოფადის გამოშ-
ხატულებია, ანუ პარადიგმა უზმნისწინო - ზმნისწინიანი ფორმების ოპოზიციას ემყარება.

(6), (7) მაგალითები საინტერესოა იმითაც, რომ ისინი სხვადასხვა ეერსიის ფორმებია, კერძოდ,
წა-გ-ენ-ს ფორმას ამავე მნიშვნელობის სასუბიექტო და საობიექტო ეერსია არა აქვს, ხოლო მი-გ-ენ-
ს ფორმას - ამავე მნიშვნელობის ნეიტრალური ეერსია.

ეერსიის მიხედვით (6) და (7) მაგალითები შეიძლება ასე ჩაიწეროს:
ნეიტრ. სასუბ. საობ.

- (6) ა-გ-ენ-ს ; _____
- წა-გ-ენ-ს ; _____ ; "_____"

- (7) ——— ; ო-გ-ენ-ს ; უ-გ-ენ-ს
 ——— ; მო-გ-ენ-ს ; მო-უ-გ-ენ-ს

გამოიღის, რომ წა- მი- ზმნისწინთა ოპოზიცია ქცევის ფორმებაც განასხევენებს. შეიძლება ითქვას, რომ (6)-(7) მაგალითებში ზმნისწინი სუბკატეგორიალური ტრანსლატივია, ანუ ზმნისწინი დროის და ეერისის კატეგორიების მიხედვით ცულის ზმნურ ფორმებს.

(1)-(5) მაგალითებში ზმნისწინი სინტაქსურ-სემანტიკურ ტრანსლატივად შეიძლება შეფასდეს, რადგან თოთოეული მითანნი განსხევენებულ აქტანტებს უკავშირდებია. შესიტყვებას ოგანს ყუდეს „სახლს აგებს“ ვერ ნაენაკლებია დაგანს ყუდეს – ზმნისწინი მოითხოვს სხეა აქტანტს: დაგანს ღუმს „ღუმს აგებს“; ასევე არაბუნებრივია შესიტყვება– მოგანს ღუმს, ურდა იყოს მოგანს ხეს „ხელს არტეაის“ და ა.შ.

მაშასადამე, -გ- მირისგან წარმოებული ზმნური ფორმების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ზმნისწინს აქვს ტრანსლატივის ფუნქცია: სინტაქსურ-სემანტიკური ტრანსლატივისა (1) – (5) და სუბკატეგორიული ტრანსლატივისა (6) – (7).

სენი ასრით, ზმნისწინის ტრანსლატივად კვალიფიკაცია ხსნის სტატიის დასაწყისში ნახსენებ წინააღმდეგობას. სინტაქსურ დონეზე ზმნისწინი ერთგვარი სუბკატეგორიული მორფემაა, რომელსაც შეუძლია რამდენიმე ტიპის ტრანსლაციის განხორციელება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. დავითიანი 1973: დავითიანი აკაკი. ქართული ენის სინტაქსი. I. სინტაქსის ზოგადი საკითხები, მარტივი წინადადება. ეპოპოლოგია „განათლება“. თბილისი.
2. ტენიერი 1988: Теньер Льюсьен. Основы структурного синтаксиса. Издательства „Прогресс“. Москва.

Lali Ezugbaia (Tbilisi)

**Preverb as a Translative
 (According to Megrelian Material)**

In Specific literature only formal or functional characterization of preverbs is disputable and controversial, especially when building of verb paradigms is necessary. The question is whether the preverb must be considered as a constituent element of the paradigm, or verb paradigms must be divided into formal, syntactical and semantic paradigms and be given an appropriate place.

In our opinion, verb conjugation paradigms cannot be built without preverbs on none of the levels. Preverb as a flexion element belongs to the morphological paradigm, but as a derivation element it belongs to the syntactical-semantic paradigm. At the same time each concrete verb base fits with preverbs differently.

Such versatility of the preverb reveals its bilateral nature and is a translative being able to replace its form of one category with that of the other. Tenier calls this kind of transformation sub-categorical translation.

Megrelian may serve as a good example to show the features of the preverb as a translative, which is conditioned by complex system of preverbs and semantic peculiarity: in Megrelian the preverb represents the topological characteristic of space.

The present paper deals with a verb root which is found in the following forms: on the one hand, o-g-an-s “he/she is building”, mi-o-g-an-s “he/she is striking”, “he/she is playing”... and on the other hand, a-g-en-s “he/she is losing”, mi-g-en-s “he/she will win”... The given examples show that sub-categorical translation depends on the morphological model of the category and the semantics of the basic form of the paradigm.

In the present paper morphological and syntactical-semantic paradigms are presented as well. The research shows that this kind of description must be done for each verb separately; that is a precondition for semantic modeling.

ქართული დიალექტარი სორაჰსი – როგორც ლინგვისტური სახვლავი ინსტრუმენტი

კორპუსული ლინგვისტიკა – მეცნიერება ლინგვისტური კორპუსების „შენების“ შესახებ კომპიუტერული ლინგვისტიკის მინიშნულზე და სწრაფად განვითარებადი დარგია.

ლინგვისტური კორპუსი, რომელსაც ლინგვისტები პროგრამის ტექსტთან ერთად ქმნიან, წარმოადგენს ელექტრონულ ფორმატში მოწოდებულ ტექსტურ მასივებს (კოლექციებს), ორგანიზებულს სამეცნიერო ელექციისათვის, უახლესი საინფორმაციო-საძიებო ტექნოლოგიების მეშვეობით. ლინგვისტური კორპუსი, პირველ რიგში, წარმოადგენს ლინგვისტური ელექციის ინსტრუმენტს, მაგრამ მიმოქცევაში დამკვიდრების შემდეგ სცდება ლინგვისტიკის ვიწრო პროფესიონალურ ჩარჩოებს და მისი მასალობრივი ბაზა იქცევა საკვლევ ობიექტად სხვადასხვა კუმანტარული მეცნიერებებისათვის: ასე იქნება კორპუსზე ორიენტირებული გამოკვლევები, ე. წ. კორპუსული გამოკვლევები, ფოლკლორის, ეთნოგრაფიის, ანთროპოლოგიის, სოციოლოგიის, მშობლიური და უცხო ენების სწავლების, მთარგმნელობით და სხვ. დარგებში.

რაც შეეხება ლინგვისტიკას, მასალობრივად სრული (მიმოცველობით) და „ღრმად ანოტირებული“ კორპუსი ლინგვისტიკისათვის წარმოადგენს „სასწავლო მოქმედ“ ინსტრუმენტს ისეთი შესაძლებლობებით, როგორცაა: კოდოლოგიური მიცულობის ტექსტურ მასივებში მრავალმხრივი ინფორმაციის სწრაფად მოძიება; სისწორული, სტატისტიკური მონაცემების მისაწვდომობა; კონკრეტული ენობრივი მიუღწეისათვის დიაქრონიულად თვალის მიდევნების საშუალება და ა.შ. ეს შესაძლებლობანი, ბუნებრივია, ახალ პერსპექტივებს სახავენ ენათმეცნიერული ელექციისათვის.

კორპუსის ლინგვისტიკა ვასული საუკუნის 60-იან წლებში წარმოიშვა, თუმცა ნამდვილი კორპუსული „მშენებლობები“ 90-იან წლებზე მოდის. ამ დროიდან კორპუსული ლინგვისტიკა აზროვნება უკვე დროის და ეპოქის ნაკარნახევ გარდაუვალ გვეყვინება მსოფლიო ლინგვისტურ სამყაროში. ამიტომაც ტექსტების კორპუსების (განსაკუთრებით ნაციონალური კორპუსების) შექმნა დღეს ქოველული კულტურული ამბიციის შტრიხად (და ამდენად, სახელმწიფო ზრუნვის საგანად) არის ქცეული.

ხანიმუოდ ითვლება ბრიტანული, ამერიკული, ჩეხური, გერმანული და ა.შ. ნაციონალური კორპუსები. მაღალი დონისაა რუსული ნაციონალური კორპუსი–НКРЯ, რომელიც შედარებით გვიან შეიქმნა, და მისი შეესება–დამუშავება დღესაც მიმდინარეობს.

2007 წ. ინტერნეტსივრცის შეშობა „ჩრდილოეთის რეგიონის ნაციონალური კორპუსი (NAEC)“, რომელიც შეიქმნა რუსული ნაციონალური კორპუსის მუშა ჯგუფის მიერ (მოსკოვის ლინგვისტიკის ინსტიტუტის corpus technologies პროგრამულ ბაზაზე) სომეხ კოლეგებთან ერთობლივი თანამშრომლობით.

ლინგვისტური კორპუსის შექმნა ხანგრძლივი და შრომატევადი პროცესია – თანდათანობით, ეტაპობრივად ხდება, ერთი მხრივ, კორპუსის ტექსტური მასივის შეესება და, მეორე მხრივ, საძიებო ტექნოლოგიების, ანოტირების სისტემის დახვეწა–გაფართოება. კორპუსის ხარისხის სწორედ ამ ორი კომპონენტის ერთიანობა განსაზღვრავს. მაგრამ ლინგვისტური კორპუსის თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ დაუსრულებელ მდგომარეობაშიც იგი გამოიყენება როგორც მოხმარებისათვის სახეობით გამოსადევი ინსტრუმენტი, ამიტომაც მიღებული პრაქტიკაა, რომ დამუშავების გარკვეულ კონდიციებში მუდმივად ლინგვისტური კორპუსი ინტერნეტში განთავსდეს და პარალელურად გაგრძელდეს მუშაობა მისი შეესება–სრულყოფისათვის.

ეს ხელს უწყობს მომხმარებლისაგან ახალი „პროდუქტის“ შექმნას და გამართლებულია იმ მხრივაც, რომ კორპუსის შემდგენლების საშუალება ეძლევათ უკვე მუშაობის პროცესშივე, მომხმარებელთან უუკავშირის დამყარების გზით, გაითავალისწინო პროფესიონალ ლინგვისტთა შენიშვნები და მოსასრებები.

ღიალექტური კორპუსის აგების სირთულე არსებულ კორპუსთა უმრავლესობა (ძირითადად, ნაციონალური კორპუსები) ორიენტირებულია სალიტერატურო ენაზე და იყენებს ტექსტური რესურსების მზა ელექტრონულ ვერსიებს (ასეთ შემთხვევაში სირთულეს წარმოადგენს დამატებითი რედაქტირება, რედაქციების შეჯერება, ტექსტების დანაწევრება, გრაფიკული დამუშავება–უნეფიტირება და, რაც მთავარია, ატომბტური ანოტირების შედეგების შემდგომი ხელთი კორექცია). იცივე და, დიალექტებით, სხვა გაცილებით უფრო დიდი სირთულეები წარმოიშობა ლინგვისტური კორპუსის შემდგენელთა წინაშე როგორც ტექსტური მასალის დამუშავებასთან დაკავშირებით

(აუღლი და ვიდეომახადლების ტექსტად ქცევა, ტექსტების გრაფიკული და პუნქტუაციური გამართვა და სხვ.). ისე ანოტირების სისტემის დიალექტურ ქვესისტემებზე მორგების თვალსაზრისით.

ამ სიძინელებიდან გამომდინარე, დიალექტური კორპუსები მეტწილად წარმოდგენილია ნაციონალური კორპუსის ქვეკორპუსის სახით და, როგორც ასეთი, ჩნდება შედარებით მოვლენებით. მაგალითად, რუსულ ნაციონალურ კორპუსში დიალექტური ქვეკორპუსი გამორჩეულად 2007 წელს, რომელიც ტექსტების სიუხითა და მომცველობითობით ჯერჯერობით არ გამოირჩევა. ხოლო რაც შეეხება ჩრდილისიმიურ ნაციონალურ კორპუსს, აქ დიალექტური ქვეკორპუსის მომზადება (3 დიალექტისათვის) და ინტერნეტში განთავსება დატვირთილი ახლო მომავალში (ტექსტების შემოსასხარეული რაოდენობით – 15 სთ. ერთ დიალექტზე).

ქართული დიალექტური კორპუსის მომზადების 1 ეტაპზე (პროექტი: "საქართველოს ლინგვისტური პორტრეტი – I") მიმდინარეობს მუშაობა 8 დიალექტის – ფერდინელის, ინგილოურის, თუშურის, მესხურის, ქართლურის, რაჭულის, კახური და აჭარული – ტექსტების კოლექციის შესაქმნელად.

კორპუსზე მუშაობისას თავი იჩინა პრობლემამ შრიფტთან და სიმბოლოებთან დაკავშირებით. გამოყენებულია უნიკოდი syfaen (სომხური კორპუსიც ამავე შრიფტს იყენებს), რომელიც არ შეიცავს დიალექტური ტექსტებისათვის აუცილებელ ყველა სიმბოლოს (მაგალითად, სიმბოლოებს წყვილბაგისმიერი უბგერისათვის, გრესელი, უმლაუტიანი და მახეულიანი ხმოვნებისათვის). გადაწყვიტეთ დროებით, პრობლემის გადაჭრამდე, პირობითად გამოიყენებინა შესაბამისი ლათინური სიმბოლოები.

დღეისათვის გადაჭრილია კორპუსის მომზადებისათვის აუცილებელი ორი უმთავრესი ამოცანა - შექმნილია პროგრამული საფუძვლის (კორპუსის მენეჯერის) ძირითადი არქიტექტურა და ტექსტების კოლექციის ციფრული ვერსიის მნიშვნელოვანი მასივი.

ტექსტური მასივი კორპუსში ბაზირებულია სამ ძირითად წყაროზე: 1. გამოქვეყნებული ტექსტები; 2. ძველი ექსპედიციების (მათ შორის გასული საუკუნის 20-30-იანი წლების) გამოუქვეყნებელი და უცნობი ტექსტები; 3. ახალი ექსპედიციების მასალები.

გარდა ამისა, გათვალისწინებულია, რომ კორპუსში ინტეგრირდეს ყველა არსებული დიალექტური ლექსიკონი თუ სალექსიკონო მასალა, სხვადასხვა ექსპედიციების მიერ საეტიკური კითხვარებით მოპოვებული დარგობრივი და თემატური ლექსიკა და სხვ. სალექსიკონო სტატიის საილუსტრაციო მასალები ჩაერთვება საერთო ტექსტურ მასივში და ამკვარად ეს სიტყვიერი მასალაც მოხდება საერთო კრებაში სიტყვანი შემდგომი ანალიზისათვის.

დაეგეგმილია კორპუსის სიტყვიანი (რომელიც დღეისათვის 200 000-ზე მეტ სიტყვაფორმას მოიცავს) დაქვეყნება სულხან-საბას "სიტყვის კონანა" და სხვა ლექსიკონებთან პიქტურტექსტური ბეჭით.

მაგრამ ტექსტური მასივის მომზადება კორპუსის "შემნებლობის" მხოლოდ ერთი საფეხურია. არ არსებობს კორპუსი ანოტირების ნიშანდების გარეშე. ანოტირების სახეები სხვადასხვაგვარია და გამოჩინარეობს კორპუსისადმი წყენებული პრაქტიკული მოთხოვნებიდან, მაგრამ თანამედროვე კორპუსი წარმოუდგენელია სერიოზული მეტაანოტირების გარეშე.

ექსტრალინგვისტური ანუ მეტამონაცემები ყველა სახის კორპუსის აუცილებელი შემადგენელი ელემენტია და, როგორც ამბობენ, ეს არის "მონაცემები მონაცემთა შესახებ" (სინკლერი 2004). ენობრივი მონაცემები, მათ შორის დიალექტურიც, სხვადასხვა, სრულიად განსხვავებული ინტერესით შეიძლება იყოს აქტუალიზებული. შესაბამისად, მათი საჭიროება და აუცილებლობაც მულტიდისციპლინარული მნიშვნელობით განისაზღვრება და ფასდება. კორპუსი, რომელიც ძალიან აქტუალურია ერთი რეგიონზე დისციპლინის თვალსაზრისით, აბსოლუტურად გამოუსადეგარი შეიძლება გახდეს სხვა შემთხვევაში, თუ მას არ ექნება მრავალმხრივი, მოცემული ენობრივი გარემოსათვის აქტუალური მეტაანოტირება. გარდა ამისა, ლინგვისტური კორპუსი თავს უყრის ენობრივ რეალისტაციას უამრავ შემთხვევას იმ კონტექსტებითურთ, რომლებშიც ისინი წარმოიშენენ. სრულყოფილი მეტაალწერის გარეშე შეუძლებელია ამ რეალისტაციითა ზუსტი და კვალიფიციური ანალიზი. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ მეტამონაცემების გარეშე კორპუსის გამოყენება პრაქტიკულად შეუძლებელია.

ქართული დიალექტების კორპუსისათვის შექმნილია მეტაანოტირების საკმაოდ მძლავრი ბაზა, რომელიც მუშავდებოდა იმ გათვლით, რომ ტექსტური კოლექციის გამოყენება ხელმისაწვდომი ყოფილიყო მულტიდისციპლინარული კვლევებისათვის, რაც, პირველ რიგში, აგულისხმობდა მრავალმხრივ მეტაალწერას. კორპუსში ტექსტის აღსაწერად გამოყენებულია სხვადასხვა ექსტრალინგვისტური მახასიათებლები: სტრუქტურული (ტექსტის მიწოდების უზრუნველყოფა, მოთხოვნის შესაბამისად, სრულად ან მონაკვეთის, აბსტაქციის, წინადადების სახით); რეგონალური (ქვეყნის, რეგიონის, რაიონის, სოფლის მითითება); ენობრივი (ენა, დიალექტი, თქმა); ანკატური (თუ ვინ ჩაიწერა ტექსტი, ვინ მოამზადა იგი მცენიერულად; მონაცემები - ჩაწერის დროსა და ადგილზე, მთქმელის ასაკზე

მთქმელისა და მისი ოჯახის წევრების (დედ-მამა, მუულები) ვინაობის, ეთნიკური და კუთხური წარმომავლობის შესახებ).

კორპუსში გათვალისწინებულია მიგრაციული პროცესების ამსახველი მეტამონაცემებიც: როდის, საიდან და სად მოხდა მიგრაცია, მიგრაციის რომელ თაობას ეკუთვნის მთქმელი, რა ხასიათის მიგრაცია იყო, როგორია ჩასახლების ტიპი.

სხვა ტექსტური მახასიათებლები მიუთითებენ ტექსტის ტიპზე (თხრობა, ფოლკლორი – პოეზია და პროზა, საუბრის ფრაგმენტები და სხვ.); თემატიკაზე (ოჯახი, წეს-ჩვეულებები, სიყვარული, ომი...); ტექსტში ასახულ მიუღწეაობა კრონოლოგიაზე (როცა ეს შესაძლებელია); ტექსტის ფაქტურაზე (ნაბეჭდი, ხელნაწერი, აუდიოჩანაწერის ტრანსკრიფტი, ვიდეოჩანაწერის ტრანსკრიფტი).

გაცილებით რთული და შრომატევადია ტექსტების კორპუსის ენობრივი მახასიათებლების ანოტირება - ლინგვისტური ანოტირება. ლინგვისტური ანოტირების სხვადასხვა დონე და ტიპი არსებობს: მორფოლოგიური, სინტაქსური, ანაფორული, იდიომატური, პროსოდიული, პრაგმატული და სხვ.

ყველაზე გავრცელებული სახე ანოტირებისა არის მორფოლოგიური ანოტირება, თეგირება (POS tagging ანუ Part-of-speech tagging), უპირველესად იმიტომ, რომ კომპიუტერული ლინგვისტიკის მიღწევები ყველაზე სრულყოფილად სწორედ მორფოლოგიური ანალიზის საშუალებას იძლევა. გარდა ამისა, მორფოლოგიური ნიშნდგობა აუცილებელი ეტაპია სინტაქსური ანოტირებისათვის. ცნობილი დიდი ნაციონალური კორპუსები სწორედ მორფოლოგიურად ანოტირებული კორპუსებია (ყოველ შემთხვევაში პირველ ეტაპზე).

ივეს კორპუსში მორფოლოგიური ანოტირების სტრატეგია მიმართულია არა მხოლოდ თითოეული სიტყვის ფორმისა და სიტყვაწარმოებითი პარადიგმის აღსაწერად, არამედ სალიტერატურო ენის სათანადო ფორმებთან დიალექტური ვარიანტების დასაკავშირებლად, რათა ძიება კორპუსში შესაძლებელი იყოს 2 მიმართულებით: ა) დიალექტური ფორმა - სალიტერატურო შესატყვისი (ფონეტიკური ან მორფოლოგიური) და ბ) სალიტერატურო ფორმა - მისი შესაძლო ვარიაციები ერთ რომელიმე, რამდენიმე ან ერთდროულად ყველა დიალექტურ ქვესისტემაში.

ტექსტური ფონდის სხვადასხვა პარამეტრებით ანოტირება საშუალებას მისცემს მომხმარებელს, სათანადო საძიებო ინსტრუმენტების დახმარებით, სასურველი პარამეტრების კომბინაციის საფუძველზე, „შექმნას“ კონკრეტული კვლევისათვის საჭირო „ქვეკორპუსები“.

- დოკუმენტისათვის:
 - * კორპუსი საშუალებას იძლევა მოიძებნოს საჭირო პარამეტრებით შერჩეული ტექსტი, გარდა ამისა, წარმოადგენს ყველა რეალიზებულ სიტყვაფორმას თავისი კონტექსტებით (კონკორდანსს).
 - * შექმნილია სუბაპირული (ნაწილობრივი) მორფოლოგიური ანოტირებისა და სიტყვაფორმის ლექსიკური დამუშავების პრინციპით და ინსტრუმენტი.
 - * კორპუსში მუშავდება ქართული დიალექტური მასალა, მაგრამ კორპუსის სტრუქტურა პორტენტურად გათვლილია სხვა ქართველური ენების ტექსტური მონაცემების დამუშავების შესაძლებლობაზე.

აქ ტექსტის მოიძებნა შემდეგ საფეხურებს ითვალისწინებს: 1. ენის არჩევანი, დიალექტის არჩევანი, ქვედიალექტური ერთეულის (კილოვაი, თქმა) არჩევანი. 2. ქვეენის არჩევანი (საქართველო, ირანი, თურქეთი, აზერბაიჯანი), რეგიონის არჩევანი (მაგალ., ფერეიდანი), სოფლის (ან ქალაქის) არჩევანი. ასევე ხდება სასურველი „სუბკორპუსის“ შედგენა ყველა სხვა მახასიათებლით: მთქმელი, ნაშწერი, გამოცემა და ა. შ.

კონკრეტული ძიებისათვის აღნიშნული საფეხურების ჩართვა ხდება შერჩევით, საჭიროების მიხედვით.

საბოლოოდ, ქართული დიალექტური კორპუსი ჩამოყალიბდება, როგორც საძიებო სისტემებით აღჭურვილი მომცველობითი კომპიუტერული მონაცემთა ბაზა, რომელიც იქცევა ქართველოლოგი ლინგვისტიკისათვის მუუცველად საკვლევ ინსტრუმენტად. იგი ხელს შეუწყობს დიალექტოლოგიის განვითარებას ერთი დიალექტის ან დიალექტური ჯგუფის აღწერითი ანალიზიდან „გამოვლილ“ ქართველოლოგიური სტრუქტურული კვლევებისაკენ, ხოლო სალიტერატურო ენის კვლევაზე ორიენტირებულ ქართველოლოგებს ახად შესაძლებლობებს შეუქმნის დიალექტური მონაცემების გამარტივებულ პროცესურებით მოპოვებასა და მათ გათვალისწინებაში.

დიალექტური ტექსტების კორპუსისა და დიალექტური ლექსიკის ინტეგრირებით, პროექტი ითვალისწინებს ქართული ენის უპრეცედენტოდ ვრცელი დიალექტური პიპრეტქსტული ბაზის შექმნას, რომელიც დიდად შეუწყობს ხელს კომპიუტერული ელექტრონული კრებისით და ცალკეული დიალექტური ლექსიკონების შექმნას და მით განაპირობებს ქართული ლექსიკოგრაფიის განვითარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სინკლერი 2004: John Sinclair. Tuscan Word Centre. Developing Linguistic Corpora: a Guide to Good Practice. Corpus and Text — Basic Principles <http://ahds.ac.uk/guides/linguistic-corpora/chapter1.htm>
2. ლინი 2004: Geoffrey Leech. Lancaster University. Developing Linguistic Corpora: a Guide to Good Practice, Adding Linguistic Annotation — <http://ahds.ac.uk/guides/linguistic-corpora/chapter2.htm>
3. რუსული ნაციონალური კორპუსი: <http://www.ruscorpora.ru>
4. ამერიკული ნაციონალური კორპუსი: <http://americannationalcorpus.org>
5. ბრიტანული ნაციონალური კორპუსი: <http://sarn.natcorp.ox.ac.uk/nokup.html>
6. ჩეხური ნაციონალური კორპუსი: <http://ucnk.ff.cuni.cz>
7. ნიდელანდური ენის ნაციონალური კორპუსი: <http://www.nacc.net>
8. დათუკიშვილი 2005: ქ. დათუკიშვილი, ნ. დლოლაკი, მ. საკალიშვილი, მორფოლოგიური ინფორმაციის სტრუქტურა ქართული ენის კორპუსისათვის, “ბუნებრივ ენათა დამუშავება”.
9. ბერიძე 2007: მ. ბერიძე, დ. ნადარაია, ტექსტის აღწერის ძირითადი პარამეტრები და ქართული დიალექტების კორპუსის მონაცემთა ბაზის სტრუქტურირების საკითხი, “ბუნებრივ ენათა დამუშავება”.
10. სურმაგა – 2008: ნ. სურმაგა, მ. ბერიძე, კორპუსის ლინგვისტური ცნებანი და მათთვის ქართული შესატყვისების შერჩევის ცდა, “ბუნებრივ ენათა დამუშავება”.

Marine Beridze, Nargiza Surmava (Tbilisi)

Georgian Dialectological Corpus – as Linguistic Research Tool

1. Linguistic corpus – electronic collection of texts adopted for the scientific studies – represents primarily the unique “tool” for linguistic studies (due to its capabilities of rapid searching, accessibility of frequency statistic data, facilitating diachronic studies of a language event), but after its implementation and distribution, the corpus itself will become an object for studies from the fields of other humanitarian branches

2. It is a time- and – work consuming process – to create a linguistic corpus. The whole work is divided in several stages. Expanding the corpus with the massives of texts on one hand, and improving and extending research technologies and annotation system on the other - all this can be done only step by step, through the entire process. But the linguistic corpus, after some processing having arrived to certain condition, is a ready tool. Its positioning in the Internet enables its creators, through the backward communications, share the suggestions and notes of expert linguists.

3. On the first stage (the project is funded by GNSF) 8 dialects are undergoing special study and processing: Fereidanian, Ingilo, Tushian, Meskhan, Kartlian, Rachian, Kakhetian and Acharian, in order to create the collection of the texts.

At present the corpus in its real time condition provides the tool to find out the text selected according to the required parameters; besides it demonstrates all the wordforms with the contexts (concordance); the principles and instruments for surface morphological annotation and lexical study of the word-forms have also been developed.

The annotation system of the corpus was developed aiming to facilitate using of the texts data-base for multidisciplinary researches. This implies, first of all, versatile meta-descriptions.

Annotations of the text fund by means of several parameters will enable a consumer to create “sub-corpora”, using appropriate researching tools, on the basis of the combination of needed parameters.

The data material of the Georgian dialects is being processed but besides that, the structure of the corpus is intended to obtain potential for processing the data material of all the Kartvelian languages.

4. Finally, the Georgian dialectological corpus will be formed as all-involving competent data base, equipped with advanced searching systems, which will result in unique researching tool for Kartvelologists. It will support development of the dialectological studies from the descriptive analysis of one dialect or group of dialects to the “penetrating” Kartvelological structural studies; the linguists, specialized in Kartvelology, who are particularly interested in studies of the literary language, will be provided with new possibilities to acquire, using simple searching procedures, the dialectological data which is necessary to consider in the development of the literary language.

**ზმენსნიინსა და ქვეპის ურთიერთმიმართების საპითისი
და- ზმენსნიინან დინამიური ამგვარი**

„ქვეპა და ზმენსნიინი ერთმანეთთან ახლო არიან: სადაც ზმენსნიინიანი ფორმებია, იქ უფრო მკვეთრად გამოიხატება ქვეპა თავისი მრავალი სახეობით, მეორე მხრივ, სადაც ზმენსნიინი ქვეპის ფორმები უჩვენებს მოვალეობა, იქ უფრო ხშირად გვხვდება ზმენსნიინი“ [ინანიშვილი 1996, 434].

საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ქვეპის კატეგორიისა და მისი მაწარმოებელი ფორმანტების შესახებ არსებობს ახლო სხვადასხვაობა, თუმცა ნუნ ვიზიარებთ ვარაუდს, რომლის მიხედვითაც ქართულ ენაში დასტურდება ერთი მხრივ საარეისო (ნეიტრალური) (ე.ი. ზმენსნიინი ფორმები, რომლებიც არ ახახვენ სასუბიექტო და საობიექტო მიმართებებს) და, მეორე მხრივ, სათავისო და სასხვისო ქვეპები.

შეიძლება ვთქვათ, რომ მკვლევართა შორის არ არსებობს ახლო სხვადასხვაობა იმაზე, რომ ქვეპა არის ზმენსნიინის კატეგორია, რომელიც გამოიხატავს კუთვნილებით ურთიერთობებს ზმენსნიინებებს შორის.

ზმენსნიინი ფორმები შეიძლება დაყოფილი იქნას ორ ჯგუფად: I ჯგუფში გავერთიანოთ ის ფორმები, რომლებშიც პირებს შორის კუთვნილებით ურთიერთობაა გამოხატული, II ჯგუფში კი ფორმები, სადაც პირებს შორის კუთვნილებით ურთიერთობა არ არის გამოხატული. სწორედ მეორე ჯგუფში გავერთიანდებთ საარეისო ქვეპის ფორმები, რომელთა შესახებ რამდენაღმე განსხვავებული აზრი ჩამოკალიდა, კერძოდ, ანტონოვი ნეიტრალურ ქვეპასთან დაკავშირებით ამბობს: „აშენებს, აკეთებს, ზრდის, ხატავს... ამგვარ ზმენსნიინს არ ჩანს ეისოცისა განკუთვნილი მოქმედება: ზმენსნიინის თავსართი ამასე არაფერს გვეუბნება“ [ნიქოზაია 1950, 058]. მკვლევარი საგულისხმო შენიშვნას აკეთებს: „კუთვნილებას არ გადავუგეგმვს, მაგრამ სუბიექტ-ობიექტის ურთიერთობას (სივრცეში განლაგების მხრივ) ახასიათებს ა- თავსართიანი წარმოება: ადევს ის მას (მხარს), აწევს ის მას (გულს) და სხვა. ეს „სასუდაო“ შინაარსი ქვეპისას არ ხვდება, მაგრამ იმავე რიგისა (ტერმინები: სასუდაო, საარეისო, სათავისო, სასუბიექტო, საობიექტო ა. შინაინის შემოღებულია) [ნიქოზაია 1950, 059].

ა. შინაინი ა- პრეფიქსი გამოყოფს საარეისო ქვეპის ნიშნად, რომელიც უარყოფს როგავაში, რადგან ე.წ. საარეისო ქვეპა არ გამოიხატავს კუთვნილებით ურთიერთობას და, ამდენად, იგი ვერ უპირის- უპირდება ქვეპის ფორმებს [როგავა, 1982]. მ. დანიშვილი მიიჩნევს, რომ ა- პრეფიქსული გმოვანი ქართულ ზმენსნიინში პირიანობის გამოხატული ფორმული ელემენტია და ამიტომ გხვდება იგი სასუდაოს, გარდამავლობის, მოქმედებითობის, კავსატივის წარმოების შემთხვევაში, ე.ი. ა- პრეფიქსული გმოვანი მხოლოდ პირისადმი მიმართებას ანიშნებს [დანიშვილი 1982, 127-128].

როდესაც ა. შინაინი განიხილავს სიტუაციისა და ქვეპის კატეგორიებს მიუთითებს, რომ არის ერთგვარი მსგავსება მიითებულ სიტუაციასა და საარეისო ქვეპას შორის: სასუდაო ნიშანია პრეფიქსი ა- (ა-წევს), ასეთივე პრეფიქსი მოუძის საარეისო ქვეპასაც მეორეულ ზმენსნიინში, იქნება ეს ნასხველარი (თეთრი - ა-თეთრებს), თუ ნაშინარი (წებს - ა-წვენს). ა- პრეფიქსი ერთი და იმავე ხასიათის მოვალეობას არ ახახავს: ი-წერს, უ-წერს ფორმები პირეულ, ამოსავალ ფორმას (წერს) პირდაპირ ობიექტს კუთვნილება-დანიშნულების მიხედვით უპირისპირდება, ხოლო ა-წერს ფორმა - მოქმედების დიკალიზაციის მიხედვით ირბი ობიექტთან მიმართებით. ამიტომ ა. შინაინი ფორმათა ამგვარ დამიხსიერებას გვთავაზობს.

	<i>საარეისო</i>	<i>სათავისო</i>	<i>სასხვისო</i>
ქ ვ ე ვ ა -	წერს	ი-წერს	უ-წერს
	<i>მიუთითებელი</i>		<i>მიითითებული</i>
ს ი ტ უ ა ც ი ა	წერს		ა-წერს

[შინაინი 1980, 375].

„სასუდაო ფორმა რომ ქვეპის ფორმად ვიცანით, მაშინ, უეჭველია, ქვეპის განსახვებაში ახალი მომენტი უნდა შემოვიტანოთ და არსებითად ორი სხვადასხვა კატეგორია შევართოთ“ [შინაინი, 1980, 375].

წერს ფორმა ქვეპის მიხედვით საარეისოა, სიტუაციის მიხედვით - მიუთითებელი. ა-წერს ფორმით კი აღინიშნება მიითითებული სიტუაცია (ანუ „სასუდაო“ სიტუაცია). „მიითითებული სიტუაცია აღნიშნავს, რომ მოქმედება ხდება რაიმეს, ამიტომ ასეთ ფორმებს სასუდაოსაც ვეძახით და

გეგმულა მხოლოდ პირველად ზმნებში [შანიძე 1980, 373] აქედან გამომდინარე სასუქად სიტუაციის აღმნიშვნელი ზმნები თავისუფლად შეიძლება ნაითვალის საარვისო ქცევის ფორმებად.

ჩვენ კვლევის საგანს წარმოადგენს ზმნისწინისა და ქცევის ურთიერთმიმართების საკითხი დინამიკურ ზმნებში. კონკრეტულად და ზმნისწინიანი ზმნების მაგალითზე. უპირველეს ყოვლისა იმსება კითხვა: არსებობს თუ არა რაიმე კანონზომიერება ზმნისწინისა და ქცევის არჩევანისა ამა თუ იმ ზმნურ ფორმაში, თუ ეს არჩევანი ნებისმიერია?

ცვლილებები აღნიშნავს: „ქცევის ფორმათა წარმოების შესაძლებლობებს განსაზღვრავს ზმნისწინისა და ზმნის ძირის კომბინაცია“ [კვანტალიანი 1999, 153].

ავტორი ამ თვალსაზრისით განიხილავს შენ და კეთ ზმნურ ძირებს და მიუთითებს, რომ ზმნისთვის ზმნისწინით მინიჭებული მნიშვნელობის თვალსაზრისით ქცევის ფორმებს შორის დაპირისპირება არ არის, რადგან „ზმნისწინისა და ზმნის ძირის მნიშვნელობები განსაზღვრავს ქცევის ფორმების წარმოების შესაძლებლობებს. ამიტომ ერთი და იმავე ძირის სხვადასხვა ზმნისწინიანი ფორმები სხვადასხვაგვარად აწარმოებს ქცევის ფორმებს. ზოგი ზმნისწინით ზმნას შეუძლია აწარმოოს სამივე ქცევის ფორმა მოქმედებითში, ორივე- ენებითში, ზოგით კი -არა [კვანტალიანი 1999, 159].

ქცევის კატეგორია ერთნაირად არ გამოიხატება მოქმედებითი და ენებითი გეარის ზმნებში. ზმნას მოქმედებით გეარში უზმნისწინოდაც ეწარმოება სამივე (საარვისო, სასხვისო და სათავისო) ქცევის ფორმები: *აბრუნებ-ს, იბრუნებ-ს, უბრუნებ-ს; ადგებ-ს, იდგებ-ს, უდგებ-ს; აკეთებ-ს, იკეთებ-ს, უკეთებ-ს; აწყობ-ს, იწყობ-ს, უწყობ-ს; ახვევ-ს, იხვევ-ს, უხვევ-ს* და სხვ. უფრო მეტიც, ზოგჯერ ზმნის ფუძე ზმნისწინის გარეშე სამივე ქცევით არის წარმოდგენილი, მაგრამ ზმნისწინის დართვამ შეიძლება გამოიწვიოს რომელიმე მათგანი, მაგ., გვაქვს: *აუღებ-ს, იღებ-ს, უღებ-ს; არქმევ-ს, ირქმევ-ს, ურქმევ-ს; ათხოვებ-ს, ითხოვებ-ს, უთხოვებ-ს.*, მაგრამ არ გვაქვს: *დიიღებ-ს, დაურქმევ-ს, დაითხოვებ-ს.*

რადგან ჩვენ განვიხილავთ ზმნისწინისა და ქცევის ურთიერთმიმართების საკითხს დინამიკურ ზმნებში, კონკრეტულად კი და ზმნისწინიანი ზმნების მაგალითზე, ამის ნათელსაყოფად შეიძლება მივიშველიოთ მ. მანჯგალაძის მიერ გამოყოფილი შეიდი ჯგუფი შემდეგი ფორმულირების გათვალისწინებით: ზმნისწინი + ქცევა + ზმნის ფუძე. ესენია:

I. ზმნისწინი + ნეიტრალურ/ სასხვისო/ სათავისო ქცევა + ზმნის ფუძე (ე.ი. ამ ჯგუფში შევა ის ზმნები, რომლებიც ზმნისწინიან ერთად დაერთავენ ქცევის კატეგორიის ყველა შესაძლო ვარიანტს);

- II. ზმნისწინი + ნეიტრალური და სათავისო ქცევა;
- III. ზმნისწინი + ნეიტრალური და სასხვისო ქცევა;
- IV. ზმნისწინი + სასხვისო და სათავისო ქცევა;
- V. ზმნისწინი + ნეიტრალური ქცევა;
- VI. ზმნისწინი + სათავისო ქცევა;
- VII. ზმნისწინი + სასხვისო ქცევა [მანჯგალაძე 1999, 21-22].

და ზმნისწინი ერთ-ერთი ყველაზე პროდუქტიული ზმნისწინია ქართულში და ამიტომ სწორედ აღნიშნული ზმნისწინის მაგალითზე წარმოვადგენთ თუ რა სურათია და ზმნისწინიანი ფორმების მიხედვით დინამიკურ ზმნებში ქცევის განაწილების თვალსაზრისით ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში:

- I. ზმნისწინი + ნეიტრალური / სასხვისო/ სათავისო ქცევა + ზმნის ფუძე:
 - 1) მოქ. და-აბებს, და-ბაბებს, და-უაბებს;
 - ენ. და-უაბდება;
 - 2) მოქ. და-ბახლოებს, და-ბახლოებს, და-უბახლოებს;
 - ენ. და-ბახლოვდება;
 - 3) მოქმ. და-ბაბს, და-ბაბს, და-უბაბს;
 - ენ. და-ბებება, და-ბებება;
 - 4) მოქმ. და-ბრუნებს, და-ბრუნებს, და-უბრუნებს;
 - ენ. და-ბრუნდება, და-უბრუნდება;
 - 5) მოქმ. და-ბოროებს, და-ბოროებს, და-უბოროებს;
 - ენ. და-ბოროდება;
 - 6) მოქმ. და-ბდამს, და-ბდამს, და-უბდამს;
 - ენ. და-ბდამება, და-ბდამება;
 - 7) მოქმ. და-ბდნობს, და-ბდნობს, და-უბდნობს;
 - ენ. და-ბდნება, და-უბდნება;

- 8) მოქმ. დაბლაგებს, და-ილაგებს, და-ულაგებს;
ენ. და-ილაგდება;
- 9) მოქმ. და-ახამს, და-იხამს, და-უახამს;
ენ. და-იეხამება, და-იიხამება;
- 10) მოქმ. და-აყარებს, და-იფარებს, და-უფარებს;
ენ. და-იიფარება, და-იეფარება;
- 11) მოქმ. და-აყენს, და-იყენს, და-უყენს;
ენ. და-იეყენება, და-იიყენება;
- 12) მოქმ. და-აწაწილებს, და-იწაწილებს, და-უწაწილებს;
ენ. და-იიწაწილებს, და-იეწაწილებს...

თუ ზმნისწინი + ქცევა + ზმნის ფუძე სრული სახითაა წარმოდგენილი (სამივე ქცევით), შეიძლება ამ კომბინაციამ არაერთადი ცვლილება არ შეიტანოს ზმნის ფუძის ძირითად მნიშვნელობაში (როგორც ეს უემოთაა წარმოდგენილი), მაგრამ სოგჯერ ზმნისწინისა და ერთ-ერთი ქცევის კომბინაციამ შეიძლება ახალი სემანტიკური ნიუანსი შესძინოს ზმნის ფუძეს, მაგალითად: და-ათღი, და-ითღი; და-ათხოვებ, და-ითხოვებ; და-აჯრავ, და-უჯრავ; და-ამადლებ, და-ი მადლებ; და-არბიებს, და-ურბიებს; და-ატყდება, და-უტყდება...

II. ზმნისწინი + ნეიტრალური და სათაყისო ქცევა (ა,ი)

- 1) მოქმ. და-აბრალებს, და-იბრალებს;
ენ. და-იბრალდება;
- 2) მოქმ. და-აეიწეებს, და-იეიწეებს;
ენ. და-იეიწეება;
- 3) მოქმ. და-აცილებს, და-იცილებს;
ენ. და-იცილებს;
- 4) მოქმ. და-არქმევს, და-იარქმევს;
ენ. და-იერქმევა;
- 5) მოქმ. და-აშორებს, და-იშორებს;
ენ. და-იშორდება...

III. ზმნისწინი + ნეიტრალური და სასხეისო ქცევა (ა,უ)

- 1) მოქმ. და-არწევს, და-ურწევს;
ენ. და-იორწევა;
- 2) მოქმ. და-ასახლებს, და-უსახლებს;
ენ. და-იასახლებს;
- 3) მოქმ. და-აქცევს, და-უქცევს;
ენ. და-ეიქცევა, და-იქცევა;
- 4) მოქმ. და-აბინდებს, და-უბინდებს;
ენ. და-იბინდება, და-უბინდება;
- 5) მოქმ. და-აბლაგებს, და-უბლაგებს;
ენ. და-იბლაგდება, და-უბლაგდება;
- 6) მოქმ. და-აბოლოებს, და-უბოლოებს;
ენ. და-იბოლოდება, და-უბოლოდება...

IV. ზმნისწინი + სათავისო და სასხეისო ქცევა (ი,უ)

- 1) მოქმ. და-იანგარიშებს, და-უანგარიშებს;
ენ. და-იანგარიშდება, და-უანგარიშდება;
- 2) მოქმ. და-ითვლის, და-უთვლის;
ენ. და-ითვლება;
- 3) მოქმ. და-იხსნის, და-უხსნის;
ენ. და-იხსნება, და-იხსნება...

მართალია, ასეთ ფორმებში არ დასტურდება ნეიტრალური ქცევა (და-იანგარიშებს, და-ითვლის, და-იხსნის...), მაგრამ ის შეიძლება აღდგეს კაუზაციურ ფორმებში (და-იანგარიშებინებს, და-ითვლებინებს, და-იხსნეინებს...), რომელიც არც სხვა შემთხვევაშია გამორიცხული.

V. ზმნისწინი + ნეიტრალური ქცევა (ა)

- 1) მოქმ. და-აბანცავლებს;
ენ. და-იბანცავდება;

- 2) მოქმ. დაბრუნება;
- ენ. დაბრუნება;
- 3) მოქმ. დაბრუნება;
- ენ. დაბრუნება...
- VI. ზმნისწინი + სათავისო ქცევა (რ)
- 1) მოქმ. დაბრუნება
- ენ. -
- 2) მოქმ. დაბრუნება;
- ენ. დაბრუნება;
- 3) მოქმ. დაბრუნება;
- ენ. დაბრუნება;
- 4) მოქმ. დაბრუნება;
- ენ. -

VII. ზმნისწინი + სასხვისო ქცევა (უ)

და ზმნისწინთა მიმართებით VII ჯგუფი, რომელიც ზმნისწინთან ერთად მხოლოდ სასხვისო ქცევას გამოხატავს თითქმის არ დასტურდება.

ქველს მიხედვით ზუსტად ვერ ავსახავთ ზმნისწინისა და ქცევის ყველა დასახელებს ვარიანტს. ლექსიკონში დასტურდება: დაამხანაგებს, დაამხანაგებს; დაიბრიალებს, დაიბრიალებს; დაიმცრობს, დაიმცრობს; დაიპირებს, დაიპირებს; და არ დასტურდება: დაუამხანაგებს, დაუბრიალებს, დაუმცრობს, დაუპირებს.

დადასტურებული მასალის მიხედვით ამ ზმნების განთავსება II ჯგუფში გაუმართლებელი იქნება, რადგან მასში გამოირიცხულია უ პრეფიქსიანი ქცევის არსებობა. ანდა დასტურდება დაამხანაგებს, დაუბრიალებს; დაამხანაგებს, დაუბრიალებს; დაამცრობს, დაიმცრობს; დაიპირებს, დაიპირებს; დაამხანაგებს, დაუამხანაგებს; დაიბრიალებს, დაუბრიალებს; დაიმცრობს, დაუმცრობს; დაიპირებს, დაუპირებს; დაამხანაგებს, დაუამხანაგებს; დაიბრიალებს, დაუბრიალებს; დაიმცრობს, დაუმცრობს; დაიპირებს, დაუპირებს; დაამხანაგებს, დაუამხანაგებს; დაიბრიალებს, დაუბრიალებს; დაიმცრობს, დაუმცრობს; დაიპირებს, დაუპირებს.

არც ამ ზმნების გავრთიანება შეიძლება III ჯგუფში, რომელშიც შედის ზმნისწინი + ნეიტრალური და სასხვისო ქცევა (ა,უ), მაგრამ გვაქვს: დააპყვეს, დაიპყვეს; დააბლაგვებს, დაუბლაგვებს; დაათხოვებს, დაუთხოვებს და სხვა. გამოირიცხულია: დაუპყვეს, დააბლაგვებს, დაათხოვებს; ამიტომ, უფიქრობთ, ჯგუფების გამოყოფას გარკვეული საფუძველი აქვს. აუცილებლად არის გასათვალისწინებელი შემდეგი ნიუანსი: მხოლოდ ზმნისწინის მიხედვით არ ხდება ქცევის გარჩევა, ზმნის ფუძეში (და არა მხოლოდ ძირში) ჩადებულია სემანტიკური კოდი, რომელიც განაპირობებს არჩევანს.

ენებითი გვარის ფორმებში სათავისო ქცევის ფორმები არ დასტურდება, რადგან ენებითი მოქმედებითის კონვერსიული სახეა, აქტიუის ირიბ-ობიექტური პირი პასივში უცვლელი რჩება, ხოლო პირდაპირ-ობიექტური პირი ხდება სუბიექტი. ა. შანიძე ცალ-ცალკე განიხილავს ქცევას სუფიქსიან, უნიშნო და პრეფიქსიან ენებითებში [შანიძე 1980, § 405, 406, 407]. ავტორი მიუთითებს: „რადგანაც აქტივ კონსტრუქციაში სასხვისო ქცევით გამოხატულია, რომ პირდაპირი ობიექტი ეკუთვნის ირიბს ან დანიშნულია ირიბისთვის; პასივ კონსტრუქციაში იგივე მიმართება ირიბისადმი სუბიექტურმა პირმა უნდა გვიჩვენოს. ასეც არის: პასივში სასხვისო ქცევით გამოხატულია, რომ სუბიექტი ეკუთვნის ირიბს ან დანიშნულია ირიბისათვის“ [შანიძე 1980, 341].

როგორც დაინახეთ, ქველ-ში თუ აქტიურ ზმნას აქვს შესაბამისი პასიური ფორმა, და აქტიურ ზმნაში ასახულია ქცევის კატეგორია, შესაბამისი ზმნისწინით იქნა ასახული ენებითშიც.

ამიტომ, ჩვენ მიერ განხილული ზმნისწინისა და ქცევის ურთიერთშეხამებაზე დაკვირვებისას გამოიკვეთა, რომ შესაძლოა ზმნის ფუძე ზმნისწინის გარეშე სამივე ქცევით იყოს წარმოდგენილი, მაგრამ ზმნისწინის დართება შეიძლება გამოირიცხოს რომელიმე მათგანი. ავტორს ზმნისწინისა და ერთ-ერთი ქცევის კომბინაციამ შეიძლება ახალი სემანტიკური ნიუანსი შესძინოს ზმნის ფუძეს, ან ზმნისწინისა და სამივე ქცევის კომბინაციამ ზმნის ფუძის ძირითად მნიშვნელობაში არ შეიტანოს არაერთარი ცვლილება, და რაც მნიშვნელოვანია, ქცევის კატეგორია ცალკე უნდა განიხილებოდეს მოქმედებითი გვარის მიხედვით და ცალკე ენებითის მიხედვით, რადგან მოქმედებითი შეიძლება დაფიქსირდეს სამივე ქცევა, ხოლო ენებითი – მხოლოდ ორი- ნეიტრალური და სასხვისო.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქეღელ 1950: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. I. თბ.
2. ქეღელ 1951: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. II. თბ.
3. ქეღელ 1953: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. III. თბ.
4. ქეღელ 1990: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ერთომეული თბ.
5. შანიძე 1980: შანიძე ა. ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. თხზ. ტ.3. თბ.
6. ღამენია 1982: ღამენია მ. ქართული ზმნური მორფემების სტრუქტურული მოდულები. თბ.
7. იმნაიშვილი 1996: იმნაიშვილი ი. იმნაიშვილი ე. ზნა იქულ ქართულში. I.II. შიშის ფრანკფურტი.
8. კვარციალანი 1999: კვარციალანი ც. ზმნისწინისა და ქცევის ფორმათა წარმოების საკითხები. საუნათმეცნიერო ძიებანი. VIII. თბ.
9. მანჯგალაძე 1999: მანჯგალაძე მ. გუისისა და ორიენტაციის კატეგორიები თანამედროვე ქართულში. ავტორეფერატ. თბ.

Natela Partenadze (Batumi)

The Issue on Interrelation of Preverb and Version in Dynamic Verbs with Da- Preverb

The category of version is expressed differently in active voice verbs and differently in passive voice verbs. In the active voice verb gives its subject, object and neutral versions without any pre-verbs: *a-bruneb-s, i-brunebs, u-brunebs; a-gdeb-s, i-gdeb-s, u-gdeb-s; a-keteb-s, i-keteb-s, u-keteb-s; a-cykob-s, i-cyob-s, u-cyob-s; a-xveb-s, i-xveb-s, u-xveb-s* and others. Even more, sometimes verb base is represented by the three versions, but preverb can exclude any of them. For example, we have: *a-vleb-s, i-vleb-s, u-vleb-s; a-rqmev-s, i-rqmev-s, u-rqmev-s; a-txoveb-s, i-txoveb-s, u-txovebs...*, but we do not have: *daivlebs, daurqmevs, daixovebs...*

As we are discussing the issue on interrelation of preverb and version in dynamic verbs, namely in the examples of verbs with *da*- preverb, to clarify this, we can generally single out seven groups considering the following formulation: preverb+version+verb base... they are:

1. preverb+neutral/subject/object versions+verb base(this group includes verbs that add all the possible variants of the category of version with a preverb);
2. preverb+neutral and subject versions;
3. preverb+neutral and object versions;
4. preverb+subject and object versions;
5. preverb+neutral versions;
6. preverb+subject version;
7. preverb+object.

Da- preverb is one of the productive preverbs in Georgian. In GED the verbs of active voice with *da*- preverb, mostly all the three versions are represented (*daavadebs, daiuvadebs, dauavadebs. daarsebs, daiarsebs, dauarsebs. daubams, daiubams, dauubams. Daibnevs, daiibnevs, dauibnevs...*), though according to GED it is impossible to depict all the possible variants of preverb and version. The dictionary represents: *daapirebs, daipirebs; daaamxanagebs, daalamxanagebs; daumcrobs, daimcrobs* and so on. The dictionary does not represent: *daipirebs, daamxanagebs, daumcrobs* and the like. According to the represented material, it will not be correct to put these verbs into the II group as it excludes version with prefix *u*-. There are also represented *daabnevs, daubnevs; daabrcolebs, daubrcolebs; daabinavebs, daubinavebs; daamsxvrebs, daumxsxvrebs* and the like. Not represented: *daibnevs, daibrcolebs, dalbinavebs, daimxsxvrebs...* these verbs are not allowed to be placed into the III group, but we have: *daurqmevs/dairqmevs; daublgvebs/daublgvebs; dauxovebs, dauuxovebs* and others. The following are excluded: *daurqmevs, daublgvebs, dauxovebs...* that's why we think, that making these groups has some specific reason. The following newance should be considered here: we do not discuss versions only according to preverb, semantic code is put not only into the root of the verb but the base, which conditions the choice.

In GED if a verb in the active voice has an appropriate passive form, and in the verb of the active voice the category of version is depicted, it will be represented by an appropriate preverb in the passive as well: act. (*a,u*) *daabindrebs-daubindrebs; daabolrebs-daubolrebs; daublgvebs-daublgvebs...pas. (o,u) dabinddeba-daubinddeba; dabolovdeba-daubolovdeba. Dablgvdeba-daublgvdeba...act. (a,i,u) daaglxavebs-daiglxavebs-dauglxavebs. Daugrzeldebs-daigrzeldebs-daugrzeldebs...pas. (o,u) daglxavdeba-dauglxavdeba; dagrzeldeba-daugrzeldeba...*

Thus, having observed interrelation of preverb and version, it has been cleared up that the category of version should be discussed according to the active voice apart from passive, as in the active voice all the three versions can be

პროვნალი თვითდაზიანების ერთ-ერთი პროვოცირება –
“დედაბრული ხელი”

XV-XVI საუკუნეების ოსმალეთი თანდათან აფართოვებს თავის სახლერებს ჩრდილოეთის მიმართულებით. XVIII საუკუნის პირველი მესამედიდან თურქთა ბატონობის ქვეშ სამცხე-საათაბაგო, მეორე ნახევრიდან კი აჭარა ექცევა ადგილობრივი მოსახლეობა ვერ ურიგდებოდა ოსმალთა მიერ ძალით თავის მოხვეუდ შამადადის სჯულს და მის რეჟიმს. ოსმალთა უღელქვეშ მყოფნი დღითიდღე აუტანედ პირობებში ცვიოდნენ. დამპყრობლები ცდილობდნენ აჭარლებში მიჰქინებინათ ეროვნული გრძობა, დაეწყებინათ ეველაფერი, რაც მათ მამა-პაპსთან, ქართველებთან აკავშირებდათ. “ყოველ აჭარელს, შამუელს, დივანელს, მაჭახელს და სხვათაც მეტად დიდი სისხლი აქვს ოსმალთ წინაშე დაღვივილი სჯულისა და ქვეყნის გულისთენ”- ასე გვაუწყებენ ქართული წყაროები იმ ავბედითი ეპოქის შესახებ.

დამპყრობთა სისასტიკის მიუხედავად მოსახლეობა ლაპარაკობდა ქართულად და ქართულ ზნეჩვეულებებს ინარჩუნებდა. მათ შემოინახეს ხალხური სიბრძნის, ქართული დამწერლობის უძველესი ნიმუშებიც საკუთარი იდენტურობის ძირითადი ნიშანი, ქართველობის შენარჩუნების უმთავრესი პირობა.

მიტაცებულ პროინციებს ქართველი ფაშები და ბეგები მართავდნენ, არ შექმნილა არც ერთი კულტურის ძეგლი, არცერთი წიგნი თუ მხატვრული ნაწარმოები. თუმცა, აჭარელი ქალები ოჯახის ბურჯები, ცდილობდნენ გაეაქვერათ, შეენახათ, შთამომავლობისათვის გადაეცათ ისეთი წიგნი, როგორცაა სამკურნალო წიგნი – კარაბადინი (სურმანიძე 1966: 14). ასეთმა ორიენტაციამ გააღვივა მშობლიური ენისა და დამწერლობის სიყვარული. ხალხმა დიწყო თითო-ორიოლა შემორჩენილი ქართული წიგნი გადაწერა-გამრავლება. ქართველმა მუსლიმანებმა მტკიცედ შეინახეს და დაიცვეს ქართული ენა და ძველი ქართული წერაც კი - ერის საუნჯე. ერის დიდება და მშვენება ქართული ენა დაიცვეს “ხანუმებმა” მუსლიმანმა ქალბატონებმა. ამავე ხანუმების წყალობით არ მოისპო ქართული წერა.

ცნობილია, რომ ქართული კულტურის დაცვის მოვალეობა ქართველმა ქალმა ბევრი ხიფათის დროს იკისრა და შეასრულა კიდეც. დამპყრობელთა ძალადობისა და ისლამის გავლენით ეპეებში ქრებოდა ქართულის ცოდნა და იყრდნობოდა ქართველობის გრძობაც კი. ეროვნულ თვითშეგნებას, ქართულ ენასა და მწიგნობრობასთან ერთად, ინახავდნენ ქალები. აჭარისა და ოსმალთა მამადაინ ქართველობაში უკანასკნელ დრომდე დაცული ქართული დამწერლობის განსაკუთრებული სახე ცნობილი იყო “დედაბრული ხელის” სახელწოდებით, რადგან მას უმთავრესად ქალები ხმარობდნენ (ახვლედიანი 1978: 231).

“დედაბრული” დამწერლობის შესახებ მწირი ცნობებია სამეცნიერო ლიტერატურაში. მას გაკერით ეხებიან: ივ. ჯაფარიშვილი, სიმ. ჯანაშია, დიმ. ბაქრაძე, თ. სახოკია, აბ. წულაძე, ხ. ახვლედიანი და ა.შ.

თ. სახოკია აღნიშნავს: “როგორც სხეგან, აქაც (აჭარაში მ.ხ.) ჩვენი ერის ბურჯებად მანდილოსნები ითვლებიან. მათ შორის არის დაცული ძველებური ქართული წერა” (სახოკია 1950: 245) და იქვე წარმოგიდგენს მაშინდელი აჭარული ქალების დამწერლობის ნიმუშს.

აღსანიშნავია, რომ ჩვენამდე მოღწეულია “დედაბრული ხელით” შესრულებული რამდენიმე ხელნაწერი. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობაში საბუთი 1258 ა ეკითხვობთ: იგი შესრულებულია მეტად თავისებური (“აჭარული”) მხედრულით მე-19 საუკუნეში. საინტერესო დავთარში ექვე. თაყაიშვილის ხელით მოკლევანა მიწერილია: “კარაბადინი. ქობულეთში ნაპოვნი. მხედრული, რეველად.” საბუთში 1258 ბ აღწერილობაში ეკითხვვობთ: “მოკითხვის წიგნი მე-19 საუკუნის. 4 გვერდი ფანქრით არის ნაწერი აჭარული (“დედაბრული”) ხელით. აქაც ექვე. თაყაიშვილს ჩაუწერია 1916 წ. მოკითხვის წიგნი 40 წლის წინად გადასახლებულ (მუჰაჯირი) ქობულეთელიდან. ქობულეთში გამოგზავნილი აქ 8 წლის წინად.” (ქხა 1948: 198-199). და ჩანაწერიდან ეთკებთ, რომ ხელნაწერი ენად ქობულეთელ მუჰაჯირთა რუსეთ-თურქეთის ომის (1877-78 წწ.) დროს ოსმალეთში წავლია, ხოლო 1908 წელს უკანვე ქობულეთში დაუბრუნებია. ცხადია, რომ აჭარაში მწერლობის ტრადიცია არ გაწყვეტილია, ქართული წერა-კითხვის დიდი კომპატი, სწორედ, ქართველი ქალები იყვნენ. დიმიტრი ბაქრაისა და ალ. ფერენკელის მოწმობით, ქართული წერა კარგად იცოდნენ ბეგებმა, განსაკუთრებით კი ქალებმა (ფერენკელი 1879: 41). დედაბრული ხელითაა შესრულებული ზემოაჭარის მკედრ სინეი ხანუმ ხიმშიაშვილის ავტოგრაფი ერთ-ერთ რუსულ ოფიციალურ დოკუმენტ-

ზე (ვარშანიძე 2006: 69). ა. წულაძე წერს: "ჩემს ემაწვილობაში ასეთი ხელით სწერდნენ გურიაში მოხუცებული ქალები" (წულაძე 1916: №274).

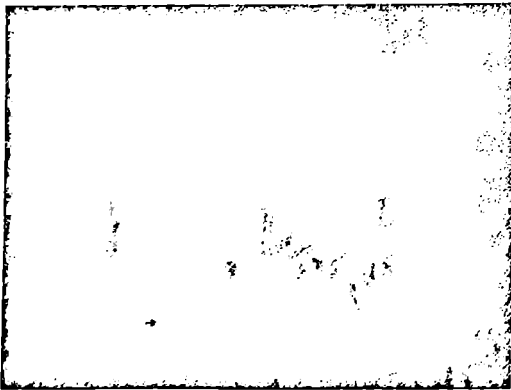
დასაქმებულთა მუშაობის ანგარიშის დასახელების ნიმუში:

აწესებულ გარეგანი მუშაობის
ნაწილისა და ყველაფერს
ყველაფერს და ყველაფერს
და ყველაფერს და ყველაფერს
და ყველაფერს და ყველაფერს
და ყველაფერს და ყველაფერს
და ყველაფერს და ყველაფერს
და ყველაფერს და ყველაფერს

თითო ეს ხელნაწერი ასე იკითხება:
მას მოგახსენებ ჩემ უცხო რომ ქუ თუთიო ჩუენი ქება;
მისას ჩუენს უყარაოთ, უკლესი არ იქნება;
გური (!) წელს უსწავარი, რომ არ წუდულო, არ იქნება;
ღოღო, თლათ ენდა დაუჯდუთ, თლათ ჰუყანა განაოღდება.

ს

დამწერლობის ამ სახის ნიმუშები დღესაც მოიპოვება "თურქეთის საქართველოში." როგორც ცნობილია, 1877-78 წწ. რუსეთ-თურქეთის ომის შემდეგ, ბერლინის კონგრესის გადაწყვეტილებით გამუსლიმანებულ მოსახლეობას მიეცა არჩევანის უფლება – მიეღო რუსეთის ქვეშევრდომობა ან გადასახლებულიყო ოსმალეთში. ასე დაიწყო დიდი გადასახლება, ემიგრაცია, მუჰაჯირობა. იგი უდიდესი ტრაგედია იყო ერის ისტორიაში. ძირძველი ქართული მხარეები დაცარიელდა. განსაკუთრებით დაზარალდა ქობულეთ-ჩაქვის, გონიოსა და ქუედა აჭარის რაიონები (ახელქიანი 1978: 194). 1879 წლის გასახლების შემდეგ ქობულეთში ორი ათასი მცხოვრებიდან ხუთასამდე დარჩა, ხოლო მახლობელი სოფლები სრულიად გავერანდა და გააპარტახდა. ქობულეთელ მუჰაჯირთა შთამომავლები დღესაც ცხოვრობენ თურქეთის ქალაქებში: გირესუნში, სამსუნში, ფაქაში, ორდუში, ფერშემბეში, უნიეში, სამსუნსა და სინოპში. სწორედ, მათთან შეხედრის ბედნიერება წილად გუხედა ჩვენ. თითქმის საუკუნე-ნახევრის შემდეგ მუჰაჯირთა ქართველების კერძოდ, ქობულეთელების შთამომავლები საუცხოოდ ფლობენ ქართულს. ქართველ მუჰაჯირებს სამშობლოდან თან წაუღიათ ტრადიციები, მეტყველება, ფოლკლორი. უცხო მიწაზე შექმნილ

"პატარა საქართველოში" კი დღესაც ცდილობენ შეინარჩუნონ საერთოქართული ზნე-ჩვეულება და მშობლიური ენა, მაღლიანი, ძარღვიანი ქართული სიტყვა.
უცხო გარემოში მუჰაჯირებს უფრო გამძაფრებით მამულისა და მშობლიური ენის სიყვარული და გაფრთხილებიან მას. ამ სიყვარულს გადაარჩინა გურჯები უცხო ტომში აღრევას და შეანარჩუნებინა საკუთარი მეობის ძირითადი ნიშანი - ქართული ენა და ქართული დამწერლობა. ფაცის რაიონის სოფელ კაბახტარში ჩვენმა მასპინძელმა, ხასანთახსიმ ბეჟანიძემ დაგვათავლიერებინა წინაპართა მიერ აშენებული სახლი, სადაც ბუხარზე კარგადაა შემონახული "დედაბრული ხელით" შესრულებული

წარწერა: "ამ ქემერის გამკეთებელს გახსენება უნდა" (ქემერი-თურქ., ბუხრის სარტყელი). ცხადია, ეს იმ მშობლიურით შესრულებული წერაა, რომლის ერთგულბამაც დღემდე მოიყვანა ერდესლაც თურქეთში გადასახლებული მუხაჯირთა ქართველობა. მათმა შთამომავლებმა მოახერხეს ორენული ცნობიერების შენარჩუნება. ისინი თავს ეთნიკურ ქართველებად მიიჩნევენ. უხარიათ, ეამაყებათ, უკვიროთ, რომ ასე შემოინახეს, გაუფრთხილდნენ ძვირფას საგანძურს - ქართულ ენას, მშობლიურ ანბანს.

ისლამის მიღების შემდეგ თურქეთში მცხოვრები ქართველების (ცხოვრების წესმა გარკვეული ცვლილებები განიცადა, მაგრამ ეთნიკურად მათი დიდი ნაწილი მაინც ქართველებად დარჩა. ძირითადად, ქართულია მათი ტრადიციულ-ყოფიერი კულტურა.

სტამბულის ქართველ კათოლიკეთა მონასტერთან არსებული აკაკი წერეთლის სახელობის ბიბლიოთეკის საცავში, პროფესორმა შუშანა ფუტყარაძემ აღმოაჩინა გახეტი "საქართველოს" (წულაძე 1916: № 274) ერთ-ერთ ნომერი, ამ ნომრის ასლი ქალბატონმა შუშანამ მე გადამოცა. ახოლონ წულაძის სტატიაში "ქართველი მუსლიმანები და ქართული წერა" გეოთულობთ: "საკერველი ის არის, რომ ქართული ენა და ქართული "წიგნის" (წერილის) წერა არ დაუეიწინათ აჭარა-ქობულეთიდან წასულებს - მუხაჯირებს. ღაზისტანში (ოსმალეთის სამეფოში) ქ. ათინის მახლობლად, სოფ. ესკიტრაპისონში ცხოვრობს 90 კომლამდე ქართველი მუსლიმანი. მათში, გარდა ორიოდე კომლისა, ქობულეთიდან არიან მუხაჯირთა წასულნი ამ 40 წლის წინად. ცხადია, მათ ნათესავები ჰყავთ დარენილი ჩვენში (ქობულეთ-აჭარაში) და მათთან კავშირი არ გაუწყვეტიათ." ახოლონ წულაძე დასძენს, რომ ესკიტრაპისონელები შენაყოობას მისდევენ და ამ შეზღუდურთა ხელით იქაური ხანუშები (ქალები) აქაურებს მოკითხვის წიგნს ხშირად უგზავნიან.

"დედაბრული ხელით" შესრულებული ერთი ასეთი წიგნი ამ ომის შემდეგაც მიიღო ერთმა ქობულეთელმა - წერს ახოლონ წულაძე. იქაური სწერს: "აკაურთა რუსებმა ეიღეს, თქვენ ბენიერი ხართ, რომ თქვენს ქვეყანაში ხართ, მოხაჯირობა არ იფიქროთ და თქვენს ქვეყანას გაუფრთხილდითო, ომაზდი კი მიწერ-მოწერა, მისეღა-მოსელა ხშირად იყო"...

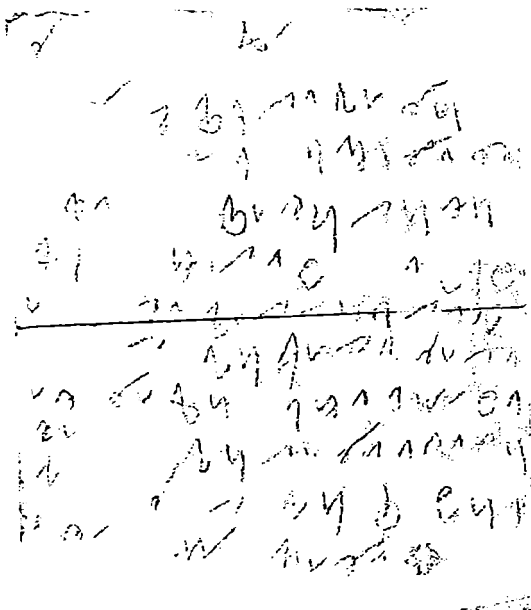
საქართველოში
მუსლიმანთა
წიგნის
წერა

გახეტი "საქართველოში" დაბეჭდილია სითბოთი და სიყვარულით სავე მოკითხვის წერილი, იმის სანიმუშოდ, თუ როგორი ქართულით საუბრობენ უცხო სახელმწიფოში, უცხოთა შორის შეხიზნული ქართველი მუსლიმანები. ეს წერილი აქ. წულაძისთვის ქობულეთელ ქემალ ნო-ლაიდელს "დედაბრული ხელით" შესრულებული კარაბადინითურთ გადაუცია. შემდგომში ეს კარაბადინი წერა-კითხვის გამაერცელებელი საზოგადოებისთვის გადაუციათ. ეს სწორად ის კარაბადინია, რასაც ზემოთ ვგვჩინებ საუბარო.

ვინმე გურულ ეყნას გურიაში კაცი შემოკედომია, ქობულეთში გადავარდნილა და იქ მუს-ლიმანობა მიუღია, სახლად მისთვის დიღვეერი დაუქმევიათ; დიღვეერიც ათინაში გადა-სახლებულა. და აი, მისი ქალიშვილი, ნოლაიდელის მეუღლე, მოკითხვის წიგნს უგზავნის თავის მუღს, სულთანეს. სულთანე-ხანუმი თავის მძასთან ყოფილა ესკიტრაპისონში და იქ გაუცნია თავისი რძალი. საოცარი სითბოთი და სიყვარულით სავეს, დედაბრული ხელით შესრულებული წერილის "მხედრულ" ვერსიას გეთავაზობს აქ. წულაძე თავის სტატიაში: "ბენიერი, ბენიერათ გასახსენე-ბელო, ჩემო ამოსავალო სულო და სიცოცხლეო, შენი გახსენების ჭირიმე, ჩემო დერდისა და სიხარულის მოზიარეე. გვწერს შენი უმსახური რძალი, დიდის სინატრულით. სელამს მოგახსენებ, დიღვე (დაო), შენი გახსენების ჭირიმე! დიღვე. სიყდილი ჩვენთანაა, დიღვე, შემოგერე... ჩვენ თუ გეკითხავ, ძალინ კარგათ ვართ, შენს კარკა ყოფნას თუ შეგატყობიებ, შენ იცი და შენა ქალობამ. დიღვე, აწი შენი ქალიშვილს, ხურმის ხანუშს, სელამი და "ხეირდას" მიმირთვი. მათი გახსენების ჭირიმე... შენს ძმისწულებს თუ იკითხავთ, კარგათ არიან."

როგორც ჩანს, "დედაბრულს" მუჰაჯირი ქართველები იყენებდნენ ფარული მიმოწერისას. "დედაბრული ხელით" შესრულებული მოკითხვის წერილები შენობის ტიპისაა. ივ. ჯავახიშვილი წერს: ძველ საქართველოში სცოდნიათ კრიპტოგრაფიის ხელობა (ჯავახიშვილი 1949: 132). ჩვენ მიერ მოპოვებული მასალები გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ "დედაბრული" საიდუმლო ანუ საძალადეო დამწერლობის, კრიპტოგრაფიის ტიპად მივიჩნიოთ.

დომიტრი ბაქრაძე თავის "მოგზაურობაში" წერს: "იქ დღემდე ხმარობენ ქართულ დამწერლობასაც, მაგრამ იგი, თუ არ შეეწიე, ძნელად გაარჩევ ყოველ შემთხვევაში ქობულეთ-აჭარული წერილები, რომლებიც გურიაში მიჩვენეს, ძნელად იკითხება. მათი თავისებურება ის არის, რომ ზოგი ასოს ფორმა საგრძნობლად შეცვლილი ან დამახინჯებულია, გარდა ამისა სიტყვებში თანამოყენებს შორის მეტწილად ჩართულია სრულიად არასაჭირო ხმოვანი თ" (ბაქრაძე 1987). იგი ამგვარი წერის ნიმუშსაც აქვეყნებს.

იმას, რომ "დედაბრული ხელით" წერა აქტიურად გამოიყენებოდა გურიაში და ქობულეთ-აჭარაში, მოწმობს ბათუმის სახელმწიფო მუსეუმში დაცული ხელნაწერი, რომელიც სამ ფურცელზეა შესრულებული და ეკუთვნის აჭყეისთავიან რუკიე ინაიშვილი რომანაძეს. ერთ ფურცელზე მოკითხვის წერილია, რომელიც ნაწილობრივ ამოიკითხა აწვანსევებულმა აღ. ქათამაძემ.

ჩვენს ხელთ არსებული მასალა გვაძლევს იმის თქმის საშუალებას, რომ "მხედრულის ტიპის დამწერლობის ერთ-ერთ გრაფიკულ მახასიათებელს ქმნის ასოთა კუთხოვანი მოხაზულობა. აღსანიშნავია, რომ "დედაბრული" საკმაოდ რთული დაწერილობაა. რიგ შემთხვევაში იგი საკმაოდ შორდება "მხედრულს" და უცნაური სოლისებური გრაფემის სახითაა წარმოდგენილი. იმდენად უცნაური, რომ სხვა ანალოგიური, ჩვენს ხელთ არსებული, ხელნაწერებისაგან საკმაოდ განსხვავებულია. "დედაბრულით" შესრულებული ტექსტების ამოკითხვის სირთულეს ქმნის ის, რომ სიტყვები გადაბმულია, მათ შორის ინტერვალი არ არის, არ დასტურდება არცერთი ნათლად ადასტურებს, რომ ფარული რთულად იკითხება, მისთვის ასევე

პუნქტუაციური ნიშანი. ჩვენს ხელთ არსებული მასალა მიმოწერისთვის გამოსული ხელნაწერები გაცილებით ნიშანდობლივია ხმოვანთა სიჭარბე: "სუხუფა რა მოკუწერა; მადულობელი ვარ..." ერთი რამ კი ცხადია, "დედაბრული ხელი," ნიმუშია ქართული დამწერლობისა, რომელიც იხმარებოდა გამამადადინებულ ქართულ მოსახლეობაში, უმთავრესად ქალებში.

"დედაბრულ ხელთან" დაკავშირებით განეაგრძობთ შემდგომ კვლევას. ერთი რამ კი დანამდვილებით შეიძლება ითქვას: ისლამურ გარემოში ცხოვრების მიუხედავად თურქეთის ქართველობამ ბოლომდე დაიცვა ქართული ყოფისა და კულტურის ზოგადქართული თავისებურებანი, ძირძველ ტრადიციები, მშობლიურ ენას, დამწერლობას დააკისრა ეთნიკური ფუნქცია და დაუპირისპირდა ისლამის მსოფლმხევეულობაზე დაფუძნებულ ოსმალური ცხოვრების წესს, ეს იყო და არის ეროვნული თვითდაპყვიდრების უმთავრესი წინაპირობა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ახელედიანი 1978: ახელედიანი ხარტონ. ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან. გამომცემლობა "საბჭოთა აჭარა." ბათუმი.
2. ბაქრაძე 1987: ბაქრაძე დიმიტრი. არქეოლოგიური მოგზაურობა გურიასა და აჭარაში. გამომცემლობა "საბჭოთა აჭარა." ბათუმი.
3. ბერძენიშვილი... 1948: ბერძენიშვილი ნიკო, ჯაფახიშვილი ივანე, ჯანაშია სიმონ. საქართველოს ისტორია. ნაწილი 1. სახელგამი. თბილისი.
4. ვარშანიძე 2006: ვარშანიძე ნადიმ. ბათუმის ოლქი XIX საუკუნის ბოლო მეოთხედში (ეთნო-კულტურული ეთარება). გამომცემლობა "ბათუმის უნივერსიტეტი." ბათუმი.
5. სახოკია 1950: სახოკია თედო. მოგზაურობანი. თბილისი.
6. სურმანიძე 1996: ქართული კარაბადინი. გამომცემლობა "ალიონი." ბათუმი.
7. ფრენკელი 1879: Френкель А. Чурух-су и Ватуми. Тифлис.
8. ქსა 1948: ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა. II – კოდექცია. ტ. 3. თბილისი.
9. წულაძე 1916: წულაძე აპოლონ. "ქართველი მუსლიმანები და ქართული წვა" გაზ. "საქართველო". №274.
10. ჯაფახიშვილი 1949: ჯაფახიშვილი ივანე. ქართული დამწერლობათმცოდნეობა ანუ პალეოგრაფია. სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.

Mzia Khakhutaishvili (Batumi)

One of the Components of National Self-Establishment
 "Dedabruli kheli" (Old Womanly Hand)

Mussulmen forcefully made South Georgia moslems. Conquerers tried to fade for a while the national feeling, made them forget everything which was connected to their ancestors.

Despite the violence of oppressors local Muslum population as well as migrated Muhajirs, together with the native language, surname and old traditions, kept the ancient samples of written language and folk wisdom. This type of written language is "Dedabruli".

Different information about "Dedabruli kheli" are met in the research work of Iv. Javakhishvili; Ekv. Takaishvili; Tedo Sakhokia; Ap. Tsuladze etc.

One of the characteristic features of "Mkhedruli" (Military) language is shown in the anglions form of a letter.

"Dedabruli" was used by "Khanumi" women. Exactly, "with the merry of these people". Georgian written language was not destructed. Also "Dedabruli" was used by Muhajir Georgians, in hidden correspondence. At present, the samples of such written language can be found in "Turkey's Georgia".

სვანეთი და დიდი ბალახბიონი

გალაკტიონ ტაბიძემ შესანიშნავად იცოდა, რომ „პატარა ერში მწერლობა თავგანწირვას ნიშნავს“, ამიტომაც სულ იმაზე ოცნებობდა, ქართული სტილის ირსართულიან სახლში მოეწყო შემოქმედებითი მოღვაწეობის ამსახველი მუდმივი გამოფენა, რომელსაც დაამშენებდა რაც შეიძლება მაღალი სვანური კოშკი.

75 წლის ანდრო გაბაშვილისგან გალაკტიონს ჩაუწერია ზღაპარი „უკვდავ-უბერებელი“, რომლის საფუძველზეც შემდგომში შეუქმნია ლექსი-ლეგენდა „ვარაზისხევის სიზმრები“. ვუიქრობთ, ზღაპრის სათაური შექმნილი უნდა იყოს ერთი ძველი სვანური სიმღერის მიხედვით: ყანსაუ ყიფანე, უშია-უდგარა! – „ყანსაუ ყიფიანო, უბერებელ-უკვდავო! (სე. პოეზ., 1939:6,1-2).

სვანური ხალხური პოეზია, როგორც ჩანს, გალაკტიონ ტაბიძისათვის ძალზე ახლობელი ყოფილა, იმდენად ახლობელი, რომ მას ერთ-ერთი ცნობილი ფრანსუოლოგიური გამოთქმა ხობინა ლნზი-ლიჩედი/ი/ლნზ-ლიჩედ/ლნზ-ლიჩედი („დაუწვია სვლა-წასვლა, ე.ი. მოგზაურობა ან მგზაურობა“), რომელიც თანამედროვე ცოცხალ მეტყველებაში აღარსად იხმარება, თავის დღიურებშიც კი არაერთხელ გამოუყენებია:

„დაგვიწყია სვლა-წასვლა. მიესულვართ აღმასკომში; გეიეთხაეს ეს კაცი, რადგან არ დაგვხვედრია; სადღაც წავიდაო, – უთქვამთ... მე ჩამომეჯდარებარ მის მაგიდასთან, ამოძლია სწორედ ეს რვეული და დამიწვია წერა სწორედ ამ ამბებისა... აქ ერთი თანამშრომელი კყვება თავისი მოგზაურობის ამბავს სვანეთში. მაგონდება მიბინავ ლიზი-ლიჩედი...“ (ჯეაესაძე 1991:81).

და ასე გრძელდება თხრობა 1958 წლის 10-11-12 სექტემბრის ქრონიკების შესახებ თურმეობითი ფორმათა გამოყენებით:

„დაგვიწყია ისევ სვლა-წასვლა. დაბერუნებულვართ ძევისსიკს ქუჩასუ... დაგვხვედრია იქ აღუხანდრო. წავსულვართ აკადემიაში... დაგვიწყია სვლა-წასვლა. შევსულვართ კაფეში მოედანზე. გამოვსულვართ იქიდან და დაგვიწყია სვლა-წასვლა. მოვსულვართ აკადემიის წიგნთსაცავში. აქ ვეითხულობთ გასულებს, კურნალებს. აქ მივივინია ჩემს ძველ საყვარელ მაგიდასთან... მალე ხუთი საათი სრულდება. დაგვიწყია სვლა-წასვლა... დილით ძალიან ადრე გავღვიძებია. ავმდგარვართ საწოლად, დაგვიბანა პირი, ჩავივინავს ახალთ-ახლი კოსტუმი. ჩავეღმეც შიგნით გუწინდელი ტროლის ბედნიერი ნიშერი 287941 და... დაგვიწყია სვლა-წასვლა: მიბინავ ლიზი-ლიჩედი. მიესულვართ მასსაჩუკტში. მოვივინახავს ჩემი მაგიდა და დაგვიწყია ცდა უკვე ათის ნახევარი გახდარა: აღუხანდრო კი არა სინანს, გუშინ კი შეთანხმებულვართ სწორედ ათის ნახევარზე შეხვედროდით აქ... დაგვიწყია ცდა, გადაგვიშლია გასუთები...“ და ა.შ.

სავულისხმოა, რომ ანალოგიურ კონტექსტებში გამოყენებული თურმეობითი (იმპერფექტულ თუ პერფექტულ ფორმათა ნაცვლად), სოვის ასრით, გაუცხოების მოტივის გადმოცემას უწყობენ ხელს – არა გეგონია, რადგანაც, ჯერ ერთი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში მომხდარი ამბები პოეტო-აკადემიკოსისათვის ნამდვილად არ იქნებოდა უცხო და, მეორეც, ძველი სვანური ხალხური სიმღერებისათვის სრულიად ბუნებრივია ამგვარი სტილი, რაკილა მთში გაღმეცემულია ძალიან დიდი ხნის წინ (ანუ ნამყოფისულსა თუ ნამყოფინარეწარსულში) მიმდინარე თავგადასავლები. მაშასადამე, ამგვარ კონტექსტში არქალე სვანურშიც და, შესაბამისად, გალაკტიონ ტაბიძის დღიურების ენაშიც უნახავ აქტზე კი არაა მინიშნება, არამედ წინა პლანზეა წამოწეული ძველი დრო და მაშინ შესასრულებელ მოქმედებათა პირობითობა.

სოგჯერ მწერიის ფორმათა ამგვარი მონაცვლეობა დიდვაც დასაშვებია სვანურ ენაში, განსაკუთრებით კი კოდორის (resp. დალის) ხეობის მოსახლეობის მეტყველებაში.

არაუ ლნზი-ლიჩედი, არამედ ლნზ-ლიჩედ კომპოზიტიც კი აღარ იხმარება დღეს სვანურში, უფრო მეტაც – თანამედროვე მეტყველებაში ძალზე გაერცვლებული ლნზი - ს გვერდით ლიჩედ სულ ორჯერ დაუადასტურეთ 1939 წელს გამოცემულ 400 გვერდიან ბალსუმოურ ტექსტებში, რომლებიც შეკრიბეს: აკაკი შანიძემ, ვარლამ თოფურიაშვილმა და მერი გუჯუჯიანამა, ხოლო მათი ინტექსტი შეიქმნა მაინც ფრანკჟურტის უნივერსიტეტის შედარებით ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეღვკურთა (ი. გიპერტი, ი. ჩანტლაძე, ქ. მარგალინი, რ. იოსელიანი) ურთიერთთანამშრომლობით:

აღმარდ გუნ წასსტატეს მიშგუ ქა ლიჩედ (სე. პროზ., 1939:23;32) ამათ ძალიან ეწყინათ (იო-სასტიკეს) ჩემი გაქცევა;

ათხე ნნბინე ლიჩედ (იქვე: 122,29) - ახლა დაიწყო სვლა.

ძველი ხალხური სიმღერების ენაშიც კი, სადაც არაერთი ე. წ. უტყევი ხმოვნის (ა. შანიძე) შემცველი ფორმა გვხვდება, წარამარა იხმარება ლინედი როგორც დამოუკიდებელი ლექსების სახით, ისე რთული სიტყვის მეორე კომპონენტად (ლიზ-ლინედო/ლნიზ-ლინედ „მელა-წასელა/გაქცევა“), ლინედ კი მხოლოდ ერთხელ გამოიყენება და იქაც ისეთი კონტექსტია, რომელშიც, ჩვეულებრივ, საანალიზო კომპოზიტი გვხვდება ხოლმე:

ამ მიზნა აჯაღ ლინედ კელაჲ დამიწყია სელა (სე. პოეზ., 1939-52,12), შდრ. იმავე მულახურ სიმღერაში:

მელახ-მეგალს ხობინახ ლიზ-ლინედო-მულახ-მუჟელს დაუწყიათ სელა-წასელა (იქვე: 52, 27-28) და ლიზ-ლინედი ჭურ ხობინა - სელა-წასელა დაუწყია (იქვე: 54, 46).

ლნიზი თანამედროვე სეანურის ბალსსუმოური, ლაშხური და ჩოღლურული მასდარის ანლაუტში უგამონაკლისოდ წარმოგვიდგენს გრძელ ხმოვანს, სადაც სიგრძე გაუინარებელი ჭ თანხმოვნის კომპენსაციაა, რადგანაც მისთვის, გ. კლიმოვის, კ. ფენრიხის, ზ. სარჯველაძისა და ი. მელიქიშვილის აზრით, ამოსავალია *ლი-გ-ზი (შდრ. გზა, მ-გზ-ა-ერობა) არქტიკი (ფენრიხი...2000:145; მელიქიშვილი 1999; კლიმოვი 1964), მაგრამ ხალხურ სიმღერათა ტექსტებში შესაბამისი წესი დაცული არ არის. ეს ბუნებრივია, რადგანაც სიმღერისას ძალზე ძნელია გრძელი და არაგრძელი ხმოვნების ოპოსიციის აღქმა ყველა შემთხვევაში.

გ. ტაბიძის დღიურებში საანალიზო კომპოზიტი გრძელი ხმოვნის გარეშე გვხვდება, თანაც -ჟ („მცა“) ნაწილაკითურთ, რომელსაც დეკარგული აქვს თავისი ფუნქცია, ანუ მომავალი დროის გაგების შინაარსი პერფექტულ (უწყვეტელი, აორისტი, ნამყოსრული...) ფორმებთან.

ძველი სეანური ხალხური სიმღერების სიუჟეტი, თხრობის სტილი თუ მანერა სხვა დროსაც გამოუყვებია გალაკტიონ ტაბიძეს. საილუსტრაციოდ დავასახელებთ 1950 წელს დაწერილ ლექსს „მესტიის ხიდი“ (ტაბიძე 1968:171-172), რომელიც მას ხალხური „ბილბასი“ (სე. პოეზ., 1939-250-251) ტექსტის მიხედვით შეუქმნია:

„მესტიის ხიდი, ო, ჩელტის ხიდი!
 ცის მშვიდი რიდი ედება უშბას.
 ცაქეის ალერსით უუკედავესით
 ხენი თავისით აბამენ შუშმარს.
 მესტიის შთები, მესტიის შთები!
 ჭიანჭველები აგებენ ციხეს;
 თეუსნი ადრიან, ეით ინატრიან,
 მინდურად დადიან, სტოეებენ რიყეს.
 მესტიის ღობე, მესტიის ღობე!
 ყარაულობენ ყველებს კატები,
 თაგები დათეებს აჭრიან თათებს,
 დღეა მკათათვის გზის დამატებით.
 მესტიის ხიდი, მესტიის ხიდი!
 თხას მატყლს სთხოვს დიდი ბამბურა ცხვარი.
 ნუთუ არ გჯერათ, ორბს დასატურად
 დასდევს ამჯერად ბელურა ცხარი.
 მესტიის ზარი, მესტიის ზარი!
 მშვიდი და წყნარი ხეზე ზის მწვერი.
 ამბავი ესე, აღენიშნით დღესეკე -
 მგლები ცხერებს მწვემსენ მხნედ, წესიერად.
 მესტიის ხიდი, მესტიის ხიდი!
 აქ აღმა მიდის წყალი ჩქარ-ჩქარი.
 მეორე ნაპირს ვხედავ პირდაპირ,
 პროხას უნაგირს აღგამა მაყარი.
 მესტიის ქედი, მესტიის ქედი!
 მზე დასაუღესით ამოდის გვიან,
 მართლაც, ზღაპარი უფრო ის არი,
 რომ ქალთა ჯარნი ნუშად არიან!
 ყვაეილთა თოვის, გრძინობათა თოვის,
 და სიახლოვის შემშლის სიახდე.
 ძეირფასი იგი მიდის ბილიკი
 და ხიდს იქეთა, ჰა, შენი სახლიც!
 ეს ხიდი ჩელტის - ხსნა არის ჩემთვის!

მეზაერი ძლიერ ელტვის, წუხს: აი, გიდი!

მე კი ცხენის ძვრით, სწორ ისარიყით

სწრაფად, ქარივით გადავკვირ ხიდი!"

ახლა მოიყვანო მესტიის რაიონის სოფელ ლენჯურში 1923 წელს სები გულელდანის მიერ ჩაწერილი სიმღერის ტექსტს (ქართული თარგმანითურთ):

„ბილება, აშხუთი საკურელს მია ხოსგდი, ორილ, ომსა, ბილება,

ბილება, მეგმარ მინლუმ იშ'შ'უპარაღლეს, ორი, ომსა, ბილება,

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

მგრშკარ მურყუმარს ჭურ გგმუნის,

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

კალხმარ მინდურქა იხელაღლეს.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

შღუგურ დ'შღურს ხებერგელეს.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

ღუმელაქ დაჯღლს მატყსი ხეშტუმ.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

კუნჩარ ორბარს ხერმინაღლეს.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

შყაქურ მეგმარჟი ირდოღლეს.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

თხერაღ ღუმელაქარს ხელდღუნის.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

ფურარს პენგრარს ჭურ ხაგამდახ.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

ლიცი ლეჟა ჭურ ესღერი.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

მიფ ლექუნისგა ხეწლოღე.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

მუწულ ლაშვარს ხეშიაღე.

ერუნ ხოშამ საკურელს ხოსგდი,

„ზურაღწრი ყუნღიდ არის“ —

„ბილება, ერთ საოცარს მე ვუყურებ, ორილ, ომსა, ბილება,

ბილება, ხეები საეისით შეშპარს აბამენ (ცეკეავენ), ბილება,

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

ჭინჭველები ციხეებს აგებენ თურმე.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

თევსები მინდორში დადიან.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

კატები ყველ'ებ'ს ყარაულობენ.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

თაგები დათეებს ეჭიდებებიან.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

ცხვარი თხას მატყლსა სთხოვს.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

ბედურები ორბებს დასაჭერად დასდევენ.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

მწერები ხეებზე სხედან („იქნებიან“).

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

მგლები ცხერებს მწვემსაყენ.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

ძროხებს უნაგირს ადგამდენენ.

წვალი თითქოს აღმა მიდის.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

მზე დასაყლეთით ამოდის.

იმაზე უფრო საოცარს ვუყურებ,

ჭინჭრაქა ლაშვარს ეომება.

იმაზე უფრო საოცარს ეუყურებ, ქალებიც ჩემად არიან“.

ყველა საოცრება, რაც სვანურ სიმღერაშია ხაზგასმული, თავისთავად ცხადია, მაღალპოეტურ ფერებშია წარმოდგენილი „მესტიის ხიდში“, ოღონდ ცნობილი განმეორებადი სტრიქონი ერწნ ხოვამ საკუთრულს ხოსგდი („იმაზე უფრო საეკირველს ეუყურებ“), ლექსში აღარაა. სიმაგიეროდ, ხალხური სიმღერების ჩვეულებრივი გამონათქვამი შდუგამბრ დმშდოთრს ხებბრგელვხ („თაგვები დათებეს ეტიდაევიბან“) საოცარ მაღალმხატვრულობას აღწევს დიდი გალაკტიონის კალმის წყალობით („თაგვები თათებს აჭრიან დათებეს“).

„ბილება“ თავდება სიტყვებით: ზურალბარი ყოფდი ბრიხ“ („ქალებიც ჩემად <მ-ყუდ-როდ არიან“), რომელთათვისაც გალაკტიონ ტაბიძეს კიდევ რვა ლირიკული სტრიქონი დაუმატებია.

ავტორგრაფებში გვხვდება ლექსის სამი ვარიანტი სამი სხვადასხვა სათაურით („მესტიის ხიდი“, „მოგონება მესტიის ხიდზე“ და „შეყვარებული სვანი“). სწორედ ლირიკული ფინალისა და დასაწყისის ორი სტრიქონის („ცის მშვიდი რიდი ედება უშბას, ცეკვის აღერსით უუკედავესით“) არსებობამ გამოიწვია, ალბათ, გალაკტიონ ტაბიძის ლექსის სათაურის C ვარიანტი („შეყვარებული სვანი“).

ჩვენი ყურადღება მიიტაცია ხალხური „ბილებას“ ტექსტში დადასტურებულმა ზმნისართმა ყოფდი-ოდ („ჩემად“), რომელიც წარმოადგენს თანამედროვე სვანური ენის ყველა დიალექტში დაცული ზედსართავი სახელის ვითარებითი ბრუნვის ფორმას (გზ. ყოფდი, ბქ., ლნტ. ყოფდი, ლშხ. ყდ-ი 1. წყნარი, თვინიერი; 2. ბზ., ლნტ. ნელთბილი წყალი), რომელიც უნდა მომდინარეობდეს ძველ ქართულსა და თანამედროვე ქართული ენის შთის დიალექტებში დადასტურებული -ყუდ- ძირისაგან:

შდრ. ძვ. ქ. და-ყუდ-ება, სა-ყუდ-ელი, სა-ყუდ-არი, ყუდ-რო, ყუდ-რო-ება-ი... აჭარ. ყუდ-არი, ფშ. ყუდ-იერი, ყუდ-ილი, თუშ, ხეეს. ყუდ-ილი („დგომა, გაჩერება“), თუშ. ყუდ-ილ-ყუდ-ილ-ა-ობა („ზანტად სიარული“), ყუდ-ილ-ა (თიუენი ზარმაცი კაცისა), ხეეს. ყუდ-რო („სახლი“; ყუდ-რო-კარი „სახლ-კარი“, ყუდ-რო-შარა „სახლი და გზა“ ჯვართ ენაზე), სახლ-ყუდ-რო „არე-მიდამო, ეზო-კარი“.

ბუნებრივია, ამ კონტექსტში გაგვახსენდება მვერულ-ლაზური იუდე- („სახლი“) ლექსმაც – სიმშვიდე და სიმყუდროვე სწორედ იქაა, სადაც ნაუ-თ-სა-ყუდ-ელი არსებობს, ოღონდ მცირეოდენი ფონოლოგიური დაბრკოლება მაინც ასახსნელი რჩება: სვანური ყოფდი-საერთიქართველურ დონეზე ვარაუდობს ყოდ- (და არა ყუდ-) არქეტყპს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კლიმოვი 1964: Климов Г. А. Этимологический словарь картвельских языков. М.
2. მელიქიშვილი 1999: Melikischwili I. Geräuschkomplexe in Gemeinkartvelische. Georgia. 22. Konstanz.
3. მკ. პროზ. 1939: სვანური პროზაული ტექსტები. I. თბ.
4. სე. პოეზ., 1939: სვანური პოეზია. I. თბ.
5. ტაბიძე 1968: ტაბიძე გ. თხზულებანი 12 ტომად. VI. თბ.
6. ფენრიხი.2000: ფენრიხი პ., სარჯველაძე ზ. ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი. თბ.
7. ჯავახაძე 1991: ჯავახაძე ე. უცნობი. თბ.

Iza Chantladze (Tbilisi)

Svaneti and Great Galaktion

Great Galaktion knew only too well that “Being a writer in a small nation equals sacrifice”. Therefore, his unceasing desire was to create an exhibition of creative activities in a two-storied home of Georgian style beautified by a high Svan tower.

Galaktion recorded a fairy tale “Immortal-Unaging” from a 75-year-old Andro Gabashvili. Later he used it in his verse-legend “Varaziskhevi Dreams”. We presume that the title of the fairy tale is based on an old Svan song: “Khansau Kifiane, Immortal-Unaging!”

Galaktion must have been very familiar with Svan folk poetry, so familiar that the well-known phrase which had almost disappeared from living speech was recorded in his diary:

ღამაბაბანი ქართულარ ენათა ჯიბოლოზიური ღამსიარონისათვის

წერილის მიზანია ახალი მასალით (კერძოდ, ღამსური მონაცემებით) შეავსოს ღიტერატურაში დადგენილი ქართველურ ენათა ღექსიკური შესატყვისობანი, გამოავლინოს ღამსურში რეალიზებული ღექსიკური, რომელია ძირეული მორფემები რეკონსტრუქციის შედეგად აღდგება ზანურ-ქართულ ან ზანურ-სეანურ ენათა ღონესე.

1. ღიტერატურაში მიუთითებენ შესატყვისობაზე:

ქართ. სხირა – (ღან-სხირა-ეა „გაკერა“)

მეგრ. რსხიპ – (გორ-სხიპა-ეა „გაკერა, მოჭრა“)

სეან. ცხე/ცხიპ – (ხა-ცხიპ „არტყია“, ხე-ცხიპი „ერტყევა“)

ქართული და სეანური ენების მასალა გამოავლინა ბ. გიგინეიშვილმა (გიგინეიშვილი 1984:39-40), ხოლო მეგრული ექვივალენტი – პ. ფენრიხმა (ფენრიხი 1985:27).

ღამსურის ხოფურ კილოში რეალიზებულია ადექვატური ფუძე ცხიპ – გონ-ცხიპ-უ „განთხმა, გაკერა“, გონ-ცხიპ-ური „განთხმული, გაკერული“.

ქართ. სხ და ზანურ-სეანური ცხ შეფარდება მოულოდნელი არ არის ქართველურ ენათა ღონესე (შდრ. ქართ. მსხალი, ზანური ცხელი, სეანური იცხ).

2. მეგრ. ტურ – ინო-ტურა-ფა „ანთება, ანთება“, ინო-ტურა-ფილი „განათებული, ანთებული“.

სეან. ტუარ/ტურ – ღი-ტუარ „ანთება“, ღუ-ტურ-ე „სანთელი“. მასალა შეპირისპირა და სავთრ – ქართველურს ფუძე ენისათვის აღადგინა გ. კლიმიშვიმ (კლიმიშვი 1985:187; იხილეთ აგრეთვე ჩუხუა 2003: 215).

ღამსურში შეესატყვისება ტორ-ნ-ტორ-ე „შენთო“, მეტორ-ე „შენთება“; საუბარში წაქეზების მნიშვნელობითაც იხმარება.

3. ღიტერატურაში მიუთითებენ ქართ ფეხე – (ფეხე-ა, „წაქცევა“; და-ფეხე-ა „დაკუტება“ და მეგრულ ფეხე; (ღო-ფახე-უ, „დავარდნა, დაცემა“; ღო-ფახე-უ-ღო „ეცემა“) შესატყვის ფუძეებს (ცხადია 1996:32; ფენრიხი, სარჯველაძე 2000:467).

შესაძლოა უწყებულ მორფემებს ღამსურში შეესაბამებოდეს ბახ-ძირი (ბახ-ფუ-ს

„სცემა“, ო-ბახ-ე „ცემა“, ბახ-ერ-ი „ნაცემი“). ბო შეფარდება ქართველური ენებისათვის უცხო არ არის.

4. ქართ. ფაცხ – (ფაცხ-ა „მოწული სახლი“, ფაცხ-ეა „წეა“) ფუძის შესატყვისად მიჩნეულია მეგრული ფეცხ – (ფეცხ-ი „წინელი, ტოტი“), (ფენრიხი 1985:36).

შესაძლებლად მიგვაჩნია ეგვე ფუძე დაეინახოს ღამსურშიც: ფეცხ-ი უსუმერს „ფეხს უსმეფს, ასაეხაეფს; ფეცხ-ი-ფეხს, ტოტი“.

ხოლო შეფარდება ქართ. ა (ფაცხ-) და ზან. (ფეცხ-) უმლაუტის შედეგია (შიდტი, 1962:48, გამყრელიძე, მაჭავარიანი, 1965:160)

5. ქართ. ფუკ-უქ-ეა „დაცარიელება“, ფუკ-აე-ს „ცლის, აცარიელებს“.

სეან. ფუკ-უ/ფუკ-ლი-ფუკ-ე „გაშრობა“. ი-ფუკ-ე „სმება“ მასალა შეპირისპირა პ.ფენრიხმა (ფენრიხი 1982:36)

ევიქრობთ, უწყებულ ფუძეებს ღამსურში შესატყვისება ბუკ-ძირი, რომელიც დაცულია სარფის მეტყველებაში და აღნიშნავს გაშრობას, გაშუმებას, გაყინვას.

6. ხოფურში (სარფის მეტყველება) მატყლის ფთილას მნიშვნელობით გამოიყენება სქულ ღექსიკურად, შესაძლებლად მიგვაჩნია სქულ-ძირი დაეუკავშიროთ ქართულ შულ-, შულ-ო „ნართი“ ფუძეს (შდრ.ქართ.შეელი, ზან. სქვერი).

ქართულ შულ-მორფემას შესატყვისება სეან. სღუგუ, სდგ/ სდგუ, შდგუ-შქულ// შქულ-ო „ნაწნავი“ (ჩუხუა, 2003:201). აუსლაუტური უ (ო), ო, ა სიტწვათმწაწრობელი სუფიქსებია.

სემანტიკური გაღაზრა, ევიქრობთ, ნორმის ფარგლებშია.

საერთოქართველურ ენათა ღონესე აღდგება ქართ. შულ-, ზან (ღამს.) სქულ, სეან. შქულ-.

7. ღიტერატურაში ზანურ და სეანურ ენათა ღონესე გამოვლენილია შესატყვისობანი:

სეან. ნელაწკელ – ხ-ე-წკელ-ი „ემწყვედევა“;

სეან. ნელა-გი-წკელ-ე „გაქცევა“, მეგრ. წკ-ში-ნა-წკელ-ე „მოემწყვედია“ (ჩუხუა 2003:171)

ღამსურში შესაბამისი ფუძე დაიძენა კალ-ძირის სახით. მო-კალ-უფ-ს „ხუფაფს“, მო-კალ-ური – „მოხუფული“.

8. ქართ. (ღეწხ) ტოხ-ამო-ტოხ-ეა „სატყვით ამოჭრა“

ზან. (მეგრ.) ტოხ-ამო-ტოხ-უა (ოტახუთ) „სატეხით ამოტეხვა“

ქართული და მეგრული ფუძეები ერთმანეთს შეადარა მ. ჩუხუამ (ჩუხუა 2003:215). ლაზურში ადექვატურ ფუძედ გამოყენებულია ტოხ-ძირი, ეშა-ტოხ-ნ-უფ-ს „ამოტოხავს“, ამოტრის“.

9. ლიტერატურაში ძერის, სელის, რყევის მნიშვნელობით მიუთითებენ: ქართ. (დიალექტ) ძებ-ძებ-ებ-ა „სელა“, ზან. (მეგრ.) ძანძ-უნ-ს „არყევის, არწვეს“, სვან. ძებ „ძერა“ (ჩუხუა 2003:351). ლაზურში შესატყვისი ძანძ-ფუძე გამოვლინდა ხოფურ კილოში: ძანძ-ალ-აფ-ს „ირყევა, ირწვეა“, ო-ძანძ-ალ-უ „რყევა, რწვეა“.

10. ქართ. ძიძგ-ძიძგ-ნის
მეგრ. ძიძგ-ძიძგ-ონ-უა „ძიძგნის“

სვან. ძგ-ლა, ლ-ძგ-ენ-ა „ღვეჭკა“.

მეგრულ ძიძგბ - (<ძიძგ) ფუძეში თავკიდური კომპლექსი ასიმინლა(ციურად არის ჩამოყალიბებული (ყიფშიძე 1914:47).

ქართულისა და მეგრულის მასალა შეაპირისპირა გაკლიმოვმა (კლიმოვი 1964:235), სავანური ექვივალენტი გამოავლინა ზ. სარჯველაძემ (სარჯველაძე 1987:213).

ლაზურში ადექვატურ ფუძედ გვესახება ძიძგ-ძიძგონუფს „ძიძგნის“/

11. ქართ. ტყვა – ტყვა-ს

ლაზ. ტკაბ-ტკაბ-უფ-ს „ტკეპის, ცემს“, ო-ტკაბ-უ „ტყევა“.

12. ლაზურში მიწებების, დაწებების მნიშვნელობით გამოიყენება ნ-ცახ (ნ განვითარებულია) ძირი: ნონ-ცახ-ეფ-ს, „აწებებს“, მენ-ცახ-ერი „მიწებებულ“.

შესაძლოა ლაზური ძირის სესტყვისი ქართულში ცხ ძირული მორფემა იყოს: შდრ. მი-ა-ცხ-ე-ს, ცხ-ე-ბ-ა.

13. ძველ ქართულში ძარცვის, მიტაცების, მოპარვის მნიშვნელობით იხმარება კრეხ ფუძის შემცველი სიტყვები: განკრეხვა, მკრეხველი (აბულაძე 1973:58)

ლაზურში იდენტური ფუძე იქნება კრეხ-კრეხ-უფ-ს „მოიტაცებს, მოიპარავს“, ო-კრეხ-უ „გაკრეხვა“.

დაბეჯითებით ვერ ვიტყვით, რომ იდენტური ლექსები მომდინარეობს ფუძე ენიდან, თუ ერთი ქართველური ენიდან ისეხსა მეორემ, ან სხეებმა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბულაძე 1973: აბულაძე ი. ძველი ქართული ენის ლექსიკონი. თბ.
2. გამყრელიძე– 1965: გამყრელიძე თ., მაჯაგარიანი გ. სონანტთა სისტემა და აბლაუტი ქართველურ ენებში. თბ.
3. გიგინეიშვილი 1984: გიგინეიშვილი ბ. დამატებანი ქართველურ ენათა საერთო ლექსიკურ ფონდში: თხუ შრომები. 245 (ენათმეცნიერება. 8).
4. კლიმოვი 1964: Климов Г. Этимологический словарь картвельских языков. М.
5. კლიმოვი 1985: Климов Г. Дополнения к этимологическому словарю картвельских языков: Этимология. М.
6. ყიფშიძე 1914: Кипшидзе И. Грамматика мингрельского (иверского) языка. М.
7. სარჯველაძე 1987: Sardshveladze Z. Forschungen zur Lexik der Kartvelsprachen. Georgina.
8. ფენრიხი-2000: ფენრიხი პ., სარჯველაძე ზ. ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი.
9. ფენრიხი 1982: Kartvelisher wortschatz., Georgika – 8.
10. შმიდტი 1962: Schmidt K. Studien zur Rekonstruktion des Lautstandes der sudkaukasisechen Grundspache.
11. ჩუხუა 2003: ჩუხუა მ. ქართველურ ენა-კილოთა შედარებითი ლექსიკონი. თბ.
12. ცხადაია 1996: ცხადაია ჰ. ფეხგ-ზმნური ძირის ზანური (მეგრული) შესატყვისობისათვის. დიალექტოლოგია XVI რესპ. ხესა.

Additions to the Etimological Dictionary of Kartvelian Languages

The aim of the article is to fill lexical terms of Kartvelian in literature by new material (concretely by lazish data), reveal lexemes realized in Laz language, the basic morphemes of which will be recreated on the level of Zanian-Georgian and Zanian-Svan languages.

Georg. Skhirp-to paste; Megr. rskhip-to paste, cut; svan. tskeh/pskhip-to surround; Laz. to prostrate, to paste.

Megr. Tur-shine, light; Svan. tuar/tur-light, candle; laz. tor-ignite.

Georg. Pkhv-fall, become legless; Megr. Pkh-fall; laz. bakh-beat.

Georg. Patskh-plait; Megr. Petskh-twig, branch; laz. petkh-leg, branch.

Georg. Krekh-to capture, to steal; Laz. krekh-to capture, to steal.

Georg. Puk-to become empty; Svan. puku-to dry; Laz. buk-to dry, to freeze.

Georg. Shul-mixture; Svan. sdug-plait; Laz. buk-to dry, to freeze.

Georg. Tokh-to cut out; Megr. Tokh-to cut out; Laz. tokh-to cut out.

Svan. nkel-to imprisonment; Megr. nkal-to stick; Laz. kal-to tin.

Georg. Dzedz-to go; Megr. dzandz-to rock, to sway; Svan. dzedz-to move; Laz. dzandz-to rock.

Georg. Dzidzg-(he) tears; Svan. dzg-to chew. Megr. dzidzg-(he)tears; Laz. dzidzg-(he) tears.

Georg. tskh-to add; Laz. tsakh-to add.

Georg. tkep-to beat; Laz. tkap-to beat.

მიხედვით შეზღოვებს თურქულად ასეა თარგმნილი: რაღაცაზე სეთის წასმა. თურქული ენის განმარტებით ლექსიკონში კი პირდაპირ სიტყვა შეზღოვა ვერ უხვდებათ. ესეც შეიძლება იმით აიხსნას, რომ თურქულ ენაში საზღვაო თურქედების გამოსახატავედ იხმარება ადგილისა და მიმართულების აღმნიშვნელი სმნიხედები, ხოლო სოვალი მოქმედება გადმოიცემა მასდარით. მაგალითად: ზოთვა თურქულად ასეა განმარტებული: **Yaglamak: Herhangi birşeyin yüzeyine yağ sürmek**, რომლის თარგმანია: რაღაცაზე სეთის სწრაფა.

როგორც, სემოთ აღინიშნა, შე-ზმნისწინის ერთ-ერთი ფუნქცია არის საზღვაო მოქმედების გამოხატვა. ამ სემანტიკური ეტლის ფარგლებში გამოიყოფა რამდენიმე საქცევი: ზედ/ზღვაპირზე, ქვემოლან ზემოთ, გარშემო, ირველივ, მთლიანად.

ქართულის შე-ზმნისწინიან ფორმათა შესაბამისი საქცევების მიხედვით თურქულ მასალასთან შეპირისპირებას მოეახდინეთ ქველ-ის მასალაზე დაყრდნობით. მაგალითად:

1) საქცევი „Yukarı, Yukarıya, Yukarıda, Yukarıdan – ზედ/ზღვაპირზე“ შეაფენს (*İçine veya üzerine örtecek* შიგ ან ზედ დააფენს, – მიაფენს), შეაფრინდება (*Uçarak içeriye girmek* (birşeyin üzerine konmak) – ფრენით შევა (რამიშე), ზედ დააფრინდება); შებურავს (*Bir şeyin üstünü örtecek* – დაფარავს, დახურავს. | ბურიოთა მოხევევა, – დანისლავს, დაბურავს); შეაწვდება (*Birşeyin üzerine ilaç sıkacak* (*Bikinin*) – წამალს შეასხურებს (მცენარეს); შეასხამს (1. *Sıvıyı herhangi bir yüzeye dökme* – ზედ მიღვრის, შეაქცევს, მიასხამს (სითხეს), იგივეა, რაც აასხამს, 2. *Çözen* იგივეა, რაც გამოასხამს); შეაგდის (*Yüzeiden küçük bir parçanın alınması, uzaklaştırılması* ზედაპირზე, (მცირე) ნაწილს მოაშორებს, მოაგლეჯს; შეათიხის, მოაცლის); შეაძრობს (შეაცლის, მოაცლის, მოაძრობს; შემოხსნის); შეაწვებს (*Bir şeyin üzerine yıklanmak* – ზედ დააწვებს, მისივე დაედება); შეაწვებს (1. *Birşeyin üzerine bağlanmıştır herhangi birşeyin koparılması* – რასედეგე დამაგრებულს ან დაკერებულს მოაგლეჯს, მოაწვებს, ააწვებს, 2. მიაკლავს მრავალს, შეახოცავს, მიაწვებს (ბრძოლაში))...

თურქული ენის როგორც განმარტებით, ასევე მთარგმნელობითი სახის ლექსიკონებში არ არის არც უმაქცევრო და არც მაქცევრიანი ფორმები. არის მხოლოდ მასდარი. მაგალითად, არ არის: შეუწვებს – შეაწვებს, შეგლეჯს – შეაგლეჯს, შეგოზავს – შეაგოზავს, შეგლეჯს – შეაგლეჯს – ამ სახითაა მოცემული ზემოთ აღნიშნული ფორმებიც: შეუწვებს, შეგლეჯს, შეგოზავს, შეგლეჯს –

2) საქცევი: „Yukarı-Aşağıdan yukarıya – ზედ-ქვემოლან ზემოთ“ შეგობავს (ცახს შევდამს), შეცვირდება (*Sürünerek çıkacak – sürünerek girecek* – ცვირეთ ავა. | ცვირეთ შევა; შეცვირდება); შებეჭდობს: *Aşağıdan yukarı doğru dayanarak durmak* – ქვემოლან, საბჯენად, საყრდენად შედგება; შესხამს (*Yukarıdan aşağıya doğru yontacak* – შეაკაფის, შეაკაფავს); შეჯდება (1. *Yukarı çıkacak ve onuracak* ავა და დაჯდება (*Ata, ağca...* – ცხენზე, ხეზე.); შეხურავს (*Aşağıdan yukarı doğru kapatacak* – ქვემოლან ზემოთკენ დაახურავს); შედგება (1. *Yukarı çıkacak ve duracak* 1. რამეზე დადგება, ზედ ავა და დადგება. // დადგება, 2. შესდგება, (მას) დადგება, შეადგება. 2. მოძრობას შეუწვებს, – გაჩერდება, შეჩერდება, დადგება. | შეწელება. | გადატ. შეყოფინდება. შეუშევრს (*Aşağıdan yukarı doğru kaldıracak* – ქვემოლან მიუშევრს, გაუწეღის, მიუწეღის, – მიუქცევს; შეკლავს (*Yukarı doğru iz sürecek* – აღმა გაკლავს.); შეტბება (1. *Zıplayarak yukarı fırlayacak* – ხტომით ავარდება, – ახტება, 2. *Zıplayarak bir şeyin üzerine çıkacak* – ხტომით ავა რამეზე)...

შე-ზმნისწინისათვის ქვემოლან ზემოთ მიმართული მოქმედების გამოხატვა უცხო არ არის. ზემოთ აღნიშნულ მაგალითებში ეს მნიშვნელობა ნათლად ჩანს. ეს სამეცნიერო ლიტერატურაშიც კარგად არის ცნობილი. შე-ზმნისწინის ამ ფუნქციაზე ყურადღება გაამახვილებს ა. შანიძემ და არ. მარტიროსოვმა. ა. შანიძეს მიაჩნია, რომ შე-სოვაჯერ აღნიშნავს მალღა, ზევით მიმართულ მოქმედებას. საყოველთაოდ ცნობილია, მაგალითად, ცხენზე შეჯდომა (*„შე რა მნახა, ცხენსა შეჯდა“* – „ეფესი“, 110) (შანიძე 1980:258; მარტიროსოვი 1953:89).

3) საქცევი: „Etrafına, Çevresine, tamamına – გარშემო, ირველივ, მთლიანად“ შებურავს (*Onun etrafında dönüyor* – მის გარშემო ტრიალებს, başının üstünde dönüyor – თავს დატრიალებს); შეფუთის (*Bir şeyin içine saracak, tamamıyla üstünü kapatacak* – რამიშეში შეხვევს, – ჩაფუთავს); შეხვევს (*Bir şeyle tamamen üstünü kapatacak*, – paketteleyecek, bir şeyin içine saracak – რითიმე მთლიანად დაფარავს, – შეფუთავს, გაახვევს); შესტრიალებს (*Etrafında dönecek; etrafına bakacak; başının üstünde dönecek* – ირველივ უდღის; შესტკეპის, შეკუერებს; თავს დასტრიალებს); შებურავს (1. *Böcek bir kişinin veya bir şeyin çevresinde, yakında vizidiyor*. ეისიმე ან (რისამე) ირველივ, ახლოს ბზუის (მწერი). 2. იხ. შეზმნის...)

თურქული ენის განმარტებით ლექსიკონებში არსად არ არის ის ვითარება, რომელიც ქართულ განმარტებით ლექსიკონებშია დადასტურებული. თურქულ ლექსიკონებში ზნები მხოლოდ მასდარების სახითაა წარმოდგენილი და მარტო მისი განმარტება არის მოცემული, ქართულში კი საქმე სხვაგვარადაა. ეგულისხმობთ ფორმებს, რომლებიც დროისა და ქცევის ნიშნების მიხედვით არის განმარტებული, რაც თურქული ენისათვის უცხოა. ეს შეიძლება ასე აიხსნას: ქართულში

საზღვარეულო მოქმედების სემანტიკის გამომხატველ შუ- ზმნისწინან ფორმათა თურქულის მასალასთან შევირისპირების შედეგების გათვალისწინება საინტერესო იქნება როგორც ერთი ენიდან მეორე ენაზე თარგმნისას, ასევე თარგმნითი ლექსიკონების შედგენისას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ეეშაიძე 1967: ეეშაიძე ი. „ზმნისწინი ძველ ქართულში“. თბ.
2. თურქულ-ქართული... 2001: თურქულ-ქართული ლექსიკონი. სტამბოლი.
3. თურქულ-ქართული... 1999: თურქულ-ქართული ქართულ-თურქული ლექსიკონი. ორპან შემში. თბილისი.
4. მარტოროსოვი 1953: „ზმნისწინების შედგენილობა და მათი პირველადი ფუნქციები ძველ ქართულში“. საქართველოს მეცნიერების აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის კრებული „იკე“. ტ. V. თბილისი.
5. მაჭავარიანი 1980: მაჭავარიანი მ. „ქვეყნის კატეგორიის საკითხისათვის“. საქართველოს მეცნიერების აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის კრებული „იკე“. ტ. XXII. თბილისი.
6. ქართული... 1928: ორბელიანი სულხან-საბა. ქართული ლექსიკონი. ი. ყიფშიძისა და ა. შანიძის რედაქციით. ტფ.
7. ქართული... 1962: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ტ. VII. გამოცემლობა „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია“. თბ.
8. შანიძე 1980: შანიძე აკ. „თხზულებანი“. ტ. III. გამოცემლობა „თბილისის უნივერსიტეტი“. თბ.
9. ჩუბინაშვილი 1855: ჩუბინაშვილი დ., „მოკლე ქართული გრამატიკა“. პეტერბურგი.
10. ბანგუოლუ... 2000: Banguolu Tashin: Türkçe'nin Grameri: Ankara.
11. ქუსს... 2008: KPSS Temel Kitap: Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
12. თურქული... 1993: Türkçe Dil Bilgisi: Güven-Der Güven Dershane Sahipleri Demegi: Istanbul.

Harun Chimke (Turkey)

The Ways of Expressing “on” Actions Semantic “she” Prefix Forms in Georgian and Turkish Languages

Unlike the Georgian language, we can't find any prefixes in the Turkish language. In fact it creates problems while transferring prefix forms from Georgian into Turkish. In addition the Turkish Language Dictionary for definitions and translations is misleading. From this point of view juxtaposing of Georgian prefix forms of “she” with suitable Turkish data is interesting. Based on the data of Georgian Language Definition Dictionary one of the functions of the prefix “she”-is to express the action of on. In the boundaries of this semantic we can distinguish several versions: zed/zedapirze; kvemodan zemat:

1 Saktsevi: “zed/zedapirze”. Sheapens (ichine veia uzerine ortejek – shig an zed daapens,-miapens), sheaprindeba (ucharak – icherie girnek (birshein uzerine konmak), prenit sheva (raimeze), zed daaprindeba); shetamlavs (birshein uzerine ilach sikmak – tamals sheaskhurebs (mtsenares); sheaglejs (birshein uzerinden kopararak almak –glejit sheatslis, – mohlejs; sheatkvets); sheatslis (uzeriden kuchuk bir parchanin alinmasi uzaklashtirilmasi – zedapirze, (mbsire) atails moashorebs, moaglejs; sheatlis, moatslis)...

We can find neither inversion nor version forms in Turkish language dictionary for definitions and translations. For ex.: verbs shetkvets-sheatkvets, shegless-sheagless, shegozavs – sheagozavs, sheglejs – sheaglejs... They are presented just with the form of infinitive shetkveta, sheglesva, shegozva, sheglejva.

2. Saktsevi: “zed-kvemodan zemat”: shetsbdeba (surunerek chikajak – surunerek girejek-tsotsvit ava // tsotsvit sheva; shetsurdeba); sheebjineba: ashagidan iukari dogru daianarak durmak – kvemodan, sabjenad sakrdenad sheedgmeba; sheskheps (iukaridan ashagi dogru iontajak – sheatris, sheakapavs); shejdeba (I. iukari chikacak ve oturajak-ava da dajdeba (ata, agacha... – tskhene, kheze); Sheakhteba (iukari dogru ziplaiarak – khtomit avarda,-ahkteba...)

3. Saktsevi: „Etrafına, Chevresine, tamamina – around, in surrounding, totally“: *Shehbrunavs* (Onun etrafında donuyor – he/she turns around him/her, bashinin ustunde donuyor – moves around); *Sheputnis* (Bir sheyin ichine sarajak, tamamiyla ustunu kapatajak – will wrap into sth, – will wrap); *Shekhvevs* (Bir sheyle tamamen ustunu kapatajak, – paketleyecek, bir sheyin ichine sarajak – he/she will cover it totally with sth, – will cover accurately, will cover)..

Taking into consideration the result of juxtaposing of prefix forms of “she” –expressing the semantics of an actions with the Turkish data will be interesting while transferring in from one language into another one as well as while composing the translation dictionaries.

მასამ სარიის თარგობრიობისა და პირობით-მადგობრიობის ფორმათა ურთიერთმიმარტაბისათვის სპანურში

“ქართულ-მგერულ სმნასთან შედარებით სვანური სმნა უფრო რთულია”, – აღნიშნავს ვ. თოფუ-რია, – უკანასკნელს მეტი გააჩნია სუბიექტური ინკლუზიისა და ობიექტური ექსკლუზიის ფორმე-ბი, მყოფადსრული და -სრული, თურმეობითი I და II (თოფურია 1967:18). მკვლევარი “თურმეს” გა-გების შემცველ ოთხ მწკრივს გამოყოფს: ქართული I და II თურმეობითის ბადელ მწკრივებს – ნა-მყოსრულსა და ნამყო წინარეწარსულს (რესულტატიური I და II) III სერიაში განიხილავს, ხოლო სპეციფიკურ, საკუთრივ სვანურ I და II თურმეობითს – I სერიაში.

სვანური სმნის უღლებაში თურმეობითი განსაკუთრებით რთული დროა როგორც წარმოების, ისე სემანტიკური ნიუანსების მრავალფეროვნების თვალსაზრისით. III სერიაში აღნიშნული მწკრივები (თურმეობითი I და II, resp. რესულტატიური I და II, ნამყოწისრული და ნამყოწინარე-წარსული) სემანტიკურად მეტ-ნაკლებად შეესაბამება ქართულის სათანადო მწკრივებს, წარმოებით კი საკმაოდ განსხვავდება;

ნამყოწისრულის მაწარმოებელი სუფიქსი ეყვლა სმნასთან არის -ა: მგაა
“შიწუნებია”, აწხატუა-“ღამიხატავს”, აწიძრა-“ღამიწერია”, აწთრა-“შემისწავლია”...
ეს მწკრივი, ჩვეულებრივ, მეორე სერიის ფუძეს იყენებს, სოჯჯურ კი პირველი სერიისასაც:
აწმყო წყვეტილი ნამყოწისრული
იქთურ “იპარავს” აწქუთ “მიიპარა” ხოქუთი/ხოქუთი “მოუპარავს”
აქჩენი “ჭრის” აქწჩ “ღატრა” ხოქჩა/ხოქჩენა “ღაუჭრია”

(ცნობილია, რომ “ქართულ ენაში თურმეობითის მწკრივებს სახელი დაერქვა უნახაობის ელემენ-ტის მიხედვით (საზო ჩვენია. ქ. მ.). ამ მწკრივთა ფორმები გადმოგვიცემს ისეთ მოქმედებებსაც, რომ-ლის შედეგი ჩანს (ან ჩანდა) და ამ შედეგის მიხედვით გაასრებულა თვით მოქმედება. ამიტომ მათ შედეგობრივიც (რესულტატიური) შეიძლება ვუწოდოთ” (შანიძე 1973:223).

სვანური უღლების რესულტატიურ I-ში (ნამყოწისრული) აქტისსადმი დამოკიდებულება განსხვავე-ბულია სმნისწინა და უსმნისწინო ფორმებში. თუ ქართულში უკრფია – მოუკრფია, უწუნებია – აუწუნებია ფორმები მხოლოდ ასპექტური ოპოზიციასა და ეს ფორმები უნახაობის აქტს კონტექსტის გარეშე ცალსახად არ გულისხმობენ (“თურმეს” გაგებას გარკვეულ წინადადებაში ვერ ინარჩუნე-ბენ), სვანურში საკითხი სხვაგვარად დგას: უსმნისწინო ფორმებთან აქ ანალოგიური მდგომარეობაა – ერთი და იგივე სმნური ფორმა, კითხვითი, უკუთქმითი თუ წართქმითი, კონტექსტის გათვალისწი-ნებით, შეიძლება ატარებდეს უნახაობის სემანტიკას ან მოკლებული იყოს მას:

აღა კისლ ხოლამდ ჩიწმინა – “ეს მართლაც ცუდად გიქინა”;
შდრ, სი ცოდ მწგ ჩიწმინა, აწალ ჩეიმედ, მიშგუაურ (ქ. პრ. ტ. I 1939:68) –
“შენ ეყვლა ცოდვა ჩავიდეინა (ან: ცოდვას სულ სწადიოდი), კიდევ ქენი, უწემოდ”;

ძირითადრევერბიანი (ან-, ად-/ა-, ეს-/ას-, ლა-) ან რთულრევერბიანი (ჩუათ-, ჩუნან-, ფან-, ფეს-...) სმნები კი მხოლოდ უნახაობის აქტის გამომხატველად გველინება აღნიშნული მწკრივის ფორმაში:

სამ შაურდა ჰებ ჩოთყიდა;
“სამ შაურად ბალი მიუყიდა”.
ფაცს აწენა ქუთორაწრს (იქვე, 54);
“ფაეში დასწევია ქურდებს”.

უარევერბოთაგან განსხვავებით, მათ არ ძალუძთ ისეთ კითხვით, უარყოფით თუ წართქმით წი-ნადადებაში მონაწილეობა, რომლებიც უნახაობას, “უცნობელობას” (ა.შანიძე, “თურმეს” არ გუ-ლისხმობენ;

როგორც ცნობილია, ქართველოლოგთა ერთი ნაწილი (ნ. ნათაძე, დ. მელიქიშვილი, ა. არაბული, მ. ბერიძე...) III სერიის მწკრივებს ისტორიულად სტატეკურ სმნებს უკავშირებს. სპეციალურ ლიტერატურაში (ვ. თოფურია, ა. ონიანი...) აღნიშნულია, რომ სავანურში ა- პრეფიქსიან გარდაუვალ და აწმყოწის სტატიკურ ფორმებს ნამყოწისრულში მწკრივის ბოლოსართის წინ სმირად წარეთვის -წენენ სუფიქსი:

სატურ-წენა (ბს.) “ნათყულა”; ხაფრ-წენა (ბს.), ხალფარ-წენა (ბქ.) “ჰყარებია”;

მტგაქის მოველენა ქართულშიც უყინიშნება. რომელია უფრო ძველი: ჰგონია თუ ჰგონებია, წამთქუა თუ წამთქუ-წენა, ამის განხილვას აქ არ შეუვადგებით, ორივე ნამყოწისრულია და ადრინდელი

პირველი ფორმები უნდა იყოს - აღნიშნავს ე. თოფურია (თოფურია 1969:176).

ა. ონიანის პარტი. რადიკალიც I თურმეობითის მაწარმოებელი ასეთ ფორმებშიც არის - ამიტომ -ენ, -ენ მწკრივის ნიშანი კი არაა, არამედ ფუძის ერთ-ერთი ვარიანტის კუთვნილება (ონიანი 1998:203).

კვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ სენაურ გარდამავალ ზმნებში (გარდაუვალთაგან განსხვავებით) -ენ- სუფიქსის ჩართვისას იცვლება ანლაუტი; სასხესო ქცევითი ნიშნის (I და II პ. -ი, III პ. -ო) ადგილს სასუდაო -საარეისო ქცევის -ა- იკაეებს: ხ-ო-გა-ა - ხ-ა-გ-უნა-ა "უშენებია"; -ენ- სუფიქსს გარდამავალ და აეტოპატიურ (resp.მედიაოპტიურ) ზმნადა მხოლოდ უზმნისწინო ფორმები დიორთავენ და სემანტიკაზე ხელშესახებდნენ იცვლება: თუ ლოდა -ა მაწარმოებელიანი ფორმები წარსული მოქმედების შედეგს ასახავენ აწმყოში (მხოლოდ უზმნისწინონი), -ენ-იანი მონაცემები გამოხატავენ წარსულში მომხდარი მოქმედების შედეგს წარსულშივე; ეს ლექსემები, პირველთაგან განსხვავებით, უპირობოდ ორგანულად შეიცავენ "თურმე"-ს გაგებას, უნახობას, პირველნი კი უნახაობის გამოხატავენდნენ ენსარ (ბზ/ყენსარი (ბქ) ("თურმე") ნაწილაკს დაიორთავენ:

"ენსარი ოსარი ხოშხაა" (ბქ) "თურმე ჩოხაც უკერავს"

შდრ. ობაშ ოსარ ხოშხაა! "ბევრი ჩოხა უკერავს!"

მეორე ოსარი ხაწაშხა-ენ-ა "ჩოხაც უკერავს თურმე, პქონია ნაკერი"

ეჭვში ლირდუ ხად, ერე ობაშ ჩიბ ხომა - "ისეთი ცხოვრება პქონდა, რომ ბევრი მარილი უჭამია"

შდრ. ობაშ ჩიბ ხაწაშხა-ენ-ა (ხს.) - "ბევრი მარილი უჭამია თურმე (ქქონია ნაჭამია)"

იგივე მდგომარეობაა ე. წ. მედიაოპტიურ ზმნებთან:

აჩგლდარი "ჩაღანდრობა", - ხოჩგლდარა "უჩაღანდრია, ნაჩაღანდრევი აქვს" - ხაჩგლდარ-ენ-ა

"უჩაღანდრია თურმე, ნაჩაღანდრევი პქონია";

იშგლდარ "თამაშობს" - ხოშგლდარა "უთამაშობს, ნათამაშები აქვს" - ხაშგლდარ-ენ-ა "უთამაშობს თურმე, ნათამაშები პქონია";

ამრიგად, სენაურში თურმეობითი I-ის (ნამყოფსრულის) მიერ განვლილი გზა ასე წარმოგვიდგება:

სტატეიკურმა ზმნამ გადინამიკურების შემდეგ პრევერბის დართვამდე შეიძინა სწორედ -ენ- სუფიქსის დახმარებით "თურმეს" საერაულო, უნახავი მოქმედების (მდგომარეობის) სემანტიკა და "და-აღწა" თავი ევიდენციალობას, შემდეგ კი პრევერბის დართვით ეს პრობლემა (აწმყოთან საზიარო სემანტიკა: ხოწუა "ნახახი აქვს") გადაიჭრა - ზმნამ შეიძინა სრული ასპექტის გაგება, რაც უთუოდ წარსულ დროს განაპირობებდა, ხოლო ახალი ფორმა ასევე (-ენ-იანთა მსგავსად) გათავისუფლდა აწმყოველი "მემკვიდრეობისაგან" - საცეცელი ფორმანტი აღარ წარმოადგენდა აუცილებლობას, პრევერბინამ ფორმამ თავისთავად გაითავისა უნახაობის აქტი:

აწმყო (სტატეიკა): ხოხტა-ა "უხატია" (ის მას) > ხოხტა-ენ-ა "უხატია, დანახატი აქვს მას ის" (მაგ-რამ, რადგან შედეგი აწმყოშია, ევიდენციალური) > ხახტა-ენ-ა "უხატია, დანახატი პქონია" (შედეგი წარსულშია და ამიტომ საერაულო, მოცემულ მომენტამდე უცვლელი რეპროდუცირებული, სხვისგან გაგონილი) > ოხხატა "დაუხატავს თურმე" (ფორმა, რომლისთვისაც უცხოა ქართულისებურად ნახახი ან უეჭველი მოქმედება-მდგომარეობის გამოხატვის შესაძლებლობა).

ნამყოფსრულისაგან ნამყოფინარეკრუსულს აორისტში გამოყენებული ენებითის მაწარმოებელი განსხვავება. ესაა -ან თავისი დიალექტური ვარიაციებით. მოქმედებითი გავის წინას უნახის მხოლოდ რეზულტატიურ II-ში აქვს (მოხტა-ენ-ან "დაიხატა", მიშ-ან "დაიხატა"), დინამიკურ ენებითს კი მხოლოდ აორისტში (აწმხატა-ენ-ან "დაიხატე", აწმში-ან "დაიწვი") (თოფურია 1967:178).

იგივე -ან სუფიქსი გამოყენებულია სტატეიკურ ზმნათა გარკვეული ჯგუფის ნამყოფ დროის საწარმოებლად. ეს სწორედ ის სტატეიკური ზმნებია, რომელთაც აწმყოში თურმეობით I-თან საერთო -ა ბოლოსართი აქვთ:

ხულა-ა "აქვს", ხულ-ენ-ან/ხულ-ენ-და (ბზ.) ხულ-ენ-და/ხულ-ენ-და (ბქ) "პქონდა".

სემათ აღნიშნული -ენ სუფიქსი ნამყოფ წინარეწარსულში ხშირად არის უგულებელყოფილი, განსაკუთრებით - ბაღსხემოურ დიალექტში: "როგორც (შეფარებით ცოტა) მასალა გეჩვენებს, -ენ-, ჩვეულებრივ, დატულია ბეჩოურში (ჩუბაჟან-ენ-ან "სუნი სკემოდა", ჟაჭკლოხ-ენ-ან "აგმალელობა") (ასევე, ზოგადად, ჩუბხეურში ქ. მ.), ბაღსხემოურში კი არა ჩანს: ათკარ-ან "გადებოდა", ათკარ-ან "სუნი სკემოდა; დახვნოდა" (თოფურია 1967:174). შესაძლოა, ეს მოვლენა იმით იყოს განპირობებული, რომ აქტი II თურმეობითში საერთოდ ნაკლებ ხელშესახებია!

სენაურ ენაში რელატიურ-გარდამავალ და ბრუნეაცვალბადსუბიექტიან აბსოლუტურ ზმნებს (აეტოპატიუებს, resp. მედიაოპტიუებს) მოეპოვება ინვერსიული ფორმები, რომელთა სუბტი შესატყუო

1 თვად ტერმინი "თურმეობითი" კი სენაურში ნაკლებად შეესაბამება III სერიის მწკრივებს ("თურმეს" გაგება აღნიშნულ ფორმებში, როგორც დაერწმუნდით, ქართულთან შედარებით კიდევ უფრო ნაკლებად მყარია).

სობა მწკრივის სახით ქართულში არ არის. ამიტომაც, საჭიროების შემთხვევაში, ქართულად I თურმეობისთვის ფორმით ან აღწერითად თარგმნიან: ხედგარო “{მო}უკლავს მას ის” ან “ნაკლავი ექნება ალბათ”; მზეუ ფორმებს – რლ (ბზ), -ჟ (ბქ) აფიციის კი II თურმეობითს შეუსატყვისებენ ხოლმე: ხედგაროლ (ბქ), ხედგაროჟ (ბქ) “მოკლავი მას ის” ან “ნაკლავი ექნებოდა ალბათ” (შდრ. თურმ. I – ხოდგარა, თურმ. II – ბზ. ხოდგარან, ბქ. ხოდგარან/ან), რაც მათს რეალურ სემანტიკას ვერ ფარავს.

ვ. თოფურიას “სენაურ სმნაში” ეს ფორმები მსგავსი სემანტიკით არ ჩანს, რაც, ალბათ, იმით აიხსნება, რომ 30-იან წლებში, როდესაც ეს წიგნი იქმნებოდა, გამოყენებულ მასალაში ვერ მოხვედებოდა ყველა ნიუანსის მქონე დექსემა... ამდენად, ეს სმნები არც უძღვების სისტემაშია ფიქსირებული.

აღნიშნული მონაცემები აქტიური ‘სმნებია, სინთეზური წარმოებისაა და პერფექტულია: ხემი (ბზ), ხემი (ბქ) “ალბათ უჯაბია მას ის”, ხემოლ (ბზ), ხემოჟ (ბქ) – “ალბათ ეჯაბა მას ის”. ისინი გადმოგვცემენ წარსული დროის საგარაოდო, დაუზუსტებელ მოქმედებას დინამიკაში, სტატიკური შედეგით – პირველ შემთხვევაში (ხემი) აწმყო-მყოფადში, მეორე შემთხვევაში (ხემოლ, ხემოჟ) – წარსულშივე.

როგორც ცნობილია, ქართველოლოგთა ერთი ნაწილი (ნ. ნათაძე, დ. მელიქიშვილი, ა. არაბული, მ. ბერიძე...) III სერიის მწკრივებს ისტორიულად სტატიკურ სმნებს უკავშირებს. დ. მელიქიშვილის აზრით, “I რესულტატული, II რესულტატული და III კავშირებითი წარმოშობით სტატიკური სმნების აწმყო, წყვეტილისა და II კავშირებითის ინვერსიამქმნილი ფორმებია, რომლებიც დღეს დინამიკური გარდამავალი სმნების პარადიგმის გაგარაოდოა. ამ ფორმებს ერთ ჯგუფში აერთიანებს წარმოების წესი და ინვერსიული კონსტრუქცია” (მელიქიშვილი 2001 : 48). სენაურ მასალაზე ეს ასე აისახება:

სტატიკური	გარდამავალი
აწმყოხოხტაჟა “უხატია ის მას”	I თურმ. ხოხტაჟა “უხატავს მას ის”
წყვეტილი ხოხტაჟან “ეხატა ის მას”	II თურმ. ხოხტაჟან “ეხატა მას ის”
III კავშ. ხოხტაჟუნს “ეხატოს ის მას”	III კავშ. ხოხტაჟუნს “ეხატოს მას ის”
სტატიკურთა რომელი მწკრივების ინვერსიით შეიძლება მიგველო საანალიზო ფორმები?	

სტატიკური	გარდამავალი
მყოფადუსრული ხეხტაჟი	საანალიზო ფორმა ხეხტაჟი
“ეხატება ის მას”	“ალბათ უხატია მას ის”
პირობითურს. ხეხტაჟოლ/-ოჟ (ბზ, ბქ) საანალიზო ფორმა ხეხტაჟოლ/-ოჟ (ბზ, ბქ)	“ალბათ ეხატა მას ის”

როგორც გამოირკვეა, ჩვენ მიერ წარმოდგენილი პირველი ფორმა (ხეხტაჟი) შესაბამისი სტატიკური სმნის მყოფადუსრულის მიედელს იმეორებს, მეორე (ხეხტაჟოლ/-ოჟ (ბზ, ბქ) კი პირობითურსრულისაა. გარდა ამისა, ეს რესულტატული ფორმები სემანტიკურადაც სრულ პარამონიაშია აღნიშნულ მწკრივებთან: ერთი გულისხმობს წარსულის საგარაოდო მოქმედების პირობით შედეგს აწმყო-მყოფადში, მეორე კი ასევე პირობით რესულტატს, ოღონდ წარსულშივე.

ბზ. ხემოლი (“ალბათ უღერია”): აღას მახტანჟ ქიმ ზედლი მჩა გეზლან ზედუი – “ამას რამდენი ცრემლი უღერია ალბათ თავისი შვილის გამო” (შდრ. ქიმ სობიდა – “ცრემლი უღერია”, კონტექსტის მიხედვით ნახული ან უნახაუი, მაგრამ არა საგარაოდო).

ბზ. ხემი (“ალბათ უჯამია”): ლაშგდელჟალ ექლა ხაბჟახ ნიშუემამეჟ ხაჟირო, ერე ეჩაბუნს ესერ ქა ლეჟჟანჟო ხარ, ეშუჟან ღმარ ხემი (სე. პრ. I 1939:831) – “ქელეხი იმტომ მიჩინათა ჩენში საჭიროდ, რომ “საიყოში ნამოსაროგებელი აქესო, ვისი პურიც კი ალბათ უჯამია ამქვეყნად”;

ბზ. ხემჟერი (“ალბათ | იქნებ გაუგია”): ამჟლომ დნნას რაჟჟე ხეთოხელი მმ ი ეჩი მუთოჟი მაწგხ, ჰნს მა ხემჟერი ექ დენჟი (იქვე 146:18:19) – “ამნაირ გოგოს ვესებ მე და იმისი მასწავლებელი მგირდება, თუ ეინმეს რამე იქნებ გაუგია იმ გოგოს”;

ბზ. ხედგარო (“ალბათ იოსუდაეს”): ტარიელს აშორთეჟი დუჟა ხედგაროჟი – ტარიელს ასამდე ჯიხეი ალბათ მოეკლა;

ბქ. ხეცხტაჟი (“ალბათ {მო}უტაცებინა”): არზოჟან გურჩიანს ერთუშედ სიმაჟ ექლან ხეცხტაჟი, ქა მეჟაჟე ღანჟ – “არზოჟან გურჩიანს ოცი ასული მინც მოეტაცებინა ალბათ, განთქმული იყო”.

აღნიშნული ფორმებს ასევე თავისუფლად აწარმოებენ ავტორაქტივები (resp. მედიოაქტივები):

ბზ. ხემგარგინლი (“უკიდავია ალბათ”): მახობეჟი აღ მჩა რუნჟ ხემგარგინლი – “ახალგაზრდობაში ამ კაცს ბევრი უკიდავია ალბათ”;

ბქ. ხეზელანოჟი (“ველო ალბათ”): ბანჩას მიჩა დრეჟეჟი თანდინარჟა მასარდ ხეზელანოჟი! – “ბანჩას თავის დროსე უღელტეხილებზე ბევრი ველო ალბათ.

საანალიზო ზმნებს პრევერბიანი ფორმები არა აქვთ; სწორედ ამიტომ ისინი დიურატიულობის გამოხატავენ (იგივე ითქმის სემოს განხილულ უპრევერბო ენ- სუფიქსიანთა შესახებაც I თურმეობითში). ამ მოსასრულებს მხარს უჭერს ბუნების მოვლენების აღმნიშვნელ ზმნათა ფორმები: შდლ^რე "თოვს" _ ხეშდლ^რე "უთოვია ალბათ"; ხეშდლ^რლ (ბზ), ხეშდლ^რე (ბქ) "ეთოვა ალბათ". მსგავსი სემანტიკის ზმნებში უფრო გამოკვეთილია მოქმედების დიურატიულობა და გამოორცხულია მომენტურობისა. ცნობილია, რომ "დიურატიული ასპექტის სოჯ ნაკეთს მრავალჯისი მოქმედების გამოხატვაც შეუძლია" (მაკავარიანი 1974:129), თუმცა ითვლება, რომ ხოლმეობითი, როგორც გრამატიკული კატეგორია, დღევანდელ სვანურში აღარ გვაქვს (სწორედ I ხოლმეობითის ბადალ მწკრივს უწოდა ვ. თოფურაძე პირობითი). საანალიზო ფორმებში ნოვანსურად სწორედ პირობითობა-ხოლმეობითობის სინთეზაა. საანალიზო ფორ-მათა შინაარსიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, მათს შემცველ წინადადებებში ნათქვამის მიმართება სინაფილისადმი ვარაუდის, შესაძლებლობის, დაუზუსტებლობის გამოისატეველია. ქართულში მსგავს ვითარებაში მოდალური სიტყვები მოიშველიება, სვანურში, კი როგორც დაერწმუნდით, აღნიშნული სემანტიკა სინთესურ ფორმებშია ჩადებული. მათი აღწერიითი ფორმები თავად სვანურში უდრის I და II თურმეობითის ფორმები + ნაწილაკი "შერს" (ბზ). მაშუშული (ბქ): "ალბათ":

ხელგარბი = ხოდგარბ მერს? - "{მო}უკლავს ალბათ [ხოლმე]"; ხეტმური = ხოდმურა მერს "უტყუავებია ალბათ [ხოლმე]". თუმცა გამომკართულებისას, რავგარობის სპეციფიკის გათვალისწინებით, სოჯაკრ სხვა მოდალურ ლექსემებსაც ("იქნებ", "ეგებ", "ნეტავ", "ეინ იცის"...) შორიგებს:

ალას ლწი მამგეტუე ხემი(ბზ) - "ამას დღეს არაფერი უჯამია ალბათ", შდრ. ალას ლწი მამგეტუე ხემია? - "ამას დღეს არაფერი უჯამია ნეტავ?"

ალ ლეზიას მამუ ხეფუი, ნწაბიბომუ? (ბქ) - ამ ლეზიას რამდენი უდღვია ნეტავ, მოიხარ-შეზოდა? - შეკითხვა რიტორიკულია; სისუსტის (და არა პირობითობის) შემთხვევაში კი ნამყოს-რული შეცვლის მას:

ალ ლეზიას მამუ ხოფუა? - "ამ ლეზიას რამდენი უდღვია [წამდენი იდუღა?"

სერთხი ნონას დეშომა ხებერგი ი დეშ ადებერგისკ?! (ბქ) - "ვაითუ ნონას არასდროს [იქნებ] უთონხია და ვერ გათონხოს?!" შდრ. ხობერგა "უთონხია";

ალექსანდრეს დემეჯ ხეტმურე, ექნიშ ლამარ დემეჯ წუანდა (ბქ) - "ალექსანდრეს რომ არ წაეითხა (არ აქიროდა წაკითხული), ისეთი წიგნი არ არსებობდა"; შდრ. ხოჭტდან "წაეითხა".

მაშასადამე, ზმნათა აღნიშნულ ფორმებს გამოკვეთილი სემანტიკა და საკუთარი წარმოება აქვთ, რაც განაპირობებს მათ სათანადო მწკრივებად გამოყოფის დიურატიულობას. რაც შეეხება მწკრივთა დასახელებას, მხედველობაში მისაღებად მიგვანია შემდეგი ფაქტორები: ა) საანალიზო ფორმათა პირველი რიგი - ხემარბი "უმსადებია ალბათ" - პერფექტულობაში გათვალისწინებულ დროთა მიხედვით (ნამყო - აწყო) I შედეგობითს ეკედლება, მეორე რიგი კი - ხემარბოლ, ხემარბი (A.E., A.O.) "ეგებ ემსადებინა" (ნამყო - ნამყო) - II შედეგობითს; ბ) სემანტიკურ განსხვავებას I და II შედეგობითსა და აღნიშნულ ფორმათა შორის პირობითობა ქნის; გ) საანალიზო მონაცემებში აქტის ნიუანსი გათვალისწინებული არ არის. აქედან გამომდინარე, ვუჭირობთ, რომ სახელდებისას პირობითობასთან ერთად უმჯობესია, შედეგობითობა ფიგურირებდეს და მათ პირობით-შედეგობით I და პირობით-შედეგობით II ეწოდოს.

თუ შეეჯამებთ სემოსთქმულს, სვანურში III სერიაში ხუთი პერფექტული დრო გამოიყოფა: თურმეობითი (შედეგობითი) I, პირობით-შედეგობითი I, თურმეობითი (შედეგობითი) II, პირობით-შედეგობითი II და კავშირებითი III. პარადიგმა კი ასეთი სახეს მიიღებს:

- თურმეობითი (შედეგობითი) I
- ხოშხა "უწვევს მას ის" ხომარა "უმსადებია მას ის" ხოშდრალა "უთამაშია მას [ის]"
- პირობით-შედეგობითი I
- ხეშხი "უწვევს მას ის" ხემარბი "უმსადებია ალბათ" ხეშდრალი "უთამაშია ალბათ მას [ის]"
- თურმეობითი (შედეგობითი) II
- ხა/ოშხან "[და]ეწეა მას ის" ხომარან "ემსადებინა" ხა/ოშდრან "უთამაშა მას [ის]"
- პირობით-შედეგობითი II
- ხემშოლ დაეწეა ალბათ მას ის" ხემარბოლ "ემსადებინა ალბათ" ხემშდრალოლ "უთამაშა ალბათ მას [ის]"
- კავშირებითი III
- ხოშხენს "დაეწეას მას [ის]" ხომარენს "ემსადებინოს" ხოშდრალენს "უთამაშოს მას [ის]"

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. არაბული 1984: არაბული ა. მესამე სერისის ნაკვეთელთა წარმოება და მნიშვნელობა ძველ ქართულში. თბ.
2. ბერიძე 1998: ბერიძე მ. სტატიკურ ზმნათა ერთი ჯგუფისა და გარდამავალ ზმნათა I თურმეობითის წარმოების საკითხისათვის. საუნუმეროცნობო ძეგლები. VII. თბ.
3. თოფურია 1967: თოფურია ვ. შრომები. I. თბ.
4. მაჭავარიანი 1974: მაჭავარიანი გ. ასპექტის კატეგორია ქართველურ ენებში. ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები. IV. თბ.
5. მელიქიშვილი 2001: მელიქიშვილი დ. ქართული ზმნის უღლებს სისტემა. თბ.
6. ნათაძე 1955: ნათაძე ნ. მესამე სერისის დრო-კიდობა წარმოებისათვის ქართულში. იკე. VII. თბ.
7. სვანური პროზაული ტექსტები. I. თბილისი 1939.
8. შანიძე 1973: შანიძე ა. ქართული გრამატიკის საფუძვლები. თბ.

Ketevan Margiani-Subari (Tbilisi)

Towards the Interrelation of Perfects of III Series and Conditional-Resultative Forms in Svan
(According to Upper-Svan Data)

Generally, Perfect is a complex organic tense in the system of Svan conjugation. Comparing with Georgian, it manifests more semantic loading, that conditions the varieties of affixation according to screeves.

Two kinds of non-preverbal forms of transitive verbs are distinguished in I Perfect: without suffix and with **-ea-** suffix.

The forms without suffix are evidential: they express the result of past in present (*koxtawa* "He/she has drawn it") and it has the understanding of act according to context, more exactly, as a result of adding *esnar* ("supposedly") particle.

The forms with **-ea-** suffix express the result of past in past and fix, that a witness of this action was not a narrator; an act is doubtful without a context.

The transitive verbs with main-preverb are meant in the II order of the mentioned screeves. Their semantics also expresses an unseen action and in other context these verbs do not occur (differently from Georgian; cf.: "mtebi bevṛer damixatavs" "I have drawn mountains many times").

The verbal forms, which are not fixed among the screeves well-known up today, are evidenced in Svan (*xexjawi* "Perhaps he/she would have drawn it"; *xexjawiw* "Perhaps he/she has drawn it"). These verbs are perfective, resultative – they express conditional action of the past with static conditional result in present (I form) or in past (II form). The forms are inversive. They would have passed the same way, as the other screeves of III series. These verbs repr at the models of future-perfect (*xexjawi* "He/she will have down it") and conditional-perfect (*xexjawiw* "Perhaps he/she would have had drawn it") of relevant static verbs (they are semantically close with them) and we believe, that they are their inversed forms. Semantically they are: II Perfect + particle "albat" "perhaps".

Thus, the above mentioned verbs have:

- a) specific semantics – conditionality, which differs them from I and II Perfects;
- b) own form;
- c) resultativeness;
- d) inversiveness.

We think, that all these make essential to separate them into screeves and to give a place in III series. As in the context of these forms (owing to conditionality) an act is not meant. According to our view, it is better to mention conditional-resultative in their names (instead of perfect) and name them conditional-resultative I and conditional-resultative II.

ლახარო დოლაქის ხოფარი ჰილოაჲის თანამდროჲაჲ პრობლემაჲი

ლახეთის დიდი ნაწილი თურქეთის რესპუბლიკაში მდებარეობს. შავი ზღვის სანაპირო ზოლი ოლითგანვე ამ ტომით იყო დასახლებული. ჩვენი მეცნიერები თითქმის ასი წლის წინათ ყოფილან აქ და ჩაუწერიათ მნიშვნელოვანი ტექსტები. მათ შორის იყვნენ ბ-ნ არნ. ჩიქობავა, იოსებ ყოფშიძე, სერგი ულენტი. შემდეგში ტექსტების შერგობება ძირითადად გრძელდებოდა საქართველოს ერთადერთ ლახურ სოფელ ხარფში. ამას სათავეში ედგნენ ქ-ნ ირინა ასათიანი, ნათელა ქუთელია, ბ-ნ გურამ კარტოზია, ომარ ჩემიშიძე...

ლახურს თავისი კილოკაგები აქვს: ხოფური, არქაბული, ვიწური და ათინური. აჩქერად ჩვენი კვლევის ობიექტი ხოფური კილოკაგია. ბათუმის უნივერსიტეტის სამეცნიერო-კვლევითმა ცენტრმა გასვლითი ექსპედიცია სწორედ აქ მოაწყო. მიზანი კილოკაგში თურქული ელემენტების დასებნა და შესწავლა იყო. დიდი მეცნიერების მიერ ჩაწერილ ტექსტებში გაცილებით ნაკლები თურქიზმებია და ჩანს უკეთესი ლახური, ვიდრე დღეს გვხვდება. ლახურის დიალექტებიდან ხოფურში უფრო მეტია თურქული ელემენტი, ვიდრე დანარჩენ კილოკაგებში. ეს განაპირობა პოლიტიკურ-ისტორიულმა მდგომარეობამ, რომელზედაც ქვემოთ მოგახსენებთ.

ექსპედიციის დროს დაერწმუნდით, რომ სიტუაცია საკმაოდ შეცვლილია, რამაც ძალიან დაგვაღონა. ახალგაზრდები ლახურად თითქმის აღარ საუბრობენ, უჭირთ დიალექტში შემოსვლა, ლახურ სიტყვებს ვერ იხსენებენ და მათ ნაცვლად თურქულს ხმარობენ. თუმცა გააჩნია რესპოდენტსაც. თუ იგი ასაკოვანია, მშვენიურად მეტყველებს და თურქული ელემენტები მის საუბარში უფრო ნაკლებია. თუ კი ნაყოფსებო თურქულად ნახშირი სიტყვის ლახურ ფორმას, ხშირ შემთხვევაში რუსპოდენტი იხსენებს და გახსუსობს კიდევ.

ყოველივე ეს განაპირობა ამ ტერიტორიაზე არსებულმა ორენოვნებამ. მოგეხსენებათ, რომ ისტორიულად ეს ნაწილი ძალიან გვიან შევიდა თურქეთის სახელმწიფოს შემადგენლობაში. XVII საუკუნეში ტრაპიზონი და ერსურუმის ტერიტორიები ეკავა ლახ მეთაურს ჯჯანიკლი ალი-ფაშას. შეიძლება ითქვას, მას ჰქონდა სახელმწიფო სახელმწიფოში, იგი არ ექვემდებარებოდა სულთანს და დიდ ბრძიდებსაც აწარმოებდა მის წინააღმდეგ.

ორდასაც ენის შესახებ ვსაუბრობთ, განათვალისწინებულა, რომ ენათმეცნიერული პრობლემები ხშირად დაკავშირებულია პოლიტიკურ და ისტორიულ მდგომარეობასთან. ამ შემთხვევაშიც ასე მოხდა. რეგიონის დაცემის შემდეგ ხოფის მიდამოებში შემოსულ ოსმალთა ჯარს მოსახლეობა ლახურად მეტყვევდა ლახური დახვდა. ისტორიული ფაქტორის ცვლილებასთან ერთად შეიცვალა ენობრივი სიტუაცია. ამიტომაც ჩვენი სასიხადულო მეცნიერების მიერ ჩაწერილ ტექსტებში უფრო სუფთა ლახურია, ვიდრე სხვნი ჩვენი ჩაწერილში.

სახელმწიფო თურქული, ენა თურქული, სკოლა და განათლება თურქული, შედეგად მივიღო, რომ ლახური მხოლოდ საოჯახო ენად იქცა და ისიც ძირითადად ასაკოვანი ხალხისთვის. არსებობს რამდენიმე მაღალი სოფელი, სადაც უფრო შენარჩუნებულია ლახური. ესენია: მხიგი, აზლადა, მაკრიალი.

ახალგაზრდებმა ენა იციან, მაგრამ ისე კარგად არა და ამ „ისე კარგად არაა“ იგულისხმება, რომ ძირითადი თურქულია და მცირედ ლახური.

ორენოვნებამ და ძლიერი ენის დომინირებამ პატარა ენა დაევიწყებამდე მიიყვანა. ისტორიულად ასე ჰორდა მცირე ერებს და პატარა ენებს. სამწუხაროდ არც ლახურის კილოკაგებია გამონაკლისი. საილუსტრაციოდ მოვიყვანო სხვადასხვა ასაკის ორი რესპოდენტისაგან ჩაწერილ ტექსტებს: რესპოდენტები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან ასაკით, ასევე ენის ცოდნითაც.

ხოფის რაიონის სოფელ მსიგის მცხოვრები 57 წლის ქალბატონი თულაი აიდინი თავის ქორწილს ასე აგვიწერს:

„დულენი აშო მიხიენეს. კონი ჩქიმქ ვიტო არ თანე პილესული მომიღუ. ოხორის ოთხო დაღუმე ვორტო. ენ ჰიტა მაჟორტი. ბიჭი ნანას ვა უყურენტუ. ბაბას ოიოლუ უნტუ. ნანაქათი მთელი ბოროფე მუში გამაახუ. მა ხნი ფორკა მოჩიტბტუ, თის გეთევი მუთუ ვარ მიღულტუ. დუგუნი არ ქლის ტუ და უქსხუმე მამიყუნს. მითი-დამთეუ ოხოის ოთხო ჯუბა ქორტუ. თიოქლამი ვიტო ვურ ვორტო: ქიმოლი ჩქიმე მთელიშენ ჰილა ტუ, ამა დილო ეჩილიმთ დო ამა ოხოი დობოდილო. ეკულე სუმ დონუმი ჩაი ქილოროგო. ოიალიმუთენ დოიაბუნი. ქიმოლი ჩქიმე გურბეთის გოხტუ. ბერეზაი მა ოხოშქედუ, დოორდს, ვოკითახვი, ეკულე დოიჩილი. არ გელინი გურჯი მიყოუნ ბორჩაშენ. მაჟურანი მხიგიშენ ეენ. ჟურითი ხოფას სქიდუნან. PTT-ს იიალიშეფს. ბერე ჩქიმე დილო დინჯი რენ

გვლინი თი ემკათა მიყოუნ. დიდო კაი გვლინი მენ. ე ნა მოხთას დიდო დუღია მიხვენუფს. ონტულეში დუღია ვა უჩქინ. ოხორიმუშისთი ენ ჭიტა ნა ტუ ნანა-ბაბაქ ეა ოჩალიშაფუ. მან დიდო რაზი ვორუ. იშთუ აშო მენ ჩქიმი დუღიაფუ. აწი კილო მეფჩაჩინონ ხოლო დო კუნხეფეს ამელიათი ვიხვენამირონ. ბერე ჩქიმეფეს დიდი დუგუნი ეუხენი. ხავესობა ეპაიდი დო მანთი დიდო ფხორონი. აშოთენ აქშა ქომოფითო. ჩქეა მუ გიწკა ვა მიჩქინ."

2007 წელი, 12 აგვისტო

Bilezik – სამაჯური

Düğün – ქორწილი

Köy – სოფელი

Toplam – მთლიანად

Ama – მაგრამ

Çalışmak – მუშაობა

Dönüm – მიწის ნაკვეთი 1000²მ.

Gürçü – ქართველი

Dinci – მორწმუნე

En – ყველაზე

Razi olmak – თანხმობა

İşte – აი

Ameliyat – ოპერაცია

Haveslik – სიამოვნება

მიუყენილი მაგალითიდან ჩანს, თუ რამდენად მოახდინა გავლენა დიდმა ენამ ლაზურ მეტყველებაზე.

სოფ. პარანთეში მცხოვრები 20 წლის ბიჭი ოსმან ქომური, რომელიც ხოფაში ერთ-ერთ სასადილოში მიმტანად მუშაობს, გვიამბობს:

„ლაზური ჰიჩ კაი ვა მიჩქინ. ნანაქ დო ბაბაქ მიღაღაღანან ამა მთელი ვარ დუმუმორუმ. ოქული აქ ვოჩოღინი. აწი ბურადა ჩალიშოირუმ. საათ დოქუსდა – ნჩხოვროს მოეულუ. აქჩამიშა აქ ვოე. სონრა ბინაშა მევეულუ. საბაძლეინ ბურადა გვლიმორუმ – მოეულუ. გურჯისტანიშა გვეჯეკიმ ექ მსქეა კულანეყე რენან. მოფთაში მუსაფირი მემსდიფ ი? ჭიტა ფარა კაზანაჯაიმ დო მოფთარე. ჩაი მოგოდა ვა გინონი? ანღლა მჩხოფა რე, სიჯაქ. აწი კაითენ."

Hiç – სრულიად, სულ

Duymak – გაგება

Okul – სკოლა

Burada – აქ

Çalışmak – მუშაობა

Dokuz – ცხრა

Akşam – საღამო

Sonra – შემდეგ

Bina – საცხ. ადგილი

Sabahciyin – დილით

Gelmek – მოსვლა

Gürçistan – საქართველო

Kazanmak – მოგება

Sıcak – ცხელი

მოცემული ტექსტებიდან ნათლად ჩანს ის მიძიმე მდგომარეობა, რომელზედაც ზემოთ გვქონდა საუბარი. ვიმედოვნებთ, დანარჩენ კილოკაეებში ეს პროცესი უფრო ნაკლებად აქტიური იქნება. მასზე საუბრის საშუალებასაც იმედია მომავალში ჩატარებული ექსპედიციები მოგვცემს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Ali Puskulluoğlu. Türkçe sözlük. Ankara. 2004.
2. Hasan Ere. Türkçe sözlük. Ankara. 1988.
3. Lia Çlaidze. Türkçe gürcüce sözlük. İstanbul 2001.
4. Reser Toparlı. Türkçe sözlüğü. Ankara. 2005.
5. В. Г. Шербинин. Русско -турецкий словарь. Москва. 1989.
6. А. Н. Баскаков. Турецко- русский словарь. Москва. 1977.

Lile Tandilava (Batumi)

The Modern problems of Laz- Khopian Dialects

There are many Turkish elements in Laz- Khopian dialect, the number of which is remarkably increased during the last 60 years. This fact in Khopian dialect is caused by bilingualism -as the official language is Turkish, its natural that the process of getting education reduces the Laz lexis.

Thus, the reason of increasing Turkish elements is obvious and at the same time deplorable.

ინტარლიალაქბარი ფორმაი გურიამი ჩაწერილ პელოცეპი

გურული კილო ენობრივი თვალსაზრისით საკმაოდ მრავალფეროვანია. იგი, ერთი მხრივ, ქვემოიზერულთანაა მჭიდრო კონტაქტში, მეორე მხრივ კი - აჯარულთან. ეს ფაქტი თავისებურ დღეს ასეავე ქვემო იზერულია და აჯარის მოსაზღვრე სოფლების მრავალფეროვნებას. მთავარი მიზეზი ისაა, რომ თვით გურულში შეიმჩნევა საკმაო კილოკაფური დიფერენციაცია. ამგვარად გავრცელებული კლასიფიკაციის მიხედვით, გურულ დიალექტს ორ კილოკაფად ყოფენ: ზემოგურულად და ქვემოგურულად, მაგრამ ასეთი დაყოფა პირობითია (გიგინეიშვილი... 1961:413).

გურულები არიან „ენა ტებელ-მოუბარენი, უმეტეს წიგნის სიტყვით, მესხთაებრ, არამედ ქართულისავე უნისანი და არა სხვისა“ (ვახუშტი 1942, 420). მაშასადამე, მესხებით სალიტერატურო ენით ლაპარაკობენ უმეტესად-ობრანებდა ვახუშტი ბატონიშვილი XVIII საუკუნეში.

რა ხდება დღეს?

გურული ტექსტების ადრინდელი პუბლიკაციებისა და ჩვენ მიერ ოზურგეთის რაიონში ჩაწერილი მასალების მიხედვით, გურულები სულაც არ ლაპარაკობენ სალიტერატურო ენით, მით უმეტეს მესხებით. შედარებით მეტადრად ამგვარი ქართული შემორჩენილია საქართველოს სხვადასხვა კუთხებიდან გავრცელებული ხალხური სიმღერებისა და ლოცვა-შელოცვების ენაში, რომელიც ინტერდიალექტური ხასიათისაა.

ხალხური პოეზიის ენისა და დიალექტური მეტყველების მექანიზმების განსხვავების „მოხელთება“ თუ სათანადო დეფინიცია გარკვეულ სინდრომებთანაა დაკავშირებული. საქართველოს ყოველ კუთხეში ჩაწერილ დიალექტში შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს კონინესთვის, ანუ „სათემთაშორისო ენისთვის“ (6. მარი) დამახასიათებელი დიალექტისა და გრამატიკული ფორმები, რომლებიც შედარებით ნაკლებად გვხვდება გურულ ფოლკლორში.

გარდა ხალხური სპირიტუალიზაციისა და დამახასიათებელი სპეციფიკური თვისებისა - იმოჯაუროს არა მხოლოდ ერთი ქვეყნის შიგნით, არამედ ერთგვარი სიუჟეტები გავრცელებულ რაზმდენიმე ქვეყანაშიც კი, მსგავს შემთხვევაში არქაიზაცია დავლდია არა მარტო დიალექტის რიტმისა თუ რითმის კონსერვატიულობის გამო, არამედ იმიტირაცია, რომ შესაბამისი ტექსტები შელოცვით ხასიათისაა. მაშასადამე, ფოლკლორის ენობრივი თვისებების გაცნობის ახდენს ენობრივ მომენტზე, თუმცა, ეფექტური, რომ ამ შემთხვევაში შეიძლება საქმე გვექონდეს ლაბილურ მონაცემებთანაც: სალიტერატურო ქართულსა და ყველა დიალექტში წარმოდგენილი ნომინატიური კონსტრუქციის პარალელურად დასტურდება ერგატიული კონსტრუქცია იქ, სადაც ეს სრულიად ბუნებრივია დასავლური ქართულისათვის, თანაც სოფლადურ ენისა და იმავე ტექსტებშიც კი:

“მევიდა ერთი ტურა ქვეყალი ურია” (ქედენტი 1936, 199. სოფ. სემიონეთი), შტრ. “მევიდა ერთმა ტურა ურიაშ”(იქვე, 198, 19)...

ასევე ვერსად დადასტურებთ დღეს გურიაში “სთქვა” ფორმას, მაგრამ ხალხურ დიალექტში გვხვდება და თანაც სხვა დიალექტური თუ ინტერდიალექტური მასალის გვერდით:

“სთქვა ეს თუ არა, უთავაზა

ხმალი ზურაბს ზედ თავზედა,

ოხდათექსმეტ ჭრილობასა

დიეთვილიდენ მის ტანზედა”

(იქვე, 157, 25-29. სოფ. სურები)

ვისაც შეშლოცველის ჩურჩულით წარმოთქმული სიტყვები მოუსმენია, დაგვემოწმება, რომ ეს, უწინარეს ყოვლისა, პოეზიაა; მაგიური ძალით „აღჭურვილ“ მოუბარს ნაკლებად აფიქრებს ტექსტის გარეგანი, ფორმალური მხარე. მისთვის არცა აქვს არსებითი მნიშვნელობა, დიალექტად აღიქვამს თუ პროზად მიიღებს მის მხარე სათანადო მაგიური ქმედების თანხლებით შესრულებულ შელოცვას.

შელოცვა ბევრი რამით იმსახურებს საგანგებო ყურადღებას, იგი აღძრავს და აღვიძებს ცხოველ ინტერესს. იდუმალებისა თუ მოულოდნელობის ეფექტი, რაც ჭეშმარიტი სიტყვიერი ხელოვნების არსებითი ნიშანია, თვალნათლივ ჩანს და იგრძნობა შელოცვაში. რაც უფრო მეტი „გაუშიფრავი“ დიალექტია მასში, მით მთავრია ჩვენი წაიღილი, ბოლომდე ჩაწვდეთ სახელიანი თუ უსახელო ავტორის ჩანაფიქრს.

შელოცვაში ნიშნდობლივია გაბუნდოვანებული სიტყვებისა და ფრაზების (რასაც „აბრაკადაბრა“ უწოდებენ) სიჭარბე. მისი ტექსტი მკიდრო კავშირში იყო ყოველდღიურ ცხოვრებისეულ სინამდვილესთან. ყოფით გარემოსთან (იგულისხმება სამკურნალო და სამეურნეო ხასიათის შელოცვები). თვალნათლივია შელოცვების მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებათა თავისთავადობა, მაგალითად: „თოლნი ჰქონდეს ცეცხლისანი, თმანი ჰქონდეს აღისანი, ფეხნი უუდ-მართის ჭიქისანი“, „ქრისტეს ნკით დაწერლი ვარ“, „შემამაშაღნეს წარბნი სიკედლისანი“, „პირშავმა შავმა ჭიამა დამზამა ხარით ნახნაჲ“.

შელოცვებში შავი და წითელი ფერი მოუხველეთთან, სიკედლთან არის ასოცირებული, ხოლო თეთრი ფერი – საზეიმოსთან, ხილულ სამეაროსთან;

„კაიხია შავი კლდე, გამოვიდა შავი ცხენი“,
 „წითელ ხუცესსა წითელი ხარი შეება,“
 „თეთრი ქორი მოვიდა, თეთრი ფერი მოგიტანა“,
 „მწონეს მინდორსა მწონე ხე იდგაო“.

(ტექსტი ჩვენ მიერ ნაწერილია ოზურგეთში, სოფელ ბახეში)

დღეს არც უფრო და არც ქვემოთურულ ცოცხალ მეტყველებაში ნარიანი მრაველობითის ფორმები აღარსად იხმარება, მაგრამ ლექსთწყობის არქიტექტონიკამ ისინი აქამდე შემოგვინახა. იგივე სიტუაციაა ემფატიკურ ხმონებთან დაკავშირებითაც:

“ჩვენ ვიყავით სამ-ნი ძმან-ი
 სამებისა ძალის-ან-ი”;

“ნურც მომჭრი თმასა აღისასა,
 ნურც მომტეხ წვიხა ჭიქისასა”

(ქედრტი 1936-218. ტექსტი ნაწერილია ჩოხატაურის რაიონის სოფელ ხიდისთავში).

„უემურის ლოცვაში“ ისეთი სალიტერატურო ქართულია წარმოდგენილი, რომ საქართველოს ყველა კუთხის წარმოდგენელს შემურდება:

„იმ დაწყედილმა ეშმაკმა რა საქვე ქნა საბაგელი!
 ჯოჯოხეთი ააშენა, ძნელათ მოსაბრუნებელი,
 მოდიოდა შავი წყალი, მას მოქონდა შავი გველი,
 ჩაყო მთორახი შავი, ამოიღო დანა შეტარაინი,
 პირსახოცი გაჭრა, გველი შავი ამოიღო,
 წამალი შავი დასდუა“ (იქვე, გვ. 186).

მაგრამ შემდეგ ამ სტრიქონებს მოსდევს გურული დიალექტისათვის დამახასიათებელი ფონეტიკური პროცესების შემცველი ლექსიკა თუ გრამატიკული ფორმები: „ეჟსო^ჲცისო (ანლაუტური ფონემის დაკარგვა), ქრისტემ შუუთვალა (ხმოვანთა სრული ასიმილაცია), მეც მაქეთ ვარ მოსასლელი (გ თანხმოვნის დაკარგვა ინლაუტში), ისე გაგისთი (<გა-გ-ი-ხლ-ი, დ თანხმოვნის დაყრუება ხ-ს მომდევნო პოზიციაში) ჯოჯოხეთს, აღარ ქონდეს (<ქონ-დ-უ-ს, ირიბი ობიექტური პირის ჰ-პრეფიქსის უუალებელყოფა) საფუქელი“ (იქვე).

სოცირთი შელოცვის ტექსტი იმდენად ძველია, რომ იგი უცვლელად გადადის საქართველოს ერთი კუთხიდან მეორეში, ან ერთი თაობიდან-მომდევნოში. აქა-იქ თუ გამოჩნდება ადგილობრივი დიალექტისთვის დამახასიათებელი მორფონოლოგიური მონაცემები:

„გულო, გულის ალაგს! გულო, რამ შეგაშინა!
 გულო, დედამ შეგაშინა! გულო, მამამ შეგაშინა!
 გულო, შინაურმა შეგაშინა! შუადამიშე შეგაშინა“.

(იქვე, „მაენებლის ლოცვა“)

კიდევ უფრო არქაულია ისეთი ტექსტები, სადაც სრულიად უცხოა ამა თუ იმ ლექსების სემანტიკა თანამედროვე ქართველსათვის, რომლისთვისაც შეიძლება მხოლოდ ერთი-ორი სიტყვის მნიშვნელობა იყოს გასაგები:

„აწი ვარი, თავით, სხადუ, შტკრდი, ვერთა ვაცლი,
 აუბი, კატოლი, ცრიცი, რაოლი, ცრიც, ზაპერი, სვა,
 დაცვა, ჩამა, თისა, ქესკალუ, პურუ, აქლოუნი, მაწი,
 შოშკა ცეხლი, ყპესენი, პაკლანიკო“.

(იქვე, „მოჯადოებულის ლოცვა“)

შემლოცველს სჯეროდა, რომ სიტყვას ავადმყოფის განკურნება შეეძლო. დღესაც შელოცვას არაერთი ზიანი არ მოაქვს ჩვენთვის, პირიქით—მისი „ახლით განჩნება“ მეტ ყურადღებას იმსახურებს ჩვენი მხრიდან.

გურიაში წავაწყდით ასეთ შელოცვას: „უძრავი იძირება, ძრული დადგება“, რომელსაც „შეწვენილისა“ ჰქვია და თურმე ფეხმძიმობის დროს იყენებენ. მასში არაერთი ისეთი სიტყვა და გრამატიკული ფორმა გვხვდება, რომლებიც სხვა დიალექტებშიც დასტურდება.

ლინგვისტური თვალსაზრისით, შელოცვა ერთი უძველესი და უმნიშვნელოვანესი მონაცემია, რომლის მეცნიერული შესწავლა საინტერესო შედეგებს მოგვცემს.

ბუნებრივია, შემლოცველთა მცდელობა, რაც შეიძლება ბუნდოვანი ყოფილიყო ტექსტი მისი მაგიურობის ხარისხის ასამაღლებლად, რათა ჩვეულებრივ მოკვდავთათვის იგი მიუწვდომელი (გაუგებარი) გამხდარიყო.

სპეციალური ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ ხშირად თანამედროვე ცოცხალი მეტყველება უფრო მეტ სიძველეს წარმოგვიდგენს, ვიდრე რამდენიმე ათასი წლის მწერლობის მქონე ენები (ნ. მარი). სწორედ ამ დებულების ილუსტრაციად გურულ დიალექტზე ჩაწერილი შელოცვების ენა, თუმცა ისიც არ უნდა დაგვაიწყდეს, რომ მასში „ორგანულადაა შეხამებული ფორმაციისა და საკუთრივ დიალექტური ინოვაციის შედეგად წარმოქმნილი მოვლენები“ (ჯორბენაძე 1989:

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვახუშტი 1942: ბატონიშვილი ვახუშტი. „გეოგრაფიული აღწერა საქართველოსა“. თბ.
2. გიგინეიშვილი. 1961: გიგინეიშვილი ივ. თოფურია ე. ქათარაძე ივ. ქართული დიალექტოლოგია. I. თბ.
3. ელენტი 1936: ელენტი ს. „გურული კოლო“. ტფ.
4. ჯორბენაძე 1998: ჯორბენაძე ბ. „ქართული დიალექტოლოგია“. ტ. I. თბ.

Nino Dolidze (Batumi)

Interdialectal Forms in the Incantations Recorded in Guria

In publications of Gurian texts, and the materials recorded in the Ozurgeti region, Gurians do not speak the literary language at all. The local speech is relatively well preserved in folk songs and incantations that have penetrated into Gurian speech from different regions of Georgia; the latter is of inter-dialectal character. For example:

ჩვენ ვიყავით სამნი ძმანი სამებისა ძალისანი

Cven viKavit samni Zmani samebisa Zalisani

“We were three brothers having the power of Trinity”.

(Zhgenti 1936:218. The text is recorded in Chokhatauri, the village of Khidistavi)

The kind of literary Georgian presented in the “Spell of the Evil Eye (Ujmiri)” could be envied by Georgians from every corner of the country:

“იმ დაწვევილიმა ეშმაკმა რა საქმე ქნა საძაგელი! –

ჯოჯოხეთი ააშენა, ძნელათ მოსაბრუნებელი”.

im dawKevilima eSmakma ra sakme kna saZageli! –

JoJoxeti aaSena, Znelat mosabrunebeli.

“What a cruel thing the cursed Evil has done! –

It has built the hell, difficult to reverse” (ibid :186).

Texts where the semantics of only one or two lexemes are understood by Georgians are more archaic.

„აწი ვარი, თავით, სპადუ, შტერდი, ვერთა ვაცლი,

აუბი, კატოლი, ცრიცი, რპოლი, ცრიც, ზაპერი, სვა–

“Awi vari, tavit, spadu, Sterdi, verta vacli,

aubi, katoli, wriwi, rpoli, wriw, zaperi, sva...

(Recorded material “Prayer of the Bewitched”)

One can easily understand the spellers’ attempt to make the text more obscure to increase its magic power and make it inaccessible to ordinary mortals.

ნაცვალსახელთან დაახვედრებული თაყვისებურებანი
იმერხელაში

იმერხეული კილო ქართული ენის დედამდინარის ერთი ძლიერი შენაკადია. იგი იმერხეველი ქართველების დედანაა. იმერხევი, ისტორიული სამხრეთ საქართველოს შემადგენელი ნაწილი, ტოკლარჯეთის ერთ-ერთი კუთხეა; ამჟამად მოქცეულია თურქეთის რესპუბლიკის ფარგლებში. კერძოდ, იმერხევი წარმოადგენს ართვინის ეილაეთის შეეშეთის რაიონის ერთ ლაბაზ მხარეს-მდინარე ფაფარათის ხეობას.

იმერხეველი ქართველები ორენოვანი არიან. მათი ოფიციალური, სახელმწიფო ენა თურქულია, საოჯახო (შინაური) ენა კი ქართული. იმერხეველთა ქართული, 450 წლის მანძილზე დედანის დარჩენილმდებარებულ კონტროლს მოკლებული, თურქულ ენობრივ გავლენაში მოქცეული, ენის განვითარების შინაგანი კანონების მოქმედების შესაბამისად, განვითარდა და დამოუკიდებელ კილოდ ჩამოყალიბდა. თურქული ენის ყოველდღიური გავლენის მიუხედავად, მან შეინარჩუნა თავისი ფონეტიკური სისტემა, გრამატიკული წყობა და ძირითადი ლექსიკური ფონდი. იმერხეულის მაგალითით ერთხელ კიდევ წარმოინდა ქართული ენის ძლიერი ბუნება, მისი სიმტკიცე, გამძლეობა და უცვლადება.

იმერხელმა კილომ დღემდე შემოინახა ნაცვალსახელების ძველი ქართული ფორმები, ასეთ ენობრივ ერთეულებზე აღმოცენებული დიალექტისმები და თურქულის გავლენით შექმნილი უცხო ლექსიკური ერთეულები.

კერძოდ: ა) პირველი პირის ნაცვალსახელი მე აქ-იქ გვხვდება შენა-ფორმით, როგორც ეს დღესაც თურქულთა ძველ ქართულში: დაიცვენ ესენი სახელითა შენითა, რომელნი მომცენ მენ (იმნაიშვილი 1957:488); დარჯებით (ბიჭებითურთ) მენაც სამუსაფიროთ (სასტუმროდ) ეიყავ წესული; (საანალიზო მასალა აღებულია წიგნიდან-ფუტკარაძე 1993); მენაც დემეითხეს; მენა ეაკეთფე ამ სახლსა; მენა დიმიჭრა მექთუბი (წერალი); მენა ვეყურები თქუნსკე სერიებოდამ... როგორც საენათმეცნიერი ლიტერატურაშია აღნიშნული, მენა-ნაცვალსახელში თ-თანხმოვანი ისტორიულად ივარდებდა (შდრ. ჩვენ, თქვენ, შენ). ამ ფორმის შესახებ ბევრმა ენათმეცნიერმა გამოთქვა თავისი შეხედულება (ჯავახიშვილი 1937: 428-454, ჩიქობავა 1936:72; 1937:36; ჯღენტრი 1956:243; მარტიროსოვი 1964:84-89; იმნაიშვილი 1957:488; გამყრელიძე 1959:36-50).

მენა-სიტყვა სხვა შემთხვევებში მიღებულია მე-პირველი პირის ნაცვალსახელისა და უნდა-ნაწილაკის შერწყმით (ელისიის შედეგად). უნდა-ნა. მე უნდა-მენა: ეს ქითაბი (წიგნი) მენა (მე უნდა) გამოქუი; ფარა მენა გუდევადაო; ბაურსას მენა წამოქუეე... ასევეა ზემოაჭარულშიც.

ნაცვალსახელი-მე ცნაწილაკის დართვისას მოითხოვს ა-საერცობს: არყის კეე გამოვიღან, მომცენ მეაც; ის ნათქვამი მოგონდა მეაც; ისტანბულ წასლა შამატყობით მეაც... (შდრ. ძველი ქართულის-„არღრა მიცი მეა“. იმნაიშვილი 1957:491). როგორც ჩანს, იმერხეველთა მეტყველებაში საერცობა-ს გამოყენების არე საკმაოდ ერცელია, როგორც აღმოსავლეთ საქართველოს კილოებში. იგი დაერთვის სმოენის დაბალირებულ პირველი პირის ნაცვალსახელსაც კი (ფოცხიშვილი 1959:337; უთურგაძე 1986:41).

ნაცვალსახელები-ესე, გეგ, იგი, ისი შეიძლება იშვიათად შეგხვდეს იმერხეველთა მეტყველებაში მესამე პირისა და ჩვენებითი ნაცვალსახელების ფუნქციით: ესეც ისმეილას ზალია (რძალია); იქეთ გააწურე (გასწიე) გეგ; გეგ დეყოური მე მეშეცი; ესე დენაა ეწუელას მაიწროფს; ისიც წაყოლია ბურსაც; იგი კავანოსი (ქალა) შუშისა იყო... როგორც ცნობილია, ისი-ნაცვალსახელი ძველ ქართულშიც იშვიათად იმზარებოდა. „სადაც გვხვდება, იმასვე აღნიშნავს, რასაც ძველ ქართულში გაბატონებული იგი. იგი და ისი ერთიმეორის ბაღალი სიტყვებია (ა.შანიძე 1953:43). გეხვდება იგორე/გეგრე სახითაც: იგორე ყარფუსი იმწაწინ; სად არი იგორე ქითაბი? (იგორე-იგერე)...

აჭარულის მსგავსად, გეხვდება ჩვენებითი ნაცვალსახელი მეგ, რომელიც მიღებული ჩანს ეგ, მაგ-ნაცვალსახელების კონტამინაციით (ნიგარაძე 1975:124); მეგაც ლაბაზი სოფელია; მეგ კაცი არ ღამწონდა; მეგ არი, იშტა (აი)!...

მისაზღვრელად წარმოდგენილი ჩვენებისი ნაცვალსახელები-ეს, ის ზოგჯერ მართოდენ ხმოვნითი ნაწილით გვევლინება: **ო ხე რატომ მოჭარი?**; ფინათ (ცუდად) **მეექვცე ე ნუსუბითი (მსაქეარი, ბორატი); ე ბაბი სა წველა?**; **ი ნაწრეტი წყლები დავაქციე (დადევარე)**...

იმერხეულთა მეტყველებაში იშვიათად შეგხვდება **ფერ** და **თანა-კომპონენტიანი რთულფუძიანი ჩენებითი ნაცვალსახელები**: ჩემი **ზღიები (რსლები) ამფერი იგითი (მამაცი) არიან**; **ყნელამფერზე დეიფუცუნება**, **ღმერთის გარდაჩუნეთან მავითანაი ადეთები (წესები) არ არი**; იმითანაი სახლები აქა არ გტაქ (გვაქე).... რთულფუძიანი ჩენებითი ნაცვალსახელებში ხშირად **ფერ**, **თანა შეცვლილია თურქული სიტყვით სოჲ (აყ-სახე, ჯეში, გვარი)**: **ამსოჲ ლაპარიკი არ მიუწარს**; **იმსოჲ დუგუბი (ქორწილი) აღარ ეციოთ**; **მაგსოჲ ჭრელი მეცე ეციოთ**...

ჩენებითი ნაცვალსახელები-ამდენი, იმდენი გეხვდება დიალექტური ფორმით- **ამდენეთი, იმდენეთი**: **ამდენეთი გახედი, აგზე გამუელ**; **ამდენეთი მარილი არ უნდა ამ შორეასა**; **იმდენეთი ილაპარიკა, თავი ამატკინა**; **იმდენეთი ფარა სა წვილი?**...

ერთნაირი, ერთიდაიგივე აღარ გამოიყენება, შეცვლილია თურქულის გზით შემოსული არაბული წარმოშობის სიტყვით აინი (ayna-ერთნაირი): **სახელები ართინი და ლივანა -ანინა**; **შენი და ჩემი ნათქუამი -ანინა... სხვანაირი, სხვაგვარი კი გადმოიცემა თურქული სიტყვით -აირი (ayrı): ჩუნა აირი ურუბა (ტანსაცმელი) გუტეკუა**; **აირი-აირი გემო ქონდა საჭმელუბასა**...

იმერხეულში, მომჩვენავ აჭარულისაგან განსხვავებით, შინაარსობრივად ერთმანეთისაგან გარჩეულია **თავისი და მისი კუთვნილებითი ნაცვალსახელები**. აჭარულში **თავისი არ გამოიყენება**. იგი შეცვლილია მისი-კუთვნილებითი ნაცვალსახელით (მაგ. ბიჭმა მის თავზე ვილო დანაშაული. ნიჟარაქე 1975:125). იმერხეულში მისი-ნაცვალსახელი თავისის ნაცვალად არ შეგხვედრია: **თავისი ბაქალა იმ კაცსა მისცა**; **თავისი ყათანი (სამშობლო) მოპსურდა**; **შეშასა ყნელაი თავისთინ მიიტანს**; **სიმამრსა ერთი ღარტი თავისთანა დევედუმლებია (თავისთან უნდა დეახსახლებინა)**; **ისმეთი მებუსეთ (დეპუტატად) თავის პარტიამ გამაჲყენა...** ამ მხრივ იმერხეული აღმოსავლურ ქართულ მეტყველებას მისდევს.

განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები-თითონ, თავად გეხვდება **თავითი, თავეთ-ფორმით**: **თავითი გეირა იქით და დაქვდა**; **თავით ველარ მიოდა ჩუნსას**; **თავით მოქდა, ქალი ცოცხალ არი**; **თავითაც (თითონნაც) იქნებიან დეღამთილები**; **თავეთ ჩამატეიქუნანეს ცხუარი**; **თავეთ ეინცხათინ უნდანან ბაქალა...**

განსაზღვრებითი ნაცვალსახელი ყველა არქაული ფორმითაა წარმოდგენილი: აქა **ყნელა მეგვა (ხილი) იცის**; **თუთი ზმარსა ყნელა წელწად შეენახათ**; **სელამი ყნელასა**... შეგხვდება **ყველა-ც**: **ვერ გეიოენია ყველაი ახრება (ნათესაი); ყველაი აქეთ დაერით...**

ნაცვალსახელი ყოველი გეხვდება **ყველ/ყნელ** სახით: **თიდაი სულ ყველ დღე (ყოველ დღეს) გადახედეეთი აჭარას**; **ყველ გაჩინილ დღე ვაქეყნებით ღმერთსა**; **ყველ (ყოველ)საქემს აფერეფს (ახერხებს)...** ყველ გეხვდება ქართლურშიც (ყოველ-ყოველ-ყველ-ყველ. იმნაიშვილი 1974:151). ზოგიერთი სოფლის მეტყველებაში (მაგ., ავარაში) დასტურდება **ყოლი (ყოველი)**: **ყოლი დღე ზამ იჯება (აძვირებს ცხოვრებას) გამოსილი იზალი (ხალხ. ლექსიდან). ყნელ (ყოველ) მიღებული ჩანს (ყოველმულ სიტყვაში გ-თანხმოების დაკარგვისა და თ-კომპლექსში ხმოვანთა დისიმილაციური ეფექტების შედეგად. ე და თ-ხმოვნები ორივესაღო აწეულობის მქონეა. ე განიშვავებს ოს-აწეულობის მიხედვით და აქცევს მას მაღალი აწეულობის უ-ხმოვნად, მომდევნო საფეხურზე განმსგავსების შედეგად უ ვიწროვდება უ-სთან მესობლობაში, სუსტდება და იქცევა ნახევარხმოვნად - ტ-დ (უშარტყვლიდ). ზოგიერთი სოფლის მეტყველებაში ტ გვაქლევს თანხმოვან (ტ-ე) გ-ს (ყოველ-ყოველ-ყოველ-ყნელ-ყველ): ყნელაი აქეერი ვართა; ყნელაი სახლი ჩემი გაკეთებულია; ყნელა ოჯალში დეგედუმლება (დაგედგომება) შენა!..**

ჯავახურისა და აჭარულის მსგავსად (მარტიროსოვი, 1984:60; ნიჟარაქე, 1975:125), **მაგანი, ესა და ეს-ნაცვალსახელების მაგიერად გამოიყენება ამაგალი, ამამაგალი, ამაგალი-იმაგალი**: **უთქეამან (უთქეამთ) ივეთლებსა-ამამაგალმა (ამან და ამან) მოქეიდოს ვირიო**; **ყნელა იხახდა, ამაგალი (ესა და ეს) იყოო**; **მანატბის ყადები (მელოდიები) ამამაგალია (ესა და ესაა)**; **ყარაბალი, ბარი, ათაბარი; ილაპარიკუს ამაგალი-იმაგალი (მაგანი)...**

კითხვითი ნაცვალსახელი ვინ ზოგჯერ გვხვდება მრავლობითობის ებ-ზოლოსართით: ვინები არიან მოსული?; ვინებ დუწრახიან დლოფოვნი?; ვინებმა მოგიტანეს საიუქუარი?...
 კითხვითი ნაცვალსახელი-რა სახელით ბრუნვაში დარბუნენ ნიშანს სრულად (შდრ. ძელი ქართულის რა: რა არს ესე)?; რაი გაქ გუდაზოი, მკითხა; რაი თქუა იმან?; რაი მოგიტანეს, ცე (ციცაე-გოგოე)?; რაი ვიყიდო მარქეთში?; რაი უყიდეს ბაკალასა ნიშანზე?... რაით, რაით, რაი თქესო? რას ამბოფს ბაბაი?... ნაწილაკი უნდა ხშირად ერწმის რა-კითხვითი ნაცვალსახელის სახელობითის ფორმა: რაინა (რა უნდა) მოქსუო, იმბოგრე (იმის მიხედვით) შეხედავ ზაფსა (ძაფსა); გომის კარი რაილა (რა უნდა) ქნას, დაკლიტოს უნდა?...

კითხვითი ნაცვალსახელი რა ო-ხმოვნით დაწყებული სიტყვის წინ, ხმოვანთა კორტიკულაციის შედეგად, ფუძისკულ ხმოვანს იცვლის (აო-ეი). რეგრესული ასიმილაციის შედეგად ა-ხმოვანი იქცევა უ-ხმოვნად, შემდეგ საფეხურზე კი დისიმილაციის შედეგად ო- ხმოვანი სუსტდება, იოტად იქცევა და ბოლოს სულ იკარგება: (რაო-როი-რეა-რე): რე იქნა მემურ?; რე იქნენ იმდენეთი დოხტურები, სა წუღენ?; რამდენეთი მეკითხვის, რე იქნენ შენი მოსაფირები, სა წუღენო?...
 იმერხულში კითხვითი ნაცვალსახელი- როგორი გეხედება არქაული და დიდალექტური ფორმებით: რაგუარა ალაგი იქნება?; იე რა ეიცო, ბაკალა რაგუარა სახლშინა წუღენს?; რაგუარა სიმდერას მებნევი მეო, გახელდა ბებერი; რაგორი მეტუბი (წყილი) მეგებანია, ენახით, აბა; რაგორი ჭრელები (რუქურთმები) იცი?- (რაგუარი-რაგორი: უა-ო). გეხედება რაგურ ფორმაც, ე.ი. დაკარგულია ხმოვანი-ა (რა გუარ-რაგურ): რაგურ სახლებს აშენებდით? რაგურ ქსოვთ ამასა?...

კითხვითი ნაცვალსახელი-სადღური ფონეტიკური ცვლილების შედეგად გეხედება სიდაური/სიდაფ-რი ფორმით: სიდაური ხართა?; სიდაური ადუთა (ჩეყულდება) ესა?; სიდაფრი ხარ შენ, გო? (სადღური-სიდაფური-ა-ა-ო-ა-რეგრესული დისიმილაცია; სიდაფური- სიდაფური → სიდაფრი: აუ-აუ-აფ-პროგრესული დისიმილაცია).

კითხვითი ნაცვალსახელი-რამდენი ზოგჯერ გეხედება რამდენეთი ფორმით: რამდენეთი მოხუელით?; ფარა რამდენეთი მოქცეს?; რამდენეთ დღე დარჩებთი?...

განასწავლეთელობითი ნაცვალსახელი - ვილაცა, რადაცა, რომელიდაცა, დასაგლური კილოების მსგავსად, იცვლიან ფორმას: საწარმოებელი და-ცა-ნაწილაკი შებრუნებული ცა-ლა რიგით გეხედება, თან პროგრესული ასიმილაციით სახეს იცვლის; იკარგება ცა-ნაწილაკისეული ა-ხმოვანი (ცა-ლა-ცლა-აცა): ნუნი ნათესი (ნათესაეი) ვინცხაი იქნება დარჩომილი; რაცხა გითხარი, არ დეიჯერო; მარქეთში ეღე (ეიყოდ) რაცხიები (რადაცაებო-რადცალებო-რაცდალებო-რაცხებო-რაცხიები. თან-ხოვანთა (ცა-ცხ) პროგრესული და ხმოვანთა (აფ-ეფოე) რეგრესული ასიმილაციისა და დისიმილაციის შედეგადაა მიღებული). გეხედება რომელცხა ფორმაც: ჩემი სიმღერა რომელცხაზე იქნება მოფერებული; აარჩიე რომელცხაი; კაი ცხუარი რომელცხა არიო, დაკალითო, გუითხრა ბაბამა... ასეთი ფორმები იშვიათად შეინიშნება ჯავახურსა და ქართლურში (ბერძენი 1988:84, იმნაიშვილი 1974:59), აჭარულში კი ხშირად გეხედება (ნიერაძე 1975:25).

და-ნაწილაკის დართვა ვინ-კითხვით ნაცვალსახელზე იწვევს ბრუნვისნიშნისეული ნ-თანხმოვნის დაკარგვას: შეგუბისთინ (მაგუბის- მაგუბის -მეგუბის) ვილა იცლის?; ვილა აკეთეფს ახლა ზუტელანდურა (ძეულებურად)... უარყოფითი ნაცვალსახელი - არარა ფუძეში ჩაირთავს და-ნაწილაკს: სხუა არდარა ვიცით; არდარა დაქერჩომია ზუტელანდური...

ნაცვალსახელი ემე (შდრ. ქართლური ისემე, ესემე (იმნაიშვილი 1974:201) იმერხულშიც გეხედება იშვიათად მაშინ, როცა მოსაუბრეს რაღაცა (რაიმე) ავიწყდება და სურს მოიგონოს, ყოუნდება და მიმართავს ემეს. ე.ი. იმას, რაც იმ მომენტში დაეიწყდა, უნაცვლებს ემეს: რაგურ მე ემესა, სიმდერას, მებნევი!; ლარტბი ემეშე წუღენს, თუქანში; თასე ემე დოუქამაც, ცხუარი; გ'საში ემე ექენ, მევალე... ემე მრავლობითი რიცხვის ფორმითაც გეხედება-ემეებ (ემიებ): ქერის ემეებ, ნარჩინეფს, მოეკრფავთ ყანაში... შეიძლება ემიებ ფორმითაც იყოს: კაბის ემიებ (ემებ-ემიებ. რეგრესული დისიმილაცია), ნაჭურტლებ (წყილ-წყრილ ჩამონაჭრებს), შეენახათ...

ნაცვალსახელეთთან დაკავშირებული თავისებურებანი იმერხულში ერთხელ კიდევ წარმოაჩენს ისტორიული მესხური დიდალექტური წრის (ეკრთიდ, იმერხულის) მთავარ ნიშანს, რომ ქართული ენის ამ საუფლოში ერთმანეთთან შესავეებულია აღმოსავლური და დასავლური ქართულის ხასიათი, რომ

ამსახველი ძველი შავშეთის დიალექტოლოგიური პროფილისა. ჭოროხის აუზის ლინგვისტური სახე რამდენადმე გამოკრთის სწორედ იმერხეულში, მესხურის ამ პატუაში. იგი ჩვენთვის ძვირფასი ნაშთია იმ თვალსაზრისით, რომ ცნობილი ისტორიული ვითარებების წყალობით თავისებურ ადგილს იკავებს ქართულ დიალექტოლოგიაში... სამწუხაროდ, ჩვენს განკარგულებაშია მცირე მასალა: ტექსტები საქმარისი არ არის, მაგრამ რაც არის, მაინც მნიშვნელოვანია ზოგიერთი დასკვნის გამოსატანად. ამ ხარვეზს რამდენადმე ავსებს ზემოაჭარული დიალექტი, რომელიც, იმერხეულთან ერთად, ისტორიულად მესხური მეტყველების შემადგენელი ნაწილია. ამრიგად, იმერხეული (და ზემოაჭარული) სრულიად თვალნათლივ მიგვანიშნებს ძველი შავშეთ-კლარჯეთის (resp. ჭოროხის აუზის) დიალექტურ სამყაროზე“ (ბიძიგური 1974:23). ამას წერდა სახელოვანი ენათმეცნიერი 1941 წელს და გაიმეორა 1974 წელს. მას შემდეგ ბევრი რამ შეიცვალა საბედნიეროდ. დღეს გვაქვს დიალექტური ტექსტები არა მარტო იმერხეულიდან, არამედ ტაოსა და ნიგალის მხარეებიდანაც, რაც საშუალებას გვაძლევს კარგად წარმოვიდგინოთ ჭოროხის აუზის – ისტორიული მესხური მეტყველების – თანამედროვე ლინგვისტური სურათი. წინამდებარე ნაშრომიც ამ მიზანს ემსახურება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბერიძე 1988: ბერიძე გრ. ქართული ენის ჯგავხური კილო. თბ.
2. გამყრელიძე 1959: გამყრელიძე თ. სიბილანტთა შესატყვისობანი და ქართველურ ენათა უძველესი სტრუქტურის ზოგი საკითხი. თბ.
3. იმნაიშვილი 1957: იმნაიშვილი ი. სახელთა ბრუნება და ბრუნებათა ფუნქციები ძველ ქართულში. თბ.
4. იმნაიშვილი 1974: იმნაიშვილი გრ. ქართული დიალექტი. თბ.
5. მარტიროსოვი 1964: მარტიროსოვი არ. ნაცვალსახელი ქართველურ ენებში. თბ.
6. მარტიროსოვი 1984: მარტიროსოვი არ. ქართული ენის ჯგავხური დიალექტი. თბ.
7. ნიჟარაძე 1975: ნიჟარაძე შ. ქართული ენის აჭარული დიალექტი. ბათ.
8. ჟღენტი 1956: ჟღენტი ს. ქართული ენის ფონეტიკა. თბ.
9. უთურგაძე 1986: უთურგაძე თ. ქართული ენის სახელის მორფონოლოგიური ანალიზი. თბ.
10. ფოცხიშვილი 1959: ფოცხიშვილი აღ. მარცვალთლიაობის “ა” ახალ ქართულში. იხ. კაკეჟლიძის საიუბილეო კრებული. თბ.
11. ფუტკარაძე 1993: ფუტკარაძე შ. ჩვენებურების ქართული. I. ბათ.
12. შანიძე 1953: შანიძე ა. ქართული გრამატიკის საფუძვლები. თბ.
13. ჩიქობავა 1936: ჩიქობავა არნ. ჭანურის გრამატიკული ანალიზი. ტფ.
14. ჩიქობავა 1937: ჩიქობავა არნ. მიმართულებითი ბრუნვის მნიშვნელობისა. წარმოებისა და ისტორიისათვის. ენიმკის მოამბე. ტ. I, თბ.
15. ბიძიგური 1974: ბიძიგური შ. ლიტერატურულ-ენათმეცნიერული ნარკვევები. თბ.
16. ჯავახიშვილი 1937: ჯავახიშვილი ივ. ქართული და კავკასიური ენების თვადპირველი ბუნება და ნათესაობა. ტფ.

Particularities of Pronouns in "Imerkhevi Dialect"

Imerkhevi Dialect is the mother language of Imerkhevi Georgian. Imerkhevi historically part of Georgia, nowadays is included in the Republic of Turkey. For 450 years the Imerkhevi Georgian were under the great influence of Turkish language. Nowadays they are regarded as the bilingual people, as their official language – Georgian.

You can meet some Georgian archaic and dialectic versions of pronouns, that are rarely used in Arabic-Turkish languages. Demonstrative pronouns such as "ayni and ayri". The given work includes the grammatical and lexical analyses of the mentioned pronouns.

დალის ხეობის ტოპონიმების ლინგვისტურ-ლოგოგრაფიული ანალიზი

ქობის (resp. დალის) ხეობას, ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, ხალხთა ეთნოსთა, ტომთა გადაადგილების თუ დროებითი განსხვავების არაერთმა გრგობამ გადაუქროლა. ყოველივე ეს, ბუნებრივია, აიხსნა ტოპონიმთაშორის.

ამ მხარეს ანტიკურ ეპოქაში მიხსიანეთი ანუ მისიმიანეთი ეწოდებოდა¹, შუა საუკუნეებში – დალის ხეობა, XIX ს-ში წებელდა-დალის საბოქალო², საბჭოთა ეპოქაში – აფხაზეთის სეანეთი, XXI ს-ში – ზემო აფხაზეთი. სახელწოდებათა ასეთი მრავალფეროვნება თავისთავად მიანიშნებს საქართველოს ისტორიაში ამ ხეობის განსაკუთრებულ როლსა და მნიშვნელობაზე სეანეთის, სეანებისა და უშუალო გარემოცვის მესობელთათვის ეს ხეობა ოდითგანვე იყო და არის დალი (სეან. დწლ; მე-დწლ „დალელი სეანი“ დალ-ზრ „დალელეტი“). სეანურ ხალხურ ღვთაებათა პანე-თეონში დალ-ქაღლესთაებას, როგორც მონადირეთა მფარველს, შეიძლება ითქვას, განსაკუთრებული ადგილი უკავია.

„Далар (Дал) – Далн сванское божество охоты, –ар афихс принадлежит. Далар означает нечто, принадлежаше этому божеству“³.

ტერმინ დალელეტიან დაკავშირებით საინტერესოდ გვეყენება 1913 წლის ბრძანება მეთაურ მურავიოვისა: „Двинутся к Дальшам и на месте наказать их за то, что они напали на абхазское село Мерхеле, ограбили его и взяли в плен 9 человек“⁴.

ინოვაციური მასალა ერის ენობრივი საგანძურის ფასდაუდებელი განძია, წარსულის მეცნიერული რეკონსტრუქციის მდიდარი და ნაყოფიერი წყაროა, რასაც ენათმეცნიერთან ერთად ისტორიკოსიც იკლავს და იყენებს. უწოდებენ კიდევ ტოპონიმებს „მიწის ენას“ და „მიწის არქეს“.

ენობრივი სიჭრელე, სხვადასხვა ენობრივი წარმომავლობა სახელდების სრულიად განსხვავებული ასაკი და ქრონოლოგია და ისტორიულ წყაროებში, წერილობით მტკიცებასა თუ ადრეულ პერიოდის რუკებზე დაფიქსირება შეიძლება ჩაითვალოს დალის ხეობის ტოპონიმების უპირველეს მახასიათებლად.

სოვადი სურათი შეიძლება ასე წარმოვიდგინოთ: სეანურია ძირითადად სოფლებისა და უღელ-ტეხილების სახელწოდებანი, მთელი მიკროტოპონიმია, პიდრონიმთა უმეტესობა, აგრეთვე ბერძნული წყაროებით ფიქსირებული გეოგრაფიული სახელები; აფხაზეთა რამდენიმე მთის, სოფლისა და მდინარის სახელწოდება – (მათი რიცხვი სამ ათეულს არ აღემატება). ერთობლების სახელდებ-ბა მეგრული, რუსულენოვანი და გაურკვეველი ეტიმოლოგიის ტოპონიმებიც: ჭიჭე ხუტია, ჯოდორ ზაგზრ, ბელიგარა, ჩემბერკა, დოჟუნ...

სეანურენოვანი ტოპონიმების – დალის ხეობის ყველაზე მრავალრიცხოვანი გეოგრაფიულ სახელთა ჯგუფის კლასიფიკაცია შეიძლება სხვადასხვა ასპექტით, კერძოდ – მარკირების, სემანტიკისა და არქაულობის მიხედვით.

სემანტიკური ევლის მიხედვით, „დალის სეანეთის ტოპონიმთაში გამოიყოფა ქვეჯგუფები ნადრობასთან დაკავშირებული გეოგრაფიული სახელებისა, ბოტანიკის, პიდრონიმებისა, ლანდშაფტით განპირობებული და რელიგიური ხასიათის ტოპონიმებისა: დწლდა კოჯზრ „დალის კლდეები“, კლდეშრე ლწკეცრ „ხალდეველთა საჯიხე“, ლამანწ ღარ „მანის ხევი“, ლაყსორ, ლა წინრ „სახარე“. მურეშილწ „კოშკები“, შვალარე ღარდა „სამერცხლე...“

საქვ. ლიტერატურაში შესწავლილია, რომ ქართველური ტოპონიმები ძირითად სამგვარ სტრუქტურულ მოედლს ქმნიან; ესენია ა) გეოგრაფიული სახელები ნულიანი ტოპოაფიქსაციით, ბ) სხვადასხვა ტიპის მატოპონიმისებები (დერეფაციული) აფიქსებით შედგენილი გეოგრაფიული სახელები, ე.ი. მარკირებული ტოპონიმები, გ) რთული შედგენილობის გეოგრაფიული სახელები.

დალის ხეობის ტოპონიმთა, ბუნებრივია, მისდევს სოვად ქართველურ ყალიბს. მარკირების თვალსაზრისით აქ შესაბამისად გამოიყოფა ჯგუფები პირველადი, წარმოქმნილი, კომპოზიტური და სინტაგმური გეოგრაფიული სახელებისა: ტწმბ „ხეობა, ხევი“, სგმბ „მეფე წყალი“, ტწმბ/ტწმბ „ტბა“, მიდწმ < მიდამო „ზეგანი“, რიყ „რიყე“, ღორღობ „ქვიანა ადგილი მთაში“, ზაგზრ „ზეგანი“,

¹ ს. ყაუხიშვილი, მისიმიანთა ტომი, თსუ შრომები, I, თბ., 1936წ.
² ბ. ხორავა, წებელდა-დალის 1840 წლის აჯანყება (ხელნაწერი).
³ Н. Бондарев, В горах Абхазии, М., 1981 г., ст. 1.
⁴ К. Мачваринани, Описательный путеводитель по городу Сухуми и Сухумскому округу, с историко-этнографическом очерком Абхазии, Сухуми, 1913 г., с. 270.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ს. ასლანიშვილი. აფხაზეთის სვანთ. ტფ. 1933.
2. Х. Бгжра, Некоторые вопросы этнонимии и топонимии Абхазии, абн-ს შრომ. ტ. 2. სოხუმი. 1956.
3. Н. Бондарев. В горах Абхазии. Москва. 1981.
4. გ. გასკიანი. აფხაზეთი საქართველოს ორგანული ნაწილია. თბ. 2008.
5. თ. შიბნუანი. დასავლეთ საქართველოს ქართველ მთიელთა ეთნოგენეზის. განსახლებისა და კულტურის ისტორიიდან. თბ. 1989.
6. К. Мачавариани. Описательный путеводитель по городу Сухуми и Сухумскому округу с историко-этнографическом очерком Абхазии. Сухуми. 1913 .
7. ე. კვარცია. 1985: В. Кварчия. Ойконимы Абхазии в письменных источниках. Сух. 1985.
8. გ. ზარდალიშვილი. ქლუხორის რაიონის ზოგიერთი გეოგრაფიული სახელწოდების დადგენისათვის. თსუ შრომები. ტ. 36. თბ. 1949.
9. შ. ქაღდანი. მიესიანეთისა და მიესიანთა ტომის ენაობის საკითხისათვის. 1999.
10. შ. ქაღდანი. დიალექტთა შერევა კოდორის ხეობის სვანურში. იკე. ტ. 17. თბ. 1970.
11. ბ. ხორაეა. წებელდა-დალის 1840 წლის აჯანყება (ხელნაწერი).

Ketevan Margiani (Sukhumi)

Lingvo-Culturological Aspects of Toponymy of Dali's Gorge

Toponymy of Dali's Gorge is characterized by lingual diversity and absolutely different chronology of designation. The general picture can be imagined the following way: the names of villages and passes, the whole micro-toponymy, most hydronyms are basically of Svanian origin; names of several mountains, villages and rivers are of Abkhazian origin, Megrelian, Russian and other names of uncertain etymology are met very rarely. Classification of Svanian geographic names can be done as per various aspects, namely, according to marking, semantics and archaic nature.

From the point of Lingvo-Culturological view especially interesting are those old Svanian toponyms about which information is given by Greek or Roman authors of antique period, part of them are mentioned in various historic sources and the rest of them have been saved alive throughout legends and folk's memory.

ნასახლარი ხმნაბი ნიგალის ხაოზის ქართულში

ისტორიული ნიგალი, როგორც სამხრეთ საქართველოს ერთ-ერთი მხარე, ტაო-კლარჯეთის შემადგენელი ნაწილი, გაშლილია მდინარე ჭოროხის ქვემო წყლის ხეობებში (სიხარულიძე 1985, 76; თაყაიშვილი 1991, 198; ქართლის ცხოვრება 1955, 377; ფუტკარაძე 1993, 183-184). მისი საზღვრები იწყება მდინარეების-აჭარისწყლისა და ჭოროხის შესართავიდან და გრძელდება შვეშეთის წყლისა და ჭოროხის შესართავამდე (ვახუშტი 1941, 135; ჯავახიშვილი 1983, 141; ყაზბეგი 1995, 92). ამჟამად შედის თურქეთის რესპუბლიკის ორ რაიონში – ართვინისა და ბორჩხის რაიონებში. მხოლოდ მცირე მონაკვეთი – სოფლები: კირნათი, მარადიდის ნაწილი-მოქცეულია საქართველოს ფარგლებში (მალაყმაძე 2008: 35).

ენათმეცნიერული თვალსაზრისით მეტად ფასეულია ნიგალის ქართულის მონაცემები. ამჯერად ყურადღებას შევაჩერებთ ნასახლარი სმნების შესახებ.

ნასახლარი სმნები უმეტესად წარმოქმნილია თურქული (ან თურქულიც გსოთ შემოსული არაბულ-სპარსული წარმოშობის) სიტყვა-ძირების გამოყენებით. იმერხეულის მსგავსად, ნიგალის ქართულს ეს უცხო მასალა ქართულ ენობრივ ჩარჩოში ჩაუსვამს და ახალი სმნური ფუძეები უწარმოებია. ეს მოვლენა უადრესად საინტერესოა ენათა კონტაქტების შესწავლის თვალსაზრისით. საჭიროა იმის გარკვევა, თუ რატომ დასჭირდა ქართულს ახალი სმნების საწარმოებლად უცხო სიტყვა-ძირების გამოყენება, რამ აიძულა მათი სესხება. ეს უნდა განვიხილოთ სუვერის განცხადებებში; მასზე სხვაგვარი კუთხითაა საჭირო დაკვირვება, ცალკე კვლევის საგანია და აქ სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ.

რამდენიმე ნასახლარი სმნა ქართული ლექსიკური მასალის გამოყენებითაა ნაწარმოები. უპირველესად მათ წარმოადგენთ: გეთიხილამურა (←გათიხილამურა), გეთიხუმეტა (←გათიხუმეტა), მეთიხურა (←მეთიხურია).

"გეთიხილამურა" ნიშნავს "საწადელს მიადწია", "სურვილი შეისრულა", "ცხოვრებაში გზა გაიკვლია": სიძეს სახლში რომე ჩეხიხიძე, გეთიხილამურებს და აღარ მოქხედავს; ძალმა ჩემი ღარი (ბოტი) ჩეივო ხელში, გეთიხილამურა და დედაბერი ეიდას უნდა; პუქუმბთსა ("მთავრობას") რომ დეაყენებთ თავში, მალე გეთიხილამურებს და ხალხსა დეივიწყევს... (საანალიზოდ მასალა მოტანილია წიგნიდან-ფუტკარაძე 1993: 296-333);

"გეთიხუმეტა" - "გაივოს, გაიბადრა, გალამაზდა"; უმთავრესად ითქმის მთვარის შესახებ. გადართანით მნიშვნელობით გამოიყენება გარეგნულად ღამაში პიროვნების მიმართაც: გეთიხუმეტა თვარეშო, იტყვიან ჩვენსა ძეილები; თვარე რომე გეთიხუმეტებს, სამსე თვარეშო, ვიტყვით; ძეილია გეთიხუმეტა გოცამია, სამსე თვარეს დეექსგავსა...

"მეთიხურა" - "სურვილი დაიკმაყოფილდა; ვინმეს, ან რაიმეს ნახეთ გული იჯერა"; ვერ მეგსურულეთ თქვენი თავი, მალე მიხვალთ...

დაახლოებით ასეთივე შინაარსისაა "მეიყვირა": ერთმანეთი ძეილია მეფეაფირეთ, დიდი ხნის უნახვემბა; მოფეირება ვერ მეაწართ, მაღევე გაბრუნდენ უკან ("ყვირი" ლექსემა საბას ლექსიონში არ აღმოჩნდა; იგი არ დილაქტის კუთვნილებაა, ანდა ლაზურშია საძებარი, იქნებ ლაზურიდანაა შესული ნიგალის ქართულში;

უცხოური სიტყვა-ძირების გამოყენებით მიღებულია მოქმედებითი, ენებითი და საშუალი გვარის სმნები. (ფუტკარაძე 1994: 154-165).

განიხილავთ ცალ-ცალკე.
ა) მოქმედებითი გვარი

და-სახათ-ებს (არ. sakat- "სეიბარი, დასიანებული, გატეხილი") - დაახებრებს, დასიანებს: ის კაცი რავორ დასახათა დათემშ?..

ჩა-უთესლიმ-ებს (არ. teslim - "გადაცემა, ჩაბარება, სულის მიცემა") სველი ახალი ხებერი ყველაფერი ჩუუთესლიმი... "თესლიმი გახდა" ნიშნავს "ჩაბარდა ვინმეს", ანდა "სული ჩაბარა უფალს, გარდაიცვალა".

გა-აულა-აგებს (თურქ. kolay "მსუბუქად, იოლად, ადვილად") - გააადილებს, გააიოლებს შემასუბუქებს: წასლა-მოსლა იმყო გააყოლაფეთ, ამას გეხვეწებითა...

და-მოსაფირ-ებს (არ. misafir - "სტუმარი") - ისტუმრებს, სტუმრად მიიღებს: ჩვენთანაც დარჩი, დაგამოსაფირებთ...

გა-უ-პაზირ-ებს (არ. hazir - "მზა, მომზადებული") - დამუზადებს: მოსაფირსა სადილი **გუუპაზირ-ებს**...

გა-არ-ეზილ-ებს (არ. rezil - "სამარცხენის, სათაქილო") - შერაცხვენს, შეურაცხყოფს: ის კაცი მაშინ ძალუან გაარეზილდეს...

გამო-ა-ფაქ-ებს (სპ. pak "სუფთა, უდანაშაულო, უმანკო") გამოასუფთავებს, გამოაცარიე-ლებს: გამოაფაქებს სახლიდან ისინი; ე. ი. გადატანითი მნიშვნელობით უფროა გამოყენებული.

გა-ა-გენიშ-ებს (თურქ. geniş - "ფართო, დიდი, ხალკათი") - გააფართოებს, სიერცეს გაზრდის: გზიები გააგენიშებს ძვილია...

გა-ა-შელლი-ებს (თურქ. şenlik - "სიხარული, მხიარულება, გამოცოცხლება") - გამოაცოცხ-ლებს, აახმინებს იქაურობას: ჩვენაც გაააშელლიგეთ სოფელი... თურქული სიტყვა "şenlik" ქარ-თულს ფონეტიკურ ნიშნავს შეუცვლია, "შელლიგ"-ად უქცევია. ასიმილაციით "ნლ"-ა"ლლ"-ს, ხო-ლო ფუძის ბოლოს მოქცეული ყრუ ფშვინიერი -ქ გამჟღერებულა და -გ-დ ქცეულა.

და-ა-ბათლ-ებს (არ. batil - "ცარიელი, გამოუსადეგარი, უქმი") გააუქმებს აშოაესებს; გადატ. მნიშვნე: "დააბრიალებს, დაგმანავს": იუჯალი ("ბუხარი") იყო აგზე, დავაბათლებით... თვალეები აქ და-ბათლებული...

მი-მუჟდა-ებს (სპ. mįjde "სიხარული, სასიხარულო ცნობა") მახარებს, სასიხარულო ამავეს მაცნობს: წუხელი მიმუჟდავეს თქენი მოსლა...

გა-ა-პერსიან-ებს (არ. hirs - "ბრასი, რისხვა"; პერსიანი - "ბრაზიანი") გააბრაზებს: წუხელი გააპერსიანეთ მოსულეები...

და-უ-მუზევირ-ებს (არ. müzevir - "ჭოროკანა, ენის მიტანი, მატყურა") - დაასმენს: დუუმუზევი-რა პუქუმათში ("დაასმინა მთავრობაში")...

ჩა-ფით-ა-ებს (თურქ. fit- "წამქსებლობა, მზაკერობა, ვერაგობა") დააბუნდებს, დაბოლმავს, აამხედრებს ბრასით: ჩაუფითავენ პუქუმათისთენ ("დაუბუნდებთათ მთავრობისთენის"); ჩაფითეს მეზობლებსა...

და-რიშეთ-ა-ებს (არ. rüşvet "ქრთამი, ძღვენი") მიქრთამავს: დარიშეთებს ბაქანები ("მინისტ-რები")...

მო-სიპრ-ა-ებს (არ. sihir - "ჯადო, ჯადოქრობა") ჯადოს გაუკეთებს, ჯადოთი დააზიანებს: არ მოქესიროს მაგ შეითანაო, გვეშინია...

ბ) ენებითი გვარი

აღნიშნული ჯგუფის ნასახელარი ზმნები უმთავრესად სუფიქსური წარმოებისაა, იშვიათად გამოვლინდება ხოლმე ენიანი ენებითის ერთეული შემთხვევები, ინიანი ნასახელარი ზმნები კი საერთოდ არ შეგვხვედრია.

დონიანი ენებითი

გა-სირა-გ-ებს (თურქ. sira - "რიგი, წიგნი") რიგით გაკეთდება, რიგ-რიგობით განხორ-ცილდება რამე: პარლამენტოში შესლაც გაასირათ აბა, თუ ბიჭები არიან მავარი...

გა-ზაიფ-ებს (არ. zayıf - "სუსტი, გამხდარი, დეარდნილი") დასუსტდება, დაუძლურდება; ნიკოლადამ სორა ("ნიკოლოზის შემდეგ") რუსი გაზაიფდა; ავადველობამ გააზაიფა ციციანი...

გა-მეშილ-ებს (თურქ. yeşil - "მწვანე") - ამწვანდება: ყანაში ახალ გააზაფხულზე, გამოსულზე, პური გამეშილდება...

და-ბარიშ-ებს (თურქ. barış- "შეშინება, შერიგება, თანხმობა") შერიგდებიან, შეთანხმ-დებიან (დასტურდება მხოლოდ მრავლობითის ფორმები): რუსია და ამერიკა როდი დაბარიშდებიან; თურქიე გურჯისტანთან დაბარიშდა...

გა-ქიბრ-ებს (არ. kibar - "დაფასებული, თავმომწონე, არისტოკრატი") - თავმომწონე გახდება, თავს დაიფასებს ძალიან: რაცხა ძალუან გაქიბრებულხართ თქვენური გურჯები; ისეთ გაქიბრ-დებიან, ევლარ დეელაპირიკები...

შე-შუფელ-ებს (თურქ. şifeli - "საეჭვო") გაეჭვიანდება: დათვი შეშუფელდა, ეგონა, კაცი მოკვალაო...

გა-ზენგილ-ებს (თურქ. zengin- "მდიდარი, უხვი, ბარაქიანი") - გამდიდრდება: ოქრო ნახა ბვერი მიწაში და გაზენგილდა (თურქული სიტყვის ქართულ ვარიანტში დისიმილაცია განიცადა წ-თანხმოვანმა, რადგან ქართული ენის ბუნების თანახმად, ფუძეში ორი ნარნარა ბვერიდან ერთი სახეს იცვლის, დისიმილირდება: ზენგინ→ზენგილ).

გა-სიხ-დ-ე-ბ-ა (თურქ. siki - "შიმე მდგომარეობა, სიძველე, სიმკაცრე") - განძნელება, გამკაცრება: 1930 წლის მეორე გადასლა-გადმოსლა გასიხდა (გადატ. მნიშვნელობით "სიმკიდროვე"-საც ნიშნავს: სიხი ნაქსოვნია ძალიან...).

გა-რამა-თ-დ-ე-ბ-ა (არ. rahat- "შოხევენება, დაწვარება, კომფორტი") მოიხევენებს, დაწვარდება: მიხიხე თაუე და გარამათე, ცხელა...

გა-ხუი-ი-ან-დ-ე-ბ-ა (სპ. huy - "ხასიათი, ზნე") - ხასიათს შეიცვლის, განაწყენდება, გაბრაზდება: ავადეულია და გახუიანდა ბებერი...

ღა-ყაფან-დ-ე-ბ-ა (თურქ. kapan - "მახე, ხაყანგი") - დაიხშობა, ჩაიკეტება, გამოიშწყვედა: ჩენთინ მაშინ აკარა ღაყაფანდა...

პრეფიქსიანი (ენიანი) ენებით

გუყურბან-ე-ბ-ა (არ. kurban- "სამსხერპლო, შესაწირავე პირუტყვი") - ენაცვლება, ეწირება, თავს დებს მისთვის: ვუყურბანოს მას სულმა და გულმა; გუყურბანევით ყველა მოსულ მოსაფირებას ("სტუმრებს")...

წამო-ე-გურო-შ-ე-ბ-ა (თურქ. ginceş - "ბროლია, ურთიერთშერკინება, დადევნება") შეებრძოლება, დაუდევნება: ამასა წამეგუროშა, მარა ვეღარ დეყვია ("ბოლა - გურეშ" ართიენის სახალხო დელუსაწაულია, მაისის ბოლოს იმარებს ხარების ორთაბროლია და ძალიან ჰგავს ესპანურ კორიდას).

ღა-ე-ღუშენ-ე-ბ-ა (თურქ. duşman - "მტერი") დაემტერება, გადაემტერება: ერთი აკარელი დეღუშენა მეეგმ ("თურმე") ჩეენს ბებერასა...

ჴა-ე-ე-ს-ე-ბ-ა (თურქ. heves - "ხალისი, სურვილი, მისწრაფება") - ეხალისება, სურს, ესწრაფვის: ბათუის დანახეა მეეეესება... შეიძლება შეგეხედვს სახეცელილი ფორმითაც: ჩემ ღარჯსა ("ბიჭსა") გურჯი ეაისი (ქართული ანბანის) დაწაულა ეეეეესება...

შე-ე-ი-ტ-რ-ა-ე-ბ-ა (არ. ikrah- "სიძლი, ანტიპათია") შეეწიხდება, შესძაგდება: ახალმოსდევების საქმიეზიდან ბეერი რამე შეიქრავება...

ღე-ე-მოსაფირ-ე-ბ-ა (არ. misafir - "სტუმარი") - ესტუმრება: დეემოსაფირეთ ჩენებურებსა; ამე-ღამ მე დემემოსაფირეთ...

ე-მუღლა-ე-ბ-ა (სპ. mñide - "სიხარული, სასიხარულო ცნობა") - ახარებს, სასიხარულო ცნობას აწოდებს: ყოეღლეთინ ნენეი მემუღლაეება...

ინიანი ენებითები, ნაწარმოები უცხოენოუანი სიტყვაპირების მეშეობით, საანალიზო ტექსტებში არ დასტურდება.

გ) საშუალი გვარი

აღნიშნული ჯგუფის ნასახელარი ზმნები უმოთაერესად წარმოდგენილია -ებ და -ობ თემატური ნიშნებით:

უ-საბ-ე-ბ-ს (არ. sahip- "პატრონი, მფლობელი") - უპატრონებს: მუალ და გისაბებს; იქ ყოფნაში კარკა მისაბენ ჩუნა (ახლანდელი დროის ფორმები არა აქვს).

მერაყ-ე-ბ-ს (თურქ. merak - "ღარდი, მოუსვენრობა, დაინტერესება") - დარდობს; აინტერესებს: მერაყობს ქართულის დაწაულასა; ნენეი მუუკლა და ძალუან მერაყობს...

წა-ე-ყაფაღ-ე-ბ-ს (თურქ. kahvaltı - "საუზმე") - წაისაუზმებს: დილიანა წეიყაფაღლთებს და წაე საქმესე (ახლანდელი დროის ფორმები არა აქვს).

ჴერს-ი-ან-ე-ბ-ს (არ. hirs - "ბრაზი, რისხვა") - ბრაზობს, მრისხანებს: აქედან ჴერსიანობო თქვენსე რუსეების ნაქნარ საქმესე. გაპერსიანდა ბერი და ტყეში გეიქცა...

ჯ-ე-ბ-უ-შ-ე-ბ-ს (სპ. cumber - "გართობა მხიარულება") - მხიარულობს, ერთობა: თელი დღე ჯეზუშობენ მარიობას...

უ-დინ-ღ-ე-ბ-ს (თურქ. dinlemek - "მოსმენა, ყურადღება") - უსმენს: შენ ღაპარიკსა პატიტვანებო რაფრა ჴედინღლბენ, ხეღაე?...

ი-ონ-უ-შ-ე-ბ-ენ (თურქ. konuşma - "ლაპარაკი, საუბარი, ლექცია") - იბაალებენ, ისაუბრებენ: გიონუშობო, მოუქციენით ჩუნესა; ღამაზათ იფონუშეს... (აწმეოს ფორმები არ შეგეხევერია).

ჰევეს-ობს (არ. heves – "მისწრაფება, ხალისი, სურვილი") ისწრაფვის, ნატრობს, აპირებს, ეხალისება (ხალისობს): ჩემი ციცი თქვენსა წამოსლას ჰევესობს; ნენერქემი ძალუან ჰევესობდა ნათესების ნახვას ბათუმში, მარა აღარ შეეწრა...
 ნასახელარ ზმნებზე დაკვირება ნათელყოფს ქართული ენის ძლიერ ბუნებას, მის მდიდარ შინაგან შესაძლებლობებს. ოთხ საუკუნეზე მეტი ხნის მანძილზე უცხო ენობრივ გარემოში მოქცეულმა ქართულმა შეინარჩუნა თავისთავადობა. თითქმის მთლიანად აიცილია უცხო ენის გავლენა მისმა გრამატიკულმა წყობამ.

ენის საყრდენ ხერხემალში, ზნათა სამყაროში, თითქმის არ ჩანს უცხო ენის კვალი. არც ერთი უცხო ზმნური ფორმა არ დაშვიდრებულა. მცირერიცხოვანი ნასახელარი ზმნების შესახებ კი ის შეიძლება ვთქვათ, რომ აქაც ქართულმა გამოიჩინა საოცარი მოქნილობა, სიმტკიცე და თავის ენობრივ ყალიბში მოაქცია უცხო სიტყვა-ძირებიანი ზმნური ფორმები. ამით გარკვეულად კიდევ გააქართულა ისინი. მათი გაჩენით აქაურთა მეტყველებიდან, ცხადია, განიდევნა დედაენის გარკვეული ენობრივი მარაგი – ქართული ძირისეული მასალით წარმოქმნილი ნასახელარი ზმნები (ესტუმრება, ეხალისება, ბრაზობს, მოქრთამავს, დასუსტდება, თავმომწონობს, გადამეტრება, გამიდრდება და ა.შ.). რაც გამოწვეული ჩანს შესაბამისი ფუძის ლექსიკური თურქიზმების გაბატონებით ნიგაღის ქართულში. მაშასადამე, ჯერ გადაშენდა ზოგიერთი ქართული სიტყვა, შემდეგ კი მას მიჰყვა ამ სიტყვის გამოყენებით ნაწარმოები ნასახელარი ზმნა (როგორც ჩანს, სიტყვა "ქრთამი" რომ შეცვალა თურქულმა "რიშვეთმა", "მოქრთამავც" შეიცვალა "დარიშვეთით"; "ბრაზი" შეიცვალა "შერსით" და "გაბრაზების" ნაცვლად გვაქვს "გაჟერსება").

თუ რა კანონზომიერებებს ემყარება უცხო ენობრივ გარემოში მოქცეულ ქართულ მეტყველებებაში წარმოჩენილი ასეთი სახის ცვლილებები, ჯერ-ჯერობით ქართველოლოგიაში ახსნილი არ არის. თურქული ქართული-ენების ურთიერთობის, ურთიერთზეგავლენის, ენობრივი კონტაქტების დღევანდელი შედეგები საინტერესო ლინგვისტურ სურათს ქმნის და საკვლევაც ბევრია (გამყრელიძე 2003: 602-611). ეს პრობლემა საფუძვლიანი მსჯელობის საგნად უნდა იქცეს მომავალში. ჩვენც სამომავლო მიზნად გვაქვს დასახული.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გამყრელიძე 2003: გამყრელიძე თამაზ. ენობრივი კავშირი, ენათა კონტაქტები და ინტერფერენცია, იხ. თ. გამყრელიძე-თეორიული ენათმეცნიერების კურსი. თბ.
2. ვახუშტი 1941: ბაგრატიონი ვახუშტი. აღწერად სამეფოსა საქართველოსა. თბ.
3. თაყაიშვილი 1991: თაყაიშვილი ე. სამუსლიმანო საქართველო. იხ. ემიგრანტული ლიტერატურა, დაბრუნება. I. გ. შარაძის საერთო რედაქციით. თბ.
4. მალაყმაძე 2008: მალაყმაძე როინ. ლიგანის ხეობა. თბ.
5. სიხარულიძე 1985: სიხარულიძე ი. ნიგაღი. ბათ.
6. ფუტყარაძე 1993: ფუტყარაძე შუშანა. ჩვენებურების ქართული. I. ბათ.
7. ფუტყარაძე 1994: ფუტყარაძე შუშანა. ლიგანური ქართულის თავისებურებანი. იხ. ჟურნალი "განთიადი". ქუთ. 1994.
8. ქართლის ცხოვრება 1955: ქართლის ცხოვრება. ტექსტი შეადგინა, გამოკვლევები და შენიშვნები დაურთო ს. ყაუხჩიშვილმა. I ტ. თბ.
9. ყაზბეგი 1995: ყაზბეგი გ. სამი თვე თურქეთის საქართველოში. ბათ.
10. ჯავახიშვილი 1983: ჯავახიშვილი ივ. ქართველი ერის ისტორია. ტ. II. თბ.

Shorena Putkaradze (Batumi)

The Peculiarities of Verbal Nouns in Georgian of Nigali Gorge

The verbs used in "Nigali Georgian Language" are mostly derived from Turkish-Arabic origins. There exist also lots of root verbs that are formed by apices of active, passive and medium voices of the verbs. Some of the verbs are of Georgian origin. The given work includes the analysis of the above mentioned forms.

რეკლამის სოციალურ-მენტალური და ლინგვოკულტურული ასპექტები

რეკლამა, თანამედროვე კომუნიკაციის მნიშვნელოვანი საშუალება, ფართოდ შემოიჭრა ჩვენს ცხოვრებაში. რეკლამის ტექსტი, რომელიც უხედა იყენებს სტილისტურ ხერხებსა და საშუალებებს, განაპირობებს სხვადასხვა სახის სტერეოტიპის დაამკვიდრებას თანამედროვე ადამიანის ცხოვრებაში. რეკლამის მთავარი ფუნქციაა ვაჭრობისა და მომსახურების სფეროში უახლესი მიღწევების პროპაგანდირება, "იდეალური" ტიპის საქონლის შექმნა და ამის მისაღწევად სპეციფიკური საშუალებებით ადრესატზე "ემოქმედება, მისი მოქმედების სტრატეგიის ფორმულირება. ამით აიხსნება რეკლამის ტექსტისა და მისი ენის შესწავლისადმი დიდი ინტერესი, როგორც ქართველი, ასევე უცხოელი ლინგვისტებისა (გ. კეარაცხელია 1990, ე. ფურცელაძე 1998, დ. გოცირიძე 1978, ე. ანისიშვილი 2003, ა. დუდარევა 2003, ო. ანდერსონი 2006, მ. გორლახი 2004, დ. ლიი 2001, ფ. უნგერი 2000).

აღნიშნულ სტატიაში განხილულია ინგლისურენოვანი ჟურნალის რეკლამის ტექსტის შექმნის ლინგვისტური და ექსტრალინგვისტური საშუალებები, ურთიერთმომართება ტექსტის ვიზუალურ და ვერბალურ მხარეებს შორის და ლინგვოკულტურული და სოციალურ-გუნდურული ასპექტების გაცხადება რეკლამის ტექსტში. რეკლამა სოცუმის მოღვაწეობის შედეგია და ზემოქმედებას ახდენს ადამიანის შექმენაზე, მონაწილეობას იღებს სამყაროს ენობრივი ხატის რომელიმე ფრაგმენტის შექმნაში. ამრიგად, რეკლამის ტექსტის შესწავლა შეუძლებელია სამყაროს ენობრივი ხატისა და იმ აუდიტორიის გარეშე, რომელიც მას წარმოქმნის და აღიქვამს.

სარეკლამო ტექსტის სპეციფიკური სტილი, გამომხატველობითი საშუალებების კომბინირებული გამოყენება, განსაკუთრებული ლექსიკა და სინტაქსი ქმნის ინგლისური ენის მრავალგანზომილებიან, ინტერტექსტურ ლინგვისტურ ფორმას. რეკლამის ენა, როგორც მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებისა, ფართოდ გამოიყენება ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ასახავს რეალობას და იმდირებს მარაგს ახალი ენობრივი საშუალებებით. ენის ცვალებადობასთან ერთად ისიც განიცდის მოდიფიკაციას და ქმნის სრულად ახალ ღირებულებებს.

რეკლამის ტექსტის განხილვისას აუცილებელია პარალინგვისტური ფაქტორების გათვალისწინება. ისინი შეიძლება ორ ნაწილად დავეყოთ. პირველი, ინფორმაციის დამოუკიდებელი წყარო, რომელიც ტექსტის შინაარსს გადმოგვცემს (მაგალითად, ნახატი ან სურათი), და მეორე, დამხმარე საშუალებები, რომლებიც შინაარსს დამატებით სემანტიკურ და ექსპრესიულ შეფერილობას ბატებს (მაგალითად, შრიფტი, დიდი ასოები, ფერი და ა.შ.).

რეკლამის ტექსტის ვერბალურ ნაწილში გამოსახულების ჩასმა, ილუსტრაციების გამოყენება, განსხვავებული შრიფტი და ფერი ჟურნალის რეკლამის ტექსტის ზემოქმედებითი ფუნქციის რეალიზებისათვის აუცილებელი პირობებია. ისეთი ლინგვისტური საშუალებები, როგორებიცაა სურათი და ნახატი, თავად არიან ინფორმაციის მატარებელი და ტექსტის შინაარსის ვიზუალურად აღქმას აადვილებენ. განსხვავებული შრიფტი, სხვადასხვანაირი წყობა, ექსპრესიული ფერები, კონტრასტული ფონი, კომპანისი სახელწოდებათა და ინფორმაციულად მნიშვნელოვანი სტრუქტურული ელემენტების გამოყოფა ვერბალურისაგან განსხვავებით მხოლოდ დამხმარე საშუალებებია. ისინი ინფორმაციას გარკვეულ სემანტიკურ და ექსპრესიულ ელფერს აძლევენ.

რეკლამის ტექსტი შემდეგი ძირითადი ნაწილებისაგან შედგება: სლოგანი, სათაური, ძირითადი ტექსტი და მონაცემები. როგორც კვლევები გვიჩვენებს სათაურის წაკითხვის შემდეგ 80% რეკლამის მონაცემები სირადად ტექსტს აღარ კითხულობენ. ილუსტრაციების არ ქონის შემთხვევაში სათაურის ფუნქცია კიდევ უფრო იზრდება. ამრიგად, სათაურის მთავარი ფუნქციაა დაინტერესოს მკითხველი, შემდეგ კი, აიძულოს იგი წაკითხოს გამოქვეყნებული რეკლამის ტექსტი.

მამაკაცთა ჟურნალებში გამოქვეყნებული რეკლამების სათაურებში გათვალისწინებულია ადრესატის ინტერესების სფერო, ხასკანსულია ბუნებრივი ინსტიქტები (ბრძოლის, მეტოქეობის ჟინი, კონცეფცია "ქალიერი იმარჯებს"), ყურადღება მახვილდება ჭეშმარიტად მამაკაცურ საქმიანობებზე (ნადირობა, სპორტი, ბრძოლა), მაგალითად:

Control your power and you'll own the road.

Grab life by the horns.

ქალთა ჟურნალებში დაბეჭდილ რეკლამათა სათაურები უნივერსალური ხასიათისაა, ანუ ყურადღება არაა გამახვილებული ადრესატის ეროვნებაზე. მათში ჭარბობს მყიდველის სურვილის აღმძვრელი შეფასებითი უედსართავი სახელები. მაგალითად:

Face the future with beautiful, perfect skin.

რეკლამის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია სლოგანი, რომელიც მოკლედ და ხატონად გამოხატავს ფირმის არსს, მის კორპორატიულ პოლიტიკას. სლოგანი უნდა იყოს მოკლე, იოლად დაშასხორებელი და აუცილებლად უნდა შეიცავდეს ფირმის სახელწოდებას. ის ტექსტის ბოლოს მდებარეობს, ხაზს უსვამს ფირმის უპირატესობას და რეკლამის ტექსტს დასრულებულ სახეს აძლევს. მაგალითად:

Subaru. Think. Feel. Drive.

რეკლამის ტექსტის ძირითად ნაწილში მოცემულია ინფორმაცია კონკრეტული საქონლის შესახებ ძალიან მოკლედ ან გრძელად, მარტივად ან რთულად, დაწვრილებით ან ემოციურად. ის ორ ძირითად ფუნქციას ასრულებს: საინფორმაციოს და ზემოქმედებოს.

მამაკაცთათვის განკუთვნილი ჟურნალებისათვის დამახასიათებელია კითხვითი წინადადებების გამოყენება, რაც დიალოგის იმიტაციას ქმნის:

Why is it that men will make up any excuse to avoid getting tested for prostate cancer? What are they thinking? That what they don't know can't hurt them? A 10-minute test could save your life.

კითხვით წინადადებებს ყოველთვის უფრო მეტი პრაგმატული პოტენცია გააჩნია ვიდრე მტკიცებითს, რადგან ისინი რეციპიენტის ყურადღებას ააქტიურებს:

Fifty-foot hairy tarantulas? Alien armies? No, our competitors fear only one thing—the most powerful Dodge truck.

ქალთა ჟურნალებისათვის დამახასიათებელია ძახილის წინადადებებისა და ექსპრესიული მიმართებების ჭარბი გამოყენება, რაც ხელს უწყობს ექსპრესიული აურის შექმნას და აუდიტორიის ყურადღების მიქცევას.

Irresistible! Made from the creamy summer milk Dubliner is a real treat that you can enjoy anytime. Spoil your self!

Crystal lipcolour. It's music for your lips!

მამაკაცთა აუდიტორიისათვის განკუთვნილ რეკლამის ტექსტებისათვის დამახასიათებელია ლაკონურობა, მკაფიო ფორმულირება და რაციონალურისაკენ მოწოდება. განსაკუთრებული ლექსიკური ერთეულების შერჩევა (ტერმინები, აბსტრაქტული არსებითი სახელები, მოქმედებითი გეარის ზმები ხაზს უსვამს ცხოვრების აქტიურ სტილს) ემსახურება ერთ შთავარ მიზანს – მიიტანოს ინფორმაცია რეციპიენტამდე და იმოქმედოს მასზე, მაგალითად: ელეგანტური დიზაინი, უახლესი ტექნოლოგიები, შესანიშნავი მექანიზმი; ინტელექტი, სამყარო, ხელმოწერა; თანამედროვე ძრავები, გაუმჯობესებული კოეფიციენტი და ა. შ.

ქალთა ჟურნალებში დაბეჭდილ რეკლამებს, კი ტექსტის მოცულობისა და შინაარსის გადმოცემის თვალსაზრისით არანაირი შესუღუღა არ გააჩნია. ტექსტის ემოციური მიმართულება და მხატვრულობისაკენ მისწრაფება მეტაფორის, შედარების, რთული ზედსართავი სახელების მეშვეობით მიიღწევა.

A fascinating blend of tropical wellness, zesty freshness and florality. Rare, radiant, intriguing... an intoxication of the senses.

It's chic. It's shocking. It's beyond gloss. Cubes of hot pulsating lip colours with fantastic, high-energy shine. Add over Pure Colour Lipstick for hyper gleam. It's time to shine.

რეკლამის ტექსტებში ხშირად ვხვდებით ამა თუ იმ ქვეყნისათვის დამახასიათებელ სტერეოტიპებს. მაგალითად, ამერიკელი ქალები ხშირად გაიგივებულია ქალთა ემანსიპაციასთან, დამოუკიდებლობასთან, თავისუფლებასთან. სუნამოს "5th avenue" რეკლამის სლოგანი "*მე ვარ ლიდერი თავისუფლება ჩემი სამყაროა*" გასდევს სურათს, რომელზეც გამოსახულია ცათამბრჯენების ფონზე ამაყად მიმავალი ახალგაზრდა ქალი. ინგლისური ნაის "Lyons"-ის რეკლამაზე ვხვდავს ვესტმინსტერის აბატს, რომელიც მკითხველში ბრიტანული კონსერვატიზმისა და რესპექტაბელურობის ასოციაციას იწვევს.

ამრიგად, ჟურნალის რეკლამის ტექსტი ევრბალური, ვიზუალური, ფუნქციური-აზრობრივი, სოციო-კულტურული და გენდერული ასპექტების ერთობლიობაა. ის სამყაროს ენობრივი სურათის ფრაგმენტის ობიექტივაციის განსაკუთრებულ ლინგვისტურ ფორმას წარმოადგენს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გოცირიძე 1978: გოცირიძე დავით. „ქართული სათაურის სტრუქტურულ-ფუნქციური განვითარების საკითხისათვის“. „ზოგადი და იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების საკითხები“. თბილისი.
2. კვარაცხელია 1990: კვარაცხელია გუზა. „ქართული ენის ფუნქციური სტილისტიკა“. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
3. კირილინა 2002: Кирилина А.В. Проблемы гендерного подхода в изучении межкультурной коммуникации // Гендер как интрига познания. М.: Рудомино.
4. ხალევა 2001: Халева И. И. Гендер в теории и практике обучения межъязыковой коммуникации // Доклады Первой Международной конференции “Гендер: язык, культура, коммуникация” М. МГЛУ.
5. გორლახი 2004: Gorlach M. Text Types and the History of English. Mouton de Gruyter Berlin. New York .
6. ლიი 2001: Lee D.Y.W. Genres, registers, text types, domains, and styles: Clarifying the concepts and navigating a path through the BNC jungle. Language Learning and Technology.
7. უნგერი 2000: Ungerer F. English Media Texts. Past and Present. Amsterdam: Benjamins.

Sophio Moralishvili (Tbilisi)

Linguistic-Cultural Aspects of the Magazine Advertisement

The article deals with the text type – magazine advertisement and its linguistic and cultural characteristics. The advertisement belongs to the mass media genre and it uses different stylistic means for achieving its two main goals: influencing the readers and persuading them to buy this or that “ideal” product.

The given paper analyses linguistic and extra linguistic means of creating advertisement texts, the relationship between visual and verbal sides, and the ways of representing cultural and gender aspects in them. The advertisement is the result of social behavior, it influences human's perception of reality and takes part in creation of the verbal picture of the world.

The specific style of the advertisement texts, specific lexical and syntactical means create its intertextual linguistic shape. The language of the advertisement texts, as the means of mass media communication is widely used in every day interaction, it reflect life and enriches its vocabulary with new expressions.

„ლირეზალს ღაფსანება სვირღება“ - მნაბის ბამოხბაძისათვის
არაბულ ზაჰირისიბჰვირაბაში¹

არაბები ხდებიან უსაღოდ ამაყნი იმით, რომ შეუკ-
ლიათ მოიხმონ ანდასები საჭიროებისთანავე და იმაღ-
როულად დიდი პატივი მიაგონ ნებისმიერ ადამიანს, რი-
მელსაც ძალუბს ამგვარი გამოთქმების მართებული გამო-
ყენება.

რ. ბარაქათი (ბარაქათი 1980:7)

ცნობილია, რომ ანდასები მნიშვნელოვანი „სოციალური დოკუმენტებია“, რომლებიც ერების
მსოფლმხედველობის გამომხატველ სტერეოტიპულ კომუნიკაციურ ერთეულებს წარმოადგენენ.
მათში კონცენტრირებულია საუკუნეების მანძილზე ადამიანთა აზროვნების, სამყაროს სიღრმისეულ
კანონზომიერებათა არსში წვდომის პროცესი და დასკვნები. მათი საშუალებით ფასდება და
განსჯადებულად რეპრეზენტირდება არსებითი მოვლენათა კლასში – აპრობირებული სიბრძნე
სწორედ განსჯადებულ მნიშვნელობის წყალობით შეუძლიათ ანდასები იქცნენ მოცემული
ენობრივი კოლექტივის მენტალიტეტის პარამეტრებად, მისი გადასახედიდან დანახული და
„დადგენილი“ ნორმების მატარებელ ფორმულებად. ამის საფუძველზე გამოიყენებიან როგორც
არგუმენტირებული მტკიცებულებანი მრავალფეროვანი ცხოვრებისეული სიტუაციების ასახსნელად
და პრაგმატული „სტრატეგიული“ მითითებების გამოსაყენებად.

არაბი ავტორი აბუ უბაიდ ალ-პარაფი (ფილოლოგი, იურისტი, თეოლოგი, დაიბადა 770 წელს).
ამბობს: „არაბული ანდასები არაბული ფილოსოფიისა და სიბრძნის ერთი დარგია“ (თარჯუმანი
1987:117), და თვით ხალხი მას შეაფასებს ასე:

[al-másal ma jekzob 'abadan] انما يكذب ما كانا - ანდაზა არასოდეს ტყუის.

არაბი სწავლულები ანდასებით, როგორც კვლევის ისტორიიდან ირკვევა, ჯერ კიდევ ისლამის
წარმოშობის ხანიდან (ზოგი მკვლევრის [ვებსტერი 1986] თარაუდით, შესაძლოა ადრეც)
ინტერპედებიან. ს. ბროკელმანი გვაძენობს, რომ ფაქტობრივად თითქმის ყველა ცნობილია არაბმა
სწავლულმა მიუძღვნა სპეციალური შრომა ანდასებს. მისივე თქმით, ისტორიკოსები და
ფილოლოგები ერთმანეთს უჯიბრებოდნენ მათ შეკრებასა და განმარტებაში (მუფადდალ ად-დაბბი,
აბუ უბაიდ ალ- პარაფი, ალ-ასჰარი, ალ-მაიდან) (ბროკელმანი 1913:408). შედეგად მიღებულ იქნა
კლასიკური არაბული ანდასების საკმაოდ მდიდარი ლიტერატურა, რომელიც შეიცავდა უამრავ
ცხოვრებისეულ ინფორმაციას ისლამამდელი არაბული კულტურის შესახებ.²

უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე არაბ (მათ შორის სირიელ) ფოლკლორისტთა მოღვაწეობა
ძირითადად პარკიმოგრაფიით შემოიხსნაღღერება. რაც შეეხება ანდასის თეორიას, ის პრაქტიკულად
შწირია, ნაკლებად მოიცავს მოცემული ვანრის სპეციფიკის გამოვლენისა და სტრუქტურული
კვლევის მცდელობას. მკვლევართა მიერ ის უმეტესწილად საყოველთაოდ მოწონებული „ენის
სამკაულის“ დონეზე განიხილება, თუმცა ამავე დროს აღიარებენ ანდასების ბრუნულ,
ფორმალური პოეტუკივალს (სიამა თარჯუმანი, იღვთა ივილიბი). უკეთეს შემთხვევაში, ავტორთა
ანალიზი ანდასების მარტივ, ლექსიკურ თუ შინაარსობრივ განმარტებებს მოიცავს (საიმუნ იბრაჰიმ
ქიხსი, იბრაჰიმ ამჰედ შა'ლანი). ვერადა ამისა, შემკრებნი ცდილობენ, რომ კრებულებში ისინი
შეიტანონ კლასიკურ არაბულ ანდასები, ტრანსკრიპციის გარეშე (დიალექტებში ორთოგრაფია
ნიორმოვლები არც არის), რაც არაბი (ჩვენ შემთხვევაში სირიელი) მკითხველისათვის საერთო-
სახალხო ენაზე, ე. ი. საკუთარ დიალექტზე აღიქმება. მას ამავედროულად ემხარება ეროვნული
საანდასო ფუნდის „გენტიკურ“ ცოდნა, ხოლო ამ საკითხით (დიალექტური ანდასებით)
დაინტერესებულ უცხოელთათვის, რა თქმა უნდა, აღნიშნული გარემოების გამო, როულდება მათ

¹ არაბულენოვან მასაღას საფუძველად უღვეს სირიული დიალექტის ქალაქური – ძირითადად დამასკოს, ალეპოს და
მათი გარეუბნების კოლოკაქები. თითოეული ჩაწერილია და აარგმნილი არაბული პირველწყაროდან უშუალოდ
სირიული ანფორმირებისაგან. არაბულ რეგისტს თან ახლავს ლათინური ტრანსკრიპცია (რომელიც ადღენს სირიული
დიალექტის ფონეტიკურ სხვაობებს კლასიკურ არაბულთან მიმართებაში), სიტყვაისტეუთი თარგმანი და შესაბამისი
ქართული აზრობრივი მარაგლები.

² კლასიკური არაბული ანდასებისადმი მიძღვნილი ყველაზე ძველი ფილოლოგიური ტრაქტატი VIII ს-ით თარიღდება
- „Kitāb al-ʿAḥḥād“ (ანდასების წიგნი) ქუველ ფილოლოგს მუფადდალ იბნ საღამამ ად-დაბბის ეკუთვნის (გარდაიცვალა
დაახლ. ძიჯრის მე-2 ასწლეულში).

დიდაქტუზ სწორად აღქმისა და, შესაბამისად, შესწავლის პროცესი. ამას თავად ანდაზის ინდივიდუალური სპეციფიკა, მისი მრავალმხრიანი სემანტიკური სტრუქტურული შექანიზმი განაპირობებს, რადგან ერთია, ამ თითქოსდა მარტივი საანდაზო წინადადების სიტუაციუტეიტი თარგმნა და მეორე, იმ ძირითად აზრს ნაწველობა, რომელიც მოცემული ენოსის ისტორიული გამოცდლებების ფონზე ჩამოყალიბებული მენტალური გავებით მის სიღრმისეულ დონეზე მოიაზრება. კერძოდ, მისი ზოგადსარბიე მნიშვნელობა და, შესაბამისად, გამოყენების სფეროს დაადგენა.

ეს სპეციფიურობა კიდევ უფრო ხაზგასამით შემინვევა არაბულში ბილინგვიზმის პრობლემის გამო. ქართულში ანდაზას თითქმის არ ეწინევა რომელიმე დიალექტის კვალი. ზოგჯერ ისიც კი ძნელი გასარჩეობია, რომელ კუთხეშია იგი შექმნილი და ნაწერილი. ამა თუ იმ ანდაზას ერთმანთად იტყვის ქართლელიც, კახელიც, გურულიც... დიალექტური ვარიაციები აქ უმნიშვნელოა. მათი ენა საერთო-სახალხო ენაა. მაშინ როდესაც სულ სხვა ეთარგმნა არაბულში: თვით იდენტური ვარიანტებიც კი კლასიკურ არაბულსა და სხვა დიალექტებს (ამ შემთხევაში სირიულზე) იმდენად განსხევალებად წარმოითქმის და ეუერს, რომ ხშირად არც კი იგრონბნა, რომ მათ შორის რაიმე საერთო. ამიტომ საანდაზო ენის შესწავლის თვალსაზრისით აქ გაცილებით მეტ სირთულეს ეხედობთ.¹

ანდაზის აზრობრიე მოცემულობა ერთდროულად ლოგიკური, კერძალური და ცნებითი აზრონენების ელემენტებს მოიცავს. ლოგიკურს იმიტომ, რომ ის სამყაროში არსებულ საგანთა და მოვლენათა შორის ლოგიკურ მიმართებებს ასახავს; კერძალურს, იმიტომ, რომ კომუნიკაციური ერთეულია და არსებითად დაეკუშორებულა მტყუელებლისთან; ხოლო ცნებითს იმიტომ, რომ მასში მოცემული მსჯელობა და დასკენა ცნებით თკირიერებას ეყუქნება.

ანდაზა რომ ძირეულად თემატურ-ლოგიკური კომბინაციებისაგან იქმნება, პრაქტიკულად, ერთმნიშვნელოვნად აღიარებს პარკმიოლოგია (თუმცა მიღვომები განსხევაებულია) (პერმიაკოვი 1970; კრიკმანი 1984; ბარლი 1984). არსებული კვლევების საფუძველზე ვლინდება ანდაზის კონსტრუირების ფუნდამენტური საყრდენი: სამყაროს შემეცნების პროცესში რაიმე მოვლენის შესახებ მიღებული გამოცდილების ერთი სეერო საფუძველად ედება მეორეს, რითაც ანდაზის კონსტრუტული შინაარსობრიე ფორმით წარმოდგენილი აზრი განზოგადებული სიბრძნე ხდება.

ანდაზის სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ შესაბამის კონტექსტზე მორგებისას დაფაროს ძირეული, პირეული მნიშვნელობის სინტაგმატური შემადგენლები და წარმოსახეით ჩანაცვლების გზით გადაიტანოს მეორეზე განსხევაებული სიტუაციებში. აღნიშნულ საკითხში ბ. ბარლი ამგვარად მსჯელობს: ანდაზა სცდება ჩვეულებრიე გამოწათქეამის ფარგლებს. ანდაზის ინტერპრეტაცია მისი ყოველი აქტუალური გამოყენებისას ხორცის ისხამს ახალი „სემანტიკური მარკერების“ შექმნის ხარჯზე, რომელსაც წარმოშობს კონტექსტი (ბარლი 1984:153). ანუ ანდაზის თკირიერებისას კონსტრუტული „სენსორული მასალის“ საფუძველზე აშუშაებულ წარმოსახეით კატეგორიებს ვარორება შემუშვია სხედასხევა სიტუაციაციურ კონტექსტში, სადაც მისი აზრობრიე ფორმალიზაციის პროცესის არსებითი ბუნება პრაქტიკულად შეუცვლელი რჩება. კონსტრუტული ანდაზის ყოველი რეალიზებისას მუშაობას იწყებს მეტაფორული ძრავა, რომლის დროსაც ანალოგიებზე დაყრდნობით მიმდინარე დემიფირირების პროცესი - განზოგადებული სიბრძნის წვდომა, თავის მხრივ, მოცემული ენოსის ისტორიული გამოცდილების ფონზე მიღებულ ცოდნას ემყარება. ამ დროს კომპლექსურად ერთეუბა აზრონენების ისეთი რთული ქვეცნობიერი თკირიერება, როგორცია: სამყაროში არსებულ საგანთა და მოვლენათა შორის ლოგიკური მიმართებების ასახევა, არსებითის წვდომა, განზოგადება და აბსტრაგირება. როგორც ჩანს, ანდაზის დეკოდირება, რომელიც სამტყუელო აქტის მონაწილეთა ქვეცნობიერში ხორციელდება ფსიქოლოგიურად რთული, კომბინირებული საასრონო პროცესია.

დასშული საკითხის გაასრებაში გამოგადგება ტერმინი „იდეთა (წარმოდგენათა) ასოციაცია“ (ჯ. ლოკი). ეს ცნება გელისხმობს პროცესს, რომლის საფუძველზეც ფსიქოლოგიური აღქმები და წარმოდგენები ერთმანეთს უკავშირდებიან და წარმოქმნიან რთულ, ფარევი მნიშვნელობის იდეებს.

სემოტიქმულის გათვალისწინებით, განეხილოთ არაბული საანდაზო ფონდიდან მოძიებული ერთი აზრობრიე მოდელი, ენახით, განზოგადებული ცნება - „დრებულს დაფასება სქირდება“ - რა სახით გამოიხატება არაბულ სუპირსიტეიერებაში, რა გამოცდილებას ემყარება არაბი მოცემულ შემთხევაში და, მასზე დაყრდნობით, რა სახის წარმოსახეით მიმარტება აფიქსირებს:

[ʔu la-hamār wārd ʔakáha] اءرا وءراء - اءرا

- ვირს ვარდი მისცეს - შევამა. / § ვირმა რა იცის, ხურმა რა ხილიაო.

¹ აღნიშნულ გარეულებათა გათვალისწინებით არაბული ანდაზების მოსოების დროს, ინფორმანტების ახსნა-განმარტებით და კონსტრუირებით პრაქტიკულად დასუსტდა ათოთულის ქსტექსტური მნიშვნელობა, შესაბამისი სიტუაციური კონტექსტებით დაფიქსირდა სამტყუელო აქტების დროს მათი გამოყენების შესალო პერსპექტივები.

მოცემული ხატოვანი ანდაზა მკეთორ მტაფორულ კონტრასტზეა აგებული. სამეტყველო აქტში რეალიზაციისას აღნიშნული ასრობრივი ოპერირების ფონზე დენოტატიურ მნიშვნელობაში ჩადებული, ექსპლიციტურ დონეზე კონკრეტული შინაარსით გამოხატული აზრი დისოცირდება და კონტრასტით ლოგიკური მიმართებების საშუალებით ასოცირდება მავანთან შესაბამის კონკრეტულ სიტუაციურ კონტექსტში, რის ხარჯზეც იქნეს ახალ „სემანტიკურ მარკერებს“. პირველადი მნიშვნელობა გამოდიყურენცირდება. სამეტყველო აქტის მონაწილეთა ცნობიერებაში ფიქსირებული გამოცდილების ფონზე ატკუალისდება სამყაროს მოდელის ის ნაწილი, რომელშიც ჩადებულია ცოდნა, რომ ვირი იაფყვანიაი, იოლად შესანახი ცხოველია (რომელსაც, როგორც წესი, ტერმოსის სასილად იყენებენ). ამასთანავე, მოცემული თანოსების მენტალურ ცნობიერებაში ვირი უგურურობის, უმეტრების სიმბოლოდ აღიქმება (ლოგიკური შეფასების სემა – ნეგატიური), ვარდი კი – ყაიილთა მეყვდ, რაიშელოც სილამასის სიმბოლოა და, შესაბამისად, რაიშე ღირებულთან ასოცირდება (სემა – პოსიტიური). სედაიორულად ფიქსირებული ოპოზიციური წყვილის – ვირი-ვარდი – საფუძველზე ხორციელდება აზრმდებლობა: რა უნდა ვირს ვარდთან? სად ვირი და სად ვარდი? (სიღრმისეულად შესაბამისად ცნობიერდება ფასეული/არაფასეული; კანონზომიერ/აკანონზომიერ) აღნიშნული ლოგიკური შეუსაბამოა განაპირობებს ანდაზის იმპლიციტური მნიშვნელობის ექსპლიკაციას და კონკრეტული აზრის განსოვადებას, ფართე მნიშვნელობის იდეის სედაიორულ ამოიანას – „ღირებულს დაფასება სტირდება“ (ირიბი დიდატტივი).

ბუნებრივი, ანდაზის სემანტიკაში ფართე მნიშვნელობის წინა პლანზე წამოწევა არ გულისხმობს იმას, რომ ყურადღება არ გამოიხილდეს პირველადი მნიშვნელობის უდაოდ დიდ ფუნქციალზე მისი მთლიანი ასრობრივი ფაბულის ფორმირებაში. მსუდეულობაში გვაქვს გამოინათქვამის ის შემადგენელი ატრიბუტკა – „საშენი მასალა“ (პერმიაოკვი 1970 :61), რომელიც ანდაზის საფრობრივ-თემატურ მოცემულობას ქმნის და რომელსაც ის ირჩევს აღნიშნული სობრანის დაფიქსირებისათვის. მასში შერჩეული კომპონენტები ხზორად დენოტატიურ დონეზევე იძლევიან კონტაციურ სიგნალს, რომელიც ანდაზის სეციფიკაში არ შეიძლება ასევე მნიშვნელოვან ფაქტორად არ მივიჩნიოთ. სწორედ ის განსაზღვრავს, თუ რა აზრით, რა შეფერილობით (დადებითით თუ უარყოფითით) გამოიყენება კონკრეტული ანდაზა. ჩვენ მიერ ზემოთ განხილულ შემთხვევაში მოცემული ხატოვანი ანდაზა, როგორც ენახებ, შეკეთორ მტაფორულ კონტრასტზეა აგებული. „ვირის“ შერჩეული „ეარდის“ ოპოზიციად და მათი დაპირისპირების საფუძველზე მოცემული ლოგიკური შედეგით („ვირმა ვარდი შეჭამა“) გამოინათქვამი სედაიორულ დონეზევე ამქადვებებს უარყოფით მუტეს; ის ირონიით მიემართება და დაციენის ობიექტად ხდის ადამიანს, რომელსაც (ვირის ანდლოგით) არც გონიერება და არც ცოდნა ყოფნის საიბისოდ, რომ სათანადოდ დააფასოს ის ხულში მოხეყვრილი (ეარდის მტავგის) რაიშე ღირებული. შესაბამისად, ლოგიკურია ის შთაბეჭდლავი ეყექტი, რომელიც მოცემული ანდაზის რეალიზაციას სდეგს თან.

საბრტერვის ის ფაქტი, რომ მსგავსი იდეის დაფიქსირებისათვის ქართულიც მტაფორად იმავე ლექსიკურ ერთეულს, „ვირს“ იყენებს, არაბულ „ეარდს“ გემრიელი და სტირფასი ხილის სახეობა, „სურმა“ ენაცვლება. აზრმდებლობა და აზრის გახსნა, შესაბამისად, ვირისა და ხურმის დაპირისპირებისა და მათ შორის არსებული ლოგიკური შეუსაბამოის საფუძველზე ხორციელდება ორივე ვინოსის მენტალობაში თითოეულის ზოგადასრობრივი განფენილობის პარაიქტივები პრაქტიკულად ერთ სიბრტევე ცნობიერდება. (ადგილი აქვს ენათშორის სუტეს ასრობრივი პარალელიზმს – სინონიმას.) ორივე ერთეულში მტაფორული ექსპანსიის მიმართულება ერთნაირია: ცხოველმაცენარეთა სამყარო → ადამიანი.

არაბული საანდასო ყოწნიდნად მივიხმობთ კიდევე ერთ მაგალითს, რომელიც, თუცა ზოგადასრობრივად იმავე ცნების („ღირებულს დაფასება სტირდება“) გამოომხატეულია, მაგრამ, ჩვენი დაკვირებით, განხილული ანდაზის ნაწილობრივი ასრობრივი პარალელს წარმოადგენს:

[ʔallī mā bjīʔref ʔə-ʔar bjīʔwi(h)] **لما يبرع العسق يبره**

– **თინე შევარდენს ვერ ცნობს, შეწეავს მას.**

¹ მ. რუსუშელი, საცესეითა მართებულად, ანდაზის სიღრმისეულ სემანტიკაში (მეორე შრეზე) ხედავს არქტიკულ ბირარულ სტრუქტურას (სტრუქტურებს). ამადროულად, მკლდევიარ ანდაზის რაობის განსაზღვრისას მას დოყურეცირებულ ნაშნად გამოიყოს (რუსიეშელი 1999 :22-23). ეს მოსაზრება ჩვენთვის მისადაგბა გარკვეულ დონეზე, კერისად, იმპლიკაციურად განსოვადებულ ერთეულებთან მიმართებით (რასაც მოცემულ შემთხვევაშიც თითოაღსწრებულ მიცემულ მაგალითებს სემანტიკური სტრუქტურის ანალიზისას). რაც შეეხება მის დოყურეცირებულ ნიშნად გასტრებს, აქ ჩვენი თვალსაზრისი პრაქტიკულად განსხვავებულია, თუნდც იმ მიზეზით, რომ, მაგალითად, ოჯახის სიღრმისეულ დაპირისპირებათა ყოწნიად, ბერი ანდაზის მსგავსად, არქტიკული ოპოზიციური ასრობრივი სტრუქტურა (სტრუქტურები) ფიქსირდება. ჩვენი ვერსიას ამყარებს იმ ანდაზების არსებობა, რომელთა გენქისი იფა-არაკებს უკუშორდება. შესაბამისად მიგანჩნია, რომ ანდაზა არ უნდა იყოს ერთადერთი ვერბალური ერთეული აღნიშნული თვალსაზრისით.

ამ შემთხვევაშიც სახელე გვაქვს ხატოვანი, მეტაფორული ანდაზა. მასში, წინამდებარე ერთეულიდან განსხვავებით, სუბაპირული ოპოზიცია არ ფიქსირდება. ენის მატარებელმა მასში არსებული ისტორიული გამოცდილების საფუძველზე იცის, რომ შევარდნი საქმოდ ძვირფასი ჯიშის ფრინველია, რომელსაც წერთინან და სანადიროდ იყენებენ. აქედან გამომდინარე ხდება ასრმდებლობაც: რატომ წვევს მგანი შევარდენს? მას ხომ სხვა (სანადირო) ფუნქცია აქვს და არა კვებითი ღირებულება. ლოგიკურად კვლავ შეუსაბამობასთან გვაქვს საქმე, რის ფონზეც იშვირება მსგავსი აზრის მქონე ფართე მნიშვნელობა: „*ჭირადღირებულს დაფასება სჭირდება*“. შესაბამისად, მისი აქტუალისაციისას სიღრმისეული წარმოსახვითი მიმართებები პრაქტიკულად იმავე სახისაა: კანონზომიერი/არაკანონზომიერი. მაგრამ ტექსტი ამავე დროს ინფორმაციას გვაძლევს იმის თაობაზე, რომ ვინც ამას სჩადის – არ იცის, რომ ის შევარდენია, ამის საფუძველზე კიდევ ერთი სუბაპირულად ნაწილობრივ გამჟღავნებული ასრობრივი ოპოზიციური წყვილი ფიქსირდება: ცნობა/არცნობა (ცოდნა/არცოდნა). შესაბამისად, იმილიციტორ დონეზე ფიქსირებული განზოგადებული მნიშვნელობის დეკოდირებისას, პირველისაგან განსხვავებით, ასრი (შესრულების დროს სინონიმური ველიც) ნაკლებად დაძაბულია. მასში გარკვეულწილად ქართული „არცოდნა არცოდნა“-ს მნიშვნელობა დომინირებს. ანუ პირველ „ვირდის“ და „ეარდის“ „სუბრის“ შემთხვევაში რაიმე ძვირფასის ოდესმე დაფასების პოტენციალი ნულზეა დაყვანილი, რადგან „ვირს ოქროს ეელსაბამიც რომ შუბა, მაინც ვირია“ და ის ვერასოდეს მიხვდება მის ღირებულებას. ხოლო მეორე შემთხვევაში, შემდგომში, რაღაც ხარისხში მაინც არსებობს ძვირფასის დაფასების პოტენციალი, ე. ი. პირველი ერთეულისაგან განსხვავებით აქ მოცემულ საქციელს უფრო მსუბუქი შეფასება ეძლევა და მასში გამოხატული უარყოფითი კონტრაციაც შერბილებულია. შესაბამისად, შესრულებისას უფრო იუმორით, ვიდრე ირონიით მიემართება ადამიანს, რომელიც, მართალია, უმართებულო საქციელს სჩადის, ღირებულს აფუჭებს (შევარდნის შეწეის ანალოგიით), მაგრამ მის საქციელს გარკვეულწილად გამართლებაც აქვს, რადგან აღნიშნული ქმედება არცოდნის ნიადაგზე ხდება. მეტაფორული ექსპლანსის მიმართულებათ: ადამიანი – ადამიანი.

როგორც ხსენდება, ანდაზის გახსნა – არსებითის უდამარბე ამოტანა, რომელიც სამეტყველო აქტის მონაწილეთა ქვეცნობიერში მიმდინარეობს, პრაქტიკულად ფსიქოლოგიურად „*შემოქმედებით აქტს*“ წარმოადგენს. მისი აქტუალისაციისას (საერთო „მენტალური ენის“ მქონე) სამეტყველო აქტის მონაწილეთა ქვეცნობიერში აქტივირდება ის კონკრეტული „სენსორული მასალა“, რომელიც ფიქსირებულია მოცემული თემისის მიერ სამყაროს მოვლის ამ კონკრეტულ ნაწილთან დაკავშირებულ გამოცდილებაში. ანალოგიაზე დაფუძნებული ასრობრივი ოპერირებისას ხორციელდება აქტის მონაწილეთა „გონებრივი“ გადამუშავება, ხდება არსებითის გამოყოფა (დოფორმცირება) არაარსებობისაგან. ეს უპირესი მოცემულ საგანთა და მოვლენათა შორის იმ წარმოსახვით მიმართებათა წედომის საფუძველზე ხორციელდება, რომელიც დადგენილი და მიღებული ნორმად მოცემული ენობრივი კოდექტის ცნობიერებაში, მის საასროენო სივრცეში.

მოცემულ კორპუსში წარმოდგენილი მაგალითების ანალიზის შედეგად გამოჩნდა, რომ თითოეულ ანდაზას ქვეტექსტში მსგავსი ფარავ მნიშვნელობა უდევს საფუძველად, რითაც ისინი პრაქტიკულად ერთი ცნების („*ღირებულს დაფასება სჭირდება*“) ჩარჩოებში, ერთ სემანტიკურ მოდელში ერთიანდებიან. მიუხედავად ამისა, როგორც ვნახეთ, თითოეულის ასრობრივი შეფეროლობა (შესრულებისას ინტონაციური ველის მონაცემლობა) და სოგადასრობრივი განყენილობის პარამეტრები პრაქტიკულად განსხვავებულია. ე. ი. თითოეული კონტექსტში რეალიზაციისას განსხვავებულ სიტუაციურ „ნიშაში“ განთავსების პოტენციალს აძლავნებს, რის ფონზეც ისინი, არა სინონიმებად, არამედ „ეპისინონიმებად“ (ნაწილობრივი ასრობრივი პარალელებად) განიხილებიან. როგორც ჩანს, ანდაზა, ერთი შესვლით მარტვად და ყველასათვის გასაგები ფორმის მიუხედავად, მრავალპლანიან რთულ ფოლკლორულ მოვლენას წარმოადგენს. მასში სუბაპირულად (თვალსაზრისოდ) და სიღრმისეულად (არათვალსაზრისოდ) ასახული ობიექტური სინამდვილე არ შეიძლება ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ საგნებად და მოვლენებად განვიხილოთ, რადგან ისინი სიღრმისეული წარმოსახვითი მიმართებების საშუალებით გარკვეულ ცნებით დამოკიდებულებაში მყოფი კანონზომიერებების მთელი სისტემაა. ამდენად, კომუნიკაციის დროს მათი მართებული გამოყენება, განსოვადებული მნიშვნელობისათან ერთად, მოითხოვს თითოეულის სემანტიკური შეფეროლობისა და სტილისტური მახასიათებლების ზუსტ ცოდნას. მსგავსი მაგალითები პრაქტიკულად ქმნიან რა განსხვავებულ ასრობრივი განშტოებებს მოცემულ თემატურ ჩარჩოებში, ერთი მხრივ, ამღიდრებენ და საინტერესოს ხდიან და, მეორე მხრივ, კიდევ უფრო ართულებენ უდაოდ რთული (მით უფრო უცხოენოეანი), მრავალფეროეანი პარემიული სივრცის ასრობრივი „პალიტრას“ და, ბუნებრივია, მის შესწავლას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბარაკატი 1980: Barakat Robert A. *A Contextual Study of Arabic Proverbs* (Suomalainen Tiedekatemia, Akademia Scientiarum Fennica). FF Communication №226. Helsinki.
2. ბარლი 1984: Н. Барли. *Структурный подход к пословице и максиме*, в: Паремнологические исследования. М. стр. 127-148.
3. ბროკელმანი 1913: Brockelmann C. "Mathal". The Encyclopedia of Islam. Vol. 3. E. J. Brill. Leyden. pp. 407-410.
4. ვებსტერი 1986: Sh. K. Webster. "Arabic Proverbs and Related Forms". "Proverbiium" №3.
5. თარგუმანი 1987: ١٩٨٧. شرح 'سأ' ما قاله لسان. 'سأ ترجمان - ما قاله لسان'. ١٩٨٧.
6. კრიკიანი 1984: Крикиани А. А.. *Опыт объяснения некоторых семантических механизмов пословицы*, в: Паремнологические исследования. М. стр. 149-178.
7. ჯერშიაკოვი 1970: Г. Л. Пермяков. *От поговорок до сказки (замечки об общей теории клише)*. М.
8. რუსეიშვილი 1999: რუსეიშვილი მ. ანდაზის ფუნქციური არსი, სემანტიკური სტრუქტურა, პრაგმატული პარამეტრები (ინგლისურ და ქართულ მასალაზე) დისერტაცია ფილ სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. თბ.

Khatuna Tumanishvili (Tbilisi)

On the Expression of the Concept "It is Necessary to Appreciate the Valuable"
in Arabic Orally Transmitted Folklore
(With Comparative Analysis with Georgian Parallels)

Arab author Abu' Ubaid Al-Harawi (philologist, lawyer, theologian, born in 770) said: "Arabic proverbs are one branch of Arabic philosophy and wisdom", whereas according to the evaluation of the Arab people, "A proverb never lies" [al-másal ma jekzob 'abadan]- *الحكمة ما تكذب أبداً*

Proverbs are significant "social documents", which represent the stereotyped communicative units expressing the world outlook of nations. The process of human thought over the centuries, gaining insight in the deep regularities of the universe and conclusions are concentrated in them. By means of them the essential in the class of phenomena – the approved wisdom is evaluated and represented in a generalized way. Exactly due to the generalized meaning, proverbs can turn into the parameters of the mentality of a given language collective, into the formulas expressing the norms seen from their point of view and "established" by them. On this basis, they are used as argued evidence for explaining diverse life situations and bringing to light pragmatic "strategic" instructions.

Proverbs are a multidimensional topic. The aim of the present study is, on the basis of examples obtained from the Arabic stock of proverbs, to interpret on the theoretical level one conceptual model – "*It is necessary to appreciate the valuable*", in particular, to demonstrate how this generalized concept is expressed in Arabic orally transmitted folklore, upon what experience the Arabs rest in this case, what "construction material" (G.Permiakov) they choose as the image and on the basis of it what kind of imaginary-logical relations are recorded. At the same time, as a result of comparative analysis of Georgian conceptual parallels, respective similarities and differences are observable from this viewpoint.

The analysis of the examples represented in the given corpus has shown that the similar generalized meaning underlies each proverb, by means of which they practically are united within a single concept ("*It is necessary to appreciate the valuable*"), within a single semantic model. However, it has become clear as a result of the analysis that the conceptual colouring of each proverb (the alternation of the intonation field at the time of performance) and the parameters of the generalized extent are practically different. That is, at the time of realization in a context each proverb reveals the potential of being placed in a different situational "niche"; against this background, they are considered not as synonyms but as quasi-synonyms (partial conceptual parallels).

The Arabic-language material is based on the urban vernaculars of the Syrian dialect, mainly – those of Damascus, Aleppo and their outskirts. Each example is recorded and translated from the Arabic primary source, directly from Syrian informants. The Arabic text is accompanied the Latin transcription (showing the phonetic differences of the Syrian dialect in relation to Classical Arabic), the word for word translation and relevant Georgian equivalents.

ქართული და ზემოქალი ენობრივი მსგავსება-იმიჯობანი
ჰაბალი - kakkala

ბენარევიანის უნივერსიტეტის ელექტრონული უმეტრული ლექსიონის მიხედვით kakkala, "მცენარესაც" აღნიშნავს და "მცენარეებსაც" (ePSD). kakkala ადრეინანსტორი III ხანის ლექსება (მე.წ. 2600-2350). იგი სულ ოთხჯერ არის დაფიქსირებული. მიუხედავად იმისა, რომ kakkala სულ ცოტა 4600 წლის წინ "ცხოვრობდა" ჩვენგან შორს, უმეტრის ქვეყანაში, მასში ქართველებისთვის ქართული კაკლის ამოკითხვა მარტივია. უფრო მეტიც, ქართულში სხვა, და მათ შორის ა-სუფიქსიანი ფორმებიც მოგვეპოვება: კაკალა, კაკალი, კაკალი, კაკალი (დღონი 1986:138), კაკა, კაკაჲ (ნიუარაჲე 2007:258), გვარი კაკალაშვილი (ასუაშვილი 1991:390), კაკალაჲე და სასოგადო არსებითი სახელი კაკალა მცირე ზომის გამტკიცული პურის მნიშვნელობით და სხვა. ფონეტიკურ ერთგვარობებას, რომელსაც ხუთათასწლოვანმა პერიოდმა ევრაყური დაკალი, სემანტიკური ასპექტი ავებს და ასუტტებს, რადგანაც უმეტრული kakkala-ს გავრკვეველ მცენარეულ მითითება კონკრეტული მცენარის მნიშვნელობით უსტტდება - kakkala ქართული კაკალი უნდა იყოს. ბგერითი და სემანტიკური მხარეების მსგავსება-იდენტრობა განსაანალიშებელი ერთეულების გენეტიკურ ნათესაობაზე უნდა მიუთითებდეს, რაც ლინგვისტურმა ანალიზმა უნდა დაგვიდასტროს. კვლევას ვიწყებთ ქართველური ენებში დაფიქსირებული მასალით, იონიდან უმეტრული ლექსების შესახებ, გარდა სვეთ ნახსენები ინფორმაციისა, სხვა არანაირი ცნობა არ მოგვეპოვება. შესაბამისად, თუ განსაანალიშებული ლექსებში გენეტიკურად არიან დაკავშირებული, ქართველური კაკლ-ის ანალი-სის შედეგად მიღებულმა დასკვნებმა უმეტრული წყვილის შესახებ გარკვეული ენობრივი ინფორ-მაცია უნდა მოგვაწოდოს.¹

სულხან-საბას მიხედვით, "კაკალი ეწოდების ნიგოსთა და ხულთა ხილთა; კაკ(ა)ლად უწოდენ მრგვალთა რას(ა)მე; კაკლად იტყვიან იმერული მარცვალთა; კაკლად ითქმის თვალის(ა) სიმტრე-ლე; გინა ყვერის(ა) კაკალინი" (ორბელიანი 1991:347). ო. ქაჯიას მერულ-ქართულ ლექსიონშიც იდენტური ბგერითი შემადგენლობის ფორმებია დაფიქსირებული: კაკალბი ("დამარცვლული"), კაკალუა ("დამარცვლა"), კაკალ-კაკალი ან კაკაი-კაკაიო ("მარცვალ-მარცვალ"), კაკალანს ("იმარცვ-ლება"; ქაჯია 2002:99) და ა.შ. ანალოგიური სურათი გვაქვს სიანურშიც, სადაც კაკლ (ბუ, ლტ.) და კაკალ (ლშხ.) გვაქვს ორი მნიშვნელობით: "კაკალი" მარცვალ; ცალი, ერთული" (თოყურია, ქალდან 2000: 341).² კაკალ-ს აპარულ დიალექტში ანალოგიური მნიშვნელობები გააჩნია ("ერთი, ნაჭერი, წილი; დამარცვლა, ცენტრი ან შუაგული") და საყოფიერი სემანტიკური ნიუანსებიც განუვითარებია ("პატარა, მცირე") ("ერთი კაკალი-ერთი ცილა"); ზმნის მნიშვნელობებიდან აღსანიშნავია "მოკალა" ("მოგროვება"), "დაკალა" ("დაწერილებით ილაპარაკა, საიდუმლო გასცა"), ფრასები ("ცრმლები ჩამოკალა") ("ცრმლები ჩამოყარა") და ა.შ.³

ტრადიციული თვალსაზრისით კაკალი სამი მორფემისაგან შედგება: კაკალ-ი. პირველი წვერი (კა) ძირია, მეორე (-ალ-) - სუფიქსი, ხოლო მესამე (-ი) - სახეობითი ბრუნვის ნიშანი. ისეთი ლექსემების არსებობა, როგორიცაა კაკა, კაკა-ი გავფიქრებინებს, რომ განსაანალიშებელი სიტყვის ნაწილი მორფემული შედგენილობა ოდნავ სხვაგვარი უნდა ყოფილიყო, კერძოდ: პირველი წვერი წარმოდგენილი უნდა ყოფილიყო კ მარცვლის გაორმაგებული ფორმით კაკა, მეორე - სუფიქსი - ალ ან დღეს უკვე არაპოლექტული -ლ სუფიქსით (შდრ. კოჭ-ი, მაღ-ი, მაღ-ლი, თეს-ლი, კუაზ-ლი და სხვ.; ჯორბენაძე... 1988:267), ხოლო მესამე - -ი ხმოვით. პირველი ორი მორფემის შეერთების სლვარსე ორი შესაძლებლობა იარსებებდა - კაკაალ+ი ან კაკაალ+ი, შედეგი კი ერთი იქნებოდა - კაკალი. პირველ შემთხვევაში მორფემათა შეერთებისას ორი ა ხმოვნიდან ერთ-ერთი ამოვარდებოდა, ხოლო მეორეში ამგვარი აუცილებლობა საერთოდ არ იარსებებდა. ენიდან ეტიმოლოგიური კვლევებისათვის ყვეელი მორფემის განსასლდერულობა მეტად მნიშვნელოვანია

¹ ნაშრომი იტვლება შემოკლებით. მასში განხილულია მხოლოდ ქართველური და უმეტრული ლექსემების სტრუქტურული ანალიზი.
² სიანური ფორმა, ქართველილოვთა აზრით, ქართულიდან არის შესული, იუმცა, როგორც ეს მოგვიანებით იქნება ნაჩვენები, განსხვავებული შეხედულების არსებობაც არის დასაშუები.
³ აპარული მასალა მოგვაწოდა ნ. ცეცხლაძემ, რისთვისაც დიდ მადლობას მიუახსენებთ.

ობიექტური ანალიზის ჩასატარებლად, კაკლის შემადგენელი მორფემები მკაცრად უნდა განი-
სახსროს. ამასი დიდად გეგხნარება ქართულურ ენებში დაფიქსირებული შემდეგი მასალა:

ქართული: კაკა - ყვერიის კაკალი (საბა, 1999:34);

კაკა - ჩქიქილურად ხილი (იქვე); იგივე აჭარულშიც.

მგერული: კაკაჰი - "მარცვალი (მარცვლოვანი მცენარეებისა), კაკალი (ქაჯაია, II, 99;
აგრეთვე ზეითი დასახლებული ნაწარმოები ლექსებში).

სვანური: გაკ (გზ, ქს), გაკ (ბქ) - ნიგოზი; კაკლის ხე (თოფურია, ქალღანი 2000:163)

მოყვანილ მასალაში მხოლოდ სვანური (ბქ, ქს) ფორმა აფიქსირებს პირველ ელემენტად მგლერ
ეულარედ მსკლიმ გ-ს. ხოლო ბქ-ში მას ქართულისა და მგერულის ანალოგიური ბგერათმდ-
გენილობა (კაკ) აქვს. ეს იმასე მიუთითებს, რომ საერთოქართული ფორმა აუცილებლად უნდა
ყოფილიყო მკვეთრი ყრუ გლოტალური კ. განიანი ფორმები კი მოგვიანო წარმომავლობისაა. მათ
მეორეულობასე შეტყველებს ხმოვანწმოვილებული კაკიც, რომელიც გაკის წინმსწრები ფორმა
უნდა იყოს. თანხმოვანთა გამკლებრა სვანურში ჩვეულებრივი მოვლენაა.

განსაკუთრებით საინტერესოა მგერულში ერთი და იმავე მნიშვნელობის, მაგრამ განსხვავებული
მორფემული მდგენელობის კაკა-კაკალი ("მარცვალ-მარცვალ"; ქაჯაია 2002:99) ფორმები, საიდანაც
ნათლად ჩანს კაკა ძირის გაორმაგებულად ყორმა და დეტერმინანტი ყლემწრები (-ი, -ო). ეს
საშუალებას გვაძლევს დავასკენათ, რომ სიტყვის უპირედესი სტრუქტურული ფორმლა იყო
კაკაჰლი, სადაც პირველი წვერი გაორმაგებული კა ძირია, მეორე - დღეს უკვე არაროდუქტული
სუფიქსი -ღ. ხოლო მესამე - ბრუნვის ნიშანი -ი. საგულისხმოა ისიც, რომ ქართული ენის ქიზიყურ
მეტყველებაში "ხილგულის" აღმნიშნელი კაკაკუკაც აშკარად გამოყოფს კა ძირს).

ამრიგად, "მარცვლ"-ის, "სიმრგვალის" და "ერთულის" აღმნიშნელი ქართველური კაკა ლექ-
სმა კა ძირის რედუქციაციის შედეგია. აღნიშნული ძირი დაფიქსირებულია მგერულსა და
სვანურში: კა "ნაწილი, წილი, ცალი" (ქაჯაია 2000:97). იგივე ძირია სვანურ კა-ში მნიშვნელობით
"ვიქალი ქვა; კერია (გადატ. უწოდებენ რკინის თხელ ფილასაც; იყენებენ კეცის დანიშნულებითაც;
თოფურია, ქალღანი 2000:340), რომელიც კერის სიმრგვალის მტონიმური გადატანის საფუძველზე
ჩანს აღმოცენებელი. ამ მოსახსნელს ადასტურებს სვანურშივე დაფიქსირებული კაკკჱჩამი < ბზ, კ-
კჱჩამ < ხს, ბქ. იდენტური მნიშვნელობებით "კჱჩამ; ფიქსიის ქვის კერია; შდრ. კა" (თოფურია,
ქალღანი 2000:341). იგივე რიგში დგება აფხაზურში კჱ "ცალი" < ზაზა "ერთი ცალი" (ლომონთიძე
1977:75). ამიტომ, მიუხედავად იმისა, რომ კა ძირი ყველა ქართველურ ენაში არ დასტურდება, მისი
არსებობა მგერულში, სვანურში, აფხაზურში და გაორმაგებული ძირი ქართულში გვაძლევს
საფუძველს დამოუკიდებელი კა ძირის არსებობა ეთარაულოთ ქართულშიც და საერთოქართველ-
ურშიც. გაორმაგების მოხსნის ამოცნობაც არ არის რთული. მკერე სომის გამო "მარცვლ"-ის
მხოლოდობით რიცხვი იმდენად შეუსაბამო იქნებოდა მისი ყოველდღიურ ცხოვრებაში გამოყენების
რეალურ შინაარსთან, რომ აღნიშნული ექსტრალინგვისტური და ლინგვისტური "დაპირისპირების
მოსახსნელად" ძირის რედუქციაცია მოხდა. გაორმაგება საერთოქართველურის დონეზე უნდა
მომხდარიყო, ენიადან დროთა განმავლობაში გაორმაგებულმა ძირმაკ კი მხოლოდობით რიცხვის
("ცალი", "მარცვალი") აღნიშნა დაიწყო, რაც დიდად შეუწყობდა ხელს უპირედესი კა ფორმის
დაიწკებას¹. აღწერილი პროცესის ნაშთი უნდა იყოს სვანური გაკაჱა = "ნიგუზის ხე, კაკლის ხე"
(დონდუა 2001:57), რომელიც აშკარად ჩანს მხოლოდობად გადაარბებული გაორმაგებით გაკ და
მცენარეთა სიმრგვალის მარცვლებული სუფიქსი -რა (თოფურია 2008:30), რაც სავსებით შეესაბამება
არა კაკლის, არამედ კაკლებს ხეს. ანალოგიური მოვლენასთან უნდა გვეკონდეს საქმე ძველქართულ
სიტყვებში ერთკაკა, ცალკაკა (აბულაძე 1973:191; 149), სადაც კაკა-ს მხოლოდობითობის გაგება სავსე-
ბით დაკარგულია და მისი შემოყვანა სიტყვის მნიშვნელობაში დამატებით ლექსებში "ერთი,
ცალი" სორციულდება. არ არის გამორიცხული, რომ მსგავს შემთხვევებს გამოეწვია გაორმაგებული
ძირის მარტე მორფემად გადასურება, რის შედეგადაც მოგვიანებით ახალი ენობრივი ერთეულები
განდა: კაკალი, კაკალური ("დამარცვლელი"), კაკალუა ("დამარცვლა"), კაკალ-კაკალო ("მარცვალ-
მარცვალ") და სხვა.

როგორც ვხედავთ, ქართველურ კაკალ-ში წარმოდგენილი ძირი (კაკა) ენობრივი და კულტურ-
ოლოგიური ურთიერთდამოკიდებულებისა და განპირობებულობის შედეგად წარმოქმნილი თხზუ-
ლი ლექსებია. ახსენის მიზანი მრავლობითობის კატეგორიის გამოხატვა იყო, ხოლო საშუალება -
ძირის რედუქციაცია - მრავლობითი რიცხვის წარმოების უძველესი ხერხი, რაც ქართველურ
კაკა-ს "ხანდაზმულობის" უტყუარ ნიშნს სიხსნ. თუ ნათქვამის საფუძველზე გასაანალიზებელ
ლექსებებს ქრონოლოგიური თვალსაზრისით დავალაგებთ, შემდეგ სურათს მივიღებთ:

¹ მგავსი რედუქციაციის შემთხვევები სხვათაგან: მგავსიად: ძაბა, ფაფო, ხახა, სახა და ა.შ.

სქემა 1

ქართულური კაკალი და მისი განვითარება

ქართ: *კა > კა-კა > კაკა-ლი > კაკალი

მეგრ: კა > კა-კა // კა-კა-ღ > კა-კა-ღ-ღ > კაკაღ

სვან: კა > კა-კა > კაკ > გაკ > გაკა-ღ > გაკა-ღ //კაკაღ

ნათელია, რომ კა ძირის რეალუატივაცია, დერივაციის წარმოქმნა და შემდეგ გაორმაგებული ძირის გადაზრების შედეგად ახალი მორფემული შედგენილობის ლექსემის წარმოქმნა სამივე ქართულურ ენაში ერთი და იმავე მექანიზმით იმართება. ეს კი მიუთითებს აღნიშნული პროცესების უფრო პარალელურ (ქართულურ || სვანური || მეგრული), ეიღერე თანმიმდევრულ (ქართული > სვანური > მეგრული) განვითარებაზე.

შუმერული kakkala-სა და ქართულური მასალის ანალიზის შედეგად მიღებული მონაცემების შედარება მეტად საინტერესო ფაქტებს ჰყვანს ნათელს. აღსანიშნავია, რომ შუმერული ლექსემა ქართულური სიტყვის ბოლო ეტაპზე არსებული ფორმის იდენტურია და, როგორც ეს ზევით უკვე აღინიშნა, ადრეული დინასტიური III ეპოქით, ანუ 2600-2350 ძვ.წ. თარიღდება. სხვაგვარად, კაკა-დან ნაწარმოები კაკალი 4600 წლის წინ უკვე არსებობდა. მარტივი კა-ძირის არსებობასა და მისი რედუქციონირებული ფორმის მარტივ ლექსემაზე გახსოვას სულ ცოტა 500 წელი მაინც დასტურდებოდა, რაც ქართულური სიტყვის კაკა ფორმით რედუქტურად არსებობის 5100 წელს მოიცავს, რომ არაფერი ვთქვათ ძირზე კა, რომელიც უსისოარი დროის (მე-4 ათასწლეულის) ენობრივ ლაბორინთებში იკარგება.

თუ შუმერულ kakkala-ს ქართულური კაკალ-ის სტრუქტურას შევადარებთ, აღმოჩნდება, რომ შუმერული წვერი ქართულურ სტრუქტურას მიჰყვება და სამი კომპონენტისაგან შედგება: გაროცეცებული ძირი kak + სუფიქსი -l + ბოლოიდური -a ხმოვანი, მაგრამ არის ერთი "მაგრამ". ეს სიტყვის შიგნით ორმაგი აბრუპტივის (k) არსებობაა, რომლის სტატუსიც უნდა გაირკვეს.

აღნიშნულთან დაკავშირებით დღის წესრიგში დგება კაკასიურ ენებში გაერცელებული გემინირებული თანხმოვნების არსებობის საკითხი შუმერულში. შუმერულში მსგავსი ფონემების არსებობა აღნიშნული არ არის (Langdon 1911; Edzard 2003; Thomsen 1984; Michalowski 2005) და, ბუნებრივია, შუმერული ენის თვისებებით kakkala-ში დაფიქსირებული გაროცეცებული კ ვერ აიხსნება. შესაბამისად, გასარკვევია, თუ რამდენად ძალუძს ქართულურ მასალას აღნიშნული "ორთოგრაფიული" პრობლემის ახსნა. თუ შუმერულ kakkala-ში გამოვეყოფთ ცნობილ მორფემებს – კაჲ kak, ლჲ -l და -a-ს, დავერჩნება ელემენტს ka, რომელიც ქართულური საწყისი კა ძირის ტოლია. შესაბამისად, შუმერული ლექსემის სტრუქტურა შეიძლება წარმოადგინოთ როგორც kak+ka+l+a, სადაც ორი ძირია წარმოდგენილი. პირველი kak იგივე ქართულური კაკა-ია, ხოლო მეორე ka კი საწყისი ქართულური კა მორფემა. შესაბამისად შუმერულ kakkala-ს სტრუქტურაა kak+ka+l+a, სადაც ადგილი აქვს ორი მარტივი სტრუქტურის მქონე ძირის თხზვას kak+ka და ორი იდენტური აბრუპტივის – ka-k + ka თავმოყრას. ეს ფაქტობრივად კა/ka ძირის ხელახალი "გაორმაგებაა" (ka+ka)+ka.

დავასკვნით: შუმერული kakkala-ს გაროცეცებული კ თანხმოვანი ქართულური მასალით არა თუ იხსნება, არამედ ანევენს მის მორფემულ შედგენილობას, სიტყვათწარმოქმნის ქართულურ ფორმულასა და პროცესს. სახესუბა ქართულოლოგიაში მიღებული კაკლის ძირის (კაკ) ანალოგიური ფორმა, ანუ დეტერმინანტ და ერთ თეთველად აღქმული და გამარტივებული გაორმაგებული ძირი კაკ/kak, რომელსაც დერივაციის პროცესში მონაწილეობისათვის გზა ხსნილი აქვს. აქვეა საწყისი ქართულური ძირული მორფემა ka/კა, რომელიც საკუთარი რედუქციონაციის შედეგად წარმოქმნილი kak ძირისაგან დამოუკიდებლად არსებობს, ძველი, დღეს უკვე არაპროაქტუალი სუფიქსი -l და ანალიზის შედეგად გამოვლენილი კინოზოთობის მაწარმოებელი სუფიქსი -a. ეს ერთადერთი "ორთოგრაფიული" განსხვავება – გაროცეცებული kk – ქართულურში ძირის რედუქციონაციური ბუნების ენობრივი მახასიათებლის შედეგია, მაშინ, როდესაც ძვ.წ. 2600 წლისათვის შუმერულ სამყაროში ეს ენობრივი ფაქტი დაფიქსირებულია.

ქართულური და შუმერული კაკალი – kakkala-ს ურთიერთობა სცილდება ენობრივი კრიტერიუმებით აღიარებულ ჩარჩოს, ვინაიდან ქართულური მასალა აზუსტებს შუმერული წყვილის სტრუქტურულ ფორმულას, ახვეწს მორფემათა სემანტიკას, აკორექტებს მნიშვნელობას და მიგვანიშნებს შუმერული kakkala-ს მიღმა დაგაბნეულ კულტუროლოგიურ ასპექტებზე. მეკადრი შუმერული ენის შესწავლაში ერთი ასეთი მაგალითის არსებობაც კი ურთავდ უკრძალავი ფაქტია, რომ არაფერი ვთქვათ მათ მნიშვნელობაზე შუმერულ-ქართულური ენობრივი ნათესაობის კვლევაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბულაძე 1973: აბულაძე ი. *ძველი ქართული ენის დიქციონარი*. მეცნიერება. თბ.
2. ახუაშვილი 1991: ახუაშვილი ი. *ქართული ეპარ-სახელები*. ვანათმეცნიერება. თბ.
3. დონღუა 2001: დონღუა კ. *სვანურ-ქართულ-რუსული დიქციონარი*. სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბ.
4. თოფურია, ქალღანი 2002: თოფურია ვ., ქალღანი ნ. *სვანური დიქციონარი*. თბ.
5. ლომიათიძე 1977: ლომიათიძე ქ. *აფხაზური და აბაზური ენების ისტორიულ-შედარებითი ანალიზი*. I. თბ.
6. ნივარაძე 2007: ნივარაძე ბ. *ქართულ-სვანურ-რუსული დიქციონარი*. ბალსზემოური დიდილექტი. უნივერსიტეტი. თბ.
7. ორბელიანი 1991: ორბელიანი სულხან - საბა. *დიქციონარი ქართული I*. თბ.
8. ქავიაძე 2002: ქავიაძე ი. *მეგრულ-ქართული დიქციონარი*. II. ნეკერი. თბ.
9. დლონტი 1986: დლონტი ალ. *ქართველური საკუთარი სახელები*. სამკოთა საქართველო. თბ.
10. ჯორბენაძე – 1988: ჯორბენაძე ბ., კობახიძე მ., ბერძენი მ. *ქართული ენის მორფემებისა და მონადგურული ელემენტების დიქციონარი*. მეცნიერება. თბ.
11. Edzard 2003: Edzard D. O. *Sumerian Grammar*. Brill, Leiden - Boston.
12. Langdon 1911: Langdon St. A. *Sumerian Grammar and Chrestomathy with a Vocabulary of the Principal Roots in Sumerian and a List of the most Important Syllabic and Vowel Transcriptions*. Paris.
13. Michalowski 2005: Michalowski P. *Sumerian*. In *The Cambridge Encyclopedia of the World's Ancient Languages*. Edited by Roger D. Woodard. Cambridge University Press. Cambridge.
14. Thomsen 1984: Thomsen M. *The Sumerian Language. An introduction to its history and grammatical structure*. Vol. 10. Copenhagen Studies in Assyriology. Akademisk Forlag. Copenhagen.
15. <http://psd.museum.upenn.edu/epsd/ncpsd-frame.html>

Ana Meskhi (Tbilisi)

kakali – kakkala - Kartvelian and Sumerian Language Similarities

Modern Near Eastern Studies recognizes Sumerian as an isolate. Huge secondary literature is silent regarding the view which was expressed on early stages of Assyriology suggesting genetic relationship between Kartvelian and the dead languages of the Near East. Works conducted along these lines make western and Georgian scholars smile, as similar studies are regarded naïve and futile.

The hypothesis indicating Sumerian and Turanian (Ural-Altaic or Finno-Ugric) genetic contacts shared a similar fate. Rejected by specialists of Finno-Ugric linguistics over 150 years ago, the hypothesis has come back to the Assyriological agenda. The Kartvelo-Sumerian view has a stronger reason to be revived for none of the scholars who “pronounced the verdict” against the view knew any of the Kartvelian languages. Therefore, despite the fact that unlike European and American universities and museums that are full of clay tablets and special literature on the subject, research in this direction should commence and numerous websites produced by Assyriologists’ dedicated work should be made use of.

The present article discusses the Sumerian lexeme kakkala which is dated by Early Dynastic III (2600-2350 B.C.). It starts a series of articles presenting the analysis of Sumerian and Kartvelian similarities. According to ePSD, kakkala designates a “plant” or “plants”. Its phonetic identification with the Kartvelian kakali (Walnut) is not hard (cf. Svan gak. kak). The word has variants both in final -i, and -a, and is extensively present in Kartvelian onomastics (Kakala, Kakalai, Kakalei, Kakalo, Kakalashvili). The phonetic similarity is complemented and made precise by the semantics of the word. It is highly significant that kakali denotes a Walnut tree as well as a “piece, piece of grain,” (cf. Gurul-Imeretian dialectal kakali || kekalii, and Megrelian kakai).

The reduplicated structure kaka+I+i (cf. Megrelian ka “one” and Abkhazian kə “one” O. Kajaia; *za-ka “one”; K. Lomtadize) different from the accepted formula (kak+aI+i) throws light not only on the pattern of the Sumerian lexeme, but also on its morphemic combinability and the language status of the morphemes (root, affixal, grammatical (a diminutive suffix -a)). Another significant fact is that kakkala corresponds to the final stage of development of the Kartvelian lexeme (kaka-I+i), a fact, that dates the latter unit by 2600 B.C. Considering the previous stages of the development (ka>kaka), the root morpheme ka reaches down to the unimaginable 4th millennium where the dominant method is reconstruction and not the analysis of the factual material.

The identity of the Sumero-Kartvelian kakkala-kakali revealed through linguistic examination, and the chronological priority of the Kartvelian member, is further confirmed by the peculiarities Sumer's flora, latest archaeological digs in Kartli ("Grakliani Gora"), and the results received through culturological depth – surface analysis of the words under study. Sumerian, which according to modern scholarly attainments should belong to the deep category, gives this prerogative to Kartvelian, and "settles" on the surface. Another interesting feature of the study is the results obtained through applying Swadesh's mathematical index to A. Deimel's "Sumerian Dictionary" and M. Tsereteli's list of Sumero-Kartvelian similarities which suggests possible genetic relations between the two languages.

The said above allows us to state that it is high time specialists treated the view on Sumero-Kartvelian genetic relations with more seriousness. Also, works dealing with the Sumero-Kartvelian genetic theory should be collected, new data amassed, and submitted to a scrupulous and detailed analysis using modern complex linguo-culturological methodology.

სახელ ვახუშტის შესახებ

უძველეს ქართულ წერილობით ძეგლს, რომელშიც სახელი ვახუშტი იხსენიება "როსტომიანი" (XV-XVI სს.) წარმოადგენს.

"ზავის თხოვნა მოიგონა, გაეპრჭობის გული-გულსა, მისცა კაცი ოცდათასი, ომან დადგა შუა გულსა, გარსევან და ვახუშტს, ლოაქს, ზანგულ კარგსა მოწიფულსა, როინ დადგა ხუთანელთა ჭალაშიგან სადარნოსა "

[1,4422]

ეს სახელი "როსტომიანში" მხოლოდ ერთხელ გვხვდება და მას ვარიანტული ფორმები არ აქვს. ვახუშტი თურანელი ფალავნის (თურანის მეფის აფრასიობის შვილიშვილის) სახელია, რომელიც მონაწილეობას იღებს "თორმეტი შერკინების" ერთ-ერთ ბრძოლაში და მას ამარცხებს და კლავს ირანელი ფალავანი ზანგ/ზანგულ შარვანელი.

შემდგომ ეს სახელი ამავე ფორმით იკითხება "ახალი ქართლის ცხოვრების" მესამე ტექსტში:

"... და წარვიდა ყაენი [შაჰ-თამაზ] და ჩავიდა სომხითს და დახოცნა და ვახუშტი დიანსამიძე და ამონ ტყუედ წაიყვანა მარამიობის თუეს" [2,500].

იგი ასევე დახტურდება "დოკუმენტებში საქართველოს სოციალური ისტორიიდან" (1788 წ. ოქმი, ერეკლე II-ისა თეიმურაზ ჯაფახიშვილისა და ვახუშტისადმი):

"წენი ბრძანება არის ჯაფახიშვილო თეიმურაზ და ვახუშტი, მერე ხანდაკივამ, გრაკივამ, სასირეთივამ, ყარაღვივამ და ხოვლევამ ყარაულები უნდა გაიყვანონ მორიგეები და მთაში უნდა აყარაულო " [3,136].

აღსანიშნავია, რომ ეს სახელი ერქვა XVII-XVIII სს. ცნობილ ქართველ ისტორიკოსს, გეოგრაფსა და კარტოგრაფს. ეგულისხმობთ ვახუშტი ბატონიშვილს (ბაგრატიონს).

კინონობითი ფორმით ვახუშტი დადასტურდა სახელი "დოკუმენტებში საქართველოს სოციალური ისტორიიდან" (1693 წლის მამულის ნახედილობის წიგნი) [4,93].

ხოლო მეორე კინონობითი ფორმა ვახუშტივლა აღმოჩნდა "ისტორიულ დოკუმენტებში იმერეთის სამეფოსა და გურია-ოდიშის სამთავროების" [5,109].

ირანული სახელების (ცნობილი მკვლევარი ფ. იუსტი სახელი ვახუშტი პართული

W ā x w a š t (W ā i x u š t) - ის ქართულ ფორმად თელის [6,344] სოპულარული წიგნის "რა გქვია შენ" ავტორი პროფ. ზ. ჭუმბურიძე აღნიშნავს, რომ სახელი ვახუშტი ირანულია და ნიშნავს "სამოთხე", "საუკეთესო" [7,156], თუმცა მკვლევარი არც ამ სახელის ამოსავალ ირანულ ფორმას მითითებს და არც ეტიმოლოგიის წყაროს.

იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ ქართულში შემოსული და დამკვიდრებული ირანული სახელების უმრავლესობა "შაჰ-ნამედან" მომდინარეობს და სახელი ვახუშტიც "შაჰ-ნამეს" უძველეს ქართულ ვერსიაში - "როსტომიანში" იხსენიება, მისი პართული წარმომავლობა დამაჯერებელი არ ჩანს მართლაც, "შაჰ-მანეს" ქართული ვერსიებში გვაქვს შემთხვევები, როცა ქართველი მთარგმნელ-გამოქვეყნებები "შაჰ-ნამეს" ზოგიერთი პერსონაჟის სახელს ან ეპითეტს საშუალო სპარსული ფორმით წარმოგვიდგენენ (მაგ. სა.შ.ს. სპანდიაც - ახ.ს.ს. ესფანდიარ, სა.შ.ს.ს. ბევრასპი - ახ.ს.ს. ბივარასფი), მაგრამ ისინი ამ ფორმით XII საუკუნის ავტორთან ლეონტი მროველთანაც არის მოცემული. სახელი ვახუშტი კი "როსტომიანზე" აღერ არც ერთ სხვა ძეგლსა და წყაროში არ გვაქვს, ამიტომ ამ სახელის შესატყვისი სპარსული ფორმა "შაჰ-ნამეშა" საძიებელი.

"როსტომიანის" შესატყვისი სპარსულ კონტექსტში (მოსკოვის გამოცემის მიხედვით) ამ პერსონაჟის სახელია ავხსთა (A w x ā š t):

رخو اندر ستمان و ارواست را

იხსოვანდომიან და ავხსთა [8,335]

ამ გამოცემაში მითითებული გამოყენებულ ხელნაწერებში მოცემული ვარიანტული ფორმებიც ახსთა (A x ā š t), ახსთა (A x ā š t) ოსაშთ (O x ā š t) და არუასთ (A r ũ ā š t). მოსკოვის შაჰიანი მახანდარანის "შაჰ-ნამეს პირისა და გეოგრაფიულ სახელთა ლექსიკონში" მითითებული აქვს "შეფუთა წიგნის" სხვა გამოცემებში და ხელნაწერებში, ასევე, საისტორიო წყაროებში წარმოდგენილი კიდევ რამდენიმე ვარიანტული ფორმა ამ სახელისა. ესენია: ახრაშთ (A x r ā š t), ავხასთ (A w x ā š t) და ახასთ (A x ā š t) [9,79].

ზემოთ ჩამოთვლილი ვარიანტული ფორმებიდან ქართული ვახუშტის ამოსავალ სპარსულ ფორმად შეიძლება ოთხი მათგანი (Awx"äst, Äwx"äst, Ax"äst, Ax"äst) მივიჩნიოთ, მაგრამ დაკონკრეტება ჭირს, რადგანაც გარკვეული ფონეტიკური და გრაფიკული ცვლილებების საფუძველზე თითოეული მათგანიდან შეიძლება მივველო ქართული ფორმა ამ სახელისა. არც ის არის გამორიცხვული, რომ "როსტომიანის" მთარგმნელ-გამლექსავის მიერ გამოყენებულ "შაჰ-ნამეს" ხელნაწერში ამ თურანელი ფაღვანის სახელი კიდევ ერთი განსხვავებული, ქართულ ფორმასთან უფრო ახლომდგომი ვარიანტით ყოფილიყო წარმოდგენილი.

რაც შეეხება სახელის ეტიმოლოგიას (მნიშვნელობას), იგი არც ზემოთ ხსენებულ ფ. იუსტისა და პოსეინ შაჰიდი მასანდარანის აქეთ მოცემული და არც მ. ჰესაბის, მ. რასთაგარის, მ. აბასის, მ. ფურფარსისა და კ. ნახაის ირანულ საკუთარ სახელთა ლექსიკონებში აღმონდა. ჩვენი აზრით, "შაჰ-ნამეში" თურანელ ფაღვანს პროფ. ზ. ჭუმბურიძის მიერ წარმოდგენილი მნიშვნელობის სახელი ("სამოთხე", "საუკეთესო") არ ერქმეოდა.

დასასრულს უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ სახელი საქართველოში დიდი პოპულარობით არ გამოირჩევა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს სახელი ძველად და ჩვენს დროში ცნობილ პიროვნებებსა და მოღვაწეებს ერქვა (ვახუშტი ბატონიშვილი, ვახუშტი კოტეტიშვილი) დღეს ქართველები ამ სახელს შეილებს იშვიათად არქმევენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. როსტომიანი. შაჰ-ნამე. ქართული ევრსიები. II. ტფ. 1934.
2. ქართლის ცხოვრება. II. ახალი ქართლის ცხოვრება. მესამე ტექსტი. თბ. 1959.
3. დოკუმენტები საქართველოს სოციალური ისტორიიდან. II. ბატონყმური ურთიერთობა (XV-XIX სს). 6. ბერძენიშვილის რედაქციით. თბ. 1953.
4. დოკუმენტები საქართველოს სოციალური ისტორიიდან. I. ბატონყმური ურთიერთობა (XV-XIX სს). 6. ბერძენიშვილის რედაქციით. თბ. 1940.
5. ისტორიული დოკუმენტები იმერეთის სამეფოსა და გურია - ოდიშის სამთავროებისა (1466-1770) წიგნი I. ტექსტი გამოსცა, წინასიტყვაობა და საძიებლები დაურთო შ. ბურჯანაძემ. თბ. 1959.
6. F. Justi. Iranisches Namenbuch. Hildesheim. 1963.
7. ზ. ჭუმბურიძე. რა გქვია შენ. თბ. 2003.
8. شاهنامه فردوسی، جلد پنجم، دوازدهم، رخ، مسکو، 1965
9. حسین شهیدی ملزندانى (میلان)، فرهنگ شاهنامه (نام کسان و جایه)، تهران، 1377

Lili Zhorzhboliani (Tbilisi)

About the Name Wakhushti

The oldest Georgian literary work which contains the name Wakhushti is "Rostomiani" (XV-XVI cc.), the Georgian translation (version) of "Shahname". Later on the name is met in "The New Georgian Chronicle" (Akhali Kartlis Ckhovreba), in "The Documents of The Social History of Georgia" (XVII c.), in the historical papers of the Imereti Kingdom and the county of Guria-Odishi (XVIII c.).

As F. Yust, the prominent researcher of the Iranian names believes, this name is the equivalent of the Parthian name Waikhwest (Waikhust). According to Z. Chumburizze the author of the popular edition "What's your name?" the name has passed from the Iranian languages and its meaning is "heaven", "the best", nevertheless there is no mention of its origin or the etymological source in the book.

Taking in view that the great majority of Iranian names firmly settled in the Georgian language have passed from "Shahname" and the name Wakhushti is met in "Rostomiani", the oldest Georgian version of the epic, consequently the etymological source of this name must be found in "Shahname". In the Moscow edition of "Shahname" in the chapter equal to that of "Rostomiani" we meet the legendary hero from Turan named Awkhast". In the other editions and scripts of "Shahname" the name occurs as Akhast, Okhast, Akhas etc. We consider the name Wakhushti an etymological target of the name Awkhast (or any other equivalent form), which has been phonetically changed during the process of linguistic borrowing and has spread in Georgia through the epic of "Rostomiani". None of the Iranian Proper Name Dictionaries available to us represents the details of etymology of this name.

მეგრული ტექსტების ქოგნიტაბრული ბაზის სტრუქტურა, საანოტაციო პარამეტრები და მოხმარების პრინციპები¹

ზეპირსიტყვიერება ისეთი ყენომენია, რომელიც დამწერლობასაც კი უსწრებდა წინ, მაგრამ ზეპირმეტყველებაზე (სახაბრო, სპონტანურ მეტყველებაზე) დაფუძნებული ტექსტების ფიქსაცია მოხდა გაცილებით გვიან (გამყრელიძე1989-200-201). ამ მხრივ გამოინაკლისი არც მეგრული ტექსტებია, მოგვემოყება XIX საუკუნიდან. ყველასათვის ცნობილია ალ. ცაგარლის, ი. ყიფშიძის, შ. ბერიძის, მ. ხუბუას, ტ. გუდავას, კ. სამუნიას, კ. დანელია-ა. ცანავას, გ. კარტოზიას მიერ გამოცემული მეგრული ტექსტები, რომელთაგან ზოგს ქართული ევრსია ახლავს, ზოგიც მის გარეშეა. მეგრულის მიმართ მეცნიერული კვლევის ინტერესს ინიენ როგორც ქართველი სპეციალისტები, ისე უცხოელი ქართველოლოგები, რადგან საერთოქართველური კულტურის კომპლექსური კვლევა მეგრულის მონაცემების გათვალისწინებასაც მოითხოვს.

საკითხი დგას ამგვარად: ერთი, გამოქვეყნებული მეგრული ტექსტების ყვეტურად გამოყენების მექანიზმის ამუშავება; მეორე, დღევანდელი მეგრული მეტყველების ფიქსაცია, დღევანდელი ენობრივი მდგომარეობის რეალისება ტექსტების სახით და მათი შედარება საუკუნისწინანდელ გამოცემებთან.

თუკი, ერთი მხრივ, დროის სწრაყი დინება და ტექნიკური პროგრესი დაეიწეებისა და ტაქტობის საფრსეს უქმნის ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებს, მეორე მხრივ, სწორედ მეცნიერებისა და ტექნიკის განეითარების დღევანდელი დონე იძლევა საშუალებას, კომპიუტერული ტექნოლოგიები აქტიურად ჩაერთოს ბუნებრივი ენების ლინგვისტური დამუშავების პროცესში. კორპუსის ლინგვისტიკის დამოუკთებულ დისციპლინად ჩამოყალიბება რამდენიმე ათეულ წელს ითვლის მხოლოდ, მაგრამ სწრაფად ვრცელდება და ინერება წყნშიც, რასაც მოწმობს ქართველ მეცნიერთა მოღვაწეობა ამ სფეროში².

მონაცემთა ბაზის სტრუქტურების საკითხი: მეგრული ტექსტების კომპიუტერული ბაზის სტრუქტურა და ენობრივი მასალის საანოტაციო პარამეტრების პრინციპები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მასალის ყვეტურად გამოყენების შესაძლებლობას. მნიშვნელოვანია აგრეთვე ბაზაში განთავსებული ტექსტების შერევის საკითხი: შერეევა კილოურად სრული, თემატურად და ენობრივად მრავალყრეიანი მასალა. საანალიზოდ შერჩეული გამოცემული ტექსტების მიხედვით დაიგეგმება ექსპლიციტი სამეგრელოში და იმგვარად განისაზღვრება მუშაობის მეთოდიკა, რომ საბოლოო ჯამში მომხმარებელს საშუალება ექნება მიიღოს როგორც კილოურად, ასევე ქრონოლოგიურად განსხეეებული ტექსტები.

ბაზაში წარმოდენილი ტექსტების არაენობრივი მახასიათებლები სხეადასხეეგავრი შეიძლება იყოს: *ექსტრალინგვისტური* (ცნობები ტექსტის მომყოებლის, ავტორის, მასალის ნაწერის დროისა და ადგილის, მოქმელის ასაკის შესახებ და ა. შ.); *გეოლინგვისტური* (ცნობები რაიონის, სოფლის, კილოს, კილოკაის შესახებ); *ტიპოლოგიურ-თემატური* (ტექსტის ტიპი, ეანრი, თემა და ა. შ.); არაენობრივ მახასიათებელთა ნუსხას დამატება ცნობები ყველა იმ გამოცემის შესახებ, რომელშიც ესა თუ ის ტექსტია მოცემული.

რამდენადც პროექტის ფარგლებში დამუშავებული მეგრული ტექსტების მონაცემთა ბაზა გამოიწეილია ყართო მოხსმარებისთვის, საანალიზოდ მასალა ჩაიწერება სპეციალური სიმბოლოებით გამიღვრებული საერთაშორისო ლათინური ანბანით. ანოტაციულ განხორციელება სწორხაზობრივად, საერთაშორისო სტანდარტების გათვალისწინებით. ბაზაში განთავსებულ ტექსტებს მიენიბებათ კოდი (A, B, C, D,...) გამოცემის ავტორთა და ექსპედიციის წლების მიხედვით (მაგ., ცაგარლის ტექსტების კოდი იქნება - A, ყიფშიძისა - B..., 2007 წელს მოწყნილი ექსპედიციისა - G და ა. შ. ტექსტების ქრონოლოგიისა და ანბანის რიგის თანხედენილად). კოდის შიგნით თითოეულ ტექსტს ექნება რიგითი ნომერი (1,2,3...). ეს მონაცემები განთავსდება ტექსტის პირველ გვერდზე, ხელარცხნივ. დაემატება გამოცემის ავტორის გვარის ინიციალი (მაგ., K) და თიად ტექსტის

¹ ნ. შრომი შესრულებულია ქრთველოლოგიის, კუმინტარული და სოციალური მეცნიერებების ყონდის (რუსთაველის ფონდის) მიერ დაფინანსებული სამეცნიერო პროექტის - „მეგრული ტექსტების ელექტრონული კორპუსი“ - ფარგლებში.

² კორპუსის ლინგვისტიკას, როგორც კვლევის ინსტრუმენტს, ამიწურავად იყო საუბარი ნ. ლოლაბის მოხსენებაში (ლოლაძე 2008).

ნომერი (მაგ., I). ი. ყოფიშის ქრესტომათიიდან ერთ-ერთ ტექსტს ექნება ასეთი მონაცემი: (B.I.K.I.). კოდის შიგნით ტექსტისათვის მინიჭებული რიგითი ნომერი (1,2,3...) შეიძლება არ დაემთხვეს გამოცემული ტექსტის ნომერს: I, II, III... საექსპედიციო ჩანაწერების ანალიზის დროს ავტორის გეარის ინიციალის ადგილს სხვა მონაცემი დაიკავებს. ტექსტში სპეციალური ინდექსი მიენიჭება წინადადებებს: 1, 2, 3. თუკი წინადადება მოცულობით დიდია, მაშინ იყოფა ორ ნაწილად (შეიძლება სამადაც, საჭიროების შემთხვევაში). წინადადების ინდექსი არ იცვლება, ნაწილები ზუსტდება სპეციალური კოდით: a, b, c...: 1. a, 1. b.

ტექსტის საანოტაციო ერთეულებად შერჩეული პარამეტრების მიხედვით დამუშავდება მეგრული ტექსტის შემდეგი სტრუქტურები:

1. წინადადების ჩანაწერი;
2. მორფემებად დაშლილი მიმდევრობები;
3. მორფემების შესაბამისი გლოსები;
4. მტყეველების ნაწილების მიხედვით ანოტირებული ჩანაწერი;
5. ქართული თარგმანი (ანბანური ჩანაწერით);
6. ინგლისური თარგმანი.

მორფემებად დაშლილი მიმდევრობები ჩაიწერება საერთაშორისო სტანდარტით მიღებული სიმბოლოების მიხედვით. სულ რამდენიმე სიმბოლო გამოიყენება, რომლებიც აღნიშნავენ:

- < < - კონიექსი;
- > > - ინიექსი;
- = - კლიტიკას;
- - მორფემათა სასლვარს და ა.შ.

მორფემების შესაბამისი გლოსები გულისხმობს მორფემების დახასიათებას მორფოლოგიური კატეგორიების მიხედვით და შესაბამისი ჩანაწერის გაკეთებას. გლოსა იმ გრამატიკული ინფორმაციის ჩანაწერია, რომელსაც ინახავს ესა თუ ის მორფემა.

ცნობილია, რომ ენობრივი თავისებურებების გადატანა ერთი სისტემიდან მეორეში გარკვეულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ამ მხრივ გამონაკლისი არც მეგრულია და ქართულის ენობრივი სისტემებია. მაგალითისთვის, ერთ წინადადებაში შეიძლება გააერთიანოთ მეგრულისთვის დამახასიათებელი რამდენიმე გრამატიკული მოვლენა; კერძოდ:

- რიცხვითი სახელით გადმოცემული მისაზღვრელისა და სახლერული არსებითი სახელის ანოტირება შეთანხმება: სუმი კოჩ-ყუი „სამი კაცები“;
- ერგატიული კონსტრუქციის არის გაფართოება. მეორე სერიაში მდგარი გარდაუვალი ზმნაც მოითხოვს სუბიექტს მოთხრობითში: კოჩ-ქ მორთუ „კაცმა მოვიდა“;
- პროკლიტიკების(ქო „ქე“, ვა „არ...“) და ენკლიტიკების (-თი „ცა“, -და „თუ“ -ნი „რომ...“) დართვა ზმნისა თუ სახელისთვის.

ზშირად მორფოლოგიურად ღირებული მორფემის გადმოტანა ვერ ხერხდება თვით ყველაზე ადაპტირებულ ენობრივ ევრსიანიკ კი (გუდავა 1975, დანელია-ცანავა 1991:6-11, კარტოზია 2008:2). მორფემის შესაბამისი გლოსა მომხმარებელს მაქსიმალური სინუსტრული მიაწვდის გრამატიკულ ინფორმაციას (LGR 2008. Lehmann 1982. Lehmann 2004).

მორფოლოგიური ანოტირების ამგვარი მეთოდი ყოველთვის არ იძლევა პრობლემის ცალსახად გადაწყვეტის საშუალებას. მაგალითად, მორფოლოგიური ანოტირებისას როგორ უნდა კვალიფიციირდეს ტყაშას „ტყემდე“ ფორმა, თანდებულთან თუ ლოკალურ ბრუნვად? ამგვარი პრობლემა ქართულშიც დგას და ამაზე სპეციალურად იყო მსჯელობა ქ. დათუკიშვილის მოხსენებაში (დათუკიშვილი 2008). მით უფრო რთულია მორფემებად დაყოფა მაშინ, როცა პროცესი შორს არის წასული და ცვლილება მორფემათა სასლვარზე მომხდარი. მხედველობაში გვაქვს არჩა < ართშა < ართშას „ერთხელ“ ტიპის ფორმები.

მორფემებად დაშლილ მიმდევრობებში, როგორც მოსალოდნელია, თავს იჩენს კონკრეტული ენობრივი მასალისათვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური სეგმენტები. მაგალითისთვის -ქ სუფიქსის დასახელება შეიძლება მეგრულ ზმნაში (ლომთათიძე 1946:30-35). ამგვარი სეგმენტის შესაბამისი გლოსა, სტანდარტის გათვალისწინებით, ჯგუფის სამუშაო პროგრამის ნაწილია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გამრეღიძე 1989: გამრეღიძე თამაზ. წერის ანბანური სისტემა და ძველი ქართული დამწერლობა. ანბანური წერის ტიპოლოგია და წარმოშობა. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
2. გუღაია 1975: წინასიტყვაობა. ქართული ხალხური სიტყვიერება. მეგრული ტექსტები, I, პოეზია. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა წინასიტყვაობა და გამომცემელი დაურთო გუღაიამ. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
3. დათუკიშვილი 2008: დათუკიშვილი ქეთევან. სახელთა მორფოლოგიური ანოტირების საკითხები ქართულ ენის კორპუსისათვის. სამეცნიერო კონფერენცია „ბუნებრივ ენათა დამუშავება. ქართული ენა და კომპიუტერული ტექნოლოგიები“. 2008-VI. მოხსენებათა თეზისები [ონ-ლიან ვერსია]. არნოლდ ნიჭობაეას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი. თბილისი. განთავსებულია მის.-ს: www.ike.ge.
4. დანელია-ცანაია 1991: შესავალი. ქართული ხალხური სიტყვიერება. მეგრული ტექსტები (ქართული თარგმანითურთ). ტ. II. ზღაპრები და მცირე ზანრები. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, შესავალი, შუნიშვნები და გასაკლავები დაურთეს კორნელი დანელიამ და ასოლონ ცანაიამ. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
5. თოფურია 1954: თოფურია ვარლამ. გრამატიკულ მოვლენათა ერთგვაროვანი პროცესი ქართველურ ენებში. იბერულ-კავკასიური ენათმეცნიერება. VI. თბილისი.
6. კარტოხია 2008: კარტოხია გურამ. წინასიტყვაობა. მეგრული და ლაზური ტექსტები. გამომცემლობა „ნეკერი“.
7. LGR 2008: The Leipzig Glossing Rules: Conventions for interlinear morpheme-by- morpheme glosses [ონ-ლიან ვერსია]. დაღებულია 2008 წლის თებერვალში. განთავსებულია მის.-ს: <http://www.spa.mpg.de/lingua/resources/glossing-rules.php>.
8. Lehmann 1982: Lehmann, Christian. Directions for interlinear morphemic translations. Folia Linguistica. 16.
9. Lehmann 2004: Lehmann, Christian. Interlinear morphemic glossing [ონ-ლიან ვერსია]. დაღებულია 2004 წლის 23 იანვარს განთავსებულია: www.folialinguistica.com/documents/interlinearmorphemicglossing.pdf და http://www.unierfurt.de/sprachwissenschaft/personal/lehmann/CL_Pub/IMG.PDF
10. ლოლაყე 2008: ლოლაყე ნანა. კორპუსის ლინგვისტიკა (მიზნები და ამოცანები). სამეცნიერო კონფერენცია „ბუნებრივ ენათა დამუშავება. ქართული ენა და კომპიუტერული ტექნოლოგიები“. 2008-VI. მოხსენებათა თეზისები [ონ-ლიან ვერსია]. არნოლდ ნიჭობაეას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი. თბილისი. განთავსებულია მის.-ს: www.ike.ge.
11. ლომიათიყე 1946: ლომიათიყე ქეთევან. -ქ სუფიქსისათვის მეგრულ ზნაში. იბერულ-კავკასიური ენათმეცნიერება. I. თბილისი.

წინადადების მორფემატად დაყოფისა და შესაბამისი ელემენტების მინიჭების ნიმუში

1. a.	sumi sum-i	Kočenk koč-en-k	komortuni ku=mo-rtu=ni
	three-NOM	man-PL-ERG	Pos.PTC=PV-come=CONJ
1. b.	venec'ouu ve=mc-c'ou-u Neg.PTC=PV-like-AOR.S.3.SG		mengers' menzer-s host-DAT

¹ ამ პრეპეტისათვის სპეციალურად შექმნილი პროგრამა მოცემულ საშუალებას მიმხმარებელს ლათინური ტრანსლიტერაციით ნაწერილი მეგრული ტექსტი, სურვილისამებრ, გადაიყვანის ქართულ ანბანურ ნიწაწერზე.

შემსკლესიანთა განმარტებები:

აბრევიატურა	გრამატიკული კატეგორიების განმარტებები	
NOM	Nominative Case	სახელობითი ბრუნვა
ERG	Ergative Case	მოთხრობითი ბრუნვა
DAT	Dative Case	მცემითი ბრუნვა
CONJ	Conjunction	კავშირი
Pos. PTC	Positiv Particle	დადებითი (დადასტურებითი) ნაწილაკი
Neg. PTC	Negativ Particle	უარყოფის ნაწილაკი
SG	Singular	მსოფლობითი რიცხვი
PL	Plural	მრავლობითი რიცხვი
PV	Preverb	ზმნისწინი
AOR	Aorist	წყვეტილის მწკრივი
S.3.	Subject 3	მე-3 სუბიექტური პირი

M. Lomia, R. Gersamia (Tbilisi)

**Structure of the Computer Database of Megrelian Texts
Annotation Parameters and Principles of Use**

The contemporary level of scientific and technological development allows for an active use of computer technologies in the linguistic treatment of natural languages.

The project entitled as *Electronic Corpus of Megrelian Texts* envisages the description and classification of the published and contemporary spoken Megrelian texts according to sub-dialects, as well as the morphological segmentation of the selected material. The principles of the structure of the computer base and annotation parameters are key to ensuring the effective use of the material.

Within the framework of the project, the base structure and annotation parameters were designed so as to ensure its availability for Georgian and foreign scholars, including those not familiar with Megrelian speech.

The software tailored for the project will provide for the global access without the need of special installation.

The texts presented in the base may have a variety of metalanguage properties, including extralinguistic, geolinguistic, thematic and typological. The material to be analysed will be written in international Latin alphabet and enriched with special symbols. Annotations will be linear and follow international standards. The following lines will be processed according to the parameters selected for annotation entries: i) a sentence; ii) morpheme-by-morpheme sequences; iii) morpheme glosses; iv) segmentation according to parts of speeches; v) Georgian translation (with alphabetic script); vi) English translation.

Glossing morphemes requires systematization of theoretical issues of Megrelian grammar according to the existing scholarly literature, as well adaptation of the international glossing standards to the material selected for analysis.

მარინე ბერიძე, ლია ბაქურაძე, დავით ნადარაია (თბილისი)

სულხან-საბა ორბელიანის „ლაქსიონი ქართლის“ ჯორჯან-ლაქსიონი

სტატიაში მოცემულია სულხან-საბა ორბელიანის „ლექსიონი ქართლის“ ელექტრონული ვერსიის, როგორც ტექსტური კორპუსისა და ლექსიკის პიპერტექსტული ბაზის ნაწილის შექმნის კონცეფცია.

ისტორიული ლექსიკის პიპერტექსტული ბაზის შექმნის იდეა წარმოადგენს კორპუსული ლინგვისტიკის (corpus linguistics) განვითარების და დანერგვის კიდევ ერთ ცდას ქართულ სამეცნიერო სფეროში. ამჯერად ჩვენი მიზანია ტექსტების კორპუსისა და ლექსიკონების პიპერტექსტული ტექნოლოგიებით ინტეგრაცია და კვებისთი სიტყვანის შედგენის ელექტრონული მეთოდების დამუშავება.

პიპერტექსტი - ლოგიკურ კავშირებს დაშვარებული ინფორმაციული „ბადე“ მხოლოდ ელექტრონული საშუალოს კუთვნილება როდია. „პიპერტექსტური“ (ასოციაციური) აზროვნება საერთოდ დამახასიათებელია კაცობრიობის კულტურის განვითარებისთვის. თანამედროვე ლინგვისტიკაში პიპერტექსტული სისტემების შექმნა აქტუალურია არა მხოლოდ ტექსტის ინტერპრეტაციის, არამედ სიტყვიერი მასალის ლექსიკოგრაფიული მოდელირებისთვისაც. პიპერტექსტი გამოიღონებული ლექსიკა (პიპერტექსტური გზავნილებით ტექსტებიდან ლექსიკონებში და პირიქით) ყველაზე სუბტილად წარმოადგენს ენის სხვადასხვა ჭრილის მიკრომოდელს.

პიპერტექსტი XX საუკუნის კულტურული პორტრეტის ერთ-ერთ მთავარ შტრიხად მიიჩნევა (რუდნევი 1997). ეს არის განსაკუთრებული ლოგიკური კავშირებით კონსტრუირებული ტექსტი, რომელიც გარდაიქმნება ტექსტების სისტემად, ტექსტების იერარქიად. პიპერტექსტი ერთდროულად შეადგენს ტექსტების მთლიანობასა და სიმრავლეს (ის არის ერთი და ბევრიც).

პიპერტექსტის თეორიის დამუშავებამ შესაძლო გახადა ენისა და აზროვნების უნიკალური კავშირის „კომპიუტერიული მატერიალიზება“: ენა (და შესაბამისად მეტყველება) ხაზოვანი, მკაცრად თანმიმდევრული სისტემაა, მაგრამ ის მოწოდებულია ასახოს სრულიად განსხვავებული ბუნების მქონე (ასოციაციური, არახაზოვანი) სისტემები - აზროვნება. ადამიანი საშუაროს სწორად ასოციაციურად, არახაზოვანად შეიმეგნებს და მხოლოდ შემდეგ აქცევს მას ხაზოვანად წარმოდგენილ ინფორმაციად - ენის აქტად. ეს მოდელი - ხაზოვანი ინფორმაციის არახაზოვანად წარმოდგენა დაღწეა საფუძვლად პიპერტექსტული სისტემების „მშენებლობას“. პიპერტექსტის, როგორც ინფორმაციის წარმოდგენის საშუალების „გამარჯვებას“ ხელი დიდად შეუწყო მისმა კიდევ ერთმა ნიშანმა - ინტერაქტულობამ (ვაშტინი 1992).

პიპერტექსტი, როგორც არახაზოვანი წერისა და აზროვნების კონცეფციური მოდელი, კომპიუტერის შექმნამდე მრავალი საუკუნით ადრე არსებობდა. აღნიშნულია, რომ ყველაზე ფართოდ პიპერტექსტის პრინციპი გამოყენებული იყო ბიბლიურ წიგნებსა და ლექსიკონებში - იქ სადაც გვეხდება ტექსტისა თუ ლექსიკონის სხვა ფრაგმენტებსზე გზავნილები და სადაც შესაძლებელია ინფორმაციის არა მხოლოდ ხაზოვანად, თანმიმდევრულად აღქმა, არამედ არახაზოვანად, პარალელურად კითხვა. ინტერნეტის განვითარების კულდაკვალ პიპერტექსტული ინფორმაციული მოდელი სულ უფრო მეტ ადიატემბას „პოეზებს, როგორც ცოდნის წარმოდგენისა და გადაცემის ეფექტური სტრუქტურა“.

მიიხვეწე, რომ პიპერტექსტის ყველაზე მარტივი მაგალითი არის ნებისმიერი ლექსიკონი, სადაც ყოველ სტატიაზე აქვს გზავნილი სხვა ან იმავე ლექსიკონთან. ასეთი ლექსიკონის კითხვა სხვადასხვაგვარად შეიძლება: ან ერთი სტატიიდან მეორემდე, პიპერტექსტური გზავნილების საკითხავისამებრ ივლირებობით, სტატიების თანმიმდევრობით კითხვა გზავნილების „გაგლით“, და ბოლოს, ჩაბმა დიდ პიპერტექსტურ „ნაოსნობაში“, ე.ი. ერთი გზავნილიდან მეორეში.

„ნამდვილი ლექსიკონი თავისი არსით პიპერტექსტურია, აგებულია ისე, რომ განუწყვეტლად ახდენს კითხვის მესამე გზის პროვოცირებას“ (რუდნევი 1997).

სულხან-საბას „ლექსიკონი ქართული“ ასეთი „თეთინაბადი“ პიპერტექსტის საუკეთესო ნიმუშია. მის ელექტრონული კორპუსის სახით წარმოდგენა და ექიპის ინტეროულ ტექსტურ კორპუსში პიპერტექსტული კავშირებით ინტეგრირება გახლავთ ჩვენი შემდგომი მუშაობის მთავარი ამოცანა.

აღიარებული ჰქმნა ტექსტის კორპუსი არის ის ერთადერთი და შეუცვლელი საინფორმაციო სფერო (საინფორმაციო გარემო), რომელსაც უნდა დაეყრდნოს ახალ ტექნოლოგიებს დაეყრდნობილი, ახალი დროის (ელექტრონული) ლექსიკოგრაფია.

ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ლექსიკოგრაფთა მთავარ სამუშაო ინსტიტუტებს წარმოადგენდა კართოთეკები. კომპიუტერული ერის დადგომისთანავე დაიწყო ამ კართოტეკების მანქანურ მატარებლებზე გადატანა, რაზეც შესაძლებელი გახადა დაგროვილი მასალის სწრაფი დამუშავება. თუმცა, როგორც აღნიშნავენ ამ პრობლემებზე მომუშავე უცხოელი კოლეგები, და ბუნებრივია, ეს შეინარჩუნა აქტუალურია ჩვენი სინამდვილისთვისაც, ამ მასალის შერევისა და ლექსიკოგრაფიულ წარდგინებას საფუძვლად უდგეს აქველი პრინციპი, რომელიც ინდივიდუალურ ინტელექტუალურ ძიებასა და ანალიზს ეყრდნობა. დღეს ინდივიდუალურ საავტორო კართოთეკებს თანდათან ცვლის ტექსტების კორპუსები. ციტირება და ილუსტრირება კორპუსის ფარგლებში უკვე შრომაა არა ავტორის ან ავტორთა ჯგუფის თავისუფალი არჩევანი (სოფჯერ ამბობენ "თანდება" არჩევანით), არამედ მოცემული ლექსიკური ერთეულის ყველა რეალიზაციისა და ამ რეალიზაციითა კონტექსტების სრულყოფილად წარმოდგენით (სელაუგი 2003). შეიძლება ითქვას, რომ ლინგვისტური კორპუსი, საგანგებოდ ლექსიკოგრაფიული მიზნებისათვის არის შექმნილი, კორპუსული მეთოდოლოგია - ჰიპერტექსტი და კონკორდანსი შეუდარებლად აადვილებს ლექსიკოგრაფის მძიმე შრომას, ხოლო კომპიუტერული ტექნოლოგიები იძლევა სალექსიკონო სტატიაში მრავალმხრივი ინფორმაციის ჩადების საშუალებას. ლექსიკონის სიროულეს განსაზღვრავს მასში გამოყენებული მასალობრივი ბაზა, კორპუსზე დაყრდნობილი ლექსიკონის შემთხვევაში, კი - ჰიპერტექსტის რეპრეზენტატულობა. ჩვენი სამუშაო ჯგუფის სამეცნიერო ინტერესები უკვე რადენიმე წელია უკავშირდება ენის კორპუსის შექმნას, კორპუსის ლინგვისტიკისა და კომპიუტერული ლექსიკოგრაფიის საკითხებს. შეიქმნა და შევსებისა და დამუშავების სტადიაშია ქართულური დიალექტების კორპუსის მონაცემთა ბაზა (მეტატექსტური და მორფოლოგიური ანოტირების აპარატით, ანბანური სიტყვანისა და კონკორდანსის ფორმირების ავტომატური შესაძლებლობით. ყველა იმ ქვეყანაში, სადაც კომპიუტერული ტექნოლოგიების დანერგვა უმანითარულ და ლინგვისტურ კვლევებში ბუნებრივი გზით მიდიოდა და არ ყოფილა ისეთი ხელოვნური შეფერხებები, რაც ჩვენს მეცნიერებას სოფადად და კონკრეტულად კი ლინგვისტურ მეცნიერებას ჰქონდა (უკანასკნელი ორი ათეული წლის პოლიტიკური ვითარების გამო), ჯერ იქმნებოდა ერთი ეპოქის, მხატვრული ენის, ერთი მწერლის და სხვ. კორპუსები, ამას მოსდევდა დიდი, განსაკუთრებით პრესტიჟული ნაციონალური კორპუსების (ბრტანული კორპუსი, ამერიკული კორპუსი, ჩეხური, რუსული, სომხური კორპუსები) და მხოლოდ ამ გამოცდილების გათვალისწინებით ხდებოდა დიალექტური მასალის კორპუსული დამუშავება. ჩვენ მუშაობა გვიწყებს ისეთ პირობებში და ისეთ დროს, როცა ყველა არსებული დეფიციტი და ჩამორჩენა კორპუსის ლინგვისტიკის სფეროში გახდაა უნდა გადაეახათ და ისე წარგმობათ მუშაობა, რომ ჩვენი სამეცნიერო გარემოცვა გვაგაქტიურთ კონკრეტული ამოცანების გადასაჭრელად ამ სფეროში. ამიტომაც არის, რომ უკვე დაიწყოთ მუშაობა ახალ პროექტზე, რომელიც ითვალისწინებს გვიანი შუა საუკუნეების ავტორთა ტექსტების კორპუსსა და ამავე ეპოქის ლექსიკონებზე დაყრდნობილი ჰიპერტექსტული ბაზის შექმნას. ეს ბაზა უნდა აქმაყოფილებდეს „ჰიპერტექსტული სიერცის“ აგების მთავარ მოთხოვნებს - მას უნდა ახასიათებდეს: 1. არაბასოვანება; 2. ურთიერთკავშირი ჰიპერტექსტის ელემენტებს შორის მომხმარებლისგან ძებნის მარშრუტის „თავისუფალი“ არჩევანის შესაძლებლობით; 3. ყველა ელემენტის თანაბარი ხელმისაწვდომობა და 4. მსგავსი ინფორმაციის შემცველი სტრუქტურული ელემენტების კორდინაციის შესაძლებლობა (ჩუკაი 2007).

რადენიმე საუკუნის წინ შექმნილი საბას ლექსიკონი, რომელიც თაყდაპირველი რედაქციების მიხედვით უფრო თარგმნით ხასიათს ატარებდა და შემდგომი მუშაობის შემდეგ კლასიკურ განმარტებით ლექსიკონად იქცა, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ისტორიული ეპოქის სიტყვიერი მასალის ჰიპერტექსტული ბაზის ბირთვად უნდა იქცეს.

საბამ, როგორც ლექსიკოგრაფმა, თავისი დროისთვის წარმოუდგენელ პირობებში შეძლო მოეცა ლექსიკური ერთეულების თავისებური სისტემური კლასიფიკაცია და შექმნა ლექსიკონის გამართვის ძირითადი ლექსიკოგრაფიული პრინციპები.

საბამ შეძლო სიტყვის ძირითადი ლექსიკოლოგური მახასიათებლების იმგვარად გამოყოფა, რომ დღეს შეიძლება ითქვას, რომ "ლექსიკონი ქართული" თავისი არსით არის ნიშნულ ენობრივ მონაცემთა კომპიუტერული დამუშავების კომპიუტერის გარეშე. წლების მანძილზე საბას ლექსიკონი სწორედ ამის გამოც იყო მრავალმხრივი ლინგვისტური კვლევების აუცილებელი დასაყრდენი.

ლექსიკოგრაფს ყოველი სიტყვა განხილული აქვს როგორც ერთი მთელის ცალკეული გამოხატულება, ამიტომ სიტყვათა დიდი უმრავლესობა დაჯგუფებულია ე.წ. ბუდეების მიხედვით. მეთაური სიტყვა სოფადია, მაგ. სახლი სოფადი სახელი არს ყოველთა, არამედ ყოველთა სხვადასხვა რიგთა სხვადასხვა სახელი სძეს: სახლაკი საწოლი, კასრი, კასრაკი, დარბაზი, კალატი, ტაბარი, სეფე, ლეიტონი, გომური, დელაქარი, ნოდლოლო" (საბა 1993: 77)

ბუღების თითოეული სიტყვა ცალკე ლექსიკურ ერთეულადაც არის გამოტანილი თავის განმარტებით ანბანის რიგის მიხედვით.

ერთ ბუღეში გაერთიანებული სიტყვები ზოგადად მიმართებით ქმნიან დაპირისპირებას – ზოგადი და კერძო. ამასთან ისინი ერთმანეთის მიმართ შეიძლება იყოს თანამოსახველები (ომონიმები) გამოყოფა აგრეთვე მრავალსახელების (სინონიმების), თანამოსათესავეების (პოლისემიური სიტყვების) და სახელნართაულების (პარონიმების) ჯგუფები.

აღსანიშნავია ისიც, რომ თითოეული სიტყვა სტილური თვალსაზრისით ერთიანდება ან სამწერლო, ან სამეტყველო. ან დიალექტურ არეალში. ხშირად ეს სტილური თავისებურებანი ქმნის თანამოსახველეთა, მრავალსახველთა და თანაზონათესავეთა ჯგუფებსაც.

როგორც ვხედავთ, საბას ლექსიკონში ლექსიკური ერთეულების დაჯგუფება სისტემურია, გათვალისწინებულია სიტყვის სემანტიკური ეული, ხშირად მოცემულია მათი სტილური თუ სემანტიკური მახასიათებლები, დაცულია წყაროს დამოწმებისა და ილუსტრაციის პრინციპი. სიტყვების კლასიფიკაციისას გამოყენებულია გარკვეული ნიშნები ფრინველის, ხის, მწერის, მძრომისა თუ ოთხხუხის აღსანიშნავად, რაც ძალიან გვაგონებს დღევანდელ საინტერნეტო სივრცეში საკმაოდ გავრცელებული ე.წ. ღიმილაკების, ხატულების გამოყენების შემთხვევებს.

ჩვენი მთავარი ამოცანაა ამ პრინციპების ადეკვატური ასახვა ელექტრონულ ვერსიაში ამავე მახასიათებლების გააქტიურებით.

ლექსიკონის კომპიუტერული ვერსია აიგება ი. აბულაძის მიერ გამოცემული სულხან-საბა ორბელიანის "ლექსიკონი ქართულის" მიხედვით, ეს გამოცემა ეფუძნება საბას ცხრავე ავტორგაფულ ნუსხას, ნაწილი ამ ნუსხებისა თავად საბას ხელითაა გადაწერილი, ნაწილი მისი ძმის, ზოსიმეს ხელით, ზოგ ხელნაწერს კი ორივეს მუშაობის კვალი ანიჩია.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ეს გამოცემა უნიკალურია, თავისი შესაძლებლობებით. დასაფასებელია ის შრომა, რომელიც გამოცემულმა გაწიეს კომპიუტერის არარსებობის პირობებში ლექსიკონის რედაქციებისა და ნუსხების სრულყოფილად წარმოსაჩენად.

რაც შეეხება სხვა, შემდგომი დროის ხელნაწერებსა და გამოცემებს, ჩვენ უარი ვთქვით ბაზაში მათი მონაცემების ასახვას, რადგან მიგვაჩნია, რომ ამ ეტაპზე და ამ დანიშნულებისათვის სრულიად საკმარისია საბას ავტორგაფიულ ნუსხებზე დაყრდნობა.

საბას ლექსიკონის ელექტრონულ ვერსიაზე მუშაობა დაიქარა და აუცილებელი გახდა იმ გარემოებამ, რომ როგორც უკვე ვთქვით, დიალექტოლოგიური ლექსიკონები კორპუსის ფარგლებში საცილალოდ პროგრამით ხშირად პირდაპირ, ბმების სახით მიმართება საბას ლექსიკონს, ეს კი თავის მხრივ, შესაძლებლობას მოგვცემს გვიანი შუა საუკუნეების ჰიპერტექსტულ ბაზასთან ქართული დიალექტური ლექსიკაც დაეკავშიროს.

საბას ლექსიკონის ელექტრონული ვერსიის შექმნისას ჩვენთვის ამოსავალი პრინციპია კომპიუტერული ლექსიკოგრაფიის ერთ-ერთი უმთავრესი ამოცანა – სალექსიკონო სტატიის შიგნით "შედწევა" და სემანტიკური მახასიათებლებისა და სიტყვა-სტატიის სხვა კომპონენტების ისე გამოიჯნა, რომ ჰიპერტექსტული კუნა ლექსიკონსა და მასზე დაფუძნებულ კორპუსში შეიძლებოდეს თითოეული ამ მახასიათებლისა და ელემენტის მიხედვით.

ეს მახასიათებლებია:

I ლექსიკური ერთეული

- სიტყვის ფონეტიკური ვარიანტი;
- სიტყვის ენობრივი ეთენილება;
- სიტყვის შესატყვისი ქართულ და/ ან სხვა ენებზე;
- სიტყვის სტილური მახასიათებლები;
- რედაქციები და ნუსხები;
- წყაროს დამოწმება;
- ბღის გრაფიკული (ავტორისხული) ნიშანი.

II ლექსიკური ერთეულის განმარტება

- სრული განმარტება;
- მეორე / სხვა მნიშვნელობა;
- ილუსტრაცია;
- წყაროს დამოწმება;
- განმარტების ე. წ. ბღის სიტყვების ჩამონათვალი გააქტიურებული ბმებისთვის;
- რედაქციები და ნუსხები.

III ავტორისეული კომენტარი

განმარტებაში დადასტურებული სინონიმების სტილური მახასიათებლები;
კომენტარის წყარო;
რედაქციები და ნუსხები;

IV აღრესაცია – “ნახე”

საბასეული ” ამასთან დამიწერია”;

გამომცემლის მიერ შექმნილი მინიშნებები.

კორპუს-დექსიკონში დექსიკური ერთეულის ძებნა შესაძლებელი იქნება ყველა ამ მახასიათებლის მიხედვით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბულაძე 1991: აბულაძე ილია. “სულხან-საბა ორბელიანის დექსიკონი ქართული”. ტ. I გამომცემლობა “მერანი”. თბილისი.
 2. აბულაძე 1991: აბულაძე ილია. “სულხან-საბა ორბელიანის დექსიკონი ქართული”. ტ. II გამომცემლობა “მერანი”. თბილისი.
 3. ბაკურაძე 1998: ბაკურაძე ლია. “სულხან-საბა ორბელიანის გრაიმტიკული ნააზრევი” საკანდიდატო დისერტაცია. ნიკოზაჟას სასკოლოს ენათმეცნიერების ინსტიტუტი. თბილისი
 4. ბერიძე... 2008: ბერიძე მარინა, ბაკურაძე ლია, ნადარაია დავით. “ყვეუიენული დიალექტი და დიალექტური ტექსტების კორპუსი”, თუისიხები. საუქდანი. ირანი.
 5. ბერიძე... 2007: ბერიძე მარინა, ბაკურაძე ლია, ნადარაია დავით. “დიალექტური ტექსტების კორპუსი სიტყვაფორმის მორფოლოგიური ადწერის სტრუქტურის შემუშავებისათვის”, “ბუნებრივ ენათა დამუშავება”. თბილისი.
 6. ეპშტეინი 1992: *Епштеин В. Л. Введение гипертекст и гипертекстовые системы*. <http://www.ru/publ/epstn.htm>.
- 8.10.06**
7. რუდნეი 1996: Руднев В. П. “Морфология реальности: Исследование по философии текста”. Москва.
 8. რუდნეი 1997: Руднев В.П. “Словарь культуры XX века”. Москва.
 9. სულეკეი 2003: Селегей В. *Электронные словари и компьютерная лексикография* <http://www.lingvo-da.ru/bnms/forum/articles>
 10. ჩეპიკი 2007: Чепик Е.Ю. “Гипертекстовые Технологии Представления Лексики.” Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия Филология Том 20 (59). №1
 11. კუთათელაძე 1953: კუთათელაძე ლილი. “სულხან-საბა ორბელიანის დექსიკონის რედაქციები”. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა. თბილისი.

Marine Beridze, Lia Bakuradze, David Nadaraia (Tbilisi)

The Corpus Version of the Dictionary of the Georgian Language (“Lexikoni Kartuli”) by Sulkhban-Saba Orbeliani

Some of the most urgent objectives of the modern Linguistics are: language documentation, integration of the corpus of the texts and dictionaries with hyper-textual technologies, compiling cumulative word list using electronic methodology. The lexis integrated through hyper-text is the most precise tool to demonstrate micro-patterns of different sections of the language.

For present great work has been carried out from the point of view of Georgian language documentation, in Georgia as well abroad. The data base of the Georgian literary texts created at the Frankfurt University, in Germany, is of particular interest. This data is placed in the Internet and is available for consumers.

Introduction of such corpus founded on the text-bases and hyper-texts of the collections, is next necessary stage of the process of language documentation and studies.

In the process of working on the corpus of the Georgian dialectological texts it became clear that any kind of researching work, attempting to annotate a word usually requires referring to the dictionary by Saba – the richest source of the Georgian lexis studies. Saba (Sulkhban-Saba Orbeliani) managed to provide many generations of the Georgians

with systemic classification of the lexis, so rich and precise that it seems impossible to be done in those remote days. He gave us basic principles of the lexicographic work.

Even today the dictionary "Lexikoni Kartuli"(an explanatory dictionary of the Georgian Language) is an example of computer-developing the language data (though without a computer). That is why Saba's dictionary has always been the trusted support for linguistic researches of several kinds.

When creating electronic version of the dictionary we had one fundamental principle – one of the main tasks of the computer lexicography –"to penetrate" into the dictionary entry and separate semantic characteristics from other components of the word-entry in such way that it makes possible to conduct hyper textual search in the dictionary and in the corpus, which is based on it, according each of those characteristics and elements.

The output of our work will be not only the electronic version of the dictionary "Lexikoni Kartuli"which will maintain all the characteristics marked out by the author, but it will be reinforced with morphological annotation in the near future.

Digitalization of the dictionaries and their annotation with appropriate morphological, lexical, and semantic characteristics will enable us to carry out textual and lexical data research in whole, in integrity.

Inclusion of dictionaries into the language corpus will enhance the capabilities of the texts corpus as a mean of establishing the data base of cumulative dialectological lexis, dialectological stems of nouns, verbs and invariant stems, dictionaries of morphemes.

Formation of representative texts massive of different chronological layers and preparation of cumulative lexis hyper textual thesaurus on this base will become the strategic mission of the Georgian Corpus Linguistics.

ენობრივი ილენარობა თანამდროვე ხალხურათაშორის ჰომონიამიზმი

თანამედროვე სამყაროში სულ უფრო აქტიურად მიმდინარეობს კულტურათაშორისი კომუნიკაციები, რაც, ერთის მხრივ, ახალ შესაძლებლობებს იძლევა კულტურათა შორის ურთიერთობის განვითარებისათვის, ხოლო, მეორეს მხრივ, დამარკობლებს ქმნის მათი დანაშაულებელი განცხადებებისა და სრულყოფისათვის. იგივე პროცესებს ადგილი აქვთ ენობრივ სამყაროში, რომელიც კულტურის განუყოფელი ნაწილია. ამგვარი პროცესები მრავალ კითხვას ბადებს ენობრივი იდენტურობის საკითხთან მიმართებაში. მაგალითად, დაეფუძნოს მხოლოდ კულტურულ-ენისტორიულ ცოდნას, რომელიც ენაშია ჩადებული და ამ გზით შეინარჩუნის მისი თვითმყოფადობა, თუ დაკარგოს მისი პოზიციები კულტურათაშორის დიალოგში, არ გაუწიოს წინააღმდეგობა, შეგნებულად აღიაროს უცხო კულტურის სოციური წესი, შესაბამისად ენაც და ამით მიადწიოს ურთიერთგაგებას მოცემულ დიალოგში.

თუ ადრე კულტურათაშორისი კომუნიკაციის პროცესი სახელმწიფო პოლიტიკაზე იყო დამოკიდებული, რაც ირავდა შემთხვევაში „დამპყრობლის“ ხასიათს ატარებდა, განსაკუთრებით კი მესოლიტური ტერიტორიების მიმართ, დღეს უმეტესი ცივილიზებული ქვეყნის ახორციელებული გლობალიზაციის პოლიტიკას და მისიწრაფიან შვიდობიანი თანამეგობრობისაკენ. კულტურათაშორისი კომუნიკაციაში აქტუალური ხდება სწრაფვა თანამედროვე სამყაროს სხვადასხვა რაციონალური ურთიერთობისაკენ. მსგავსი კულტურული კონტაქტების შედეგად შეიძლება ენათა ურთიერთქმედებაც, რომლის პროცესში ენობრივი იდენტურობის წინაშე დგება შესაძლებლობა დაინახოს სხვა ენის ყველა ნაკლი და ღირსება და აუცილებლობის შემთხვევაში შეევაგოს ჩვენი ენის სიერე ამ ელემენტებში.

სოციალურ-პოლიტიკური ფაქტორები არსებით გავლენას ახდენენ სოციუმის კულტურულ-ენობრივ პროცესზე, ირკვევენ სინამდვილეს. ადრე რომელიმე ქვეყანას შეეძლო იზოლირებული ყოფილიყო სხვა ქვეყნებიდან და ასე შეენარჩუნებინა თავისი კულტურულ-ენობრივი თვითმყოფადობა, მაგრამ თანამედროვე ეპოქაში, დღევანდელი სოციუმის მოთხოვნა და ასევე, კულტურათა და ენების საჯირო საკომუნიკაციო მექანიზმის ინტერნეტის გამოჩენის გამო, არსებობს სულ უფრო ნაკლები ბარიერი კულტურათა ურთიერთშეღწევისა და მახასიათებელ, ენათა ურთიერთშეღწევისა და ურთიერთქმედების წინაშე.

როგორც ცნობილია, ენის ლექსიკური შემადგენლობა ყველაზე პირველად რეაგირებს მსგავს ქმედებებზე. შეაქვს თავის ფონდში ახალი ლექსიკური ნასესხები სიტყვები. ასეთ შემთხვევაში ენობრივი იდენტურობის წინაშე დგება არჩევანი: მიიღოს თუ არა ეს ლექსიკური ერთეულები. პირველ რიგში, ამ არჩევანს განაპირობებს სოციუმის მოთხოვნა და ასევე, კულტურათა და ენების შორის არსებული კონტაქტების ხასიათი. ხშირად ასეთი პროცესის შედეგად ვლინდება აქტიური ინტერესი კულტურული რეალობისა და მათი გაცეცხლისადმი. ხშირ შემთხვევაში რეალობის გაცეცხლისთან ერთად იცვლება მათი ენობრივი გარსი. შესაბამისად, ერთი კულტურის წარმომადგენლებმა რომლებმაც სხვა კულტურის რეალია ისესხა, და ამავე დროს საკუთარ მშობლიურ ენაშიც მოეპოვება შესატყვისი, დიდების წინაშე დგება: საკუთარი დასახელება მოუძებნოს მას თუ მიიღოს ის უკვე მსხ ენობრივი ფორმით? ეს უკანასკნელი უფრო ადვილია, თუმცა ენობრივი იდენტურობის წინაშე პრობლემას აჩენს. სპირ-უორფის პიპოტუსის მიხედვით, მოცემული ენობრივი იდენტურობა საკუთარი მშობლიური ენისასეთი ისეთი კატეგორიებით აზროვნებს, რომ სამყაროს რეალური სურათი გარდატეხება სამყაროს ენობრივი სურათის კონსტრუირების ხარჯზე. ამიტომაც, ურთიერთგაგების იდეალური დონის მისაღწევად კულტურების შორის საჭიროა შექმნას სამყაროს ერთიანი ენობრივი სურათი, რამაც მოცემული პრობლემა შეიძლება გადაწვიტოს, თუმცა საერთაშორისო ენის შექმნა ნაწილობრივ წყვეტს ამ პრობლემას და მხოლოდ გლობალურ ენას აქვს ძალა წაშალო სასაღერები სამყაროს სხვადასხვა სახეთა შემეცნებაზე.

სოციუმის ურთიერთგაგებისათვის, განსაკუთრებით მე-20 საუკუნეში, საჭირო გახდა ისეთი ენა, რომელიც საერთაშორისო ყველა პრობლემას მოაგვარებდა. ხელოვნური ენის შექმნამ ასეთი შედეგი არ მოუტოვა, საჭირო გახდა მისი შერწყმა ბუნებრივ ენებს შორის. ენობრივი იდენტურობისათვის შეგვეძლოს მიგვეცა უწყობა საერთაშორისო ენის არჩევანი გავეთქმინა ფსიქო-ფიზიოლოგიური თვალსაზრისით - ენის მისაწვდომობა და გამოყენების მოხერხებულობა. თუმცა სახელმწიფოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური ინტერესების პრეკალირებაც აუცილებლად გასათვალისწინებელია. რო-

გორც დევიდ კრისტალი შენიშნა, „ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი, როცა ენა იღებს საერთაშორისო სტატუსს არის მასზე მოღვაწე ხალხის პოლიტიკური სიძლიერე...“ (კრისტალი 2001:24).

თუ ამ მიზეზს დღემდე მივიღებთ, მაშინ სწორედ აშშ-მ, რომელიც თავისი პოლიტიკურ-ეკონომიკური მდგომარეობით დომინირებს მსოფლიო არენაზე, უნდა წარუდგინოს მსოფლიოს საერთაშორისო ენა. მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისური ენის მსგავსი ტენდენცია შეიმჩნევა ბრიტანეთის იმპერიის მმართველობის დროს, კოლონიური პერიოდის შემდეგ ყოფილი კოლონიები მიისწრაფოდნენ დაებრუნებინათ დამოუკიდებლობა თავიანთი ნაციონალური ენების პოზიციების გამაგრებით და ენობრივი იდენტურობის აღდგენით. როგორც კენის ყოფილმა პრეზიდენტმა ხომო კენიტიამ განაცხადა: „ყოველი სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის უყენდამენტად მისი ენა ითვლება. ამიტომ ჩვენ არ შეგვიძლია მხარი დავუჭიროთ ჩვენ ყოფილ კოლონიზატორებს“ (კრისტალი 2001:189). თუმცა, ასეთ ქვეყნებს უჭირთ თავი დაიცვან „უსახელმწიფოთა“ გაუელენისაგან, რადგან მათ თანამედროვე ეკონომიკაზე, განსაკუთრებით კი, მათ ხვარეო პოლიტიკაზე დამოკიდებულია მსოფლიოს მუშეტეს სასულმწიფოთა ბუეი.

დღეს მსოფლიოში თითქმის არ დარჩა ენა, რომელმაც არ განიცადა ინგლისურის გავლენა. თუ ცოტა ხნის წინ მას საერთაშორისო ენად მიიჩნევდნენ, ახლა მას უკვე ძალიან ხშირად გლობალურ სტატუსს ანიჭებენ, და ეს მხოლოდ აშშ-ს საერთაშორისო პოლიტიკასთან არ არის დაკავშირებული. იგი ინტერნეტის მსოფლიო ქსელის განვითარებასთან ასოცირდება, რომელიც ძირითადად ინგლისურენოვან ლექსიკაზე არის დაფუძნებული. ასეთ სიტუაციაში ენობრივი იდენტურობა იძულებულია შევეუოს ამ ენას, რადგან სწრაფად განვითარებად მსოფლიოში ლიდერობს ის, ვინც ფლობს ინფორმაციას.

თუ სულ ცოტა ხნის წინ ენობრივი იდენტურობის წინაშე ჯერ კიდევ იდგა მეორე ენის შესწავლის არჩევანი, რომელიც უმეტეს შემთხვევაში ინგლისური იყო, თანამედროვე საზოგადოებაში, საბოლოო აღიარებით, ინგლისური გლობალური სტატუსით იპყრობს ადამიანური ყოფის ყველა სფეროს. ამ პროცესის შედეგად ძნელი ხდება ენობრივი იდენტურობის შენარჩუნება შესასწავლი ენის პროორიტეტულობის გამო.

დღეს მსოფლიოში მოიგებთან სიტუაციაში ის ენობრივი იდენტურობაა, რომელიც ინგლისურენოვან სოციუმს მოიცავს, რადგან არ კარგავს დროს ინგლისური ენის გაძლიერებულ შესწავლასთვის. დევიდ კრისტალის სიტყვებით რომ ეთქვას, ის საკმაოდ მოუბეუ მდგომარეობაშია, რადგან ფლობს ყველაზე გავრცელებულ ენას, რაც მას მოცემულ სიტუაციაში უპირატესობას ანიჭებს (კრისტალი 2001:1). მეორე მხრივ, არაინგლისურენოვანი სოციუმი იძულებულია დაუმოშ ადგილი ინგლისურს თავის ენობრივ სიერცეში. მოცემულ შემთხვევაში, ენობრივი იდენტურობა ითვლება ინგლისურენოვანი სოციუმის წარსულადგენლად, რომელიც ინგლისური ლეზონბის როგორც სხვა, მისი ენობრივი ყოფის სახსურების დამანგრეველ ძალად, და რომელსაც გათვითცნობიერებული აქვს, რომ ადრე თუ გვიან, მას მიინდ მოუხდება შესწავლის უცხო ენა. მეორე მხრივ, ნებისმიერი სხვა ენის შესწავლა პიროვნების შინაგან საყაროს არა მარტო კულტურულ ენობრივ, არამედ მენტალურ დონესაც ამდიდრებს.

თანამედროვე მსოფლიოში, სადაც ამერიკული კულტურა ბატონობს მრავალენოვნება/ორენოვნება გარდაუკვალდა. საინტერესოა დავით კრისტალის გამოხატულება ამის თაობაზე: „მე მეჯერა მრავალენოვნების, როგორც მსოფლიო მასშტაბის ურთიერთობებისათვის აუცილებელი საშუალების ფასი, რომელიც ნებას გვაძლევს გავერკვეთ ჩვენს გარშემო მიმდინარე მოვლენებში და უფრო დრბად ჩავეღვთ ადამიანურ ასროვნებას და სულს“ (კრისტალი 2001:11). მთავარია გონიერულად დავიკვთ ჩარჩოვი კულტურები ურთიერთქმედებისას, რაც ხშირად შეუძლებელია ამერიკული კულტურისა და ინგლისური ენის გავლენის გამო. შედეგად ეღებულობთ უპირავი რაოდენობის ანგლიციზმებს, რომლებიც რეკიმიონტი ენის ლექსიკურ მარაგს აესებენ.

ენობრივი იდენტურობაში ინდივიდუალთა ფორმირდება ენისაღანი მიდგომის შედეგად (მასლოუ 2001:120). ამიტომ, იმყოფება რა საკუთარი და უცხო ფასეულობების ბრიოლის შუაში ენობრივი იდენტურობა აღმოჩნდება ამბივალენტურ სიტუაციაში - მიიღოს თუ უარყოს ამერიკული ფასეულობები და კერძოდ, ინგლისური ენა. ის ხდება, რომ აძლევს რა შანს ინგლისურს შეადლოოს მშობლიური ენის სიერცეში, უქმნის მას ენობრივი სიერცის „ოკუპაციის“ საფრთხეს, რასაც ნაციონალური ენობრივი იდენტურობა ნაწილობრივ ან სრულ დაკარგვამდე მიჰყავს.

ნაციონალური ენობრივი იდენტურობა დიდემის წინაშე დგას: დაიცვას თავისი კულტურულ ენობრივი საფუძვლები, თუ მიჰყვას გლობალიზაციის საფორ ტენდენციებს და ნება მისცეს თავს დაუქვემდებაროს თავისი ენა სხვას, მოცემულ შემთხვევაში ინგლისურს. თანამედროვე მსოფლიოში ეს ასევეა, რადგან ინგლისურ ენას უკვე ყვადარ გაავათვისუფლებთ მისი ენა-დინორის როლისაგან.

თუ ინგლისური ენა კვლავ გაავრცელდეს თავს მოახვიოს თავისი სიტყვები სხვა ენას, მაშინ შეიძლება ვისაუბროთ გლობალური ენობრივი სიერცის წარმოქმნაზე, რასაც, თავის მხრივ,

თანდათან მიეყვარათ მთელ პლანეტაზე მონოკულტურის ჩამოყალიბებისაკენ და მომავალში გლობალური ენობრივი იდენტურობისაკენ. თუმცა ამ ჰიპოტეზას მრავალი საწინააღმდეგო თვალთახედვაც გააჩნია.

მაგალითად ფ. კასიდი თვლის, რომ „მსოფლიო ისტორიულ პროცესს გააჩნია ორი საწინააღმდეგო მაგარი ერთნაირად თანაბარი ტენდენცია: პირველი, კულტურათა საყოველთაო ერთობა და მეორე, საკუთარი ეთნოკულტურის დაცვა. ამიტომ, ერთიანი კულტურის წარმოქმნის იდეა სუპერეთნოსის ან „მეგასახოვადობის“ შესახებ უტოპიაა, ილუზიაა (კასიდი 2003, 79). სრულიად საწინააღმდეგოს ამტკიცებს უ. მაიკმარლი, რომელიც მიუთითებს, ტრანსნაციონალური კულტურის შესაძენად ურდაბნე, სადაც ამერიკული და ნაკლებად დასავლეთურული ელემენტები დომინირებს. იგი შედგება გლობალურად, ეთნოპოლიტიკურად ორიენტირებული კულტურისაგან და ყოველგვარი დიალოგი მასთან უკვე შეუძლებელია“ ანუ, თუ ასეთი დიალოგი საერთოდ შესაძლებელია, ის შესაძლებელია მხოლოდ კულტურის შიგნით, რომელიც არსებობს პეგემონი კულტურის საერთო წინამძღვრებისა და პარამეტრების მიღების საფუძველზე (მაკბრაიდი 2003:82).

რა თქმა უნდა, ყოველ სოციუმს თავისი „იზონიტები“ აქვს, დაცვას თავისი კულტურა და ენა სხვა კულტურისა და ენისაგან. მიუხედავად ამისა, მრავალი სოციუმი დამოკიდებული ხდება ამერიკულ კულტურაზე, რომელიც მისწრაფვის დაიპყროს მისი ყოფის ყველა სფერო. მსგავს სიტუაციაში შეიძლება წარმოიშვას ყველა სოციუმისათვის საერთო რამ: შეათავსოს ერთმანეთს თავისი მრავალფეროვნება და დომინირებული ამერიკული კულტურის მრავალფეროვნება. შედეგად ენობრივი სიერცის კომუნიკაციური ენა გახდება საერთო ყველაათვის, სადაც პეგემონი ენის სათამაშო წესები ჩამოყალიბდება, რომელსაც ექნება მისწრაფება დაიმონოს დანარჩენი ენები და ენობრივი სიერცე აქციოს გლობალურად. ენობრივ იდენტურობას საერთოდ აღარ რჩება თავისი ენის გამოყენების არჩევანი, რადგან ინგლისური უკვე დასაწყისშია შეთავაზებული.

ასე რომ, დღეს კაცობრიობას მართებს დაფიქრება. ერთი მხრივ, ის აცნობიერებს ამერიკული კულტურის სულ უფრო მზარდ გავლენას კულტურათაშორისი კომუნიკაციის პროცესში, ხოლო მეორე მხრივ, მშობლიური კულტურის დაცვის აუცილებლობას. „უნა არ არსებობს კულტურის გარეშე“ (სეპირი 2001:185). შესაბამისად კულტურის დაცვით, სოციუმი იცავს მშობლიურ ენას და პირიქით, „მთავარ საშუალებად ინდივიდის ენობრივი სიერცის გარდაქმნისა მისი სოციალიზაცია ითვლება“ (მასლოვა 2001:121). ასე რომ, ეგუება რა სოციუმის ყოფის პრობებს მისმა წარმომადგენლებმა უნდა გაითავისონ წლებით დაგროვილი ენობრივი ინფორმაცია. მხოლოდ ასე შეძლებს ენობრივი იდენტურობა წინ აღუდგეს ინგლისური ენის ძლიერ ზეგავლენას და მშობლიური ენის სიერცეში მის ჩარევას. ყველამ უნდა დაიცვას „ქცევათა ნორმები“ კომუნიკაციურ ველზე. უდაოა, რომ საერთაშორისო ენა აუცილებელია თანამედროვე სამყაროში, მაგრამ ის არ უნდა გახდეს ბარიერი სხვა ენათა თვითგანვითარებისა და სრულყოფილებისათვის. ასე რომ, გლობალური ენობრივი სიერცის კონსტრუირება დამოკიდებული იქნება არა მარტო სახელმწიფოთა საშინაო და საგარეო პოლიტიკაზე, არამედ თვით ენობრივი იდენტურობის შინაგან სურვილზე, რომელიც მოცემულ სიტუაციაში თავისი და უცხო კულტურისა და ენის შუამავლად გამოდის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კასიდი 2003: Кессиди Ф. Х. Глобализация и культурная идентичность//Вопросы Философии №1.
2. კრისტალი 2001: Кристалл Д. Английский язык как глобальный. М.
3. მაკბრაიდი 2003: Макбрайд У. Глобализация и межкультурный диалог//Вопросы Философии №1.
4. მასლოვა 2001: Маслова В. А. Лингвокультурология. М. «Академия».
5. სეპირი 2001: Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. М. «Прогресс».

Language Identity in the Process of Modern Intercultural Communication

The given paper considers the place of language identity in the process of modern intercultural communication, the influence of American culture and the English language on the closely connected with them inceptive problem of global language space construction possibility.

As modern world becomes global it is more and more difficult to prevent most countries from the influence of powerful countries and, of course language is the most vulnerable to such changes. It has to make a very difficult choice: accept new borrowings caused by cultural and language relationships and in this way loose its identity, or preserve its historical and cultural knowledge and try to save its identity. This process of loosing language identity is becoming faster now with the introduction of new communicational technology – internet.

The paper presents different views and approaches of many scientists working on the given problem at the same time the ways of solving this problem are presumed.

ენობრივი სიტუაცია თანამედროვე საქართველოში

(მითი და რეალობა)

საქართველოში ენობრივ-კომუნიკაციური სიტუაციის ანალიზისა და ენობრივი პოლიტიკის შემუშავების მიზნით რეალური კვლევა-ძიებადი მხოლოდ უკანასკნელ ხანებში დაიწყო (ენობრივი პოლიტიკა 2009). მაშასადამე, ამ მიმართულებით კვლევადობის გააქტიურება ხდება ქვეყანაში პოლიტიკური კურსის რადიკალური ცვლილებისა და გეოპოლიტიკური კატაკლიზმების პირობებში, რაც, ცხადია, უშუალოდ ზეგავლენას ახდენს არსებულ ენობრივ-კომუნიკაციურ სიტუაციაზეც.

სწორედ ამ ზეგავლენის შედეგია ის, რომ მიმდინარეობს ენათა სოციალური ფუნქციების გადანაწილების პროცესი, რაც გეოპოლიტიკური ორიენტაციის შეცვლის პირობებში ნებისმიერი ქვეყნისათვის სასებებით ნორმალური, ბუნებრივი და ლოგიკური მოვლენაა (რეკომენდაციები - 2001).

ამავე დროს, ეს პროცესი არსად და არასდროს არ ყოფილა სრულიად უმტიკენულო, რაც ასევე სასებებით ბუნებრივია, რადგან „ენობრივი პოლიტიკა ორმხრივ პროცესს წარმოადგენს. ერთმანეთს ეჯახება, ერთის მხრივ, ენობრივი დაგეგმვის ღონისძიებები და, მეორეს მხრივ, სასოგადოების ბუნებრივი ენობრივი მისწრაფებანი“ (ტაბიძე 2005: 223). ამიტომ მასში გაუზარებელი ჩარევისა და მოვლენათა ხელყოფიერად დასჯერების შემთხვევაში ყოველთვის ჩნდება ენობრივი პოლიტიკის რეალობისაგან საერთოდ მოწყვეტის საფრთხე, რაც ყოველად დაუშვებელია.

რა მდგომარეობაა ამ თვალსაზრისით საქართველოში?

ენათა სოციალური ფუნქციების გადანაწილების პროცესი საქართველოში თითქმის ორი ათწლეულია მიმდინარეობს და იგი შეეხო უმთავრესად რუსულ და ინგლისურ ენებს როგორც თავად რუსი ლინგვისტები წერენ, „Расширение пространства английского языка – характерная черта для всего мирового сообщества начала XXI столетия. По последним данным Британского совета, на английском языке в качестве родного, второго или иностранного языка в третьем тысячелетии будут говорить более миллиарда человек. Английский язык получает всё большее распространение в странах Магриба, Африки и Юго-восточной Азии. В странах Центральной и Восточной Азии он вытесняет немецкий из делового мира, а в странах Африки - португальский. В настоящее время английский язык является единственным официальным или официальным наряду с другими языками более чем в 75 странах.“ (მერვინცვი 2003: 45).

სხვა ენებისაგან განსხვავებით, საქართველოში ინგლისურ ენას მკვიდრი ფონისი არ ჰყავს. ასე რომ, ინგლისურ და რუსულ ენებს შორის სოციალური ფუნქციების გადანაწილების პროცესი აქ განაპირობა ინგლისურის როგორც უცხო ენის ავტორიტეტის ზრდამ. ამავე დროს ქვეყნის მიერ პოლიტიკური პარადიგმის შეცვლიდან თითქმის ოცი წლის გასვლის შემდეგ ნათლად ჩანს ისიც, რომ ინგლისურთან ერთად მკარ პოზიციებს ინარჩუნებს რუსულიც, რისი დასტურადაც შემდეგი მაგალითებიც საკმარისია:

ა) „ეროვნული სასწავლო გეგმისა“ და უცხო ენების საგანმანათლებლო სტანდარტების მოთხოვნათა შესაბამისად ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლა ვიდებულება მოსწავლეებს მისცეს ორ ან სამ უცხო ენაზე უორიერობისათვის აუცილებელი განათლება. ამასთან, პირველი და მეორე უცხო ენის ასარჩევად შეთავაზებულია ნეულებრივ ოთხი ენა: ინგლისური, რუსული, გერმანული და ფრანგული. მაშასადამე, კანონმდებლობის დონეზე არცერთი უცხო ენა პრივილეგირებულ, სასათბურე მდგომარეობაში არ არის ჩაყენებული. ასეთ პირობებში რუსული ენა მთელი საქართველოს მასშტაბით ისწავლება თითქმის ყველა საჯარო სკოლაში.

ბ) თუნდაც აჭარის ოცობისის უცხო ენების მასწავლებელთა ზეგარითი წილის მაგალითზე ნათლად ჩანს, რომ საჯარო სკოლაში რუსული ენა კვლავინდებურად ინარჩუნებს წამყვანი უცხო ენის ადგილს (იხ ნახ. 1 და ნახ. 2, ციფრებში ასახულია პროცენტული მონაცემები);

გ) დაახლოებით ანალოგიურ სურათს იძლევა ერთიანი ეროვნული გამოცდების შედეგების ანალიზიც, ასე მაგალითად, გამოცდების 2005 და 2008 წლების შედეგებიდან ჩანს, რომ მართალია, აბიტურიენტთა არმყენაში რუსულმა ენამ პირველობა დაუთმო ინგლისურს, მაგრამ ამავე დროს იგი მეორად ინარჩუნებს მეორე ადგილს (იხ. ნახ. 3);

დ) იგივე შეიძლება ითქვას სტუდენტთა მიერ უცხო ენის არჩევანის მიხედვითაც, ასე მაგალითად, მთავა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გასული და მიმდინარე სასწავლო წლების მონაცემებიდან ჩანს, რომ თუ ინგლისურ ენას ირჩევს სტუდენტთა საერთო რაოდენობის

ნახევარი ან ნახევარზე ოდნავ მეტი, რუსულს ირჩევს სტუდენტთა თითქმის ერთი მესამედი ან ოდნავ მეტი.

სამწუხაროდ, ვითარება რადიკალურად იცვლება დაახლოებით ბოლო ორი-სამი წლის განმავლობაში. კერძოდ, გაჩნდა იმის ნიშნები, რომ მოსალოდნელია დაიწყოს რუსული ენის ფუნქციონირების სფეროს ხელოვნურად შეზღუდვა, და იგი გადაიზარდოს რუსული ენის საერთოდ გამოდევნის პოლიტიკაში ყოველივე აისუსე აშკარად მიგვითითებს ბოლო დროს გადადგმული შედეგი ნაბიჯები:

1) უმაღლეს სასწავლებლებს (მათ შორის სახელმწიფო უსდ-ებსაც) ნება დაერთოთ ბაკალავრიატში მისაღებ გამოცდებზე სტუდენტებს შესთავაზონ არა ოთხიდან ერთ-ერთი ევროპული ენის, არამედ მხოლოდ ერთი რომელიმე უცხო ენის ჩაბარება.

საით არის მიმართული ეს ნაბიჯი? ცხადია, სკოლის მოსწავლეთა მიერ რუსული ენის არჩევანის მოტივაციის წინააღმდეგ. მართალია, უმაღლეს სასწავლებლებს მიმდინარე წელს ამ უფლებით მასობრივად არ უსარგებლებიათ, მაგრამ, მოსალოდნელია, რომ ახლო მომავალში ამ ნაბიჯი ყველა გადადგამს, მათ შორის სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლებიც. თუ ეს ასე მოხდება, ადგილი ექნება საკუთარი მოქალაქეებისათვის უცხოური ენის არჩევანის წართმევას. ამით კი მასობრივად დაირღვევა იმ ადამიანთა უფლებები, ვისაც სურვილი ექნება ჩააბაროს არა უმაღლესი სასწავლებლის მიერ არჩეული ენა (ცხადია, ეს იქნება ინგლისური), არამედ, რუსულსაც რომ თავი გაეჩაფხოთ, ვერმანულო ან ფრანგული.

2) აშკარად გამოიკვეთა რუსული ენის სამეცნიერო მიმოქცევიდან ხელოვნურად გამოდევნის პროცესიც, რისი დასტურიცაა ის, რომ:

ა) უმაღლეს სასწავლებლებში (მათ შორის სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში) საღოკაროს პროგრამების უმრავლესობა კონკურსანტებისაგან ითხოვს არა ერთი რომელიმე უცხო ენის (როგორც ეს დღემდე ხდებოდა), არამედ მხოლოდ ინგლისური ენის ჩაბარებას;

ბ) სამეცნიერო გრანტების კონკურსებზე პროექტების წარდგენა ხდება არა ერთ რომელიმე ევროპულ ენაზე, არამედ მხოლოდ ინგლისურ ენაზე;

გ) სამეცნიერო კონფერენციებზე ნაშრომთა რეზიუმეების მოთხოვნა ხდება არა ერთ რომელიმე ევროპულ ენაზე (როგორც ეს დღემდე ხდებოდა), არამედ მხოლოდ ინგლისურ ენაზე.

არ შეიძლება ახეთ ვითარებაში არ განჩდეს საგნებით ლოკალური კითხვები:

• კი მაგრამ, სამეცნიერო სფეროში რითი ჩამორჩება რუსული ენის პოტენციალი თუნდაც ინგლისურს?

ცხადია, არაფართო! კაცობრიობის სამეცნიერო და კულტურული მემკვიდრეობა რუსულ ენაზე ისეთივე დოზითაა აკუმულირებული და ხელმისაწვდომი, როგორც ინგლისურ ენაზე და მეორეც, ევროპაში (და არა მარტო ევროპაში) რუსული ენის ცოდნისადმი მოთხოვნილება ისევე მაღალია, როგორც ინგლისურისადმი. ამის ნათელი დადასტურებაა თუნდაც ის, რომ შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მთავმართის სპეციალობის უცხოელი (ეკრძოდ, თურქი) სტუდენტებიც კი დამატებითი (minor) სპეციალობის სახით ირჩევენ რუსულ ენას და არა თუნდაც ინგლისურს, რომელსაც, სხვათა შორის, არც თუ ისე თავისუფლად ფლობენ.

• ესაჩირობა თუ არა საქართველოში ინგლისური ენის სიერციისა და პოპულარობის გაზრდას რუსული ენის ხელოვნური შეზღუდვა?

არა! ინგლისური ენა ამის გარეშეც ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული ენაა ქვეყანაში და საესებით ბუნებრივად ისედაც იმკვიდრება პირველი უცხო ენის სტატუსს. ამიტომ ინგლისური ენის პოპულარიზაციას არაფერში არ წაადგება რუსული ენის ფუნქციური დატვირთვის ხელოვნური შეზღუდვა.

როგორც ჩანს, უკვე დროა სმამაღლა ითქვას, რომ ინგლისური ენით რუსულის ხელოვნურად ჩანაცვლების, ინგლისურის დაჩქიერების ხარჯზე რუსულის გამოძქეების პროცესის წახალისება ყოველად დაუშუქებელია, რადგან:

ა) იგი ზიანის გარდა არაფერს მოუტანს ქვეყანას, რომელიც, მიუხედავად თავისი პოლიტიკური კურსისა და ორიენტაციისა, მუდამ იქნება იმ შესობლების გარემოცვაში, რომელშიც დღემდე იყო.

ბ) იგი ზიანის გარდა არაფერს მოუტანს ქვეყანას, რომელსაც დასაბრუნებელი აქვს რუსული სიერცისაქენ ორიენტრებული (სამწუხაროა, მაგრამ რეალობაა!) რეგიონები. როგორც არ უნდა განვითარდეს მოუფლები, პრობლემის მოგვარების გზაზე აფხაზებთან და ოსებთან უშუალო კონტაქტებს ალტერნატივა არ აქვს. მწელი წარმოსადგენია, რომ ახლო (და თუნდაც შორეულ) მომავალში მათთან სასაუბრო ენა იყოს არა რუსული, არამედ ინგლისური.

გ) გაუმართლებელი და დაუშუქებელია აფხაზებთან და ოსებთან დამირისპირების გადაშქვეტ ფაქტად ენობრივი საკითხების გამოცხადება და მათთან კონფლიქტებისათვის ენობრივი ომის კვალიფიკაციის მიცემა (ენობრივი პოლიტიკა 2009). პოლიტიკური კატაკლიზმები, ცხადია,

გარკვეულ გადუნებას ახდენს ენათა სოციალურ ფუნქციებზე, მაგრამ ენა პოლიტიკის მიხედვით და მსხვერპლად არ უნდა იქცეს.

დ) ინგლისურის დამკვიდრების ხარჯზე რუსულის გამოყენების პროცესის წახალისება ისეთივე უკიდურესობაა, როგორც იყო ერთ დროს მხოლოდ რუსული ენის გაბატონების პოლიტიკა. სახელმწიფომ შეიარაღ და პრინციპულად უნდა გაატიროს სახელმწიფო ენის სტატუსის გაძლიერებისა და სრულფასოვანი ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი ყველა ზომა და ღონისძიება. უცხოურ ენების სოციალურ ფუნქციათა დარღვევებში ხელშეწყობის ჩარევა კი, ვფიქრობთ, ყოველად დაუშვებელია.

ამრიგად, ქართული ენობრივი პოლიტიკა ყოველთვის აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდეს რეალურ ენობრივ-კომუნიკაციურ სიტუაციას და მიზნად უნდა ისახავდეს მის სამართლიანად დარღვევებებს. ამიტომ სრულიად გაუმართლებელია ამ მიზართულებით გაუასრებელი ნაბიჯების გადადგმა. წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი შეიძლება მთლიანად მოწყვედეს გეოპოლიტიკურ რეალობას და გადაეშვას მითებისა და ილუსიების საშიფროში, რაც დაუშვებელია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

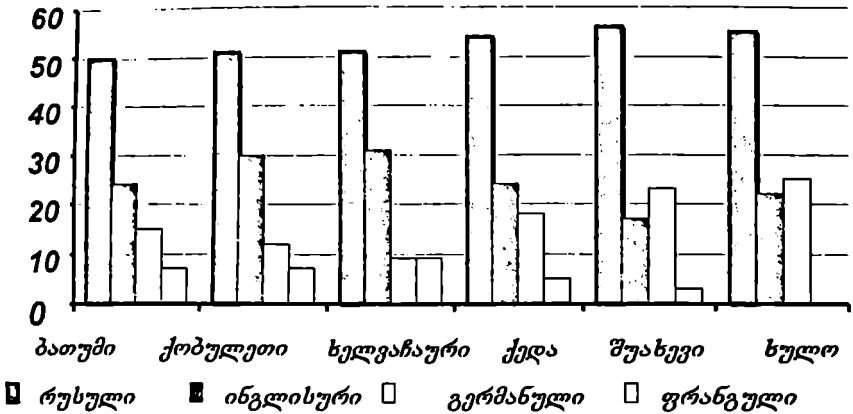
1. ენობრივი პოლიტიკა. 2009: ენობრივი პოლიტიკა. რეკომენდაციები ენობრივ უზირესობათა დაცვის მიზართულებით ენობრივი პოლიტიკის შემუშავებისათვის. იბ. <http://www.vri.ge/news/53.html>.
2. რეკომენდაციები 2001: Рекомендации Международной конференции “Язык и общество на пороге нового тысячелетия: итоги и перспективы” Москва: <http://socioling.narod.ru/Confus.htm>.
3. ტაბიძე 2005: ტაბიძე მ. ენობრივი სიტუაცია საქართველოში და ქართული ენის ფუნქციონირების საკითხები”. გამომცემლობა „მერანი“. თბილისი.
4. ჩერვონცევი 2003: Червонцев А. Английский язык в современном мире // Решение национально-языковых проблем в современном мире. Сборник трудов под ред. Е. П. Чельшова. СПб.
5. ჭილაძევილი 2005: Чиналашвили Е. Место русского языка в системе образования Грузии (К построению оптимальной языковой формулы) <http://www.slavcenter.gc/print.php?p=art/20050205-160610>

დანართები

ნახ. 1.

ქალაქი, მუნიციპალიტეტი	მოქმედ პედაგოგთა რაოდენობა	მ/შ უცხო ენების პედაგოგები	მ/შ რუსული	მ/შ ინგლისური	მ/შ გერმანული	მ/შ ფრანგული
ბათუმი	1 677	351 (21 %)	175 (30 %)	84 (24 %)	51 (15 %)	23 (7 %)
ქობულ.	1 539	243 (16 %)	123 (51 %)	73 (30 %)	29 (12 %)	17 (7 %)
ხელვაჩ.	1 515	244 (16 %)	124 (51 %)	75 (31 %)	22 (9 %)	23 (9 %)
ქვლეტი	624	77 (12 %)	42 (54 %)	19 (24 %)	14 (18 %)	4 (5 %)
შუახევი	824	91 (11 %)	51 (36 %)	16 (17 %)	21 (23 %)	3 (3 %)
ხულო	981	121 (12 %)	67 (55 %)	27 (22 %)	30 (25 %)	0
სულ	7 160	1127(16 %)	582 (52 %)	294 (26 %)	167 (15 %)	70 (6 %)

ნახ. 2.

ნახ. 3

	2005	2008
ინგლისური	53 %	50 %
რუსული	24 %	26 %
გერმანული	17 %	22 %
ფრანგული	4 %	2 %

T. Avaliani (Batumi)

Lingual Situation in Nowadays Georgia
(Myth and Reality)

1. The searches on analyzing lingual and communicative situation and working out lingual policy started in recent years. As it seems, the obvious influence of changing political course of the country on the process of the problem solution and political cataclysms, due to which it is accepted the country's lingual policy to separate from geopolitical reality and get into the universe of illusions and be against of lingual and communicative reality.

2. It is obviously unjustified, for instance, to declare the lingual issues as decisive factor of conflict with Abkhazia and Ossetia. It is also unjustified and inadmissible to displace English language with Russian artificially and in general, to encourage the process of banishing Russian language. Unfortunately, this process has already begun and it touched only scientific sphere. Continuation of the process and further deepening will not be profitable for us.

MODALITY IN THE GEORGIAN LANGUAGE

1. Introduction

Different languages have different ways of expressing modality. In the Georgian language there is no complete classification of modality that make the general characterization of modality difficult.

The following paper attempts to build the structure of modality in the Georgian language. In the English language lexical-grammatical means (modal verbs, modal words and mood) make the field of modality. Modality belongs to general categories of a natural language. The category of modality is the lingual universal, though too complex and debatable.

In Georgian according to modality there are varied sentences. Position of the speaker (the speaker's attitude towards the content of the sentence) is the essential point of modality. Confirmation, certitude, speaker's supposition, possibility, wish, command and other feelings can be expressed by means of the modality.

Modality, as the morphosemantic category creates the united system and covers each level of the language: morphological level (the category of mood), morpholexical level (modal verbs and particles), syntactical level (types of sentences according to modality, parenthesis).

2. Means of expressing modality in Georgian language.

In Linguistics Modality is defined in a number of ways. Some define it as "the relationship between a subject and a predicate". Others describe it as "the speaker's grammatically expressed relation towards the reality". (Palmer 1979:52) From a speaker's evaluation, modality is the speaker's cognitive or volitive attitude towards the state of affairs, his commitment or detachment, his envisaging several possible courses of events or his considering of things being otherwise.

In the Georgian language modality is basically expressed by means of the category of mood. Modal verbs, particles and adverbs are also used to express this phenomenon. According to some linguists parenthetic word-expressions are also included in this group (Kvachadze 1988: 295).

My study of modality in the Georgian language aims at examining three main ways of expressing modality in this language: mood, parenthesis and modal particles.

2.1 Mood as the means of expressing modality.

The category of mood has given rise to so many discussions, and has been treated in so many different ways, that it seems hardly possible to arrive at any more or less convincing and universally acceptable conclusion. Various definitions of the category of mood have been proposed. One of them is the following: "Mood expresses the relation of the action to reality, as stated by the speaker." Mood indicates the attitude of the speaker towards the action expressed by the verb. In the Georgian language there are three moods: Indicative, Imperative and Subjunctive. If the action expressed by the verb is the real fact then the mood selected to from it is indicative, if there is possibility or probability then mood is subjunctive and when the form of the verb points that the subject must fulfill the action, it is imperative.

The use of the indicative mood shows that the speaker represents the action as real. The mention of the speaker (or writer) that represents the action as a real is most essential. If we limited ourselves to saying that the indicative mood is used to represent real actions, we would arrive at the absurd conclusion that whatever has been stated by anybody (in speech or in writing) in a sentence with its predicate verb in the indicative mood is necessarily true. We should then ignore the possibility of the speaker either being mistaken or else telling a deliberate lie. The point is that grammar (and indeed linguistics as a whole) does not lead to the ultimate truth or untruth of a statement with its predicate verb in the indicative (or for that matter, in any other) mood. What is essential from the grammatical point of view is the meaning of the category used by the author of this or that sentence. Indicative mood is mostly used in speech.

niki meughles gacilda (Nick divorced his wife)

bichi stklis gubes gadaakhta (The boy jumped over the pond)

The verbs of all tenses have indicative mood. The verb in the Indicative mood can be in Present, Past and Future Tenses: *vser*, *vserdi*, *davstere*, *davcer* (I write, I was writing, I wrote, I'll write).

In the imperative mood the speaker urges the person addressed to fulfill an action. This may be expressed in the form of a command, a request, a warning, etc. In modern Georgian language the imperative mood is not obviously expressed. It does not have any specific marking affixes. Intonation is the main sign of the Imperative mood. It always supposes the listener's reaction. For example:

modi! nu tsakhval(Come! Do not go.)

Imperative mood can also express prohibition. In this case the verb is always accompanied by the particles *nu* and *ar* (not). e.g.

sigarets aq nu motscv. (Do not smoke here)
es ar gaaketo, akrz'alulia. (Don't do this, it's forbidden.)

In the Georgian language subjunctive mood shows that the action expressed by the verb is not a real fact, but a wish, a desire, a purpose, a suggestion, an order, a condition, etc.

iqneb moekalit. _ mashin chemi mxrit usindisoba iqneboda.
("You might have been killed" He said. "It wouldn't have been honourable.")

Subjunctive mood is expressed in the subordinate clauses, where the main clause is connected to the subordinate clause with the linking words: *rata, rom, nusu, tu* and relative pronouns: *sadac, vinc, rac*. Though there are cases when there is no linking word at all:

is shin w'avida, rata yvelaperi moegvarebina.
She went home to settle everything.

Subjunctive mood expresses possibility and supposition:
albat ipiqra, amas vitonac gaigebdao da aghar mostsera.
I suppose he thought she could find that out for herself and didn't write.

It can also express wish:
rom shemeazios kvelapers gavaketebdi.
If I could I would do everything.

Subjunctive mood expresses the different modal nuances with the auxiliary contextual means: modal particles (unda, ikneb, lamis. . .), modal words (uechvelad, udavod, namdvilad. . .), parenthetical words and phrases (vin icis, ra tkma unda, rogorc chans, rogorc etkoba. . .).

So, mood is the grammatical category in the system of verb that defines modality of the action. It indicates the attitude of the action toward the truth, formed by the speaker.

2.2 Parenthesis in Georgian language.

As it is believed that parenthesis creates the modal nuance in the Georgian sentence and different scholars have different ideas about its grammatical nature, I decided to describe a general idea of the nature of the problem.

Kvachadze defines parenthesis as words and word groups grammatically not connected with the parts of the sentence that shows the speaker's attitude towards the content of the sentence (Kvachadze 1988: 295). Parenthetical words and phrases with its modern structure are the result of the changes in the Georgian language. Parenthesis with its lexical constituents, etymological nature, connection with other parts of the sentence and according to its place and function in the sentence are diverse.

The main point about parenthesis is to define its connection with the sentence (in which it appears) and the parts of the sentence. Shanidze notes that apart from the members of the sentence there are words and phrases that have no grammatical connection with the sentence in which they stand and thus are independent elements. Such elements are referred to as parenthetical words. (Shanidze 1962: 74) This definition makes it clear that parenthesis is not the direct part of the sentence, nor it can be considered as its member.

In case of deleting the parenthesis the structure of the sentence still remains unchanged. However, semantic changes are obvious. Thus it can be concluded that semantic changes on the one hand and invariability of the construction on the other are characteristic of the deleted parenthesis. This fact points to the semantic and grammatical connection between parenthesis and the sentence in which it stands. Thus, parenthesis is not connected with the sentence syntactically, but its connection conveys the semantic character. Parenthesis differs from other parts of the sentence by its function and by not having the syntactic connection with other words.

Parenthetic word and word groups are various according to their meanings. They express modality i.e. they show the attitude of the speaker towards the content expressed in the sentence. Accordingly two sub-groups can be set up:

a) Parenthesis, expressing that the speaker is sure in the certainty of the said. Such words and phrases as: *iskhadia* (it's clear), *ra tkma unda* (of course), *rasakvirvelia* (certainly), *utuod* (surely) are used in such cases.

sasartlosi gaircheva da ik, iskhadia, chven movigebi.

It will be hear court and it's clear that we'll win.

ra tkma unda, arts am saxlis patroni jida damshvidebuli.

Of course, even the owner of the house was not calm.

b) Expresses the speaker's supposition, doubt towards the content of the sentence. In such cases the words such as: *mgonia* (I think), *shesadzlebelia* (it's possible), *rogoris etkoba* (as it seems) and others, are used.

mamatkveni, mginoa, mashin shin ar iko.

Then, I think, your father was not at home.

Parenthetic words and word groups are so varied, that it's difficult to settle all the questions arising while contemplating them. Connection of the nouns, verbs, adverbs with the main parts of the sentence and sometimes the

whole sentence is used to express parenthesis. It explains the fact that one and the same word or phrase can be the part of the sentence in one case and the parenthesis in another.

2.3 Modal particles.

Modal words and word groups are the lexical means of expressing modality. For example, if we compare two sentences: *bavshvi iskalshi chavurda* (*The child fell into the water*) and *bavshvi kinagham iskalshi chavurda* (*The child nearly fell into the water*), we can notice that there is a great difference between them. In the first sentence the action was fulfilled, in the second it was not. Here the word *kinagham* (nearly) makes the difference that gives the sentence the different modal character.

In the Georgian language there are some modal elements that have undergone changes from their verbal forms. For example: *egeb/egeba, iqneb/iqeba, etkoba, chans, lamis unda ginda/gind* . . . Some of them have only modal character in the Georgian language (*egeb, lamis*...), others have both the modal character with the verbal functions (Jorbenadze 1993: 267). I focus here on some of these modal elements.

The particle *egeb* is widely spread in modern Georgian language. The particle *ikneb* is its synonym that expresses the same meaning as the verb *egeb*: possibility, doubt, wish. Its place in the sentence is distinct - it is always related to the verb and expresses the possible accomplishment of the action expressed by the verb.

egeb tserils tsers.

May be he's writing the letter.

In modern Georgian language the modal form *egeb* has the advantage, but *egeba* and *egebis* forms are also used. The verb *egebis* as I have mentioned expresses possibility, but it is accompanied by the certainty of performing something, i.e. certainly the action expressed by the verb must be fulfilled. But the particle *egeb* expresses the possibility of fulfilling the action, that is accompanied with the desire of performing, but with doubt.

Thus it can be noted that the modal form *egebis* in Old Georgian language was used as a verbal function, but in the historical period it lost its verbal marks that was caused mainly as it defined the action expressed with the verb or adverb. But the possible fulfillment of the action remained and wish and doubt were added to it. Its functions became similar of the functions of the particle and was included into the group of particles.

iqneba (perhaps) in Modern Georgian language has two functions, as a verb and as a modal element (Jorbenadze 1993: 269). The general meaning of the verb *iqneba* is "it will exist" and from this developed the semantics. It was the bases to use this element with the modal meaning: *iqneba movides* (*I wish he'll come*).

Later the modal element *iqneba* widened its semantic sphere and now it also expresses the supposition. e.g. *iqneba tsers* (*perhaps he's writing*), *iqneba tsoda* (*perhaps she knew*). The spheres of using *iqneba* as a verb and a modal element obviously differ. With the noun it has the function of verb (*iqneba shekhvedra, the meeting will be held*) and with the verb it can only be used as a modal element (*iqneba daisera, perhaps he wrote*).

One of the characteristics of the modal verbs is the fact that they are semantically related to the other verb, i.e. they give the complete information only related to the other verb. May be it was the main reason that the verbs lost their verbal marks and became the transformed modal particles (Sharashenidze 1999: 109).

From the modal particles it's interesting to focus on the adverb *albat* (*probably*), that can conditionally call adverb as it has become the particle and related to other words it strengthens and determines the semantics of the word. It is clearly seen in the sentences where the particle *albat* is preceded or followed by the predicate. For example:

shoridan, albat, ase chans.

It probably seems so from the distance.

The modal element *unda*(*must*) has made a transition from a form occurring as an independent verb to an auxiliary or particle occurring together with a main verb (Harris). *unda* is seldom separated from the main verb: *kinoshi unda tsavides* (*he must go to the cinema*). By the time the verb *unda* developed the semantics of the modal element (it is necessary). Its meaning developed step by step: "surs, survili aqvs", "schirdeba, esachiroeba", "sachiroa, aucilebelia" ("he wishes", "he needs", "its necessary") (Jorbenadze 1993: 272). The modal element *unda* definitely differs from the verb *unda*. As the modal element it is always used in the subjunctive mood.

3. Conclusion

Modality as morphosemantical category creates united system in the Georgian language. It is represented at each level of the language and includes the following semantic nuances: possibility of the action, necessity, permission, prohibition; quality of certainty (doubt) of the speaker towards the expression and relation to objective reality: how speaker (author) estimates fact expressed linguistically.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვაჭავაძე 1988: კვაჭავაძე ლ. "თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი". გამომცემლობა "განათლება". თბილისი.
2. პალმერი 1979: Palmer F. R. "Modality and the English modals". London - New York.
3. შანიას 1962: შანიას აკ. "ქართული ენის გრამატიკა". I. მორფოლოგია. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
4. შარაშენიძე 1999: "ჩქნებ ნაწილაკის ისტორიისათვის": თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კრებული "ენათმეცნიერების საკითხები". 2. თბილისი.
5. ჯორბენაძე 1993: ჯორბენაძე ბ. "ნაწინარი მოდალური ელემენტები ქართულში". კრებ: "ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები". X. თბილისი.

სოფიო ყიფიანი (თბილისი)

მოდლობის კატეგორია ქართულ ენაში

ნაშრომში განხილულია მოდლობის გამოიხატველი საშუალებები ქართულ ენაში. მოდლობა, როგორც მორფოსემანტიკური კატეგორია, ქართულ ენაში ერთიან სისტემას ქმნის. მოდლობა მოიცავს ენის თითოეულ საფეხურს: მორფოლოგიურ დონეს (კილოს კატეგორია), მორფოლოგიურ-ლექსიკურ (მოდალური სმნები, მოდალური ნაწილაკები) და სინტაქსურ დონეებს (წინდადების ტიპები მოდლობის მიხედვით, წარსული). შრომაში განხილულია მოდლობის გამოიხატველი შემდეგი საშუალებები: კილო, წარსული, მოდალური ნაწილაკები. ქართულ ენას ჰემარიტად შესწევს მოსაუბრის რეალობისადმი დამოკიდებულების მრავალმხრივად წარმოინების უნარი, რაც გამოყენებული მაგალითების საფუძველზე დასტურდება.

შორისდებულის კომუნიკაციური რელევანტობა

შორისდებულის შესწავლისადმი უამრავი სხვადასხვაგვარი მიდგომები ასახულია სპეციალურ გამოკვლევებში, რომლებშიც ჩატარებულია შორისდებულის ანალიზი სხვადასხვა დონეზე. არსებული გამოკვლევების შედეგების გათვალისწინებით, იმისათვის რომ მივიღო შედარებით მეტი წარმოდგენა ამ ერთეულზე, გთავაზობთ ერთ-ერთი საინტერესო საკითხის განხილვას. ენის სხვადასხვა ფუნქციების შორის კომუნიკაციური ფუნქციის პირველობა და მისი როლი ენის წარმოქმნაში ცხადია და ამიტომ შორისდებულის გამოკვლევისას საჭიროა შევჩერდეთ მის კომუნიკაციურ რელევანტობაზე.

როგორც ცნობილია, გამოთქმის კომუნიკაციური ფუნქცია დაკავშირებულია ენის ერთეულების კომუნიკაციურ პოტენციალთან, რომლებიც შესაძლებელს ხდის მათ გამოყენებას აპრობირებ მეტყველების პროცესში, რაც იმას ნიშნავს, რომ კომუნიკაციური ფუნქცია რეალიზდება „უკვე ენის სისტემის ერთეულების მნიშვნელობაში“, რომლებსაც მიეკუთვნებიან შორისდებულებიც. რამდენადაც შორისდებულები დიდ ნაწილს არ გააჩნიათ კონკრეტულად დამატებული მნიშვნელობა კონტექსტს გარეთ, მათი მნიშვნელობა შეიძლება გაიხსნას მხოლოდ ურთიერთობის სიტუაციის გათვალისწინებით. დადგენილი იქნა, რომ „შორისდებულებიანი გამონათქვამების კომუნიკაციური მნიშვნელობა განისაზღვრება არა მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი ენობრივი შინაარსით, არამედ პრაგმატული ფაქტორებით, რომლებიც წარმოიქმნიან სიტუაციის უემოქმედებით და კონტექსტით, ხოლო თვით შორისდებულებიანი გამოთქმები განისაზღვრებიან როგორც „კონტექსტურად-დამოკიდებული ერთეულები“. ამდენად, ემოციების ფართო დიაპაზონის ამსახველი შორისდებულების ლექსიკო-სემანტიკური ვარიანტა განიხილებულია კონტექსტით და კომუნიკაციური დამოკიდებულებით, რომელიც წარმოადგენდა როგორც „სპეციფიური კომუნიკაციური დაჯგუფება-გარემოების გამოხატვა და ნებასურვილის გამოვლინება“ (მოვტოვა 2002: 44-48).

ნებისმიერი სამეტყველო სიტუაცია არსებითი სახით უემოქმედებს ენის ლექსიკურ, გრამატიკულ და პროზოდულ საშუალებების შერჩევას. მეტყველურ ურთიერთობაში ჩართვისას, მოსაზრებე ყოველთვის ირჩევს ისეთ ენობრივ საშუალებებს, რომლებიც შეესაბამებიან მოცემული სამეტყველო სიტუაციის ყველა ელემენტებს. ამიტომ ერთი და იგივე პირის მეტყველება შეიძლება შეიცვალოს სიტუაციიდან გამომდინარე, რომელიც შეიცავს განისაზღვრულ ექსტრალინგვისტიკურ ფაქტორებს, რაც ნიშნავს რომ პრაგმატულად განიპოვებულია.

ურთიერთობის სიტუაციაზე დამოკიდებულებისა და შორისდებულებს შორის ვერბალური კონტექსტიდან გაომიღინარე გამოყოფიანი ისეთი კომუნიკაციურ-პრაგმატული ტიპები, როგორიცაა ემოციონალურ-შეფასებითი, წამქმნელი და კონტაქტური.

გარსიბებისა და ნება-სურვილის გამოხატველი შორისდებულებები წინადადებებში ყველაზე ხშირად გამოიღიან „ემოციონალურად ნების გამოთქმის განკერძოებული წევრის“ როლში, რათა თავისი ფუნქციით მიამზავოს წინადადებაში პარენტულად შტანდლი სახესხვაობები ჩართული სიტუაცია. ხალხუნადა გავსება იმას, რომ შორისდებულები ემოციონალური მნიშვნელობა შესაძლებელია რეალიზდეს მხოლოდ ინფორმაციის ფონზე, თვით შორისდებულები კი ემოციონალური ელემენტის როლში თავისი მნიშვნელობით ვარიანტის კომუნიკაციური დამოკიდებულების შესაბამისად და შეუძლია მიანიჭოს გამოთქმას ას მის ზოგიერთ ნაწილს საჭირო ემოციონალური კოლორისტი.

დენ სპერბერისა და დიდერი უილსონის რელევანტობის თეორია ადამიანური კომუნიკაციისადმი თავისებური მიდგომაა. მათი მოსაზრებით ადამიანის ყურადღება, ცნობიერება ორიენტირებულია აპრობირებაზე. კომუნიკაციისას ადამიანის ყურადღება და აპრობირება თავისთავად მიემართება რელევანტური ინფორმაციისაკენ, ანუ ისეთი ღირებული ინფორმაციისაკენ, რომელსაც შეუძლია წარმოშვა კონკრეტული ფუნქციები. კომუნიკაციის მსვლელობისას კომუნიკანტთა მიერ ყურადღება მიმართულია რელევანტობისაკენ. მოსაზრებე ცდილობს ადრესატს მიაწოდოს მაქსიმალურად ღირებული ინფორმაცია რაც შეიძლება ლაკონური ენობრივი ხერხებით, ადრესანტს კი აქვს რელევანტობის მილოდინი, რაც ეხმარება მის კონკრეტულ გარემოში შექმნაში. ტერმინი „კონკრეტული გარემო“ ეკუთვნის და სპერბერსა და უილსონს. კომუნიკანტთა კონკრეტული გარემო იქმნება იმ ფაქტორებსა და ვარაუდების ნაერთით, რომელთა მანისფესტაცია ხდება კომუნიკაციის მსვლელობისას, ანუ იქმნება წინაპირობები ინფორმაციის აღსაქმელად. კომუნიკანტები მანიფესტირებულ წინაპირობათა საფუძველზე აცეხენ სახიარო კონკრეტულ გარემოს. ატორების მოსაზრებით,

კომუნისტების წარმოება ნიშნავს ობიექტის ყურადღების მიპყრობას და გულისხმობს შეტყობინებაში ჩადებული ინფორმაციის რელევანტურობას, ხოლო გადაცემული ინფორმაციის გარანტიას უწოდებენ რელევანტურობის პრინციპს. რელევანტურობის თეორიის თანახმად კომუნისტთა ოსტენციური-ინფორმაციული ხასიათისაა. ადრესანტი ოსტენციურ-მითითების საშუალებით ახდენს წინაინიშნობას მანიფესტაციას, ადრესატი კი ნაბმულია ინფორმაციულ პროცესში, ანუ ოსტენციკა და ინფორმაციული კომუნისტთა სხვადასხვა მხრიდან დანახული ერთობლივად პროცესია. ინფორმაციის რელევანტურობის ხარისხი განისაზღვრება მის მიერ წარმოქმნილი ეფექტების რაოდენობით, რომელიც დასაშვებად საჭიროა ძალისხმევა. საყურადღებოა ასევე, რომ ფორმალურ სინტაქსურად დამოუკიდებელი სემანტიკის როლში გამოყენებული შორისდებულის კომუნისტური და ინტერკომუნალური ფუნქციები განისაზღვრებიან მათი გამოწვევების მოქმედებიდან, რომლებიც ნართულნი არიან წინადადების სტრუქტურაში და რომ შორისდებულების სემანტიკური კავშირი და ნართული წინადადება ორმხრივია. შორისდებული ახდენს ყველა წინადადება-გამოთქმის დეტერმინებას და ამავდროულად ქმნის შორისდებულის აქტუალისაციის საფუძველს.

ამდენად, შორისდებულების მნიშვნელობის გამოვლენება შესაძლებელი ხდება კონტექსტიდან და მეტყველების სიტუაციიდან. შორისდებული მკიდრად არის დაკავშირებული ყველა გამოთქვამთან. გამოხატული ემოციების კომუნიკაციური მიმართულება ტექსტში გამოვლენილია შორისდებულის პროსოდის, რომელიც წარმოადგენს გამოხატვის გეგმის აუცილებელ კომპონენტს.

ინტერესს იწვევს როგორც სახეთა ფუნქციების შეტყველების ნაკაესი სხვადასხვა პაუსები, რომლებიც გამოიყოფიან შორისდებულებით. შეტყველების ინტონაციური დანახვა რეალიზდება სხვადასხვა პროსოდული საშუალებების გამოყენებით. შორისდებულიანი გამოწვევების შინაარსი ემოციური დიახარების საწყისი სიგანლია, რაც შემდგომი კრცევალება მთელ მდგრადი კონტექსტზე მოსაუბრის გრანსობის გამოსახატავად გამოხატავდად შეიძლება გამოვლენილი იყოს, რომლის მიხედვით პუნქტუაცია - ეს არ არის განყენებული ფორმალური სისტემა, არამედ სემიოლოგიური რელევანტური საშუალებაა, რომლის მოწოდება ასახოს დამწერლობაში მეტყველების დანახვა, რაც სუბიერ ფორმაში რეალიზდება სხვადასხვაგვარი პროსოდული საშუალებების დანახვებით. შორისდებულების ემოციური - შეფასებითი - ექსპრესიული შინაარსობრიობის მთელი სიმდიდრე გამოიხატება ტემპისტიკით. მხატვრული ტექსტის ძირითადი მახასიათებელია რელევანტურობა. ტექსტი რეალიზების განსაზღვრულ მოვლენას გამოხატავს ტონობრივული ფორმით და ამავდროულად აფასებს გამოხატულს, შეაქვს მასში ადრესანტის კონტაქტს. იგი ავებულისა ხატოვნებაზე და აღუბრავს მეთხელს შესაბამის შთაბეჭდილებას და ასოციაციებს. მხატვრული ტექსტის ერთ-ერთ თვისებას წარმოადგენს ის, რომ დამატებითი და ინტელექტუალური ინფორმაცია შესაძლებელია გადმოიცეს სტილისტიკურად ნეიტრალური სიტყვებით, ანუ ფართო სემანტიკის სიტყვებით. ასეთი სიტყვების სემანტიკური სტრუქტურა საოცრად მობილურია, რის შედეგადაც მათ აქვთ ფართო შეთავსებადობის უნარი და შედიან თვით სხვადასხვაგვარი კონტექსტების მრავალრიცხოვან ოდენობაში. სიტყვას მხატვრულ ტექსტში აქვს მდგრადი მობილური სემანტიკური მხატვრული ტექსტის მთელი სისტემაზე.

როგორც სემიო აქსიოლოგია კომუნიკაციის მსვლელობისას კომუნიკანტთა მთელი ყურადღება მიმართულია რელევანტურობისაკენ. ადრესანტი ცდილობს გადასცეს ღირებული ინფორმაცია. ადრესანტს კი აქვს რელევანტურობის მოლოდინი, რაც ეხმარება მას კონტრუქტი გააგრძელოს შექმნაში. ამ თვალსაზრისით

ყურადღება შეეაქვრთ შორისდებულებზე, რომლებიც როგორც ენის ყველა ემოციური ერთეული, მკიდრად არის დაკავშირებული ძირითად გამოწვევებთან. შორისდებულები შეიძლება განვიხილოთ როგორც სპეციალური სიტყვით ემოციურობა-ემოციის გამოხატვის ძირითადი საშუალებები იმდენად, რამდენადაც სწორედ ემოცია წარმოადგენს მის ძირითად ფუნქციონალურ დატვირთვას.

ლინგვისტური პრაგმატიკა ყურდნობა კომუნიკაციურ საფუძველს, რომელიც თავის მხრივ განპირობებულია ინტერსუბიექტურობის კატეგორიით. სამეტყველო კომუნიკაცია, სუბიერ იქნება თუ წერილობითი ყურდნობა ინტერსუბიექტურობის პრინციპს. მხოლოდ ორმხრივი სუბიექტურობის დიალექტიკური ერთიანობა ქმნის შესაძლებელად ენობრივ კომუნიკაციას. როგორც ცნობილია კომუნიკაციის ძირითადი მოხანია, ადრესანტის მიერ ადრესანტისაკენ მიწოდებული შეტყობინება სწორად ფაქტის ინტერპრეტირებული. შეტყობინების ვერბალიზაციაზე დიდ ზემოქმედებას ახდენს ისეთი ფაქტორი, როგორცაა რელევანტურობა. ბევრი ლინგვისტური თეორიის მიხედვით ადამიანის ენა სხვა არაფერია თუ არა „ბეჭდისა და მნიშვნელობის“ კომბინაცია, ანუ ენა შეიძლება განისაზღვროს როგორც სწორი წინადადებების წყება, რომელთა განსხვავებულ რელევანტურობა და ძალზე მნიშვნელოვანია გამოწვევების გასაგებად და აღსაწერად. კომუნიკაციის პროცესის

წარმატებით წარმართვისათვის მონაწილეები (ადრესანტი და ადრესატი) უნდა გრძნობდნენ, რომ კომუნიკაციის მსვლელობაში გარკვეული წესილი შეპქეთ და სანაცვლოდ იღებენ რაიმეს.

ჩვენი კვლევის უშუალო ობიექტია შორისდებულის გამოყენება როგორც კომუნიკაციის ერთ-ერთი ფორმა, რომლის შემუშავებითაც ავტორი მკითხველს აწვდის გარკვეულ ინფორმაციას და შესაბამისად ახდენს მასზე კონკრეტულ რეაგირებას. შორისდებულის საშუალებით მოსაუბრე ლა-კონურად გამოხატავს თავის დამოკიდებულებას ადრესატისადმი. ყურადღება უნდა გავამახვილოთ გარკვეულ სირთულეზეც, ადრესატზე ოსტატურად უნდა შეძლოს მათი გამოყენება გარკვეულ სიტუაციაში, რომ მსმენელმა ან მკითხველმა შეძლოს ჩაწვდეს მის აზრს, გაიგოს რა მიზანს ემსახურება იგი, სუსტად ამოიჭროს რა ფუნქცია აკისრია ამა თუ იმ ფრაზას კონტექსტში. კომუნიკაციური კომპენტენტურობა მითითებს იდეალურ მოსაუბრესა (მწერალსა) და ასევე იდეალურ მსმენელზე (მკითხველზე). კომუნიკაციის მსვლელობისას კომუნიკანტთა ყურადღება მიმართულია რელევანტურობისაკენ. როგორც სემოთ აღვნიშნეთ, ადრესანტი ცდილობს ლაკონური ენობრივი ხერხებით მაქსიმალურად ღირებული ინფორმაცია გადასცეს ადრესატს, ადრესატს ეს აქვს რელევანტურობის მოლოდინი, რაც ხმარდება მას კონკრეტული გარემოს შექმნაში.

თვალსაზრისუბნისათვის განვიხილოთ ნაწიკეტი ოსკარ უაილდის ნაწარმოებიდან „დორიან გრეის პორტრეტი“. მოყვანილ მონაკვეთში ავტორი აღწერს:

"Dorian didn't answer for a few moments. He was dazed with horror. Finally he stammered in a stifled voice, "Harry, did you say in inequest? What did you mean by that? Did Sibyl ___? Oh, Harry, I can't bear it! But be quick. Tell me everything at once." "I have no doubt it was not an accident, though it must be put i that way to the public. It seems that as she was leaving the theatre with her mother, about half-past twelve or so, she said she had forgotten something upstairs. They waited some minutes for her, but she didn't come down again. They ultimately found her lying dead on the floor of her dressing-room. She had swallowed something by mistake, some dreadful thing they use at theatres. I don't know what it was, but it had either prussic acid or white lead in it. I should fancy it was prussic acid, as she seems to have died instantaneously." (O. Wilde "The Picture of Dorian Gray" Popular Classics pg. 114-115)

მწერალი ქმნის წინაპირობას შექმნილი ატმოსფეროს გაღრმავებად: რამდენიმე წუთის განმავლობაში დორიანი ქვადაქცეულივით დუმდა ("He was dazed with horror"), რაც უსიამოვნო შეგრძნებას ბადებს მკითხველში. შემდეგ აღწერილია დორიანის შეშოთება თავსარდაძევეში ამბის – სიბილი ეეინის გარდაცვალების ფაქტთან დაკავშირებით. ავტორი გვახვედრებს, რომ დორიანი ფიქრობს, რომ სიბილია თავი მოიკლა, იგი ამას ეერ გადაიტაცებს და აღელვებული ემოციას ასე გამოხატავს: "Oh, Harry, I can't bear it! But be quick. Tell me everything at once."

მკითხველს აქვს რელევანტურობის მოლოდინი, შექმნილი აქვს წინაპირობა ინფორმაციის აღსაქმედაც, მსად არის ტრაგედიისათვის, უნდა ჩქარა გაიგოს რა მიზეზი სინამდვილეში, ანტეერ სებს გარდაცვალების მიზეზი და აი პარიც პასუხობს: – "It seems that as she was leaving the theatre with her mother, about half-past twelve or so, she said she had forgotten something upstairs."

დიდხანს უცდით და აღარ გამოჩენილა, ბოლოს თავის ჩასაცმელ ოთახში იპოვეს. მკედარი ცხეხა თურმე იატაკზე, მგონი შეცდომით რაღაც საწამლედი დაუღვევია, რასაც საერთოდ თეატრში ხმარობენ. ავტორი ცდილობს გარკვევით ახსნას გარდაცვალების მიზეზი და აკონკრეტებს: "I don't know what it was, but it had either prussic acid or white lead in it. I should fancy it was prussic acid, as she seems to have died instantaneously."

ტექსტის მოყვანილ მონაკვეთში შორისდებულაიანი გაონათქვამის გამოყენებით ადრესანტი ქმნის ტექსტის მოდალიობას. წარმართავს მკითხველის ყურადღებას რელევანტური კონცეპტუალური ინფორმაციისაკენ. მონაკვეთის წაქითხვის შემდეგ აღნიშნული შორისდებული ემუატურობას იძენს, აშკარა ხდება ავტორის საკომუნიკაციო ინტენცია, შორისდებული "Oh" გაიღვრებს როგორც უაილდის ამოხვერა, კენესა.

დორიანს ეუფლება იმის განცდა, რომ მან მოკლა სიბილი ეეინი. სიბილი ყველაფერი იყო მისთვის. წრფელი გრანობით უყვარდა, მაგრამ იმ აბეებით ღამეს მისმა ცულმა თამაშმა გული კინაღმა გაუყო. თუმც შემდეგ მის სულში რაღაც საშინელება დატრიალდა, იგრძნო რომ შეცდომა დადგა და გადაწყვიტა დაბრუნებოდა მას. მკითხველს აქვს რელევანტურობის მოლოდინი, როგორ აღიქვამს დორიანის მომხდარ ტრაგედიას.

"She explained it all to me. It was terribly pathetic. But I was not moved a bit. I thought her shallow. Suddenly something happened that made me afraid. I can't you what is was, but it was terribled I Would go back to her. I felt I had done wrong. And now She is dead. My God! My God! Harry, what shall I do? (8. ოსკარ უაილდი 1996:116)

ტექსტის მოყვანილ მონაკვეთში შორისდებულაიანი გამონათქვამის My God გამოყენებით ადრესანტი ქმნის ტექსტის მოდალიობას. აშკარა ავტორის საკომუნიკაციო ინტენცია, ამ შემთხვევაშიც შორისდებული My God გაეღვრებულა, როგორც უაილდის ოხერა.

ამდენად, რელევანტურობის თეორია ადამიანური კომუნიკაციის დახვეწილი მოდელია. იგი საშუალებას გვაძლევს ჩავევდეთ შორისდებულის, როგორც ენობრივი ნიშნის არსს. მისი გამოყენებით ადრესანტი მიუთითებს რელევანტურ ინფორმაციაზე, ადრესატს კი აქვს რელევანტურობის მოლოდინი, შორისდებულთ მანიფესტირებული რელევანტური წინაპირობა კი მას მეგზურობას უწევს შეტყობინების ინტერპრეტაციისას. შორისდებულებების მნიშვნელობა კომუნიკაციაში განსაკუთრებულია, რამდენადაც ისინი გამონათქვამს ანიჭებენ ნაციონალურ კოლორიტს, ბუნებრიობას და ემოციურობას. ენა კი შემეცნების პროცესის შუამავალია და ამიტომაც მოითხოვს გარკვეულობასა და სიცხადეს. ის გრძნობას ანიჭებს გამოშხატელობას და თავადაც იწვევს გრძნობას და ამიტომაც მოითხოვს ძალას, გარკვეულობასა და მოქნილობას, აზრის გადამცემს აქეზებს ახალი აზრებისაკენ და მათი შეწყობისაკენ, ამიტომაც ითხოვს სულის ქმედებას, რომელიც სიტყვებში ტოვებს თავის ანაბეჭდს და როგორც ვ. კუმბოლდტი აღნიშნავს, „ენა, როგორც ადამიანის ქმედება, გამსჭვალულია გრძნობებით“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. არნოლდი 1981: Арнольд И. В. "Стилистика современного английского языка". Л. "Наука".
2. კუმბოლტი 1969: Гумбольт В. "Избранные сочинения по вопросам языкознания". М. "Наука"
3. როგონოვი 1978: Догонов Г.И. "Эмоция как ценность". М. "Наука"
4. მოგუტოვა 2002: Могутова Н. М. "Основные проблемы использования эмотивных языковых единиц для придания высказыванию естественности и эмоциональности. (на примере английских междометий)". Воронеж ВГУУ.
5. შახოვსკი 1990: Шаховский В. И. "Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность" М. "Наука".
6. გალპერინი 1977: Galperin I. R. "Stilistics" Moscow. "High School".
7. სპერბერი...1995: Sperber D., Wilson D. "RelevanceCommunication and Cognition." Oxford.
8. ოსკარ უაილდი 1996: Wilde O. "The Picture of Dorian Gray" Popular Classics.

Tamar Tvaladze (Kutaisi)

Communicative Relevancy of Interjections

The article deals with the communicative relevancy of interjections. The article emphasizes that interjections do not have concrete meanings without contexts; their meanings can be revealed only in particular concrete situations, so the modifications of the interjections depend on particular context and communication. During communication human's attentions and thoughts apply to relevant information, in other words they turn towards valuable information which can cause cognitive effects.

The article discusses special kinds of interjections which like other emotional elements are connected to main expressions. In other words, interjections can be discussed as particular means of emotional expressions, as mainly the emotions represent interjections' functional effects.

The article highlights that communicants pay their whole attention to relevancy. The speaker tries to give the listeners the most valuable information with the help of laconic language means. The addresser has relevant expectation which helps him to create cognitive atmosphere. The article emphasizes that communicative cognitive atmosphere is created with the help of facts and expectations.

The article emphasizes that the quality of relevancy is defined with the amount of created effects. In conclusion, the theory of relevancy is the ideal model of human communication. It gives opportunity to define interjections as lingual symbols. With the help of interjections addresser points at relevant information, and relevance provides interpretation of the information.

ენობრივი ზონტაქტები: სემიტურ (resp. აფრაზიურ)-ქართულარი (resp. იბერიულ-აზვასიური) პარალელუბი (იბერიულ-აზვასიური ლაქსინა აფრაზიურში)

სემიტურ ენებში ქართველური ლექსიკური ელემენტების გამოვლენის თვალსაზრისით ენობრივი მასალა გააძღვეს ორგვარი ინტერპრეტაციის საშუალებას, კერძოდ: ა) არეალური კონტაქტებით განპირობებული ნასესხობებისა და ბ) ენათა ნოსტრატული ერთობისა.

საქითხის ამგვარად დასმას თავისი ისტორიულ-ლინგვისტური საფუძველი გააჩნია, რომელსაც აღნიშნულ ენათა ისტორიული ურთიერთობების პრინციპი განსასაღვრავს.

აკად. ვ. წერეთელს ნაშრომში „სემიტური ენები და მათი შესწავლის მნიშვნელობა ქართული კულტურის ისტორიის შესწავლისათვის“ არეალური კონტაქტებისა და ე. წ. „სტიქიური ნათესაობის“ კვალობაზე წარმოდგენილი აქვს რამდენიმე ასეთი ლექსიკური ელემენტი და აღნიშნავს: „...გარდა ამ შემთხვევებისა სპეციალურმა ძიებამ შესაძლებელია გამოავლინოს სხვა სიტყვებიც, რომლებიც ქართულიდან უნდა იყვნენ გაფრცელებული ჯერ კიდევ უძველეს ეპოქაში.“ (წერეთელი 2001:30).

აფრაზიურში გარკვეული რაოდენობა ძირებისა უძველეს ნასესხობებს განეკუთვნება. საერთო წარმომავლობის მქონე სემიტური ძირების ვარიანტები შესაძლოა განვითარებულიყო ერთი და იგივე უცხო სიტყვის ადრეული სხვადასხვა სემიტური დიალექტების მიერ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად სესხების გზით, რასაც ასეთი ერთეულის პრაფორმის რეგულარული რეფლექსებისაგან განსხვავებული სხვადასხვა ფონეტიკური ფორმები ადასტურებს. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით პერსპექტიული ჩანს სემიტურ (აფრაზიურ)-ინდოევროპული და სემიტურ-კავკასიური კონტაქტების შესწავლა. ასეთი კვლევების წაბარება შესაძლებელია პრანახურდალესტრური, პრაფაზიური და საერთო პრანდილოკავკასიური რეკონსტრუქციების კვალობაზე. სხვაგვარად ვერ აიხსნება ისეთი ფორმების თანხედრა, როგორიცაა, მაგ. ს.-სემიტ. **girab*, **qVrb-at*- 'ჭურჭელი' აქად. *karp-at*, უგარ. *krp-r*, პოსტბიბლიური ებრ. *gērāb*, სირ. *gerāb-* დოქი, არაბ. *qarf*- 'ტყავი, გატყავება', არაბ. **Vgb*, არაბ. (პადრ.) *garb*, *qirb-at*, ხა. (სოკოტ.) *qarib-oh*, ხა. (შხ.) *qerb-ét*, არაბ. (იუდ.) *raqb*, გეუ. *gerāb-* 'ტყავის ტომარა'; 'ტიკი, რუშბი', სირიადლესტრურ **kku(r)p*-e-სთან - 'დოქი'.

აგრეთვე, ს.-სემიტ. **rʾy*- 'წერილყუხა საქონლის მწვემსვა' და **rVØ-* აქად. *laʾr* (მეტათვისი?) – არაბ. *raʾi-* 'ცხვარი', *ragl-at*- 'კრავი, თიკანი', სადაც გამოიყოფა სასარგებლო ცხოველთა „კლასის მანივენგელი“ ჰიპოთეტური -*l* და შეპირისპირებადია პრანდილოკავკასიურთან **raxV* (ან **lexV*)- 'ცხვარი'.

ამ თვალსაზრისით შეიძლება განვიხილოთ ირმის აღმნიშვნელი სემიტური **ʾYy* სიტყვა. ქართველური მასალის შეპირისპირება საშუალებას იძლევა ირმის აღმნიშვნელი ტერმინის საერთოქართველურ დონეზე აღვადგინოთ:

სვან. ილუ // ღაწე 'ხს., ქს., "შველი"; "ქართ. ილუმი 'ირემი' (ტოპ.); ზან. ირემი 'ირემი', ო-ირემე (ტოპ.) = სა-ირმე

მ. ჩუხუა აღნიშნავს: "ირემი-დან დაკავშირებული ტოპონიმი ჩანს ქართული ილემი, რომელმაც ირმის აღმნიშვნელი უძველესი საკუთრივ ქართული ფორმა შემოგვინახა. "ლ" ვარიანტიანი ფუძის უძველესობას სვანური ილუ "შველი" მეტყველებს. იგი ისტორიულად გასმომავნებული *ილამ ტიპის უნდა ყოფილიყო. აუსლაუტში ე // მ მონაცვლითა ცხოველთა სახეწოდებებში ზანურის-თვისაც და ქართულისთვისაც დამახასიათებელია, შდრ. ქართ. არჩეი // არჩემი (ბ. გიგინეიშვილი) ზან. ერცქემი "არჩეი", ს.-ქართივ. *არჩეი; ქართ. ღლაეი- // ღლაამ-ნი ზან. (მეგრ.) ღლაამი "დიდი თევზი"... ასევე ქართ. *ილემი // ილემი ზან. ირემი სვან. ილუ. ღ > რ გადასვლით ზანური გამოირჩევა ქართველური ენებიდან. ამიტომაც ირემი მეგრულ-ჭანური გეგონია (შდრ. აგრეთვე გ > მ ქართ. (სპარს.) დგეი > მეგრ. დგემი...).

რაც შეეხება დენანტიკურ მიმართებას შველი ირემი, იგი საეხებით დასაშვებია, შდრ. ქართ. შველი ზან. (ჭან.) მ-სქვერი 'ირემი'.

ს.-ქართ. *ი-ლა-უ- 'ირემი; შველი' > ქართ. ილემი < *ილემი // *ილაეი ზან. ირემი < *ილემი < *ილუმი : სვან. ილუ < *ილამი.

ს.-ქართ. *ი-ლა-უ- 'ირემი; შველი' არქეტიპის შესატყვისია: ს.-ნახ. *ლუ-უ- 'შველი', შდრ.: ინგ. ლი-გ < *ლუ-უ-იგ, ჩანს. ლუ < *ლუ-უ.

წარმოდგენილი ეტიმოლოგია ირემ-სიტყვისა გამოირცხვას უსაყველდო გარაუდეს მისი ფინური *hirvi* ლექსივსებან მომხინარეობის შესახებ" (მუსხა 2006:113).

სემიტური "ირემი" ახლო დგას ს.-ქართ. *ო-ლაშ-სთან. ამ რიგისა ჩანს ს.-სემიტ. *ʕyl.

ს.-სემიტ. *ʕ(=w?) > "შველი; ირემი" - აქად. *aulu*, არამ. *šā*, ებრ. *šay*, არაბ. *ʕayl* // *ʕiyal* // *ʕy(ʕ)al* 'ირემი'; ეგვიპ. *ʕg* "ი. ებრ. *ʕgd*, არამ. (იუდე.) *ʕgl* "შველი; ნუკრი". ამ რიგისა არაბ. *wal* - *wal* / *ir*. რ. *ʔw-ʔd* და ებრ. *y-ʔ* - *ʔw-ʔd* "გარეული / მთის თხა, ჯიხვი". (შდრ. კლასიკური სპარს. *ayyal*, *uyal* "მთის მამალი თხა, ჯიხვი, ირემი" < არაბ. *ʕayl* // *ʕiyal* // *ʕy(ʕ)al*).

არაბულსა და ებრაულში დადასტურებული *ʕl* / *wl* (ოჰ, შდრ. id. არაბ. *ʕl*, არამ. (სირ.) *ʕl*, აქად. *aslu*) ძირის ფორმებში სემანტიკური მიმართებით გაცილებით უფრო ფართოა ვიდრე სხვა სემიტური ენებში: 1. *ʕayl* > "ცხვარი, ევრი", მაგ.: *ʕayar* *wšhineh* *dʕayl*... "სულავს, აბა, ევრიძე..." (დაბადება 22/13), 2. *ʕayal* // *ʕayal* 'ირემი', მაგ.: *dʕayal* *uaby* *wšyāʕOmur*... "ირემი, ქურციკი, კამფი..." (II სჯული 14/15); *kišʕayal* *ta-arog* *ʔal* *bšyʕay* *maym*... "როგორც ირემი მიიღლებს წყლის ნაკადულებსაცნე..." (ფსალმუნი 42/2); *dʕyme* *dʕydy* *liaby* *dʕY* *li-ʔofer* *hašʕayilm*... "კამხგავს მეტრევე ჩემი ნიაშირის ანუ ირმის ნუკრს" (ქებათა-ქება 2/9), 3. *ʕayal* / *ʕh* 'ქურციკი', 'ირემ-ლავი, ფური-ირემი', მაგ.: *naftaly* *dʕayal* *h* *šlu* *ʕah*... "ნუფთალი - ყვესმარდი ირემი..." (დაბადება 49/21); *dʕaylet* *šahabym* *wšyā* *ʔat* *hen* *dʕayna* *yirawika* *bekol* *-l* *h* *bšhʕabatah* *uāgeh* *tamyd* - "ნოყიერულ შეულთან და ტურფა ქურციკთან, დედატაბოს მისმა გულ-შეკრძმა ყოველ დროს, გაბრუნდი მულამ მისი სიყვარულით" (იგავნი სოლომონისა 5/19) და სხვ.

პრაფორმის ს.-სემიტ. რეფლექსებში: *ʕ(u(=w) > /y) *ʕl* ს.-ქართ. უყ / > სემიტ. *wy* პროცესი სემიტურ ნივთიერება აისხნება: აფრან. *w* > სემიტ. *w* > ირდ. სემიტ. *wy* / /y; აფრან. ' > სემიტ. ' > ირდ. სემიტ. ' / /y > "გადაწვევა" შიდა სემიტური მიმანაცემებით დასტურდება (კანტინო 1961:47; ბელოვა 1999:18-19). ამგვარი ცვლილების ეკვლიბაზე პრაფორმის სემიტური რეფლექსი მეტათეზისა და ანლაუტში CV- ('-ს პროსოდული ფუნქცია) სტრუქტურის სახით ფიქსირდება. მეტათეზას მიზეზი C₂-ისა და C₃ *wy*-ს შეთავსებლობა C₁-ის შემხვევებაში. შდრ. სემიტურში l-ს მეტათეზა, მაგ.: ს.-სემიტ. **rigl* 'ფეხი', არამ. (მანდა.) *ligr*, არაბ. *rigl*; ს.-სემიტ. *ʕrl* 'მუხუცი, ცულიანიპი', აქად. *ʕullar*, არამ. *ʕullar*, არამ. (სირ.) *ʕurl*, ებრ. *ʕʕrel* (მეტათეზა გამოწვეულია l-სა და r-ს ცული შეთავსებადობით. *ʕrl* ძირის ბგერითი შედგენილობა შესაძლოა ნახსენობაზე უნდა შეტყუებულდეს (?). (მისიული 1983:178-179). (შდრ. ბერძნ. *κίμα* > არაბ. *ʕimān*; ბერძ. *apollonia* > კობტ. *ʕrāp*; უგარ. *rāp* - *ri-īdā-ia*, *raāp* > *raāep* > *raēep*; ფინიკ. *rsa* / *urp*; არაბ. *ʕarsaf*) (ისრაელი 1999:65-69).

ს.-სემიტ. *ʕ(=w?) > რეფლექსიში *w-y* უმარცვლო ხმოვნების, პომოგენურ კონსინანტთა მ / (ტურბულენტი) მოხატვლივსა და მეტათეზა განპირობებულია ლექსივით იზოგლისის იზოსემანტიკური რიგების წარმოებით (მაისელი 1983:187). *ḫy(ʕ)al* ფორმისი ...*a*...*a* სინაქსონისში სემიტური მიმართება ასახეს და შეორულა, რასაც სემიტურ ენებში *wy* / *l* ძირი, არაბულში წარმოდგენილი არაფეგაროუანი ვოკალიზში: *ʕay(=w?)*, *ʕuyal* და უთიოპური ენის მიმანაცემები ადასტურებს. ამავე დროს გამოირცხვლი არაბულსა და სემიტურში ...*a* (< V?) ძირული ხმოვანი უყ / > სემ. *wV* / *wʕ* > პროცესის შედეგი იქნა (შდრ. არამ. *ʕuyal*). ტიპოლოგიური თვალსაზრისით ჩნის შენეული ფაქტია ძვ. ქართ. უმარცვლო /ყ და /უ ხმოვნის მიმანაცვლება (გამყრელიძე, მაკავარიანი 1965:49).

ქართველური (resp. კავკასიური) ტერმინი შეიძლება დაეკავშიროთ სემიტურ ენებში ირმის აღმნიშვნელ სახელწოდებებს იმ გარემოების გათვალისწინებითაც, რომ სავეკოა მისი აფრანსური წარმოშობა დისტრიბუციული შესწავლულობის გამო (ჩად), მაგ.: ს.-ჩად. **bozur* 'ანტილოპას სახეობა' ცენტრ-ჩად. (ნსანატი) *barza* 'ქურციკი', (მეულენე) *bārgir*; (მუსხა) *būrgur-akūr* 'ანტილოპას აღმ-ჩად. (ბიდა) *bārgā* 'ანტილოპა კუდუ'; (ბირგიტ) *bēgšōr* 'ქურციკი'. (შდრ. r-ს მეტათეზა C₂-დან C₃ პოსტიაზე) (ბელოვა 2003:44). შდრ. ს.-სემიტ. **baqar* > აქად. *bukār* 'ხარი', ებრ. *bāqār*, არამ. (სირ.) *baq*, არამ. *baqar* / *baqar-a* (h-) 'ძროხა', ს. (ეპიგრაფ.) *bqr* 'სხვილფეხა რქიანი საქონელი, ხარი და ძროხა', ს. (პარს.) *beqer-ét* 'ძროხა'. აქედან უნდა იყოს მიხედვით მეტათეზით არაბ. *qirb-ai*, ს. (სოკრ.) *qarib-oh*, ს. (შს.) *qerb-ét*, არამ. (სირ.) *raqb*, არამ. (იუდე.) *raqb* 'ტიკი, რუმბი'.

კავკასიისა და მასთან მომიჯნავე წინა აზიის არეალის ეოლოგიური გარემოს გათვალისწინებითაც ასეთი ტერმინების იბერულ-კავკასიურიდან სესხება უფრო დასაშვებია სემიტურში (resp. აფრანსურში), ვიდრე პირიქით.

წინასწორ კონტაქტებზე მეტყველებს მრავალი კულტურული ტერმინი, რომელიც საერთოა, ერთი მხრივ, აფრანსურისათვის და, მეორე მხრივ, ქართველური, ჩრდილოკავკასიური, შუმერული, ინდოევროპული და ხურიტულ-ურარტული (ხათური) ენებისათვის. ამავე დროს, A. Ю. Милитаревის ანბთი შესაძლოა გამოიყოს დამსკურ ერთეულთა ფენა, რომელიც საერთო იქნება წინა აზიისა და აფრანსურის არასემიტური ენებისათვის (მილიტარევი 1983:21).

ბისა და ენათა ოჯახების შორის კონტაქტების შესახებ, არა მარტო პრანების დონზე, არამედ მათი დაშლის შემდეგაც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გამყრელიძე ... 2003: გამყრელიძე თ., კიკნაძე ზ., შადური ი., შენგელაია ნ. თეორიული ენათმეცნიერების კურსი. თსუ გამომც. თბილისი.
2. გამყრელიძე ... 1965: გამყრელიძე თ., მაჭავარიანი გ. სონანტა სისტემა და აბლაუტი ქართველურ ენებში. გამომცემლობა "მეცნიერება". თბილისი.
3. მელიქიშვილი 1963: მელიქიშვილი გ. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. 1. გამომცემლობა "საბჭოთა საქართველო". თბილისი.
4. ჩუხუა 2006: ჩუხუა შ. ქართველურ ენა-კილოთა შედარებითი ლექსიკონი. გამომცემლობა "უნივერსალი". თბილისი.
5. წერეთელი 2001: წერეთელი გ. სემიტური ენები და მათი მნიშვნელობა ქართული კულტურის ისტორიის შესწავლისათვის. ორიენტალისტიკა 1. თბილისი.
6. წერეთელი 1958: წერეთელი კ. თანამედროვე ასურულის ქრესტომათია ლექსიკონითურთ. თსუ გამომც. თბილისი.
7. ბელოვა 1999: Белова А. Г. Очерки ло истории арабского языка. «Восточная литература». Москва.
8. ბელოვა — 2003: Белова А. Г., Столбова О. В. К вопросу о корневых вариантах в семитских и чадских языках. Jubilee volume dedicated to the 80th anniversary of Konstantin Tsereteli. Tbilisi.
9. ბელოვა — 1981: Белова А. Г., Дяконов И. М., Милитарев А. Ю., Похромовский В. Я., Столбова О. В., Четверухин А. С. 1981. Сравнительно-исторический словарь афразийских языков. Вып. 1. «Письменные памятники и проблемы истории культуры народов востока. XV годичная сессия. Ч. IV». Москва.
10. ილიჩ-სვიტიჩი 1969: Илич-Свитыч В. М. Древнейшие индоевропейско-семитские языковые контакты. «Проблемы индоевропейского языкознания». Москва.
11. მაიზელი 1983: Майзель С. С. 1983. Пути развития корневого фонда семитских языков. «Наука». Москва.
12. მილიტარევი 1983: Милитарев А. Ю. 1983. Вступительная статья. Майзель С. С. 1983. Пути развития корневого фонда семитских языков. «Наука». Москва.
13. მილიტარევი 2000: Militarev A., Kogan L. Semitic Etimological Dictionary. Vol. I: Anatomy of Men and Animals, Münster.
14. კანტინო 1961: Cantineau J. Études de Linguistique Arabe. Paris: Klincksieck.
15. იზრეელი 1999: Izre'el Sh. Arsuif: The Semitic Name of Apollonia. APOLLONIA_ARSUF. Final Report of the Excavations. V. 1 (The Persian and Hellenistic Periods. With Appendices on the Chalcolithic and Iron Age II Remains). Emery and Claire publications in Archaeology. Tel-Aviv.

შემოკლებათა სია:

არაბ.	არაბული
არაბ. (მადრ.)	მადრამაგეთის არაბული დიალექტი
არამ.	არამეული
არამ. (იუდ.)	იუდეური არამეული
არამ. (სირ.)	სირიული
აქად.	აქადური
ბერძ.	ბერძნული
გეეზ.	გეეზი
ებრ.	ებრაული
ზან.	ზანური
ზხ.	ზემოსეანური
ინგ.	ინგუშური
კოპტ.	კოპტური
სა. (ეპიგრაფ.)	სამხრეთარაბული (ეპიგრაფიკული)
სა. (სოკოტ.)	_____ (სოკოტრი)
სა. (შხ.)	_____ (შხაური)
სა. (მარს.)	_____ (მარსუსი)
ხე.	ხეანური
ს.-ნახ.	საერთონახური
ს.-სემიტ.	საერთოსემიტური საერთოქართველური
ს.-ქართ.	საერთონადური

ს.-სემიტ.	საერთოსემიტური საერთოქართულური
ს.-ქართ.	საერთონაღური
ს.-ნაღ.	უგარიტული
უგარ.	ფინიკიური
ფინიკ.	ქართული
ქართ.	ქვემოხვანური
ქს.	ჩანური
ჩან.	

(აღნიშნული პროექტი განხორციელდა სსიპ – ქართველოლოგიის, კუმანტარული და სოციალური მეცნიერებების ფონდში (რუსთაველის ფონდი) მოპოვებული გრანტის მეშვეობით (გრანტი №136-08-2-070). წინამდებარე პუბლიკაციაში გამოთქმული ნებისმიერი აზრი ეკუთვნის ავტორს და შესაძლოა არ ასახავდეს სსიპ – ქართველოლოგიის, კუმანტარული და სოციალური მეცნიერებების ფონდის (რუსთაველის ფონდი) შეხედულებებს.)

Zviad Tskhvediani (Kutaisi)

Languages in Contact: Semitic (resp. Afro-Asiatic)-Kartvelian (resp. Iberian-Caucasian) Parallels (Iberian-Caucasian Lexical Units in Afro-Asiatic)

The presence of Kartvelian Lexical units in Semitic languages can be treated as: 1. Borrowings caused by areal language contacts; 2. Nostratic unity of languages.

Exploring Kartvelian lexical units in Oriental languages is significant in terms of the reconstruction of historical disposition of Kartvelian languages as well as for the restoration of archetypes and meanings of Kartvelian roots.

This kind of analysis is based on the historical-linguistic approach determined by the principle of historical contacts of the languages in question.

A certain number of roots in Afro-Asiatic languages can be identified as ancient borrowings. The different variants of Semitic roots of common origin could have been developed through being borrowed by various early Semitic dialects independently. This is confirmed by various phonetic forms which differ from the regular reflexes of the proto-forms of such unit (for example, common semitic *r'y, *rVhl Acad. *lahr* (metathesis?) – Arab. *ra'l-ā'*, *ragl-at*; it can be juxtaposed to North Caucasian *raxV (*laxV). Or, C. Semit. *'yl – Acad. *aalu*, Aram. *ēla*, Hebr. *ēl*, Arab. 'ayl < C. Kartvelian *i-lav; > Georg. *ilem-i* < *i-lev-i // *i-lav-i, Zan. *iren-i* < *ile(o)m-i, Svan. *ilw* < *ilaw. C. Nakh. *luw, Chechn. *lū* < *luw correspond to Common-Kartvelian archetypes.

“The designated project has been fulfilled by financial support of Foundation For Georgian Studies, Humanities and Social Sciences (Rustaveli Foundation) (Grant #136-08-2-070) Any idea in this publication is possessed by the author and may not represent the opinion of Foundation For Georgian Studies, Humanities and Social Sciences (Rustaveli Foundation) itself.”

გრაზაბიკაული და ნორმირებაული ქნაში

სალიტერატურო ენა ნორმირებაული, წინასწარ შემუშავებულ წესებსა და კანონებზე დამყარებული სისტემაა. ის არის სახელმწიფო ენა და იმპედროულად ქვეყნის ერთიანობის საფუძვლი. სალიტერატურო ენა საერთო-სახალხო ენა, და-იდეალია. ამიტომ უნდა იყოს იგი ზედმიწევნით ზუსტი, ბუნებრივი, ერთიანი. სალიტერატურო ენის ერთიანობასა და სიზუსტეს განაპირობებს მყარი ნორმა. ნორმის გამოშუშავება ენობრივი სისტემის კანონზომიერებათა და ენის ისტორიისა და განვითარების პერსპექტივის გათვალისწინებით უნდა წარმოებდეს. სავალდებულო წესების დადგენა მყარ მეცნიერულ წინამძღვრებს უნდა ემყარებოდეს.

სალიტერატურო ენის ნორმებს საფუძვლად უდევს სხვადასხვა პრინციპები. ნორმირებისას აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული გაერცელებულობა, ტრადიცია, რამდენად სწორია გრამატიკულად ამოსაყალი ფორმა, ენის სისტემის უნიუიკაცია, ენის განვითარების შინაგანი კანონი და პერსპექტივა.

ამ პრინციპთა შორის მნიშვნელოვანია ერთ-ერთი, რომლის მიხედვითაც განისაზღვრება, თუ რამდენად სწორია ენობრივი ერთეული გრამატიკულად. ეს ყოველთვის არ არის სწორად გაგებულად. სწორად ტერმინი „გრამატიკული“ „ნორმირებული“ სინონიმური გაგებით არის გამოყენებული: გამოთქმა „გრამატიკულად სწორია“ გათვალისწინებული ნორმის მიხედვით მართებულია, ზოგჯერ კი, როცა ფორმათა არჩევანზე მიღდება საქმე. უპირატესობის მინიჭება ხდება იმის მიხედვით, არის თუ არა სიტყვა გრამატიკულად სწორი. გრამატიკული საზომით მცდარისა და მართებულის გამოჩვენა ყოველთვის როდი იძლევა შედეგს. ამის მიზეზი არის ის, რომ გრამატიკულისა და ნორმირებულის მიმართების თვალსაზრისით ვითარება ყოველთვის ერთნაირ არ არის, გრამატიკულად სწორი ყოველთვის არ ნიშნავს სალიტერატურო ენის ნორმათა მიხედვით მართებულს. გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სალიტერატურო ენის ნორმას, კანონს.

გრამატიკულისა და ნორმირებულის მიმართების მიხედვით ქართულში გამოიყოფა ფორმები, რომლებიც:

- 1. გრამატიკულადაც სწორია და ნორმის მიხედვითაც;
- 2. გრამატიკულად სწორია, მაგრამ ნორმის მიხედვით – არასწორი; 3. გრამატიკულადაც არასწორია და ნორმის თვალსაზრისითაც. განვიხილავთ თითოეულ შემთხვევას:

ერთი მხრივ, ენობრივი ფორმა შეიძლება გრამატიკულადაც სწორი იყოს და სალიტერატურო ენის ნორმის თვალსაზრისითაც. მაგალითად: თითოეული და არა: თვითოეული/თვითეული/თითოეული; კარგად და არა: კარგათ/კარგათ/კარგა; უნებურად და არა: უნებურათ; ალბათ და არა ალბად; უნებდით და არა უნებდით; წინათ და არა წინად; ჩემ მიერ და არა ჩემს მიერ; ქრის, წუხს ის და არა: პქრის, სწუხს ის; შექმნა მან ის და არა შეპქმნა მან ის; გადასცა, მისწერა მან მას ის და არა გადაცა, მიწერა მან მას ის; გააგზავნინა მან მას ის და არა გააგზავნინა მან მას ის; აუშენებინა მას ის და არა აუშენებია მას ის; წერდნენ ისინი მას და არა წერდნენ ისინი მას; გააკეთეს მათ ის და არა გააკეთენ მათ ის... (თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები).

ზოგჯერ ენაში გარკვეული დროის განმავლობაში დაშვებულია პარალელიზმი, სხვადასხვა ენობრივი ფორმა კანონზომიერია, მიღებულია ენის შინაგანი შესაძლებლობებიდან გამომდინარე. მათგან ერთ-ერთს სალიტერატურო ენა შედარებით მოვლენებით თავისი პრინციპების მიხედვით ანიჭებს უპირატესობას. ასეთია, მაგალითად, თანამედროვე ქართულში არსებული ჩვენური ფორმები: სტირ/ტირი შენ, პგალობ/გალობ შენ, ვსთხოვ/ვთხოვ მე მას მას, მოგსტაცე/მოგტაცე მე მას ის, დაეწერა/დაეწერნა მას ის... აღნიშნულ ფორმებში პ, ს პრეფიქსები გრამატიკულადაც არის გამართლებული და ნორმის თვალსაზრისითაც. სალიტერატურო ენის ნორმებში ამ ტიპზე დაშვებულია პარალელიზმი, მაგრამ ცოცხალ მეტყველებაში გაერცელებულია უნიშნო, გამარტივებული ენობრივი ფორმები. მაშასადამე, ნორმა ჩამორჩება ენის განვითარებას. ამგვარ უნიშნო ფორმათა დაკანონება უკვე თავისუფლად არის შესაძლებელი, არჩევანი წერიტსა თუ სეპირ მეტყველებაში უკვე გაკეთებულია.

აქვე შეიძლება გამოიყოს ისეთი შემთხვევა, როცა ზმნაში სხვადასხვა პირთა კომბინაციის გამოშუშატეული ნიშნები ერთდროულად არის წარმოდგენილი. მაგალითად, გაქმნის ის თქვენ, გვზავნისთ ის თქვენ მას... ესენი ამოსაყალი, გრამატიკულად სწორი ფორმებია. მსგავს შემთხვევებში მოსალოდნელი იყო პარალელიზმი. ერთ დროს, ენის განვითარების გარკვეულ საფეხურზე, ასეც

იქნებოდა, მაგრამ შემდეგ გრამატიკაშიუ მოხდა გამარტივება და სალიტერატურო ენაზე სწორედ გამარტივებული ფორმები დააქანდა.

სხვა მხრივ, სიტყვა შეიძლება გრამატიკულად სწორი იყოს, მაგრამ ნორმის მიხედვით – არასწორი. ამის მაგალითია ორპირიანი გარდაჩვეული ზმნა გამოცა მან ის. თანამედროვე ქართულში III პირდაპირი ობიექტური პირი არ არის მარკირებული. ეს არის გრამატიკული წესი, მაგრამ სალიტერატურო ენის ნორმებით მართებულია, დაკანონებულია გამოცა მან ის; ზოგიერთი ზმნის პარადიგმაში მოსალოდნელია ფორმათა სემანტიკური გაორება, მაგალითად: ასწევს ის მას (კაცო ლოფს ასწევს) – აწევს მას ის (კაცს გულზე დარდი აწევს) ასეთ შემთხვევაში სალიტერატურო ენა მიმართავს მდიდრეულებს(ციფრებულ საშუალებათა (პირის, თემის... ნიშნების) გამოყენებას და აკანონებს გრამატიკული თვალსაზრისით გაუმართლებელ ფორმებს, როგორცაა: გასწვია მან (ლაშქარმა მდინარისაკენ გასწვია), გასტანს ის (თაობირი დიდხანს გასტანს)... მიჩნეულია, რომ ამგვარ ზმნურ ფორმებში ჰ, ს- პრეფიქსები ფუქსება შეხორცებული და ასე უნდა წარმოითქვას და დიქციონის (სალინაფ 1995:46).

ენაში მეტილად გაერცვლებულია ისეთი შემთხვევა, როცა სიტყვა გრამატიკულადაც არასწორია და ნორმის თვალსაზრისითაც. ესაა წერითსა და ზეით მეტყველებაში გამოვლენილი ე.წ. „შეცდომები“: მკვლევარის, ჩემსკენ, თქვენთაგანი, აფნიშნე მე ის, სთქვა მან ის, დასტოვა მან ის, უზ ზაფნისთ/უზ ზაფნით ის მათ მას, გაანთავისუფლა მან ის, ვმღერიფარ მე მას, ვგეფარ მე მას... უნდა იყოს: მკვლევარის, ჩემსკენ, თქვენგანი, აღნიშნე მე ის, სთქვა მან ის, დასტოვა მან ის, უზ ზაფნის ის მათ მას, გა(ნ)ათავისუფლა მან ის, ვმღერი მე მას, ვგეფარ მე მას... (თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები).

ხშირად შეცდომებს მაინც გრამატიკული წესის დარღვევას უკავშირებენ და გამოყოფენ ე.წ. „ფსევდოგრამატიკულ“ შეცდომებს“, როგორცაა, მაგალითად, გავაკეთოდ, დავწეროდ, აღბად და სხვა.

ზოგჯერ გრამატიკულად არასწორი ფორმა დიალექტისშია, მაშასადამე, ნორმის თვალსაზრისით – მიუღებელი, უარსაყოფი, „არასავალდებულო“ ანუ შეცდომა, მაგრამ ენის თვალსაზრისით – „სავალდებულო“ (ჯორბენაქი 1985:20). უნდა აღინიშნოს, რომ სალიტერატურო ენის იმპერატიულობა ზღუდავს დიალექტის არსებობის არეალს. საყოველთაოდ არის ცნობილი, რომ სალიტერატურო ენის ერთ-ერთ ყველაზე მდიდარ მასაზრდოებელ წყაროს წარმოადგენს დიალექტები. თუ ამ წყაროს დინება შეუფერხდება, ნაკადი იკლებს, ადელი წარმოსადგენია, სალიტერატურო ენის გაღარბებასაც ვერაფერი დაუდგება წინ. დიალექტებისა და სალიტერატურო ენის მიმართების შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში მნიშვნელოვანი მოსაზრებები არსებობს. მიუხედავად ამისა, პრობლემა, თუ როგორ აისახება მომავლის სალიტერატურო ენაში სხვადასხვა დიალექტთა მონაცემები, საგანგებო შესწავლას მოითხოვს.

ენის განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე უამრავი ფორმა ჩნდება. თითოეულ მათგანს თვით მისი წარმომქმნელი ენობრივი სისტემის სხვადასხვა რგოლი (ყოცხალი მეტყველება, დიალექტი...) ანიჭებს სანქციას, სალიტერატურო ენა კი განსაკუთრებული პრინციპების საფუძველზე აკანონებს მათ შორის რომელიმე. ამდენად, წერითსა და ზეით მეტყველებაში არსებულ შეცდომათა მიზეზი არის არა მხოლოდ, როგორც ე. თოფურია აღნიშნავდა, „ჩვენი დაუდევარი, უკურადლები მოპრობა ლიტერატურული ენის ნორმათა დაცეისათვის“ (თოფურია 1968:45), არამედ ენაში მიმდინარე პროცესების, ნორმირების პრინციპების უცოდინრობა, უკუღებულყოფა.

პრინციპი – რამდენად სწორია სიტყვა გრამატიკულად – ერთ-ერთ პრინციპია სალიტერატურო ენის ნორმირებისა და ამას არ უნდა შეეწიროს კანონზომიერი ენობრივი ფორმა, საბოლოოდ კი – სისტემა. სადავო ენობრივ ერთეულთა ანალიზისას დასკვნა უნდა გაკეთდეს სალიტერატურო ენის ნორმირების სხვადასხვა პრინციპთა გათვალისწინებით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. თანამედროვე... 1989: თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები. I. გამოცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი.
2. თოფურია 1965: თოფურია ვარლამ. ქართული ენა და მართლწერის ზოგიერთი საკითხი. გამოცემლობა „ნაკადული“, თბ.
3. სალინაძე 1995: სალინაძე რუსუდან. ქართული მართლწერისა და სწორმეტყველების საკითხები. ქუთაისის გ. ტაბიძის სახელობის №5 სტამბის საგამომცემლო ცენტრი. ქუთაისი.
4. ჯორბენაძე 1985: ჯორბენაძე ბესარიონ. ქართული ენის ფაქულტატიური გრამატიკის საკითხები. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.

Rusudan Saghinadze (Kutaisi)

Grammatical and Normalized in Language

The literary language is a system based on normalized, beforehand elaborated rules and laws. The literary language is a public language, ideal language. That is why it must be thoroughly precise, natural, unified. The unity and precision of literary language is preconditioned by firm norm.

The norm of literary language is founded on different principles. Among those one of them is important, according to which it is decided as to how much grammatically correct the language unit is. This is not always rightly understood, and often, when it comes to the choice among the forms, the priority is only granted based on whether the word is grammatically correct or not.

According to relativity of grammatical and normalized, the forms are identified in Georgian, which:

1. Are correct both in terms of grammar and norm;
2. Sometimes the word is correct grammatically, but is incorrect in terms of norm;
3. Some words are incorrect both in terms of grammar and norm. Sometimes grammatically incorrect form is dialecticism, therefore, from the point of norm it is unacceptable, to-be-rejected, “non-obligatory”, although, as B. Jorbenadze puts it, from the point of language it is “obligatory”. It should be mentioned that the imperativeness of literary language limits the area of the existence of the dialect. There are important opinions about the relativity of literary language in scientific literature. In spite of this, the problem of how the data of different dialects are reflected in the literary language of the future requires thorough investigation.

The principle – how much grammatically correct the word is – is one of the principles of normalizing the literary language, and for this the regular language form (and the system eventually) should not be sacrificed. While analyzing the controversial units, the conclusion should be made with consideration of different principles of normalization of literary language.

**გლობალური საინფორმაციო საზოგადოება და ანონიმური
სინდონის დაპყობის პრობლემა**

მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის შედეგად კაცობრიობის განვითარება პოსტინდუსტრიული საზოგადოებითად საინფორმაციო საზოგადოებაში შევიდა. უკვე XX ს-ის 60-იან წლებში მთელ რიგ განვითარებულ ქვეყნებში ჩამოყალიბდა „საინფორმაციო საზოგადოების“ კონცეფცია, როგორც პოსტინდუსტრიული საზოგადოების მოდელირების ხედავ. ინფორმაცია გადაიქცა საზოგადოების განვითარების მნიშვნელოვან ფაქტორად, ხოლო გლობალიზაციის პროცესში კი კიდევ უფრო გაზარდა კომუნიკაციის როლი. თანამედროვე ეტაპზე ამა თუ იმ ქვეყნის სოციალურ განვითარება არა მხოლოდ მისი წარმოების დონის მაჩვენებლებით და გაცვლებით, არამედ მისი საინფორმაციო შესაძლებლობებითაც ფასდებოდა. შეცვლის კვალდაკავალ მკვიდრდება ახალი ღირებულებები, რომლებიც განსაზღვრავენ სასესიონო საინფორმაციო რესურსებს და სტრატეგიას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მათი ნართის გათვალისწინებით (დემკინი 2003).

თანამედროვე ადამიანი უნდა ყოფილიყო არა მარტო სხვისგან მიწოდებულ ინფორმაციას, არამედ სხვადასხვა წყაროებსზე დაყრდნობით უნდა შეძლოს სასურველი ინფორმაციის მოძებნა, გამოყენება და ამ გზით ამა თუ იმ პრობლემის გადაწყვეტა, ასე უნდა ქმნიდეს და იღრმავებდეს კვალიერებულ ცოდნას, ვინაიდან ცოდნა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ ინდივიდის კვალიერების შემთხვევაში (დესტერო 1999-92).

თანამედროვე ცივილიზაციის მამოძრავებელი ძალის - მასობრივი კომუნიკაციების სასწაულებრივმა გამრავალფეროვნებამ, გლობალიზაციის ყოვლისწამლუკაობამ არაჩვეულებრივად გაზარდა თავად კომუნიკაციების როლი. პუბლიკურულ მეცნიერებათა სფეროში გლობალიზური ძერა მიხედა, ცოდნის საფუძვლად გადაიქცა ტექსტი. ტექსტის შექმნის მიზანმა ლინგვისტიკასთან ერთად შეაღწია როგორც საჯარო, ისე უზღველეს სკოლაში და „აკადემიური წერის“ ელემენტების ფორმითა და შინაარსით დამოკიდებულად ადგილი, ამასთან ქართული ენის სასკოლო კურსის პრაგმატული სწავლების პრაქტიკული ნაწილიც შეითავსა, ანუ მეტყველების ნაწილების წინადადებასა და ტექსტში თავების ილუსტრაციის ფუნქციას იკისრა (ჯავახიანი-შვილი 2008:7).

როგორც საჯარო, ისე უზღველეს სკოლაში, მთავარ პრინციპად იქცა როგორც ტექსტის გაცნობა და მისი დამოუკიდებელი ანალიზი, ისე უპარტიზოლოგიური ურთივალისმიერ ახსნა-განმარტებითი, ანალიტიკურ-არგუმენტირებული თუ სხვა კვლევითი ტექსტების შექმნის პრაქტიკული უნარ-ჩვევების გამოუმუშავება. დღეს ქართული ენისა და ლიტერატურის კურსის ფარგლებში მწვერულის კონკრეტული ნიმუშის აღქმა გააზრების ხარისხი კონკრეტულ თემაზე ესეს შექმნის მოწოდებას, ესევის, რომელმაც თანამედროვეობის თავებრდამხვევი ტემპებისა და ინფორმაციული სიჭარბის, მისი უსწრაფესი აღქმა-გათავისებვის აუცილებლობის ეპოქაში აზრების კომპაქტურად ჩამოყალიბება-გამოცემის გამო მოუკა გაერცხვლები.

გლობალიზაციისა და ინფორმაციის ეპოქაში მსხვილტანიანი რომანების ესეებით ჩანაცვლება დაიწყო, განრდა სმეცნიერო ესეებით, სწავლების ამ მეთოდოლოგიისათვის უკვე შექმნილია მრავალი სახელმძღვანელო, იქნება ახალი.

კომუნიკაციისტიკაში ახალი სიციცხლე „შთაბერა კაცობრიობის მიერ ძველთაგანვე შექმნილ დარგს, რიტორიკას. სიტყვიერი (ვერბალური) და მოქმედებით-სანახაობითი (ვიზუალური) კომუნიკაციების შემსწავლელ დისციპლინას, რომელშიც ადამიანური კომუნიკაციების ყველა ძირითადი მუქნისშია ამომწურავად აღწერული დაახლოებითი და რიტორიკული თაემის უნივერსალუბლის წყალობით დამკვიდრდა როგორც პოლიტიკის, ისე პროფესიული და ყოფითი კომუნიკაციების დონეზე. მაგრამ რიტორიკა არ არსებობს არგუმენტის გარეშე. ყოველი პუბლიკური მეცნიერების, როგორც სხვა მეცნიერების მსმენელამდე მიტანის ხერხემალი არგუმენტი გახდა, რომელიც იმუნდა რთული ასრულებით-გონითი ფუნქციონირება და იმდენად დიდია მისი რთული საერთოდ კომუნიკაციისტიკაში, რომ მას სპეციალური მეცნიერება არგუმენტალისტიკა შეისწავლის, ე.ი. ახალში ვითარებაში ხრულოად ახალი პირობები შესთავაზა სასესიონო ყენას, როგორც მისი პოლემიკურირობის, ისე საერთო სამეტყველო კულტურისა და სპეციალური ენების ჩამოყალიბების თვალსაზრისით.

საღიტრატურო ენის ძირითადი დექსიონი გამოქმენით უნდა იესებოდეს საყოველთაოდ გააქტიურებული, სხვადასხვა დარგობრივი ტერმინებით, მაგრამ ეს უნდა ხდებოდეს გააზრებულად, საერთო სამეცნიერო ტერმინოლოგიის შექმნისათვის და მოცემული ცნების ბოდალი ქართული სიტყვის არარსებობის დროს. ჩანს, ეს წესი მაინცდამაინც მკაცრად დაცული არ ყოფილა, ამიტომ

ეხმარობთ ბიბლიოთეკის გვერდით წიგნთსაცავს, მანუსკრიპტების გვერდით ხელნაწერს, არქიტექტურის გვერდით ხუროთმოძღვრებებს, პლატფორმასთან - ბაქანს; მეტალოგი - ლითონი - მინერალთან - მაღანს; ბალთან - მუჯლისს; ცდასთან - ექსპერიმენტს; ნაკლთან - დევექტს და ა. შ.

დიდი ხასოვადობაზე, მის ნაწილზე, ახალგაზრდაობაზე, პრეცისა თუ ელექტრონიკის საშუალებების (რადიო, ტელევიზია, ინტერნეტი) და საერთოდ, უბედურების გავლენა, რომელიც დღია როგორც ინტერნაციონალური პოლიტიკური ლექსიკონისთვის (ელექტრონიკი, ინაუგურაცია, სიკეტი, იმპიუმეტი, ლეგითიმიზმი, კონსენსუსი, რეინტეგრირება, ექსპლუატორი, კორუფცია, და ა. შ.) ისე დარგობრივი ტერმინოლოგიის ლექსიკონით (ბარტონი, დილერი, ჯამბურგერი, სპონსორი, მარკეტი); (სლოვანი, იმიჯი, ნიუსი, მესიჯი); (სიუი, ქეისი, პრესკელიზი, სლენგი, სილაბუსი, კოლაქიუმი, პრეზენტაცია, კურსულეტი) (პროცესორი, პრინტერი, ინტერნეტი, ჩიპი, მოდემი, სიტი, მელი, ნოუთბუკი) და ა. შ. განსაკუთრებით გაფართოვდა ამ სიტყვების წიფე XXI საუკუნის მიჯნაზე.

ტერმინოლოგიის, როგორც სპეციალური ლექსიკონის მოხლეობა ცივილიზაციის წინსვლის პირდაპირპროპორციული პროცესია. მას კარს ვერ გადავუვარდებთ, ჩვენ, ტერმინოლოგიის სალიტერატურო ენის წიაღში, გრამატიკული კანონების საფუძველზე, ინტეგრირების პროცესების მართვაზე უნდა ვისრულოთ. როგორც ცნობილია, ევრო-ამერიკულ სივრცეში ინტეგრირების პროცესებში, ინგლისურის, როგორც ძირითადი საერთაშორისო სტანდარტიზაციო ენის როლის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აუცილებელი გახადა საერთო მოხმარების ტერმინთა ნაკადის გადმოღინება და ჩვენი მშობლიური ენის საერთო ლექსიკურ ფონდთან შერწყმა. მაგალითად, ლილვი საბასთან განმარტებულია, როგორც რაივის საქსიოი ჩიორი, მაგრამ ტექნიკურ მეცნიერებაში იგი დროის სახეობად იქცა, სარტელო, როგორც ჭურჭლის სახურაო, მაგრამ, მეცნიერების მეცნიერებაში მან გულის სარტელოს შინაარსი შეიძინა; სხივი - შისი სხივი, მაგრამ -სპეციალურ ენაში გვაქვს ელექტრომაგნეტური სხივი, ბგერითი ენერჯის გაერცელების მიმართულება. სპეციალური ენების ძირითადი ინსტრუმენტი ვიქსიკონია, საერთო ეროვნული ენის ლექსიკური საგანძურს უნდა იყოს და თან მხოლოდ უცხო ენა, სიტყვათა ხშირად არასაჭირო და გაუთვალწინებელი ხსენებას თავი უნდა ავარდოთ, მისი გამოყენება, ძირითადად, მაშინ არის მიზანშეწონილი, როცა სათანადო ცნების გამოხატულები ქართული სიტყვა არ მოგვაპოვება.

უბელოვითობა სწრაფად ითიხებს და ასევე სწრაფად აერცელებს ახალ სიტყვებს, სიტყვათშეხამებებს, კლიშეებს, რომელთაც საინფორმაციო ურთიერთობის ეპოქაში გლობალური სტანდარტიზაციის ტენდენცია ახასიათებს, რომლებიც ასახავენ სასოციალუოებაში მიმდინარე სოციალურ და პოლიტიკურ პროცესებს (ფინანსური გაჯანსახება, ალტერნატიული არჩევნები, ეკონომიკური სივრცე, ინტერესთა ბალანსი, ახალი პოლიტიკური ასრუენება, დიპლომატიის პოლიტიკა). ჩნდება შეუქველუო შესიტყვებები, (ვარდების რეკლუცია, ნარინჯისფერი მინისტრო პაბინეტი, აბრეშუმის გისი მომხრე). და ა. შ. მაგრამ, სტანდარტულ გამოთქმად არ უნდა ექცეოდნ ჩვენი ენისათვის არაბუნებრივი სტრუქტურული ერთეულები მაგ. დარტემა მიყენა, წარმოებს დამზადება და მისთ.

სახელმწიფო ენის ფუნქციონირებისა და მისი სრულყოფასთან სწავლების ამოცანებს განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან, მაგრამ ახალმა ეთარებამ, გლობალიზაციამ, ინტენსიურმა გარე ურთიერთობებმა, სწრაფგანვითარებამ ტენიკურმა ცივილიზაციამ და დია საინფორმაციო სივრცეში სრულიად ახალი, დროს ტემპებზე ფხვანოობით, მაგრამ ენის სიწმინდის შენარჩუნების დამკვირ მუქანიშების შექმნისა და ამუშავების პრობლემა შესთავაზა საჯარო და უმაღლეს სკოლას, რომლის განჩორცილება უმაღლეს სკოლაში სხვა ფილოლოგურ და პუმიანტიარულ მეცნიერებებთან ერთად დაეკისრა აკადემიურ წარს, მეტყველების კულტურას (ორთოგრაფიას, ორთოეპიას, სინტაქსურ კონსტრუქციებს) ფუნქციონალურ სტილიტიკას, ასრის გამოხატვის ენობრივ შესაძლებლობათა ძიებას და რიტორიკას, მკვერ-მეტყველებას. სწორედ, სტილიტიკა, ასრის გამოხატვის ენობრივი შესაძლებლობები, - სინონიმი თუ სხვა გამომსახველობითი საშუალებები და სიტყვათარჩოების მოდელები უნდა გახდეს ენის განვითარებისა და გამდიდრების საშუალება, სხვადასხვა დროს ხომ ასე შექმნეს სიტყვები: წოდება, დედაპირი, მსოფლიმხვედველობა, თვალთახევა, მითარობა, მიმართულება, ღირებულება - ილია ჭუკუავაძე; ცარგვალი, შინაბურა, დიდისტიტი - კონსტანტინე გამსახურდია; ლიანდაგი, ორთქლმავალი - ნიკო ნიკოლაძე; განტოლება, ტანვარჯიში, მსაჯი - გიორგი ნიკოლაძე; შეხ-მატებელი, გაიძვერა, ბობოლა - ა.წერეთელი; ალქმა, განწოხა, განწობილება - დიმიტრი უსნაძე; მიეღინება, საშვი, შეებულება -უკოლი ბერიძე, და ა. შ. (გაფრინდაშვილი 2005:90).

ერთი ენის სტაბილუნი მყოფი ენაზე მხოლოდ სიტყვათა პირდაპირი სესხებით არ ამოწურება, ამგვარ გადელენს უფრო დრმა შედეგებმა აქვს და ის მიმღები ენის სტრუქტურულ თავისებურებებზე ტიუებს ანაბუჯდს, ენათა ურთიერთგანმსკვლევა, კალკირება, სოციალი, ენის შინაგანი შესაძლებლობების ამოქმედების წყაროა და შინაარსობივი და სტრუქტურული კალკირება განსაკუთრებულ როლს თამაშობს ახალი დარგობრივი ტერმინოლოგიის წარმოების დროს, მაგრამ, ამავე დროს,

სახიფათო ტენდენციება და კრიტიკულ დამოკიდებულებას მოითხოვს. „კადრებს ნორმატიული ბარიერი უნდა შექმნას მაშინ, როცა მათი დამკვიდრება მშობლიური ენის ბუნებრივ წარმოებებსა და სტრუქტურებს ემუქრება“ (არაბული 2004:238) მაგალითად, ხშირად გვეხმის ან ეკითხვობოთ: გაიყვანა, მიმალვანა, - იყოლება, იმალვანა ნაცვლებად; რა კავშირშია? პირდაპირ კავშირშია, მისანშეწონილია კი - რა კავშირი აქვს, რით არის დაკავშირებული, მას კავშირი აქვს; სიტყვაში გამოიყვანა. თავდებში დაუდგა, ტონში განაცხადა, ყურებში გეხსატავს, ნაცვლად - სიტყვით გამოიყვანა, დაუდგა თავდებად, მშვენი ტონით განაცხადა, მეუი ვერებოთ გეხსატავს. თავი უნდა შეიკავონ საომარი მდგომარეობის შექმნაზე, ნაცვლად, თავი უნდა შეიკავონ საომარი მდგომარეობის შექმნისაგან. კალკრების შედეგია -დმი თანდებულადი შეხსიკეებები, სამშობლოსადმი სიყვარული, მომადლისადმი რწმენა, მტრისადმი სიძულვილი, ხალხისადმი სამსახური, ნაცვლად თანდებულადი ნათესაობის ყოვლისა. განსაკუთრებით ყურადსაყვანი კალკრების საფუძველზე სოციური სმინისა თუ სახელსმინის მიერ წარმოქმნილი მყარი კონსტრუქციები

მოცემული დამოკიდებულებული ინფორმაციაში მოცემული (წარმოადგენილი) იყო ამ გამოსვლის მცირე ანოტაცია, გვერდს ვერ აუვლით მოცემულ (ამ) პრობლემას. ამ სურათზე მთელი სცენა მოცემული (გამოხატული). იგივე მდგომარეობა მრავალი სხვა სმინის გამოყენებისას, ატარებს - ენაცვლება კანონიერ იკუთებს. ხსრობს, იყენებს, მართავს, გამართავს, მოაწიებს, სომებს მიიღებს - სმინებს. განიცდის, განიცდა - მარცხს. წარმატებულობას, შეფერხებას, ნაცვლებობას განიცდის, მართებულად - დამირცხდნენ, წარმატებას ვერ აღწევს, ყვრხდება, აკლია ნაცვლად. ვეხვდება ტკივილი მიიყენა (ატკინა), დარტყმა მიიყენა (დაარტყა), ჭრილობა მიიყენა (დაჭრა). სხ ვა გამოიყენებო - სახესევა დანაშაულის მყარი ნიშნები, შეიძლება ეთქვით, ფაქტია, თვალსაწიწია, ხელ შეხსატება.

ენის შიდა პროცესებისა (ხშირად მისი ფაზილიარიზაციის) და დასავლური ე.წ. მასკულატურის ყურთოდ შემოქმედის შედეგია ენის ყულგარიზაციის ტენდენცია...

მაგ. პირველ მგომარს, ასე ეთქვით, „ლაითი“ შეურაცხყოფა მიიყენა და ცვეხლი ავიზიონდა; გამტკლებული და გუბერნატორები უკვე უთვალაუფლო დაიბარეს კანცელარიაში და „გაუთინეს“, თუ ვინ უნდა მოხუცეს მომავალ პარლამენტში; მან რამდენიმე ისეთ კანდიდატზე მიცა „დაბრო“, რომლებიც მას არაყურში გამოადგებიან (არაბული 2004:237); მართალია, ეს სიტყვები შესაბამის ლიტერატურაში ბრჭყალებშია ჩასმული, მაგრამ მისანშეწონილი იყო სხვა სიტყვების გამოყენება.

როგორც ცნობილია ვარკონული მეტყველებისათვის დამახასიათებელია ლექსიკის გადარბობა, ბაზირიზიუმის მოძალეობა, გარკვეული გამოთქმების აკეთება. ასე გაუყოფლისწინდლად გაიფართოვა ასპარეზი პრობლემა სიტყვამ, პრობლემა რთული, მსკლად გადასაწყვეტი საკითხია, გადატანითი იტყვიან მძლად განსახორციელებელ რამეზეც, დღეს კი ეს სიტყვა და მასთან დაკავშირებული გამოხატულებები არსებითად ყოველგვარი დაბრკოლების, სინდლის, შეფერხების გამოხსატავად გამოიყენება. სასკლადობრ: „პრობლემა მიქვს“ - ამბობენ და მასში გულისხმობენ ფინანსურ თუ საყოფაცხოვრებო გაჭირვებას: „რა პრობლემა?“ ამბობენ იმის აღსანიშნავად, რომ არ გაუჭირდებათ ამ საქმის კეთება, დაეაღებს შესრულება; უპრობლემოდ მივალე მისანს, გულისხმობს. რომ დაბრკოლებები არ შეხვედრია; წემი პრობლემა არ არის, ვითომ წეა მენადვლება, ან რა წემი საქმეთ; ამახაც კი ამბობენ, პრობლემა არა მიქვს, აქაოდა ამ საქმეს ადვილად გაეაფთვე თავსო.

სრულიად ნათელია, რომ იმგვარი ტენდენციები არა მხოლოდ აღარბობებს სალიტერატურო ენას, არამედ საფუძვლიანად არღვევს უკვე განმტკიცებულ ენობრივ სისტემებს და ქმნის სერიოზულ საფრთხეს, საერთოდ დაუკარგოს სახე საუკუნეთა განმავლობაში ჩამოყალიბებულ ერთ-ერთ ულტრულ მემკვიდრეობას.

ვაჰის ინტენსიური განვითარებამ, მკვეთრმა სოციალურ-პოლიტიკურმა ცვლილებებმა სხვა გლობალურ პროცესებთან ერთად, მეტ-ნაკლებად შეკვალა ენობრივი გარემო და ახალი პრობლემები დააყენა ქართული სახელმწიფო ენის წინაშე, მიღწეულია კიდევ გარდაქმნები, შეიქმნა სახელმძღვანელოები, შემუშავდა მეთოდოლოგია, მაგრამ არის ხარვეზები მისი ხანგრძლივობა და პრაქტიკული განხორციელების საქმეში. ხშირად აკადემიური წერის, კვლევითი ნაშრომის, წერის მეთოდოლოგიის ნაცვლად ისწავლება მხოლოდ ენის პრაქტიკული კურსი, სათანადო სიმაღლეზე არ დგას პრაქტიკული ნორმირებული, სამეტყველო ენის მოთხოვნაც. სამეტყველო სტილის, სამეტყველო სიტყვავა განსახლებავს, უნივერსიტეტი სასწავლო-სამეცნიერო-საგანმანათლებლო კრება და აქ სახალხო სტილს კვლად დინეშე ნორმირებული სახე უნდა ჰქონდეს, არ უნდა იყოს გამოყენებული ისეთი ლექსიკა, რომლებიც ამდაბლებენ სტილს. ეველად იქილი საშუალება, მისნის მიღწევის გასახე, ცოცხალი მაგალითია.

სწორედ დღეს, არნახული გლობალიზაციის პირობებში, იხე როგორც არასდროს, საჭიროა ენის დაცვის დონისსიბუების გატარება, უპირველესად, საჯარო და უმაღლეს სასწავლებლებში და

რომლის განხორციელების უპირველესი წყარო სხვა საგანმანათლებლო პროგრამებთან ერთად, სწორედ პიროვნებისა და საერთო ეროვნული გარემოს მომწესრიგებელი, ფართო კულტურულ-ლოგიური შინაარსის საგნების: რიტორიკის, აკადემიური წერისა და მეტყველების კულტურის, სწავლებაა (ყველა სტუდენტის, როგორც ფილოლოგიური, ისე არასპეციალური ყველა სემინარის უშუალო მომხმადებელი თითოეული სტუდენტის მიერ, პრობლემური აზროვნება და ნააზრვეის გადმოცემა, ტექსტის, თანაც მისწორებით ტექსტის (სტატია ფაკულტეტის სტუდენტების ჩართვა სწავლების პროცესში და, მონორაფია, გამოკვლევა, ესეს შექმნა, პრესენტაციების მოწყობა, სტუდენტთა ნამოღვაწარის მსმენელამდე და მკითხველამდე მიტანა. მათი, როგორც შეკვლევებრივი და პროფესიონალურად, ისე ინფორმაციულად სასოგადოებისათვის აქტიურად მომსახიბულ პიროვნებებზე და ჩამოყალიბება. სახსურეყლია, აგრეთვე სასწავლო პროცესებში საინფორმაციო და ინოვაციური ტექნოლოგიების ჩართვა.

ამდენად, გლობალიზაციის პირობებში, ინფორმაციულ საზოგადოებაში პუბლიკარულ მეცნიერებათა, კონკრეტულად, მეტყველების კულტურის აკადემიური წერისა და რიტორიკის ამოცანაა თავისუფალი შექმნილებითი მიდგომა და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, სათქმელის, თეზისის პირველად თუ მეორეულ წყაროებზე დაკრძნობით ლოგიკური თანმიმდევრობით, არგუმენტირებულად და ლაკონურად გადმოცემა, საერთო ენობრივი ერთარების რეალური შეფასება, ენობრივი საკითხების წინ ჩამოწევა, მათი აქტიური ჩართვა სწავლების პრაქტიკულ მიზნებსა და ამოცანებში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. არაბული 2004: არაბული ა.თ. ქართული მეტყველების კულტურა. გამოცემლობა "ენიერსალი". თბ.
2. დემკინ... 2003 : Демкин Вл. П., Можаява Г. В. Гуманитарное образование в информационном (он-лайн წიგნი) (Томск: ТГУ, 2003. 5. 2005): მის: <http://www.ido.us.nsf/s?unit=222>
3. კლსტერი 1999: Лестер Туроу. *Будущее капитализма*. 1999 (ონ-ლაინ წიგნი) (Новосибирск: Сибирский арионграф, 1999. 25).
4. გაფრინდაშვილი 2005: გაფრინდაშვილი ნ., თვალთვათ დ., რიტორიკის შესავალი. გამოცემლობა "ნეკერი". თბ.
5. ჯავახიანიშვილი - 2008: ჯავახიანიშვილი თ., ჯავახიანიშვილი ივ., ვარდიანიშვილი მ. აკადემიური წერა, კვლევისა და წერის სახელმსაგნალო. გამოცემლობა "ენიერსალი". თბ.

Eter Beridze (Batumi)

Global Informative Society and Problems of Protecting the Language Purity

The sphere of humanities in the epoch of globalization and information has experienced radical changes. The language reforms, intensive external affairs, global informative space and scientific-technical revolution objectively takes away stable improvement opportunities from different languages. The problems arose against higher education where students faced difficulties of developing and improving academic writing. Academic writing must be argumentative, analytical, and critical essay that consists of research and its source. More problems formed alongside the Georgian language and its teaching system by developing society. It is true, that new studying materials were printed, and new methods were developed, but there are still troubles of planting and using it practically. Instead of academic writing, its research and methodology they teach practical course of language. Ongoing works are not successful to inculcate normative verbal language. Teaching rhetoric's, academic writing and verbal culture requires creative approach, realistic estimation of general linguistic conditions, and students that are studying different majors as future researchers and professionals as well as preparing them as active social living people. In the conditions of globalization special care is necessary at the universities to secure language purity, and to move academic writing and speech matters forward. It is also necessary to look at some goals and solutions of teaching to get the students actively participate. For this matter it is necessary in educational programs to take teaching methods of rhetoric's, academic writing, and speech to higher level and to involve informative and innovative technologies in this process.

არსებობს თუ არა ანთროპი სიტყვასა და საგანს შორის?

ანტიკურ ფილოსოფიაში დასმული ეს კითხვა ლინგვისტიკისათვის პამლეტიკისეულია. კომუნისტურ სკოლაში არსებულსა და აღსანიშნავს შორის მიმართებათა ერთიანობა კომუნიკაციისათვის გადამწყვეტია. რეფერენცია კომუნიკაციის საფუძვლიანია, ხოლო საკომუნიკაციო ფუნქცია ძირითადია ენისათვის. ამიტომ ენისა და კომუნიკაციის შესწავლა შეუძლებელია რეფერენციის მექანიზმის დაუღვრნელად. კითხვა, არსებობს თუ არა კავშირი სიტყვასა და საგანს შორის, გულისხმობს სახელის მნიშვნელობას როგორც საგანზე მითითებას.

XX საუკუნეში ლ. ვიტგენშტაინმა მნიშვნელობა განმარტა როგორც მისი გამოყენება ენაში (ვიტგენშტაინი 2003: 57). ამის აღიარებით დაიწყო ლინგვისტური აზროვნების ახალი – პრაგმატული ეტაპი. ლ. ვიდგენშტაინის მიხედვით, ყველა გამოყენებაში სიტყვა კი არ ინარჩუნებს მნიშვნელობას, არამედ იძენს მას. ამიტომ ენობრივი ნიშნის გაგება შეიძლება მხოლოდ გამოყენებაში, ენობრივ თამაშში. ლ. ვიტგენშტაინის იდეათა ზეგავლენით ჩამოყალიბდა ლინგვისტური ფილოსოფიის ოქსფორდის სკოლა, რომლის თანახმად, სიტყვას მოუპოვება კონტექსტით განპირობებული უამრავი განსხვავებული მნიშვნელობა, რომელთა გაერთიანება ერთ დეფინიციასში შეუძლებელია.

წევტს თუ არა ლ. ვიტგენშტაინის მნიშვნელობის კონცეფცია სიტყვისა და საგნის კავშირის პრობლემას?

კარგადაა ცნობილი ბერძენი ფილოსოფოსების ორი შეხედულება სახელდებაზე: Phusei სახელები გამოხატავენ საგნის ბუნებას და Thesei- სახელები დადგენით. ე.ი. პირობითად აღნიშნავენ საგნებს. ორივე თვალსაზრისი ყველაზე უფრო სრულად განიხილება პლატონის დიალოგში „კრატილო“. მაგრამ კრიტიკოსთა შორის არ არსებობს აზრთა ერთიანობა იმაზე, თუ რისი თქმა სურს პლატონს აღნიშნულ ნაშრომში. ზოგის აზრით, დიალოგში პლატონი ამტკიცებს სახელსა და საგანს შორის ბუნებრივი კავშირის არსებობას (პლატონი 1968: 143), სხვები მიიჩნევენ, რომ პლატონი, პირიქით, ცდილობს აჩვენოს სახელსა და საგანს შორის ბუნებრივი კავშირის შეუძლებლობა (ანტიკური 1936: 21). სოლო ი. ლოიას და ნ. კონდრაშოვის თანახმად, პლატონი იკავებს შეადარებულ პოზიციას (ლოია 1968: 14; კონდრაშოვი 1979: 12). ანტიკური ფილოსოფიის ისეთი საეკვიპოლოტი, როგორცაა ა. ლოსკი, აღიარებდა, რომ შეუძლებელია დაადგინო კავშირი „კრატილის“ ნაწილებს შორის და დააჭირო მისი მთავარი იდეა (პლატონი 1968: 594). ამიტომ მრავალი მეკლასიკარი, ფილოსოფოსი თუ ლინგვისტი, ეხება რა პლატონის ამ დიალოგს, თავს იკავებს საბოლოო შეცნებისაგან.

სახელდებაზე დაპირისპირებულ შეხედულებებს პლატონის ნაწარმოებში იცავენ ორი პერსონაჟი: კრატელო, რომელიც ამბობს, რომ სახელები ბუნებრივადა დაკავშირებული საგნებთან (პლატონი 1968: 425), და ჰერმოგენი, რომლის თქმით, სახელების მართებულობა არის ხელშეკრულება, შეთანხმება (პლატონი 1968: 416). ტეშმარტიკების დასადგენად ისინი მიმართავენ სოკრატეს. ამ უკანასკნელის თანახმად, ყოველ საგანს ადამიანისაგან დამოუკიდებლად მოუპოვება არსი. ადამიანებს შეუძლიათ ამოიცნონ საგანთა არსები და გამოხატონ ისინი სიტყვის საშუალებით. „სახელი არის საგნის გამოხატვა ასო-ნიშნებისა და მარცვლების მეშვეობით“ (პლატონი 1968: 481), მაგრამ სახელების შექმნა შეუძლიათ მხოლოდ სახელების ოსტატებს, კანონმდებლებს, „თუ სახელი კარგადაა შედგენილი, იგი უნდა შეიცავდეს საგნის შესაფერის ასო-ნიშანს“ (კონდრაშოვი 1979: 481). სახელები ერთქვეთ საგნებს მათი არსების ანუ ბუნების თანახმად. ამიტომ არ არის მართალი პროკლოზა, როცა ამბობს: „ადამიანი ყველა საგნის საზომია“ (ე.ი. ყველა საგანს ადამიანი ანიჭებს არსს-ღს). ეს ასე რომ ყოყლიყო, არსები არ იქნებოდა ყველასათვის საერთო და, თანამედროვე კერძონილოვით, შეუძლებელი გახდებოდა კომუნიკაცია. მაგრამ სახელების არასწორად გამოყენების შედეგად მათ დაკარგეს მართებულობა (კავშირი საგანთან - ლ.ს), ამის საიდუმტრაციოდ სოკრატეს მოჰყავს მრავალი სიტყვის ეტიმოლოგიური ახსნა: სიტყვას „ადამიანი“ (anthropos) იგი უკავშირებს „განსჯას“, „აზროვნებას“ - ახლის დაჭერას; „შემცვენებას“ - მოძიებ საგნებზე სულის მიყოლას; „სათრუებას“ - თავისუფალ დინებას; „სიღაირეს“-სულის უკიდურეს შეზოგილობას (პლატონი 1968: 453). სოკრატეს ეტიმოლოგიური ანალიზი საინტერესოა, მაგრამ არამეცნიერული, განსაკუთრებით თავისუფალია იგი იმ ნაწილში, სადაც ფილოსოფოსი ცდილობს დაუკავშიროს ბგერებს საგანთა თვისებებს: „ბგერა R მე შემიყვება ყოველგვარი მოძრობის გამოხატვის საშუალებად. მე მგონია, კანონმდებელი ხვდება იმას, რომ ამ ბგერას წარმოთქმისა ენა არ არება უბრაოდ და ძლიერ თრისი, ხოლო i ბგერა მან გამოიყენა ყოველგვარი თხელის, წვირილის გამოხატავად, d, i წარმოთქმისას ენა იკუმშება, ამიტომ მათი გამოყენება შეიძლება შეზოგილობის

გამოსახატავად. ბგერა a კანონმდებელმა მიაკუთვნა „უზარმაზარს (megas); e - მარადიულს (mekos), რადგან ესენი გრძელი ბგერებია; o - სიმრავლის გამოსახატავად“ (პლატონი 1968: 471).

ამრიგად, აღნიშნულია მიხედვით სოკრატე თითქმის მზარს უჭერს კრატელს, რადგან მიანიხი, რომ სახელები ბგერებით მსგავსებთან საგნებს, მაგრამ სოკრატესავე თანახმად, შინაარსობლივად განპირობებულია მხოლოდ პირველადი სახელები და მათაც არასწორად ხმაურის გამო იცვლებს ფონეტიკური სახე. გამოდის, რომ სახელების უმრავლესზე დაკავშირებულია საგნებთან პირობითად და თუ გათვითვალისწინებთ იმ ფაქტსაც, რომ სიტყვათა შექმნის ხელოვნებას ფლობენ მხოლოდ სახელების კანონმდებლები ანუ მხოლოდ ერთეულები ხვდავენ და ადგენენ კავშირს ბგერებსა და საგნებს შორის, იძულებული ვიქნებით ვაღიაროთ, რომ სინამდვილეში სოკრატე ამართლებს პერმოკენს. ამრიგად, დიალოგში ერთმანეთს უპირისპირდება ნათქვამი და ნაგულისხმევი. რაც შეეხება სოკრატეს ეტიმოლოგიურ ძიებას, მეცნიერულ თვალსაზრისით, იგი იმდენად მიუღებელია, რომ უფრო პლატონის მაღალი ავტორიტეტის გადასარჩენად კრიტიკოსმა დაუშვეს, რომ სოკრატე ამ შემთხვევაში ერთობა, ხუმრობს, ეწევა პაროდირებას (ისტორია ... 1986: 132). დიალოგის მოთავე ღირებულებას ნეგატიურ შედეგში ხვდავენ (სოკრატემ ვერ დაადგინა კავშირი სახელებსა და საგნებს შორის) და მას არ მიიხივევს ლინგვისტურ ნაშრომად (ისტორია - 1986: 131).

პლატონის „კრატელი“ ენარობრივად რთული - მხატვრულ-ფილოსოფიური ნაწარმოებია, მისი შეუახებლას აუცილებელია განვასხვაოთ გარეგანი და შინაგანი ქლანი. სოკრატეს მხიარულები მომგვრელი „ორგვლით“ მსჯელობის მანერა, რომლის დროს იგი ცდილობს, რაც შეიძლება მეტი პოზიტივიან განიხილოს მოვლენა, არდევებს აზრობრივ სტანდარტს; ხედავთა მოულოდნელი დაპირისპირება წარმოქმნის იროსიან, თუმორს. ასე იქცევა სოკრატე სხვა დიალოგებშიც, რაც საკმის მხოლოდ გარეგანი მეტოლოგიური თანხმობის ასპექტია. საკმის შინაგანი მხარე კი იმაში მდგომარეობს, რომ სოკრატეს მსჯელობას თანმიმდევრულად მიეყვართ ცალმხრივ დასკვნამდე მსგავსად, დონ კიხოსტის თავედასავალი ხსაცლითა, მაგრამ სერვანტისის რომანი უადრესად სერიოზული ნაწარმოებია.

იქელი ბერძენი მოასროყენები სახელისა და საგნის მიმართების პრობლემას წყეტდნენ არა ლინგვისტიკად; სიტყვის ყოველმხრივ ანალიზიან ამოსკლით, არამედ ფილოსოფიურად: სამყაროს გაგებინად გამოიმინარე. თუ ფილოსოფიური ფიზიკური საგნების გარდა დაუშვედა მათ იდეალურ არსებს, იგი იძულებული ხდებოდა დაეშვა აგრეთვე არსების გამოხატვა სიტყვების საშუალებით, რადგან არსები საერთოა ადამიანებისთვის. არსი, ერთი მხრივ, დაკავშირებულია საგანთან, მეორე მხრივ, გამოხატება სიტყვით ანუ არსი აკავშირებს სიტყვასა და საგანს. რადგან არსი სხვაგვარია საგნის, მოსტყვარდება მსგავსება სიტყვასა და საგანს შორისაც ანუ თანამდებრივ სემიოტიკის ტერმინოლოგიით, სიტყვები ცხადდებოდა იკონურ ნიშნებად. იდეალური არსების მდებარეებელი სოკრატე არ შეიძლება ყოფილიყო კამათის ობიექტური მედიატორი, რადგან ის ფილოსოფიურად დანტერესებულია სახელსა და საგანს შორის ბუნებრივი კავშირის გამოვლენაში და არა ამ ეფრსიის დაცინვა-პაროდირებში. სოკრატეს ფილოსოფიური ხედავა ასახულია მის მიერ სიტყვათა ეტიმოლოგიებშიც, რომელთათვის სწორ შემთხვევაში ეტიმონად გამოყენებულია მოძრაობის ცნება:

„განსჯა დაკავშირებულია მოძრაობასთან;

აზროვნება ნიშნავს ახლის დაჭერას, ხოლო ახალი ნიშნავს მარადიულ წარმოქმნას;

შემქცნება გვაუწყებს იმას რომ სული მიეყება მიმქროლავ საგნებს; სიღარვე სულის უადრესი შემოტილობაა;

საინოება მსუბუქი მოძრაობაა, სულის თავისუფალი დინებაა;

აღტაცება ადვილად ფრქვევდა სულის ნაკიდა;

სენი არის ის, რაც ხელს გვიშლის ვიაროთ“ (პლატონი 1968: 452-465).

ყველაფერი მოძრაობს - ანტიკური ფილოსოფიის მოთავე აღმოჩენაა. მაგრამ, რაკილა მაინც არსებობს ცოდნა საგნების შესახებ, სოკრატეს აზრით, უნდა არსებობდეს საგნების მდგრადი საფუძველიც - იდეალური არსები (პლატონი 1968: 490).

ლინგვისტიკისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანი იმპლიციტებულია დიალოგის სიღრმულ ქლანში. სოკრატეს თავედ ეტყება წამოწყებული საკმის, იგი ეკითხება პერმოკენს: „დარწმუნებული ხარ შენ თავეში, რომ შეგიძლია ყველაფერი ეს სწორად გაარკევი? მე, მაგალითად, არაა“ (პლატონი 1968: 470).

„სასაცილოდ, მგონი, უნდა ჩანდეს, პერმოკენ, ის, რომ ბგერათა მიბაძვით საგნები ჩვენთვის სრულიად ნათელი განსდება, მაგრამ ეს გარდაუეულია, რადგან ჩვენ არაფერი გვაქვს უეტეხი პირველადი სახელების მართებულობის გასარკევეად“ (პლატონი 1968: 471).

სოკრატე იმართლებს თავს კრატელთან: „ჩე ხომ არაფერი ვამტკიცებ იმიდან, რასაც ვამბობდი, უბრალოდ მე პერმოკენთან ერთად ყოველივე განიხილე ისე, როგორც მქონდა წარმოდგენილი, ასე რომ თამაზად თქვი, თუკი რაიმე იცი უეტეხად, მე მიეიღებ მას ხალისით“ (პლატონი 1968: 471).

ფინალამდე ვერ კიდევ შორსაა. ამგვარი აღიარების შემდეგ სოკრატე ძველებურად უშედეგოდ იხვევანება სიტყვათა უტომლოვით ანალიზს. ისმის კითხვა, რატომ? სოკრატეს რეპლიკები უწინააღმდეგეობა მისსავე ქცევას. პლატონის სხვა გზა არა აქვს. მართალია, იგი ვერ გვაძენებს ბუნებრივ კავშირს სახელსა და სავანს შორის, მაგრამ იმუღებულა ბოლომდე გააგრძელოს მისი ძებნა. იგი მზადაა ყველაფერი დაბრუნდეს თავის როგორც მკვლეურს უზნაობას, ვიდრე უარი თქვას სახელისა და სავანის ბუნებრივ კავშირზე და, მაშასადამე, ეიდოსების (მარადიული საზრისების) არსებობაზე. „კრატელში“ იმპლიციტებულია შემდეგი ლინგვისტიკურად ღირებული შინაარსი: მე ვერ ვაივალხანობებ კავშირს სახელსა და სავანს შორის, მაგრამ იგი მინც არსებობს. ამ აზრის დასკვნით (ითავარი) ნაწილი სავსებით შეუყვრება თანამედროვე სემიოტიკის პროცესს: ადმინისტრაციისა და აღსანიშნს შორის კავშირის გარეშე შეუძლებელია სემიოზისი (სახელდება) ანუ სახელზე ვერ იქნება სავანის ნიშანი მასთან კავშირის გარეშე.

კავშირი აღმნიშნელსა და აღსანიშნს შორის შესაძლებელია ბუნებაში, თუ ნიშანი ინდექსია ან იკონა. ამ განში, თუ ნიშანი სიმბოლოა. კავშირს სახელსა და სავანის შორის პლატონი ეძებდა ბუნებაში.

საგანთა მარადცვლადობის ქაოსიდან თავის დაღწევის მცდელობამ მიიყვანა ბერძენი მოაზროვნეები იდეალური საზრისების და მათი სახით სახელსა და სავანეს შორის ბუნებრივი კავშირის აღიარებამდე. სიტყვათა სემანტიკური არამდგრადობამ იძულებული გახადა ლ. ვიტგენშტაინი განემარტა მნიშვნელობა როგორც გამოყენება (ვიტგენშტაინი 2003: 95), რაც პროტაგორას სუბიექტური რელატივიზმის ტოლფასია ლინგვისტიკაში: „ადამიანი ყველა მნიშვნელობის სასოშია მერყეულდება“. მაგრამ ეს არ ნიშნავს კომუნიკაციის ნაშლელ ქაოსს, რადგან ყველა სიტყვა ერთნაირად რაღაც ემონილება სუბიექტის გამოყენებას. სიტყვის ლ. ვიტგენშტაინი ყოფს: სახელდება, რომელთა მნიშვნელობა არის სულიერი ხატი და გამოყენება და არასახელდება, რომელთა მნიშვნელობა მხოლოდ გამოყენებაა, მაგალითად, ჩვენებითი ნაცვალსახელები, აბსტრაქტული მნიშვნელობის მქონე სიტყვები (ვიტგენშტაინი 2003: 54,56). ასეთ შემთხვევაში სახელები შეიძლება განმარტოთ როგორც რეფერენციის საყრდენი ელემენტები მერყეულდებაში. პლატონისაგან განსხვავებით კავშირს სახელსა და სავანეს შორის ლ. ვიტგენშტაინი განიხილავს განში. ეს „უცნაური კავშირი მართლაც არსებობს“ (ვიტგენშტაინი 2003: 55) და მყარდება იმ ენობრივი თამაშის დროს, როცა კითხვას „რა ჰქვია ამას?“ ჩვენ საგანსე მითითებით ვახმოვანებთ სახელს (ვიტგენშტაინი 2003: 48,55). ამ აქტს ლ. ვიტგენშტაინი უწოდებს „სავანის ნათლობას“ (ვიტგენშტაინი 2003: 55).

კითხვა, „რა ჰქვია ამას“ და მისზე გაცემული პასუხი რეფერენციის დადგენის უნივერსალური ხერხია, მაგრამ იგი დიდაქტიკური: კითხვის დამსმელს პასუხს სცემს სავანის სახელის მცოდნე ანუ ამ შემთხვევაში სავანი არ არის უსახელო. ნათლობის კითხვა „რა დავარქვით ამას?“, იგი უფლისწობის უსახელო სავანს და კონვენციას. ამგვარი ენობრივი თამაში ლ. ვიტგენშტაინის დაუხსნელებია, აღბათ იმიტომ, რომ იგი საკუთარი სახელების გამოკლებით თითქმის არ გეხდებოდა პრაქტიკაში. მაშინ როგორ ახერხებს ერთ ენაზე მოლაპარაკე მილიონობით ადამიანი უზარმაზარი რაოდენობის სახელების სავანებთან მიმართებაში ერთნაირად გამოყენებას. საკითხავი აი ეს არის?

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ანტიკური – 1936: Античные теории языка и стиля. М.-Л.
2. ვიტგენშტაინი 2003: ვიტგენშტაინი ლ. ფილოსოფიური გამოკვლევები. თბილისი. „ლოვოს პრესი“.
3. ისტორია – 1986: История лингвистических учений. М. «Наука».
4. კონდრაშოვი – 1979: Кондрашов Н. История лингвистических учений. М «Просвещение».
5. ლია 1968: Лоя Я. история лингвистических учений. М. «Высшая школа».
6. პლატონი 1968: Платон. Соч. в 3-х т. Т. I. М. «Мысль».

L. Khalvashi (Batumi)

Is There a Connection Between a Word and a Thing?

According to the author's opinion this is a question for linguists because referenciation is the basics for communication. According to Vigenstain and Platon the author clears up the problem of the word and thing.

ადამიანის სხეულის ნაწილებთან დაავირობაზე უნივერსალური ფრაზეოლოგიზმები

ფრაზეოლოგიზმები სამედიცინო ენობრივი სურათის ეროვნული ასპექტია, რომლებიც ვარირებენ ერთ ენიდან მეორეში. ფრაზეოლოგიზმებში აისახება ერების დამახასიათებელი თვისებები და ადამიანის უნივერსალური ცნობიერების შტრიხები. ერთი და იგივე შინაარსის ფრაზეოლოგიზმები სხვადასხვა ენაში შეიძლება სხვადასხვა ფორმით აისახოს, იმ ენის მატარებლებისათვის დამახასიათებელი მენტალიტეტისა და თვისებების გათვალისწინებით.

ფრაზეოლოგიზმებით შექმნილ სამედიცინო ენობრივ სურათში ძირითადად ორიენტაცია ეთლება ადამიანზე, ე. ი. ადამიანი წარმოადგენს ყველაფრის სასოვს, მაგალითად: ცხვირწინ ნიშნავს ახლოს; თაიდან ფეხებამდე ნიშნავს ბევრს; თვალთან თითს ვერ მიიტან – სიბნელეს; ყურებამდე შეყვარება, ე. ი. ძლიერ შეყვარება და ა. შ. ფრაზეოლოგიზმები იქმნება თვით ადამიანების მიერ, მათი განწყობლებებისა და დამოკიდებულების გამოსახატავედ, რაც განაპირობებს სწორედ მათ ასეთ ურთიერთკავშირს ადამიანის არსთან.

სამედიცინო ენობრივი სურათი იქმნება სხვადასხვაგვარი ფერებით, მხატვრული, მეტაფორული სიტყვებით, კონოტაციური სიტყვებით და სხვა. ჩვენი მსოფლმხედველობა ნაწილობრივ იმყოფება სამედიცინო ენობრივ სურათის ტექსტებში. ყოველი კონკრეტული ენა თავისთავში შეიცავს ნაციონალურ – თვითმყოფურს, რომელიც განსაზღვრავს მოცემული ენის მატარებელთა მსოფლმხედველობას და ავალბებს მათ სამყაროს სურათს. ნაციონალურის გარდა ასევე ენა შეიცავს უნივერსალური ასროვნების შტრიხებს, რომლის მეშვეობითაც იქმნება სწორედ უნივერსალური ენობრივი ერთეულები.

სწორედ ამიტომაც ეაწვდებით არამონათესავე ენებში უნივერსალურ ფრაზეოლოგიზმებს, ზოგჯერ აბსოლუტურად იდენტურებს, როგორც სემანტიკის, ასევე გრამატიკული თვალსაზრისის მიხედვითაც. ეს განპირობებულია იმით, რომ სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე ადამიანებს გარკვეულ პირობებში შეიძლება ჰქონდეთ სამყაროს საერთო კონცეპტუალური სურათი.

ადამიანს ახასიათებს უნივერსალური და ინდივიდუალური ცნობიერება. უნივერსალური ცნობიერება, ეს ისეთი რამ არის, რომელიც დამახასიათებელია აბსოლუტურად ყველა ან უმრავლესობა ადამიანებისათვის, ამასთან ერთად ისეთებისათვის, რომლებსაც ერთმანეთთან რაიმე საერთო – წარმოშობის, მენტალიტეტის, ტრადიციებისა და სხვა სახით არ გააჩნიათ.

შეიძლება აღინიშნოს, რომ ენობრივი ერთეულების გარკვეული უნიფიკაცია დაკავშირებულია ადამიანში უნივერსალური ასროვნების ფორმირებასთან. მონათესავე ენებში არსებული ენობრივი ერთეულების უნივერსალობა განპირობებულია ამ ერების ასროვნების უნივერსალურობით და იმ ფაქტორების ერთიანობით, რაც მათ აზროვნებას უნივერსალურს ხდის და არა თვით ენების მსგავსებით.

ადამიანის ბიოლოგია თავისთავად უნივერსალურია დედამიწის ნებისმიერ ადგილას მცხოვრები ადამიანისათვის. როგორც მეცნიერები აღნიშნავენ ადამიანებს შორის არსებული გარკვეული განსხვავება: თვალის, კანის სურათი, აღნაგობა, ხასიათი და ა. შ. შეადგენს მთელი ორგანიზმის ერთ პროცენტს.

მსოფლიოს თითქმის ყველა ერმა ბიოლოგიური ინსტიტუტებიდან გამომდინარე დაიწყეს ბიოლოგიური ორგანოების სხვადასხვა დანიშნულებით გამოყენება. ორგანოების ასეთი სახის ფუნქციებით დატვირთვა მიზნად ისახავდა ურთიერთობის გამარტივებას და კომუნიკაციის დახვეწას. შეიძლება ითქვას, რომ ამდამონათესავე ერებში არსებული უნივერსალური ენობრივი ერთეულები და მათ შორის ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც ეხება ადამიანის ბიოლოგიურ ორგანოებს ჩამოყალიბებულია უნივერსალური ფაქტორის – ბიოლოგიური მსგავსების საფუძველზე. სხვა შემთხვევაში მათი შემთხვევითი დამთხვევა გამოიწვევს უნდა იყოს, რადგან თუ ადამიანებს საერთო ასროვნება არ ახასიათებთ, შეუძლებელია უნივერსალური ენობრივი ერთეულები გაჩნდეს ისეთ ერთმანეთთან საერთოს არქონე ენებში, როგორც არის ქართული, რუსული, თურქული და ინგლისური.

ადამიანის საერთო ბუნებიდან გამომდინარე ენათა ტიპოლოგიური კლედის დროს შეიძლება ვეებთ ისეთი ერთეულები, რომლებიც თავისი სემანტიკური თუ გრამატიკული თვალსაზრისით წარმოადგენენ ე. წ. ენობრივ უნივერსალულებს. ენათა მსგავსების მთავარ კრიტერიუმად, ჩვენი აზრით, მინიშნული უნდა იქნას ენებში ლექსიკურ-სემანტიკური შინაარსის ფორმების ნიშან-თვისებები.

“ენათა სიხალისის მთავარი კიტეროვში შეიძლება იყოს სწორედ ლექსიკური სიხალისე, რომ შენარჩუნებული იქნეს სხვადასხვა თაობებს შორის ურთიერთგაგებინება. აუცილებელია, რომ ლექსიკური ცვლილებები არ იყოს მქრისმებად ბუერი” (ბურლაკი 2005:130). ამ მიმართებით მეცნიერები ობიექტურად შენიშნავენ, რომ “ფრასეოლოგიზმების ფორმირებაში გადაშეკვეტი მნიშვნელობა აქვს ლექსიკურ-სემანტიკურ და არა გრამატიკულ ფაქტორებს” (ფრასეოლოგიის 1967:103)

ამგვარად, ფრასეოლოგიური უნივერსალიების დადგენისას მთავარი ყურადღება უნდა მიექცეს ფრასეოლოგიზმების ლექსიკურ-სემანტიკურ მხარეს. ეს არ ნიშნავს იმას, რომ უნივერსალიების დადგენისას საერთოდ არ იქნეს გათვალისწინებული ენათა გრამატიკული ფაქტორი.

უნივერსალური ფრასეოლოგიზმების ჩამოყალიბების პროცესში ყველაზე მძლავრი ფაქტორები აღმოჩნდა რელიგიური და ანატომიური, რადგან ეს ორი საფუძველი ბუნებრივად უნივერსალური შინაარსისა და ადამიართა გავებაშიც და შესაბამისად ენაშიც ერთგვარად აღიქმება.

ფრასეოლოგიური უნივერსალიები გვაქვს ადამიანის სხეულის თითქმის ყველა ნაწილთან დაკავშირებით. ადამიანის სხეულის ნაწილები ეროვნების, კულტურისა თუ სხვა მხრივ ადამიანთა სხვაობის მიუხედავად ერთი და იგივე დანიშნულებას ასრულებენ, ამდენად ფრასეოლოგიზმების ჩამოყალიბების პროცესშიც მათ მსგავსი შინაარსი შეიძინეს: მაგალითად ხელფანის დაბანა, თავით აზროვნება და ა. შ. ზოგიერთ შემთხვევაში შესაძლებელია მათი სტრუქტურა განსხვავებული იყოს, მაგრამ შინაარსი არის სრულიად იდენტური.

ადამიანის გარეგნული სახე შედგება სამი ძირითადი კომპონენტისაგან: თავი, სხეული და კიდურები. შესაბამისად ადამიანის სხეულთან დაკავშირებული უნივერსალური ფრასეოლოგიზმები შეიძლება დაეყოს ამ სამი მიმართულებით.

ა) ადამიანის თავი დაკავშირებული: ამ ქვეჯგუფში შედის თვით თავთან და თავის ნაწილებთან (თვალს, პირს, ცხვირს, ენა, ყურს და სხვა.) დაკავშირებული ფრასეოლოგიზმები, რომელთაც აქვთ გარეგნული სახე და საკმაოდ გამოკვეთილი ფართო ფუნქციები, როგორცაა: ყურება, ყნოსვა, გემოს განსზღვრა და ა. შ. ეს ის ორგანოებია, რომლებიც ასოციაციურად გამოხატავენ ადამიანის ემოციების, რაც შემდგომში ფრასეოლოგიზმის გაიენის საფუძველი გახდა. განვიხილოთ ზოგიერთი მათგანი, რომლებიც მივითითებენ უნივერსალურობას.

ქართულად: “თავიდან (თავით) ფეხებამდე” (ქართული 1983:234)

გ. ი. სრუალიად, მსოლიანად

რუსულად: «С головы до ног» აგრეთვე ამბობენ «С ног до головы» (რუსული ენის 2001:71)

თურქულად: “Baştan aşağı (kadar)” ან

“Baştan aşağı” (თურქულ-რუსული 1977:98) (სიტყვისიტყვით: თავიდან ძირამდე)

ინგლისურად: “ რომ ჰეად ტო ფოტო (კეულ)” (ინგლისურ-ქართული 1995-2001,VIII:48)

როგორც თარგმანი გვიჩვენებს აღნიშნული ფრასეოლოგიზმი, როგორც კომპონენტური შემადგენლობით, ასევე ლექსიკურ-სემანტიკური მნიშვნელობით ყველა ენაში ერთნაირია. განსხვავება ხსენებულ მსოფლიო სურქულ ენაში ამ ფრასეოლოგიზმის სინონიმურ ვარიანტში, სადაც სიტყვა “ფეხის” ნაცვლად გამოყენებულია სიტყვა “ძირი” (ა ა ი). თუმცა ამ შემთხვევაშიც ძირი და ფეხი უნდა მიუჩინოთ ერთი და იგივე დანიშნულებისა და შინაარსის მქონე ატრიბუტად, რაც გვაძლევს შესაძლებლობას დავაკენათ, რომ აღნიშნული ფრასეოლოგიზმი ყოველ ენაში დამოუკიდებლად დამკვიდრდა ერთი და იგივე შინაარსობრივი და სტრუქტურული ატრიბუტებით.

თვალთან დაკავშირებული უნივერსალური ფრასეოლოგიზმები მრავალფეროვანი და საინტერესოა. თითქმის მთელს მსოფლიოში იყენებენ თვალის ჩაკერვას და მას ერთნაირი დატვირთვა აქვს, ამიტომ ბუნებრივია, რომ წარმოიშვა ამ მოქმედების გამოხატელობის უნივერსალური ფრასეოლოგიზმი. ასეთებია მაგ.:

ქართულად: “თვალის ჩაკერა”, “თვალს უხამს” ე.ი.

(კალით თვალთ ანიშნებს ვინმეს რაიმეს (ქართული 1983:239)

რუსულად: «Моргнуть глазами» (განმარტებითი 1880-1882:784)

თურქულად: “Göz tımek” (თურქულ-ქართული 2001:548)

ინგლისურად: “To make eyes at smb” (ინგლისურ-ქართული 1975:320)

აღნიშნული ფრასეოლოგიური შეხამება, ჩვენი აზრით, უნდა არსებობდეს ყველა ენაში, რადგან თვალის მინიშნება ყველა ადამიანს, ყველა ერის წარმომადგენელს შეუძლია და მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში დამკვიდრებული და გასავსები ნიშანია.

თვალის მსგავსად ყურიც არის ის ორგანო, რომლის ფუნქცია საერთოა ყველა ადამიანისათვის. ყური ასრულებს სმენის ფუნქციას, ხოლო სმენა არის ის ძირითადი საშუალება, რომლითაც ადამიანები ერთმანეთთან ამყარებენ კომუნიკაციას. მაგალითად:

ქართული: “ყურს დაუვადებს”; “ყურს ათხუყვებს” (ქართული 1983:68)

რუსულად: «Во все уши слушать» (რუსულ-ქართული 1983:807)

თურქულად: «Kulak vermek» (თურქულ-ქართული 2001:885) (სიტყვასიტყვით: ყურის მიცემა)

ინგლისურად: «To be all ears» (ინგლისურ-ქართული 1995-2001 V: 6) (სმენად ქცევა).

როგორც თარგმანმა გვიჩვენა აღნიშნული ფრაზეოლოგიზმი რუსულ და ინგლისურ ენაში არის არა როგორც ყურის მიცემა ან თხოვნა, არამედ სმენად ქცევა. თუმცა ისინი სემანტიკის თვალსაზრისით აბსოლუტურად იდენტურნი არიან და აქედან გამომდინარე შეგვიძლია ჩათვალოთ უნივერსალურ ფრაზეოლოგიზმად.

ძალიან საინტერესოა ასევე ფარსეოლოგიური ერთეულები, რომლებიც დაკავშირებულია ცხვირთან. ცხვირთან დაკავშირებულმა ფრაზეოლოგიზმებმა სხვადასხვა ენებში განსხვავებული ინტერპრეტაცია შეიძინა. უნივერსალური ფრაზეოლოგიზმი «ცხვირწინ» ნიშნავს ახლომდებარეს, მარტივად დასანახს. ამდენად, ასოციაციის გამოყენებით, აღნიშნული ფრაზეოლოგიზმი გახდა აზროვნების ნაწილი და შემდგომ ჩამოყალიბდა ენის ერთეულის სახით, თუმცა მიიღო სხვაგვარი სტრუქტურული სახე:

ქართულად: «ცხვირწინ» (ქართული 1983:54)

რუსულად: «Под носом» (რუსული ენის 2001:212)

თურქულად: «Burnunun dibinde» (თურქულ-ქართული 2001:186)

(სიტყვასიტყვით: ცხვირის ძირში)

ინგლისურად: «Under one's nose» (ინგლისურ-ქართული 1975:607)

(სიტყვასიტყვით: ცხვირის ქვეშ)

ბ) აღამიანის კიდურებთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმები: ამ ჯგუფში ერთიანდება ის უნივერსალური ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც უკავშირდება აღამიანის ხელებსა და ფეხებს. მსოფლიოს ყველა კუთხეში აღამიანის ხელებთან და ფეხებთან დაკავშირებული ასოციაციები არის მსგავსი, რის შედეგადაც ჩამოყალიბდა ერთიანი დამოკიდებულება კიდურების მოძრაობისა და მდგომარეობისთან დაკავშირებით; არამონათესავე ენებში დიდი რაოდენობით მოიპოვება ხელთან დაკავშირებული უნივერსალური ფრაზეოლოგიზმები. ასეთი მაგალითად უნდა ჩათვალოს სახარებოდან ამოღებული ფრაზეოლოგიური ერთეული «ხელის (ხელების) დაბანა», «ხელებს იბანს», რომელიც გამოხატავს თავის არიდებას, აცდენას, პასუხისმგებლობის თავიდან მოხსნას რაიმეში.

ქართულად: «ხელს (ხელებს) იბანს; «ხელი (ხელები) დაიბანა»

(რაიმე საქმეში) (ქართული 1950-1964:183)

რუსულად: «Умыты (умывать) руки в чем» (რუსული ენის 2001: 320)

თურქულად: «El(ini) yukamak» (თურქულ-ქართული 2001: 419)

ინგლისურად: «To wash one's hand's of» (ინგლისურ-ქართული 1995-2001 VIII: 22)

უნივერსალურ ფრაზეოლოგიზმად უნდა ჩათვალოს ფრაზეოლოგიზმი «გულხელდაკრეფილი (ჯდომა)» (ქართული, 1983:577), ანუ უსაქმოდ დროის ტარება, რომელსაც მოეპოვება შესაბამისობანი შემდეგ ენებში:

რუსულად: «Сидеть сложа руки» (რუსული ენის 2001:320)

თურქულად: «Eli boş olmak» (თურქულ-ქართული 2001:417)

ინგლისურად: «With arms folded» (ჰორნბის 1989:53)

ხელთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმების მსგავსად, უნივერსალური ფრაზეოლოგიზმები იქმნება ასევე ფეხებთან დაკავშირებითაც. ამ შემთხვევაშიც ჩვენ პრაქტიკულად იგივე სურათი გვაქვს დეკლარირ-სემანტიკური ასპექტით. განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი: «მარცხენა ფეხზე ადგომა», ესე იგი «ცუდ გუნებაზე ყოფნა», რომელსაც შეესაბამება თითქმის იდენტური ფრაზეოლოგიზმები აღნიშნულ ენებში:

ქართულად: «მარცხენა ფეხზე ადგომა» (ქართული 1983:284)

რუსულად: «Встать с левой ноги» (რუსული ენის 2001:209)

თურქულად: «Solundan (tarafundan) kalkmak» (თურქულ-ქართული 2001:1263)

(სიტყვასიტყვით: მარცხენა მხრიდან ადგომა)

ინგლისურად: «To get up on the wrong side of the bed» (ინგლისურ-ქართული 1975:79)

(სიტყვასიტყვით: საწოლიდან არასწორი მხრიდან ადგომა)

უნივერსალურია ასევე «ფეხების გაჭიმვა», რომელიც აღნიშნავს სიკვდილს, გარდაცვალებას:

ქართულად: «ფეხების გაჭიმვა»; «ფეხების გაფშეკა» ე. ი.

სიკვდილი (ქართული 1983:444)

რუსულად: «Протянуть ноги» (რუსული ენის 2001:211)

თურქულად: «Ayak diremek» (თურქულ-ქართული 2001:88)

ინგლისურად: «Turn up one's toes» (ინგლისურ-ქართული 1975:943)

ადამიანი გარდაცვალების დროს იღებს წოლით მდგომარეობას და მას გაჯიშული აქვს ფეხები, შესაბამისად, ფრაზეოლოგიზმი "ფეხების გაჯიშვაც" ასოციაციის მეშვეობით, ადამიანის გარდაცვლილი მდგომარეობიდან ასახულია ენობრივ ერთეულში.

გ) ადამიანის შინაგან ორგანოებთან დაკავშირებული: ამ ჯგუფში შევა ადამიანის ორგანოებთან, როგორცაა გული, კუჭი და ა. შ. დაკავშირებული უნივერსალური ფრაზეოლოგიზმები და ასევე ის ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც არ უკავშირდება არც თავს, კიდურებს და არც შინაგან ორგანოებს, მაგალითად: სული. სიტყვა "სული" ფილოსოფიური ტერმინია, რომლის ცნება სხვადასხვაგვარ ფილოსოფიურ კონცეფციებს ემყარება. "სული" გამოხატავს ისეთ ცნებას, რომელიც ისტორიულად წარმოადგენს ცვალებად შეხედულებებს ადამიანებისა და ცხოველების ფსიქიკაზე. ადამიანი განიხილება როგორც ხორცისა და სულის ერთიანობა, შესაბამისად ორივე კომპონენტის ერთად არსებობა ადამიანის მთლიანობა გამოხატავს. ასეთი დამოკიდებულება არსებობს ყველა ხალხთან, რამაც გამოიწვია მისი ტრანსფორმაცია ენობრივ ერთეულში და ამის შედეგად ჩამოყალიბდა ფრაზეოლოგიური უნივერსალი:

ქართული: "სულითა და ხორციით", "სულით და გულით", ე. ი.
 მთელი გრძნობით, მთელი სიყვარულით; (ქართული 1983:413)
 რუსულად: «От (всё) души»; «От всего сердца» (რუსული ენის 2001:95)
 თურქულად: "Canla başla" (3,196) (სიტყვასიტყვით: სულით და თავით ანუ სულითა და ხორციით)
 ინგლისურად: "With all one's heart" (პორნბის 1989:58)
 (სიტყვასიტყვით: მთელი გულით)
 "Heart and soul" – "გულითა და სულით" (ინგლისურ-ქართული 1995-2001, VIII, 54)

როგორც შედარება გვიჩვენა, ფრაზეოლოგიზმის "სულითა და გულით" ლექსიკურ-სემანტიკური მნიშვნელობა სხვადასხვა ენაზე ერთნაირად არის გაგებული, როგორც მთელი გრძნობით, მთელი არსებით.

გულთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმია ასევე "გულის გადაშლა", რაც ნიშნავს გულისწადილის გამჟღავნებას, რაღაც ძალიან ფარულის ან პირადულის გამხელას ენიშნავთვის.

ქართული: "გულის გადაშლა (გაღება) (ქართული 1983:151)
 რუსულად: «Открыть сердце» (რუსული ენის 2001:338)
 თურქულად: "Kalbini (birine) açmak (ანდაზების 1995:900)
 ინგლისურად: "Open one's heart to sb." (პორნბის 1989:578)

როგორც ხედავთ, სხვადასხვა ენაში გულს დაუკავშირდა სხვადასხვა ზმნა. ამ შემთხვევაში გამოყენებულია ორი ზმნა: გადაშლა და გაღება, რომელიც თავისი შინაარსობრივი მნიშვნელობით თითქმის სინონიმურია. რაც შეეხება ფრაზეოლოგიზმის შინაარს და მის დანიშნულებას, ის ყველა ენაში საერთოა.

უნივერსალური ენობრივი ერთეულების არსებობა ენაში განპირობებულია ენის სოციალური ბუნებით და ადამიანის ცნობიერების უნივერსალურობით. ენის ინდივიდუალური, ეროვნული და უნივერსალური შტრიხები ქმნიან სამყაროს ენობრივ სურათს, რომელიც ერთდროულად ხასიათდება როგორც სპეციფიკურობით, ასევე უნივერსალურობით. სწორედ აქედან გამომდინარე ელემენტთა არამონათესავე ენებში უნივერსალურ ფრაზეოლოგიზმებს. არამონათესავე ენებში ფრაზეოლოგიური უნივერსალიზების წარმოშობის საფუძველი არის ადამიანის უნივერსალური ცნობიერება და ასეთი აზროვნების ჩამოყალიბებელი ფაქტორები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბურლაკი – 2005: Бурлак С. А. Старостин С. А. Сравнительно-историческое языкознание. М.
2. ფრაზეოლოგიის – 1967: Проблемы фразеологии и задачи её изучения в высшей и средней школе. Вологда.
3. თურქულ-ქართული 2001: თურქულ-ქართული ლექსიკონი. I- II. ტბაშროლი.
4. ინგლისურ-ქართული 1975: ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი. თბილისი.
5. ინგლისურ-ქართული 1995-2001: ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი (მრავალტომეული რეეულებად). თბილისი.
6. რუსულ ქართული 1983: რუსულ ქართული ლექსიკონი. თბილისი.
7. ქართული – (1950-1964): ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (რეაბტომეული). თბილისი.
8. ქართული – 1983: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (ერთტომეული). თბილისი.
9. განმარტებითი – 1880-1882: Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля (в 4-х томах). М.
10. თურქულ-რუსულ 1977: Турецко-русский словарь. М.

11. რუსული ენის..... 2001: Универсальный фразеологический словарь русского языка. под ред. Т. Волковой. М.
 12. კორნბის..... 1989: Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford University Press.
 13. ანდაზების..... 1995: Omer Asim Aksoy. Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü. Istanbul.

Liana Chkonia (Batumi)

The Universal Phraseologisms Connected to the Parts of Human Body

Phraseologisms are the national aspects of the lingual picture of the world, which vary from one language into another. National features and traits of human universal thinking are shown in phraseologisms. According to the native speakers' distinctive mental features one and the same phraseologism may be expressed by different forms in different languages.

The identical lexical meaning of phraseologisms is quite enough to cause the existence of universal language units. In this case their grammatical structure is not very important.

Universal phraseologisms exist on almost all the parts of human body. Besides the human body is a universal construction, which stipulated the origin of similar phraseological units. In spite of various national and cultural features the parts of human body have the same function in different languages. In formation of phraseological units they gained the similar meaning. In some cases they may have different structure but identical meaning.

Phraseological universals in unkindred languages are characterized similar lexical meaning and grammatical structure, but at the same time they express those features which are typical to each language.

The three aspects of human thinking: individual, national and universal, created corresponding language units. The individual, national and universal features of language create lingual picture of the world, which is characterized by a specific and universal features at the same time. According to this we get universal phraseoplogisms in unkindred languages.

სიმილათა და მისი ნარმოგოზი მიზუზები სხვადასხვა ენაში

ყოველ ენაში სამეტყველო ბგერა-ფონემა განიხილება როგორც იზოლირებულად, ასევე ურთიერთმშრობლობაშიც. ბგერის იზოლირებული ანუ მისი ცალმხრივად წარმოდგენა და ანალიზი აუცილებელია ლინგვისტიკისათვის, რათა დაეადგინოთ ენაში ენაში ამა თუ იმ ფონემის ნიშან-თვისება, რომლის საფუძველზე გვეყოფილება, რა ნიშნებით უპირისპირდება მოცემული ფონემა ყველა დანარჩენს. მაგრამ ენები მიხედვითაც ვერ იძლევა ბგერების იზოლირებულ წარმოთქმა-გამოყენებას: ეს იშვიათი მოვლენაა, რადგან გაბმულ მეტყველებაში ხშირია კლიტიკების (ენკლიტიკისა და პროკლიტიკის) შემთხვევები (გამკრედიოქ 2003: 90). ასეთი რამ შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, თუ სიტყვა შედგება ერთადერთი ბგერისაგან.

მსგავსი ბგერა-სიტყვა შეიძლება მოინახოს, ალბათ, ყველა ენაში. მაგ., ქართულში ზოგიერთი შორისდებული შედგება ერთი ბგერისაგან (ა! ო!), რუსულში – წინდებულები (в, у, к), კავშირები (и, а), ნაწილაკი (а - Ваня, а Ваня!), იგივე შორისდებულები, როგორც ქართულში, – «А, так это мы слыши»; «О Родина мать! О, если бы ты зная» (ოფეგოი 1990: 23), გამგზავლული – შორისდებული ო! (შდრ: «წეკ!» „ეი!“) (გერმანულ-რუსული ანბან, ბულგარულში – მაკავშირებელი სიტყვაა «არის», Град Батуми е малък, но хубав град «ქალაქი ბათუმი პატარაა, მაგრამ ლამაზი ქალაქია», (შდრ. აგრეთვე რუსულთან: Город Батуми маленький, но красивый город).

ლინგვისტიკისათვის ასევე დიდი მნიშვნელობა აქვს ბგერათა ურთიერთსემოქმედების ანალიზს გაბმულ მეტყველებაში, რომლის საფუძველზე ელინდება, ერთის მხრივ, ფონემათა ეარიანტულობა, რაც გეოლოგებს შესაძლებლობას წარმოედგინოთ ესა თუ ის ფონემა ერთ მთლიანობაში და, მეორე მხრივ, დაეადგინოს ბგერათცვლილებების სახეები, მათი გამოიწვევეი მიზეზები თუ ამ ბგერათცვლილებათა ხელშემშლელი პირობები.

ენათმეცნიერების (და საერთოდ ყოველი მეცნიერების!) მოვალეობაა შესასწავლ ობიექტთან დაკავშირებული საკითხების გაშუქება მოახდინოს არა მარტო ფაქტებით, არამედ დეტალურად გაანალიზოს ამ ფაქტების გამოიწვევი მიზეზები და აღნიშნოს ენებში არსებული სპეციფიური განსხვავებანი ამ მიმართებით.

მეტყველების უწყვეტ ნაკადში ბგერათა შესაბამა ქმნის ფონეტიკური ერთეულების სინტაგმატიკა (ინგლ. სენტაგმატიკა – მოძღვრება ხასოვანი (ერთლორული) ელემენტების (აქ: ბგერების) თანაფარდობის შესახებ) დიაქრონიული ცვლილებებისაგან განსხვავებით. ფონეტიკური ბგერათცვლილებები შეიძლება განეხილით ორ ასპექტში – სინქრონიულსა და დიაქრონიულში. დიაქრონიის დროს ბგერითი ცვლილებები ხდება ენის განვითარების სხვადასხვა ეპოქაში, სადაც დროის ფაქტორს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან ყოველ მოცემულ პერიოდში ისინი განსაზღვრავენ ამ ენის ფონეტიკური სისტემის სპეციფიკას.

ინგი თაყის ძირითად მასალას წარმოადგენს არაიონათესავე და მონათესავე ენებში ფონეტიკური ბგერათცვლილებების შედარებით ანალიზი სინქრონიული თვალსაზრისით. აქ იგულისხმება დროის ის მონაკვეთი, რომელიც კონკრეტულ შემთხვევაში მოიცავს მეტყველების აქტს, – სამეტყველო ქმედებას მთლიანად (კუმბოლდტი 1984: 82, სოსიური 2002: 21). ამასთან ერთად შევეცდებით მეტი ყურადღება გაგვახვიოთ არა მოვლენის ფაქტებზე, არამედ – მათ წარმოშობა მიზეზებსა და საფუძველებზე, გამოვადგინოთ ამა თუ იმ ენაში ასეთი ცვლილებების ხელშემშლელი პირობები.

ამა თუ იმ ენის ხასოვან სინტაგმატიკურ მეტყველებაში შეიძლება გამოვიყოთ მოდიფიკაციის (ფრანგ. მოდიფიკატიონ „სახვევლილება“) ორი სახე: კომბინატორული და პოზიციური, თუმცა-ზოგიერთი სპეკიალისტი კომბინატორულ ბგერათცვლილებებს აიგივებს პოზიციურ ბგერათცვლილებებთან (ნებერიოქ 1991: 108). მაგრამ ამ ორი ცნების ერთმანეთისაგან გამოიჯენა აუცილებელია იმ თვალსაზრისით, რომ კომბინატორული ბგერათცვლილებები შეიძლება „ზოგადი ენათმეცნიერების“ ტერმინად ჩაითვალოს, ხოლო პოზიციური ბგერათცვლილებები კი, როგორც სპეციფიკური, ანუ იგი „ერკო ენათმეცნიერების“ სახეა. ყოველ ტერმინს უნდა ჰქონდეს მონოსემიური მნიშვნელობა, რის შესახებ მოხდენილად აღნიშნა მფარტენაქ თაყის ნაშრომში „დიალექტური ლექსიკის სტატუსის შესახებ ლიტერატურული ენის განმარტებით ლექსიკონში“, სადაც სამეცნიერო ლიტერატურაში იდენტურად გაგებული ტერმინები «диалектизм», «диалектное слово» და «иностранное слово» საბოლოოდ გაიმიჯნა ერთმანეთისაგან (ყარტენაქ 2000: 25-37).

ბეგრათცვლილებები ისეთ ფონეტიკურ ცვლილებებზე, რომლებიც განაპირობებულია ყოველ ენაში ბეგრათა სპეციფიკური ცვლილებებითა და თავისებური თვისებებით.

ფონეტიკურ ცვლილებათა წარმოშობა მიხედვით ფართოდ საუბრობს შეეცადილი ლინგვისტი ფ. დე სოსიური თავის იდეალურ ნაშრომში "სოციალი ენათმეცნიერების კურსი", სადაც იგი იძლევა საგარეო თეორიებს. მიკლედ ვახდენთ ამ თეორიების ანალიზს:

I. სხვადასხვა რაისი ადამიანები სხვადასხვაგვარად ახდენენ ფონეტიკურ ცვლილებათა მიზანბრუნებებს. ამ თეორიას სოსიური უარყოფს და აღნიშნავს, რომ "საფრანგეთში დაბადებული ხანგი ისევე კარგად ლაპარაკობს ფრანგულად, როგორც ადგილობრივი მოსახლეობა" (სოსიური 2002: 153);

II. ფონეტიკური ცვლილებები ენაში განიხილებოდა როგორც ადაპტაცია (ლათ. ადაპტაციო "შეგება", "შეწყობა") ნიადაგისა და კლიმატური პირობებისადმი, რომ თითქოსდა ჩრდილოური ენები თავს უფროს თანხმობენ, სამხრეთული კი - ხშირეებს და "აქედან მოდის მათი პარამორფიკალიზაცია" (სოსიური 2002: 154). მაგრამ სოსიურის სიტყვების იმპლიციტური გაგებით, ამ თეორიასაც აბსურდისაკენ მივყავართ;

III. არსებობს ენებში "უმცირესი ძალისხმევის კანონი", რომლის თანახმად რთული არტიკულაცია იცვლება მარტივი ფონეტიკური არტიკულაციით, "უფრო მოხერხებულით" (სოსიური 2002: 154). ამ იდეას სოსიური აღიარებს, მაგრამ ამასთანავე შენიშნავს, რომ იგი "შემოწმებას საჭიროებს. მას შეუძლია შექმნას მისთვის მიუღწევი მიხედვით, ან თუნდაც მიგვიანიშნოს, საითქვან გაეგარქულით ექვეყნა" (სოსიური 2002: 154);

IV. ფონეტიკური ბეგრათცვლილებები ამა თუ იმ ენაში შეიძლება გამოწვეული იყოს ბავშვობაში დაშვებული შეცდომების ნიადაგზე, რომ "სოფიერით შეუსწორებელი უზუსტობა ფეხს იკიდებს ინდივიდში და მოზარდ თაობაში ფიქსირდება" (სოსიური 2002: 155-156). ეს იდეა სოსიურის მიერ უარყოფილია, რადგან იგი პრობლემას რეალურად ვერ წყვეტს;

V. ფონეტიკური ცვლილებების ერთ-ერთ განმსაზღვრელ მიხედვით "ერის საერთო მდგომარეობას მიიწვევენ"-ი, - ამიზის სოსიური, რომ სოციალური გავლენის გავლენის, სოციალი - არა. ეს თეორიაც არ არის მიღებული ავტორის მიერ (სოსიური 2002: 156);

VI. ფონეტიკური ცვლილებები აისხნებოდა აბორიგენი მოსახლეობის მდგომარეობით, რომელიც შთანთქმავს ახალმოსულ ენაში ენების ურთიერთშემოქმედება ანუ სუბსტრატის, ადსტრატისა და სუპერსტრატის შემთხვევები ჩვეულებრივი მოვლენებია, რასაც ვერ მიგავწვთ ენის ბეგრათცვლილების სპეციფიკურობას;

VII. დაბოლოს, სოსიურის ზრით, ეს უკანასკნელი თეორია სახელსაც კი არ იმსახურებს, რადგან იგი "ჯერ არავის აუხსნია: ცნობილია მხოლოდ, რომ ისინი (მოვლური ცვლილებები, - 6. ჭ.) დამოკიდებული არიან მიბაძვის წესებზე, რომლებითაც არაერთი ფსიქოლოგი დაინტერესებულა" (სოსიური 2002: 157).

ფ. დე სოსიურის მიერ ჩამოთვლილი პუნქტებიდან მნიშვნელოვანია მე-3 და მე-7. მე-3 პუნქტში მოცემული თეორიის თანახმად, როგორც უფრო ადინიშნა, "უმცირესი ძალისხმევის კანონის" მიხედვით მეტყველების აქტიში მოსაუბრე ყოველთვის ცდილობს, რაც შეიძლება მოკლე დროში მიაწოდოს თავისი ინფორმაცია თანამოსაუბრეს.

"უმცირესი ძალისხმევის კანონი" გულისხმობს სიტყვათა მისწრაფებას გამარტივებისაკენ და მასთან დაკავშირებულ ასიმოლატიურ პროცესებს, მეორე კი დამოკიდებულია, ე. წ. "მიბაძვის წესებზე". რომელსაც, სოსიურის აზრით, ფონეტიკური ცვლილებები ენაში "წინიდან ფსიქოლოგიური ხასიათისა უდა იყოს"-ი (სოსიური 2002: 157). განვიხილოთ ორივე მათგანი:

"უმცირესი ძალისხმევის კანონი", სოსიურის აზრით, "თითქოსდა ხსნის შემთხვევათა გარკვეულ რაოდენობას", მაგ., სწული თანხმობენის სპირანტების გადასვლა, სიტყვებში ბოლოკიდური მარჯვენის დაკარგვა, დიფთონგთა მონოფთონგისაქცია, რომლებიც გამოიწვიეს ასიმოლატიური პროცესები (სოსიური 2002: 154). მაგრამ იქვე სოსიურს მოჰყავს ასიმოლატიური ბეგრათცვლილებების საპირისპირო შემთხვევებიც, მაგ., როცა გერმანულ ენაში მოკლე ხმოვნების ნაცვლად მიღობთ გრძელი ხმოვნები ან დიფთონგები (შდრ.: Vატერ >Vატერ "მამა", გებენ > გებენ "მიცემა"; ინტელექტუალური ფუკერების მკლერი თანხმობენები: ზ, დ, გ გერმანულ ენაში გადმოქცა ზ, ტ, კლ, რომ მკლერი თანხმობენები ადგილი წარმოასაქმებია ყრუ თანხმობენებთან შედარებით და ეს უკანასკნელი მეტ "ძალისხმევის მოთხოვს" (დაწერ. იხ.: სოსიური 2002: 155).

თუ ინფორმაციული მდგომარეობა სწული თანხმობენების ზ, დ, გ გერმანულ ენაში შესაბამისი ყრუ ხმოვნების ზ, ტ, კს წარმოქმნა ასიმოლატიურ პროცესების ექვემდებარება, იმავე ენის მკლერი ფუნქციური თანხმობენების ზ, დ, გ-ს ნაცვლად გერმანიულ ენებში შესაბამისი ხმოვნი მკლერი თანხმობენებისა და სპირანტების გაქცევა იძლევა საპირისპირო შედეგებს. ლ. ბლუმფილდის სიტყვებით რომ ვთქვათ, მკლერებმა ასეთ ბეგრათცვლილებებს "შეაღდ საშიში მეტაფორა - გრიმის "კანონი" უწოდებს, თუმცა გრიმის "კანონის" საპირისპიროდ გერმანიულ ენებში გვაქვს ისეთი

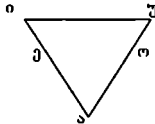
შეითხვეებიც, როცა ინდოევროპულ ხსულ ყრუ თანხმონებს შეესაბამება იგივე ყრუ თანხმონებს (დაწერ. ის: ბლუმფილდი 1968: 379-386).

ამგვარად, ასიმილაციური ბგერათცვლილებების ძირითადი გამომწვევი მიზეზები ვერ აიხსნა მეკლვერების მიერ. ამ მიმართებით სოსიური ამბობს: "აქ ჩასატარებელი იქნება ფართომასშტაბიანი კვლევა, რომელმაც სრული სახის მისაღებად უნდა გაითვალისწინოს როგორც ფიზიოლოგიური (არტიკულაციის საკითხი), ასევე ფსიქოლოგიური (ყურადღების საკითხი) თვალსაზრისი" (სოსიური 2002: 155).

რაც შეეხება სოსიურის მიერ VII პუნქტში შემოთავაზებულ შეხედულებას, რომ თითქოსდა ფონეტიკური ცვლილებები "მოღერ ცვლილებებს" ემსაგავსებოდეს, რომ ისინი დამოკიდებულია "მიბაჰის წესებსზე", რომ "ფონეტიკური ცვლილებების პრინციპი წმინდად ფსიქოლოგიური ხასიათის უნდა იყოს"-ო (სოსიური 2002:157) (შდრ. "იმედის" სატელევიზიო არხზე ჟურნალისტების მიერ ერთხანს აკეთებულ მიბაჰითი დამახინჯებანი - "ჰოპლიარული", "შამანიური" და მისთ, - დაგმობილია კოლექტივის მიერ).

ფონეტიკური ბგერათცვლილებების გამომწვევი მიზეზები ენაში, როგორც ხმონებსა და დიფთონგებში, ასევე თანხმონებშიც, შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი. ფ. დე სოსიურის მიერ შემოთავაზებული "უმცირესი ძალისხმევის კანონი" და მეტყველების პროცესში ფსიქოლოგიური მომენტის გათვალისწინება მისაღები და დასაფიქრებელია. ამ მიმართებით განვიხილოთ, ერთი მხრივ, ლიტერატურული ფორმა მოტიანა და, მეორე მხრივ, დიალექტური ფორმები "შეიტანა" და "მაიტანა".

მიუვანილ ფორმებში ხმოვანთა შესაბამისობანი (ოი, ეი, აი) ასიმილაციური პროცესებითაა გამომწვეული. ეს რომ ნათლად წარმოვიდგინოთ, საჭიროა ვიცოდეთ ქართული ენის ხმოვანთა სამკეთხედო:

ლიტერატურული ფორმის "მოტიანა" წარმოთქმას დროის მეტი მონაკვეთი სჭირდება, ვიდრე დიალექტური ფორმებისა "შეიტანა" და "მაიტანა", რადგან პირველში ბგერათშეხამებისას, როგორიცაა ოი, თ-დან თ-მდე სავარაუდოწო ორგანობმა უნდა გაიაროს აწვეულობის სამი საფეხური - ო > ა > ე > ი, რაც დროის მეტი მონაკვეთს მოითხოვს, ვიდრე ბგერათშეხამებები ეი და აი დიალექტურ ფორმებში "შეიტანა" და "მაიტანა". აქ ყველაზე ნაკლები დრო იხარჯება ეი-ს წარმოთქმასზე, იმიტომ რომ თუ თ-დან თ-მდე სავარაუდოწო ორგანობებს ხმოვანთა აწვეულობის სამი საფეხური აქვს გასაველდი, ხოლო აი-ს - ორი, ეი-ს ექნება - ერთადერთი. ამდენად, მოსაუბრე სუბიექტი ცდილობს, რაც შეიძლება მოკლე დროში მიაწოდოს თანამოსაუბრეს მეტი ინფორმაცია. ამიტომ სოგვარე მეტყველებაში ენის ბუნებრივი კანონიდან გამომდინარე მოსაუბრესაც და თანამოსაუბრესაც ნებისთ თუ უხეხლეთ წამოცდება ცოცხალი დიალექტების ფორმები "შეიტანა" და "მაიტანა", მით უმეტეს, თუ გაეითვალისწინებთ ცნობილი ლინგვისტების ნათქვამს, რომ წერთი ნორმები თავს მოხვეული ნორმებია. როგორც სოსიური შენიშნავს: "ენა მუდმივ განვითარებას განიცდის, დაიწყებულია კი მიდრეკილია უპრაობისკენ" (სოსიური 2002: 37). ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორი მაქს მიულერი მიიჩნევს, რომ "ცენტრალური აზიის, აფრიკის, ამერიკისა და პოლინეზიის მრავალრიცხოვან ტომებში ენა ცოცხლობს თავის ბუნებრივ ყოფაში და სწორედ იქ არის საჭირო წასვლა, თუ გვინდა მოვიპოვოთ სრული ცოდნა ადამიანის მეტყველების ზრდის შესახებ, სანამ ეს სრდა არ შეუზღუბებია ლიტერატურის ჩარევას" (არნ. ჩიქობავა:1983: 59).

"უმცირესობის ძალისხმევის კანონის" შესახებ საუბრობდა გიორგი ახელედანიც, მაგრამ სოსიურისაგან განსხვავებით ასიმილაციის ამ პროცესს მან უწოდა "არტიკულაციის უმოკლესი გზა" (ახელედანი 1999: 105). თუ ენაში დამავალი "ნამდვილი დიფთონგი" (ახელედანი 1999: 106), მაგ: ეი, აი და მისთ. გვაქვს, ენის მოძრაობა უდან პირდაპირ გადადის თ-ს მდგომარეობაში, ე. ი. ენა მიდის წინ და ხტეობ (ახელედანი 1999: 105). ხოლო, "თუ ჩვენ ა-დან გადავალთ ხმაშეუწყვეტლივ თანდათანობით თ-ზე, შუა მდგომარეობაში ჩვენ იქნებით (გაეიგონებთ) მხოლოდ ერთ გ-ს" (ახელედანი 1999:76). მაგრამ თუ იმავე დიფთონგს ან წარმოთქვამენ ინგლისელები, გერმანელები, ფრანგები ან ესპანელები, მაშინ ა-სა და ი-ს შორის მოგვესმის არა ერთი გ, არამედ ორი სახის გ, რადგან ამ

ენებში გამოყოფენ ერთად და მოკლე ხმოვან ფონემებს. ქართულში კი არ გვაქვს გრძელი და მოკლე ხმოვნები, ამიტომ აქ მხოლოდ ერთადერთი გარდაიჩავალი ბგერა გვეხსის.

ასიმილაციური ბგერათცვლილებები ენაში არ არის უშუალოდ დაკავშირებული დიფთონგების მონოფთონგის(საცასთან. იგი (მონოფთონგის(საცა) სოვ ენაში უშუალოდ სრულიად სხვა მიზეზით იყოთ გამოწვეული. ასე, მაგ., საერთო სლავური ენის განვითარების გვიანდელი პერიოდის ხასიათდებოდა, ე.წ. "ლია მარცვლის კანონის" მოქმედებით, რის შედეგად, პირველ ყოვლისა, ცვლილებები განიცადეს დამთავალმა დიფთონგებმა, რომელთაც ქმნიდნენ დახურულ მარცვალს. დიფთონგების მონოფთონგის(საცა) დამოკიდებულებით იყო სიტყვაში მისი პოზიციაზე ყველა დამავალი დიფთონგი სიტყვის ბოლოს და თანხმოვნის წინ იქცა მონოფთონგად (შდრ. საერთო სლავური ენის ფორმებიდან: *koīna, *velids, *pidodl, *drugoi ძველ სლავურში მივიღეთ სიჩა "ფასი", *vich "სახე" (მრ. რ. სახ. ბრ.), *mōzai "ნაყოფი", (მრ. რ. სახ.), *pъyai "შეგობრები" და სხვ., თანამედროვე რუსულში შესაბამისად: аена, муз, мозаика, пырея (დაწერ. იხ. ხაბურგაევი 1986: 90-9).

რაც შეეხება დაჩავალი დიფთონგების მდგომარეობას ხმოვნის წინ პოსიციაში, ისინი პირინციპულად არ შეცვლილან "ლია მარცვლის კანონის" მოქმედების გამო. სინამდვილეში აქ მოხდა მარცვალთსაცაიანი ადგილების გადაინაცვლება - მარცვლიანი ელემენტი მიუერთდა წინამდებარე მარცვალს, ხოლო არამარცვლიანი - მიმდევნოს, რის შედეგად სიტყვაში მივიღეთ ლია მარცვლები. მაგ., სიტყვა *kōnati ლია მარცვლის კანონის მოქმედებამდე იყოფოდა ამგვარად: *kōn-ati, სადაც პირველი მარცვალი სიტყვას დასაწყისიდან დახურულა, ხოლო ლია მარცვლის კანონის მოქმედების დროს კი - ყველა მარცვლიანი პრაქტიკულად ლია გახდა *kō-ma-ti (დაწერ. იხ. გორშკოვი 1963: 234-237). შემდგომში დიფთონგების *om-ს და *em-ს არამარცვლიანი m-ს ნაცვლად სლავურ ენებში განიდა თანხმოვანი ვ (შდრ. ძე. სლავ. ko-be-ti, რუს. кобаты - იხ. მაქს ფასმერი 1967; შანსკი 1971), რადგან ინდავეროპულ ფუძეენაში საირანტი ვ და არამარცვლიანი მ აკუსტიკური თვალსაზრისით არ განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან და ისინი საბოლოო ფაშში დაერთხა ერთ საერთო ფ-ს ასევე მივიღეთ სიტყვები რუსულსა და სხვა სლავურ ენებში *mъmъ, *nъnъ, სადაც -om და -em მიღებულია დიფთონგებიდან *om და *em - უკანა რიგის ხმოვნების წინ გვაქვს -om და წინა რიგის ხმოვნების წინ -em (მაქს ფასმერი 1967, ტ. III: 54-78; შანსკი 1971).

მართალია, დიფთონგების მონოფთონგის(საცასთან) და დიფთონგური შესაბამისის ცვლილებებთან დაკავშირებით ენებში ბგერათშეხამებისას მიმდინარეობდა კოარტიკულაციის პროცესები, რომლებიც თავისთავად ასიმილაციის მოულოდნელსაც მოიცავდა, მიუხედავად ამისა, ასიმილაციური ბგერათცვლილებების მთავარი გამომწვევით მისეხებით იზინც სხვაა, რასედაც ქვემოთ გვექნება საუბარი.

როგორც ცნობილია, ინდავეროპულ ფუძეენაში გვეყრნა ახალი და ნაპრადლიანი წყვილი თანხმოვნები (ბ-პ, დ-ტ, გ-კ ბ-პპ, დ-ტტ, ზ-ს და ა. შ.). საერთო სლავური ენის განვითარების აღრინდულ პერიოდში, როცა "ლია მარცვლის კანონი" არ მოქმედებდა, ისეთი თანხმოვნების შეხამება, როგორცაა ბტ, გტ, კტ, ტტ, ბს, ხს და ა.შ. ბგერათა გამყრებება-დაყრებების მიმართებათა მოულოდნელის ჩვეულებრივი შემთხვევები გვეყრნა: *gremti, *mogti, *pekti, *pletti, *voldti (შდრ. რუსულთან: грести, мочь, печь, плести, владеть) და ა.შ.

საერთო სლავური ენის განვითარების გვიანდელი პერიოდი გამოირჩეოდა "ლია მარცვლის კანონის" მოქმედებით, რომელიც ხასიათდებოდა ორი თავისებურებით: პირველი თავისებურება იმაში მდგომარეობდა, რომ ყოველი მარცვალი სიტყვაში უნდა ყოფილიყო ლია, ე.ი. ან ხმოვანზე შთავრდებოდა ან კიდევ მარცვლიანი სონორულ თანხმოვნებზე რ ან ლ-სე (შდრ. თანამედროვე ჩხსურ ენაში: prst "თითი", vina "შალი", rno, Plzen (ქალაქის სახელები), სადაც თანხმოვნები რ და დ აღრინდულ სიტყვებში მარცვლის ფუნქციას ასრულებენ) (კონდარაშვილი 1962: 137). "ლია მარცვლის კანონის" თანახმად მარცვალში ბგერათშეხამებისას ყოველი მომდევნო ბგერა უნდა ყოფილიყო უნორ ტონიერი, ვიდრე წინამდებარე ბგერა, ასე რომ, ნებისმიერ მარცვალში ბგერების გარდაცვლიდან ადრეველი ბგერათშეხამებისათვის, აღმავალი ელვრადობით, "ლია მარცვლის კანონის" მუიზე თავისებურება ის იყო, რომ ერთ მარცვალში თავს იყრნდა ერთგვაროვანი არტიკულაციის ბგერები - პალატალიზებულ თანხმოვნებს ესამებოდა წინა რიგის ხმოვნები, ხოლო ევლარულ თანხმოვნებს კი - უკანა რიგისა (დაწერ. იხ. ივანოვი 1983: 78).

"ლია მარცვლის კანონის" ძალისხმევით სემოაღრინდულმა ბგერათშეხამებებმა განიცადეს სხვადასხვა ფონეტიკური ცვლილებები. მაგ., *დტ > *ტტ > სტ, *ტტ > სტ, *ტს > *სს > სს, *ზს > *ჟს > სს, *ფს > *ფს > სს, *ფტ > *ფტ > ტ და ა.შ. როგორც სურათიდან ჩანს, აქ გვაქვს დისიმილაციური, ბგერათშეხამების გაბარტიკების, ბგერის დაკარგვის, ანდალოიისა და სხვა მოვლენები (დაწერ. იხ. ხაბურგაევი 1986: 87-90).

რაც შეეხება წყვილი თანხმოვნების ასიმილაციურ მიმართებებს, ასეთი მიმართებები "ლია მარცვლის კანონის" შემოქმედების გამო არ აღრინდებოდა ძველი სლავურისა და ძველი რუსუ

ლის თავდაპირველ სამწერლობო ძეგლებში. მაგრამ შემოსხნივულ კანონ არ ექვემდებარებოდა ის პრეფიქსები, რომელთა ბოლოში გვევლინება თანხმოვანი: *ძეა-, ძი-, ძაა-, ძეა-* და ა.შ. ამ პრეფიქსების მიერთება მომდევნო სიტყვებთან იწვევდა ნაწილობრივ ან სრულ ასიმილაციას (დაწერ. იხ.: გორჯოვი 1963: 93-94).

თანამედროვე სლავური ენები აბსოლუტურად ჰრელ სურათს იძლევიან **ა-ფ** წვეილი თანხმოვნების ასიმილაციურ მიმართებებში. თანამედროვე რუსული სალიტერატურო ენა **ა-ფ** თანხმოვანთა წვეილის ასიმილაციურ პროცესებს გამოხატავს ანალოგიურად, როგორც ეს გვაქვს სხვა წვეილ თანხმოვნებთან, მაგ., *травка, дров, Афганистан* (წარმოითქმება, როგორც: *трафка, дроф, Афганистан*). ხოლო რუსული ენის სამხრეთულ დიალექტებში, თანამედროვე ბელორუსულ და სლოვაკურ ენებში თანხმოვანი **ფ** სიტყვის ბოლოს და ყურ თანხმოვნების წინ წარმოითქმება როგორც არამარცვლოვანი **მ** მაგ., რუსული ენის სამხრეთულ დიალექტებში *травка* "ბალახი", *кровь* "სისხელი" (წარმოითქმება: *трафька, кровь*), ბელორ. *карова* - *карофька*, *год* - *годофь* *коровка* *гидод*) სლოვაკ. *ovca* "cxvari" **ქ** *obloku* (წარმოითქმება: *pxd obloku* "ხუთი ფანჯარა") და ა.შ.

თანამედროვე უკრაინული სალიტერატურო ენა უფრო მეტი სპეციფიკებით გამოირჩევა, ვიდრე ბელორუსული და სლოვაკური ენები. პირველში ჩვენ ასეთი სურათი გვაქვს: ა) არამარცვლოვანი **მ** გვესმის ჩვეულებრივ უ ხმოვნის ნაცვლად სიტყვის დასაწყისში, თუ მის წინ ხმოვნით დაბოლოებული სიტყვაა, მაგ., *не вмюю* "არ ვიცი". ნაწინა "სწავლება" (შდრ. რუსულთან *иу умюю, научить*) და ა.შ.; ბ) არამარცვლოვანი **მ** გვაქვს სიტყვის დასაწყისში უ-ს ნაცვლად, თუ იგი დგას თანხმოვნით გათავებული სიტყვის შემდეგ, მაგ., *як у воду випала* = *jak y vodu vpalala*; გ) სიტყვის ბოლოს დახურულ მარცვალში უ-ს ნაცვლად: *рив корн в* (წარმოითქმება: *ри у корн у*); დ) დაბოლოს, მაგარილ-ს ნაცვლად წარსული ღრთის ფორმებში და რიგ შემთხვევაში სიტყვის შუაში თანხმოვნის წინ, მაგ., *губ* "იყი", *дав* "მიეცი", *воак* "მგელი", *повний* "სრული" - წარმოითქმება, როგორც *губь, давь, воак, поуний* (კონდრაშოვი 1962: 101-102).

რატომ გვაქვს **ფ-ფ** თანხმოვანთა წვეილულთან ასეთი სიტრულე თანამედროვე სლავურ ენებში? ეყვლიან იეს დაკავშირებული ამ თანხმოვნების ისტორიასთან. ინდოევროპულ ფუძეენასა და საერთო სლავურ ენებში არ არსებობდა ფონემა **ფ**, რა თქმა უნდა, არც შესაბამისი წვეილი **ა-ფ** მოგვესაუბრებოდა. სამაგიეროდ თანხმოვანი **ა** შემოსხნივულ ენებში შედიოდა კონტაქტში არამარცვლოვან უ-სთან, რომელიც მასთან ერთადგავარ წვეილულს ქმნიდა, რადგან **ფ-ფ** (უმატიცვლო) (აგრეთვე **ჯ-ი** - არამარცვლოვანი **ი**) აუსტიკურად არ განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან. როგორც ვარაუდობენ ფონემა **ფ** საერთო სლავურ ენაში უნდა ყოფილიყო ბილაბიალური ბგერა.

თუ თანამედროვე რუსული სალიტერატურო ენა წვეილი თანხმოვნების (**ბ-მ, დ-ტ, ა-ფ, რ-კ, ჯ-შ**) - სულ 12 წვეილი, მაგარად რა ბილი თანხმოვნები, ერთიან ასიმილაციურ პროცესებს მოიცავს, ამ ენის დიალექტები **ა-ფ** წვეილთან დაკავშირებით სულ სხვა სურათს იძლევა, სადაც ისტორიულ წარსულთან გვაქვს საქმე (დაწერ. იხ.: რუსული 1972: 57-58). ძველ რუსულ ენაში ბგერა **ფ**, როგორც ფონემა, დამკვიდრდა, ე.წ. რელუციონებული ხმოვნების დაკარგვის შემდეგ (ბუკატევიჩი 1974: 106-107).

სხვა თანამედროვე სლავური ენების წვეილი თანხმოვნები (გარდა **ა-ფ** წვეილისა) რუსული ენის მსგავსად ერთიან ასიმილაციურ სისტემებს ქმნიან, თუმცა ყოველ მათგანს ახასიათებს პოზიციური თავისებურებები (დაწერ. იხ. კონდრაშოვი 1962: 101-102, 113-114, 124, 137-138, 150-151, 158-159, 167-168, 182, 188).

თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაში, ისევე როგორც ინდოევროპულ ენებში, გვაქვს წვეილი თანხმოვნები (**ზ-ს, ჟ-შ, ღ-ლ**), რომლებიც პოზიციურად ასიმილაციურ ურთიერთობებს ამჟღავნებენ ერთმანეთთან, რომ მღერევი წვეილები (**ზ, ჟ, ღ**) სიტყვის ბოლოს და ყურ თანხმოვნების წინ წარმოითქმებიან როგორც შესაბამისი ყრუები (**ს, შ, ლ**), და, პირქით, ეს უკანასკნელნი მღერევი თანხმოვნების წინ (გარდა **რ, ღ, შ, ნ**, **გ** თანხმოვნებისა) წარმოითქმებიან როგორც შესაბამისი მღერევი. აქ არჩევანი ერთადერთია, მეტყველების ნაკადში ხდება წვეილი თანხმოვნების ურთიერთაუზიციური წინაცვლება. მაგ., *თევზს, მასზე, ვაზ-21, ვაფს, უშაა* (მთის სახელი), *ბაღში, დაღწევა, მოხდა, ბაღ-ბოსტანი* - წარმოითქმება: "თევსს", "მასზე", "ვას-21", "ვაშს", "უშაა", "ბაზში", "დასწევა", "მოღაა", "ბაზ-ბოსტანი" - ეს უკანასკნელი - ნელ წარმოითქმება) და ა.შ.

თანხმოვანი **ფ** ქართულ ენაში, რუსული ენისაგან განსხვავებით, ცალკეული თანხმოვანია, მაგრამ იგი სიტყვის ბოლოს ან ყურ თანხმოვნების წინ წარმოითქმება როგორც კბილ-ბაგისმიერი თანხმოვანი **ფ**-ი. მაგ., *ვხატავ, ებარებ, ვსაქვი, ვყრდ* და ა.შ. (წარმოითქმება ხატაფ, ებარაფ, ფსაქვი, ფყრდი), რაც იმის დასტურია, რომ ძველ ქართულში **ფ** ფონემის შემოღება არც თუ ისე უსაფუძვლო იყო (შანიბე 1973: 17-19).

ქართულ ენაში, გარდა წყვილულეულებისა, გვაქვს სამეულეობი: ბ-ფ-დ-თ-ტ, გ-ჭ-ბ-ძ-წ, ჯ-ჩ-ც (ღაწვრ. იხ: ახეულეობი 1999: 90-94). რომელია წყალბობი ენაში წარმოებს ასინილაციური ბგერათცვლილებები. სამეულეობიდან მველი თანხმოვნები ბ, დ, გ, ძ, ჯ სიტყვის ბოლოს და ურუ თანხმოვნების წინ ყრულებიან. მაგრამ წვეილეულებიან განსხვავებით ერთ მველეს სხვადასხვა პოსტობიში შესაბამისად არ-ორი ყრუ თანხმოვანი. აქედან სიტყვის ბოლოს მველერ თანხმოვნებს მხოლოდ ერთი არმეობი აქვს, ხოლო მისად გვექნება ასეთი ასინილაციური დამოკიდებულება ბ-ფ, დ-თ, გ-ჭ-ძ-წ, ჯ-ჩ, მაც, ნამობ, კარგად, ემ, ჯორჯ, დილექტური "ძონძ-ძონძებად" - (წარმოითქმება: "ვამბოყ", "კარგათ", "ემ", "ჯორწ", "ძონძ-ძონძებათ") და ა.შ.

სიტყვის შუაში ყრუ თანხმოვნების წინ მველერი სამეულეობი პოზიციურად ხან ფშინიერად წარმოითქმება და ხან როგორც აბრუპტივები, ე.ი. ერთ ბ-ს ნაცვლად შეიძლება მოგვესმას ფ ან ბ-ღ-ს ნაცვლად - თ ან ტ, გ-ს ნაცვლად - ქდა კ, ძ-ს ნაცვლად - ც და წ, ჯ-ს ნაცვლად - ჩ და ჭ. თუ მველერი სამეულეობი მოხვდება ნებისმიერი ყრუ თანხმოვნების წინ, გარდა აბრუპტივებისა (პ, ტ, კ, წ, ჭ, ყ, მ, შინი ისინი წარმოითქმებიან როგორც შესაბამისი ფშინიერი თანხმოვნები, ისევე როგორც სიტყვის ბოლოს. მაგ. კრიტიკებს, ხარობს, დაიწმენდს, ჩამოიწმენდს, მატით, გსურს, ძალუხს, იგლეჯს, ბურჯს (წარმოითქმება: "კრიტიკეწს", ხაროყს", "დაიწმენოს", "ჩამოიწმენოს", "მატით", "ქსურს", "ძალუყს"), "იგლეჯს"), "ოგლეჯს") და ა.შ.

მველერი სამეულეობი ბ, დ, გ, ძ, ჯ აბრუპტივების (პ, ტ, კ, ჭ, წ, ყ) წინ ან შემდეგ (რგვრესული და პროტრესული ასინილაციის დროს) წარმოითქმებიან როგორც შესაბამისი მკვეთრები ბპ, დტ, გჭ-ბწ, ჯჭ-ჭ, მაც, ბჭობა, ბწკალი, ბბილი, ტბა, ტტანჯავს, გყოლია, გწამს, გწყურია გტრის (წარმოითქმება: "ბჭობა", "ბწკალი", "ბბილი", "ტბა", "ტტანჯავს", "გყოლია", "გწამს", "გწყურია", "გტრის") და ა.შ.

ბგერათ ასინილაციური შეფარდებებს ექვემდებარება, ე.წ. სინაზმონიზმის პროცესები, როცა სიტყვიერება და სიტყვათწარმოება ხდება იმის გათვალისწინებით, თუ როგორი რივის ხმოვნებია სიტყვის ფუძეში. აქედან არწყვეტ ხმოვნათა და თანხმოვნათა პარაზონის კანონს. მაგ, ფრანგულში კამარად- "შეკობარი" (შდრ. გერმანულთან ამერად, სადაც დარღვეულია სინაზმონიზმის კანონი), თურქული სიტყვა კარდეს "კმა" აჭარულ დიალექტში დაჰქვიდრდა როგორც "ყარდაში", სადაც სრული სინაზმონიზმი მივიღეთ (სინაზმონიზმის შესახებ დწვეკ. იხ. კონონოვი 1956: 35-40).

დაბოლოს, ასინილაციური ბგერათცვლილებები ენაში შეიძლება იყოს გამოწვეული პალატალური შეჯანსიებით თანხმოვნის (იოტის) ზეგავლენით, როგორც ხმოვნებთან, ასევე თანხმოვნებთან ურთაერთობაში, რის შესახებაც ჩვენ ყართოდ ვსაუბრობდით სტატიაში «Попа звыка ж (жот) в образовании некоторых форм глагола» (შანსკი 1971: 47-52)

ამგვარად, ფონეტიკური ბგერათცვლილებები ენებში მეტწილად ასინილაციური ხასიათისა და მათი გამოწვეული მიზეზები სხვადასხვადაგარია. უნებისათვის დამახასიათებელია, როგორც ხმოვნების, ასევე თანხმოვნების ასინილაციური პროცესები. თუ ხმოვნებში ასინილაციური პროცესები დაკავშირებულია ხმოვნათა და თანხმოვნათა ურთაერთშემოქმედებასთან (კოარტიკულაციასთან), თანხმოვნებში ასინილაციური ბგერათშეჯანსიების მთავარი გამოწვევი მიზეზია სხვადასხვა ენებში წყვილულეულები და სამეული თანხმოვნების არსებობა და მათი ურთაერთშეფარდება სიტყვებში ანუ მეტყველების ნაკადში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასეულეობი 1999: ახეულეობი გორგი. სოგადი ფონეტიკის საფუძვლები. თბილისი.
2. გამრკულიძე 2003: გამრკულიძე თამარ და სხვ. თეორიული ენათმეცნიერების კურსი. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბ.
3. თოფურია 1998: თოფურია პ, ივ. გიგინეიშვილი. ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი. მეორე შეესრულებული გამოცემა. გამომცემლობა "განათლება", თბილისი.
4. ეკვათე 1981: ეკვათე დ.ო. ქართული ენა. ნაწილი I. გამომცემლობა "განათლება". თბილისი.
5. ნებოთრძე 1991: ნებოთრძე ე.ი. ენათმეცნიერების შესავალი. გამომცემლობა "განათლება". თბილისი.
6. სოსიური 2002: სოსიური ფერდინანდ დე. სოგადი ენათმეცნიერების კურსი. გამომცემლობა "დიოგენე". თბილისი.
7. უჯხო სიტყვათა 1989: უჯხო სიტყვათა ლექსიკონი. შეადგინა მიხეილ ჭაბაშვილი. მესამე შესწორებული და შეესრულებული გამოცემა. გამომცემლობა "განათლება" თბილისი.
8. ქართულურ 2000: ქართულურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი. ფერდინანდ პანიც, ზურაბ სარჯველიძე მეორე შეესრულებული და გადამშეჯანსიებული გამოცემა. თბილისი.
9. შანსკი 1973: შანსკი აკაი. ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. I. მორფოლოგია. მეორე გამოცემა. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.

10. ნიქოლაძე 1983: ნიქოლაძე ანბ. 'სოფელი ენათმეცნიერება. II ძირითადი პრობლემები. მეორე გამოცემა. თბილისი უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
11. ბერნსტეინი 1974: Бернштейн С. Б. Очерк сравнительной грамматики славянских языков. Чередования. Именные основы. Изд-ство «Наука». М.
12. ბლუმფილდი 1968: Блумфилд Л. Язык. Перевод с английского Е.С.Кубряковой и В.П.Мурат. Комментарий Е.С.Кубряковой. Под ред. и с предисловием М.М.Гухман. Изд-ство «Прогресс», М.
13. ბუკატევიჩი 1974: Букачевичи И.И. და სხვ. რუსული ენის ისტორიული გრამატიკა. კიევი. Букатевиჩ Н.И. и др. Историческая грамматика русского языка. Киев.
14. ვან-დუკი 1957: Ван-Дуйк Н. История старославянского языка. Перевод с немецкого В.В.Бородич. Изд-ство Иностранной литературы, М.
15. ვენდინა 2001: Вендина Т.И.. Введение в языкознание. М. «Высшая школа».
16. ვაკი 1986: Гак В.Г. Введение во французскую филологию. М. «Просвещение».
17. ვანინი 1989: Ганич Д.И. Олейник И.С. Русско-украинский и украинско-русский словарь. Киев. "Радянська школа».
18. გინინა 1985: Ст. Ц.Гинина и др. Учебник болгарского языка. Под ред. Р.П.Усиковой. Изд-ство Московского университета, 1985.
19. გორშოვი 1963: Горшков А.Н. Старославянский язык. Госиздат «Высшая школа». М.
20. გუმბოლდტი 1984: Гумбольдт Вильгельм фон. Избранные труды по языкознанию. Перевод с немецкого и под ред. и с предисловием докт. фил. наук проф. Г.В.Рамшвили. М. «Высшая школа».
21. ივანოვი 1983: Иванов В.В. Историческая грамматика русского языка. Издание второе, исправленное и дополненное. М., «Просвещение».
22. კონდრაშოვი 1962: Кондрашов Н.А. Славянские языки. Второе издание. М.
23. კოპონოვი 1956: Копонов А.Н. Грамматика современного турецкого литературного языка. М.-Л.
24. ნელშო-რუსული 1968: Нелешко-русский словарь. 80000 слов. Под. редак А.А.Лепинга и Н.П.Страховой. Издание 5-ое, стереотипное. Изд-ство «Советская энциклопедия». М.
25. იავეტოვი 1990: Явезов С.И. Словарь русского языка. 23-е издание, исправленное. М. «Русский язык».
26. ფორტენასე 2000: Фортенасе М.Х.. О статусе диалектной лексики в толковом словаре литературного языка. Издание 2-ое, переработанное. Изд-ство «Батумский университет».
27. რეფორმატსკი 1967: Реформатский А.А. Введение в языковедение. Издание 4-ое, исправленное и дополненное. Изд-ство «Просвещение». М.
28. დიალექტოლოგია 1972: Русская диалектология. Под редак. проф. Н.А.Мещерского. Изд-ство «Высшая школа». М.
29. მაქს ფასმერი 1967: Макс Фасмер. Этимологический словарь русского языка. Перевод с немецкого и дополнения О.Н.Трубачева. (В 4-х томах). Т. II. Изд-ство «Прогресс». М.
30. ხაბურგაევი 1986: Хабургаев Г.А. Старославянский язык. Издание 2-ое, переработанное и дополненное. М. «Просвещение».
31. ნიქოლაძე 1952: Чикобава А.С. Введение в языкознание. Часть I. М.
32. ჰეკონია 2005: ჰეკონია ნოდარ, სიტყვათა კლასები (მეტყველების ნაწილები) რუსულ და ქართულ ენებში. ბათუმი.
33. შანსკი 1971: Шанский Н.М. и др. Краткий этимологический словарь. Издание 2-ое, исправленное и дополненное. Изд-ство «Просвещение», М.
34. შანსკი 1981: Шанский Н.М., Иванов В.В.. Современный? русский язык В трех частях. Часть I. М..

Nodar Chkonia (Batumi)

The Sources of Assimilation Origin in Different Languages

A speech sound-phoneme in languages is considered in isolation and also in unified forms. The separate or isolated description of sounds is necessary and important for linguistics in order to ascertain those features that one phoneme contrasts with the others.

Linguistics (and science in general!) should reveal and analyze not only facts on the basis of the object of interest but also reasons, background and hindering conditions of their realization. In linguistics we often discuss the facts of various issues and unfortunately, the reason and background of their origin stay apart. The question of assimilation clearly proves that fact. Almost each work focuses only on the types of assimilation and not the reasons of its origin.

The question of assimilation appears variously in different languages. The sounds in speech influence on one another. On the basis of this influence combinatorial and position sound-changing is pointed out. Combinatorial sound-changing may be considered as common and general changing but position sound-changing – as a specific issue of linguistics.

ფრაზოლოგიური ვარიანტები იმპროზაში

ფრაზოლოგიის სტრუქტურაში ცვლილებების შეტანა, ვარიანტების წარმოქმნა ფრაზოლოგიური ფონდის გამდიდრების ერთ-ერთი საშუალებაა. თუ განსხვავებული სტრუქტურის სინონიმურ ფრაზოლოგიზმებში სხვადასხვა მნიშვნელობის მოტივაცია და წარმოსახვის შინაგანი ფორმა, სინონიმურმა პარადიგმამ დონეზე შენარჩუნებული, ფრაზოლოგიური ვარიანტები ერთი ან ორი კომპონენტით განირსევიან ერთმანეთისაგან, მაგრამ ხატოვნება ერთი აქტით, დუპლეტურ ფრაზოლოგიზმებში, როგორც ამას შანსკი უწოდებდა (შანსკი 1985: 32) სხვადასხვა კომპონენტს შეაქვს განსხვავებული სტილისტიკური ნიუანსები.

ფრაზოლოგიზმთა ვარიანტულობა, ისევე როგორც სხვა ნიშნები (სინონიმურობა, ანტონიმია თუ შიდაფრაზოლოგიური ორგანიზებულობა) მათ სისტემატურობაზე მიუთითებს. ამ სისტემის ისტორიული გზის გასაანალიზებლად მნიშვნელოვანია იმერხული იდიომატიკის შესწავლა. აქ გაათვალისწინებელია სხვა დიალექტების თუ თურქული ენის გავლენაც.

ფრაზოლოგიზმები ეროვნული თვითმყოფადობას, ხალხის ზნე-ჩვეულებასა თუ ცნობიერებას, ზოგადად ერთგულად ეფინომენს გამოხატავს. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მათი ერთი ნაწილი უნივერსალურია თვით არამონათესავე ქნებშიც კი. ეს საერთო მუდმივად იცვლება ენის ისტორიულ განვითარებასთან ერთად.

იმერხული განსაკუთრებით მდიდარია ფრაზოლოგიური ვარიანტებით, რაც მეტად საინტერესო ფაქტია. აქ დასაძგენია ამ მრავალფეროვნების, სტრუქტურული ნაირსახეობის წარმოქმნის საფუძველი. საკვლეფია მათი მიმართება ზოგადად ქართულ იდიომატიკასთან, უპირველესად სხვა სამხრულ კილოებთან თუ თურქულ ფრაზოლოგიურ ერთეულებთან. მეტად საყურადღებოა, თუ რა კუთხით განვითარდა აქაური იდიომატიკა, რაში გამოიხატება თურქული ენის გავლენა – მუჰაჯირი ქართველობა პირდაპირ სესხულობდა მზა ფრაზებს, თუ აქილუდა მასში საკუთარს, ეროვნულს.

ეს საკითხი არანაკლებ აქტუალურია დღეს, როცა გლობალური პროცესები წაღვეკვას უპირებენ ყოველზე ერთგულს, ახალგაზრდობა უცხოურს სცემს პატივს, მის შეტყვევებაში დღითიდღე იჭრება უცხოენოვანი კალკები, თარგმანებში უხედადა ფრაზები, გამოთქმები, რომელიც მკითხველისათვის უფრო შთაბეჭდავია, რადგან მოუღერია და ახალი.

ჩვეულებრივ უნდა არსებობდეს შეუღწევილი ენობრივი სფეროები, მაგრამ დღეს ისინი თითქმის აღარ გვაქვს, იმდენად დიდია უცხო ენის გავლენა. ამას კი შეიძლება გამოუსწორებელი შედეგები მოაყვეს. როგორც ენათა ურთიერთგავლენას დაკვირვება წარმოაჩენს, შესაძლებელია განსხვავებული ენობრივი სისტემის ზეგავლენით ჩვირე ენის სისტემა უფრო მასშტაბური და ღრმა ცვლილებები განიცადოს, ისეთი ცვლილებები, რომლებიც სამომავლოდ კარდინალურ პროცესებს განაპირობებს (არაბული 2004:19), რადგანაც გლობალიზაცია შეუქცევადი პროცესია, ყველაზე გონივრული იქნება მოზღვაუებელი კალკები ენის შინაგან შესაძლებლობათა ასაშოქმედებლად გამოიყენოს. იმერხული მასალების შესწავლა ამის ნათლად დადასტურება იქნება.

განსახილავ მასალაში ფრაზოლოგიურ ვარიანტებს ქმნიან:

1. ქართული მყარი შეხამებანი, რომელშიც თავის მხრივ გამოიყოფა აჭარულსა თუ იმერხულ მეტყველებაში (სხვა სამხრულ კილოებშიც) გაერცვლებული დუპლეტები. აქვე შემონახულია ძველი ქართულის მყარი გამონათქვამები.
2. ქართული ფრაზოლოგიზმები და თურქულის კალკები
3. თურქული ფრაზოლოგიური ერთეულები

1. ქართულ ფრაზოლოგიურ ერთეულებში გამოიყოფა:

საკუთრე იმერხული დიალექტისათვის დამახასიათებელი მყარი გამონათქვამები თუ იდიომები წვერის პირში ჩაღვბასარა – შერცხვენა, უკანდახვევა, საკუთარი დანაშაულის აღიარება. წვერი სინდის-ნაშუის სიმბოლოდ ითვლება, ისევე როგორც უღვაში. მოვიყვანთ საილუსტრაციო მასალას:

უდინგლა, უდინგლა და რომ არ დაწონდა, ჩეიდგა წვერი პირში და მოცოცხა (სტ.). ბეგებმა ეყელამუფერი დეინახეს, აწონ-დაწონეს. წვერი პირში ჩეირარეს და უთქმელი წვედენ მეგერ (ინ:108).

სულის|გულის დაპაწაება (შეშინება)

შიშისხა სული დიმიპაწაება, გული დიმიპაწაება (ინ:35)

სული და გული სინონიმებია და მილიან პიროვნულ შინაარსს გამოხატავენ. თურქულში შიშის სემანტიკური ევლი გადმოიცემა შემდეგი ფრასეოლოგიზებით: ხელ-ფეხი გაყენი|წაერთა|მოუ-დუნდა|აუკანკაღდა; გული შეუთამაშდა.

სულსე|გულსე მოქმედებს გამოთქმები თურქულშიც გეაქეს (მამულია 2006: 71), რაც შეწუხებას ნიშნავს. სულით, გულით ორივე ენაში ნიშნავს მონდომებას, რისამე მთელი გულით, მთელი ძალისხმევით კეთებას.

სულისა და გულის მონაცველება ფრასეოლოგიზებში ქართული კლასიკური ძეგლებიდანაა ცნობილი.

მან მისთა მჭერეტოა წაულის გული, გონება და სული (ეტ: 33,3); გიშრისა ფერისა თვალთა გული წაულო მხედათეუ (ეისრ:66,7); გრანუელმან მოწაღლა რამინ, რომელ ვრთითა ნახეთა სული წაულო (იქვე:79).

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს ფრასეოლოგიურ ვარიანტთა მრავალფეროვნება აეფხისტყაო-სანში". მაგ.; მწუხარების გამომხატველი სინონიმური ფრასეოლოგიზებია: გულის დაწყულდება (გახეთქება), (დადნობა), (ატირება), (დაწვა), (განგმირვა), (დაბნელება), (დადაღვა), (შეურება), (დაჭრა), (შეძვრა), (შერხება), (ატყვება), (ღმობა), (ვაება). ასევე გულს ნარის (ლახვრის) დასობა, გულის დანით (ცეცხლით) დაჭრა.

სიყვარულის სემანტიკა გადმოიცემა შემდეგი ფრასეოლოგიზებით: გულის დაბნელება, (დაბინდება), (პოვნა), (დაბმა), (დატყვევება).

აღსანიშნავია, რომ სულიერი განცდების ამსახველ ფრასეოლოგიზებში საყრდენი კომპონენტი თითქმის ყველა ენაში ადამიანის სხეულის ნაწილის აღმნიშვნელი ლექსემებია: თავი, გული, თვალი, ენა და სხვ. (მამულია ე. 2006,9).

მაჭახლურში უმოქმედობა, სიზარმაცე გადმოიცემა შემდეგი ფრასეოლოგიური ვარიანტებით. მაგ. ხელებს (თითებს) იღოკაეს – ზარმაცია, უნარაა.

სულ სხვა სემანტიკისაა აქვე მოიყვებული ანდაზა: თაფლ დამკაეებელი თით გეილოკავსო (შაინი), ე.ი. რასაც დასთეს, იმას მოიმკი, თუ იშრომებ, საჭმელს გევენებაო.

უადრესად საინტერესოა უთაებოდო, უსრო ლაპარაკი გამომხატველი დუპლეტები: კატა (ჯიხრიკი) დაამტრია – დაუფიქრებელი ლაპარაკით სხვა დაღალა, თავი შეაწყინა.

მაჭახელში იტყვიან: გაფაჯა და ადღვა, კატა დაამტრია, დაცემამდე ილაპარაკაო. იმ ქალმა ლაპარაკში კატა დაამტრია, შეატყე ხომ (მაჭ.).

ინეგალში იტყვიან: ლაპარაკში ჯიხრიკი დაამტრიაო. ჯიხმაკური შ.ფუტკარაქესთან განმარტებულია, რაოროც უადვილო, დაუკვირებელი ლაპარაკი. მაგ. „მაგსოი ჯიხმაკური ლაპარაკით ბევრ ზარალყო შენა (ინ) (შდრ. საბა. ჯიხმაკური – კაცი ყოველისგნით გაუწყობელი) (შდრ. თურქული პირიდან ცერცვი (მუხუდო) გადმოჭარა; სოკო ისროლა, ყარა; ფუჭვი ააბრუნა, გული დაღვარა და ა.შ).

აქ საყურადღებოა ერთი მომენტი – ფრასეოლოგიზთა სტრუქტურულ ვარიანტებს ქმნის იმერხეული დიალექტის სხვადასხვა კილო-თქმა

2. აჭარული დიალექტისათვის დამახასიათებელი ფრასეოლოგია იმერხეულისათვის საყრდენია. მაგ სხვისი კვერი|ლუკმა (ნაცარი) (ქალიშვილი). აჭარული ქალიშვილს სხვის კვერს ან სხვის ლუკმას ეპახიან, რადგან მშობლები მას სხვისთვის ზრდიან, ასე ვთქვათ, სხვისთვის შრომობენ, რადგან გათხოვებთან და სხვაგან დაიდებენ ბინას. იმერხეულში ეს ორივე ფრასეოლოგიზი გამოიყენება. მაგ. გოგოშვილი – არაშვილი (სხვისი ლუკმა მე რაუნა კისარო ამდენი (ინ); სხვისი კვერი ქყოლია (იქვე) (ჩვენებ: 572).

ფრასეოლოგიურ ვარიანტებს აქ ქმნის მხვაესი სემანტიკის კომპონენტების მონაცველობა: კვერი, ლუკმა (ორივე საჭმელსე, საზრდოსე მიუთითებს). აჭარაში ამავე მნიშვნელობით გამოიყენება გამოთქმა სხვისი ნაცარიც. ნაცარი შეშის წეის შედეგად მიიღება, იგი ადივლად მიაქვს ქარს. საერთოდ, მას

სასუკად იყენებენ. ამ კომპონენტით ფრასულოგიური ვარიანტების გამდიდრება მეტად საინტერესო ენობრივი ფაქტია. აქვე ის უნდა აღინიშნოს, რომ იგი იმერხეულში არ შეგხვებდარა.

სულზე (გულზე) ხელის დადგმა აჭარულში დაფიქსირებულია ნიშნავს (ნიჟარაძე 1971: 323). მიუხედავად იმისა, რომ თურქულის ფრასულოგიკაში ეს ორი კომპონენტი ხშირად მონაცემებს, აღნიშნული სემანტიკა სინდისზე ხელის დადგმა იდიომათად გამოიყენება.

ღემის ვურწში (ბუხარში) გაძრულდება – სხეილი გაწვალდება, გამწარება, უკიდურესი შეწუხება. ნემსის ეურწში გაძრულია თურქულშიცაა და ქართულშიც და ნიშნავს მიზნის მისაღწევად თავდაუსოგავიანობას, მონდობას (სახოკია 1979: 464). ნემსის ეურწში გაძრულია განსხვავებული სემანტიკისაა და სათქმელს ისიც კომპრომიზებულიად დადმოგვცემს. ამავე მნიშვნელობით აჭარულში დღეს განსხვავებული ფრასულოგიური ვარიანტიც გვხვდება – **ტრუბაში გაძრულდება**, რაც რუსულის გაველინთაა შექმნილი.

ჭიპზე გარჩევა (გასკლომა) – გაბრაზება, განრისხება. მაგ. ამჟერ უბრალო რამეს რათ უნდა ჭიპზე გარჩევა (სტ.) ჭიპზე გასკლომით საქმეს უშეუღლება (იქვე).

ხელის მოჭმა (მოფშნა) შნიჟარაძის მიხედვით შეუფრხება, ხელის მოცარება, ხელის შეშლაა (ნიჟარაძე 1971: 433); თადარიგან, მუდამ პოენიერ აღამიანზე აჭარაში იტყვიან, არაფერზე ხელს არ მოიჭამს, ხელს არ დაიკენს, ხელს არ მოიფშნისო.

ღელამიწას (ზეცას) ემძიმება – შეიღიდურია, ამპარტავანია, საყველოში იწვეს, ქედამღლობს; (შდრ. თურქ. მკერდს (ებას), (იღლიებს) ბერავს).

ფრასულოგიური ვარიანტები უხვადაა წყველის ფორმულბშიც: **ღმერთმა გაგწიპოს (გაცვეითოს), (გაგაფაქოს)** – ღმერთმა მოკლას. გაწიკება აჭარულში დიალექტშია და ნიშნავს 1. გაწიკება: გაწიკებული დღისი 2. გადბტ. წყვების გაწიკებას (ნიჟარაძე 1971: 101). გაწიკება და გაყაქებაც გაქრობაზე, სიკვდილზე მიანიშნებენ.

თვალბის დაგლეხა (დაფსობა) – დაბრმავება

გეხის (ხრენის), (ზეხის) გაყვინება – ბრგვანის, სღართანის მოდენა, წაქცევა.

სიტყვაში (დაბმა), (ღამტრევა) – სიტყვაში გამოჭერა. მაგ. იმჟერ კაი მოლაპარიკე იყო, სიტყვაში არ ღებტროლა, სიტყვაში ვერ დაბამდი (ნიენებ:50).

3. აჭარულსა და იმერხეულსათვის დამახასიათებელი ფრასულოგიკაში

ღლიაში გახვედინება (გაშუენება), (ამოჩრა) – დაჯანბნა, მასხრად აგდება. მაგ. გენილმა გამახენღია ღლიაში, შეიყვრა და ... (ინ: 78) წაყურდეს, თერა ღლიაში გაახედოეფ (სტ:162). ე მაგან რა ნა მიყოს, თუ მეწადინებ ამჟერი ღლიაში და ვარბენიეფ (იქვე: 171). მაგას ვანახებ რაფერია ღლიაში გაშენა (ორთაბ.).

აღსანიშნავია ისიც, რომ აღნიშნული სემანტიკა თურქულში სრულიად განსხვავებული ფრასულოგიკით გამოიყენება.

მონაცემლებზე კლასიკური ქართული აჭარულსა და იმერხეულს ფრასულოგიკაში. მაგ ჭკავაში შამოდება|გულში წამოდება(გამოკოჭება) (გამოხოყვა) (დადგობა).

სამუღამოდ დამახსოვრება, არდაიეწება ქართულში გადმოიციება გულში ჩარჩენა (ჩაჭევა) (ჩახვევა) ფრასულოგიკაში (სახოკია 1970: 223). აჭარულში გვაქვს გულში გამოკოჭვა (ე.ი. გამონასკვა, რომ არ დაეიწდეს) ღელში გამოხოყვა (ორთაბ.). ე.ი. გულში რაღაცის ბოქლომით ჩარჩენა, რომ ახსოვდეს.

იმერხულში გავრცელებულია აჭარულის ეყელა სემოდასახელებული იდიომათ და მისი შავშური ვარიანტებიც. მაგ. ბასნაყაიაში იტყვიან ჭკვაში შამიღლო (ნიენებ: 139) (შდრ. „ყარამიანის“ დამარხვა, ყარ: 572,18) ანდა ტინში წიყურაო (იქვე: 23). მაჭახელში შაინმა დადასტურა გულში დადგობა, რომელიც ძველი ქართულის კუთხილბაა. დასტურდება ვანებში დადება, გულში დადებაც.

გაჯიეტება სამსრულ კიღობში გადმოიციება ნაირგვარი ფრასულოგიკური ვარიანტით. მაგ. გირზე შეჯღობა (მაჭ.)|განჯაჯულ გირზე შეჯღობა (ნიჟარაძე 1971: 124). ცხენიდან ჩამოვდა, ვირზე შეჯღა (მაჭ.). იმერხეში გვხვდება ჯინების ცხენზე შეჯღობაც (შდრ. ქართული ეშმაკის ცხენზე შეჯღობა (სახოკია 1979: 191).

ინათზე შეჯღობაც და ვირის ინათზე შეჯღობაც ამავე სემანტიკისაა. ინათი არაბული სიტყვაა, იმ ნიშნავს სიჯიეტეს. ჟინიანობას. ვირი ჯიუტი ცხოველია და აღნიშნულ კონტექსტში მისი გამოყენება კანონზომიერია. ეს ასეა ქართულ ფრასულოგიკაში, თურქულში კი გაჯიეტება ასე გადმოიციება:

ავიდა ცხრაზე, არ ჩამოდიხ რვაზე ... აქვე გვაქვს „ფეხი მიაჭირაც“, რომელიც ქართულშიც დასტურდება. საგულისხმოა, რომ იმერხელულში ისინი არ რვალისდება.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ თურქულში გეხედება გულში ჩაიდო, რომელიც საიდუმლოს შინაგნის მნიშვნელობით გამოიყენება (მამულა 2006: 68). აღნიშნულ სემანტიკას გადმოგვცემს იდიომები თავში (გონებაში) ჩაიდო (იქვე: 30).

ამრიგად, ფრასეოლოგიისთა სტრუქტურულ ვარიანტებს აქ ქმნის აჭარულის რამდენიმე დუპლეტური იდიომი და ძველი ქართულის სიტყვათშესაბამა, ასევე იმერხელის ჭკავში შემოვდება ფრასეოლოგისში. აჭარულისა და ძველი ქართულის ფრასეოლოგიისთვისაგან განსხვავებით აქ დამახსოვრება ჭკუის, გონების პირურობატივია და არა გულისა (შდრ. გონება და გრძობა). ეს ორი კომპონენტი მონაცვლეობს სინური მრავალთავის ფრასეოლოგიურ ვარიანტებში წმიდასა მას ქალწულსა დაემარხნეს სიტყუანი ესე და დაეცა გულსა თვისსა (იქვე:15,35); დაიდევ გონებასა შენსა და გირუენო შენ (იქვე: 66,15).

შე მიწაში (შესში) წასვლა – წყევლა, სიყვილზე მიუთითებს. შეე მესში წვედეს გამოთქმა იმერხელულში, კერძოდ, მაჭახელში ჩაიწერა შაინმა.

შენი თვალები (სული), (თვალები) მომართვი (შენ შემოგველე). აჭარულში დასტურდება მხოლოდ ერთი მათგანი – შენი თავი მომართვი (ნიჟარაძე 1971:384). იმერხელულში აღნიშნულ კონტექსტში გეხედება თვალები და სულიც, სულის და თავის სინონიმური მონაცვლეობა ცნობილი ფაქტია. ასეთ ვარიანტებში თვალის გამოყენებაც კანონზომიერია. თვალის დადგმა (დატეხვა) მოწონებაა. აქ თვალის დატეხა თვალის დადგმას, მიჰყრობას ნიშნავს (ნიჟარაძე 1971: 203). თვალის დადგმა უნივერსალური ფრასეოლოგიისია – გვაქვს ქართულშიც და თურქულშიც და გადმოგვცემს მოწონებას, მოხიბვლას (მამულა 2006: 137).

წყევლის ფორმულებში ხშირად მონაცვლეობს ადამიანის სხეულის ნაწილები: ღმერთმა სელები (გვერდები), (ცხვირ-ბუკი) დიგიტეხოს. ყველა ეს ვარიანტი მაჭახელელთა მეტყველებაში დასტურდება. პირის (ზურგის) შექცევა/კეხის შეზღუდვა სინონიმებია. ზურგის შექცევა იგივე პირის არიდებაა. ეს ფრასეოლოგიისმები გეხედება კლასიკურ ქართულ ლიტერატურაში: ნუ დაბრკოლდებიდ გულნი თუქუნენი, ნუცა დაბრკოლდით პირსა მათსა (მუ-2 სჯ: 19,13); მათ რამღი ჰყარეს და ერთმანეთსა პირსა შექცევდნენ (ყარ: 139,9). პირი მოართდა და ზურგი შექცია, ისრ დაჯდა (იქვე:285, 12). აჭარულში იმავე მნიშვნელობით გამოიყენება კეხის შეზღუდვაც (ნიჟარაძე 1971: 224), რაც არაფრად მიჩნევას ნიშნავს.

გულისწილადეღის გასკდომა შეშინება, შიშია. იმერხელულში გეხედება გულის გახეთქაც და ნაღველისაც. თ. სახოკიასთან ნაღველის გასკდომა დიდი სადარდელის გაჩენას, დაღონებას ნიშნავს (სახოკია 1979: 458). აქვე ახსნილია, რომ ხანგრძლივი დარდის, ჭმუნვის თუ გაანჩხლების თუ საერთოდ, გულის მოსხლის შემდეგ, გულისცემის გახშირების გამო სიმპატოკური ნერვული სისტემა აღვსნებულა, რაც იწვევს ნაღველის სადინარის დახშობას (იქვე: 458). იგივე ფიზიოლოგიური პროცესები მოსდევს შიშსაც. „ყარამანიანიში“ ვითხელობთ: ეს სახე გამოჩნილთა დევთა ენახათ, მათ შიშითა გული გაუსკდებოდათ (ყარ: 304, 128); მისსა მხილელსა შიშითა ნაღველა გაუსკდებოდა (იქვე: 331, 30).

როგორც თ. სახოკია აღნიშნავს, „ნაღველას ხატოვანი მნიშვნელობა შემონახულია აღმოსავლურ ენებში – სპარსულში, არაბულში, თურქულსა და სხვ. შემონახულია ევროპულშიც (ფრანგულში, გერმანულში, ინგლისურში, იტალიურში) (სახოკია 1979: 458). თანამედროვე ქართულში შიშის გადმოსაცემად ნაღველას გასკდომა არ გამოიყენება, ჩვენი აზრით, იგი თურქელის გაეღენაა.

გულის მოტეხა (დაწვა), (ატირება) შებრადებაა. გული ღმეწვა, დამწარი კაცი ღმეწვა, გული იმტირდა. მაჭახელელთა მეტყველებაში შაინმა ჩაიწერა ფრასეოლოგისში გულმა მომიტედა, რაც წყენას, წუხილს ნიშნავს. გულის დაწვა ქართულშიც არის და თურქულშიც და დარდს, შეწუხებასვე გამოხატავს. იგი ფართოდ გაერთიანებულია ფრასეოლოგიისშია და გეხედება კლასიკურ ძველებშიც: შენისა წყენისაგან გული ჩემი დაგიწევას (ეისრ: 249, 12).

როგორც აღენიშნეთ, „გულის დაწვა“ უნივერსალური ფრასეოლოგისშია. თურქულში მოწყენის, წუხილის მნიშვნელობით გამოიყენება „კალთების წვა“. მეტად ხანტიერესია „ეისრამიანის“ მაგალითი: შენ კალთა გეწვის და მე – გულიო (ეისრ:154,10). როგორც უხედავთ, ქართულ მთარგმნელს სინონიმური მნიშვნელობის ფრასეოლოგიური ვარიანტი ანტიეპისთაის გამოყენება, რადგან ქართული ცნობიერებისათვის უმეფულა განცდების კალთასთან დაკავშირება, იგი გულიდან და სულთან ასოცირდება. ეს ენათა კონფლიქტის ერთ-ერთი გამოხატულებაა.

უთაბოლო, უაზრო ლაპარაკი, მიდებ-მიადება გადმოიცემა სტრუქტურული ვარიანტებით: წინ-უკან (წაღმა-უკუღმა) (კაჯა-კუჯაია) ლაპარაკი. წინ-უკან ლარაკი თურქულის კალკია (ileri qeri konusuz) (მაშუღლია 2006: 169). მის გვერდით იმერხულში გვხვდება წაღმა-უკუღმა ან კაჯა-კუჯაია ლაპარაკიც.

მაჯახელში შაინზა ჩაიწერა წვევლის შეტად საინტერესო ფორმულები: ღმერთმა შენს კალოზე ღვევი (ანწლი), (ჭინჭარი) დოთიროს (შდრ. ახტალა ამოგივიდეთ ოჯახში ან ბალახიც ამოსულა შენს ეზო-კარში (სახოკია 1979: 122).

საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გამოიყენება წვევლის ფორმულა – კერის აბალახება, მაგრამ აღნიშნულ კონტექსტში ჭინჭრის ხმარება უფრო ექსპრესიულია. იგი მსუსხავი მცენარეა, იზრდება ტყეებში, ნესტიან ადგილებში, გზის პირებზე, სადაც ადამიანი არ ცხოვრობს. ძნელად მოიპოვება ადამიანი, ვისაც არ ეგვიოს ჭინჭრით დასუსხება, ამიტომ (მიუხედავად მისი სასარგებლო თვისებებისა) მას არ ანიერებენ ისეთ ადგილებში, სადაც კაცს ფეხის დადგმა უწევს. წვევლის ზემოაღნიშნულ ვარიანტშიც ეს სემანტიკა უნდა იგულისხმებოდეს: ოჯახი დაგეოსოს, ნახახლად გექცეს, იქ კაცი შეივლი აღარ დაიარბოდესო. ამნარი წვეულა საქართველოს სხვა კუთხეებშიც გვხვდება.

კარ-მიღამოში ნარ-კლის ამოსვლა ტიპური ქართული წვეულაა. მსგავსი ფორმულა დასტურდება ბობლიაშიც: „უკალსა და კურთისთაყსა აღმოვიცენებდეს შენ და სჭამდე თივასა ევლისასა“ (შეს:3,18).

განსაკუთრებულ ინტერესს აღძრავს აღნიშნულ კონტექსტში ღვევის გამოყენება. ქართულში გვაქვს გამოთქმები: ღვევის ჩხირი მიუსო (იმედი გადაუწურა, ცუდად ამოიწემა), ანდა ღვევის ჩხირი მიატლდა (მისი საქმე ცუდადაა). ღვევის ნაყოფი ტბილია, მაგრამ როგორც ხე უვარგისია: ნედლს აკლია მდგრადობა, ადვილად იმტერევა და შეიძლება ადამიანი ჩამოვარდეს, თუ ხმელია, სიმზურვალეს არ გამოსცემს. აჭარულთა გადმოცემით, ღვევის სახლში შეტანა და დაწვა არ შეიძლება, იგი ცოფიანი ხეა. მას არ რგავენ სახლთან ახლოს, ანგრევენ სახლის საფუძველს.

წვევლის ფორმულებში ღვევის გამოყენება ქართულისათვის უწვეული მოვლენაა. თურქულში კი გვაქვს გამოთქმა: კერასე ღვევს დარგავს – ოჯახს დაღუპავს, Ocagina incirdi dirti (მაშუღლია 2006: 49). მოკლედ, მაჯახელურში თურქულის გაელენასთან გვაქვს საქმე. აღსანიშნავია ისიც, რომ იგივე სემანტიკა თურქულში ბუერნარი იდიომათ გადმოიცემა. მაგ. რისამე ფსკერზე ფეტვის დათესვა, რაც იმერხულს არ გამოუყენებია.

ამრიგად, მაჯახლური წვევლის თავისებური ფორმაა კერასე ანწლის ამოსვლა, ღვევის დარგვა კი თურქულის გაელენაა. აქვე უნდა განვიხილოთ ისეთი ფრასეოლოგიური ვარიანტებიც, რომლებშიც ორორი კომპონენტი მონაცვლეობს. მაგ. მის საყვირზე უკრავს – მის დაკრულზე უკრავს – მის სიმღერას მღერის (მას ემორჩილება). ამათგან ქართული მხოლოდ ერთია – მის დაკრულზე ცეკვავეს.

იმერხულის ფრასეოლოგიურ ერთეულებში სოგჯერ შეტრილია თურქული ლექსეზაც. მაგ. ჩენგე (თურქულად ენა). ჩენგის მოგრეხა (ჩაკლებტა) სიკედილია, ჩენგე – ქვედა ენა. ეს ფრასეოლოგიზმები წვევლის ფორმულებში გვხვდება და სათქმელს დისფემისტურად გადმოცევენც.

4. მონაცვლეობენ თურქული ფრასეოლოგიზმები

მაჯახლურში ენატბილითა გადმოცემულია თურქული ფრასეოლოგიური ვარიანტებით. მაგ. პირიდან თაფლი (რაც) გადმოსდის. უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი რამ გამონაკლისია, მეტად იშვიათია.

შემოკლებათა განმარტებანი:

იმ – იმერხული: შ.ფუტკარაძე, ჩვენებურების ქართული, ბათუმი, 1993

ინ – ინეგოლი, იქვე

სტ – სტამბული, იქვე

ჩვენებ – „ჩვენებურების ქართული“

ვისრ – ვისრამიანი, აღ.გვახარიასა და მ.თოფუას რედაქციით, თბილისი, 1962

ეტ – შოთა რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, თბილისი, 1966

ყარ – ყარამანიანი, ტექსტი გამოცემად მოამზადეს, წინასიტყვაობა და ლექსიკონი დაურთეს

აღ.გვახარიაშ და ს.ცაიშვილია, თბილისი, 1965

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. არაბული 2004: არაბული აეთანდღე. ქართული მეტყველების კულტურა. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი.
2. მამულია 2006: მამულია ელენე. თურქულ-ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი. გამომცემლობა „ციხარტყელა“. თბილისი.
3. მაჭახელი. შაჰინი: Macacheli net.dejimler
4. ნიქარაძე 1971: ნიქარაძე შოთა. ქართული ენის აჭარული დიალექტი. გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“. ბათუმი.
5. საბა 1962: ორბელიანი სულხან- საბა, ლექსიკონი ქართული, II. გამომცემლობა „მერანი“, თბილისი.
6. სახოკია 1979: სახოკია თედო. ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი გამომცემლობა „მერანი“. თბილისი.
7. ფუტყარაძე 1993: ფუტყარაძე შუშანი. ჩვენებურების ქართული. აჭარის ეურნალ-გაზეთების გამომცემლობა. ბათუმი.
8. Шанский 1985: Шанский Н.М. Фразеологический словарь современного русского языка. Москва.

Nana Tsetskhadze (Batumi)

Phraseological Versions in Imerkheuli

Imerkheuli speech is especially rich with structural versions of phraseological units. The study of the problem is relevant from the view of development of Georgian phraseological system and interlingual relations.

Material examined by us points out that Imerkheuli has kept, extended and made Adjarauli phraseology diverse. The base of phraseological structural changing is the Georgian language; the influence of Turkish is insignificant.

Structural versions are formed by

1. Georgian phraseological units

Phraseological units of Imerkheuli (sulis//gulis dapatsaveba; laparikshi katis/jikhrikis damtvreva

Phraseological units typical for Adjarauli dialect (xelis mochma//mofshvna; zetsas//dedamitsas emdzimeba)

Phraseological units of Adjarauli and Imerkheuli (ghliashi gaxedva//gashpena//amochra)

Phraseological units of classical Georgian and Adjarauli (tvalis dadgma//datexva//; gulshi dadgoma//chamodeba//gamokochva)

2. Georgian phraseological units and Turkish ones (kaloze antslis//jinchris//leghvis dargva; tsin-ukan//tsagmna-ukughma//kacha-kuchaia lapariki)

3. Georgian phraseological units with Turkish lexical elements (chengis mogrekha//chakleta)

4. Turkish phraseological units

Influence of the foreign language on the dialect torn from the motherland has activated the inner potential of the language and made phraseological units various.

**ერთი ტიპის დანართის მართლწერისათვის ილიას
პუბლიცისტური წერილების მიხედვით**

დანართი სახელით გამოხატული რომელიმე წერის შემავსებელ ცნობას შეიცავს დასუსტებისა და ახსნა-განმარტების სახით. იგი შეიძლება ახლდეს ქვემდებარეს, დამატებას, შედგენილი შემოსამზღვლის სახელად ნაწილს, მიმართულებას დანართი ასახსნელ-დასასუსტებელ წვერს ანგარიშს უწევს ბრუნებას და რიცხვში.

ცნობილია, რომ ატრიბუტულ მსალღერედად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ყოველგვარი სახელი, მათ შორის, არსებითიც. კერძოდ, სომა-წირის (გოჯი, მტკაყელი, გირვანჯა, ლიტრა ...), საწაოს (ჭიქა, ბოთლი, ხურჯინი, ტომარა, გოდორი ...), პროფესიის აღმნიშვნელი (მუშა, ექიმი, მისწავლებელი ...), წოდებითა და თანამდებობათა სახელები (პროფესორი, კაპიტანი, თავადი ...), ნაოსნაური ან თავაზიანი დამოკიდებულების აღმნიშვნელი სიტყვები, რომელთაც მიმართვის დროსაც იყენებენ (ბიძა, დეიდა, ამხანაგი, ბატონი ...) მსალღერეად გვეხვება აგრეთვე: ზღვა (ზღვა ხალხი), ქვა (ქვა გული), ლუკმა (ლუკმაპური), უღელი (უღელი ხარი) და სხვ.

მსალღერედად გამოყენებულ არსებით სახელს იშვიათად მიმატებასაც უწოდებენ. იგი წინადადების ჩვეულებრივი წევრიც შეიძლება იყოს და განკერძოებულიც.

ამჟამად ჩვენი მსჯელობის საგანია სასოვადო არსებით სახელთან (ნათესაობის, პროფესიის, წოდების, თანამდებობის, ადგილის) დანართის განკერძოების, კერძოდ, მისი მართლწერის საკითხი. ამ შრიფტ ილიას პუბლიცისტურ წერილებში არ არის ერთგვაროვანი სურათი. დანართი წინადადებისგან ძირითადად მიმით გამოიყოფა, თუმცა მას ხშირად ტირეც ენაცვლება. საკითხის მოსაძიებლად უნდა გავითვალისწინოთ დანართი წინადადების წვერია თუ განკერძოებული. განკერძოებული დანართი, როგორც წესი, მოხდევს სასღერულს. მისი გადაადგილება იწვევს ფუნქციის შეცვლას. ამიტომაც მოთხოვს ეს საკითხი განსაკუთრებულ ყურადღებას. ეთიდან სახეობი ნიშანი გამოიყუას დანართის ფუნქციებს, იგი აუცილებელია, მაგრამ უნდა დაეცვათ ერთი პრინციპი.

საიანლიზო მასალა მოვიმოყუთ ილიას ხელნაწერებიდან, ჩვენ ეხელმძღვანელობდით მისი თსსულებით. ბურნეროვია, აქ გამოიყუასილი თავისებურებანი ყოველთვის არ შეიძლება ჩაითვალოს ილიას სტილად წინადა. სახეობი ნიშნების ხმარება რედაქტორის საქმიანობა, თუმცა ეს მხოლოდ მიიშინს არ ტირეს ეხება და თანაც, გეიყენებს ამ საკითხის მოსაძიებლობას მე-19 საუკუნეში. ჩვენი დანიტერესებაც სწორედ ამან გამოიწვია, თუ რა ისტორიული საფუძველი აქვს დღევანდელ ქართულში ამ საკითხთან დაკავშირებით არსებული ნაირგვაროვნებას. საკითხი აქტუალურია ენის ისტორიის თვალსაზრისითაც.

ილიას პუბლიცისტურ წერილებში გვეხვება დანართის გამოყენების რამდენიმე ტიპური შემთხვევა, როცა დანართი ასახსნელ სიტყვას ხსნის, აზუსტებს და ჩვეულებრივ, მოხდევს მას ასეთ შემთხვევაში ყველგან უგაონაკლისოდ დაისმის მიმე. მაგ. ტფილისი, ეს ჩვენი სატახტო ქალაქი, -ჯერ კიდევ რაღაც დარდვეულსა და დანგრულს ქვეყანას წარმოადგენს (ილია 1984:702); კახიბრ პერიფი, მისი პირველი მინისტრი, და სხვა მისი მინისტრებიც, შეუქმებულ არიან, რომ ბურჟუაზიის მსარე უტირავთ და ეკონომიურ ცვლილებას უურნებინაო (იქვე:908); ბეკონმა, ინგლისის დღეაფაღმა, სიქეა, რომ პროგრესი კაცობრობისა სხეა არა არის-რა გარდა იმისა, რომ დღიამ დღეზე განსე გადადებულ იქნას სასღერადი შეუძლებელისო (იქვე:302).

დანართი წინადადებაში გადაადგილებას ნაკლებად ექვემდებარება. დანართისა და ასახსნელ სიტყვას შორის ადგილების შეცვლა ფუნქციურ ცვლილებაა (იქვე). დანართი ასახსნელ სიტყვად იქვეყნა და ასახსნელი სიტყვა - დანართად. დანართის ადგილი წინადადებაში მკაცრად განსაზღვრულია. იგი ჩვეულებრივ მუაზია, იშვიათად გვეხვება ბოლოში და უფრო იშვიათად - თავში.

დანართი ილიას პუბლიცისტურ წერილებში აზუსტებს ქვემდებარეს ან დამატებას, როცა დასასუსტებელ-ასახსნელი წვერი ნაცვალსახელითაა გადმოცემული (კერძოდ, პირის ნაცვალსახელით) და წინადადებისაგან მიმინებით გამოიყოფა. მაგ.

ჩვენ, ქართველებს, სამართლებრივად მოგვჭეკს თავი მით, რომ ეს დიდებული პოემა ...ჩვენი კაცისაგან და ჩვენს ენასედ დაწერილია (იქვე:592); ჩვენ მართო იმის ენით, რომ სომხის მამებ-

მადიდებელი გუნდი ჩვენ, ქართველებს, გეთხრის სულეოდ (იქვე: 718); უსარმაზარი თხრილია ჩვენ, ქართველების, წინ და აინუნწიაც არ მოგვდის (იქვე:681); ჩვენთვის, ადამიანებისთვის, საჭიროაო, ამბობს ბრბენი სუნეკა ... (იქვე:603).

აქ დანართი შეიცავს ნაცვალსახელით გადმოცემული წვერის დასუსტებას, დახასიათებას ეროვნების, წარმოშობისა თუ სხვა სოციალური ნიშნის მიხედვით. მაგ.

ხალო ყველამ, ნამეტნავად ჩვენი ენის უტოღინარმა, არ იცის - რა გეაძლევს უტყუარს საბუთს ამ თაქმოწონებისას (იქვე:592).

ილიას პუბლიცისტიკაში გვხვდება შემთხვევები, როცა მსასლერელი დანართი წინადადებისგან მძიმითა გამოყოფილი და ასახსნელ წვერებს ახასიათებს სოციალური მდგომარეობის, პროფესიის, თანამდებობის მიხედვით. მაგ.

აი, რა მწკავე სიტყვებს ათქმევენებს იგი ერთს ამისთანა მდაბოს, მუშა ბოჭულაძემ... (იქვე:675); ...ბოლო დროს გამოვიდა მოედანზე ერთი ახალი მექნიერი სომხებისა, ბ-ნი გაჯუზოვი - (იქვე:755); ჯერ კიდევ ბაღდაში დასხედრია, ერთი აფიცერი არტილერიისა, შუშელი სომეხი (იქვე:742); 1625 წ. ბექამ მოწამლა თავისი ძმისწული, უკანასკნელი ათაბაგი მანუჩარ (იქვე:550).

როგორც საუკეთესო ლიტერატურაშია გარკვეული, განკერძოებული დანართი შეიძლება ახლდეს ნებისმიერი სახელთ გამოხატულ ქვემდებარეს, დამატებს ან შედგენილი შემასმენლის სახელად ნაწილს. იგი შეიძლება იყოს კავშირიანი და უკავშირო. ასახსნელ წვერს დანართი უკავშირდება კავშირებით, უზნისუფლით ან სხვა სიტყვებით (სახელად, გვარად, მდგომით, წარმოშობით, მაგალითად, სახელდობრ ...).

ილია ჭავჭავაძის პუბლიცისტიკაში განკერძოებული დანართი, რომელიც ასახსნელ სიტყვას როგორც კავშირით უკავშირდება, წინადადების შიგნითაა მოქცეული და სხვა სიტყვებისგან ორივე მხრიდან მძიმით გამოიყოფა. მაგ.

მაშინ ეკ თაქამოდებულნი მოჭირნახულენი რჩებან, როგორც მუშაკნი, რომელთაც ზოგიერთი მასალა მოუშაღდებოთ ახალის შესობისათვის - (იქვე:527); აქ სენკოესკი ვილაცას გაუბრწყინებია და როგორც ქვევრი, სხვის ნაჩახილს იმეორებს (იქვე:728); ...თავისგან მოყვანილს ნაყოფისავე თელსზედ მოიყვანს სხვა ახალი, ნედლი ცხოვრება, რომელიც იმე უნდა წაიღეს ცხოვრებისა გზასზე, როგორც პირველი, თუ უკეთესება უნდა (იქვე:524); გვირისთავი, როგორც პოტი, იმითაა შესანიშნავი, რომ ჩვენი პოესიას ჩაუმტა ის წვეტიანი ეკალი, რომელსაც „სატირას“ ეძახიან -(იქვე: 668); ისინიც კი აღტაცებით იხსენიებენ დავით აღმაშენებელს, როგორც კაცს, პატივისმცემულს და შემწუნარებულს -(იქვე:606); ცხოვრება, როგორც ყოველი მოზარდ, იზრდება, ჰყვარს - (იქვე:524); ერი, როგორც კრებულნი ისტორიით შედგებულ ერთ-სულად და ერთ-ხოვრც მკვიდრთა, ყოველ პატიოსანისა და ჭკუათმყოფელ ადამიანისგან უნდა პატივცემულ იყოს ყოველ შემთხვევაში ... (იქვე:716).

ასეთი კავშირი და მასთან დაკავშირებული წვერები ექსპრესიულობის მიზნით ზოგჯერ მეორდება. მაგ.

ცოდნა იმითაა კიდევ კარგი, რომ იმან უფროს-უმცროსობა არ იცის, როგორც საყდარი, როგორც ეკლესია, როგორც (თითონ ღმერთი (იქვე:92).

ამ ტიპის დანართი ილიას პუბლიცისტიკაში თითქმის არასდროს არაა მოქცეული თავში. ეს მართო მისი პუბლიცისტური წერილების თავისებურებად ვერ ჩათვლება, ასეა პროზაშიც:

მე იმედი მაქვს, რომ, თქვენ, როგორც განათლებულის ქვეყნიდამ მოსული კაცი, მეც მითავაჯებთ ჩანისა (იქვე:603).

დანართი, რომელიც როგორც კავშირით უკავშირდება ასახსნელ სიტყვას, წინადადების ბოლოშია მოქცეული. მაგ.

...მოხელეთა შორის, იმისთანა პატიოსანი და ხალხის გულშემატკივარი კაციც არის სხვათა შორის, როგორც თავგრივალ გურული (იქვე:808); ...ცველა მინისტრებისა, არ მოასწავენს ხოლმე ცველას სამმართველი სისტემისას, როგორც, მაგალითობრ, ინგლისში - (იქვე:907).

ასეთ შემთხვევაშიც ილიასთანაც დაცულია პუნქტუაციის წესები, როგორც კავშირის წინ დაისმის მისიმე, წინადადების ბოლოში კი თავისთავად დაისმის წერტილი ან სხვა რომელიმე ნიშანი.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ილიასთან არ შეგხვდრია როგორც კავშირიანი დანართი, სასლერულს რომ უსწრებდეს წინ.

როგორც კავშირის ზოგ შემთხვევაში არქაული ფითარცა ცვლის. მაგ.

ბრინცი კობურცისა, ვითარცა კათოლიკე, ესე იგი სხვა რჯულის მქონე, არ შეიძლება ამორჩეულ იქნას, თუ სჯულს არ გამოიცივლის და მართლმადიდებლობას არ მიიღებსო (იქვე:889); იგი, ვითარცა მშვიდობიანად მშრომელი და გამრჯელო, თავისი საქმეს ადგია (იქვე:717).

გვხვდება მავიგებულკაცშირაინი დანართის შემთხვევებიც.

სოფჯურ დანართი ასახსნელ სიტყვას უკავშირდება რამდენიმე სიტყვით, მაგ.

ი.ი. რა ფაქტი მისთვის რისტერისა. როცა საერო სკოლაში პროვინციალურს ენასთან სახელმწიფო ენასაც ახწავლიან, სახელდობრ, ნემეკურს, ე.ი. იმავე ძირის ენას, მაგრამ უფრო განვითარებულს (იქვე:570).

იშვითა შემთხვევაში წინადადების ბოლოში მოქცეული დანართი სხვა წვერებისაგან ტირეთია გამოყოფილი. ტირე მისიმი ნაცვლად გვხვდება განკერძოებული წვერების მკეთრად გამოსაყოფად, რომლებთანაც ასახსნელ წვერის შემდეგ იგულისხმება მავიგებელი კაცშირები ანუ, ესე იგი, ან სიტყვა **სახელდობრ** (ბასილიაა 1973:170). მაგ.

...მისი ნაშთის ნაბტრევეებისაგან პატარა-პატარა ხუხულები ავაშენეთ, რომელსაც სასოგადო სახელი - **„მამული“** დაეარქეთ (იქვე:544) ...ისპაიანის გვერდით, არის ერთი პატარა სახელმწიფო - **პორტუგალია** (იქვე:900).

დანართი ილიასთან ტირეთი გამოყოფა წინადადებას, როცა იგი ხაზს უსვამს ასახსნელი წვერის ბუნებას, რაიმე განსაკუთრებულ თვისებებზე მიუთითებს. მაგ.

მწერალმა, თუ სხვა ვინმე ხელოვანმა, რაც უნდა შედმიწვენით გამოხატოს ერთი რომელიმე ცალკედ ხასელ-წოდებული კაცი - ივანე, თუ პეტრე ყოველთვის უპირატესობა უნდა დაუთმოს იმას, ვინც სოფადი გამოხატვის შემადგებელია (იქვე:600); აჰარაა, რომ ამისთანა ტყუილს სენკოესკი არასიღვან არ ამოიკითხავდა, რადგან ამისთვის საბუთი - მატანე დედამწიფის სურგზე არ მოიპოვება (იქვე:723); ყოველი მსრიდამ იმისი, რომ ჩუენი მოიმენი - აჭარლები და ჭობულეთლები ძალიან ცუდს მღგო მარელობაში არიან ... (იქვე:807).

როცა დანართი შუაშია მოქცეული და ასახსნელ სიტყვას ჩვენებითი ნაცვლსახელით უკავშირდება, ილია მას წინადადებისაგან ტირეთი გამოყოფს, სოგან მშიმეა, სოგან კიდევ ირთევა გამოყენებული. მაგ.

მოგუტყეოს მეთხველმა, რომ მეცინერება და ხელოვნება - ეგ უდიდესნი საგანნი - ისე, გაკრით მოვისხსნიეთ ამ სტატიაში (იქვე:536); რასაკვირველია, რამოდენადაც ცხოვრება - ეგ დღვა ყოველი საქმისა - ძლიერია და ღონიერი, იმოდენად მოსაუდელი და ნაჭირნახულევი დიდია და უხვი (იქვე:532); როცა ლიტერატურა - ეგ ადამიანის ჭკუნისა და ზნეობის საგანე, - შეიკედლებს მაგ საძაგლობას, მასში თეთს სასოგადოების გამარწინილება ცხადია (იქვე:557); ჩუენში ტყუილების ასეთი ფალავენები არან, რომ თითონ ფალსტაფი, - ეგ სოგადი ტიპი ცრუ და მეგეხარა კაცისა, - ტაში დაუკრავს მოწონებისას (იქვე:596).

შესადარებლად ავიღოთ სხვა მაგალითები:

ჯიმშერი, ეს მთასავით კაცი, ღვესებს წერდა (სულაკაური: 307). თუ დაეაკვირდებით, ტირეს ამგვარი გამოყენება განპირობებულია პუბლიცისტური ტექსტის სპეციალური დანიშნულებით მიზანმიმართული სასოგადოებისკენ და ამიტომაც დასჭირდა ავტორის მისზე ყურადღების გამახვილება.

ილიას პუბლიცისტკაში გვხვდება შემთხვევები, როცა დანართი წინადადებაში სახეენი ნიშნის გარეშე იხმარება. დაეაკვირდეთ დანართის დეფინიციას: იგი არის „განკერძოებული სიტყვა ან სიტყვათა ჯგუფი, რომელიც დაკავშირებულია წინადადების წვერთან პაუზით ან კავშირით და შუთანხმებულია მასთან ბრუნვაში (ქველ: 589).

საერთო სასული **ქართველი** კერისობითად გავხადეთ (იქვე:546); სახელოვანი გერმანელი კრიტიკოსი **ლესინგი**, დღად უქებს ...გენიოსურს მანერას მსოფლიო გენიოსს **პომეროსს** (იქვე:599). ბოლო მაგალითში რამდენიმე მსასულერელია ერთდროულად და ისინი მიდრეკილ არის განკერძოებისაკენ, თუმცა ილიასთან ასეთი რამ არ ხდება. მისივე ლესინგის შემდეგ წერია; ჩუენი ასრით, პომეროსი აქ მკუთრად გამოიყოფა წინადადებისაგან და აქაც საჭიროა ტირე ან მისიმ მაინც. ამასთან, იგი ბრუნვის ნიშნაცვად დაითრთეს, რაც განკერძოების ერთ-ერთი პირობაა. მაგ.

...მშენიერი ქუთაისის სახლი, რომელაც საკუთრებად დაუმტკიცა სულის ჩამდგმელმა დამარსებულმა **ზ-ნმა ილია წინამძღვრის** (იქვე:576). ამ წინადადებაში მისიმ საჭიროა დამარსებულმა

ამბობენ, რომ ეს ხაზაფხული სადგომი იყო ქაღვშის მეფეებისა (ხეტტების სატახტო ქალაქი). ფრისილებში ჩასმული დანართი 'სუმიოპეანილი დანართებისაგან განსხვავებით' შეიცავს დამაზუსტებელ, დამაკონკრეტებელ ინფორმაციას. ქაღვში - ხეტტების სატახტო ქალაქი. ამ წყევლებს შორის ჩართულია სიტყვა მეფეები.

განკერძოებული სიტყვა-გამოთქმებიდან დანართთან უფრო მეტი სიჭრელე გვაქვს პუნქტუაციის მხრე. როგორც არსებულ სამეცნიერო ლიტერატურაშია დადგენილი დანართი წინადადების ძირითადი ქსოვილისაგან უნდა გამოიყოფს სასუენი ნიშნებით. მასთან გვხვდება მძიმე, ტირე, ან ფრისილები. მიუხედავად იმისა, რომ ამ პუნქტუაციურ ნიშნთან ხმარების წესების დადგენა ზირს, მაინც ვლინდება ზოგადი კანონზომიერება.

ილიას პუბლიცისტიკაში განკერძოებულ დანართთან მძიმე დაიწერება იმის მიხედვით, თუ რომელი პოზიცია უჭირავს დანართს - წინადადების თავშია იგი, შუაში თუ ბოლოში.

წინადადებისაგან მძიმით გამოიყოფა, თუ შუაშია და ახსუტებს ქვემდებარეს ან დამატებას, მთ ახასიათებს სოციალური მდგომარეობის თუ პროფესია-თანამდებობის მიხედვით, ანდა ასახსნელ წევრს კავშირებით უკავშირდება. მძიმითვე გამოიყოფა წინადადებას ბოლო ადგილას მდგარი დანართიც, თუცა აქ არაა ერთიანი წესი დაკვირვება: 'სოფჯერ ტირეა გამოყენებული. ილია ტირეთი გამოიყოფს შუაში მოქცეულ დანართსაც, რომელიც ასახსნელ სიტყვას წევნებითი ნაცვალსახელით უკავშირდება. ასეთ შემთხვევაში 'სოფჯერ მძიმეც გამოიყენება და ტირეც.

არც თუ იშვიათად ილიას პუბლიცისტიკაში დანართი სასუენი ნიშნის გარეშეც გვხვდება. აქვე გამოიკვეთა ერთი თავისებურება განკერძოებული დანართის ფრისილებში ჩასმის ხერხი. ეს ყველაფერი შეიძლება უკავშირდებოდეს რედაქტორისეულ მიდგომას აღნიშნული საკითხისადმი. ხაერთოდ კი მსგავსია დღევანდელ ქართულში არსებული ვითარებისა. როგორც ჩანს, ეს სიტყვულ ენაში თითქმის საუკუნუნახევრის წინაც არსებობდა და დღემდე მოუგვარებელია. ჩვენ აზრით, ყველაზე რაციონალური იქნება განკერძოებული დანართი წინადადებისაგან მძიმით გამოიყოფს. განსაკუთრებულ შემთხვევაში შეიძლება ტირეც გამოიყენოს, თორღ აუცილებლად უნდა მივსდით ერთ რომელიმე წესს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბასილია 1973: ბასილია ნიკანდრო. პუნქტუაცია, გამოცემლობა 'განათლება'. თბილისი.
2. კვაკაძე 1966: კვაკაძე დეო. თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი. გამომცემლობა 'განათლება'. თბილისი.
3. ილია 1984: ჭავჭავაძე ილია. თხზულებანი. ტ. მე-6. გამომცემლობა 'მეცნიერება'. თბილისი.
4. სულაკაური 1997: სულაკაური არჩილ. მნათობი №2. თბილისი.
5. ქვალ 1953: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ტ. მე-3.
6. ქსეს 1983: ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები. წიგნი მე-5. გამომცემლობა 'მეცნიერება'. თბილისი.
7. შამლაშვილი 1958: შამლაშვილი რაფელ. განკერძოებული სიტყვები და გამოთქმები. გამომცემლობა 'გოდანა'. თბილისი.
8. ცქტიშვილი 1983: ცქტიშვილი ნელი. ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები. გამომცემლობა 'მეცნიერება'. თბილისი

The Type of Complement in Orthography According to Iliia's Publicistic Correspondence

The attributes could be any name and mainly nouns. Especially, nouns of size and weight (inch, span, pound, liter), names of measure (a glass, a bottle, saddle bags, a sack, basket...), professional names (a doctor, a teacher, an engineer....), names of rank and position (professor, captain, general, a nobleman, lord, prince...) family names and forms of polite address (an aunt, an uncle, a friend, sir...). Attributes are also: a sea (zghva khalkhi – people of the sea size), a stone (the stone heart), a piece (lukmapuri – a piece of bread), and a yoke (a yoke of oxen) etc.

The attributive nouns are often called as noun complements. They could be usual members of the sentence as well as isolated ones.

The issue of our essay is the question of orthography of common nouns (nouns of profession, rank, position, place) as the complements. In this respect Iliia's correspondence does appear homogeneous. The complement is usually separated from tence with comma, but sometimes comma is replaced with dash. It is necessary to define the complement's place in the sentence (what is it – the member of the sentence or separated one).

The attribute is usually followed by separated complement. The replacement of the complement causes the function changing. That's why it is necessary to be careful about this case. In view of the fact, comma defines the complement's position, but it is required to follow one principle.

3. თუ ენაში ბაზისური ფერის ოთხი ტერმინია, მაშინ აქ წარმოდგენილია ბაზისური ფერის ტერმინი კატეგორიისათვის [ყითელი] ან [მწვანე]

4. თუ ენაში ბაზისური ფერის ხუთი ტერმინია, მაშინ აქ წარმოდგენილია ბაზისური ფერის ტერმინები როგორც [ყითელი], ისე [მწვანე] კატეგორიებისათვის;

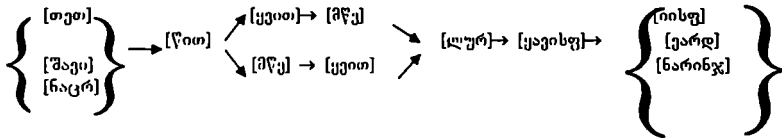
5. თუ ენაში ბაზისური ფერის ექვსი ტერმინია, მაშინ აქ წარმოდგენილია ბაზისური ფერის ტერმინი კატეგორიისათვის [ლურჯი];

6. თუ ენაში ბაზისური ფერის შვიდი ტერმინია, მაშინ აქ წარმოდგენილია ბაზისური ფერის ტერმინი კატეგორიისათვის [ცაიისფერი];

7. თუ ენაში ბაზისური ფერის რვა (ან მეტი) ტერმინია, მაშინ აქ წარმოდგენილია ტერმინი (ან ტერმინები) [იისფერი], [ვარდისფერი], [ნარინჯისფერი], [ნაცრისფერი] კატეგორიებიდან ერთ-ერთისათვის (ან რამდენიმესათვის ერთდროულად).

როგორც ვხედავთ, ავტორთა მიერ დადგენილი კანონზომიერება გარკვეული შესულებების სახეს ატარებს. მაგალითად, თუ ენაში წარმოდგენილია ბაზისური ფერის სამი ტერმინი, ეს ტერმინები უნდა იყოს აუცილებლად [თეთრი], [შავი], [წითელი] კატეგორიების (და არა რომელიმე სხვა კატეგორიის) აღმნიშვნელი; ან თუ ენაში წარმოდგენილია ბაზისური ფერის ხუთი ტერმინი, ეს ტერმინები აუცილებლად უნდა იყოს [თეთრი], [შავი], [წითელი], [ყითელი], [მწვანე] კატეგორიების აღმნიშვნელი. სწორედ ამ შესულებებით აიხსნება ის ფაქტი, რომ გამოვლინდა ბაზისურ ენაში ტერმინების ლექსიკონის 22 ტიპი, რაც თეორიულად შესაძლებელი მოუძღვრის რაოდენობის (2¹¹ = 2048) სულ მცირე ნაწილს (≈1%-ს) შეადგენს.

ფერთა კატეგორიზაციის უნივერსალური მოდელი (ბერლინისა და კეის მსხედვით) სქემატურად შემდეგ სახეს ატარებს (იხ. მომდევნო გვერდს).

აღნიშნული სქემა შეიძლება წაეციოთ სინქრონიული და დიაქრონიული თვალსაზრისითაც, რამდენადაც იგი ასახავს როგორც იმ შესულებებს, რომლებიც ფერთა კატეგორიზაციის ედება ენაში, ისე - ბაზისურ ფერთა ტერმინების ლექსიკონის ევოლუციურ გზასაც.

სინქრონიული წაითხვისას ფერთა ლექსიკური ევოლუციის ამსახველ კანონზომიერებას იმპლიციტური გამონათქვამის სახე აქვს: ისრის მომდევნო კატეგორიის კოდირება (აღნიშვნა) იმპლიციტურად გულისხმობს ისრის წინა კატეგორიის კოდირებას. ასე, მაგალითად: თუ ენაში კოდირებულია კატეგორია [ლურჯი], მაშინ ამ ენაში კოდირებულია კატეგორიები [მწვანე] და [ყითელი]; ან თუ ენაში კოდირებულია კატეგორია [ცაიისფერი], მაშინ ამ ენაში კოდირებულია კატეგორია [ლურჯი].

დიაქრონიული წაითხვისას, როდესაც სქემა ასახავს ბაზისურ ფერთა ლექსიკონის ევოლუციას, ყოველი კატეგორიის კოდირება შეიძლება განვიხილოთ როგორც ახალი დონე (საფეხური) ამ ევოლუციაში. ისრის მომდევნო კატეგორიის კოდირება ენაში ხორციელდება მხოლოდ მას შემდეგ, როცა ისრის წინა კატეგორია კოდირებულია. როგორც სქემიდან ჩანს, ბერლინისა და კეის მოდელის მიხედვით, ბაზისურ ფერთა ტერმინების სისტემისათვის ევოლუციის შვიდი დონე გამოიყოფა: I დონეზე წარმოდგენილია ბაზისური ფერის ორი ტერმინი, ყოველ მომდევნო დონეზე ჩნდება თითო-თითო ტერმინი, მხოლოდ VII დონეზე შეიძლება გაიზარდოს ერთი ან რამდენიმე ტერმინი ერთდროულად.

ფერთა კატეგორიზაციის უნივერსალური მოდელის დაწვრილებით შეწავლამ გამოავლინა, რომ იგი რამდენადმე წინააღმდეგობრივია. ამას თვით ავტორებიც გრძნობდნენ, რამდენადაც ბაზისური ფერის კატეგორიები, რომლებიც მათ უნივერსალურად მიანიშნათ, მოიღოდ იდენტური არაა სხვა-დასხვა სისტემაში. მართლაც, კატეგორია [შავი], მაგალითად, ინგლისურსა ან ქართულში და იგივე კატეგორია რომელიმე ორ- ან სამტერმინიან სისტემაში არ შეიძლება ერთმანეთთან გაეაიგივოს.

აღმაბა ამიტომაც იყო, რომ ფერთა კატეგორიზაციის უნივერსალური მოდელის ერთ-ერთმა ავტორმა პ.კეიმ ახალ თანადავტორთან ჩ.კამდანელთან ერთად გამოაქვეყნა ნაშრომი, რომელშიც დასუსტდა ბაზისური ფერის კატეგორიების შინაარსი და, შესაბამისად, ფერთა კატეგორიზაციის უნივერსალურმა მოდელმაც რამდენადმე იცვალა სახე (P.Kay, Ch.K.McDaniel 1978).

პიკუსა და ჩ.პიკადანელის ანალიზის საფუძველად უდევს სიმრავლეთა თეორიის არატრადიციული მოდელი. ე. წ. არასპაჟიო (fuzzy) სიმრავლეთა თეორია. ჩვენი აზრით, ქართული ტერმინი („არასპაჟიო“, „სოფტერ ხმარობებ“ „არამკვეთრსაც“) არაადეკვატური ტერმინია და ვიხმარებთ ინგლისურ უკვე კარგად დამკვიდრებულ ტერმინს fuzzy. ავტორების თვალსაზრისით, სწორედ fuzzy სიმრავლეთა თეორიაზე დაყრდნობით შეიძლება წარმოდგენილ იქნეს ბაზისურ ფერთა ტერმინების სემანტიკის ყველაზე ადეკვატური და ყველაზე ეკონომიური აღწერა.

რამდენიმე სიტყვა fuzzy სიმრავლეების შესახებ. Fuzzy სიმრავლეთა თეორია (Zadeh 1965) განხილავდა სიმრავლეთა ტრადიციულ (სტანდარტული) თეორიიდან მისი „სოფტერით ცნების მოდიფიკაციის“ შედეგად. მათ შორის ძირითადი განსხვავება შემდეგია: ტრადიციულ სიმრავლეთა თეორიაში სიმრავლის ელემენტი მკაცრად (ცალსახად) არის განსაზღვრული. ეს იმას ნიშნავს, რომ ნებისმიერი ელემენტისათვის შეიძლება ცალსახად ითქვას, მიეკუთვნება თუ არა იგი მოცემულ სიმრავლეს. ანუ, როცა მოცემულია სიმრავლე A, ნებისმიერი x ელემენტისათვის ადგილი აქვს: $x \in A$ (x ეკუთვნის A-ს) ან $x \notin A$ (x არ ეკუთვნის A-ს).

აღნიშნულისაგან განსხვავებით, fuzzy სიმრავლეთა თეორიაში განისაზღვრება ელემენტის მოცემულ სიმრავლეში წევრობის ხარისხი, ანუ ნებისმიერი ელემენტი რაღაც ხარისხით მიეკუთვნება კონკრეტულ სიმრავლეს. ფაქტობრივად, fuzzy სიმრავლე A განისაზღვრება f ფუნქციით A სიმრავლიდან [0, 1] ინტერვალზე: f ყუნქცია ნაიწერება შემდეგნაირად:

$$f: A \rightarrow [0, 1], \text{ ანუ } 0 \leq f(x) \leq 1.$$

ამ განსაზღვრებიდანაც ჩანს, რომ ბაზისური ფერის კატეგორიები fuzzy სიმრავლეებს წარმოადგენდა. ამის დასტურება თუნდც ის, რომ ყველა ენაში არსებობს იმ ტიპის ფრაზები, როგორცაა, მაგალითად: *კარგი წითელი, ოდნავ მოწითალო, მოყვითალო წითელი, მოლურჯო-მომწიანო, ღია ვარდისფერი, მუქი ლურჯი* და სხვა, რომლებშიც ფერი აღნიშნულია ბაზისური ფერის კატეგორიაზე მითითებით და რომლებიც შეიცავენ ინფორმაციას მოცემული ფერის ბაზისური ფერის კატეგორიაში წევრობის ხარისხზე. ასე მაგალითად, *კარგი წითელი* გულისხმობს, რომ ესაა ფერი, რომელსაც წითელ ფერში წევრობის მაღალი ხარისხი აქვს; *ოდნავ მოწითალო* ფერს კი პირიქით, ახასიათებს წითელ ფერში წევრობის დაბალი ხარისხი.

აღნიშნულ ფრაზათაგან „სოფტერით მითითებს“ ბაზისური ფერის კატეგორიიდან გადახრის მიმართულებას. მაგალითად, ასეთია *მოყვითალო წითელი* – აღნიშნება ფერი, რომელსაც ახასიათებს ყუთელ ფერში წევრობის გარკვეული ხარისხი, წითელ ფერში წევრობის ხარისხზე ნაკლები.

სოფტერით ფრაზა (ასეთია, მაგალითად, *მოლურჯო-მომწიანო*) აღნიშნავს ისეთ ფერს, რომელიც წევრობის დაახლოებით ურთიანი ხარისხით ახასიათდება ბაზისური ფერის ორ კატეგორიაში (მოცემულ შემთხვევაში – როგორც მწვანეში, ისე ლურჯში).

სოფტერით ფრაზა გამოსატავს ბაზისური ფერის კატეგორიის ნორმიდან გადახრის ნაჯერობაში ან სინათლის ხარისხში (სიკაშკაშეში). ასეთია, მაგალითად, *ღია ვარდისფერი, მუქი ლურჯი, ღია ვარდისფერი* აღნიშნავს ფერს, რომელიც უფრო არის თეთრი, ვიდრე წითელი. ე.ი. მას წევრობის მეტი ხარისხი აქვს თეთრში და შედარებით ნაკლები – წითელში; *მუქი ლურჯი* კი აღნიშნავს ფერს, რომელიც გარკვეული ხარისხით არის ლურჯი და, ამავე დროს, წევრობის გარკვეული ხარისხით მიეკუთვნება შავს (შესაძლოა, უფრო მეტად, ვიდრე ლურჯს).

სიმრავლეთა თეორიის თვალსაზრისით, როგორ მოიარსებოდა ყველის კატეგორიები ბჰერანისა და პ.კეის მოდელი? როგორც აღვნიშნეთ, ფერთა კატეგორიზაციის თავდაპირველი უნივერსალური მოდელი აწყდებოდა გარკვეულ სიონულეებს (წინააღმდეგობასაც კი) ბაზისურ ფერთა კატეგორიების სასლერების დადგენისას. მოდელის ავტორებმა სასლერების დასადგენად წაატარეს ექსპერიმენტი, რომელიც შემდეგნაირად მიმდინარეობდა: ცდისპირს ფერთა ნიმუშებიდან უნდა დაესახელებინა ყველა იმ ფერის ნიმუში, რომელიც შედიოდა ცალკეული ბაზისური ფერის კატეგორიაში. ამავე დროს, ბაზისური ფერის ამა თუ იმ კატეგორიაში წევრობა ცდისპირს უნდა განხვალაურა ცალსახად (არის ან არ არის წევრი) და, ამდენად, არ შეიძლებოდა, ერთი და იმავე ფერის ნიმუში ბაზისური ფერის ორ განსხვავებულ კატეგორიისათვის მიეკუთვნებინათ.

უკვე გასაკებია, რომ ბაზისური ფერის კატეგორია მოარსებოდა როგორც ფერთი ტონების გარკვეული სიმრავლე, სიმრავლეთა სტანდარტული თეორიის მიხედვით. სწორედ ამით აიხსნება ექსპერიმენტის შედეგთა არაერთგვაროვნება. მაგალითად, ცდისპირთა ნაწილი ბაზისური ფერის კატეგორიაში წითელში ასახლებდა ფერებს, რომლებიც შეიძლებოდა, წითელი ფერისთვის უფრო მიეკუთვნებინათ, ვიდრე რომელიმე სხვა ფერისათვის, ანუ, fuzzy სიმრავლეთა ტერმინოლოგიით თუ ვილდპარაკებთ, ცდისპირთა ნაწილი ასახლებდა ფერებს, რომელთაც წითელში წევრობის მეტი ხარისხი ჰქონდათ, ვიდრე ბაზისური ფერის რომელიმე სხვა კატეგორიაში (მაგალითად, არ დაასახლებდა აქ მოყვითალო-ნარინჯისფერს).

ცდისპირთა მეორე ნაწილი ბაზისური ფერის კატეგორიაში [წითელი] ასახელებდა ყველა ფერს წითელი ელფერით (ინტელისურისთვის) ამ დასახელებაში მონაწილეობას მიიღებდა *red reddish* სიტყვები და აქ ცდისპირი დიდი ალბათობით დასახელებულა ნებისმიერი შეფერვლობის ნარინჯისფერს). ეს გაურკვეველობა გამოწვეული იყო იმით, რომ ცდისპირი თვითონ განსაზღვრავდა ფერის წვერობის ხარისხს, რომელიც საკმარისი იყო, რათა ეს ფერი ამა თუ იმ კატეგორიისათვის მიეკუთვნებინათ.

ბებრლინისა და პკეის მოდელის ზემოთ აღნიშნული წინააღმდეგობა მოიხსნა პკეისა და ნკპაიდანვილის თეორიაში ბაზისური ფერის კატეგორიების fuzzy სიმრავლეებად განხილვით. მათი თვალსაზრისით, რადგანაც არსებობს უნივერსალური ბირთვები (ანუ ფოკუსები) ბაზისური ფერის კატეგორიებისათვის, უნდა არსებობდეს უნივერსალური სასლერებიც. Fuzzy სიმრავლეთა თეორიის მიხედვით, ასეთი უნივერსალური სასლერები შეიძლება იყოს ის წერტილები ფერით სივრცეში, რომელთა მიღმა ბაზისური ფერის მიწვეულ კატეგორიაში წვერობის ხარისხი ყოველთვის ნულის ტოლია. ფერით სივრცეში ამგვარ წერტილებს წარმოადგენს ბაზისური ფერის მომუხნავე კატეგორიათა ბირთვები (ფოკუსები). ამგვარად, დადგინდა:

(1) ყოველ უნივერსალურ კატეგორიას ფერით სივრცეში შეესაბამება მკაცრად შემოსაზღვრული არე, რომლის გარეთ ეს კატეგორია აღარ ვრცელდება;

(2) ბაზისურ ფერთა უნივერსალური კატეგორიების აბსოლუტური სასლერები ბაზისური ფერის მომუხნავე კატეგორიათა ბირთვებით (ფოკუსებით) განისაზღვრება.

ცხადია, ბაზისური ფერის კატეგორია, როგორც ფერით ტონთა fuzzy სიმრავლე, განისაზღვრება აღქმით ფერით სივრცეში, სადაც ამ კატეგორიის ფოკუსურ წერტილში მოცემულ კატეგორიაში წვერობის ხარისხი მაქსიმალურია, ე.ი. 1-ის ტოლია, ხოლო აბსოლუტური სასლერის წერტილებში, ე.ი. იქ, სადაც ბაზისური ფერის მომუხნავე კატეგორიების ბირთვებია, მინიმალურია, ე.ი. ნულის ტოლია. ეს იმას ნიშნავს, რომ, როცა აღქმით ფერით სივრცეში გადაინაცვლებთ ბაზისური ფერის რომელიმე კატეგორიის ბირთვიდან სასლერისაკენ, ადგილი აქვს წვერობის ხარისხის უწყვეტ, გრადუალურ შემცირებას 1-დან 0-მდე.

ბაზისურ ფერთა კატეგორიების სიმრავლეებად განხილვას მხარს უჭერს ისიც, რომ ბაზისურ ფერთა შესაბამისი ჩერეულ ადგენებთა სიმრავლეც fuzzy სიმრავლეს წარმოადგენს. აღსანიშნავია, რომ ნეიროფიზიოლოგიური თვალსაზრისით (Gregory 1977) გამოიყოფა ფერის შეგრძნების განმსაზღვრელ ჩერეულ ადგენებათა 6 ფუნდამენტური კატეგორია, რომლებიც შემდეგ ბაზისურ კატეგორიებს შეესაბამებიან: [თეთრი], [შავი], [წითელი], [ყვითელი], [მწვანე], [ლურჯი]. სწორედ ამიტომ აღნიშნული კატეგორიები განისაზღვრება როგორც პირველადი კატეგორიები.

ბაზისური ფერის ტერმინთა სისტემაში სწორად ხედავთ ტერმინებს, რომლებიც პირველადი კატეგორიების fuzzy გაერთიანებას შეესაბამებიან. მათ *შეხვედრულ* კატეგორიებს უწოდებენ. ამ ტიპის კატეგორიათა უკეთ გაუების მიხედვით გაიხსენოთ, როგორ განისაზღვრება გაერთიანების ოპერაცია სიმრავლეთა სტანდარტულ თეორიაში.

მოცემულთა ორი სიმრავლე — A და B; მათი გაერთიანება აღინიშნება $A \cup B$ -ით და განისაზღვრება შემდეგნაირად: ნებისმიერი x ელემენტი ეკუთვნის $A \cup B$ -ს მაშინ და მხოლოდ მაშინ, როცა იგი ეკუთვნის ან A-ს, ან B-ს (მოცემული განსაზღვრება ჩაიწერება ასე: $x \in A \cup B \Leftrightarrow x \in A \vee x \in B$ სადაც „ \wedge “ არავამომრიცხავია).

აღნიშნულისაგან განსხვავდება გაერთიანების განსაზღვრება fuzzy სიმრავლეთა თეორიაში.

მოცემულთა ორი fuzzy სიმრავლე — A და B (ეს იმას ნიშნავს, რომ განსაზღვრულია შესაბამისად f_A და f_B მოცემულ სიმრავეთა წვერობის ფუნქციები, რომლებიც ლეზლობენ მნიშვნელობას 0-დან 1-ის ჩათვლით); მათ გაერთიანებას აღინიშნაუთ $A \oplus B$ -ით და მისი წვერობის ფუნქცია განისაზღვრება შემდეგნაირად: ნებისმიერი x ელემენტის წვერობის ხარისხი $A \oplus B$ -ში ტოლია x ელემენტის A-ში ან B-ში წვერობის იმ ხარისხისა, რომელიც მეტია რიცხობრივად (ანუ $f_{A \oplus B}(x) = \text{Max}\{f_A(x), f_B(x)\}$).

შეადგინოთ კატეგორიათაგან ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული კატეგორია მიღებულია [მწვანე] და [ლურჯი] პირველადი კატეგორიების fuzzy გაერთიანებით და მას ამგვარად აღინიშნაუთ: [მწვანე] \oplus [ლურჯი]. ინტელისურნოვან სამეცნიერო ლიტერატურაში ამ კატეგორიას GRUЕ-ს უწოდებენ (სახელწოდება მიღებულია GREEN-ისა და BLUE-ს შეერთებით). როგორც ჩანს, სწორედ ეს კატეგორია უნდა იყოს წარმოდგენილი 'სოფიერით იმ სისტემაში, რომელსაც ბებრლინი და პკეი გამოიკვლიეს და ასახელებენ. მაგალითად, ასეთია ინდიელთა რამდენიმე ენა, იგივე კატეგორია აღინიშნება იაპონურში და სწორედ ეს კატეგორია გამოიყოფა მეგრულში, ლაზურსა და სუანურში. GRUЕ კატეგორიის დაშვებით აიხსნება 'მწვანე' და 'ლურჯი' ფერების აღნიშნულ ტერმინთა ერთგვარი „აღრევა“ აღნიშნულ ენებში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Berlin... 1969: Berlin B., Kay P., Basic Color Terms: Their Universality and Evolution, Berkeley and Los Angeles.
2. P.Bohannan 1963: Bohannan P., Social Anthropology, New York.
3. Gregory: 1977: R. L. Gregory R.L., Eye and Brain, London.
4. Kay ...1978: Kay P. Danniell Ch. K., The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms; Language, 54/3.
5. Zadeh 1965: Zadeh A. L., Fuzzy Sets; Information and Control, 8.

Ether Soselia (Tbilisi)

Categorization of Colour Space and the Types of the Categories

In 1969 B.Berlin and P.Kay's "Basic Color Terms: Their Universality and Evolution" came out, in which a universal model of colour categorization was presented. The main concept of it is the one of the basic colour term (resp. category).

It is even intuitively felt that in any language some of the colour terms are basic, e.g. in Georgian the terms *βiteli* ('red') and *Jurāi* ('blue') are really basic, but such terms as *alisperi* ('the colour of flame') or *Éveraxisgulisperi* ('the colour of yolk') are nonbasic. The authors of the original model of colour categorization proposed the criterion to establish basic colour terms and some color categories were defined as universal ones. The criterion contains four main and four additional points and in order to tell apart the colour terms and the colour categories, the latter are written in capital letters. So the universal categories are: WHITE, BLACK, RED, YELLOW, GREEN, BLUE, BROWN, GREY, PINK, PURPLE.

Besides, the regularity of colour categorization was established in the original model. In the synchronic perspective the regularity is reflected in the relations between the colour categories in a certain system, but in the diachronic perspective it defines the course of the colour term system development.

Afterwards, it was found that colour categories could be better defined on the basis of fuzzy set theory.

Regarding colour categories as fuzzy sets of colour hues has led to the refinement of the model, and as a result, universal colour categories have been defined more precisely. There are three main types of universal basic colour categories:

1. Primary ones – WHITE, BLACK, RED, YELLOW, GREEN, BLUE;

2. Compound ones (defined as fuzzy unions of the primary categories; in the colloquial language the conjunction "or" corresponds to the fuzzy union, for which the sign "⊕" stands):

LIGHT-WARM = WHITE⊕RED⊕YELLOW

DARK-COOL = BLACK⊕GREEN⊕BLUE

WARM = RED⊕YELLOW

COOL(GRUE) = GREEN⊕BLUE

LIGHT = WHITE⊕YELLOW

3. Composed ones (defined as fuzzy intersections of the primary categories; in the colloquial language the conjunction "and" corresponds to the fuzzy intersection, for which the sign "⊗" stands):

GREY = WHITE⊗BLACK

BROWN = BLACK⊗YELLOW

PINK = WHITE⊗RED

ORANGE = RED⊗YELLOW

PURPLE = RED⊗BLUE.

From tht categories of the last type only BROWN has been established as being basic in Georgian.

ტ. უზუგბაია, მ. მანუგალაძე, რ. სხირცლაძე, თ. უთურგაიძე (თბილისი)

ქართული ენის გრამატიკის ელექტრონული სისტემა

პროექტი "ქართული ენის გრამატიკის ელექტრონული სისტემა" – დაფინანსდა საქართველოს ეროვნული დამცნებური ფონდის (სესფ) მიერ (გრანტი №GNSF/ST06/1-11).

ჩვენ მიზნად დავისახეთ ისეთი პროგრამული პროდუქტის შექმნა, რომლის საშუალებითაც ქართული ენის საკითხებით დაინტერესებულნი ნებისმიერი პირი მიიღებდა ინფორმაციას სიტყვის გრამატიკულ მახასიათებლებზე და მართვით წინადადების სტრუქტურაზე.

პროექტის ფარგლებში შექმენით "ქართული ენის გრამატიკის ელექტრონული ცნობარი", რომელშიც ასახულია ქართული ენის გრამატიკის ყველა ძირითადი საკითხი აკაკი შანიძის "ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები" (1980). მიხედვით; გამოყენებულია: ა. შანიძე, ლ. კვაჭავაძე: "ქართული ენა" V-VI-VII-VIII-IX კლასების სახელმძღვანელოები; ა. არაბული, ქ. რეხვიაშვილი, ნ. შარაშენიძე, მ. შაველაშვილი "ქართული ენა" X კლასის სახელმძღვანელო (2006), ა. არაბულის "ქართული მეტყველების კულტურა" (2004). საკითხების შემთხვევაში, ინფორმაციის დახურვებისა და შევსების მიზნით, მომთავაზებული ვეაქვს პროფ. თეოდო უთურგაიძის ალტერნატიული თეოდისარისი არა თუ იმ გრამატიკულ საკითხთან დაკავშირებით.

ყველაფერი, რაც ამ პროექტის ფარგლებში გაკეთდა და რაც მომავალში გაკეთდება, ემსახურება ქართული წინადადების სხვა ენაზე და სხვა ენის წინადადების ქართულ ენაზე თარგმნას, შესაბამისად, ამ ეტაპზევე თეოდისარისებო იმ მოსალოდნელ სირთულეებს, რაც შეიძლება დასახული ამოცანის გადაწყვეტას ახლდეს.

ენის ფორმალისაციის პირველი ეტაპზე მიზნად დავისახეთ ისეთი მოდელის შექმნა, რომელიც ქართული ენის ნებისმიერი სიტყვაფორმის აღწერის საშუალებას მოგვცემდა.

ავტორი 490 ზმწერი და 72 სახელური მოდელი, რომლებიც, შესაბამისად, 28,982,157 და 108,761,163, სულ 137,743,320 განსხვავებულ სიტყვაფორმას აწარმოებენ.

ენის ფორმალისების პირველი ეტაპის ამოცანის გადაწყვეტამ საშუალება მოგვცა შევექმნა ქართული ენის მართლწერის შემოწმების პროგრამა (ორთოგრაფიული სექლნიკერი).

ქართული ენის ბუნება (ავტლტინაციური ტიპი) და სიტყვაფორმათა სიმრავლე ცხადყოფს, რომ დაგროვების მეოთხით ქართული ენის სექლნიკერის შექმნა არაოპტიმალურია - იგი მოითხოვს 2-3 გეობაიტი მოცულობის სიტყვათა ბაზას, იმ დროს, როდესაც ენის ფორმალური მოდელით იმავე მასალის აღსაწერად საკმარისი აღმოჩნდა 13 მბ. მოდელისების პროცესში შეიქმნა სახელურ და ზმწერ ფუნქციათა ბაზები, რომლებიც დაეკმარა "ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონსა" (1950-1964) და "ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონს" (1998). პარალელურად, ბაზების შევსება ხლებოდა ელექტრონული ტექსტური კორპუსების ტექსტირების გზით.

ენის ფორმალისების მეორე ეტაპზე სხვადასხვა მახასიათებლების მიხედვით აღიწერა ფუნქციები, პრეფიქსები და სუფიქსები. ენის ფორმალისების მეორე ეტაპის ამოცანის გადაწყვეტა საშუალებას იძლევა მოვახდინოთ წინადადების სინტაქსური ანალიზი. ამ ეტაპზე შემოვიფარგლეთ მართვით ვაქტრაციული წინადადების ანალიზით.

ენის ფორმალისებულ მოდელს დაყრდნობით შექმენით ე.წ. ანალიზატორი. ანალიზატორის საშუალებით მომხმარებელს შეუძლია მორყუმებად დაშალოს სიტყვაფორმა, დაადგინოს მისი გრამატიკული კატეგორია (რომელი მეტყველების ნაწილია, სახეების შემთხვევაში რომელ ბრუნვაშია, ზმნის შემთხვევაში - უღლების რომელი ფორმაა და ა.შ.), ასევე ამოიცნოს მართვით ვაქტრაციული წინადადების წევრები (შემახმენელი, კვემდებარე, პირდაპირი და ირიბი დამატებები). ცხადია, პროექტის ფარგლებში გადასაწყვეტე ტექონდა კონკრეტული ამოცანები, შესაბამისად, საბოლოო მიზნის მიხედვით (სათარგმნი პროგრამის შესაქმნელად), ანალიზატორზე შეშაობა კვლავ გრხედდება.

პროგრამული პაკეტის ჩამოტყერთვა შეიძლება ვებ-გვერდიდან www.ena.ge. ვებ-გვერდზე განთავსებული ფორუმი მომხმარებელს საშუალება აძლევს გამოიქვას საქმიანი შენიშვნები თუ სურვილები, რომლებიც შეძლებისდაგვარად გაეთვალისწინებო პროგრამის მომდგენო ვერსიებში.

L.Ezugbala, M. Manjgaladze, R. Skhirtladze, T. Uturgaidze (Tbilisi)

Electronic System of the Georgian Grammar

Project "The Electronic System of Georgian Grammar" was financed by The Georgian National Scientific Fund (GNSF) (Grant №GNSF/ST06/1-111).

While realizing project "The Electronic System of Georgian Grammar", we aimed at creating a software product, by means of which any individual interested in the problems of Georgian language would get information on grammatical characteristics of a word and the structure of a simple sentence.

Within the scope of the project we have created "An Electronic Directory of Georgian Grammar", reflecting all basic problems of Georgian grammar. We offer an alternative grammar theory created and developed by Professor Tedo Uturgaidze regarding a number of issues.

All that has been done so far and what is planned to be done within the scope of this project serves the translation of a Georgian sentence into other language and vice versa. Respectively, at this stage we take into account all those expected difficulties which can be accompanied with a translator.

Within the first phase of language formalizing we focused on creating a model, which would allow describing any Georgian word-form.

We have created 490 verbal and 72 nominal models producing 28, 982,157 and 108,761,163 word forms accordingly, making the total of 137,743,320 different word-forms.

The accomplishment of the first stage task of language formalizing has allowed us to create spell-checking software of Georgian language (orthographic spellchecker).

The nature of Georgian (agglutinative type) and multiplicity of word-forms prove the creation of Georgian spell-checker through an accumulative method to be non-optimal as it requires a 2-3 gigabyte word base, while to describe the same material through the formal language model 13 MB are sufficient.

During the second phase of language formalizing process stems, prefixes and suffixes were described according to different characteristics. The completion of the second phase task of language formalizing allows making a syntactic analysis of a sentence. At this stage, we confined ourselves to analyze a simple unexpanded sentence.

Based on the formalized model of language we created so called analyzer. By means of the analyzer the user can split a word-form into morphemes, define the grammatical category of a word (which part of speech it is, in case of a noun - in what case it is, in case of a verb - which form of conjugation it is, etc.), also define members of a simple sentence (predicate, subject, direct and indirect objects). It goes without saying that we had to solve concrete problems, correspondingly work on analyser is still in progress to achieve final goal (to create translating program).

The program package can be downloaded from www.ena.ge web-site, where a forum is placed allowing the user to make essential notes and express their wishes. They will be taken into consideration in the following versions of the program as far as possible.

თავაზინრობის მახსიზებაი და ჰონვარსაცვილი პრინცივაბის დაცვის აუცილებლობა მბჰპვალაბის აჰრის თაორიანი ლიჩის, ბრანინსა და ლაჰინსონის მიხედვით

კომუნაკაციური ლინგვისტიკის შესწავლის ერთ-ერთ ქვაკუთხედს წარმოადგენს მეტყველების აქტის თეორია. პოლ გრაისმა უკვე დამტკიცა, რომ ყოველდღიურ მეტყველებაში აუცილებელია თანამშრომლობის პრინციპების დაცვა, და რომ მათი დარღვევა იწვევს იმპლიციტური ინფორმაციის გადაშოცვას. გრაისის ამ მოსაზრებას იზიარებს ჯეფ ლინი, რომელიც თვლის, რომ არსებობს თავაზინრობის პრინციპები. ამ პრინციპებს ქმნის მაქსიმთა ჯგუფი, რომელიც, ჯეფ ლინის მიხედვით, წარმოადგენს იმის განმარტებას, თუ რა როლი აკისრია თავაზინრობას საუბრის მომენტში.

ეს მაქსიმობები:

- ტაქტიკის მაქსიმა
- სულგრძელობის (კეთილშობილების) მაქსიმა
- მოწონების მაქსიმა
- თაქმდაბლობის მაქსიმა
- თანხმობის მაქსიმა
- სიმასითის მაქსიმა

ინტერვიუთა პრამატტიკული ანალიზის პროცესში, რომლის მიზანი იყო კონვერსაციული იმპლიკაციის დადგენა, გარდა ახალი ტერმინი იმიჯი, სახე, რომელიც გულისხმობს მოსაუბრის ლინგვისტურ და სოციალური რეალობის შეგარებას. მეტყველების ნებისმიერმა აქტმა შეიძლება გადგენს მონდინოს ამ შეგარებაზე და შესაბამისად გამოიწვიოს სახის, იმიჯის დაკარგვის საშეშობა. არსებობს თავაზინრობის ორი სახეობა: პოზტიური და ნეგატიური.

პოზტიური თავაზინრობა გულისხმობს, იყო შექებით და გრაციოზული ადრესატის მიმართ (თუშეა, აუცილებელია ზომიერების დაცვა, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში, ადრესატი შეიძლება თავის თავში ჩაიკეტოს და არ გაიხსნას). დადებითი ნიშნავს, რომ გამოხატო დადებითი განწყობა მოსაუბრის მიმართ.

ნეგატიური თავაზინრობა გულისხმობს რესპონდენტისათვის ინტერვიუერის მიერ საკუთარი შეხედულებების ძალად თავსმოხვევის შესუსტებას. უარყოფითი ნიშნავს, რომ შესუსტო გ.წ. მოტყუების მცდელობა.

ლიბი ამტკიცებს, რომ ნებისმიერ სამეტყველო აქტისა და მათ შორის ინტერვიუს დროს, რესპონდენტი დგას საკუთარი "სახის", იმიჯის დაკარგვის საშიშროების წინაშე. მაგალითისათვის ლინს განხილული აქვს უარყოფითი თავაზინრობის გამოხატვის რამდენიმე საშუალება:

- პირდაპირი პასუხისგან თავის არიდება მმ, თუ შეიძლება, ეგებ, მმ, ფანჯარა დახუროთ?
- პესიმოზმე მე ეყიქრობ, არ შეგიძლიათ ფანჯრის დახურება, რას იტყვიო?
- განსხვავების წინება: უკაცრავად სერ, წინააღმდეგი ხომ არ იქნებით რომ გთხოვთ, რომ ფანჯარა დახუროთ?

ბოდიშის მონხა: ძალიან ეწუნვარ, რომ უნდა აგაყენოთ, მაგრამ თუ შეიძლება ფანჯარა დახუროთ.

იმპრსონლიზირება მიართველობის მოთხოვნაა ყველა ფანჯარა დახუროლი იყოს.

ამ სტრატეგიების დარღვევის საიდუსტრაციოდ შეიძლება განვიხილოთ ასეთი მაგალითი: უშეშეარი კაცი პოტენციურ დამქირავეტელს ასე ესალმება: "უკეთილშობილეს კაცს ჩემი საღამო".

შეიძლება ითქვას, რომ თავაზინრობის კონცეფციის ყველაზე უფრო საყუქმელიანი ანალიზი გუთნით პენდლუპ ბრუნსა და სტეფან ლევიჩსონს. მათი ნაშრომი პირუცლად დაიბეჭდა 1978 წელს, ხოლო გაერცობილი ვარიანტი გამოსიდა 1987წელს. ამ მოუდელში თავაზინრობა განმარტებულია, როგორც შესევედრი მოქმედება, რომელიც ჩიმართულია იმიჯისათვის საფრთხის შემქმნელი ქმედეგების (Face Threatening Acts- FTA) შესარბიკებად და მათ შორის ბალანსის დამყარებისაკენ.

ბრაუნისა და ლეკინსონის თეორიაში კომუნიკაცია დანახულია, როგორც პოტენციურად საშიშო და ანტიგონისტური ქმედება. ჩვენი ასრით, მათი თეორიის უპირატესობა ჯეჯე ლინის თეორიასთან შედარებით ის არის, რომ ბრაუნისა და ლეკინსონის განმარტებით თავაზიანობა ვფუძვლება ისეთ ფუნდამენტურ მცნებას, როგორცაა ადამიანი. მოდელის ძირითადი მცნება არის "სახე". ეს უკანასკნელი კი ასეა განმარტებული: "წარმოდგენა საკუთარ თავს, რომელიც საზოგადოების თითოეულ წევრს სურს სახალხოვდ ქელოდეს." მათი ჩარხის მიხედვით სახე, იმიჯი შედგება ორი ურთიერთდაკავშირებული ასპექტისაგან.

- ერთი, ეს არის ნევატიური სახე, ანუ ტერიტორიის, მოქმედების თავისუფლებისა და ძალად თავისმოხვევის თავიდან აცილების უფლება - სურვილი, რომ შენი ქმედებით არ იქნეს შეზღუდული და დარღვეული სხვის მიერ.

მეორე, ეს არის დადებითი სახე, დადებითი წარმოდგენა საკუთარ თავს, რომელიც ადაიიანებს სურს, რომ შეუყავსუღლა და მოწონებული იქნეს სხვების მიერ.

რაციონალურ საქციელს, რომელსაც ხალხი სწადის იმისათვის, რომ შეინარჩუნონ ზემოთ-ხსენებული იმიჯის ორივე სახეობა, ემატება თავაზიანობა. ბრაუნისა და ლეკინსონის მიხედვით კომუნიკაციისას, იქნება ეს უპირო თუ ვერლობითი, ადამიანები ცდილობენ შეინარჩუნონ მათ მიერ შერჩეული იმიჯი.

ყოველდღიურ ცხოვრებაში ჩვენ ვცდილობთ მოვარგოთ ჩვენი საუბარი სიტუაციას. ცხადია, მეგობრებთან საუბრისას ჩვენ ვიყენებთ ლექსიკას, რომელიც მიუღებელია უცხოებთან საუბრისას. შესაბამისად, არ ვიყენებთ ოფიციალურ სტილს მეგობრებთან საუბრისას. ორივე შემთხვევაში, ჩვენ ვცდილობთ ადრესატში არ იგრძნოს თავი უხერხულად და არაკომფორტულად. იმიჯისათვის საფრთხის შემქმნელი ქმედებები ის აქტებია, რომლებიც არეყევენ მსმენელის თქით-შეფასებას და სურვილს, რომ აყავსებდნენ. თავაზიანობის სტრატეგიები სწორედ იმისათვის არსებობს, რომ თავი გაართვან იმიჯისათვის საფრთხის შემქმნელ ქმედებებს.

ბრაუნი და ლეკინსონი გამოყოფენ თავაზიანობის 4 სტრატეგიას:

- შეულამაზებელი სტილი იგი არ ამკირებს საფრთხეს, რომელიც ემუქრება მსმენელის იმიჯს ("შინაშენა, კი სადაც ბრაუნი და ლეკინსონი ხშირობენ სახეს, ჩვენ ვიხმართ სტილს); დადებითი თავაზიანობის სტრატეგია - გვიჩვენებს, რომ თქვენს მსმენელს სურს პატივს სცემდნენ. იგი, აგრეთვე, გვიჩვენებს, რომ ურთიერთობა არის მეგობრული და გამოხატავს თანაზიარობას;

უარყოფითი თავაზიანობის სტრატეგია - გვიჩვენებს, რომ თქვენ ცდილობთ ძალით მოახვიოთ თავს თქვენი ასრები მსმენელს. ამის მაგალითებია: " არ მინდა შეგაწუხოთ მაგრამ " ან " მიინტერესებდა თუ "

არაოფიციალური სტრატეგია - მოისხენით დაბაბულაობა.

სემოთქმული რომ უფრო გასაგები იყოს, განვიხილოთ ასეთი მაგალითი: წარმოიდგინეთ ხედავთ კათხა ლულს მესობლის სახლში. ალღანი გწყურიათ და ამბობთ:

- როგორ მინდა ღული;
- შეიძლება ღული დაეღოს?'
- იმედია, ძალიან არ დავასწრებთ, თუ გთხოვთ ღული დაეღოს?;
- როგორ ცხელა, ძალიან მომწყურდა.

როგორც ხედავთ, ზოლს ყარიანტი წარმოადგენს დაუწერელი, არაიპრდაიპირი სტრატეგიის მაგალითს. იგი გვიჩვენებს, რომ თქვენ ცდილობთ თავი აარილოთ იმიჯის შელახვის აქტს (FTA) -ს და პირდაპირ მოითხოვოთ ღული. გირჩევიანთ აჩვენოთ მსმენელს, რომ გსურთ და შემოგთავაზონ.

ეს სტრატეგიები უნივერსალურია არაა - ისინი მეტნაკლებად ერთნაირად არ გამოიყენება სხვადასხვა კულტურებში. მაგალითად, ზოგიერთ ადმოსავლეთის ქვეყანაში დაუწერელი, არაიპრდაიპირი სტრატეგია ეალღებულს გახდის თქვენს მსმენელს განუქოთ ნებისმიერი რამე, რაც კი მოგეწონებათ. ისევე, როგორც საქართველოში, ვცდილობთ არ გამოხატოთ ძალიან დიდი აღფთოვნება საგნებისადმი მისიისადმი ოჯახში, რათა იძულებული არ გახდეს იგი გეაქუქოს ჩვენს მიერ მოწონებული ნივთი.

ნატარებული ანაღასის საყუქველსე შეიძლება ჩამოეყალიბოთ თავაზიანობის სტრატეგიების ქვეუნტებთ:

შეულამაზებელი სტილი:

- სასწრაფო, გადაუღებელი - მიშეღეთ!
- ამოცანაზე ორიენტებული - მომწოდეთ!

- თხოვნა- გადაღე შენი .იუჯ.აკი.
- გაფრთხილება – მანქანის ტარებისას ანთუ შეუქები!
დადებითი თავაზიანობა :
- ყურადღება მსმენელისადმი – ალბათ გშათ. უკვე დიდი ხანი ვისაუზნო, ღანწუე რას იტყეით?
მოერიდე დაუთანხმებლობას- ა) როგორია, პატარაა?
ბ) დიახ, მშ ნამდვილად პატარა არა, მავრამ ძალიან დიდი ნამდვილად არა.
გამოსაბე თანხმობა – აბა, როდის მოდიხარ წვენს სანახავად?
პირდაპირ აზრის გამოხატვისაგან თავის არიდება – თქვენ ნამდვილად უფრო უნდა მეტი ხკადყო.

უარყოფითი თავაზიანობა:

- იყავი არაპირდაპირი კალამს უეცებ.
- იოსოვეთ პატიება – უნდა მიაპტიოთ, მავრამ . . .
- მინიმალურად შეამცირე ძალით შენი აზრების თავსმოხვევა- მე უბრალოდ მინდოდა მკითხა, შეიძლება ვისარგებლო შენი კომპიუტერით?
ისაუბრე მრავლობითში – წვენ დაგვავეიწდა გვეუთქვა, რომ თქვენ უნდა შეგეკინათ ბილეთი გუშინდელ დღეზე.

არაოფიციალური სტრატეგია:

- ისაუბრე გადაკრულად – აქ ცოტათი ცივა
- იყავი ბუნდოვანი – იქნებ ვინმეს უფრო მეტი პასუხისმგებლობა ეკისრა
- იყავი სარკასტული ან ისეზრე – იმ, ის ნამდვილს აინშტაინია.

როგორც ესედაყო, ჯეჯ ლინი, კენელოპე ბრაუნე და სტეფან ლევისონი ამტკიცებენ, რომ ადამიანები საუბრისას ცდილობენ დაიცვან თავაზიანობის მკისიმები, რაც ეთანხმება კონვერსაციული იმპლიკაციის მკისიმთა კანონსომირებას, მათი დარღვევა კი კმნის ინტერვიუს ქვეტექსტურ განსომილებას. საუბრისას ადამიანები ხშირად შეგნებულად არღვევენ ამ მკისიმებს, რათა არ დაკარგონ მათოვის სასურველი იმიჯი სასოგადოების თვალში, ან მიაწოდონ მსმენელს დაფარული ინფორმაცია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Киселева Б. Интервью как речевой жанр. 1997.
2. Steven Yocell. The Nature of Language essay. 2005.
3. Халиев В. К. Краткая литературная энциклопедия. 1968.
4. ლებანიძე გ. კომუნიკაციური ლინგვისტიკა. „თბილისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის ენისა და კულტურის სასელაწიყო უნივერსიტეტის გამომკველობა“. „ენა და კულტურა“. თბილისი. 2004.
5. H. P. Grice. "Logic and conversation." *ibid.* Reprinted in *Studies in the Way of Words*, ed. H. P. Grice, pp. 22–40. Cambridge, MA: Harvard University Press. 1989.
6. John Searle. "Indirect speech acts." *ibid.* Reprinted in *Pragmatics: A Reader*, ed. S. Davis, pp. 265–277. Oxford: Oxford University Press. 1991

**Maxims of Politeness and Cooperative Principles in the Theory of Speech Acts
by Lich, Brawn and Levinson**

The article deals with the theory of speech acts as the key question of communicative linguistics. Paul Grice argued that conversation does not (normally) consist of a succession of disconnected remarks, but rather is a cooperative endeavour in which conversationalists mutually acknowledge the direction and purpose of speech exchanges. In accepting the Cooperative Principle we seek to make our conversational contributions appropriately truthful, informative, relevant and clear (the Conversational Maxims).

Because of the essentially cooperative nature of conversation, if one or more of these maxims appears to be (or indeed is) flouted or broken, we nevertheless still endeavour to interpret some meaning from what is said: we will try to infer the conversational implicature of the speaker's utterance. Jeff Lich, Penelope Brown and Stephen Levinson agree with him and widen the suggestion by adding that people observe the maxims of politeness in every day speech not to lose the face or image in front of the public. There are two ways of politeness positive and negative. Positive politeness includes graciousness and nice words you can use. Negative politeness means reduction of interviewer's attempt to dominate his/her own ideas over the interviewee.

The article will be a good help for young journalists to learn how to prepare and run an interview.

**ინგლისურ-ქართული ლექსიწარმოების ისტორია საქართველოში:
ახალი ბრუნვის ისტორიის საფუძვლის ჩაყრა**

თანამედროვე ლექსიწარმოების ერთ-ერთი განმასხვავებელი ნიშანი ფილოლოგიისა და კულტურის სინთეზია. სიტყვა კულტურის მნიშვნელობის უაღრესად ფართო გაგებით. ნებისმიერი ერის კულტურის მნიშვნელოვანი ნაწილი მისი ენის მეშვეობით რეალიზდება, ენა კი მთელი თავისი სისავსითა და სიმდიდრით ენის ლექსისკონსტრუქციის ფიქსირებული.

ლექსიწარმოების განსაკუთრებული როლის გაცნობიერებამ როგორც ერის კულტურის მატარებლისა, და იმედროულად გასაღებისა ამ კულტურაზე, გამომიწვია ლექსიწარმოებით აქტიურობის უპრეცედენტო აღმავლობა მთელ მსოფლიოში. გაიზარდა მოთხოვნა ლექსიწარმოებით პროდუქციასზე, გაფართოვდა თეორიული და კვლევითი მუშაობა ლექსიწარმოების დარგში და ა.შ.

საქართველოში ლექსიწარმოების შედგენის საუკუნოვანი ტრადიცია არსებობს. საქართველო ერთ-ერთი პირველი ქვეყანა იყო, რომელმაც ჯერ კიდევ IV საუკუნეში ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად მიიღო. ქვეყნის მოქცევაში ქრისტიანობაზე უდიდესი სტიმული მისცა მწიგნობრობისა და კულტურის განვითარებას. ლექსიწარმოებითი საქმიანობა საქართველოში მწიგნობრობის წარმოშობასთან ერთად ჩაისახა.

პირველი ქართული ენის განმარტებითი ლექსიწარმოები, რომელმაც ჩვენს დრომდე მოაღწია, XI საუკუნის უდიდეს ქართველ მწიგნობარს – ფილოლოგს, ფილოსოფოსსა და მთარგმნელს ეფრემ მცირეს ეკუთვნის.

შემდეგ საქართველოში შეიქმნა საეტაპო მნიშვნელობის განმარტებითი ლექსიწარმოები: სულხან-საბა ორბელიანის "სიტყვის კანა" (XVIII.) და ქართული ენის განმარტებითი ლექსიწარმოები რვა ტომად, არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქტორობით (XX.).

საქართველოში ორენოვანი, თარგმნითი ლექსიწარმოების შედგენის მნიშვნელოვანი ტრადიციაც არსებობს. თარგმნითი ლექსიწარმოების სათავეებთან საქართველოში დგას ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილი (ირბახი), რომელმაც რომში ქართული სტამბა დააარსა და მისიონერ სტეფანე პაოლინისთან ერთად 1629 წელს პირველი ქართულ-იტალიური ლექსიწარმოები გამოცა. 1629 წლიდან 1870 წლამდე დაახლოებით ათი ევროპულ-ქართული და ქართულ-ევროპული ლექსიწარმოები შეიქმნა და გამოიცა.

XIX საუკუნის დასაწყისში საქართველო რუსეთის იმპერიის ნაწილად იქცა, რის შედეგადაც თარგმნითი ლექსიწარმოების ძირითადი ეფუძადაც რუსულ-ქართულ და ქართულ-რუსულ ლექსიწარმოებაზე გადავიდა. შეიქმნა და გამოიცა როგორც ზოგადი, ასევე სპეციალიზებული, დარგობრივი რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული ლექსიწარმოები.

ამ ვითარებამ მნიშვნელოვნად დააზარალა ორენოვანი ლექსიწარმოება ქართული ენისა ევროპულ ენებთან მიმართებაში.

სამწესობრივ, მაგრამ ფაქტობრივად, რომ დღეს არ გაგეანინა დიდი კომპეტენტური ორენოვანი ლექსიწარმოები ქართული ენისა ძირითად უცხო ენებთან მიმართებაში. არადა დღეს, როდესაც ქართველი ახალზრდობის დიდმა უმრავლესობამ აღარ იციან რუსული ენა, და ჩვენი თაობისგან განსხვავებით რუსული ლექსიწარმოებისა და თარგმანების მეშვეობით ვეღარ სწავლობს უცხო ენებს და ვერ ცნობდა მსატერულ თუ სამეცნიერო ლიტერატურას, თარგმნითი ლექსიწარმოების შექმნისა და დროულად გამოცემის საკითხის მნიშვნელობა აქტუალობა გვეს არ უნდა იწყვედეს.

ამ ფონზე უნდა გამოიყოს ინგლისურ-ქართული ლექსიწარმოების დღევანდელი მდგომარეობა, ვინაიდან ინგლისურ ენას მისი საერთაშორისო ენის სტატუსის გამო სრულიად გამორჩეული მნიშვნელობა აქვს დღევანდელი საქართველოსათვის.

პირველი ინგლისურ-ქართული ლექსიწარმოები საქართველოში 1939 წელს გამოვიდა. მისი შემდგენელი იყო პროფ. ისიდორე გეარჯალაძე და იგი 20 000 სიტყვას მოიცავდა. ისიდორე გეარჯალაძემ რამდენჯერმე გადააშუშავა თავისი ლექსიწარმოები. ამ სერიის ბოლო წიგნები დაიბეჭდა 1979 წელს.

აღნიშნული ლექსიწარმოები, ისევე როგორც იმ დროს შედგენილი სხვა ევროპულ-ქართული ლექსიწარმოები წარმოადგენდა ინგლისურ-რუსული ლექსიწარმოების თარგმანს. ასეთ ვითარებაში შეუძლებელია მასში და ამ ტიპის სხვა ლექსიწარმოებში არ გააზრდეთ უსუსტობანი, უხეში შეცდომებიც კი.

როგორც ცნობილია, ორი ენის, თითქმის ყოველი, იდენტური სიტყვების მნიშვნელობები არასოდეს არ ემთხვევა ერთმანეთს. ეს მით უფრო დამახასიათებელია ისეთი არამონათვესავე, სისტემურად საესხებით განსხვავებული ენებისათვის, როგორცაა ქართული და ინგლისური. ინგლისური ენის რომელიმე სიტყვის სემანტიკური სტრუქტურა, შესაძლოა ქართული სიტყვის სემანტი-

კური სტრუქტურის ერთ ნაწილს მიესადაგოს, ხოლო მისი სხვა ნაწილები სრულიად სხვა სიტყვებს დაუკავშირდეს. ადგილი წარმოუსადგენია, რა შეუსაბამობანი შეიძლება გაჩნდეს ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონში, თუკი ინგლისური სიტყვების ახსნა-განმარტებას კიდევ შესაშე (რუსული) ენის სიტყვითა სემანტიკური სტრუქტურა დაედება საფუძვლად.

აზრვად, ინგლისურ-ქართული ლექსიკოგრაფია იმ დროისათვის მცდარ ლექსიკოგრაფიულ პროცედებს ეყუქნებოდა.

საქართველოს კი ძალიან სჭირდებოდა დიდი კომპეტენტური ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი, რომელიც მისთვის იქნებოდა გასაღები და გასასვლელი უდიდეს ინგლისურენოვან სამყაროზე.

გასული საუკუნის 60-იან წლებში ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ინგლისური ფილოლოგიის კათედრამ უდიდესი პროექტი წამოიწყო, დიდი ინგლისურ-ქართული 150 000 სიტყვიანი ლექსიკონის შედგენა. სამწუხაროდ, პროექტი იმთავითვე იგივე არასწორ თეორიულ პრინციპებს დაეყუძა, კერძოდ, გადაწყვეტილება იქნა მიღებული ქართულად თარგმნილიყო ილია გალაკერინის საერთო რედაქტორობით შედგენილი დიდი ინგლისურ-რუსული ლექსიკონი!

გასული საუკუნის 80-იან წლებში ინგლისური ფილოლოგიის კათედრამ შექმნა დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის სარედაქციო კოლეგია, რომელსაც დაევადა არსებული შედგენილი ბართების შესწავლა და სარედაქციო სამუშაოების დაწყება. რედაქტორებმა შეისწავლეს მათ ხელთ არსებული მასალა და მივიჩნიენ დასკვნამდე, რომ ამ სახით მასალის რედაქტორება შეუძლებელი იყო. საჭირო იყო შედგენილი სიტყვა-სტატების საფუძვლიანი გადამუშავება. სარედაქციო კოლეგიამ დაამუშავა ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის შედგენის ახალი ლექსიკოგრაფიული პრინციპები. კატეგორიულად იქნა უარყოფილი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის სიტყვა-სტატების შედგენა ინგლისურ-რუსული ლექსიკონის საფუძველზე. სიტყვა-სტატები უნდა გადაშეშავებულიყო ინგლისური ენის ყველაზე ავტორიტეტული განმარტებითი ლექსიკონების საფუძველზე. განმარტებითი ლექსიკონებიდან მიღებული ინფორმაციის მიხედვით უნდა დასტურებულიყო ინგლისური სიტყვის მთლიანი სემანტიკური სტრუქტურა და მხოლოდ შემდეგ დაძებნილიყო მისი ქართული შესატყვისები. ინგლისური სიტყვების სემანტიკური სტრუქტურის კვლევის ძირითად მეთოდად დეფინიციითა ანალიზის მეთოდი იქნა გამოიყენილი.

რატომ იყო სარედაქციო კოლეგიის მხრიდან საკითხი ასე მკაცრად და კატეგორიულად დაყენებული?

როგორც მოგეხსენებათ, ენათმეცნიერებაში ენას დიდი ხანია განიხილვენ არა როგორც სიტყვითა შექანიკურ ჯანს, არამედ როგორც ისტორიულად წამოყალიბებულ სისტემურ-სტრუქტურულ წარმონაქმს, ჯანსაუბრულს არა მხოლოდ შიდასტრუქტურული, არამედ სოციალური ფაქტორებით, აზრობრივი კატეგორიებით და ფუნქციებით.

ენათმეცნიერებაში ასევე უკვე დიდი ხნის წინ აღიარებული ჭეშმარიტებაა, რომ სიტყვა ასახავს არა რეალურად არსებულ საგანს, არამედ იმას, ესა თუ ის საგანი როგორ აისახება ენობრივი კოლექტივის ცნობიერებაში.

მნიშვნელობაში ყველაზე ნათლად აისახება იმ მიმართებათა წაირსახებოა და სირთულე, რაც არსებობს ადამიანს – გარემომცველ სამყაროსა და ენას შორის. შესაბამისად, სიტყვა თანამედროვე ენათმეცნიერებაში განიხილება არა როგორც კონკრეტული სავნის ან მოვლენის ამსახველი რამ, არამედ როგორც ძირითადი სანომინაციო და კოგნიტური ერთეული, რომლის ლექსიკური მნიშვნელობა განისაზღვრება სავნის, მოვლენის ან მიმართების ასახვით ცნობიერებაში, რომელიც შედის სიტყვის სტრუქტურაში, როგორც მისი ე.წ. შიდა ფორმა.

როდესაც ინგლისურ-ქართული ლექსიკონზე მომუშავე ლექსიკოგრაფი ადგენს ამა თუ იმ სიტყვა-სტატას, მან უნდა შეადწინოს ინგლისური ენობრივი კოლექტივის ცნობიერებაში და გააანალიზოს თუ როგორ მოიაზრა ინგლისურმა ენობრივმა კოლექტივმა ამ სიტყვით აღნიშნული საგანი ან მოვლენა. ეს შესაძლებელია მხოლოდ ინგლისური ენის დიდი განმარტებითი ლექსიკონების მეშვეობით.

განმარტებითი ლექსიკონების დეფინიციებში აისახება ენობრივი ნორმის გამოყენების სოციალური გამოცდილება, ფიქსირდება ამა თუ იმ ენის მატარებლების კოლექტიური წარმოდგენა სიტყვის მნიშვნელობაზე.

განსოვადებენ რა მრავალი თაობის ცოდნას და გვაწვდიან რა მინიმალურ ინფორმაციას საგანზე, განმარტებითი ლექსიკონები გვეხმარებიან გავსწავოთ და გვაანალიზოთ სიტყვის მნიშვნელობა, მისი დისტინქციური სემანტიკური მახასიათებლები.

ენისა და მნიშვნელობის ფენომენის სირთულე, მისი მჭიდრო კავშირი ადამიანის ცნობიერებასთან და სამყაროს შემეცნებასთან, განსაზღვრავს სწორედ ლექსიკოგრაფიის სირთულეს. ამიტომ

ადარებენ ლექსიკოგრაფიის შრომას პერაკლეს გმირობებს, ხოლო ქართველმა ხალხმა ეს საქმიანობა ქვის კოფავს შეადარა.

დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის მასალის გადამუშავება და რედაქცია 25 წელი გაგრძელდა.

გალპერინის ლექსიკონი გადამუშავდა ოქსფორდის დიდი ოცტომეული ლექსიკონით¹, უებსტერის დიდი ნახევარმილიონიანი ლექსიკონით², კემბრიჯის³, ლონგმენის⁴, კობილდის⁵ და სხვა ინგლისური ენის კომპიუტერული განმარტებითი ლექსიკონებით.

ასეთი სერკულოზური მუშაობით იქმნებოდა და იქმნება დღესაც „დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის“ სიტყვა-სტატიები.

1992 წელს სარედაქციო კოლეგიამ გადაწყვიტა ლექსიკონის შედგენილი და რედაქტირებული სიტყვა-სტატიების კომპიუტერიზაცია და ლექსიკონის ნაკეთობად, ასო-ასო გამოცემა. 1995 წელს გამოვიდა დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის პირველი რეველი, ასო A, რომელსაც 1996 წელს მოყვა ორი რეველი, ასოები: B და C. ქართველმა საზოგადოებამ, ისევე როგორც უცხოელმა ქართველოლოგებმა დიდი მნიშვნელობა მიანიჭეს დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის გამოცემის დაწყებას. დღეისათვის გამოქვეყნებულია ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის ცამეტი ტომი, ასოები A – O⁷ და აღნიშნული ტომები იქცა ინგლისური სიტყვების ყველაზე ავტორიტეტულ და აღიარებულ წყაროდ ქართული მეთხველისათვის.

დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის გამოცემა ორ წელიწადში დასრულდება (www.dictionaries.ge).

2000 წელს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დაფუძნდა ლექსიკოგრაფიული ცენტრი, რომლის მიზანია ხელი შეუწყოს და პოპულარიზაცია გაუწიოს ორენოვანი ევროპულ-ქართული ლექსიკოგრაფიის განვითარებას საქართველოში.

ბაკალავრიატის სტუდენტებისათვის იკითხება ახალი საგანი „შესავალი ლექსიკოგრაფიაში“. შეიქმნა სამაგისტრო პროგრამა „ენა და ლექსიკოგრაფია“, რამაც უნდა უზრუნველყოს ლექსიკოგრაფთა იმ თაობას აღზრდა, რომლებიც სხვადასხვა ევროპულ-ქართულ ლექსიკოგრაფიულ პროექტებზე იმუშავენ.

დღეისათვის დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის ტომებში წარმოდგენილია 120 000-ზე მეტი სიტყვა-სტატია, რამდენიმე ათეული ათასი შესიტყვება, ფრაზული ზმნა, ფრაზეოლოგიური ერთეული, ანდაზა, რაც მთლიანობაში 250 000-ზე მეტ ერთეულს შეადგენს. ამასთან ერთად, დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი დიდი რაოდენობით შეიცავს ყველა არსებული დარგის ტერმინოლოგიას. დიდ ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონში წარმოდგენილი დარგობრივი ტერმინოლოგიის ბაზაზე, მომავალში დაგეგმილია ინგლისურ-ქართული დარგობრივი ლექსიკონების ციკლის გამოცემა. ამჟამად, სრულდება მუშაობა ინგლისურ-ქართულ სამხედრო ლექსიკონზე, თავდაცვის სამინისტროს დაკვეთით.

ლექსიკოგრაფიულ ცენტრში დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის კვლადკვალ, მიმდინარეობს მუშაობა ინგლისურ-ქართულ სასწავლო ლექსიკონზე, რომელიც გათვალისწინებულია ბაკალავრიატის სტუდენტებისა და სკოლის მოსწავლეებისათვის.

ლექსიკოგრაფიული ცენტრი გეგმავს სერიას გამოცემებისა, როგორც ინგლისურ-ქართულ ზოგად და სპეციალიზებულ ლექსიკოგრაფიაში, ასევე სხვადასხვა ორენოვან ევროპულ-ქართულ ლექსიკოგრაფიაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Большой англо-русский словарь (под общим руководством доктора филологических наук, профессора И.Р. Гальперина). Т. I-II. "Русский язык". Москв. 1987.
2. Cambridge International Dictionary of English. Cambridge University Press 1995იო
3. Collins COBUILD English Language Dictionary. London and Glasgow. 1987.
4. Longman New Universal Dictionary. Longman. 1982.
5. Oxford English Dictionary on historical principles. Third edition on CD-ROM. Version 3.1.
6. Webster's Third New International Dictionary (unabridged). Merriam-Webster inc. Springfield, Massachusetts, USA. 1981.
7. დიდი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი. 13 ტომი (ასოები A – O), მთავარი რედაქტორი და გამომცემელი თინათინ მარგალიტაძე. თბილისი. 1995 – 2008 წწ.

History of English-Georgian Lexicography in Georgia: Setting up a New Tradition

Georgia has a centuries-old tradition in compiling dictionaries. The first explanatory dictionary of the Georgian language was compiled as early as the beginning of the 11th century.

Georgia has a considerable tradition in the compilation of bilingual dictionaries as well. The first bilingual dictionary, Georgian-Italian was compiled and published in 1629 in Rome. Between 1629 and 1870 approximately ten European-Georgian and Georgian-European dictionaries were compiled.

At the beginning of the 19th century Georgia became a part of the Russian Empire and since that time major emphasis was placed on Russian-Georgian and Georgian-Russian lexicography, both: general and specialized dictionaries. As a result of such approach suffered bilingual lexicography of the Georgian language in respect to European languages.

The first English-Georgian dictionary was compiled in 1940s. This dictionary, as well as other European-Georgian dictionaries of that time were mostly translations of English-Russian or European-Russian dictionaries. Under the given circumstances, it was impossible to avoid inaccuracies, even gross mistakes in the dictionaries of this type. Thus, the English-Georgian lexicography of that period was based on erroneous lexicographical principles and this happened when Georgia was in an urgent need for a comprehensive, reliable English-Georgian dictionary which would serve as a bridge connecting our country with the global English-speaking community.

In 1960s, the Chair of English Philology at the Ivane Javakishvili Tbilisi State University launched a project of paramount importance, initiating the compilation of the Comprehensive English-Georgian Dictionary (150 000 word-entries). Most unfortunately, from the very beginning the Project was based upon the same incorrect theoretical principles; namely, it was decided to translate the New English-Russian Dictionary edited by Prof. I. R. Galperin.

In 1980s a Board of Editors was established to study the existing compiled words and commence their editing. The editors examined the entries and came to the conclusion that the material was completely inadequate and needed a thorough revision. The Board of Editors worked out new lexicographic principles, rejecting any kind of translation of word entries. The basic principle became to compile word entries based on the most authoritative explanatory dictionaries of the English language. The revision and editing of the English-Georgian dictionary continued for 25 years.

In 1992 the decision was made to computerize the existing word entries and publish the dictionary in fascicles, letter by letter. In 1995 the first fascicle, letter A appeared, followed by B and C in 1996. Georgian public, as well as foreign Georgian students attached tremendous importance to the commencement of the publication of the English-Georgian dictionary. At present, thirteen volumes of the Dictionary are published (A – O) and the published fascicles became the most authoritative source books of the English language for Georgians. The entire project is due to be completed in two years.

In 2000 Lexicographic Centre was founded at the Institute of European Languages and Literature, Tbilisi State University, aiming at promoting and facilitating rapid development of bilingual lexicography in Georgia. Graduate Studies in Lexicography was introduced at the University to bring up new generation of lexicographers, working on different bilingual European-Georgian projects. Lexicographic Centre will soon start new series of publications of different bilingual dictionaries, as well as specialized English-Georgian dictionaries of legal, technical, medical terminology, etc.

მანანა რუსიეშვილი, ქეთევან ლორთქიფანიძე (თბილისი)

ანდაზის უნივერსალური მოცალისა და ენათაშორისი ეპიკვალანობის
თაობაზე

(ქართული, ინგლისური და თურქული ანდაზების მაგალითზე)

ცნობილია, რომ ანდაზისა და მისი დიფერენციალური ნიშნების უნივერსალური განმარტება პარემიოლოგიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება. ამას ართულებს ისიც, რომ ანდაზა ყველა ენაში არსებობს და, ამდენად, შეიცავს როგორც უნივერსალურ, ისე ეროვნულ საწყისს.

ჩვენი ნაშრომიც ამ პრობლემას ეხება. ანდაზა, თავისი სპეციფიკის გამო, ერთდროულად რამდენიმე მეცნიერების საკვლევო ობიექტი გახდა. მას შეისწავლიან ფოლკლორის, ეთნოლინგვისტიკის, სოციოლინგვისტიკის, პრაგმატიკის, ზოგადი ენათმეცნიერების პოზიციებიდან. ბუნებრივია, თითოეული მათგანი კონკრეტულ მოთხოვნებს უყენებს ამ ფორმას და ცდილობს თავის ჩარჩოებში ჩასვას იგი.

ზემოთ ხსენებული სიტუაცია ართულებს ანდაზის როგორც მცირე ფორმის ყველაასათვის მისაღებ განმარტებას. ამ მცირე ფორმას ჩვენ შემდგენიარად განვიმარტავთ: ანდაზა არის ფოლკლორული, (ამაში ეგულისხმობს, ხალხში გასულობას, საერთო სახალხო საკუთრებად ქცევას) ევრბალური ფორმა, რომელიც სხარტად (წინადადების ფორმით), მსჯელობის სახით, მეტაფორულად გადმოსცემს რაიმე სიღრმისეულ, ზოგადად, ადამიანისათვის მნიშვნელოვან, მის მიერ სამყაროს ათვისებისა და აღქმის პროცესში დაგროვილ არქეტაპულ ცოდნას სამყაროს მოუღენების შესახებ.

ჩვენს მოხსენებაში შემოთავაზებული ანდაზის პრაგმა-სემანტიკური მოდელი შედგება სამი ურთიერთდაკავშირებული სინთესური დონისაგან (ექსპლიციტური, იმპლიციტური და პრესუპოზიციული დონეები), რომლებიც შეადგენს ანდაზის სემანტიკას და რომელთაგანაც თითოეული თავისი ფუნქციით ხასიათდება. კერძოდ, ექსპლიციტურ დონეზე ფიქსირდება ანდაზის მეტაფორული ფორმა; იმპლიციტური დონე ასახავს ანდაზის იმპლიციტურ, გადატანით მნიშვნელობას, ხოლო პრესუპოზიციულ დონეზე აქტუალიზდება ადამიანის ფორმური ცოდნის, სამყაროს მოცალის ის ნაწილი, რომელსაც ეხება კონკრეტული ანდაზა (მ. რუსიეშვილი, 2005).

ჩვენი ასრით, ანდაზები, რომლებსაც აქვთ თანხვედრი ექსპლიციტური და იმპლიციტური (შესაბამისად, პრესუპოზიციული) დონეები, შეიძლება განვიხილოთ სრულ ეკვივალენტებად, ხოლო მის ერთობლები, რომლებიც თანხვედრა მხოლოდ იმპლიციტურ დონეზე – დინამიურ ეკვივალენტებად. ეს განსხვავება დიდ მნიშვნელობას იძენს, მით უფრო, რომ მისი მეტაფორული დონეებზე ანდაზების ეკვივალენტურობის ხარისხი. როგორც კვლევამ გვიჩვენა, ზოგ შემთხვევაში, ლექსიკონში ეკვივალენტურად მიჩნეული ანდაზების ეკვივალენტურობა რეალურად არ დასტურდება.

შემოთავაზებული ანდაზის პრაგმა-სემანტიკური მოდელი შეიძლება გამოდგეს ერთ-ერთ გზად ანდაზის სიღრმეებში წყაღისა და მისი უნივერსალური განმარტების მისაღწევად. მით უფრო, რომ იგი სრულად ხსნის ანდაზის როულ ბუნებას და ასევე გამოდგება ანდაზის როგორც შიდაეობრივი, ისე ენათაშორისი ეკვივალენტობის დასადგენიარად.

ჩვენი ამოსავალი დებულება და ინტერესი ეფუძნება გარდაუს, რომ ანდაზის იმპლიციტურ დონეზე ფიქსირდება მისი უნივერსალური საწყისი, არქეტაპული სიბრძნე, ხოლო მის ექსპლიციტურ დონეზე კი ამოტირეულება ანდაზის ეროვნული სახე. ამ დებულებებს დასადასტურებლად მივმართოთ სამ საკვლევ ენაში (ინგლისურ, ქართულ და თურქულ ენებში) ტიპურ ეროვნულ ანდაზებს, ანუ ისეთ ანდაზებს, რომელთა ექსპლიციტურ შრეზეც ფიქსირდება ისეთი ეროვნული რეალიები, როგორცაა გვარ-სახელები, ეროვნული ვალუტა, საყოფაცხოვრებო რეალიები. მაგალითად, a penny soul never comes (came) to twopence; Jack of all trades and master of none. შესაბამისად, ამ ჯგუფში არ შედგენიან ისეთი ერთეულები, რომლებიც ევრბალურ ტრადიციებსა თუ რწმენას. სამივე საკვლევ ენის ანდაზათა ფონიდან ამოკრეფილი ამ ტიპის ერთეულებმა სულ შეადგინა 65 ერთეული (პირთულში 30, ინგლისურში-15 თურქულში-20).

კვლევა ჩამდინარეობდა ორი მიმართულებით. პირველ ეტაპზე ჩვენს მიერ მოპოვებულ რეკვიანტურ მასალას ეიკვლავდით ანდაზის ზემოთხსენებულ მოდელზე დაყრდნობით, ანუ გვიანტერესებდა როგორ ნაილდებოდა ეროვნული და უნივერსალური საწყისი კონკრეტული რეკვიანტური ერთეულის სემანტიკურ სტრუქტურაში. მეორე ეტაპზე კი ვახდენდით ერთეულების კონტრასტულ ანალიზს ენათაშორის დონეზეც თეატალსარიუბისათვის განვანდითოთ შემდგომი ერთეულები: “არაყინას ფართალას კარაპეტა ცვეთაო”, “არაქელას ფარინას კარაპეტა ფხრეწაო”.

ამ ორი ერთეულის ექსპლიციტურ დონეზე ფიქსირდება მეტაფორული ხატები, რომლებიც გვახსენებს ტიპურ ქართულ რეალობას, რომლის მიხედვითაც ძველად ჩარჩობითა და წერილობრივ ნაკრობით, უპირატესად, სომხური და ებრაული ერთეულების ადამიანები იყვნენ დაკავებული. ეს ანდასები უნივერსიტეტის კუბანიტრულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის თანამშრომლებმა გამოკითხვის შემდეგ (გამოკითხულთა 60%, 10 თანამშრომლიდან) სინონიმურ ერთეულებად მიიჩნიეს. (ანდასების ლექსიკონზეც ისინი სინონიმურ ერთეულებად ფიქსირდება.) მაგრამ სინამდვილეში ეს ასე არ არის. ამ ანდასებიდან ერთ-ერთის, კერძოდ კი "ართიანს ფართალსა კარაპეტა ცვეთდაო", იმპლიციტურ დონეზე ფიქსირდება ასრი, რომ ერთი ადამიანის ნაშრომი ან ქონება სხვამ მიითვისა და გამოიყენა, ხოლო მის პრესუპოზიციულ დონეზე ფიქსირდება და აქტუალურად ქართულ ლისათვის ნაცნობი სამყაროს სწორედ ის მონაკვეთი, სადაც ქართული რეალობის ამსახველი ეს ცოდნა ინახება. მეორე ანდასაში კი "არაქელას ფარასა კარაპეტა ფხრეწდაო" იმპლიციტურ დონეზე ფიქსირდება დაპირისპირება ორ ადამიანს - ჩვენს შემთხვევაში არაქელას და კარაპეტას - შორის (ეს ანდასა შეეადაროთ საავტორო აფორიზმს, "კახელების აღმა ხნული ქართლებმა დაღმა ფარცხეს"). ორივე შემთხვევაში გვაქვს დაპირისპირება ქართველებს და კახელებს, ართიანას და კარაპეტას შორის. ანუ იმპლიციტურ დონეზე, რეალურად მნიშვნელობით, ეს ორი ერთეული ერთმანეთს ეროვნებას განსხვავებს ამ ანდასას და წინა ერთეულს შორის "ართიანს ფართალსა კარაპეტა ცვეთდაო", ქმნის სიტყვების ცვეთდა და ფხრეწდა სემანტიკური სტრუქტურები. ამ თვალსაზრისით, ანდასა "არაქელას ფართალსა კარაპეტა ცვეთდაო" არ ეკუთვნის იმავე სემანტიკურ მოდელს, რომელსაც ანდასა "არაქელას ფარასა კარაპეტა ფხრეწდაო" და აფორიზმი "კახელების აღმახნული ქართლებმა დაღმა ფარცხეს". კიდევ ერთხელ აღვნიშნავთ, რომ ბოლო ორი ერთეული გულისხმობს დაღატაკა და დაპირისპირებას ორ ადამიანსა თუ საქართველოს ორ კუთხეს შორის. ჩვენს ისტორიულ სინამდვილიდან, ანუ, ამ შემთხვევაში ანდასის პრესუპოზიციულ დონეზე არსებული ცოდნიდან, ადვილად აღიქმება ორივე ერთეულის კონოტაცია.

ამავე სემანტიკურ მოდელს ეკუთვნის თურქული ანდასა „Davuldan gelen zuraya gider“ (დოლიდან წამოსული ზურინსკენ მიდის) კის იმპლიციტურ დონეზეც ფიქსირდება ასრი, რომ ერთი ადამიანის ნაჯუბი, ნაშრომი სხვამ მიითვისა და მიწერა. ექსპლიციტურ დონეზე ანდასაში გამოყენებულია თურქული (და საერთო აღმოსავლური) რეალობისათვის დამახასიათებელი მუსიკალური ინსტრუმენტი - დოლი და ზურნა. ანუ შეეკიდომა განაცხადით, რომ განხილულ ქართულ და თურქულ ანდასებს ენათაშორის დონეზე ეკვივალენტებად მივიჩნევთ. ამ შემთხვევაში ორივე ანდასა შეიცავს ეროვნულ რეალიტებს. საინტერესოა მივიჩნიეთ ქართული ანდასა "ოცდაათი წლის შემდეგ, ინიც რინჯულ დაკარავს დაიწვევს, საიქოთ გამოადგებაო" და მისი ეკვივალენტი თურქული ანდასა "Altımsında zurma çalan artık mezarla çalar" (სამოცი წლის მეზურეც აწი საფლავში დაეურავს, ჩაბერავს ზურნასო). ამ ორი ანდასის ექსპლიციტური დონე უახლოვდება ერთმანეთს და ნიშნავს, რომ ახალ საქმეს ახალგაზრდამ უნდა მოჰკიდოს ხელი. განსხვავება ისაა, რომ ქართულში გამოყენებულია ქართული რეალობისათვის დამახასიათებელი ეროვნული მუსიკალური საკრავი რინჯური, ხოლო თურქულში - ზურნა (თუმცა აქვე გვყინდა დაეძინოთ, რომ მუსიკალურმა საკრავმა ზურნამ ჩვენშიც კოეა გაერცვლება). ამ წყვილში კიდევ ერთი საინტერესო დეტალია: "მოწოფული" ასაკის დამდასტრებელი რიცხვი. ქართულში ეს არის 30 წელი, ხოლო თურქულში კი სახელდება 60 წელი.

ამ ანდასებსაც მივიჩნევთ ენათა შორის დინამიურ ეკვივალენტებად. შვად. მაგ. "Aşa kuru ekmek bal helvası gibi gelir" (მშვიდის ხმელი პური თაფლის ხალვად ექვენებაო). "როცა გზია, ზაქარია, ცივი მჭადი შაქარია." თურქულ ანდასას "Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler" (იქ, სადაც ცხვარი არ არის, თხას აბდურამან ჩელების ყახიანო) მიუხადავთ ქართული - "უბადლო ქვეყანაში კატებს აუეყებნო". ქართულია, ქართულ ეპიკურად, თურქულსაგან განსხვავებით, ექსპლიციტურ დონეზე ეროვნული რეალია არ ჩნდება, მაგრამ ეს შემთხვევაც უცილობლად შეიძლება მივიჩნიოთ ენათაშორის დინამიურ ეკვივალენტად ერთეულების იმპლიციტურ დონეზე ანბავი ბვერი მგაღლის მონაწილე შეგვიძლია. მაგ. "Deve Kabe'ye gitmekle hacı olmaz" (აქლემი ქაბაში მიხვლით შაჯი ვერ გახვდება) შვად. ქართული ანდასა "არ გაითორებენ ყორიან, რაც უნდა ხეხო ქეშითა"; "Bekleyen deriş, muradına ermiş". (მომლოდინე, (მომთმენი) დერეაში საწადელს აღწევს) და ქართული "მთომინება-სამოთხის გასადება"; ინგლისური lose the sheep for a ha'ports (half penny worth) და ქართული "ზაგეში დაბანეს და ნაბან წყალს გადაყოფდესო".

ანდასის შემოთავაზებული მოდელი აბსოლუტური ხარისხით მოწმდება და დასტურდება ჩვენს მიერ გამოკვლეული ყველა ევროპული თუ აღმოსავლური ენის ანდასების კონკრეტულ შესაბამისად, მივიჩნევთ, რომ ეს მოდელი, ერთი მხრივ, სრულად ხსნის ანდასის სემანტიკური სტრუქტურის თავისებურებებს და ასევე გამოადგება ამ ერთეულების როგორც ერთი საკვლევი ენის, ასევე ენათაშორისი ეკვივალენტების დასადგენად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. თურდოსპირელი...2003: დ. თურდოსპირელისა და ემელ. გაბრიჩიძის მიერ შეკრებილი კართული ანდაზები. 1935 წლის მიხედვით. გამომც. "ჯიზიაი".
2. რუსიეშვილი 2005: რუსიეშვილი მანანა. „ანდაზა“ გამოშვებობა „ლუგა“. თბილისი.
3. ნაკიჩიოღლუ 2001: Çakıcıoğlu Erdal, Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü. İstanbul.

Manana Rusieshvili, Ketevan Lortkipanidze (Tbilisi)

**Towards the Universal model of a Proverb and cross-language equivalence
(with reference to the material of Georgian, English and Turkish proverbs)**

The universal definition of a proverb and its differential properties is known to be one of the more challenging issues of paremiology. This process is further complicated by the fact that proverb is a verbal form which can be classed as both universal and also unique. Its universality lies in the fact that a proverb is attested in all the languages of the universe. On the other hand, its uniqueness is expressed in the variety of its forms and the complexity of its semantics.

We argue that the pragma-semantic model of the proverb proposed by Rusieshvili (Rusieshvili,2005) can be one of the ways leading to the universal definition of the proverb. Thus, in this paper we will characterise a hierarchical, semantic model of a proverb and moreover, we will show that this model, besides revealing the complex nature of the proverb, can act as the indicator for determining equivalent proverbs within the scope of one language as well as on the plane of several other languages.

We view a semantic model of a proverb as a synthesis of three interdependent and inter-twined layers: explicit, implicit and pre-supposition, each of them having its own status and function and playing a definite role in the creation of the general meaning of a proverb. The direct meaning of a proverb metaphor is realised on the explicit layer of the model whereas the figurative meaning of a proverb is revealed on its implicit layer. The pre-supposition layer actualises the part of the linguistic model of the world connected with the extra linguistic background knowledge of the surrounding world, which is expressed in the proverb.

The implicit level, on the other hand, is further sub-divided into two additional sub-layers; one of which acts as the basis for decoding the proverb metaphor and shows the specific contextual, pragmatic parameters of the communicative act. The underlying nucleus of a proverb- a binary, oppositional semantic construct is fixed on the other sub-layer. (Rusieshvili, 1999).

We also argue that proverbs having similar explicit and implicit layers should be considered to be complete equivalents whereas those coinciding by implicit level only should be classed as dynamic equivalents. Arguably, this distinction is crucial in defining the degree of equivalence among proverbs on a cross-language plane. As this study shows, in certain cases proverbs classed as, and thus grouped as, equivalents in proverb collections in reality do not prove to be equivalents. The correctness of this thesis is argued on the material of the proverbs of English, Georgian and Turkish containing culturally marked lexical units on their explicit level.

სტაბილური ქლამბანების მნიშვნელობა ანის ფონეტიკური აპოლოგიისათვის

წინეი გარემომცველი მატერიალური სამყაროს საგნებისა და მოვლენებისადმი ისტორიული მიდგომა ვარაუდობს ობიექტის შესწავლას ორი ასპექტით: მისი (ობიექტის) შენარჩუნების თვალსაზრისით და ობიექტის განვითარების პროცესში მიმდინარე მოდიფიკაციების გამოვლენის თვალსაზრისით.

ენათმეცნიერების სხვადასხვა მიმართულებებისა და სკოლების მიერ ფონეტიკურ ცვლილებათა შესწავლის შედეგებზე დაყრდნობით, შეიძლება ითქვას, რომ ბგერითი ცვლილებები 3 ტიპისაა: 1. ერთი ბგერის სხვა ბგერით შეცვლა (მოდიფიკაცია ან ტრანსფორმაცია); 2. ბგერის გაქრობა; 3. ახალი ბგერის წარმოქმნა.

ენათმეცნიერების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, დიაქრონიული ფონოლოგია და დიაქრონიული ფონეტიკა არაერთმნიშვნელოვნად ოყენებს წინა ეტაპების კვლევითა მიღწევებს; თუმც, ნებისმიერ შემთხვევაში, მეკლევარ-მეცნიერთა ძირითადი ყურადღება გამახვილებულია ბგერით ცვლილებათა ფაქტებზე, მათი ხასიათის გამოვლენაზე და მოდიფიკაციათა ახსნაზე ფუნქციური, სუბსტრანტიური და სტრუქტურული თვალსაზრისით; შესწავლის ობიექტი - ენა კი ხასიათდება ორი, სხვადასხვახარისხის პრობლემით, მაგრამ ურთიერთმომქმელი ტენდენციით: ელემენტთა ცვლილებებისაკენ მისწრაფებით, ერთის მხრივ, და ელემენტთა შენარჩუნებისაკენ, მეორეს მხრივ. ენის ევოლუცია გულისხმობს არა მარტო ცვლილებებს, არამედ ელემენტთა შენარჩუნებებსაც.

დიაქრონიული სტაბილურობის პრობლემა ან საერთოდ არ განიხილებოდა, ან ენის მიერ შენარჩუნებულ ელემენტთა ფაქტები აიხსნებოდა სოციალური, არაარსებითი ინტერპრეტაციებით. გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან ენათმეცნიერებაში გამოჩნდა დიალექტიკურად ერთიანი და იმპედროულად ურთიერთსაპირისპირო კატეგორიები - კონსტანტურობისა და ვარიაციულობის თეორია. ამ თეორიის ავტორია გ. ტორსუევი (ტორსუევი, 6); კონსტანტურობა-ვარიაციულობის თეორიის დამუშავებაში მნიშვნელოვანი წვლილი კუთვნიან გ. სტეკანოვი (სტეკანოვი, 5).

სტაბილურობა-ვარიაციულობის პინციპი შეიძლება გამოიყენებოდეს ენის ნებისმიერი დონის კვლევის დროს. ბგერითი სისტემის სფეროში შეიძლება შევისწავლოთ ენის შემავლენელ ელემენტთა სტაბილურობა/ვარიაციულობის ხარისხი: ფოკალიზმის, კონსონანტიზმის, მარცვლის სტრუქტურის და სხვ. ენობრივ მოვლენათა სტაბილურობის ხარისხის განსაზღვრა არსებითია ერთი ენის ან მონათესავე ენათა ჯგუფის დიაქრონიული კვლევებისათვის.

ფონეტიკური სისტემის ელემენტთა სტაბილურობის ხარისხი სხვადასხვაგვარია; იგი განისაზღვრება რამდენიმე კრიტერიუმის საფუძველზე.

პირველ კრიტერიუმს შეიძლება ეწოდოს ფონოლოგიური; ეს კრიტერიუმი, რომლის საფუძველია ნობაც დასტურდება ა. მარტინეს ნაშრომით (მარტინე, 4), შემდგენიარად შეიძლება ჩამოვყალიბოთ: ბგერითი ელემენტები შენარჩუნდება მაიი მნიშვნელოვანი ფუნქციური დატვირთვისა და განსხვავების გამოხატვის აუცილებლობის შემთხვევაში, ანუ ფონოლოგიურ ოპოზიციათა შენარჩუნების აუცილებლობის შემთხვევაში.

მეორე კრიტერიუმი ფონეტიკური ხასიათისაა; მას საფუძველად უღებს ენებში დიაფონური ვარიანტების არსებობა (ტორსუევი, 6). ბგერითი ელემენტები შენარჩუნდება დიაფონური ვარიანტების მინიმალური ხარისხით გამოვლენის დროს.

მესამე კრიტერიუმი - ფონოტაქტიკურია; მის საფუძველს წარმოადგენს ენებში ალოფონური ვარიანტების არსებობა, ასევე ელემენტებისა და მაიი შეერთების პოზიციათა გათვალისწინება გაბმულ მეტყველებაში.

ბგერითი სისტემის ცალკეული ელემენტის სტაბილურობის ხარისხი უნდა განისაზღვროს ზემოდასახელებული სამივე კრიტერიუმის გათვალისწინებით: ფონოლოგიურის, ფონეტიკურის და ფონოტაქტიკურის.

ენობრივ მოვლენებს (ფაქტებსა და პროცესებს), რომელთაც გაანინათ სტაბილურობის მაღალი ხარისხი და შენარჩუნებულნი არიან ენაში ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე (მის მემკვიდრე ენებში ან მონათესავე ენებში), დიაქრონიული კონსტანტები ეწოდება (გუბინია, 3).

შედეგებით განვიხილოთ კონსტანტურობა-ვარიაციულობის პრობლემა სტაბილურ ენობრივ მოვლენათა განსაზღვრის მაგალითებზე რომანულ ენებში; საანალიზო მასალად ავიღეთ რომანულ ენათა ძირითადი ქვეჯგუფების წარმომადგენელი სამი ენის: ფრანგული (გალ-რომანული ქვეჯგუფი), ესპანური (იბერო-რომანული ქვეჯგუფი) და იტალიური (რომანულ ენათა მკვიდრი ტერიტორია).

რის) ენების სიტყვათა თავიკიდური კონსონანტური კომპლექსები, ფუჟენა – ლათინურის შესაბამისი სიტყვების თავიკიდურ თანხმოვანჯგუფებთან შედარებისათვის.

ლატიონური კონსონანტების გამოყენებისათვის უნდა დაეკიდრეთ, ლათინური ენის განვითარების მანძილზე, ენობრივ მოუღენათა ვოლუციისა და შენარჩუნების ტენდენციებს.

ის ზოგადი ტენდენცია, რაც ახასიათებს ლათინური კონსონანტაჟმის განვითარებას ლათინური ენის სისტემის ველა პერიოდში, ერცველება მისი შემკვიდრე რომანული ენების ფუნქციონირებაზეც. ეს არის თანხმოვანთა ჯგუფების გამარტივების პროცესი, რაც უშუქესად გამოხატულია რედუქციით ან ასიმილაციით და რიმედიც საერთოლათინური და დიალექტური ხასიათისაა (შენგელია, 8). შუიღება ითქვას, რომ თანხმოვანთა ჯგუფების გამარტივება, მათ შორის თავიკიდური კომპლექსებისა, ხდებოდა ლათინური ენის განვითარების მთელი ისტორიულ გზაზე, დამწერლობადელი პერიოდის ჩათვლით. აქვე აღენიშნაეთ, რომ, მრავალ შემთხვევაში, თანხმოვანთა ცვლილებების ზუსტი თარიღები არ არის დაფიქსირებული; ცვლილებათა ერთი ნაწილი საერთოინდოევროპულ ბგერით სისტემაშივე მოხდა, მეორე – დამწერლობადელ პერიოდში, მესამე კი – დადასტურებულია შედარებით გვიანდელ დამწერლობით ძეგლებში (ტრონსკი, 7).

ქრონოლოგიური ფაქტორის – დროის (თარიღის) მიუხედავად, თავიკიდური კონსონანტური კომპლექსების (ცვლილებების, თავიკიდური თანხმოვანთჯგუფების გამარტივების პროცესი მიმდინარეობდა ერთგვარად: იკარგებოდა ან იცვლებოდა პირველი თანხმოვანი, მეორე კი – შენარჩუნებული, ითვლებოდა საყრდენად, რადგან იგი, როგორც წესი, არ რედუცირდებოდა:

პირველი ელემენტის სწული რედუქცია ახასიათებს შემდეგ თავიკიდურ ჯგუფებს:

dv > v	ks	kn	kt	sl	sm > m
	ps > s	gn > n	> t	> l	
	rs	dn	pt	tl	
		sn			

თავიკიდური ელემენტის ნაწილობრივი რედუქცია ახასიათებს შემდეგ თავიკიდურ თანხმოვანთჯგუფებს: mr > br; sr > pr > fr; tl > kl.

აღენიშნეთ ფონოტაქტიკური ფაქტორის სიჭარბე ფონეტიკურ ფაქტორთან შედარებით. მაგ. ორი იღენტური თანხმოვნისაგან შემდგარ, მაგრამ სხვადასხვა თანამიმდევრობიან ჯგუფებში, სრულ ან ნაწილობრივ რედუქციას ექვემდებარება თავიკიდური ჯგუფის მხოლოდ პირველი ელემენტი: rs > s, sr > fr.

იკარგება არა ბგერა (ფონემა), არამედ პოზიციური ელემენტი: s-ც და r-ც რჩება ლათინური ენის კონსონანტური სისტემის ელემენტებად, იმ დროს როდესაც კომპლექსის პირველი ელემენტი ექვემდებარება მოდიფიკაციებს ფონოტაქტიკურ დონეზე.

ლათინური თავიკიდური კონსონანტური კომპლექსები, რომელნიც სრულად ან ნაწილობრივ შენარჩუნდნენ ნეოლათინურ ენებში, წარმოდგენილი არიან ზუსტი კომბინატორული შეერთებით: როგორც პირველი, ასევე მეორე ელემენტი განსაზღვრულია და ექვემდებარება დადებით კანონსმოხერხებებს. პირველი ელემენტის სახით გვხვდება მხოლოდ: b, p, k, t, s; მეორე ელემენტის სახით – სონანტები r და l, ასევე p, t, k, m, თუ პირველი ელემენტი არის s. ლათინური ფონოლოგიური სისტემის რიგორიზმი, პირველ და მეორე (r, l) ელემენტთა ზუსტად განსაზღვრულ კრებულთა მიხედვით, ვარაუდობს შემდეგ ოპოზიციითა არსებობას:

br - bl, pr - pl, kr - kl, gr - gl; fr - fr, tr - tl, sr - sl.

ჩამოთვლილი ყველა კონსონანტური კომპლექსი არსებობდა არქაულ ლათინურში; თუმც, კლასიკურ (და ხალხურ ლათინურშიც), ისევე როგორც მის შემკვიდრე რომანულ ენებში, თავიკიდური კომპლექსები: tl, sr, sl პრაქტიკულად არ არსებობს (გამონაკლისია ერთეული შემთხვევები).

ზუსტით მითითებული ლათინური თავიკიდური ფონოტაქტიკური კომპლექსები, გადავიდნენ რა ნეოლათინურ (რომანულ) ენებში, ამჟღავნებენ სტაბილურობის სხვადასხვა ხარისხს, რაც ელენდება ენობრივ ფაქტორთა და ენობრივ მოცულობის დონეებზე; ამ ეტაპზე შევხებით მხოლოდ ენობრივ ფაქტებს. ლათინური თავიკიდური კონსონანტური კომპლექსები: br, gr, fr, tr შენარჩუნებულია ფრანგულ, იტალიურ და ესპანურ ენებში:

ლათ. ენა	ყრანგ. ენა	იტალ. ენა	ესპან. ენა	
[br]	bruskus	brusque	brusco	brusco “უეცარი”
	branca	branche	branca	branca “ტოტი”
	bronus	bronche	bronco	bronco “ბრონქი”
[gr]	gratus	grés	grado	grado “ნება,სურვილი”
	grossus	grós	grosso	grueso “მსხვილი”

	granum	grain	grano	grano	“მარცვლილი”
[fr]	fimbria	frange	frangia	franja	“ფორი”
	(ხალხ. ლათ. frimbria)				
	fregare	frayer	fregare	fregar	“გახახუნება”
	(ხალხ. ლათ. fricare)				
	phrygium	frise	fregio	friso	“ფრიზი” (არქიტ.)
[tr]	tradere	trahir	tradire	traicionar	“ლალატი”
	tripaliare	travailler	travagliare	trabajar	“შუშაობა”
	trifolium	trèfle	trifoglio	trèbol	“სამეურა (ბოტ.)”

ენობრივი ფაქტების ზუსტ შესაბამისობათა შემთხვევებს, ანუ ლათინური თავიკიდური კონსონანტური კომპლექსის შენარჩუნებას რომანულ ენებში (მნიშვნელოვან ქვეჯგუფთა სამივე წარმომადგენელში), ეუწოდეთ ზუსტი ფონოტაქტიკური დიაქრონიული სტატიკური კონსტანტები.

ზოგჯერ, დიაქრონიასში, ენობრივი ფაქტის მნიშვნელოვანი სტაბილურობის ფონზე, შეინიშნება მცირე ვარიაცია, როგორც დასაშვებია ერთ დიფერენციალურნიშნა ფონოლოგიურ ოპოზიციათა საზღვრებში, კერძოდ, ოპოზიცია მკლერობა-სიყრუის მიხედვით: ხ-პ, კ-გ. მაგ., ლათინურ თავიკიდურ კონსონანტურ კომპლექსებს pr, kr-ს, განსახილველ ყველა რომანულ ენაში. შესაბამება კონსონანტური ჯგუფები pr/br, kr/gr. სტაბილური ენობრივი ფაქტის სიჭარბით, ანუ ყრუ თავიკიდურ თანხმოვანიანი კომპლექსი გეხედება უფრო ხშირად. თუმც, კონსონანტურ კომპლექსთა შესაბამისობანი: ლათ. ყრუ თანხ. + r _ ნეოლათ. მკლერი თანხ. (კორელატი) + r შეიძლება ახასიათებდეს ერთ რომანულ ენას მეტად, ვიდრე მეორეს. მაგ., გადასვლა ლათ. kr > ჟ შემეტესად ახასიათებს ესპანურ ენას, ნაკლებად – ფრანგულს.

	ლათ. ენა	ფრანგ. ენა	იტალ. ენა	ესპან. ენა	
[pr]	praestus	prêt	presto	presto	“მზა”
	propaginis	provin	propaggine	provena	“გადანაწვენი (ვაზისა)”
	prosternere	prostrer	prostrare	prostrar	“დაუპლურება”
	prunus	brugnon	brugna	bruno	“ატმისა და ქლიავის ჰიბრიდი”
[kr]	credere	croire	credere	créer	“დაშვება, მიჩნევა”
	creare	créer	creare	criar	“შექმნა”
	crassus	gras	grasso	graso	“მსუქანი”
	cretam	craie	creta	greda	“ცარცი”

ენის ფაქტებს, რომელთაც დიაქრონიასში შეინარჩუნეს მნიშვნელოვანი სტაბილურობა, უმნიშვნელო ვარიაციულობით ენათა ევოლუციის ბოლო ეტაპებზე, ეუწოდეთ არაზუსტი ფონოტაქტიკური დიაქრონიული სტატიკური კონსტანტები.

არსებითია, რომ ორ ათასწლეულზე მეტი ხნის მანძილზე, თავიკიდური კომპლექსის: თანხ. + r ფონეტიკური სუბსტანცია დაექვემდებარა ცვლილებას; ფონოტაქტიკური მოდელი კი – უცვლელი დარჩა.

ამგვარად, შეიძლება განვასხვაოთ სტატიკური და დინამიკური დიაქრონიული კონსტანტები, ანუ სტაბილური ენობრივი მოვლენები, რომლებიც არსებობენ ენობრივი ფაქტთა და ენობრივი პროცესთა დონეზე. ენობრივი მოვლენათა რეპრეზენტაციის ხასიათისდა მიხედვით, დიაქრონიული კონსტანტები, სტატიკურიც და დინამიკურიც, იყოფიან ზუსტ და არაზუსტ კონსტანტებად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ახლედინი 2008: ახლედინი ც. დიაქრონიული ფონოტაქტიკა და რომანული კონსონანტიზმის პრობლემები, “მედა”, თბილისი.
2. ბურსიე 1952: Bourciez E. *Éléments de linguistique romane*. Hachette. Paris.
3. გურმანი 1981: Гухман М. *Историческая типология и проблемы диахронических констант*. Наука. Москва.
4. მარტინე 1955: Martinet A. *Economie des changements phonétiques*. Liv'Éditions. Berne.
5. სტეპანოვი 1979: Степанов Г. В. *К проблеме языкового варьирования*. Просвещение. Москва.
6. ტორსუევი 1977: Торсуев Г. П. *Константность и вариативность в фонетической системе*. Наука. Москва.
7. ტრონსკი 1960: Тронский И. М. *Историческая грамматика латинского языка*. Наука. Москва.
8. შენგელია 1962: Шенгелия И. Г. *Народно-разговорная латынь*. ТГУ. Тбилиси.

Importance of Stable Elements in Phonetic Evolution.

Phonetical changes of different languages had always been the object of study by researcher-comparativists. Historical study of language from the position of diachronic phonology and phonetics was preferably oriented to consistency of sound change and determining their character. Since the 70s of the last century in linguistics there appeared united from the dialectical point of view and simultaneously contradictory categories – Theory of Constancy and Variation. The main provisions of the Theory of Constancy and Variation is the idea of interaction and interprovision of these two tendencies which is revealed in synchrony, diachrony, and generally , at any stage of language development.

We tried to discuss the problem of constancy-variation with examples of defining stable language events in Roman languages; we've chosen three languages representing the main sub-groups in Roman languages as the material for analysis: initial consonant complexes of French, Spanish and Italian languages words, for the purpose of comparison with the group of consonants of appropriate words of the base language –Latin. Not with standing chronological time (date) changes of initial consonant complexes the process of simplification of initial consonant groups took place in a similar way: the first consonant was lost or changed, and the other, preservid one was considered as a base, as it as a rule was nor reduced. We have only b, p, k, g, f, t, s as the first element and sonants r and l as well as p, t, k, m in face of the other element if the first element is s.

In the cases of exact conformity of language facts i.e. preservation of initial consonant complexes in Roman languages we called exact phonotactical diachronic statical constants. Language facts, which in diachrony preserved the considerable stability, with insignificant variation, at the last stages of languages evolution was called inexact phonotactical diachronic statical constants.

მეაფორული არსებობა ჰარალდ ნორბეი და ჩართულ პოლიტიკურ დისკუსიში

(*რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის ავღისტიკოსი ომის მასალაზე*)

ცივილიზაციის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე მსოფლიო პოლიტიკური სიტუაციის განსაკუთრებულმა მნიშვნელობამ განაპირობა ის, რომ პოლიტიკური დისკუსიის და მასთან დაკავშირებული პრობლემატიკა, რომელთა შორისაც ცენტრალური ადგილი ომს უკავია, ხდება ინტერდისციპლინარული კვლევის საგანი. მიუკაშია, რომ ლინგვისტურ კვლევას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, რადგანაც პოლიტიკური ასროვნება და ქვეყნის განუყოფელი პოლიტიკური მეტყველებისგან. ფაქტიურად, ნებისმიერი პოლიტიკური იდეა ან აქცია იბადება, მზადდება, რეალიზდება და კონტროლირდება ენის საშუალებით. პოლიტიკური დისკუსიის კვლევისადმი ინტერესის ზრდამ განაპირობა ენათმეცნიერებაში ახალი მიმართულების – პოლიტიკური ლინგვისტიკის წარმოშობა, რაც შეიძლება აიხსნას თავად ლინგვისტური თეორიის შინაგანი მოთხოვნებიდან, რომელიც თავისი განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე ყოველთვის იმენდა ინტერესს ენობრივი სისტემის ფუნქციონირების რეალური სფეროებისადმი.

ჩვენი ნაშრომი იძლევა ომთან დაკავშირებული ქართული და ამერიკული პოლიტიკური დისკუსიის კვლევას და ომის მეტაფორული კონცეპტუალიზაციის იმ საერთო და განმასხვავებელი ნიშნების წარმოჩენას, რომლებიც ამ ქვეყნების ენო-კულტურული და ენოფსიქოლოგიური თავისებურებებით აიხსნება. საკვლევ მასალად აღებული გვაქვს 2008 წლის ავღისტიკოსი რუსეთ-საქართველოს ომთან დაკავშირებული ქართული და ამერიკული პოლიტიკური დისკუსიის, რომლებშიც იმდენი მწკვეთი მეტაფორული განცხადება გაკეთდა მსოფლიოს პოლიტიკოსთა მიერ, რომ იგი ამოფარდებოდა მეტაფორათა ომში გადასარდად.

ვიდრე ამ საკითხის განხილვას დაეწევიყვებოდეთ, მიზანშეწონილად მიგვანია, პირველ რიგში, დავაუსტოთ თავად პოლიტიკური დისკუსიის ცნება. არსებობს ამ ცნების ფართო და ვიწრო გაგება. ფართო გაგებით, პოლიტიკური დისკუსიის განიშარტება როგორც პუბლიცისტიკური სფეროს ენა. ასეთ არსებობს, მაგალითად, დე ლანდშერის ნაშრომში "The Political Rhetoric of United Europe" (დე ლანდშერი 1998: 35). ჩვენ უპირატესობას ვანიჭებთ პოლიტიკური დისკუსიის ვიწრო, განდგობიერ ინტერპრეტაციას, რომლის თანახმადაც პოლიტიკური დისკუსიის განისაზღვრება როგორც პოლიტიკური სფეროში შემოფარგლული ვანრი, რომელსაც საეციოური ენობრივი თესაურსი, გარკვეული ფუნქციური დანიშნულება და კომუნიკაციური ზემოქმედება გააჩნია. ვანდგობიერ კონცეფციაში, პოლიტიკური დისკუსიის – ეს პოლიტიკოსების დისკუსია და თუ მას მოეპყვებოდა პროფესიონალურ ჩარჩოში, იგი შეიძლება ჩაითვალოს დისკუსიის ინსტიტუციონალურ ფორმად (ვან დეკი 1998:124).

მეორე მხრივ, აუცილებელია დავაუსტოთ თუ რა იგულისხმება კონკრეტული მეტაფორის ცნების ქვეშ და რითი განსხვავდება ის მხატვრული, პოეტური მეტაფორისგან. ლინგვისტური ლიტერატურის კრიტიკული განსწავლვა შესაძლებლობას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ მხატვრული მეტაფორა შედგება სამყაროს სუბიექტურ-პოეტური ხედვისა, რომელიც მეტყველებს სუბიექტის ასოციაციურ ხატოვან კონცეპტაზე და ესთეტიკურ-შეფასებით აზროვნებაზე დამყარებულად, რის გამოც იგი თხრობას განუყოფელად ინდივიდუალურობას და ექსპრესიულ-ემოციურობას სძენს (ორტონი 1993).

ტრადიციულ მისასრების საპირისპიროდ, რომ მეტაფორა არის მხოლოდ პოეტური აზროვნების ფორმა, ამერიკელმა მეცნიერებმა ჯ. ლაკოფმა და მ. ჯონსონმა 1980 წელს შეიმუშავეს და ლინგვისტურ ლიტერატურაში დაამკვიდრეს კონკრეტული მეტაფორის ცნება. ცნობილ ნაშრომში "Metaphors We Live By" ისინი აღნიშნავენ, რომ ენაში არსებული ცალკეული მეტაფორული გამოთქმები სწორედ ერთი დიდი, კონკრეტული მეტაფორის გამოვლინებას წარმოადგენს, რომელიც შეიძლება თავად არც იყოს ნახსენები ენაში, მაგრამ იგი არსებობს ერის ცნობიერებაში და გამოვლინებას პოეტების ენაში ცალკეული გამოთქმების, სიტყვების, ფრაზოლოგიზმების სახით (ლაკოფი...1980:4). ასევე, კონკრეტული მეტაფორის ნიმუშად ავტორები ასახელებენ ფრაზას: "Argument is war" ("კამათი ომება"), რომელიც ექსპლიციტურად პოეტების მთელ რიგ მეტაფორულ გამოთქმებში:

1. He attacked every weak points in my argument.
2. His criticisms were right on target.
3. I demolished his arguments.
4. He shot down all of my arguments.

საქართველოს მიმართ მსოფლიო საზოგადოებამ. "პიუსტონ ქრონიკლი" წერდა, რომ მესიჯი ვეღვან უნდა იყო: "ეს არის შეუბრალებელი, დიდი მზადგეული მეზობლის მიერ პატარა, თავისუფალი და დამოუკიდებელი ქვეყნის ცივილიზაციის შესაძენი საწყისი" "ზოროტისა" და "კეთილის" მარადიული სამართლიანი ბრძოლის ზღაპრისებრი საწყისი ("THE FAIRY TALE OF THE JUST WAR") მისთვის დამახასიათებელი ბოროტი ძალის დამარცხებით და "მხსნელი გმირის" გამარჯვებით, რომელიც, სლპარისგან განსხვავებით, რეალურ ომში გამარჯვებულად ვერ ჩათვლება იმ დიდი მსხვერპლის და ზარალის გამო, რომელიც ნებისმიერ ომს ახლავს თან მუხუდავად იმისა, სამართლიანია თუ არა ეს ომი.

"This is a cold-blooded murder of a small, free independent country by a ruthless big bullying neighbor."
 ("პიუსტონ ქრონიკლი" კვირა, 24 აგვისტო, 2008)

3) ომის მეტაფორული კონცეპტუალისაციის შესაძენი საწყისი "ზოროტისა" და "კეთილის" მარადიული სამართლიანი ბრძოლის ზღაპრისებრი საწყისი ("THE FAIRY TALE OF THE JUST WAR") მისთვის დამახასიათებელი ბოროტი ძალის დამარცხებით და "მხსნელი გმირის" გამარჯვებით, რომელიც, სლპარისგან განსხვავებით, რეალურ ომში გამარჯვებულად ვერ ჩათვლება იმ დიდი მსხვერპლის და ზარალის გამო, რომელიც ნებისმიერ ომს ახლავს თან მუხუდავად იმისა, სამართლიანია თუ არა ეს ომი.

რუსეთ-საქართველოს ომის დროს რუსეთი შეეცადა საერთაშორისო საზოგადოების თვალში წარმოეწინააღმდეგა რეგორც ოსი და აფხაზი ხალხების "მხსნელი გმირი" სამართლიანი ომის ზღაპრის სიუჟეტებიდან და ასე შეუთხზა მორალური ანგარიშსწორების ზღაპარი "შაგერელი" საქართველოს წინააღმდეგ. მაგრამ მისი ეს მცდელობაც უშედეგო აღმოჩნდა. 16 აგვისტოს "ვაშინგტონ პოსტი" წერდა, რომ მოსკოვის მიზანი ქართული დემოკრატიის ჩაქვლა იყო: "Moscow's ultimate aim was to kill Georgian democracy". ამ ომში საქართველოს მთავრობამაც სცადა "თავდაცვისა და ხსნის" სამართლიანი ომის ზღაპრის სიუჟეტის მორგება მოცემულ სიტუაციაზე, რომელიც, სამწუხაროდ, ასევე კრახით დამთავრდა.

ემპირიული მასალის შეპირისპირებითა ანალიზმა დაადასტურა, რომ შემოხსენებული ომის მეტაფორული კონცეპტუალისაციის მოდელები უნივერსალურია და ამდენად საერთო ამერიკულ და ქართულ პოლიტიკურ დისკურსში. თუმცა ქართულ დისკურსში გამოყენებული მეტაფორები უფრო მძაფრი გამოიხატებოდა ხასიათდება, რაც ქართული ეთნოფსიქოლოგიით აიხსნება. "პიუსტონ ქრონიკლი" აღნიშნავს, რომ სააკაშვილმა რუსებს უწოდა "21-ე საუკუნის ბარბაროსები, რომელთაც გააუტატიოებს საქართველო".

"Saakashvili referred to the Russians as '21st century barbarians' who had essentially raped Georgia."
 ("პიუსტონ ქრონიკლი", შაბათი, 16 აგვისტო, 2008, გვ 23)

ჩვენს მიერ განხორციელებული კვლევა კიდევ ერთხელ ცხადყოფს, რომ, რომელმა ქვეყანამაც არ უნდა მოირგოს კოგნიტური მეტაფორები ან შეეცადოს ელასტიკური ზღაპრის "მსხვერპლად" ან "მხსნელ გმირად" წარმოაჩინოს თავი, მაინც ვერცერთი ვერ ჩათვლება გამარჯვებულად, რადგან თავად ომი ამორალური და ყოველად გაუმართლებელი ქმდება. მას თან ახლავს არა მარტო ეთნოფსიქოლოგიური, პოლიტიკური და მორალური ზარალი, არამედ საზოგადოების უზარმაზარი ფსიქოლოგიური სტრესიც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. დე ლანდშერი 1998: De Landtsheer, Christl. "The political rhetoric of a United Europe." In: Feldman, Ofer & Christl de Landtsheer (Eds.). *Politically speaking: a worldwide examination of language used in the public sphere*. New York: Praeger Publishers, p. 35-51.
2. ლაკოფი 1991: Lakoff, George. "Metaphor and War: The Metaphor system Used to justify War in the gulf." In: *Viet Nam Generation Journal & Newsletter*, vol. 3, No. 3 (November).
3. ლაკოფი 1991: Lakoff, George. *Metaphor and War*, Again. Linguistics Department, UC Berkeley.
4. ლაკოფი 1991: Lakoff, George, & Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
5. ორტონი 1993: Ortoni, Andrew (Ed.), *Metaphor and Thought*, 2-nd edition. Cambridge: Cambridge University Press.
6. ვან დეიკი 1998: Van Dijk, Terence A. "What is political discourse analysis?" In: Blommaert, Jan and Bulcaen, Chris (Eds.), *Political Linguistics*. Amsterdam, p. 124 -142.

**Metaphorical Conceptual Parallels in American
And Georgian Political Discourses
(on the Material of Russia-Georgia War August, 2008)**

The current political situation all over the world has made political discourse with its problematic themes, among which *WAR* occupies the central place, a subject of interdisciplinary studies. We consider linguistic research of paramount importance as political thoughts and actions are inseparable from political speech. In fact, any political idea or action is born, prepared, realized and controlled by language.

The aim of our paper is to study political discourse as a weapon of war and show how military activities may be converted into the war of metaphors. From this viewpoint, it was very interesting to analyze Georgian and American political discourses related to Russia-Georgia war August, 2008. This war had a worldwide resonance and later on it turned into the war of metaphors. We try to make a comparative analysis of metaphorical conceptualization of war in Georgian and American political discourses in order to reveal those similarities and differences that are caused by the ethno-cultural and ethno-psychological characteristics of these two nations.

Our research has shown that metaphorical conceptualization of war in both languages is based on three systems of expressive means: 1) Clausewitzian metaphorical conceptualization of war according to which "War is politics pursued by other means." "Politics is business with its profit and losses." These metaphors only allow war to be justified on pragmatic, not on moral grounds; 2) George Lakoff's system of cognitive metaphors aimed to justify war morally by employing "A State Is a Person", "Strict Father", "Nurturant Parent" and "Neighborhood Bully" conceptual metaphors; 3) "The fairy tale scenario for a just war" which, being the most natural way to justify war on moral grounds, is to fit the fairy tale structure to a given situation, with a hero fighting to rescue people from the evil.

Yet, the reality has proved that however hard politicians might try to apply cognitive metaphors or a fairy tale scenario to any war in order to justify it they would never succeed against the background of the heavy casualties and the great moral, social, economic and political damages caused by the war. So any belligerent country is doomed to be defeated from the very moment of opening the fire.

The result of our study is that the models of metaphorical conceptualisation of war are universal and thus common for Georgian and American political discourses. However, these metaphors are expressed relatively in a sharper way in Georgian political discourse that can be explained by ethno-cultural and ethno-psychological characteristics of the Georgian nation.

სარეკლამო სლოგანის პარადოქსები

თანამედროვე ეპოქაში თითოეული ჩვენთაგანი მუდმივად განიცდის სარეკლამო სლოგანების მეტ-ნაკლებ ზემოქმედებას.

პოსტსაბჭოთა პერიოდში აქცენტებმა იდეოლოგიური პოლუსებიდან პრაქტიკულზე გადაინაცვლა. მიუხედავად იმისა, რომ თითოეული საზოგადოება საკუთარ იდეოლოგიას, აზროვნების საკუთარ წყობას ქადაგებს, თანამედროვე სოციუმში წინა პლანზე აყენებს ამა თუ იმ მოვლენის პრაქტიკულ მნიშვნელობას, რაც ზოგჯერ პირივეული, ადამიანური ფაქტორის უგულვებლყოფის გზით ხდება. ჩვენ არაერთგზის შეესუდრივართ გამოთქმას "გეშმარიტება კამათში იბადება", ეიცით ფილოსოფიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კანონი წინააღმდეგობათა ერთობისა და ბრძოლის პრინციპი. მაგრამ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების(მის) დისკურსი როგორც კომუნიკაციური მოვლენა, რომელიც ევრბალური ტექსტების ან რომელიმე ნიშნობრივ კომპლექსთა მეშვეობით კომუნიკანტთა ურთიერთმოქმედებაში მდგომარეობს, არის ღია მოვლენა, და იგი განაპირობებს კომუნიკაციური პროცესის შესწავლას დინამიკაში, ყველა მომხდარი ან მოსალოდნელი ცვლილების გათვალისწინებით (გრაუდინა... 2001: 239).

მიგანინია, რომ მასობრივი კომუნიკაციის შესწავლა აქტუალურია, იმდენად რამდენადაც იგი გამოირჩევა მრავალფეროვნებით, ცველადობით, გამოყენებულ ნიშნობრივ სისტემათა ნაირგვარობით, სუბიექტის ობიექტური აუცილებლობით, და, შესაბამისად, პარადოქსულობის მაღალი ხარისხით. ჩვენ მუდმივად ვაწყდებით მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს და ვაწყდებით არა მხოლოდ ჭკერტის, პასიურ დონეს, ჩვენ მუდმივად ვიმყოფებით მისი ზემოქმედების ქვეშ, რაც იწვევს აუცილებელ და ერთდროულ უკუქმედებებს.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში ასახვას პოულობს საზოგადოებისა და ინდივიდის ყველა წინააღმდეგობა და უთანხმოება. ლ.გ.ტრუბოცინა (ტრუბოცინა 2002: 3) ადამიანზე ამ საშუალებების ზემოქმედების ტრადიციულ ხასიათსაც კი აღნიშნავს, როცა რადიოთი და ტელევიზიით გადმოცემენ საინფორმაციო სცენებს, ძალადობას, კატასტროფებს, რაიმე "ექსტრემალურს"ან "საგანგებოს". ეს საინფორმაციო ნეგატივი შეიწოვება ადამიანის მიერ და ქვეყნობრივ დონეზე სტრესს იწვევს. ცხადია, შეუძლებელია იმის მტკიცება, რომ შიზანშეუწონელია ტრადიციის შესახებ საუბარი, მაგრამ, ამავე დროს არ შეიძლება გათვალისწინებული არ იქნას, რომ თავს უდემტად მოხვეული დარწმუნება უკურაქციას იწვევს, რომელიც ხშირად პროტესტს აღწევს. გაიხსენოთ ატრაქციის ეფექტი ნენეთში საომარი მოქმედებების, ჩრდილოეთ ოსეთში სკოლის დაპყრობის ან წყალქვეშა ნავის "კურსის" დაღუპვის, რუსეთის სხვადასხვა ქალაქებში სახლების აფეთქების, მოსკოვში "ნორდ-ოსტის" მოვლენები, ურალის ქჩუსოვში აუზის ჩამონგრევის, აფრიკაში 11 სექტემბრის სერიული აფეთქებების, საქართველოში 2008 წლის აგვისტოს ტრაგიკული მოვლენების აღწერისა და ტრანსლაციის დროს. მის-ის საინფორმაციო ფუნქცია მსგავს სიტუაციებში იქცევა რეციპიენტზე ზემოქმედების ემულირ-ნეგატიურ, თუნდაც მასიურ ფუნქციად.

მსგავს შემთხვევებში შეინიშნება დეტერმინაცია - აგრესიისა და ძალადობის განმეორება, რაც პარადოქსულია იმათთვის, ვისაც ის აღაშფოთებს, ვინც ვერ ურიგდება ბორტქებასა და სისასტიკეს.

გაგების, როგორც კომუნიკაციონისა და რეციპიენტის ხარისხით აზრობრივი იდეების, ბაზური ცოდნის აღწერისას, კულტურული კოდეზის ამა თუ იმ ხარისხით თანხედრას, აღნიშნავს აზრობრივი ლაკუნების, დაუთხეველობების წარმოშობის შესაძლებლობას, როდესაც გაგება არის არასრული ან ხდება კოგნიტიური დისონანსი. მეტიც, რეციპიენტის აღქმა, მისი სამყაროს სურათი იცვლება არა იმ მიმართულებით, რომლის პროგნოზირებასაც ახდენდა კომუნიკატორი. ამრიგად, შინაარსს, "რომელიც მკაფიო კონტრასტშია რეციპიენტის ფასეულობათა სისტემასთან, შეუძლია გამოიწვიოს ამ უკანასკნელში არა ასმილიაციური იდეა, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ სუბიექტი ძლიერდება იმ ცხოვრებისეულ პოზიციათა, სამყაროს მოდელის და ფასეულობათა ორიენტირების მიუღებლობაში, რომელიც მას თავს ახევევს" (პეტრევი 2002: 20-21). მოცემული შესაბამისა შესაძლოა ხედვობდეს არა მხოლოდ კონკრეტურ, არამედ ემულირ, შეფასებით დონესზე, რამაც დაამტკიცებდა საპირისპირო შედეგი შეიძლება გამოიწვიოს.

ვაში სარეკლამო რგოლი გართმულია მახვილგონივრულად, მაგრამ მიზანია, რომ მოსახლეობის ვიწრო ნაწილმა თუ იცის, რომ "წერო" ლიტერატულ ჯილდოს ჰქვია და იგივეა შემდეგ ფრანგულ მერიანტშიც: *il n'ya que Maille qui m'aïlle*, აქ კი მღოვრევა საუბარი. ამგვარად, რაიმე ბრენდის რეკლამირებისას ხშირია საკანონმდებლო წესების დარღვევა და ყურადღება ექცევა უფრო ეფექტურობას ან ვიზუალურ მხარეს, ვიდრე ფიქსირებულ კანონებს.

ჩვენი მიზანი იყო სარეკლამო სლოგანების პარადოქსულობის კვლევა. კვლევისას მივიღეთ იმ დასკვნამდე, რომ ერთი მხრივ, საჯარო ურთიერთობის სფეროში, როგორცაც გვევლინება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები და რეკლამა, უნდა ფუნქციონირებდეს სალიტერატურო ენა, მაგრამ, მეორე მხრივ, რეკლამა უშუალოდ ნებისმიერ ხერხს, რომელიც არ უნდა ლახავდეს სხვა სუბიექტების, მათ შორის სამეტყველო საქმიანობის ინტერესებს.

რეკლამის ფორმისა და შინაარსის ერთობლიობა მისი წარმატებული ფუნქციონირების აუცილებელი პირობაა. ამ ცნებათა შეუთანხმებლობის შემთხვევაში ასოციაციათა დონეზე ორპარტიულობა ვაწყდებით. ხშირად სარეკლამო სლოგანი განკუთვნილია ახალგაზრდა მომხმარებლისათვის. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ საქონლის მომხმარებელი არა მხოლოდ ახალგაზრდა მოსახლეობა, არამედ სხვადასხვა ასაკის ადამიანები, რომლებიც იძულებული არიან ყუბი უგღონ ხშირ შემთხვევაში მათთვის გაუგებარ რეკლამას. დღეისათვის რეკლამაში პარადოქსების პრობლემა გაცილებით მკაფიოდ დგება, ამიტომ სარეკლამო სლოგანების ანალიზი, მათი ეფექტურობისა და კანონზომიერებულობის შესაბამისობა განსაზღვრავს თითოეული ინდივიდის შემდგომ ენობრივ ქმედებებს, მის ორიენტაციასა და პოზიტიურ სამეტყველო საქმიანობას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბაევი 1973: Абасев В.И. Общегуманитарные аспекты теоретического языкознания. Известия АН СССР. Вып. 6-М.
2. ბალი 2001: Балли Ш. Французская стилистика. - М.
3. ბახტინი 1986: Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. М.
4. ბობროვსკაია 2007: Бобровская Г.В. Душевносмысленность в рекламных текстах. Волгоградский госуниверситет.
5. გრაუდინა... 2001: Граудина Л.К. Ширяева Е.Н. Культура русской речи: Учебник для вузов. М. НОРМА_ИНФРА.
6. მატანცევი 2002: Матанцев А.Н. Эффективность рекламы.-М.
7. მემდევევა 2003: Медведева Е. В. Рекламная коммуникация. М.
8. პეტრენკო 2002: Петренко В.Ф. Психосемантика ментальности: коммуникативный аспект.Сб. Проблемы медиапсихологии. М.
9. როზენბალი 1981: Розенталь Д.Э. Стилистика газетных жанров. МГУ.
10. ტრუბიციანა 2002: Трубицина Л. В.Средства массовой информации и психологическая травма. Сб. Проблемы медиапсихологии. М.
11. ჩერკასოვა 2007: Черкасова Л.Н. Парадоксы рекламного слогана. РГУ.
12. შშივა 2007: Шмига Ю.И. Современное состояние и перспективы исследования вопроса коммуникативной эффективности рекламы.Запорожский национальный университет.
13. პეშე 1995: Pecheux M. Language, semantics and ideology. London.

Natalia Surguladze (Batumi)

Paradoxes of Advertising Slogans

Discourse of Mass media means as a type of communication is based either on interaction between verbal texts or sign complex by which communicators communicate. It is an open process and enables the researches to study the process of communication in dynamics.

In modern life we are all influenced by advertising slogans. Disagreement and conflicts between individuals in the society are well-depicted in Mass media means.

We consider that Mass media means are not properly studied because of their variety, changeability and paradoxical character.

We constantly come across these means not only on a passive level, but we are always under their influence.

A PROBLEM OF THESIS AND ANTITHESIS

Austin noted that, there are many cases where explicit performatives do not refer to the speaker, as in the following examples:

- (a) The company hereby undertakes to replace any can of Doggo-Meat that fails to please, with no questions asked
- (b) It is herewith disclosed that the value of the estate left by Marcus T. Bloomingale was 4,785,758 dollars and others where the addressee is not the *target* as in
- (c) Jonny is to come in now

However such examples were handled, they would considerably complicate the performative hypothesis. For unless the performative clause has strictly definable properties, it will be impossible to specify it uniquely in syntactic terms; and if that can't be done then the very special, indeed extra-ordinary, syntactic rules that apply just to performative clauses (notably, wholesale performative clause deletion) can't be properly restricted. One such crucial defining property might be that the performative clause is always the highest clause in any sentence. However, examples like (d) seem to be clear counter-examples to such a generalization:

(d) We regret that the company is forced by economic circumstances to hereby request you to tender your resignation at your earliest convenience

Proponents of the PH are forced by such examples either to entertain otherwise unmotivated rules of "performative clause lowering", or to claim that the illocutionary force of (d) is in fact assertoric, and only by pragmatic implication a request.

Further problems arise from the fact that many sentences seem to involve more than one illocutionary force. For example, (e) has a non-restrictive relative clause that is clearly assertoric in force despite being embedded within a question:

- (e) Does John, who could never learn elementary calculus, really intend to do a PhD in mathematics?

If every sentence has only one performative clause, it would seem to be necessary to derive (f) from an 'amalgamation' of two distinct derivations. Similar difficulties arise even with tag-questions like:

- (f) Wittgenstein was an Oxford philosopher, wasn't he?

where the tag carries a question force that modifies the assertoric force of the declarative clause. And even where we have one unitary syntactic clause in surface structure, in order to capture the intuitive illocutionary force we may have to hypothesize a conjunction of two underlying performative clauses. Thus (g) has been analyzed as having an underlying structure similar to (h) :

- (g) Why don't you become an astronaut?
- (h) I ask you why you don't become an astronaut and I suggest that you do

But clearly a better paraphrase would be:

(i) I ask you why you don't become an astronaut, and if you can think of no good reasons why not, I suggest that you do

Yet clearly (i) is not syntactically related to (g). There therefore seem to be distinct limits to the extent to which one can hope for illocutionary force to be mirrored in syntactic structure.

But perhaps the most important syntactic objections to the PH are the following. Firstly, it would require an otherwise atypical and unmotivated rule of performative deletion in the majority of cases (for all implicit performatives), and much more complex rules, again not independently motivated, to deal with cases like (d-g). Secondly, exactly the same reasoning that led to the positing of the performative clause in the first place leads to arguments that undermine it. For example, the same anaphoric arguments that were discussed above as motivation for the performative analysis, lead to the conclusion that there must in fact be a clause still higher than that, and so on and so on

conditioned. Even the facts about the adverbs that seem to modify implicit performatives, do not in fact support the PH (Boer & Lycan, 1978). For performative adverbs unfortunately turn up in syntactic locations that are not easily reconciled with the claim that they modify the highest (performative) clause (Mittwoch, 1977). Note, for example, the following possible locations for *frankly* :

- (j) It's because, frankly, I don't trust the Conservatives that I voted for Labour
- (k) I voted for Labour because I tell you frankly, I don't trust the Conservatives

There seem to be no independently required syntactic apparatus that can be held responsible for lowering these adverbs from their hypothetical location in the performative clause into the embedded clauses in which they in fact appear. In the case of (k), one might try to rescue the hypothesis by claiming that there are in fact two performative clauses and *frankly* modified the second, as in (l):

- (l) I tell you that I voted for Labour because I tell you frankly I don't trust the Conservatives

But that of course gets the semantics of the *because*-clause wrong : (l) asserts that I'm telling you something because I'm telling you something else, which is not the meaning of (k) at all. Finally, as we shall see when we come to talk of indirect speech acts, the syntactic mechanisms that are required to handle those phenomena are powerful enough to entirely replicate the effects of the PH without actually having performative clauses.

For all these reasons, and others, Antithesis cannot be considered an adequate theory of illocutionary force. It fails both on internal grounds, because it leads to semantic and syntactic incoherencies, and on external grounds because it fails to capture the basic intuitions that led to the theory of speech acts in the first place .The collapse of Antithesis would appear to leave Thesis unassailed, though not without its own problems. For of course it inherits in part the problems with the evaluation of performative adverbs, and is obliged to offer some pragmatic account of all the distributional phenomena that prompted the PH in the first place. No such account has been worked out in detail, and in general there has been surprisingly little recent thought on how the apparent pragmatic conditioning of syntactic facts should be accommodated within a general linguistic theory.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლევისონი 1978: Levinson, S. C. (1978). *Sociolinguistic Universals*. Unpublished paper. Department of Linguistics, University of Cambridge.
2. ლოუსი 1969: Lewis, D. (1969). *Convention*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
3. ლიბერმანი 1973: Liberman, M. (1973). *Alternatives*. *Proceedings of the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, pp. 346-55
4. ლიჩი 1974: Leech, G. N (1974). *Semantics*. Harmondsworth: Penguin Books.
5. მიტჩელი 1975: Mitchell, T. F. (1975). *Principles of Firthian Linguistics*. London: Longman.
6. მორგანი 1977: Morgan, J. L. (1977). Observations on the pragmatics of metaphor. In Ortony (1979a:136-47).
7. მორისი 1946: Morris, C.W. (1946). *Signs. Language and Behavior*. Englewood Cliffs,NJ: Prentice Hall.

ეკატერინე თოფურია (ქუთაისი)

თეზისისა და ანტითეზისის პრობლემა

სატატია სათაურით „თეზისი და ანტითეზისი“ ეხება თანამედროვე ლინგვისტიკის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სფეროს პრაგმატიკას, კერძოდ სამეტყველო აქტთა თეორიას. ჯ. ოსტინის თეორიისა და ლოჯიკის პოზიტივიზმის კრიტიკიუმიდან გამომდინარე ნებისმიერი სამეტყველო აქტი შეიძლება განხილულ იქნას სიმართლემცდრობის პრინციპით. შესაბამისად არსებობს პირდაპირი და ირიბი სამეტყველო აქტები შესაბამისი მახასიათებელი ლინგვისტური და ექსტრალინგვისტური ოპერაციული სტრუქტურით.

აზრის ცვალებადობა თარგმანში

რას ნიშნავს აზრის ცვლებადობა ? პირველ რიგში იმას, რომ ერთ სიტყვას შეიძლება ჰქონდეს განსხვავებული, ზოგჯერ საპირისპირო მნიშვნელობაც. აზრის ცვლებადობა განსხვავდება ორაზროვნებისაგან, რისი გათვალისწინებით გარეშე ინტერპრეტაცია ანუ თვით ტექსტის გაგების პროცესი შეიძლება ორაზროვანი გახდეს. სამაგყროდ, პოლისემანტურობა, ერთი და იმავე ტექსტის შიგნით მრავალი შესაძლებელი მნიშვნელობის არსებობას გულისხმობს. საკითხს აზრის შესახებ დიდი ხნის ისტორია აქვს. იგი ბევრი მეცნიერების კვლევის საგანია. ჩვენი მიზანია აზრის ცნება განვიხილოთ ტრადუქციოლოგიის პლანში, ამიტომ შევეცდებით პასუხი გავცეთ დასმულ კითხვას ტექსტის ლინგვისტიკის, სემანტიკისა და სემიოტიკის თვალსაზრისით, რომ გავიგოთ თუ როგორ ფუნქციონირებს ტექსტი, რა არის მისი მექანიზმები, სად გადის ზღვარი ტექსტის გაგებასა და კომუნიკაციას შორის, რათა განვსაზღვროთ თუ როგორ შეიძლება აისახოს აზრის ცვლებადობა თარგმნის პროცესსა და თარგმნის დეფინიციასზე, იმის გათვალისწინებით, რომ თავისი ცნებით თუ ფორმალური განსაზღვრებით, აზრი თარგმანის მამოძრავებელი ძალაა. მთლიანობაში ეს საკითხი ეყრდნობა სამ ძირითად ცნებას, რომელიც უმბერტო ეკომ თავის ნაშრომში «Les limites de l'interprétation» (ეკო 1992:73) გამოყო. ის გულისხმობს: მკითხველსა და ავტორს, ღია და დახურულ ტექსტს და განსხვავებას სამ ინტენციას შორის. ესენია: *intentio auctoris*, *intentio operis* და *intentio lectoris*.

აზრის ცვალებადობა და აზრის აგება. როგორ აგებს აზრს მოსაუბრე, ანუ რა არის *intentio auctoris* ? რისი ვადმოცემა სურს მას, რა სტარტეჯიას იყენებს მის მისაღწევად ? ამ ქმედების განხორციელება მხოლოდ მოსაუბრეზე არ არის დამოკიდებული. ის დამოკიდებულია ავტორზე კომუნიკაციისა და ენობრივი სისტემის ფუნქციონირების მეთოდზე. ამ ორ სფეროში შეიძლება მნიშვნელოვანი ფაქტორები გამოვლინდეს, რომლებიც აზრის ცვლებადობას იწვევს. ცნობილია, რომ ერთი სამეტყველო ჯგუფი არ შეიცავს აზრს, ის არ გამოიძინარეობს სიტყვების უბრალო დაჯგუფებისაგან. ის გამოიძინარეობს იმპლიციტური მნიშვნელობებისაგან, რომლებიც ჩვეულებრივ დისკურსს ახასიათებს. უმბერტო ეკომ მიიჩნია, რომ ტექსტი იმპლიციტური აზრის ქსოვილია (ეკო 1985 წწ). სხვაგვარად რომ ვთქვათ, აზრი შედგება იმპლიციტური ელემენტებისაგან. იმპლიციტური მნიშვნელობის წარმოქმნის მიზეზი სხვადასხვაგვარია. ლიტერატურულ ტექსტში საქმე შეიძლება ეხებოდეს ესიპეტიკურ მხარეს, რომელიც სიტყვის სტრუქტურას მართავს და გამოიხატავს მრავალსიტყვობას. ზოგჯერ მოსაუბრე, რომელმაც იცის, რომ მსმენელს მსგავსი ინფორმაცია გააჩნია ფიქრობს, რომ ზოგიერთი მონაცემის მითითება ზედმეტია. მეტყველების ეკონომიის პრინციპს იქამდე მიყვართ, რომ ყველაფერი რაც გამონათქვამის გაგებისათვისაა აუცილებელი, შეიძლება ნაგულისხმევი იყოს, განსაკუთრებით ექსტრალინგვისტიკური რეალობითა და მეტყველების აქტის სინტაქსით ჩანაცვლებით დროს. აზრის გასაგებად საჭიროა გათვალისწინებულ იქნეს გამონათქვამის ყველა ელემენტი. ინფორმაციის მიღებისას, თუკი იმპლიციტური მნიშვნელობა მოლოანად ან ნაწილობრივ არ არის გაიზარებული შესაძლებელია, რომ გაუგებრობამ იწინის თავი. არსებობს დისკურსის ისეთი ტიპები, რომლებშიც აზრი ბუნდოვანია. მაგალითად, პატარა მოყვლების ტექსტებში (ანდაზა, მაქსიმა) აზრი აღრეულია წარმოდგენილი სიტყვების მნიშვნელობებისაგან. იგივე შეიძლება ითქვას კანონებსა და იურიდიული ტიპის ტექსტებზეც, რომლებშიც კანონმდებლის სურვილი საკმაოდ ზოგადი ფორმულირებით გამოიხატება, რათა არ დაირღვეს გადაწყვეტილების საყოველთაო ბუნება. ლიტერატურული ტექსტის მუდმივობა მისი იზოტოპების კომპლექსური ბუნებიდან გამოიძინარეობს, რაც მისი მრავალჯერ წაითხვის საშუალებას იძლევა. ტექსტი შეიძლება იყოს ღია და დახურული. ეკო (ეკო 1985: 7) ახდენს ტექსტების კლასიფიკაციებს ორ დიდ კატეგორიად. ტექსტი დახურულია, თუკი ავტორის მიერ გათვალისწინებული ტექსტის წყობა მხოლოდ ერთი ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევა. ასე მაგალითად, რამე სახის ინსტრუქცია, სამსარეულოს რეცეპტი ან კონტრაქტი. ყველა მათგანი დისკურსის სახეობებია, რომლებშიც პრინციპში აზრის ცვლებადობა შესაძლებელია. სამაგიეროდ ტექსტი ღიაა, როდესაც მრავალმნიშვნელოვანია და იძლევა მრავალჯერადი წაითხვის შესაძლებლობას. დაწერილი ან უკატორი ტექსტი ავტონომიურია. ეკო საუბრობს *intentio operis*-ზე. ეს კი ტექსტის ის უნარია, რომელიც ავტორისაგან დამოკიდებულად არსებობს. ამ თვალსაზრისით თვალსაჩინო მაგალითია ლიტერატურული ტექსტი. მნიშვნელოვანი ისაა, რომ ტექსტი მისი სტრუქტურის დარღვევის გარეშე

ახალი ხედვის საშუალებას იძლევა. ყველაზე უკეთესად ასეთი შემოქმედება შეიძლება პოლიტიკურ ტექსტზე განხორციელდეს.

აზრის ცვალებადობა და აზრის გაგება. ტექსტი მკითხველმა უნდა გაიგოს. ეკოს (ეკო 1985: 66-7) თქმით, ტექსტი ზარბაზი მქაქანისშია, რომლის ამოქმედებას ვიღაცის დახმარება ესაჭიროება. *Intentio lectoris*, ეს მკითხველის წელია, რომელიც ტექსტის ფუნქციონირებასა და მისი მნიშვნელოვანი არის გამოყოფას ესმარება. ალბათ, ცვალებადი ერთეული, რომელიც ხელს უწყობს აზრის ცვალებადობას. ამას ორი მნიშვნელოვანი მოსესი აქვს. პირველი იქიდან გამომდინარეობს, რომ ტექსტის ინტერპრეტაციის დროს აზრის აღმსისას, მკითხველი ტექსტში საკუთარ პირველ თვისებებს, ცხოვრებისეულ გამოცდილებას, ცოდნასა და იდეოლოგიას ასახავს. უმარავი ფაქტორი არსებობს, რომელიც ტექსტის ხედვას განაპირობებს და რომლის მნიშვნელოვან დაზოკედულია მკითხველის მიერ მის გაგებაზე ტექსტის თავისუფალი გამოყენების დროს მკითხველმა შეიძლება მოლიანად შეცვალოს ტექსტის თავდაპირველი აზრი. თითო სამეცნიერო ტექსტი, რომლის დანიშნულება თავიდანვე ცნობილი, არა დაიცული ასეთი ტიპის გადახრისაგან. მოხსენება მემკვიდრეობითი უჯრედების შესახებ, რომლებსაც ემბრონისაგან გამოყოფენ, განსხვავებულად იქნება აღქმული სხვადასხვა სპეციალობის მქონე ადამიანების მიერ. მეცნიერისათვის იგი სამედიცინო კვლევაში წინასწარ მოასწავლებს, მომღვარი აღწერილობა, ხოლო კბითი დადავებულისათვის კი იმდენს მიმცემია. ინტერპრეტაცია აუცილებლად სუბიექტური იქნება. როდესაც ტექსტს უფრო მიზანმიმართულად იხილავენ, პირი, რომელიც მის ინტერპრეტაციას ახდენს, ითვალისწინებს იმ ინფორმაციას, რომელიც მას გაანჩნია. ის, რაც ხსნის ერთი და იმავე ლიტერატურული ტექსტისადმი სხვადასხვა მიდგომას, არის *intentio operis* *intentio lectoris*-თან ერთად, რომელზეც უკეთესად გეჰონდა საუბარი. ამგვარად, ინფორმაციის მიღებისას, ინტერპრეტაცია სცილდება ნათქვამს. როდესაც სახელმწიფოს მეთაური ან სახელმწიფოს რომელიმე მოხელე აზრს გამოთქვამს, მისი ნათქვამი იმ წუთისვე უთითოთადამორიცხავი კომენტარების ობიექტი ხდება. თითოეული ახდენს თავისებურ შეფასებას. როგორი შინაარსის ტექსტიც არ უნდა ავიღოთ რელიგიური, ლიტერატურული, პოლიტიკური, გინდაც უბრალო დილომატიური დეჰემა, ყველა შემთხვევაში, ამგვარმა ქმედებმა შეიძლება დაწერილი ტექსტში აზრის გადაადგილება გამოიწვიოს. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ტექსტის აზრი გამომდინარეობს სამი შემოხსენებული ინტენციის ურთიერთქმედებით და ინტერპრეტაციულ პროცესში აზრის ცვალებადობა მათი თანაბარი განაწილების შედეგია. ცვალებადობა მათ თავად აწონასწორებს მეტყველებისა და თქმატიკის თავისებურებიდან გამომდინარე.

აზრის ცვალებადობა და თარგმანი. დაუკავშიროთ აზრის ცვალებადობის პრობლემა პირდაპირ მთარგმნელობით საქმიანობას. გაუანაღოთ ალწერილი სიტუაციის მნიშვნელობა, განესაღდროთ მათ თავად თარგმანი ხომ არ არის აზრის ცვალებადობის მიზეზი. პირველი საკითხი ეხება მთარგმნელის იმ სუკროში შტვარს, რომელიც დაუარულია ორი ინტენციის *intentio auctoris* და *intentio operis*. რაც შეეხება *intentio lectoris*-ს, ანუ მკითხველის ტექსტში ჩართვას, ორი ფორმით როგორებიცაა სუბიექტურობა და კრიტიკული ხედვა, მინიმუმამდე უნდა იქნეს დაყვანილი, რადგანაც მთარგმნელს უფლება არა აქვს არც გამოანათქვამი შეცვალოს უნდა არც თავისი აზრი გამსაბატოს. მოსამსაღდებელ ფაზაში, მან განსახილველი საგნის სემატიკური შინაარსი და ბუნება უნდა შეაფასოს, რათა კრიტიკული ანაღოსის მეშვეობით სრულყოფილი ტექსტის აღქმა და ინტერპრეტაციის მეშვეობით ტექსტში ოპოუს დახმარება. ყველა შემთხვევაში, უნდა მოხდეს მთარგმნელისა და ავტორის შერწყმა, რადგანაც საქმე ეხება მიყრდნობის გარეშე ნათქვამის ინტერპრეტაციას. იგი არ უნდა დაემსგავსოს კრიტიკოსს. მთარგმნელი სანიშნუში მკითხველი უნდა გახდეს, რომელზეც გათვლილია ტექსტი. მთარგმნელის მიერ განხორციელებული კითხვის პროცესი, რომელიც გულისხმობს სოგად და ინტერპრეტაციულ მიდგომას, მიმართულია ტექსტში მოცემული ინტენციის საიდენტიფიკაციოდ და ის განსხვავდება ჩვეულებრივი კითხვისაგან, რომელიც ხან სუბიექტურია ხან კრიტიკული. ფრანსუა რასტიემ თავის ნაშრომში « *Sens et textualité* » (რასტიე 1989: 32) დაგვანახა, რომ აზრი მუდამ გაუგებარი რიფია. იგი შეიძლება სოგიერთი ელემენტის გათვალისწინებით უშეცდომოდ იქნეს გაგებელი. საქმარისია ჩვეულებრივი საუბარის დაუაყვირდეთ, რომ დაგვადგინოთ, სოგიერთი ნაკლოვანების მიუხედავად სისტემა ფუნქციონირებს ხან რომ ჩვენ სხვისი ნათქვამი გვესმის. თუკი ინფორმაცია ჩვენამდე დიდი დანაკარგების გარეშე აღწევს, ეს იმას ნიშნავს, რომ სოგიერთი ფაქტორი ამარტივებს მის გადაადგილებას. იმ საშუალებებს შორის, რომლებიც აზრის კონკრეტისაციას ახდენს, არსებობს ენის ფუნქციური სისტემა, რომელიც გამოყენებით ინდივიდუალურია, თუმცა სოციალური შეთანხმებიდან გამომდინარეობს. წარმოიქმნება მეტყველება და ამ მეტყველების სპეციფიკური სტრუქტურა. არსებობს უმარავი ენობრივი, სიტუაციური, დისკურსული ინტენციები, რომელთაც უნარი შესწევთ ხელს შეუშალონ აზრიდან გადაციდნას, რომლითაც ხდება ნათქვამისა და მოლოდინის ზღვარის განსაზღვრა. უმბერტო ეკო თავის ნაშრომში « *Les limites de l'Interpretation* » (ეკო 1992:130) წერს: « მას შემდეგ, რაც ტექსტი

შეიქმნება, შესაძლებელია მას ვათქმევინოთ უამრავი რამ, ზოგჯერ განუსაზღვრელად ბევრი, მაგრამ კრიტიკული თვალსაზრისით შეუძლებელია და გაუმართლებელი მას ვათქმევინოთ ის რასაც ის არ ამბობს. ზოგჯერ ტექსტი იმაზე მეტს ამბობს, ვიდრე ავტორს წარმოუდგენია, მაგრამ ნაკლებს, ვიდრე ბევრ თაყვანსაყვებელ მკითხველს სურს. » ინტერპრეტაცია დამოკიდებულია იმაზე თუ რამდენად ღიაა ტექსტი. ინტერპრეტაციის დროს ორიგინალის თვითმყოფლობა და კოპეზია უნდა იქნეს დაცული. რაც შეეხება მთარგმნელს, ავტორის გეგმის მიხედვით, ის ახდენს მხოლოდ იმის კონსტრუქციას, არის თუ არა ტექსტი ღია. იგი ცდილობს ამის დაცვას იმისათვის, რომ მისი თარგმანი სხვა კულტურაში გასაგები გახდეს. აზრი შეიძლება იყოს ორგანი. ერთი, რომელიც გამოიყოფა ავტორის ნათქვამიდან და რომელიც შეესაბამება *intention auctoris*-ს და *intention operis*-ს. მეორე, ფარული აზრი, რომელიც გათვლილია მკითხველზე, სხვა სიტყვებით, რომ ვთქვათ *intention lectoris*-ზე. პირველი აზრი მყარია, პირდაპირი, სიტყვასიტყვითი, რომელსაც ემატება ყველაზე ტრენდენციური ინტერპრეტაციაც კი. თარგმანში, ავტორის განზრახვა გადმოიცემა, ის აზრი, რომელიც შეიძლება ეკალიფიცირებულ იქნეს როგორც «სიტყვასიტყვითი». ამის შესახებ 1984 წელს დანიცა სელესკოვიჩი თავის სტატიაში წერდა «თარგმანი გამოყოფს იმას, რასაც თითოეული ხედება იმ სიტყვიდან, რომელიც მისკენაა მიმართული ანდა იმ ტექსტიდან, რომელიც მისთვისაა განკუთვნილი. ეს არის იმ სიტყვების ანდა ტექსტის აზრი, რომელსაც მთარგმნელი გარდაქმნის თავისი ეკლესიის საგნად, მას არც ენა, არც ავტორის გადაწყვეტილება აინტერესებს, არამედ ის, რასაც მისი ნათქვამი გადმოსცემს». (სელესკოვიჩი 1984 264) თარგმნის ინტერპრეტაციული თეორია მოითხოვს, რომ აზრის გაგებისას ენა სიტუაციასა და კონკრეტულ ცოდნას დაუკავშიროთ. მთარგმნელის მიერ აზრის გაგება უნდა მოხდეს რაციონალურად და არა სუბიექტურად. მართალია, თავიდან მთარგმნელი მკითხველად გვევლინება. იგი ტექსტს იხილავს თავისი გამოცდილების, ცოდნის, განათლების, ემოციურობის შესაბამისად. იგი ცხოვრობს ამა თუ იმ დროს და მიეკუთვნება რომელიმე სოციალურ ჯგუფს. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ამ ყველაფერმა ზუგაველენა უნდა მოახდინოს თარგმანზე, რადგანაც მთარგმნელმა სხვისი აზრები უნდა თარგმნოს. თუკი მთარგმნელის მისია აზრის აღდგენაა, ამის განხორციელება მას მხოლოდ ეკვივალენტური ფორმების მეშვეობით შეუძლია, რადგანაც ენები თავიანთი ბუნებით განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ხელახალი ფორმულირების ნებისმიერი სტრატეგია ეფუძნება არჩევანის ცნებას. იმ შეთანხმებას, რომელიც არსებობს ორიგინალის მოთხოვნებსა და სხვა ენაზე მისი განხორციელების შესაძლებლობას შორის. სწორედ გამონათქვამით და არა აზრით ელინდება მთარგმნელის შემოქმედებითი უნარი. თუმცა, ამ თვალსაზრისით მთარგმნელი სრულიად თავისუფალი როდია, რადგანაც მან უნდა დაიცვას აზრსა და ფორმას, ცნებითსა და ემოციურს შორის არსებული მიმართებები. ისმის კითხვა: მთარგმნელობითი პროცესი თავად ხომ არ არის აზრის ცვალებადობის წარმოქმნელი? მრავალი მიზეზის გამო თარგმანი არ არის და არც შეიძლება იყოს ორიგინალის ზუსტი ასლი. თარგმანი, ნებისმიერი კითხვის პროცესის მსგავსად ინტერპრეტაციული პროცესია, რომელიც შეიძლება წარმატებით შესრულდეს თუკი მთარგმნელი იფარგლება ჩვენს მიერ ზემოთ განსაზღვრული არეალით. თვით შემოქმედებით პროცესში თარგმანი გონივრულ საქმიანობად რჩება, მაგრამ თუ წესებს არ დაიცავთ, თარგმანი აზრის ცვალებადობის მიზეზი გახდება, რამაც შეიძლება თავდაპირველი აზრი დაამახინჯოს, რაც უფრო იმ პროცესს შეაფერხებს, რომელმაც საბოლოო მიზნადვე უნდა მივიყვანოს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ეკო 1985 Eco Umberto « Lector in fabula » Trad. M. Bouzaher. Paris :Grasset.
2. ეკო 1992 : Eco Umberto « Les limites de l'interprétation ». Trad. M. Bouzaher. Paris : Grasset.
3. რასტიე 1989 : Rastier, François. *Sens et Textualité*. Paris : Hachette.
4. სელესკოვიჩი...1984 : Selescovcich Danica. Lederer Marianne. Interpréter pour traduire. Paris: Didier Érudition.

ნანა სტამბოლიძე, ანზორ აბუსერიძე (ბათუმი)

ენა როგორც ისტორიული და სოციალური ფენომენი

ენა უმნიშვნელოვანესი ფენომენია, რომელიც პიროვნების, ადამიანთა სოციალური, ერისა და თეთი კაცობრიობის პირველად და სრულიად აუცილებელ საფუძველს წარმოადგენს. ენა, როგორც გახალისებთ დაკვირვებისა - ამბობს ილია ჭავჭავაძე, - ყველაზე უფრო შემოსილებული და ყველაზე ხანგრძლივი მოქმედა ცივილიზაციის ისტორიისათვის, რადგან უფრო - უფრო შემთხვევაში ერთობა ენისა მოასწავებს ერთობას კულტურისა (ჭავჭავაძე 1987: 21) და ცივილიზაციის ეს ყველაზე ხანგრძლივი მოქმედი ყოველთვის განიცდის ცვლილებებს, თუმცა ისევ ილიას სიტყვებით რომ ვთქვათ, არ არის ქვეყანაზედ რომელიმე ენა, რომ ჭკნებით ეველოს. ყველაისათვის ცნობილია, რომ ბევრი ათათასი წელიწადი გაივლიდა, ვიდრე ადამიანი ენას შექმნიდა სამეტყველო. ეს შემოქმედი ძალა მეტყველებისა უფროსაქლებად სწარმოებს მას შემდეგ, რაც ისტორიულ ხანაში დაიწყო ადამიანმა (იქვე: 74).

თუ როგორ იქმნებოდა პირველი სიტყვები, ამით ინტერესდებოდნენ ყველა დროის სწავლულები და მეცნიერები. ცნობილია, რომ დემოკრიტეს მეცნიერული ინტერესი ვრცელდებოდა ენის წარმოშობის პრობლემაზეც. ის და არისტოტელე თვლიდნენ, რომ ენა შეიქმნა შედეგად წარმოშობა, განსხვავებით შთაფარებასა და ეპიკურესაგან, რომელთა აზრით ენა საგანთა ბუნებრივადანა წარმოშობილი (კუკუა 1988: 168). პუმპოლდტის თანახმად, ენა არის ადამიანის სულში ბუნებრივად წარმართული პროცესი, რომლის დროს ბგერებისა და წარმოდგენების შეერთების გზით მიიღებიან სიტყვები, რომელთა დეტალური მნიშვნელობა წარმოადგენს ცნებას. ენის აღქმა უკიდურესი შესწავლისათვის აუცილებელია ადამიანის ცნობიერებასთან და აზროვნებასთან, კულტურისთან და სულიერ ცხოვრებასთან მისი მჭიდრო კავშირის გათვალისწინებასთან (გამყრელიძე 2003: 465).

გერმანული სიტყვის ისტორია იწყება ინდოგერმანიკული ენებიდან. ამ ოჯახში ერთიანდებიან ენები, რომელთა დეტალური მარაგიც მეტნაკლებად ემთხვევა ერთმანეთს. გერმანიკულ ენებში განსაკუთრებით დასავლეთ და სამხრეთ გერმანიკულში, აგრეთვე გოთურში არსებობდა ლათინურიდან და კელტურიდან სიტყვები, რაც იმას მოწმობს, რომ მაშინდელ პერიოდშიც არსებობდა ნახესხები სიტყვები.

იორგ მაიბაუერი გერმანული ენის ისტორიაში იმ კონტაქტურ სიტუაციებზე მიუთითებს, რომლის საშუალებითაც მოხდა გერმანულ ენაზე კელტური, ლათინური, ფრანგული, იტალიური, ესპანური, ინგლისური და სლავური ენების ზეგავლენა (მაიბაუერი 2007: 329).

მე-7-11 სს. გერმანულ ენაში დამკვიდრდა ბევრი რელიგიური ტერმინი. ძველ ზემო გერმანულ პერიოდში საკირო იყო ამ სიტყვების კარგი ინტერპრეტაცია, რადგან მოგვიანებით გასაგები ყოფილიყო ისტორიული ენობრივი პროცესები. ეს ყველაფერი მოწმობს იმას, რომ მაშინდელ პერიოდში იყო ცდა იმისა, შექმნილიყო ხალხური ენა და შექმნილიყო აგრეთვე გერმანული დამწერლობა. ლათინური სიტყვების გადმოგერმანულება საფუძველი იყო იმისა, რომ მე-8 ს. შოიქინა გერმანულენოვანი ლიტერატურა. ეს არის ლათინური ტექსტების გლოსირება. ლათინური სიტყვების გადმოგერმანულების ნაყოფი მაგალითია ზოგიერთი გერმანული სიტყვის ეტიმოლოგიური ანალიზი. მაგალითად, გერმანული სიტყვა *der Ahorn* ენათესავება ლათინურ *Acer*-ს. იგი წარმოიქმნა მეტაფორული გადართვის გზით (ფოთლების ფორმის შესაბამისად) ლათინურში ნიშნავს „მახვილი“, „ბასრი“ და აღეს თანამედროვე გერმანულში ფორმაშეცვლილი სახით გვევლინება. ჩვენში ინტერესს იწვევს მისი ქართული შესატყვისი „ნეკერხალი“, რომელიც ბაღებს გვებს მისი ლათინურიდან შესაძლო წარმოშობის შესახებ. ისმის კითხვა რა შესაძლო კონტაქტები შეიძლება ყოფილიყო ამ ტერიტორიაზედ არამეზოპოლურ ქვეყნებს შორის, რომელსაც შეეძლო გამოეწვია ქართულში ლათინური ძირის დამკვიდრება და მისი ქართული იერსახის მიცემა. ვარაუდობენ, რომ ისტორიულად ენაში ყველაზე მეტი ცვლილებები ფიქსირდება ჯვაროსნული ომების დროს ხალხთა ტომების შერევისას. ენა არაა უცვლელი სისტემა, ამიტომ ადვილი შესაძლებელია როგორც ახლა, ისე ადრეც სხვადასხვა ხალხისა და კულტურების კონტაქტებს ზეგავლენა მოეხდინა ერთმანეთის ენებზე. რასაც შეეძლო გამოეწვია სიტყვების ანალოგიური ფორმების წარმოშობის შესაძლებლობა, რაც ენაში ახალი სინტაქსური კონსტრუქციებით, სხვადასხვა კატეგორიების სიტყვის, ძირის, ფონემის, მორფემის შეყვლით გამოიხატება. ენის ისტორიულ ცვლადობას ხელს უწყობს სხვა ფაქტორებიც (მიგრაციები), რომლებიც განაპირობებენ ენების გავრცელებას მსოფლიოს სხვადასხვა მხარეში.

ენაში ხალხთა კონტაქტების შედეგად განვითარებული სიტყვებისა და შესაბამისად მნიშვნელობების ბევრ მაგალითს მოვიყვანო, თუ სიტყვის ეტიმოლოგიური კვლევის კვალს მივყევით. მაგალითად: გერმანული სიტყვა das Tuch (ტყუელ და საშუალო ზეოგერმანულში touch) სხვა ენის ლექსიკონში განმარტებულია, როგორც ოთხკუთხა ნაკერი, რომელსაც გარკვეული მიზნისათვის იყენებენ. (viereckiges, gesamtes Stück Stoff, u.ä. für bestimmte Zwecke.) აღნიშნულ სიტყვას ჩვენ უნაკეშირთუვ ებრაული წარმოშობის სიტყვა-ბეთუხ(-)ს, იდიშის ენაზე Beutlich(-) sicher, ებრაულ ენაზე beutah-wohlhabend, vermögend, რაც შეესაბამება, ქონების მქონეს, მიღიარს ნიშნავს. მოტივაცია თითქოს დაკარგულია, მაგრამ ამოსავალი მნიშვნელობის მიღება შესაძლებელია, თუ დავაკვირდებით, რომ ნაკერი, ქსოვილი და მისგან განვითარებული კომპოზიტები: Taschentuch, Kopftuch (ცხვირსახოცი, თავსაფარი) და ა.შ. გარკვეულწილად ისტორიულად შეიძლება დაკავშირებული ყოფილიყო ქონებრივ შესაძლებლობასთან. აქედან ქცევა, რომელსაც თანამედროვე გერმანულში იყენებენ „gut betucht sein“ (მდიდარი, შეძლებული). ჩვენ ებრაული წარმოშობის სიტყვისა და ძველ და საშუალო სემოგერმანულში არსებული სიტყვების კავშირმა ასოციაციურად მიგვანიშნა ქართულში არსებულ ქცევასთან „ფარნა-ატლასი შორთული“ (დბა-ატლასი შორთული), რაც ფუნქციური თვალსაზრისით გერმანული ქცევის იდენტურია, რადგანაც საკულისხმოა, რომ ნაკერი, შესაბამის და საერთოდ ქსოვილი ისტორიულად ალბათ საქართველოშიც გარკვეულწილად ქონებრივ შეძლებულობაზე და სიმდიდრეზე მიუთითებდა.

ენობრივი სისტემის ცვალებადობა დროში ნათლად ჩანს კონკრეტული ენის სხვადასხვა პერიოდის წერილობითი ძეგლების შედარებისას. ამა თუ იმ ენაზე მოლაპარაკისათვის შესაბამის უძველეს წერილობითი ძეგლი შეიძლება ისევე გაუგებარი იყოს, როგორც რომელიმე სხვა ენის ნიმუში. საშუალო სემოგერმანული პერიოდის ტექსტის თარგმნისას სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის ახსნით შევცდილია მთლიანობაში მისი შინაარსი თავისუფლად გავიგოთ, ხოლო ძველ სემოგერმანულის ტექსტების გაგება კი თითქმის შეუძლებელია. მე-14 სსს ტექსტის გაგების პრობლემაზე ლაპარაკობს იორგ მაიბაუერი (მაიბაუერი 2007: 3), როცა მას მაგალითისთვის ტოლმოლენშმიტელის ტექსტის ნაწყვეტი მოჰაყავს. რაც უფრო ძველია ტექსტი, მით უფრო მეორეობის მიხედვით გაგების შესაძლებელია. გარდა უამრავი ოროთგაფიული განსჯებისა პირველ ტექსტის შემთხვევაში მაიბაუერი ხაზს უსვამს სოფიურ სიტყვასა და სიტყვათა ფორმას, როგორიცაა geteuft gon, Kindertöffe an Götter, რომელიც თანამედროვე გერმანულში აღარ გამოიყენება. საკულისხმოა აგრეთვე, რომ სიტყვა Tauff-ტექსტში მამობითი სექსისაა (im Tauff), ხოლო თანამედროვე გერმანულში მღვდლობითი – (die Taufe). ძველი ტექსტების გაგება სხვა მხრივ იმტომ ძნელდება, რომ იქ გამოყენებული სიტყვები თუ სიტყვათა ფორმები დღევანდელი გერმანულისთვის უცნობია, ამის საპირისპიროდ კი არსებობს ბევრი სიტყვა, რომლებიც ბოლო დროს შეიქმნა და ისინი ასეთივე გაუგებარი იქნებოდა შუა სემო გერმანულზე მოლაპარაკეთათვის. მაიბაუერს მოჰყავს ორი სიტყვა: Elchtest და Hendy, რომლებიც (ყოველ შემთხვევაში ამ მნიშვნელობებით) ძველ ლექსიკონებში არ აღინიშნებან.

ხშირად ძველ ტექსტებში შეგხვდება ჩვენთვის ნაცნობი სიტყვები, მაგრამ აღმოჩნდება, რომ ისინი დღეს სხვა მნიშვნელობის მატარებლებია, ყიდრე ეს ენის განვითარების ადრეულ ეტაპზე იყო. ამის თვალსაჩინო მაგალითია სიტყვა „Arbeit“. რომელსაც ძველ სემოგერმანულში და საშუალო სემოგერმანულში სხვა მნიშვნელობა ჰქონდა, ყიდრე თანამედროვე გერმანულში აქვს. მაიბაუერს მოჰყავს მაგალითები შუტცციხის ძველი სემოგერმანული ლექსიკონებიდან და იმორწმებს ფრიტცვაც (შუტციხიხელი 1989; ფრიტცი 1998). აღნიშნულ ლექსიკონებში „Arbeit“ ის მნიშვნელობაა „Drangsal“, „Unglück“, „Mühe“, „Mühsal“, „Last“, „Anstrengung“. Arbeit-ის მნიშვნელობაზე მიუთითებს აგრეთვე შიპანი (შიპანი 1992: 259). „Arbeit“, საშუალო სემოგერმანულში arebeit, ფიზიკური შრომა, ტანჯვა, გაჭირვება, როგორც ის გამოყენებულია ნიბელუნგებში: von helden lobebæren, von grôzer arebeit. ამ სიტყვამ დაკარგა მისი ნეგატიური მნიშვნელობა ლუთერთან, რომელიც ფიზიკურ შრომას ადამიანის ღირსებად თვლიდა და რომელსაც მუშაობა ადამიანის ზნეობრივ მოწოდებად მიანდა. ასევე ძველ მნიშვნელობასა და ახალ მნიშვნელობას შორის გამიჯვნის თვალსაჩინო მაგალითია ზმინზედა seir. ძველ სემოგერმანულში seiro, საშუალო სემოგერმანულში seir-მნიშვნელობით „schmerzlich“ (მტკივნეული). მე-13 ს-დან იგი უკვე ინტენსიურობის მამულებელია, და თანამედროვე გერმანულში დამკვიდრდა სწორედ ამ მნიშვნელობით seir-(ძალიან). საკულისხმოა, რომ ეს საერთო გერმანიული სიტყვა ძველი მნიშვნელობით შენარჩუნებულია თანამედროვე ინგლისურში „sore“ (მტკივნეული) და „sore“ (ფრიად, ძალიან).

ნებისმიერი ენის ლექსიკა მუდმივად განიცდის სიტყვის გამოყენების გადაწვეას და მასთან დაკავშირებული მნიშვნელობის ცვლილებას ადრე თუ გვიან ლექსების ჩანაცვლებას იწვევს.

ბგერითი და ხემანტიკური მსგავსების შედეგად გამოწვეული ლექსემური ჩანაცვლების მაგალითად შეიძლება დავახსოვოთ ძველი ინგლისური სიტყვა *lehren* (სწავლება), რომლის ხშირი გამოყენება მე-13 საუკუნიდან თანდათან უკან იწევს და ბოლოს საერთოდ ქრება ენიდან. ამის მნიშვნელოვანი საფუძველი შეიქმნა ძველი ინგლისური *learnian* ახალი ინგლისურ *learn* (სწავლა)-სთან არევა, რომელმაც მე-13ს. აგრეთვე *lehren* (სწავლება)-ის მნიშვნელობაც მიიღო. იგი დიალექტებში და ვულგარულ მეტყველებაში დღესაც გამოიყენება (მსგავსად გერმანულისა *ich lerne dir schwimmen*). სალიტერატურო ინგლისურში კი მნიშვნელობა *lehren* (სწავლება) *teach*-ით შეიცვალა.

აღნიშნული სიტყვა ისევ აგრძელებს მნიშვნელობის გადაწყვის ტენდენციას. გერმანელები თვლიან, რომ ინგლისური *learn* თანამედროვე გერმანულში „რალაციის გაგების“-ის კონოტაციით უფრო გამოიყენება, ვიდრე „სწავლისა“.

სოგჯერ სიტყვის მნიშვნელობის ცვლასთან ერთად იცვლება მისი გრამატიკული სტრუქტურა. ამის მაჩვენებელია გერმანული ნაცვალსახელების ანალიზი. ახალ ზემოგერმანულში გვაქვს ნაცვალსახელის ორი სხვადასხვა სახე: უკუქცევითი ნაცვალსახელი და პირის ნაცვალსახელი. პირველს ეყუენბთ, როცა ნაცვალსახელი და ის სიტყვა, რომელსაც ნაცვალსახელი ეხება, ერთსა და იმავე წინადადებაში გუგუდება. მაგალითად, *Der Politiker hat wieder einmal nur sich/ihn geholfen*. მეორეს, პირიქით, ეყუენბთ მაშინ, როცა ნაცვალსახელი და სიტყვა, რომელსაც ნაცვალსახელი ეხება, არ არიან ერთსა და იმავე წინადადებაში. *Der Politiker beteuert, dass das Geld nicht für sich / ihn bestimmt war*. საშუალო ზემოგერმანულში გექნოდა სახელდობრ უკუქცევითი ნაცვალსახელიც. მაგალითად *so si sich erkennen beide*. ეს უკუქცევითი ნაცვალსახელი სი შემდეგ მოგვევლინა თანამედროვე გერმანულში. საშუალო ზემოგერმანულში იგი მხოლოდ *Akkusativ*-ში გამოიყენებოდა (მაგალითები აღებულია გრომებიდან). *Dativ*-ის თვის ჯერ კიდევ არ არსებობდა უკუქცევითი ნაცვალსახელი. საშუალო ზემოგერმანულის ჩითხეულს პირის ნაცვალსახელები (*im / ihm, ir / ihr*) მაშინაც უნდა გამოეყენებინა, როცა ნაცვალსახელი და ის სიტყვა, რომელსაც ის ეხებოდა, ერთსა და იმავე წინადადებაში გამოიყოფნენ. მაგალითად:

1. *andern hat er geholfen und kann, im selber nicht helfen.*
2. *.....daz si ir selber hat bereit kumet, not und arebeit.*

კონტრასტში დამატებ სიტყვა *selber* იმის მისანიშნებლად, რომ პირის ნაცვალსახელი და სიტყვა, რომელსაც ის ეხება, ერთსა და იმავე წინადადებაში გამოიან. ასე წარმოიქმნა ინგლისურში ცნობილი უკუქცევითი ნაცვალსახელები: *herself, himself, itself* გერმანულში კი პირიქით, ნაცვალსახელი *sich* მცემით (*Dativ*) ბრუნეაშიც დანეთარდა.

ცვლილებები შეიშინევა ილიომრატის დრწესეც. ილიომა დაიმატებს სიტყვას, შეიცვლება სტრუქტურა და მთლიანობაში გამონათქვამი ღებულობს ახალ კონოტაციას. მაგალითად გერმანულში არსებობს ილიმატური გამონათქვამი *auf den Hund kommen* რომელსაც ქართულში აქვს შესატყვისები, „დაღალახავდება, დაბნეიდება, ხელს გადაყვება და ა.შ.“ ინტერნეტში მსოულობთ სტატიას სათაური *kommt die deutsche Sprache auf den englischen Hund?* რომელიც ეხება მსოულობიში საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში ანგლიციზმების ჭარბი დობით შემოჭრის ტენდენციას, რაც მსოფლიოში ამერიკის დომინანტური პოლიტიკისა გამოწვეული.

ეს კოლექტიუმი დამკვიდრებული სავალდებულო კავშირების, წესების ერთობლიობას წარმოადგენს. იგი სოციალური ყენომენია (გამყერელიუ, 2007: 27). ენის ყველაზე მნიშვნელოვანი მისანი საზოგადოებაში მისი საკომუნიკაციო მომსახურების ფუნქციოში გამოიხატება. საზოგადოება კი არ არის მომყენური, არამედ დაყოფილია მრავალმხრივად. საქმე ეხება საცხოვრებელ ადგილს, სოციალურ სტატუსს, საზოგადოების იმ გარკვეულ უენას, რომელსაც აღამიანი ეკუთვნის, პიროვნების განათლებას და პროყენისას, სარწმუნოებას და სქესს. აქედან გამომდინარე, ცხადია, რომ საზოგადოების ყველა წევრი ერთნირად არ მეტყველებს და ერთნაირ სამეტყველო ნორმებს არ იყენებს საუბრისას. არც ერთი ადამიანი არ მეტყველებს ისე, როგორც მეორე და უფრო მეტიც. არც ერთი ჯგუფი ადამიანებისა არ საუბრობს ერთმანეთთან აბსოლუტური სისუსტით, როგორც მეორე. საუბრისას ზოგიერთი იყენებს ვარიანტს, მთოუმეტეს გარმანულ ენაში, რომელიც სხვადასხვა ვარიანტს მოიცავს. ვარიანტს, ანუ ენის სახეობის ქვეშ იგულისხმება უპირველეს ყოვლისა, ძირითადი ენის საერთო თვისებათა ერთობლიობა, რომელიც საზოგადოების გარკვეული ჯგუფის მიერ გამოიყენება, გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის მიხედვით, შესაბამისად განასხვავებენ, რეგიონალურ ვარიანტებს, ანუ დიალექტებს (მას სხვაგვარად რეგიონალურ სწავლებენ). გარკვეული თონიკური ჯგუფისათვის დამახასიათებელ ვარიანტს უწოდებენ ენოლოქტს, ხოლო სოციალური ჯგუფის მიერ გამოიყენებულ ენის ვარიანტს – სოციოლექტს. ენის ვარიანტად შეიძლება ჩათვალოს აგრეთვე პროყენისული საქმიანობის ამსახველი ტერმინები, მაგალითად, მეცნიერების, ტექნიკის და ა.შ.

ენის სალიტერატურო ვარიანტს, რომელშიც როგორც სოციო, ასევე რეგიოლექტი იგულისხმება, იყენებს სასოციალოგოების მადალი ფენა, სახელმწიფო დაწესებულებები, პარლამენტი, სასამართლო, მასმედია. იგი ასევე გაელენას ახდენს ლექსიოლოგიის, სინტაქსისა და მორფოლოგიის სფეროზე, ხეხა ენაში ბგერებს.

ცვლილებები ენაში აისახება აგრეთვე მისი განსხვავებული ვარიანტების დომინირებით.

ენაში გამოიწვევა ცვლილებებს განასაზღვრავს როგორც ბიოლოგიური და არეალური ფაქტორები, ისე სოციალური ფაქტორები. თ. გამყრელიძე ამგვარ ცვლილებათა ერთ-ერთ შესაძლებელ ფაქტორად ბავშვის ენას, ბავშვის მეტყველების თავისებურებას მიიჩნევს: „როდესაც ბავშვი თითქოს მშობლიურ ენას, მისი მეტყველების ყველა ასპექტში მუდმივად ინებს თავს ნორმულად ოდნავ შესამჩნევი გადახრები. ენობრივი კონტაქტების გაფართოებასთან ერთად ბავშვი სულ უფრო და უფრო აწყდება განსხვავებებს სხვადასხვა პირის მეტყველებაში. ეს განსხვავებები ენობრივი კოლექტივის სოციალური და რეგიონალური არაერთგვაროვნებით არის გამოწვეული. ბავშვის მეტყველებაზე გაელენას ახდენს თანატოლთა სამეტყველო ჩვევა; ყოველივე ამის გამო მომდევნო თაობის მეტყველებაც ოდნავ შორდება წინა თაობის მეტყველებას (გამყრელიძე, 2003:523).

ენაში ცვლილებები ფიქსირდება სხვადასხვა თაობის მიერ მისი გამოყენებისას, ერთ ენაზე მოსაუბრე სხვადასხვა თაობებში, მათ ყოველდღიურ სალაპარაკო ენაში, ახალგაზრდა თაობა გარკვეულწილად თითქოს იზნორირებას უკეთებს უფროსი თაობის ლექსიკას. ისინი იყენებენ ისეთ სიტყვებს, რომელთა მნიშვნელობა სწორად მათთვისაც გაუგებარია. უფროს თაობას უშეტყვად ესტუმრებათი (ახალგაზრდების), მაგრამ მსგავს სიტყვებსა და გამონათქვამებს თითონ არ იყენებენ საუბარში.

სტატისტური მონაცემების თანახმად სიტყვა „Entschuldigung“-ს აქტიურად იყენებენ, როგორც უფროსები, ისე ახალგაზრდები, მაშინ როცა Verzeihung ფიქსირდება როგორც პასიურად გამოყენებადი მოპოდიუმების ფორმა. საგულისხმოა, რომ გარდაპალი, ცვალებადი სიტუაციები იძლევა ენაში ცვლილებების მოხდენის შესაძლებლობას. დროთა განმავლობაში „Verzeihung“- კარგავს თავის აქტუალობას, მის ნაცვლად კი იყენებენ ანგლიციზმს-sorry, თუმცა ყოველთვის სიტუაციის შესაბამისად და შინაარსთან მორგებულად როდესაც ხდება მისი გამოყენება. პირები, sorry უოკაჯერ მცდარი კონოტაციით იხმარება, რადგან იგი აღნიშნავს არა უშუალოდ „Entschuldigung“, არამედ „bedauere“(ეწუხება).

სიტყვა „angemein“-პასიურად გამოიყენება ორივე თაობაში höchlichst კი საერთოდ გამჭარალაია სალაპარაკო ენიდან.

ახალგაზრდების ენას აშკარად გამოიკვეთილი სამეტყველო და დამწერლობითი სახე აქვს, რომელიც ემსახურება არა მარტო ახალგაზრდების ენის გამოყენას უფროსი თაობისაგან, არამედ ერთი ახალგაზრდული ჯგუფის მეორესაგან სოციალურ გამოყენასაც და თქვან გამომნიშნარე საკუთარი, ჯგუფისათვის დამახასიათებელი იდენტურობის შექმნა-ჩამოყალიბებას.ამიტომ, რომ ახალგაზრდების ენაში ხდება სხვადასხვა სუბვარიანტების იდენტიფიკაცია იმის მიხედვით, თუ რომელ ჯგუფს მიეკუთვნება ის. ასეთი სუბვარიანტების შესახებ აღნიშნავს პეტერ შლობინსკი, როცა ის სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების, ახაკის, პროფესიული დაჯგუფების და გარკვეული გატაცების მქონე ახალგაზრდების სამეტყველო ნორმებზე დაკვირვების ნიმუშებს გეთავაზობს, სადაც გამოიკვეთილია მათ მიერ სწორად გამოყენებადი სამეტყველო ნიუანსები. მაგალითად: ბგერები: dong, ratatazong, ოში; ანგლიციზმები love, magic stickers; ილიობატიკა/სიტყვა-თქმანი: er darf die Kiste anpfeifen, Schwein oder nicht Schwein;

ინტენსიურ-პიპერბოლური გამონათქვამები: echt voll fetter drauf; აღიტირაციები: flippen floppen flappen; ჯგუფისთვის სპეციფიკური ლექსიკა: stüppern; კომუნიკაციური ნაწილაკები: ey, ok. და სხვ. (შლობინსკი 1993:43-45)

ახალგაზრდების ენის ვარიანტები ფიქსირდება ენის სისტემისა და ენის გამოყენების ყველა დონეზე:ლექსიკაში, სიტყვათწარმოების, ფრაზოლოგიაში, სინტაქსურ წყობასა თუ დისკურსში. ახალგაზრდულ სიტყვათა ველს ეკუთვნის ზმნები, ორბლები ზმნავს სემანტიკურად „გამოლაპარაკებას“ (ansprechen)-anmachen, angraben, anbaggern, andröhen, „anlabern, ankniipen. ადვილად მისახვედრია, რომ აქაც გარკვეული სიტყვათწარმოების ხერხი an +ზმნა გამოიყენება.

აქტიურია სიტყვათწარმოების მოვლეი-er(ei): Ablsterei, Abripperei, Laberei, Klugscheißerei, Prollerei, ხოლო მყარ გამონათქვამებად ჩამოყალიბდნენ სუფსართავი სახელისა და არსებითი სახელისაგან წარმოებული გარკვეული სახის სიტყვებები: fetter Sound, geile Mucke, cooler Schlitten, korrekter Preis, arrogantes Arschloch.

ბევრი გამოთქმა, რომელიც სტანდარტულ ენაში არსებითი სახელის ფორმით გამოიყენება, ახალგაზრდების ენაში უფლექსიო ხელსართავებს წარმოადგენენ; მაგალითად: du hast völlig panne argumentiert ან weil sie nicht so scheiße abgehoben rüberkommen.

მიუხედავად მრავალმხრივი მცდელობისა, როულია ახალგაზრდების ენის ზუსტი აღწერა და მისი სტანდარტული ენიდან ზუსტი გამოიყვანა. ამის სხვადასხვა მიზეზი არსებობს. პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყველა ახალგაზრდა არ საუბრობს ე. წ. ახალგაზრდების ენაზე და თუ საუბრობს, იგი მას ეველა კომუნიკაციურ სიტუაციაში არ იყენებს (მაგალითად მღვდელთან ან პოლიციელთან საუბრისას). მთავარი კი ის არის, რომ ახალგაზრდების ენა ძალიან სწრაფად განიცდის ცვლილებებს, რის გამოც იგი წარმოადგენს ენის ცვალებადობის ზოგადი კლასის საინტერესო ობიექტს.

ენაში ცვლილებები, როგორც ადრინდელ, სპონტანურად არ შეიძლება. ეს არის ხანგრძლივი პროცესი. ენაში სიტყვის აღიარებას, დამკვიდრებას და გამოყენებას ათასობით წლები სჭირდება. და მაინც რატომ იცვლებიან ენები? რამ გამოიწვია იგი? როდის მოხდა ენობრივი ცვლილებები და რა მიმართულებით წავიდა ის? უპირველეს ყოვლისა უნდა გათვალისწინოთ, რომ კაცობრიობის განვითარება, ჩამოყალიბება და მისი ადგილის დამკვიდრება დამოკიდებულია დროის ფაქტორზე, რომ ისინი დროსთან ერთად იცვლებიან, რომ უცვლელი არაფერი რჩება და მასთან ერთად ბუნებრივია ენაც.

ენობრივი ცვლილებების მიზეზებზე პირველად პასუხის გაცემას ამერიკელი ლინგვისტი უილიამ ლაბოვი შეუცადა (ლაბოვი 1976-1978: 277) მან პირველი ენობრივი ცვლილებები დაუკავშირა ენის ვარიაციას. იგი ამბობდა, რომ ენისათვის დამახასიათებელია ვარიაციის მომენტი, რადგანაც ერთ ენაზე მალაპარაკე ადამიანების არტიკულაცია ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავდება. ისინი ერთსა და იმავე სიტუაციაში ერთნაირად არ საუბრობენ. იყენებენ სხვადასხვა სიტყვებსა და გამონათქვამებს. ლაბოვიმ არტიკულაციის ვარიანტები დაუკავშირა საზოგადოების სხვადასხვა სოციალურ ფენას. სადაც ეკონომიური მდგომარეობა, ასაკი და სქესი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. განსაზღვრული სოციალური ფენების იდენტიფიკაციით ვარიანტები ინარჩუნებენ ე.წ. „არქსტივს“, რომელიც არ განისაზღვრება საზოგადოების მხოლოდ მაღალი ფენითა და წლოვა-ნებით.

მოგვიანებით ლაბოვის თეორია განავრცო ენათმეცნიერმა კელერმა (კელერი 1990 : 79) მისთვის (კელერისთვის) ენა არ არის ბუნებრივი ფენომენი, რომელიც შეუცნობი ძალების ზეგავლენით იცვლება. მისთვის ენა არც სოციალური ინსტიტუტია, რომელსაც მოსაუბრე თვითნებურად ცვლის. ანა იცვლება, ამბობს იგი, მოსაუბრის მიერ მისი არამოზანმიმართულად გამოყენებისას.

ენის ცვლის პროცესს მართავს შესაბამის დონეზე მოლაპარაკე ადამიანი სხვებთან წარმატებული კომუნიკაციის დროს. ამისთვის, ამბობს კელერი, საჭიროა ერთმანეთთან მიმართებაში დამპყრდეს ბალანსი. კერძოდ, მოსაუბრის გამოხატვის ფორმა მსმენელისთვის მაქსიმალურად გასაგები უნდა იყოს, რის გამოც მან უნდა გამოიყენოს სხვადასხვა ენობრივი ფორმები, რომელიც მკვეთრად არ უნდა ემოჯენობდეს ენაში არსებულ დღევანდელ წესებს. მეორე მხრივ, იგი უნდა აკმაყოფილებდეს თანამედროვე ენობრივ მოთხოვნებს, იყოს ორიგინალური, შეიცავდეს ენაში შემოსულ გარკვეულ სიახლეებს, რათა ნათქვამი იქცეოდეს მსმენელის ყურადღებას. კელერის აზრით, ასეთი სიახლეები ენაში შესაძლოა ყოფილიყო ენის ცვლის მიზეზი.

ამრიგად, თაობიდან მომდევნო თაობამდე ენა განიცდის ცოტაოდენ, ზოგჯერ კი უფრო დიდი დონით ცვლილებებს, რომელთაც დროთა განმავლობაში იმ დონემდე მიყვავართ, რომ მშობლიური ენა უცხო ენად გვესახება. ეს ცვლილებები ექსტრალინგვისტური ფაქტორებით და გარკვეულ-წილად შიდალინგვისტური ფაქტორებით ახსნება, რასაც ჩვენს მიერ წარმოდგენილი მაგალითები ცხადყოფს.

იმისათვის, რომ ენის ცვლის საკითხი დავადგინოთ, არაა აუცილებელი ენის განვითარების ადრეული ეტაპების ტექსტები მოვიშვილიოთ. ზოგჯერ უფროსი თაობის წარმომადგენლებთან საუბარი და ახალგაზრდების სამეტყველო ნორმებთან მათი შედარება საფუძველს გვაძლევს ოდნავი ცვლილებები მაინც დაეადგინოთ.

კონკრეტული ენის ცვლა, გარკვეული ენობრივი ცვლილებები ისევ და ისევ დამოკიდებულია გარკვეულწილად ენის მატარებელზე, თუ რამდენად ჩაკეთოდ, ხატოვნად და გასაგებად გადმოსცემს იგი სათქმელს, იყენებს თუ არა ყოველდღიურ სალაპარაკო ენაში შემოსულ ახალ ნიუანსებსა და ენობრივ ფორმებს, თუნდაც ანგლისციზმებს.

და ბოლოს, ენობრივი ცვლილებები არასდროს იქნება ერთფეროვანი და ერთმნიშვნელოვანი, როცა მთქმელის მეტყველება, არტიკულაცია იქცევა მსმენელის გარკვეულ ყურადღებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გამყრელიძე 2003: გამყრელიძე თ., კიკნაძე ზ., შადური ი., შენგელია ნ. თეორიული ენათმეცნიერების კურსი. თბილისი.
2. დოზე 1989: Dausen August. Grundbegriffe der Lexsemantik. Franz Steiner Verlag. Wiesbaden GmbH. Stuttgart.
3. დუდენი 2006: Duden. Deutsches Universalwörterbuch Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich.
4. კელერი 2003: Keller Rudi und Kirschbaum Ilja. Bedeutungswandel. Eine Einführung. Walter de Gruyter. Berlin. New-York.
5. კელერი 1990: Keller Rudi : Sprachwandel: von der unsichtbaren Hand in der Sprache. Tübingen: Francke (=UTB 1567). (Keller Rudi (1982): Zur Theorie des sprachlichen Wandels. In: Zeitschrift für germanistische Linguistik. 10.1-27).
6. კუკავა 1988: კუკავა თამარ. ბერძნული ფილოსოფიის ისტორია. „განათლება“ თბილისი.
7. ლაბოვი 1976-1978: Labov William (1976-1978): Sprache im sozialem Kontext-Beschreibung und Erklärung — und sozialer Bedeutung von Sprachvariation I/II (hrsg. von Dittmar Norbert. Rieck Bezt-o). Kronberg (sriptor)/Ksl/MET/GRU.).
8. მაიბაუერი 2007: Meibauer Jörg. Einführung in die germanistische linguistik. J.B. Metzler. Stuttgart-Weimar.
9. რუმერი 2005: Römer Christine. Matzke Brigitte. lexikologie des Deutschen. Eine Einführung. Gunter Narr Verlag. Tübingen.
10. შიპანი 1992: Schippan Thea. 1992. "Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache." Max Niemeyer Verlag. Tübingen.
11. შლობინსკი 1993: Schlobinski Peter, Kahl Gaby, Ludewigt Irmgard: Jugendsprache. Westdeutscher Verlag. GmbH. Opladen.
12. ჭავჭავაძე 1987: ჭავჭავაძე ილია. პუბლიცისტური წერილები. ტ. IV. გამოცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი.
13. ჰუმბოლტი 1946: Humbolt Wilhelm von 1820. 1946 Über das vergleichende Sprachstudien in Beziehung auf die verschiedenen Epochen der Sprachentwicklung. Aufsatz. Gelesen am 29. Juni 1820 in der Berliner Akademie. Nachdruck: Leipzig.

Nana Stambolishvili, Anzor Abuseridze (Batumi)

Language as Historical and Social Phenomenon

Research of the language is always actual. It is the truest witness of the history of the civilisation and always undergoes changes. Changeability of the language system in time is clearly seen when comparing manuscripts of different periods of the concrete language.

For this or other speaker the corresponding old manuscripts may be as unclear as the example from any other language.

There are a lot of words that have been recently coined and they also might not be understandable for middlehigh German speaker.

In Old High and Middle High German texts there are known words but nowadays they are used in different meanings than during the early period of the development of the German language.

Language is a social phenomenon. Changes in the Language are defined by historical and social factors. The changes of the concrete language depened on the bearer of the language, these changes will never be homogeneous and similar, if he uses in everyday conversation the nuances and forms of the language even anglicisms when the speech of the speaker, articulation attracts attention of the listener.

ფონაბიჯარი სიმბოლიზმის საპიტიხისათვის

სემიოტიკის ფუძემდებელი ფ. დე სოსიური ენობრივი ნიშნის ძირითად თავისებურებად თვლიდა იმას, რომ სახეობით არ არსებობდა შესაბამისობა მის ფორმასა და მნიშვნელობას შორის. "კავშირი, რომელიც აერთიანებს მსახლერელს სახლურელთან ნებისმიერად, ანუ ენობრივი ნიშნის ნებისმიერად" (სოსიური 1933:79). ეს დებულება აღიარებულია თანამედროვე ლინგვისტიკაში, ხოლო სემიოტიკაში კი აქსიომად არის მიჩნეული. მაგრამ სემიოტიკის პრობლემათა თანამედროვე ფილოსოფიურ გააზრებას მიყვავართ ნიშნის შინაარსსა და ფორმას შორის შესაბამისობის არსებობასაც. ამ მხრივ საინტერესოა ებასინის აზრი, რომელიც თვლიდა, რომ ნიშნის ნებისმიერობის პრინციპი მტკაფიოსიყურია და მისი გადაღასვის ერთ-ერთი გზა ბგერითი სიმბოლიკის თეორიაშია (ბასინი 1973:28). ენის მიმართ იგივე აზრს გამოთქვამს ა.სპირკინი: "წყნარობის ამკამად უაზრობის წარმოადგენს საკითხი იმის შესახებ, თუ რატომ ხდება ამა თუ იმ საგნის დასახელება ამ სიტყვით და არა სხვა სიტყვით. ჩვენ აქ არ ვისყავლისწინებთ დასახელებულსა და დამსახელებულს შორის მიმართებაში აუცილებლად კავშირს. მაგრამ ამასთან სიტყვების ეტიმოლოგიური ანალიზი გვარწმუნებს იმაში, რომ საგნების დასახელებას, როგორც წესი, საეკბით მრტიეოიუული ხასიათი აქვს" (სპირკინი1957:27). მართალია, ნიშნის ფორმის შესაბამისობის შესაძლებლობას მის შინაარსთან აღიარებენ ძირითადად იმ ენობრივი ნიშნებისათვის, რომლების ფორმირების ადრეულ საფეხურზე იმყოფებიან. მაშინ როცა "ისტორიული განვითარების პროცესში, ნიშნის მიღმა განსაზღვრული მნიშვნელობის განმტკიცების ფარგლებში, ნიშანთა მსგავსების თვისებები აღსანიშნ საგნებთან დებულობდნენ სულ უფრო სქემატურ, სიმბოლურ ხასიათს" (რუხნიკიეი 1964:101). ამ აზრს შეილდება დაეთანხმით, რადგან ენებზე სპეციალური დავიერებები, რომლებიც განვითარების ადრეულ საფეხურზე არიან, გეინვენებენ, რომ მათში კავშირი ბგერასა და მნიშვნელობას შორის საქმიად გამტკეირვალეა. მაგრამ არალუიკიური იქნება, თუ ჩავთვლით, რომ ეს შესაბამისობანი ენის განვითარებასთან ერთად სრულად ქრება. რასაკვირველია, ნიშანთა რაოდენობა და მათი მნიშვნელობების სირთულე განვითარების შედეგად იზრდება, მაგრამ ენა მინც ცდილობს გამოიყენოს ყველა საშუალება, რაც ამარტიეებს დამახსოვრებას და გაგებას. გარდა ამისა, განვითარებად ენაში მოქმედებენ სხვადასხვა შინაგანი კანონები და ტენდენციები, რომლებიც იწვევენ შინაარსისა და ფორმის სხვადასხვა მიმართებებს ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში. ცნობიერების თანამედვერულად აბსტრატიერების უნარის მაღალი დონე საშუალებას იძლევა შეექმნათ ნებისმიერი კავშირი შინაარსსა და ფორმას შორის, თუკი ასეთი კავშირები საჭიროა. მაგრამ მინც ნიშანთა სისტემის სფეროში, მათ შორის განვითარებულ ენაში, მოქმედებს ნიშნის ფორმის განპირობებულობის, მოტიეირების ტენდენცია შინაარსით, მხოლოდ მისი გამოელება აქ სპეციფიკურია და ნაკლებად შესამჩნეეი.

ნებისმიერ ნიშანთა სისტემაში შეილდება აღმოქანიროთ როგორც მოტიეირებული, ასევე ნებისმიერი ნიშნები და გარდა ამისა, ყოველი ცალკეული ნიშნისათვის მოტიეაციის ხარისხი შეილდება სხვადასხვა იყოს. მოტიეაციის ტენდენციის გამოვლენება ატარებს არა აბსოლუტურ, არამედ აღბათობით ხასიათს, და მისი რელიოსაციის აღბათობა მით უფრო მაღალია, რაც უფრო ფართოა ნიშანთა სისტემის ყუნციეონირება. ხელსაყრელ პირობებში მოტიეაციის ტენდენცია იწვევს აუცილებლად შინაარსისა და ფორმის შესაბამისობას, რაც ქმნის ნიშნის ფუნციეონებისათვის იპტიმალურ შესაძლებლობებს (ფურაველიეი 1974:111).

რაც შეეება ენობრივი ნიშანთა სისტემას, იგი მთელი რიგი მახასიათებლებით არსებითად განსხვავდება სხვა სისტემისაგან: 1) ენა - ეს არის თეთთგანვითარებადი სისტემა. ენობრივი ნიშანთა შინაარსი და ფორმა გენეტიკურად ერთდროულად იქმნება და შესაძლებლობები წინასწარი შერევისა აქ არ არის, როგორც სხვა ნიშანთა სისტემებში. ენათა ისტორია მოწმობს იმაზე, რომ განვითარების დასაწყისში ენებში განსაკუთრებით მიღებულად შეიმჩნევა ხმაბაპიეობი და ხატბაპიეობი ელემენტები, ანუ ენობრივი ნიშანთა ფონეტიკური მოტიეირების ელემენტები. აშკარაა, რომ თეთ ენობრივი ნიშნის წარმოქმნის პროცესი საჭიროებს რაღაც კატალიოსატორის ან რვეულატორის არსებობას, რომელიც გულისხმობს ურთიერთშესატყევისობის მოთხოვნას შინაარსსა და ფორმას შორის. 2) ენა - ეს არის რთული იერარქიული სისტემა, რომელშიც მოქმედებს ფუნციეონირებისა და განვითარების მრავალრიცხოვანი შინაგანი კანონი. ეს კანონები არ უნდა აფერხებდეს მოტიეაციის ტენდენციას. 3) ენის ნიშანთა ფიოსიკურ მასალას აქვს თვადპირეულად სპენითი ხასიათი, მაგრამ ცნობიერებაში განმტკიცებული წარმოდგენები "ბგერითი" რელიების

შესახებ მოიცავენ არა მარტო მსჯელობით, არამედ სმენთ ხატს, და ამიტომ ბგერის აღქმამ შეიძლება წარმოშვას ცნობიერებაში შესაბამისი მხედველობითი ხატი და პირიქით. უკვე ეს მოსაზრება გულმხმობის, რომ ნიშნის ბგერით ფორმას შეუძლია შესარულოს გამომსახველობით როლი და ამდენად შეიძლება შეფარდებოდეს შინაარსს. თავისთავად ფონეტიკური მოტივაციის ფაქტი არ იქნებოდა საინტერესო, რომ მხოლოდ სიტყვებს შეხებოდა, რომლებიც ასახელებენ ბგერას ან ბაძავენ მას. განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს შესაბამისობა სიტყვის მნიშვნელობას და იმ ბგერით ფორმას შორის, რომელიც ეყვარება ბგერის უნარს გამოიწვიოს არაბგერითი წარმოდგენები. ეს უნარი აიხსნება ჩაჩუქილობის სტატიადი მყოფი ადამიანის ცხოვრებაში საგნებისა და მოვლენების პირველადი როლით, რომლებიც, რომელზედაც კავშირებული იყო სხვადასხვა ბგერებთან: მაგ., ჭეკე-ქუსილი, ამონთხეული ეულკანის ბგერინა, ქარისხლის ზუსუნი, გველის სისინი, მტაცებელ ნადირთა ღრიალი უძველესად ქმნიდა უარყოფით შეფასებას დაბალი, შიშინა ბგერების მიმართ, და პირიქით, მაღალი, სუყთა, მელიდორი ბგერები თან ახლდა უსაფრთხო მოვლენებს: ჩიტების გაღობას, ნაკადულად ჩუხჩუხს და ამდენად იძენდა დადებით შეფასებას. სხვადასხვა ადამიანთა ცნობიერებაში განმარტებული შეფასებები შეიძლება გადაინიღი ყოფილიყო სწვა ნებისმიერ ბგერებზე, რომ ეს მართლაც ასეა, მტიკცება თუნდაც მუსიკის არსებობით, რომლის შინაარსს წარმოადგენს „ბგერითი ფორმის ნიშნავობა“, ანუ ბგერების სიმბოლური მნიშვნელობა. ფონეტიკური მნიშვნელობის, ანუ ე.წ. ფონეტიკური სიმბოლოზის იდეა დიდი ხანია წარმოშვა მნიშვნელობასა და სიტყვის ელვარაობას შორის „ბუნებრივი“ კავშირის ძიების შედეგად. სიტყვის ამ მხარეებს შორის ზოგიერთი შესაბამისობა შესაძლებელი მოუთხოვდა ჯერ კიდევ ქლატონი. იგი ესებდა შესაბამისობას სიტყვის მნიშვნელობასა და ფორმას შორის და ფორმის აღქმისას ითვალისწინებდა მსგავსების გარკვეულ ნიშნებს საგნისაგან მიღებული შთაბეჭდილებით. ამჟამად არსებობს რამდენიმე მიმართულება ბგერითი სიმბოლიზმის თეორიაში. ექსპერიმენტულ მიმართულებას მისდევენ ამერიკელი ფსიქოლოგები და ფსიქოლინგვისტები. გერმანელი მეცნიერები კი ამუშავენ ფონეტიკური მნიშვნელობის თეორიას ენათა შედარებით-შეპირისპირებით ანალისის მონაცემების საფუძველზე ეთნოგრაფიის ფაქტების გამოყენებით, აგრძელებენ რა გერმანულ რომანტიკოსთა ტრადიციებს. უკანასკნელ დროს კი გერმანულ ენათმეცნიერებაში დაიწყო ბგერითი სიმბოლიზმის შესწავლა ფსიქოლინგვისტური პოსიციებიდან. თუ ამერიკულ მიმართულებაში ბგერითი სიმბოლიზმის ფენომენი განიხილება ვნის მატარებელთა ენობრივი რეაქციის ფარგლებში და მიიწვევა ფსიქოლოგიურ მოვლეს, რომელსაც გაჩანია სინესთეტიკური საფუძველი, გერმანულ მიმართულებაში ბგერითი ფორმის შინაარსიანობა მიიწვევა ფონეტიკურ მნიშვნელობად, ანუ სემანტიკურ მოვლენად (ერტლე 196920). გერმანული მეცნიერების თვლიან, რომ მნიშვნელობა აქეთ არა მარტო სიტყვებს და წინადადებაებს, არამედ მეტყველების ცალკეულ ბგერებსაც (კრონასერი 195223). არსებობს ორი თვალსაზრისი მეტყველების ბგერების სიმბოლიზმის წარმოშობის მიხედვით შესახებ. ერთ-ერთმა მათგანმა მიიღო სახელწოდება პირველადი ბგერითი სიმბოლიზმი და იმაში მდგომარეობს, რომ ბგერების სიმბოლიკა ითვლება პირველადი ცნებითი მნიშვნელობის მიმართ, რომ იგი წარმოშვა ბუნების ბგერების გაუგებნი. ამ თვალსაზრისის იზიარებდა ბგერითი სიმბოლიზმის იდეის მომხრეთა უმრავლესობა დაწყებული პლატონისა და თანამედროვე მეცნიერებით დამთავრებული. ბოლო დროს გაჩნდა მეორე თვალსაზრისი, ეს არის მეორადი ბგერითი სიმბოლიზმის პირობება. ამ პირობების მიმდევრები თვლიან, რომ მეორადი სიმბოლიზმი წარმოიშევა მოლაპარაკეთა სწრაფის შედეგად „აღმოჩინოს კორელაცია სიტყვის ელვარაობას, რომელიც ეთარებად ფონეტიკური კანონების შესაბამისად, და ამ სიტყვის მნიშვნელობას შორის და ამდენად ნაწილობრივ აღმოფხვრას კავშირის თვითნებობა სიტყვის ელვარაობა და მნიშვნელობას შორის“ (კაინცი 196045), სხვა სიტყვებით, თანახმად მეორე თვალსაზრისისა, ბგერების სიმბოლიკა არის ანარეკლი, რომელიც სიტყვის ცნებით მნიშვნელობას ადგენს თავის ბგერით ფორმაში. თუკი შემთხვევით აღმოჩნდება, რომ ზოგიერთი ბგერა გვხვდა რამდენიმე მსგავსი სემანტიკის მქონე სიტყვებში, მაშინ ამ სემანტიკის პროექცია ხდება განზოგადოებული სახით მოცემულ ბგერაში და ახლა უკვე ბგერა, ცალკე აღებულიც კი, იწვევს ქვეცნობიერ ასოციაციებს, რომლებიც დაკავშირებული ამ სიტყვების სემანტიკასთან. რასაკვირვებელია, არ შეიძლება მივიჩნიოთ, რომ ცნებითი მნიშვნელობა საყსებით და ერთმნიშვნელოვნად განაპირობებს ელვარაობას. საქმე ეხება მხოლოდ ბგერით კომპლექსში გარკვეული მიზნელობის ეელის არსებობას, რომელიც ადგილებს ამ კომპლექსის მიღმა ერთი მნიშვნელობის განმტიკცებას და ანელებს მის კავშირს ცნებითი მნიშვნელობის სხვა ტიპებთან. მაგ., ბგერითი კომპლექსით, რომელიც აღქმება სასამოვნოდ, სასყებით შესაბეღელია, რომ აღნიშნულ იქნას რაღაც სასამოვნო. უხეში ბგერები უფრო შეეყვება რაიმე უხეშის, მიიმებს აღნიშვნას, ვიდრე ნაზის, მსუბუქისა, თუმცა სხვა მიხედვით მოქმედებამ შეიძლება სხვა კავშირებიც გამოიწვიოს. ამგვარად, მოტივირების პრობლემა მგვიდროდაა დაკავშირებული სიმბოლიკური მნიშვნელობის პრობლემასთან ენაში.

სიმბოლოცა გააჩნია ენობრივ ფორმას ფართო გავებით. ხშირად ლაპარაკობენ ინტონაციისა და მეტყველების რიტმის შინაარსიანობის შესახებ, განსაკუთრებით პოეტურ ენაში. არ არის გამორიცხული, რომ შინაარსიანი იყოს თვით სინტაქსურ კონსტრუქციითა სტრუქტურა, ანუ შესაძლებელია მიმართებათა სიმბოლოზაცია მათ ელემენტებს შორის. როგორც ცნობილია, ხმოვანი ბგერები და სონორი თანხმოვნები სასიამოვნო ელერადობით გამოირჩევა, ამიტომაც პოეტურ ენაში ისეთ სიტყვებს ანიჭებენ უპირატესობას, სადაც მათი სიჭარბეა. ასევე ერთ-უფეშინიერი თანხმოვნებიც სასიამოვნო ასოციაციებს იწვევენ, რის გამოც სიტყვები, რომლებშიც მსგავსი თანხმოვნები გვხვდება, პოეტურ ენაში უპირატესობით სარგებლობენ, მაგ., *zart, zärtlich, Hauch, Luft, Liebe, lieblich, niedlich*. ისეთ სიტყვებს კი, სადაც მულერი და მჭახე ბგერებია, პოეტური ენა გაურბის ან შესაბამისად მაშინ იყენებს, როცა არასასიამოვნო ქმედებები: ხმაური, უხეში მოვლენები, ყურისწამლები გარე სამყარო უნდა დახატოს, მაგ., *Motor, Getöse, explodieren, Donner, bremsen, Traktor*.

გერმანულ ენაში არის მთელი რიგი სიტყვებისა, რომლებიც სასიამოვნო ელერადობით გამოირჩევა, ესენია სიუვარულისა და კარგი განწყობის გამომხატველი სიტყვები: *lieblich, friedlich, zärtlich, Minne, freundlich*, ცოცხალი ბუნების მივლენების აღწინშეწელი სიტყვები: *Wiesen, Blumen, Vögel, Wälder, Duft, Sonnenschein, Mondlicht, sanfte Winternächte*.

სინტაქსური კონსტრუქციების სტრუქტურასაც გარკვეული შინაარსი გააჩნია. ამის ნათელი მაგალითია ასინდეტონისა და პოლისინდეტონის გამოყენება პოეზიაში. ასინდეტონი ეს არის ცალკეული სიტყვების, სიტყვათა ჯგუფების ან ცალკეული წინადადებების დაკავშირება უკავშიროდ. იგი გამოიხატავს არასამანარო შინაგან მოპარობას, შინაგან სიმკაცრეს, კავშირების ნაცვლად გვაქვს პაუსები, ხმა მალაღ ტონალობაში რჩება. ასინდეტონს იყენებენ აგრეთვე სხვადასხვა ხდომილებათა ეროდროულად მიმდინარეობის პროცესის დასახატავად ან ქოსური სურათის უკეთ გადმოცემის მიზნით:

*Der Damm zerschmilzt, das Feld erbraust,
Die Fluten wühlen, die Fläche saust,
Der Damm verschwindet, die Welle braust,
Eine Meereswooge, sie schwankt und saust. (Goethe "Johanna Sebus")*

აქ გვაქვს ბგერისა და შინაარსის შესაბამისობის თვალსაჩინო მაგალითი. სინტაქსური სტრუქტურა გვეხმარება შესაბამისი ასოციაციის სტქმნაში. პოლისინდეტონი-ეს არის ჭარბი კავშირებით უმეურესად ერთი და იგივე/ სიტყვების, სიტყვათა ჯგუფების და წინადადებების დაკავშირება. იგი გამოირჩევა ემოციურობით და სტრუქტურული დინამიკით, გამოიყენება თანაბარ-რიტმული მოძრაობის გადმოსაცემად, რომელიც მიუხედავად მისი ტემპისა, თავის თავშია ჩაკეტილი. იგი ანიჭებს მეტყველებას სასიამოვნო-ამაღლებულ ტონს, გარკვეულ ქმედით სიმშვიდეს. ხშირად მას იყენებენ განმეორებადობის ან დაუსრულებელი ციკლური ქმედების აღსანიშნავად. იგი სტილისტურ ეფექტს აღწევს იმ მხრივ, რომ განმეორებადი კავშირები აღნიშნავს დისტანციას ჩამოთვლილ ცნებებს შორის:

*Und du ackerst und du säst,
Und du niestest und du nähst,
Und du hämmerst und du spinnst-
Sag' o Volk, was du gewinnst!
(Georg Herwegh "Bundeslied").*

დაბოლოს, შეიძლება ითქვას, რომ თუკი მოტივაციის ტენდენცია რეალიზდება ფონეტიკური მნიშვნელობის ხასით, მაშინ შედეგში დგინდება საერთო შესაბამისობა მნიშვნელობასა და ელერადობას შორის. მაგრამ ამ შესაბამისობის ფარგლებში რჩება ნებისმიერი არჩევანის ფართო სივრცე. მაგ., ბგერითი კომპლექსი "Lilie" მოუხდება რაიმე "ნაოს" აღნიშვნას, მაგრამ არჩევანი, თუ რომელ "ნაოს" რეალიზ შეიძლება დაეტყვას ეს სახელი ნებისმიერია. ამ ვაგებით ენობრივი ნიშანი მოტივირებულიც არის და ნებისმიერიც. აღნიშნული საკითხი კიდევ უფრო ზედმიწევნით შესწავლას მოითხოვს, რადგან ნიშნის ნებისმიერობის პრინციპის პრიორიტეტზე უარის თქმა მოითხოვს თანამედროვე სემიოტიკისა და ლინგვისტიკის მრავალი ფუნდამენტური მისასრების გადახედვას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბასინი 1973: ბასინი ევგენი "ხელოვნების სემანტიკური ფილოსოფია". კრიტიკული ანალიზი მოსკოვ: პროსვეტშიენის გამომცემლობა.
2. ბასინი 1973: Басин Евгений «Семантическая философия искусства. Критический анализ. Москва: Просвещение.
3. ერტელი 1969: ერტელი ზიგფრიდი. „ ფსიქოფონეტიკა“. გიოტინგენის გამომცემლობა ერტელი 1969: Ertel Siegfried. Psychophonetik. Göttingen.
4. კაინცი 1960: კაინცი ფრანცი „ ენის ფსიქოლოგია“. შტუტგარტის გამომცემლობა კაინცი 1960: Kainz Franz „ Psychologie der Sprache“. Stuttgart.
5. კრონასერი 1952: კრონასერი ჯაინცი. „სემასიოლოგიის სახელმძღვანელო“. პაიდელბურგის გამომცემლობა.
6. კრონასერი 1952: Kronasser Heinz „Handbuch der Semasiologie“. Heidelberg.
7. ჟურავლიოვი 1974: ჟურავლიოვი ალექსანდრე "ფონეტიკური მნიშვნელობა"ლენინგრადის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
8. ჟურავლიოვი 1974: Журавлев Александр. «Фонетическое значение». Ленинград: ЛГУ.
9. რეზნიკოვი 1964: რეზნიკოვი ლეონიდი "სემოტიკის გნოსეოლოგიური საკითხები". ლენინგრადის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
10. რეზნიკოვი 1964: Резников Леонид « Гносеологические вопросы семиотики» Ленинград: ЛГУ.
11. სოსიური 1983: სოსიური ფერდინანდი. „ზოგადი ლინგვისტიკის კურსი“. მოსკოვის გამომცემლობა ნუკა.
12. სოსიური 1983: Соссюр Фердинанд. «Курс общей лингвистики». Москва: Наука.
13. სპირკინი 1957: სპირკინი ალექსანდრე. "ენის წარმოშობა და მისი როლი აზროვნების ფორმირებაში". მოსკოვ: პროსვეტშიენის გამომცემლობა.
14. სპირკინი 1957: Спиркин Александр «Происхождение языка и его роль в формировании мышления». Москва: Просвещение.

Marina Jashi (Tbilisi)

Issues of Phonetic Symbolism

Ferdinand de Saussure, the "father" of semiotics, considered that the main characteristic of a linguistic sign consisted in complete absence of connection between the sign and its meaning. Relations, which connect the signifier to the signified, i.e. the linguistic sign may be of any type. This concept has long been recognized in the modern linguistics and in semiotics it is considered as an axiom. But the current philosophical comprehension of problems of semiotics leads us to the existence of correspondence between the form and content of the sign. One of the ways of preventing the principle of the arbitrariness of the sign lays in the theory of sound symbolism. The idea of phonetic signification, i.e. phonetic/sound symbolism has long been originated as a result of searching the "natural" connection between sound signification and word phonation. Even Plato specified certain correspondence between these aspects of the word. Currently there exist several directions towards the sound symbolism. The experimental direction is followed by American psychologists and psycholinguists. And German scientists develop the theory of phonetic signification on the basis of comparative-contrastive analysis of data of languages through usage of ethnographic facts.

In the language there are two viewpoints on the causes of originating the sound symbolism. One of them is known under the name of primary sound symbolism, according to which sound symbols are considered to be primary with respect to the conceptual signification and which originated under the influence of nature sounds. Recently, the hypothesis of symbolism of secondary sounds has emerged as result of speakers' desire for revealing correlation between the word phonation and signification of this word, i.e. in compliance with the second viewpoint, the sound symbolism represents the reflection, which reveals the conceptual signification of the word in its sound form. The issue of motivation is closely connected with the issue of symbolic signification in language. Symbols are typical to the language form in the broad sense. That is why one often speaks of the pithiness of intonation and rhythm of speech, as well as that of syntactical structures in poetical language. If a motivation tendency is realized through phonetic signification is established, but the wide space of arbitrary choice remains within the frames of this correspondence. In this context a language sign is both motivated and arbitrary as well.

ენობრივი მოვლენები (ანდაზები და აფორიზმები)
 უნივერსალურ გამონათქვამთა სისტემაში

ანდაზა ადამიანთა განვითარებული საზოგადოების პროდუქტია. მისი წარმოშობა და ჩამოყალიბება კაცობრიობის ცივილიზაციის ისტორიაში ერთ-ერთ პროგრესულ ნაბიჯად შეიძლება ჩაითვალოს. ანაზადაში ხომ მთელი სამყაროს სიბრძნეა გაერთიანებული. მცირე ნაწილი ანდაზებისა წარმოიშვა არა პირდაპირ ხალხის აზროვნების შედეგად, არამედ უკვე არსებულ იგაე-არაკთა, ხალხური სიმღერების, ანეკდოტებისა თუ ზღაპრების რომელიმე ფრაზისაგან. ანდაზა შეიძლება დაბადებულიყო აგრეთვე უბრალო გლეხურ მეტყველებაში, ფილოსოფოსთა ერუდიტულ კამათში, ბრძენი მოხუცების საუბრებსა თუ შეყვარებული რაინდების ცეცხლოვან ფრანგებში, გაქნილი მაგანკლების ლაქლაქსა და მოფუსფუსე დიასახლისების აზროვნებაში. შემდეგ ცხოვრება არჩევდა ამ ანდაზათაგან ყველაზე კარგად გართმულს, საუკეთესოს, გონიერულსა და მეტად მარტივს. დაწინებულ კი დაუწყევლავს ეძლეოდა.

ზოგიერთის ანდაზა სხვა არაფერია, თუ არა წმინდა ხალხური „vox populi“ ანუ „ხმა ერისა“; ზოგის აზრით, ანდაზა მხოლოდ ფოლკლორისათვის წარმოადგენს რაღაც ფასეულობას. ანდაზა ენის, აზროვნებისა და ხელოვნების მოვლენაა. ისევე როგორც ნებისმიერი გამონათქვამი, ანდაზაც ჯერ ადამიანის აზროვნებაში ჩნდება, შემდეგ საარტიკულაციო აპარატის მეშვეობით გამოითქმის, ანუ ენაში მატერიალიზდება, საბოლოოდ კი ფილოლოგი ხედება, სადაც ნებისმიერი ავტორის მიერ ის შეიძლება მხატვრულ ლიტერატურაში იქნას გამოყენებული.

რუსი პარემიოლოგის პერშიაკოვის აზრით, ანდაზა და სხვა ფრანული ტექსტი, ერთი მხრივ, არის ენობრივი მოვლენა; მეორე მხრივ – რაღაც ლოგიკური ერთეული; მესამეც, მხატვრული მინიატურა. ესე იგი პერშიაკოვი ეთანხმება მოსაზრებას ანდაზის ტრიქტომიული ბუნების შესახებ. რუსი მათემატიკოსი ლევინი ასევე ამტკიცებს, რომ ანდაზა გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოებია და მას ესთეტიკური ღირებულება აქვს. იგი აღნიშნავს, რომ ანდაზის ხმარებისას ერთობლივად რეალიზდება რამდენიმე სემანტიკური ფენა, რაც პირდაპირ კავშირშია „აზრსა“ და „ენასთან“. გარდა იმისა, რომ ანდაზა აზროვნებისა და ენის საფეხურების გაყვლის შემდეგ ლიტერატურაში რეალიზდება, იგი ფორმითა და შინაარსით თავად წარმოადგენს მინი-ლიტერატურულ ნაწარმოებს და სწორედ ამიტომ, ანდაზა არის ხელოვნების მოვლენა. პარემიის ტრიქტომიული ბუნება ბუნდისხმობს ამ სამივე თვისების ერთობლობას, მაგრამ აქაც ენის როლი უპირველესია.

უნივერსალურ გამონათქვამებს გააჩნიათ უკიდურესად ფართო სემანტიკა, მათ არა აქვთ რეალობასთან უშუალო კავშირი, გადადიან რა „წმინდა იდეის“ სფეროში. მათ არ გააჩნიათ ფაქტოლოგიური ინფორმაცია რეალურ სინამდვილეზე და გადმოსცემენ ზოგიერთ განყენებულ იდეას რეალური საგნებისა და მოვლენების შესახებ ტიპიზირებული გენერალიზაციის (მეტყველების მომენტში) საშუალებით, რომელიც დაფუძნებულია ერთობლივ ინდივიდუალურ და ზოგადსაკაცობრიო პრაქტიკულ და თეორიულ გამოცდილებაზე. მაგალითად: „წიგნი დევს მაგიდაზე“ და „წიგნი ცოდნის წყაროა“. ჯერ კიდევ ზეპირი ენობრივი კონტაქტების დროიდან, კაცობრიობის წინაშე გაჩნდა აზრის სხვა ენაზე გადატანის ურთულესი პრობლემა, რომელიც დღესაც ინარჩუნებს აქტუალობას თარგმანის თეორიასა და პრაქტიკაში.

უნივერსალური გამონათქვამები ახდენენ ცხოვრებისეული მოვლენების ტიპიზირებას, აძლევენ მათ არადროით და ყოველისმომცვეელ ხასიათს, არ შეიცავენ ზუსტ მარჩენებელს ამა თუ იმ მოქმედების ადგილსა და დროზე, მთელ ინფორმაციას აქვს აბსტრაქტული ხასიათი. უნივერსალურ გამონათქვამებს მიაკუთვნებენ აფორიზმს, ანდაზას, ანდაზურ თქმას, ტრუიზმს, გრეგერიას (სხარტი სიტყვა), პარადოქსს.

მეტყველებაში უნივერსალური გამონათქვამები გავრთიანებულია შინაარსით, რომელიც აიგება ლოგიკური „ზოგადი მსჯელობის“ საფუძველზე. მაგალითად: „ყველა ადამიანი მოკვდავია“. უნივერსალური გამონათქვამები ასრულებენ სპეციფურ ფუნქციას – იძლევიან აზრის ნათლად და მოკლედ გამოთქმის საშუალებას, მოვლენის, სიტუაციის, ადამიანის დამოკიდებულების სხარტ და მოკლე დახასიათებას, შესანიშნავი ლიტერატურული ფორმით საკუთარი გრძნობების გადმოცემას.

ანდაზის თქმას თავისი დრო და ადგილი აქვს, ანუ იგი იხმარება მხოლოდ სიტუაციის მიხედვით. პერშიაკოვის აზრით, თუკი აფორიზმები წარმოადგენს მხოლოდ რაიმე საგნის ნიშანს, ანდაზები – სიტუაციის ნიშნებია. ინგლისელი პარემიოლოგი ნ. ბარლი ანდაზის გამოცანასთან შედარებისას მიუთითებს, რომ გამოცანა ორიენტირებულია მხოლოდ თავის საკუთარ კონტექსტზე, მაშინ როცა, ანდაზის ატქუალიზაცია უკავშირდება კონკრეტულ სიტუაციას.

უნგრელი პარემიოლოგის ფ. ფოტიტის აზრით, ანდაზის მნიშვნელობა კონკრეტულ შემთხვევაში დამოკიდებულია მთქმელის მიერ მოცემული სიტუაციის გაგებაზე და ამდენად, შესწავლის ძირითადი ობიექტი უნდა იყოს წარმოდგენა ანდაზაზე და არა – თვით ანდაზა.

ამერიკელი პარემიოლოგის ჰ. ჯეისონის აზრით, ანდაზის თემა ჩვეულებრივ რაღაც კონკრეტული სიტუაციის აღწერა კი არა, არამედ, რაღაც წარმოსახვითი შემთხვევაა. ასეთი შემთხვევა „მაღლა დგას“ კონკრეტულ კონტექსტზე და ამიტომ, ბევრ მათგანს მიესადაგება. ანდაზის გამოყენებისას მთქმელი ასდენს ამ თემის ინტერპრეტაციას მოცემული სიტუაციისათვის.

ანდაზას სხვა პარემიებიც ბევრი თვისებით გავს, მაგრამ მათი ერთმანეთისაგან გარჩევა მაინც შესაძლებელია. ყველაზე რთულია ანდაზური თქმისა და ანდაზის გამოჩენა. ე.დალის აზრით, ანდაზური თქმა არის გადატანითი მნიშვნელობით ნათქვამი უბრალო ქართვა, გამოხატვის საშუალება, მხოლოდ ობიექტობის, განსჯის, დასკვნის გარეშე; იგი ანდაზის პირველი ნახევარია და ნათქვამს ბოლომდე არ ამოერთებს. ანდაზური თქმა ფართოდ და ხშირად გამოყენებადი გამოთქმა და შეტყულებული კონსტრუქციაა, რომელიც სახეობრივად განსაზღვრავს რომელიმე საგანს ან მოვლენას. ესაა შემოვლითი განსჯა რასმე ან ვისმე შესახებ. იგი ყოველთვის ატარებს მთქმელის მიერ თქმულის შინაარსის მიმართ დამოკიდებულებას (ანიკინი; მიტროფანოვა 1994:16).

ანდაზური თქმა ანდაზის ჩინაზისა, იგი შეიძლება მოწიფდეს და გახდეს ანდაზა. აქედან გამომდინარე, თუკი იღვევებთ, რომ ანდაზა მხატვრული აზროვნების პირველადი შედეგია, სიტყვის მასალა კი – მეორადი, და მისი არსებობა ანდაზის არსებობით არის შეპირობებული (ზანდუკელი 2002:7), მაშინ სიტყვის მასალა ანდაზური თქმა ვერ იქნება. ხოლო, თუკი ანდაზური თქმა „არის სხარტად ნათქვამი ფრაზა, გარკვეული დობო ანალოგიის შემცველიც, მაგრამ ამ გამოხატულებას აკლია ანდაზის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანი – განზოგადების უნარი“ (ლევანო 2001:25) შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ანდაზურ თქმას ანდაზისაგან გამოარჩევს სწორედ განზოგადების უნარის უქონლობა. მაგალითისთვის მოვიყვანოთ რუსულ ანდაზურ თქმებს: „*Насильно мил не будешь*“; „*Мать да дочь – темная сошь*“ და ა.შ.

რაც შეეხება სხვა პარემიებს, მათი განსხვავება ანდაზისაგან უფრო თვალშისაცემია. მაგალითად, აფორიზმს არ გააჩნია გადატანითი აზრი, იგი პირდაპირ გაიგება; გამოცანას კი ყოველთვის აქვს აშკარად თუ ფარულად გამოხატული შეკითხვა; მასქმისა და სენტენციას არ ახასიათებს ანდაზის უპირველესი თვისება – ალგორიულობა; ადვილი გამოსარჩევია იდიომიც, რადგან მას არა აქვს წინადადების ფორმა.

ანდაზები მრავალმხრივ შესწავლილია. მათი ლიტერატურული და ისტორიული შესწავლის გვერდის ალის შემდეგ, პარემიოლოგებმა დაიწყეს ანდაზების შინაარსობრივ-სემანტიკური, სტრუქტურული, ფუნქციური და სხვა თვალსაზრისით კვლევა. ამერიკელი პარემიოლოგის ა. დანდისის აზრით, ანდაზა ყველაზე კარგად განიზარტება სტრუქტურულ ტერმინებში, რაც აგრეთვე ფასეულია მთლიანობაში ფოლკლორის სტრუქტურული ანალიზისთვისაც. ცნობილია, რომ ანდაზათ სტრუქტურული ანალიზის მცდელობა მეცნიერებაში ადრეც იყო. XX საუკუნის შუა წლებში მ. კიმმერლე ანდაზათა „ზედაპირული სტრუქტურა“ გაანალიზებდა ცდილობდა. ნ. ხომსკის შემოტანილი ტერმინთა – „სიღრმისეული სტრუქტურა“, „ზედაპირული სტრუქტურა“ გამოყენება თავისი არსით მიესადაგება ფროიდისეულ დაპირისპირებას „ცნობიერისა და არაცნობიერისა“ და იუნგისეულ „არქეტის“. იგივე შეიძლება ითქვას ლევი-სტროსის ცდაზე, გამოეყო პარადიმატული სტრუქტურა, რომელიც საფუძვლად უდევს სხვადასხვა სინტაგმატურ სტრუქტურებს.

ა. დანდისის სთავაზობს პარემიოლოგებს მოქებნონ რაიმე მოვლენა ანდაზის ზოგადი საფუძელისათვის, ისევე, როგორც აარნე-ტომპსონის ზღაპრულ ტიპებს დაედო პრობის ერთი სინტაგმატური მოდელი, ხოლო სამხრეთამერიკელი ინდიელების მითებს ლევი-სტროსოს პარადიმატული მოდელი. ფინელი პარემიოლოგი მატი კუუსი ანდაზას განიხილავდა სამი თვალსაზრისით: ა) ძირითადი იღვა; ბ) აგებულება; გ) კონსტრუქციული ბირთვი. ამერიკელი აბრაჰამისი ანდაზებს წარმოადგენდა, როგორც

სელაპარაკო-სამრეტველო ჟანრს, ანუ „კონვენციონალურ ერთეულებს“. ესტონელი კრიკანის აზრით, საჭიროა ანდაზის წინადა შემანტიკური, სინტაქსურ-სემანტიკური და პრაგმატულ-სემანტიკური ანალოზი იმის მიხედვით, თუ რა განიხილება მოცემულ მომენტში: ჩინიშენელობა, კონსტრუქცია თუ გამოყენება.

პარემიოლოგიაში გაერცვლებულია მცდარი წარმოდგენა თითქოს ანდაზა არის თავისებური „ready-made, utterance“ (შსა ფრაზა, გამოთქმა) ან გაქვევებული კლიშე, რომელიც იქცა „ერთხელ და სამუდამოდ ჩამოყალიბებულ მყარ ფორმად“ (კრაჟკინი 1998:14). ანდაზამ შეიძლება საუკუნეების მანძილზე გარეგნული ფორმა შეიცვალოს, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ანდაზის ლექსიკა ენიდან ამოღებული იქნება. ლევინის აზრით, ანდაზურ ფონდში ამა თუ იმ ანდაზის არსებობა არ განაპირობებს მის პოპულარობას. ანტონიმურ ანდაზებსუ დაკვირვების შედეგად იგი ასკენის, რომ „ერის სულს“ უკეთ ის ანდაზა გამოხატავს, რომელიც უფრო ხშირად იხმარება.

პარემიოლოგიაში არსებობს ანდაზის არქიტექტურულ ფორმულათა გარკვეული რაოდენობა, რომელია მისადაგება შეიძლება ნებისმიერი ენის პარემიებსუ. მაგ: „არ არსებობს ერთი მეორის გარეშე“; „მონებას ორი მხარე აქვსო“; „ერთი უკაცოდ არ იქნებაო“; „მღვდელი ჭილიფშიც იცნობაო“; „რაც ბრწყინავს, ოქრო არ არის“ და ა.შ. ასევე, ნებისმიერი ენის პარემიულ ფონდში მრავლად მოიხვევა აგრეთვე ოპოზიციური ანდაზებიც. მაგ: „ერთი ამბობენ იმას, რაც იციან, სხვებმა იციან, რასაც ამბობენ“; „მუდო შენ გუებნები, რსალო შენ გაიცივნო“ მაგალითისათვის მოვიყვანთ იტალიურ ფრანგულ ანდაზებს: *Nè di state, nè d'inverno, Non andar senza mantello (it.) - Hiver ou été, n'importe, Prends toujours ton manteau. (fr.); I matti fanno le feste, ed i savi se le godono (it.) - Les sots font les fêtes, Les hommes sensés en ont le plaisir. (fr.);* და ა.შ.

ღამოლოს, უნივერსალურ გამოინათქვამებს გააჩნიათ უკიდურესად ფართო სემანტიკა, მათ არა აქვთ რეალობასთან უშუალო კავშირი, გადადიან რა „წმინდა იდეის“ სფეროში. მათ არ გააჩნიათ ფაქტოლოგიური ინფორმაცია რეალურ სინამდვილესუ, და გადმოსცემენ ზოგიერთ განყენებულ იდეას რეალური საგნებისა და მოვლენების შესახებ ტიპიზირებული გენერალიზაციის (მეტყველების მომენტში) საშუალებით, რომელიც დაფუძნებულია ერთობლივ ინდივიდუალურ და ზოგადსაკაცობრიო პრაქტიკულ და თეორიულ გამოცდილებასუ. ჯერ კიდევ უკიბრი ენობრივი კონტაქტების დროიდან, კაცობრობის წინაშე გაიანდა აზრის სხვა ენასუ გადატანის ურთულესი პრობლემა, რომელიც დღესაც ინარჩუნებს აქტუალობას როგორც თარგმანის თეორიასა და პრაქტიკაში, ასევე კულტურათა დიალოგში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გამრეკელი, მგალობლიშვილი 1996: გამრეკელი ნ. მგალობლიშვილი ე. ქართულ-რუსული ფრანგოლოგური ლექსიკონი. თბ.
2. ქაღურაშვილი, ახელდინი, წულაძე-კალაოზიშვილი 1999-2000: ქაღურაშვილი ნ. ახელდინი ც. წულაძე-კალაოზიშვილი ნ. ფრანგულ-ქართული ლექსიკონი. თბ. „ელფი“.
3. ცერცვაძე, დებიალი, ახმეტელი 1999: ცერცვაძე ნ. დებიალი კ. ახმეტელი თ. იტალიურ-ქართული ლექსიკონი. 2 ტ. თბ. „ოპიზის“.
4. გავრილოვა 1986: Гаврилова Е.Н. Универсальные высказывания и другие обобщающие суждения // Филол. науки. № 3.
5. ივანოვი 1995: Иванов Е.Е. Афоризм как единица языка // Лингвистика на исходе XX века: Тез. междунар. конф. Т. 1. М., 1995.
6. პერმიაკოვი 1978: Пермяков Г.Л. О смысловой структуре и соответствующей классификации пословичных изречений // Паремнологический сборник. М.: Наука.
7. სოლოდუნი 1994: Солодун Ю.П. К проблеме разграничения пословиц и поговорок в языках различных типов // Филол. науки. 1994. № 3. С. 57.
8. Федоренко Н.Т., Сокольская Л.И. Афоризмы. М.: Наука, 1990.
9. Итальянско-русский фразеологический словарь. М., 1982.
10. Французско-русский фразеологический словарь. М., 1983.

**The Language Phenomena (Proverbs and Aphorisms)
in System of Universal Statements**

Universal statements possess extremely wide semantics, absence of a direct connection with a reality, with transition in area of "Pure idea". They do not contain fact question the information on reality, and transfer some abstract ideas by means of the typified generalisation (and at the moment of speech) real subjects, the phenomena, based on the previous cumulative individual both universal practical and theoretical experience: "The book lays on a table" and "The book learns us to live".

Universal statements typify the vital phenomena, give timeless and comprehensive character, do not contain exact instructions on a place and time of fulfilment of any action, all information has abstract character. To universal statements carry an aphorism, a proverb, a saying, truism, paradox. We will notice, that existing classifications of sayings are imperfect, since there are intermediate phenomena.

მრავალენოვნების ლიდერების პრინციპები

თანამედროვე სამყაროში სხვა გლობალურ პროცესებთან ერთად მეტ-ნაკლებად იცვლება ენობრივი გარემო და განვიხილოთ ტენდენციები (არაბული 2005). აქედან გამოშინდება, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მრავალენოვნებისა და კულტურული მრავალფეროვნების საკითხების მეცნიერულ შესწავლას. ევროპული მრავალენოვნება ისტორიულად განვითარებული ფაქტია. იგი უნდა განვიხილოთ როგორც კულტურული მემკვიდრეობა, რომელზეც უნდა იზრუნოს ყველა ევროპელმა. ინდივიდუალურ მრავალენოვნებას ე.ი. ერთი პიროვნების მიერ მრავალი ენის ცოდნას მიუყვართ საზოგადოებრივ მრავალენოვნებამდე, რაც კრებს შორის ურთიერთგაგების გაუმჯობესების წინაპირობა. კომპეტენციების გაფართოება დადებითად მოქმედებს საზოგადოებაზე; იგი უფრო შემოქმედებითია, გამორჩევა უკეთესი გონებრივი შესაძლებლობებით და მოქნილობით, დივერსიფიკაციის საფუძველზე ფართოვდება პიროვნების პიროვნობა.

იქ, სადაც მრავალენოვნება სწავლების მიზანია, დიდაქტიკური კვლევების შემდეგი ამოცანები იკეთება: ერებს შორის ურთიერთგაგების გაუმჯობესება და იდენტობის აღმოჩენა, ერთიანი ევროპული კულტურის გაგების ხელშეწყობა (სხვადასხვა ენების საერთო სემანტიკური ბირთვის წყალობით), სოციალური კომპეტენციების სრულყოფა, თანამედროვე მედიების გამოყენება. ევროპული ინსტიტუტების მოთხოვნით, ევროსაბჭოს წევრ ქვეყნებში გაძლიერდა მრავალენოვნება. დედაენასთან ერთად ისწავლება ევროპული ენების სულ მცირე ორი ენა, რათა დაჩქარდეს ევროპის ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული ინტეგრაცია, ამასთან შენარჩუნებული უნდა იყოს ლინგვისტური და კულტურული მრავალფეროვნება. მრავალენოვნება სწავლების ერთ-ერთი მიზანი უნდა გახდეს. საჭიროა უფრო მეტი ყურადღება მიექცეს სწავლა-სწავლების სტრატეგიებისა და ტექნიკის შეუთავსებას, რათა უფრო გაძლიერდეს მეტაკომპონენტები, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი ენის შესწავლისას. მოკლედ წარმოვიდგინოთ კურიკულარულ, დიდაქტიკურ და მეთოდურ მოსახრებებს, რომელთა გათვალისწინებაც აუცილებელია ტერციული ენების სწავლებისას.

მოსწავლეთა უმეტესობა უკვე საშუალო სკოლაში სწავლობს რამდენიმე უცხოურ ენას, სხვები სკოლის დამთავრების შემდეგ. ამ საკითხს მრავალი მეცნიერი შეხება, თუმცა არ არსებობს ლინგვისტური გამოკვლევები, თუ როგორ განავითაროთ მრავალენოვნება. მნიშვნელოვანი როლს თამაშობს მიმართებით ენების ევროპული პორტფოლიო, რომელშიც აბის შეცვლილბა გადაიჭრას ისეთი კონცეპტუალური საკითხები როგორებიცაა: როგორ და რა მეთოდებით უნდა ვასწავლოთ, რა მოთხოვნები წაყენება ენის შემსწავლელს, როგორი უნდა იყოს სწავლების პროცესი და მისი შინაარსი, რათა იაქტივაციო გზით მივაღწიოთ მრავალენოვნებას.

საკითხის განხილვისას შემდეგ პრობლემებს ვაწყდებით: სკოლის მასწავლებელთა კორპუსში არ ხდება ორგანიზაციული და მეთოდური ცვლილებები, ასევე არ იცვლება ენის შემსწავლელთა მონოლოგიური პატივსი, არ ხდება მრავალენოვანი გარემოს და პიროვნების რავალიზაცია საზოგადოებრივ დისკურსში, შესწავლელთა, თუ როგორი კონტრტური პროცესები მიმდინარეობს არსებული ენობრივი და კულტურული გამოცდილების შეხედრისას ახალ ენებთან და კულტურულ გარემოსთან, ჯერ კიდევ დიდი სწავლების ძველი მოდელების ზეგავლენა უცხოური ენების სწავლა-სწავლებისას.

რასაკვირველია, მეორე და მესამე უცხოური ენა პირველი უცხო ენისაგან განსხვავებულად უნდა ისწავლებოდეს. მაქსიმალურად უნდა იქნეს გამოყენებული დედაენისა და პირველი უცხოური ენის სწავლების განვითარებული ენობრივი პრინციპები.

აღრე, უცხოური ენის სწავლებისას, ხდებოდა ენათა მაცირი დაყოფა: უკიდურეს შემთხვევაში შეიძლება დედაენისა და პირველი უცხოური ენის გამოყენება. ყველა ენის სწავლება ხდებოდა სისტემაურად, თარგმნითი სავარჯიშოებით, გრამატიკული ცხრილებით, ნაკლები დავიკირება ხდებოდა ყოველდღიურ კომუნიკაციასთან. ათწლეულების მანძილზე ჩამოყალიბდა ენების დაუფლებისადმი სამი მიდგომა, რომლებიც შესაბამისად სხვადასხვა მოდელებში და პიოთოზებში მანიფესტრდება: კონტრასტული მიდგომა – ყურადღების ცენტრში შედარება, კონტრასტი, ინტერპრეტაცია; ნატივისტური პიოთოზა – რომელიც ყურადღების ცენტრში აყენებდა ენების შემსწავლელ ყოველ ინდივიდში კომუნიკაციასთან და აქედან გამოშინდება, შეცდომებზე ამახვილებდა ყურადღებას; ენათაშორისი ურთიერთობების პიოთოზა – რომლის მიხედვითაც ენის შესწავლის

პროცენს დინამიური და სისტემატურია, საიდანაც შეიძლება გადასვლა ახალი ენის შესწავლაზე ტრანსფერის მაქსიმალური გამოყენებით.

პირველი უცხოური ენის შესწავლით ბავშვს უკვე აქვს გამოცდილება და უეითარდება კონკრეტული უნარები: მაგ. გაცნობიერება იმისა, თუ შემსწავლელთა რომელ ტიპს მიეყოფნება იგი; ემოციური როგორებიცაა ინტერესი, მოტივაცია, შიშის დაძლევა მეტყველების აქტის მიმართ. ასეთ სიტუაციაში ენის შემსწავლელში მრავალენოვნების გარკვეული ჩანასახები წარმოქმნილია. მან უკვე იცის, რომ შემდგომი ენის სწავლებისას შეუძლია გამოიყენოს ნასწავლი ენა, აქვს ენის სწავლის თავისი საკუთარი სტრატეგიები, რომელიც მას პირველი უცხოური ენის შესწავლის დროს არ ჰქონდა.

თუკი ახალი შესასწავლი ენა მონათესავე ენაა, მაშინ შეიძლება უფრო მეტად იქნეს გამოყენებული წმინდა ენობრივი ასპექტები, თუ არა – მაშინ წინა პლანზე წამოიწვევა სტრატეგიები და კონკრეტული უაქტორები. ამ შემთხვევაში არ არის აუცილებელი, რომ მასწავლებლები კარგად ფლობდნენ წინაპლან უცხო ენას, რადგან ისინი ააქტიურებენ არა ენობრივ ასპექტებს, არამედ სწავლების პოტენციალს, რომელიც პირველი უცხო ენის შესწავლისას წარმოიშვა. ამით მიიღწევა მეორე უცხო ენის შესწავლის სწრაფი პროგრესი.

ადამიანის ინდივიდუალური მრავალენოვნების მიღწევისათვის მნიშვნელოვანია ერთობლივი, ინტეგრირებული დიდაქტიკის ჩამოყალიბება. ბევრია გამოქვეყნებული გერმანულის, როგორც მეორე უცხოური ენის სწავლების შესახებ. მაგრამ მოსაფიქრებელია ენების სწავლების თანმიმდევრობის საკითხიც (კუფაისკინი 1991), რადგან ინგლისურის, როგორც Lingua Franca სწავლების შემდეგ სწორად ქრება სხვა ენების შესწავლის მოტივაცია. ამ მიმართებით საჭიროა შემდგომი კვლევების ჩატარება და ენათა თანმიმდევრობის ერთობლივი საგანმანათლებლო პოლიტიკის ჩამოყალიბება.

გერმარდ ნოინერის აზრით მრავალენოვნების დიდაქტიკის განვითარება მჭიდროდა დაკავშირებული ბოლო ათწლეულებში განვითარებულ ტენდენციებთან - გამოავლინო და განავითარონ ენის შემსწავლელის პერსპექტივები (ნოინერი 1996). ტრადიციული დიდაქტიკა უპირველეს ყოვლისა მიმართული იყო სასწავლო მასალების შედგენა-გამოყენებაზე, სწავლების ორგანიზაციასა და სწავლების შედეგების კონტროლზე, ხოლო სწავლების ობიექტი ანუ ენის შესწავლელი საგანთოდ იგნორირებული იყო. არ ითვალისწინებდნენ მის ასაკს, სოციალ განათლებას, განწყობას და ა.შ.

მას შემდეგ, რაც გაიზარდა უცხოური ენის შესწავლის მოთხოვნილება და გაჩნდა შემსწავლელთა ახალი ჯგუფები (მაგ. ასაკის, ინტერესის მიხედვით). აშკარა გახდა, რომ დასახელები მისთვის მიღწევა შეუძლებელი იყო არსებული სწავლების მეთოდებით. ყურადღების ცენტრში მოექცა ისეთი საკითხები, როგორებიცაა: უცხო ენის სწავლებისას წინარე ენობრივი ცოდნის გათვალისწინება, ენის შესწავლის პრაგმატული მისწვები, ენობრივი გამოცდილება.

მარიო ვანდრუსკას აზრით, ყოველ ადამიანში ჩაღებულია მრავალენოვნების პოტენციალი, რადგან იგი უკვე თავის მშობლიურ ენაში ერკვევა სხვადასხვა დიალექტში, სასაუბრო ენაში, ლიტერატურულ ენაში, დარგობრივ ენაში და ა.შ. ამ ეფონემს იგი უწოდებს "შინაგან მრავალენოვნებას". დროთა განმავლობაში მას ემატება „გარეგანი მრავალენოვნება“ ე.ი. სხვა ენების შესწავლის უნარი (ვანდრუსკა 1979).

მრავალენოვნების დიდაქტიკა, ჩვენი აზრით, უნდა ეყრდნობოდეს შემდეგ დებულებებს: რამდენიმე ენის სწავლებისას არა „ნულიდან“ დაწყება, არამედ არსებული პოტენციალის გაფართოება და ყოველი მომწველი ახალი ენის შესწავლისას მისი ფლობის გონივრული, მიღწევადი ღონისა და პროყიდის (მაგ. მხოლოდ დარგობრივი ენა, ან კითხვა-გაგება) განსაზღვრა.

რობერტ ლადოს აზრით, ენათა შერევა, ინტერფერენციის მიხედვით იყო. ამიტომ სწავლების წამყვანი პრინციპად ერთენოეანი მეცადინეობა იყო აღიარებული, რაც პრაქტიკულად მცდარია (ლადო 1964).

თანამედროვე მიდგომით უცხოური ენის შემსწავლელი სიტუაცია სწავლება არა იმ დიდაქტურულად, არამედ უკავშირებს მათ უკვე ნაცნობ ენის სიტუაციებს. მესხიერების კლკვამ იმ ლაღკანმდე მიეყოფანა, რომ – სწავლა, ახალ ცოდნის შეთვისება და დამახსოვრება გრძელვადიან მესხიერებაში მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, როცა იგი ინტეგრირებულია არსებულ ცოდნასთან. ის, რასაც საყრდენი არა აქვს, რისი უშუალო გამოყენებაც არ შეეძლია, მალე ქრება ჩვენი მესხიერებიდან. ამიტომ საუბრობენ ადამიანის ერთიან ენობრივ შესაძლებლობაზე, რომლის დროსაც ხდება ენების ერთმანეთთან დაკავშირება და ინტეგრირება. დედაენა არ უნდა გამოირიცხოს უცხო ენის სწავლებისას. იგი შეგნებულად და აქტიურად უნდა იქნეს გამოყენებული. დედაენა საყუყყელს უყრის მენტალურ ენობრივ ქსელს, რომელშიც უნდა გაერთიანდეს ახალი ენის ყველა ელემენტი, ერთყოული და სტრუქტურა.

მრავალენოვნების პერსპექტივიდან გამომდინარე სკოლაში უცხო ენის სწავლების მიზანი იცვლება: არა ერთი უცხოური ენის იდეალურ დონეზე სწავლა, არამედ საფუძვლის ჩაყრა რამდენიმე

ენის დაუფლებილობისთვის. გარკვეული კომუნიკაციური, პრაგმატიული და ინტერკულტურული მოთხოვნების მიხედვით, რომლებიც საკიროების შემთხვევაში, სკოლის დამთავრების შემდეგ შეიძლება გადრმაოდეს.

სკოლაში პირველ რიგში უნდა განვავითაროთ: ენის შესწავლის შეგნება, ე.ი. თუ როგორ უნდა ისწავლო ენა უფრო ეფექტურად. ამით საფუძველი ეყრება სხვა უცხოური ენის შესწავლისას არსებული ცოდნის გამოყენებას.

მრავალენოვნების დიდაქტიკის თეაღლახედვით დედაენის სწავლების დროს ყურადღება უნდა გამახვილდეს შემდეგ ასპექტებზე:

ენების შესწავლის მიზრით სურვილის გაღვიძება და ენობრივი შეგნების ჩამოყალიბება. (მაგ. ქართველური ენების დიალექტების მოშველიება, მისი საღიტირატურო ენასთან შედარება, ენობრივი რეგისტრებისადმი შგრობების გაღვიძება, ენობრივი მღლოდის აღქმის სწავლება და ა.შ.); სხვა ენების გამოცდილების მოშველიება (მაგ. ინტერნაციონალური სიტყვების აღმონენა და მათზე დაკვირვება).

პირველი უცხოური ენის სწავლებისას დედაენის სწავლებასთან შედარებით შემსწავლელელები აცნობიერებენ ახალი რეაღების: ფართოდებით ენობრივი გამოყენება და შეგნება.ახალი ენის შემსწავლელი შეგნებაში მოდის ახალ სამყაროსთან,რაც მისი ინტელექტუალური პორიზონტის გაფართოებას იწვევს. სხვადა დედაენით განპირობებული ენობრივი და ზოგადსაკაცობრიო გამოცდილების გაღვიძება. ის, რაც გამოცდილებით "ენას" და "მსოფლიოს" წარმოადგენდა და ასეთი "ნორმალური" იყო,სულ სხვა რაკურსით წარმონაღნება.ამორე მხრივ დედაენა და მისი საშყარო ანუ "ასრითი შუაყენა" გარკვეულ მაკორდინირებულ სისტემას ქმნის, რომელზეც იგება ენობრივი შეგნება დედაენისა და პირველი უცხოური ენის შედარების დროს.

უცხო ენის შესწავლისას დედაენასთან შედარებით სხვადა სწავლების ახალი მეთოდების და სტრატეგიების გააქტიურება, რომელიც შესაღლებულია გამოყენებულ იქნეს შემდგომი ენების შესწავლისას. სწორედ ეს პოსტულატი- სწავლების სწავლება (Learning to Learn) სხვადა საფუძველი შემდგომი ენების შესწავლისას და ხელს უწყობს უცხოური ენების მთელი ცხოვრების მანძილზე სწავლებას.

ეს მეთოდები და სტრატეგიები: შემსწავლელის საკუთარი ტიპის განსაზღვრა (მა მოტივაცია მაქვს? როგორ გარემო მჭირდება, როგორ ვსწავლობ ახალ სიტყვებს, როგორ ვმუშაობ უცხო ტექსტზე?რადიფიერება იმაზე, თუ როგორ გავითმჯობესო ჩემი სწავლის მეთოდი).

ყურადღება გააღბანილია არა ენების ელემენტების, ერთეულების და სტრუქტურების განსხვავებებზე, რაც შეცდომათა მთავარ მიუსადა თთლებოდა, არამედ ადამიანისათვის დამახასიათებელ ერთ ფუნდამენტურ ენის ფლობის უნარზე, რომელიც ეითარდება და დიფერენცირდება ე.ი. ყურადღების ცენტრშია არა ინტერეფერენცია, არამედ ტრანსფერი. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია ეფ. "სტრანსფერო ხილის" აშენება. პირველ რიგში უნდა განისაზღვროს დედაენის და პირველი უცხო ენის რომელი ელემენტები, ერთეულები და სტრუქტურები შეიღება დააკავშიროთ ტერციული ენის შესაბამის ერთეულებთან. საინტერესოა დადგინდეს, თუ რა იწვევს ახალი ენის შესწავლისას "ხელახლა ამოცნობას" - ტრანსფერს. ჩვენი ასრით, უპირეღვს ყოვლისა, ესაა ენათა ტიპოლოგიური ნათესაობის ასპექტები, ლექსიკის სყერო. ამას ემატება ენობრივი კონტაქტების ინტენსივობა (ინტერნაციონალიზმები, ნასესხები სიტყვები). ამის მაგალითია ინგლისური და გერმანული, სდაც თითო ენის შემსწავლელელები თოდად ხვდებიან ენებს შორის კავშირს როგორც სიტყვათა მარგში ისე გრაბატიკულ სტრუქტურებში. სწორედ პიპოთუების წამოყენების ამ პრაცესს ხელი უნდა შეეწოს ტერციული ენების სწავლებებისას.

მყოფრ მნიშვნელოვანი ელემენტი ტერციული ენის დიდაქტიკური კონცეფციისაა ენის შესწავლის არსებული გამოცდილების დაკავშირება ახალი ენის შესწავლის პროცესთან. ეს გარკვეულწილად ენის სწავლის შეგნების გაფართოებაა. ეს ელემენტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ზრდასრული შემსწავლელელებისათვის. მათ სკოლაში მიღებული ენობრივი შეგნება შეუღლათ გაფართორონ თათვის კონკრეტული მისხნის განახორციელებლად.

ტერციული ენების სწავლებისას ნათღად უნდა ჩამოყალიბდეს სწავლების მისანი, შერირეს ახალი ენის სასწავლო მასადა, გათღლისწინებული იქნეს ენის შემსწავლელელები (მათი ასაკი, შესასწავლი ენისა და კულტურის წინასწარი ცოდნა, ინდივიდუალური თვისებები. მოტივაცია, ინტერესი, სწავლების ტიპი და ა.შ) და სასწავლო სიტუაცია (ენობრივი პოღბრიცა, ენათა თანმიმდევრება, სწავლების ტრადიცია და მეთოდები, ენის სწავლისათვის გამოყოფილი დრო, სასწავლო მედიოთ და საშუალებები, საშისზე ენობრივი სიფრცის სიახლელი).

ქვემოთ ჩამოგაღლიბები ტერციული ენების სწავლების დიდაქტიკურ პრინციპებს.

ა) კონკრტიური სწავლება ე.ი. მეტაკოგნტიური კომპეტენციების განვითარება (შედარება, განსჯა, არსებული ენობრივი ცოდნის შეგნებული გააქტიურება), ბ) გაგება, როგორც სწავლების საფუძვე

ლი (მსგავსი ან განსხვავებული ენობრივი ელემენტების აღქმა, დაჯგუფება და მესხიერებაში შენახვა საჭიროების შემთხვევაში მათი გააქტიურების მიზნით, მინიმიზებული ენობრივი მასალის გ) შინაარსზე ორიენტირება, დ) ტექსტზე ორიენტირება (ათენტიკური ტექსტები გლობალური გაგების მიზნით ბევრი ინტერნაციონალური სიტყვებით) ე) სწავლების პროცესის ეკონომიზაცია (გრამატიკული მასალის კონცენტრირებული და სწრაფი მიწოდება - პარალელების გავლებით, ლექსიკის - თემატიზირება-მინიმალიზაცია) ამ პროცესს ხელი უნდა შეუწყოს ინდუქციური მეთოდების გამოყენებამ, რომლებსაც მივყავართ ენობრივი კანონზომიერებების დამოუკიდებელ აღმოჩენამდე.

დასკენის სახით გეინდა აღწინაშინოთ, რომ მთავარია შემსწავლელები დაეინტერესოთ "ენების შესწავლის საქმით", ჩაერთოთ ისინი "აქტიურ მოქმედებაში", მოახდინოს მისი წაქეზება დაფიქრების, შედარების, დისკუსიის, განხილვის, ჰიპოთეზების წამოყენების, ექსპერიმენტირების, დამოუკიდებელი სწავლის საშუალებით და გაეთვალისწინოთ მათი ინდივიდუალური განსხვავებები. საჭიროა ექვებოთ კიდევ ახალი დიდაქტიკური გზები, რადგან ენისა და ენის სწავლების პროცესების ცოდნა ბევრი ენის ეფექტური დაუფლებისათვის ჯერ კიდევ არ არის საკმარის დონეზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. არაბული 2005: არაბული აეთანდღე. ქართული მეტყველების კულტურა. გამოცემლობა "უნივერსალი". თბილისი.
2. ვანდრუსკა 1979: Wandruszka Mario. Die Mehrsprachigkeit des Menschen. Stuttgart.
3. ლადო 1964: Lado Robert. Language teaching. McGraw-Hill. New York.
4. ნოინერი 1996: Neuner Gerhard. Deutsch als zweite Fremdsprache nach Englisch. Deutsch als Fremdsprache N4.
5. უფიჯინი 1991: Hufcisen Britta. Englisch als erste und Deutsch als zweite Fremdsprache, Empirische Untersuchung zur fremdsprachlichen Interaktion. Langenscheidt. Frankfurt/M.

Manana Kutelia (Tbilisi)

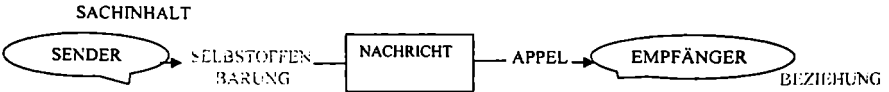
Principles of Plurilingualism Didactics

In modern globalized world great significance is given to scientific study of pluri-lingualism and cultural spectrum issues. The European plurilingualism is a historically conditioned fact. It must be considered as a cultural heritage, and it should be all Europeans special concern. The individual plurilingualism leads to social plurilingualism that is the premise of better understanding between nations. The extension of competencies positively influences on society. It becomes more constructive, distinguished by better mental possibilities and elasticity, based on divergent mentality its horizontal extension occurs. By approach, in which plurilingualism is the object of study, following tasks of didactical research are outlined: improvement of mutual understanding between nations and substantiation of identity by means of plurilingualism, the assistance to global European culture understanding owing to general semantic core of these languages, the assistance to social competencies by means of plurilingualism, take advantage of modern medias. The plurilingualism has a great political meaning. The European institutions require to increase the plurilingualism in Euro Council member countries, i.e. together with the native language, at least two languages of European Federation should be taught in order to substitute the economical, social and cultural integration of the Europe that leads to better tolerance and stability. At the same time, the linguistic and cultural multiformity must be retained. The plurilingualism must be one of the teaching goals. More attention should be paid to the mastering of teaching-learning strategy and technique, as well as to the study of neuro-physiological mechanisms with the aim of strengthening meta-components that can be used in learning of any language. In the report the leading conceptions of foreign language teaching-learning methodology are discussed that implies beginning of foreign language learning by the divergent methodical principles as early as possible, elaboration of the new teaching methods, increasing of language learners autonomy etc.

ფსიქოლოგიური კომუნიკაციის მოდელი და მისი ასპექტები შულც ფონ თენის მიხედვით

შესავალი

ახდენს რა შულც ფონ თენი თავის მოდელში კომუნიკაციური პროცესის ფსიქოლოგიურ დონეზე დიფერენცირებას მისი პრაქტიკული გამოცემების კრიტერიუმების მიხედვით, ის ამასთან დაკავშირებით ოთხ ასპექტს გამოყოფს, რომლებიც კომუნიკაციის პროცესს სხვადასხვა კუთხით აშუქებს. დააკვირდეთ მისეულ სქემას, რაც ამ პროცესის ფსიქოლოგიურ ტრილში მანიფესტირებას უზრუნველყოფს:

ეს არის შულცის პირველი ფსიქოლოგიური კომუნიკაციის მოდელი, რომელიც შედარებით გამარტივებულად წარმოვიდგინოთ კომუნიკაციის მიმდინარეობას და რომელშიც ემიტენტი (ადრესანტი) და რეციპიენტი (ადრესატი) ურთიერთგაგებინების მიზნით ახალ ამბებს აწვდიან ერთმანეთს. ამ დროს ადრესანტი გადასცემს რა ახალ ამბავს ადრესატს, თვითონაც იღებს მისგან პასუხს ინფორმაციაზე. ეს ე.წ. Rückmeldung ან კიდევ Feed back ამ პირველ სქემაში გათვალისწინებული არაა (შულცი 1989: 9). იმისათვის რომ ადრესანტმა შეტყობინება გაუზავნოს მის მიერ არჩეულ ადრესატს, ის ახდენს ინფორმაციის ენკოდირებას და ამ სახით უზავნება ის რეციპიენტს (შულცი 1995:19), რომელიც თავის მხრივ დეკოდირებას. თუკი უზავნილი ისევე გაიგება და აღიქმება ადრესატის მიერ, როგორც ეს ადრესანტს სურდა, მაშინ შეიძლება ჩათვალოს, რომ გაგებინება შედგა. გაგზავნილ ამბავთან დაკავშირებით ჩემის აზრით გადამწყვეტია ის, რომ ერთი და იგივე შეტყობინება შეიძლება იმპლიციტურად სხვადასხვა სახის ცნობას შეიცავდეს და სწორედ მისი ეს მრავალფეროვნება და სხვადასხვაგვარობა არის მისეულ შულცის მიერ ინფორმაციის ფუნქციონის ოთხ ასპექტში განხილვისა (შულცი 1996:25). ამასთან დაკავშირებით ხაზს უეხებამ იმ გარემოებას, რომ ვერაფრით ვერ დაეთანხმები პიპერს, რომელიც თელის, რომ მხოლოდ ერთეულდება მოახერხებს კომუნიკაციური პროცესის ინტენციურობის და დამოკიდებულება-მიმართების ისე წარმოადგენა, როგორც ეს შესსლო ბიულერმა (პიპერი 1994:120). და ამ ერთეულზე შულც ფონ თენი არ მოიხსენიებს.

• ფაქტის შესახებ ინფორმაციის ასპექტი

ამ მოდელის წინა პლანზე დგება ინფორმაცია რაღაცის შესახებ (იქნება ეს საგანი, მოვლენა ან რაიმე ანტრატექტული ცნება), რომლის დროსაც დღის წესრიგში არსებული მონაცემები ფაქტის ან რაიმე მოვლენის შესახებ განსაკუთრებულ ელფერს იძენს. აქ შულციის მიხედვით სამი სახის კრიტერიუმი ირენს თავს: 1. ჰუმპარტების კრიტერიუმი, თუ რამდენად შეესაბამება შეტყობინება/გზავნილი სინამდვილეს; 2. რელევიანტურობის კრიტერიუმი, თუ რამდენად რელევიანტურია ინფორმაცია წამოჭრილ პრობლემასთან მიმართებაში; 3. ბოლო კრიტერიუმის მიხედვით ირკვევა, თუ რამდენად საკმარისია ინფორმაცია პრობლემის ჯერ განსაცნობიერებლად და შემდეგ კი გადასატრელად ცეს ასპექტი ლურჯ სამოსელშია განხილული შულცთან).

ყოველი ცნობა/ახალი ამბავი უპირველეს ყოვლისა შეიცავს ინფორმაციას ფაქტის/მოვლენის შინაარსის შესახებ. ამ ცნობის გადაცემის დროს აქცენტი უკეთდება ინფორმაციის ოფიციალურ, საქმიან ხასიათს, რომლის დროსაც პირადული ემოციები ან კიდევ სუბიექტური უნდა მოკიდებულა/პიროვნობა მოვლენის ან საგნის მიმართ მინიმუმამდე უნდა შეიზღუდოს. მაგრამ ეს ყოველთვის არ ხერხდება და ამიტომაც კომუნიკაციის წარმატებული მსვლელობისათვის აუცილებელია შულცის სხვა ასპექტებს, რომლებსაც არა მარტო ინტენსიური შეხების წვრილები, არამედ საკმაოდ ფეფქტური გადაკვეთის პუნქტებზე განაინათ ფსიქოლოგიურ მომენტებთან, მეტე ყურადღებით უნდა მოვევიდეთ და შევეცადოთ აქედან წამოჭრილი პრობლემები ექსპლიციტურად გამოხატული მეტაკომუნიკაციის საშუალებით გადავწყვიტოთ.

როგორ გვემისი მეტაკომუნიკაციის არხი? მეტაკომუნიკაცია, ფიტკაუს მიხედვით, ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ადამიანებს შორის კომუნიკაციის სახე თვით კომუნიკაციის საგნად იქცევა (ფიტკაუ 1989: 101). ამ უკანასკნელიდან გამომდინარე, მეტაკომუნიკაცია მოიაზრება როგორც კომუნიკაცია კომუნიკაციის შესახებ, რომელსაც საბოლოოდ კომუნიკაციის არხის გახსნასა და გადამოწმებადვც მიეყვარება.

მეტაკომუნიკაცია განსაკუთრებული ინტერესით უკეთებს აქცენტირებას გასაზრავნი ინფორმაციის როგორც თვითგახსნის /თვითმხილვების/ თვითგამოაშკარაების (Selbstoffenbarung/ Selbstrenthüllung), ასევე მის მიმართება-ურთიერთობის ასპექტებს. აქ იმპლიციტურულია შემდეგი კითხვები: "რა დამოკიდებულებაში ვართ ჩვენ ერთმანეთთან? რა მიბუღება/რა მიბიძგება მე იმისკენ, რომ თქვენ მაშინვე შეგუბასუსოთ, წინააღმდეგობა გაგიწიოთ? რატომ მაქვს შიშო კომუნიკაციის კომპლექსის გარეშე ფარდა აუხადო ჩემს დამოკიდებულებას არსებული ფაქტის მიმართ?" (შულცი 1989:30).

ანტროპოლოგი ბატესონი ამასთან დაკავშირებით საუბრობს იმაზე, რომ ყოველი სახის კომუნიკაციის შეტვიზონების ორი მხარე გააჩნია: პირველი პუნქტი ესაა ბაზისური ინფორმაცია, რომლის გადაგზავნაც თვით კომუნიკაციის პროცესის პროვოცირებას ახდენს. მეორე სახე შეტვიზონებისა კი თან ახლავს ბაზისურ/ძირულ ინფორმაციას, მაგრამ ის რეკომინენტს ატვიზონებს, თუ როგორ უნდა აღიქვას ან კიდევ ინტერპრეტირება გაუკეთოს მან პროდუცენტის/ემიტენტის მიერ გაგზავნილი ინფორმაციას.

ახალი ამბის ეს შინაარსობრივი მხარე და სხვა დანარჩენი სამი ასპექტი აბოლოლო ფაშში იმ მიმართობებს და ფენომენებს წარმოადგენს, რომლებიც ყველა კულტურაში მოიხსენიება. აქ ვერ გავიზიარებ შულციის მოსაზრებას იმასთან დაკავშირებით, რომ ეს მიმართებები ძირითადად ერთნაირად იწინდეს თავს ყველა კულტურაში, ანუ მათი კონფორმაციის სახე და რელევანტურობა ამა თუ იმ პრობლემებთან დამოკიდებულებაში ერთნაირი იყოს ნებისმიერი ორიენტირების კულტურაში. ჩემი არგუმენტის სასარგებლოდ მეტყველებს ცნობილი ენათმეცნიერ-ფსიქოლოგ უნგევიორის მოსაზრება, რომელსაც ის თავის ნაშრომში: "Anweisungen und Kriterien über das kommunikative Verhalten... sind kulturgebunden. Sie sind erlernt und in einer Vielzahl von Aktionen habitualisiert" (უნგევიორი 1987: 323).

სხვა თუ არაფერი, ამასთან დაკავშირებით შულციის მოსაზრების საწინააღმდეგოდ და ჩემი თვალსაზრისის ევრიფიცირებისათვის შეიმძღვია მოვიშველიო პოლის თეზისები და არგუმენტები კონტექსტზე დამოკიდებულ/ კონტექსტიდან გამომდინარე და კონტექსტზე არდამოკიდებულ/კონტექსტიდან არგამომდინარე კულტურების განსხვავებულ მოსაზრებებს შესახებ ამ ასპექტებთან მიმართებაში, რომლებსაც მე საკმაოდ დამაჯერებლად მივიხსნე, თუნდაც იმიტირ, რომ პოლი ამას არა მხოლოდ ლინგვისტურ, არამედ ანთროპოლოგიური კუთხითაც იხილავს (პოლი 1983:123). კონტექსტში იგულისხმება ტექსტში მოდულირებული ექსტრალინგვისტური რეალობის ისეთი გამოვლინებები, როგორიცაა: თონოგრაფიული, კულტურული, პოლიტიკური, სოციალური და ისტორიული რეალობი, სივრცობრივი და კლიმატური განსომილებები, სივრცობრივი დისტანცია კომუნიკაციის პარტნიორებს შორის, წარსულში მომხდარი მოვლენები, რომლებიც არაპირაპირ დამოკიდებულებაში არიან აწმუში მიმდინარე კომუნიკაციასთან. ერთი სიტყვით, კონტექსტი "შეკოწმებულია" უთვალავ ცალკეულ რელევანტურ და ერთი შეხედვით არარელევანტურ ფაქტორებით.

კონტექსტზე დამოკიდებულ კულტურებში კომუნიკაციის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებად შეიძლება ჩათვალოს ის, რომ აქ შედარებით ნაკლები ითქმება ან კიდევ დაიწერება, რადაც ინფორმაცია დიდი რაოდენობითაა ირგვლივ სივრცეში და თვით კომუნიკატორშიც. ამიტომაც, რომ ამ კულტურის ევრბალურ კომუნიკაციის ახალი ამბის მხოლოდ პატარა ნაწილის ექსპლიციტური დეკოდირება და გაგზავნა ხდება. აღსანიშნავია ისიც, რომ აქ შეტვიზონების გაგზავნისათვის დიდ როლს ასრულებს კომუნიკაცია თამაშობს. ამიტომაც, რომ ამ სახის კულტურებში ინფორმაციის მნიშვნელოვანი შინაარსი, იმპლიციტურ, უსომილ კოდირებულ კომუნიკაციის პირობებში, ხშირად მხოლოდ არაპირდაპირ მოიხსენიება, როცა საუბარადიდ არარსებობს შინაარსი, როგორცაა რადაც დეტალი, მეორეხარისხოვანი, თანმხლები ინფორმაცია ან კიდევ მინიშნებები, შეიძლება ყურადღების ცენტრში მოექცეს.

კონტექსტზე არადამოკიდებულ კულტურებში კი, რომლებშიც ასეთივე ხასიათის კომუნიკაცია დომინირებს, კომუნიკაციის პარტნიორები ძალიან ნაკლებ ყურადღებას უსმობენ საუბრის კონტექსტს. მთავარი აქცენტნი შინაარსის ასპექტზე ეთდება და ამიტომაც აქვს აქ საუბარს პირდაპირი, ერთმნიშვნელოვანი, ლინეარული და შინაარსობრივი ხასიათი.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ვიმეორებ, ვერ დავეთანხმები შულცი იმ მოსაზრებაში, რომ გზავნილება-შეტვიზონების მისულოდ ოსახი ასპექტი და მათთან დაკავშირებული კომუნიკაციის ინტენცია და მიმართებები ყველა სახის კულტურაში ერთნაირად წარმოინდება და გარირებას არ

ექვემდებარება. ასევე გულგრილად ეკიდება ის ინტერკულტუროლოგიურ შტრიხსაც: მას არ აინტერესებს და შედარებით სურეულად უყურებს იმ ფაქტს, რომ ინფორმაციის მნიშვნელობის სხვადასხვა სახეობის სრული გაგებისათვის, რომლებიც ერთი რომელიმე ენის გრამატიკულ და ლექსიკურ კონსტრუქციაშია კოდირებული, აუცილებელია მათი სოციალური და ექსპრესიული მნიშვნელობის გათვალისწინება. რაც წინადა ენობრივ უნივერსალურ სისტემას სცილდება და ამდენად კულტურულ სხვაობებსა და მის პარამეტრებსე დამოკიდებული ხდება.

თეთონარმოდგენის/თვითგამოაშკარაების ასპექტი

ეს ასპექტი შულციან მწიანე ფერსანა იდენტიფიცირებული. როდესაც ვილაც რადაცაზე გეგსაურება, ის ნებისთ თუ უნებლიეთ, თავის თავსაც ამხელს ამით. ის მისდაუნებურად გეაწყდის ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ რა ხდება მასში/ადრესანტში: რა ფიქრები ამოძრავებს მას, როგორ აღიქვამს იგი თავის როლს და ა. შ. ახალ ამბავს გარდა შინაარსობრი ასპექტისა, გააჩნია სხვა დამატებითი ინფორმაციები ემიტენტის პიროვნებასთან დაკავშირებით. როგორც ამ თავის დასათაურებთან ჩანს, ადრესანტის მხრიდან თვითგახსნის ეს ასპექტი როგორც თვითწარმოდგენის ინტენციურ შტრიხს, ასევე გათვითცნობიერებულ უნებლიე თვითგამოაშკარაების ნიუანსსაც შეიცავს. ვიმორბე, ვ. ი., ერთის მხრივ ესაა განსწახიჯული თვითწარმოდგენა/წარმოსინება და მეორეს მხრივ, არადასურებული ფარდის ახლა თავისი პიროვნებისათვის (შულცი 1989:18). აქედან გამომდინარე, ეს ასპექტი თვითგახსნის ადრესანტის როგორც სურვილს რაც შეიძლება მომგებიან პოზიციაში წარმოადგინოს თავისი პიროვნება, ასევე მის შიშსაც, რომ ამ ასპექტის მეორე ნიუანსში შეიძლება მისი, როგორც პროდუცენტის შანსები ისეთივე მომგებიანი არ იყოს, როგორც პირველი ში.

თუკი ყოველთავე ამას ფსიქოანალიტიკურ ჭრილში მოვიანზრებთ, მივაღო დასკვნამდე, რომ ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ადრესანტს წარმატებული კომუნიკაციისათვის ინფორმაციის მიწოდების სხვადასხვა ტექნიკური მანერები უნდა ხელეწყოფიოდეს, რაც ერთის მხრივ, ადრესატზე მთავარდებლის მოსახლენ ვ.წ. - იმპოზანტურ- და მეორეს მხრივ, თავდაცვით- ფასადურ ტექნიკური მხარეების ცოდნა-გამოყენებაში იყრის თავს.

ჩემის ასრით, ეს ტექნიკა ყოველთვის არ განაპირობებს წარმატებულ კომუნიკაციას, რომლის დაგვირგვინებაც კომუნიკაციური პარტნიორების ურთიერთგაგება წარმოადგენს, რაც წარმატებულ/შემდეგარ კომუნიკაციის აუცილებელი წინაპირობაა. ეს დამოკიდებულია კომუნიკაციის სფეროსა და მის თავისებურებაზე: პირადულ ურთიერთობაში უშუალო გულახდილობა შეიძლება ნაყოფიერი კომუნიკაციის საწინდარიც კი იყოს, მაგრამ იგივეს ვერ ვიტყვით კომუნიკაციის შემთხვევაში ოფიციალურ ან კიდევ პროფესიულ სფეროში, სადაც ასეთმა გულახდილობამ კომუნიკაციის პარტნიორებისათვის შეიძლება საფალაო შედეგი გამოიღოს.

ინფორმაციის ეს ასპექტიც, ისევე როგორც პირველი, სხვადასხვა სახის, მიმართულების კულტურებში ცვლილებებს განიცდის. განსხვავებული ორიენტირების კულტურებში სხვადასხვაა მისი სიღრმე, პრესენტირების დრო/პირობები და საერთოდ მისი დემონსტრაცია. მაგ.: კონტექსტზე დამოკიდებულ კულტურებში (არაბული ქვეყნები, საქართველო, ჩინეთი, იაპონია) მეტი ყურადღება ეთმობა წმინდა ადამიანურ ურთიერთდამოკიდებულებას და აქედან გამომდინარე, ამ შემთხვევაში აუცილებელ უფრო ინტენსიურ თვითგახსნა-გამოაშკარაების ფაქტსაც. კონტექსტზე დამოკიდებულ (ამ სახის კულტურას მიეკუთვნება უპ. ყოელისა ა.შ.შ., და ვერსიის ქვეყნების უმრავლესობა) კულტურებში კომუნიკაციის დროს უფრო მეტად ყრთისილომე საკუთარ თავთან თვითგამოაშკარაებაში.; თემცა აქ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ამ კულტურებში გვხვდება ომონიერი, მაგრამ მიანც საქმარ რაოდენობის მინიშნებები საკუთარი პიროვნებაზე.

ეს იმითომ ხდება, რომ ჩემის ასრით ამ ასპექტის ორივე ნიუანსში (თვითწარმოდგენის და თვითმხედულების მიმენტი) ეს გარდაუვალია, მაგრამ მეტ-ნაკლები ინტენსიურობით ხდება სხვადასხვა კულტურებში. აქ უნებლიეთ მახსენდება რენე ლეკარის ცნობები გამონათქვამი, რომელიც საუბარულოდ პირდაპირ კავშირშია ზემოთქმულთან: "რასაც პეტერი(ან კიდევ პეტრე) პაულის (ცვლ. ჩემია, ნ. ბ.) პაულის) შესახებ ამბობს, ეს უფრო მეტს პეტრესე (პეტრესე) მეტყველებს ვიდრე თვით პაულსე(პაულესე)".

დამოკიდებულება ურთიერთობის ასპექტი

მესამე ასპექტი, რომელსაც ინფორმაციის გაგზავნის დროს ასევე ანგარიში უნდა გეაწყოს, და რომელსაც შულცი ყვითელი ყვითი გამოხატავს, მელანდება ურთიერთობის ასპექტში. ეს უკანასკნელი

მიუთითებს იმაზე, რომ ემპტიენტის ინფორმაცია /შეტყობინება შეიცავს აგრეთვე ცნობებს იმის შესახებ, თუ რა აზრისაა ადრესანტი ადრესატზე. ამის მიზანშეწონილ აღქმა-გაგებისათვის ადრესატს არამარტო გაიზიარებულ, არამედ ძალიან მგრძობიარე, დახვეწილი და ადრესანტის ინფორმაციის სწორი აღქმისა და ინტერპრეტაციისათვის ორიენტირებული სასმენი ორგანო სჭირდება, რათა ყოველივე ამის შემდეგ ურთიერთგაგებინება შედგეს. ასეთ შედარებას მოვიყვანდი ამასთან დაკავშირებით: ნაყოფიერი ჯანსაღი თესლი უნდა მოხდეს ასევე ნაყოფიერ/ჯანსაღ ნიადაგში, სადაც ის გაღვივდება და ნაყოფი მოგვეცმს. თუკი რომელიმე ამოთარი არაჯანსაღი, მაშინ გვაქვს პრობლემატი ნაყოფთან დაკავშირებით, რომელიც ან ავადმყოფი გამოვა ან კიდევ საერთოდ არ გვექნება.

ეს ასპექტი ძირითადად ინფორმაციის ფორმულირებით, მიმართვის ფორმებითა და სხვა არაეფექტური თანხმებები სივანალებით (მიმოკა, ფსტებები) გამოიხატება. უფრო ზუსტად, დამოკიდებულება-ურთიერთობის ასპექტი თვითგანსნის (მესამე ასპექტის) ერთი განსაზღვრული ნაწილია, მაგრამ შულცი მას მიიჩნევს ცალკე იხილავს და ამას ხსნის იმით, რომ მიმღების/ რეციპიენტის მდგომარეობა ფსიქოლოგიური გადმოხსნედიან განსხვავებულია. "So ist der Empfänger beim Empfangen einer Selbstoffenbarung "unbeteiligter Diagnostiker", wohingegen er beim Empfang der Beziehungsaspekte selbst direkt Betroffener ist" (შულცი 1989: 19). რაც დაახლოებით ასე თარგმნება, რომ თუკი ადრესანტის თვითგამოაშკარავების დროს ინფორმაციის გადაცემის მომენტში რეციპიენტი არათანამაწაწილე ექიმის/დათვანისტიკოსის როლს ასრულებს, ინფორმაციის მიღების შემდეგ უკვე თვით ხდება მაცივრები.

თუკი ღრმად ჩაუკვირდებით ამ ასპექტს, ჩემის აზრით დაფინსახება, რომ ის ორნარად შეიძლება აღვიქვათ, რაც მის ფსიქოლოგიური ხასიათიდან გამომდინარეობს. ჯერ ერთი, ის მიუთითებს იმაზე, თუ რა წარმოდგენისაა ადრესანტი ადრესატზე (ამის დადსტურებაა პირის ნაცვალსახელის შენ გამოყენება). მეორე, და ჩემის აზრით უფრო მნიშვნელოვანია ის, თუ როგორ აფასებს ადრესანტი მასსა და ადრესატს შორის არსებულ ურთიერთობას, ე. ი. რა დამოკიდებულებაში არიან ისინი ერთმანეთთან (ამის ნათელი მაგალითია პირის ნაცვალსახელის ფორმა: ღვენი).

თუ ამ ასპექტსაც ინტერკულტურულ ჭრილში გადავხედავთ, არ შეიძლება არ გადავხსენდეს პოფშტელეს მიერ დამუშავებული კულტურული დიმენზიები, რომელთა მიხედვითაც კომუნიკაციური კონფორმაცია ინდივიდუალისტურად ორიენტირებულ კულტურებში სავსებით ნორმალურად აღიქმება, სადაც მთავარი დატვირთვა ცალკეულ ინდივიდებსა და მათ ინტერესებსზე მოდის. ამ შემთხვევაში ინდივიდუალური შტრისები დომინირებს როგორც კომუნიკაციურ ქმედებებსა, ასევე გადაწყვეტილებების მიღებაშიც.

კოლექტივისტურად ორიენტირებულ კულტურებში (იტალია, საქართველო და აზიის ქვეყნების უმეტესობა) კი მეტი ყურადღება სასოვადობრივ ინტერესებს ეთმობა, სადაც ინდივიდუალური ინტერესები და მოთხოვნები უპეტესად მთელი კოლექტივის ინტერესებს ქვემდებარება და მათითაა განპირობებული.

(ამ სახის პრობლემებთან არაერთხელ ყუოფილვარ კონფორტირებული უცხოეთის ჩემი ყოფნისა და სხვადასხვა პროექტზე მუშაობის მანძილზე).

როგორც ვხედავთ კონტექსტზე დამოკიდებულ იგივე კოლექტივისტურად ორიენტირებულ კულტურებში (ქვეყნებში) მეტი ყურადღება ეთმობა შულციის მიერ გამოყოფილ ინფორმაციის მესამე ასპექტის იმ პუნქტს, თუ როგორ უყურებს ადრესანტი კომუნიკაციური პარტნიორების ურთიერთობას "ჩვენ" ცნების დონეზე.

ხოლო კონტექსტზე დამოკიდებულ ინდივიდუალისტურად ორიენტირებულ კულტურებში საპირისპიროდ წინა პლანზე დგება ასპექტის ის პუნქტი, სადაც ადრესანტის აზრს ადრესატზე "შენ" მიმართვის ფორმის დონეზე ესმება ხაზი.

აპელირების ასპექტი

მეოთხე და ბოლო ასპექტი ინფორმაცია-შეტყობინებისა, რომელსაც შულცი ადამიანებს შორის კომუნიკაციაში წინ წამოწევს, არის ე. წ. აპელირების/მოწოდების ასპექტი, რომელიც შულციმა წითლად შეაფარდა. ეს საპექტი ძირითადად აგებულია ადრესანტის მიერ ადრესატზე შთაბეჭდილების მოხდენის მცდელობაზე. რეციპიენტი ამის შემდეგ იძულებულია განსაზღვრულად იმოქმედოს ან კიდევ იფიქროს, რომლის დროსაც მას არ ასეუენებს კითხვები: რა ეფიქრო/რა უნდა ეთგრძნო ამასთან დაკავშირებით? როგორ უნდა აღვიქვა ეს ყველაფერი? შთაბეჭდილების მოხდენის ეს მცდელობა შეიძლება მეტ-ნაკლებად ფარულად ან კიდევ აშკარად მოხდეს. პირველ შემთხვევაში შეიძლება მანიპულირებაზე იყოს საუბარი.

ისევე როგორც მისი წინამორბედი სამი ასპექტი, ესეც სხვადასხვა სახეს იძენს და სხვადასხვა გამოხმაურებას პოულობს განსხვავებულ კულტურებში. კონტექსტზე ორიენტირებულ კულტურებში პროფესიულ სფეროში მისი წილი ბევრად უფრო მაღალია ვიდრე საპირისპირო, კონტექსტზე არაორიენტირებულ კულტურებში.

ამ ოთხი ასპექტიდან ნათლად ჩანს, თუ რა სემანტიკურ-ფსიქოლოგიური დატვირთვა გააჩნია ინფორმაციის ამ ე.წ. კვადრატს. ინფორმაციის როგორც გაესაზრდები, ასევე მისი მიღების დროს განსაკუთრებულად უნდა მოხდეს თითოეული ნიუანსის გათვალისწინება. ტყუილად კი არ გაუკეთა შულციბა თავის მოდელის სქემაზე მიმდებნადრებას ოთხი კური (სხვადასხვა ფერში) და გამგზავნ/ადრესანტს ოთხი ნისკარტი. (ასევე სხვადასხვა ფერში). ამით ის მინიშნებას აკეთებს იმ ფაქტზე, რომ ადრესატი მხოლოდ მაშინაა კომუნიკაციისუნარიანი, როცა ის ინფორმაციის ოთხივე პუნქტში არა მარტო ერეკვა, არამედ გრძნობს და ადექვატურად რეაგირებს მათზე.

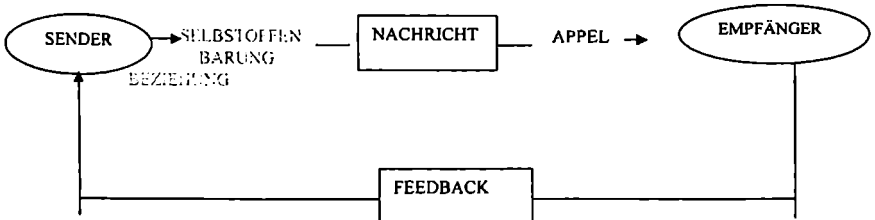
ეს ოთხხუნებუიანობა ინფორმაციისა განსაკუთრებით დიდ მუხტს იძენს (რასეც აქცენტს შულცი არ აკეთებს და რაც ჩვენ უკვე არაერთხელ აღვნიშნეთ), ინტერკულტურული კომუნიკაციის დროს. ყველაფერს რომ თავი დაგვანებოთ, სხვადასხვა სახის და ინტენსიურობის ფსიქოლოგიური სარწმუნო მქონე კომუნიკაციური პრობლემები მთელი მათი განსოიმილებით ინტერკულტურულ ჭრილში ამოტივტივდება ხოლმე.

კომუნიკაცია სრულფასოვანია მაშინ, როცა ადრესანტი ადრესატის რეაგირებიდან/პასუხიდან (ლინგვ. შემოღებულა ტერმინი Feedback) ასკენის, თუ როგორ მივიდა თავდაპირველი შეტყობინება/ინფორმაცია დანიშნულების ადგილსა და რეციპიენტამდე.

Feedback-თან დაკავშირებით განსაკუთრებით ფრთხილად უნდა ვიყოთ ინტერკულტურული კომუნიკაციის დროს. ამ თავს იმენს უამრავი პრობლემა თუნდაც იმდროს რომ, ჯერ ერთი Feedback-საც გააჩნია ოთხი მხარე იგივე თანმიმდევრობით და მოქმედების ფიგურა პრინციპით, როგორც საწყისს ინფორმაციას და მეორეც ეს ყველაფერი კულტურათა შორის კომუნიკაციის გადმოსახედიდან უფრო კომპლექსური და არაერთმნიშვნელოვანი ხდება.

Feedback-ის მიზანიმართული და სწორი ჩართვა ფსიქოლოგიურ-კომუნიკაციურ მოდელში, რეციპროკულობის ფუნქციონირებას, ჩემის აზრით, რომელიც ასე აუცილებელია ინტერაქციისათვის, განსაკუთრებულ ხარისხს გადაუხდის. ამდგავარი პრინციპით ახდენს ერთი კომუნიკაციური მხარე/პარტნიორი რეალობის კონსტრუირებას მხოლოდ მეორე კომუნიკაციურ მხარესთან/ პარტნიორთან ერთად. ამის შედეგია ის, რომ ინტერაქციის პრინციპიდან გამომდინარე, კომუნიკაციური ქმედება ერთი მხარის/პარტნიორისა და მოკიდებულია მეორე მხარის/პარტნიორის ქმედებაზე და პირიქით. აქედან დასკვნა, ნებისმიერი მოქმედება ერთი მხარისა პირდაპირ კავშირშია მეორე მხარის რეციპროკულ აქტიურობასთან, რაც ამ უკანსენელის რეაგირება-ადექვატურ პასუხში გამოიხატება.

SACHINHALT

სქემის მიხედვით კომუნიკაციური პარტნიორები კომუნიკაციის აქტში ორი ფუნქციით მონაწილეობენ: როგორც შეტყობინების რეციპიენტი და როგორც შეტყობინების პროდუცენტი, ამიტომ ეს პროცესი ის საცდელი პოლიგონია, სადაც გამოცდას გადის როგორც ადრესატის, ასევე ადრესანტის პროდუცირების უნარი და მათი რეცეპტორული შესაძლებლობები. აქ თავს იმენს კომუნიკატორების სუბიექტთან დაკავშირებული არაერთი მახასიათებელი, მათი პერცეპტული¹⁵ და აპერცეპტული მახასიათებლები: ფსიქოლოგიური განწყობა, შემოქმედებითი კვლევა, ენობრივი კომპეტენცია, ერუდაცია და ა. შ.

დასკვნა

ენის ის სამი ასპექტი, რომლებიც ბიულერმა გამოხატის(სიმპტომი), შეტყობინების(სიგნალი) და წარმოდგენა-წარმოჩენის (სიმბოლო) ფუნქციებში ჩამოაყალიბა, აიტაცა და თავისებურად განავითარა შუღც ფონ თუნმა. მაგ.: გამოხატვის ასპექტი ბიულერთან, რომელიც მოსაუბრის შინაგან ბუნებისაქენაა მიმართული, თავის ეკვივალენტს შუღცთან თვითგამჟღავნება-გამოაშკარავების(მეორე ასპექტი) ფენომენში პოულობს. ბიულერის მეორე ასპექტი (შეტყობინება) უახლოვდება შუღცის მეოთხე-აპულირების ასპექტს. ხოლო წარმოდგენა-წარმოდგენის განზომილებას ბიულერთან ბეერი საერთო ნიშნები გააჩნია შუღცის პირველ ასპექტთან ინფორმაცია საგანსა და ფაქტზე მიმართებაში.

ე. მ. მხოლოდ ერთ პუნქტში შორდებიან ისინი ერთმანეთს, კერძოდ კომუნიკატორების ერთმანეთის მიმართ დამოკიდებულება-ურთიერთობის სპექტრში.

თუკი რამოდენიმე ასპექტის საერთო ნიშნების არსებობა ორივე მეცნიერის მოდელში, მათი შედარების უფლებას გვაძლევს, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ეს ასპექტები ძალიან ჰგავდეს, ან კიდევ სრულიად იდენტურნი იყვნენ ერთმანეთისა. საკმაოდ ბეერი განმასხვავებელი ნიუანსები, რომელსაც ისინი წარმოაჩენენ, იძლევა ამის მტკიცების საშუალებას.

რაც შეეხება ოთხივე ასპექტის შუღცის მიერ ოთხ სხვადასხვა ფერში წარმოდგენას, ამ პუნქტზე თითონ არ ჩერდება დაკონკრეტება-ასნისი მოზნით და ჩემის აზრით ამ ფერების გამას არა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ასპექტების არსში ჩაწვდომისათვის, გარდა იმისა, რომ ისინი თვალში გეხედება და ამ ოთხი მხარის თავისებურებებს და განმასხვავებულ ნიშნებს მკვეთრად წარმოაჩენენ.

შუღცის მოდელის განსაკუთრებულ დადებით მხარედ უნდა ჩაითვალოს, უპირველეს ყოვლისა, მისი ფსიქოლოგიური ხასიათი, რაც ერთგვარი ლოკუტურ-შემოკმედებითი პრეციზობაა კომუნიკაციური მხარისა და რისი გახსნაც ფსიქოლინგვისტური პრიზმაში ხდება; ასევე დადებითი მხარეა მისი, შეიძლება ითქვას, ექსტრემული პრაქტიკული მნიშვნელობა ტრეინინგების თვალსაზრისით, რაც იმის მტკიცებას მიაღვილებს, რომ ძალიან ბეერი სხვადასხვა ხასიათის და განზომილების პრობლემა პირველნათაშორის კომუნიკაციის დროს *ინტრაკულტურულ* პირობებში, შეიძლება განეჯავადლოთ *ინტერკულტურულ* დონეზე და ნათლად წარმოაჩინოთ, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს ამას არა მხოლოდ პირველნათაშორის (ერთი კულტურის პირობებში), არამედ კულტურათაშორის კომუნიკაციაშიც. მიუხედავად იმისა, რომ შუღცი თავის მოდელს არამც და არამც არ იხილავს ინტერკულტურულ კომუნიკაციურ ჭრილში, მისი ფსიქოლოგიური კომუნიკაციის მოდელი თავისი ასპექტებით და თანმხლები ინფორმაციით ღრმა ანთროპოლოგიური ხასიათითაა გაჯენილი და მისი ექსტრა-პოლირება სხვადასხვა განზომილების კულტურაში კულტურათაშორის კომუნიკაციის დროს იოლად ხერხდება, სადაც ამ ერთი შეხედვით უბრალო, მაგრამ საკმაოდ ეფექტურ მოდელს. დაუფასებელი სამსახურის გაწევა შეუძლია. მხოლოდ კულტურულ-სპეციფიკური კუთხით კომუნიკაციის არსისა და სტრუქტურის ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით გაანალიზება მიეკეყვანს იმ მიზნამდე, რაც შუღცს თავისი მოდელის ჯერ კიდევ პირველი ვარიანტის წარმოდგენისას უკვე დასახული ჰქონდა და რასაც მან ცალმხრივად, მაგრამ მაინც მიაღწია თავის მეორე გაუმჯობესებული სახით წარმოდგენილ მოდელში. აქ უკვე მთავარი აქცენტი კომუნიკატორებს შორის რეციპროკული დამოკიდებულების ფსიქოლოგიურ-ლინგვისტურ მახასიათებლებს უკეთდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ფიტკაუ 1989: Fitkau Bernd: Kommunizieren lernen. Aachen-Hahn.
2. ჰოლი1983: Hall Edward: Verborgene Signale. Studien zur internationalen Kommunikation. Hamburg.
3. პოპერი 1994: Popper Karl: Alles Leben ist Problemlösen, München-Zürich.
4. შუღცი 1989: Schulz von Thun. Friedemann: Psychologische Vorgänge in der zwischenmenschlichen Kommunikation. Aachen.
5. შუღცი 1995: Schulz von Thun. Friedemann: Miteinander reden 2. Differenzielle Psychologie der Kommunikation. Hamburg.
6. შუღცი 1996: Schulz von Thun: Miteinander reden 1. Störungen und Klärungen. Hamburg.
7. უნგეჰერ1987: Ungeheuer Gerold: Kommunikationstheoretische Schriften 1. Aachen.

The Model of Psychological Communication and Its Aspects According to Shults Fon Tun.

The model of psychological communication makes it possible to look at the process of communication from different angles. It is also possible to distinguish several aspects in it. The aspects are the following:

- 1) The aspect of the fact itself;
- 2) The so called "aspect of self-presentation";
- 3) The aspect of relationship;
- 4) The aspects of delivering the information.

While presenting his interesting model, German linguist and psychologist Shults Fon Tun bases his ideas on Vatslavik's arguments and Buler's model, orientated on the language. The latter is based on three aspects: symptom, signal and symbol. These aspects were developed by Shults. He managed to study the phenomenon of communicative intention and relationship/direction from the angle of Anthropology and Psychology and thus produced the model of psychological communication. The paper depicts the researcher's points of view orientated not only on intracultural but intercultural aspects and analogically on intercultural context.

მარაბტიზებული არომენიხაცია და პოლიტიკური დისკურსი

პოლიტიკურ კომუნიკაციაში მნიშვნელოვანია სწორად აგებული პოლიტიკური დისკურსის არსებობა. უნდა ითქვას, რომ პოლიტიკური კომუნიკაცია მხოლოდ შედეგადად შეიქმნება და ის აღამაინებთან ურთიერთობას/კომუნიკაციას კი არა, არამედ მათ მართვას გულისხმობს. სად მთავრდება პროპაგანდა და სად იწყება კომუნიკაცია? დღეს კომუნიკაცია ყველა იმ აპრობირებულ და გამოცდილ ტექნიკას აერთიანებს, რომელიც სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ქვეყანაში გამოყენებულ იქნა; იგი მასების დარწმუნების თვალსაზრისით წარმატებული აღმოჩნდა. პოლიტიკოსმა ფოკლეოვის იცის, როგორ გამოიყენოს ენა შესაბამის სოციალურ კონტექსტში. შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკოსის მეტყველება ფოკლეოვისტულია. იგი გარკვეულ მომენტში თითქოსდა ითვისებს მთელ ენობრივ სისტემას და იყენებს მას თავისი შიშის, ეგოს გამოსახატავად. ამდენად სამეტყველო აქტი ფოკლეოვისტულია (ბენენისტი 1966:117).

თანამედროვე პოლიტიკაში განვითარებულია მარკეტინგული კომუნიკაცია; ეს არის უკვე კომერციული პროცესი, სადაც პოლიტიკოსი კარგად შეუყუარულ საკონელს (ამ შემთხვევაში საკეთარ თავს და პროგრამას) აწვდის მომხმარებელს. მარკეტინგულ კომუნიკაციაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მედია, რადგანაც „პოლიტიკაში მთავარია ის, რასაც დაიჯერებს ხალხი და არა ის, რაც სინამდვილეში ხდება“ - აცხადებდა ტალეირანი (ტარლუ: 1965: 133).

მარკეტინგულ კომუნიკაციაში დიდ როლს თამაშობს ე.წ. სინ დოქტორი, რომელიც წარმოადგენს მარკეტინგული პოლიტიკისა და კომუნიკაციის შერეულს. მასზეა დღევანდელ საზოგადოებაში დამოკიდებული ამა თუ იმ პოლიტიკოსის ბედი, თუმცა უმეტეს შემთხვევაში იგი უხილავი რჩება. ის ცდილობს კარგი კუთხით წარმოაჩინოს პოლიტიკოსი (პროდუქტი). აქ აღამაინა იყიდება, როგორც საგანი. ყველად ბერნეისი აცხადებს, რომ ის უხილავი ძალა წარმოადგენს სწორედ ჩვენს მმართველ ძალას, უხილავ მთავრობას (ედივარდ ბერნეისი 2008); ამის მოსასრულებს თვალსაჩინო მაგალითია დევიდ აქსელორდი (ბარაკ ობამას სინ დოქტორი). ან კიდევ კარლ როუი ჯორჯ ბუშის მრჩეველი, რომელსაც ასევე უწოდებდნენ „baby genius“ ან ტონი ბლერის ცნობილი სინ დოქტორი ალისტერ კემპბელი. მათ საბედისწერო გავლენა მოახდინეს ერაყში გამართული ომის მარკეტინგზე.

მარკეტინგულ კომუნიკაციაში დიდ როლს თამაშობს სურათი, ვიდრე ტექსტი, ფორმა, ვიდრე შინაარსი. იგი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სასოციალურზე არსე და მასობრივი ცნობიერების მანიპულაციაზე. ამ სახის კომუნიკაციაში დისკურსის სწორად წარმართვაზე დამოკიდებულია წარმატებული იქნება პოლიტიკოსის კარიერა თუ არა. რაკი მედია არის შუამავალი, უნდა ითქვას, რომ მას გააჩნია საკეიფიკური პოტენციალი, რომელიც წარმართება ტექნიკური, სემიოტიკური, კომუნიკაციური საშუალებებით. სატელევიზიო რიტორიკას გააჩნია ეთნოტიკური ხასიათი. პოლიტიკოსთა სახე, მათი ვესტები, ნაცემლობა არგუმენტის რანგშია მოქცეული ისევე, როგორც მათი პროგრამა.

პოლიტიკაში მხოლოდ ქმედება არაა საკმარისი, საჭიროა მეტყველებაც - აცხადებს ფილოსოფოსი პანა არენდტი (არენდტი 1983:235) პოლიტიკურ დისკურსის მოხანია, გააღვიძოს ადრესატში განზრახვა, საფუძველი ჩაუყაროს დარწმუნებას და აიწულოს მოქმედებისაკენ. მასზეა დამოკიდებული პოლიტიკური დისკურსის ეფექტურობა. ამ მხრივ აღსანიშნავია საკეთარის მოსაზრების მტკიცებით გააღვირება (ლე ბონი 1986: 182). მაგალითად შევიძლია მოვიყვანოთ საფრანგეთის პრეზიდენტის შარლ დე გოლის სიტყვიდან ერთ-ერთი ფრაზა - „*საფრანგეთმა ჩავიო ბრძოლა, მაგრამ ომი არ წაუგა*“ (1940 წლის 18 ივნისი) (ონლიან ენციკლოპედია wikipedia 2004 წლის 22 თებერვალი). ასევე ცნობილი ნაცისტების შექახილი „*Sieg Heil!*“ („გაუმარჯოს გამარჯვებას“). იმისათვის, რომ მტკიცება ეფექტური იყოს, საჭიროა მისი ხშირი გამოვრება. სერვ მოსკოვიცი ამტკიცებდა, რომ სლოვანის ხშირი გამოვრება ერთგვარ გონებრივ ბარიერს უქმნის საწინააღმდეგო იდეებს. ამის შემდეგ მტკიცება, რომელიც ეკუთვნის ამა თუ იმ ილიდერს, უნდა გავრცელდეს (მოსკოვიცი 1981: 13). მაგალითად, შევიძლია, მოვიყვანოთ შარლ დე გოლის ფრაზა, რომელსაც ის ყოველი გამოსვლის ბოლოს იმეორებდა „*Vive la France! Vive la Republique!*“ (დე გოლი 1996: 1080).

როგორც აღინშნავდა ე.შპოპანაურს „დარწმუნების ხელშეწყობა მდომარეობის აღამაინის ურთიერთშეხებით საგნების ძლიერ შესაჩნვე, მოხერხებულ გამოყენებაში“ (ბულონი 1999:73). დარწმუნების წარმატება დამოკიდებულია პროპონენტის მიმართ განწყობაზე, სიმპათიაზე, ნდობის ხარისხზე, ხოლო ამ სფეროში ხელსაყრელი პოზიციების ხელში ჩაგდება დამოკიდებულია

მოლაპარაკის ხელშეწყობისა და მისი რეკომენდების ხასიათზე (მაგალითად: ბრმა ნღობა ერთი მხრე და პათოლოგიური ვეკი მეორე მხრივ). ადრესატის განწყობის შეცვლა სასურველი, საჭირო მიმართულებით შესაძლებელია მხოლოდ მეტყველების წარმატებით წარმართვით. უნდა შეიქმნას ისეთი შთაბეჭდილება, რომ მსმენელი თვითონ ძალაუფლებურად იღებს სხვის აზრს, ინტერესდება, კმაყოფილდება და ამით ორატორი წარმატებს აღწევს (მაგალითად, 2003 წლის ნოემბერში იმ დროისათვის საკრებულოს თავმჯდომარის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლებში იგი ცდილობდა, ხალხი დარწმუნებინა, რომ ასეთია მათი არჩევანი და რომ ეს რეგულაცია ხალხმა მოაწყო ადრე ან სხვა ძალამ. მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა მეტად შთაბეჭდვადი იყო, სადაც არგუმენტების (ავტორიტეტის არგუმენტი) სიუხვე შეიმჩნეოდა). სუბიექტმა, ვისკენაც მიმართულია არგუმენტაცია, უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება, გააკეთოს არჩევანი. ამ მნიშვნელობით პოლიტიკური არგუმენტაცია არის კომუნიკაციის ფორმა, ანუ კომუნიკაცია, რომელიც ექსპლიციტურად აღნიშნული ადრესატი-საკენ მიემართება. პოლიტიკურ არგუმენტაციას განსაზღვრავს გადაწყვეტილება და წარმოდგენა.

ცნობილ ორატორებს შორის უნდა მოვიხსენიოთ ისეთი პიროვნებები, როგორებიცაა, ადოლფ ჰიტლერი, ფრანკლინ რუზველტი, აბრაჰამ ლინკოლნი, რიჩარდ ნიქსონი, რონალდ რეიგანი, შარლ დე გაული. მათი დისკურსის შესწავლისას აღმოაჩინეთ, რომ ისინი წარმოადგენენ ე.წ. წარმოსახვით დროისეულ ღერძს ახლას, წარსულსა და მომავალს შორის და ცდილობენ, დაარწმუნონ საზოგადოება, რომ თუ ხალხი მათ მიანიჭებს ძალაუფლებას, მომავალი უფრო საინტერესო, სასურველი და უღრუბლო იქნება. ჩვენ ვთვლით, რომ სწორედ ამაში მდგომარეობს მეტყველების აქტის ეფექტურობა პოლიტიკურ დისკურსში.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ პოლიტიკოსების მეტყველება (ზოგიერთი გამონაკლისის გარდა) ოპერირებს სიმბოლოებზე; მისი წარმატება განისაზღვრება იმით, რამდენად შეესაბამებინა ეს სიმბოლოები მასობრივ შეგნებას; პოლიტიკური დისკურსის ლექსიკონში ისეთი მახასიათებელი ნიშნები გამოიყენება, როგორიცაა:

1. მიმართება საზოგადოებასთან, ეროვნულ თვითმყოფადობასთან, პატრიოტიზმთან: *"Peuple, determination of our people"*, *"Notre société"*, *"Our Society"*, *"La Nation"*, *"Our Nation"*, *"La France"*, *"La République"*, *"L'Etat"*, *"State"*, *"German Reich"* (პიტლერი: Berlin, Reichstag, speech of october 6, 1939), *le gouvernement, Vive la République, Vive la France"*, *"So help us God"* (რუზველტი 1941) რაც აძლიერებს ხალხს დარწმუნების ხარისხს; 2. მიმართება არსებულ დროსთან და საჭიროებებთან - *"notre siècle, necessités modernes"*, *"our society"*, *"modern society"*. 3. მიმართება ისეთ ღირებულებებთან, როგორიცაა - *"domaines économique, social et universitaire"*, *"our time has come again"* (რუზველტი 1941) 4. მათ გამოსვლაში გასაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ისეთ საკითხებს, როგორიცაა *"l'emploi des jeunes, ouvrir largement la route au sang nouveau de la France"* (დე გოლი 1996: 1077-1078).

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ მარკეტინგულ კომუნიკაციაში პოლიტიკოსი ფართოდ იყენებს დარწმუნების სხვადასხვა საშუალებებს, მათ შორის არგუმენტაციის სხვადასხვა სახეებს. როგორც ჩანს, ყველა პოლიტიკოსი, მიუხედავად ენათა მრავალფეროვნებისა, ერთ ენაზე საუბრობს. იმისათვის, რომ პოლიტიკური დისკურსი იყოს წარმატებული, მას უნდა შეეძლოს საკუთარი მეტყველების გამარტივება, რათა დასავები გახდეს მასისათვის; მისი ტონი უნდა იყოს მეგობრული. მან უნდა შეინარჩუნოს ვიზუალური კონტაქტი თავის აუდიტორიასთან. მნიშვნელოვანია, დეცია, სარეკლამო ღონისძიებებზე, შესავალი სიტყვის რიგში, ემოცია, წინადადების სტრუქტურა, ხალხის მიმართ სითბო, ყურადღება. ენობრივი და არაენობრივი ფენომენები ერთმანეთს ერთვის, რათა სწორად იყოს დისკურსი წარმართული. დისკურსში პოლიტიკოსი იყენებს ყველა საშუალებას იმისათვის, რომ მიადწიოს თავის მიზნებს და დარჩეს რაც შეიძლება დიდხანს ხელისუფლებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. არენტი 1983: Arendt H. *Condition of l'homme moderne*. Calman-Lévy. Paris. 1961 et 1983. coll. Agora.
2. ბუდონი 1999: Boudon Ph., Besnard Ph., Cherkouvi M., Lecuyer B.P. „Dictionnaire de la sociologie”. Paris. Larousse-Bordas/HER.
3. დე გოლი 1996: De gaulle Ch. „Mémoires d'espoir”. Paris. Omnibus/Plon.
4. დე ბონი 1986: Le Bon G. „The Crowd. A study of the popular Mind”. Atlanta. GA. Cherokee publishing company.
5. მოსკოვიცი 1985: Moscovici S. „The age of the crowd. A historical treatise of Mass Psychology”. Cambridge: Cambridge University Press.
6. ტარლე 1965: Tarle E. „ტალიანი”. საბჭოთა გამომცემლობა. თბილისი.

ინტერნეტწყაროები

1. ელვარდ ბერნეისი 2008: Berneys.E. -2008/04/10 მისხტუპ://hi.baidu.com/1231etusgo/blog/item/0d3fba35936ee21491e12972.html
3. რუზველტი 1941: Roosevelt. F.. „Declaration of War to Japan“, December 8th 1941. mis:<http://www.wwnorton.com/college/history/ralph/workbook/ralprs36b.htm>
5. აიტლერი 1939: Hitler.A. - Berlin. Reichstag, speech of october 6, 1939, mis:<http://www.hitler.org/speeches/10-06-39.html>

Gvantsa Tchanturia (Tbilisi)

Marketing Communication and Political Discourse

Marketing communication has rapidly developed In the modern society; and it is widely used by politicians. This type of communication represents skills drastically important for politicians, cause can be exploited in gaining public sympathy, confidence, trust, influence the society and their behavior and in consequence receive (obtain) their support.

Media plays a great role in the marketing communication which is a commercial process where the politician sell the well packed product (himself and his program). It is a bazaar of images, rather than a text, more significant is a form rather than a context. The politician is sold as a product. So the marketing communication forms a public opinion and manipulates its conscience.

Note that political discourse when represented by mass media, which vary by technical, semiotic and communicational features, has an esthetic value. In the media appearance, images, gestures, attitudes are the arguments as well as politicians' program.

We should admit that verbal and non verbal phenomena in the political communication are mixed. During the physical contact with the public the main role is played by the mimicry, gestures, complicated forms of human communication. In the political discourse play a great role the argumentation, propaganda, articulation, enunciation, emotion, tenderness and attention to the audience and also the appearance, publicity slogan, the rhythm of introduction, formation of a sentence.

I certainly share the opinion that the political discourse is egocentric. When having a discourse a politician tries to gather all the communicational skills (the whole language system) and uses it to express himself and his ego. The success of a politician depends on a right and well pronounced political discourse.

აონერსაციული მაქსიმები და იმპლიკაციები

ტერმინი "კონვერსაციული იმპლიკაცია" პირველად გამოიყენა თავის შრომაში გრაისმა (გრისი, 1975). იმპლიკაცია ნიშნავს, რაღაც ნაგულისხმევს, ანუ ის რაც ექსპლიციტურად არ არის გამოხატული ზეპირ ან წერით დისკურსში. იმპლიკაცია შეიძლება იყოს წინადადების ნაწილის ან დამოკიდებული იყოს საუბრის კონტექსტზე. მოსაუბრის მიერ გადაცემული ინფორმაცია p შეიძლება გულისხმობდეს q, მაშინ საქმე გვაქვს კონვენციულ იმპლიკაციასთან.

მაგალითად ზურაბ ჟვანიას მიერ ნათქვამი: I am Georgian, therefore I am European – გადასცემს ინფორმაციას p-ს, რომ ყველა ქართველი ევროპელია, იმპლიციტურად q გულისხმობს, რომ ქართველები ევროპული დემოკრატიის და პროგრესის გზაზე დგანან.

კონვერსაციულ იმპლიკაციას ახასიათებს მაქსიმუმი, რომელსაც ჩვეულებრივ მოსაუბრეები ემორჩილებიან. ზოგადი პრინციპი, რომელიც გრაისმა გამოიყენა ეს არის კოოპერატიულობის პრინციპი. მისი თეორიის თანახმად, საუბარი უნდა წარიმართოს მაქსიმალურად რაციონალურ, კმდით და ურთიერთ თანაშრომლობის პირობებში. საუბრის მონაწილენი უნდა ლაპარაკობდნენ გულწრფელად, რელევანტურად და გარკვევით მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გადაცემის დროს. გრაისის მიერ გამოყოფილი კონვერსაციული მაქსიმუმი შედგება:

The maxim of Quality:

Try to make your contribution one that is true, specifically:

- do not say what you believe to be false;
- do not say that for which you lack adequate evidence

The maxim of Quantity

- make your contribution as informative as is required for the current purposes of the exchange
- do not make your contribution more informative than is required

The maxim of Relevance

Make your contributions relevant

The maxim of Manner:

Be perspicuous, and specifically: avoid obscurity; avoid ambiguity; be brief; be orderly

აქ შეიძლება დაეამატათ –be polite.

როცა მოსაუბრე ამბობს, რომ

A. I am out of petrol

B. There is a garage round the corner (ლევინსონ, 1997:104)

აქ მოქმედებს კოოპერატიულობის პრინციპი. პირველი მოსაუბრე ითხოვს შევლას, რადგან ბენზინი გაუთავდა, მეორე კი ხედავს მის თხოვნას და არა მარტო მიუთითებს გარაჟის ადგილმდებარეობაზე, არამედ ის გულისხმობს, რომ გარაჟი ღიაა და მძღოლს შეუძლია ავტო შეავსოს ბენზინით. ქართველისათვის კოოპერატიულობის პრინციპი აქ შეიძლება დარღვეულ იქნას, რადგან მისთვის გარაჟი მხოლოდ მანქანის სადგომია და ის არ გულისხმობს ბენზინის შევსებას. მას აქ დასტურდება დამატებითი ინფორმაციის მიწოდება.

ან კიდევ, თუ მოსაუბრე გადასცემს ინფორმაციას, რომ Some students came ის არ გულისხმობს, რომ ყველა სტუდენტი მივიდა.

პრეაგბტული იმპლიკაციები მეტყველების აქტის ნაწილია, რომელსაც მოსაუბრე გულისხმობს. ისინი საუბრის დროს გაასრებულია მოსაუბრის და მსმენელის მიერ. ხშირად მეტაფორების გამოყენება საუბრის დროს ინფორმაციას განსაკუთრებულად მჭიდრად გადმოსცემს ნაგულისხმევს.

მაგალითად, მეგობრები საუბრობენ პირად საკითხებზე. პირველი მოსაუბრე ეკითხება მეორეს:

A. How is John?

B. Our relationship has hit a dead-end street.

აქ პასუხი მეტაფორულია. ინფორმაცია p არის, რომ მათი ურთიერთობა გაუარესებულია. მაგრამ კორპორატიული იმპლიკაციის წყალობით მოსაუბრე გაცილებით მეტს გულისხმობს, ვიდრე წინადადებაში არის ნათქვამი. აქ ურთიერთობა და სიყვარული მოგზაურობასთან არის შედარებული, რომელიც რაღაც მონაკეთში დასრულდა. თუ დავაკვირდებით მეტაფორას hit a dead-end street შეიძლება დავასკვნათ, რომ ის არც ისე განიცდის ამ დასასრულს და ცინიკურად უყურებს მას. ინგლისურში ხშირია მეტაფორები, რომლებიც სიყვარულს მოგზაურობას ადარებენ მაგ. Love is a journey; The lovers are travelers on a journey together, აქ იგულისხმება, რომ სიყვარული იმ მოგზაურობას

პგავს, რომელშიც ადამიანი ხედება როგორც დადებით ისე უარყოფით მოვლენებს და ამით გამოყვანილებას იხედავს.

ოლიომების გამოყენება მოსაუბრეთა მიერ ხშირად თვისებრივი და ქცევის მაქსიმებით ხასიათდება. მაგალითად,

- A. I hate you for telling me the lie.
- B. But it was only white lie and it won't harm anybody.

White lie გამოყენება B მიერ, ზოდიშის მოსახდელად. "თეთრი" ასახავს სუფთას, წმინდას ე.ი. დადებითი იმპლიკაცია აქვს, მაშინ როცა "ტყუილი" უარყოფითია "თეთრის" გამოყენება "ტყუილის" წინ ოდნავ არბილებებს, თუმცა არ ამცირებს ტყუილის უარყოფით იმპლიკაციას და არღვევს თვისობრივ მაქსიმებს და კორპორატიულ პრინციპს. ამიტომ არ თქვით ის რასაც ფიქრობს, რომ ტყუილია. სიტყვა only განსაზღვრავს, რომ ინფორმაცია ჭეშმარიტია და იმპლიკაცია განეკუთვნება რაოდენობით მაქსიმებს.

მეოცე საუკუნის მიწურულს დიდი ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრი იყო მარგარეტ ტეჩერი, რომელსაც ხალხმა რკინის ღვინო (Iron Lady) უწოდა. რატომ უნდა ამ ტერმინში იმპლიციკებული ინფორმაცია მისი შტაბი, შეუვალი და მტკიცე ხასიათის შესახებ. აქედან გამომდინარე, დასკვნა არის ლოგიკური. ეს იმპლიკაცია არის თვისობრივი.

ლევინსონი (ლევინსონი, 1997: 104) გამოიყენებს დარღვეულ იმპლიკაციას. ის დაფუძნებულია მსმენელის ვარაუდზე, რომ მოსაუბრე მისწინააღმდეგედ არღვევს კონვენსაციულ მაქსიმებს, თუმცა დიალოგი კორპორატიულად ინარჩუნებს. ქვემოთ მაგალითში B იყენებს ქცევის მაქსიმებს და ამით აგრანობინებს მსმენელს, რომ მას ტელევიზორი და სახლში უქმად ჯდომა მოეზრებულა აქვს:

- A. Turn the television if you are bored!
- B. T-E-L-E-V-I-S-I-O-N! That's the trouble. We never go out in the evenings. We always watch television. It's terrible.

განზოგადებული იმპლიკაცია კონვენსაციული იმპლიკაციის ისეთი სახეა, როცა ნაგულისხმევი რუყერენის გარეშე კონტექსტიდან გამომდინარეობს. მაგალითად,

- Tom: I saw a house in the middle of the field, so I decided to have a rest there.
- Ann: What's then?

აქ a house მიუთითებს, რომ სახლი ტომს არ ეკუთვნის.

ქცევის იმპლიკაცია გეინიყვებს, რომ მსმენელი ავეირდება, თუ როგორ იქცევა მოსაუბრე და გამოაქვს დასკვნები. მაგალითად,

- A. Why can't you behave like a gentleman and leave the room?
- B. Leave the room! Why?

აქ პირველი მოსაუბრე უარყოფითად აფასებს მსმენელის საქციელს და განსჯის მას. ის აღშფოთებას გამოთქვამს და ამავე დროს გულისხმობს რომ ეს პიროვნება მისთვის არასახიამუნოა და მასთან ყოფნა არ სურს. ის დარწმუნებულია, რომ მამაკაცი უხეშია.

განსაკუთრებული იმპლიკაცია გეინიყვებს, რომ შედეგი გამომდინარეობს განსაკუთრებული კონტექსტიდან. მაგალითად,

- A: What on earth has happened to the roast beef?
- B: The dog is looking very happy.

მიუხედავად იმისა, რომ პირველ მოსაუბრეს არ დაუხვამს კითხვა ძაღლზე მისთვის გასაგებია თუ რას გულისხმობს მოპასუხე, როცა მიუთითებს ბედნიერ ძაღლზე, რომელმაც შემწვარი ხორცი მიირთვა. ამ დიალოგში კორპორატიული პრინციპი დაცულია, რადგან ორივე მოსაუბრისათვის გასაგებია რაც მოხდა.

Mother to teenaged daughter, displaying jacket the mother has picked up off the floor:

- M: Whose jacket is this?
- D. Don't you remember you bought it for me a month ago?
- M. When I say, "Whose jacket is this?" I really mean "Come here and hang it up."

თვისების გამომხატველი იმპლიკაცია გულისხმობს, რომ მოსაუბრეს წინასწარ აქვს ინფორმაცია მოვლენის შესახებ და ამის დამამტკიცებელი საბუთიც აქვს.

- A. I feel sick today. I have to see a doctor.
- B. I advice you to see Mr. Edwards. He is an excellent doctor.

აქ მეორე მოსაუბრე გულისხმობს ორ რამეს: მას აქვს ინფორმაცია, რომ ედვარდსი ბრწყინვალე ექიმია; მას აქვს ამის მტკიცებულება, საკუთარ თავზე გამოსცადა ეს ან ახლობელისგან იცის ამის შესახებ.

კონკრეტული იმპლიკაციები ძირითადად დამყარებულია იმ დასკვნებაზე, რომელიც გამოზღვრავს ნათქვამის შინაარსიდან და კოოპერატიულობის პრინციპიდან. მაგ.:

- A. Can you lend me your dictionary?
- B. I have lost my book. It was Oxford Dictionary.

აქ B პირდაპირ არ პასუხობს პირველ მოსაუბრეს, თუმცა ის იყენებს რაოდენობრივ და შესაბამისობის მაქსიმუმს, რადგან მისი პასუხი ინფორმაციულია და შეესატყვისება სიტუაციას. აქ ინფორმაცია არის წიგნის დაკარგვის შესახებ, რომელიც ერთის მხრივ არის ჭეშმარიტი, რადგან წიგნი დაკარგულია და ნაპოვნი ჯერ კიდევ არ არის, ანუ ფაქტი იმ სიტუაციაში ჭეშმარიტია და შეიძლება ჩაითვალოს მოწინააღმდეგურად. (ზნა გამოყენებულია შესაბამის დროში present perfect), თუმცა მეორე წინადადება It was Oxford Dictionary პოლისემანტურია, რადგან ზნა was გამოხატავს ინფორმაციას რომ ეს წიგნი იყო და აღარ არის, თუმცა ფაქტია, რომ წიგნი ისევ არის ოქსფორდის ლექსიკონი, ანუ ჭეშმარიტი ინფორმაცია სიტუაციიდან გამომდინარე შეიძლება იყოს პოლისემანტური. კონკრეტული იმპლიკაციის თვალსაზრისით აქ ჭეშმარიტება შეიძლება რამდენიმე იყოს: მე მქონდა წიგნი; წიგნი ჩემია და არა სხვისი; ოქსფორდის ლექსიკონი გულისხმობს, რომ მე ინგლისური უნდა ვიცოდებ; მე შეწუხებული ვარ ამ დანაკარგით.

გრაიზისა და ლევიზისის მიერ გამოყოფილ კონკრეტულ იმპლიკაციებს შეიძლება დაეშაბტოთ კულტურული იმპლიკაციები და გაუცნობიერებელი იმპლიკაციები, რომლებიც გამოხატავენ საზოგადოების ქვეცნობიერ ფორმულ ცოდნას, რომელიც საუბრის დროს გაუცნობიერებლად გამოიყენება. ამ უკანასკნელს განაკუთვნილია არქექტიბები, ისინი ფსიქოლოგიურ და ემოციურ გავლენას ახდენენ მსმენელზე. ამ ტიპის იმპლიკაციები შეიძლება მივაკუთხოთ რელიკანტურობისა და ქცევის მაქსიმუმს. მაგალითად,

- ა. შენ რომ არ დაგოჯერე, მგონი რაღაც უბედურებას გადავეყვარე.
- ბ. ხომ გითხარი, დედის წინ მორბენალ კეიციან ან მგელი შეჭამს ან მგლის შეილიო.

“დედა” ამ ანდაზაში არქექტიბია, რადგან ის არის დამრიგებელი, მენტორი, ჭკვიანი, გამოცდილი, მზრუნველი. მისი ყველა ეს თვისება იმპლიციურებულია ქცევის და რელიკანტურობის მაქსიმუმში. “მგელი”-ც აგრეთვე არქექტიბია, რომელშიც იმპლიციურებულია საშიშროება, დაუნდობლობა, მზაკეობა და ა.შ.

კულტურული იმპლიკაცია ასევე დამახასიათებელია გრაიზის მიერ გამოყოფილი მაქსიმუმისათვის. მაგალითად:

- A. Don't you ever get homesick?
- B. Homesick? Never! There is nothing to do there! Nothing to talk about! All the men in the town ever think about is football and beer. They wouldn't know what to do with themselves if you took those things away from them!

ამ საუბრიდან ვეჭვობობთ, რომ ქალაქი, რომელშიც ეს გოგონები ცხოვრობენ არის პატარა. იქ არ არის ბევრი გასართობი ადგილი, ამიტომ ახალგაზრდებისთვის მოსაწყენია. ისინი ცდილობენ გაიქცნენ იქედან და აღარ დაბრუნდნენ, მამაკაცები, რომლებიც ამ ქალაქში რჩებიან ერთფეროვან ცხოვრებას მისდევენ, სვამენ ლუდს და ფეხბურთზე ლაპარაკობენ. ამ მაგალითი და დისკურსი ეფუარება კოოპერატიულობის პრინციპს და კულტურული იმპლიკაცია ქცევის მაქსიმუმში აისახება.

კონკრეტული იმპლიკაციიდან გამომდინარე, ფაქტობრივი ინფორმაციის ჭეშმარიტება დამყარებულია სიტუაციაზე და პირობებზე, რომელშიც ეს მეტყველება მიმდინარეობს.

უროთირობა წინადადების, კონკრეტული იმპლიკაციის და ჭეშმარიტებაზე დაფუძნებულ ინფორმაციის შორის შეიძლება ასე განესაზღვროთ: იმპლიკაცია არის მეტყველებაში ნაგულისხმევი ინფორმაცია, წინადადება გადმოსცემს ინფორმაციას, ხოლო პრესუპოზიცია განასაზღვრავს წინადადების ჭეშმარიტებაზე დაფუძნებულ წინაპირობებს.

ზოგჯერ იმპლიკაცია ბუნდოვანია და დასრულებული არ არის, რაც ხშირად არღვევს დისკურსის კოოპერატიულობის პრინციპს. ეს განსაკუთრებით იგრძნობა სიტყვების almost, just, nearly, enough და ა.შ. გამოყენების დროს. მაგალითად,

- Nick almost married Ann.
- My father is strong enough.

ამ მაგალითებში იმპლიკაცია არ არის დასრულებული, ამიტომ დასკვნის გამოტანა რთულია. პირველ მაგალითში შესაძლებელია ნიქმა დაინშნა ანა, მაგრამ ბოლო წუთს გადაიფიქრა მასზე დაქორწინება, შესაძლებელია სხვაზე დაქორწინდა, შესაძლებელია იმედაცარება ჰქონდა. მეორე წინადადებაშიც იმპლიკაცია არასრულია, რადგან გაურკვეველია რაში არის მამამისი ძლიერი, იქნებ ის მხოლოდ მოცემულ შემთხვევაში არის ძლიერი, ხოლო ისე უსუსტია. როგორც ვხედავთ ბუნდოვანად გამოთქმული ასრნი არ არის კონკრეტული და მოითხოვს დამატებით ინფორმაციას. ამ შემთხვევაში გრაიზის ქცევის მაქსიმუმში დარღვეულია. მსგავსი ორასრულებებს იწვევს ისეთი ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც ვარაუდს გამოხატავენ, maybe, perhaps, possibly, potentially, hardly,

და ა.შ. ხოლო სიტყვები and, but, also, too, even, certainly, surely, or, because, actually, still, necessary, never, just, და ა.შ. აზრის ლოგიკურ გაგრძელებას უწყობენ ხელს.

ბოლო ხანს, ლინგვისტები აკრიტიკებენ გრაისის შეხედულებებს კონვერსაციული იმპლიკაციების გამო, რადგან თვლიან, რომ ის უფრო ორიენტირებულია მოსაუბრეზე და რა გაიგო ნაგულისხმევიდან მსმენელმა არ არის ნათელი. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ თავისთავად კორპორაციულობის პრინციპი გულისხმობს, რომ იმპლიკაციები განიარებულია ორივეს – მოლაპარაკესა და მსმენელის მიერ.

კონვერსაციული იმპლიკაცია ლინგვისტებს ეხმარება უფრო ღრმად ჩაწედნენ ენისა და მეტყველების საიდუმლოებას. კონვერსაციული იმპლიკაციების ანალიზმა გვიჩვენა, რომ დისკურსის კომპერენტულობისათვის აუცილებელია კონვერსაციული იმპლიკაციები; რომ არა მათი სავარაუდო რელევანტურობა (შესაბამისობა), რაც განსაზღვრულია კონვერსაციული მაქსიმებით, დისკურსი არალოგიკური იქნებოდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბრაუნი 1989 Brown G., Yule G. Discourse Analysis. Cambridge University Press.
2. ლევისონი 1997: Levinson S. Pragmatics. Cambridge University Press.
3. ჯონსტონი 2008: Jonstone B. Discourse Analysis. Blackwell Publishing.

Irine Goshkhetliani (Batumi)

Conversational Maxims and Implicatures

The term "implicature" is used by Grice to account for what a speaker can imply, suggest, or mean as distinct from what the speaker says. "It is pragmatic aspect of meaning and have certain identifiable characteristics. They are partially derived from the conventional or literal meaning of utterance, produced in a specific context which is shared by the speaker and the hearer and depend on a recognition by the speaker and the hearer of the Cooperative Principle and its maxims" (Brown G 1997.33). It shows how people use language. Grice identifies four maxims of conversation, which jointly express co-operative principle. These maxims are: the maxims of Quantity, Quality, Relevance and Manner. To the implications determined by Grice and Levinson we added cultural implicature and implicature of collective unconscious. Analysis of conversational implicature asserted that they are essential for discourse coherence.

ბალგიური ფრანგულის ფონეტიკური და გრაფიკული თავისებურებანი

ბელგიაში დღესდღეობით სამი სახელმწიფო ენაა: ფრანგული, ნიდერლანდური და გერმანული. ისინი ზემოქმედებენ და გავლენას ახდენენ ერთმანეთზე, რის შედეგადაც განსაკუთრებული თავისებურებები ხასიათდებიან. ბელგიაში გავრცელებული ფრანგული ენა, რომელიც ბელგიური ფრანგული ეწოდება (მას ხშირად რეგიონალურ ფრანგულადაც მოიხსენიებენ ლინგვისტიკაში), განსხვავდება სტანდარტული ფრანგულისაგან. ფრანგულ ენაზე მოსაუბრე ბელგიელი გამოირჩევა თავისებური საუბრის მანერით. იგი ბელგიელი ფრანკოფონისათვის დამახასიათებელი რიტმით, ხმოვანთა გრძლიობით, თანხმოვანთა სონორიზაციითა და მუდმივ თანხმოვნების დაყრუვებით მოგვაგონებს ფრანგულ ენაზე მოლაპარაკე ფლამანდიელს; ამასთანავე ხასიათდება სტანდარტული ფრანგულისაგან განსხვავებული მორფოლოგიური და სინტაქსური ელემენტებით, რაც ელინდება სიტყვის ფორმასა და კონსტრუქციებში (სიტყვათა წყობა წინადადებაში).

სწორედ ამ დამახასიათებელი სახესხვაობების უფრო დაწვრილებით განიხილვას შეეცადეთ ჩვენს კვლევაში, სადაც განვიხილეთ ბელგიური ფრანგულის ფონეტიკური და გრაფიკული თავისებურებები.

კვლევის მიზანს წარმოადგენს ბელგიური ფრანგული ენის ინდივიდუალურობის გამოვლენა. ამიტომ შეეცადეთ მაქსიმალურად წარმოგვიჩინა ბელგიური ფრანგულის თავისებურებანი, რაც უხვად გვხვდება ბელგიელი ფრანკოფონის ყოველდღიურ მეტყველებაში და რომელზეც გავლენა ვერ მოახდინა მეტროპოლისის ენამ.

აღსანიშნავია, რომ ბელგიელთა გარკვეული ნაწილი, მათ შორის ნეერლანდოფონებიცა და გერმანოფონებიც, ხშირად ხასიათდებიან სწორი ფრანგული წარმოთქმით; თუმცა მათ დიდ უმრავლესობას ეტყობა რეგიონალური აქცენტის გავლენის კვალი.

რეგიონალური ფრანგული ფრაზა გამოირჩევა ლაპარაკის მანერის, რიტმისა და ინტონაციის სინთეზით, რაც გამოწვეულია წარმოთქმითი ორგანოების უფრო ნაკლები დაჯიშვით ბელგიურ ფრანგულში, ვიდრე ფრანგულის ნორმად აღიარებულ ფორმაში. სწორედ ამ წარმოთქმითი ორგანოების ნაკლებდაჯიშვლას იწვევს ფონეტიკური ელემენტების გარკვეულ სისუსტეს, ეგრძოდ ამ ელემენტების სისუსტის ნაკლებობას; თანაც მრავალი მათგანის წარმოქმნა ხდება პირის უფრო უკანა ნაწილში, ვიდრე ეს ნორმითაა გათვალისწინებული, რაც ხაზს უსვამს ლაბიალური არტიკულაციის უწესრიგობას.

რეგიონალური ფრანგულისათვის დამახასიათებელი საარტიკულაციო ორგანოების ნაკლებდაჯიშვლა და სუსტი წარმოთქმა მათი დიდიქტური სუბსტრატის, ვალონიაში – რომანულის, ხოლო ბრიუსელში – გერმანიკულის გავლენის შედეგია.

ვალონიის რეგიონალურ ფრანგულში პარიზული ნორმის მსგავსი მხოლოდ მახვილიანი მარცვალაა, რაც გამოიხატება ფონემათა და სიტყვათა ერთიანობით, სადაც მახვილი მოდის უკანასკნელ მარცვალზე. ნორმატიული ფრანგულისაგან განსხვავებით, სადაც ერთი ფონეტიკური ჯგუფის შემადგენელი ყველა სიტყვა გარკვეულწილად კარგავს თავის ფონეტიკურ ერთიანობას, რათა შექმნას ერთი დიდი სიტყვა, რომლის ყველა მარცვალიც, მახვილიანი მარცვლის გამოკლებით, წარმოითქმის როგორც უმასიელი და თითქმის ერთნაირი სიმოკლითა და მსგავსი სიძლიერით; რეგიონალურ ფრანგულში, ფონეტიკური ჯგუფის შიგნით, სიტყვა ინარჩუნებს თავისი ერთიანობის გამოხატველ ელემენტებს, რაც გამოიხატება იზოლირებულ სიტყვებში გრძელი თუ ნახევრად გრძელი მარცვლების არსებობით, რომლებიც მართალია მცირე განსხვავებით, მაგრამ მაინც უფრო ძლიერად წარმოითქმება, ვიდრე სხვა უმასიელი მარცვლები.

სტანდარტული ფრანგულისაგან განსხვავებით, ბელგიურ ფრანგულში ხმოვანთა ტემბრი გაცილებით სუსტია, განსაკუთრებით კი – მოკლე ხმოვნებში, რაც საარტიკულაციო ორგანოების ნაკლები დაჯიშვულობის შედეგია. ასეთ ხმოვანთა დიაოპის ხარისხი უფრო დიდია და მათი წარმოთქმის ადგილი, განსაკუთრებით კი პალატალური ხმოვნებისა, ცოტათი წინ წამოწეულია. ეს განსაკუთრებით დამახასიათებელია მოკლე [i]-სა და მოკლე [y]-სათვის. [i] განიცდის — [ε]-სკენ გადახრას, ხოლო [y] — [u]-სკენ:

მაგ. Petit გამოითქმის, როგორც [pɛtɛ] (პატარა),
Une [un] (ერთი),

ბელგიური ფრანგული ენის გრაფიკული სტრუქტურა თითქმის იდენტურია სტანდარტული ფრანგულის გრაფიკული სტრუქტურისა, მაგრამ მას მაინც გააჩნია გარკვეული თავისებურებანი,

რომელთა უმრავლესობაც გერმანიკული ადსტრატის გავლენის შედეგია. მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ზედსართავი სახელის პრეპოზიციური წყობა. ამგვარი წყობა, რომელიც წარმოდგენილი იყო ძველფრანგულში და გერმანიკულ ენებში, დღესდღეობით უფრო დამახასიათებელია ელვონური კილოებისათვის და საერთოდ ბელგიური ფრანგულისათვის, ვიდრე — სტანდარტული ფრანგულისთვის:

მაგ. « *La liégeoise police* » — (ლიეჟის პოლიცია),

რომლის შიგავსი კონსტრუქციებიც ხშირია ბელგიურ ფრანგულში და მიეკუთვნება ელვონურ არქაიზმებს. ფრ. მასიონის (*Massion*) განცხადებით, პრეპოზიციურ მდგომარეობაში მყოფი ზედსართავის გამოყენება ბელგიურ ფრანგულში 86%-ს აღწევს, მაშინ როცა სტანდარტულ ფრანგულში იგი მხოლოდ 33%-ითაა წარმოდგენილი. მაგალითად ბელგიაში გავრცელებული გამოთქმა «*à sa propre chemise*» — ქართულად ითარგმნება როგორც: «სუფთა პერანგო», და არა როგორც სტანდარტულ ფრანგულში გამოიყენებული იგივე კონსტრუქცია, რომელიც ქართულად შემდგანიარად ელვრს: «მისი საკუთარი პერანგო».

თუმცა მისი ადგილი არაა ერთადერთი თავისებურება, რომელიც ახასიათებს ზედსართავ სახელს ბელგიურ ფრანგულში, ბელგიელთა უმრავლესობა განსხვავებულად აწარმოებს ზედსართავი სახელის მდებარეობით სქესს:

მაგ. *Dur _durte* (მაგარი, უხეში),
Guéri _guérite (განკურნებული).

ასევე განსხვავებებს ეხედებით კუთვნილებით ზედსართავების გამოყენებისას:

მაგ. *J' ai chaud à mes mains* _ *J' ai chaud aux mains* (ხელვებზე მცხელა).

ხშირად კუთვნილებითი ზედსართავი უერთდება არსებით სახელს ისეთ შემთხვევებში, როგორცაა:

მაგ. *Mon mononcle _ mon oncle* (ზიძამეში),
Ma matante _ ma tante (დეიდაჩემი, მამიდაჩემი),
Une masoeur _ une soeur (და).

გვხვდება რიგი ზედსართავი სახელები, რომლებიც უცხოა მეტროპოლისისათვის:

მაგ. *Belgeois(e)* _ *belge* (ბელგიელი),
Épastroillant _ *étonnant* (გამოაზნებული, საკვირველი),
Épastroillé, paf _ *étonné* (გაოცებული),
Exemplatif _ *exemplaire* (სამაგალითო, სანიშნო),
Tof _ *beau, excellent* (კარგი, ჩინებული).

ბელგიური ფრანგული განსხვავებულად აწარმოებს რიგი არსებითი სახელების მდებარეობით ფორმასაც. ეკრძოდ — *eir*-ზე დაბოლოებული რამდენიმე მაშრობითი სქესის სიტყვა, რომლებიც უმეტესად ფლამანდიური დიალექტის გაელენით დამკვიდრდნენ, მდებარეობის სქესის საწარმოებლად იყენებს — *esse* სუფიქსს:

მაგ. *Babeleir _ babelesse* (ენატანია, მამულარა),
Broebeleir _ broubesesse (ენაბლე),
Soukeleir _ soukesesse (წარუმატებელი, უიღბლო),
Froucheleir _ frouchesesse (გაიჟყრა, გაქნილი).

ეხედებით ისეთ არსებით სახელებსაც, რომლებიც გამოხატავენ ბელგიურ რეალებს:

მაგ. *Zwanze* (f) _ (ტიპური ბელგიური ხუმრობა),
Zwanzeur (m) _ (აღამიანი რომელიც ხშირად ხუმრობს).

რაც შეეხება არტიკლს, აქაც აქვს ადგილი სტანდარტულ ფრანგულში აღიარებული ნორმებისაგან გადახრას. ბელგიურ ფრანგულში ხშირია შემთხვევები, როცა განსაზღვრული არტიკლი არ გამოიყენება. საკამრისია აღნიშნული ფაქტის ნიშნად მოვიყვანოთ მაგალითები, რომლებიც დაკავშირებულია სიტყვა “წირვასთან” — *messe*, რომელთანაც ელვონელები თითქმის არასოდეს გამოიყენებენ არტიკლს:

მაგ. *Aller à messe* _ *aller à la messe* (წირვაზე წასვლა),
Faire messe _ *faire la messe* (წირვის ჩატარება),
Revenir de messe _ *revenir de la messe* (წირვიდან დაბრუნება),
Chanter à messe _ *chanter à la messe* (წირვაზე გალობა).

ხშირია შემთხვევები, როცა არტიკლი იკარგება დროსთან დაკავშირებულ გამონათქვამებში:

მაგ. *Il est sept heures moins quart* _ *il est sept heures moins le quart* (შეიღს აკლია თხუთმეტი).

სტანდარტული ფრანგულისაგან განსხვავებულ ფორმებს ეხედებით ნაცვალსახელებშიც. განსაკუთრებით თვალშისაცვია მხოლოდისი და მრავლობითი რიცხვის II პირის ფორმების საყოველ-

თაო არევა. ხშირია შემთხვევები, როცა ბელგიელი ერთსა და იგივე ფრაზაში იყენებს ორივე ფორმას:

მაგ. *Est-ce que vous trouvez ça à ton goût? ან Est-ce que tu trouves ça à votre goût?* (ნუთუ ეს მოეწონს?).

ასევე ეხედებით სხედასხვა პირის ნაცვალსახელებს, რომლებიც გამოიყენებიან უპირო ნაცვალსახელის «თ» მნიშვნელობით:

მაგ. *Il sonne _ on sonne* (რეკავენ).

უპუქ(კვეთი) ნაცვალსახელი ხშირად იკარგება:

მაგ. *Allons promener _ Allons nous promener* (წავიდეთ სასიერნოთ).

ბელგიურ ფრანგულში არის შემთხვევები, როცა ჩვენებითი ნაცვალსახელები გამოიყენება მიმართებითი ნაცვალსახელების ნაცვალად:

მაგ. *Celui-là qui parle sera foutu dehors!* _ *celui qui parle sera éjecté!* (ვინც ლაპარაკობს, გაქეფებული იქნება!)

ასევე ხშირია ჩვენებითი ნაცვალსახელი წა-ს გამოყენების შემთხვევები, რომელიც ბელგიურ ფრანგულში გამოიყენება ce-ს მნიშვნელობით არამართო საგნების, არამედ სულიერი სახელების შესაცვლელადაც:

მაგ. *Comment ça va avec lui? _ Comment va-t-il?* (როგორ არის?),

Ça ne veut pas dire charrette. _ Cela ne prouve rien. (ეს არაფერს ნიშნავს),

Ça je sais _ Je sais ça. (მე ეს ვიცი).

Artùre ça est un crac! _ Arthure est un type formidable!

(არტური საოცარი ბიჭია!).

ბელგიური ფრანგულის მორფოლოგიურ თავისებურებაზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ სტანდარტული ფრანგულის ზოგიერთი არანაცვალსახელოვანი ზმნა, ბელგიურ ფრანგულში ხდება უპუქ(კვეთი):

მაგ. *S'accoucher _ accoucher* (მშობიარობა),

Se divorcer _ divorcer (გაყრა)

თუმცა ადგილი აქვს საწინაღმდეგო მაგალითსაც:

მაგ. *Coucher _ se coucher* (დაწოლა).

განსაკუთრებით თვალშისაცემია განსხვავებები ბელგიური ფრანგულისა და სტანდარტული ფრანგულის წინდებულების გამოყენების საკითხში. ხშირია შემთხვევა, როცა ერთი წინდებულები გამოიყენება მეორეს მნიშვნელობით:

მაგ. *à _ chez-ს მნიშვნელობით: Aller aux medecin _ Aller chez le medecin* (ექიმთან წასვლა),

à _ dans: Il portait son fils à bras. _ Il portait son fils dans le bras. (ბავშვი ხელში ჰყავდა),

à _ de: Compote aux pommes. _ Compote des pommes. (ვაშლის კომპოტი),

à _ en: Mettre à place. _ Mettre en place. (თავის ადგილზე დასმა),

თუმცა ადგილი აქვს საწინააღმდეგო შემთხვევებსაც, როცა *à-ს* ნაცვალად გამოიყენება სხვა წინდებულები:

მაგ. *après _ Essuyer ses mains après l'essuie. _ Essuyer ses mains à l'essuie.* (ხელის გამშრალება პირსახოცზე),

dans _ Ils se promènent dans le soleil. _ Ils se promènent au soleil. (ისინი მზეში სეირნობენ),

de _ Venir de pied. _ Venir au pied. (ფეხით დაბრუნება),

en _ Aller en bicyclette. _ Aller au bicyclette. (ველოსიპედით წასვლა).

წინდებული *en* შეიძლება გამოყენებულ იქნეს *dans-ს* მნიშვნელობითაც:

მაგ. *En rue _ Dans la rue.* (ქუჩაში).

Dans-ს მნიშვნელობით შეიძლება გამოყენებული იქნეს წინდებული *sur*:

მაგ. *Lire sur un journal. _ Lire dans un journal.* (გაზეთში წაკითხვა).

ბელგიაში წინდებულები გამოიყენება ისეთ შემთხვევებშიც, რომლებიც უცხოა სტანდარტული ფრანგულისთვის:

მაგ. *Ils sont toujours à quatre. _ Ils sont toujours quatre.* (ისინი მუდამ ოთხნი არიან),

Il travaille de trop. _ Il travaille trop. (ის ბევრს მუშაობს),

Il aime de lire. _ Il aime lire. (მას უყვარს კითხვა),

Je cherche après ma montre. _ Je cherche ma montre. (მე ჩემს საათს ვაძებ)....

უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსი შემთხვევები საკმაოდ ხშირია ბელგიურ ფრანგულში და იგი ნიდერლენდური ენის გავლენის შედეგად შეიქმნა მივიჩნით.

ამ და სხვა მრავალრიცხოვანი ფონეტიკური და გრამატიკული ნაირსახეობების მიუხედავად, ბელგიელი ფრანკოფონის საუბარი მაინც გასაკუთრია, როგორც პარიზელისთვის, ასევე საფრანგეთის ნებისმიერი რეგიონის მაცხოვრებლისათვის.

Lia kavlashvili (Tbilisi)

The Grammar and Phonetic Originalities of Belgian French

Hereby in this article we have tried to represent the originality of the Belgian French language. We have met these features in everyday life of Belgian Frenchmen and it has not affected the impact of the metropolis language.

The Belgian French is characterized with less stretch of the articulation organs and weak pronunciation. This is the result of the influence of the dialectical substratum. Belgian French speaker with his accent, manner of speaking, rhythm, long vowels, sonorization of vowels and deafen of the voiced consonants reminds us flamandian speaking on the French language. However, it should be mentioned that particular part of Belgians, among them Neerlandophones and Germanophones, are characterized with right French pronunciation. Used in Vilonia and Brussels pronunciation of French language have been improved slowly and reached the norms of French language.

The grammar structure of the Belgian French is nearly equal to the standard French grammar structure. However, it has different originalities; majority of them is the result of the influence of the Germanic adstrats. The most important of them is the place of the adjective before the noun. The different forms of pronouns from the standard French are obvious.

Instead of the abovementioned phonetic differences and grammar varieties the conversation of French and francophone is easily understandable either for Parisian or for arbitrary French speaker.

LANGUAGE – THE LINGUISTIC TRANSFORMATION OF THE WORLD.

Whatever we do, language is central to our lives, and the use of language underpins the study of every other discipline. Understanding language gives us insight into ourselves and a tool for the investigation of the rest of the universe. Proposing marriage, opposing globalisation, composing a speech, all require the use of language; to buy a meal or sell a car involves communication, which is made possible by language; to be without language - as an infant, a foreigner or a stroke victim - is to be at a devastating disadvantage. Martians and dolphins, bonobos and bees, may be just as intelligent, cute, adept at social organisation, and morally worthwhile, but they don't share our language, they don't speak 'human'.

So what do you know, when you know a language, even though you may not have realised that you knew it? You know that fish is a word of English, and that shif and shfi are not. You also know that while shif might be a word of English, shfi couldn't be. How do you know that? You've probably never seen this sentence that you're reading before now, but you realise immediately that there is wrong something with it. How is that possible? You know that the sentence my son has grown another foot has all sorts of different meanings: he may be twelve inches taller, he may now have three legs, he may have succeeded in cultivating groups of toes in plant-pots, and on. You also know that some of these interpretations are rather unlikely to correspond to situations in the world we live in, but you nonetheless know that the sentence could be used appropriately to describe such situations if they ever did arise, or to relate a fairy story, or to describe a nightmare or a bad trip. How can you know such things about sounds, structures and senses with such certainty, even though they are not the sort of thing you're usually taught in school?

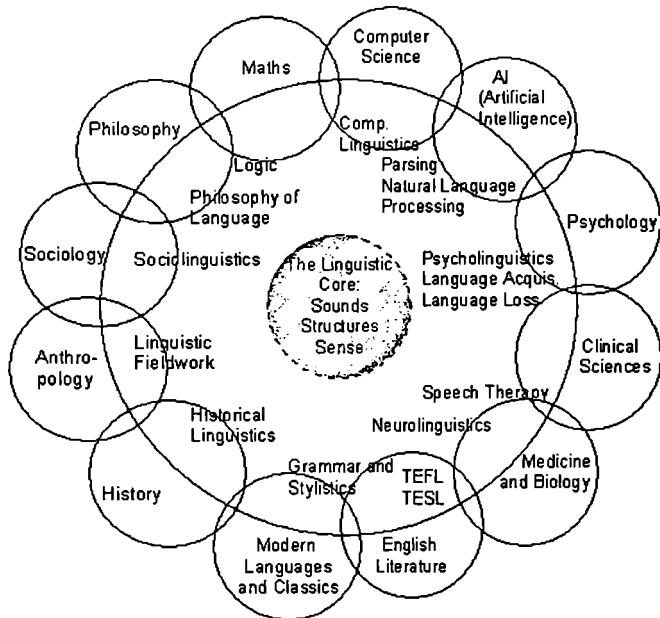
Linguistics, the scientific study of (human) language, provides answers to such questions and to innumerable others like them, giving us in the process both insight into one aspect of the human mind - the capacity for language - and a potential tool for helping those with a language problem. The capacity for language is universal: infants across the species have the same basic ability to acquire any language with which they are confronted, and to do so in the space of a few short years. Moreover, they do it in the same way, going through the same stages whether the language being learned is English or Welsh, Georgian or Russian; whether it is spoken by hundreds of millions (like Chinese and English) or by a few dozen people in an African village. And all these languages appear to be equally effective in allowing their speakers to use them to think and communicate. There are no 'primitive' languages with only a few hundred words.

This universality has wider implications. Let's look at the diagram and begin to consider some of the interconnections between language and everything else. The claim may be contentious and the debate often obscure and ill-tempered, but universality is often cited as evidence that the ability for language is genetically determined: it is innate. Notions of innateness have been central to philosophical debate for centuries, and the most persuasive evidence, however you interpret it, comes from knowledge of language. If something is 'innate', it must be the property of a person, rather than of society as a whole, and in at least one framework (the Chomskyan one) the domain of linguistics is taken to be about the knowledge possessed by individuals, not (in the first instance) about the culture possessed by communities. On this interpretation, linguistics is a part of psychology - the study of all forms of human behaviour, and psychology in turn is ultimately part of biology. This relationship of linguistics to the so-called life sciences has long been uncontroversial, but recent advances in neurology and imaging mean that at last we are able to provide evidence from studies of the brain for facts of language. On the basis of quite simple observations, it has been known for centuries that language is predominantly located in the left hemisphere. Physical functions on one side of the body are largely controlled by the opposite side of the brain: the left hemisphere is responsible for your right hand and foot, and the right hemisphere for your left hand and foot. So if you have a stroke in the left hemisphere, your right side is likely to be paralysed, while damage to the right hemisphere results in paralysis on the left. But damage to the left hemisphere typically has a further, even more devastating effect: you lose your language, suggesting that that is where language lives.

To date, the balance of explanation between the brain sciences and language, neurolinguistics as it's called, leans more to linguistics than neurology, because linguists have theories of the structure of language which can sometimes be correlated with activity in a particular part of the brain, whereas neurologists don't (yet) have theories which will make detailed predictions for the linguists to test. Knowing that different kinds of electrical activity correlate with syntactic as opposed to semantic complexity, and that that activity takes place in the temporal lobe doesn't tell us anything linguistic we didn't know before - that it's essential to distinguish syntax and semantics. Gradually though, imaging studies are promising to answer substantive questions posed by linguists: for instance, are the two languages of bilinguals stored separately or together? The answer so far is not entirely clear (Crocker et al, 1997) but the answer is a guarded 'yes'. The

neurological connection is most clearly in evidence in the clinical sciences, where speech and language therapists can bring hope and improvement to the lives of those stricken by brain damage. The centrality of language to our lives is most obvious when we lose it, and only those who have direct experience of such loss appreciate the complexity and difficulty of the speech therapist's task.

This link to the clinical does not exhaust the domain of the speech sciences. Language and linguistics are central to such things as the automation of question-answering data bases, to automatic (machine) translation, and to the whole domain of artificial intelligence: the attempt to model human mental functions with computers. AI has made huge progress in the last half century, so that computers can now beat the world champion at chess, but getting a machine to simulate human linguistic abilities has proved the most intractable problem of all. The human mind is awesomely complex, and this is nowhere more apparent than in its capabilities in language. Progress in all these areas has relied heavily on increases in the power of computers and, as one might expect, there is a flourishing enterprise in computational linguistics as well. This computational base has in turn been underpinned by the advances in mathematics which have taken place over the last 50 to 60 years and, with the cross-fertilisation characteristic of developing academic fields, there has grown up a branch of mathematics devoted to the mathematical properties of different kinds of language (both artificial and natural).

Linguistics is not merely cognitive and computational, but it also has a social, cultural and literary dimension. Most people first come to linguistics via the English language and its literature, and then discover in return that linguistics can answer question about these domains too: from the statistical properties of a Shakespearean text to the metrical properties of the iambic pentameter, and to notions of style and genre more generally. What is true of English is true of other languages, be these the dead classical languages of antiquity or the modern languages, Eastern and Western, which form the basis of many University courses. The teaching and learning of all these languages can benefit from the analytic insights of the linguist, whether the task is for a Japanese learner to master the use of the English definite article.

On the social side, linguistics has intimate connections with anthropology (indeed, it is sometimes described - e.g. in the Encyclopedia Britannica - as one constituent component of anthropology) and, of course with sociology. The tie here is with sociolinguistics which can demonstrate correlations between particular features, like the pronunciation of

'I', or the use of constructions like "John is stronger than what I am", and particular geographical, generational, or sociological variables. Like anthropologists and sociologists, linguists indulge in 'field-work', which can be in an English urban environment, as well as in the mountains of Svaneti.

There are even connections with the law. Linguists are more and more frequently called upon to give expert evidence in court: to compare the acoustic properties of a suspect's speech with those of a tape recording, or to judge whether particular syntactic constructions are characteristic of one ethnic group rather than another. It is common in this area to hear claims made which are more ambitious than can be scientifically substantiated; and it falls to the forensic linguist to pour cold water on them. And the laws of libel and slander are almost unthinkable without having recourse to language.

We have almost come full circle, but there remains the historical dimension. This could be viewed as cross-cutting almost all the others, but there are two areas where it is especially prominent. The first of these is historical linguistics, pursued either for its own sake as giving an insight into how and why languages can change, or as a tool for the investigation of historical documents, from the decipherment of ancient scripts like Linear B or Mayan hieroglyphics, to the analysis of Doomsday Book or Magna Carta. (Baldwin, French. 1990) The second is as a handmaid of archaeology, where linguistics can provide evidence about population movements and ethnic relationships. A sad off-shoot of the historical side is the study of language death: languages die (or get killed), and with the increasing encroachment of English, Chinese and Spanish as world languages, more and more languages are dying, with serious implications for the human condition. And, finally, there is the evolutionary angle: the emergence in prehistoric times of language in humans. This is currently a growth industry, raising innumerable questions about our relatedness to other species, as well as whether this emergence accords with Darwinian theory or raises problems of a new kind.

All the foregoing seem to bear out the claim that language is central to everything we do, not just in the obvious sense that we couldn't do our physics or chemistry without using language, but in the more interesting sense that language has close intellectual bonds with almost every discipline one can think of. It is important in all this, however, to remember that we need to distinguish knowledge of language (the initial domain of linguistic inquiry) from the use of that knowledge in particular areas. In doing so they regularly appeal to another discipline that I've kept under cover until now: pragmatics - the study of language use - which forms a bridge between our core knowledge and our deployment of it elsewhere.

Pragmatics has its own theories and principles, as can be seen from the consideration of one or two typical examples. Given an exchange between host and guest like "Would you like some coffee?" - "Coffee would keep me awake", we all know what the second sentence means, but we also know what it suggests: that the guest is declining the offer of coffee. Similarly, if I (truthfully) tell you that "My first wife gave me this watch" there is a strong implication that I have been married more than once. But of course the only wife I have ever had is also my first wife, misleading though this characterization may be. These implicit suggestions have the interesting property that they can be cancelled in the right context: you know I want to stay awake, so I'll accept the coffee; we have all been comparing gifts from our spouses and I am known to be the only one to have had but one, so I'm taken to be joking about 'my first wife'. Crucially, however, these interpretations depend on our strictly linguistic knowledge, with the implications going beyond that knowledge, and presupposing more general principles of rationality and co-operation. Here the central notion is 'relevance', by reference to which we arrive at the meaning intended as well as the purely linguistic meaning. But we can arrive at it only because we have knowledge of language.

So if you want to be the centre of the universe, become a linguist. The worst that can happen to you is that people will ask how many languages you speak.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბოლდვინი 1990: Baldwin & French. The Law and Forensic Linguistics.
2. კროკერი 2000: Crocker et al. Natural Language Processing.
3. ფეხი 1997: Fabb. Literature. Metrics and Stylistics.

ირმა გრძელძე, ნინო ფხაკაძე (ქუთაისი)

ენა - სამყაროს ლინგვისტური ტრანსფორმაცია

სტატია განიხილავს ენის შესაძლებლობებს და მის დამოკიდებულებას გარშემო არსებულ სინამდვილესთან. ენის შესაძლებლობები უნივერსალურია. უნივერსალურობა მრავალმხრივია. თავად ეს მოსაზრება ხშირად ხდება სხვადასხვაგვარი განსჯის საგანი. თუმცა უდავოა, რომ სწორედ უნივერსალურობა მიიჩნევა იმის გამოსატყულებად, რომ ენის შესაძლებლობები გენეტიკურად არის განსაზღვრული. სტატიაში განიხილება ენის მიმართება ადამიანური ცოდნის სხვადასხვა სფეროსთან: ნეიროლინგვისტიკისა ბიოლოგიასა და მედიცინასთან, ფსიქოლინგვისტიკისა - ფსიქოლოგიასა და კლინიკურ მეცნიერებებთან, კომპიუტერული ლინგვისტიკისა - ინფორმაციულ ტექნოლოგიებთან, ენის ფილოსოფიისა - ფილოსოფიასთან, სოციოლინგვისტიკისა - სოციოლოგიასთან, ისტორიული ლინგვისტიკისა - ისტორიასთან, გრამატიკისა და სტილისტიკისა - თანამედროვე ენებსა და ლიტერატურასთან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აუერი 1992: AUER P. "Introduction: John Gumperz' approach to contextualization", in Auer. P. & di Luzio, A. (eds). *The contextualization of language*. Amsterdam John Benjamins , 38.
2. აუერი 1996: AUER P. "On the prosody and syntax of turn continuations", in Couper-Kuhlen. E. & Selting, M. (eds). *Prosody in conversation*, Cambridge: Cambridge University Press, 57-100.
3. ბაუმანი 2005: BAUMANN S. "Degrees of givenness and their prosodic marking". Online-proceedings of the International Symposium on „Discourse and Prosody as a complex interface“. Aix-en-Provence. [http://aune.lpl.univai.fr/~prodige/idp05/actes/baumann.pdf].
4. ზერგმანი BERGMANN P. "Regional variation in intonation: Conversational instances of the "hat pattern"" in Kügler. F. et al.(eds.). Berlin, de Gruyter.
5. კუპერ-კუჰლენი 1986: COUPER-KUHLEN E. " An introduction to English prosody". Tübingen. Max Niemeyer-Verlag.
6. ფორდი 1996: FORD C. & THOMPSON S. A. "Interactional units in conversation: syntactic, intonational, and pragmatic resources for the management of turns". *Interaction and grammar*. Cambridge. CUP, 134-184.
7. გუსენჰოვენი 1986: GUSSENHOVEN C. "On the grammar and semantics of sentence accents". Dordrecht. Foris Publications.
8. პიერჰუმბერტი 1990: PIERREHUMBERT J. & HIRSCHBERG J. "The meaning of intonational contours in the interpretation of discourse" in Cohen R. P. et al. (eds.). *Intentions in communication*. Cambridge. MIT Press, 271-311.
9. სელტინგი 1995: SELTING M." Prosodie im Gespräch". Tübingen. Niemeyer.
10. უმანი 1991: UHMANN S. " Fokusphonologie". Tübingen. Max Niemeyer Verlag.
11. ვენერსტრომი 2003: WENNERSTROM A. & SIEGEL A. F. "Keeping the floor in multiparty conversation: Intonation, syntax and pause". *Discourse Processes* 9, 375-390.

კატერინე ონიანი (ქუთაისი)

როგორ ჩამოვყალიბოთ ინტონაციის "შნიშვნელობა"

ჩვენი ნაშრომის მიზანია, დავაკვირდეთ ინტონაციას, როგორც ენობრივი სისტემის ელემენტის გაგონებას სიტყვის სემანტიკურ რეალიზაციაზე და დაეადგინოს მისი ინფორმატულობა. მიგაჩნია, რომ ინტონაცია არის ნიშანი იმდენად, რამდენადაც მიუთითებს რაღაცაზე თავის გარეთ. ინტონაციური მოძრაობის გრაფიკული ხაზი ანუ ინტონაციური ფიგურა ნიშანია, მთელი ნიშანი ანუ სემებით დაუნაწევრებელი, რადგანაც კონტექსტში დაუნაწევრებელი, მთელი ხაზით მოძრაობს. მიუხედავად ამისა, "ფიგურას" აქვს უნარი განიცადოს პატარაპატარა ვარიაციები, რომლებიც დამოკიდებულია მხოლოდ მოლაპარაკის განზრახვაზე, ინტენციაზე და არა კონტექსტზე.

თანამედროვე ინგლისური ენის მოღალღირების ნამყვანი მიმართულების ანალიზი

მოცემული ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს ლინგვომოდელირების ზოგიერთი ფაქტორის კრიტიკული მიმოხილვა ერთი მხრივ და ამ პროცესის პროორიტეტულის მიმართულების პროგნოზირება – მეორე მხრივ.

მეოცე საუკუნის ბოლონახათვის, ენის, როგორც სასოგადოებრივი ცნების ფენომენი, მკიდრდა დაკავშირებული სასოგადოების დემოკრატიზაციის ცნებასთან. ლინგვისტიკის მძლავრმა განვითარებამ გამოიწვია ხარისხობრივად ისეთი ახალი ლინგვისტიკური დისციპლინების წარმოქმნა, როგორცაა ლინგვომოდელირება და ლინგვოპროგნოზირება, რომლებიც გარკვეულწილად პასუხობენ პროგნოზისა და სასოგადოების ურთიერთკავშირებთან და ურთიერთდამოკიდებულებასთან დაკავშირებულ კითხვებს და თუკი ენის არსის, განვითარებისა და ფუნქციონირების საკითხები ჯერ კიდევ განიხილება საკმაოდ დამაჯერებელი, მაგრამ ურთიერთგამომრიცხავი კონცეფციებით, მაშინ უეჭველად ცხადი ხდება ენის სწორედ სასოგადო-მნიშვნელობითი პრობლემა.

სიტყვის წარმოქმნის მექანიზმი და მისი მყარი თუ არამყარი გამოყენება ენაში ყოველთვის იპყრობდა მეკლევართა ყურადღებას. ამ მოვლენასთან უშუალოდ დაკავშირებულ პრობლემას სიტყვის გადღენას პიროვნებას, ასევე განიხილავენ დიამეტრალურად განლაგებული ენობრივი და ფილოსოფიური სკოლების თვალსაზრისით.

მეოცე საუკუნის დასაწყისში ე. ხლდბნიკოვის სადავო განცხადება "Слово управляет мозгом, мозгом управляет психикой – царством" (ხლდბნიკოვი 2002) დღევანდელი ფსიქოლინგვისტიკის და სოციონიკის თვალსაზრისით წარმოადგენს როგორც თანამედროვე სამეტყველო ანალიზის, ისევე ლინგვოპროგნოზირების უდავო მექანიზმს.

ადამიანის ფაქტორი, რომელიც გვევლინება ახალი ლექსიკის წარმოებისა და მომდგენო არსებობის მექანიზმის ლინგვომოდელირების ცენტრალურ ცნებად, პიროვნების ანალიზისას, მოითხოვს განსაკუთრებულ ყურადღებას მის ყველას გამოვლინებაში, იქნება ეს Homo Faber, Homo Loguens, Homo Ludens, Homo Sociologicus, Homo Psychologicus, Homo Agens და ლინგვომოდელირებაში განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს Homo Reagens – ადამიანი მარეაგირებელი, ორგანულად ითავსებს ყველა ზემოხსენებულ თვისებას.

თუ არსებული სამეტყველო მარაგი ადამიანს მის ირგვლივ არსებული გარესსამყაროს აღქმაში ემზარება, ფუტურონოლოგიზმები და პოლიტიკური კორექტულობის ნეოლოგიზმები სამყაროს და კაცობრიობის მოდელირებაში ასრულდებენ შუამავლის როლს.

ლინგვომოდელირების ანალიზის თვალსაზრისით, ადამიანი მარეაგირებელის შემთხვევაში, სახეზეა ენის შემეცნების არა უაზრო მიყოლა ადრე შექმნილ ფორმთა და სიტყვათა, არამედ გაასრებული მანიპულაცია ერთი.

შესაბამისად ახალი ლექსიკის ანალიზსე დაყრდნობით ფუტურონოლოგიზმების და პოლიტიკური კორექტულობის ერთეულების შესწავლა წარმოადგენს კაცობრიობის შესაძლო განვითარების პროგნოზირებას.

თანამედროვე ინგლისური ენის ლექსიკური მარაგი ყველასე დიდად იესება სამი ძირითადი მიმართულების მიხედვით: ფუტურონოლოგიზმი, პოლიტიკური კორექტულობა და რეტრონიმიზმი.

ქვემოთ წარმოდგენილია სამევე მიმართულების ლექსიკური ერთეულები, რომლის ანალიზი (მოცემული ნაშრომის ჩარჩოები არ გეაძლევენ საშუალებას დამუშავებული მაგალითების სრული სისის მოსაყვანად, აქედან გამომდინარე, გთავაზობთ ჩვენს მიერ ჩატარებული ანალიზიდან ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითებს) საშუალებას გეაძლევს გამოეყოთ რეტრონიმიის მიმართულება როგორც პოტენციურად ყველასე გავლენიანი. ანალიტიკური ნაწილის წყარო წარმოდგენილია ბოლო ათი წლის ინგლისურენოვანი რეგულარული პრესის და საჯარო გამოხვლების მასალებზე დაყრდნობით.

პოლიტიკური კონტექსტების გრძელდება	ფურცურანდავლიანსებში	რეტრონიმები
<p>Broken Home - Replaced by Dysfunctional family. Bum - Replaced by Homeless Person. Crazy - Replaced by the term Mental illness.</p> <p>Criminal - Replaced by behaviorally challenged. Eastern (As when used when discussing Asian Culture) - Too Eurocentric. Instead, use Africa as your frame of reference. Factory - Replaced by Plant. Failure - Replaced by Deferred Success. Fat - Replaced by Enlarged physical condition caused by a completely natural genetically-induced hormone imbalance. Foreign Food - Replaced by Ethnic Cuisine. Founding Fathers - Too Sexist. Instead, use the term The Founders. Garbage Man - Replaced by Sanitation Engineer. Girlfriend/Wife - Replaced by Unpaid sex worker. Handicapped - Replaced by Physically Challenged, or even worse, handicapable. Illegal Aliens - Replaced by Undocumented Inmigrants. Jungle - Replaced by Rainforest. Man's Job and Woman's Work - Replaced by Traditional Gender Role. Natural Disaster - replaced by Unnatural Event caused by man's destruction of the environment.</p> <p>1. Psycho - Replaced by Pathologically High-Spirited Secretary - Replaced by Administrative Assistant. Swamp - Replaced by Wetland. Trailer Park - Replace by Mobile Home Community. Ugly - Replaced by Visually Challenging. White Trash - Losers of European descent. (უღიდავ საყარო. 2007)</p>	<p>A-Life - Artificial life.</p> <p>Artilect - an ultra-intelligent machines (from "artificial intellect").</p> <p>Asimort - (a) a dead science fiction writer. (b) A dead secular humanist. (c) Any person who believes it to be their duty to die to "make room" for future generations.</p> <p>Athanophy - a philosophical system that offers a possible means of overcoming death scientifically.</p> <p>Autoevolution - evolution directed by intelligent beings instead of natural selection.</p> <p>Biochauvinism - the prejudice that biological systems have an intrinsic superiority that will always give them a monopoly on self-reproduction and intelligence.</p> <p>Chrononauts - those who travel through time, either by biostasis or through possible loopholes in physical laws as currently understood.</p> <p>Cobots - collaborative robots designed to work alongside human operators.</p> <p>Cryptocosmology - the study of possible reasons we haven't found any evidence for other intelligent life in the universe (the Fermi paradox), especially looking at reasons why advanced intelligence would blend in with their environment.</p> <p>Cybercide - the killing of a person's projected virtual persona in cyberspace.</p> <p>Cybergnosticism - the belief that the physical world is impure or inefficient, and that existence in the form of "pure information" is better and should be pursued.</p> <p>Cybrarian - computer Net-oriented information specialist.</p> <p>Deanimalize replace our animal organs and body parts with durable, pain-free non-flesh prostheses.</p> <p>Exconomics - the study of possible trans- and post-human economies.</p> <p>Exes - ex-humans, posthuman beings.</p> <p>Extropian - one who seeks to overcome human limits.</p> <p>Extropy - the extent of a system's intelligence, information, order, vitality, and capacity for improvement.</p> <p>Homiorph - a transhuman or posthuman with a humanoid body.</p> <p>Immortalist - a person who believes in the possibility of, and who seeks to attain, physical immortality.</p> <p>Immortechinics - collectively, the technologies which are applied to attempt radical life extension, such as caloric-restricted dieting, cryonics, uploading, etc.</p> <p>Imp - electronic implant, especially in the brain.</p> <p>Inactivate - non-living but not dead (in the latter's permanent sense). A person in biostasis, or one subsisting in data storage, awaiting downloading.</p> <p>Infomorph - a uploaded intelligence, or information entity, which resides in a computer. (ფეხლყ ატკინინი. 2007)</p>	<p><u>Acoustic guitar</u> Before the invention of the solid-body <u>electric guitar</u>, all guitars amplified the sound of a plucked string with a resonating hollow body. Similarly: <u>acoustic piano</u>.^[1]</p> <p><u>AM radio</u> Before the introduction of broadcast FM radio, the AM broadcast band radio was simply as <u>radio</u>, <u>wireless</u> (in the UK) or as medium-wave radio (still the preferred term among <u>radio enthusiasts</u>) to distinguish it from the (also amplitude-modulated) <u>shortwave radio bands</u>.</p> <p><u>Analog (or analogue) watch</u> Before the advent of the digital watch, all watches had faces and hands. After the advent of the digital watch, watches with faces and hands became known as <u>analog watches</u>.^[2] <u>Biological parent</u> or Birth parent Before the mid-to-late 20th century, the distinction between natural and adoptive parents was rarely drawn; one simply had parents. The advent of adoptive rights organizations, and the general loosening of strictures by adoption agencies against revealing the identity of one's birth parents, gave rise to the term "biological parent". The development of <u>in vitro fertilisation</u> and <u>sperm banks</u> further increased the need to differentiate the biological father from the father who raises the child.</p> <p><u>Black powder</u> Called "gunpowder" for centuries while it was in common use. The retronym "black powder" was coined in the late 19th century to differentiate it from the newly developed <u>smokeless powder</u> which superseded it.</p> <p><u>Black-and-white television</u> 2. Once called simply television, now the retronym is used to distinguish it from color television, which is now more commonly referred to by the unadorned term. Along the same lines: <u>broadcast television</u>, <u>free-to-air television</u>, <u>over-the-air television</u>, <u>silent movie</u>. Furthermore, in the not too distant future, the term "Standard Definition Television" (or possibly "Low Definition Television") may become necessary when HDTV becomes the "normal" kind of TV. (მეჩხ მორი. 2006)</p>

სემოთ მოყვანილ მადალითებზე დაედნობით დასკენის სახით შეგვიძლია გამოვეყოთ სიტყვის წარმოების რეტრონიმიული შექანიისში, როგორც პოტენციურად ყველაზე გაელენიანი, ვინაიდან თანამედროვე ინგლისურ ენის მარაგში ჭარბობენ პოლიტიკური კორექტულობის ერთეულები და მათი შექმნის პრინციპი (მოყვანილი მადალითების მიხედვით) უმეტეს შემთხვევაში ვერდნობა რეტრონიმიას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მაქს მორი 2006: მაქს მორი. "დექსტრონიკონი". მის: <http://www.extropy.com/neologs.htm>
2. ფილიფ ატკინსონი 2007: ფილიფ ატკინსონი. პოლიტიკური კორექტულობა. მის: <http://mywebsite.bigpond.com/smartboard/pc.htm>
3. უილიამ საფარი 2007: უილიამ საფარი "რეტრონიმი", მის: http://www.nytimes.com/2007/01/07/magazine/07awin_safire.html?_r=1.

Zurab Bezhanovi (Batumi)

The Analysis of the Leading Directions of the Modern English Modeling

The article deals with the critical analysis of the modern ways of the English language development: retronyms, units of political correctness and futuroneologisms.

პრესუპოზიციის თეორიის აქტუალური ზომიერითი პრობლემატური საბითხი ინგლისურ ენაში

პრესუპოზიციის კატეგორიას დღესდღეობით ორი სხვადასხვა თეორია სწავლობს: ლოგიკური (სემანტიკური) თეორია, რომელიც ვარაუდს თეორემასთან მიმართებაში სისწორე-მცდარობის თვალსაზრისით შეისწავლის და პრაგმატული თეორია, რომელიც ვარაუდს სტატუსის თვალსაზრისით ხსნის. კერძოდ, იგი იკვლევს მეტყველების აქტს, რომელიც დაფუძნებულია მთქმელის ან მსმენელის რწმენაზე. არსებობს სხვა მიდგომაც, რომელიც პრესუპოზიციას განიხილავს, როგორც ლოგიკურისა და პრაგმატულის სინთეზს.

ნაშრომში შევეცადე წარმოვადგინა პრესუპოზიციის თეორიის ის სოციურითი მიმართულება, რომელიც პრესუპოზიციის პრობლემას განიხილავს წინადადების დონეზე (მტკიცებითი, კითხვითი, უარყოფითი) მის ანუღიარებადობას და კომპოზიციურობას.

საინტერესოა გ. ფრიგისა და პ. სტროუსონის მტკიცება იმასთან დაკავშირებით, რომ პრესუპოზიცია ნარჩუნდება როგორც უარყოფით, ისე მტკიცებით წინადადებაში (Frege 1974, Strawson, 1970) ამის საილუსტრაციოდ ავიღოთ ნებისმიერი მტკიცებითი წინადადება, გადავიყვანოთ იგი უარყოფით ფორმაში და დავაკვირდეთ, რა ექნება მათ საერთო. მაგალითად:

John managed to stop in time.
 ეს წინადადება შეიძლება ორი სახით წარმოყვადგინოთ:

1. John stopped in time.
2. John tried to stop in time.

უარყოფით ფორმაში წინადადება შემდეგ სახეს მიიღებს
 John didn't manage to stop in time.
 ამ უკანასკნელის მაგალითზე, ვერ ვიტყვით, რომ John stopped in time და John tried to stop in time შეესაბამება როგორც პირველ (მტკიცებით), ისე მეორე (უარყოფით) წინადადებას. ამგვარად ზემონათქვამი შეეკილია ასეთი სახით წარმოყვადგინოთ:

1. John managed to stop
2. John tried to stop in time
3. John didn't manage to stop

უარყოფის ტესტის საფუძველზე მეორე წინადადება პირველისა და მესამეს პრესუპოზიციად შეიძლება ჩაითვალოს.

საიდან მოდის პირველი წინადადების პრესუპოზიცია? რა თქმა უნდა სიტყვიდან manage. ეს უკანასკნელი ოუ შეიცვლება სიტყვით tried, მაშინ დასკვნა იგივეა. იმ შემთხვევაში კი, თუ მხედველობაში მიიღება მისი უარყოფითი ფორმა John didn't try to stop in time, მაშინ იგი პრესუპოზიცია კი არ არის, არამედ გარდაუვალი შედეგი.

ზემოთ განხილული მაგალითი გვიჩვენებს, რომ პრესუპოზიცია კონკრეტულ სიტყვაზე, ასპექტზე ან ზოგადად სტრუქტურაზეა მიმდგრებული. მათ ლინგვისტურად პრესუპოზიციური ტრიგერები ეწოდებათ.

განიხილოთ კიდევ ერთი მაგალითი როგორც მტკიცებით, ისე უარყოფით ფორმაში:

- I. John, who is a good friend of mine, regrets that he stopped doing linguistics before he left Cambridge.
- II. John, who is a good friend of mine, does not regret that he stopped doing linguistics before he left Cambridge.

როგორც პირველ, ისე მეორე წინადადებას შეიძლება რამდენიმე დასკვნა მიესადაგოს. ვთქვათ, არის ვიღაცა ჯონი, რომელიც ერთნაირად ცნობილია მოსახერხებელისათვის.

- John is a good friend of the speakers.
- John stopped doing linguistics before he left Cambridge.
- John was doing linguistics before he left Cambridge.
- John left Cambridge.

გვირგობას და პ. სტროუსონის კონცეფციის თანახმად, ეს წინადადებები შეიძლება პრესუპოზიციულად ჩაითვალოს, რადგან უარყოფას გადმოყვება (Frege 1974, Strawson 1970).

ძირითადი წინადადება უარყოფა გაყვანას ვერ ახდენს ტემპორალურ დამოკიდებულ წინადადებებზე, რომლებიც იწყება კავშირებით before, while და when.

ენახით რა ხდება როცა წინადადება კითხვით ფორმაშია:

- III. Does John, who is a good friend of mine, regret that he stopped doing linguistics before he left Cambridge?

ამ გამონათქვამის მთავარი ასრი ჯონის მიმართ დასმული კითხვაა, თუ ნანობს იგი მის საქციელს, და არა მტკიცება იმისა, რომ იგი მას ნანობს, როგორც ეს პირველ წინადადებაში მოცემული. იგი არაა უარყოფა იმისა, რომ ჯონი მას ნანობს, როგორც ეს მეორეშია მოცემული; მესამე კითხვით კი აშკარად ინაწილებს - პირველისა და მეორეს საერთო პრესუპოზიციებს.

ამ გამონათქვამის მთავარი ასრი ჯონის მიმართ დასმული კითხვაა, ნანობს თუ არა იგი მის საქციელს, და არა მტკიცება იმისა, რომ იგი მას ნანობს, როგორც ეს პირველ წინადადებაშია მოცემული. იგი არც უარყოფა იმისა, რომ ჯონი მას ნანობს, როგორც ეს მეორეშია მოცემული; მესამე კითხვით კი აშკარად ინაწილებს ორივეს პირველისა და მეორეს საერთო პრესუპოზიციებს.

ამგვარად, გამონათქვამის ძირითადი ასრი შეიძლება მტკიცებითი, უარყოფითი ან კითხვითი იყოს, ხოლო პრესუპოზიციცა სამიუნივერსული უცვლელი დარჩეს. ეს არის ინტუიცია ან საშუალება, რომელშიც პრესუპოზიციის ტექნიკური ბუნება ნათლად ჩანს.

მხედველობაშია მისაღები ის ფაქტი, რომ სხვადასხვა ტიპის კითხვას შესაბამისი პრესუპოზიციცა აქვს.

ზოგადი ტიპის კითხვით წინადადებას (yes/no question) გააჩნია მრავალი პრესუპოზიციცა, რადგან იგი თავის შესაძლებელი პასუხისაგან დაშორებულია.

1. Is there a professor of linguistics at MIT?

Either there is a professor of linguistics at MIT or there is not

თუბოთი კითხვები (Alternative question)

2. Is Newcastle in England or is it Australia?

Newcastle is in England or it is in Australia.

სპეციალური კითხვები (Wh-question)

3. Who is the professor of linguistics at MIT?

Someone is the professor of linguistics at MIT?

ამგვარად, პრესუპოზიციის შემდეგი მახასიათებლებია: 1. ანულირებადია: ა) განსაზღვრულ კონტექსტში ბ) განსაზღვრულ შიგა - წინადადებისეულ კონტექსტში; 2. მიჯავებულია სტრუქტურის განსაზღვრულ ასპექტთან.

პირველი განმარტება გეგმარება, რომ გავხსნათ პრესუპოზიციის ნებისმიერი სემანტიკური თვლია, ხოლო მეორე, რომ განგვახვავთ პრესუპოზიციცა კონტრასტული იმპლიკაციისაგან.

პრესუპოზიციის ერთ-ერთი მთავარი თვისება ანულირებადობაა.

საილუსტრაციოდ ავიღოთ წინადადება კაუზალური წმინთი to know

1. John doesn't know that Bill came.

როცა ზმნა მეორე ან მესამე პირშია, მაშინ დამატება ყოველთვის მოცემული წინადადების პრესუპოზიციცაა (Bill came)

მაგრამ, თუ ზმნა უარყოფითი ფორმის პირველ პირშია, მაშინ პრესუპოზიციცა იკარგება. მაგალითად:

2. I don't know that Bill came.

3. Bill came.

ამგვარად, მეორე მესამე ან ვარაუდობს.

რაც შეეხება რთულ ქვეყნობილ წინადადებას, ჩვეულებრივ მასში კავშირის შემდეგ რთულ პრესუპოზიციას დამოკიდებელი წინადადება ქმნის. მაგალითად:

1. Sue cried before she finished her thesis.

2. Sue finished her thesis.

როცა ვაგბობთ პირველს, იგულისხმება რომ ვიცით მეორე. შედარებისათვის განვიხილოთ:

3. Sue died before she finished her thesis.

ცხადია, ეს ბოლო წინადადება, რა თქმა უნდა, არ ვარაუდობს მეორეს, ის გადმოცემს აზრს, რომ Sue never finished her thesis.

აღნიშნულ წინადადებაში პრესუპოზიციცა კონტექსტისა და წინადადების შინაარსის გათვალისწინებით ვარკვება. ამის მისუსი კი შემდეგშია: მესამე წინადადების მტკიცებულება აღსატურებს იმას, რომ Sue - ს სიყვდილი წინ უსწრებდა მის მიერ დისერტაციის დამთავრებას. ამგვარად, პრესუპოზიციცამ კიდევ ერთხელ დამატკიცა მისთვის დამახასიათებელი თვისება, ანულირებადობა.

კონტექსტუალური ანულირებადობა წარმოადგენილია შემდეგ მაგალითში:

4. It is not Luke who will betray you.

5. Someone will betray you.

6. You say that someone in this room will betray you. Well maybe so. But it

won't be Paul, it won't be Methew. It certainly won't be John. Therefore no one in this room is actually going to betray you.

თითოეული წინადადება უნდა შეიცავდეს პრესუპოზიციას, რომ ვიღაცამ შეიძლება უღალატოს ადრესატს, მაგრამ გამონათქვამის მთავარი მიზანია აქ, რა თქმა უნდა მოსაზრების დარწმუნება, რომ მას არაეინ უღალატებს. ამგვარად, პრესუპოზიცია ანულირდა. შემდეგი მნიშვნელოვანი პრობლემა ამ საკითხთან დაკავშირებით პრესუპოზიციის კომპოზიციურობაა.

გფორიგი თელის, რომ წინადადების შინაარსი კომპოზიციურია, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი მასში შემავალი ნაწილების შინაარსით განისაზღვრება და რთული პრესუპოზიციაც მასში შემავალი პრესუპოზიციების ჯამია (Fredge 1952, 69)

თუმცა რთული წინადადების პრესუპოზიციის ასეთი განსაზღვრა სრულ სიმართლეს არ შეესაბამება. ძნელია, ფორმულირება იმისა, რომელი შემადგენელი კომპონენტის პრესუპოზიცია განსაზღვრავს მთლიან პრესუპოზიციას, რაც ამ უკანასკნელის კომპოზიციური პრობლემაა. ამ მიმართებით ორი მხარე გამოიყოფა. ერთი მხრივ, პრესუპოზიცია არის ლინგვისტურ კონტექსტში, სადაც გარდაუვალ შედეგს არ შეუძლია არსებობა. მეორე მხრივ, პრესუპოზიცია ქრება იმ კონტექსტში, სადაც გარდაუვალი შედეგია.

პირველი და ყველაზე მკვეთრად გამოკვეთილი კონტექსტი, სადაც გარდაუვალი შედეგისაგან განსხვავებით, პრესუპოზიციას შეუძლია არსებობა, უარყოფაა.

1. The chief constable arrested three men.
2. There is a chief constable.
3. The chief constable arrested two men

თუ პირველ წინადადებას გადაიყვანთ უარყოფითში (The chief constable didn't arrest three men).

გარდაუვალი შედეგი (მესამე წინადადება) არ გადაყვება მას, ხოლო პრესუპოზიცია (მეორე წინადადება) კი იგივე დარჩება იმ შემთხვევაშიც, თუ მასში ჩანაცვლდება მოდალური სიტყვები: possible, there is a chance that და ა.შ. მაგალითად: It is possible that the chief constable arrested three men. პრესუპოზიციის მოდალობის შემცველ წინადადებებში შენარჩუნება ძალიან მნიშვნელოვანი მოვლენაა.

ამგვარად, პრესუპოზიცია არის კატეგორია, რომელსაც დღესდღეობით ორი სხვადასხვა თეორია სწავლობს: ერთია ლოგიკური, რომელიც ვარაუდს თეორემასთან მიმართებაში სისწორე-მცდარობის თვალსაზრისით შეისწავლის, ხოლო მეორე პრაგმატული თეორია იკვლევს მას როგორც მეტყველების აქტს, რომელიც მოქმედის ან მსმენელის რწმენაზეა დაფუძნებული.

პრაგმატული თეორიის მიხედვით მნიშვნელოვანი ის კი არ არის, რაც მოქმედს სჯერა, არამედ ის, რასაც ამბობს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაზდარი 1979: Gazdar D. Semantics. London.
2. ლევისონი 1938: Levinson S. Pragmatics. London.
3. ლიჩი 1983: Leech G. Semantics. London.
4. სტროუსონი 1991: Strawson P. Intention and convention in speech acts. New York.
5. ფრიგი 1952: Frege G. Logical structure of the language. London.

Some Problematic Issues on the Term of Presupposition in English Language

The above mentioned article deals with some problems on the term of presupposition. Nowadays the term presupposition seems to lie somewhere between the pragmatics and semantics. In fact, there are two rival theoretical approaches to presupposition- a logical theory which treats presupposition as a relation between propositions, defined in terms of their truth and falsehood; and a pragmatic theory which treats presupposition as a question of the status of a speech act in relation to the speaker's or hearer's beliefs. Presupposition, seems at least to be based more closely on the actual linguistic structure of sentences, such inferences cannot be thought of as semantic in the narrow sense. There is more literature on presupposition than on almost any other topic in pragmatics and while much of this is of a technical and complex kind, a great deal is also obsolete and sterile. Semantics and communicative linguistics are inseparable. It is impossible to delimited theoretical semantics from pragmatics, it is not the topic of being researched separately. Semantics is central to the study of communication, and as communication becomes more and more crucial factor in social organization, the need to understand it becomes more and more pressing. Semantics is also at the centre of the study of the human mind—thought processes cognition, conceptualization—all these are intricately bound up with the way in which we classify and our experience of the world through language.

ინგლისარი ღა იბალიარი ენახის ართიართგავალენა

ინგლისურ ენას თავისი არსებობის მანძილზე არა ერთი და ორი სიტყვა უსესხებია სხვადასხვა ენიდან და სწორედ ამ გზით გაუმდიდრებია საყოთარი ენის ლექსიკონი. ინგლისური ენა დღესაც აგრძელებს შესხვას ნასესხები სიტყვებით. ენის ისტორიკოსები ირწმუნებიან, რომ ყველაზე დიდი რაოდენობა ნასესხები სიტყვებისა ინგლისურში შემოსულია ფრანგულიდან (სიტყვათა 30 %), მომდევნო ადგილი უკირაეს ლათინურს (სიტყვათა 8%). იტალიურიდან და იაპონურიდან ნასესხებ სიტყვათა რაოდენობა 7-7%-ია, ესპანურიდან ინგლისურში შესულია სიტყვათა 6%, გერმანულიდან და ბერძნულიდან 5-5%, აფრიკულიდან და რუსულიდან 4-4 %, არაბულიდან, ჩინურიდან, პინდურიდან და სანსკრიტულიდან 2-2%, ებრაულიდან, ინდონეზიურიდან, ნორვეგიულიდან, პორტუგალიურიდან, შვედურიდან და ვიეტნამურიდან- თითოეულიდან 1% (ფრომკინი, 1988; 309);

იტალიური ენიდან ნასესხებ სიტყვებს თუ გადაავებებთ თვალს, აღმოჩნდება, რომ ნასესხებ სიტყვათა უდიდესი ნაწილი მუსიკალურ ტერმინოლოგიაზე მოდის. არის სიტყვები, რომლებიც უშუალო კავშირშია იტალიურ ეროვნულ კერძებთან, იტალიურ კულინარიასთან. იტალიურიდან ნასესხებ სიტყვებთა დიდი ნაწილი უკავშირდება არქიტექტურას, ხელოვნების სხვადასხვა დარგს, ბანდიტურ სამყაროს, სხვადასხვა დაავადებას და ა. შ.

იტალიური ენიდან სიტყვების სესხება ჯერ კიდევ მუთქემებზე საუკუნის პირველი ნახევრიდან დაიწყო. ეს სიტყვები გახლდათ მუსიკალური ტერმინები: Duo, fugue, madrigal, viola da gamba, violin და ა. შ.

მუსიკალური ტერმინების სესხება გაგრძელდა მე-17 საუკუნეშიც. ამ პერიოდში ნასესხები სიტყვები: Allegro, largo, opera, piano, presto, recitative, solo, sonata და ა. შ. მე-18 საუკუნეში, მაშინ როცა იტალიურმა მუსიკამ აპოგეას მიაღწია და იტალიური მუსიკა პოპულარული გახდა ინგლისშიც, ინგლისურ ენაში გამოჩნდა შემდეგი სიტყვები: adagio, andante, aria, cantata, concerto, contralto, crescendo, dimiduyendo, duet, trio, trombone, viola, violoncello. მე-19 საუკუნეში ზემოჩამოთვლილ მუსიკალურ ტერმინოლოგიას კიდევ რამდენიმე ათეული სიტყვა შეემატა: alto, cadenza, legato, piccolo, pizzicato, prima donna, vibrato.

ის, რომ აღნიშნული ნასესხები სიტყვები მყარად დამკვიდრდნენ ინგლისური ენის ლექსიკაში, შემდეგი მაგალითებიც მოწმობს:

The old bachelor tenor and old maiden soprano had been gone together to her home next door after the Saturday night rehearsals, and they had sung duets to the parlor organ (M. Freeman "A Village Singer").

She waited patiently till she could go upstairs and think her own thoughts. She was always waiting, it seemed to be her forte (D. Lawrence "Lady Chatterley's Lover").

იტალიური ენიდან შემოსული გარკვეული სიტყვების რაოდენობა მხატვრობასთან და არქიტექტურასთან უშუალო კავშირშია. ესენია: balcony, miniature, stanza, studio, corridor, panorama, cupola.

არაერთი სამედიცინო ტერმინია შემოსული ინგლისურ ენაში იტალიურიდან: influenza, malaria, allergia.

He seemed to know all about influenza (E. Hemingway "A Day's wait").

განსაკუთრებით საინტერესოა ის ნასესხები სიტყვები, რომლებიც იტალიური კულინარიის მიუღ მსოფლიოში პოპულარობაზე მეტყველებს. სიტყვა Macaroni ინგლისურში მე-16 საუკუნეში შემოვიდა; მე-17 საუკუნეში გამოჩნდა სიტყვა Vermicelli. მე-19 საუკუნეში კი კულინარიული ტერმინები კიდევ რამოდენიმე სიტყვით შეივსო: spaghetti, gorgonzola. მე-20 საუკუნეში იტალიური სამზარეულო გაცილებით უფრო პოპულარული იყო ამერიკაში, ვიდრე ინგლისში. ამიტომაც ამერიკის გავლით შემოვიდა ინგლისურში ისეთი ეტიმოლოგიური დუბლეტები, როგორიცაა Al dente, lasagna, manicotti; pizza, scampi, artichoke, broccoli, citron (პაილის, ალგეო, 1982).

იტალიური ყაზალური სამედიცინო სიტყვებისა და პოპულარობის პერიოდში სიტყვები: bandit, mafioso, mafia და Cosa Nostra შემოვიდა არა მარტო ინგლისური ენის ლექსიკონში, არამედ სხვადასხვა ენათა ლექსიკონებშიც.

Buses driving through the mountains have been attacked by bandits.

The town hall mafia will prevent this plan going though.

დღესათვის ზემოჩამოთვლილი სიტყვები ინტერნაციონალურ სიტყვებად შეიძლება ჩაითვალოს.

იტალიური წარმოშობისა შემდეგი ინტერნაციონალური სიტყვებიც: bravo, casino, firm, dilettante, gondola, lava, replica, vendetta, regatta, volcano, carnival, incognito.

ფრაგული ენის გაეღობა შემოსული იტალიური ნასესხები სიტყვებია: Cartoon, Citron, corridor, gazette და porcelain.

ასევე არა ნაკლებ ცნობილ იტალიურ ნასესხებს წარმოადგენს: ciao (დამშვიდობებისას ერთ-ერთი ფორმა ინგლისურში), a paparazzo, la dolce vita, umbrella, tobacco და მრავალი სხვა.

ინგლისურმა ენამ იტალიურიდან არა მარტო სიტყვები ისესხა, არამედ მრავალი ფრაზეოლოგიზმიც შეითვისა და შეისისხლხორცა.

არაერთი ინგლისური ფრაზეოლოგიზმი იღებს სათავეს ანტიკური რომიდან. ასე მაგალითად იდიომატური გამოთქმა "a bed of roses" მნიშვნელობით "ზედნიერი, უღრტირნეული ცხოვრება" ხშირად გუხდება ანდაზური სახით "Life is not a bed of roses" (ცხოვრება სულა ია ვარდით როდია). აღნიშნული ანდაზა უკავშირდება ანტიკური რომის მდიდართა ჩვეყას შევემყო თვატრის ღოვები ვარდებით (კუნინი, 1972, 71).

ასევე საინტერესო ისტორია გააჩნია ფრაზეოლოგიზმებს: "A Lusullian banquet" და "Fiddle while Rome is burning". პირველი ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობაა "უბადლო სუფრა; სუფრა, რომელსაც ჩიტის რქეც კი არ აკლია". აღნიშნული ფრაზა უკავშირდება ძველი რომის მკვიდრს, საოცრად მდიდარ ადამიანს ეინზე ლუკულს, რომელიც ცნობილი იყო ანტიკურ რომში როგორც უდიდესი და ბრწყინვალე საღვთისმეტყველო სუფრების ორგანიზატორი. რაც შეეხება მეორე ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობას, იგი შემდეგია: "გაერთო მაშინ, როცა ქვეყანას ძლიერ უჭირს". აღნიშნული ანდაზა უკავშირდება რომაელი იმპერატორის ნერონის სახელს, რომელმაც მსოფლიოში სახე გაითქვა სისატით. მის სისასტიკესა და უსულგულობასე მიუთითებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ როცა რომი იწყოდა, იგი კიტარასე უკრავდა და მღეროდა.

არაერთი ფრაზეოლოგიზმი შემოვიდა ინგლისურში ანტიკური ლიტერატურიდანაც. ასე მაგალითად: a snake in the grass "ფარული, უხილავი მტერი" – (ვირგილიუსი), "fire that's closest kept burns most of all" (ოვიდიუსი) (კუნინი, 1972, 71).

ჩვენს მიერ დასახელებული ფრაზეოლოგიზმები უშუალოდ ანტიკურ რომს უკავშირდება და ამდენად არცაა გასაკვირი, რომ ისინი ლათინური ენიდან შემოვიდა ინგლისურში (იმეხად რომში ლათინურად საუბრობდნენ).

ინგლისურ ენაში მოიძებნება მთელი რიგი ფრაზეოლოგიზმებისა რომლებიც სწორედ იტალიური ენიდანაა ნასესხები და არა ლათინურიდან. ასე მაგალითად:

Every dog is a lion at home (Ogni cane e leone a casa sua) = საკუთარ სახლში ყველა ძაღლი ლომის ტოლია;

The buyer has need of a hundred eyes, the seller of but one (Chi compra ha bisogna di cent occhi; chi vende n'ha assai di uno) = მყიდველს 100 თვალი სირდება გამყიდველს კი ერთი.

What must be, must be (Che sara, sara).

რაც შეეხება ინგლისური ენის იტალიურ ენაზე შემოქმედებას, ვიტყვით რომ გამომდინარე იქედან, რომ ინგლისური ენა დღეს ღინგვა ფრანკად ითვლება მსოფლიოში, მისი უზგავლენა იტალიურ ენაზე (და არა მხოლოდ იტალიურზე) უდიდესია. არავის გაუკვირდება თუკი ვიტყვით რომ ინგლისური ენა იტალიაში პრაქტიკულად მეორე ენაა (პარმიანი)

სიტყვები, რომლებიც ინგლისურიდან იტალიურ ენაშია შესული სხვადასხვა სფეროს (ბიზნესი, მარკეტინგი, რეკლამირება, სპორტი, ტურისმი, სამოფლო ბიზნესი, კოსმეტკა, ტექნოლოგია) მოიცავს. ეს სიტყვებია: Marketing, cash-flow, pipeline, design, fast food. აღნიშნული სიტყვები ყოველ-ღლოერ გამოყენებაშია და მათი იტალიური ვარიანტების შექმნის აუცილებლობა არ არის.

ასობით ინგლისური სიტყვაა შესული იტალიურში, რომელთაც იტალიელთა ყოველღლოერი საუბრისას გაოიონებთ: O. K., baby-sitter, picnic, barbeque, hamburger, popcorn, fun, rock, tester, shopping, basket, management, manager, business, leader, bus, taxi, shock, show, wow, weekend.

აღნიშნის ღირსია ის ფაქტიც, რომ იტალიური და ინგლისური ენების ბასისურ ღექსიკაში საკმაო მსგავსებაა. მსგავსებები შეინიშნება ფონოგრაფებში (Idea, trombone, opera, propaganda, piano, zero, piccolo, chiaroscuro, panorama), ნაწილობრივ ფონოგრაფებში (umbrella, volcano, tobacco, pantaloons) და სიტყვებში, რომლებიც მხოლოდ დაბოლოებებით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან (Letter-lettera, animal-animale, second-second, allergy-allergia, govern – governo, state-stato, television-televisione, list-lista, brutal-brutale, concert-concerto). მსგავსება ფიქსირდება გამოთქმებშიც:

public relations – relazione pubbliche;

new frontier – nuova frontiera;

the rest is silence – il resto e silenzio;

იტალიელთა მიერ ასეთი ღიდი ღოზით ინგლისური ღექსიკის გამოყენება უპირველესად გამოწეულია ახალი კოონომიკური და ინდუსტრიული რეალობით. ამასთანავე ინტერნაციონალურ

კომუნიკაციის მონაწილეობა და ინგლისური სიტყვების ხშირი გამოყენება იტალიელებს ხელს უწყობს ენობრივი ბარიერის გადალახვაში და სხვათა კულტურის მიქსიზაციურად შემეცნებაში.

როგორც კვლევამ დაგვიჩვენა, იყო დრო, როცა ინგლისური ენა თავად იყო "მსესხებელი ენა", მაგრამ დღეს უკვე როცა იგი გლობალურ ენად იქცა, საკუთრივ იგი ახდენს ზეგავლენას სხვა-დასხვა ენებზე და თავად გვეკლინება ე. წ. "ლინორ ენად".

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ფრომკინი 1988: Fromkin V. "An Introduction of Language" U. S. A .
2. პაილსი, ალგეო 1982: Pyles T., Algeo I. "The Origins and Development of the English Language".
3. პარმიანი: Parmian F. "The Second Language in Italy".
4. კუნინი 1972: Кунин А.В. "Фразеология современного Английского языка". Москва.

T. Shavladze (Batumi)

English and Italian Language Interaction

The paper deals with the interaction between English and Italian languages, the cause of which can be seen in extra linguistic factors.

At the beginning of the paper the researcher studies the influence of Italian language upon English which started in the 16th century and continued in the 17, 18, 19, 20 centuries. The classification of Italian loan words is done in which the following groups of words are singled out (musical and metrical terms, words connected with architecture, art and criminal world, Italian cuisine). Italian loan phraseological units-idiomatic expressions and proverbs are also studied on the same stage.

On the next stage the influence of the English language is studied upon Italian. As English has become the lingua franca all over the world in Italy it is particularly the second language. From the schools to the business offices, in both scientific and social world, Italians are becoming Anglo-phone. This new passion is not so much due to a new love, as much as to necessities imposed by new economic and industrial world realities. Business, Marketing, Advertising, Sport, Tourism, Fashion and Cosmetics and News are the fields in which the use of English abounds. Resemblance between Italian and English languages in a base vocabulary is also found out (mainly in the remarkable number of phonographs, quasi-phonographs and some expressions).

The research shows that English linguistic penetration minimize world linguistic barriers and maximize understanding of others by getting to know their cultures.

ენობრივი ქმედების რელაქსაცია რელიგიური გრძელვადიანი მიმართებაში

ენობრივი კოლექტივის წევრთა უმრავლესობა ყოველდღიურ ურთიერთობაში იყენებს ენას როგორც *მატრიალური ბუნების მქონე სივრცეობივანი, ერთგვარ მდებარე* სხვა აღმოსავლეთან კავშირის დასამყარებლად, მაგრამ მხოლოდ ერთდროულად აღმართები – ლინგვისტიკურ/მასწავლებლებ/ინის სიწმინდით დაინტერესებული ან საგანგებო ვსთეტიკური კრიტიკულების მქონე პირები – თუ იხდიან თანამოსახლების სამეტყველო ქმედებას *შეშვების ობიექტად*, ანუ აცნობიერებენ *ენის ვარიანტულობის გამოვლინებას*, როგორც საზოგადოების სხვადასხვა ფენის წარმომადგენელთა სოციალური შეფასების საშუალებას. ენობრივი კოლექტივის რიგითი წევრისთვის თანამოსახლების სამეტყველო ქმედება მხოლოდ გარკვეულ ექსტრადინარულ სიტუაციაში ხდება საინტერესო და ამდენად განსჯის საგანიც, კონკრეტულად კი მაშინ, როცა ამ უკანასკნელის მიერ მეტყველების თვალსაზრისით გამოვლენილ გადახრას თან ახლავს ასევე გადახრა სოციალური ქვეყნის ნორმებიდანაც (დაეუწეათ, როცა: გაუმართავი ენით მოსაუბრე იმადროულად უგულისყურო/უხეში ჩინოვნიკიც აღმოჩნდება / კუსხური გამოთქმებით მოლაპარაკე იმადროულად აგრესიულობასაც ამჟღავნებს თანამოსახლებისადმი და ა.შ.)

ამ ფენიშენის საგანგებო შესწავლის დროს რეალური დაკვირვების ობიექტი, წესისამებრ, არის *ერთი ინდივიდი საკუთარი იდოლოგეტი*, მაგრამ ინდივიდი არა განყენებულად არსებული, არამედ როგორც ე.წ. *სოციალური სუბიექტი* – წარმომადგენელი ამა თუ იმ სოციალური ფენისა/გჯერდის/კასტისა; ანუ, ფაქტობრივად, ვაკვირდებით ენის რამდენიმე ერთ *ვარიანტს/ვერსიას* – ერთ *სოციალურს* –, რომელსაც კონკრეტულ სიტუაციაში კონკრეტული ინდივიდი იყენებს; ბუნებრივია, *იდოლოგეტი* თავისთავად არ შეიძლება ფარავდეს სოციოლოგებს, ის გვაწოდებს მხოლოდ ე.წ. *სოციოლოგურ სიგნალს* (შტაინიტი 2008 57), თუმცა საკმარისი საიმპობა, რომ ინდივიდი გარკვეული სოციალური შეფასება მიეცეთ, მიუწინისო მას ადგილი საზოგადოებრივი სკალის უფრო მაღალ ან უფრო დაბალ საფეხურზე, ანუ სხვაგვარად: მისი სამეტყველო ქმედება აღიქვით – ყოველად განსვრავებული კლასისოციალის მიხედვით – ან როგორც *პრესტიჟ-სოციოლოგეტი/იმჯ-სოციოლოგეტი* ან როგორც *სტიგმა-სოციოლოგეტი*. ცხადია, ამ ორ სოციოლოგეტი შორის შუალედური საფეხურებიც ფიქსირდება, მაგრამ წინამდებარე გამოკვლევისთვის არარელევანტური.

ისმეცა კითხვა, თუ რა კრიტიკულების მიხედვით შეიძლება ეიმჯელოთ ამ ერთი ან მეორე სოციოლოგეტის პროსორიტეტულობა-არაპროსორიტეტულობაზე? თუ ამოსავალი იქნება ენის სიწმინდის/სალიტერატურო *ენის ნორმების დაცვა*, მაშინ, ბუნებრივია უპირატესობა პრესტიჟ-სოციოლოგეტს უნდა მივანიჭოთ; მაგრამ ეს აღიარება იმპლიციტურად უკვე გულისხმობს ამ სოციოლოგეტის მატარებელი ფენის/წრის *ფაქტობრივად*, რამაც შეიძლება მიგვიყვანოს უფრო დაბალი ფენების სოციალურ არაღიარებამდე და, სიტუაციოდან გამომდინარე, შესაძლო ინსტიტუციური დისკრიმინირებამდეც კი. თუ კრიტიკულებს *გაგებინების ოპტიმალურობის* გაეხილეთ, მაშინ არ შეიძლება თვალის დავხუჭოთ იმაზე, რომ ორივე სოციოლოგეტი – განურჩევლად იდენტურობა-განსხვავებულობისა სალიტერატურო ენის ნორმებთან მიმართებით – ერთნაირი წარმატებით ართ-მეეს თავს მასზე დაკისრებულ საკომუნიკაციო ფუნქციას (ანუ ვერ ვერცხვით, რომ, დაეუწეათ, პროფესორები უკეთ აგებინებენ ერთმანეთს სათქმელს, ვიდრე მეუსოვეები). ამასთანავე ისიც ფაქტია, რომ მეტყველებდებ გრამატიკულად, ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, აყალიბებდ საკუთარ ასრებს სხარტად და გასაგებად, იყო სასიამოვნო/მისაღები ადამიანი შენი თანამოსახლებისთვის; შეიძლება პირველი მოვლენას უფრო ჰქონდეს ადგილი, ანუ სტიგმა-სოციოლოგეტის მატარებელი აღმოჩნდეს უფრო სხარტ გონების პატრონი/სიტყვათმცოდნე/წარმომადგენელი, იმადროულად გულისხმებ/კონტაქტუალური ადამიანიც (ამის დასტურად საკუთარი გამოცდილებაც ქმარა, როცა, მაგალითად, ტაქსის მძღოლს გაეუოცებიათ თავისი მჭერმეტყველებით, მეწაღეს – მიხედვითობით, ავტომეპანიკოსი – იუმორით და ა.შ.).

და მინც, ფაქტია, რომ სხვადასხვა ფენის აღმართთა თანაცხოვრების თანხმდები სამეტყველო აქტივი ყოველთვის ვერ წარმართება უნორბლემოდ. გარკვეულ სიტუაციებში იქმნება *დაძაბულობა*, როგორც კი დაბალი ფენის წარმომადგენელი საკუთარი მეტყველების გამო სტიგმატიზირებისა, შედეგად კი სოციალური დისკრედიტაციის საფრთხის წინაშე დგება და იძულებულია, გააკეთოს ყველაფერი, ოღონდაც სოციალური აღიარება მოიპოოს. სოციოლოგეტური სიგნალი შეიძლება *ენის ნებისმიერ დორზე* გამოვლინდეს, უპირველესად კი ფონეტიკის დონეზე (კეს-ლოუტამ 2004 2).

თავისთავად ენა თავის სოციალურ დანიშნულებას ფუნქციას აღწევს ვარიანტების არსებობით (ბურელი 2005 97). რომლებიც – განურჩევლად საკუთარი პრესტიჟულობა-სტიგმატიზაციისა, მუდმივი ცვალებადობის პროცესში არიან და ამდიდრებენ ენას. ფაქტია, რომ სტიგმა-სოციოლექსაც აქვს საკუთარი გრამატიკა, თუნდაც ლინგვარტურული ენისგან განსხვავებული, და მისი ყველაზე უკლებლადი ენობრივი ერთეულიც კი სრულყოფილად აღწევს მიზანს კომუნიკაციის პროცესში. რაც უფრო მეტი ალტერნატიული ევრსის ნამოყალიბება შეუძლია ადამიანს, მით უფრო მოწინააღმდეგე მისი მეტყველება (დიტმარი 1997 226). იბადება კითხვა, თუ ორივე სოციოლექტი ერთნაირად ფუნქციონირებს და ორივე მნიშვნელოვანია ენის გახდომისთვის, მაშ რატომ ვაძლევთ უპირატესობას მხოლოდ ერთ-ერთს მაიჯორანს? საქმე ის არის, რომ პრესტიჟ-სოციოლექტს ინოვაციურობისადმი სწრაფვის პარადელურად აქვს ასევე უნარი, საკუთარი კონსერვატიულობისა და დახურულობის წყალობით უოველგვარი ახალი გაატაროს არსებულის ფილტრში, გარდატეხოს დიქტატის პრიზმში, შეუფარდოს გრამატიკულ წესებსა და სალექსიკონო ნორმებს, ისრუნოს „ენის კულტივირებისთვის“ (იანბა 2002 33). ამისგან განსხვავებით, სტიგმა-სოციოლექტი, რომელიც მეტი ილაობით გამოირჩევა, ყველაფერს ერთნაირად უღებს კარს, ისე რომ არც არსებულის სიწმინდის დაცვისთვის იბრძვის და არც ახალ შემოჭრულ ენობრივ ერთეულთა დასახვევად; უშუალო მარკირებულობის ლატენტურობის, რედექციას, ელიმინირებას, რედუნდანტულობას და ა.შ. შედეგი არის ის, რომ პრესტიჟ-სოციოლექტს დადებითი ხანციონირება აქვს და უფრო მეტი შანსიც სიმყარის შესანარჩუნებლად დაბალი ფენის სოციოლექტების უარყოფითი ხანციონირების ფონზე.

ენის ვარიანტულობასთან კავშირში საჭიროა გაიაროთ სოციოლექტური ვარიანტების დიალექტების მიმართობისა და დიალექტების სტიგმატიზირების შესაძლებლობის საკითხი. დიალექტური სიგნალის და სოციოლექტური სიგნალის გამოჯენა ერთმანეთისგან რთულია და ხშირად შეუძლებელიც კი ქვეყნის ისტორიის, კულტურული ცხოვრების, პოლიტიკურ-ეკონომიკური ვითარების გათვალისწინების გარეშე. ამ შემთხვევაში გადაწყვეტია, თუ რას მივიჩნევთ ვარიანტულობის სიგნალის დასადგენ კრიტერიუმად – ტერიტორიულ ფაქტორსა თუ სოციალურს; სოციალურ ფაქტორზე დაყრდნობას არ შეიძლება არ შევნიშოთ თვით ერთი დიალექტის ფარგლებშიც არამდენიმე, პრესტიჟულობის განსხვავებით დროით მარკირებული, სოციოლექტის არსებობის ფაქტი. ტერიტორიულ ფაქტორზე დაყრდნობის აუცილებელი ხდება გაემიჯნოთ ინტერეგონალური და ექსტრარეგონალური მომენტები: პირველი მათგანი გულისხმობს თვით ინდივიდის მიმართებას საკუთარი დიალექტისადმი, რომელიც სამი ფორმით (ლოოსფური 2003 35) გამოიყვანება, კერძოდ, ინდივიდის შეიძლება: ა) გაურბოდეს საკუთარ დიალექტზე დაბარაკს მისი არამარკინტელულობის გამო, ბ) ცდილობდეს საკუთარი დიალექტის ასიმილირებას სხვა პრესტიჟულ დიალექტთან, გ) ახდენდეს თავისი თავის ინტერეგონალულობას საკუთარ დიალექტთან, აღიარებდეს მას მოცემული ფორმით და სრუნდავს მისი სიწმინდის დაცვისთვის; მეორე მათგანი კი გულისხმობს ქვეყნის მასშტაბით ერთი დიალექტის შედარებას დანარჩენებთან და შედგება მის აღიარებას პრესტიჟულად ან სტიგმატიზირებად. ისევე კი კლასიფიკაციაც ერთგვარი ლატენტურობით გამოირჩევა მისი დიქტემდობარებულობის გამო კულტურულ-ისტორიული თუ პოლიტიკურ-ეკონომიკური ფაქტორებისადმი (ამის თვალსაჩინო ნიმუშია, დავუშვათ, ბავარიულის უპირატესობის აღიარება სტიგმატიზებულიად მიჩნეულ საქსონურ ან რურის დიალექტთან შედარებით, მაგრამ თვით ბავარიულის მიერ ჯერ კიდევ ახლო წარსულში დომინანტური იმიჯის თარდათანობით გაუფერულება ბერლინურ კილოსთან მიმართებით, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის დედაქალაქად ბერლინის გამოცხადების შემდეგ). ამგვარად, დიალექტიც შეიძლება იქცეს სოციალურმა აღიარებისა და სასოციალუო-ბაში თვითადაკიდრების ხელშემშლელ ფაქტორად.

როგორ ხდება ინდივიდთა მიერ ენობრივი ვარიანტის სოციალური შეფასება პირისპირ საუბრის დროს და რა შედეგებს ახდენს თანამოსაუბრის აღიარება-არაღიარება საუბრის პროცესში? სოციალურ ფსიქოლოგიაში ცნობილი ფაქტია, რომ ერთ ინდივიდს შეუძლია შეგავლენა მოახდინოს მეორე, უფრო სუსტი ინდივიდის ქცევაზე მისი საკუთარი ინტერესების შესაბამისად წარმართვის მიზნით. ეს მოსასრება შეიძლება მეტყველებაზე განეგარცოთ: ალბათ ნებისმიერ ჩვენგანს შეუძლიან საკუთარი მეტყველების დიფერენცირებულობა მშობლიურ ენაზე საუბრისას, შესაბამისად თანამოსაუბრის მეტყველების კულტურის დონისა, ინტელექტისა, ინსტიტუციური მდგომარეობისა, ჩვენდამი განწყობისა და ა.შ.; თანამოსაუბრის შეგავლენის ფაქტორი კიდევ უფრო ძლიერდება უცხოურ ენაზე საუბრისას, როცა განსაკუთრებულ რეკვენტულობას იძენს, არის ჩვენი თანამოსაუბრე ენის მატარებელი, უცხოელი, თუ სულაც ჩვენი თანამემამულე. თუ ამ პოზიციებიდან მივიღებთ სხვადასხვა სოციალურ ფენის ადამიანთა მეტყველებას, ნათქვამი კიდევ უფრო მეტი განსოგადებისა და სათანადო დასკვნების გაკეთების საშუალებას მოგვცემს.

შევეცდეთ, ამ ფენომენზე დავეყრდნობოთ გეოგრაფიულად ასპექტში, ერთი მხრივ, კომუნიკაციის პირთა სოციალური განსხვავებულობის, მეორე მხრივ კი, ამ დროს რელევანტურ

ხასიათს სიტუაციათა გათვალისწინებით. სასაუბრო სიტუაციათა კლასიკური ტიპებიდან (შტაინი-ვი 1976 117) – პროფესიული საუბარი, მიზნობრივი საუბარი და სოციალური ფენათაშორისი საუბარი – მსჯელობის ფოკუსში მოექცეით მესამე, როგორც წინამდებარე გამოკვლევისთვის ყველაზე ღირებული, რადგან ანალიზმა გვაჩვენა, რომ დროთა მანძილზე საზოგადოებაში მომხდარმა პროცესებმა საუბრის პირველ ორ ტიპს გაუფერმერთადაა სოციალური მარკირებულობა სხვა შტრუქტურის შექმნის ხარჯზე. შესაბამისად: საუბარს კოდექსს შორის (გერმანული რეალობიდან გაზომილნარე) ევლარ მიუიხვეთ ამ კუთხით მკვეთრი სოციალური სივრცის მარკირებულად თანამოაზრებუთა უპირატესად კომპოზენური სოციალური შრის ფონზე (თუმცა არ გამოიყენება მათი იდოლოგეტიკის მარკირებულობას დიალექტური სივრცლით); იგივე თიქმის მიზნობრივი საუბრის (უპირატესად მომსახურების სფეროში) თიობაზეც, რომელშიც ჯერ კიდევ ახლო წარსულში არსებული ყურისმოპყრელი სოციალექტური სივრცლი თანდათან ჩანაცვლდა პროფესიული მეტყველების სივრცლით, რამდენადაც საშუალოზე ავეანის წინაპირობად შესაბამისი დარგის პროფესიული მეტყველების ფლობა იქცა.

ყველაზე მეტი ღიობით ამ თვალსაზრისით სოციალური ფენათაშორისი საუბარი გამოირჩევა, რომელიც შეიძლება შედგეს სასოციალურები თავეფერის ნებისმიერ ადგლას (ღისკოთეკაში, პლაქსე, აეროპორტში, მატარებელში, ავტობუსის გაჩერებაზე და ა.შ.) ამ დროს სოციალექტი იწყებს შესვლას თავის ძირითად ფუნქციაში: განსხვავებულ ეტაფებში შემავალი ინდივიდები მიხიბდლურად გაიჩინოს ერთმანეთისგან, სოლო ყთიი და იგივე ფენის სოციალექტი უფრო მკიდროდ შეაკეშიროს ერთმანეთის (აშონი... 2006 119). ადამიანთა სტიგმატიზირებული სამეტყველო ქმედება ხდება ინდიკატორი მათი დაბალი სოციალური წარმომავლობის ამოსაცნობად, აქედან გამომდინარე კი იქმნება საფრთხე მათი სოციალური კატეგორიზაციისა; შექმნილი კონფლიქტის ნიადაგზე იწყება ინდივიდის მხრიდან მეტწილად გაუნობიერებელი, მაგრამ ასევე გაცნობიერებული გადასვლა თანამოსაუბრის სოციალექტზე მისდამი საკუთარი მეტყველების მიმგავსება-მისდაგების გზით. ეს პროცესი ძირითადად ექმლიან ზემოთ მიემართება და დაბალი ფენის ადამიანთა მხრიდან დიდ ძალისხმევასთან არის დაკავშირებული, თუმცა შედეგი ხარისხობრივი თვალსაზრისით მეტწილად არადადამაკმაყოფილებელია – ანუ ინდივიდი ან ფლობს პრესტიჟ-სოციალექტს, ან არა, იმპიტაცია თითქმის შეუძლებელია. პირველ მოვლენის დროსაც ასეთი მცდელობა იშეიათად თუ მთავრდება წარმატებულად, რადგან მაღალი ფენის ინდივიდის გადასვლა სტიგმა-სოციალექტზე თანამოსაუბრის მხრიდან ხშირად გვევ, უნდობლობას, გაკვირვებას იწვევს, სხვა თუ არა, დამცინავ ღიობის მაინც.

ამ დროს სიტუაცია ორივე თანამოსაუბრის მხრიდან შეიძლება სრულიად სხვადსხვანაირი იყოს და სტრატეგიაც შესაბამისი, კონკრეტულად: კონფრომტული – მაღალი ფენის ინდივიდის მხრიდან იმ მიზნით, რომ სტიგმა-სოციალექტზე მოლაპარაკებ თავე შეიბილად არ იგრძნოს, დაბალი ფენის თანამოსაუბრის მხრიდან იმ მიზნით, რომ მან თავე როგორმე დაიცვას, მიადწონს სოციალურ აღიარებასა და თეთიდამკვიდრებას; საიდენტეფიკაციო – მაღალი წრის თანამოსაუბრის მხრიდან იმ გაგებით, რომ მან რაც შეიძლება მაკაფოდ გაუსვას ხაზი საკუთარი წარმომავლობის უპირატესობას, დაბალი წრის ინდივიდის მხრიდან – რათა მან თავეს თავე წარმოგედინოს სელამაზების გარეშე ისედაც, როგორც სინამდელიეში არის; კრემატული – ორივე სოციალექტის მატარებლის მხრიდან – იმ მოსაზრებით, რომ მოსაზრებმ თანამოსაუბრებს უკეთ გააგებინოს სათქმელი; იუმორისტული-პარადიული, – ორივე სოციალექტის მატარებლის მხრიდან – რომლის დანიშნულებაც მხოლოდ კეთილი ღიობის გამოწვევა თანამოსაუბრეში, თუმცა შესაძლებელია შედეგად პირველ რაქცისაც მივალწით. გამორიცხული არც ის არის, რომ ერთ-ერთოვრულად ორივე მხარეს ჰქონდეს მედელოზა, საკუთარი მეტყველება თანამოსაუბრისას მორგოს/მიუსადაგოს (ამისი თვალსაზრისით ნიშნულია თუნდაც გ.წ. პიბრიდული გერმანული – DaH, მიდებული გერმანულ მოსწავლეთა და მათ უცხოელ თანაკლასელთა მეტყველების ერთმანეთთან მიახლოება-მიმგავსებით).

ამ მოცემულობათა ანალიზმა ფსიქოლოგიური და პრაგმატული მომენტების გათვალისწინებით მიგოყენა თითოეული მოსაუბრის მხრიდან შეიდი განსხვავებული დაშეებულობის არსებობამდე, ხლო დაშეებულობათა შეიბრისპირებამ 49 (7 X 7) შესაძლო/თეორიულად დასაშეებ კონსტრუქციამდე, რომელთაგან ყველაზე მძიმეა ის შემთხვევა, როცა სტიგმა-სოციალექტის მატარებელი თავეს შეურაცხყოფილად გრძნობს, რადგან სოციალურ პლანში ის არ აღიარეს; სიტუაცია კიდევ უფრო რთულდება, როცა სოციალური არადაიარება შეიძლება იქცეს ინსტიტუციური ხასიათის არადაიარების, საარსებო საშუალების დაკარგვის და ა.შ. წინაპირობედად. ეს საფრთხე განსაკუთრებით მეტიკინებულია საშუალო ფენის ადამიანისთვის, რომელსაც შეგნებულად აქვს, თუ არა ნიშნავს იდგეს სოციალური კიბის უფრო მაღალ საფეხურზე და ამისი განხორციელების პოტენციური შესაძლებლობა კიდევაც აქვს. თავესთავეად ადამიანის ფსიქიკაში ყოველთვის იყო და იარსებებს

თუნდაც ქვეყნობიერად სოციალური გრადაციის წაშლის სურვილი, მაგრამ საყურადღებოა, რომ მისი ინტენსიურობა არ არის ერთხელ და სამუდამოდ მოცემული სიდიდე. არამედ პირდაპირპროპორციულად მერყეობს ქვეყნის პოლიტიკურ ვითარებასთან, ისევე როგორც საზოგადოების საყოველთაო პირობებსა და კულტურის დონესთან მიმართებით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აზონი ..2006: Ammon Ulrich/Dittmar Norbert/Matthias Klaus J./Trudgill Peter. Soziolinguistik. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft. 3. Aufl. Berlin/New-Jork: Greuter Verlag.
2. ბურდიუ 2005: Bourdieu Pierre. Was heißt sprechen? Zur Ökonomie des sprachlichen Tausches. 2., erw. und überarb. Auflage. Wien: Braumüller Verlag.
3. დიტმარი 1997: Dittmar Norbert. Grundlagen der Soziolinguistik. Ein Arbeitsbuch mit Übungen. Tübingen: Niemeyer Verlag.
4. კეს-ლუტიჩი 2004: Hess-Lüttich, Ernest W. B.: Die sozialsymbolische Funktion von Sprache. In: Trans № 15. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften: www.ims.at/trans/15Nr.01_2/hessluettich15.htm
5. იანიჩი ..2002: Janich Nina/Greule Albrecht (Hsg.): Sprachkulturen in Euro-pa. Ein internationales Handbuch. Tübingen: Narr Verlag.
6. ლიოფელერი 2003: Löfner Heinrich: Dialektologie. Eine Einführung. Tübingen: Narr Verlag.
7. შტაინიგი: ა) 1976 Steinig Wolfgang: Soziolekt und soziale Rolle. Düsseldorf: Schwann.
ბ) 2008 Steinig Wolfgang: Als die Wörter tanzen lernten. Ursprung und Gegenwart der Sprache. Heidelberg: Spektrum.

Marina Andrazashvili (Tbilisi)

Relevance of Linguistic Action in Relation to Social Gradation

The majority of the members of the linguistic collective uses the language in the everyday communication as a certain *materialized object*, but its only a small part goes deeper specially into the diversity or variance according to which the linguistic actions of interlocutors of different social strata are distinguished from one another. The individual peculiarity/variance of a linguistic action in its turn leads to the linguistic action specific for separate social strata, i.e. sociolects; whereas the arrangement of the latter on the social scale allows the identification of two dominant sociolects – image-sociolect and stigma-sociolect.

In a particular communication situation, regardless of the social origin of communicants, it is observable that one of them (rarely both simultaneously) is trying by certain efforts to adjust his own speech action to that of his interlocutor, which mostly has a spontaneous character and subconsciously derives from the interest of the optimal achievement of the communication goal. The opposite phenomenon is conscious, intentional striving of the entire linguistic collective for the transition from the stigma-sociolect to the image-sociolect, the roots of which are linked with the desire to obliterate the social gradation existing in the mentality of an individual. This tendency in itself – characteristic mainly for the middle strata of the population – does not exist invariably and eternally, for it is determined by the political and historical situation of the country as well as conditions of life and the level of culture of the society.

**ენის პრიმარული და სეკუნდარული სისტემების
რეალურაზიანი ენობრივი სემიოტიკა**

კულტურა წარმოადგენს ადამიანთა ურთიერთობების, მათ მიერ შექმნილი სოციალურ-ეკონომიკური ფასეულობებისა და იდეოლოგიების კოდებსა და ჩამოყალიბებულ, როდესაც კომპლექსს, რომელიც მოიცავს ერის ტრადიციებს, მის რელიგიას, კანონებს, პოლიტიკას, ეთიკას, ხელოვნებას.

კულტურის კვლევისას მთავარ თეზისს გამოხატავს თეალსაზრისი, რომ ადამიანის მთელი საქმიანობა, ინფორმაციების გაცეცხის და დავრობების დროს, ერთ გარკვეულ მთლიანობას წარმოადგენს, რომელსაც განასაზღვრავს ენის ორგანიზაცია.

ლინგვისტიკის კვლევის სფეროს ორი ობიექტის შემსწავლელი მეცნიერება წარმოადგენს მეცნიერება თავად ენის შესახებ და მეცნიერება ენების შესახებ, აქ განასხვავებენ ენას, როგორც ადამიანის დამახასიათებელ უნივერსალურ, უცვლელ უნარს, და, ცალკეულ ენებს, რომლებიც ამ უნივერსალური უნარის (კომპეტენციის) საფუძველზე არსებობენ და თავიანთ კონკრეტულ ფუნქციებს (პერფორმანსს) ასორციელებენ.

ჩარლს პირსი და ფერდინანდ დე სოსიური ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად მივიდნენ იმ აზრამდე, რომ შესაძლებელია არსებობდეს მეცნიერება ნიშნების შესახებ, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ ნებისმიერი ენა, ისევე, როგორც ნებისმიერი კულტურა, იყენებს სპეციფიკური სიმბოლოების აპარატს, რომლის წყალობითაც ხდება ამა თუ იმ სოციალური სისტემის შეცნობა. ჩ. პირსისათვის ენა-ში სიტყვები არსებობს ნიშნების სახით, რომელთაგან ერთი სიტყვა შეიძლება გამოვიდეს კვალიფიკატორის ანუ ნიშნის შინაარსის, სინგულატორის ანუ ნიშნებს შორის მიმართებების, და, კლასიფიკატორის სახით, რომლის საშუალებითაც მყარდება ნიშნთა ურთიერთკავშირი. გარდა ამისა, პირსი ნიშნებს ტრიქოტომურად ქოყფს იკონურ, ინდექსურ და სიმბოლურ ნიშნებად (7, 1977: 204-205). პირსმა დაადგინა მხოლოდ ნიშნების ტრიქოტომიული დაყოფის სქემა და არ განუხილავს ენის რელი სხვა ნიშნობრივ სისტემებს შორის.

ფ. დე სოსიურის შემდეგ ენა განიხილება, როგორც ნიშნთა სისტემა და ეს პრინციპი ძალაშია, იმისა და დამოუკიდებელია, თუ რომელ კულტურას მიეკუთვნება იგი (8, 1977: 54).

ნიშნის ზოგადი თეორიის ანუ სემიოტიკის ობიექტებს წარმოადგენენ როგორც ენობრივი, ასევე არაენობრივი ნიშნთა სისტემები; მაგ. ფერწერის, ქანდაკების, არქიტექტურის, მუსიკის, პოლიტიკური და რელიგიური სიმბოლიკის, ასევე წერილობითი და სემიოტიკური, ლიტერატურული და არალიტერატურული ტექსტების ნიშნთა სისტემები.

სემიოტიკა შედგება სემანტიკისა და სინტაქსისაგან, რომლებიც შეისწავლიან ნიშნთა მნიშვნელობებს და მათ შორის მიმართებებს, ხოლო პრაგმატიკა იკვლევს მიმართებებს ნიშნებსა და მათ მომხმარებლებს (გამგზავნა-მიმღები) შორის. (6, 1990: 423).

მართალია, ცალკეული სემიოტიკური სისტემები იმანენტურად ორგანიზებულ სტრუქტურებს წარმოადგენენ, მაგრამ ისინი ურთიერთმიმართებაში იმყოფებიან და ერთმანეთს ფუნქციონირებენ. არ არსებობს ნიშნთა სისტემა, რომელიც იზოლირებულად შესაძლებელია ფუნქციონირებას. აქედან გამომდინარე, მთლიან სემიოტიკურ სისტემაში გამოყოფენ ფარდობითად ავტონომიურ სემიოტიკურ სისტემებს, რომლებიც მთლიანად მოიცავენ „კულტურის“ სემიოტიკის სფეროს.

„კულტურაში“ არსებული პეტეროგენული სემიოტიკური სისტემების განხილვის დროს, ბუნებრივად წამოიჭრება საკითხი „ბუნებრივი ენის“ ადგილის შესახებ ამ სისტემებს შორის. ამასთან დაკავშირებით, არსებობს ორი თეალსაზრისი, რომელთაგან ერთი მიიწინეებს, რომ ენა ერთ-ერთი ამ სემიოტიკური სისტემათაგანია; მეორე თეალსაზრისის თანახმად, რომელსაც საესებით ვინაიერებთ, ენა ყველა სემიოტიკურ სისტემაზე უკავშირებული ფუნქციონირებას და იგი ნებისმიერი მათგანის ინტერპრეტანტს წარმოადგენს. ემილ ბენვენისტის აზრით, არც ერთ სხვა სისტემას არ გააჩნია უნარი, შექმნას თავისი კატეგორიები და მოახსენოს თვითინტერპრეტაცია, მაშინ, როდესაც ენა ახდენს ყველა სფეროს კატეგორიზაციას და, მათ შორის, საკუთარი თავისაც. ამრიგად, ენა წარმოადგენს სუბიექტურობის კომპონენტის ერთადერთ ფორმას, და, აქედან გამომდინარე, მხოლოდ მას გააჩნია უნარი, მიანიჭოს სხვა სისტემებს ნიშნობრივი ხასიათი, და ამით, შინაარსობრივი სისტემების თვისება. როგორც გუბენეისტის აღნიშნავს, სემიოტიკურ სისტემებს შორის არ არსებობს „სინონიმია“, რადგან მათ არსებობს ფორმები შეუცვლადია და ნიშნის მნიშვნელობას მხოლოდ ის სემიოტიკური სისტემა განასაზღვრავს, რომელსაც იგი ჩართულია (3, 1974: 12-14).

სემიოტიკის სემანტიკური ასპექტი განეკუთვნება მეტყველებისა და გამონათქვამის სფეროს. სწორედ ამაში ირჩენს თავს ენის უნარი, ერთდროულად განახორციელოს ენაშენისა და გამონათქვამის გამიზნუნელიანება.

შემდგომად სემიოტიკური აზროვნების წესი აისახა ენის, როგორც კულტურის პრიმარულ ფუნქციონის სოციალ დაფინანსებას, „ბუნებრივი“ ენა გამოცხადებულ იქნა რეალური სამყაროს „პრიმარულ მამოვლარებელ“ სემიოტიკურ სისტემად; ხოლო „სექუნდარულ სემიოტიკურ“ სისტემებში შევიდა ის სისტემები, რომელთა მოვლელბითაც იქმნება „სამყაროსეული სურათები“ და მათი ფრაგმენტები. ისინი „ბუნებრივი“ ენის პრიმარულ სისტემის მიმართ სექუნდარული არიან, რადგან ის უზენაესს წარმოადგენენ (მაგ. მხატვრული ან არამხატვრული ლიტერატურის „სექუნდარული სემიოტიკური სისტემა“) ან გამოდიან, როგორც მისი პარალელური სისტემები (მაგ. მუსიკა, მხატვრობა).

„სექუნდარული მამოვლერებელი სისტემის“ ცნების შემოტანით, აუცილებელი ხდება იმ მარკერების დიფერენციაცია, რომელიც ახასიათებს „ზეპირ დისკურსს“, როგორც „პრიმარული სისტემის“ რეალიზაციის პროლექტს, და, ტექსტს, როგორც ტრადიციულად, გრაფიკულად სახით ფიქსირებულ „სექუნდარულ სემიოტიკურ“ ცნებას. „სექუნდარულ სისტემებად“ განიხილება ყველა სისტემა, რომელიც „პრიმარულ“ სისტემებსა ავებული, ე.ი. საკუთარი ენა გააჩნია (5, 1986: 44-45).

ამ დროს უკვე დგება „პრიმარული“ ენის რეალიზაციის ფორმის – ზეპირი დისკურსისა და „კულტურის ტექსტის“ კორელაციის პრობლემა; ამ უკანასკნელი ცნების შემოტანა საჭირო ხდება, რადგან „კულტურის“ განემარტავთ როგორც „სექუნდარულ სემიოტიკურ სისტემას“.

ამ შემთხვევაში დაუადგენო შემადგენ კორელაციებს:

- 1) „პრიმარული“ ენის ტექსტი (ზეპირი დისკურსი) არ წარმოადგენს მოცემული „კულტურის ტექსტს“. დამწერლობასე ორიენტირებულ კულტურებში „კულტურის ტექსტს“ არ წარმოადგენს არც ერთი სემიოტიკური სისტემა, რომელსაც სოციალური ფუნქციები ზეპირი დისკურსით ხორციელდება;
- 2) ნებისმიერი ზეპირი დისკურსი, რომელსაც მოცემული კულტურა მნიშვნელობას არ ანიჭებს და მისთვის არაღიბრებულია, არ წარმოადგენს „კულტურის ტექსტს“;
- 3) „კულტურის ტექსტი“ მოცემულ „სექუნდარულ“ სისტემაში იმავდროულად „პრიმარული“ (ბუნებრივი) ენის „ტექსტიც“ არის (1, 1986: 96).

ვინაიდან კულტურის სემიოტიკაში ენის „პრიმარული“ სემიოტიკური სისტემა სხვა სისტემებზე ზეაღმატებულ ფუნქციონს წარმოადგენს, საჭიროა დადგინდეს განსხვავება „პრიმარული“ სისტემის ზეპირ დისკურსსა და „სექუნდარული“ სისტემის „კულტურის ტექსტს“ შორის.

ზეპირი დისკურსი ენის „პრიმარულ“ სემიოტიკურ სისტემას განეკუთვნება, რომელშიც კომუნიკაციის მონაწილეები face-to-face კონსტელაციის სახით არიან წარმოდგენილი. კომუნიკაცია მიმდინარეობს მიმხრებულად და სპონტანურად, რის გამოც გამოტყველი აზრის შემონახვა მონაწილეთა მოვლელადინა მასსოვობაში შესულდულად ხდება. ამ დროს, ერთის მხრივ, შეუძლებელია გამონათქვამის უკან წაღება, მეორეს მხრივ კი, ნებისმიერ დროს შეიძლება მისი შესწორება და მოდიფიცირება. ზეპირი დისკურსის პარაცესში არსებობს შეკითხვებისა და უკუკითხვების დასმის საშუალება, ხანგრძლივად მოსმენის, ვაგების და ვაგებინების კონტროლი, მონაწილეთა როლების, თემების და ინტენციების დადგენა. ზეპირი დისკურსის სპონტანურობიდან გამომდინარე, მონაწილეები ზეპირად მიმართავენ პარატექსტს, პაუსებს და გამკორტებს, რელევირებულ სიტყვათა მარჯვ, ბეგრების ურთიერთშერწყმას, ალტეროს ტემას (სწრაფ საუბარს); ამ დროს ხდება სინტაქსური კონსტრუქციების რეკვაზა, თემატური ინტენციის ნახტომისებურია და არასწორხაზოვანი, ევრბალურ გამონათქვამებს ენაცვლუბა არაევრბალური და პარაევრბალური გამონათქვამები, სწორად ხდება დიალექტების გამოყენება (4, 1996: 261-273).

წარმოდინით დისკურსი (ტექსტი) წარმოადგენს არა მხოლოდ ფიქსირებულ ენას, არამედ ენის სპეციფიკურ ტიპს, სრულიად განსხვავებული სოციოლინგვისტური და პრაგმატული წანამდგრებობით. ტექსტი, რომელიც ზეპირ დისკურსთან მიმართებაში „სექუნდარულ“ სემიოტიკურ სისტემას ქმნის, მჭიდროდაა დაკავშირებული კულტურის სხვა სექუნდარულ სისტემებთან (მაგ. წარწერები, საკანონმდებლო, პოლიტიკური და სოციალური ტექსტები, მხატვრული ლიტერატურა, მითები). ამიტომ მას ყველა კულტურაში, ზეპირი დისკურსისაგან განსხვავებული, დამოუკიდებელი არსებობდა და საკუთარი „ენა“ გააჩნია.

ინფორმაციის ვადმოყვების მიხნით, 1) ტექსტს აქვს გამოხატულებისა და შინაარსის პლანები, რომლებიც განსასწავრული კოდის მეშვეობით ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული და მის ელემენტებს შორის სიტყვებს ქმნიან. ეს ნიშნავს, რომ ტექსტს ახასიათებს კოპერენცია და „დასაწყისობა“ და „დასასრულებს“ სიფიციბორი-დროითი მარკერები; 2) ტექსტში, როგორც წესი, არ არიან წარმოდგენილი საკომუნიკაციო მარტისორები; 3) კომუნიკაცია ხდება სიფიციბორი-დროითი პარამეტრების დადრვევით, ე.ი. არსებობს „შირეული“ ანუ „ლიტერატურული“ კომუნიკაცია ავტორს,

ტექსტსა და მითხველს შორის. 4) ტექსტუალური კომუნიკაციის პრობებში არსებობს ავტორისა და მითხველის კონსტელაცია, რომლის პარამეტრებიც მაკალორგანიზებული და „სეკუნდარულად მოდელირებული“ ტექსტის სემიოტიკურ სტრუქტურაზე გადის.

ამრიგად, სემიოტიკური დისკურსი და ტექსტი სუბსტანციურად განსხვავებულ მედიუმებს წარმოადგენენ, რადგან ისინი კომუნიკაციის მონაწილეთათვის სრულიად განსხვავებულ კონსტელაციებს ქნიან.

ამ თვალსაზრისიდან გამომდინარე, საინტერესოა ენის კვლევის ახალი სფეროს – მალედიქტოლოგიის მიმართება შემოადინებული სემიოტიკურ სისტემებთან, რადგან იგი ენის იმ შრეებს შეისწავლის, რომელთა რეალიზაცია უმთავრესად სემიოტიკური დისკურსის სახით ხდება.

მალედიქტოლოგიის კვლევის ობიექტს ენაში „წვევლა-კრულივს“, „ლანძღვა-გინების“ და „ბილწისტყუაობის“ (ე.წ. „სკაბრესის“) რეალიზაციის სფერო წარმოადგენს, როდესაც ადამიანთა ურთიერთობების მრავალფეროვნება ყველაზე უხეშად გამოივლინდება, ხოლო ენის ფუნქციონირების პროცესი მთლიანად აგრესიულივით არის აღბეჭდილი.

ამ დროს ენა კარგავს ფატიკურ ანუ ადამიანებს შორის კონტაქტის დამამყარებელ ფუნქციას და იმ როლში გვევლინება, რომელსაც მე „კონფლიქტის მაპროვიცირებელ სიტყვათშემოქმედებას“ ეწოდებოდა.

სიტყვა „მალედიქტოლოგია“ ლათინურ-ფრანგული წარმოშობისაა (ფუძიდან „male“-უდი) და ჯერჯერობით არც ერთ ლექსიკონში განმარტებული არ არის. ენობრივი აპლიკაციის მალედიქტოლოგიური ფორმები უნდა ახლა შესწავლილი, რის მიზეზი ალბათ ისიც უნდა იყოს, რომ ისინი უმთავრესად სემიოტიკური დისკურსის სახით გეხვდება. სწავლის თვალსაზრისით, მათი გამოყენების წყარო შესწავლილია, და, ამრიგად, პერმეტიულ ენას, ანუ სემიოტიკური დისკურსის უზოტერულ ტიპს წარმოადგენს. ენის „პრიმარული“ და „სეკუნდარული“ სისტემების ამგვარი გამოყენების შემდეგ, დგება საკითხი, რამდენად შეიძლება მალედიქტოლოგიური სემიოტიკური დისკურსის სახეობა „კულტურის ტექსტებს“ შეიკავსოთ.

ფიქრობთ, ამ კითხვზე პასუხი უარყოფითი უნდა იყოს, რადგან ამ სტრუქტურების გამოყენების სფერო ვერ სცდება სემიოტიკური დისკურსის და სწავლის და ეთნოლოგიური დეტორთვა არ გააჩნია. გარდა ამისა, მალედიქტოლოგიური სტრუქტურების რეალიზაციის დროს ავტორს და მითხველს შორის არ არსებობს ისეთი კონსტელაცია, რომლის პარამეტრებიც მაკალორგანიზებული და „სეკუნდარულად მარადევირებული“ ტექსტის სემიოტიკურ სტრუქტურაზე გადის.

როდენ ბარტის განმარტებით, ტექსტი იქმნება დამწერლობის უმარაგი სახეობით, რომლებიც დასაბამს სხვადასხვა კულტურაში იღებენ. ეს სახეობები ერთმანეთთან შედის დიალოგის, პაროლის, კამათის ურთიერთობებში, მაგრამ მთელი ეს სიმრავლე ფოკუსირებას ახდენს განსაზღვრულ წერტილში, რომელსაც წარმოადგენს არა ავტორი, როგორც ამას აქამდე ამტკიცებდნენ, არამედ მითხველი. მითხველი – ეს ის სიურცვა, რომელიც საკუთარ თავში, ბოლო ციტატამდე აღბეჭდავს ყველაფერს, რასაც ქმნის დამწერლობა. (2, 1989: 390).

წერილობითი ტექსტი უშუალოდ დაკავშირებულია ინტერკულტურულ ურთიერთობებთან და სხვადასხვა კულტურის, ენისა და სასოციალოების სოციალური განვითარების სტიმულს წარმოადგენს.

ტექსტების ენობრივი პეტეროგენულობა და „უცხო“ ფენომენზე ორიენტირება ხელს უწყობს კულტურათა დემოკრატიზაციის და ხშირად, სხვა კულტურის სემიოტიკურ სიურცეში კონვინიური და ემსიური ცვლილებების ფაქტორად გვევლინება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აიმერმახერი 1986 Eimermacher, Karl, "Zur Entstehungsgeschichte einer deskriptiven Semiotik in der Sowjetunion", კრებ. "Semiotica Sovietica", Band 5.1 Rader Verlag, Aachen.
2. ბარტი 1989 Барт, Ролан, Семиотика, Поэтика, Прогресс, Москва.
3. ბენვენისტი 1974 Бенвенист, Эмил, Общая лингвистика. Прогресс, Москва.
4. ლინკე, ნუსბაუერი, პორტმანი 1996 Linke, Angelika/Nussbaumer, Markus/Portmann, Paul R; Studienbuch Linguistik. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
5. ლორტმანი 1986 Lotman, Ju. M.; Uspensky, B. A. u. a. Thesen zur "Semiotica Sovietica", Band 5.1 Rader Verlag, Aachen.
6. მეტლერი 1990 Metzler Literatur Lexikon, J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart.
7. შორისი 1977 : Morris, Charles W. Pragmatische Semiotik und Handlungstheorie, Suhrkamp, Frankfurt/Main.
8. სოსიური 1977 Сосиур, Фердинанд де, Труды по языкознанию, Прогресс, Москва.

Realization of Primary and Secondary Systems of Language in Cultural Semiotics

When we discuss heterogenic semiotic systems existed in the culture, subsequently arises the issue of the place of a "natural language" among these systems. The language which stands higher than any semiotic system can interpret any sphere of life and itself as well. Thus, it is the only form of communication between subjects. Only, a language can give a denotational character to the other systems and with it, the character of a contextual system. Accordingly, a "natural language" was declared as a "primary modeling" semiotic system of the real world. "Secondary" semiotic systems are considered to be its superstructure that are based on "primary systems" but they have their own language (literature, different fields of art, science).

Thus, we come across the problem of realization of interrelation of oral discourse and "cultural texts" (which are the forms of the "primary language") as in the cultures, oriented on the written language, none of semiotic system is a "cultural text", if its social functions are realized with the help of an oral discourse. In all cultures, the text which forms a "secondary" semiotic system, different from an oral discourse, exists independently and has its own "language".

From this point of view, the relation of maledictology to above mentioned semiotic systems is very interesting, as it studies those layers of the language the realization of which is done mainly with the oral discourse.

The object of research of maledictology is the sphere of realization of a scabrous, damnation- curse and malediction, when the relationship between people is shown rudely and when a conflict provoke, aggressive word becomes creative.

Thus, even in the case of the phenomenon of maledictology, we come across the issue of belonging such kind of oral discourse to "cultural texts" To our mind the response to this question should be negative as socio and psycholinguistic maledictological scabrous is a hermetic language and it belongs to an exoteric type of oral discourse

თანამედროვე ლინგვისტიკური ზღვრების განვითარება,
როგორც მზა ლინგვისტიკური ლინგვისტიკის

დაიწყო იქედან, რომ თანამედროვე ლინგვისტიკის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს ნიშნის ცნება. "XX საუკუნის ლინგვისტიკა – ეს არის სემიოტიკური ლინგვისტიკა. ნიშნის ცნება კი, თუ ჩვენ სწორედ თეორიული რეკონსტრუქციის გზას დავადგებით, გულისხმობს ნიშნის სტრუქტურის ორმაგ აღნაგობას – მის მოცულობას პოზიტივისტულ და ნეგატივისტულ ზღვრებში. პოზიტივისტულ ზღვრებში ყოველი ნიშანი, იერარქიის რომელიმე დონეზე არ უნდა იმყოფებოდეს იგი (ეს იქნება სიტყვა, წინადადება თუ თვით ტექსტი), ხასიათდება იმ სამი განზომილებით, რომლებსაც სემიოტიკის, როგორც ერთიანი მოძღვრების მიხედვით ეწოდება სინტაქტიკა, სემანტიკა და პრაგმატიკა." – წერს გურამ ლებანიძე თავის წიგნში "კომუნიკაციური ლინგვისტიკა" (ლუბანიძე 2004, 149).

ტერმინის "პრაგმატიკა" თანამედროვე გამოყენება ფილოსოფიის ჩარლზ მორისის სახელს უკავშირდება. სწორედ მან მოგვცა "პრაგმატიკის" პირველი განმარტება, როდესაც მიზნად დისახა ჩამოყალიბებინა ნიშანთა მოძღვრების – სემიოტიკის სოციალური ფორმულირება. მორისმა სემიოტიკა სამ დარგად დაყო: სინტაქტიკა, სემანტიკა და პრაგმატიკა. თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მორისმა შეიშოშავეს ეს სამი განზომილება – ისინი პირველად ამერიკელმა ფილოსოფოსმა პირსმა წამოაყენა. მორისის შეხედულებით, სინტაქტიკა ნიშანთა ურთიერთმიმართებას შეისწავლიდა, სემანტიკა – ნიშანთა მიმართებას საგნებთან, პრაგმატიკა კი ნიშანთა მიმართებას მსმენელთან. (Morris 1938, 6) რა თქმა უნდა, ეს განმარტებები არ იყო ამომწურავი, რაც თვითონ მორისმაც აღიარა და მოგვიანებით მან სემიოტიკის ახალი ფორმულირება შემოგვთავაზა, რომლის მიხედვითაც სემანტიკა ნიშანთა სიგნაფიკაციას, ხოლო პრაგმატიკა ნიშანთა წარმოშობას, გამოყენებას და მათ ბიპოლიარობას უკავშირდებოდა (Morris 1971, 43). მორისისეული განმარტებები საფუძველი გახდა იმისა, რომ წლების განმავლობაში მეცნიერები ცდილობდნენ თავიანთი შეხედულებები ჩამოყალიბებინათ სემიოტიკის ამ სამი დარგის შესახებ. ეს იყო ჭრელი და მეტად მრავალფეროვანი სურათი.

ერთი შეხედვით, სემანტიკისა და პრაგმატიკის დეფინიციები სულაც არ უნდა იყოს რთული, თუ მას ტრადიციულად მივუდებით, ანუ, სინტაქსი სიტყვებისა და მისი შემადგენელი ნაწილების თვისებებს უნდა შეისწავლიდეს, სემანტიკა სიტყვის მნიშვნელობებს უნდა იკვლევდეს და პრაგმატიკა – ენის გამოყენებას. თუ ამ განმარტებებს მეცნიერულად ჩაუვლდებოდა, დაინახავთ, რომ არც ისინი იძლევიან სრულყოფილ დეფინიციებს და მათ დაკონსტრუქტება სჭირდებათ. იმ შემთხვევაში თუ "პრაგმატიკას" მივცემთ დეფინიციას, რომ იგი არის სემიოტიკის დარგი, რომელიც იმ პრინციპებს შეისწავლის, რომელთა მიხედვითაც შესაძლებელია განესახეთ ანომალური წინადადებები რეალურსაგან, დაინახავთ, რომ არც ეს განმარტება იქნება სრულყოფილი. მაგალითად, ს. ლევისონის თავის წიგნში Pragmatics მოჰყავს ასეთი წინადადებები:

Come there, please.
I order you not to obey this order.
Aristotle was Greek, but I don't believe it.
I hereby sing

და თვლის, რომ ისინი აბსურდული წინადადებებია, რომელთა მიხედვაც ანომალურ წინადადებებად სწორედ პრაგმატიკის პრინციპებზე დაყრდნობით მოხდა (Levinson 1983, 7).

განვიხილოთ ასეთი მაგალითი: მაღაზიების ვიტრინების დათვალიერებისას ხშირად შეიძლება შევხვდეთ ვიტრინულ გაკეთებულ შემდეგი შეტყობინება – WINTER MALE SALE. თუკი ამ შეტყობინების შემადგენელი ცალკეული სიტყვების მნიშვნელობებს გაეიაზრებთ, მისი აზრი აბსურდული გახდება, მაგრამ პრაგმატიკული ინტერპრეტაციის საფუძველზე სულაც არ იქნება რთული იმის მიხედვით, რომ მაღაზია გეთავაზობს ფასდაკლებას მამაკაცთა სასაშროო ტანსაცმელზე.

თვით ტერმინი "პრაგმატიკა" მომდინარეობს ბერძნული სიტყვიდან "პრაგმა" – საქმე. რაც შეეხება პრაგმატიკას, იგი სემიოტიკის ფარგლებში განისაზღვრება როგორც სემიოტიკის მიმართება მის მიერ გამოყენებულ ნიშანთან.

კალიფორნიისა და მიჩიგანის უნივერსიტეტებში მოღვაწე ჯეფრი კინგი და ჯეისონ სტენლიმ 2003 წელს გამოქვეყნებულ თავიანთ ნაშრომში მიხნადეს დაეპირისპირების ერთმანეთისთვის სემანტიკა და პრაგმატიკა და ჩამოყალიბებინათ მათ შორის განსხვავების კრიტერიუმები.

მათ მოჰყავთ ერთი ასეთი მაგალითი. წარმოვიდგინოთ, რომ ჯორჯ ბუშს ეკითხებიან იქნება თუ არა ის მდიდარი ხანდაწინააღმდეგობის ასაკში. ბუში ამ კითხვას პასუხობს ასე – I am a son of president (King and Stanley 2003, 5). ჯორჯის გამონათქვამის სემანტიკური შინაარსი გახლავთ ის, რომ ის პრეზიდენტის ვაჟია, რომლის პროპოზიციაც წინადადების შემოკლებული სიტყვიერიდან მომდინარეობს, მაგრამ თუ ჯორჯის ამ პასუხს სამეტყველო აქტის პრაგმატული შინაარსის ექვსითი მიუხედავებით, მიუხედავებით, რომ ბუში იმის თქმა უნდოდა, რომ რა თქმა უნდა ის მდიდარი იქნება სიბერეში, რამეთუ ის პრეზიდენტის ვაჟია და თავისი სოციალური სტატუსისა თუ პოლიტიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე მას ფუფუნებაში ცხოვრება გარანტირებული აქვს. სწორედ კინგსა და სტანლის შემოკლებული პრაგმატული აზრების ორი სახე, რომლებსაც “სუსტ” და “ძლიერ” პრაგმატულ ეფექტებს არქმევენ. მათი აზრით, თუ გამოინათქვამს თუნდაც მცირედი პრაგმატული ეფექტი გაიზიანა, ეს ნიშნავს იმას, რომ გამოინათქვამი დაკავშირებული უნდა იყოს კონტექსტთან, ე.ი. გამოინათქვამის გავება და გააზრება დამოკიდებულია კონტექსტზე. თუნდაც სუსტი პრაგმატული ეფექტის შემოხვევაში კონტექსტი გუელენას ახდენს სემანტიკურ შინაარსზე (ibid. 7). საკმარისად ღონისძიებული ასპექტის სტრუქტურები პირდაპირ შიფრირებულ კონტექსტის ელემენტებს. ამ დროს როდულია მკვეთრი ზღვარის გადგება კონტექსტზე დამოკიდებულ როგორც გრამატიკას, ისე ინტერპრეტაციას შორის. პრაგმატიკა ორივე ასპექტს შეისწავლის და ამასთანავე, იგი ენის გამოყენების პირიქების ეკლექს.

როგორც ჩანს, პირველი ეტაპი ენათმეცნიერებაში ეს იყო სინტაქტიკური აზროვნება, მას მოჰყვა სემანტიკური, ხოლო შემდგომ პრაგმატული. მაგრამ ამოიწურა კი ამით ამ სამი განზომილების ეკლექსა? მართალია, მთელი ენობრივი სისტემის განსახიერება უნდა ჩათვალოს ენობრივი ნიშნი, რომლის სამ განზომილებად თანამედროვე ლინგვისტიკას დღესაც მიანინა სინტაქტიკური, სემანტიკური და პრაგმატული განზომილებები. ენობრივი სისტემის ყველა კატეგორია მიეკუთვნება ენის რომელიმე ამ განზომილებას, მაგრამ ის, რასაც თანამედროვე კომუნიკაციური ლინგვისტიკა აყენებს წინა პლანზე, ეს არის პრაგმატული ეკლექსა, რომლის ემპირიული განიერობა და შესწავლა ალბათ ყოველ დიდხანს გაგრძელდება.

ცნობილი ქართული ლინგვისტიკ გურამ ლებანიძე აცხადებს, რომ “პორიონტალური განზომილების გვერდით ვაჟებს მუიერ – ევრტიკალური განზომილება და საჯიროდ მიიჩნევენ განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან სრული და არასრული ნიშნები. ევრტიკალურ ჭრილში ჩვენ გვაქვს უკვე ნიშანთა იერარქიული ტიპოლოგია, რასაც სრულ და არასრულ ნიშანთა ურთიერთდაპირისპირება და ურთიერთკავშირი წარმოშობს. იყო დრო, როცა სრულ ნიშანთა მიიჩნეოდნენ მხოლოდ სიტყვას, შემდეგ სიტყვა არასრულ ნიშანდ იქნა მიჩნეული და სრულ ნიშანდ ჩათვალა ტექსტი. სემიოტიკური ლინგვისტიკა კი მიიღების იმისკენ, რომ თავისი განხილვისა და ეკლექსის უმთავრეს ობიექტად აქციოს ჭეშმარიტად სრული ნიშანი. ე.ი. როგორც პორიონტალურ ჭრილში საბოლოო ეტაპად გვეყვინება პრაგმატიკა, ისე ევრტიკალურში ტექსტიცა. აქედან გამომდინარე, კომუნიკაციური ლინგვისტიკა ინდება პორიონტალური და ევრტიკალური დინამიკის ურთიერთდაკავების წერტილში. კომუნიკაციური ლინგვისტიკა შეიქმნა და განვითარდა იქ, სადაც ორი მიმართულების – ერთის მხრივ, დინამიკა სინტაქტიკიდან პრაგმატიკისკენ, ხოლო მეორეს მხრივ – ნიშნის არასრული ტიპიად სრული ტიპისკენ, როგორცაა ტექსტი – გადაკეთის წერტილში” (ლებანიძე 2004, 151).

კომუნიკაციური ლინგვისტიკა დღესდღეობით თავისი ეკლექსის ობიექტად თვლის არა “ენას, როგორც სისტემას”, არამედ “ენას, როგორც სისტემის მოქმედებაში”. მიუხედავად იმისა, რომ დროთა განმავლობაში იცვლება აქცენტები, ლინგვისტიკური თეორიის კონცეპტუალური საყრდენი ფაქტ რჩება – ეს არის ნიშნის სამგანზომილებიანი მოდელი – სინტაქტიკიდან სემანტიკისკენ, სემანტიკიდან პრაგმატიკისკენ. ლინგვისტიკური აზროვნების წინა ეტაპზე განმსაზღვრელი იყო ნიშნის მნიშვნელობა (სემანტიკური ასპექტი), დღეს კი წინა პლანზე გამოიყენებით ანუ პრაგმატული ასპექტი. შედეგად, პრაგმატიკის საბოლოო განსაზღვრება შეუკვირდა ჩამოვყალიბებულ შემუშავებულ – პრაგმატიკა ვე არის ენობრივი ნიშნის მიმართება იმ სუბიექტთან, რომლებიც იყენებენ იმ ნიშანს, რაც უკვე იმას ნიშნავს, რომ ყურადღების ცენტრში ექცევა ადამიანი.

აქედან გამომდინარე, დღეს უკვე კომუნიკაციური ლინგვისტიკა ყურადღების კონცენტრაციას ახდენს ადამიანზე, როგორც სუბიექტზე. რადგან სწორედ ადამიანი წარმოადგენს ენის შემოქმედსა და მატარებელს. ამ დროს ჩვენთვის მთავარი საყურადღებო ენა კი არ არის, არამედ ენობრივი თვალსაზრისით დანახული ადამიანი.

21-ე საუკუნის ლინგვისტიკა აქტიურად ამუშავებს იმ მიმართულებას, რომლის მიხედვითაც ენა განხილულია როგორც ერის კულტურული კოდი. აქვე გვახსენდება ე. მასლოვის სიტყვები: “ადამიანი მხოლოდ მაშინ იქცევა ადამიანად, როცა ბუნებრივად ეუფლება ენას და ენასთან ერთად საკუთარი ერის კულტურასაც ეცნობა. ერის კულტურის ყველა თავისებურება ენაში აირეკლება,

რომელიც თავის მხრივ სპეციფიკური და უნიკალური ხასიათისაა, რამეთუ განსხვავებულად არიქსტრუქტურულად სამყაროს და ადამიანს სამყაროში” (მასლოუ ვ. 2004:3). მართალია, ინფორმაციის უდიდესი ნაწილი ადამიანთან სიტყვების მეშვეობით მიდის, მაგრამ მეტყველი სუბიექტის აქტიუობა და წარმატება სასოფადობებაში დამოკიდებულია იმაზე თუ რამდენად კარგად ფლობს სუბიექტი ენას და რაოდენ შესწევს მას უნარი ჩაწვიდეს ენის საიდუმლოებას.

ენის საიდუმლოების ახსნას უსიყვდელი ცდილობდნენ მეცნიერები. ენათმეცნიერების ისტორიაში არაერთი საინტერესო მოხასერება არსებობს ენის წარმოშობისა და განვითარების, მისი სტრუქტურისა და ფენომენის განსაზღვრის შესახებ. ენის სადუმლოება მართლაც ერთერთი უმოთავრესია კაცობრიობის საიდუმლოებათაგან. ცნობილი ქართველი ენათმეცნიერი გლეზანიძე აღნიშნავს, რომ ენა ერთდროულად პრობლემატა და საიდუმლოც. “ენა საიდუმლოა იმდენად, რამდენადაც იგი თავის ინტენსიურ განსომილებაში მალავს საზრისს, იმ საზრისს, რომელსაც კაცობრიობა წვიება მთელი თავისი ისტორიის მანისზე და ენა პრობლემა იმდენად, რამდენადაც ეს პრობლემურობა უღინდება მის მეცნიერულ კვლევაში. ენა პრობლემა იმდენადაც, რამდენადაც აუცილებელი ხდება ენის მიმართული დაკავშირება ისეთ ყენომენებთან როგორცაა კულტურა და ცივილიზაცია” (ლეზანიძე გ. 2006: 258).

საერთოდ, როცა ესაუბრობთ ლინგვისტური აზროვნების ისტორიაზე, პირველ რიგში იგი უნდა დაეინახოთ როგორც პარადიგმათა მონაცვლეობა ენათმეცნიერებაში. ტრადიციულად, ენათმეცნიერებაში სამი სამეცნიერო პარადიგმა გამოიყოფა: შედარებით-ისტორიული, სისტემურ-სტრუქტურული და ანთროპოცენტრისტული.

სწორედ შედარებით-ისტორიული პარადიგმა იყო ის მეოთხეოლოგიური საფუძველი, რომელსაც ეფუძნობოდა მთელი მე-19 საუკუნის ლინგვისტური აზროვნება. სისტემურ-სტრუქტურული პარადიგმა მისხეღით კი ყურადღების კონცენტრაცია გადატანილი იყო სიტყვაზე, ამდენად იგი ორიენტრირდებოდა საგანზე, როგორც კვლევის ობიექტზე. ის ფუნდამენტალური გამოკვლევები, რომლებიც ამ პარადიგმის ჩარჩოში ხორციელდებოდა, ღირებულ წყაროებს წარმოადგენენ ჩვენს ეპოქის ენათმეცნიერთათვის და მათი გაგენება ენათმეცნიერებაში პარადიგმათა მონაცვლეობის პროცესზე კვლავ დიდი იქნება მომავალშიც. რაც შეეხება ანთროპოცენტრისტულ პარადიგმას, ამ შემთხვევაში უკვე კვლევის ობიექტად დასახელებულია მეტყველი სუბიექტი. “თანამედროვე ლინგვისტიკაში მთავარი და განმსაზღვრელი ენის ანთროპოცენტრისტულობის იდეა” (მასლოუ ვ. 2004:6). ამდენად, თანამედროვე ლინგვისტიკა კომუნიკაციური ლინგვისტიკაა, რასაც მივყავართ ენობრივი პიროვნებისაკენ, როგორც კვლევის საგნისაკენ.

“ანთროპოცენტრისტული პარადიგმის ფორმირებამ იმ ფაქტამდე მივყავართ, რომ მთელი ლინგვისტური პრობლემატიკა შემოიბრუნა ადამიანისა და კულტურის იდეების როდის განსაზღვრისაკენ, რამეთუ სწორედ კულტურისა და კულტურული ტრადიციების ყურადღების ცენტრში დგას ენობრივი პიროვნება მთელი თავისი მრავალფეროვნებით. (მასლოუ ვ. 2004:7). ამ სახით ენობრივი პიროვნება უკვე დატვირთული მრავალი ასპექტით ემბედა საკომუნიკაციო პროცესში, რაც ნიშნავს იმას, რომ მას უკვე დაკისრებული აქვს მრავალი ფუნქცია ერთდროულად, რაც თავის მხრივ დაკავშირებულია სუბიექტის მიერ სამეტყველო ქმედების ტაქტიკისა და სტრატეგიების შეჩვენებასთან, კომუნიკანტთა სოციალურ და ფსიქოლოგიურ როლებთან და ინფორმაციის “კულტურულ” აზრთან.

“ანთროპოცენტრისტული პარადიგმა”, - წერს ემასლოუა, “პირველ ადგილზე აყენებს ადამიანს. ენა კი თავის მხრივ წარმოადგენს ადამიანისათვის დამახასიათებელ მთავარ მაკონსტიტუტურებელ ნიშანს, მის არსებით შემადგენელ ნაწილს. ადამიანური ინტელექტი, ისევე როგორც თვით ადამიანი, არ მოიასრება ენისა და იმ ენობრივი საშუალებების ფარგლებს გარეშ, რომლებსა მეშვეობითაც მეტყველება ხორციელდება. ენა ყველა გონიერი პროცესში რომ არ აღწვიდეს, მას ახალი მენტალური სიერეების შექმნა რომ არ შეუძლოს, მაშინ ადამიანი უშუალოდ საკვლევი ობიექტის ჩარჩოებს ვერ გასცდებოდა. ტექსტი, რომელსაც ადამიანი ქმნის, ადამიანური აზროვნების მოძრაობის ანალოგია. იგი თავის თავში ადამიანს აზრებისა და აზრების გადმოცემის ხერხების დინამიკას ენობრივი საშუალებების დახმარებით. თანამედროვე ლინგვისტიკის ძირითადი მიმართულებები, რომლებიც მოცემული პარადიგმის ჩარჩოებში განიცდიან ფორმირებას, გახლავთ კონკრეტული ლინგვისტიკა და ლინგვოკულტუროლოგია. ეს უკანასკნელი ორიენტირებულია ენაში კულტურული ფაქტორებს და ადამიანში ენობრივ ფაქტორებს. აქედან გამომდინარე, ლინგვოკულტუროლოგია წარმოადგენს ლინგვისტიკაში ანთროპოცენტრისტული პარადიგმის პროდუქტს. იგი ბოლო ათწლეულის მანძილზე განიცდის განვითარებას” (მასლოუ ვ. 2004:7-8).

მიედვირთ დასაქნამდე, რომ ანთროპოცენტრისტული პარადიგმის ფორმირებამ იმ მომენტამდე მივყავართ, რომ საჭირო გახდა ადამიანის და კულტურის ყენომენის ერთმანეთთან შერწყმა. რადგანაც თანამედროვე ენათმეცნიერებაში სულ უფრო და უფრო იზრდება ენისა და კულტურის

ერთმანეთთან დაკავშირების მნიშვნელობა, გამოადის, რომ ენა და კულტურა უნდა განიხილებოდეს ერთმანეთთან ურთიერთქმედების პროცესში, რამეთუ ენა წარმოადგენს "კულტურის ნაყოფს", მის არსებით მიაკისტიერებულ ნაწილსა და კულტურული კოდეხის ფორმირების ფაქტორს. აქედან გამოდინარე, ჩუენი აზრით, სრულიად სამართლიანად მიიჩნეეს ე. მასლოვა, როცა თანამედროვე ლინგვისტიკაში მყოფხე პარადიგმად ასახელებს ლინგვოკულტუროლოგიური პარადიგმას და განსაზღვრავს მას, როგორც "ანთროპოცენტრისტული პარადიგმის პროდუქტს ლინგვისტიკაში" (მასლოვა ე. 2004:მ). მისივე განმარტებით, "ლინგვოკულტუროლოგია შეისწავლის ენას, როგორც კულტურის ფენომენს" (ibid).

ე. მასლოვას ნააზრევი მეტყველებს ლინგვოკულტუროლოგიურ მექვიდრკობითობაზე. ანალოგიური შეხედულება აქვს ე.კარასიკსაც. "ახდა ფერდინანდ დე სოსიურის მიერ ნაწინასწარმეტყველები. ის ამბობდა, რომ დროთა განმავლობაში სიმძიმის ცენტრი ენის სისტემის შესწავლიდან გადაინაცვლებდა მეტყველების შესწავლაზე. ამ გადასვლას თანდათანობით ხასიათი ჰქონდა, რაც სქემატურად შეგვიძლია აღუწეროთ როგორც მოძრაობა სტრუქტურული ლინგვისტიკიდან ფუნქციონალურამდე. შემდგომ კი პრაგმატულილინგვისტიკასა და კულტუროლოგიურ ლინგვისტიკამდე." - აღნიშნავს თვი თავის წიგნში "языковой круг" და კულტუროლოგიური ლინგვისტიკის პრობლემებს სამი მხრიდან აშუქებს: ენობრივი პიროვნების (ერის კულტურის მატარებლის) ასპექტში, კულტურული კონცეპტების ასპექტში და დისკურსის ასპექტში (კარასიკი, 2004:5).

როგორც ეხედაეთ, ენასაშუქვიერების ისტორიაში პარადიგმათა მოწაცვლიობას აქვს ადგილი, რაც იმას ნიშნავს რომ დროის მსუელელობასთან დაკავშირებით იცვლება მიდგომა საკვლევი ობიექტისადმი. აშკარაა ის გარემოება, რომ თანამედროვე ლინგვისტიკაში წინა პლანზე დგას საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ არის დაკავშირებული ენა აღამიანურ სამყაროსთან, რა განსომილებით არის აღამიანი დამოკიდებული ენაზე და რა განამიარებებს ენობრივი საშუალებების სელექციას დისკურსის პროცესში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლუბანისუ 1998: ლუბანისუ ე. ანთროპოცენტრისტული და კომუნიკაციური ლინგვისტიკა. თბილისი.
2. ლუბანისუ 1998: ლუბანისუ ე. კომუნიკაციური ლინგვისტიკა. თბილისი.
3. ლუბანისუ 1998: ლუბანისუ ე. კულტუროლოგიის საფუძვლები. თბილისი.
4. ლუბანისუ 1998: ლუბანისუ ე. სიღრმეთა დიალოგი და "ტრაგიაკული ტრიადა". თბილისი.
5. კარასიკი 2004: Карасик В.И. Языковой круг. Личность, концепты, дискурс. Москва. Гнозис.
6. მასლოვა 2004: Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва.
7. კინგი 2003: King J. C. Stanley J. Semantics, Pragmatics and the Role of Semantic Context. Oxford University Press.
8. ლევინსონი 1983: Levinson S. C. Pragmatics. Cambridge University Press.
9. შორისი 1971: Moris Ch. Writings on the General Theory of Signs. The Hague. Paris.

Zhuzhuna Gumbaridze (Batumi)

**Development of Modern Linguistics as the Way to Linguoculturology
General Characterization of the Study**

It is known that the age we live in is characterized by anthropocentric paradigm which is realized in unity of communications. Herewith, the focal point of the study is to emphasize the fact of existence of close connection between language and culture leading us through the way to linguoculturology. To begin with, we attempt to briefly summarize the whole way to linguoculturology and discuss it as the process of linguoculturological heritability. Accordingly, we focus on the changeability of paradigms in linguistics.

The theoretical value and the novelty of the work can be singled out as follows:

a) the role of linguoculturology as the paradigm of linguistic analysis in dynamics of modern linguistics is defined

b) the investigation of language facts in linguoculturological facet is differentiated from the investigational method dominating for the last years that is anthropocentric communicative-linguistic research.

It is evident that the first stage in linguistics was syntactic, followed by semantic and finished with a pragmatic one. The changes of paradigms in linguistic history made it obvious that the investigational attitude toward the object can be altered from time to time. As for the contemporary linguistics it tends to excite the widest interest to interrelation of language and culture. We stress the idea that the language is a cultural code of the nation. More specifically, we concern with the necessity to discuss two phenomena such as culture and an individual identity in a process of interaction. We deal with the importance of interrelation between language and culture, since both phenomena share the same interest in language understanding.

After reviewing the corresponding literature, it got obvious that language and culture are to be considered in the process of interaction as the language in its turn presents the "product of culture", its essential constituent part and the main factor in cultural code formation. What is clear-cut in modern linguistics is that interrelation between language and culture takes the priority. We come to conclusion that formation of anthropocentric paradigm made it inevitable to make synthesis of two phenomena such as a human and culture.

სოციალური და სიბაჰიური პონებასის როლი ქაქბრონალი
კომუნიაკიური ჰბის ფორმიკებისა და ნარნართვის ჰროქსში

ინტერნეტი, როგორც სანფორმაციო და საკომუნიკაციო პლატფორმა, ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრების აუცილებელი ნაწილია. მან, მედიის სხვა საშუალებებთან ერთად, მნიშვნელოვნად შეცვალა ჩვენი კომუნიკაციური ქცევის ფორმები და კრიტერიუმები. ვსაუბრობთ რა კომუნიკაციური ქცევის ახალ ფორმებზე, იმავედროულად ვუვლისწობთ ადამიანის ვერბალურ ქცევის ნორმების ცვლილებასაც. ეს პროცესი მსარდია კიბერსიყრცეში და ამდენად მნიშვნელოვან ინტერესს იწვევს სოციო-, პრაგმა- და ფსიქოლინგვისტთა შორის. როგორც ცნობილია, ახალი გარემო ძალზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს ადამიანის როგორც ზოგადად ქცევის, ასევე ვერბალური ქცევის ფორმებზე. გლობალურ ქსელში განხორციელებულ საკომუნიკაციო აქტებში ხშირად ვაწვდებით სხვადასხვა ვერბალური და არავერბალური საკომუნიკაციო ქცევის მაგალითებს, რომლებიც რვეუ ლირდება გარკვეულ წესთა კრებულთ - "netiquette"-ით (net+etiquette). ეტიკეტის სხვა ფორმების მსგავსად ნეტეკეტის დანიშნულებაა ჩამოაყალიბოს ის ვერბალური და არვერბალური ქცევის ნორმები, რომლებიც მისაღებია მიცემული სოციალური კონტექსტისათვის და იმავედროულად უზრუნველყოს წარმატებული კომუნიკაცია ელექტრონული კომუნიკაციური აქტის მონაწილეთა შორის.

ინტერნეტი განხორციელებული კომუნიკაციის დაყოფა შესაძლებელია მათი სინქრონულიობისა და ასინქრონულიობის მიხედვით. პირველ ტიპს მიეკუთვნება ისეთი ტიპის კომუნიკაცია, სადაც მასში მონაწილე ორი ან მეტი მხარე ამყარებს ცოცხალი პოლილოგის მსგავს, სინქრონულ პასუხებსა და მონაცვლეობასზე აგებულ ინტერკომუნიკაციას. ასეთი გახლავთ ჩათები, სადისკუსიო ოთახები, ფორუმები. ასინქრონული კომუნიკაციის ტიპი, განსხვავებით სინქრონულისაგან, არ მოითხოვს სპონტანურ პასუხს და ამდენად იძლევა საშუალებას, შედარებით დროში შეუზღუდავად, გარკვეული წესებისა და სტილის დაცვით მომხმარებელი ჩართოს მოცემულ საკომუნიკაციო აქტში. ასეთი ტიპის კომუნიკაციას განეკუთვნება ელექტრონული მიღილება - როგორც კერძო, ასევე საქმიანი, ელექტრონული ბიულეტენების დავები და სხვა.

ინტერნეტ-კომუნიკაციის დროს გამოყენებული ენობრივი ფორმა ძნელია კონკრეტულად რომე ლიძე - ზეპირი ან წერილობითი - შეტყუელების ფორმას მიეკუთვნოთ. ცნობილი ინგლისელი ლინ- გვისტი, ბრიუს პოლიდიე მის განსაზღვრავს როგორც: "writing that stands in place of voice, it is neither spoken writing nor written speech". (პოლიდიე 1999 4) ზემოაღნიშნული ორივე ტიპის საკომუნიკაციო აქტი ავლენს სიახლოვეს როგორც ზეპირ, ასევე წერილობით ენობრივ ფორმებთან, მაგრამ სხვა- დასხვა ხარისხით. სწორედ ეს განსაზღვრავს ლინგვისტურ თუ პარალინგვისტურ საშუალებათა არჩევანს. შესაბამისად, მომხმარებელი პრიორიტეტულ არჩევანს აკეთებს იმ ზოგადად მიღებულ ენობრივ ფორმებზე, რომლებიც მეტად ტიპურია, უპირველეს ყოვლისა, კიბერსიყრცისა და ასევე მოცემული საკომუნიკაციო ტიპისათვის. როგორც ვიცით, საკომუნიკაციო აქტი ინფორმაციის გაკვლასთან ერთად კონტაქტის დაშტყარებას, ანუ ფაქტიურ დანიშნულებასაც მოიცავს. იმისათვის, რომ მომხმარებელი ადეკვატური იყოს მოცემული გარემოს მიმართ, შეძლოს ადევილად დაამყაროს კონტაქტი ჩათის სხვა მომხმარებლებთან, ჩართოს უკვე დაწყებული თემის განსჯისა თუ უბრა- ლოდ საუბრის პროცესში, მომხმარებელი ემორჩილება მოცემულ სიყრცეში აღიარებულ ზოგად ნორმათა ნუსხას, რომელიც განსაზღვრავს მის ვერბალურ და არავერბალურ ქცევის ფორმებსაც.

სინქრონული კომუნიკაციური აქტის ყველაზე დამახასიათებელ თვისებად შემოკლებული ფორ- მების ინტენსიური გამოყენება შეიძლება მივიჩნიოდ. აკრინიშების, სიმბოლოების, შემოკლებული სიტყვების გამოყენებას წმინდა პრაქტიკული მიზანი უდევს საფუძვლად - ბუტყვასზე დახარჯული დროისა და ძალისშემცემის ეკონომია. ჩათის, როგორც სინქრონული კომუნიკაციის, ყველაზე დამახასიათებელ თვისება მისი სპონტანურობა, სისწრაფე და დინამიურობაა. ჩათის მონაწილეთა შორის პრიორიტეტო სარეგულბოის ის, ვისაც შეუძლია მინიმალური სიმბოლოს საშუალებით გადმოსცეს მაქსიმალური ინფორმაცია, რისთვისაც შეიძლება გამოყენებული იქნას როგორც იმპლი- ციდური, ასევე ექსპლიციდური ფორმები.

მოცემული კომუნიკაციის ტიპის ანალიზის შედეგად, ცასახანაღალიზებლად აღებული იქნა 50 ჩათის სესია) ჩვენ შევკვილია გამიყოთ ჩათის, როგორც სინქრონული კომუნიკაციისათვის დამახა- სიათებელი შემდევი ლინგვისტური თავისებურებები:

1 აკრონიმების ხშირი გამოყენება. აქ შესაძლებელია გამოიყოს შემდეგი ქვეჯგუფები: 1.1. აკრონიმები, რომლებიც პირველი ასოების შერწყმით მიიღება. მაგ.: ASAMOF –as a matter of fact; AFAIK – as far as I know; TIA- thanks in advance. 1.2. აკრონიმები, რომლებიც ასოებისა და ციფრების შერწყმის საშუალებით იღება. ასეთ შემთხვევაში ამოსავალი წერტილი ძირითადად მოცემული ციფრების ფონოლოგია/ფლერადობაა. მაგ.: B4N – by for now; B4 – before; CUL8TR – see you later.

2. შემოკლებული ფორმების გამოყენება. მაგ.: Dir. – Director; De.– defragmentation; Diff.– different; Acc – accountant.

3. სიტყვებს შორის აუცილებელი შუალედების გამოტოვება, რის შედეგადაც სიტყვები შერწყმულად იწერება. მაგ.: getconnection; staulance; autofmemory; email; database.

4. ინდებულების შერწყმა როგორც 'სმნებთან, ასევე არსებით სახელებთან. მაგ.: lockup; backup; offline; online;

5. ატიპობრივი აფიქსაცია. მაგ.: unarchive; untar; chatly;

6. კომუნიკაციის ექსპრესიული ფუნქცია გამომცემულია ემოციური ხატებითა, და დიდი ასოებით. დიდი ასოებით ბეჭდვა შეესაბამება ავტორის ინტენციას გამოხატოს გაბრაზება, ყვირილი ან სხვა ნეგატიური დამოკიდებულება საკითხის მიმართ, რომელიც განხილვის ობიექტია მოცემულ საკომუნიკაციო აქტში. ინტერნეტ დღეადღობით იძლევა საშუალებას გამოყენებულ იქნას როგორც სასენი ნიშნებით აგებული ემოციური ხატები, ასევე მსა ანიმაციური ფორმები.

ასე მაგალითად: სასუენი ნიშნებით აგებული ემოციური ხატების მაგალითებია: :- ბედნიერება; :- (სეულა; :-0 – გაოცება; :-1 – ინდიფერენტულობა; :-e – გაწიღება; :-< – დიდი გაბრაზება; :-D

- დიდი გაოცება; :-) – თქალის ჩაქერა. ხოლო ანიმაციური ფორმების მაგალითებია:

7. პუნქტუაციაური ნორმებისა და გრამატიკული ანოსტროფის გამოტოვება. გამონაკლისის წარმოადგენს მახილისა და კითხვის ნიშნები, რომლებიც ემოციური დატვირთვას ატარებს მოცემულ კონტექსტში.

8 ტლდერანტობა მართლწერაში დაშვებული შეცდომების მიმართ. აქ უპირანი იქნება მოვიყვანოთ ცნობილი ლინგვისტის დევიდ ბრუუერის მოსაზრება: “If you get a massage being in the chat from Davis Brewer, which has a spelling error in it, and it says compture instead of computer, you do not deduce that Davis Brewer cannot spell. What you say is he was typing very fast and he has not bothered to reread and correct it before sending” (ბრიუერის. 2000:35)

9. შემოკლებული გრამატიკული ფორმების გამოყენება. მაგ.: wanna; gonna;

10. როგორც განასაზღვრული ასევე განუსაზღვრელი არტიკლის გამოტოვება.

11. ინფორმული ფორმების გამოყენება. მაგ.: to CC; to email; to message; to Google;

12. ინტერნეტ-ნეოლოგიზმების ფართო გამოყენება. მაგ.: geeks nerds, phreaks; flame; mouse potatoes; screenagers; technobabbles ; snailmail;

13. დიქტიკური გრამატიკული ფორმების (I ; me; here; now; there;) გამოყენება, რაც დასწრების ეფექტს, ანუ „კომუნიკაციური სიახლოვეს“ ქნის. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთი დიქტიკური ფორმა, იქნეს დროისა და სივრცის ორგანოსმილებიან დატვირთვას. ასე მაგალითად “here”, რომელიც თანაბრად შეიძლება გამოიხატავდეს როგორც მოსაუბრის ვირტუალურ ადგილმდებარეობას (აქ, ჩათში) და ასევე მის ფიზიკურ ადგილმდებარეობას, და დიქტიკური “now”, რომელიც მოსაუბრის ჩათში ჩართვის მომენტსაც შეიძლება გამოხატავდეს და რეალურ დროსაც, რომელშიც ის იმყოფება. ამგვარად დიქტიკური “here” და “now” ნათლად გამოხატავს ვირტუალური კომუნიკაციის უნიკალურ თვისებას - შეთავსებს როგორც წერილობითი, ასევე ზეპირი მეტყველებისათვის დამახასიათებელი ფორმები.

14. თემატური ფოკუსის დისორიენტაცია. ამ შემთხვევებს ხშირად ჯგუფური დისკუსიის ტექსტებში უხვდებით. რომელიმე ფართო თემის (მაგ. - პოლიტიკური ფანეულობები) განსჯის დროს, ერთ-ერთი მოსაუბრე ისერის პროვოკაციულ რეპლიკას, რომლის თემატური ფოკუსი საკმაოდ შევიწროებულია, სადასკუსიო ჯგუფი იწყებს რეაგირებას ამ რეპლიკაზე, ეწინააღმდეგება რეპლიკის ავტორს და იმედროულად იფიქვებს თედაპირველი განსჯის ფართო პერსპექტივას. ამასთან, დისკუსიაში ჩაბმული ახალი მონაწილეების ცდა, დაუბრუნონ დისკუსიის მონაწილეები საწყის თემას, როგორც წესი, უშედეგოდ რჩება.

ინტერნეტ-კომუნიკაციის ტიპების განსაზღვრის დროს აღინიშნეთ, რომ მთავარი თვისება, რომელიც განასხვავებს სინქრონული და ასინქრონული ტიპის კომუნიკაციებს, დროის ფაქტორი გახლავთ. ასინქრონული კომუნიკაციის დროს მომხმარებელს იძლევა საშუალება დაგვემოს და შესაბამისად - არჩევანი გააკეთოს არსებულ ლინგვისტურ და პარალინგვისტურ ხერხებს შორის. მომხმარებელი არ არის დროში შესაძლებელი იმდენად, რამდენადაც ეძლევა საშუალება უპასუხოს

შეტყობინებას მისთვის მოსახერხებელ დროს. ამ შემთხვევაში, პირობებებიდან არა შეტყობინების მოცულობა, არამედ შინაარსი, რითაც ის უფრო მეტ სიახლოვეს იმდენებს ენის წყობით ფორმასთან, თუმცა ვერ ვიტყვით, რომ ახდენს მის სუსტ კოპირებას, იმდენად, რამდენადაც მასში შეიმჩნევა ზეპირი შეტყველებისთვის დამახასიათებელი თვისებებიც. მაგალითად, ემოციური ხატების, დეკორატიული ფორმების გამოყენება, დიალოგისათვის დამახასიათებელი რიტორიკა და მონაცემობა და ა. შ.

ასინქრონული კომუნიკაციის ერთერთ მაგალითს, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ელექტრონული მედიის არა იმიტილი წარმოადგენს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ელექტრონული მედიის შეიძლება ატარებდეს როგორც პრივატურ, ასევე საქმიანი კორესპონდენციის ხასიათს, რაც, თავის მხრივ, განასხვავებს ლინგვისტური ხერხების გამოყენებას მომხმარებლის მიერ. პრივატული ელექტრონული მედიის შეიძლება შეიცავდეს სინქრონული კომუნიკაციისათვის დამახასიათებელ ლინგვისტურ/პარალინგვისტურ ერთეულებს, იმდენად, რამდენადაც პრივატული მიმოწერა იმართება ნაცნობ ადამიანთა შორის, სადაც იმპლიციური წინადადებები პრესუპოზიციანად დაყრდნობით ადვილად დეკოდირდება მომხმარებელთა მიერ. საქმიანი მიმოწერა ხშირად სუბორდინირებული და მოითხოვს გარკვეულ ეტიკეტის ნორმების დაცვას, რაც მომხმარებლის ლინგვისტურ არჩევანზე ახდენს უშუალო გავლენას. მოცემული ტიპის კომუნიკაციურ აქტის ლინგვისტური თავისებურებების გამოსავლენად დამუშავებული იქნა 50 საქმიანი შინაარსის ელექტრონული კომუნიკაციის - ემილიის მაგალითი. ელემენტის შედგენად მიღებულია შემდეგი შედეგები:

1. შეტყობინება იწყება და მთავრდება მოცემული ენისათვის ნისკლები, აპრობირებული ფორმებით. ამ თვისებით ელექტრონული მედიის მსგავსებას ავლენს ჩვეულებრივი წყაროს ფორმასთან; მაგალითად: ინგლისური ენისათვის ტიპური ელექტრონული მედიის დაწყება და დაბოლოება შემდეგი ფრაზებით: **Dear +სახელი/Sir/Mr.+სახელი/Mrs.+სახელი** და **Best Regard**; ქართულისათვის - **ბატონო/ქალბატონო+სახელი** და **პატივისცემით მომხმარებლის სახელი**;

რუსულისათვის **Уважаемый/и+სახელი** და **С уважением+მომხმარებლის სახელი**. თუმცა, ინგლისურენოვან მედიებში თავს იჩენს ელექტრონული კომუნიკაციისათვის დამახასიათებელი ლაკონურობა და ამგვარად, ხშირად შეტყობინების შემოკლებული დაბოლოების ფორმები: **Regards**, ან **BR(Best Regard)**; **Sincerely** - ნაკლებად **Sincerely yours-ისა**; **Cordially** - ნაკლებად **Cordially yours-ისა**;

2. ტექსტის მოცულობა განასაზღვრულია. ტექსტი, ცხადია, ლაკონური უნდა იყოს, მაგრამ ნაკლებად მისასაღმკვლელია შემოკლებული ფორმების გამოყენება (აკრონიმები, აბრევიატურები, შემოკლებული სიტყვები).

3. ნაკლებადაა დამახასიათებელი დამატებითი ნეოლოგიზმების გამოყენება.

4. ყურადღება ექცევა როგორც ორთოგრაფიული, ასევე გრამატიკული ნორმების დაცვას, თუმცა, უპირატესობა ენიჭება მარტივ გრამატიკულ ფორმებს.

5. გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ბუნდოვანების შემთხვევაში, განსხვავებით სინქრონული კომუნიკაციისაგან, სადაც გაუგებარი ფრაზის გარკვევა იმწუთშივე ხდება ორივე მონაწილის დასრულების გამო, რსულდება კომუნიკაციის წარმართვა. ამიტომ, ელექტრონული მედიის გაგზავნის წინ, სასურველია, გამოირიცხოს ორასურთხეობა და რაც შეიძლება გამჭვირვალე გახდეს შეტყობინება. უნდა გვახსოვდეს, რომ საქმიანი მიმოწერა, განსხვავებით პრივატულიდან, ხშირად უცნობ, სხვადასხვა სოციალური წარმოშობისა და კულტურის ადამიანებს შორის იმართება (მაგალითად, უცხოურ ოფისში მიმუშავებ ქართულენოვან მუშაკსა და მის უცხოელ კოლეგებს შორის).

6. თემატური ხასი ორიენტირებულია. მიუხედავად იმისა, რომ კომუნიკაციის ამ ტიპში შეიძლება ნართული იყოს ორზე მეტი ადამიანი, მონაწილეები ცდილობენ არ დაარღვიონ თემატური ფოკუსი.

7. იმიედ-კორესპონდენცია ამუშავებს ორ საწინააღმდეგო ტენდენციას პუნქტუალისთან მიმართებაში. ერთი მხრივ, პუნქტუალის ნიშნები, განსაკუთრებით მიმდებარე, იგნორირებალი (ძალისხმევის მინიმალისთვის პრინციპი), მეორე მხრივ, შეიმჩნევა სემანტიკური და პრაგმატული დანიშნულებით პუნქტუალური ნიშნების - ტირეს, ორმაგი ტირეს, ორწერტილის, ბრჭყალების, ფართო გამოყენება (სემანტიკური კომპენსაციის პრინციპი), რაც ინტონაციური და შესაბამისად, სემანტიკური ვაკუუმის ამოყვანისთვის არის გამოიწვეული.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ინტერნეტ-კომუნიკაციების დროს სასურველია გაითვალისწინოთ საუბრეთაოდ აღიარებული წესთა ნუსხა, რომელსაც, „ნეტეტიკა“ ეწოდება. ეს გახლავთ გარკვეული სახის ელექტრონული სახელმძღვანელო (E-guide) სოციალური ურთიერთობის და ელექტრონული კომუნიკაციისათვის. ქვემოთ მოყვანილი ელექტრონული მედიის „ნეტეტიკის“ და ჩათვის „ნეტეტიკის“ შედარებით ანალიზს მივყავართ დასკვნამდე, რომ სინქრონული კომუნიკაციის დროს, აქცენტი გადატანილია ქსელში მისაღებ ქცევის ნორმებზე (Show respect, Reply in a courteous manner, Don't be offensive; Ask questions in a courteous manner), ხოლო ენობრივი ფორმების სწორ

გამოყენებასა და მართლწერას ეურადლება ნაკლებად მახედლება. რაც შეეხება იმეილის ნეტუეტს (ასინქრონული კომუნიკაციის ტიპი), მასში მოცემული წესთა ნუსხა აერთიანებს როგორც წარმატებულ საკომუნიკაციო აქტისათვის აუცილებელ გრამატიკულ მაქსიმუმს ანალოგებს (Don't be wordy; Don't be vague; Assume the recipient knows the background), ასევე, გრამატიკული და ორთოგრაფიული ნორმების დაცვის აუცილებლობის მოთხოვნებს (Correct punctuation marks and grammar; Check your spelling; Don't overdo with abbreviations and acronyms; Layout message for readability).

Email Netiquette rules

1. Don't arouse interest and curiosity;
2. Don't Be wordy;
3. Don't respond without giving context;
4. Don't be vague or general;
5. Don't be over-familiar with the recipient;
6. Assume the recipient knows the background;
7. Correct punctuation and grammar;
8. Layout message for readability;
9. Check your spelling! If you do not know how to spell something, look it up;
10. Acronyms, abbreviations, and emoticons are OK within reason but do not overdo it.

Chat Netiquette Rules:

1. Show RESPECT to other people;
2. When entering a chat room for the first time, be cool and try to get the 'feel' of the room and the people in it before you jump right in.
3. Remember that you are not anonymous. All chat servers are capable of capturing your IP (email address);
4. Remember that chat is not private;
5. Address each post to the party to whom it is directed.. Posts which are not addressed to anyone sometimes are not answered;
6. Reply to any post directed to you in a courteous manner;
7. Use bolding and/or caps for emphasis only;
8. If you have questions, ask away, but in a courteous manner;
9. If someone arrives who is being offensive, ignore that person;
10. It is acceptable to give your email address to others, and to ask others for theirs

როგორც მოგეხსენება, ადამიანთა ეერბალური ქცევა სტრუქტურულ ასროვნებაზეა აგებული. საოუეულათად ცნობლია, რომ სტრუქტოიები იწვევენ ქცევის მაკრად ფოქსოიებულ მოდელებს, ე.წ. "პატერნებს" (ჩალდინი, 2009:13). ასეთი სტრუქტოიული ქცევის ან რეაქციის უპირატესობა მის აეტომატიზმში დეეს, რაც საშუალებას აძლევს ინდივიდს – დაზოგოს თავისი დრო, ენერგია და გონებრივი პოტენციალი კონკრეტულ სიტუაციაში და ამასთან, მიიღოს მაქსიმალური რეზულტატი. სწორედ ამიტომ ადამიანი, სოციალური და სიტუაციური კონტექსტიდან გამომდინარე ირწევს იმ მისაღებ ეერბალური თუ არაეერბალურ ქცევის ფორმებს, რომელიც ადვილებს კომუნიკაციის დამიარებას, და მის წარმატებულ წარმართვას. მაშასადამე, სოციალური და სიტუაციური კონტექსტი გადამწვეეტ როლს თამაშობს კომუნიკაციური აქტის ფორმირებისა და წარმართვის პროცესში, იმდენად, რამდენადაც, სწორედ ის განაპირობებს მომხმარებლის მიერ ელექტრონული კომუნიკაციის კონკრეტული მეთოდის შერწევას და შემდგომში, მისი განხორციელების დროს, ამ კომუნიკაციის მეთოდის მომხმარებელთა აბსოლუტური უმრავლესობის მიერ აღიარებულიმიდებული ეერბალური ქცევის ნორმების დაცვას შემოთ ხსენებული საკომუნიკაციო აქტის წარმატებით ნატარების მისნით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბრიუერ 2000: Brower D. «Electronic Discourse». UK:Longman.
2. კრისტალ 2006: Crystal D. «Language and the Internet». Cambridge University Press.
3. ჩალდინი 2008: Чальдини Р. «Психология Влияния». Изд.г «Питер» Санкт Петербург.
- 4.ჰოლიდეი 1999: Holliday «Challenging Questions about E-mail for Language Learning». *ESL magazine*.2 (2).

Zeinab Gvarishvili (Batumi)

**The Role of Social and Situational Context in Formation and Proceeding
Of Computer Mediated Communication**

The present paper deals with the analyses of the role of social and situational context in computer mediated communication. The aim of the research is to define linguistic peculiarities of synchronous as well as asynchronous computer mediate communication and to reveal the reasons of emergence of both linguistic as well as paralinguistic differences and divergence between the two.

On the bases of the research, we can prove that, social and situational contexts play crucial role in the process of formation and further proceeding of computer mediate communication, as it defines the choice of particular linguistic/paralinguistic means and ensures successful communication between participants of both types of communication.

ტექსტისა და დისკურსის ერთობა და განსხვავება
მნიშვნელობისა და განსხვავების ლინგვისტიკური

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ლინგვისტიკის ერთი ჯგუფი ტექსტად მიიჩნევს ერთ სიტყვას, სათაურს, ფრაზას, წინდადებას, წერდს, დეკლემს, ცნობას, ამონის პროგრესს, ანექტას განცხადებას, შესტს, მიმოიკას და სხვა სახის არამხატვრულ ტექსტის ნიმუშებს. მეორე ჯგუფის აზრით კი, პროფესორ ვლადიმერსერტიას სიტყვებით რომ ვთქვათ, ტექსტის ლინგვისტიკის საგანი არის ტექსტი, ხოლო ტექსტი არის უხვადღესი დონის ენობრივი სამეტყველო, ერთეული, რომელსაც აქვს საკუთარი თემა, გრაფიკული სახე, სტრუქტურული და სემანტიკური მთლიანობა, აზრობრივი დამთავრებულობა და საკომუნიკაციო დანიშნულება. ტექსტის ქვედა სტრატეგია ორი მეტატექსტი, ზედსაღწერის მანიფესტაცია აზრობრივი დამთავრებულობა. ტექსტის კატეგორიები: გაბმულობა, თანმიმდევრობა, მოვალეობა.

ტექსტი-textus-ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს, აგებას, ქსოვას, დაწვას. ყველაზე მოკლე განასაზღვრება მოგვცა პელიდიმი "Text is language in use". ტექსტის უსოგადესი მახასიათებლის გამოყოფაში ("Text is language in use") განაპირობა იმ კონცეფციითა ჩამოყალიბება, რომელშიც პროცესუალობა და შესაბამისი სამეტყველო მოქმედება მიჩნეულია ტექსტის რეალურად ასპექტებად. ს. ტურავეს მიერ დაჯგუფებული კონცეფციები, რომლებშიც აქცენტირებულია პროცესუალობა (II ჯგუფი) და ტექსტის კომუნიკატურობა (III ჯგუფი). შეიძლება ითქვას, წარმოადგენს ერთი თვის "ტექსტის არის ენა მოქმედებაში" ორ მხარეს. უფრო სუსტად ტექსტის ასეთი დინამიკური გაგება გულისხმობს ორ ურთიერთგანსაზღვრულ ასპექტს: საკვლევი ობიექტისადმი მიდგომაში-ტექსტის პროცესუალობას და ტექსტის კომუნიკატურობას. ეს ორი ასპექტი მიუხედავად მათი სტრუქტურულ-სემანტიკური და პრაგმატული პარამეტრების განსხვავებულობისა, წარმოადგენს ენობრივი ფუნქციონირების საფუძველს, მისი არსებობის განსაზღვრელს. ეს ორი ასპექტი ტექსტის ის ძირითადი დინამიკური ნიშნები, რომლებიც განასხვავებენ ტექსტს სხვა ენობრივი ერთეულებისაგან.

ამ საკითხებზე პირველი ნაშრომი გამოაქვეყნა პარისში 1952 წელს-"Discourse Analysis" სადაც ტექსტის სინონიმად გვხვდება დისკურსი. Discourse-ლათინურად Discursus ნიშნავს "მსჯელობას, დისკურსული აზროვნება, ეს არის განსჯით, თანმიმდევრული მსჯელობა, რომლის დროსაც ყოველი მომდევნო აზრი ლოგიკურად გამომდინარეობს წინამდებარისაგან. აქაც-ტექსტის დისკურსის განსაზღვრებისას ლინგვისტთა ჯგუფი ორად გაიყო. ერთნი მიიჩნევენ მათ ერთმანეთის სინონიმად, მეორენი კი არა.

ბალზედ საინტერესო მოსაზრებას გეთავაზობს "ტექსტისა და დისკურსის" გასამიჯნავად პროფ. ვ. ფურცელაძე. ტექსტი უმეტეს შემთხვევაში ისმარება წერილობითი წარმონაქმნის, ხოლო "დისკურსი" სუბიორი, დიალოგური მეტყველების აღსანიშნავად. "ტექსტის" გამოცალკეება უმეტესად "სუბიორი-წერილობითი" ოპოზიციის ფონზე ხდება, მაგრამ ზოგჯერ იგი იღებს მენტალური-მატერიალისებულ მიმართულებების სახეს. ასეთ შემთხვევაში "დისკურსი" განიმარტება როგორც ენობრივი გამოთქმის აქტი. "ტექსტი" როგორც მატერიალისებულ (ეგზობლურ) "დისკურსი", "ლიტერატურული დისკურსი" ნიშნავს არა მატერიალისებულ წარმონაქმნს, არამედ მის მატერიალურ სტრუქტურას. ჩვენ ვისიარებთ იმ აზრს, რომ საჭიროა ტექსტის ლინგვისტიკის გამოიჯნა დისკურსისთვისაგან და განსაკუთრებით აუცილებელია მაშინ, როცა უნდა ვინა პლანზე წამოიყვება წერილობითი კომუნიკაციის ძირითადი ერთეულის, ტექსტის სპეციფიკის დადგენა, მისი სტრუქტურის აღწერა და სტატუსის განსაზღვრა. (ვ. ფურცელაძე 1999)

ტექსტისა და დისკურსის თითქმის ერთნაირ განსაზღვრებას გეთავაზობს დ. კრისტალი-კემბრიჯის ენის ენციკლოპედიაში და ჯ. რიჩარდსონის გამოყენებით ლინგვისტიკის ლექსიკონში: "A general term for examples of language use, i.e. language, which has been produced as the result of an act of communication. Whereas grammar refers to the rules a language uses to form grammatical units such as clause, phrase, a sentence, a discourse refers to larger units of language, such as paragraphs, conversations and interviews. Sometimes the study of both written and spoken discourse is known as Discourse analysis. Some researchers, however, use discourse analyses to refer to the study of spoken discourse and text linguistics to refer to the study of written discourse".

Discourse analysis deals with:

- a) how the choice of articles, pronouns, and tenses effects the structure of the discourse

b) The relationship between utterances in a discourse

c) The moves made by speakers to introduce a new topic, change the topic, or higher role relationship to the other participant.

აქ როგორც ვხედავთ, ტექსტი განიხილება, როგორც ფრაზებისა და წინადადებების თანწყობა პარაგრაფებად, ხოლო დისკურსი, მათი თემატიკურობის რეკონსტრუქციად; დისკურსული ანალიზი კი ეხება იმის კვლევას, თუ რა გრამატიკული კატეგორიებით გადმოიცა დისკურსის სტრუქტურა და გამოხატულებების შორის კავშირი რთვი მიდევნა ან თუ იმ სახის დისკურსში.

შემოდინებული კომპლემის დასაუსუტებლად შეივსწავლეთ ცნობილი ენათმეცნიერების - ლინისა და შორათის, ფოსტოლტისა და ფაულერის, დევიდ ბირისა და გაი ქუქის კვლევანი, რომლებიც ხასგანმით აღნიშნავენ, რომ კომუნიკაცია მოიცავს არა მარტო მესიჯს (გზავნილს) და ტექსტს არამედ აუტორსა და მკითხველს (addresser and addressee) შორის ურთიერთობას და აგრეთვე მათ უშუალო სიტუაციურ კონტექსტს. ამდენად იგი არის ინტერპერსონალური და ურთიერთდამოკიდებული ბუნების; აგრეთვე მას აქვს სასოგადოებრივი მიზნები. დისკურსი უნდა ახასიათებდეს არა მარტო ჩვეულებრივ საუბარს და მის კონტექსტს, არამედ წერით კომუნიკაციებს მწერალსა და მკითხველს შორის. აქედან გამომდინარე ტერმინები ლიტერატურული ან ნახატული დისკურსი, დისკურსის საშუალო და სხვა. თავისი ამ ფართო გაგებით დისკურსი მოიცავს ტექსტს მაგრამ ეს ტერმინი ტექსტს და დისკურსი არა რის ყოველთვის ადვილი გამოსარჩევი ერთმანეთისგან და ხშირად ხინონიმურადაც გამოიყენება.

თუ შეიარსა თუ წერით კომუნიკაციასზე გაეკუთებთ აქცენტს, მაშინ ის ალტერნატიული ხდება ნებისმიერი წერითი ტექსტისა, არალიტერატურული დისკურსი, დრამატული, ფილოსოფიური, და სხვა კანონებისთვისაც.

ფუსილტის მიხედვით დისკურსი უფრო ფართო გაგებით გამოიყენება. დისკურსი მასთან გადმოსცემს სასოგადოებრივ და ინსტიტუციონალურ დისკურსულ დისკურსებს, ან იდეოლოგიებს. ამგვარად, ჩვენ შეიძლება ვისაუბროთ რელიგიის, განათლების, სამართალმცოდნეობის, მედიცინის და ა.შ. დისკურსზე.

(Foucault-the archeology of knowledge-1972).

ძალზე საინტერესო მოსაზრებებს გეთავაზობს გაი ქუქი; იგი ცდილობს გამოარჩიოს ყველა ტიპის დისკურსის განმასხვავებელი თვისებები სქემატასთან მიმართებაში. სქემატა (სქემა) წარმოადგენს კულტურულ კონსტრუქციას, სასაუბრო საშუალებებს, სადაც სასოგადოება ავებს და ახასიათებს თავის რეალობას. ტექსტი განიხილება ამგვარი დისკურსების გადმოცემის საშუალებად, სადაც ხდება სქემატების რეორგანიზება.

ასეა თუ ისე, ტექსტისა და დისკურსის გამოჩენა, ალბათ, ისევე არის შესაძლებელი, როგორც ტექსტის კატეგორიების: კომუნიკისა და კომუნიკატული, დინამიზმისა და პროცესულობის, ნეშთის, როგორც ტექსტის დინამიზმისათვის, ტექსტი წარმოადგენს ენობრივ ერთეულს, რომელიც დასრულებულ ასრობრივ ბმულობას წარმოადგენს თავისი სიტუაციური კონტექსტით, რადგანაც თუ ტექსტად მივიჩნეთ, ისეთ მინიმალურ ერთეულებს, როგორცაა: "Keep off the grass", "Keep left", "Keep out", "Danger", "Ramp Ahead" და ა.შ. მიუხედავად მათი გასაგები შინაარსობრივ-ასრობრივ დატვირთვისა თუ მათ საჭირო კონტექსტში არ განვიხილავთ წარმოიშვება პრობლემა და ენახაუთ, რომ ეს პრობლემა არ არის ტექსტის სიგამქვე და ზომაზე დამოკიდებული, არამედ კონტექსტზე.

განვიხილოთ ნიშანი "Ramp Ahead" როცა მანქანით მგზავრობთ და წინ ამ ნიშანს დაინახაუთ, თქვენ გაიგებთ მას, როგორც გაყრთხილებას და გონივრული იქნება თუ შეანელებთ სეღას. ანუ თუ ამ საგზაო ნიშანს განვიხილავთ შესაყერის კონტექსტში, მაშინ სწორი კომუნიკაცია დამოკიდება ადრესანტსა და ადრესატს შორის.

ახლა დაეუშვათ, რომ თქვენ დაინახაუთ იგივე საგზაო ნიშანი სუენიერების კოლექციონერთან; რათქმუნად თქვენ კულაინდებურად იცით რას ნიშნავს ეს სიგნალი, მისი კომუნიკაციური ღირებულება თქვენითვის დაკარგულია, რადგან თქვენ აღარ საჭიროებთ მისი ძირითადი მნიშვნელობით მოქმედებას.

ამ მაგალითიდან გამომდინარე, ჩვენ შეგვიძლია დაეასკენათ, რომ კონტექსტის გაუცხოებისას ტექსტი კარგავს თავის პირვანდელ კომუნიკაციურ ღირებულებას და ეს არის ტექსტის მთავარი ბუნება.

რაც შეეხება დისკურსის თვისებას, ეს არის ტექსტის აქტივაციის პროცესი თავის კონტექსტულ-ლურ მიმართებაში. სხვანაირად რომ ვთქვათ-ტექსტის კონტექსტუალიზაცია ფაქტობრივად ავტორისა თუ მოსაუბრის განსარჩევი გზავნილის (ანუ პრაგმატული ინტენციის) ინტერპრეტაციაა მკითხველისა თუ მსმენელის მიერ. ამ მიმართებაში ტექსტი წარმოადგენს დისკურსით ნაკარხაზე

პროდუქტს, რომელიც თავის მხრივ განიხილება როგორც პროცესი. (პ ვერდონკი. სტილისტიკა. ოქსფორდი. 2006).

ამიტომაც არის ტექსტის დისკურსი პროცესუალური, ასოციაციური დონის ერთეული და პრაგმატიკის სფერო, ხოლო თავად ტექსტი (წერილი თუ სუბირი) ამ დისკურსის განმარტებელი მატერიალური საფუძველია, რომელიც მიმდინარეობს ვერბალურ დონეზე და მას შესწავლის შესაძრტია.

ამგვარად, გაეზიარებოთ ისევე ვერდონკის მსჯელობას და ვიტყვი, რომ ვერბალურ-ფორმალური მნიშვნელობები-ტექსტის სემანტიკურ-სინტაქსური გაფორმება სემანტიკისა და სტილისტიკის სფეროა, ხოლო კონტექსტუალური ტექსტის პრაგმატული ინტენციის დისკურსი მიეუთვნება ლინგვისტურ პრაგმატიკას. აქედან გამომდინარევა ალბათ, ისიც, რომ ტექსტის ლინგვისტისათვის ტექსტი არის წინადადებათა ასრობრივი ერთობლიობით დაკავშირებული ენობრივი ერთეული, რომელსაც გაანინია კოპეზია და კოპერენტულობა, დინამიზმი და პროცესუალობა; სადაც ყველაფერი პირდაპირ არ არის ნათქვამი, სადაც პრაგმატული ინტენცია საძიებელია და მისი მართებულად წვლიმის შემთხვევაში ხდება მხატვრული ხატის კონსტრუქცია ანუ პრაგმატული ინტენცია ესოტერიკაცია. რასაც არამხატვრული ტექსტი მოკლებულია არამხატვრულ ტექსტში "ინფორმაცია შეტუბინების დონეზე" წყდება, არაფერია საძიებელი და მასში მარადიული თემები გადაწყვეტილია ანუ "ფაქტები ქმნიან არგუმენტ"-მხატვრულ ტექსტსში კი მარადიული თემები (სიყვარული, მგობრობა, სამშობლოს სიყვარული, საყვდილ-სიყოფხლე) დღემდე მრავალნაირად არის გადმოცემული და ინტერპრტირებულიც; რაც უფრო მეტია ინტერპრტირების რაოდენობის შესაძლებლობა, მით უფრო მაღალმხატვრულია ტექსტი; მით უფრო საინტერესოა მისი დისკურსული ანალიზი, რადგან მარადიული შევითხუბს: ვინ. რა. სად, როდის. როგორ, რატომ. შეიძლება გავეცეს მეტად საინტერესო პასუხები. ნიცქეს სიტყვებო, რომ ჩვენიველით "წყენ გვაქვს სელოვნება. რათა არ დავიბრუნებოთ რეალობისკენ." რა თქვა უნდა ეს იმას არ ნაშნად. რომ მხატვრული ტექსტი მოწყვეტილია რეალურ სამყაროს. პირებით. მასში "ფაქტები ქმნიან ფონს" და რეალური სამყარო ავტორის დისკურსით გააზრებული, და ევრბალიზებული იდუფე იმის საშუალებას, რომ გაეზრდნოთ ერთმანეთისგან ტექსტი და დისკურსი. მიუხედავად იმის, ფილოსოფოს პირის სიტყვები: "The word or sign which man uses is the man himself. Every თავი is a sign, which in conjunction with the fact that the life is a train of თავი, proves the man is a sign... my თავი is the same way. of myself for man is the თავი!" (სებოკი, 1936).

ამდინაზ რაობის გახსნისათვის, მისი ნახატის წევრბათვის. კი ნახატის ევრბალურად უნდა იქნას რეალიზებული, ამიტომ პირის ეს თქვა "თავი is the თავი" იმდენი ჩინობისადაც შევცვლა პროფსორმა რუსუდან ენუქიძემ შემდეგნაირად "თავი is the თავი".

ამდინა. საუბრით ვეზრბობთ ვერდონკის იმ მსჯელებს, რომ "თითხლოერი მნიშვნელობები, რომლებიც კონსტრუქცია ტექსტის ენაში და ანალიზზე დამოკიდებულია მხოლოდ თუ მკითხველის კონტექსტისაგან. სემანტიკის სფეროა. ხოლო დისკურსი ენა, რომელიც დაიწყებულია შესაბამის კონტექსტში ტექსტის დეკოდირებისათვის-პრაგმატიკის სფეროა. პრაგმატიკის მნიშვნელობა არ არის სემანტიკური მნიშვნელობის ალტერნატივა არაფერ მათი დაცხვენა. კონსტრუქტორულია, რადგან იგი გამოიყენება სემანტიკური მნიშვნელობის კონტექსტთან ურთიერთობისათვისში.

ამგვარად, ჩვენ ვევიკობთ, რომდინამდე გავეციოთ პასუხი კოხვას, თუ რა არის ტექსტი და დისკურსი, მათი ურთიერთობის საზღვრული მიმართებები და განსხუვეტები. რაცაც თანამედროვე ლინგვისტიკა ასე გულდასმით იყვევება, იყვევს და იმედა მობეალშიც ბევრი საინტერესო ნაშრომი მიქვლნება ამ საკითხებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გოცირიყე 1988: გოცირიყე დ. ყრბაული ტექსტების ტიპოლოგიკაციისა და ინტერპრტაციის პრინციპები. თსუ.
2. დევილიყე 1999: დევილიყე ნ. თხრობითი დინამიკის მიმართება კოპეზია-კოპერენტურობისთან საენათმეცნიერო ძიებანი. IX. თბილისი.
3. ენუქიძე 1990: ენუქიძე რ. ლინგვისტური პრაგმატიკა და მხატვრული ტექსტის პროცესუალობა. თსუ.
4. ენუქიძე 2009: ენუქიძე რ. შესაძლებელია თუ არა დისკურსის ნაწილობრივი ფორმალურიზაცია მხატვრულ ტექსტში.
5. სურგია 1989: სურგია ე. ტექსტის ლინგვისტიკა. თბილისი.

6. ფურცელაძე 1998: ფურცელაძე ვ. ტექსტი, როგორც ენობრივი მოვლენების წერილობითი განცხადება. თბილისი.
7. შენგელაია 1987: შენგელაია ნ. ტექსტის კლინიკისტიკის პრობლემები. თსუ.
8. ვერდონკი 2006: Verdonk Peter. Stylistics. Oxford.
9. ლიჩი, შორტი 1981: Leech and Short. Style in Fiction.
10. ბერჩი 1989: Birch David. "working effects with words"
11. კუკი 1994: Guy Cook. Discourse and literature: Oxford.
12. ფუკოლტი 1972: Foucault. The Archeology of knowledge.
13. რიჩარდსი 1993: Longman Dictionary of Applied linguistics. E d. by J. Richards.

Nino Dvalidze (Batumi)

Text and Discourse Cross- definitional Relations and Differences in Linguistics

This scientific research deals with the issues defining the text and discourse differently.

A great majority of linguists consider that formalization of discourse is impossible as it belongs to the system of superverbals (i.e. associative) categories. But at the verbal level there should exist linguistic units (verbal signals) that contribute to the realization of discourse.

Interrelation of text and discourse and their functional loading can be defined as follows: those formal meanings that are coded in the language of text belong to the sphere of Semantics, whereas the language of discourse that is used to decode text is the sphere of Pragmatics. Pragmatic meaning is not, we should note, an alternative to semantic meaning, but complementary to it, because it is inferred from the interplay of semantic meaning with context.

The actuality and novelty of the given research is stipulated by necessity to come to final decision what the text and discourse are for linguists; And to show the superiority of the view which is based on the famous linguist Peter Verdonk's works.

ფრაზული ზმნები ბრიტანულ და ინგლისურენოვან ქართულ გაზეთებში

ფრაზული ზმნა წარმოადგენს ინგლისური ენის ძალიან დამახასიათებელ და მნიშვნელოვან ნაწილს. იგი შედგება სმინისა და ერთი ან ორი ნაწილაკისაგან. ნაწილაკი შეიძლება იყოს ზმნიზუ- და, წინდებული ან ნებისმიერი სიტყვა, რომელიც ასრულებს ზმნიზუდის ან წინდებულის ფუნქციას. ფრაზული ზმნები განსაკუთრებით ტიპურია სასაუბრო ენისათვის და არასალიტერატურო მეტყველებაში უფრო მეტად გამოიყენება, ვიდრე ლათინური წარმოშობის შესაბამისი სინონიმები. ფრაზული ზმნის მნიშვნელობა სწავლებრივი ზმნის მნიშვნელობაზე უფრო შთაბეჭდილი და ემოციურია. ფრაზული ზმნები და მათი სახელადი დერივატივები შეადგენენ ინგლისურ ენაში შექმნილი ახალი სიტყვების მნიშვნელოვან ნაწილს.

ინგლისური ენის მატარებელი ადამიანი მეტყველებაში უპირავე ფრაზულ ზმნას იყენებს. მისი საუბარი ფრაზული ზმნებით უფრო თავისუფალი, მოსახერხებელი და დახვეწილია. რაც შეეხება უცხოელს, ის ისეთ კონტექსტშიც კი იყენებს ერთსიტყვიან ლათინურსიტებს, სადაც ფრაზული ზმნა უფრო შესაფერისია. ენის შესწავლა უცხოელისათვის და ენის მატარებლისათვის ბუნებრივია, რომ სრულიად განსხვავებული და თავისებურებით გამოირჩეული პროცესია. ენის მატარებელი ენას სწავლობს არა მარტო სახელმძღვანელოდან და სასწავლებლიდან, არამედ თვით საზოგადოებიდან. ეს ფაქტორი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს იმ გარემოებაზე, რომ ენის ისეთი რთული ერთეულები, როგორიცაა ფრაზული ზმნები უფრო ძნელი შესასწავლია უცხოელისათვის, ვიდრე ენის მატარებლისათვის. უცხოელი ყოველთვის სწავლობს სიტყვების პირდაპირ მნიშვნელობას და მისთვის რთულად აღსაქმელი და დასამახსოვრებელია ზმნებისა და ნაწილაკების კომბინაციები, რომლებიც უმეტეს შემთხვევაში თავისი მნიშვნელობისაგან განსხვავებულ შინაარსს გვაძლევს. ეს განაპირობებს იმ გარემოებას, რომ ენის მატარებელი გაცილებით ინტენსურად იყენებს ფრაზულ ზმნებს, ვიდრე უცხოელი.

ენის მატარებლისათვის ფრაზული ზმნებით საუბარი გაცილებით უფრო მარტივია, ვიდრე მათი სინონიმური ლათინური წარმოშობის სიტყვებით. ენის ეს უცნაური ერთეული იმდენად სპეცი- ფიკური, ტიპური და სისხლხორცეულია ინგლისურისათვის, რომ ფაქტობრივად ფრაზული ზმნებით საუბარი უფრო დახვეწილი, ლაკონური და მარტივი მოსასმენი და აღსაქმელია ინგლისურენოვანი საზოგადოებისთვის. რაც შეეხება უცხოელებს – პირიქით, ზმნურ-ნაწილაკიანი კომბინაციები მათთვის რთული გასაგები და შესასწავლია.

საინტერესოა, გამოიყენება თუ არა აქტიურად ინგლისური ენის ეს დამახასიათებელი და სრულყოფილი საუბრის აუცილებელი ელემენტი პრესაში. რა რაოდენობით? როგორი ტიპის ფრაზული ზმნები და რატომ? ბრიტანული გაზეთების – "The Independent", "Daily Telegraph" და ინგ- ლისურენოვანი ქართული გაზეთების: "Georgian Times", "The Messenger", "Real Estate", "Georgia Today", "Week Business News" სტეადასხვა ნომრების განხილვის შედეგად მივიღეთ ძალიან საინტერესო სურათი.

"The Independent"-ის ერთ-ერთი გამოცემის 23 სტატიაში მოლიანად აღმოჩნდა 220 ფრაზული ზმნა, რაც საშუალოდ თითოეულ სტატიაში 10-11 კონსტრუქციას უდრის, ხოლო ქართულ "Georgian Times"-ის 27 სტატიაში მხოლოდ 61 ფრაზული ზმნა შეგვხვდა, ანუ თითოეულ სტატიაში 3 ფრაზული ზმნაც კი არ გამოიღის.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბრიტანულ გაზეთებში ძირითადად გვხვდება უზუალიზებული იდიო- მატური და პირდაპირი ფრაზული ზმნები. შესაბამისად, შედარებით ნაკლებია ოკაზიონალური იდიომატური კომბინაციები. სტატიებში რამდენიმეჯერ სათაურშიც იყო გამოყენებული ფრაზული ზმნები:

- Bodies piled up on Beaches as people Searched for relatives
- Why do these disasters always dump on the poorest?
- The company has laid down strict procedures
- Something funny is going on
- The plan fell through at the last minute
- Dog licences have been done away with (ინდიფენქენი2004.27/12 2005.7/2,2005.5/3,2005.5/5)

ყველაზე მეტი ფრაზული ზმნა – 29 დაფიქსირდა ერთგვერდიან სტატიაში. სტატიის ავტორის მიერ ძირითადად გამოყენებულია ასპექტუალური ფრაზული ზმნები, აქედან თავისთავად გვაქვს საწყისი, განგრძობითი და სრული ასპექტუალური ფრაზული ზმნები. გვხვდება ასევე უზუალიზებუ-

ლი იდომატური ფრაზული ზმნებიც, როგორცაა put on, get up, look for, account from (ინდიფინდენთი 2005:203). სტატიაში რადენიმე ადგილას გამოყენებულია ერთი და იგივე ზმნისა და სხვადასხვა ნაწილაკის კომბინაციები, რაც შინაარსთა განსხვავებულობით არის განპირობებული.

ერთ-ერთ სტატიაში გვხვდება ოკაზიონალური იდომატური ფრაზული ზმნები: mix up (in) involved in something secret or illegal. (ოქსფორდის 2003: 796) ხოლო რაც შეეხება ფრაზული ზმნას pop up სტატიაში გვხვდება ლექსიკონში აღნიშნული არასადიეტარტური მნიშვნელობით – appear, especially in unlikely places, when one is unexpected (informal)(ოქსფორდის 1993:587). ერთ-ერთი ფრაზული ზმნა bang up სლენგის მნიშვნელობითაც კი გვხვდება: make somebody pregnant. ეს მიანიშნებს ფრაზული ზმნების სხვადასხვა მიმართულებით (იდიომი, სლენგი, ჟარგონი და ა. შ.) გამოყენებაზე (ოქსფორდის 2003:796)

ფრაზული ზმნების ყველაზე მცირე რაოდენობა – ორი ზმნურ ნაწილაკიანი კონსტრუქცია – retire from, arise from – შეგვხვდა ერთი ძალიან პატარა მოცულობის სტატიაში. აღსანიშნავია ასევე, რომ რაც უფრო დიდი მოცულობისაა სტატია, მით უფრო მეტი ფრაზული ზმნაა გამოყენებული, მაგრამ ერთ 20 ხაზიან პატარა სტატიაში აღმოჩნდა 14 ფრაზული ზმნა: shake up, wake up, come in, walk along, get down, fall over, get out, flush away, take out, rise up, wash away, sweep away, go for, block off, რაც ნიშნავს, რომ ყოველ მეორე წინადადებაში გამოყენებულია ფრაზული ზმნა (ინდიფინდენთი 2005:273)

რადენიმე სტატიაში გვხვდება ისეთი ფრაზული ზმნები, რომლებიც ძალიან არაფორმალური ნიშნელობისაა, მაგალითად:

rip off - cheat	take off - imitate
act like - behave in a way that's like	catch on - to become popular
crop up – happen unexpectedly	do away with – murder (ინდიფინდენთი 2005:7/4,25/4,17/5).

აღსანიშნავია, რომ სტატიებში გამოყენებულია უამრავი ზმნა, ამდენად დომინანტის გამოყოფა ძალიან რთულია, რადგანაც ყველა სიტუაციაში, სადაც შესაძლებელი და დასაშვებია, ნებისმიერ ზმნას დამატებული აქვს ნაწილაკი და შექმნილია ფრაზული ზმნები. თუმცა საინტერესოა ისიც, რომ ნაწილაკებისაგან შეიძლება გამოიყოს ყველაზე ხშირად ხმარებადი წინდებულები და ზმნისებულები შემდეგი თანმიმდევრობით: up, out, away, over, off, down.

რასაკლებად განსხვავებული სიტუაციაა ინგლისურენოვანი ქართული გამოცემების სტატიებში. როგორც უკვე ითქვამოდა, 27 სტატიაში მხოლოდ 61 ფრაზული ზმნა აღმოჩნდა, რაც საშუალოდ ერთ სტატიაში თითო ფრაზული ზმნის გამოყენებას ნიშნავს.

პატარა მოცულობის სტატიებში საერთოდ არ გვხვდება ფრაზული ზმნები, მაგალითად კეირის მიმოხილვის გვერდზე მოთავსებულ 11 პატარა სტატიაში არც ერთი ფრაზული ზმნა არ აღმოჩნდა. თითქოს ლოგიკურად რაც უფრო პატარაა სტატია, მით უფრო ცოტა ფრაზული ზმნა მასში გამოყენებული ან საერთოდ არ არის. თუმცა გასათვალისწინებელია 7 სტატიაში (აქედან 3 ერთგვერდიანია და 4 ნახევარგვერდიანი) საერთოდ არ იყო გამოყენებული უმარტივესი პირდაპირი მნიშვნელობის ფრაზული ზმნაც კი. დანარჩენ სტატიებში გვხვდება 2 ან 3 ზმნურ-ნაწილაკიანი კონსტრუქცია, ძირითადად შემდეგი კომბინაციები: go for, wait for, go down, go out, look for, come out, knock out, think about, carry out, get back, turn into, call on, step up, deal with, rule out, give up, set up, break up, sit on, come back, go through, turn down, pass away, get in, find out, run out, turn out (მესინჯერი 2005:26/4,5/5,17/5,20/7 ჯორჯია თუდეი 21-27/4,5-11/5 ჯორჯიან ბიზნის ვიქი 2005:25/9)

ფრაზული ზმნები უფრო მეტად ეკონომიკურ და თავისუფალ (ანუ კულტურას და სასოგადობრივ თემებს რაც შეეხება) სტატიებში მოიპოვება. ქართული გამოცემების ყველაზე ხშირად ხმარებადი ფრაზული ზმნებია:

look for, carry out, think about, break up, find out, set up

თუკი უცხოელი ბრიტანული სტატიებში გამოყენებულია ფრაზული ზმნები (მათი ზუსტი მნიშვნელობის არციოდინის შემთხვევაში) ხელს უშლის შინაარსის გაგებასა და აზრის გამოტანაში, ქართულ გამოცემებში ზმნურ-აღებულიური კომბინაციები არანაირ სირთულეს არ ქმნის ინგლისური ენის საშუალოდ მყოფენ ქართველთათვისაც კი, რადგანაც გამოყენებული ერთეულები მოითხოვს ენის მხოლოდ ელემენტარულ ცოდნას, რომელიც სკოლის პროგრამის საწყის ეტაპზეა გაედილი. ასეთ შემთხვევებში კონტექსტი შესაბამისად მარტივია.

საკმაოდ ხშირად გვხვდება ფრაზული ზმნა – find out, რომელიც არის უშუალებული იდიომატური ფრაზული ზმნა. ის გამოიყენება შემდეგი მნიშვნელობით learn something by study, calculation, or inquiry (ოქსფორდის 2003:455). ეს არის ორსიტყვიანი ზმნა, რომელსაც უცხოელი საწყისი ეტაპიდანვე შეისწავლის სწორედ ზემოთ აღნიშნული მნიშვნელობით, ამიტომაც ქართველ ავტორს არ უჭირს მსგავსი ფრაზული ზმნების გამოყენება.

ინგლისურენოვანი ქართულის სტატიებში ძირითადად გამოყენებულია ძალიან მარტივი კომბინაციები, როგორცაა get up, go on, look for და ა. შ. მათი გამოყენება უცხოელს ფაქტობრივად არანაირ სირთულეს არ უქმნის, რადგანაც მსგავსი ფრაზული ზმნები ბავშუობიდანვე დამკვიდრებულია ენის შემსწავლელის მეხსიერებაში. კონტექსტში თითქმის არ იგრძნობა უცხო ფრაზის არსებობა, არამედ, პირიქით, იმდენად მარტივია სიტუაცია, რომ უცხოელი მითხველის თუ მწერლისათვის თითქმის შემთხვევით გამოყენებული ფრაზული ზმნა, როგორც ინგლისური ენის სპეციფიკური თავისებურების მაგალითი, ფაქტობრივად არ აღიქმება. ამდენად ხშირად გამოყენებული ფრაზული ზმნები უცხოელ მითხველს არ უქმნის არანაირ ბარიერს.

როგორც ვხედავთ, კონტრასტი აშკარა და შესამჩნევია. ინგლისური სტატია წარმოუდგენელია ფრაზული ზმნის გარეშე, თანაც არჩევანი საკმაოდ მრავალფეროვანია. თითქმის არ მოიხიბნება სიტუაცია, სადაც შეიძლება ფრაზული ზმნის გამოყენება, თუმცა არ არის გამოყენებული.

რაც შეეხება ინგლისურენოვან ქართულ გასუთებს, შეიძლება ითქვას, ფრაზული ზმნების გამოყენება თითქმის უარყოფილია. უცხოელი გაურბის მისთვის ამ უჩვეულო და რთული კომპონენტის ხმარებას. მას ურჩევნია გამოიყენოს მისთვის გაცილებით უფრო მარტივი ერთსიტყვიანი ლაინისმები. უცხოელი ვერ წყდება და ვერ აღიქვამს ენის ამ აუცილებელი კომპონენტის მნიშვნელობას, რადგანაც მისთვის რთულია ერთი შესხვედით, თითქმის მარტივი კომბინაციების მრავალფეროვანი პოლისემანტური მნიშვნელობების შესწავლა.

ფრაზული ზმნების შესწავლისა და გამოყენების სირთულე განპირობებულია იმ ფაქტორითაც, რომ ქართულ ენაში გვაქვს მხოლოდ ერთსიტყვიანი ზმნები. ამიტომაც ინგლისური ენის ზმნისა და ნაწილაკების კომბინაციები, რომლებიც ქართულში ჩუქულებრივი, ერთსიტყვიანი ზმნით გადათარგმნება ქართულ შემსწავლელს აბნევს.

ინგლისური ენის მატარებლისათვის ფრაზული ზმნა ძალიან მარტივი აღსაქმელია, რადგან ფრაზული ზმნა წარმოადგენს ენის ძირითად მაორგანიზებელ ერთეულს. იგი ძირითადად შედგება ინგლისური ენისათვის დამახასიათებელი ერთმარცვლიანი ზმნისა და ნაწილაკებისაგან.

ინგლისური და ქართული ინგლისურენოვანი გასუთების ანალიზისას კიდევ ერთხელ დადასტურდა ის გარემოება, რომ უცხოელი, თუმცა ინგლისური ენის პროფესიონალი მცოდნეც კი გაცილებით ნაკლებად იყენებს ფრაზულ ზმნებს, ვიდრე ინგლისური ენის მატარებელი. ამდენად, ფრაზული ზმნების დიდი მნიშვნელობისა და ემოციური დატვირთვისა ენაში, მისი გამოყენება მინც სირთულეს წარმოადგენს უცხოელისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ოქსფორდის 1993: ოქსფორდის ფრაზული ზმნების ლექსიკონი, ა. დ. ქოიე და რ. მაქინი. ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამოცემლობა. Oxford Dictionary of Phrasal Verbs, Cowie A.D. and Mackin R Oxford University Press.
2. ოქსფორდის ... 2003: ოქსფორდის შემსწავლელთა ლექსიკონი, ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამოცემლობა. Oxford Learner's Dictionary; Oxford University Press.
3. ინდიფენდენთი 2004: The Independent, 27 December, London, UK.
4. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 7 February, London, UK.
5. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 5 March, London, UK.
6. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 20 March, London, UK.
7. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 27 March, London, UK.
8. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 7 April, London, UK.
9. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 17 April, London, UK.
10. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 25 April, London, UK.
11. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 5 May, London, UK.
12. ინდიფენდენთი 2005: The Independent, 17 May, London, UK.
13. მესინჯერი 2005: The Messenger, April 26. Tbilisi, Georgia.
14. მესინჯერი 2005: The Messenger, May 5, Tbilisi, Georgia.
15. მესინჯერი 2005: The Messenger, June 17, Tbilisi, Georgia.
16. მესინჯერი 2005: The Messenger, July 20, Tbilisi, Georgia.
17. მესინჯერი 2005: The Messenger, 14 September, Tbilisi, Georgia.
18. ჯორჯია თუდუი 2005: Georgia Today, 21-27 April, Tbilisi, Georgia.
19. ჯორჯია თუდუი 2005: Georgia Today, 5-11 May, Tbilisi, Georgia.
20. ჯორჯიან ბიზნის ვიქ 2005 ; Georgian Business Week, 25 September, Tbilisi, Georgia.

Phrasal Verbs in British and Georgian (published in English) Newspapers

To use phrasal verbs instead of their one-word synonyms of Latin origin in conversation is much easier for native-speakers. This unusual unit of language is so specific, typical and natural to the English language that native speakers consider a communicative act much more laconic, simple and perfected only in that case if phrasal verbs are used in it. As to non-native speakers – on the contrary – verb particle combinations are quite difficult units for them to learn and understand.

It is really interesting whether this typical unit of English language that is an important element of perfected conversation is intensively used in press or not. If phrasal verbs are used in newspaper articles, what kind of phrasal verbs we meet? How many and why?

We got quite an interesting result after analyzing and comparing British newspapers: “The Independent”, “Daily Telegraph” and Georgian (published in English) ones: “Georgian Times”, “The Messenger”, “Real Estate”, “Georgia Today”, and “Week Business News”.

An English article cannot be imagined without phrasal verbs. In addition, the choice of phrasal verbs is diverse. Almost in every situation, if it is possible, phrasal verbs are used.

If phrasal verbs are used very intensively in the British articles, Georgian (published in English) newspapers factually avoid using above-mentioned combinations. Non-native speakers prefer to use one-word Latinisms, because they cannot realize the essence and importance of phrasal verbs.

ფრანგული მხარი ენობრივი მდარაზების
ბანქსტობრივად მოტივირებული ქართული შესაბამისები

განსხვავებით იმ შემთხვევებისგან, როდესაც რეციოინტ კულტურას არ გააჩნია შესაბამისი მხარი ენობრივი შედარების ექვივალენტები, ან, ეთნოკულტურული სპეციფიკიდან გამომდინარე, არ გააჩნია შესაბამისი პრეცედენტული მნიშვნელობა, შესაძლებელია პარალელური მხარი ენობრივი ექვივალენტების არსებობის შემთხვევაშიც კი ტექსტობრივად მოტივირებული შესატყვისის გამოყენება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თვით ტექსტმა შეიძლება განაპირობოს არა რეგულარული შესატყვისობის (მაგ: Rimer comme hallebarde et misericorde შინაარსობრივად მსგავსა ქართული გამოთქმისა „როგორც ვირი და კრიალოსანი“, შეუსაბამობის მნიშვნელობა, რომელსაც ორივე გამოთქმა შეიცავს, უმეტეს შემთხვევაში კარგად მიესადაგება ერთმანეთს და ქმნის გარკვეულ რეგულირებას), არამედ სიტუაციურად განპირობებული ექვივალენტის გამოყენება. მოქვეყნილი გამოთქმების „Rimer comme hallebarde et misericorde“-ის ეტიმოლოგია ფრანგი ბოშელის სახელთანაა დაკავშირებული, რომელიც თვლიდა, რომ ნებისმიერი სამ ერთნაირ ასოზე დაშორებული სიტყვა ერთიანება ერთმანეთს. აღნიშნული დებულების უარსაყოფად საკმარისი აღმოჩნდა სამ ერთნაირ ასოზე დამთავრებული სიტყვების „hallebarde“ და „misericorde“-ის შედარება. აღნიშნული შედარება გახდა საფუძველი მხარი ენობრივი შედარებისა. საინტერესოა, რომ როცა მარტენ დიუ გართან გამოყენებული შედარება „Ces mots riment comme hallebarde et misericorde“ (R. Martin du Gard, Les Thibault) (ეს სიტყვები ერთმანეთს ერთიანება, როგორც „ალებარდი“ და „მისერკორდა“), ჩვენთან გადმოვიდა, როგორც „კოჭლი სრტრიკინიოი“, რაც ჩვენი აზრით, ტექსტის შინაარსიდან და ემოციური მუხტიდან მართმდინარე, საესტეტიკო მოტივირებულია. (ნ. ქაღვიშვილის თარგმანი).

მხარი ენობრივი შედარების არამარკირებელი ერთეულები გადმოცემის თავისებურ ნაირსახეობად შეიძლება ჩავთვალოთ მისი სქოლიოში, ან კომენტარებში განმარტება. ტექსტის შინაარსიდან გამომდინარე გასაგებია ისეთი მხარი ენობრივი შედარებების მნიშვნელობა, როგორიცაა „Solide comme le Pont - Neuf“ (დიდებულების შეგრძნება, როგორც პონტ - ნეფი), მაგრამ მთარგმნელმა მაინც საჭიროდ ჩათვალა კომენტარებში შეეთითხინა: „პონტ - ნეფი“ არის 1578 წ. წყ. პარიზში აგებული ხიდი, რომელიც ყველა დანარჩენს აღემატებოდა თავისი სიმტკიცით.

ასევე კომენტარებშია გადატანილი ისეთი მხარი ენობრივი შედარების განმარტება, როგორცაა: „Soil comme la bourrique a Resbepierre“ (ბრებსპიერის ვირიეთი მთვრალი). მთარგმნელი ნ. ქაღვიშვილი განმარტავს, რომ აღნიშნული მეტაბოლა პარიზის ნაციონალური გეარლის ხელმძღვანელის ანროის სახელთანაა დაკავშირებული, რომელიც ბრებსპიერის ბრძანებების ბრმა შემსრულებლად ითვლებოდა და მუდმივად მთვრალ მდგომარეობაში იმყოფებოდა. ასევე კომენტარი მოითხოვა ფრანგული მხარი ენობრივი შედარების „Mentir comme un arracheur de dents“ (მატყუარა, როგორც კბილის მკურნალი). მიუხედავად იმ შიშისა, რომელიც ქართველ პაციენტებს კბილის ექიმების პუნდათ, მატყუარის სემა ქართულში არ განეთარდა, მიუხედავად იმისა, რომ ხშირ შემთხვევებში ფსიქოლოგიის მიზნით ექიმები სუდებიტად ამშვიდებდნენ პაციენტებს. მთარგმნელმა (ნ. ქაღვიშვილი) გაითვალისწინა ეს ფაქტი და ტექსტს (R. Martin du Gard, Les Thibault) დაურთო კომენტარი „... ამ შედარების წარმოშობა უკავშირდება იმ დროს, როდესაც კბილის მკურნალები, რომლებიც ხალხმრავალ ადგილებში, კერძოდ ბასრბოტზე, ეწეოდნენ თვითნებ საქმანობას, დაბეჯითებით არწმუნებდნენ თვითნებ კლიენტებს, რომ უმტკივნეულოდ ამოუღებდნენ კბილს. ენობრივად, როგორც წესი, ასეთი დაპირებები თითქმის არასდროს არ სრულდებოდა, კბილის მკურნალებმა სახელი გაითქვეს, როგორც ნამდვილმა მატყუარებმა“. საეარაულოა, რომ ისეთი პერსონაჟი, როგორც ფიგაროა, რომელიც გამოირჩევა ინტრეგების დახლარებით, არა შემთხვევით იყო სწორედ დალაქები (მათ შორის საქართველოშიც) იყვნენ კბილის ამოღებაში დახლარუნებულნი.

აღნიშნული ტიპის შემთხვევები, როდესაც ადგილი აქვს მხარი ენობრივი შედარების კომენტარებს, გვაქვს კიდევ მრავალ შემთხვევაში, რომელთაგანაც მოვიყვანოთ კიდევ რამოდენიმე მაგალითს.

ფრანგული მხარი ენობრივი შედარება „arriver comme les carabiners d' Offenbach“ (გამოჩნდნენ, როგორც ოფენბახის კარაბინერები) ბოლომდე გასაგები არ არის ქართული მკითხველთათვის, ვინაიდან კარაბინერთა სამსახურს თავისი სპეციფიკა გააჩნია და კარაბინერებს შეიძლება სხვადასხვა თვისება მიეწეროს. ამ გაურკვევლობის თავიდან ასაცილებლად მთარგმნელმა (ნ. ქაღვიშვილი) საჭიროდ ჩათვალა კომენტარის გაკეთება იმის შესახებ, რომ ოფენბახის ოპერტა

„ყინაღვების“ პერსონაჟი კარაბინკერი არასდროს არ იმყოფებოდა იქ, სადაც საჭირონი იყვნენ. ფრანგულ და დასავლურ კულტურაში საერთოდ კარგადაა ცნობილი ციციკრონის სახელთან დაკავშირებული წერილები, რომლებშიც ასახულია მისი მიმოწერა მეგობრებთან და ახლობლებთან. ვინაიდან ციციკრონი ამ წერილებში მიმართავდა მისთვის ახლობელ ადამიანებს, მისი წერილების ტონი საკმაოდ თბილი და ახლობლურია. ფრანგული მყარი ენობრივი შედარება „*Être familier comme les épîtres de Ciceron*“ (ფამილარული (უშუალო), როგორც ციციკრონის წერილები) გამოხატავს გადაჯარბებულ უშუალობას, რომელიც თავხედობაში გადადის. „მადამ ბოვარის“ მთარგმნელმა არისტო ჭუმბაძემ თავი აარიდა აღნიშნული მყარი ენობრივი შედარების პირდაპირ გადმოტანასაც და მყარი ენობრივი შედარების ქართული ექვივალენტის მოძიებას. მან ჩათვალა, რომ უმჯობესი იქნებოდა კომენტარი თარგმანშივე მოეთავსებინა: „ის ისეთი უშუალო იყო, როგორც ციციკრონი მეგობრებისადმი მიწერილ წერილებში“. ორიგინალში არ არის ფრაზა „მეგობრებისადმი მიწერილ წერილებში“. საუარაუდოა, რომ მთარგმნელი (ა. ჭუმბაძე) გულისხმობდა ციციკრონის წერილების საერთო სათაურს „*Epîtres familières*“ (საოჯახო წერილები), კომენტარების თავისებულ ნაირსახეობად შეიძლება მივიჩნიოთ ე.წ. „შინაარსობრივი გადანაწილების“ პრინციპი, რომლის არსიც მდგომარეობს ორიგინალის სათარგმნი ფრაგმენტის შინაარსის (რომელიც ერთი ერთეულიაა წარმოდგენილი) რამდენიმე ერთეულით გადმოცემა. კომენტარისგან განსხვავებით, რომელიც სქოლიოში ან შენიშვნებში განიარტება „შინაარსობრივი გადანაწილების“ შემთხვევაში ადგილი აქვს მის „ინაღვანაღვას“ თეთი ტექსტის სტრუქტურაში“. ასე, მაგალითად, ფრანგული მყარი ენობრივი შედარება „*Insolent comme un valet de bureau*“ (თავხედი როგორც ჯვალათის მსახური) უკავშირდება იმ ფაქტს, რომ ჯვალათის მსახურები თავს უფლებას აძლევენ მსჯავრდებულნი-სათვის სილა გაეწვიათ. ძალზე ხშირად ეს უკანასკნელი თავის სოციალური მდგომარეობითა და, რაც მთავარია, წარმოშობით გაცილებით მაღლა იდგნენ ჯვალათის მსახურებს, რის გამოც მათი მოქმედება ხშირ შემთხვევაში წარმოადგენდა თავხედობად აღიქმებოდა. პოსსერ მერიმეს „შარლ მერცხის მეფობის ქრონიკებში“ გვხვდება ასეთი ფრაგმენტი „..... Et puis ces Châtillons sont fiers et insolents comme des valets de bureau“ (P. Mérimée, Chronique du règne de Charles IX) (შუბაძელმა ეს შატიონის ჯვალათის მსახურებით თავხედი და გააამყებულნი არიან). მთარგმნელმა (ჭ. ხუნდაძემ) საჭიროდ ჩათვალა განმარტა ქართული მითხვევისათვის ბუნდოვანი წარმოდგენა, თუ რა არის ჯვალათის მსახური და რა საფუძველი აქვს მას სამაჟისა და თავხედობის. ამიტომ მან მიმართა „შინაარსობრივი გადანაწილების“ პრინციპს და აქტუალურად გაუყვანა ფრანგული მყარი ენობრივი შედარების პრეცედენტულ მნიშვნელობას: „ისგავსი შატიონი ისე იქცევიან, როგორც ამაჟი და თავხედი ჯვალათის მსახურნი, რომელთაც მსჯავრდებულისათვის სილის გაწინს უფლება აქვს“ (ჭ. ხუნდაძის თარგმანი).

თავისებურ კომბინირებულ კარიანაც წარმოადგენს ფრანგული მყარი ენობრივი შედარების გადმოცემის ისეთი შემთხვევა, როდესაც ადგილი აქვს კალკისა და განმარტების შეერთებას. ასე, მაგალითად ფრანგული მყარი ენობრივი შედარება „*mentir comme un valet*“ (მსახურით მოტყუება) უკავშირდება ტიპურ სიტუაციას, როდესაც საკუთარი პატრონის ბრძანებით მსახური იძულებული იყო ცერკა მომსახურებდა. ამის გამო წარმოიშვა აღნიშნული გამოთქმა. პოსსერ მერიმეს „შარლ IX მეფობის ქრონიკაში“ (ჭ. ხუნდაძის თარგმანი) „..... Il était menteur comme valet“ (P. Mérimée, Chronique du règne de Charles IX) გადმოცემულია შემდეგნაირად: „ის ცრუობს, როგორც პატრონისგან დარღვევით მსახური“. ამ შემთხვევაში ჩვენ გვაქვს ფრანგული მყარი ენობრივი შედარების „*mentir comme valet*“ -ის კალკი „ცრუობს, როგორც მსახური“, რომელიც გართლებულია ინტერპრეტაციული ნაწილით, სადაც მოცემულია ფაქტობრივად განმარტება სპეციფიკური ფრანგული გამოხატულების (შესაძლოა ეს სპეციფიკურობა პოსტრეკულაციურ პერიოდს უკავშირდება, რომლის დროსაც დეკლარირებული იყო ადამიანთა თანასწორობა და შესაბამისად უაუციფიციო იყო ადამიანის მიერ ადამიანის შექსლუაჩაობა). ასევე კომბინირებული ფორმითაა გადმოცემული ფრანგული მყარი ენობრივი შედარება: „*Malheureux comme les pierres du chemin*“ (უბედური, როგორც ქუჩისკენის ქვები). რომენ როლანის „უან კრისტოფში“ ფრაზა, რომელიც შეიცავს აღნიშნულ მყარ ენობრივ შედარებას, შემდგენიარადა წარმოდგენილი:

„*Rose est malheureuse comme les pierres du chemin*“ (R. Rolland - Christophe) (როზა უბედურია, როგორც ქუჩისკენის ქვები). ქართულმა მთარგმნელმა მოახდინა ფრანგული მყარი ენობრივი შედარების კალკირება და დაუმტა მას ინტერპრეტაციული ნაწილი, რამაც მოგვცა შემდეგი წინადადება: „როზა უბედურია, როგორც ქუჩისკენის ქვები, რომელთაც მუდმივად ფეხს აბიჯებენ“ (ო. ხახაშვილს). როგორც უხედავ მთარგმნელმა საჭიროდ მიიჩნია ფრანგული მყარი ენობრივი შედარების შენარჩუნება, თუმცა იმპერატორულად საჭიროდ ჩათვალა განმარტა ქვები უბედურებისა და გაჯორების სიმბოლოდ. კომბინირებული შემთხვევების ნიმუშები კიდევ მრავლად შეიძლება მოიყვანინოთ, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ ამის საჭიროება არ არსებობს, ვინაიდან უკმობა მოყვანილი

მაგალითები სრულიად ნათლად ადასტურებენ აღნიშნული მთარგმნელობითი მეთოდის სპეციფიკას, ფრანგული მყარი ენობრივი შედარებების ქართულად თარგმნის პრობლემების განხილვამ შესაძლებლობა მოგვცა მიგვეღიო როგორც სოციალთეორიული დასკვნები, ასევე ინფორმაცია ფრანგულ – ქართული მყარი ენობრივი შედარებების ეკვივალენტობის შესახებ.

მყარ ენობრივი შედარებას, განსხვავებით ფრანსკოლოგიური სისტემის ერთეულებისგან, თავისი სპეციფიკა გააჩნია, რაც ეკვლინას ახდენს მთარგმნელობით სტრატეგიაზე. ეს ეხება მის შინაარსობრივი „გამჭირვალობას“. სხვაგვარად, რომ ვთქვათ, მყარი ენობრივი შედარებების შინაარსი შედარბილ დეეს და როგორც წესი გამოიყენება მასში შემავალი ლექსემების მნიშვნელობებიდან. მეორე მხრივ, მყარ ენობრივი შედარებებს გარკვეული ფიქსირებული სტრუქტურა გააჩნიათ, რომლის დარღვევაც ფაქტორად კონსტრუქციისა და მისი მხატვრული სახის დაშლასა და დარღვევას იწვევს. შიდა შინაარსობრივი აქცენტების განაწილება მყარი ენობრივი შედარებების სტრუქტურაში გარკვეულ ფუნქციას ასრულებს, რასაც ხშირად ვერ აფიქსირებენ მთარგმნელები. უნდა ითქვას, რომ მყარი ენობრივი შედარებები მკიდრად არიან დაკავშირებულნი სამყაროს ხედვისა და ნაციონალურ – კულტურულ სპეციფიკასთან, რაც კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია მთარგმნელობითი სტრატეგიის არჩევნისას. უნდა აღინიშნოს, რომ სამყაროს ხედვა შეიძლება სპეციფიკური იყოს არა მარტო სხვადასხვა კულტურისათვის, არამედ ერთი კულტურის სხვადასხვა წარმომადგენლისათვის. ეს სხვაობა შესაძლებელია ინდივიდუალური შედარებებითაც გამოიხატოს. მეორე მხრივ, სამყაროს მოვლენების უნივერსალური ხასიათი შესაძლებლობას იძლევა ევიარულით, რომ სოციოლოგიური მოვლენის დანახვისას და აღქმისას შესაძლებელია გარკვეული თანხვედრა, რომელიც სამყაროს ობიექტებისა და მოვლენების თვისებების უნივერსალურობიდან მომდინარეობს. ასე მაგალითად, არ არის რთული იმის დანახვა, რომ თოვლი თეთრი ფერისაა, ან ის, რომ სისხლი წითელია. ამ თვისებების მყარ ენობრივი შედარებებში გადატანა სავსებით ბუნებრივია, რასაც ადასტურებს არა მარტო ფრანგული და ქართული ენების, არამედ სხვა ენების მაგალითებიც: (ინგლისური „White as snow“, რუსული „Белый как чер“ და ა. შ.). როგორც წესი, ასეთი დანახვა ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად ხდება, რაც მიუთითებს სამყაროს უნივერსალურ ხასიათზე.

მიუხედავად იმისა, რომ მყარ ენობრივი შედარებას და მეტაფორას სწორ შემთხვევაში როგორც ერთ მოვლენას განიხილავენ, სრულიად განსხვავებულია მათი თარგმნის სტრატეგია. მთავარ სირთულეს წარმოადგენს ის, რომ მყარი ენობრივი შედარებისაგან განსხვავებით მეტაფორის შედარბილ სტრუქტურაში ეკვლა კომპონენტი არ არის წარმოდგენილი. აღნიშნული ლატენტური სტრუქტურა სწორ შემთხვევაში განსაზღვრავს მეტაფორის ევრბალური ნაწილის შინაარსს, რაც მოითხოვს მოვლენის თავისებურ დანახვას. რაც შეეხება მყარ ენობრივი შედარებებს, ისინი შეიძლება შეიცავდეს ელემენტს, რომელიც თავისებურად გაშიფრებას მოითხოვენ თარგმნის პროცესში. ეს უპირატესად ეოვლისა ეხება რაციუალენტულ სახელებსა და ნაციონალურ – კულტურული სპეციფიკით განსაზღვრულ რეალიებს, რომელთა ინტერპრეტაცია მხოლოდ შიდაკულტურულ ინფორმაციაზე დაკრდნობითაა შესაძლებელი.

გარდა იმ შემთხვევების, როდესაც მყარი ენობრივი შედარებების გადმოცემა ასევე მყარი ენობრივი შედარებებით ხდება, რასაც შესაბამისი ფაქტორები განაპირობებენ, გარკვეული ადგილი უჭირავს მათი არამარკირებული ერთეულებით, ანუ თავისუფალ გადმოცემას. აღნიშნულ ჯგუფში ორი ქვეჯგუფი გამოიყოფა იმის მიხედვით, თუ როგორია გადმოცემის სირთულეების დაკავშირებული პრობლემების მიზეზები – ეთნოკულტურული სპეციფიკით, თუ ტექსტობრივად განპირობებული – მყარი ენობრივი შედარებები, გასაგებია, საკმაო სირთულეს ქმნის თარგმანის პროცესში და როგორც წესი თავისუფალი თარგმანით ან ტექსტობრივი კომენტარით გადმოცემა, განსხვავებით იმ ფრანგული წარმოშობის მყარი ენობრივი შედარებებისა, რომლებიც ინტერნაციონალური სტატუსი მოიპოვეს და გასაგები არიან სხვა კულტურების წარმომადგენელთათვისაც, ეთნოკულტურული სპეციფიკით განპირობებულ ქვეჯგუფს უპირისპირდება მეორე ქვეჯგუფი, რომლის ერთეულები თავისუფალ ეკვივალენტურ ურთიერთობას ამყარებენ კონკრეტული ტექსტუალური მნიშვნელობიდან გამომდინარე, მაშინაც კი, როდესაც გვაქვს ფრანგული მყარი ენობრივი შედარების ფარდ მყარი ენობრივი ეკვივალენტიც პირობითად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ფანჯიკიძე 1995: ფანჯიკიძე დ. თარგმანის ახალი თეორიები და სტილის ექვივალენტობის პრობლემა. თბ.
2. ფხაკაძე 1990: ფხაკაძე ი. თარგმანი, როგორც ერთიანი პროცესი. საკართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე . ენისა და ლიტერატურის სერია. თბილისი 2.
3. წიბახაშვილი 2000: წიბახაშვილი გ. თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის საკითხები. თბილისი.
4. დიდი რობერი 985: Le Grand Robert de la langue française en 9 vol. Paris.
5. პატარა რობერი – 1992: Petit Robert. Dictionnaire de la langue française. Paris.
6. რეი – 1984: Rey A. Chantreau S. Dictionnaire des expressions et locutions figurées. Paris.
7. სუესი – 2001: Sués S Le locutions comparatives de la langue française, Grenoble.

Dinara Paghava (Batumi)

Textually Motivated Georgian Equivalents of French Similies

As is known, the modern science of translation is closely connected with sciences entering into anthropological paradigms (ethnopsycholinguistics, the intercultural communications, etc.), that the solution of a problem of interlanguage equivalence enables to give a new impulse among those cultures, which defines those or other language consciousnesses, particular meaning has national mentality, which demonstration represents the concept of „the Icon of the Universe“.

The last reflects national cultural specificity of outlook and is shown corresponding conceptspheres in consciousness corresponding representatives of cultures.

The urgency of work causes so – called inevitability of development of transfer of the mechanism not translated elements.

Novelty of work consists that in the first is given comparison corresponding French Georgian materials from translation and the corresponding recommendations are developed.

In difference of that case when the recipient culture has no equivalents of corresponding strong language comparison, or, proceeding from the ethnocultural specification, has no corresponding precedent meaning, use of conformity of text motivation is possible even in case of existence of parallel strong language equivalence. The text can stipulate not regular conformity, but use of situationally stipulated equivalent.

ინგლისური საზნაურო სთაურების სტილიტიკა და მისი ლინგვო-კულტუროლოგიური ასპექტის განხილვა, რომელშიც კონცენტრირებულია სათაურის აზრობრივ ასპექტსა და მის ორიგინალურ ეფექტურ ენობრივ გაფორმებაზე. აღნიშნული ეფექტი კი უშთაფრესად მიიღწევა ისეთი სტილისტური საშუალებების გამოყენებით, როგორცაა სიტყვების თამაში ანუ კალამბური, მეტაფორა, აღუსია და ეროვნული სახეების შექმნა, რომელთა აღქმაც განაპრობებულა მკითხველის სოციალ-კულტურული ფონური ცოდნით.

კვლევის მიზანია: ა) გამოვლენილ იქნეს თანმიმდევრულად ინგლისური საგაზეთო-საინფორმაციო ტექსტის სათაურის სტილისტური თავისებურებები, რომელთა ერთობლიობაც ქმნის მის ენობრივ ტიპობრიობას; ბ) მოახდინოს მათი ანალიზი ისეთი განსხვავებული სტრუქტურის ენობრივ მასალასთან შეპირისპირებით, როგორც არის ქართული ენა.

საგაზეთო-საინფორმაციო ტექსტის სათაურის შესწავლა და ანალიზი განხორციელებულია კვლევის ლინგვისტოტიკურ და ანთროპოციენტრისტულ-კომუნიკაციურ მეთოდოლოგიაზე დაყრდნობით.

საკვლევი მასალად აღებული გვაქვს საინფორმაციო ტექსტების სათაურები ინგლისურენოვანი გაზეთებიდან: *Telegraph, The Australian, SHM.*

სათაურები გაზეთის მკითხველზე ვაკილებით ფართო აუდიტორიას მოიცავს, ენაიდან გაზეთის მკიდელი ვაკერით მიანიც გადააყვებს სათაურებს თვალს და მხოლოდ ამის შემდეგ იღებს გადაწყვეტილებას მისი ყიდვის შესახებ. ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ სათაურის სეგაელენა მკითხველზე უსრობდ დიდია – მისი ძირითადი ფუნქციური დანიშნულება ხომ მკითხველის ინტერესის სტიმულირებაა მოცემული სტატიის გასაცნობად. ამით არის განპრობებული ის განსაკუთრებული ყურადღება, რომელიც კონცენტრირებულია სათაურის აზრობრივ ასპექტსა და მის ორიგინალურ ეფექტურ ენობრივ გაფორმებაზე.

1. კალამბური სათაურის უაღრესად დამახასიათებელი ელემენტია, რომელიც ნაკლებად გვეხვება სტატიის ძირითად ნაწილში. მისი გამოყენება სახალისო ეფექტს ქმნის, რადგანაც იგი ერთგვარი თამაშია სიტყვის ორმაგ მნიშვნელობაზე. მაგალითისათვის ავიღოთ კალამბური: *'When is an ambulance not an ambulance? - When it turns into a hospital!'*, რომელშიც *'turns into'* შესაძლოა ნიშნავდეს *'changes into'* ან *'turns into a corner'*.

ზოგჯერ, სათაურში მოცემული კალამბურის ადეკვატური აღქმა საკმაოდ რთულ მენტალურ აქტივობას და მკითხველის შესაბამის სოციალ-კულტურულ ფონურ ცოდნას მოითხოვს. ეს ხდება მაშინ, როდესაც სიტყვათა თამაში კულტურული ან ლიტერატურული ხასიათის ფაქტებს ეფუძნება. საილუსტრაციოდ მოვიყვანოთ საინფორმაციო შეტყობინების სათაურს ავსტრალიური გაზეთიდან:

WINE MERCHANTS BRACE FOR THE GRAPES OF WRATH (Australian, 16/6/95)

ამ სათაურში ჩადებული მესიჯის რეცევივითა მთლიანად არის დამოკიდებული მკითხველის კულტურულ ფონურ ცოდნაზე. კერძოდ, კალამბურის ეფექტი იქმნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ადრესატი იცნობს ჯონ სტირბერკის ცნობილ რომანს *"მრისხანების მტევნები"* ან მის ეკრანიზებულ ექსილას. ეს კი განპრობებულია იმით, სახელადი ფრასა "grapes of wrath" ორი მნიშვნელობით გეხვევა თანამედროვე ინგლისურ ენაში: ყოველდღიურ მეტყველებაში იგი ღვინის აღსანიშნავად გამოიყენება (მაგალითად, გამოსათქვამი *"SHE HAS TAKEN A LITTLE TOO MUCH OF THE GRAPES OF WRATH."* ნიშნავს *"შან ზომზე მეტი ღვინო დალია"*), მაშინ როდესაც სტირბერკი ამ ფრასას მეტაფორული მნიშვნელობით გამოიყენებს დიდი მრისხანების აღსანიშნავად. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული სათაურის თარგმანი ქართულ ენაზე იქნება – *ღვინით დამოკრენი ძალებს აკრებენ უკმაყოფილების გამოსახატავად.*

2. მეტაფორული სათაურების თანამედროვე ლინგვისტური აზროვნების ფილოსოფიურ საფუძველს წარმოადგენს ადამიანის მიერ საჩაყროს საგნობრივ-ხლომოდებრივი აღქმა, რასაც იგი ორი სახით ახორციელებს. ტერმინი *"მეტაფორა"* ბერძნული წარმოშობისაა (ბერძ. *metaphora* – "გადატანა") და იგი გულისხმობს მნიშვნელობის გადატანას ერთი სიტყვიდან მეორეზე. ნაშრომში მეტაფორული სათაურების განხილვას ვაფუძნებთ ისეთ თეორიულ ცნებებს, როგორცაა მეტაფორისაიცა და მისი კონკრეტური ასპექტი. მეტაფორისაიცა წარმოადგენს აზროვნების სტილს, რომელიც შედგება ადამიანის უნარისა შენიშვნის და დაფიქსირის თვისობრივი მსგავსება ონტოლო-

გორავდ განსხვავებულ საგნებს ან მოვლენებს შორის და გააიგივოს ისინი ერთმანეთთან მაშინ, როდესაც ასეთი გაიგივებისა და შეპირისპირების ობიექტური საფუძველი არ არსებობს აქედან გამომდინარე, მეტაფორული სათაურში ვერბალურად არის განითქვებული სამყაროს სუბიექტურ-პოეტური ხელება, რომელიც კურნალისტის ასოციაციურ ხატოვან კოგნიციასზე და ესთეტიკურ-შეფასებით აზროვნებასა და დაჩაგრებულნი, რაც სათაურს ინდივიდუალურობას, ექსპრესიულობასა და ემოციურობას სცენა.

ემპირიული მასალის კვლევამ გვიჩვენა, რომ საგანგებო-საინფორმაციო შეტყობინების მეტაფორული სათაურის აღქმა უშუალოდ არის დაკავშირებული მასში ნომინირებული რეფერენტული ექსტრალინგვისტური მოვლენის სოციო-კულტურული კონტექსტის ცოდნასთან. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მკითხველი ვერ შესძლებს სათაურში მოცემული ინფორმაციის სწორ ინტერპრეტაციას. მაგალითად, საინტერესოა მეტაფორული სათაური, რომელშიც, ზმნის *to die* გადატანითი მნიშვნელობით გამოყენებით, ემოციურად და ხატოვნად არის რეალიზებული ინფორმაცია შეერთებული შტატების კონგრესში სასოფლო-სამეურნეო კანონის ჩივარდნის შესახებ: **FARMER BILL DIES IN HOUSE.**

საკმაოდ რთულ სოციო-კულტურულ ანალიზს საჭიროებს საგანგებო სათაური, რომელიც ამერიკის შეერთებული შტატების საბანკო კრახის ასახავს კონდენსირებული ფორმით იხიტი სტილისტური გამოხატულებლობითი საშუალებების გამოყენებით, როგორც არის მეტონიმია და მეტაფორა: **WALL ST. LAYS AN EGG.**

ამ სათაურში ავტორისეული მესიჯის აღქმა მოითხოვს მის ლინგვისტურ-ლოგიკურ ინტერპრეტაციას. მკითხველი უნდა ფლობდეს პრაგმატიკულ ფონურ ცოდნას იმასთან დაკავშირებით, რომ ქუჩის დასახელება *Wall Street* გამოიყენება მეტონიმურად საფონდო ბირჟის აღსანიშნავად; ხოლო სიტყვათშეხაზება *to lay an egg* ("კვერცხის დადება") მეტაფორულად გამოიყენება გადატანითი მნიშვნელობით იმის აღსანიშნავად, რომ საფონდო ბირჟამ დიდი ხმაურის შემდეგ მიიღო სენსაციური გადაწყვეტილება.

3. **აღუსიური სათაურები.** აღუსიას ტრადიციულად განიხილავენ ლინგვისტილისტიკის კუთხიდან, როგორც სტილისტური დინის ენობრივ ერთეულს, რომელსაც თავისი კონცეპტური სტრუქტურა განაჩნია. აღუსია განიხილება როგორც ლაპარაკის ან წერის დროს განხორციელებული ირიბი რეფერენცია ისტორიული, ლიტერატურული, მითოლოგიური, ბიბლიური ან ყოველდღიური ფაქტებისა, რომელთა ცოდნაც აუცილებელია მიმდინარე კონტექსტური ინფორმაციის ადეკვატურად აღქმისათვის. შესაბამისად, აღუსია წარმოადგენდა სამი შრისაგან შემდგომ ენობრივ კონფიგურაციას, რომელშიც, ინფორმაციის კონტექსტური და ასოციაციური პლანების თანადროული რეალიზების შედეგად, ფაქტობრივი ინფორმაცია მდიდრდება ავტორის სუბიექტური მოდალობის, ანუ მისი ინდივიდუალური ხედვის გამოხატულებით ესთეტიკურ-კონცეპტური ინფორმაციით.

საგანგებო მასალის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ სათაურებში მეტწილად გამოიყენება აღუსიის ინტერტექსტუალური და პრაგმატიკული ტიპები. **ინტერტექსტუალური აღუსია** უშუალოდ უკავშირებს ერთმანეთს მიმდინარე ტექსტს და მასში ირიბი სახით რეფერირებულ წყარო ტექსტს, რომელიც ფონური ცოდნის სახით არის დაფიქსირებული ავტორის ცნობიერებაში, რის გამოც აღუსიის შედეგად წარმოქმნილი ესთეტიკურ-კონცეპტური ქვეტექსტის ადეკვატური ინფერენცია აუცილებლად მოითხოვს წყარო ტექსტის ცოდნას მკითხველის მხრიდანაც. **პრაგმატიკული აღუსია** კი უკვე სოციო-კულტურასთან კავშირში განიხილება, რაც განაპირობებს მის აღქმა-დაეკოდირებას მკითხველის პრაგმატიკული ფონური ცოდნის გათვალისწინებით. საილუსტრაციოდ განვიხილოთ აღუსიური ტიპის სათაური ავსტრალიური პრესიდან: **As Jacques would say: "LET THEM EAT YELLOW CAKE"**

(*Australian*, 17/6/95)

აღნიშნულ მაგალითში, სახელი ჯაკი პრაგმატიკული აღუსიაა, რომელიც გამოიყენება საფრანგეთის პრეზიდენტის ჯაკ შირაკის აღსანიშნავად, რის გამოც მსჯელობის საგნის იდენტიფიკაცია აუცილებლად მოითხოვს მკითხველის სოციო-კულტურული სახისთვის ფონურ ცოდნას. იგივე ფონური ცოდნის საფუძველზე მკითხველი ახდენს ინფერენციას იმასთან დაკავშირებით, რომ პრეზიდენტის მხოლოდ სახელით მოხსენიება ფაშილარულია და მას გარკვეულწილად უკნინებს თავის ულებამოსილებას. გარდა ამისა, ბრიტანულ ეთნოკულტურაში სახელი *Jacques/Jack* უარყოფითი კონოტაციის მატარებელია, ვინაიდან სასაუბრო ენაში იგი წარმოადგენს სლენგს, რომელიც მეტონიმურად გამოიყენება დაბალი სოციალური ფენის მამაკაცის აღსანიშნავად ისეთი ტიპის გამონათქვამებში, როგორცაა, მაგალითად: "I'm all right, Jack. ამავე სათაურში ფიგურირებს მეორე აღუსია – "Let them eat yellow cake," რომელიც ინტერტექსტუალურია თავისი არსით, რადგანაც ირიბ რეფერირებას ახდენს საფრანგეთის მეფის მარი-ანტუანეტას ცინიკურ გამონათქვამზე – "Let them eat cake," რომელიც სიმბოლურ გადაიტკა სამეფო კარის ინდივიდენტული დამოკიდებულების

გამოსახატავად დატკბათა და გაჭირვებულთა მიმართ. შესაბამისად, ხსენებულ სათაურში ყურადღებულნი ვაქნებით შირაკის ურჩ მონარქად გვიხატავს, რომელიც ინდიფერენტულობას იჩენს არა მარტო ავსტრალიელი მოსახლეობის, არამედ მსოფლიო საზოგადოების მიმართ. მსგავსი ტიპის სათაურები საკმაოდ წარმატებულია, ვინაიდან ისინი ახდენენ მკითხველის ცნობიერების მანიპულირებას საფრანგეთის პრეზიდენტის უარყოფითი იმიჯის შესაქმნელად და მის სიჯიუტეზე საზგასასმელად, რაც გამოწვეული იყო იმით, რომ ბირთვული იარაღის გამოყენების აკრძალვაზე მიღწეულ მსოფლიო კონსენსუსს მხოლოდ შირაკი აღუდგა წინ. მსგავსი დასკვნის გაკეთების საშუალებას გვაძლევს იმ პერიოდის საგაზეთო სათაურების მიმოხილვა, რაც ნათლად წარმოაჩენს საფრანგეთის მთავრობის მიმართ ავსტრალიელების უარყოფით დამოკიდებულებას.

4. "ეროვნული სახეების" ცნება საგაზეთო სათაურში

სათაურების თავისებურებების განხილვისას ასევე მნიშვნელოვანია ყურადღების გამახვილება ეროვნული სახეებზე. ტერმინი 'ეროვნული სახეები' შემოღებულ იქნა მოსკოვის მიერ. ტერმინი ეროვნული სახეები ცოდნის იმ სისტემას აღნიშნავს, რომელიც სხვა ერებისა და ეროვნების შესახებ ცოდნას აერთიანებს.

საგაზეთო სათაურების პრესუპოზიციური ანალიზი ხშირად გვაძლევს ეროვნული სახის მახასიათებლის გამოყენების შესაძლებლობას. მაგალითისთვის ავიღოთ სათაური, *French arrogance explosive (Telegraph, 15/6/95)* რომელიც სხვადასხვა პრესუპოზიციების გაკეთების საშუალებას გვაძლევს, რომელთა საფუძველზეც საფრანგეთის მთავრობის და ზოგადად ფრანგების უარყოფითი სახე იქმნება ატომური იარაღის გამოცდის განახლებასთან დაკავშირებით. კერძოდ:

- ყველა ფრანგი ამაყია, რაც ერთგვარი პრესუპოზიციია, რომელიც ავსტრალიელი მკითხველისათვის არ საჭიროებს სპეციალურ არგუმენტირებას ან განმარტებას, ვინაიდან ფრანგების ამგვარი დახასიათება სტერეოტიპულია ავსტრალიელებისათვის.

- ფრანგული სიამაყით აისხნება საფრანგეთის მთავრობის გადაწყვეტილება ბირთვული იარაღის გამოცდის ხელახლა დაწყებასთან დაკავშირებით: აღნიშნული სათაური გარკვეულ განმარტებას გვაძლევს ფრანგული ხასიათისა და გადაწყვეტილების თაობაზე.

- რომ ფრანგული სიამაყე სახიფათოა, რის გამოც შესაძლოა სათაურში გამოფრთხილებელი ტონიც იქნეს შემჩნეული.

ამდენად, სათაურების სიძლიერე და მნიშვნელობა უპირველეს ყოვლისა კულტურული, პოლიტიკური და ზოგადი ცოდნით არის განპირობებული. მათ არამარტო ინტერესის აღძვრა და ინტრიგის ჩამოყვება, არამედ წარმატებულად გაგების შემთხვევაში მათ მკითხველის ინტელექტუალური ემპათიულობით 'დაჯილდოვებაც' შეუძლიათ. სათაურები ასევე აძლიერებენ საზოგადოების წევრობის გრძობას, როგორც საკუთარი ერის წარმომადგენლების ასევე სხვა ერებისა და ეროვნების ტიპურ წარმომადგენლების მეშვეობით. ეროვნული მახასიათებლების შედარება ხშირად ერთ-ერთ კონსტრუქციულ ფაქტორს წარმოადგენს ეროვნული ცნობიერების განვითარებასა და შენარჩუნებაში. თუ პრესა იძლევა თანამედროვე საზოგადოებაში მსგავსი პარალელების გაეღების საშუალებას, მაშინ შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ სათაურები - თავიანთი გაერტყვების, ეიზუალური და ლინგვისტური ზემოქმედებს წყალობით მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ აღნიშნული ეროვნული სახეების ყოველდღიურ ცხოვრებაში მუდმივად შენარჩუნებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლ. ლებანიძე. ანთროპოცენტრიზმი და კომუნიკაციური ლინგვისტიკა. თბილისი. 1998.
2. გ. ნებირიძე. ენათმეცნიერების შესავალი. თბილისი 1999.
3. C. Abastado . *Messages des Media*. Paris. 1980.
4. A. Bell . *The Language of News Media*. Oxford. 1991.
5. M. Billig. *Banal Nationalism*. London.1995.
6. D. Crystal .*The English Tore of Voice*. London. 1975.
7. The phenomenon of social representations', in Farr, Robert M. and Moscovici S. (eds). *Social Representations*. Cambridge: Cambridge University Press. 1984.
8. L. Sellers. *Journalism*. New York. 1990.
9. გაზეთები: *Telegraph, The Australian, SHM*.

Stylistics and Lingvo-Culturological Aspects of English Newspaper Headlines

Presented Article is dedicated to analysis of Stylistics and Lingvo-Culturological Aspects of English Newspaper Headlines. Strength and importance of English newspaper headlines are primarily conditioned by cultural, political and general knowledge. Headlines have the ability to evoke interest and intrigue among the readers, as well as “grant” them with intellectual satisfaction. Moreover, headlines contribute to straightening a sense of community membership through the national representatives of particular nations. Hence, comparing national characteristics often serves as one of the constructive factors for development and preservation of national consciousness.

Presented Articles provides analysis of stylistic and lingvo-cultural aspects of English headlines concentrated in the notional aspect and original linguistic decoration of headline markers. The abovementioned effect is achieved through applying such stylistic devices, as pun, play of words, metaphor and national representations, perception of which are to greater extent dependent on reader’s socio-cultural knowledge.

The Articles attaches a particular importance to the fact that adequate disclosure of pun, metaphor, National Representatives requires rather complex mental activation as well as relevant socio-cultural knowledge.

Hence, a presented article serves a guideline for proper inference and decoding of particular stylistic and lingvo-cultural aspects of English Newspaper Headlines which are implicitly applied by the author. Furthermore, analysis of samples of stylistic and lingvo-culturological peculiarities of English Newspaper enables us to focus attention on national traditions characteristic for particular country which are mostly revealed through Newspaper headlines.

**ზიხუალური მბარეორობი, ან სიტყვის საროგატი
თანამდროვე ტექნიკური საორონიკული არხი**

პოსტმოდერნისტულმა ეპოქამ, რომელიც პირობად გასულ საუკუნის 50-იანი წლებიდან იწყება და დღემდე გრძელდება, დიდი ცვლილებები მოუტანა მოწინავე კაცობრიობის აზროვნების სტოლა და მის ზოგად მსოფლმხედველობას. ამ პროცესში რამდენიმე ეტაპური მნიშვნელობის მოვლენა იყო ჩართული, რომელთა შორის ერთ-ერთი წამყვანი პერსონალური კომპიუტერების შექმნა, ინტერნეტში ჩართვა და მოკლე ტექსტური შეტყობინებების გაგზავნის შესაძლებლობის გაჩენა აღმოჩნდა.

კომპიუტერული პროგრამების შექმნამ, რომელთა ძირითადი მიზანი, პირველ ყოვლისა, სწრაფი და ეფექტური კომუნიკაციის დამყარება იყო, კიდევ უფრო მძაფრად წარმოაჩინა გრაფიკული საშუალებებით ევრბალური ტექსტის გადაცემის ინფორმაციული შესაძლებლობები.

მსჯელობის უფრო თვალნათლივ წარმართვის მიზნით, დავაზუსტოთ, თუ სახელდობრ რას ვგულისხმობთ ზემოაღნიშნული ტიპის "კომუნიკაციის" დამყარებაში.

ჩვეულებრივი ადამიანური საუბრის შემთხვევაში ინფორმაციის თანამოსაუბრეს შორის იმართება. ამ თანამოსაუბრეთაგან თითოეული პარტნიორის რეალიკაზე რეაგირებს. როდესაც კომპიუტერსა და მის მომხმარებელს შორის გაშართულ "დიალოგურ" კომუნიკაციასთან გვაქვს საქმე, ბუნებრივია, ერთ-ერთი კომუნიკანტი უსულუ საგანია, მანქანაა.

თავად დიალოგის წარმართვის პრინციპი აქაც იგივეა: მომხმარებელი ეუბნება (უბრძანებს) კომპიუტერს, რაიმე კონკრეტული ოპერაცია შესასრულოს ანდა ეკითხება, თუ რა არის საჭირო ამ ოპერაციის შესასრულებლად. პასუხად მანქანა ან "უხმოდ" ასრულებს მითითებულ ბრძანებას, ან უხსნის მომხმარებელს საკუთარი ინფორმაციების მიზეზს. შეკითხვის დასმის შემთხვევაში, იგი ან სწორად პასუხობს დასმულ კითხვას, ან აზუსტებს დასმული კითხვის შინაარსობრივ დეტალებს.

თავისთავად იმ ოპერაციათა რიცხვი, რომელთა შესრულებაც კომპიუტერს ევალება, საკმაოდ დიდია და დაახლოებით ექვს თვეში ერთხელ კიდევ უფრო იზრდება. აქედან გამომდინარე, კომპიუტერისა და მისი მომხმარებლის საურთიერთობო "ენა" მეტად მოცულობითია და, თავის მხრივ, მეტად რთული კოდი აღმოჩნდებოდა, რომ არა ტექსტის გადაცემის ის ახალი საშუალებები, რომლებსაც კომპიუტერული პროგრამების ფუნქციონირება ეყრდნობა.

კომუნიკაციური სირთულეების თავიდან აცილების მიზნით (რაც კომპიუტერთან მუშაობის მთავარი მიზანი და პრიორიტეტია), შემუშავდა სპეციფიკური სისტემა, "ენა", რომელიც პირობითად სამი ტიპის გრაფიკული ტექსტით გამოიხატება: ა) კომპიუტერული სიმბოლოებით (რომლებსაც, მეორენაირად, ზმნებისა და არსებითი სახელების "ვიზუალიზაცია" შეიძლება ეწოდოს), ბ) ევრბალური სიმბოლოებით, რომლებიც მოკლე სიტყვებით გამოხატული იგივე მეტყველების ნაწილდება და გ) ორი ზემოაღნიშნული ტიპის ტექსტთა შერწყმით (სიმბოლო + სიტყვა ან აბრევიატურა).

ადამიანისა და მანქანის ურთიერთობა, ორი ადამიანის ურთიერთობის მსგავსად, 3 ძირითადი კომპონენტისაგან შედგება: კონტექსტი, კონტაქტი, და კოდი. ადამიანთა ურთიერთობისას "კონტექსტი" გულისხმობს საუბრის თემასა და მიზანს, "კონტაქტი" - იმ არხს, რომლითაც აზრები გადაიცემა (პირისპირი საუბარი, ტელეფონით საუბარი და ა. შ.), ხოლო "კოდი" იმ ენას, რომელზეც გადასაცემი აზრებია ჩამოყალიბებული. მომხმარებლისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედებისას იგივე სამი კომპონენტი მოქმედებს. ამათგან პირველი - კონტექსტი - იმავეს გულისხმობს, მეორე - კონტაქტი - ეკრანზე ისრის საშუალებით მანიპულირებასა და დილატზე თითის დაჭერის საშუალებით ხორციელდება, ხოლო მესამე - კოდი - ის ზემოაღნიშნული სიტყვიერი თუ ვიზუალური ელემენტების ერთობლიობაა, რომელთა მეშვეობითაც შეტყობინება ფორმდება.

ადამიანი - ადამიანი ურთიერთქმედების მოდელის შემთხვევაში, იმ გარემოების გათვალისწინებითაც კი, თუ კომუნიკაციის ერთ-ერთი თანამონაწილე გამოუცდელია კოდის გამოყენებაში, მათი ურთიერთქმედების პროცესში ურთიერთგაგების მიღწევა მაინც იქნება შესაძლებელი. მაგალითისათვის მოვიყვანოთ რაიმე სპორტული თამაშის ახსნის პროცესი. დამატებითი ექსტრუქტულია, ცხადია, მსმენელს მიაწვდის საჭირო ევრბალურ ინფორმაციას, მაგრამ ურთიერთგაგების პროცესის გასაადვილებლად, უფრო მნიშვნელოვანია ამ თამაშის ვიზუალური ჩანაწერის ქონა და ახსნილის ვიზუალური დემონსტრირება. მაშინ როდესაც, კომპიუტერი - მომხმარებელი

ურთიერთქმედების მიდევალის შემიხვევაში, მომხმარებელს შეუძლია კონკრეტულ მოვლენა და-
ნახვა, ხოლო ცენტრალურ პროცესორს კი ეს არ ძალუძს. ცენტრალურ პროცესორს სჭირდება ის
კონკრეტული ბრძანება (რომელიც გადაიცემა შეთანხმებული კოდებით) რომლითაც იგი მოახერ-
ხებს სხვადასხვა დავალების შესრულებას. ამ ფაქტთან მიმართებაში იუიო ოტა (ოტა 1993:80)
აღნიშნავს, რომ ჩვეულებრივი ევრბალური ტექსტის შემოხვევაში ადრესტის უნდა პქონდებ იგვე
ლოგიკა, რაც ავტორს გააჩნია, ხოლო კომპიუტერთიან მიმართებაში, სიმბოლოებისაგან შედგენილი
"დიდილოგური რეჟიმი" (ინტერფეისის) გარეშე მომხმარებელს იმავე ლოგიკით ფიქტი მოუწევს,
როგორთაც ცენტრალური პროცესორი ფიქრობს. "ორთოგრაფიული ინტერფეისის" შესახებ მსუე
ლობისას, სუზან ბრეენი (ბრეენი 1990:397) ამბობს, რომ მსგავსი ინტერფეისი გულისხმობს იმას,
რომ წინადადებები რომლებსაც, მომხმარებელი გამოიყენებს (ბეჭდავს მონიტორზე) გრამატიკულად
გამართული უნდა იყოს. იმ შემთხვევაში თუ მომხმარებელი ნაკლებ ინტელექტუალური აღმოჩნდა,
მსგავსი "დიდილოგური რეჟიმი" წარმარებელი აღმოჩნდება. ყოველივე ზემოთქმული კი იმას
ნიშნავს, რომ ადამიანისა და კომპიუტერის ურთიერთქმედებისას, დიდილოგი მომხმარებლის მიერ
დაახლოებით სუსტად უნდა იყოს გაგებული, ხოლო კომპიუტერის ცენტრალური პროცესორისათ-
ვის კი აბსოლუტურად უსტიყ ვერბალური ბრძანება უნდა იქნეს მიცემული, წინააღმდეგ შემთხ-
ვევაში მოცემული დავალება ვერ შესრულდება.

მანამ, სანამ განუთარდა "ინტუიტიური კომპიუტერული ინტერფეისი", ადამიანის ყველა
ურთიერთქმედება კომპიუტერთან სრულდებოდა ბრძანების სახის ინსტრუქციების საშუალებით,
რაც, თავისთავად, კომპიუტერის მომხმარებლისაგან (კოდისი მაქსიმალური დონეს მოითხოვდა.
კომპიუტერების გამოყენება, ძირითადად, მიხნდა ისახნავა რთული მათემატიკური გაანგარიშებების
შესრულებას; ის, ფაქტიურად, არ გამოიყენებოდა ჩვეულებრივი, მარტივი საშუაოების შესასრუ-
ლებლად. SmallTalk იყო პირველი კომპიუტერული ენა, რომელიც ორიენტაციას საგნებსზე ახდენდა
და აქწრდა ინტერფეისს, როგორც საგნათა ერთობლიობას. შედეგად, მომხმარებელს საშუალება
ეძლეოდა, რთული Boolean (კრესი 1995) ლოგიკის შესწავლის გარეშე, მიეცა ცენტრალური პროცეს-
ორისათვის ბრძანებები. საბოლოო ჯამში, ის კომპიუტერული შრეები, რომლებიც Boolean – ის
ლოგიკას ეყრდნობოდნენ, გადაიშალეს მომხმარებლისაგან და რთული კომპიუტერული სიმბო-
ლოებით (რომლებიც ვისუაღურ ინფორმაციას გავწდის იმის შესახებ, თუ რას აკეთებს ესა თუ
ის პროგრამა) შეცვალეს. კომპიუტერული სიმბოლოებით ინტერფეისის გაფორმებამ საშუალება
მისცა მომხმარებელს შესარულონ რთული კომპიუტერული საშუაოები შესაბამისი ბრძანებების
გახსენების გარეშე. ნებისმიერი კომპიუტერული პროგრამის პროცესის დისაინი მოითხოვს, რომ
თითველი საფეხური უნდა გამოხატოს მარტივად, რთული ბრძანებების გარეშე. გუნთერ კრესი
წერს თავის "სიმბოლოების რეველუციოში", რომ მაშინ როდესაც გუტენტბერგის რეველუციამ
დამწერლობა ცენტრალური გახადა, ამგანდნდ რეველუციას უკან, იეროლოფებისსაკენ მიემა-
ვართ. ახალი ფორმის, მულტიმედირი ტექსტი ფუნდამენტალური გამოწვევა დამწერლობის დღემ-
დე უღაიუ პრიორიტეტული სტატუსისხადმო. კრესის ასრთი წენ ამას უნდა ეუწოდოთ ა) ემოციე-
ბის გადწრეცემა ტიპოგრაფიული ელემენტების ვისუაღური კოტენციოდის გამოყენებით, ან ბ) ეგრეთ
წოდებულ დაწერილ ტექსტებში სიმბოლოების გამოყენების ექსპანსია, ან გ) ჩავთვრადლოთ
ევრბალური ტექსტი ვისუაღური კომპოზიციის ჩვეულებრივ შემაღდენელ ნაწილად. (კრესი 1995)

სხვადასხვა ენისა და, ხმირად, სხვადასხვა ანბანის მომხმარებელი ადამიანები კომპიუტერთან
ურთიერთქმედებაში ჩართული არიან ინტერფეისის საშუალებით, რომელიც, ძირითადად, ეყრდნობა
საგნათა გამოცნობას. რადგანაც საგნების სწორად გამოცნობა და გაგება კომპიუტერთან ურთი-
ერთქმედებისას ყველსუ მეტად მნიშვნელოვანია, დამწერლობის პრიორიტეტულობა, ამ შემთხვევაში,
მართლაც ეკვს ბავებს. Apple – ის ძირითადი მოთხოვნა სწორედ ისეთი სიმბოლოების შემუშა-
ვებაა, რომლებიც ვნიყერსალურია და ნებისმიერი ენის მატარებელი მომხმარებლისათვისსაა
გახსაგები. (ეპლი 1992:230)

ჯოჯრი სემპსონი (სემპსონი 1985:26-45) იძიებს ისეთი სიმბოლოების საშუალებით წერილობით
სისტემის შემქნის შესაძლებლობებს, რომელთაც არანაირი შესხვა არ გააჩნიათ ენასთან. მიიკლ
კო (მიცლკერი 1999) ახსენს ულიამ ექნებს ციტირებას და პასუხობს სუიოთქმულს შემდგენიარად –
იაპონელებმა ისესესეს სოგიერთი ჩინური ნიშანი მათი ელერადობის გამო, მიუსედავად იმისა, რომ
ორივე სასაუბრო ენა ძალსუ განსხვავებულია. იაპონელებმა აიღეს ჩინელების ნიშნათა სტრუქტურა
და გამოიყენეს შერჩეული გრაფიკული ელემენტები, რათა შეექმნათ ბაზა თავიანთი ორთოგრაფიუ-
ლი სისტემისათვის. იაპონური ნიშნები გამოიყენება ორგვარად – 1) სრული სიტყვების დასაწერად
და 2) პატარა ნიშნების მთავარ ნიშნებსუ მისაწერად, რათა მნიშვნელობა უფრო სუსტი გახდეს.

თანამედროვე ჩინური ნიშნებმა დაკარგეს მსგავსება იმ საგნებთან, რომლებსაც იხინი
თავდაპირველად გამოიხატავდნენ. არქეოლოგი ფორმები ანსტრუქტურულად გამოიყურება, მაგრამ მათი
სიმბოლოური გამოსახულება შესაძლოა გამოიყნო, თუ მათ შესაბამისი განმარტება დაერთვება.

რჩინარდ გრეგორი, ბონიკის პროფესორი ედინბურგის უნივერსიტეტში, დინტერესებულა ხედვის უსიქოლოგიით. გრეგორი წერს, რომ ადრეული ჩინური იდეოგრამები მართლაც ჰკავს ეგვიპტურ იეროგლიფებს, თუმცა ორივე სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა ადგილას შეიქმნა. თანდათანობით იდეოგრამები, ანუ სიმბოლური თუ ნიშნები გამოხატული ჩანაწერები, გადაიქცა ორთოგრაფიულ სისტემად, რომელიც პირდაპირპროპორციულად დაუკავშირდა სალაპარაკო ენას. პირველად ასეთი სახის პროცესები დაიწყო მესოპოტამიურ, ეგვიპტურ, კრეტულ და ხეთურ ჩანაწერებში, რომლებმაც განაწილეს ბგერათა გრაფიკული ჩაწერის სისტემები. დღესდღეისობით კომპიუტერულ სიმბოლოებს არ გააჩნიათ ფუნქციური სტრუქტურა, ისინი უტელიტარული ხასიათისა არიან, რითაც დღიად წაგავეყ ადრეული იდეოგრაფიული ორთოგრაფიული სისტემებს.

ადრეული ორთოგრაფიული სისტემების მუშაობის სტრუქტურას პარალელები გააჩნია კომპიუტერული სიმბოლოების განვითარებასთან. კომპიუტერული ინტერფეისი ისე უნდა იქნეს გაფორმებული, რომ პანელზე განთავსებულმა სიმბოლოებმა და, შესაბამისად, გამოწვეულმა ასოციაციებმა მიზანმიმართული ზეგავლენა მოახდინოს მომხმარებელზე, რათა მოქმედება სწორად შესრულდეს. კონკრეტული სიტყვები და ხატები, რომლებიც ერთად გამოიყენება, საშუალებას აძლევს მომხმარებელს დავეყრდნოს საკუთარ ინტუიციას და არა მესხიერებას. კომპიუტერებისა და მათ მომხმარებელთან საუბრითიერობის სპეციფიკური "ენის" (კოდის) ჩამოყალიბებამ, გარკვეული ზეგავლენა ადამიანთა ურთიერთობაზეც იქონია, ცხადია, ეს ზეპირმეტყველებას არ შეეხო, მაგრამ წერილობით მრეყველებაში (განსაკუთრებით მოკლე ტექსტურ შეტყობინებებსა და ელექტრონული ფოსტით მიმწერაში) აშკარად იჩინეს თავი ზემოაღნიშნულმა ნიშნულად მოგვეყავს რამდენიმე მაგალითი ინგლისელ და ამერიკელ მოზარდთა ტექსტური შეტყობინებებიდან: CUL8R (see you later) R U O K? (are you ok?) Thx 4yrmsg (Thanks for your message) როგორც ხედავთ, ამ მართლაც "მოკლე" ტექსტურ შეტყობინებებში სიტყვები, ასე ვთქვათ, ასოთა ანბანური სახელწოდებებისა და ციფრების საწარმოთქმო ვარიანტების ჯამითაა გამოხატული, რომლებსაც "ლიმბის" აღმნიშვნელი სიმბოლოც შეიძლება ასლდეს. ამავე ტენდენციას ამქლავებს ძალიან ბუყრი სიტყვიერი რეკლამა თუ წარწერა.

ყოველივე - ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე ტექნოლოგიების (კომპიუტერის ჩვენს შემთხვევაში) დანერგვამ "საკომუნიკაციო ბაზარზე" ახალ სტანდარტებზე გაზარდა მოთხოვნილება. კომპიუტერსა და მის მომხმარებელს შორის ერთობლივ მოქმედებას განსამარტოებლად პროგრამისტებს სიმბოლოები (ე. ი. სურათები; ხატები), როგორც ადრესტამდე ინფორმაციის მიწოდების საშუალება, ჩათვალეს ყველაზე მეტად პრიორიტეტულად. ფაქტურად ამით, მომხმარებლის კომპიუტერთან ურთიერთობა იეროგლიფური დამწერლობის იმ უძველეს პერიოდს გვაგონებს, როდესაც სიმბოლოებსა და მათ მიერ გამოხატულ მნიშვნელობებს შორის არსებითი განსხვავება არ იყო. ყველაფერი, კი, იმით აიხსნება, რომ კომპიუტერული პროგრამების ენა უნივერსალურად (საყოველთაოდ) გასაგები უნდა ყოფილიყო თითქმის ყველა ენაზე მოსაუბრე მომხმარებლისათვის.

თავად კომპიუტერი იმ უნიკალურ საურთიერთობო არხად იქცა, რომელიც მსოფლიოს ჭეშმარიტად აერთიანებს. მცირე უსმის საეკრანო სიერცის კომპაქტურად გამოყენებისა და მოკლე ტექსტური შეტყობინებებით (ამ სიტყვის პირდაპირი გაგებით) დროის მოგების მიზნით, ადამიანურმა წერილობითმა კომუნიკაციამ ყუვეტურად გააძლიერ ტექსტის შექმნის ანალოგიური პრინციპები, რომლებიც თანამედროვე, ინტერნეტის ეპოქის ადამიანებისათვის ხელსაყრელიცა და ადვილად აღსაქმელიც. ეს კი, თავის მხრივ, გეაფუქრებინებს, რომ შესაძლოა ამავე მიმართულებამ მძლავრად იჩინოს თავი სხვა ტიპის კვრბალური კომუნიკაციის არხებშიც (მაგალითად, მხატვრულ ლიტერატურაში).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ეკლი 1992: Apple. Macintosh Human Interface Guidelines; Addison-Wesley, Massachusetts.
2. ბრენჯი 1990: Brennan S., Conversation as Direct Manipulation: An Iconoclastic View; In- B. Laurel (ed), The Art of Human-Computer Interface Design; Addison-Wesley, Massachusetts.
3. კო 1992 : Coe M., Breaking the Maya Code; Thames and Hudson.
4. შილეტი 1999: Chizlett C., Silent Messenger: The Chinese Concept-Script.
5. კრესი 1995: Kress G., 21st Century A-Z Literacy Handbook.
6. ოტა 1993: Ota Y., Pictogram Design: Popular Edition; Kashiwa Bijutsu Shuppan, Tokyo.
7. სემპსონი 1985: Sampson G., Writing Systems; Hutchinson.

Visual Metaphors i.e. Substitutes of Words in the Modern Technical Communicative Channel

Many central events like the invention of computers, internet, and the possibilities to send messages have become inseparable part of the history of mankind. The creation of computer programs has revealed fluently informative capacities of a verbal text transmitted by graphic means.

The specific system "the language" was created to avoid communicative difficulties (that is considered the main objective while working with computers). It is approximately expressed by three types of graphic texts: a) by computer symbols (they might be called as "visualization" of nouns and verbs), b) by verbal symbols that are expressed by shortened words belonging to the same part of speech and c) by the combination of the above mentioned types of texts (symbol + word or abbreviation).

Interaction of a human and a machine, like the interaction of two people, comprises tree basic components: context, contact and code.

"Orthographical interface" has been substituted by "intuitive interface" to simplify the communication of a man and a computer. That means to recognize the visual potential of symbols.

The ways how the ancient orthographic systems worked have much in common with the development of symbols.

პოლიტიკური დისკუსიის ლაქსიურ-სამხარბიური და პრაგმატიზმი
თავისებურადაა 2008 წლის აპრილის მოვლენების მასალებზე მიხედვით
(ინგლისური, ქართული და რუსული ენების ბაზაზე)

'Differences of opinion lead to inquiry, and inquiry to truth'
(Thomas Jefferson)

„აზროთა სხვადასხვაობას მიყვავართ კითხვებთან,
კითხვებს კი ჭკმართებასთან“.

(თ. ჯეფერსონი)

ენა ჩემი ყოველდღიური ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია, რადგან თითქმის ყოველი სახის აქტივობა – საუბარი, წერა, კითხვა თუ მოსმენა ძირითადად ლინგვისტური ურთიერთობით გადმოიცემა. თანამედროვე სამყაროს წარმოუდგენელი სისწრაფით განვითარება ხელის შემწყობი ფაქტორია ინფორმაციის გასაერთიანებლად. იმას რასაც ადრე დღეები, კვირა ან თვეები სჭირდებოდა რომ გავრცელებულიყო, დღეისათვის შესაძლოა წამებში დასჭირდეს. ეს ყველა სფეროს თანაბრად ეხება და მათ შორის პოლიტიკასაც, რომელიც ერთერთი ყველაზე აქტუალური საკითხია ყოველი ქვეყნის რეალობაში. მის პოპულარიზაციას და პოლიტიკური ინფორმაციის ყველასათვის ხელმისაწვდომობას, რა თქმა უნდა, მასმედია დიდად უწყობს ხელს. ხშირად მკვლევარებს ზღვარის გაღებება უჭირთ პოლიტიკურ, მედია და სარეკლამო დისკურსს შორის, რადგან ისინი ურთიერთ დამოკიდებული გახდნენ. მათი საშუალებით, ჩვენ შეგვიძლია მოვისმინოთ პოლიტიკოსთა პირისპირი დებატები, საპარლამენტო დებატები, პირდაპირი ჩართვები, რადიო ჩართვები, პრესკონფერენციები, ინტერვიუები; წაეკითხოთ პრესა, დღესდღეისობით კი ყოველივე ზემოთ ხსენებული ადვილად ხელმისაწვდომია ელექტრონული ვერსიით. თუმცა ეს მხოლოდ მედლის ერთი მხარეა, რადგან რეალური პოლიტიკური საქმიანობა მხოლოდ კარს მიღმა რჩება და მორყევნებით ხელმისაწვდომობა მასალებისა, პოლიტიკოსთა გამოვლენისა არ იძლევა საკმარის შესაძლებლობებს, რომ გამოკვლეული იქნას პოლიტიკური დისკურსი, ანუ პოლიტიკოსთა მიერ გამოყენებული ენა კვლევის დროს ცალკეულ სიტყვებს და წინადადებებსაც ექვევა უზრუნველდება, რადგან თუნდაც ერთი შეხედვით ძალიან „სონტანური ინტერვიუ ან პირისპირი დებატები, ძირითადად წინასწარ დამუშავებული ტექსტია. პოლიტიკური დისკურსის დროს საკვლევი არის ის, რაც იმპლიციტურული ან მინიშნებულია და გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მაშინაც კი, როცა მიმდინარეობს დიალოგი ერთი-ერთზე, სამი მონაწილე ესრება მას – პოლიტიკოსი, ჟურნალისტი და 'ხალხი' (მაყუბებელი/მსმენელი).

ემპირიული მასალის კვლევისას გაუაანალიზე რამდენიმე მოხსენება, სტატია, მიმართვა თუ ინტერვიუ, დაერწმუნდი, რომ საკვლევი ძალიან ბევრია და საინტერესო, მაგრამ ამჯერად მხოლოდ მცირედი თუმცა ჩემი აზრით მნიშვნელოვან თემებს შეეხები. ომბაგალში კვლევა გაგრძელდება და გაღრმავდება სხვადასხვა მიმართულებით. პოლიტიკური დისკურსის დროს, უკვე ვახსენეთ თუ რამდენად მნიშვნელოვანია თითოეული სიტყვის სწორად შერჩევა. ერთი სიტყვის (სრულ-მნიშვნელოვანი სიტყვაა ის თუ ფუნქციური) უადგილო გამოყენებამ შეიძლება წინადადება შესაძლოა სულ სხვა დატვირთვა და იმპლიციტა შესძინოს. ხშირად ეს უნებელი ან შეგნებულადაც კეთდება რათა ინფორმაციის გასერიოზულდება და მისი საყოველთაო ინტერესის საგნად გადაქცევა მოხდეს. თუმც რიც შემთხვევებში, როგორცია საომარი ან ომის ზღვარზე მისული სიტუაცია, დაძაბული დიალომატიკური ურთიერთობები, კონფლიქტური სიტუაციები, ასეთმა გაუგებრობამ შესაძლოა უკიდურესად დაძაბოს სიტუაცია. მაგალითად ავიღოთ ნიკოლა ეულსის "Describing Discourse" –ში მოყვანილი ნიმუში, რომელიც ეხება ტონი ბლერის ერთერთ ურთულეს გადაწყვეტილებას – "to go to war in Iraq" - ეულსი ინტერესდება თუ რა მოხდებოდა მას ასე რომ წარმოეთქვა ეს წინადადება - "to go to war on Iraq". განსხვავება ამ ორ წინდებულს შორის პოლიტიკური სიტუაციის მიმართ განსხვავებულ მიდგომას და გატებას გამოხატავს. *ერაყში* - ეს არის ადვილი სადაც ომი მიმდინარეობს და დიდი ბრიტანეთი ერაყთან უშუალო ომში არ მონაწილეობს, არამედ უბრალოდ მხარდაჭერას უცხადებს თავის მოკავშირე ქვეყანას, ამერიკის შეერთებულ შტატებს. ხოლო, *ერაყზე* (სიტყვასიტყვითი თარგმანი) უშუალოდ ერაყის წინააღმდეგ ომის გამოცხადებას გამოხატავს, ანუ მასზე შეტრევის განხორციელება. (Nicola Woods 'Describing Discourse' p.59). მსგავსი შემთხვევა კვლევის დროს აღმოვაჩინე გავრთიანებული ერების ორგანიზაციის შეხვედრაზე საქართველოს

პრეზიდენტის სიტყვაში, რომელშიც ჩანსწორება მოხდა, როდესაც ის წერილობით სახით გამოქვეყნდა საგარეო საქმეთა სამინისტროს მიერ. ვთავაზობთ თავდაპირველ ვარიანტს:

“One has to wonder, what was a lieutenant colonel of the Russian army doing in the Georgian forests, organizing and leading a group of armed insurgents in a mission of subversion and violence?”

ფრაზაში ‘leading a group of armed insurgents in a mission of subversion and violence’ შეტანილი იქნა ცვლილება: ‘leading a group of armed insurgents on a mission of terror.’ სიტუაციის უფრო გამწვავების ან უფრო სერიოზული სახის მისაცემად რამდენიმე სიტყვის შეცვლა კონტექსტის ცვლილებას და გამოხდინარე აქედან მისი დატვირთვის ცვლილებას იწვევს. მოცემული ორი მაგალითი ერთი შეხედვით არაფრით განსხვავდება, მაშინ რა საჭირო იყო უცხოურ ენაზე წარმოთქმულ სიტყვაში ცვლილებების შეტანა, თუკი მას ეფექტის მოტანა არ შეუძლია? ‘subversion and violence’ (ცვლება სიტყვით ‘terror’-ით და ცვლილება ხდება წინდებულის გამოყენებაშიც ‘in a mission’ და ‘on a mission’. პირველის პრესუპოზიცია შემდეგია – ‘პაღალობის და ამბოხის მისია უკვე არსებობს, საქართველოს ტყვეობაში და იქ შემოვიდა რუსული ჯარის პოლკოვნიკი, რაც თავისთავად შემაშფოთებელია’. ხოლო მეორე გულისხმობს – ‘საქართველოს ტყვეობაში ტერორის მისიის განსახორციელებლად შემოვიდა რუსული ჯარის პოლკოვნიკი’. ეს მაგალითი ცხადყოფს, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია თითოეული სიტყვა მთელი კონტექსტისათვის და თუ როგორ იყენებენ პოლიტიკოსები, პრესამასახურები, ჟურნალისტები სწორად შერჩეულ და წინასწარ დამუშავებულ ტექსტს სასურველი შედეგის მისაღწევად და ჩაყოქრებული ეფექტის მისაღებად. მოცემული მაგალითის ლექსიკურ-სემანტიკურმა კვლევამ გვიჩვენა, რომ სიტყვა ‘მისია’ კონტექსტში წინდებულის ცვლილებასთან ერთად სხვადასხვა კონოტაციას იძენს.

საინტერესოა პრეზიდენტ მუდვედევის მიერ წარმოთქმული მოხსენება ევტრანზიტან შეხვედრის დროს, რომელიც შეფუარავი ტონით, იმპლიკაციების და ეფემიზმების გარეშე არის პირდაპირი მუქარა. ‘Если кто-то думает что может безнаказанно убивать наших граждан, наших солдат и офицеров, которые являются миротворцами – то этого мы никогда не допустим. Все кто пытается сделать что-либо подобное будет получать сокрушительный ответ – у нас для этого есть все возможности – и экономические, и политические и военные. И если у кого-то были подобные иллюзии некоторое время назад, то с этими иллюзиями пришлось расстаться’.

პრეზიდენტის ემოციური ტონი, ემოციურად შეფერილი ლექსიკა, იმპლიკაციების გარეშე გამოყენებული სიტყვები, როგორცაა – ‘безнаказанно убивать, никогда не допустим, сокрушительный, все возможности, военные, подобные иллюзии – მუქარის და საკუთარი ძალაუფლების წევნების ეფექტის მოსახდენად გამოიყენება. როდესაც პრეზიდენტი ამბობს ‘некоторое время назад’ ის იყენებს მსხვერპლების ფონურ ცოდნას და ახსენებს მათ დაშვებულ შეცდომას, ამასთან არ მიმართავს კონკრეტულად ერთ ადრესატს და აფრთხილებს ყველას, ვისი გაფრთხილებაც სურს – დაუსჯელი არავინ დარჩება. ნიკოლა ეუდსის მიერ შემოთავაზებული კლასიფიკაციის მიხედვით, უმეტესად პოლიტიკურ დისკურსს ახასიათებს დადებითად თვით-წარმოიქმნა და უარყოფითად სხვისი წარმოიქმნა. საინტერესოა, რომ ‘შემთხვევითი მაგალითი “სხვა” დამნაშავეა და მუქარა მის მიმართ არის, მაგრამ ამ კონკრეტულ მაგალითში თავის დადებითი წარმოიქმნა არ ხდება, ხდება ძალაუფლების წარმოიქმნა, რაც თავისთავად დადებითის ჩარჩოებში ძნელად ყტება. სემანტიკური და პრაგმატიკული კვლევის თვალსაზრისით, მოცემულ მაგალითში საინტერესოა სიტყვა миротворцам, რომელსაც თავისთავად შენარუნებელი აქვს თავისი დენოტაციური მნიშვნელობა, მაგრამ მოცემულ კონტექსტში იძენს ‘შსხეურაჰის’ კონოტაციას.

საინტერესოა აგრეთვე კიდევ ერთი რუსი პოლიტიკოსის, ვიტალი ჩურკინის, მიერ მიცემული ინტერვიუ CNN-ის კორესპონდენტთან ინგლისურ ენაზე:

CNN Presenter- Peace-keeping implies that you try to stand between them to keep them from attacking each other, but it sounds more by implication if nothing else like you're attacking the Georgians (Crosstalk)

Churkin- You're absolutely right about your definition of peace-keeping and we've been doing that for past 16 years. Unfortunately they also attacked Russian peace-keepers, 15 peace keepers have been killed, about 150 peace-keepers have been injured, so it's a great violation on the part of Georgia or international or both in terms of breaking peace-agreements which have been existing for the past 16 years. Attacking the peace-keepers, attacking the civilian population in such massive skill (Crosstalk)

CNN Presenter - So it sounds like it's enough and what you're doing now is attacking Georgia.

Churkin- No, it's not that we've lost patience, it's that we've come there in defense of the civilian population, we have 30 000 refugees from South Ossetia and 2 000 people killed _ enough is enough.

CNN Presenter- So you are attacking the Georgians?

Churkin- No, we are not attacking the Georgians. We're rebelling the Georgian aggression from the territory of South Osetia. And sometimes, in such situations, you have to take care of military infrastructure which is there supporting their aggressive acts. And if there are some civilian casualties in Georgia, outside of Osetia, we are profoundly troubled by that, but tragically such things do happen in the situations of fightings.

მოცემული მაგალითი კვლავაც მიესადაგება ზემოაღნიშნულ კლასიფიკაციას. მის მიერ შერჩეული ლექსიკა ყურადღებით არის შორგებული მოქმედ პირებზე. ჩურკინი ყურადღებას ამახვილებს მოქმედ პირებზე და მომხდარ ფაქტებზეც, ამასთან თითოეული პრედიკატი ეფექტურად აქვს შორგებული ქვემდებარეულ სასურველი 'შესიჯის' გასაგზავნად და ეფექტის მისაღებად. ამისათვის შეეხედეთ შემდეგ ცხრილს და დაეკვირდეთ რა ლექსიკურ მარაგს იყენებს პოლიტიკოსი საქართველოს და რუსეთის შესახებ საუბრისას:

Russia	Georgia
peace-keeping	aggression
doing	violation
15peace-keepers killed/ 150 injured	attacking peace-keepers
defense of civilian population	attacking civilian population
30 000refugees/ 2 000 people killed	some civilian casualties

მოცემული ცხრილი და ინტერვიუ საუკეთესო ნიმუშია იმისა, თუ როგორ ხდება მსმენელზე ზეგავლენის მოხდენა კონტექსტით. ტექსტში ერთი მხარის სასარგებლოდ (რუსეთის) მხოლოდ დადებითი სიტყვებია გამოყენებული, ხოლო მეორე მხარის (საქართველოს) შესახებ საუბარში მხოლოდ უარყოფითი. გაიხსენოთ პრეზიდენტ მუდვედევის მიმართებაში გამოყენებული სიტყვა 'мировиры' – მან შეიძინა 'მსხვერპლის, უდანაშაულოს, დაზარალებულის' კონოტაცია, იგივე კონოტაციის მატარებელია მოცემული სიტყვა ვიტალი ჩურკინის ინტერვიუში, მაგრამ მისი გამოვრება ისეთ სიტყვებთან, როგორიცაა 'შეტევა, მოკლა, დაშვება,' კიდევ უფრო აძლიერებს ამ სიტყვების ექსპრესიულობას. პრაგმატიკული თვალსაზრისით დისკურსს უფრო შთაბეჭდავს ხდის რიცხვების გასუიადებული გამოყენება, რაც მიუთითებს პოლიტიკოსების სუბიექტურობაზე. აქ ისევ ცხრილს გამოვიყენებ მეტი სივალისათვის:

რუსეთი	საქართველო
16 years _ doing peace-keeping	some civilian casualties
15 peace-keepers killed	
150 peace-keepers injured	
we have 30 000 refugees from South Osetia	
2 000 people killed	

მსმენელების დიდ ნაწილზე ზეგავლენას ახდენს ციფრებით მანიპულირება სიტყვა 'peace-keeper' გამოვრება, რომელიც 'have been doing that for past 16 years, (that meaning Peace agreement). They also attacked Russian peace-keepers, 15 peace keepers have been killed, about 150 peace-keepers have been injured'. კიდევ უფრო ოზრდება რიცხვები და უფრო ემოციური ხდება შინაარსი – '30 000 refugees from South Osetia and 2 000 people killed'. ამ ბოლო რიცხობრივი ფაქტების გამოყენებით ის ემოციების აკუმულირებას ახდენს. საინტერესოა დეპიკტიური ნაცვალსახელი 'შენ' რომელიც იღებს სხვადასხვა კონოტაციას სიტყვებისა 'anacking' და 'peace-keepers' და ერთ რთულ წინადადებას წარმოთქვამს. ხოლო საქართველოსთან მიმართებაში იყენებს შემდეგ ფრაზას 'some civilian casualties', რომელშიც არ იყენებს რიცხობრივი ფაქტებს, არც ექსპრესიულ სიტყვებს და წინადადება არის მარტივი და მოკლე. რამდენიმე სუმიოთ განხილული მაგალითი უდავო ნიმუშია პოლიტიკოსების სუბიექტურობის, ფაქტების ცალმხრივი და არასწორი გზით ჩვენების, რაც საბოლოო ჯამში რაღაც რაოდენობის მსმენელზე მანაც ახდენს შთაბეჭდილებას. აშკარაა ის ფაქტიც, რომ სასურველი შედეგის მისაღწევად პოლიტიკოსი ენას დამს უყველ შესაძლებლობა სიყენებს. ასე რომ სტატიაზე მუშაობის პერიოდში კიდევ ერთხელ დაერწმუნედი იმაში, რომ პოლიტიკოსთა პირდაპირობა ხშირად

მოწვევებითა და ის რაც ნაკულისხმეობა კვლევას და ანალიზს მოითხოვს და მათ შორის უპირველესად ლინგვისტურს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბრაუნი 1989: Gillian Brown & George Yule. "Discourse Analysis". "Cambridge University Press" Cambridge.
2. ვუდსი 2006: Nicola Woods. "Describing Discourse". "Oxford University Press" Great Britain.
3. დისკურსი 2004: "Discourse Studies", Volume 6 Number 4 November 2004. "Sage Publications". London.
4. რაჰიმი 2001: Ali Rahimi & Rahman Sahragard. "Critical Discourse Analysis". "Jungle Publication". Shiraz University.
5. ვერშეურენი 1999: Jef Verschueren. "Understanding Pragmatics". "Arnold". London.
6. ლობნერი 2002: Sebastian Lobner. "Understanding Semantics". "Arnold". London.

Nana Msakhuradze (Batumi)

Lexical, Semantic and Pragmatic Features of Political Discourse Based on the Materials of Russia-Georgia War August 2008

Modern linguistic is highly interested in political discourse, as it the best way of affecting the society. Media and press helps the popularization of the politics and more popular it becomes more and more 'indoor' and hidden it is. The speeches of politicians imply a message oriented and they need lexical, semantic and pragmatic analysis to understand this message correctly. Some kinds of misunderstanding are caused by different kinds of reasons, like incorrect translation, linguistic and cultural differences or misunderstanding of the context. Thus analyzing the correct choice of words needs lexical analysis, while 'guessing' and 'describing' the meaning needs semantic and pragmatic attitudes. The given article is based on the newest material and analyses the texts in three different languages.

**მეცხვალაბის მამაკაცური და ქალური სტილის განმარტავადი უკავშირება
ჩარმანულს და ჩართულ ანაბში**

ქართული ენისაგან განსხვავებით, გერმანულ ენაში არსებობს სქესის სამი გრამატიკული კატეგორია (Maskulinum, Femininum, Neutrum). აღნიშნულს განასხვავებენ მამრობითი და მდედრობითი სქესის მიხედვით (ბიოლოგიური დონე). მათ კომუნიკაციურ ქმედებას უწოდებენ „ტიპურად ქალურ“ და „ტიპურად მამაკაცური მტყვევლების სტილს (სოციალური დონე). საინტერესოა, რა განმარტავადი ნიშნები ახასიათებს კომუნიკაციური ქმედების მამაკაცურ და ქალურ სტილს.

ერთი და იმავე ენისა და კულტურის მატარებელი ქალი და მამაკაცი ხშირად ვერ უტყვენ ერთმანეთს, რადგან ამ ორი სქესის წარმომადგენლის მიერ გამონათქვამის გამოხატვის საშუალებებსა და გამონათქვამის გაგებას შორის განსხვავებები ირენს თავს, რაც იწვევს საზოგადოებაში ქალისათვის დამახასიათებელი მტყვევლების სტილისა და მამაკაცისათვის დამახასიათებელი მტყვევლების სტილის ე. წ. „მენტალური სურათის“ ჩამოყალიბებას.

ქალისათვის ტიპური მტყვევლების სტილი წარმოადგენდა და წარმოადგენს ანთროპოლოგებისა და ეთნოლოგების ინტერესის სფეროს.

მაშ როგორ მტყვევებს ქალი?

- ქალის მტყვევება არის მეტად პირადული. იგი ყოველთვის ეცდება, პარტნიორთან შიშოვოს აღიარება. ქალი საუბარში ხშირად ყვება პირად ამბებსა და თვგადასაქლებს, რათა დაძლიოს დისტანცია პარტნიორთან და გაუცხოების მომენტი. ოპერმანისა და ვებერის თანახმად: „ისინი (ქალები) ჩართვენ სხვებს პირად სამყაროში და ამით მიანიშნებენ: მენდე, იევი გულწრფელი ჩემთან მიმართებაში“ (ოპერმანი 1995:84).

ქალი ხშირად აღამაზებს თავის მტყვევლებს „შემდეგი გამონათქვამებით: *“das ist ja reizend“*, – ეს ხომ შესანიშნავია, *“das ist ja schön“* – ეს ხომ სასიამოვნოა, ბრწყინვალე;

ქალი იყენებს ეფემოზობებს, რათა უხეში გამონათქვამი მისაღები ფორმით გადმოსცეს, რაც მის მტყვევლებს ემოციურობას და თავაზიანობას მატებს, თუმცა გამოხატვის ეს ფორმა გამონათქვამს ძალას უპარგავს;

ქალი ხშირად იყენებს განუსაზღვრელ მარკირებებს: „irgendwie“-როგორმე, „irgendwas“-რაიმე, „oder so“-ამგვარად. ეს მარკირებები გამონათქვამის ქმედითუარაინობას ასუსტებენ;

ქალი თავისი ნათქვამის მნიშვნელობას თვითონვე უხეშს ხაზს. „siehst du das nicht genauso“-ასე არ ფიქრობ შენც?

ქალი იყენებს ემფატიკურ ზმნიზებებს, ინტენსივობის გამომხატველ საშუალებებს, როგორებიცაა „so“, „wirklich“, „ehrlich, Das ist ja so wahr?“

ქალი ნაკლებად იყენებს ეულგარულ სიტყვებს;

ქალს განსხვავებული ლექსიკური მარაგი აქვს;

ქალი ხშირად იყენებს გაზვიადებისა და გამეორების ფორმებს, რათა მიიყვოს პარტნიორის ყურადღება. (ზამელი 1995:32).

ქალისათვის დამახასიათებელია ეგოცენტრიზმი, ანუ „Ich-Aussagen“. მაგ. „ich meine“, „ich finde das so“. მაშინ, როცა მამაკაცი საზოგადოდ მიღებულ ფორმებს ანიჭებს უპირატესობას, „man sollte“, „man muss“.

როგორ მტყვევებს მამაკაცი?

- მამაკაცების საუბარი მეტი ინფორმაციულობით გამოირჩევა;
- მამაკაცის მტყვევება ნაკლებად ემოციურია;
- მამაკაცი ორიენტირებულია საქმის ვითარებაზე;
- მამაკაცის მტყვევება პირდაპირი და ლაკონურია და გამოირჩევა ძლიერი არტიკულაციით;
- მამაკაცის მტყვევება სტატუსზეა ორიენტირებული. იგი ეცდება მისი საუბარი შედგვიან იყოს;
- მამაკაცს უშუალოდ გამოხატოს მეტი აგრესია;
- მამაკაცი ინფორმაციას მარტივი ენით გამოხატავს (ოპერმანი და ვებერი 1995:16).

რომელი ფაქტორები იწვევს იმ გაუგებრობებს, რომელიც ქალისა და მამაკაცის საუბრის მომენტში ირენს თავს?

გაუგებრობა გამოწვეულია, როგორც აღზრდის განსხვავებული მეთოდების გამოყენების, ისევე საზოგადოების მიერ ქალისა და მამაკაცის მიმართ განსხვავებული მოთხოვნების არსებობის შედეგად. მაგ. დედა ხშირად ეუბნება კაიშილას: „ ვალები ხომ არ ტირიან, შენ ხომ გოგონა არ ხარ ?!“. გოგონებს კი პირიქით, მათგან ითხოვენ პარმონიულობას და სინახეს. აქედან გამომდინარე, ჯერ კიდევ ბავშვობის ასაკიდან უეითარდება ქალსა და მამაკაცს ე. წ. „ენობრივი სამყარო“(ლინკე 2001:311) სხვა და სხვა მიმართულებით.

ქალი საუბარს იწყებს ე. წ. „უსარგებლო სიტყვებით“, რათა შექმნას პარმონიული ატმოსფერო. მამაკაცი თელის, რომ უსარგებლო შესაქვალს არავითარი მნიშვნელობა არ გააჩნია, რადგან ამით პრობლემა არ გადაიჭრება.

ბევრი მამაკაციისთვის გაუგებარია, თუ რას გულისხმობს ქალი თავისი ნათქვამით. ქალი, მამაკაცის აზრით, ამბობს ერთს და გულისხმობს მეორეს. ქალის გამონათქვამები იძენენ შემდეგი სახის იმპლიციტურ მნიშვნელობებს, მაგ:

- მოდი მეგობრებდა დაერჩით = მე არ მინდა შენთან ერთად ყოფნა;
- შენ მე ძმად მიმინიხარ = მოსაწყენი ხარ;
- მე დამნაშავე ვარ = შენ დამნაშავე ხარ;
- მე მთელი ყურადღება სამუშაოზე გადააქცეს = რადგან ამ სფეროში უკეთ ვგრძნობ თავს, ვიდრე შენთან;
- ჩვენ გეჭირდება = მე მჭირდება;
- ეს შენი გადაწყვეტილებაა = შენ არ აკეთებ იმას, რაც მე მინდა;
- რაც გინდა, ის გააკეთე = ამას არ გაპატიებ, მოგვიანებით გაზღვევინებ;
- მე არ ვარ გაბრაზებული = მხოლოდ შენ ფიქრობ ასე;
- რაღაც თავს კარგად ვერ ვგრძობ = ბოლოს და ბოლოს შეიძენ რაიმეს?
- ჩემო ძვირფასო, ახლავე ეიქნები მზად = ეს პროცესი გაგრძელდება კიდევ ერთი საათი;
- მხოლოდ გასეთს ვიყიდი = და პიჯაკს, მაისურს და ასე შემდეგ;
- წონაში მოვიმატე? = უკეთ შემათავლიერე;
- საერთოდ მისმენ? = დაიფიქვე, რაც გთხოვარ;
- მე არ ვარ გვეიანი = რა თქმა უნდა ეს სიმართლეს არ შეესაბამება;

ქალის ტყინის მარცხენა და მარჯვენა ნახევარსფეროები ერთდროულად ბევრად უკეთესად ფუნქციონირებენ, ვიდრე მამაკაცის. მათი ფიქრი უფრო მეტად არის კომბინაციაში გრძობილთან. ქალი მეტ ინტერპრეტაციას ანიჭებს ნაგულისხმევს, ვიდრე წარმოთქმულს. ასევე ლოგიკა და ინტუიცია ქალში მეტად მჭიდრო კავშირშია. ქალი ხშირად ინტუიცის მეშვეობით იღებს ლოგიკურ გადაწყვეტილებას.

სემოსნებულ პრობლემებთან დაკავშირებით, ჩაატარეთ ტესტური გამოკითხვა სენტა ტრომელ პლოტცის მოხელის მიხედვით, რითაც დავადგინეთ მსგავსება ქართველი და გერმანელი ქალებისა და მამაკაცების მეტყველებაში. (გამოკითხულთა რაოდენობა 25 ქალი და 25 მამაკაცი, ასაკი 18-50). გამოკითხვაში მონაწილეებს უნდა დაეხასიათებინათ ქალისა და მამაკაცის მეტყველება.

გამოკითხვის შედეგად დადგინდა, რომ მსგავსია გერმანელი და ქართველი ქალების მეტყველების სტილი (გრძელი წინადადებები, ემოციურობის გამოხატველი ნაწილაკები), ისევე როგორც მსგავსია გერმანელი და ქართველი მამაკაცების მეტყველები სტილი (მოკლე, ამომწურავი პასუხები, აზრის ზუსტი ფორმულირება), რაც გამოწვეულია ბიოლოგიური და სოციალური სქესისათვის და მახასიათებელი ნიშნების ერთობლიობით.

ამგვარად, მიუღებელია განსხვავებული სქესის წარმომადგენლებისათვის დამახასიათებელი მეტყველების დაყოფა სწორ და არასწორ ფორმებად.

მამასადამე, შეიძლება დაეატყვნათ, რომ არ არსებობს მეტყველების სწორი და არასწორი ვარიანტი. ამდენად მიზანშეწონილი არ არის, ქალი მამაკაციის მეტყველებდეს, ან პირიქით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლინკე _2001: Linke, A., Nussbauer, M., Portmann, P., R. Angewandte Sprachsoziologie. Eine Einführung linguistische, soziologische und pädagogische Ansätze. Tübingen: Studienbuch Linguistik, 4, unveränderte Aufl.
2. ოპერმანი - 1995: Opermann, K., Weber, E., Frauensprache-Männersprache. Zürich: Orell Füssli Verlag.
3. ზამელი 1995: Samel, I., Einführung in die feministische Sprachwissenschaft. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
4. თრომელ-პლოტცი 1992: Trömel-Plötz, S., Frauensprache –Sprache der Veränderung. Frankfurt/Mein: Fischer Taschenbuch Verlag.

Distinctive Elements of Male and Female Speech Style in German and Georgian Languages

Males and females are differentiated by biological sex and many other factors. There is a question – Do males and females speak differently? Males and females belong to different social groups and play different social roles in language. The fact of gender is depicted in the language, which is proved by the researches of many scientists.

The aim of the paper is to study how German and Georgian males and females speak, if they use one and the same lexical units.

In order to find out the similarities and differences between Georgian-German female and male speech, we have conducted an inquiry on the model of Senta Tromel Plotsk (Total number: 25 females, 25 males, age: 18-50). The participants had to describe male and female speech.

The research showed that there are similarities in German-Georgian male(short answers, exact formulation of thoughts) and German –Georgian female(long sentences, emotional interjections); The result of it is in the unity of biological sex features.

According to the above mentioned, it is not acceptable to divide the speech of different sex members into right and wrong forms.

პარონიმია – მატყვალაბის ჯალბარის შამაღმანალი ნანილი

ლექსებთან სემანტიკის სფეროს ეკლავა სიტყვათშორის აზრობრივ კავშირებს მოიცავს. იგი ხანგრძლივი და საინტერესო პროცესია, თუმცა ელვადობის მსგავსების ფეროზი, რომელიც მხოლოდ ომონიმია არ ეკუთვნის, ჯერ კიდევ სრულფასოვნად არ არის შესწავლილი. საუბრობა პარონიმიაზე, რომელიც უპირველეს ყოვლისა ეფუძნება მეტყველებაში მნიშვნელობებს შორის არსებულ განსხვავებას. მათი აღრევა კი ფონეტიკური სიახლოვის არის განპირობებული. პარონიმია ბერძნულად (paronymos) „ახლო მდებარე, მსგავს სიტყვებს ნიშნავს“ (ინარი 1989: 313) და მეტყველებაში სინონიმისა და ომონიმის მსგავსად აზრობრივ შეცდომებს იწვევს.

პარონიმების თავისებურება ფორმისა და შინაარსის რთულ ურთიერთმომართებაში ელინდება, რასაც მათი მეტყველებაში გამოყენების თავისებურება ემატება.

პარონიმის ფენომენი რამდენიმე საუკუნეა იზიდავს მეკლევართა ყურადღებას. ანტიკური ფილოსოფიიდან მოყოლებული, მის მიმართ ინტერესი არ განელებულა. თუმცა ერთიანი, შეთანხმებული ასრი ამ მოვლენის შესახებ ჯერ კიდევ სრულად არ არის ჩამოყალიბებული. ტერმინი „პარონიმი“ არისტოტელეს ეკუთვნის. სწორედ ის გაამაღვეს პარონიმის შესახებ პირველ განსაზღვრებას. პლატონისეული განსაზღვრებით, პარონიმები ის სიტყვებია, რომელთაგანაც ერთ-ერთი იწარმოება ჩვირვსაგან ფლექსიით. პლატონი მას წმინდა გრამატიკულ კატეგორიად მიიხედავს. ამდენად, მამაცი - სიმამაცი, გრამატიკა - გრამატიკოსი - მისთვის პარონიმებია. ტ. იუენის მოსაზრებით, საკითხის ამგვარი გადაჭრა საშუალებას გვაძლევს შევინიშოთ, რომ პლატონისეული ინტერპრეტაცია ბერძნული ენის თავისებურებიდან გამომდინარეობს (იუენი 1960: 74) თუმცა პლატონის „კატეგორიებში“ წარმოდგენილი განსაზღვრება მთლად უსაფუძვლო არ არის. ენაში მრავლად გვხვდება პრეფიქსაციითა და სუფიქსაციით ნაწარმოები პარონიმები: abjurer/adjurer (უარყოფა, განდგომა/შევიცვლა, შევრება) სდაც ab/ad ლათინური ენიდან შემოსული ურთიერთსაწინააღმდეგო მნიშვნელობის მწარმოებელი პრეფიქსებია. მსგავსი მაგალითია importation / exportation (იმპორტი/ექსპორტი), émigrant / immigrant (ემიგრანტი/იმიგრანტი).

ლინგვისტური ტერმინოლოგიის ლექსიკონში პარონიმები შემდეგნაირადაა განსაზღვრულია: „სიტყვები, რომელთა ელვადობის მსგავსება და მორფოლოგიური შემადგენლობის ნაწილობრივი დამთხვევა ან მცდარად გამოყენება მეტყველებაში ან კიდევ მას იყენებენ კალამბურის შესაქმნელად“ (ახმანია 1966: 131). უ. სტეპანოვი მიიხედავს, რომ პარონიმია, ომონიმია და სინონიმია შორის შუალედური ადგილი უკავია. ის ამ ენობრივ მოვლენას განიხილავს როგორც „ორი სიტყვის ფონეტიკურ დამსაქვევა“ (სტეპანოვი 1975: 35) მისი ასრით პარონიმული წყვილი ორ პირობას უნდა აკმაყოფილებდეს:

1. იდენტური ნაწილის უღვარი მოცემული უნდა იყოს პრეფიქსში, სუფიქსში, ფუძეში, დაბოლოებაში; 2. უნდა არსებობდეს მნიშვნელობათა მსგავსება.

აქედან გამომდინარე, სტეპანოვისთვის „პარონიმის გამოხატულების ასპექტი ემყარება სიტყვის ფონეტიკური შემადგენლობის მსგავსებას“ (სტეპანოვი 1975: 36). ის სიღრმისეულად განიხილავს პარონიმიას, თუმცა უფრო ღირებული მისთვის საერთო სემანტიკური კავშირის მქონე პარონიმებია.

უ. ბელნიკოვი და მ. პანუშევა, რუსული ენის პარონიმის ლექსიკონის ავტორები, ამ მოვლენას განსაზღვრავენ როგორც „ერთფუძიანი სიტყვებია, რომლებიც ერთი და იმავე მეტყველების ნაწილითაა გამოხატული.“ (ბელნიკოვი, პანუშევა 1994: 5)

ароматный / ароматический (სურნელოვანი, არომატული / სურნელოვანი, არომატიანი) адресат / адресат (ადრესატი, წერილის მიმღები/ ადრესანტი, წერილის გამგზავნი) პუმანური / პუმანტარული დრამატული / დრამატურგიული

odoriférant / odorant (მოეტ. კეთილსურნელოვანი / სურნელოვანი) onduleux / ondulé (მოეტ. ტელლოვანი / ტალღისებრი, ტალღოვანი)

განსხვავებენ პარონიმთა რამდენიმე ტიპს. პირველი და ყველაზე მრავალრიცხოვანია ის ჯგუფი, რომელიც მოიცავს მნიშვნელობით განსხვავებულ ლექსსებს. მათ არანაირ გრამატიკული და სემანტიკური კავშირი არა აქვთ. ი. კუნსციევა მათ დისტანციურ პარონიმებად მოიხსენიებს (კუნსციევა 1977: 19). Fuite / suite (გაქცევა/ მიყოლა, დევნა), fugue / fuge (ლელე/ მუს. ფუგა, გაპარება), raisin / raison (ყურძენი/ გონება). მეორე კი შეეკიძლია ერთი ოჯახის წევრ სიტყვებზე მოვიხსენიოთ. ისინი განსხვავებიან წარმოების მიხედვით – პრეფიქსაციით, სუფიქსაციით. ranger/arranger (მოთა-

სება, მოწესრიგება/მოწესრიგება, მოგვარება), *destinataire/destinateur* (ადრესატი, მიმღები/გამგზავნი, წერილის ავტორი).

ი. კუნეცოვა ამ ტიპის პარონიმებს ორ ჯგუფად აერთიანებს და მასში გამოყოფს სინონიმურ და კონტაქტურ პარონიმებს (კუნეცოვა 1977: 9). ის პარონიმთა კლასიფიკაციას სემანტიკური კავშირის მიხედვით აღდგენს. ამ ჯგუფში შემავალი ყველა სიტყვა ერთი ოჯახის წარმომადგენელი არაა. მათ განიხილათ საერთო ფუძე, ან ერთი ეტიმოლოგიური საწყისი, ან კიდევ ხმაბაძეთი წარმოშობისა: *craquer/croquer* (ტაკუნე, ხრახუნ/ხრახმუნ, ღრღნა) *huer/hululer* (ბუს კივილი/ღამის ფრინველის კივილი). პარონიმთა აღრევის საყუქველია უმეტესად ერთ-ერთი სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის უცოდინარობა: *bourré / bourru* (ფიხის კონაბუსლუნა, პირქუი ადამიანი), *inapte / inepte* (უნიჭო, უუნარო/უუნარი, უგუნჯო). არსებობს ასევე სტილისტურად დიფერენცირებული პარონიმები, რომელთა მნიშვნელობები განსხვავებულ სფეროებში გამოიყენება: *infantile* (მედიცინის ტერმინი « საბავშვო ») / *enfantin* (სასაუბრო ფორმა « ბავშვური »).

განხილული მასალის საყუქველზე იკეთება პარონიმთა შედგევი ძირითადი ნიშნები. მათ გააჩნიათ

1. მსგავსი ვლერადობა;
2. ერთფუძიანი ან მსგავსფუძიანი ლექსემები (ერთფუძიანი ლექსემების არსებობისა აღინიშნება დერივაციული წარმოება).
3. ერთი და იმავე მეტყველების ნაწილითაა გამოხატული;
4. აქვს საერთო ეტიმოლოგია, ან საერთო ხმაბაძეთი წარმოშობა, ან კიდევ არ გააჩნია სემანტიკური სიახლოვე.

ამგვარად, პარონიმთა საბოლოო დეფინიციისათვის შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს არის ერთფუძიანი ან მსგავსფუძიანი თანამედროვე სიტყვები, რომლებიც ერთსა და იმავე მეტყველების ნაწილითაა გამოხატული, განიხილათ საერთო ეტიმოლოგიური საწყისი, ან ხმაბაძეთი წარმოშობა ან საერთოდ არა აქვთ სემანტიკური კავშირი. მათი არასწორი ჩანაცვლება მეტყველებაში ბუნდოვანების იწვევს, სტილისტიკაში კი კალამბურის შესაქმნელად გამოიყენება. საყურადღებოა პარონიმის განხილვა კომუნიკაციურ კრილიში, რადგანაც პარაფრაზა (პარონიმთა არასწორი გამოყენება) უმეტესად მეტყველების პროცესს უკავშირდება. სამეტყველო ქმედების შესწავლა ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი, სოხიურის მოსასრუბით, ეს არის ენა, როგორც სოციალური, ინდივიდისაგან დამოუკიდებელი მოვლენა. ეს მეცნიერება წმინდა ფსიქიკური ბუნებისაა. მეორე – სამეტყველო ქმედების ინდივიდუალური მხარე, მეტყველება ბგერადობის ჩათვლით, რაც უმოტივიზიკურ ხასიათს ატარებს. (სოსიური 2002: 29) აქედან გამომდინარე, პარონიმთა თამაშად შეგვიძლია მივაკუთვნოთ სამეტყველო ქმედების ფსიქო-ფიზიკურ ბუნებას. ხშირ შემთხვევაში პარაფრაზის ადგილი აქვს მოსახუბრის მიერ ბგერების უნებური ჩანაცვლების ან მოსმენილი ინფორმაციის არასწორად აღქმის დროს, ან სულაც მოსახუბრის ენის ცოდნის კომპეტენციაზე დამოკიდებული. საინტერესოა ასევე განვსაზღვროთ თუ რა ადგილი უჭირავს პარონიმის ენის შინაგან და გარეგან ელემენტებს შორის, ანუ ლინგვისტიკასა და ექსტრალინგვისტიკას შორის. რადგანაც ლინგვისტიკა მოიცავს ენის შინაგან სისტემას, კანონზომიერებას, ხოლო ექსტრალინგვისტიკა – ენათა გეოგრაფიულ გავრცელებას, დიალექტებს, ნახესხებ სიტყვებს და ა.შ. პარონიმთა ორივე ნაწილში გუხვდება ინტრალინგვისტიკაში არსებობს როგორც თანამედროვე სიტყვები, რომელთა არასწორი ჩანაცვლება არღვევს ენის ნორმატიულ კანონზომიერებას, ხოლო ექსტრალინგვისტიკაში როგორც – სიტყვები, რომლებიც განსხვავდება დიალექტების მიხედვით უცხო ენიდან შემოსული სიტყვები, ანგლიციზმები. განვიხილოთ ერთ-ერთი მაგალითი *challenge* – ინგლისურიდან შემოვიდა “გამოწვევა, შეჯიბრის” მნიშვნელობით, ინგლისურში კი ძველი ფრანგული ენიდან იესხა “ბრალდების, შარის, ჩხუბის, დაპირისპირების” მნიშვნელობით. ამ სიტყვამ ფრანგულში იერ იარსება, მაგრამ დამკვიდრდა ინგლისურში და დაუბრუნდა ისევე თავის დედა ენას XIX საუკუნეში, კერძოდ ის შემოვიდა საპორტული ლექსიკიდან “შეჯიბრის” მნიშვნელობით, რომლის ფრანგული ექვივალენტია *le défi*. გამოიყენება აგრეთვე “თახის, პრისის, მუდლის” (*une coupe, une médaille, un prix*.) მნიშვნელობით იმ შემთხვევაში” მნიშვნელობით. ამ შემჯიბრის გულისხმობს დაჯილდოებას. მას ცვლის ასევე სიტყვები “*le tournoi*” (შეჯიბრი), *le trophée* (საპორტმენის დაედა, დაჯილდოება, გამარჯვების დამადასტურებელი ნიშანი). *Le challenge / le tournoi de l'an prochain nous offrira l'occasion d'affronter à nouveau l'équipe italienne*.

Les billets pour la finale de la coupe / du challenge de football se sont envolés rapidement.

პარონიმის ამომწურავი განსაზღვრებისთვის სასურველი იქნება ყოველივე ზემოთქმულს დაუმატოთ ამ სიტყვათა კავშირი მონათესავე ლექსიკურ კატეგორიებთან: სინონიმებთან და ომონიმებთან. ლექსიკოლოგიის ეს სამი ექტორი სემანტურად ასე შევიძლია გამოვხატოთ:

პარონიმია
ომონიმია

პარონიმია
სინონიმია

როგორც დავინახეთ, პარონიმია იზიარებს სინონიმისა და ომონიმის ნიშნებსა და მახასიათებლებს, მაგრამ ამუდროულად განსხვავდება ორივესაგან. შეკეთარი ზღვარის გაღება მათ შორის პირობითია, განსაკუთრებით რთულია ეს, როცა მათი გამიჯვნა ხდება ღია და დახურული, ან გრძელი და მოკლე მარცვლების მიხედვით. ასეთი შემთხვევა გვაქვს ფრანგულ ენაში *chasse / chasse* (ნადირობა/სამარტყელი), *chaine / chène* (ჯაჭვი/მუხა). მსგავსი სიტყვებს პარონიმებად მიიჩნევენ ფრანგული ენის ენციკლოპედიური ლექსიკონი (ლიტრე 1990:1237).

სტილისტური, გრამატიკული, ფონეტიკური, სემანტიკური მნიშვნელობების გარდა, პარონიმებს ლექსიკოლოგიური მნიშვნელობაც აქვთ. ისინი მონაწილეობს ახალი ლექსიკური მნიშვნელობების შექმნაში. აქ საჩქე გვაქვს ატრაქციულ წარმოუბასთან, რომლის დროსაც ხდება ელვადობით მსგავსი სიტყვების დაკავშირება და ახალი ლექსემების წარმოქმნა. მაგალითად *pantomime* მივიღეთ *panto + mine* (სახე) შერწყმით, და არა *panto + mime* (მიმიკა)-ისაგან. *infractus* შეიქმნა *fracture* (მოტეხილობა) სიტყვის მოდელზე და ა.შ. გვაქვს ანალოგიის საფუძველზე შექმნილი გამოთქმებიც: *de conserve* – ერთად, თანაზიარად. ამ გაზოთქმის გაუღწიო შეიქმნა *de concert* რომელიც იმავე მნიშვნელობით გამოიყენება: *voguer de conserve* – ერთობლივი სვლა, *agir de concert* – ერთობლივად მოქმედება.

თუ პარონიმიას დიაქრონიულ ასპექტში განვიხილავთ, ეტიმოლოგიას შეეკვებით. ეკროდ, ხალხურ ეტიმოლოგიას, რომელიც პარონიმული ატრაქციის სახელით არის ცნობილი. პარონიმული ატრაქცია არის სტილისტური ხერხი, რომელიც სიტყვების განგებ დაკავშირებაში მდგომარეობს, რომელთაც ბგერითი ელვადობა აქვს. ის ცვლის გაუანალიზებელი სიტყვის ორთოგრაფიას და წარმოთქმას. ნორმატიული თვალსაზრისით ხალხური ეტიმოლოგია “შეცდომაა”, რომელმაც განიცადა ლექსიკალიზაცია, ლინგვისტური თვალსაზრისით კი ეს არის ენის რაციონალიზაციის მცდელობა, რადგანაც გაუანალიზებელი ლექსიკური მნიშვნელობის აღმნიშვნელის შეცვლით ვახდენთ მის მოტივაციას, და იმ შემთხვევაშიც კი, თუ აღსანიშნის ინტერპრეტაცია მცდარია, ეს მოვლენა არ კარგავს თავის დირებულებას, რადგანაც უფრო საინტერესო ელფერს ანიჭებს სიტყვას და გეიადვილებს მის დამახსოვრებას. ხალხური ეტიმოლოგიის რესურსს შეადგენს ნახესხები სიტყვები და ძველი, ანალიზს მოკლებული ლექსემები. მაგალითად: *chouroute* – “კომპოსტოს მწინილი”, შეიქმნა სიტყვების *chou* (კომპოსტო) *croûte* (ფურცლოვანი ჰავესელი) შერწყმით. თავდაპირველად მას ელსასურ ღიაღებში ეხედებით *surkrat* ფორმით, რომელიც თავის მხრივ გერმანული ენიდან შემოვიდა *sauerkraute*, რაც ნიშნავდა “მწარე ბალახს”. 1699 წელს ენაში დამკვიდრდა როგორც *surkrute*, 1973 წელს – *sorcorute*, შემდეგ კი განიცადა ასიმილაცია *chou / croûte* სიტყვების გაუღწიო და დღეისთვის გვაქვს *chouroute*.

Fainéant (ზარმაცო, უქნარა) სიტყვის დღევანდელი ორთოგრაფია ხალხურ ეტიმოლოგიას უკავშირდება. ის მას აკავშირებს სიტყვებთან *fait* (საქმე) *néant* (ამაო) სინადვილეში ეს არის სიტყვის *feignéant* ან *fainéant* (უქნარა) დეფორმაცია, “შნის *feindre* (თავის მოიწვენება, სიმულირება) აჭმუის მიმდებარება.

ქართულ ენაში მაგალითისათვის მოვიხიზოთ სიტყვა “საპოუნელა” მცენარე, რომლის ნამდვილი სახელწოდებაა საპონელა, რადგანაც დასრესისას საპონივით ქაფდება. მას იშვიათად შეხვდებით (გამარეულიც. 2003: 355). “ძილისპირული” ადრე ნიშნავდა საგალობლის ჭაშნიკს, დღეს კი შიდაფორმის გაუღწიის შედეგად “ძილის – პირი” მიიღო ძილის წინ წარმოსათქმელი სიმღერის ნიშნეულაბა.

ამგვარად, პარონიმია ღრმა და საინტერესო ენობრივი მოვლენაა. მისი კვლევა მოიცავს სინქრონიასა და დიაქრონიას, ხალხურ ეტიმოლოგიას, ადგენს ენის ნორმატიულ საზღვრებს, ის ასევე სტილისტიკის კვლევის საგანია. როგორც ერთ-ერთი წამყვანი რიტორიკული ფიგურა მონაწილეობს ენის ლექსიკის გამდიდრებაში. მისი შესწავლა აადვილებს ლექსიკურ ერთეულთა სწორ გამოყენებას, აწესრიგებს მეტყველებისა და აზროვნების ურთიერთმიმართებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ახმანოვა 1966: Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва.
2. ბელნიკოვი, პანუშევა 1994: Бельчиков Ю. А. Панюшева М. С. Словарь паронимов современного русского языка. Русский язык, Москва.
3. გამყრელიძე 2003: გამყრელიძე თ. კიკნაძე ზ. შადური ი. შენგელაია ნ. "თეორიული ენათმეცნიერების კურსი", თსუ, თბილისი, 2003.
4. ინარი 1989: Hinard A. Lamotte I. C "A la découverte de notre langue" Magnard, Paris
5. კუზნეცოვა 1977: Кузнецова И. Паронимия в современном французском языке Московский университет, Москва.
6. ლარუსი 1971: Dictionnaire des difficultés de la langue française, Larousse, Paris.
7. ლიტრე 1990: Le petit Littré, La Pochothèque, Paris.
8. ოუენი 1960: Owens J. "Aristotle on Categories" The Review of Metaphysics, XIV.
9. სოსიური 2002: სოსიური ფ. "სოცალი ენათმეცნიერების კურსი" დიოგენე, თბილისი.
10. სტეპანოვი 1975: Степанов Ю. С. Основы общего языкознания, Просвещение, Москва.
11. პელეტე 2002: www.aristotle-aquinas.org/textes-dyvan-pelletier.

Natia Abashidze (Batumi)

Paronymy – Part of Speech Culture

The aim of research work is to define the term "paronymy", the peculiarities of its usage, which manifests itself in complex interrelation of form and content. We consider the types of paronymy and reasons of their semantic closeness (common root, the same etymological source, sound-imitative origin), their connection with related lexical units – synonyms and antonyms. All these help us to interpret the term of paronymy. This phenomenon is shown in language differently: attraction origin (a word is created by the influence of another lexical item: "de conserve / de concert") folk etymology (transformation of the phonemic set of lexis: "choucroute", "fainéant", "საპოვნელა" - buttercup, "მილისპირული" - sandman).

Folk etymology in a language is known as paronymical attraction, which is a stylistic device of connecting words deliberately. The research of paronyms is carried out in the aspects of synchrony and diachrony. Paronymy as one of the main rhetoric figures enriches language vocabulary. Its study regulates relationship between speech and thought, the correct use of lexical items.

РОЛЬ КАЛАМБУРА В ВЕРБАЛЬНОМ ЮМОРЕ

Средн вербальных средств создания комического эффекта в анекдоте особая роль принадлежит каламбуру, как структурному элементу смеховой культуры. Каламбур встречается еще в библейских текстах в качестве риторического приема. Так, в послании от Матфея, глава 16, стих 18 читаем: «Thou art Peter (< gr. Petros, т.е. камень), and upon this rock [gr. Petra, скала] I will build my church». Здесь обыгрывается этимология имени собственного Peter (Библия 1991:24). Толкование этого явления неоднозначно, этимологически слово восходит к французскому «saletbrou» и хотя дата его появления относится к 1757 г., согласно лексикологическим источникам, само происхождение термина неясно (Petit Robert 1981:238). Во всяком случае, вторая часть слова вполне могла бы произойти от франц. bourde n.f., зафиксированного в XII в. и берущего начало от старофранцузского bihurder «шутить», пришедшего из французского диалекта Иль-де-Франса. Сохранившееся и по сию пору слово bourde означает «ложь, выдумку, измышления с целью разыграть, ввести кого-либо в заблуждение обманом» (там же:208). В определениях каламбура делается упор на комический эффект, создаваемой за счет двусмысленности звукового подобия слов с различным смысловым значением (Кондаков 1976). В других источниках он трактуется более широко, вообще как синоним языковой игры (Архипова 2003). Более общепринятым является определение каламбура, как стилистического приема, в котором в комических целях используются сходство звучания слов или словосочетаний либо различие значений одних и тех же слов или групп слов (БЭ 1973: т. 11). Иными словами, основными средствами создания каламбура являются омофония (реже омофоны, омографы и полисемия, разрушение или переосмысление фразеологических оборотов, реже встречается перенос денотата («На что жалуется пациент? – На ваших коллег, доктор»)).

В английском языке каламбур известен как rip или рагномасия, а именно, - стилистический прием, основанный на намеренном смещении слов или фраз ради риторического эффекта.

Такая форма передачи мысли имеет целью ее выделить или подчеркнуть путем субституции, то есть техникой подмены одних слов или словосочетаний другими, близкими либо идентичными по звучанию. В определении английского rip есть то, что опускалось в предыдущих определениях, а именно то, что это явление основывается также на буквальном смысле метафоры, помимо омонимии или на базе полисемии. Поэтому поводу В.Редfern сказал следующее: «To rip is to treat homonyms as synonyms» (Redfern 1984:24). Интересно, что независимо от способа образования каламбура, неударные каламбуры именуют в английском языке cheesy, что буквально означает «сырные», метафорично натянутой, деланной улыбке по случаю фотосъемки.

Что касается этимологии английского rip, то термин является сокращенным вариантом ныне архаичного pundigison. В свою очередь, эта форма произошла от punctilious, от итальянского puntiglio, - дословно «а fine point», уменьшительного варианта от итал. punto «точка». Само punto берет начало от латинского punctum, первое значение которого «укол» и лишь четвертое – «точка». Таким образом, обращение к латинскому этимону помогает проследить трансформацию глубинной семантической структуры термина, а также понять его исконное предназначение в британском союзе – служить атакующим средством в словесном поединке.

Логичным будет предположить, что возможностью для словесных игр типа «каламбур» гораздо больше в языках, изобилующих омонимии и паронимами у народов, в чьей культуре исторически традиционно присутствует пристрастие к языковым играм и словесным поединкам. Оба этих компонента присутствуют в британской языковой культуре. Возможно, именно этим объясняется тот факт, что из общего корпуса вербального юмора, встреченного нами в анекдотах, каламбуров различного способа образования зафиксировано почти втрое больше в британских анекдотах в сравнении с американскими. Особенностью британских каламбуров в сравнении с их американскими собратьями является их риторический характер, что связано с давней литературной традицией, а также народным обычаем устраивать турниры красноречия, зародившиеся еще при королевском дворе (Ливергант 1986:14).

Если первоначально целью каламбура было уколоть и сразить противника, то добродушное подтрунивание, желание насмешить собеседника прослеживается в большинстве каламбуров последнего времени. Это указывает на то, что каламбур, как и анекдот, семантически эволюционировали в сторону расширения своего значения.

Перейдем к конкретному анализу типичных каламбуров в британских и американских текстах, а затем приведем их краткую типологию, в которой отражена «технология изготовления» каламбуров. В следующем анекдоте комизм ситуации создается за счет многозначности, полисемии слов push и pull:

Orator (who noted the word Push on the outer side of the door when he entered the hall): «There is a single word which is the secret of success in this fair country. I will impart it to you; you will see it on the bras plate on the door – «Audience (reading in unison): « Pull!».

Данный каламбур построен на разных значениях слова push: «От себя» (надпись на двери) и «энергия, предприимчивость», а также слова pull «к себе» (надпись на двери) и разг. «связи, блат».

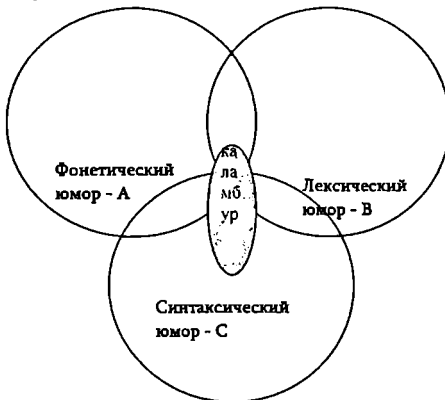
Каламбур отличается более осмысленным языковым способом создания комического эффекта, не просто ради «красного», т.е. красивого слова, а для оказания воздействия на умы и мысли собеседников. Существует юанс между «игрой слов», т.е. смысловым каламбуром и «игрой словами», где сама игра словами становится самоцелью. Например: What is the longest word in the English language? – «Smiles». Because there is a mile between its first and last letters!

В каламбуре, приведенном ниже, лексический юмор используется с целью указать на некомпетентность политика в своем деле: - Hornswoggle certainly is a cheap politician. - I dunno – he's cost the city plenty. Здесь каламбур построен на полнсемии слова cheap: «дешевый» и «плохой». Другой особенностью этого анекдота является разговорная форма dunno от don't know.

Игра слов на профессиональном уровне прославила остроумные реплики мастеров слова. Бернард Шоу, рекомендуя посредственного актера в беседе с режиссером, в ответ на его просьбу, перечислил его таланты следующим образом: «Этот молодой человек играет Гамлета..., на пианино, на кларнете, в миллиард. На последнем играет лучше всего». Как некомпетентность актера, так и невоспитанность заокеанского гостя были поддеты острием вербальной рапиры в следующем словесном поединке. Когда американский журналист брал интервью у английской писательницы Клары Шеридан, он, забывшись, положил ноги на стол, но тут же спохватился и стал извиняться. – «Ничего, пожалуйста», спокойно ответила писательница. – По мне, так можете положить на стол хоть все четыре ноги...». Замена числительного и homo sapiens как не бывало!

Лингвистические явления, участвующие в создании каламбура, – юмор фонетический, лексический и синтаксический можно отнести к пересекающимся понятиям (лат. Notions inter se convenientes), поскольку их структурно-семантическое наполнение различно, но объединяет их вербальный характер острот, используемых в анекдотах. В логике эти отношения изображаются в виде пересекающихся кругов (Кондаков 1976). В результате их пересечения образуется новый класс понятий, т.е. каламбур, заключающий в себя элементы всех классов. Символически это выражается формулой АПВПС где А и В и С – видовые классы вышеупомянутых фонетического, лексического и синтаксического юмора, а П – знак их частичного совмещения, объединения в родовое понятие каламбура. Обращение к логическим символам помогает наглядно изобразить гипотетическую зону взаимодействия каламбура (заштрихованная часть) с другими видами лингвистического, или вербального юмора. Схемы логики помогают разграничить сферы этих разновидностей юмора и наглядно изобразить точки их соприкосновения. Изобразим это графически с помощью триграммы трехлистника.

Вербальные средства создания каламбура:

Если первоначально целью каламбура было уколоть и сразить противника, то добродушное подтрунивание, желание насмешить собеседника прослеживается в большинстве каламбуров последнего времени, что в настоящее время дает повод исследователям не дифференцировать понятия языкового или вербального юмора и каламбура.

По нашему мнению, следует все же различать вербальный или лингвистический юмор и каламбуры по следующим причинам: 1. В английском рип присутствует элемент целенаправленного стремления («подколоть» собеседника, указав на его недостатки в шутливой форме. 2. Это объясняется различной этимологией рип (<lat. ripustus) в значении «укола» и jokes (< lat. Jocus), означающие «шутка»; «шутливый разговор»). 3. Сферы употребления вербального юмора и каламбуров различны. Каламбур – рип в его первоначальной этимологии чаще всего является принадлежностью интеллектуальной среды, широко применяющей различного рода метатексты, либо как стилистический и риторический прием, звучащий зачастую либо в сценической речи, либо в литературных произведениях.

Итак, каламбур имеет много общих точек соприкосновения с вербальным юмором, используя его техническую палитру. Но главное его отличие состоит как в назначении, так и сфере употребления, а именно, - чаще всего элитной литературной артистической среде, где высоко ценится умение владеть искусством речевого поединка, а игра слов не считается примитивной и грубой разновидностью юмора, низшему сорту шутки (З.Фрейд. К.Фишер, Т.Липпе), - напротив, одним из проявлений высшего остроумия. Так, согласно традициям соседней Франции XVII-XVIII вв., способность каламбурить высоко ценилась и была при дворе нечто вроде визитной карточки представителей высших слоев общества (Редкозубова2003:4).

Позволяя итоги, заметим, что каламбуры являются одним из способов формирования вербального юмора. Этот лингвистический прием частью оперирует лексическими единицами, частью – фразеологическими оборотами или созвучиями, что позволяет нам утверждать, что он находится на стыке области, смежной лексическому, синтаксическому и фонетическому юмору. Перераспределение и переосмысление идиом и фразеологизмов создает основу его образованию и служит адресанту дополнительным средством экспрессии в создании интеллектуально-эмоционального комического эффекта.

ლიტერატურა

1. Архипова 2003: Архипова А.С. Анекдот и его прототип: генезис текста и формирование жанра. АКД.
2. Библия 1991: Библия. USA, Asheville.
3. БЭ 1973: Большой энциклопедический словарь. М., т. 11. ст. Каламбур.
4. Дворещкий1976: Дворещкий И.Х. Латинско-русский словарь. М., Изд-во «Русский язык».
5. Кондаков 1976: Кондаков Н.И. Логический словарь – справочник М., Наука.
6. Ливергант 1986: Ливергант А. О пользе смеха. В кн.: The Book of Irish Humour. Moscow. Raduga, с. 9-26.
7. Редкозубова 2003: Редкозубова О. С. Аналитика культурологии. //http:// analiculturolog.ru/index.php?module.
8. Petit Robert 1981: Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Par Paul Robert. P., Le Robert, 1981.

დრ. დიანამიძე (ბათუმი)

კალამბურის როლი ვერბალურ იუმორში

კომიკური ეფექტის შექმნის ვერბალურ საშუალებებს შორის კალამბურს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. მართალია, თავდაპირველად კალამბურები ოპონენტის გასაკიცხად და დასაპარცებლად გამოიყენებოდა, ბოლოდროინდელი კალამბურების უმრავლესობაში შეგობრული გახსურება და მოპაექრის გამხიარულების მცდელობები შეიმჩნევა. ეს ფაქტი საშუალებას აძლევს მკვლევარებს არ განასხვავონ ვერბალური იუმორი და კალამბური, ჩვენს აზრით კი აუცილებელია მათ შორის განსხვავების გაკეთება. მიზეზები კი შემდეგია: 1. ინგლისურ კალამბურში არის თანამოსაუბრის დაცინვის მიზანმიმართული ელემენტი მისი ნაკლის მხიარული გზით გამოჩვენების საშუალებით; 2. ეს ფაქტი შესაძლოა კალამბურის და ანეკდოტების ეტიმოლოგიით აიხსნას; 3. ვერბალური იუმორისა და კალამბურის გამოყენების სფეროები განსხვავებულია.

ლოგიკურია დავასკვნათ, რომ ვერბალური თამაშების, მათ შორის კალამბურების, შესაძლებლობები ენაში არსებობს – პირველ რიგში ომონიმებისა და პარონიმების სიუხეის წყალობით, შემდეგ კი – ენის შიდარეკლემით ენობრივი თამაშებისა და ვერბალური დუელების მიმართ.

ჩვენს მიერ შესწავლილი ვერბალური იუმორის შემთხვევაში კალამბური ჭარბობს უფრო ინგლისურ, ვიდრე ამერიკულ ანეკდოტებში. ბრიტანული კალამბურები ამერიკულისაგან განსხვავ-

ვებით რიტორიკული ბუნებით გამოირჩევა, რაც დაკავშირებული ძველ ლიტერატურულ ტრადიციებთან, ასევე ხალხურ წყევლებასთან, რომლის მიხედვითაც სამეფო კარზე მჭევრმეტყველების ტურნირები იმართებოდა.

L. Diasamidze (Batumi)

Role of Pun in Verbal Humour

Among verbal means of creation of comic effect in a joke the special role belongs to puns. If originally puns were used to prick and crush the opponent in a dispute, the good-natured banter and the desire to make the interlocutor laugh is traced in the majority of puns of last time. This fact allows the researchers not to differentiate the concepts of verbal humour and puns. In our opinion, it is necessary to distinguish verbal humour and puns for the following reasons: 1. There is an element of purposeful aspiration to scoff at the interlocutor in an English pun by having specified his shortcomings in a playful form. 2.

This fact can be explained by referring to the etymology of puns (<lat. punctus –meaning “prick”) and Joke (<lat. Jocus “joke”; «playful conversation»). 3. Spheres for the use of verbal humour and puns are various. The pun in its initial etymology is either an accessory of the intellectual environment which widely uses metatexts or a stylistic and rhetorical device that frequently can be heard in scenic speech and literary works.

It is logical to assume that possibilities for verbal games such as pun are in languages, first - abounding with homonyms and paronyms, and second - the culture that traditionally has a predilection for language games and verbal duels.

Verbal humour met by us in jokes, puns of various formation is fixed almost three times more in British jokes than in American ones. The feature of the British puns in comparison with their American samples is its rhetorical character that is connected with the old literary tradition, and also with the folk custom to arrange the tournaments of the eloquence which were held at royal court yard.

ღეონტიანური მოძალობა ინგლისურ ენაში

ტერმინი დეონტიკური (ბერძნული სიტყვისაგან “დეონ” რაც დაეაღებებულებას ნიშნავს) ფილოსოფოსების მიერ ფართოდ გამოიყენება მოძალადური ლოგიკის განსაკუთრებული დარგის აღსანიშნავად, როგორცაა – ვალდებულებებისა და ნებართვის ლოგიკა. აშკარა განსხვავებაა, ერთის მხრივ, ალეთიკურ და ეპისტემიკურ აუცილებლობასა და მეორე მხრივ დეონტიკურ აუცილებლობას (ე.ი. ვალდებულებას) შორის. ლოგიკური და ეპისტემიკური აუცილებლობა გამოხატავს პროპოზიციის ნამდვილობას, დეონტიკური მოძალობა კი გამოხატავს მორალურად პასუხისმგებელი პირის მიერ მოქმედების შესრულების აუცილებლობას ან ალბათობას.

დეონტიკური მოძალობის წარმოშობის წყარო უნდა ექებოთ ენის დესიდერატულ და ინსტრუმენტალურ ფუნქციასში, რომლებიც გამოხატავენ, ერთის მხრივ, სურვილს, ხოლო, მეორეს მხრივ, სხვა პიროვნების საშუალებით სურვილის განხორციელებას. ეს ორი ფუნქცია არის ინტოგენეტიკური ბაზისი და ბავშვის განვითარების ადრეულ ეტაპზე ისინი ენასთან ერთად აღიქმებიან და ამდენად მჭიდრო კავშირში არიან ერთმანეთთან. დესიდერატული გამოხატვაში ‘I want the book’ ახლოს დგას ინსტრუმენტალურ გამოხატვასთან ‘Give me the book’ და მშობლები ბავშვის დესიდერატულ გამოხატვას ჩათვლიან როგორც მანდს (ბრძანებას ან მოთხოვნას). ამგვარად, ბავშვი აცნობიერებს, რომ მას შეუძლია ენა გამოიყენოს, როგორც საშუალება, რომ სხვები აიძულოს თავისი სურვილები დაიკმაყოფილოს. ბრძანებითი კილო, რომლის დამახასიათებელ ფუნქციად მიიჩნეოთ ინსტრუმენტალურ ფუნქციას ასევე გამოიყენება სურვილის, იმედის და მოთხოვნის გამოხატადად (მაგ. Have a good time! Get well soon! Give us this day our bread! და ა.შ.).

ენა, როგორც ამას ბავშვი მიღვე აცნობიერებს, არის არამარტო საშუალება, რომ სხვები აიძულოს მისი სურვილები შეასრულოს, ის არის აგრეთვე ინსტრუმენტი, რომელსაც სხვები იყენებენ მასზე მათი სურვილების შესასრულელად და არეგულირებენ მის ქცევას ბრძანებისა და აკრძალვის საშუალებით. ბავშვის დამორჩილება დირექტივისადმი ნაწილობრივ დამოკიდებულია კარგისა და ცუდის თანდაყოლილი გრძნობის მომწიფებაზე და საზოგადოებისადმი მორჩილების მიდრეკილებაზე.

რიგი გამოხატუებებისა, რომლის მეშვეობითაც მშობლები არეგულირებენ ბავშვის ქცევას და უნერგავენ ქცევის ნორმებს, შეიცავს არა მარტო დირექტივას, არამედ წინადადებასაც. მშობლებს შეუძლიათ თქვან არა მარტო:

(1) Don't tell lies!

არაწუღ

(2) It's wrong to tell lies.

განსხვავება (1) და (2) მაგალითებს შორის მდგომარეობს იმაში, რომ (1) არის დირექტივა, რომლის წარმოთქმა წარმოშობს გარკვეულ ვალდებულებას, ხოლო (2) არის დეონტიკური წინადადება, რომელიც გულისხმობს, რომ ვალდებულება არსებობს და სიტყვა ‘wrong’ მიუთითებს ამ მოვალეობის ხასიათზე. პრობლემა, რომელსაც ვაწყდებით—და იგი ერთ-ერთი ცენტრალური პრობლემაა დეონტიკური ლოგიკის ფორმირებაში—არის ის, რომ ზუსტად განესაზღვროს, როგორ უკავშირდება დირექტივა დეონტიკურ წინადადებას.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს შესულუდელი და შეუსულდავი ვალდებულება. შესულუდელი ვალდებულება გარკვეულ დროს წარმოთქმული დირექტივის საშუალებით ყალიბდება. ამის მაგალითია ათი მცნება, რომელიც სინანის მთაზე იმერეთში მოსეს საშუალებით გვაძვინო და მას შემდეგ ძალაშია.

სასოგადოების უმრავლესობისთვის მისაღები მორალური და სამართლებრივი ვალდებულებები, რომლებიც მართავენ ამ სასოგადოების წევრების ქცევას, იმავე სასოგადოების ტრადიციაში ღვთიურ ან საერო ძალაუფლებას უკავშირდება, რომელმაც დირექტივების საშუალებით შექმნა ვალდებულებები. მშობლები, მღვდლები, მისამართლები და სხვები, რომლებიც დეონტიკური წინადადებების საშუალებით (როგორცაა მაგ. (2)) აწესებენ ქცევის ნორმებს, თავიანთ დანიშნულებას სედავენ იმაში, რომ მათი ყურადღება, რომლებსაც თავიანთ ძალაუფლებას ახორციელებენ, მიიპყრონ ვალდებულების არსებობაზე, რომლებიც წარსულში დირექტივის სახით არსებობდა (როგორცაა მაგ. (1)).

დირექტივის უმრავლესობას, რომელთაც ყოველდღიურ სასოგადოებრივ ურთიერთობებში ეყენებათ არ აქვთ ვალდებულების ფუნქცია, რომელიც ადრესატს ავალდებულებს მოიტკეპს ან არ

მოიქცეს ამა თუ იმ გზით. ვაღიგებულება, ერთი მხრივ, შეიძლება ექსპლიციტურად ან იმპლიციტურად შეზღუდული იყოს. ერთ-ერთი გზა ვაღიგებულების ექსპლიციტური შეზღუდვისა არის პირობითი დამოკიდებული წინადადების გამოყენება. შეად. If you go home before I do, turn the thermostat up. ამ ტიპის დირექტივასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ პიროვნება ეხება არა ვაღიგებულების არსებობას, არამედ დირექტივის პროპოზიციურ შინაარსს.

ვაღიგებულება ექსპლიციტურად შეიძლება ასევე შეზღუდული იყოს ზმნიზედით ან გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებით. მაგალითად: Turn up the thermostat when you get home.

დირექტივების უმრავლესობა, რომლებიც ყოველდღიურად გამოიყენება ენაში, დროში შეუზღუდავია, თუ ისინი არ შეიცავენ დროის გამონათქაშებს (soon, next week, when you have a moment და ა.შ.), რომლებიც ექსპლიციტურად განსაზღვრავენ ვადას, რომლის ფარგლებშიც უნდა შესრულდეს მოცემული დირექტივა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. იესპერსენი 1980: "A modern English grammar on historical principles".
2. ლარი 1985: "Meaning and the English verb" (1987). "Grammaticalization" synchronic variation and diachronic change".
3. ფოლსმა 1904: "A grammar of late modern English".

Mary Makharadze (Batumi)

Deontic Modality in English

The term 'deontic' (from the Greek 'deon': 'what is binding') is now quite widely used by philosophers to refer to a particular branch or extension of modal logic: the logic of obligation and permission. Deontic modality is concerned with the necessity or possibility of acts performed by morally responsible agents.

The origin of deontic modality is to be sought in the desiderative and instrumental function of language: that is to say, in the use of language, on the one hand, to express or indicate wants and desires and, on the other, to get things done by imposing one's will on other agents. First of all, it is possible to distinguish between unrestricted and restricted obligations. Unrestricted obligations are created by a directive uttered at a particular point in time. Many people might take this view with respect to the Ten Commandments which were issued through Moses, on Mount Sinai and were henceforth in existence for all time. Most of the directives that are issued in everyday social interaction do not have as their function the creation of an obligation to behave in a certain way to refrain from behaving in a certain for all time or on all occasions.

აბსოლუტური კონსტრუქციითა ნიშნობრივი არსი და მათი სტილიზირებული ასაქები ინგლისურენოვან მხატვრულ ტექსტში

თანამედროვე ინგლისურენოვანი მხატვრული ნარატიული ტექსტის ენობრივ-სტილისტიკური ტიპობრიობის ერთ-ერთ ლინგვისტურ მახასიათებელს წარმოადგენს ე.წ. აბსოლუტური კონსტრუქციების უხეი გამოყენება, რაც თხრობას ექსპრესიულობას და ემოციურობას სძენს.

მიუხედავად ამისა, სპეციალურ ლიტერატურაში აბსოლუტური კონსტრუქციების განხილვა შემოიფარგლება მხოლოდ მათი გრამატიკული, უფრო ზუსტად კი სინტაქსური ფუნქციების დადგენით წინადადებაში. ანგლისტიკაში დღემდე დაუდგენელია ამ კონსტრუქციითა ნიშნობრივი სტატუსი, რადგანაც, სპეციფიური აგებულების გამო, ზოგი მეცნიერი მათ განიხილავს როგორც სიტყვათშეთანხმებას, შესაბამისად კი წინადადების სინტაქსური სტრუქტურის ადვილად აღიარებულ წევრს (ლინი 1989), ზოგი როგორც რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში შეხვედლად გამოყენებულ წინადადებას (გრიზაბუმი...1991), ხოლო ზოგი კი როგორც დამოუკიდებელ წინადადებას(ტალერმანი 1998). ბუნებრივია, იბადება კითხვა, თუ რითაა განპირობებული ასეთი ასეთი სხვადასხვაობა. მიგვანჩია, რომ, წინადადებისაგან განსხვავებით, აბსოლუტურ კონსტრუქციას არ შეუძლია განახორციელოს დამოუკიდებელი კომუნიკაციური ერთეულის ფუნქცია იმ უნდავესი მიზნის გამო, რომ მის სტრუქტურაში არ ფიგურირებს ზმნური შემასმენელი. მეორე მხრივ, ასევე დაუშვებელია აბსოლუტური კონსტრუქციის გათანაბრება სიტყვათშეთანხმებასთან, რადგანაც მათ ერთმანეთისაგან მთელი რიგი ფორმალური და სემანტიკური ნიშან-თვისებები განასხვავებს.

აბსოლუტური კონსტრუქციების ნიშნობრივი სტატუსის დადგენას არსულელებს წინააღმდეგობა მათ სემანტიკურ და სინტაქსურ ასპექტებს შორის. ტრანსფორმაციული მეოთხდის გამოყენებით ჩვენ ვასაბუთებთ, რომ ისინი წარმოადგენენ ნომინალიზაციის სამეტიველოდ მოვლენის შედეგად წარმოქმნილ კონსტრუქტებს, რომლებშიც ზმნის პირიანი ფორმით გამოხატულ შემასმენელს დაკარგული აქვს კილოს და ტემპორალურობის კატეგორიები და მათთან ერთად პრედიკატულობის კომუნიკაციური ავტონომიურობა ანუ ინფორმაციის დამოუკიდებლად გადმოცემის უნარი, თუმც თავად კონსტრუქცია ინარჩუნებს პროპოზიციის სუბიექტურ-პრედიკატულ სტრუქტურას თავისი ინტონაციური გაფორმებით. ამით აბსოლუტური კონსტრუქციები ენობრივ ნიშნითა იფარაქიულ სისტემაში ერთი საფეხურით დაბლა იწვიენ და შუალედურ ადგილს იკავებენ წინადადების და სიტყვათშეთანხმების დონეებს შორის.

ენობრივი მასალის განსოგადება შესაძლებლობას გვაძლევს დავასკენათ, რომ თანამედროვე ინგლისურ ენაში აბსოლუტური კონსტრუქციები ორი სტრუქტურული ვარიანტით გვხვდება: მიმღეობიანი და მიმღეობის გარეშე. მიმღეობიანი კონსტრუქციებში სახესე გვაქვს მხოლოდ დევერბალიზაცია ანუ გრამატიკული ნომინალიზაცია, რომლის დროსაც მიმღეობა მთლიანად ინარჩუნებს ზმნის დეკლინურ-სემანტიკურ შინაშენულობას, რაც განაპირობებს მის პროპოზიციულ კონფიგურაციას. მაგალითად:

“Disjointed pictures flashed, one by one through my bewildered mind. Maxim sitting in the car beside me in the south of France” (შორია 1995: 110).

მიმღეობის გარეშე კონსტრუქციებში კი სახესე გვაქვს პრედიკატული წევრის არა დევერბალიზაცია-ნომინალიზაცია, არამედ მისი სრული იმპლიციურება. ემპირიული მასალის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ასეთ იმპლიციურებას თანამედროვე ინგლისურ ენაში ექვემდებარება მხოლოდ ორი ზმნა be და have, რომლებიც პროპოზიციის წევრებს შორის ურთიერთმიმართებებზე მიუთითებენ თვისობრივი დახასიათების გარეშე. მაგალითად: “Then she came back, the glass of water in her hands” (შორია 1995: 249). შესაბამისად, ინგლისურ ენაში აბსოლუტური კონსტრუქციის შემცველი მარტივი წინადადება შეიძლება განვიხილოთ რთული წინადადების ფუნქციურ-სინტაქსურ სინონიმად, რადგანაც მათ საერთო პოლიპროპოზიციული სემანტიკური სტრუქტურა აქვთ, რომელიც ინვარიანტად გვევლინება ენობრივი გაფორმების ვარიანტულობის დროს.

რითი აიხსნება აბსოლუტურ კონსტრუქციითა უხეი გამოყენება მხატვრულ ნარატიულ ტექსტში და რაში მდგომარეობს მათი ფუნქციონირების სტილისტიკური თავისებურებები? ჩვენი აზრით, აბსოლუტური კონსტრუქციების სპეციფიურობა განპირობებულია ავტორის კომუნიკაციური სტრატეგიით, რომლის თანახმადაც, მათში, ფაქტობრივ ინფორმაციასთან ერთად, ავტორის კომუნიკაციური ინტენცია და მისი სუბიექტური მოვლენის კონსტრუქცია ასპექტის ემოციურობა რავალიზდება სინტაქსურ-ექსპრესიულად. ლინგვისტურ ენციკლოპედიაში მოცემული განმარტების მიხედვით, სუბიექტურ

რომ მოვალდობ ავტორის/მეტყველი სუბიექტის ინდივიდუალურ დამოკიდებულებას გამოხატავს გამოხატვაში ასახული ექსტრემალისტური რეფერენტული სიტუაციის მიმართ. იგი გულისხმობს მეტყველი სუბიექტის მიერ როგორც რეალობის პიროვნულ-შეფასებით კონგიციას, ისე მის ემოციურ რეაქციებსაც (ლინგვისტურ ენციკლოპედიური ლექსიკონი 1990: 3030. რაც შეეხება ექსპრესიულობას, სინტაქსურ დონეზე იგი გულისხმობს წინადადების ისეთ სტრუქტურულ ორგანიზებას, რომელიც უზრუნველყოფს გამოხატულების ემოციურ და/ან ლოგიკურ ინტენსიფიკაციას. ლინგვისტურ დიტერატურაში ცნობილია, რომ ავტორისეული მოდუსი გამოხატულებას პოვნებს არა მარტო ტექსტის საერთო შინაარსში, არამედ მის სტოლისტურად მარტივულ სინტაქსურ სტრუქტურაციაშიც, რომელიც ყველაზე ქმედით ფაქტორს წარმოადგენს მხატვრულ ნარატიულ ტექსტში (კუხარენკო 1988: 53). ემპირიული მასალის ტრანსფორმაციული ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ერთიდაიგივე ასრის ექსპლიკაციის ვარიანტულობის დროს, სწორედ ნომინალიზაცია მატებს წინადადებას ანეთ ემოციურ შეფერხულობას და ექსპრესიულობას:

“She read one story from the Arabian Nights to Lily each Sunday night, Lily calling it their Sunday dessert” (სოთონი 1998: 150). → She read one story from the Arabian Nights to Lily each Sunday night. Lily called it their Sunday dessert.

როგორც ჩვენს მიერ მოყვანილ მაგალითში ჩანს, საწყისი ანუ ავტორისეული წინადადება თავისი სინტაქსური სტრუქტურაციის წყალობით ექსპრესიულობით და დინამიზირებით ხასიათდება, მაშინ როდესაც მის ტრანსფორმაციულ ვარიანტში სუბიექტური მოვალდობის გამოხატეული ეს კონტაციური ნიშნული დაკარგავდა.

მხატვრული ნარატიული ტექსტების ანალიზი შესაძლებლობას გვაძლევს დავასენათ, რომ მათში აბსოლუტურ კონსტრუქციითა ფუნქციონირება ძირითადად ორი სახით ხდება: განკერძოებულად, დამოუკიდებელი წინადადების სახით და რთული ადვერბიალური წევრის ფუნქციით. თავდაპირველად განვიხილოთ ავტორისეული მოდუსის გამოხატულება აბსოლუტური კონსტრუქციით, რომელიც დამოუკიდებელ წინადადებად არის გამოტანილი ტექსტში:

“Jessie got home as quickly as possible, refused dinner and went straight to bed, lying as still and lifeless as a corpse.” John coming home under arrest!”

(სოთონი 1998: 156)

საილუსტრაციოდ მოყვანილ მაგალითში ემოციურად დატვირთული ეპიზოდი წარმოდგენილი, სადაც ავტორი ე.წ. “ყოველნაირგვან მთხრობელად” გვევლინება. შესაბამისად, მისი სუბიექტური მოდუსი ტექსტში ორი სახით რეალისდება: ა) ეს არის ერთპლანიანი, საკუთრივ მთხრობელის ემოციურ-შეფასებითი მოვალდობა და ბ) მთხრობელის ორპლანიანი მოვალდობა, როდესაც ის დამატებით ერთ-ერთი მოქმედი პირის სახით მეტყველებს და შესაბამისად მის სუბიექტურ ხედვას ითავსებს. უმეტეს მოყვანილ პირულ მაგალითში, მთხრობელის ერთპლანიანი ემოციურ-შეფასებითი მოვალდობა, ფაქტობრივ ინფორმაციასთან ერთად საწყის გამოხატულებაში არის უშუალოდ ექსპლიციტური სტრუქტურულ-სემანტიკურად ბატონად შედარებით - “lying as still and lifeless as a corpse”, რის გამოც მისი აღქმა-დეკოდირება არაერთი სიბრტყელად არ წარმოადგენს მკითხველისათვის. ემოციურობა კულმინაციას აღწევს მომდევნო გამოხატულებაში. “John coming home under arrest!”, რომელიც, ლექსიკური ნეიტრალიზაციის მიუხედავად, კონტაციურად უაღრესად დატვირთულ ქვეტექსტს წარმოქმნის სინტაქსურად ინტონაციური ექსპრესიული საშუალებებით. ამ მიზნით ავტორი მიმართავს გამოხატულების ნომინალიზაციადევერბიალიზაციას, რითაც მთხრობელის ემოციურ-შეფასებითი ნარაცია ორპლანიანი ხდება, იღებს რა ამავდროულად მოქმედი პირის, ჯესის შინაგანი მეტყველების ფორმას, რომელშიც უკვე მისი პირადი ემოციუბა ჩაქსოვილი. გამოხატულების ზედპირულ სტრუქტურაში ავტორი ახდენს ჯესის ამგვარი სულიერი და ფიზიკური მდგომარეობის გამომწვევი მიზეზის ექსპლიციტულებს ინტონაციურად გაფორმებული მიმდებარე აბსოლუტური კონსტრუქციით, რის შედეგადაც გამოხატულებაში კარგავს ობიექტური მოვალდობის კიბოსა და ტემპორალურ მახასიათებლებს, მაგრამ სანაცვლოდ იძენს სუბიექტურ მოვალდობას, რომელიც ქვეტექსტში რეალისდება და რომლის აღქმაც მხოლოდ კონტექსტის ფონზეა შესაძლებელი. ეს არის ჯონის დაპატიმრებით გამოწვეული ჯესის შემყოფება, შიში, გაურკვევლობა და ამ ფაქტის დაუჯერებლობა. რომ არა გამოხატულების ნომინალიზაცია, ეს მოვალდობი ინფორმაცია დაიკარგებოდა ქვეტექსტთან ერთად.

ემოციური ხასიათის ნარატიულ ტექსტში ხშირად აბსოლუტური კონსტრუქციების გამოყენება ემფატიკურად გამოყოფს და მკითხველის ყურადღებას მიაპყრობს სინამდვილის ისეთ მოვლენებსა და ხდომილებებს, რომლებიც მთხრობელის ცნობიერებაში დაფიქსირებულია როგორც განსაკუთრებული ემოციური დატვირთულობის მქონე ცხოვრებისეული დეტალები. მაგალითად:

"I remember every minute of our departure. Jasper, knowing something was wrong, as dogs always do. Trunks being packed. Cars being brought to the door. Dogs standing with their drooping tails, dajecting eyes, wandering back to their baskets in the hall when the sound of the dies away" (მორია 1995: 363).

მოცემულ მიკროტექსტში სწორედ ნომინალიზაციის საშუალებით იქმნება ის სინტაქსურ-სტილისტური ექსპრესიულობა, რომელშიც ავტორის ემოციურ-კოგნიტური ასპექტი რეალიზდება. თითოეულ გამონათქვამში თითქოსდა ფილმის კადრებით არის აღბეჭდილი ის ხდომილება-დეტალები, რომელთა ერთობლიობაც ტექსტის რეფერენტულ სიერცეს ქმნის. ავტორის ასეთი ექსპლიკაცია ავტორის ინდივიდუალური სტილის და კომუნიკაციური სტრატეგიის მაჩვენებელია, რომლის საშუალებითაც იგი ტექსტს ეროდროულად სტატიკურობას და ემოციურობას სხენს. ამავედროულად, ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ აბსოლუტური კონსტრუქციით წარმოდგენილი თითოეული ნომინალიზებული გამონათქვამი ყოველთვის ინტონაციურად არის სათანადოდ გაფორმებული, რაც მას დამოუკიდებელი წინადადების სტატუსს ანიჭებს, მაინც ასეთი წინადადებები მხოლოდ სინტაქსურ-სტილისტურად მარკირებულ სამეტყველო, ე.წ. language-in-use კონსტრუქტებს წარმოადგენენ და არა ენის სისტემურ ერთეულებს.

ენობრივი მახალის განსვადდება აბსოლუტურ კონსტრუქციათა ფუნქციონირების კიდევ ერთ სინტაქსურ-სტილისტურ თავისებურებას წარმოადგენს. ეს არის ავტორისეული მოდუსის კოგნიტური ასპექტის ემოციურობის რეალიზება პოლიპროპოსიციული, მაგრამ სინტაქსური პარალელიზმით მარკირებული წინადადებით, რომელშიც აბსოლუტური კონსტრუქციები რთული ადვერბიალური წევრის ფუნქციას ასრულებენ, ახდენენ რა ქვემდებარულ-შემასმენლურ ბირთვში რეფერირებულ სიტუაციის კვალიფიკაციას ან დაზუსტებას თანხლებით ექსტრალინგვისტური ხდომილებებით, რომლებიც გრამატიკულად არიან დაქვემდებარებული ქვემდებარულ-შემასმენლურ ბირთვს. თვალსაჩინოებასთვის მივყავანთ ტექსტობრივ ფრაგმენტს, რომელიც სწორედ ამ ტიპის წინადადებით არის წარმოდგენილი:

"Scarlett sat in the window of her bedroom watching the merry cavalcade, that streamed gaily out Peachtree road, girls cool in flowered cotton dresses, with light shawls, bonnets and mitts to protect their skins and little parasols held over their heads, elderly ladies placid and smiling amid the laughter and carriage-to-carriage calls and jokes, convalescents from the hospitals wedged in between stout chaperons and slender girls who made great fuss and to-to over them, officers on horseback idling at snail's pace beside the carriages – wheels creaking, spurs jingling, gold braid gleaming, parasols bobbing, fans swishing, negroes singing."

(მიწილი 1995: 137)

მოცემული წინადადება უაღრესად ექსპრესიულ მიკროტექსტს წარმოქმნის, რომელშიც ხდომილებათა დინამიური აღწერა მოცემულია. ტექსტის გამაყრთხიანებელი მაკროთემა – "ქუჩაში მიმავალი მხიარული კავალადა" – წინადადების ქვემდებარულ-შემასმენლურ ბირთვშია მოცემული, ხოლო მისი დამაკონკრეტებელი, რეფერენტული სიერციის შემქმნელი ათი ხდომილება კი გაფორმებულია აბსოლუტური კონსტრუქციებით, რომელთა სტრუქტურული კონფიგურაციაც გრადუალურად მარტივდება და ბოლოს ბინარული ხდება, რითაც პროპორციულად იზრდება თხრობის ემოციურობა და დინამიზმი. მივყავანთ, რომ წინადადების გადაყვანა მიკროტექსტის რანგში ნომინალიზებული კონსტრუქციებით წარმოადგენს ავტორის სუბიექტური მოდუსის კოგნიტურ-ემოციური ასპექტის რეალიზების კომუნიკაციურ სტრატეგიას, რომლის საშუალებებითაც იგი სინტაქსურ-სტილისტურად მარკირებულ და ინტონაციურად გაფორმებულ ექსპრესიულობას ქმნის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კუხარენკო 1988: კუხარენკო ვალერია. "ტექსტის ინტერპრეტაცია". გამოცემლობა "განათლება". ლენინგრადი.
2. კუხარენკო 1988: Кухаренко, Валерия. Интерпретация текста. Ленинград: «Просвещение», 1988.
3. ლინგვისტური...1990: ლინგვისტური ენციკლოპედიური ლექსიკონი. გამოცემლობა "საბჭოთა ენციკლოპედია". მოსკოვი.
4. ლინგვისტური...1990: Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: «Советская Энциклопедия».
5. გრინბაუმი ...1991: გრინბაუმი სიდნი და კვირკი რანდოლფი. ინგლისური ენის გრამატიკა უნივერსიტეტის სტუდენტებისათვის. გამოცემლობა "ლონგმენი". ინგლისი.
6. გრინბაუმი...1991: Greenbaum, Sidney & Quirk, Randolph. A Student's Grammar of the English Language. Longman Group, UK Limited.
7. ლინი 1989: ლინი ჯეფრი. ინგლისური ენის გრამატიკა და მისი გამოყენება. ლონდონ-მელბურნი-ოკლენდი.

- ლიჩი 1989: Leech, Geoffrey. "An A-Z of English Grammar and Usage". London-Melbourne-Auckland.
 5. ტალერმანი 1998: ტალერმანი მეგი. სინტაქსის გაგებისათვის. "არნოლდის გამომცემლობა". ლონდონი.
 ტალერმანი 1998: Tallerman, Megie. Understanding Syntax. Lnd: Arnold Publishers.

ლიტერატურული წყაროები:

1. შორია 1995: Maurier Daphnie. *Rebecca*. London: Penguin Books.
 2. მიჩელი 1995: Mitchell Margaret. *Gone with the Wind*. N.Y. Lnd: Penguin Books.
 3. სთონი 1998: Stone Irvin. *Immortal Wife*. New York: Penguin Books.

Nino Samnidze (Batumi)

**The Sign Status of Absolute Constructions and their Stylistic Aspect
 in the English Literary Text**

One of the linguistic characteristics building up genre-stylistic typicality of the English literary text is the abundant use of absolute constructions that creates expressiveness and emotiveness of the narration. However, the sign status of these constructions has not been defined yet, as some linguists view them as word-combinations, others treat them as a subordinate clause in the structure of a complex sentence and only a small number of scholars consider absolute constructions as independent sentences. The determination of the linguistic sign status of absolute constructions is made difficult by the asymmetry of their form and content, i.e. their semantic and syntactic aspects. We prove that absolute constructions are language-in-use constructs created by the author with the help of nominalization due to which the verbal predicate loses the categories of mood and temporality as well as the communicative autonomy of the predicativity, though the construction itself maintains its propositional structure, designating extralinguistic target situation through its configuration and intonation contour. Hence, we consider absolute constructions as verbal signs occupying an intermediate position between the phrase and sentence levels in the hierarchy of the semiotic system of language.

At the same time, the anthropocentric-communicative methodology of research enables us to reveal the unique role played by these constructions in the explication of the author's aesthetic-communicative intention via stylistically marked syntactical structuring of the text which is characteristic of the narrative genre. Such a functional peculiarity of absolute constructions is predetermined by the author's communicative strategy according to which the factual information acquires connotational meaning, expressing the author's subjective modality with the evaluative and emotional aspects of his/her cognition.

АНАЛИЗ ОТБОРА СТРУКТУРНЫХ ЕДИНИЦ РЕТРОНИМИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ

На каждом этапе развития лингвистических учений одним из приоритетных направлений являлось изучение механизмов фиксации лингвистической картины мира.

Понятие языковой картины мира восходит к идеям В. фон Гумбольдта и неогумбольдтианцев (Вайсгербер и др.) о внутренней форме языка, с одной стороны, и к идеям американской этнолингвистики, в частности гипотезе лингвистической относительности Сепира – Уорфа, – с другой.

Языковая картина мира в изложении академика Ю.Д. Апресяна выглядит следующим образом: «каждый естественный язык отражает определённый способ восприятия и концептуализации мира. Выражаемые в нём значения складываются в некую единую систему взглядов, своего рода коллективную философию, которая навязывается в качестве обязательной всем носителям языка. Свойственный данному языку способ концептуализации действительности отчасти универсален, отчасти национально-специфичен, так, что носители разных языков могут видеть мир немного по-разному, а именно через призму своих языков. Язык не только продукт общества, но средство формирования его мышления ментальности. Что объясняет почему два разных языка никогда не бывают столь схожими, чтобы их можно было считать средством выражения одной и той же социальной действительности. Мы можем мыслить о мире только в выражениях данного языка, пользуясь его концептуальной сетью. Иными словами, миры, в которых живут различные общества, – это разные миры, а вовсе не один и тот же мир с различными навешанными на него ярлыками... Мы видим, слышим и вообще воспринимаем окружающий мир именно так, а не иначе главным образом благодаря тому, что наш выбор при его интерпретации предопределяется языковыми привычками нашего общества» (<http://lingua.soneta.ru/Blogs/concept/default.aspx>). «Мы можем мыслить о мире только в выражениях данного языка, пользуясь его концептуальной сетью» (Макшанцева 2001:29).

Вышесказанное объясняет почему исследование и описание языковой картины мира является одним из актуальных направлений современной лингвистической науки.

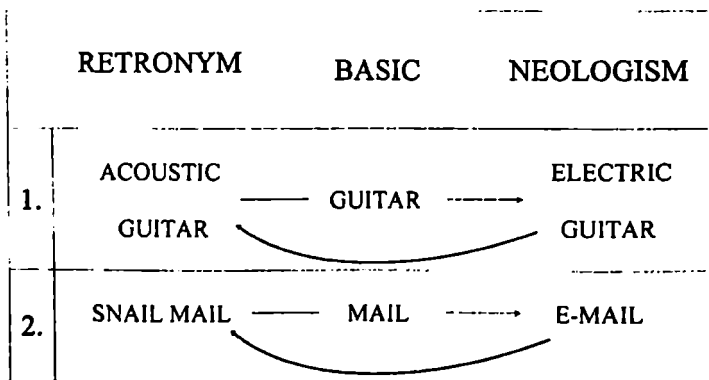
До 80-ых годов прошлого века пополнение лексического состава происходило по следующим путям: 1. морфологическому, 2. семантическому, 3. по пути сложения, 4. путём аббревиации, 5. путём заимствования. Однако, в конце 20-го века, можно сказать,

что произошла «революция» в словообразовании – в 1980-ом году американским журналистом, бывшим пресс секретарём Роберта Кеннеди, Франком Манкиевичем было

предложено качественно новое понятие механизма создания слова/словосочетания, а именно понятие ретронима.

Сам термин ретроним происходит от латинского наречия *retro-* и греческого *-опута*, что в переводе означает называть в обратную сторону. Под ретронимом следует понимать «новое название используемое для обозначения уже существующего понятия, первоначальное наименование которого стало использоваться для другого предмета» (<http://ru.wikipedia.org/wlk/%A0%DO%B5%D1%82%D1%80%>).

Рассмотрим следующие примеры:

Пример 1

Слово "guitar" (гитара) появилось в 15-ом веке для обозначения данного музыкального инструмента. Однако, изобретение в 1930-ом году электрогитары вызвало необходимость появления нового слова "acoustic guitar"(акустическая гитара) для обозначения уже существующего понятия во избежание двусмысленности , т.к. слово "guitar" с появлением неологизма "acoustic guitar",могло быть соотнесено как к электрогитаре так и к акустической гитаре.

Итак, необходимость отличить базовое понятие от неологизма вызывает появление ретронима. Иными словами, ретроним - слово, которое появляется в ответ на неологизм.

Вышеприведённый пример ретронима, а именно ретроним "acoustic guitar" можно назвать нейтральным, т.к. дифференциация уже существующего в языке (базового) понятия от нового происходит путём нейтрального описания базового понятия без накладывания на неё отрицательной коннотации, чего нельзя сказать о втором примере.

Пример 2.

Традиционная почта , называемая некогда "mail" с 1983 – года стала называться " snail mail" .Данное изменение было вызвано появлением в 1982 –ом году неологизма "e-mail"(электронная почта).

Второй ретроним, а именно ретроним " snail mail"– яркий пример того ,что порой появление ретронима может вызвать грубое искажение реальности.

Из вышеприведённых примеров можно констатировать,что процесс ретронимического создания слова/ словосочетания, являющийся неотъемлемой частью формирования лингвистической картины мира, требует корректировки во избежание грубого искажения как современной картины мира ,так и предыдущих мировых процессов и явлений.

Приведённые выше (рамки данной работы не позволяют привести полного списка обработанного материала) примеры наглядно иллюстрируют как позитивные, так негативные особенности ретронимической неологии.

Соответственно, лингвомоделирование подразумевает формирование корректной картины мира (как в настоящем, так и в будущем).

Исходя из вышесказанного,пользуясь моделью отбора базового вокабуляра Ч. К. Огдена, мы предлагаем список лексических единиц ,подлежащих первоочередному контролю в процессе ретронимической неологии.

Литერატურა:

- 1.Макшанцева 2001: Макшанцева Н.В. «Языковые концепты в межкультурной коммуникации» . Филология и культура . Тамбов.
- 2.Апресян 2001 : Апресян, Ю.Д. адрес : <http://lingua.soneta.ru/Blogs/concept/default.aspx>
3. Манкиевич 1985: Манкиевич, Франк, адрес: <http://ru.wikipedia.org/wik/%AQ%DO%B5%D1%82%D1%88>

ქ. მხიტარიანი (მათუმი)

რეტრონიმული მოდელირების სტრუქტურული ერთეულების შერჩევის ანალიზი

იმის გათვალისწინებით, რომ სიტყვების/ფრაზების რეტრონიმული შერწყმის პროცესი სამყაროს ლინგვისტური ხატის ფორმირების ინტეგრალურ ნაწილს წარმოადგენს, იგი კორექციას მოითხოვს, რათა თავიდან ავიცილოთ თანამედროვე მსოფლიოს ლინგვისტური ხატისა და გასული სამყაროს პროცესების დამახინჯება.

ზემოთ მოყვანილი მაგალითები რეტრონიმული ნეოლოგიზმების როგორც დადებით, ისე უარყოფით თავისებურებებზე მიუთითებენ. შესაბამისად, ლინგვომოდელირება გულისხმობს სამყაროს სწორი ხატის ფორმირებას (როგორც აწმყოში, ისე მომავალში). ვითვალისწინებთ რა ზემოთ ჩამოთვლილ ფაქტებს, გთავაზობთ ლექსიკური ერთეულების ნუსხას, რაც ეფუძნება საბაზო სიტყვების შერჩევის ჩ. ოდენისეულ მოდელს.

K. Mkhitarian (Batumi)

The Analysis of the Selection of the Structural Units of the Retronymic Modeling

Taking into account that the process of the retronymic coinage of the words/phrases is an integral part of the formation of the linguistic image of the world, it needs correcting in order to avoid rough distortion of: the modern linguistic image of the world and the previous world processes.

Given above examples illustrate positive as well as negative peculiarities of the retronymic neology. Consequently, lingvomodeling implies formation of the correct image of the world (in present as well as in future). Taking the above mentioned facts into account we offer a list of directions of the lexical units based on Ch. Ogden's model of choice of basic vocabulary.

ПРАГМАТИЧЕСКИ МОТИВИРОВАННОЕ ОТКЛОНЕНИЕ ОТ ЛИТЕРАТУРНОЙ НОРМЫ В ПРАКТИКЕ СОВРЕМЕННЫХ РУССКОЯЗЫЧНЫХ ПЕЧАТНЫХ СМИ ГРУЗИИ

Известно, что общество функционирует и развивается лишь при условии социального взаимодействия между его членами, осуществляемого с помощью языка. Важнейшую роль при этом играет человеческое общение, языковая межличностная коммуникация. Под коммуникацией в данном контексте понимается акт общения, т.е. связь между двумя и (или) более индивидами, основанная на взаимопонимании, а также передача информации одним лицом другому или ряду лиц.

Журналисту в его профессиональной деятельности отводится особая роль. Здесь он - активная сторона, своеобразный коммуникативный лидер. Умение прочитывать речевую ситуацию, понимать собеседника (аудиторию) не менее важно для журналиста, чем свободное владение предметом речи. Как существенное качество профессии журналиста следует рассматривать и умение корректировать речевое событие, выбирая оптимальный для аудитории вариант результативного общения.

Принято выделять три составляющие коммуникативной компетентности журналиста:

- высокий уровень знания языка, его выразительных возможностей;
- владение культурой общения;
- осознанное использование опыта речевой деятельности в конкретной сфере общения.

В журналистской деятельности, как ни в какой другой, содержание понятия «адресат речевой коммуникации» может быть многовариантно. Это обусловлено количественным соотношением коммуникации в журналистике: с одной стороны автор, с другой - массовая аудитория. В этом смысле, диалог в общении с адресатом приобретает особое значение. Недаром профессиональное «чувство аудитории», состоящей из множества отдельных личностей, считается одним из основных признаков коммуникативной компетентности журналиста.

Не менее важно и воздействие аудитории на автора. Механизм этой обратной связи имеет чаще всего имплицитный (за редким исключением, когда коммуникация журналиста и аудитории осуществляется в режиме онлайн) и косвенный характер, а процесс воздействия растут во времени. Однако значение его трудно переоценить. Аудитория формирует автора. А современная журналистика представляет собой, таким образом, конгломерат типов коммуникативного взаимодействия "автор-читатель".

Автор недавнего советского прошлого был официальным, строгим, лафосным человеком, пристрастно и эмоционально пропагандирующим господствующую идеологию. Его речь была заштампована, безлика, изобиловала апробированными оборотами, клише. Что касается языка современных СМИ, то он предстает в качестве особого инструмента, с помощью которого традиция обновляется и модернизируется. Речевой запрос читателя занял доминирующее положение в речевом поведении журналистов, а значит, стал стратегическим в языковом отношении практически для всех печатных СМИ.

К основным чертам, характеризующим язык современных печатных масс-медиа, следует отнести:

1. Количественное и качественное усложнение сфер речевой коммуникации в СМИ (прежде всего в Интернете, где формируются новые виды текста и диалогических форм);
2. Разнообразие норм речевого поведения отдельных социальных групп, свойственное современной речевой коммуникации;
3. Демократизацию публицистического стиля и расширение нормативных границ языка массовой коммуникации;
4. Следование речевой моде, включающей некоторую "американизацию" языка СМИ.

Таким образом, веяния нового времени видоизменили всю систему языковых ценностей, а отклонение от нормы стало чуть ли не основной чертой современных печатных публикаций.

Востребованными становятся материалы, демонстрирующие страстный, заинтересованный разговор автора с читателем. Обезличенный адресат меняется на образ единомышленника или оппонента, т.е. человека, который солидарен с автором либо не согласен с ним. «Мы являемся свидетелями формирования нового газетно-публицистического стиля, в котором баланс двух его составляющих - стандарта и экспрессии - явно сдвигается в пользу экспрессивного начала» (Сковородников 2003:564).

Все чаще мы сталкиваемся с еще одним интересным явлением - нарочитым отклонением от принятых норм отражения картины мира с помощью языка. Объясняется оно рядом факторов, среди которых: увеличение жанрового разнообразия печатных материалов; поиск новых экспрессивных средств воздействия на массового

читателя; большой воздействующий потенциал подобных приемов, их способность выражать авторское осмысление действительности и выступать как яркое средство оценки.

Говоря об усилении в языке СМИ подобных тенденций, следует остановиться еще на одном феномене сегодняшнего дня. Для сближения сфер интересов и предпочтений разных общественных групп используется базовая разновидность литературного языка – разговорная речь. Именно она, отражая сознание автора в определенном модальном ключе, формирует коммуникативное ожидание читателя и, в конечном счете, его сознание (Лазуткина 2008: 20). Автор выбирает слово разговорной речи как обычный способ номинации для более тесного человеческого единения с читателем. Но часто разговорная лексика появляется как намеренное несоблюдение требований письменной речи, стилиевой нормы. Автор специально снижает стиль изложения, представляя проблему тривиальной, а ситуацию заурадной.

Разговорная речь влияет: на нормативно-стилистический аспект публицистического дискурса; на его лексику, когда слово разговорной речи становится словом СМИ, обычным способом номинации явлений; на синтаксис, становящийся все более экспрессивным. Общелитературное слово зачастую употребляется в сниженном значении, а порой вытесняется просторечием, вулгаризмами. Именно таким способом достигается высокая степень информативности большинства материалов СМИ, а также усиливается доверительность, эмоциональность, образность их подачи.

Несколько слов о потоке внешних заимствований, хлынувших сегодня на страницы грузинских печатных СМИ. Причины тому много. Среди них отметим: стремление ряда авторов к некоторой книжности, изошренности речи (своего рода поиск индивидуальности); желание максимально, а главное, демонстративно дистанцироваться от недавнего советского прошлого.

Итак, подытоживая сказанное, заметим, что журналистика стремительно меняется в сторону расширения ее функций. Язык масс-медиа отражает интересы и языковые вкусы самых разнообразных социальных групп и нередко стремится походить на язык этих групп. Более того, многие словесные новшества, прежде чем получить всеобщее распространение, возникают и апробируются именно в языке СМИ.

Анализ публицистического дискурса показывает, что нормы этого стиля в настоящее время испытывают давление со стороны стереотипов разговорной, ненормированной и иноязычной речи. А это, в свою очередь, требует от журналистов высокой культуры владения языком, которая предполагает не только соблюдение лингвистических норм, но включает и этические стереотипы речевого поведения автора.

Использованная литература:

1. Копнина 2008: Копнина Г. Отклонение от онтологической нормы как риторический прием на страницах современных российских газет//Язык современной публицистики. М.
2. Лазуткина 2008: Лазуткина Е. Публицистический стиль: новые черты. М.
- 3.Сквородников 2003: Сквородников А. Расширение фигуральных возможностей языка современной российской газеты//Русский язык сегодня. Вып.2. М.

ელიზაბეტა კობლოვა (თბილისი)

თანამედროვე ქართულ-რუსულენოვან ბეჭდვითი მასმედიის პრაქტიკაში
ლიტერატურული ნორმისაგან პრაგმატულად დასაბუთებული გადახრა

დასახელებული შრომის ამოცანას წარმოადგენს თანამედროვე ქართული რუსულენოვანი ბეჭდვითი მასმედიის მსოფლიო ლინგვისტიკური დასასიათება და პუბლიცისტური სტილის მეტად მნიშვნელოვანი ასპექტების აღსანიშნავი და ფუნქციონირების დემონსტრაცია.

განვიხილოთ სამეტიკულუო ფაქტები საშუალებას იძლევა დავასკვნათ, რომ ნორმებისაგან პრაგმატულად დასაბუთებული გადახრები ისევე როგორც ხალხური მეტიკულების და უცხოური ენების ელემენტების გამოყენება, არის თანამედროვე საგაზენო ეურნალისტიკის განსაკუთრებული რიტორიკული ხერხი, რომელიც ეტეალურ შესწავლასა და აღწერას საჭიროებს.

**Pragmatically Motivated Deviation from Literary Standards in Practice
of Modern Russian-Writing Printed Mass-Media of Georgia**

The task of this article is to give the brief linguistic characteristic of Russian-writing mass-media of Georgia at a new stage, to expose the most essential aspects of journalistic style of speech, to show features of it's functioning in a society. The speech facts considered in this article allow to draw a conclusion that pragmatically motivated deviation from ontological norms, as well as the use of elements of informal conversation, adoption of foreign words, are the special rhetorical technique of modern newspaper journalism requiring the further studying and the description.

ТЫСЯЧЕЛЕТНЯЯ ИСТОРИЯ ЗАИМСТВОВАНИЙ

Займствованная лексика русского языка подразделяется на многие категории в зависимости от языка-источника, условий заимствования, степени адаптации и многого другого. В этой статье я бы хотела обратить внимание на категорию заимствований в русском языке, которую, если так выразиться, можно отнести к категории самых «естественных» заимствований – это греческие лексические и семантические заимствования, которые попали в русский язык в эпоху принятия Русью Христианства. Православие было провозглашено государственной религией, и так как пришло оно на Русь из Византии совершенно естественно, что вербализация понятий Православия происходило на основе греческих языковых концептов, уже сложившихся к тому времени в греческом языке и имеющим свою историю не в одно столетие. Но также естественно, что у славян, как и у любого другого народа, в том числе и самих эллинов до «крещения» существовало идолопоклонничество, собственная языческая вера, которая во многом, конечно, походила на греческую, отраженную в многочисленных и так хорошо знакомых нам мифах. Все это находило свое отражение в языке древних славян.

Особенно отчетливо это заметно на примере слова «Бог», которое как в греческом, так и в русском языках имеет идолопоклонническое или языческое смысловое наполнение. В современной греческой лексикографии существуют презенты разделение формы выражения в виде лексемы «Бог» I с христианским содержанием и той же лексемы «Бог» 2 с содержанием, касающимся языческого происхождения, на омонимы. В русской лексикографии пока такого случая не зафиксировано.

Исходя из течения истории, культурных и политических контактов (язык невозможно рассматривать вне его социальной обусловленности). На мой взгляд, справедливо отнести слово «Бог» к ряду семантических заимствований русского языка греческого происхождения с лексическим значением «Создатель мира, Вседержитель...», иначе говоря, с христианским смысловым наполнением.

Производные или однокоренные, такие как: *Богородица, богаматерь, богамол, богослужение, богоугодный* и др. также имеют собственно русскую форму выражения, как через корень «бог», так и остальные грамматические средства, содержанием же обладают заимствованным. Исключение составляют две лексемы, которые употребляются как синонимы в двух вариантах греческом и русском как лексические и семантические заимствования. Это слова «богослов» и «богословие» – «теолог» и «теология». Такой факт объясняется разными причинами, одна из которых стилистическая.

В русском языке как и в греческом со словом «Бог» исторически произошли похожие метаморфозы. Греки, став христианами, стали «придумывать» для вербализации основного концепта Христианской религии новое слово: они продолжили использовать всем известное слово «Θεός». Русский язык в этом случае пошел по тому же пути, оставив для обозначения новой сущности «признанную» обществом, хорошо известную всем лексему. Трудно судить сегодня, процесс этот был только языковой или все же свою роль сыграли социальные взгляды и политические предпочтения, когда молодому государству нужна была новая крепкая вера, основанная вербально на всем известных словах родного для русского общества того времени языка.

Первые переводы Святого Писания были произведены с греческого языка, с языка, который дал как сам пример использования лексических единиц, так и семантическое наполнение оных.

Слово «православие» – семантическая калька или прямой перевод греческого «ορθοδοξία». И в этом случае было отдано предпочтение собственно славянской форме выражения, чтобы с наименьшим сопротивлением как новая вера была воспринята обществом, так и понятие о ней. В русском же языке, несмотря на широко распространенную и более предпочтительную славянскую форму, закрепилось и слово «ортодоксия», а также однокоренные ему, такие как: ортодокс и ортодоксальный. Последние в употреблении вышли за пределы религиозной сферы и «человек ортодокс» или «человек ортодоксальных взглядов» далеко не во всех случаях значит «православный». Такому развитию лексического значения способствовала общая эволюция русского языка, а также занимающий в ней совершенно особое место советский период, когда все, связанное с верой, отодвигалось на второй, а то и третий план. Иногда и совсем исчезало. Отголоски этого нас сопровождают и поныне, о чем свидетельствуют как живое употребление, так и современные русские лексикографические источники.

К этой же категории семантических заимствований можно отнести такие лексемы, как: *воскресение, грех, крест, крещение, дух (святый), святый, благословение* и многие другие. Наряду с семантическими заимствованиями от истоков Христианства на Русь к вышеназванной категории «естественных» или самых

ранних заимствований справедливо относятся и все остальные лексические заимствования из греческого языка, а именно: *Евангелие, апостол, архiereй, патриарх, литургия, монах, епископ* и др.

Особого внимания, на мой взгляд, заслуживают такие слова как «крещение» и «воскресение». Таинство крещения получило свою вербализацию через слово однокоренное слову «крест». В русской языковой традиции крещение связано с крестом. При переводах Писания и фиксации самого факта крещения Руси было сделано ударение на лексическую семантику слова «крест», а не на связь этого действия с погружением в воду. В греческом же языке «βύπτισις» или «βίψτισις» (крещение) связано с глаголом βυθίζω, βουτώ (погружать, окуна́ть): «βυθίζω κάποιον στο νερό και τον καθιστώ μέλος της χριστιανικής εκκλησίας» – погружаю кого-либо в воду и провожглашаю членом христианской церкви (Г. Μπαμπινιώτης). Можно резюмировать следующее: русское общество настолько глубоко и серьезно приняло Христианство в еще начальную пору, что таинство обращения человека в христианина при вербализации связало с крестом, а не с погружением в воду. Об этой же глубине и серьезности свидетельствует семантическое заимствование «воскресение», которое в русском языке означает как Воскресение Христово, так и каждый седьмой день недели или выходной. В греческом языке-источнике воскресение – Κυριακή связано с именем Господа (Κύριος). Русский язык усилил эту связь, посвятив день не просто Господу, а Воскресению Его. Для русского языка каждый седьмой день недели стал праздником во славу воскресения Господа, что свидетельствует не только об адаптации семантического заимствования в виде, в данном случае, семантической кальки, но и о глубоком осмыслении заимствованного понятия, давшего соответствующие плоды в развитии полисемии и омоими.

Заимствованная лексика как языковой факт, а также процесс заимствования, – это результат развития не одного года и не одного десятилетия для истории языка. Лексические и семантические заимствования проходят стадию адаптации и начинают свою самостоятельную жизнь в новом для себя контексте. Греческие заимствования в большинстве своем в русском языке ведут свое начало от принятия Русью Христианства и от начала русской письменности. Порой носитель русского языка и вовсе не замечает иноязычных корней в каком-либо русском слове, но они есть. И особенно процесс семантического заимствования, в данном случае из греческого языка, многое помогает раскрыть и разъяснить не только в языковой действительности, но и в становлении культуры и государственности русского общества.

Согласно русскому слову «ныне», что восходит к греческому «νυν» и обозначает отрезок времени в настоящем, можно сказать «ныне и во всеи веков», где «ныне» берет исток в деятельности святых Кирилла и Мефодия, истинные культурные ценности сохраняются и преобразуются с течением времени, и ярким свидетельством тому является история развития языка, его лексического состава.

Использованная литература:

1. БТСРЯ 2004: Большой толковый словарь русского языка / Под ред. С.А. Кузнецова. – СПб.
2. Гайнуллини 2008: Гайнуллини Н.И. Заимствованная лексика в Петровскую эпоху. – Алматы.
3. Каралзини 2001: Каралзини Н.М. История государства Российского. М.
4. Крысин 2001: Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. М.
5. Срезневский 1959: Срезневский И.И. Мысли об истории РЯ. М.
6. Фасмер 2004: Фасмер М. Этимологический словарь РЯ. М.
7. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. Το μάθημα θεο- στην Ελληνική // Γλώσσας χάριν Под ред. Α. Μόζερ. Α. Μπαλάκου-Ορφάνου, Χ. Χαράλαμπίτης, Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου. – Αθήνα, 2008.
8. Κριαράς Ε. Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους; Γραμματείας (1100 - 1669). – Θεσσαλονίκη. 1980.
9. Μπαμπινιώτης Γ. Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας. – Αθήνα, 2006.
10. Υπερλεξικό της Νεοελληνικής γλώσσας. – Αθήνα, 1998.
11. Henry G. Liddle, Robert Scott Μέγυ λεξικόν της Ελληνικής γλώσσας. – Αθήνα, 1997.

ელენა ანდრეიჩენკო (საბერძნეთი)

ნასესხებ სიტყვათა ათასწლეული ისტორია

მოცემულ სტატიაში განხილულია რუსული ენის ნასესხები ლექსიკის ის კატეგორია, რომლებიც ყველაზე „ბუნებრივ“ ნასესხობას განეკუთვნება. ესენია ბერძნული ენიდან ნასესხები სიტყვები, რომლებიც რუსულ ენაში რუსეთში ქრისტიანობის გავრცელების ეპოქაში შემოვიდა. მართლმადიდებლობა სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადდა, და იმდენად, რამდენადაც იგი რუსეთში ბიზანტიიდან შემოვიდა, მართლმადიდებლობის ცნებების ვერბალიზაციაც იმ ენობრივი კონცეპტების საფუძველზე მოხდა, რომლებიც იმ პერიოდისთვის უკვე იყო ჩამოყალიბებული ბერძნულ ენაში სლავენიკების მანძილზე.

Elena Andreychenko (Greece)

Long History of Borrowings

Borrowings in Russian language can be grouped in multiple categories preconditioned by the source language, circumstances of borrowing, adaptation level, etc. In this article the author focuses on the borrowings category in Russian that may refer to the category of the most 'natural' borrowings – these are lexical and semantic Greek borrowings, which transferred into Russian in the time when Russia was christened.

Борис Имнадзе, Елизавета Хахуаишвили (Тбилиси)

PR И ЯЗЫК

Паблик рилейшенз – это управленческая функция, которая призвана устанавливать и поддерживать взаимовыгодные отношения между организацией и общественностью, между отдельными людьми и организациями, от которых зависит ее успех или, наоборот, неудачи.

Взаимоотношения между людьми, их взаимозависимость требуют довольно сложного социально-политического и экономического взаимодействия. Таким образом отношения между людьми и организациями относятся к управлению взаимоотношениями между их деятельностью.

Термин PR используется по-разному: одни считают его средством пропаганды, другие – убеждения (Скотт 2000: 35). Нас, собственно, определение концепции паблик рилейшенз с научной точки зрения (верность и ошибочность) не волнует. Оставим это за специалистами по ПР. Для нас важно разобраться в применяемых специалистами PR механизмах и средствах убеждения, способов осуществления коммуникативной связи, ясно, это для осуществления потребностей профессиональной практики PR; на острие задач выдвигается язык со всеми его составляющими: ораторское искусство, психология и социальная психология, умение излагать свои мысли и устно, и письменно.

Большинство специалистов в области PR начинают свою практическую деятельность как специалисты по коммуникациям. Поэтому у них должна быть определенная квалификация в области коммуникации и журналистики. Они должны уметь составлять и редактировать информационные бюллетени, готовить сообщения для прессы и тематические статьи, разрабатывать содержимое Цефузлов, контактировать со средствами массовой информации (David 1995:69). Среди факторов, обуславливающих достижение успеха в PR на первом месте грамотная письменная речь и искусство устного убеждения, т. е. устная речь.

Формат статьи не позволяет особо распространяться о языке PR, поэтому мы постараемся рассмотреть такие аспекты предлагаемой темы, которые нельзя оставлять без внимания, таковыми, по нашему мнению, являются функциональная последовательность и системная организация языкового материала, типология и построение текстов, стилистические и лексикологические проблемы.

Как видим, в статье предпринята лишь попытка направить внимание работников PR на повышение их языковой компетенции. Иначе говоря, речь идет о том, что предпринята лишь попытка направить внимание работников PR на повышение их языковой компетенции. Иначе говоря, речь идет о том, что нужно знать работнику в области PR с точки зрения его языковой подготовленности.

PR коммуникации участвуют в конкурентной борьбе, которая ведется в перенасыщенной информационной среде. Поэтому ее первая задача – привлечь внимание целевой общественности, вторая – стимулировать интерес к содержанию сообщения.

Итак, на первый план в языковой подготовке PR специалисты мы выдвигаем лексику. В научной литературе по PR о лексике говорят как о семантике (Скотт 2000: 36). Отмечается, что этот предмет по праву заслуживает самого серьезного внимания со стороны PR – специалистов. Действительно, что же кормит работников PR, как не слова и составляемые из них комбинации (предложение, фраза, текст). Коммуникаторам нигде не деться от беспощадной борьбы со словами и смыслом. Специалисты по PR должны стремиться к овладению мастерством в использовании слов и их смысла. Надо помнить, что слова – это только слова, и они имеют исключительно косметический эффект, если не подтверждены, не подкреплены действиями и общей стратегией. Знание слов позволит специалисту уловить и затем суметь передать значение этих слов – не то, что они означают буквально, а то, какой смысл в них вкладывается.

Специалист должен уметь так соединить слова и действия, чтобы это позволили свести к минимуму возможное неправильное толкование, помогало бы избежать путаницы.

PR – специалист должен постоянно думать (принимать решения) относительно значений слов, как посредством слов и выражений вызвать интерес слушателей. Отсюда необходимость знания семантики слова. Надо принять решение, каким словом, например, назвать отказ людей работать.

Что это – забастовка, прекращение работы или проявление возмущения работников? Снижение зарплаты называется «изменением ставок» или «корректировка оплаты труда». Резкое сокращение рабочих мест – «новой глобальной инициативой», «Оружие массового уничтожения – «гарантией мира»; военное выражение на территории других стран – «полицейскими акциями», а новые налоги прикрываются нейтральным термином «увеличения доходной части бюджета». Понятно, одно и то же слово может иметь разные значения для разных людей. Как известно, слова имеют два типа значений: денотативное (обозначающее) и коннотативное (подразумеваемое). Первое – это то обычное значение, которое принято в обществе, второе же – это

эмоциональное или оценочное значение. придаваемое словам по контексту, в котором эти слова употребляются. Собака, медведь, змея и т.д. Каждое из этих слов вызывает определенные ассоциации. Новые значения словам придает и политическая терминология – страхование жизни – ведь правильное было бы сказать «страхование от смерти», но такое название отпугивало бы людей. В последнее время институты называются «университеты», школы – «гимназии» или «лицеи», есть колледжи. Это делается с целью повышения престижности и увеличения финансирования.

Да и вообще, манипулирование словами – очень древнее искусство. Поэтому специалисты должны больше внимания уделять подбору слов для своей целевой установки. Специалист в области PR должен уметь называть живописные, запоминающиеся образы. Еще один фактор, наличие языковых стереотипов. Аудитория, как известно, при ограниченности доступа к фактам и с учетом того, что получаемая информация, порой, не столько поясняет, тот или иной вопрос, сколько еще больше его запутывает, поэтому аудитория чаще всего полагается на стереотипы, которые создаются в процессе обобщения каких-либо специфических и других впечатлений.

Как видим, лексика является наиболее информативным аспектом языка, поэтому, повторям, успешность деятельности PR – специалиста во многом определяется степенью сформированности лексических знаний и умений. Доказано, что наибольший процент ошибок в речи приходится на употребление лексических единиц. Причину этого видят в неразработанности ряда вопросов презентации лексики. Это – в первую очередь, определение понятия семантика – семантизация, традиционно понимаемое как процесс раскрытия значения слова. А. А. Леонтьев (Леонтьев 1999:38) утверждает «значение как психологический феномен есть не вещь, а процесс», поэтому семантизацию следует рассматривать не как одноразовый прием, а как процесс, который состоит как минимум из двух этапов: первичной, разовой, ситуативной семантизации выясняется один из элементов структуры значения слова, и полной, адекватной семантизации, предполагающей усвоение всей необходимой информации о значении слова. Поэтому, составляя текст, необходимо решить, какое значение слова нужно нам для данного сообщения. Следует найти такое толкование слова, которое обеспечит раскрытие всех компонентов структуры значения. Поэтому проблема адекватной семантизации лексики в процессе практического использования языка представляется весьма актуальной. Умение семантизировать лексические единицы является составной частью профессиональной компетенции работника PR.

В процессе языковой подготовки PR-специалиста следует познакомить с высказываниями с модальностью необходимости и их разновидностями. Модальность необходимости относится к типу внутрисинтаксической модальности, передающей отношения между субъектом-носителем предикативного признака и предикативным признаком.

В состав внутрисинтаксической модальности входят значения возможности, желательности, необходимости, долженствования, каждое из которых обладает входящими в состав средствами выражения (Золотова 1982:171). Для значений необходимости и долженствования такими средствами являются краткие прилагательные типа *должен, обязан; глаголы – следует, надлежит, придется* и т.д.

Модальные значения необходимости и долженствования выявляются в отношениях между субъектом и его действием (Золотова 1982:172). Бывает, что модальность необходимости (МН) осложняется вторичным отношением, связанным с явлением авторизации, суть которой состоит в том, что разнообразными, но вполне поддающимися описанию способами, в предложениях, содержащие ту или иную информацию об объективной действительности, вводится второй структурно-семантический план, указывающий на субъекта, «автора» восприятия, констатации или оценки явлений действительности, а иногда и на характер восприятия. Высказывания МН делятся на те, которые допускают осложнение (необходимо и желательно). *Мы должны поговорить* (необходимо и желательно). *Я должен отказаться от выгодной работы*. Это высказывания, в которых говорящий не заинтересован в выражении своего отношения к необходимости совершения действия (НСД), нейтрален. В лингвистике выделены три разновидности МН: желаемая необходимость, вынужденная необходимость и нейтральная необходимость. В высказываниях с нейтральной НСД констатируется факт существования необходимости, чтобы стать международником, надо учиться; в высказываниях с нейтральной НСД содержится объективированная информация, отражающая законы развития жизни, ее логики (происходили явления, приводившие к гибели такого-то производства, а ведь именно оно необходимо для развития экономики).

Учет повторяемости событий, знание каких-либо фактов в прошлом приводят говорящего к умозаключению о НСД субъектом.

За последние годы в лингвистике неизмеримо возрос интерес к проблемам структурно-семантической организации текста, к способам и видам объединения предложений в целый связной текст (Николаева 1978:11). Для современной лингвистики теперь весьма важно стало изучение лексического наполнения предложения.

Для PR – специалиста весьма актуально знание структурно-семантической организации текста, поскольку наиболее распространенным видом общения оказывается монологическое высказывание. С этой целью нужно рассмотреть, изучить разнообразные синтаксические построения: сложное синтаксическое целое, суперфразы,

сверхфразовое единство, прозаическую строфу, речевое целое, произведение и т.д. Это, собственно, единицы, представляющие собой сочетание отдельных простых и сложных предложений, связанных по смыслу и грамматически, и характеризующихся смысловой завершенностью.

Основными чертами речи работника PR мы считаем – логичность, точность, однозначность, безличность научного изложения, однако в его речи должна присутствовать образность и эмоциональность. Без этих двух компонентов трудно достичь успеха.

Важным средством сознательной передачи информации другим лицом является текст: структурно-синтаксическое и логико-семантическое целое, состоящее из последовательности высказываний, которые выступают как значимые, относительно завершенные структурно-синтаксические единицы.

Структурно-семантическое исследование текста как орудия PR специалиста, к сожалению, предмет другой статьи.

Использованная литература:

1. David 1995: David M. Dazier and Glen M. Broom "Evolution of the Managerial Role in Public Relations Practice". Journal of Public Relations Research, Z.
2. Золотова 1982: Золотова Т. А. – Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. М.
3. Леонтьев 1999: Леонтьев А.А. – Психология. М.
4. НЗЛ 1978: Николаева Т. М. – Лингвистика текста. Новое в зарубежной лингвистике. 1978, вып. 8.
5. Скотт... 2000: Скотт М. Катлин, Аллен Х. Центр, Глеи М. Браун – Паблик рилейшенз. Теория и практика. М., Санкт-Петербург, Киев.

ბორის იმნადე, ელიზავეტა ხახუტაშვილი (თბილისი)

PR და ენა

„პაბლიკ რილეიშენს“ ისეთი მმართველობითი ფუნქციაა, რომელიც მოწოდებულია ადამიანებს შორის დაამყაროს კავშირი. ტერმინი პაბლიკ რილეიშენს – არაერთგვარად გამოიყენება: ერთნი პროპაგანდის საშუალებად თუქიან, მეორენი კი – დარწმუნების ფუნქციას აკისრებენ. ასეა თუ ისე ნათელია, რომ ადამიანთა შორის კავშირების დასამყარებლად PR-ის სუეციალისტებს სჭირდებათ ენის ცოდნა. მოხსენებაში განხილულია ლექსიკისა და სინტაქსის გამოყენების სოციოერტი ხერხი.

Boris Imnadze, Elizaveta Khakhutashili (Tbilisi)

PR and Language

Public relations is presentation manager function between peoples communication. The term PR use unusual: alone consider means propaganda, others persuasion function. Clearly, the bond between peoples it is necessary for PR-specialists. In report consider vocabulary and syntaxes use some method.

АКТИВНЫЕ ПРОЦЕССЫ ВО ФРАЗЕОЛОГИИ СОВРЕМЕННОГО РУССКОГО ЯЗЫКА

Язык – живой организм, в нём происходят активные деривационные процессы, в результате чего возникают новые слова, словосочетания или активизируются наиболее актуальные значения слов и выражений.

Всякий поворот общественной истории моментально создаёт свою фразеологию, отличную от фразеологии предыдущей эпохи, прежде всего в социально-политической сфере. В этом смысле интересна фразеологическая вариативность как наиболее активный способ фразеологической деривации, когда в речи постоянно наблюдаются спонтанные преобразования значения и формы фразеологической единицы.

Эти преобразования обусловлены функционально-семантическими свойствами узуальных единиц, представленных в каждом конкретном случае в качестве особой экспрессивной языковой номинации, способной отражать в своей смысловой структуре специфику единичных предметов и ситуаций.

Наиболее активными процессами во фразеологии современного русского языка признаются преобразования двух типов: семантические и структурно – семантические (Мелерович, Мокиенко 2001: 17).

Объектом нашего анализа являются семантические аналиты, т.е. устойчивые сочетания временного характера, которые можно именовать фразеологическими идеологемами. Современные общественно-политические, экономические и культурные преобразования могут быть охарактеризованы следующими сочетаниями: новые русские, президентская команда, согласительная комиссия, глава администрации, экономическое пространство, силовые структуры и т.п.

Формирование несвободных словосочетаний аналитического типа связано главным образом с формированием общественно-политической идеологии конкретного языкового коллектива.

Исследовать процессы, происходящие в лексико-семантической системе под влиянием идеологии, удобнее всего в такие периоды истории языка, которые соответствуют моментам крупных социальных изменений в жизни общества, обслуживаемого данным языком, поскольку именно в такие периоды указанные процессы протекают особенно бурно и поэтому легко наблюдаемы (Жохонелиძე 1990: 12).

В 80-ые и 90-ые годы XX века актуальны были семантические аналиты со словом вахта: трудовая вахта, космическая вахта, научная вахта, вахта мира, ударная вахта, ленинская вахта. Во всех словосочетаниях реализован переносный смысл: самоотверженная, исполненная энтузиазма работа, приуроченная какому-либо идеологически важному событию (Словарь современного русского литературного языка 1991: 43).

В современном употреблении фиксируется использование данного слова лишь в его номинативном значении: 1) дежурство части экипажа на судне, требующее безотлучного нахождения на каком-либо посту (застава); 2) сменная группа людей, работающая продолжительное время в каком-либо отдаленном районе в отрыве от постоянного места жительства (вахта полярников) (Мелерович, Мокиенко 2001: 17).

Семантический аналит определяется как лингвистический инвариант с социальной релевантностью. Традиционный нормативно-лексикологический аспект в изучении связанных сочетаний ставит целью выяснение пределов их лексического наполнения. Связанность же квалифицируется как способность слов сочетаться только с определенным партнёром. Выбор последнего регулируется узусом. Причина же лексических ограничений в семантических аналитах кроется не только и не столько в узусе, сколько в актуализации идеологем.

В исследуемый период происходит актуализация новых семантических аналитов со следующим опорным словом: новый (новая волна, новые русские, новые богатые, новые бедные); рынок (теневой рынок, валютный рынок, денежный рынок, чёрный рынок, ёмкость рынка, регулируемый рынок, рынок реального товара, рынок сбыта, рынок покупателя, рынок ценных бумаг, рынок рабочей силы и т.п.) (Толковый словарь современного русского языка 2001: 686). Во всех словосочетаниях реализуется переносное значение данного слова, а семантический аналит в большей степени терминологизируется, когда актуализация косвенно-производного значения компонентов приводит к их десемантизации, характер которой обусловлен типом коннотативного значения.

Коннотация – особый компонент, дополнительный смысл, сопутствующий значению языковой единицы, без чего немалым аналитическая связанность сочетания.

Для усиления специфики семантических аналитов, как носителей определенного коннотативного значения, важно выявлять причины возникновения коннотаций, их источники, психологические механизмы, лингвистические способы воплощения. С этой целью обратим внимание на следующее высказывание А.А.

Поликарпова, который отмечал, что аналитические сочетания возникают в языке, функционируют в речи и вновь возвращаются в язык (Поликарпов 1976: 25).

Именно в коннотации заложены элементы семантической динамики. Коннотация семантических аналитов носит комплексный характер и поскольку в формировании семантических аналитов ей принадлежит ведущая роль, то указанные несвободные словосочетания могут быть именованы коннотативной фразеологией. Например, болевая точка, верхушка айсберга, бомба замедленного действия, сесть на иглу, шоковая терапия, чёрные деньги, народная медицина, двухкассетный магнитофон, двенадцатые праздники, делать бабки, делать рейтинг и т.д.

Обширно известно, что суть языкового общения сводится к обмену знаками-намёками. По каналам связи передаётся не весь предназначенный к сообщению объём информации, а только какой-то необходимый минимум.

Известно, что слово, актуализируясь в речи, реализует «... помимо своих прямых и переносных значений ещё и потенциальную энергию быть выражением или отображением побочных, ассоциативно связанных с ним образов, чувств, идей» (Гумбольдт 1984: 398). Эта потенциальная энергия и есть основа, на которой возникает коннотация. Потенциальная энергия слова может проявляться в определённых условиях. В данном случае, при формировании семантических аналитов, таким условием является идеологическая коннотативность, провоцирующая появление определенного знака-намёка. Именно потенциальная энергия, заложенная в слове **информационный**, способствовала созданию разветвлённой сети семантических аналитов типа: информационная блокада, информационная война, информационное пространство, информационная база, информационное общество, информационная сеть, информационная технология. При формировании данных семантических аналитов проявляется взаимодействие историко-культурного типа коннотации с контекстно-языковым типом, т.к. аналиты не только элементы знания мира, но и элементы знания языка.

Актуализация языковых элементов в речи определяется компетенцией говорящего, представляющей в некотором формальном виде знания говорящего о грамматическом правильном использовании языка (лингвистическая компетенция) и об умственном и эффективном его использовании в различных социальных и стилистических контекстах (собственно коммуникативная компетенция). Всё это регулируется интерпретирующим механизмом, осуществляющим связь языкового знания говорящего с конкретной ситуацией речи. Нельзя не согласиться с В.А. Звегинцевым, который отмечает, что «...интерпретативная процедура позволяет человеку как члену общества определять конкретную ситуативную релевантность его лингвистических и социальных знаний и преобразовывать их в набор инструкций, подвергающихся постоянной реинтерпретации по мере того, как развёртывается его контекст» (Звегинцев 1936: 318).

Интерпретативная процедура, или интерпретирующий механизм в модели употребления языка, соответствует интерпретативной способности человека, что и является основной причиной создания разветвлённых сетей семантических аналитов. Например, народная демократия, народная дипломатия, народная дружина, народный избранник, народный контролёр, народный лекарь, народные массы, народная медицина, народный фронт.

Коммуникативная компетенция понимается как сумма навыков и знаний говорящего-слушающего об использовании языка в изменяющихся ситуациях и условиях речи. Понятие коммуникативной компетенции подразумевает способность говорящего индивида быть полноправным членом конкретного речевого коллектива.

Активизация семантических аналитов в речи является ярким свидетельством трансформированного употребления фразеологических единиц, появление которых связано с динамическими преобразованиями отдельных слов. Всё это позволяет говорить о создании новой фразеологии современного русского языка как факта фразеологической деривации.

Использованная литература:

1. Гумбольдт 1984: Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. М.
2. Звегинцев 1936: Звегинцев В.А. О предмете и методах социолингвистики // Изв. АН. Т.35. 1936. Вып.4.
3. Мелерович, Мокисенко 2001: Мелерович А.В., Мокисенко В.И. Фразеологизмы в русской речи. Словарь. М.
4. Поликарпов 1976: Поликарпов А.А. Факторы и закономерности аналитизации языкового строя. АҚД. М.
5. СРЯ 1991: Словарь современного русского литературного языка. М.
6. ТССРЯ 2001: Толковый словарь современного русского языка. М.
7. Чохонелидзе 1990: Чохонелидзе Н.С. Тенденция к аналитизму в языке. Тбилиси.

ნათელა ჭოხონელიძე (თბილისი)

სიტყვათწარმოების აქტიური პროცესები თანამედროვე რუსულ ენაში

თანამედროვე სიტყვათწარმოებას ახასიათებს: დემოკრატიზაცია, ინტერნაციონალიზაცია, ანალიტიკური და აგლუტინაციის თვისებების გაძლიერება, პიროვნული საწყისების და ექსპრესიულობის როლი, თვისებითი და ფარდობითი შედსართავი სახელების კონკურენცია, სახელსმნის წარმოქმნა, პრეფიქსური წარმოებულების დიდი რაოდენობა.

Natela Chokhoniidze (Tbilisi)

Active Processes In Phraseology Of Modern Russian Language

Two types of transformations: semantic and structural-semantic are recognized to be the most active processes in phraseology of the modern Russian language.

The object of our analysis are semantic analytes, i.e. set word-combinations of temporary character which can be called phraseological ideologemas.

A semantic analysis is determined as a linguistic invariant with social relevance.

To clarify the specificity of semantic analytes as carriers of a certain connotative co-meaning, the causes of occurrence of connotations, their sources, psychological mechanisms and linguistic methods of realization should be revealed.

Activation of semantic analytes in speech is a vivid evidence of the transformed use of phraseological units whose occurrence is related to dynamic transformations of separate words. All this indicates the creation of a new phraseology of the Russian language as a fact of phraseological derivation.

ТЕКСТ КАК ОБЪЕКТ ИНТЕГРАТИВНОГО АНАЛИЗА

Подходы к анализу художественного текста, сложившиеся в филологической традиции, условно можно разделить на два направления: литературоведческое и лингвистическое. С точки зрения литературоведения текст представляет интерес как продукт творчества, как результат исканий автора: мысли и единственно верных слов для ее передачи, формы, в которую этот текст облечен, технических приемов, которыми он воплощается, – все, что в совокупности создает новую реальность, новый текст. Лингвистический подход к изучению текста предполагает его рассмотрение как готовой структуры, как единицы речи, как высшей коммуникативной единицы.

Выделившаяся в самостоятельную научную дисциплину, лингвистика текста определяется как «языковедческая дисциплина, которая исследует структурные свойства текстов, условия их производства и взаимосвязанности, их языковой вариативности и обработки» (Филиппов 2003:637). Теория текста «охватывает любые знаковые последовательности, однако основным ее объектом является текст вербальный, поэтому при характеристике и описании текста важны данные, накопленные лингвистикой» (Валгина 2003:8). Как следует из приведенных определений, граница между лингвистикой текста и теорией текста в известной степени условна. Границы являются ориентирами призмы, сквозь которую укрупняется и анализируется сложный круг вопросов, касающихся данной проблематики.

Новейшие подходы к анализу текста носят междисциплинарный характер: «современная лингвистика текста, в которой целое речевое произведение рассматривается под самыми разными углами зрения, носит явно выраженный междисциплинарный характер. В современном лингвистическом анализе текста, как в кипящем котле, из разных составных частей образуются новые комбинации научных вкусов и пристрастий, рождаются и развиваются новые концепции описания целых речевых произведений» (Филиппов 2003:16). Очевидно, интегративность исследований в области текста связана с общей сменой научной парадигмы, происшедшей на рубеже веков: дисциплины антропологического цикла тяготеют к взаимопроникновению. Культурный и научный опыт человека, сам человек и мир, в котором он существует, действует, творит, стали пониматься как единое пространство в совокупности неразрывных связей.

Самое слово «текст» восходит к латинскому *textus*, что означает ткань, сплетение, соединение. Первообраз понятия, таким образом, задает направленность его осмысления: текст – это факт культуры, в котором происходит «сплетение», «соединение». В самом широком – семиотическом – понимании, текст понимается как «космысленная последовательность любых знаков, любая форма коммуникации» (ЛЭС 1999:507).

Как объект речетворчества текст реализуется в системе координат языка и речи (письменной и устной), где знаками, передающими мысль, являются слова естественного языка. Связующим звеном в разных семиосистемах остается мысль и ее передача в кодах-знаках, декодирование которых предполагает фонд знаний, общий для отправителя (автора текста) и получателя (адресата текста). Следовательно, анализ текста не может быть сведен только к анализу знаков, единиц языка. Интралингвистическое исследование переплетается с анализом экстралингвистических категорий. Это – анализ смыслопорождающего культурного фона, декодирующего знаки-символы.

«Исследования текстов культуры позволили выделить еще одну функцию языковых систем и, соответственно, текстов. Кроме коммуникативной функции, текст выполняет и смыслообразующую, выступая уже не в качестве пассивной упаковки заранее данного смысла, а как *генератор смыслов*» (Лотман 2002:189). При этом, как утверждает один из основоположников семиотического понимания текста М. Ю. Лотман, большинство текстов полилингвистичны, как полилингвистична любая культура, если ее рассматривать в качестве текста. Не существует никаких априорных и объективных качеств, делающих нечто текстом; текст – это культурная функция; в тексте заложена такого же рода семиотическая двойственность, что и в знаке: жест имманентен и самодостаточен (семантический универсум), с другой стороны, текст включен в культуру и является ее частью (Лотман 2002:15-18).

Тяготение современных исследований рассматривать текст как семиотический, философский, литературоведческий и лингвистический объект заложено, как уже отмечалось, в самой природе текста. Как предмет лингвистики текста (с известной степенью условности) текст рассматривается в следующих направлениях:

грамматический анализ текста как совокупности единиц, больших, чем предложение (И. Р. Гальперин, Э. Я. Тураева и др.);

Text as the Object of the Integral Analysis

The article is discusses the problem of understanding of the contemporary scientific notion 'text'. Modern explorations of the text lean towards the inter-disciplinary synthesis o the methodology. In this process the text is approached as the semiotic, philosophic, literature and linguistic object of research. It is underlined that this kind of integration is related to the basic complication of the object itself.

СОПОСТАВЛЕНИЕ КОСВЕННЫХ РЕЧЕВЫХ АКТОВ В РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКАХ

Общение вообще и речевое общение в частности характеризуется высокой сложностью организации. Эта сложность обусловлена тем фактом, что в нем участвуют, с одной стороны, язык, как сложное системно-структурное образование, конвенции самого общества со своими ритуалами и собственно коммуниканты со своими социальными и индивидуальными особенностями.

Цель коммуникации будет достигнута лишь при целом ряде условий, первым из которых, несомненно, является необходимость восприятия адресатом сообщения адекватно замыслу адресанта. Как же соотносится коммуникативное намерение говорящего, содержание высказывания со средствами его построения? Всегда ли информация, воспринимаемая получателем, равна по объему информации, посылаемой адресантом и от чего это зависит?

Асимметрия в соотношении означаемого и означающего проявляется в сфере системы, структуры и функционирования как в русском так и в грузинском языках. Асимметрия системы заключается в неравномерном развитии ее сопоставимых звеньев. Асимметрия структуры проявляется в нарушении взаимодозначного соотношения между означаемым и означающим.

Исследуя вопросительность в разносистемных языках в свете теории речевых актов и в свете прагматики речи, мы пришли к выводу, что в речевом общении каждое высказывание воспринимается не само по себе, а как часть единого прагматического комплекса. За ситуацией коммуникативного плана (говорящий - слушающий) скрывается более сложная система поведенческих ситуаций межличностных и социальных. „Поскольку значение высказывания состоит отчасти в намерении добиться понимания у слушающего, упомянутая проблема сводится во многом к вопросу о том, каким образом становится возможным понимание слушающим косвенного речевого акта, когда слышимое и понимаемое им предложение означает еще нечто большее“ (Серль 1986:196).

Употребление вопросительных конструкций возможно как в русском так и в грузинском дискурсах с самыми разнообразными коммуникативными намерениями, с использованием различной речевой тактики как адресантом, так и адресатом, с разной степенью контактности. Во многих случаях происходит своеобразная переинтерпретация, а именно тогда, когда говорят, что с помощью определенного вопросительного предложения выражается косвенная просьба, угроза и т.п.

1. Вопрос – утверждение

Неужели не знаешь? ზურიკო, ბიჭო, ვერ მიცანი?

Да что ты понимаешь в болезнях?

Должен же у человека быть какой-то план?

2. Вопрос – предположение

Может не стоить вообще разбирать контору? Не лучше ли сложиться нам всем миром и купить председатели М – 1? იქნებ გადაგვეჩინა კანტორა დარღვევას, ხომ არ აჯობებდა ფული შეგვეგროვებინა და თავმჯდომარისათვის „უმაღლი“ გვეყიდა?

А вдруг, не дай бог, случится авария? რას ამბობ გელუპავ?! ავარია რო მოუვიდეს რა გვეშეელება უპატრონოდ დარჩენილებს!

3. Вопрос – отрицание

Да кто у вас в классе лучше его? რა გააკირეთ საქმე, ბოლოს და ბოლოს, დაახრჩვეთ

4. Вопрос – уяснение

В кого же ты уродился такой бездельник? ვის დავმსგავსე ასე ზანტაკი, შე ჩემი ცოდვით სავსე

6. Вопрос – эмоции

Ах, так? ასეა ხომ?

7. Вопрос – побуждение

Зурико, пойдём на собрание? ზურიკო, კრებაზე არ მოდიხარ?

Подняться и черепицу поправить? თქვენ როგორ გსურთ, პატივცემულო შალიკო, ახალი კანტორა აგებნით სახლის წინ, თუ ძველს კრამიტი გამოვუცვალეთ?

8. Вопрос – просьба.

Нет ли у тебя лишних четырех колес? ზედმეტი ოთხი ბორბალი არა გაქვს რომ გვაჯიქო?

9. Вопрос – запрет.

Да что вы пристали к бедному ребенку? რას ერჩით მგ ბაღანას, თუ ასე შტერია, რაფერ გადადის კლასიდან კლასში?

Кто дал тебе право распоряжаться колхозным виноградом? რომელი ხარ, მგ ბეზე რომ გასულხარ და ანიავეს საკოლმულურეო ქონებას?

11.Этикетный вопрос

Как живаешь, дядя Илико? როგორ ხარ ილიკო ბიბია?

Разрешите? ნება მიბოძეთ?

Как идут дела на фронте? როგორაა საქმე ფრონტზე?

Как у вас идут дела? როგორაა თქვენი საქმეები?

12.Медитативный вопрос

Что мне теперь делать? რა გუნა ახლა მე?

А что я могу сообразить? რა შეიძლება მოვიფიქრო?

Исследование проблемы вопросительности в свете теории речевых актов было предпринято нами прежде всего с целью выявить соотношение между намерениями говорящего и средствами выражения этой иллокутивной цели, принятые в данной лингвокультурной общности, причем нас интересовали реальные речевые действия в живом дискурсе. С этой целью в качестве эмпирического материала нами были взяты художественные тексты (роман Н.Думбадзе «Я, бабушка Илико и Иллариони»), как оригинал так и перевод воссоздающие диалог конкретных коммуникантов в конкретной речевой ситуации. Наше исследование позволило обнаружить, что вопросительность как иллокутивная сила высказывания, как цель высказывания, и вопросительность как форма построения высказывания не всегда совпадают друг с другом и регулируются прагматическим контекстом. Авторы Лингвистического энциклопедического словаря определяют прагматику как область исследований в семиотике и языкознании, в которой изучается функционирование языковых знаков в речи (ЛЭС 1990:389).

Действительно, разграничить вопросительные конструкции порой очень трудно, так как высказывание может быть вопросительным по форме, но не по содержанию, и наоборот, для того, чтобы задать человеку вопрос не обязательно для этого использовать вопросительную конструкцию с ее обязательными атрибутами (специфической интонацией, вопросительными словами и пр.). В языке очевидно существование двух типов вопросов: вопросов по смыслу и вопросов по форме. Разумно было бы предположить наличие симметрии: для передачи некоторого смысла выбирается форма, специально для этого предназначенная. Оказывается, что это не так. Подобные случаи являются подтверждением лингвистического закона, которому С.О.Карцевский дал название “асимметрический дуализм языкового знака” (Карцевский 1965:78).

Классификация вопросительных речевых актов по стратегии осуществления показала, что различают прямой и косвенный способ выражения вопроса. Прямой способ выражения вопросительных речевых актов заключается в том, что говорящий стремится оказать определенное иллокутивное воздействие на слушателя путем использования таких языковых средств, иллокутивная сила которых легко опознается слушающим. Косвенные способы выражения вопросительных речевых актов, которые опознаются слушателем только с учетом всех параметров прагматической ситуации, составили основной корпус примеров (около 70 %).

Анализ эмпирического материала позволил выделить три основных соотношения коммуникативного намерения и формы высказывания:

- 1) вопрос по форме - вопрос по смыслу;
- 2) вопрос по форме - не вопрос по смыслу;
- 3) не вопрос по форме – вопрос по смыслу.

Явное преобладание косвенных вопросительных речевых актов в дискурсе, которые составляют примерно 70% примеров, ни в коей мере не затрудняет общение коммуникантов, ни в грузинском, и ни в русском языках, так как во всех типовых ситуациях реализуется условие успешности, в соответствии с которым иллокутивное намерение адресанта легко распознается адресатом и воспринимается адекватно его замыслу.

Использованная литература:

1. Карцевский 1965: Карцевский С. Об асимметричном дуализме лингвистического знака. В кн.: Звегинцев В.А. История языкознания XIX – XX веков в очерках и извлечениях. М.
2. Лингвистический... 1990: Лингвистический энциклопедический словарь. М.
3. Серль 1986: Серль Дж.Р. Что такое речевой акт? НЭЛ. Вып. VII. М.

ასმათ არძენაძე (ბათუმი)

ორიბი სამეტყველო აქტების შეპირისპირებითი ანალიზი სხვადასხვა სისტემის ენებში

აღსანიშნავია და აღმნიშვნელს შორის ასიმეტრია ელინდება ენის სისტემის, სტრუქტურისა და ფუნქციონირების სფეროში. სისტემის ასიმეტრია მდგომარეობს მისი შესაპირისპირებელი რგოლების არათანაბარ განვითარებაში. სტრუქტურის ასიმეტრია ელინდება აღსანიშნისა და აღმნიშვნელის ურთიერთმნიშვნელოვანი შესაბამისობის დარღვევაში.

ორიბი კითხვითი სამეტყველო აქტების აშკარა სიმრავლე ვერ ართულებს კომუნიკანტთა ურთიერთობას, იმდენად რამდენადაც ყველა ტიპობრივ სიტუაციაში ხდება წარუმატებლობის რეალიზაცია, რომელთა შესაბამისადაც ადრესანტის მიზნის ამოცნობა არ არის ძნელი. შესაბამისად, ადრესანტის მიერ ადეკვატურად აღქმა ხდება შესაძლებელი.

Asmat Ardzenadze (Batumi)

Confronted Analysis of Indirect Speech Acts in Different Systems Languages

Asymmetry between the indicator and that is not designated is expressed in a system, structure and function sphere of the language. The system asymmetry stands in an unequal development of its rings that need to be faced. The structure asymmetry is noted when mutual important conformity of the indicator and that's not indicated is disorganized.

A great number of indirect speech acts can't make communicative persons' interrelation difficult because in all kind of typical situation there often comes failure according to these it is easy to guess addresser's purpose. In compliance with, an adequate perceiving is possible for the recipient.

ПЕРСОНИФИКАЦИЯ ВРЕМЕНИ КАК АРХЕТИП ЯЗЫКОВОГО СОЗНАНИЯ

Универсальность языкового мышления состоит в том, что слово-знак конструируется в процессе мыслительной деятельности и выступает конвенциональным графическим или акустическим заместителем освоенного понятия. В его внутренней структуре устанавливаются логические связи, удерживающие слово в системных категориальных отношениях мышления и языка. Значение слова развивается и трансформируется вместе с расширением границ освоенного мира. Активность языковой единицы, слова, влечет за собой расширение не только логических, но и ассоциативных связей данного знака с другими членами системы. В этих связях отражается обогащение опыта, культурного знания, аксиологические оценки, эмоции, проникновение новых смыслов. Практически все слова реально или потенциально наделены способностью к расширению своего значения, что проявляется в процессе установления новых отношений «и м я – р е а л ь н о с т ь» и приводит к акту «вторичной номинации».

Вторичная номинация также является отражением универсального свойства человеческого мышления – его ассоциативного характера. Вторичная номинация использует фонетический облик существующего знака в качестве имени для нового обозначаемого. Среди средств вторичной номинации особое место занимает метафора, которая в языкознании понимается как «механизм речи, состоящий в употреблении слова, обозначающего некоторый класс предметов, явлений и т.п., для характеристики или наименования объекта, входящего в другой класс, либо наименовании другого класса объектов, аналогичного данному в каком-либо отношении» (БЭС 1998:232).

Метафора наделена двойкой сущностью: она может быть и средством номинации (вторичной), и быть поэтической фигурой, что отмечалось еще античными риториками. Самым ярким проявлением метафорического словотворчества является художественная метафора – уникальное, авторское употребление слова, всегда открыто (Вардлашвили 2001:32). Такое переосмысление слова не принадлежит лексической системе языка, хотя и выстраивается по законам данного языка. Языковая же метафора – член лексической системы, доступна и понятна всем носителям данного языкового сознания. Она «представляет собой готовый элемент лексики: такую метафору не нужно каждый раз создавать, она воспроизводится в речи зачастую без осознания говорящим фигурального смысла первичных слов» (там же: 33).

В широком смысле термин «метафора» употребляется к любым видам переносного значения, и именно так он понимается в данной работе. Предметом нашего анализа является разновидность метафоры – олицетворение, персонификация понятия «время» в русской языковой картине мира. Олицетворение понятия «время» в русском языковом сознании прослеживается в единицах языка и устойчивых сочетаниях, что фиксируется лексикографическими источниками (с пометами «перен.», «разг.», «нар.-поэт.»). В некоторых словарных дефинициях соответствующие пометы отсутствуют, что связано с полным освоением переносного значения в узусе, стиранием изначальной образности.

Время – едва ли не самый загадочный, пугающий, трудно уловимый для понимания феномен, сопровождающий человека на всем протяжении его существования. Аврелий Августин выразил это словами: «Что же такое время? Если никто меня об этом не спрашивает, я знаю, что такое время, если бы я захотел объяснить спрашивающему – нет, не знаю» (Блаженный Августин 2001:17). Как и само явление, так и знание о нем – бесконечно. Оно реально и ирреально. Оно имеет точку начала отсчета: «Всему свое время, и время всякой вещи под небом»; оно повторяемо, т. е. циклично: «Восходит солнце, и заходит солнце, и спешит к месту своему, где оно восходит». Отсюда символы времени – колесо, круг, песочные часы.

Концептуализация понятия «время» в языковом сознании восходит к архаичному знанию, которое отличается от культуры к культуре. Астрономическое время заораживало и пугало человека, будило его фантазии. В известной работе А. Ф. Лосева «Античная философия истории» в этой связи сказано: «Тексты, встречающиеся у трагиков, имеют огромное значение для понимания того, как в ту эпоху представлялось время, включая также, конечно, и историческое время. Мы видим, что время очень мало зависит от людей, совсем не зависит от богов и даже выше самой судьбы. Это – какая-то страшная стихия, охватывающая всю мировую жизнь с начала и до конца, дарующая для всего как радость, так и печаль, страдания. Это – специфическая стихия, совершенно не сводимая ни к чему другому. Это – рисунок самой жизни, пребывающей во всегдешнем становлении и совершенно ни от чего не зависящей» (Лосев 1999:97). Так, во времена античности время персонифицируется и наделается свойствами: *советовать, очищать, исцелять*; оно способно рождать: *дита времени*; оно – *везде*, оно – *бежит*, оно – *изворотливо*. Время начинает осмысливаться как непобедимая сила. И человек становится *игрушкой времени*.

Суть процесса олицетворения состоит в переносе человеческих черт, черт живого существа на неодушевленные предметы и явления. По мысли А. Белецкого, олицетворение связано с «инстинктом персонализации в живых языках» (Белецкий 1964:284), отсюда вытекает универсальная риторическая традиция, которая присуща любой выразительной речи. В исследованиях по данному вопросу признается, что в основе олицетворения лежат архетипы человеческого сознания. Так, уподобление природного человеческому восходит к мифологическому и сказочному мышлению. При этом в мифологии через «родство» с человеческим миром расширяется «лицо» стихии, а в фольклорном и поэтическом творчестве позднейших эпох, напротив, через олицетворенные проявления стихийно-естественной жизни раскрываются «лицо» и душевные движения человека» (БЭС 2002:391). Сравним: *«бег времени»* – перенос свойств человека на абстракцию время и *«время – деньги»* – перенос стихийно-естественного в сферу социальной жизни человека. При этом, безусловно, что метафора *«время – деньги»* концептуализируется обыденным сознанием значительно позже, когда «повседневный опыт обращения с деньгами, ограниченными ресурсами и ценными вещами» начинает соотноситься с понятием «время» (БЭС 2002:392). Как противопоставление архаическому *время идет, время летит* и т. п., в языке фиксируются узуальные образы: *мертвый час, ускорение времени* и т.п. Отметим, что стандартизация не приводит к образованию фразеологических единиц, поскольку существительные в позиции генитива всегда сохраняют свои номинативные значения.

С этой точки зрения нами проанализированы данные, отобранные из лексикографических источников современного русского языка. Архаическое осмысление времени как стихии прослеживается в следующих языковых сочетаниях: *время течет (сема вода + сема движение), время пришло, время остановилось, время бежит, время мчится, время ползет, время остановилось, время летит (сема движение)* и т. п. Позднейшее осмысление феномена, связанное с переносом стихийного в сферу социальной и духовной жизни человека фиксируется в целом ряде устойчивых сочетаний: *мертвый час (сема движение, отсутствие движения), печать времени, следы времени (сема старение+ контекстуальная сема, например опыт)*. Так, семантическим посредником метафоризации в узуальном «убить время» является действие по глаголу «убить» – лишить жизни кого-л. Языковое сознание, таким образом, персонализирует время, «оживляя», а затем «убивая» его. С какой целью рождается этот образ? Если человек не занят физической или интеллектуальной работой, если он не отдыхает, не спит, не знает, что ему делать в данный период, это осмысливается как «убийство» времени. Таким образом, для языкового сознания время бездействия – это убитое время. Полагаем, что в данном примере прослеживается более позднее осмысление времени, поскольку первичным было его осмысление как движущейся и изменяющейся, а, следовательно, активной стихии. Поэтому там, где активность, движение отсутствуют, наступает смерть: *время убито*.

Как показывает языковой материал, при олицетворении понятия «время» наиболее частотны семы «движение» и «вода» как семантические посредники переносного значения. В процессе языковой персонализации понятия «время» большая часть лексических единиц сохраняет изначальную образность, например: *время бежит, мчится, летит*. Почти стерта экспрессивность в нейтральном *время идет*.

Принадлежность проанализированной лексики к узусу, ее включенность в формирование языковой картины мира подтверждается способностью данных единиц вступать в системные синтагматические и парадигматические отношения. Проследим: а) развитие синонимических отношений: *время бежит, мчится, летит* (синонимия); б) развитие антономических отношений: *время бежит – время ползет*.

Проанализированный материал позволяет сделать вывод о том, что персонализация понятия «время», зафиксированное в узуальных единицах современного русского языка, большей частью восходит к архаическому, фольклорному, сказочному мировосприятию, когда стихия наделяется свойствами живого существа.

Отобранный нами лексический материал из лексикографических источников современного русского языка иллюстрирует широко известное утверждение Джорджа Лакофа и Марка Джонсона о том, что «наша обыденная понятийная система, в рамках которой мы мыслим и действуем, метафорична по своей сути» (Лакофф, Джонсон 1990:387). Данное утверждение касается универсального принципа человеческого мышления. И это явление находит отражение в языках. Так, почти каждый естественный язык фиксирует осмысление времени как стихии, уподобленной живому существу. Сравним: грузинское *dro midis, gadis* (время идет, проходит), английское *Time is flying*. (время летит), немецкое *Zeit verlaeuft* (время бежит), французское *Le temps passe vite* (время быстро бежит), испанское *Correr el tiempo* (время бежит), греческое *O Xrónos tréxi* (время бежит). Следовательно, персонализация времени как разновидности метафорического осмысления понятия является универсальным явлением.

Использованная литература:

1. Словарь ... 1998: Большой энциклопедический словарь. Языкознание. М.
2. Вардელაშვილი 2001: Варდელაშვილი Ж. А. Метафорические номинации в языковой картине мира. // Научные труды. Тб.-СПб.
3. Блаженный Августин 2001: Блаженный Августин. Исповедь. М.
4. Лосев 1999: Лосев А. Ф. Античная философия истории. http://society.polbu.ru/losev_philosophy/ch30_ii.html.
5. Белецкий 1964: Белецкий А. Изображение живой и мёртвой природы //Избранные труды по теории литературы. М.
6. Словарь...2002: БЭС. Олицетворение. М.
7. Лакоф, Джонсон 1990: Лакоф Дж., Джонсон М. «Метафоры, которыми мы живём» // Теория метафоры. М.

ელმირა ზოგრანიანი (თბილისი)

დროის პერსონიფიკაცია, როგორც ენობრივი შემეცნების არქეტიპი

სტატია ეძღვნება რუსულ ენობრივ შემეცნებაში ცნება „დროის“ კონცეპტუალიზაციის ერთ-ერთ საკითხს. მოცემული ცნება უნივერსალუბრის კატეგორიაა, რომელსაც საფუძვლად უდევს არქაული სამყაროს აღქმა. ამგვარი სამყაროს აღქმის ერთ-ერთი ნიშანია შეუცნობელი ბუნებრივი სტიქიის მიმსგავსება (ყოცხად არსებასთან და მათი ადამიანური თვისებებით დაჯილდოება. განსახიერების პროცესში შესაძლებელია გამოიკვეთოს ორი მიმართულება: 1. ადამიანური თვისებების გადატანა სტიქიასა და ბუნებას; 2. სტიქიისა და ბუნების თვისებათა გადატანა ადამიანის ცხოვრებაში. გაანალიზებული მასალა გვაძლევს საშუალებას გაეაქეთოს დასკვნა, რომ რუსულ ენობრივ შემეცნებაში ცნება „დროის“ პერსონიფიკაცია ხორციელდება ორივე მიმართულებით. შესაძლებელია დომინანტად წითელი არქაული ტიპი.

Elmira Zogranian (Tbilisi)

Personification of 'Time' as an Archetype of the Linguistic Consciousness

Given article addresses the conceptualization of the notion 'time' in the Russian linguistic consciousness. It is known that this notion falls into the category of the universal ideas that can be cognized through the archaic world outlook. One of the features of this kind of world outlook is viewing the unexplored natural elements as living creatures, giving them the qualities of a human being. In linguistics, given phenomenon is viewed as one of the varieties of a metaphor (impersonation).

There are two ways of impersonation: 1) applying human qualities to the nature and elements; 2) applying the qualities of the nature and elements to the field of the human life. The first way is considered the archetypal one in the linguistic consciousness.

The analyzed material that was selected from the lexicographic sources of the modern Russian language lets us conclude that the personification of the notion 'time' in the Russian language happens in both directions. However the dominating is the archaic type that goes back to the folkloristic, fairy-tale like acceptance of the world when the elements are given the human qualities.

O СКРЫТЫХ СВОЙСТВАХ ЯЗЫКОВОГО СОДЕРЖАНИЯ И ФОРМЫ

Язык как средство общения функционирует на основе единства и взаимодействия его фонетической, лексической, морфологической и синтаксической систем. Отрывать лексику от морфологии или морфологию от синтаксиса можно только в условиях научного эксперимента. Реально в языке все эти элементы связаны и взаимопроницаемы, поэтому главной задачей языковедения является не только и не столько описание системы языковых средств, сколько исследование механизма деятельности языка как системного образования, единицы которого находятся в закономерных связях и отношениях, взаимно обуславливая друг друга.

В современном языковедении набирает силу комплексный подход к изучению языка в единстве его формы и содержания: познание языковой формы через ею выражаемое содержание. В языке содержание всегда облечено в обусловленную эту содержанием форму (Алефиренко 2005:104). Однако в языке многочисленны случаи, когда форма и содержание находятся в асимметричных отношениях. Эти случаи отклонения от грамматических норм словоупотребления на фоне сложившихся в языке закономерностей в учебной, справочной литературе имеют статус "исключений". При усвоении литературного языка употребление таких случаев и для русских, и для изучающих русский язык как иностранный представляет особые трудности. Объяснение функционирования подобных случаев в описательной грамматике предельно лаконично: это явление определяется традицией. Какой? Каков внутренний механизм, управляющий как связью между планом выражения и планом содержания, так и зависимостью внутри каждого из этих планов?

Приёмы выяснения причин подобных отклонений от общей системы достаточно сложны и требуют основательного лингвистического комментирования, который позволяет находить объяснение там, где раньше была возможна только констатация факта.

Лексика и грамматика, как известно, составляют два важнейших аспекта языкового содержания, постоянно взаимодействующих между собой. Выразительные примеры взаимообусловленности грамматических и лексических характеристик многочисленны. Ср., например: в работе (в действии) - на работе (местонахождение) или на заводе - но: в мастерской.

Слова со значением действия независимо от типа словообразования употребляются в предложном падеже с предлогом *в*: *в сооружении, в издании, в постановке, в подкормке; в фальсификации, в рекомендации; в святости, в притворстве; в икоте, в сипоте, в дружбе; в зуде, в прыжке; в жалости, в ревности; в погубе, в метели; в выигрыше, в проигрыше; в грехоте, в топоте; в розыске, в росте*. В то же время целый ряд слов со значением действия употребляется в предложном падеже с предлогом *на*: *на уроке, на выставке, на тренировке, на представлении* и под. Этот список может быть дополнен и заимствованиями: *на опере* (ср.: итал. *opera musicale* "музыкальное произведение"), *на балете* (ср.: итал. *balletto*, уменьшительное образование к *ballo* "бал, танец"), *на семинаре, на лекции, на концерте* и под.). В русском языке выделяется лексико-семантическая группа слов, представляющих собой большей частью названия игр, обрядов, сборищ. Заметим, что это тоже действие. И эти имена также употребляются в предложном падеже с предлогом *на*: *на похоронах, на поминках, на крестинах, на посиделках, на смотринах, на свадьбе, на гуляньях, на зубьнице, на сходнице, на ходе* и под. Во всех этих случаях значение процессуального признака осложнено дополнительными значениями: "это одновременно и сфера, место действия, и сопричастность действию, участие пассивное или активное в какой-либо деятельности". Так определял значение предлога *на*, в отличие от предлога *в*, В.В. Виноградов. Его примеры: *сидеть на лекции; быть на концерте* (но: *быть в театре*), *учиться на курсах* (но: *учиться в институте, в университете*) (Виноградов 1972: 542).

Перед нами семантические процессы, относящиеся к области семантического словообразования. В начале словообразовательной цепи - имя со значением действия, последующие звенья - имена со значением места действия, результат действия, орудия действия. Это продуктивная модель семантического словообразования. С помощью механизма метонимизации процессуальные отношения переносятся в сферы непроцессуальные. Однако предшествующие и последующие звенья словообразовательной цепи обнаруживают семантическую связь, отсюда это значение, о котором говорил акад. В.В. Виноградов - "это одновременно и сфера, место действия, и сопричастность действию". Итак, определенное содержание (действие) влечёт за собой и определённую грамматическую форму: *она вся в работе*. Изменение содержания (местонахождение) влечёт за собой изменение грамматической формы: *здесь день на работе*.

* Следует, однако, заметить, что подобные образования, подчиняясь другой тенденции, могут употребляться с предлогом *в* при обозначении места внутри чего-л. Ср.: *в переходе* (внутри) - *на переходе* (сверху). Или: *в загоне* (ограниченное пространство) - *на выгоне* (открытое пространство).

Языковая форма имеет социальный характер: она обязательна для всех членов данного этноязыкового сообщества. В норме русского словоупотребления предложно-падежная конструкция *на фабрике*, хотя в норме польского языка, откуда слово заимствовано, - *w fabryce*. Оформление грамматических связей в русском языке определялось русскими аналогиями. Ср.: *на фабрике* - *на заводе*.

Таким образом, формы словоизменения имён существительных связаны с их лексическим содержанием, и это делает их опорой определённых синтаксических конструкций.

Скрытые, глубинные свойства языкового содержания и формы "всплывают на поверхность" при условии, если соответствующее языковое явление используется в "сильной" речевой ситуации, т.е. в такой ситуации, когда эти скрытые элементы актуализируются, оказываются востребованными. Именно такая ситуация имела место, когда недавно активно обсуждался вопрос: как правильно - *на Украине* или *в Украине*?

Справочная служба сайта "Грамота.Ру" употребление *на Украине*, *на Украину* объясняет исключительно традицией, отрицая какой-либо политический подтекст в веками складывающейся литературной норме. Некоторые украинские деятели видят в выражении *на Украине* великодержавный оттенок России, что-то вроде отрицания независимости (<http://gramota.ru/spravka>).

В языке содержание всегда обложено в обусловленную этим содержанием форму. Форма *на Украине* обусловлена этимологией слова. *Украина* - ср. древнерусск. *оукраина* "пограничная местность" (Срезневский 1893: III, 1184). Но слово *Украина* сегодня воспринимается как дестимологизированное слово, и словоформа *на Украине* объясняется исключительно традицией или абсолютизацией языковой формы без должной опоры на языковое содержание. Как показывает данный пример, план выражения оказался более консервативным по сравнению с планом содержания. На современном этапе развития языка план содержания слова *Украина* - "государство". В русской традиции названия всех государств оформляются с предлогом *в*: *в Грузии*, *в России*, *в Белоруссии*, *в Великобритании* и т.д. Закрепление в языке предложно-падежных конструкций *в Украине*, *в Украину* могло бы явиться следствием устойчивых языковых ассоциаций, аналогией. И в этом случае конкретная форма явилась бы способом выражения определённого содержания.

Эволюционный переход к другой грамматической конструкции - от *на Украине* к *в Украине* демонстрируют многочисленные случаи параллельного употребления обеих форм. Ср., например: "Инфляция *на Украине* составила 1,5% в феврале 2009 года". - "По данным Госкомстата, инфляция *в Украине* в феврале 2009 года ... также снизилась" (<http://rian.ru/crisis/20090307/>).

А это не что иное как сигнал к процессу стабилизации - через ступень синонимии - определённой формы, которая будет отвечать главному языковому постулату: в языке форма и содержание представляют собой два гармонично взаимосвязанных аспекта единого целого.

Использованная литература:

1. Алефиренко 1972: Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке. М.
2. Виноградов 1972: Виноградов В.В. Русский язык (грамматическое учение о слове) М.
3. Срезневский 1893: Срезневский И.И. Материалы для Словаря древнерусского языка. Т. I - III. СПб.
4. <http://gramota.ru/spravka>.
5. <http://rian.ru/crisis/20090307/>

ნადეჟდა ყოფიანი (თბილისი)

ენობრივი შინაარსისა და ფორმის დაფარული თავისებურებანი

ენაში ფორმა და შინაარსი წარმოადგენს მთლიანის ერთმანეთთან პარმონიულად დაკავშირებულ ორ ასპექტს. ამავე დროს, ენაში ხშირად გვხვდება შემთხვევები, როდესაც ფორმის და შინაარსის ურთიერთმიმართება ასიმეტრიულია. ასეთი შემთხვევები ცნობილია როგორც "გამონაკლისები". ამ მოულოდნელ წარმოშობის მიხედვით გამოსავლენად აუცილებელია ზაფუქლიანი ლინგვისტური კომენტარება.

About Latency Characteristics of the Language Form and Content

In a language the form and content represent two harmoniously interconnected aspects of a single whole. However there are numerous examples in the language when the form and content are in asymmetrical relations. These examples have a status of "exceptions". An elucidation of reason of these facts requires solid linguistic commentaries.

ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКА РУССКОЙ ПОЭЗИИ КОНЦА ХХ ВЕКА

Лингвистические аспекты изучения художественного произведения предполагают внимание ко всем уровням его структуры. Анализ языка художественного текста позволяет лучше понять и оценить его художественную структуру, а также место конкретного текста в социокультурном пространстве.

Языковые процессы, происходящие в русской литературе конца 20 века, определяются многообразием литературных направлений, имеющих место в этом очень сложном периоде её развития. Исследователи пытались вывести типологию признаков, которые характеризуют языковую ситуацию постсоветского времени. Вот, например, в монографии «Русский язык конца XX столетия (1985 – 1995)» основными факторами назывались следующие: ослабление цензуры, возрастание личного начала в речи, усиление диалогической речи, протест против языка прошлого, стремление к новым средствам выражения и т.д. (Русский язык 2000:).

И всё это не могло не отразиться на языке художественной литературы. О.М.Чудакова отмечала, что к концу XX века в литературе отказ от работы над словом закрепился как новое литературное качество, и связывала это с тем, что «отворились ворота массовой культуре, и с ролью СМИ и Интернета в жизни общества» (Чудакова 2001:11).

Поэзия конца XX века стала средоточием многих динамических тенденций, происходящих в литературе этого периода. Поэзия, более болезненно, чем проза и драматургия, ощущала утрату читательского внимания, угасание интереса со стороны ранее ей «внимающего мира».

Именно в это время свобода слова начинает заменять общественную позицию поэзии. Событийная основа отходит на второй план, а поэма уступает свои позиции камерным лирическим стихотворениям.

Даже поэты старшего поколения отдают дань времени. В годы после перестройки, например, появляется сборник стихов Беллы Ахмадулиной под названием «Самые мои стихи», в которых также чувствуются веяния времени, выражающиеся большей частью в изощренности стиля, в особом внимании к отдельным языковым художественно-изобразительным средствам.

Ю.Минералов, говоря о поэзии Б.Ахмадулиной этого времени, писал: «Её традиция – часть в серебряном веке, частью в поэзии 20-х годов, но одновременно и в русской классике, которую она любит и чувствует – не по-постмодернистски, а с настоящей глубиной» (Минералов 2001:201).

Конечно, трудно согласиться с таким негативным отношением исследователя к постмодернизму, тем более в отношении творчества Б.Ахмадулиной. Ведь даже в годы господства соцреализма эта поэтесса была далека от строгого следования его канонам. Да и сам Ю. Минералов признаёт, что Б.Ахмадулина опирается на традиции поэтов начала XX века, когда в русской литературе модернизм стал одним из ведущих направлений литературы.

Наряду с поэтами старшего поколения, Б.Ахмадулиной, А.Вознесенским, Е.Евтушенко, И.Лисянской и другими, в конце 80-х годов XX века на литературную арену выходит новая волна поэтов. Со своим новым «поэтическим языком» приходят в поэзию О.Седакова, И.Жданов, М.Еремин, Е.Шварц, Д.Пригов, С.Гандлевский и многие другие.

Их творчество вызывает резкое неприятие критики, оживленные споры, служит темой дискуссий. Очень характерна в смысле оценки их творчества в целом критикой того времени статья И.Роднянской «Назад – к Орфею!», в которой она упрекает новую поэзию в том, что в ней расшатываются самые основы поэтического творчества, теряется высокое назначение, миссия поэзии «быть одолением звуком, словом и смыслом заданных жизнью обстоятельств» (Роднянская 1988:27).

Все они демонстрируют разнообразие языковых характеристик, обусловленных как индивидуальностью автора и его склонностью к языковым экспериментам, так и отношением к литературной традиции или приверженностью к тому или иному направлению.

Начиная с 80-х годов, в русской поэзии начинает доминировать концептуализм. Это, прежде всего, московские концептуалисты – Д.Пригов, Вс.Некрасов, В.Сорокин, Л.Рубинштейн и др.

У концептуалистов совершенно особое отношение к слову. Теоретики русского концептуализма заявляли, что не автор высказывается на своем языке, а сами языки переговариваются между собой. Это означало, что поэт выстраивает свой текст из обрывков разных уже имеющихся текстов и языков.

«Ожесточение языка», его «пустотность», «невозможность лирической интонации», пристрастие к «стертой речи», обретение себя лишь внутри чужой речи, чужого языка, отказ от своей индивидуальности – вот основные характеристики языка поэзии концептуалистов.

Автор в поэзии концептуалистов почти самоустраивается, уступая своё место «чужим голосам и стилям», которые, по мнению М.Айзенберга ещё поддаются режиссуре и сюжетной игре» (Айзенберг 1991:9).

Ещё в «конкретистской» поэзии использовались заведомо не-авторские тексты, составленные как цитон. Например, у Вс.Некрасова одно из стихотворений составлено из отдельных пушкинских строчек:

*Я пажою чудное мгновенье
Невы державное течение
Люблю тебя Петра творенье
Кто написал стихотворенье
Я написал стихотворенье*

У концептуалистов всё обстоит несколько иначе. Они не используют готовые цитаты, а моделируют существующие уже и достаточно известные чужие стили, воссоздавая заново целиком манеру письма. При этом они иронически рефлектируют над порождаемым текстом. «Таким образом, литература всё решительнее порывает с реальностью, углубляется в самопознание и ищет источники развития уже внутри себя», – пишет Н.Фатеева (Фатеева 2001:416).

Голос поэта лишается у концептуалистов не только главенствующего, но и вообще преимущественного положения. Он уравнивается с другими голосами, каждый из которых легко узнаваем для слушателя. Эти чужие стили (литературные, бытовые, идеологические) материализуются в виде отдельных фрагментов или квазичитат.

Исследователи говорили о том, что концептуалисты идут по пути «множественности языка, как бы локального Вавилонского столпотворения, языка языков, который делает иным (то есть художественным) не качественный уровень составляющих, а отстраненно-демиургическое отношение к ним автора» (Айзенберг 2001:9). Что приводит неизбежно к «выходу из стихов», к тому, что «качество текста вообще перестает играть роль» (Кузьмин 2001:461).

Последующее поколение поэтов, отталкиваясь от поэзии концептуалистов конца 80-х годов, делает попытку вернуться к возможности говорить «своим голосом», «от себя». Речь идёт о таких молодых поэтах 1990-х – начала 2000-х годов, как Дмитрий Воденников, Вера Павлова, Евгения Лавут, Кирилл Медведев, Мария Степанова и другие. Их часто называют постконцептуалистами, но также и неомодернистами, неосентименталистами и т.п.

В их поэзии всё ещё присутствует концептуалистская традиция использования чужих стилей и языков, но вместе с тем они отчетливо репрезентируют образ автора, умело используют чужой стиль для создания своего индивидуального стиля. Их поэтическое «я», ведущей чертой которого является его слабость, уязвимость, неуверенность в себе, чётко

представлено в тексте:

*я с ужасом понял
что никого не могу утешить.*

Эти строчки К.Медведева говорят об осознании этими поэтами бессмысленности того, что они делают, об уязвимости позиции поэта в современном мире.

Очень часто поэтическое «я» удваивается, умножается. У Д.Воденникова наряду с лирическим героем возникает и образ поэта, который словно наблюдает за ним. Происходит постоянная смена точек зрения, ракурсов. Этот диалог очень часто отмечается и графически, где «реплики» каждого из «я» отличаются и по начертанию, например, выделяется одно из них курсивом:

*Так дымно здесь
и свет невыносимый,
что даже рук своих не различить –
кто хочет жить так, чтобы быть любимым?
Я – жить хочу, так чтобы быть любимым!
Ну, так как ты – вообще не стоишь – жить.*

Раздвоенное поэтическое «я» характеризует и поэзию М.Степановой:

*Куда ты, я? Очнусь ли где-то?
Что скажет туча или три
На то, как тут полурядета,
И ты на это не смотри.*

Отличает постконцептуалистов от концептуалистов отказ от иронической рефлексии, от игрового характера поэтического высказывания, возрождение лирического героя, исповедальность, а также эротичность, или, как говорят сейчас, телесность, стремление к «прямому высказыванию».

Стремление говорить «своими словами», «от себя» подчеркивалось и самими поэтами. «Мне часто кажется, что я говорю так, будто до меня вообще никто не говорил», «хочу, насколько это возможно, отделить своё,

подлинное в моем мировосприятии от литературного, наносного», – писал один из молодых поэтов-постконцептуалистов Кирилл Медведев (www.vavilon.ru).

Поэтам 1990-х свойственно несколько пренебрежительное отношение к своим поэтическим творениям. Это становится неким приёмом, характеризующим их поэтику. Чаще всего они называют свои стихотворения «стишками»: «Это стишки и ничего больше» (Ст. Львовский), «Вот это мой стишок» (Д. Воденников).

Телесность поэтического «я» у постконцептуалистов чаще всего выражается в показе различных телесных трансформаций, в которых преобладает унижение, уничтожение, физическое разрушение и т.д. Отсюда и ушербность порождаемого текста, в самом прямом смысле этого слова. Пробелы внутри строки, графическое разрушение текста, отказ от стихотворной формы, разрушение синтаксиса, неправильные или матерные слова и т. п. – всё это приёмы, к которым прибегают и М. Степанова, и К. Медведев, и Ст. Львовский и другие молодые поэты.

«Ситуация культурного посмертья, деградации больших смыслов повлекла за собой и разрушение синтаксиса, смысл рождается из бессвязного бормотания и причитания, из вскриков и шёпотов», – писал Е. Ермолин (Ермолин 200:49).

Но всё же эта поэзия была попыткой отказа от постмодернизма. Д. Кузьмин считает, что это было стремление «научится возвращать высказыванию индивидуальную, духовную наполненность» (Кузьмин 2001:5).

В русской поэзии конца XX – начала XI века, в творчестве некоторых молодых поэтов намечается поворот и к традициям авангардной поэзии начала XX века. Это определяло и специфику языка этой поэзии. Здесь можно привести как пример творчество такого интересного поэта, как В. Филиппов, который ориентировался на традиции русского имажинизма, на поэзию Мариненгофа, Шершеневича. А Алексей Анашевич, по мнению многих критиков, близок в своем творчестве поэтике релятивности Александра Введенского. На традиции Блока и обэриутов, по общему мнению, опирается и такой поэт, как Владимир Кучерякин. А при чтении стихов Михаила Айзенберга чувствуется влияние поэзии Мандельштама с её ориентированностью на устную, беглую речь. Все эти поэты опираются на достижения начала XX века. Анализ поэзии поэтов конца века в сопоставлении с их предшественниками, творившими в начале этого же века, – одно из перспективных и плодотворных направлений в изучении современной поэзии.

Использованная литература:

1. Русский язык .. 2000: Русский язык конца XX столетия (1985 – 1995). М.
2. Чудаков 2001: Чудакова М.О. Избранные работы. Т.1. М.
3. Минералов 2004: Минералов Ю. История русской литературы. 90-е годы XX века. М.
4. Роднянская 1988: Роднянская И. Назад – к Орфею! // Новый мир. N3.
5. Айзенберг 1991: Айзенберг М. Вместо предисловия// Личное дело N. М.
6. Фатеева 2001: Фатеева Н.А. Основные тенденции развития поэтического языка в конце XX века // НЛО. N 50.
7. Кузьмин 2001: Кузьмин Д. Постконцептуализм. Как бы наброски к монографии // НЛО. N 50.
8. Медведев www.vavilon.ru Медведев К. Говорит всё (Один год выворачивания рук и терзаний)// Литературный дневник – www.vavilon.ru/diary/020420.html/
9. Ермолин 2000: Ермолин Е. Поэт в постклассическом мире// Л-критика. М. Вып. 2.

ფლორა ნაჯიევა (აზერბაიჯანი, ბაქო)

XX საუკუნის დასასრულის რუსული პოეზიის ენის თავისებურებანი

XX საუკუნის დასასრულის რუსულ ლიტერატურაში მიმდინარე ენობრივი პროცესები გარკვეულწილად განისაზღვრება ლიტერატურულ მიმართულებათა მრავალფეროვნებით. ავტორი მიმოიხილავს კონცეპტუალისტური და პოსტკონცეპტუალისტური პოეზიის ენის თავისებურებებს. პოსტსაბჭოური პერიოდის რუსული პოეზიის ენობრივი სიტუაციის ძირითად ფაქტორებს წარმოადგენს ცენსურის შესუსტება, მეტექველბაში პიროვნული საწყისის გაძლიერება, პროტესტი წარსულის ენის მიმართ, გამობატვის ახალ საშუალებათა დაიგნა, ავტორისეული სახის შენობება, სტილის მოდელირება. XX საუკუნის დასაწყისის ავანგარდული პოეზიის ტრადიციებისაკენ მიბრუნებამ ერთგვარად განისაზღვრა თანამედროვე რუსული პოეზიის ენის სპეციფიკა.

Language Peculiarities of Russian Poetry of 20th Century

Linguistic aspects of studying the literary works implies the close focus on every level its structure. The analysis of the literary text allows a better understanding and valuation of its structure, and the position of the text in a socio-cultural environment.

The linguistic processes in Russian literature end of 20th century are determined by various literary trends that are in place in this time of its complex development.

ПОЭТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС В ИНТЕРНЕТЕ

Культурный ландшафт современного мира в Интернете невозможно представить без адекватно отражающего интересы общества потребителей и их духовные потребности Живого Журнала, заметное место в котором занимает поэзия, превращающаяся в объект массовой коммуникации.

Поэзия в Живом Журнале представляет собой особый тип общения, тип поэтического дискурса. Под дискурсом понимается «коммуникативное событие, заключающееся во взаимодействии участников коммуникации посредством вербальных текстов и/или других знаковых комплексов в определенной ситуации и определенных социокультурных условиях общения» (Платонова 2006:238). Поэтический дискурс рассматривается как особая форма коммуникации между автором и читателем, позволяющая автору «связать приему своего мировосприятия моделировать определенные фрагменты языковой картины мира, а читателю – реконструировать художественное содержание воспринимаемого текста путем его интерпретации в системе заданных автором изобразительных и эстетических координат: эстетически актуализированной, повышенной семантической нагрузки поэтического текста, использования выразительных возможностей, прежде всего семантических, и образного потенциала текстовых единиц различных уровней в поэтическом тексте».

Культурные константы, определенная картина мира в ее текстовом воплощении в поэзии, представленной в Интернете, подчиняются специальному способу концептуализации окружающей действительности согласно теории игры, разделяемой последователями компьютерного постмодернизма. По словам одной из поэтесс, ей «нравится работать с короткими текстами. Делать их короче и короче, как юбки в 1960-е. Хотя все это большие игры» (Беляков 2006:81). Понятие игры в поэзии постмодернизма выступает в качестве термина для обозначения «собственно философии, понятой не в качестве линейно разворачивающейся кумулятивной традиции приращения абсолютного знания, но как принципиально нелинейный флуктуационный процесс, подчиненный игре случайностей, генерирующей открытое пространство для неограниченной игры смысла и семантического плюрализма: игры смысла у Делеза, игры истины у Фуко, универсальный игровой принцип у Деррида и др.» (Можейко 2009:23). Теория игры наиболее ярко реализуется в компьютерном поэтическом дискурсе, который предполагает непосредственное общение поэта и читателя, в результате которого возможна трансформация стихотворного текста, поскольку процесс поэтической коммуникации осуществляется посредством вербальных поэтических текстов в пространстве Интернета по принципу непосредственного обмена мнениями: создание стихотворений и их появление в сети происходит почти одновременно; стихотворения получают мгновенный отклик, рецензию, ознакомившись с которой, можно быстро отредактировать текст. Подобный способ концептуализации окружающей действительности представляет собой своего рода коллективное творчество. Так, в крупнейшем сервере современной русской поэзии www.Sihi.ru в настоящее время «зарегистрировано 200 тысяч авторов и размещено около 6 млн. произведений, которые остаются не столько литературными текстами, сколько поводами для общения» (www.Sihi.ru). Имеющая свою страничку в поэтическом разделе Живого Журнала Юлия Илдис с иронией рассуждает об особенностях поэтического общения в Интернете: «... на сайте www.Sihi.ru тусовались люди, писавшие стихи: стихи размещались на страничках их автора, другие авторы приходили писать к ним восторженные, или, наоборот, уничижительные комментарии, а потом все шло в чат – притворяться поэтами и разговаривать о высоких» (Илдис 2009:398). В отличие от поэзии Серебряного века, компьютерный поэтический дискурс его создатели и критики называют поэзией Силиконового века. Так, в размещенном в Интернете цикле стихов Ильи Славницкого «Силиконовый век» читаем: *Был Золотой век и Серебряный, Ушло все это навсегда. / Балатами брели мы, дебрями, / Но добрали куда-то. Да! / Кто брел тапками, кто колоннами, / Кто сам собою, стороной./ Наш век – бинарно-силиконовый./ Ничто не вечно под луной* (Славницкий).

Процесс возникновения такой поэзии различается от доинтернетного создания стихотворений. В современных условиях, когда письменный стол (*Мой письменный верный стол!* (Цветаева 1984:310-311) заменен компьютером, подключенным к Интернету, для создания стихотворного текста, по свидетельству Ксении Маренниковой, «совсем нет потребности в листе бумаги» (Беляков 2006:81). Отсутствие листа бумаги, его замена компьютерным набором создает иллюзию разговора, поэтому, наверное, авторы стихов используют лексику, отражающую говорение. Так, в стихотворении Ксении Маренниковой часто встречаются глагол *говорить* и тематически связанные с ним глаголы *успокаивать, шумить*; существительные *слова* и *речь* в привычных словосочетаниях и контекстом окружены: *успокаивать тебя, говорить шу шу/говорить, что я не шушу/в такое время, когда нечем дышать – я не дышу/все эти пустые слова/что нам говорят, радио, говорит Москва /...Хорошо, если/ так просто увидимся /хотелось бы наверняка/приготовить речь, никуда не*

торопиться /с нами/никогда, ничего/не случится/о там речь (Маренникова). Современные поэты описывают рождение стиха следующим образом: *черепная коробка продавливается, вроде наместо /и там entsteht/ ну вот меткое, типа едкое непотребство/любодейство памяти, глазного яблока [...]* (Идлис). Перечисляя приметы времени, в котором им приходится жить, поэты Сидликовского века прибегают к рецепции произведений Золотого века русской поэзии, обращая свои взоры к Пушкину и экспериментируя с ямбом: *Все так же утром из постели /Вставать приходится. Мой бог! / И, словно Пушкин для дуэли, / Искать приемлемый предлог, / Как обмалевшего соседа / Заставить не орать в ночи, / Ходить по пятницам и средам / В спортклуб, в пивбар, детей лечить/* (Славичкий 2009). В результате взаимодействия компонентов: творчество – восприятие – сотворчество – интерпретация – складывается модель компьютерной поэзии как типовая схема, отражающая принципы языковой репрезентации различных фрагментов действительности на основе принятой системы их обозначений. Представленная в поэтическом тексте система эстетических, семантических, выразительных единиц, которые выступают в роли определенного кода, обуславливает множественность его интерпретаций, трудность декодирования. Насыщенность разговорной лексикой, в том числе и цензурной, отсутствие привычных рифм, ритма, отсутствие знаков препинания и прописных букв, определенная закодированность нового восприятия окружающих реалий, динамика экспрессивности, передаваемая скороговоркой, характерной для разговорной речи, неожиданные, «приземленные» сравнения передают новую эстетику молодежной лирики, для которой, по Вере Павловой, существует своя формула поэзии: *«поэзия – СПИД, поэт болен, читатель инфицирован... Число больных и инфицированных СПИДом поэзии, судя по всему, величина постоянная»* (Павлова 2009: 195). Новая компьютерная поэзия, с ее *«максимальной, предельной, божественной точностью»*, имеет своего адресата. На вопрос, бывает ли у стихов «целевая группа», как у рекламы, Вера Павлова отвечает: *«Читатели поэзии как таковые и являются ее целевой группой, и она невелика. Для того чтобы понимать стихи, нужно обладать особым органом восприятия. Всякий человек может слушать музыку; но не всякий знает нотную грамоту и может читать музыку глазами. Для чтения стихов тоже нужно изучать своего рода нотную грамоту»* (Павлова 2009: 194). Так, в «нотную грамоту своего рода» компьютерной поэзии входят принятые в ней принципы кодирования поэтического отражения мира, не всегда совпадающие с общепринятыми, например, отсутствие знаков препинания: *скоро мой милый очень скоро/проложат тоннель под серебряными борами/ закроют все придуманные жизнью дыры/ отремонтируют большую/ будет нам хорошо/ как шампильном в грибнице* (Мосеева). При всем различии в структуре и средствах выражения, тематика докомпьютерной и компьютерной поэзии часто совпадает. Вера Павлова, автор двенадцати поэтических сборников, так формулирует основные темы своей лирики: *О чем? – О выживании после смерти/за счет инстинкта самосохранения, / о мякостии, о происхождении тварей / небесной напishi стихотворенья... /О том, что умирание счастливым/ заметно облегчает воскресенье!* (Павлова). И, действительно, стихотворные тексты, вошедшие в интернетный поэтический сборник «Вавилон», в большинстве случаев разрабатывают темы смерти, любви, счастья, отношения к Богу, при этом основной метод освещения данной тематики – «SOSреализм», по дефиниции Веры Павловой: *SOSреализм – вот метод: каждой твари/ по паре крыльев – рифм – воздушных весел, / чтоб не пропали, чтобы подгребали, / чтоб им дежурный голубь ветку бросил/ небесной яблони, сиречь оливы / цепенущей, пахнувшей, вечновесенней...* (Павлова). Страх смерти, ядерной войны, болезни, боли, обращение к Библии, любовь и выживание – входят в понятие SOSреализма – именно названный метод написания стихотворных текстов характерен для вышедших в Интернет стихотворных текстов Юлии Идлис и Ксении Маренниковой: *И самое главное, не отличаешь Псалтирь от Девний./ лежись, над тобою плавится подбодьяльник./ мысли под потолок через поры кожи./кусочек боли в легких, на раковину похожий./ворочается, не уснет, не ляжет* (Идлис); *все эти пустые слова/ что нам говорят, радио, говорит Москва/Нью-Йорк, еще два слуха заблуждения SARS/ я думаю, это большой скандал/совсем близко ядерная война/ближе чем ты от меня, без слов, минуя восемь часов* (Маренникова). Надрыв, радость жизни и ирония совмещены в поэзии Яны Токаревой. Так, жизнерадостной, шутовской и ироничной первой части стихотворения «Краткое размышление о Божьем величии», *(Мне было не до мелочей, / а нынче замечаю / пылинку в солнечном луче, / собачку чау-чау... /Столь чудны нынче на земле / Всевышнего дела, / что я чуть-чуть навеселе: / очки прибрела!)*, ритмикой и интонацией напоминающей ахматовское «Молюсь оконному лучу», противопоставлена мрачная, построенная на аллитерации *(душа страшно – дышать – душа)* вторая часть *(возрасть что залезать под душ ледяной / уж вроде бы и животом под ним и спиной а все какою-то пяткой / страшно дышать / там наперно душа!)* (Токарева). В лирике Веры Павловой налицо все, освоенные современными авторами стихотворных текстов приемы, посредством которых они передают усложненность поэтического мироздания: вовлечение в сферу поэзии и столкновение разных культурно-исторических слоев – *библейских сюжетов (Новая ковчег, яблоня в раю, воскресенье; Надкусив эту смерть, как плод /с пресловутого древа,/ потеряла свой рай, и вот/ я бездомна, как Ева) и современности (Я не в курсе блуждаюй души/ в пространствах Иного; телефонные кнопки/ похожи на четки/ Господи помилуй/ занято), их метафорическое переосмысление (крылья – рифмы, воздушные весла), «перевод» библейских выражений (голубь с оливковой ветвью) на разговорный язык (чтоб им дежурный голубь ветку бросил);*

использование научных терминов, в основном, медицинских (*инстинкт самосохранения; аппендицит, холецистит*); просторечных слов и выражений (*чтоб не пропала, чтобы подгрести; Любовь - тенор-альтино. Ты поил мя, скотина?*), создание сложных слов из разных основ с использованием латинизированных сокращений (*SOSреализм*); употребление разговорных сокращений (*Как отпечу дз-рз? дыркой в календаре; Мораль есть нравственность ёйу*); смешение лексики – архаических и современных слов (*Твоя гладность – как зрелка аппендициту; яблоня, сиречь оливы; О жизни будущаго века; о путь от берега до берега*), использование такого смешения для выражения иронии (явное подражание Цветаевой): *Как засыпается на лаврах? - / сбивая простыни в комок. / Как почивается на лаврах?-/ без задних ног, без задних ног./ Как просыпается на лаврах?-/С трескучей болью в голове. / Как любит на них, на лаврах?-/Так не впервой же ни триве!* (Павлова) и др. В компьютерной поэзии – пестрота стилей, приемов, переключки с известными поэтами и прямое цитирование строк из стихотворений известных поэтов со своим переосмыслением, например, у Веры Павловой рецепции знаменитых строк: *Где, как не в Доме творчества, поймешь, / что счастья нет, но есть покой и воля./ что изреченная, конечно, ложь,но в изречаемой есть все же доля...;* характерная для Интернета запись текста без прописных букв и знаков препинания (*грам картовит/ ветер шепелявит/ дождь сосукает/ я говорю чисто...*) соседствует с вполне классической их формой (*Надухнув эту смерть, как плод /с пресловутого древа,/ потерял свой рай, и вот/ я бездamna, как Ева...;* наиболее часто встречается игра с образами (*Сняла глаза, как потные очки, / и, подышав, подолом их протерла./ походкой удлинила каблучки / и ласками прополоскала горло*), обыгрывание полисемии слова (*и вышла в свет. И свет глаза слепил, / и с ног сбивал, и бился в горле камом*), возвращение словам их прямого значения (*Бегом домой: в коробку каблучки / глаза – в раствор (довольно слабый) соли...*); игра с размером, интонацией, лексикой стиха (*Граждане миронетки, / уклоняйтесь от объятий!; Я дождевой червь/ я гений пути; Менование в полете – мотылек./ Лош, лови! В ладонях шевеленье; Чело от волос до век,/ до нижних: се человек...;*) тонкая игра с паронимическими созвучиями (*реку берега берегут, Весть обывесткоалась...*); с повторами слов в разных сочетаниях, в результате чего передается изменение ситуации (*Покамест я всем детям тепла / всем баба мужикам./ А буду я всем детям баба/ всем тетка мужикам...;*) с переосмыслением устойчивых выражений (*Как нет ни нет суда? /Как раз на нет и суд,/ а нет суда на да;*) *Тонула. За соломинку / в глазу чуждом/ хааталась – утешение! покуть вдвоем./ А если бы заметила / бревно в твоём / Тогда бы оба выплыли/ верхом на нем...* и др.

Следует отметить и определенную непоследовательность представителей компьютерной поэзии, когда они представлены, так сказать, в разных ролях. Сравним высказывания Алексея Цветкова о забвении литературой своих сакральных истоков, о нищете содержания, которая *укладывается в несколько фраз, а словесная вышивка, наложенная поверх, не имеет иной функции, кроме как пускать пыль в глаза профанам*» с его стихотворениями, в которых парадоксальным образом ранимированы все отмеченные им же уловки «пускания пыли»: *кто потно старая и спит наконец | с петрушкой в тубах по традиции жанра | ты вечности всей подневольный гонец | на валу и жабрами жарко | моллюск преуспеть в животе госпожи | которому жизнь обо мне расскажи* (Цветков).

Таким образом, главное, что отличает поэзию в Интернете - отношение к ней как к поводу для общения, игре, утонченной забаве для интеллектуалов

Использованная литература:

1. Беляков 2006: Беляков А. Post- поэтессы // Vogue, №6.
2. Вавилон Вавилон // www.Stihi.ru.
3. Золотова 2004: Золотова Г. Ониненко Н. Сидорова М. Идлис Ю. Виртуальная любовь. www.ELLE.ru № 150.
5. Мелихов 2004: Мелихов А.М. Эпоха постмодернизма никогда не наступила // Русский язык за рубежом. №4.
6. Можейко 2007: Можейко М. 2009 Игла, Истина. Опыт. М.
7. Павлова 2009: Павлова В. Интервью // www.ELLE.ru № 149.
8. Платонова 2006: Платонова О. Средства массовой информации и культура речи // Культура русской речи. М.
9. Цветаева 1984: Цветаева М. Сочинения в двух томах. Т. I. М.

ნატალია ბასილაია (თბილისი)

პოეტური დისკურსი ინტერნეტში

ინტერნეტში თანამედროვე სამყაროს კულტურული ლანდშაფტის წარმოდგენა შეუძლებელია “ცოცხალი ჟურნალის” გარეშე. რომელიც ადეკვატურად ასახავს მომხმარებელთა საზოგადოების ინტერესებსა და სულიერ მოთხოვნილებებს, სადაც შესაძლებელი ადგილი უკავია პოეზიას, რომელიც მასობრივი კომუნიკაციის ობიექტად იქცევა.

პოეზია “ცოცხალ ჟურნალში” განსაკუთრებული კომუნიკაციის ტიპს – პოეტურ დისკურსს წარმოადგენს. მთავარი, რაც განასხეავს პოეზიას ინტერნეტში, არის დამოკიდებულება მისადმი, როგორც ურთიერთობის საბაზისადმი, თამაშისადმი და ინტელექტუალების დახვეწილი გართობისადმი.

Natalia Basilaia (Tbilisi)

Poetical Discourse in Internet

It is impossible to imagine the cultural landscape of the modern world in Internet without Live Journal adequately reflecting inner world and interests of its consumers, where the significant place is taken by poetry that becomes the object of mass communication.

The poetry in Live Journal represents the unique type of communication, type of poetic discourse. The main difference of the poetry in Internet is attitude as to purpose of communication, play and entertainment for intellectuals.

КАТЕГОРИЯ ПЕРЕСКАЗЫВАТЕЛЬНОСТИ В РУССКОМ И ГРУЗИНСКОМ ЯЗЫКАХ

Антропоцентрическая парадигма современного языкознания подчеркивает определяющую роль человека, который выступает в качестве субъекта и объекта научных разработок. Как особый принцип исследования антропоцентризм заключается в том, что научные объекты изучаются, прежде всего, по их роли для человека, по их назначению в его жизнедеятельности, по их функциям для развития человеческой личности и ее совершенствования. Человек становится точкой отсчета в анализе тех или иных явлений, он вовлечен в этот анализ, определяя его перспективы и конечные цели (Кубрякова 1995:212). В связи с развитием принципа антропоцентризма в современной науке особую актуальность приобретает лингвистическая разработка проблематики «чужой речи». Современные исследования этой проблемы достаточно интенсивно актуализируют новые ракурсы ее рассмотрения, в частности в рамках теории функциональной грамматики А. Бондарко. Ведущим для функциональной грамматики является описание в направлении от функций к средствам, а в основе ее, помимо идеи функциональности языковых категорий, лежит принцип системности, т.е. взаимообусловленности форм и их семантических функций. Вокруг определенного категориального значения, семантического центра определенным образом структурируются способы, с помощью которых это значение выражается. Основным принципом такого структурирования является функционально-семантическое поле (ФСП), в пределах которого осуществляется описание функционирования грамматических форм и конструкций. «Функционально-семантическое поле – это двухстороннее (содержательно-формальное) единство, формируемое грамматическими (морфологическими и синтаксическими) средствами данного языка вместе с взаимодействующими с ними лексическими, лексико-грамматическими и словообразовательными элементами, относящимися к той же семантической зоне» (Бондарко 1983:40).

Одно из функционально - семантических полей образует вокруг себя семантическая категория авторизации. Авторизация в целом – это широкое понятие, относимое исследователями как к субъективному плану предложения, так и к объективному, это соотношение высказывания с его источником, указание на автора оценки, восприятия, речи, мысли (Етко 2007). В составе ФСП авторизации выступают разнообразные грамматические средства и лексико-синтаксические конструкции. Основным принципом организации такого поля является, по словам В.Г. Адмони, его разбиение на микрополя, по отношению к которым само поле выступает как макрополе (Адмони 1994: 79). На первом уровне ФСП авторизации подразделяется на два микрополя: микрополе прямой засвидетельствованности (информация получена говорящим из собственных наблюдений – из собственного чувственного опыта либо путем умозаключения) и микрополе косвенной засвидетельствованности (информация получена говорящим из другого источника либо опосредована собственным знанием, мнением, оценкой говорящего). В свою очередь микрополе косвенной засвидетельствованности объединяет три микрополя: пересказываемости (информация получена говорящим со слов другого лица либо из иного источника); оценочности (информация опосредована с точки зрения позитивного/негативного отношения говорящего к ней); персуазивности (информация опосредована с точки зрения уверенности/неуверенности говорящего в ее достоверности).

Предметом нашего рассмотрения является категория пересказываемости в сопоставительном аспекте на материале таких типологически различных языков, как русский и грузинский. Пересказываемость рассматривается как один из видов перевода (внутриязыковой перевод, переименование, по Р.О. Якобсону), представляющего собой интерпретацию знаков с помощью других знаков того же языка. «Переводчик» (второй говорящий) перекодировывает и передает сообщение, полученное им из какого-то источника, такой перевод представляет собой пересказываемость. Пересказываемость может быть выдвинута в качестве основной подкатегории косвенной засвидетельствованности как в русском, так и в грузинском языке. Это обусловлено тем, что как для русского, так и для грузинского коммуникативного поведения характерны такие доминантные особенности, как общительность, эмоциональность, коммуникативный демократизм, коммуникативная доминантность, стремление к постоянному получению новой информации.

Многообразие способов передачи чужой речи в русском и грузинском языках позволяет рассматривать категорию пересказываемости в этих языках, в свою очередь, как функционально-семантическое поле пересказываемости, состоящее из трех компонентов: микрополя прямой речи, микрополя косвенной речи и микрополя несобственно-прямой речи.

Сопоставительное исследование микрополей косвенной речи в русском и грузинском языках позволяет установить, что их доминантой являются синтаксические конструкции в сочетании с лексическими средствами, представляющие собой так называемые «стандартные модели» косвенной речи: «*მბ სჯდა წინა.*», «*Он сказал,*

ყო...». Дифференциальные признаки данной синтаксической категориальной формы выражены в указанных структурах довольно четко, поскольку используются все возможные средства, создающие ее.

Внутренняя организация конструкций с косвенной речью и в русском, и в грузинском языке довольно разнообразна. Специфика их содержания проявляется в структурной, семантической и прагматической неоднородности, в наличии в их составе разноплановых компонентов и характере взаимосвязи между этими компонентами. Двуплановость внутренней организации конструкций с чужой речью отражается в виде четкого разграничения в их синтаксической структуре вводящего компонента и комплекса с чужой речью, каждый из которых со своими типами и подтипами. Отклонения в использовании какого-либо из средств приводят к модификации форм, к возникновению «нестандартных» структур косвенной речи (например, отклонения в значении лица или в значении времени во вводящей части, использование вместо глагола речи его контекстуального синонима). Эти структуры располагаются ближе к периферии поля.

В обоих сопоставляемых языках косвенная речь выступает в качестве придаточной части в составе сложноподчиненного предложения, в котором роль главного предложения играют авторские слова. Придаточные косвенной речи соединяются с главным как союзами, так и союзными (относительными) словами (в грузинском языке: *რთი თუ, თანაფილ, რათა, ხედავს* и др.; в русском языке: *что, чтобы, будто, будто бы, ли, как, как бы, когда* и пр.). Различия отмечаются в способах передачи косвенного побуждения: в русском языке оно выражается с помощью союза *чтобы*, в грузинском – с помощью союза *რთი* (Квачадзе 1977).

Как в русском, так и в грузинском языках конструкции с косвенной речью могут иметь бессоюзное соединение, однако поскольку широкое распространение для них нехарактерно, они располагаются ближе к периферии микрополя косвенной речи.

На периферии ФСП пересказываемости как в русском, так и в грузинском языках находятся конструкции со специальными частицами в качестве показателей чужой речи. В русском языке это частицы *мат, дескать, де*, которые квалифицируются как «ксенопоказатели», т.е. знаки чужого голоса, отчужденной речи; в грузинском это частицы - *რა - ათქვას - ვთქვას*. Высказывания с этими частицами - это своего рода «коктейль прямой и косвенной речи», смещение чужих и своих слов, воспроизведение слов другого и передача их смысла своими словами (Человеческий фактор... 1992:42). В сопоставляемых языках наблюдается несоответствие объема значения этих единиц.

На периферии микрополя косвенной речи в сопоставляемых языках располагаются также лексические, лексико-грамматические и грамматические средства выражения косвенной речи. Сюда же следует отнести косвенную речь в форме независимых предложений, образующих так называемую «цепочку предложений косвенной речи», построенную по правилам сложного синтаксического целого. В обоих языках она имеет организующий центр - авторскую часть, к которой тяготеют все звенья косвенной речи в виде грамматически независимых предложений. Такие конструкции используются при необходимости выделить по смыслу или интонационно косвенную речь, а также при ее большом объеме.

Сопоставление способов передачи косвенной речи в русском и грузинском языках позволяет выделить много общего в составе и структуре этой функционально-семантической категории: организация по принципу поля, одинаковый лингвистический статус доминанты поля и некоторых его ядерных структур, возможности значительного варьирования моделей косвенной речи, раскрывающих многообразие своих форм в структуре текста. Различия наблюдаются в структуре поля при удалении от его доминанты.

Использованная литература:

1. Адмони 1994: Адмони В.Г. Система форм речевого высказывания. СПб.
2. Бондарко 1983: Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. Л.
3. Етко 2007: Етко А.Г. Категория авторизации: основные аспекты категориальной семантики // <http://open.slavica.org/index.php>
4. Квачадзе 1977: Квачадзе Л. Синтаксис современного грузинского языка. Тбилиси (на груз. языке).
5. Кубрякова 1995: Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) // Язык и наука конца 20 века: Сб. статей. М.: Российский гуманитарный университет.
6. Человеческий фактор 1992: Человеческий фактор в языке: коммуникация, модальность, дейксис. М.

მარინა ალექსიძე (თბილისი)

"გადმოცემის" კატეგორია რუსულ და ქართულ ენებში

წინამდებარე სტატიამი აღწერილია "გადმოცემის" კატეგორიის ზოგიერთი ასპექტი რუსულ და ქართულ ენებში. "გადმოცემის" კატეგორია განიხილება როგორც თარგმანის ერთ-ერთი სახეობა, რომელიც წარმოადგენს ნიშანთა ინტერპრეტაციას ამავე ენის სხვა ნიშანთა მეშვეობით. სხვათა სიტყვის გადმოცემის მრავალფეროვნება რუსულსა და ქართულ ენებში საშუალებას გვაძლევს გავანალიზოთ აღნიშნული კატეგორია როგორც ფუნქციონალურ-სემანტიკური ველი, რომელიც შედგება სამი კომპონენტისაგან: პირდაპირი ნათქვამის მიკროველი, ირიბი ნათქვამის მიკროველი, არასაკუთრივ პირდაპირი ნათქვამის მიკროველი. ირიბი ნათქვამის მიკროველის შეპირისპირებით ასპექტში განხილვამ, განსხვავებებთან ერთად, გამოავლინა ბევრი მსგავსება ამ კატეგორიის შემადგენლობასა და სტრუქტურაში რუსულ და ქართულ ენებში.

Marina Aleksidze (Tbilisi)

The Category of Transmission in the Russian and Georgian Languages

In the following article some aspects of the category of transmission are studied on the material of typologically as different languages as Georgian and Russian. Transmission is understood as one of the kinds of translation, an interpretation of the signs with the help of other signs of the same language. The variety of means of transmission of the other's speech in Georgian and Russian languages helps in considering the category of transmission as functional-semantic field, composed of a microfield of a direct speech, of an indirect speech and of a microfield of improperly direct speech. The comparison of the means of transmission of the indirect speech in Georgian and Russian languages, together with the differences, helps singling out many similarities in the compound and structure of this functional-semantic category.

ГРУЗИНСКАЯ ТОПОНИМИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ПОЭТИЧЕСКОМ ЯЗЫКЕ

(проблемы заимствования и адаптации)

Заимствование грузинских слов русским языком осуществлялось в разное время, с разной интенсивностью и с разными целями. В первую очередь, конечно, заимствовалась ономастическая лексика, что объясняется её исходной информативной ценностью.

Грузинская топонимическая лексика встречается в русских официальных документах и путевых очерках с 16-17 веков. В большом двухтомном исследовании В.Г.Мачарадзе «Материалы по истории русско-грузинских отношений первой и второй половины 18 века» исследовано огромное количество примеров фиксации на русский язык грузинской топонимической лексики. Из исследования следует, что грузинские топонимы передавались на русский язык по-разному: в одних случаях фиксаторы опирались лишь на слуховое восприятие, языковое чутьё, что нередко приводило к фонетическим изменениям грузинских слов: Тюфлис, Зубиди, Рьян, Моргули («Посольство Федота Елчина в Грузию» 1988: 270-288), в других случаях, когда слово фиксировалось грамотными, профессионально подготовленными людьми, в документах закрепились вполне правильные формы грузинских слов или же отклонения были незначительными.

Этот же процесс в определённой мере отразился в известном официальном документе – Георгиевском трактате 1783 года, в котором встречаются русскоязычные варианты грузинской топонимической лексики. Однако регулярно используется грузинская лексика в письменных текстах 19 века, после присоединения Грузии к России. По своему жанру эти тексты разнообразны: путевые очерки, этнографические работы, художественные произведения.

Следует отметить, что в дореволюционную эпоху действовала сильная тенденция приспособления произношения грузинских топонимов к нормам русского словоупотребления: Тифлис, Батум, Телав, Цхнеты, Кобулеты, Сигнах, Рион, Алазань и т.д. Освоению подвергались даже те топонимы, которые в современном русском литературном языке однозначно являются несклоняемыми: Хуло-Хула, Дондоло-Дондол, Ахалцихе-Ахалтш и др. В 19 веке подобные топонимы имели прочную традицию склонения, например: В ущелье Хули... Ниже Дондола находится... Покидаем Ахалтш... (Путевые заметки графини Уваровой 1891: 219, 241, 196).

В тридцатые годы XX века рядом специальных правительственных постановлений была упорядочена система передачи грузинских топонимов на русский язык. Основным принципом этой системы было максимальное приближение русского произношения и написания к грузинскому произношению топонимов: Тбилиси, Телави, Кобулету, Риони, Алазани и т.д.

Этот принцип успешно действовал в русском языке на протяжении десятилетий. Однако в последнее время большую роль в деле освоения грузинской топонимической лексики стали играть экстралингвистические факторы. На оккупированных Российской Федерацией грузинских территориях всё чаще появляются адаптированные формы грузинских топонимов типа Сухум, Цхинвал, Ткварчел, Гал, Кодор т.п. Данные грузинские топонимы имеют почти вековую традицию их употребления в несклоняемой, близкой к грузинскому произношению, форме. Подобное явление не имеет ничего общего с лингвистическими категориями и вызвано только лишь политическими мотивами.

Проблема освоения грузинской топонимической лексики русским языком уже становилась предметом специальных исследований. Однако эти исследования больше касаются лингвистических и лингводидактических аспектов явления. Между тем грузинская топонимическая лексика часто фигурирует в современной русской поэтической речи, которая по своей структурной и эмоциональной организации существенно отличается от научного и публицистического текста и которая ещё не стала предметом углубленного изучения.

Данная статья ставит своей целью дать краткий анализ функционирования грузинской топонимической лексики в русском поэтическом языке.

Всю топонимическую лексику, встречающуюся в произведениях современных русских поэтов и переводчиков, можно разделить на две группы: 1) слова грамматически освоенные (Алазань, Джугань, Телав, Сигнах, Окроканы) и 2) слова, грамматически не освоенные русским языком (Кутанси, Ткварчели, Храми, Гиню, Сагурамо). При этом, один и тот же топоним у разных авторов, а иногда даже у одного и того же автора употребляется то в адаптированной, то в неадаптированной форме (Риони-Рион, Тбилиси-Тифлис, Окрокана - Окроканы, Батуми - Батум), например:

Долина *Риони*, я славлю твой новый рассвет.

Но разве у колхов иное счисление лет?

Шагают шахтёры: за смену подрос террикон,

И воды Шаори-реки ниспадают в *Рион*.

(В.Луговой. Перевод стихотворения К.Каладзе «Долина Риони»)

В поэтическом произведении на выбор той или иной грамматической формы топонима оказывают влияние различные факторы. Однако важнейшим фактором приспособления того или иного топонима к грамматическим законам русского языка является требование версификации, то есть размера стиха, ритмики, рифмы.

Именно версификационными мотивами объясняется разноплановое употребление одного и того же топонима (Риони-Рион) в приведённом выше примере. Когда стихотворный размер «терпит» окончание *-и*, то переводчик оставляет в русском тексте грузинский вариант звучания этого слова. Когда же падежный формант *-и* оказывается «лишним», то он отбрасывается и остающаяся словоформа *Рион* ставится в рифму со словом *террикон*. Возможно, для переводчика это определённая находка, в языковом же плане это вряд ли можно считать успехом, так как разницей в употреблении одного и того же слова не способствует информативной ясности текста.

Самым распространённым приёмом освоения грузинской топонимической лексики является приём отсечения форманта грузинского именительного падежа «-ი» и отнесение грузинского топонима к какому-либо типу склонения. Этот приём имеет давние традиции и применялся ещё поэтами 19 века: Грибоедовым, Полонским, Пушкиным, Лермонтовым и многими другими.

Этот приём освоения грузинских слов очень удобен для русской поэтической речи, поэтому он широко применяется в современной русской поэзии, например:

1. Зима. Тбилиси. Ночь. <i>Навпуг</i> .
Гастроли зимние на юге.	2. Через долину, прямо над <i>Джуганью</i> ,
Стоял хребет, и я встретился с ним
Военный госпиталь в <i>Навпуге</i> .	Наедине, за той рассветной гранью...
(А.Межиров. «Баллада о цирке»)	(Н.Тихонов. «Джугань»)

Другой распространённый приём приспособления грузинских топонимов на «-и» к грамматическим нормам русского языка - это освоение их в форме существительных множественного числа по аналогии с русскими топонимами типа Сумы, Холмогоры, Апатиты и т.д. Так появились формы Гомборы, Кобулеты, Млеты и т.п., в которых русский формант множественности «-ы» возникает на месте переосмысления грузинского «-ო». В языковом плане это, конечно, отдаление от форм оригинала, но у каждого языка свои допущения и возможности.

1. С тех пор мне собратьями сделались горы,
И нет мне покоя, когда на трубе
Поют в сентябре золотые <i>Галборы</i> ,
И гонят в просторы и малят к себе
(Н.Заболоцкий. «Гомборский лес») | 2. И в шуме этих категорий
Займут по первенству куплет
Леса аджарского предгорья
У взморья белых <i>Кобулет</i> .
(Б.Пастернак. «Волны») |
|---|--|

Адаптации могут подвергаться и грузинские топонимы с конечным «-ა» (Михета, Мташминда, Окрокана и др.). По нормам грузинского языка это «-ა» не является окончанием – оно входит в основу. А в русском стихотворении оно переосмысливается и понимается как окончание существительного женского рода именительного падежа. Такое допущение, естественно, без всякого труда приводит к изменению этого слова по I-ому типу склонения и даёт возможность образовывать формы множественного числа на «-ы» (Окрокана – Окроканы, Ортачала – Ортачалы и т.д.), например:

Мы спускались с *Мташминды* по тропе в *Окроканы*.
Хлынул ливень, и горы завернулись в туманы...
(Н.Заболоцкий. «Песня дождя»)

Иногда грузинский исходный «-ა» вообще опускается, и топоним мыслится как существительное мужского рода 2-го склонения, например:

Та бирюза и есть – его глаза.
В них скрыт печали чуть заметный след.
Нашёлся, наконец, его портрет...
В тумане замечался древний *Мцхет*.

(А.Межиров. Перевод ст. И.Нонешвили «Портрет Бараташвили»)

Употребление подобных форм можно объяснить лишь требованиями законов стихосложения, старыми традициями, а также индивидуальным вкусом поэта-переводчика.

Грузинские топонимы с исходным «-ო» в современном русском поэтическом языке не подвергаются адаптации и употребляются русскими поэтами в звучании оригинала (Сагурамо, Гонно, Дондоло, Хуло и т.д.).

Итак, освоение грузинских топонимов в русском поэтическом языке осуществляется по-разному: 1) топонимы подвоятся под существительные 1-го склонения (Лиахви-Лиахва, Арагви-Арагва), 2) под существительные 2-го склонения (Риони-Рион, Телави-Телав), 3) под существительные 3-го склонения (Алазани-Алазань, Джугаани-Джугань), 4) под топонимы, имеющие форму только множественного числа (Гомбори-Гомборы, Кеда-Кеды).

Однако не следует думать, что подавляющее большинство грузинских топонимов в русском поэтическом языке подвергается фонетическому и грамматическому освоению со стороны русского языка. Большое количество грузинских топонимов функционирует в русских поэтических текстах в качестве несклоняемых существительных. Часто это продиктовано требованиями законов версификации, а также необходимостью создания местного колорита. Примером может служить стихотворение И.Абашидзе «В Джугани» в переводе П.Шубина:

Мне постоянно видится *Джугани*,
Где в каждом доме яблочные снизки,
Где пахнут молодым вином марани
И урожай богат по-кахетински.

Здесь топоним Джугани рифмуется с другим экзотизмом «марани». Эти грузинские слова, употреблённые в несклоняемой форме, создают в стихотворении определённый национальный колорит, который значительно потускнел бы, если бы переводчик употребил адаптированные формы Джугань и марань.

Нередко выбор той или иной формы грузинского топонима зависит от личного вкуса поэта или переводчика. Некоторым поэтам просто нравится звучание грузинского слова. Так, например, поэт Михаил Луконин вводит в свои стихи очарование грузинской земли, грузинской поэзии и грузинского языка. В их нераздельности он находит ключ к созданию образов смелых и точных. В стихотворении «Грузинским поэтам» он произносит вдохновенный дифирамб грузинским рекам, чьи названия восхищают своей звучностью русского поэта:

Риони! -
Слышу шёпот нежный, и поцелуй, и звон подков.
В одном названии *Алазани* - поэзии на сто веков.

Иногда русские переводчики в своих поэтических произведениях употребляют не общеизвестные русские топонимы (Грузия, Кура, Кавказ, Мегрелия и т.д.), а собственно грузинские – Сакартвело, Кавкасионри, Мтквари, Самегрело и другие. Употребление подобных форм, видимо, объясняется их стремлением через экзотические топонимы сохранить яркий национальный колорит или версификационными задачами. Например:

О забвеньё! Пепел древний
Не сметёшь с камней *Джвари!*
Двинул в бок Арагвы гребни,
В грудь ударит пена *Мтквари*.

(Г.Табидзе. «О забвеньё!». Перевод М.Синельникова.)

Употребление грузинского топонима Мтквари вместо русского Кура вызвано, в первую очередь, требованием рифмы, так как Мтквари рифмуется с другим грузинским топонимом Джвари, который русского эквивалента не имеет.

Стилистическими и версификационными задачами объясняется употребление в нескольких стихотворениях Б.Ахмадулиной устаревшей формы Тифлис вместо современной Тбилиси:

Ожог глазам, рукам простуда,
Любовь моя, мой плач – *Тифлис!*
Природы вогнутый карниз...
(Б.Ахмадулина. «Глава из поэмы»)

Известная русская поэтесса стремится привести в своё стихотворение дыхание старины и выдержать размер стиха, так как для данного стихотворного размера топоним Тифлис более удобен. В этом слове два слога вместо трёх, с ним можно рифмовать многие слова, тогда как со словом Тбилиси рифмуется лишь два-три.

Анализ богатого фактического материала показывает, что грузинская топонимическая лексика является активным элементом современной русской поэзии. Однако бытование этой лексики в русском языке переводов и оригинальных поэтических произведений характеризуется сложной и во многом противоречивой спецификой, которая нередко выходит за рамки общепринятых норм употребления заимствованной лексики. Но это не нарушение языковых норм, а показатель богатства выразительных возможностей русского языка.

Использованная литература:

1. Мачарадзе 1968: В.Г.Мачарадзе. «Материалы по истории русско-грузинских отношений первой и второй половины 18 века.- Тбилиси. Издательство ТИУ.
2. Путевые... 1891: Путевые заметки графини Уваровой. Часть 2. М.
3. Сокровища... 1988: Сокровища древнерусской литературы. Записки русских путешественников XVI-XVII веков. М. 1
4. Цибахашвили 1980: Цибахашвили Г.И. О передаче географических названий с языка на язык. Журнал «Русский язык в грузинской школе». №1.

მერაბ ახვლედიანი (ბათუმი)

ქართული ტოპონიმური ლექსიკა თანამედროვე რუსულ პოეტურ ენაში
(სესხებისა და ადაპტაციის პრობლემები)

სტატია მიზნად ისახავს რუსულ პოეტურ მეტყველებაში ქართული ტოპონიმური ლექსიკის ფუნქციონირების მოკლე ანალიზს.

თანამედროვე რუსი პოეტების ორიგინალურ და ქართულიდან რუსულ ენაზე თარგმნილ ნაწარმოებებში ქართული ტოპონიმური ლექსიკა გამოყენებულია როგორც უბრუნველ, ისე ადაპტირებულ ფორმებში.

ქართული ტოპონიმების ათვისება ხდება რუსულ ბრუნებათა ჩარჩოებში ჩასმის გზით, რაც ამსუბუქებს მათ შეღწევას რუსულ პოეტურ ტექსტში.

ხშირად პოეტები ნაციონალური კოლორიტის შესანარჩუნებლად ორიგინალთან მაქსიმალურად დაახლოებულ უბრუნველ ფორმებს ხმარობენ.

პოეტურ ნაწარმოებებში ქართული ტოპონიმების გრამატიკული ფორმების შერჩევაზე გადამწყვეტ გავლენას ახდენენ ვერსიფიკაციული კანონები (ლექსის ზომა, რითმა და რიტმი).

მდიდარი ფაქტობრივი მასალის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ქართული ტოპონიმური ლექსიკა თანამედროვე რუსული პოეზიის აქტიურ ელემენტს წარმოადგენს

Merab Akhvlediani (Batumi)

Georgian Toponymic Lexics In Modern Russian Poetic Language
(Problems of Borrowings and Adaptation)

The article deals with the analysis of Georgian toponymic lexics that functions in Russian poetic speech.

Georgian toponymic lexics is used both in adapted and caseless forms in modern Russian poets' original and translated from Georgian into Russian works.

While choosing grammatical forms of Georgian toponyms, the decisive influence is made by versificative norms (size, rhythm and rhyme of a poem).

The analysis of rich existing material shows us that Georgian toponymic lexics represents an active element of modern Russian poetry.

როგორ გავაუმჯობესოთ სამედიცინო ნაშრომის ძირითადი მონახუნი

სამედიცინო ნაშრომის დასაწერად, ჯერ საჭირო ლიტერატურა უნდა მოიძიოთ და გულდასმით დაამუშაოთ. მასალის შეგროვების დროს ჩანაწერების გაკეთება საქმეს ნამდვილად გათავსებთ.

შავი ნაწერის შესაბამისად წინასწარ მოხაზეთ, რა უნდა გააკეთოთ, ან სათანადო გეგმა შეადგინოთ. სანამ კალამს ხელში აიღებთ, კარგად დაფიქრდით და ჩამოვალიბდით, რა არის თქვენი კვლევის საგანი, რას შესთავაზებთ მკითხველს. უნდა გაიაზროთ ასევე შესაძლო პასუხი იმ საკითხზე, რის შესახებაც სამედიცინო სტატიის დაწერას აპირებთ. გონების თვალის გადავლევით საბუთებს (არგუმენტებს), რომლებიც შესაძლოა პასუხს დაადასტურებს და გააჩვენებს.

დაფიქრდით მთავარ ზოგად დებულებაზე ან დებულებებზე, რაც მკითხველმა უნდა აღიაროს, რათა თქვენი დასაბუთება მისთვის მისაღები გახდეს. ნაილად გაიაზრეთ და ჩამოწერეთ გადასალახი წინადადებები. ჩინიშეუთ ისიც, რასაც ვერ გადალახავთ.

შავი ჩანაწერის შესრულების დროს ნუ დაიძაბებით, თავისუფლად იმუშავეთ, რადგანაც საკუთარი შეხედულებებისამებრ შეგიძლიათ, ბევრი რამ შეცვალოთ, დაამუშაოთ, ამოიღოთ ან დაამატოთ.

დამკვეთმა შეკვლევებმა უნდა გაითვალისწინონ შემდეგ:

- როცა გჭირდებათ, ან დაგეგვლებათ, ერთმანეთს შეადარეთ ირი წყარო, ირი აზრი, ან ორი მიუღწეა, ნაშრომი არ გაყოთ ორ ნაწილად. რათა პირველი ერთ საკითხს მიუძღვნათ, ხოლო მეორე – მეორეს;

- თქვენი ნაწერი არ უნდა შეიცავდეს სხვა ავტორების ნაშრომთა შინაარსის გადმოცემას. დაამუშავეთ წყაროები და ისე დააჯგუფეთ, რომ მკითხველს დაანახოთ თქვენი დამოკიდებულება მათ მიმართ. არ არის საჭირო, ყველაფერი აღწეროთ, რაც გამოიკვლიეთ. შეარჩიეთ მხოლოდ ის მომენტები, რაც ძირითადი პრობლემის გადაჭრას ემსახურება;

- როცა თქვენი სამედიცინო შრომის მთავარი საკითხი ორ ცნობილ შეკვლევარს უკვე განხილული აქვს, ნუ მიუძღვნით ნაშრომის ერთ ნაწილს ერთის მოხაზვებას, ხოლო მეორეს – მეორისათვის. თემა ააგეთ საკუთარ პრობლემაზე;

- ნაშრომი არ უნდა იყოს მოთხრობა თქვენ მიერ ნატარებული კვლევის შესახებ... რას მიაკვლიეთ, რა აღმოაჩინეთ. ნუ იხმართ გამოთქმებს: „პირველად ყურადღება მივაქციე ამას, მერე შევისწავლე ეს...“ ლიტერატურული ნაწარმოების განხილვისას, ნუ გაკვეებით სიუჟეტს, ხოლო ინტორიულ საკითხებზე წერის დროს – ქრონოლოგიურ თანმიმდევრობას, მიჰყევით ლოგიკურ ჯაჭვს, რომელიც დასაბუთებისთვის გჭირდებათ.

ნაშრომის მთავარი იდეა, ძირითადი დებულება, რამდენიმე წინადადებად ჩამოაყალიბეთ და აირჩიეთ. სად მოათავსებთ – შესაეალსა თუ დასკვნაში. შეგიძლიათ მკითხველს თავიდანვე გააცნოთ, რას სთავაზობთ და თქვის შესაეალის ბოლო ნაწილს დაუთმოთ. ამ შემთხვევაში მკითხველს აუწყებთ პრობლემის არსს და მისი გადაჭრის თქვენულ გზას, რითაც მას დაინტერესებთ. შეუძლია თავად გადაწყვიტოს, წაიკითხოს თუ არა ნაშრომი.

თუ თქვის დასკვნაში მოათავსებთ, ამ შემთხვევაში მკითხველის დამაჯერებელი არგუმენტის წარმოდგენის შედეგ აჩვენებთ თქვენს მოსაზრებას, რითაც მასთან სხვაგვარ დამოკიდებულებას ამაყრებთ – წინ წარუძღვებით და აზროვნების ლაბირინთებში შეიყვანთ, ბოლოს კი დასკვნას გააცნობთ. ზოგიერთი ხფერო საჭიროებს თქვის იყოს ბოლოში, მაგრამ ისიც გაითვალისწინეთ, რომ მკითხველთა უმრავლესობას ურჩევნია, ძირითად დებულებას ნაშრომის შესაეალშივე გაეცნოს, ამიტომ თავიდანვე დასეთ პრობლემა და განსაზღვრეთ კვლევის წარმართვის მიმართულება. რაც შეეხება თემის შემადგენელ ძირითად ნაწილებს, იმავე პრინციპით მიუდგებით, რადგანაც მკითხველი დასაწყისშივე უღის ინფორმაციას, კერძოდ, შესაეალის ბოლო ნაწილში. საყრთოდ, ნაშრომი ისე უნდა დაწეროთ, რომ მკითხველს თეალის ერთი გადავლებით შეეკმნას წარმოდგენა სამედიცინო ნაშრომზე, კერძოდ, მთავარ იდეასა და მის დასაბუთებაზე. მაშინაც კი, თუ შესაეალთ ერთი წინადადებისაგან შედგება, თემა მინც უნდა დასყნოთ. თემის კონკრეტულ მონაკვეთს დასკვნას თუ ბოლოში გაუკეთებთ, ერთი წინადადებით მინც მიუთითეთ შესაეალზე.

სამუშაო შესაეალში უნდა ჩამოაყალიბოთ თემის მთავარი კითხვა და მასზე პასუხი. ეს არცთუ ისე იოლი საქმეა, ამიტომ ხშირად ნაშრომის დასრულების შემდეგ იწერება საბოლოო ვარიანტი. გირჩევთ, თავიდანვე აუცილებლად მოხაზოთ შესაეალის ჩონჩხი, რაც შავი ნაწერის შესრულების დროს ორიენტაციაში დაგეხმარებათ. შესაეალშივე განსაზღვრეთ პირობები, დეფინიციები და

წინამძღვრები. შესავლის მოხაზვას რომ დაამთავრებთ, შეეცადეთ ჩამოაყალიბოთ ის საკითხები, რაც მკითხველმა წინასწარ უნდა იცოდეს. შეგიძლიათ დეტალურადაც გადმოსცეთ თქვენ წინაშე დასმული პრობლემა, განსაზღვროთ ტერმინები, მიმოიხილოთ სამეცნიერო ლიტერატურა, ჩამოაყალიბოთ მნიშვნელოვანი სოციალური დებულებები, შემოფარგლით კვლევის საგნის სავარაუდო საზღვრები, შეადარებთ ვრცელ ისტორიულ და სოციალურ კონტექსტში წარმოაჩინოთ პრობლემა, ოღონდ წერამ არ გაგაბრუნოთ, ნუ გაერთობით ლიტერატურის მიმოხილვით, იგი მოცულობით კვლევის საგანს არ უნდა აღემატებოდეს, თორემ მკითხველი იფიქრებს, საქმესთან ამახსნა რა კავშირი აქვსო.

სოციალური მონახაზის, ანუ გეგმის შედგენა არგუმენტის ჩამოყალიბებით დაიწყო, მათ თანმიმდევრობაზე შეგიძლიათ, არ იფიქროთ. საერთოდ, გეგმის შედგენის დროს წარმოადგინეთ მკითხველი და გაიასრუეთ, რა ინფორმაცია უნდა მიაწოდოთ და განსაზღვრეთ მისი რეაქცია.

მკითხველისათვის უმჯობესია, თუ გაითვალისწინებთ ერთ-ერთ სოციალურ პრინციპს – „მეღვი და ახალი“, ანუ ნაცნობიდან უცნობისაკენ წაიყვანოთ. მოკლედ გადმოვიცეთ, რაც მკითხველმა უნდა იცის, მერე კი შეადარებთ უცნობი მასალა შესთავაზეთ. გირჩევთ, ჯერ მოკლედ და მარტივად, ხოლო შემდეგ უფრო ვრცელი და რთული ინფორმაცია მიაწოდოთ მკითხველს. ამისთვის უნდა გაარკვიოთ, რომელ არგუმენტს აღიქვამს მარტივად, რომელს – ძნელად. ისიც უნდა გაითვალისწინოთ, რას ჩიოდებს და გაიასრუებს უფრო ადვილად და რა იქნება საკამათო, რასუ შეეწინააღმდეგებათ, ანუ არასაკამათოიდან უფრო საკამათოიძვე მიიყვანოთ. გეგმის შესადგენად გაითვალისწინეთ სხვა პრინციპებიც: ქრონოლოგიური თანმიმდევრობა; ლოგიკური თანმიმდევრობა; თავდაპირველად დათმობა, პირობები, მერე წინააღმდეგობები, რომელთა გადალახვაც შეგიძლიათ, შემდეგ კი თქვენი დასაბუთება და პირიქით. ნათლად გაარკვიეთ, რა უნდა იცოდეს მკითხველმა უფრო ადრე და რა – მოგვიანებით.

შეად წერის დროს მნიშვნელოვანი მომენტი მასალის შერჩევა. თემის სოციალური მონახაზის გაკეთების დროს მოთხოვნილი მასალის ნაწილს ვერ გამოიყენებთ. ნუ იფიქრებთ, რომ ტყუილად იშრომეთ და დრო ფუჭად დაკარგეთ, რადგანაც ინფორმაციით, რომელსაც გვერდი აუარეთ, თქვენს არგუმენტებს მეტ დაზარალებლობას შესიქნეთ.

შეად წერა შეიძლება იყოს სწრაფი და ბინძური, ან ნელი და სუფთა. აღსანიშნავია, რომ უპირატესობას სწრაფ და ბინძურ წერას ანიჭებენ, რადგანაც ამ დროს არ ფიქრობენ სტილსა და მართლწერაზე, მისდევენ აზრთა მსხველქობას და აფიქსირებენ, რაც თავში მოსდით. თუ რაიმე წინააღმდეგობას წააწყდებიან, მოინიშნავენ და წერას გეგმის მიხედვით აგაგრძელებენ. არც მითითებისა და შენიშვნებისთვის ყოყნებებიან, უბრალოდ აფიქსირებენ, სად, რა შენიშვნა აქვთ გასაკეთებელი, რათა მერე ჩაამატონ საჭირო ადგილას. როცა აზრების გადმოფრქვევა შთავერდება, ისვენებენ და სრულავენ შესაფერისი სიტყვებისა და გამოთქმების მოძებნაზე, შესავლის გაკეთებაზე, ბიბლიოგრაფიაზე და ა.შ.

სოციალური ავტორი უპირატესობას ნელ, სუფთა წერას ანიჭებს ისინი ყოველ სიტყვასა და წინადადებაზე ფიქრობენ. მომდევნო წინადადებაზე არ გადადიან, თუ წინა სრულყოფილი არ არის. თუ სწრაფად და ბინძურად წერა არ შეგიძლიათ, გაითვალისწინეთ, რომ სირთულეები შეგეკმნებათ, როცა მუშაობის დროს მთავარ საკითხს უცებ სხვა კუთხით დაინახავთ, რადგანაც ნაწერის პირფესვიანად გადაშუშვება მოგიწევთ. როცა ნელად წერის დროს აზრებს ერთმანეთთან დააკავშირებთ, გადასვლებს გააკეთებთ, რაიმე ცვლილების შეტანა ყველაფერს თავდაყირა დააყენებს, ამიტომ გირჩევთ მაქსიმალურად დეტალური გეგმის შედგენას, რათა იცოდეთ, რასაც აკეთებთ.

წერის დროს უნდა გქონდეთ კარგი განათება და განწყობა ხანგრძლივი მუშაობისათვის. თუ თავში აზრები არ მოგდით, ნუ მოეცდებით, შეაჯამეთ რაც დაწერეთ, იფიქრეთ მეტი დაზარალებლობისათვის რა მასალა დაგჭირდებათ.

ლიტერატურა

1. Wayne 1995: Wayne C. Booth, Gregory G. Golomb, Joseph M. Williams / The Craft of Research. Chicago & London. The University of Chicago Press.
2. Hacker 1998: The Bedford Handbook, 5th ed. Diana Hacker, Boston; Bedford.
3. The Chicago Manual of Style 1993: The Chicago Manual of Style 14th ed. Chicago: University of Chicago Press.

Marlam Vardiashvili (Tbilisi)

How to Draft a Scientific Work

The article includes how scientific work is written, what is necessary to know before beginning writing, on what the attention should be paid. Recommendations and methodological instructions have been offered for beginner researchers which will help them in working out research and practical skill of writing.

ნამი ინსტრუქციული ტექსტების რაოდენობა განსაკუთრებით მაღალია, რადგან ეს ტექსტები ხელს უწყობს სიტყვების სწავლას და მათი გამოყენების უნარის განვითარებას. ამ ტექსტებში ხშირად გამოიყენება სიტყვების რიგობა, რაც ხელს უწყობს სიტყვების სწავლას და მათი გამოყენების უნარის განვითარებას.

ნამი ინსტრუქციული ტექსტების რაოდენობა განსაკუთრებით მაღალია, რადგან ეს ტექსტები ხელს უწყობს სიტყვების სწავლას და მათი გამოყენების უნარის განვითარებას. ამ ტექსტებში ხშირად გამოიყენება სიტყვების რიგობა, რაც ხელს უწყობს სიტყვების სწავლას და მათი გამოყენების უნარის განვითარებას.

Ещё одну группу составляют глаголы, которые не являясь в чистом виде бытийными, развивают данное значение в семантической ситуации бытийного предложения. В частности, в семантической структуре таких глаголов происходит актуализация элемента бытия, то есть бытийный компонент становится детерминирующим, все другие компоненты их значений нейтрализуются, становятся коммуникативно несущественными, очевидными. В данном лексикализованном значении были выявлены следующие глаголы: *тянуться, протянуться, выситься, возвышаться, подниматься; ходить; течь, протекать, омыwać; чувствоваться, звучать*. Приведем примеры: *Налево, параллельно дороге, тянулись холм, кудрявый от мелкого кустарника, а над холмом неподвижно стоял большой полумесяц (Чехов); Здесь, освещённые ярким светом вислицы ламп, возвышались цветные горы красных крепких яблок и апельсинов; стояли правильные пирамиды мандаринов, нежно затопившихся сквозь окутывающую их папричную бумагу; протянулись на блюдах, уродливо разинув рты и вытучив глаза, охромные колёчицы и маринованные рыбы; ниже, окружённые гирляндами колбас, красовались сочные разрезанные окорока с толстым слоем розоватого соча (Куприн). მთის უფრფრედზე ნაკეთი ტყვა ამბობდა (Звонимиვი)*

Особую группу глаголов, реализующих бытийное значение, составляют глаголы с общим значением «быть заметным, видимым». В ряде глаголов данное значение конкретизируется семантикой с значением оценки, цвета, формы: *виднеться, выглядывать, красоваться, синеть, белеть, краснеть, чернеть, розоветь* и т. д. Вид с трёх сторон у меня чудесный. На запад пятиглавый Бешту синее, как «последняя туча рассеянной бури», на север поднимается Машук, как мохнатая персидская шапка, и закрывает всю эту часть небосклона; на восток смотрит веселее: внизу передо мной пестреет чистенький, новенький городок, а там, дальше амфитеатром громоздятся горы всё синее и туманнее, а на краю горизонта пляшет серебряная цепь снеговых вершин, начинаясь Казбеком и оканчиваясь двуглавым Эльбрусом; Полюбовавшись несколько времени из окна на голубое небо, усевное разорванным облаками, на дальний берег Крыма, который тянется лиловой полосой и кончается утёсом, на вершине коего белееет маячная башня, я отправился в крепость (Лермонтов). მოაჯირს უკან, ქვიშკით დაკრძალული მუხებზე განიერ კალაპოტში, საკმაოდ ღრმად, ზღვისპირა წყაროების არხი მოახდარდა (ჯგაჟარაძე). В грузинском языке вышереченным глаголам, включающим в семантическую структуру компонент «цвет», соответствуют словосочетания типа: *ოვითრად მინანს, მწკრივად ხახხახებს (მინანს), ღებრჯად მინანს* и т. д.

Таким образом, языковые средства реализации бытийного значения разнообразны в русском и грузинском языках. Семантическая структура и стилистическая отнесенность некоторых лексических вариантов в данных языках полностью совпадает. В сопоставительном плане особый интерес представляют специфические средства выражения бытийного значения, поскольку, с одной стороны, они отражают структурные особенности каждого из сопоставляемых языков, а с другой стороны, их выявление и изучение продуктивно в лингводидактических целях.

Использованная литература:

1. Арутюнова 1976: Арутюнова Н. Предложение и его смысл. Ленинград.
2. Арутюнова 1983: Арутюнова Н. Д., Ширяев Е. Н. Русское предложение. Бытийный тип. М.
3. Современный русский язык 1981: Современный русский язык (Под ред. В. Белашаповой). М.
4. Ширяев 2001: Ширяев Е. Семантико-синтаксическая структура бытийных предложений и особенности её реализации в различных функциональных разновидностях языка // Традиционное и новое в русской грамматике. М.

ინგა კიკვიძე, თეა დაშნიანი (ქუთაისი)

ყოფიერებითი წინადადებების სემანტიკურ-სინტაქსური თავისებურებანი რუსულ და ქართულ ენებში

უცხო ენის სწავლების პროცესში ფართოდ გამოიყენება შესასწავლი და მშობლიური ენების შეპირისპირება. ამრიგად, შესასწავლი ენის ენობრივი მოვლენების აღწერა მიზანშეწონილია ვაწარმოოდ სისტემურად, სხვადასხვა ასპექტში და საწყის განმსაზღვრელ მომენტად მიჩნეული იქნას პრაქტიკული მიდგომა, რაც მეტად ეფექტურად უზრუნველყოფს მოსწავლეთა მიერ რუსული ენის პრაქტიკულ დაუფლებას.

ქართული და რუსული ენების შეპირისპირებისას ზოგიერთი მოვლენა არ მოითხოვს სპეციალურ დასუსტებას, ვინაიდან მსგავს მოვლენებს წარმოადგენენ შემაპირისპირებელ ენებში. სინტაქსურ მოვლენათა უმრავლესობა მიზანშეწონილი იქნება განვიხილოთ ფუნქციონალურ-სემანტიკური ყელების ფარგლებში.

აღნიშნულ სტატიაში განხილულია ყოფიერებითი წინადადებების რეალიზაცია რუსულსა და ქართულ ენებში. კვლევის პროცესში გამოვლინდა, რომ ყოფიერების გამოხატველი მნიშვნელობის რეალიზაციის ენობრივი საშუალებები განსხვავებულია რუსულსა და ქართულ ენებში. ზოგიერთი ლექსიკური ვარიანტების სემანტიკური სტრუქტურა და სტილისტიკური კუთვნილება მოცემულ ენებში სრულიად ემთხვევა ერთმანეთს. შეპირისპირების თვალსაზრისით განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს ყოფიერებითი მნიშვნელობის გამოხატულების სპეციფიკური საშუალებები, ვინაიდან, ერთის მხრივ, ისინი ასახავენ თითოეული შემაპირისპირებელი ენის სტრუქტურულ თავისებურებებს, მეორეს მხრივ, მათი გამოყენება და შესწავლა ნაყოფიერია ლინგვოლიდაქტიკური თვალსაზრისით.

Inga Kikvadze, T. Dashniani (Kutaisi)

Semantic and Syntactic Peculiarities of Utterances in Russian and Georgian Languages

Contrasting of the foreign and native languages is commonly used in teaching foreign languages. Therefore, the description of the linguistic processes in the foreign language requires the systematic study and initially needs the practical approach, which will ensure the practical acquisition of Russian by students.

Some notions do not require any special specification in contrasting Georgian and Russian languages, as they are in fact the similar notions. The majority of the syntactic processes should be studied in the scope of the functional semantic fields.

Изменение тематических и речевых компонентов: *Лучше раз потрогать, чем сто раз увидеть. Тихие едешь — дальше уедешь* (Свиридов 2005).

Рассмотрев перефразированные пословицы и поговорки, можно сделать вывод, что изменения происходят почти на всех уровнях русского языка. Как видно из примеров, видоизмененные пословицы частично или полностью теряют свое первоначальное значение и смысл и приобретают новое, пародийное, шуточное значение.

О.Христофорова, преподаватель филологического факультета МГУ, считает, что в гуманитарном знании происходит своеобразный переворот, что люди устали или не успевают приспосабливаться к быстро меняющейся действительности и илут ва-банк: пытаются ее приспособить под себя, когда это возможно (по Вальтер 2005).

При этом почти никто не использует пословицы в первоизданном виде. Как правило, люди модернизируют их, приспосабливая под ритм и стилистику XXI века. Например, *«На безрыбье и самокат иномарка»*. Исходная паремия звучит так: *«На безрыбье и рак рыба»*.

Трудно перечислить все художественные определения, которые языковеды дают пословице. Ее называют народной мудростью, практической философией, устной школой, сводом правил жизни, исторической памятью народа. Поражает вездесущность пословиц — они касаются всех предметов, пословицы вторгаются во все области человеческого бытия, людских надежд, помыслов, оценок ближних. Знаменитый Владимир Даль выделил для своих пословиц сто семьдесят девять рубрик: пословицы о предметах веры (грех, набожность, раскол), пословицы о судьбе (терпение, надежды и др.), пословицы о счастье (удаче), пословицы о богатстве и бедности, пословицы о достатке, товарности, скупости, о бережливости и мотовстве и прочем. Эта тематика столь же обширна, как жизнь народа.

Изменения, которые происходят во всех сферах человеческой деятельности, находят отражение в нестандартных (современных) пословицах. Например, приведем примеры офисных пословиц:

Красна секретарша не тем, что красивица, а тем, что факсом управится.

Исходная паремия звучит так: *Красна изба не углами, а пирогами.*

Не имей сто рублей, а имей сто долларов. (Не имей сто рублей, а имей сто друзей).

Наименования многих реалий этих сфер являются лингвокультуремами нового времени, а выделение такого междисциплинарного направления, как лингвосоциокультурология, объектом которого является язык как знаковая система культуры определенного социума, позволяет называть их лингвосоциокультуремами, так как данные единицы являются национально детерминированными языковыми знаками, которые отражают явления социальных сфер.

Все это позволяет прийти к выводу, что паремнологическая трансформация — не случайное явление, а всеобщее свойство паремий. Паремнологические типы можно даже трактовать как парадигматические формы одной и той же сущности (паремии вообще), у которой трансформированы те или иные стороны внешней или внутренней структуры. Вот, по-видимому, почему эти типы многие не различают. Нужно отметить, что видоизмененные пословицы достаточно распространенная группа вариантов. Они составляют около 30% пословичного фонда. Анализ показывает, что трансформированные пословицы можно разделить на два класса: пословицы с ломкой инвариантной структурой и пословицы с ее сохранением.

В заключение можно сказать: мы условно выделяем две разновидности трансформаций: стандартную и нестандартную. Первая подразумевает замену компонентов пословицы синонимичными оригинала. Здесь же происходит переход от одного жанра в другой. Вторая — это радикальное изменение паремии. Такие нестандартные паремии в основном выполняют «социальный заказ» всего народа той или иной эпохи. С помощью таких нестандартных трансформ мы узнаем, какое событие было важным для определенного времени и определенного народа.

Использованная литература:

1. Даль 1957: Даль В.И. Пословицы русского народа. М.
2. Вальтер 2005: Вальтер Х. Мокшенко В.М. Аггипословицы русского народа. Издательский дом «Нева».
3. Жигарина 2007: Жигарина Е.Е. Пословица, поговорка, афоризм и историческая эпоха. Весенняя школа.
4. Свиридов 2005: Свиридов А.В. Перефразированные пословицы. СПб.

ნინო სურმანიძე (ბათუმი)

ანდაზების არასტანდარტული ფორმები

სტატიაში განხილულია ანდაზურ ტრანსფორმაციათა ორი სახესხვაობა – სტანდარტული და არასტანდარტული. პირველი გულისხმობს ანდაზის კომპონენტების შეცვლას ორიგინალის სინონიმური ვარიანტებით (აქვე ხდება ერთი ვარიანტი მეორეში გადასვლა), ხოლო მეორე წარმოადგენს პარემიების რადიკალურად შეცვლილ ვარიანტს. ამგვარი არასტანდარტული პარემიები ძირითადად ასრულებენ ეპოქის “სოციალურ დაკვეთას”.

Nino Surmanidze (Batumi)

Non-Standard Transforms of Proverbs

Russian proverbs are actually comprehended, are reviewed and used in modern speech in transformed ways. They are created as of economic, political and soul reactions of people, those kinds of proverbs carry joyful character.

ТЕАТРАЛЬНАЯ РЕЦЕНЗИЯ КАК ВТОРИЧНЫЙ ЖАНР

Исходя из классификации текстового пространства, которая была предложена Р.А. Комахидзе, все вторичные тексты - это особая разновидность производных текстов, которые возникли и вошли в употребление из какого-либо текстового источника, являющимся первичным, базовым текстом (Комахидзе 2005:67).

В зависимости от характера производности Д.З. Гоциридзе делит вторичные тексты на структурно-содержательно детерминированные и структурно-содержательно-ндетерминированные (Гоциридзе 1983:47).

К первой разновидности он относит аннотацию, конспект, тезисы заглавие, реферат, пословицу. Эти тексты не содержат информации, которой не было бы в первичном тексте. Их назначение - выделить те аспекты из текстового потока, которые наиболее полно соответствуют их жанровой природе.

Ко второй разновидности относятся тексты, которые паразитируют на базе первичного, отталкиваются от него, но содержат иную информацию, иную коммуникативную установку, не обнаруживаемую в пределах первичного текста. Это рецензии, пародии, литературные стилизации.

Для текстов второго типа первичный текст является лишь материалом, с которым соотносится их содержание. В данной работе мы рассмотрим интересную разновидность вторичных текстов - театральную рецензию.

Слово «рецензия» латинского происхождения («*recensio*») и в переводе означает «просмотр, сообщение, оценка, отзыв о чем-либо». Можно сказать, что рецензия — это жанр, основу которого составляет отзыв (прежде всего — критический) о произведении художественной литературы, искусства, науки, журналистики и т.п. В какой бы форме ни был дан такой отзыв, суть его — выразить отношение рецензента к исследуемому произведению. Отличие рецензии от других газетных жанров состоит прежде всего в том, что предметом рецензии выступают не непосредственные факты действительности, на которых основаны очерки, корреспонденции, зарисовки, репортажи и т.п., а информационные явления — книги, брошюры, спектакли, кинофильмы, телепередачи.

Рецензия, как правило, рассматривает одно-два произведения и дает им соответствующую оценку, не ставя перед собой других, более сложных задач.

Вопрос о том, что рецензировать, имеет первостепенное значение для автора. Ясно, что охватить своим вниманием все явления культурной или научной жизни рецензент просто не в силах, да это и невозможно из-за ограниченных возможностей СМИ. Поэтому рецензируются в основном наиболее выдающиеся спектакли, книги, фильмы, в том числе и «скандальные», т.е. задевшие чем-то внимание публики произведения. Рецензия, разумеется, должна преследовать какую-то важную цель — рассказать аудитории о том, что действительно заслуживает ее внимания, и о том, что внимания ее недостойно, помочь ей лучше разбираться в вопросах той сферы, которой касается рецензируемое произведение.

Рецензия должна быть ясной по содержанию и форме, доступной для адресатов разной категории читателей, слушателей, зрителей. Для этого рецензенту надо глубоко изучить рецензируемое произведение, учитывая те принципы и правила, которыми руководствовался писатель, ученый или художник, уметь использовать методы анализа и свободно владеть языком рецензируемого произведения.

Но основная задача рецензента — увидеть в рецензируемом произведении то, что незаметно непосвященному. А это трудно сделать, не обладая специальными знаниями в определенной сфере деятельности (литературе, театральной жизни, искусстве и пр.). Эти знания не может заменить обычный жизненный опыт или интуиция. Чем большим запасом специальных знаний обладает рецензент, тем больше у него шансов подготовить действительно профессиональную рецензию.

Основу рецензии составляет анализ, поэтому необходимо, чтобы он был всесторонним, объективным. Автор рецензии должен уметь заметить в анализируемом произведении то новое, что может стать «центром», вокруг которого будут «вращаться» его мысли, его суждения. (Очерки истории театральной критики. Сб. в 3 тт. Л., 1975—1979). Очень часто рецензенты сосредоточивают свое внимание на пересказе сюжетных линий произведения, поступках персонажей. Это не должно быть самоцелью. Только в том случае, если такой пересказ органично вплетен в канву анализа, он становится оправданным. Особенно неудачным такой путь рецензирования будет тогда, когда аудитория хорошо знает произведение, о котором идет речь. Рецензии могут быть объединены в определенные типологические группы по тем или иным основаниям. Вот примеры такой типологии: По объему рецензии можно разделить на два типа: большие (гранд-рецензии) и маленькие (мини-рецензии). Большая, развернутая рецензия — «гвоздь» газетного или журнального номера — прерогатива, прежде всего специализированных изданий. Большой объем дает автору возможность достаточно глубоко и

всесторонне охватить исследуемую тему. Такие рецензии обычно готовят маститые критики, обладающие авторитетом у публики, имеющие устойчивые общественно-политические и философско-нравственные взгляды.

Мини-рецензии распространены в настоящее время гораздо шире, чем развернутые. Объемом обычно до полдюра машинописных страниц, такая рецензия может быть отнесена и в разряд информационных жанров, если содержание ее представляет собой всего лишь краткое извещение автором читателя о своих впечатлениях от увиденного фильма или прочитанной книги и не содержит обоснования их (этих впечатлений), анализа различных аспектов предмета отображения. Если же мини-рецензия представляет собой сжатый, насыщенный, аргументированный анализ того или иного произведения, то ее следует отнести к аналитическим жанрам. Разумеется, малый объем не позволяет автору развернуться, не оставляет места для отступлений, личных впечатлений, воспоминаний — всего того, что в гранд-рецензии служит прежде всего средством «предъявления» личности пишущего. В мини-рецензии мысль критика должна быть краткой, емкой, максимально точной.

Именно при этом условии небольшая рецензия читается аудиторией, как говорится, на едином дыхании.

2. По числу анализируемых произведений все рецензии можно разделить на моно рецензии и поли рецензии. В публикациях первого типа анализируется одно произведение, хотя автор, разумеется, может производить какие-то сравнения и с той целью упоминать другие произведения. Но объем сравнительного материала в монорецензии очень небольшой. В полирецензии производится разбор двух или более произведений, они обычно сравниваются одно с другим, и такой разбор занимает довольно большое место. В моно рецензиях автор обычно сравнивает анализируемое новое произведение с уже известным аудиторией. В полирецензии, ведется сравнительный анализ только что созданных произведений, не известных или мало известных аудитории.

3. По теме рецензии делят на литературные, театральные, кино рецензии и т.д. В последнее время наряду с уже хорошо известными публике типами рецензии публикуются рецензии нового типа — рецензии на мультипликационные и неигровые фильмы, теле рецензии, рецензии на рекламные и прочие клипы. Это объясняется тем, что значительно вырос объем анимационных и документальных фильмов, телепередач, насыщенных драматическими конфликтами, жизненным содержанием, а также резким ростом рекламной продукции.

Одним из самых сложных видов рецензии является кино- и театральная рецензия. Так, если в рецензии на литературное или изобразительное произведение критик имеет дело только с самим этим произведением, мастерством его автора, то в театре, в кино, на телевидении, в концертной деятельности, кроме автора, участвуют режиссеры, актеры, музыканты, оформители и т.д. Работу исполнительского коллектива в целом и каждого автора отдельно и должна оценивать в этом случае рецензия. В подобных работах перед критиком стоит трудная задача — совместить целенаправленный анализ авторского и режиссерского замысла с характеристикой творческого воплощения. Дело усложняется еще больше, когда автор рецензии ставит своей задачей сравнить литературный первоисточник с экранизацией или театральной инсценировкой. Согласовать все три или даже четыре «слоя» такой рецензии (первоисточник, пьесу по нему, режиссерскую интерпретацию пьесы, воплощенную в спектакле, авторское исполнение) бывает очень непросто. Создание хорошей рецензии на произведение синтетических жанров (театра, кино, исполнительского искусства) всегда определяется профессиональным умением критика оценить все стороны работы.

Интересной разновидностью театральных рецензий являются непосредственные высказывания публики, после просмотра спектакля. Ведь рецензия, как текст, может иметь как письменную, так и устную форму, может быть строго фиксированной, а может частично трансформироваться.

Оригинальную разновидность устной театральной рецензии приводит композитор Никита Богословский, который после премьеры спектакля «Стряпуха» услышал очень лаконичный, и вместе с тем емкий и эмоциональный отклик одной из зрительниц на пьесу» «Эх, лучше бы я халвы купила!» (Мысли и афоризмы знаменитых мужчин 2003: 50).

В особую группу следует выделить такую специфическую разновидность рецензии как «внучатый текст». Дело в том, что этот термин не очень употребителен, несмотря на то, что подобные тексты все чаще используются в самых разных типах дискурса (публицистическом, юмористическом и пр.). Вслед за Д.З. Гоширидзе и М.В.Арошидзе, внучатые текстами мы называем единицу, производную от вторичного текста.

Так, например, во многих современных популярных изданиях средств массовой информации есть интересная рубрика старых афоризмов на новый лад. Особый интерес представляют так называемые «внучатые афоризмы», которые паразитируют на базе вторичных афористических текстов. Например: шуточная рецензия редактора на роман начинающего автора звучит следующим образом:

Краткость в романе была — не хватало ее брата.

Здесь налицо прочные межтекстуальные связи, которые делают возможным понимание высказывания лишь в единстве с вторичным текстом — знаменитым афоризмом А.П.Чехова: *Краткость — сестра таланта*. Эффективнейшим средством свертывания имплицитной информации в этом афоризме служит явление “вторичной номинации”. Благодаря опоре на вторичный текст во внучатом тексте упоминается “брат краткости” — то есть талант, названный лишь в афоризме А.П.Чехова. Благодаря общеизвестности этого афоризма и надежде на интерпретирующие способности адресата (то есть на его способность определить прямо не названный признак) редактор получил возможность несколько смягчить отрицательную рецензию на роман, не назвав прямо тот факт, что в нем чувствуется отсутствие таланта.

В заключении хотелось бы отметить, что вторичные тексты оценочного характера представлены разнообразнейшими разновидностями текстов, среди которых особое место занимают рецензии, представленные как вторичными, так и внучатыми текстами, причем сравнительно небольшой объем данной разновидности текста приводит к актуализации текстовой информации с помощью ярких средств выразительности.

Использованная литература:

1. Арошндзе М.В. Лингвосомиотический механизм свертывания текстовой информации и проблемы ее декодирования. Тбилиси.
2. Гоциридзе 1983: Гоциридзе Д.З. Типологическая интерпретация фразовых текстов. Тбилиси.
3. Комакидзе 1995: Комакидзе Р.А. Синтагматика и парадигматика текста. Тбилиси.
4. Очерки истории театральной критики: Очерки истории театральной критики. Сб. в 3 тт. Л. 1975—1979.

ოლგა ხიტრუკი (ბათუმი)

თეატრალური რეცენზია როგორც მეორადი ტექსტი

სტატიაში განხილულია მეორადი ტექსტების ცნება, მათი უნივერსალური და სპეციფიკური კატეგორიები. მეორადი ტექსტების ურთ-ურთ საინტერესო სახეობას თეატრალური რეცენზია წარმოადგენს, რომლის შეყვასებისთვის ხასიათით არის განპირობებული ხატოვანი საშუალებების არჩევანი.

Olga Khitruk (Batumi)

Theatre Review as a Secondary Text

In the given article the secondary texts of estimated characters are considered, among which the special place is borrowed by the reviews submitted as secondary and the grand texts.

САТИРИЧЕСКАЯ И ЭМОТИВНАЯ ФУНКЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОГО КОЛЛАЖА

Во второй половине двадцатого столетия в современной публицистике большую популярность приобрели политические коллажи, которые, с одной стороны, продолжили традиции русской политической сатиры, а с другой стороны, отразили изменившуюся политическую ситуацию и были ориентированы на современную аудиторию.

Изначально коллажем называли композиции, составленные из разных изображений, противоположных по характеру или находящихся в гармонии, помещаемых рядом друг с другом или накладываемых одно поверх другого. Современное значение слова «коллаж» исходит от первоначального значения. В современной публицистике коллажем принято называть произведения, в которых воссозданы действительно разнородные элементы (элементы фотомонтажа, рисунок, компьютерная графика, вербальная часть), но они не наклеены, а изображены на плоскости.

Базовыми функциями политического коллажа являются сатирическая и эмотивная.

Сатирическая функция заключается в способности создавать сатирический эффект посредством развенчания, разоблачения и осмеяния значимых для представителей определенной культуры общественно-политических явлений.

Эмотивная функция заключается в демонстрации различных эмотивных смыслов помощью на эмоции адресата.

Сатирическая и эмотивная функции коллажей как жанра основываются на параметрах модели речевого жанра, предложенных Т.В. Шмелевой. Данная модель состоит из шести содержательных и одного формального признака. К содержательным признакам относятся: 1) коммуникативная цель жанра, 2) концепция автора, 3) концепция адресата, 4) событийное содержание, 5) фактор коммуникативного прошлого, 6) фактор коммуникативного будущего. Седьмым, формальным признаком, является языковое воплощение (Шмелева 1997:91). Применительно к политической сатире последний параметр представляется недостаточным, так как графическое и параграфическое воплощение также несет важную смысловую нагрузку. Таким образом, выявление основных жанровых характеристик политического коллажа базируется на шести содержательных признаках и одном формальном признаке, представленным комбинацией языкового воплощения с графическим и параграфическим. Языковое, графическое и параграфическое воплощение реализуются одновременно, в некоторых случаях дублируя друг друга.

Коммуникативная цель коллажей заключается в сатирической критике политиков и значимых политических событий.

Концепция автора политического коллажа предполагает критическое или негативное отношение художника (или газеты/журнала, заказывающего работу) к изображаемым на сатире политическим событиям и их участникам, а также его желание представить персонажей в комической манере.

Концепция адресата в коллаже подразумевает, что адресат владеет необходимыми фоновыми знаниями, в том числе информацией об актуальных политических событиях, знает ведущих политиков, как в своей стране, так и в мировом масштабе.

Событийное содержание представляет собой сообщение (в комической форме) о текущем или уже произошедшем политическом событии (чаще всего художник обращается к недавним событиям, так как обещать еще не успело их забыть, а также к преседентным феноменам).

Фактор коммуникативного прошлого подразумевает вторичный "реактивный" характер жанра политической карикатуры, поскольку он представляет собой реакцию на реальные события и решения, принимаемые в мире политики.

Языковое воплощение данного жанра проявляется в использовании разнообразных стилистических средств в рамках сатиры: цитации, квазичитации, аллюзии, авторского преобразования фразеологического оборота, каламбура, метафоры, гиперболы, иронии и антитезы. Наиболее часто в вербальной части текста карикатуры встречаются аллюзия и каламбур.

Портретное изображение, аллюзия и квазиаллюзия на известных политических деятелей, аллюзия (квазиаллюзия) на события, происходящие на политической арене, составляют графическое воплощение жанра политической сатиры.

Таким образом, сатирическая и эмотивная функции политического коллажа базируются на конкретной речевой модели и реализуются такими стилистическими приемами, как метонимия, синекдоха, метафора, гипербола, литота, ирония, антитеза, анимализация, персонификация. Самыми частотными стилистическими

приемами в пространстве политического коллажа являются комплексная метафора и комплексная аллюзия, включающие одновременно вербальный и невербальный компоненты функции и функцию культурной памяти.

Аллюзия, как способ отсылки к прецедентным феноменам, может иметь место как в вербальном, так и невербальном компоненте текста политической карикатуры. К косвенной отсылке относится также квазиаллюзия (аллюзия, всегда основанная на эффекте обманутого ожидания и имеющая следствием комический эффект). К вербальным прецедентным текстам относится прецедентное имя (*Ельцин*, «Яблоко», «Аврора», *НТВ*), текст (*А...! Места для поцелуев*) и высказывание (*Вперед к победе ... капитализма! Хочешь жить - умей вертеться политически. Государство - это я. Или не я*), к невербальным – прецедентная ситуация и ценностно-значимый артефактсимволы и атрибуты стран, автомобилей и т.п. (*Например, пятиконечная звезда – символ Кремля, а шестиконечная - символ Израиля*)- известные политические плакаты советского периода, произведения искусства и.д.

Достижение комического эффекта при отсылке к прецедентным феноменам в политической сатире чаще обусловлено количеством изобразительной части коллажей, либо характером соотношения вербальной и изобразительной частей, нежели собственно вербальным компонентом. Комичность изобразительной части политической сатиры может дополняться соположением реального персонажа (события) с прецедентными феноменами, сопоставлением прецедентных феноменов между собой, искажением прецедентного феномена или реального персонажа (ситуации), цитации слов-паразитов, и некоторых высказываний, принадлежащих тому или иному политику.

Следует отметить также, что креолизованные тексты политического содержания различаются по своим коммуникативным целям. Карикатура и коллаж имеют целью критиковать и высмеивать неадекватные качества и действия политиков. Различие состоит в задействованности компонентов в момент создания. Плакат создается в рекламных, агитационных или учебных целях. Различие между коллажем и комиксом заключается в ориентации на разную аудиторию, в характере членности, коммуникативной цели (развлекательная направленность комикса и сатирическая направленность карикатуры), роли вымысла в сюжете (вымышленные элементы в карикатуре обязательно должны сочетаться с реальными, тогда как сюжет комикса может быть целиком построен на вымысле).

Использованная литература:

1. Анисимова 2003: Анисимова Е.Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация. М.
2. Артёмов 2002: Артёмов Е.А. Карикатура как жанр политического дискурса. Волгоград.
3. Шмелева 1997: Шмелева Т.В. Модель речевого жанра/Жанры речи. Саратов.

ლილია აგაჯანოვა (ბათუმი)

პოლიტიკური კოლაჟის სატირული ფუნქციები

მე-20 საუკუნის II ნახევარში თანამედროვე კულტურისტიკაში დიდი პოპულარობა მოიპოვა პოლიტიკურმა კოლაჟმა, რომელიც, ერთი მხრივ, ტრადიციულ რუსულ პოლიტიკურ სატირას ემსახურებოდა, სოფლ მკორე მხრივ – თანამედროვე აუდიტორიასე იყო ორიენტირებული და ასახავდა პოლიტიკაში მომხდარ ცვლილებებს.

პოლიტიკური კოლაჟების პოპულარობა მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებში განპირობებულია სატირული და ემოციური ფუნქციებით.

სატირულ ფუნქციაში მოიხსნება გარკვეული კულტურის წარმომადგენლებისათვის ღირებული პოლიტიკური მოვლენების განდიდება-დაცინვა სატირული ეფექტის შექმნის მიზნით, ხოლო ემოციური ფუნქცია, თავის მხრივ, გულისხმობს სხვადასხვაგვარი ემოციური იდეების დემონსტრირებასა და მათი საშუალებით ადრესატის ემოციურ მდგომარეობაზე სემიოქმედებას.

Lilia Agadjanova (Batumi)

Satirical and Emotional Functions of Political Collages

In the second half of the 20 –th century , in modern publicity the great popularity got political collages, which, on the one hand , served to traditional Russian political satire and on the other and on the other hand, to the modern auditory and showed changes, happened in Politics .

Popularity of Political collage in mass communication Sources was caused by its main functions – Satirical and emotional.

Satirical function is counted to create satirical effects by exaggerating and mocking the most popular political effect itself means to demonstrate different emotional ideas and affect on addressee trough them.

ОСВОЕНИЕ РОДНОГО ЯЗЫКА РЕБЕНКОМ-БИЛИНГВОМ

Слушая речь ребёнка-билингва, и не только билингва, а речь ребёнка вообще, можно обнаружить много интересного. Каким образом за такой короткий срок детям удаётся освоить язык? Исследователи языка детей до сих пор пытаются найти ответ на этот вопрос. Ещё в 1933 году К. Чуковский в своей книге «От двух до пяти» писал: «... овладение речью... кажется мне одним из величайших чудес детской психической жизни» (Маршак 1990:78). В 2005 году Уильям О. Грейди в своей книге «How children learn language» пишет: «Herein lies the mystery of language acquisition. How can children be so good at language, and so bad at almost everything else?» (Акмajian 1997:2). *Чудо и mystery...* Эти слова часто встречаются в разных трудах, посвящённых изучению детской речи.

Рассмотрим основные теории, существующие в детской лингвистике, которые ставят целью объяснить, что делают дети в процессе освоения родным языком, и как им это удаётся. Впервые на детскую речь обратили внимание психологи в связи с изучением путей развития когнитивных способностей ребёнка. В настоящее время детская речь стала интересовать и лингвистов. Появилась особая лингвистическая дисциплина онтолингвистика, на английском - «first language acquisition» («овладение родным языком»).

Более десяти лет существует единственная в России кафедра детской лингвистики (Петербург РГПУ). От термина «онтолингвистика», предложенного на данной кафедре, появился другой термин онтобилингвология - наука, связанная с изучением ребёнка-билингва. Скиннер Б.Ф. и её последователи считали, что освоение языка скорее пассивный процесс, представляющий имитацию услышанной речи, сопровождающийся оценкой взрослых - «правильно - неправильно». Согласно бихевиористам, поведение организма всецело связано с окружающей средой. По их мнению, ребёнок одарён с рождения общими языковыми способностями, но не специфическими языковыми знаниями. Лингвистическое поведение устанавливается взрослыми. Ребёнок ошибается - его исправляют, говорит правильно - его поощряют. Они также подчёркивают роль имитации. Дети являются имитаторами речи окружающих.

Согласно теории социального интеракционизма (Catherine Snow «social interactionism»), взрослые играют важную роль в детском освоении языка.

Другая теория («relational frame theories» или RFT 2001) предлагает, что дети осваивают язык через общение с окружением. Предлагается концепт функционального контекстуализма, подчёркивающий важность психических процессов, мыслей, чувств, поведения.

С. Н. Цейтлин пишет о роли имитации в процессе освоения языка: «Имитирование вербального и невербального образца превращается... в один из приёмов обучения коммуникативному поведению» (Цейтлин 2000:37). Она считает, что каждый ребёнок в той или иной степени способен к произвольной имитации речи взрослого. Но известный специалист в области детской речи американка Луи Блум сделала открытие: дети сильно различаются в том, насколько часто они произвольно повторяют что-либо вслед за взрослыми. В речевой продукции одних детей имитируемая речь занимает не более 5%, в речевой продукции других - до 35%. И самое главное, что «мало имитирующие дети могут овладеть языком так же успешно, как и их усердно имитирующие сверстники» (Цейтлин 2000:39).

Альтернативной теорией, выступающей против бихевиоризма, является теория Н. Хомского. На его взгляд, освоение языка объясняется существованием особой системы принципов и параметров, которой одарены дети генетически. Это, так называемая, Универсальная Грамматика (UG) или Language Acquisition Device (LAD). В противоположность Скиннеру, Хомский утверждает, что дети строят правила своего родного языка с помощью мозга, наделённого особой языковой способностью. За очень короткий срок дети (до 4-5 лет) способны развить очень сложные лингвистические системы, двигаясь от однословного этапа к многословному. Хотя взрослым часто кажется, что они учат детей говорить правильно, детям не нужны подобные инструкции. Часто родитель приходит к выводу, что его попытка обучить ребёнка не приводит ни к каким результатам: Ребёнок: *I taked a cookie*.

Родитель: *Oh, you mean you took a cookie.*

Ребёнок: *Yes, that's right, I taked it* (Акмajian 1997:453).

Хомский прав, когда говорит, что освоение родного языка - спонтанный процесс, который не требует сознательных инструкций или действий со стороны родителей. Но, на наш взгляд, роль влияния окружающей среды тут недооценивается. Мы согласны с тем, что ребёнок не пассивен в овладении речью, но общение взрослых в такой важный момент для ребёнка играет решающую роль. «Инструкции» родителей должны

принять спонтанный, естественный характер. И только в этом случае метод вмешательства окружающих в процесс освоения языка детьми сработает.

Дети демонстрируют огромный потенциал творчества. Они произносят слова, фразы и предложения, которые никогда не слышали. Любопытно, кто исследовал язык детей, сталкивался с такими примерами: Родитель: *Did you like doctor?*

Ребёнок: *No, he took a needle and shotted my arm* (Акмajian 1997:455).

Шестилетняя девочка придумала новый глагол в данном контексте, который она не могла услышать от взрослых. ("Shot" означает «уколот»).

Таким образом, так называемый «нейтивистский» метод делает акцент на врождённых знаниях. А эмпирические теории не допускают никакого врождённого знания. Д. Пиaget и многие другие считают, освоение языка – это скорее продукт общего интеллектуального развития, нежели отдельной языковой способности. Последние склоняются больше к внешним факторам. Другие исследователи – Э.Бейтс, К. Сноу, Б. Мак-Винни и М. Томаселло, предполагают, что изучение языка зависит от общих когнитивных возможностей и от общения с окружающими. У. О' Грейди говорит о «нейтивизме» без Универсальной Грамматики (с английского языка «native» – «природный, родной»). «Nativist Theory» предлагает, что дети рождаются с врождёнными склонностями к усвоению языка, и, если бы не эта врождённая способность, изучение языка было бы сложной задачей. Эти скрытые способности позволяют детям вычислить возможное и невозможное в грамматике их родного языка, а также овладеть грамматикой к трём годам. Приверженцы данной теории верят, что дети, изучающие свой первый язык, не отличаются от дельфинов, которые учатся плавать, и певчих птиц, впервые начинающих петь.

Существует другая точка зрения – «*Critical period hypothesis*». Критический период – это время, когда для стимуляции врождённых черт необходимо вмешательство окружающей среды. Молодые зяблики, например, должны услышать песню взрослого зяблика прежде, чем достичь зрелости, в противном случае они не смогут запеть. Лингвист Эрн Ленеберг (1964) писал, что этот критический период заканчивается к двенадцати годам. Аргументом данной теории является страшная история о диком ребёнке, которого обнаружили в Лос-Анджелесе 4 ноября 1970 года. Отец девочки заключил её привязанной в закрытую спальню. Она стала почти полностью немой, знала лишь два слова «stop» и «potomog». Девочку нашли, когда ей было 13 лет. Её поместили в реабилитационную клинику, и через несколько месяцев она уже могла говорить. Таким образом, эта страшная история является доказательством тому, что благоприятные условия могут заполнить «языковую пустоту» двенадцатилетнего прошлого.

Однако нейтивисты выступают против существования критического периода. Современный взгляд на эту теорию принадлежит Р. Декайсеру. Он подчёркивает роль языковой способности, противопоставляя её критическому периоду. «Врождённое» языка доказывает тот факт, что приблизительно до 1986 года не существовал специальный язык знаков для глухих, и взрослые заметили, что дети в целях коммуникации между собой, использовали жесты, неизвестные для взрослых. Американский лингвист Д. Кегл обнаружила, что эти дети создали свой собственный язык – никарагуанский язык знаков со своими правилами знаков фонологии («sign – phonology») и синтаксиса.

Необходимо отметить и существование так называемой «emergentist» теории (MacWhinney). Считается, что овладение речью является когнитивным процессом, который появляется в результате слияния биологических признаков и окружающей среды. Таким образом, согласно этой теории, ни природа, ни процесс взращивания, отдельно взятые, не являются существенными в усвоении языка, и только лишь оба эти фактора, взятые одновременно, принимают участие в процессе овладения речью.

Отметим основные теоретические положения русской онтолингвистики. С. Цейтлин пишет о трёх книгах: конструктивизме, когнитивизме и коммуникации. Что такое конструктивизм? Русские лингвисты считают, что ребёнок сам конструирует свой язык, опираясь на речевую позицию взрослых. Постепенное освоение ребёнком взрослого языка есть не присвоение этого языка, но его самостоятельное конструирование. Теперь о когнитивизме как о втором «ките», на котором базируется современная русская онтолингвистика. Предполагается, что для постижения любого языкового факта должны созреть необходимые когнитивные предпосылки. С. Цейтлин в своей лекции приводит такой пример: «Если ребёнок не освоил ещё противопоставление один не один предмет, то совершенно бессмысленно пытаться научить его употреблению форм множественного числа». Третье теоретическое основание – коммуникация, которое является очень важным, так как язык, вообще, «появляется в связи с потребностью в общении, коммуникации» (Цейтлин 2000:41).

Выделяются два аспекта рассмотрения языковых явлений в речи ребёнка. Вертикальный подход – «подход с позиций сложившейся языковой системы взрослого человека, который основан на сопоставлении единиц и категорий детского языка с единицами и категориями языка взрослых». «До сих пор мы так и смотрели на детскую речь сверху вниз...». Второй горизонтальный подход «с позиции детской языковой системы, рассматриваемой как до известной степени автономный объект, имеющий свои единицы и собственную

структуру». Детская речь рассматривается как автономная языковая система, отражающая уровень когнитивного развития ребёнка и способная удовлетворять его коммуникативные потребности.

Известен также метод под названием CDS (Child Directed Speech). К. Сноу и другие исследователи языкового общения между детьми и так называемыми "caregivers" обнаружили особый регистр ("register") - разновидность или стиль языка, которым пользуются взрослые в момент общения с детьми. Вначале этот язык называли "motherese" («материнский»), а потом переименовали на Child Directed Speech, указав на то, что этот тип языка используется не только матерями, но и другими "caregivers", а также и детьми постарше. Сторонники данной теории говорят о разнице между речью или "register" взрослый-взрослый и взрослый-ребёнок ("adult-to-adult speech" и "adult-to-child speech"). В нашей работе мы предлагаем другой регистр ("register" или "variety or stile of language") – автор-ребёнок или "author-to-child speech", который будет, на наш взгляд, дополнением к "adult-to-child speech". В этот последний, как было отмечено выше, входит речь взрослых – матери, бабушки, старшей сестры, няни, а также речь всех остальных "caregivers", в том числе и лиц мужского пола (К.Сноу Childs Directed Speech). Таким образом, на наш взгляд, авторская речь играет немаловажную роль в процессе овладения родным языком. "Author-to-child speech" может стать одним из методов исследования детского языка. Ведь ни для кого не секрет, что общение с книгой является важным фактором в освоении языка. С. Маршак писал, что «самые обычные для нас, взрослых, слова»... звучат для детей «с такой первозданной силой... А ведь именно эти свойства, в большей мере присущие ребёнку,- острая впечатлительность, чуткость к слову, живое воображение - и есть то, что мы так ценим в наших читателях» (Маршак 1990:319-320). С. Я. Маршак приводит пример, как однажды читал своему пятилетнему сыну «самый мирный и спокойный рассказ». Дойдя до фразы «Вдруг раздалась чьи-то шаги», мальчик поднялся с места и заявил: *«Дальше не надо читать... Это очень, очень страшно»*. Маленькие слушатели авторской речи выступают также в качестве критиков. Моей дочке было 3 года, когда она спросила: *«А почему комарик женится на мухе?»* (стихотворение К. Чуковского «Муха-Цокотуха»). По её мнению, комарик должен жениться на комарике-тёте, а муха должна выйти замуж за муху-дядю. В момент общения с детьми о книгах дети порой говорят смешные вещи, которые становятся анекдотом. Трёхлетняя дочь уговаривает меня прочитать: *«Игу, прочитай еще...»* Спрашиваю: *«Что, опять Чуковского?»* Ответ: *« Нее, крокодила...»*

Поэтому трудно согласиться с мнением о том, что дети являются лишь имитаторами взрослой речи. Дети не только не имитируют речь взрослых, они её анализируют, превращаясь в маленьких критиков. Творчество ребёнка выражается не только в изобретении новых слов, форм. Во время коммуникации «авторская речь - ребёнок» рождаются самые интересные идеи, выраженные языковыми единицами, которые употребляют дети. Эти идеи, рождающиеся в маленькой голове, способствуют освоению родного языка. Дальнейшее наше исследование в данном русле, на наш взгляд, будет увлекательным и плодотворным.

Концепция раннего развития подразумевает взаимосвязь фундаментальной способности мозга, нерождённого ребёнка с влиянием окружающей среды. Уже доказано, что, если будущая мама читает вслух сказки, в дальнейшем младенец бурно реагирует на текст именно той сказки, которую он слышал ещё до своего рождения. Поэтому, мы предлагаем применить регистр ("register") «авторская речь - ребёнок» ("author-to-child speech") в качестве метода исследования детской речи. Моя четырёхлетняя дочь Миа, как только научилась произносить первые слова, называла своего папу «*маинко*», но не «*мама*», а меня «*мама*». Моя тридцатичетырёхлетняя подруга родилась в двуязычной семье. И до сих пор она называет своего отца «*маинко*», а маму – «*маман*». Таким образом, метод, выбранный детьми-билингвами, стал апробированным.

Ранний этап развития детей-билингвов очень важен, так как именно в этот период протекает интенсивный процесс овладения двумя родными языками, а процесс смешения и разграничения языковых форм характеризуется определенными закономерностями.

Использованная литература:

1. Akmajian 1997: Adrian Akmajian, Richard A. Demers, Ann K. Farmer, Robert M. Harnish. Linguistics An Introduction to Language and Communication. London.
2. Peccei Jean Stilwell Peccei "Child Language" A resource book for students / Internet/.
3. Cook, Chomsky 2005: Vivian Cook and Mark Newson Chomsky's Universal Grammar. Second edition 1996 William O' Grady "How children learn language" Cambridge University Pr.
4. Маршак 1990: Маршак С. Воспитание словом. 4 том. Изд-во «Правда».
5. Тихомиров 2002: Тихомирова И. И. «Чтение до рождения». Дошкольная педагогика. № 3. /Интернет/.
6. Чуковский 1990: Чуковский К. От двух до пяти. Том 1. М., Изд-во «Правда».
7. Цейтлин 2000: Цейтлин С. Язык и ребёнок. Лингвистика детской речи. М.

მშობლიური ენის ათვისება ბილინგვი-ბავშვის მიერ

მნიშვნელოვან ფაქტორს ბილინგვი-ბავშვის ენობრივ ცხოვრებაში წარმოადგენს მშობლიური ენის შესწავლა. სტატიაში განხილულია აღნიშნული პროცესის ზოგიერთი თავისებურება. ბავშვების მიერ წარმოთქმულ პირველ სიტყვას წარმოადგენს „დედა“ და „მამა“. უ.ო. გრეიდის სიტყვებით, „საქმე სხვაგვარადაა ქართულ ენაში, სადაც „მამა“ ნიშნავს „დედას“. ზევრი ბავშვი ორენოვანი ოჯახებიდან (ქართულ-რუსული) ირჩევს თავის გზას ამ სიტყვების ათვისებისათვის. ეს მეთოდი უკვე აპრობირებულია. სხვა საკითხია ბილინგვი-ბავშვის მეტაფორული მეტყველება. მეტაფორული ფრაზების ანალიზის პროცესში ჩვენ გავითვალისწინეთ ტექსტშიღმა კონტექსტუალური სიტუაცია და მივედით დასკვნამდე, რომ ეს არ არის ბავშვის შემთხვევითი ასოციაცია. ეს ღრმა აზრობრივი, განსაზღვრული კანონზომიერებაა, რომელიც გადმოსცემს ბავშვურ აზრებსა და კითხვებს.

Irma Glonti (Batumi)

Peculiarities of Native Language Learning by the Bilingual Children

First Language Acquisition is the most important stage in child's bilingual life. The article is concerned with some peculiarities of this process. The first words learned by all children are usually the names for "mother" and "father".

According to W.O'Grady, "The game is played differently in Georgian...There mama means "father". A lot of children from bilingual Georgian-Russian families chose their own way of acquisition of above-mentioned words. The way became appoved.

Another question in the article is about bilingual child's metaphorical speech. During research we were considering out-of textual situation and we came to conclusion that all those beautiful phrases are not just casual associations but certain regularity with a deep sense expressing child's thoughts and questions.

ПРОБЛЕМА ДЕГРАДАЦИИ ДВОРЯНСТВА ПО ПРОИЗВЕДЕНИЯМ Н. ГОГОЛЯ, И. ЧАВЧАВАДЗЕ И И. ГОНЧАРОВА

Типологической основой сопоставления и выявления общечеловеческих и исторических черт трех произведений выдающихся писателей И. Чавчавадзе, Н. Гоголя и И. Гончарова является жизненное явление. В них развернута убедительная картина катастрофы, разложения и вырождения дворянства. В русской империи XIX века это явление получило сильную социальную окраску и стало настоящим общественным злом. Гоголь, в затем Гончаров и Чавчавадзе обратили на него свое пристальное внимание. Выразительные национальные особенности придали созданным ими образам художественную остроту и яркость, сделали характерными явлениями.

В определенных произведениях писателями ставится диагноз болезни, а затем и прогнозируется конец, и эти качества сделали их значительными произведениями в русской и грузинской литературах.

Одинаковые условия жизни порождают одинаковые картины. Известный грузинский ученый Г. Джибладзе писал: *«Писатель не должен уйти от этих картин, если не хочет изменить истине, действительности. Но, все-таки есть литературное алиение, что является вполне закономерным фактом, и оно не считается подражанием.»* (Джибладзе 1966:759).

Создавая повесть *«Человек ли он?!»*, зачинатель грузинского критического реализма И. Чавчавадзе признавал, что испытывал влияние своих великих предшественников – Н. Гоголя и И. Гончарова. Повесть Чавчавадзе написана в 1863 году. Гоголевские *«Старосветские помещики»* в 1835, а роман Гончарова *«Обломов»* – в 1859. Когда русский читатель знакомился с романом Гончарова, Чавчавадзе жил в Петербурге. Вся передовая Россия зачитывалась романом и говорила о нем. Естественно, что будущий творец повести *«Человек ли он?!»* не мог не обратить внимания на роман. И. Чавчавадзе в *«Обломове»* снова заметил знакомых старосветских помещиков.

Н. Гоголь был одним из самых любимых писателей *«терсковацев»* (тергдалеули).

Грузинский критический реализм возник на своей собственной почве. У него были свои национальные литературные источники. Но в то же время нет сомнения, что на его становление своеобразное воздействие оказал русский критический реализм. Идеино-стилистическая близость *«Старосветских помещиков»* и повести *«Человек ли он?!»* не подлежит сомнению (Варшанидзе, Клмахидзе 1989: 123). В этом отношении интересны многие детали, например, эпиграф Н. Гоголя *«Ревизору»: «На зеркало неча пенять, коли рожа крива»* (Гоголь 1965:527). И. Чавчавадзе также сравнивает свой сатирико-стилистический метод с зеркалом. Обращаясь к читателю, он пишет: *«Пусть эта повесть будет зеркалом, а я, если хочешь, тем, кто указывает. Вглядясь повнимательнее, может быть, заметишь что-нибудь знакомое»* (Чавчавадзе 1987:286).

Сходство образов Луарсаба и Дареджан Таткардидзе, Афанасия Ивановича и Пульхерии Ивановны Товстагубов, а также Ильи Обломова не подлежит сомнению.

Не умея жить по-человечески, Афанасий Иванович и Пульхерия Ивановна «переползали» изо дня в день и владели свое бесцветное существование. У них нет никаких общественных, умственных интересов. По словам писателя, на одно желание Товстагубов не выходило за пределы их богатых домов. Эти люди оставались в омуте, погружаясь в вечный сон. Гоголевским героям казалось, что вся жизнь *«состояла только из сидения на высоком стуле, из ядения сушеных рыбок и зрущи»* (Гоголь 1952:337). Белинский писал о старосветских помещиках, что они *«в продолжение нескольких десятков лет пьют и едят, едят и пьют, а потом, как водится исстари, умирают»* (Белинский 1950:265). О бесполозности и ничемности существования гоголевских героев свидетельствует описание усадьбы старосветских помещиков. *«На стеклах окон звенело страшно множество мух, которых всех покрывал бас, иногда сопровождающий пронзительными визжаниями ос... Двери заводили свой разнозвонный концерт»* (Гоголь 1952:96).

Подобная же картина и в повести Чавчавадзе. В центре внимания стоит не исторический конфликт, а зло помещичье-крепостного уклада. У Луарсаба и Дареджан, как у Товстагубов, нет способности мыслить, их чувства и разум атрофированы.

У обоих пар основные интересы сосредотачиваются вокруг еды. Едва Луарсаб и Дареджан кончали обед и ужин, как тотчас же начинали заботиться о том, чем ублажить утробу завтра. Поужинав с наслаждением, довольный своей судьбой, Луарсаб говорил жене: *«Вот и ужин с Божьей помощью одолеи. Теперь подумаем о завтрашнем дне. Завтра ведь тоже кушать надо, так уж создал человека благословенный Господь! Чего бы нам завтра поесть? И увлеченные суетной далью спорят о том, что лучше: чихиртма или бобашин»* (Чавчавадзе 1951:208). Им, обем парам, неосилен ни физический, ни умственный труд. Хотя в обоих произведениях

супруги считают себя очень занятыми домохозяйками. Образования Луарсаб не получал, а к тем, кто получал, он не имеет ни малейшего почтения. Он говорит: «С той самой поры, как завелась у нас эти дурацкие школы, сручины навек утратили свое благоразумие. И на что стали похожи: ни поесть, ни попить толком уже не умеют, разве это люди?! Грамоту знают? А вот ежель и грамоты не знаю, не человек я, что ли, и шапки нет у меня на голове. Как бы не так. И в теле я, и румянцем Бог не обидел» (Чавчавадзе 1952:143). Обломов хотя и учился в университете, но все же «жизнь у него была сама по себе, а наука сама по себе» (Гончаров 1987:815).

Усадьба супругов Таткардизе соответствует их образу жизни. «Пол в доме кирпичный. Это ещё победы. Беда в том, что кирпичи местами выпали... Надобно воеую тарачить глаза, не то, если угодишь в выбоину, не даст Бог и врачу! Шеню себя свернешь» (Чавчавадзе 1952:413).

После Гоголя критика крепостнического строя России нашла выражение в «Обломове» Гончарова. Реально историческую основу общественного порока писатель обозначил словом «Обломовщина».

Создавая образ Обломова, Гончаров художественно обобщил феодальную отсталость, застой, паразитизм. Обломовцы никогда не задавались вопросом: «Зачем дана жизнь? Они продолжали десятки лет не думать, зевать и коптить небо» (Гончаров 1965:527). Вся Обломовка спала непробудным сном. Вся энергия, весь жизненный опыт обломовцев воплощались в пищу, которую готовили с изысканным воображением. Отдав дань чревоутодию, они думали о завтрашнем дне и молили Бога, чтобы и завтра было так. А описание усадьбы Обломова – яркое свидетельство полного отсутствия чувства человеческого достоинства и духовных качеств младшего барина. Триста Захаров гуляли за него спину, он же не задумывался постигнуть свой дом: «Крыльцо весело над образами, и чтоб попасть на крыльцо ногой, надо было одной рукой ухаотиться за траву, другой за крыльцо и потом шагнуть прямо на крыльцо» (Гончаров 1956:432).

Как видим, описание интерьера у Гончарова и Чавчавадзе многим схожи.

Герои всех этих произведений мечтатели, но их мечта ни на чем не основана. Вместе с тем, они суеверны. Кошка Пульхерин Ивановны одиночала, в этом милая старуха увидела приближение своей смерти и скоро действительно скончалась. А Таткардизе ужасаются, что будто бы в их доме – чары, которые приносят им несчастье. Примечательно, что гоголевские и чавчавадзевские герои не имеют наследников. По мнению Н. Гоголя и И. Чавчавадзе, Товстогубы и Таткардизе должны исчезнуть бесследно, чтобы не размножились подобные им небокоптители. Только у Обломова есть сын, но отцу не было суждено воспитать своего преемника.

Герои произведений – люди добрые. Н. Гоголь своих героев называет «добрыми старичками». У Обломова любящее, «чистое, верное сердце». «Но гнусная привычка получать удовольствия своих желаний не от собственных усилий, а от других, - развила в нем апатическую неподвижность и повергла его в жалкое состояние нравов рабства» (Добролюбов 1987:815).

И. Чавчавадзе присуще органическое чувство комического, но он никогда не смеется по пустякам или бесцельно. При столкновении с проблемами отрицательными, достойными обсуждения, смех его становится поистине уничтожающим. Но все же вслед за своими великими предшественниками И. Чавчавадзе жалеет своих героев, сочувствует им. «Для чего, - писал он о Луарсабе и Дареджам, - они приходили, зачем ушли? неужели они прожили полвека для того, чтобы обрести три аршина земли или четыре сосновых доски?» (Чавчавадзе 1987:286).

В Луарсабе Таткардизе сконцентрированы отрицательные черты, свойственные не только ему, но и всем помещикам-крепостникам вообще. Это можно объяснить не слепым подражанием И. Чавчавадзе, а тем, что феодально-крепостнический институт в помещиках воспитывал одинаковый характер и привычки: безделье, лицемерие и паразитизм, консерватизм и умственную ограниченность. Своими произведениями Чавчавадзе, Гоголь и Гончаров вынесли окончательный приговор крепостничеству и поставили его к позорному столбу, наглядно показали, что крепостничество антинародно, антигуманно, что оно губительно для нации, ибо доводит человека до животного состояния.

При всей сложности у авторов сильно различаются манеры письма: у Гончарова спокойный, неторопливый реализм письма. Гоголевская манера похожа на гончаровскую манеру письма. Та же медлительность, спокойствие и беззаботность. Чавчавадзевская манера и стиль различаются от его предшественников большей выразительностью, яркими красками, авторским вмешательством и критикой. Но, несмотря на различия в плане манеры их основная цель достигнута. Писатели сумели показать деградацию помещичьего строя.

Использованная литература:

1. Белинский 1950: Белинский В. Г. О классиках русской литературы. М.
2. Варшанидзе, Комахидзе 1989: Варшанидзе Н., Комахидзе Р. Продолжая дело русской классики // Вопросы литературы народов СССР. Киев-Одесса.
3. Гоголь 1965: Гоголь Н. В. Сочинения. М.
4. Гоголь 1952: Гоголь Н. В. Ревизор. М.
5. Гончаров 1965: Гончаров И. А. Обломов. М.
6. Добролюбов 1987: Добролюбов Н. А. Собрание сочинений. М.
7. Джибладзе 1966: Джибладзе Г. Н. Илья Чавчавадзе. Тбилиси.
8. Чавчавадзе 1987: Чавчавадзе И. Г. Человек ли он?! Тбилиси.

ირმა შარაძე (ბათუმი)

ახანურთა დეგრადაციის პრობლემა ნ. გოგოლის, ი. გონჩაროვისა და ი. ჭავჭავაძის ნაწარმოებების მიხედვით

რუსული და ქართული ლიტერატურის სამი ცნობილი ნაწარმოების – ნ. გოგოლის “ქველი ყიფის მემამულეები”, ი. გონჩაროვის “ობლომოვი” და ი. ჭავჭავაძის “კაცია აღამიანი?” – შედარების ტიპოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს ცხოვრებისეული სოციალ-საეკონომიკური მოვლენა – აზნაურობის, როგორც კლასის, გახრწნა. ამ მოვლენამ მიიღო ძლიერი სოციალური ელემენტი და ნამდვილ საზოგადოებრივ ჭირად იქცა. სხვადასხვა ეროვნულ ნიადაგზე შექმნილი და სხვადასხვა ტონალურ სფეროში არსებული ხასიათები აელენენ ერთმანეთს მსგავს განზოგადოებულ აზრს. ამდენად განსხვავებული სახეების ამგვარი მსგავსობა განიხილებულია ერთნაირი ცხოვრების პირობებში.

აღნიშნული ავტორების ნაწარმოებთა მსგავსების მიუხედავად მათი წერის მანერა მკვეთრად განსხვავდება: გონჩაროვისათვის დამახასიათებელია თხრობის მშვიდი, აუქარბელი, დაწერილ-ბითი რეალიზმი, რომელიც მხოლოდ თავის ერთობლიობაში გეაქვებინებს საკმაოდ მკვეთრ, რადიკალურ დასკვნებს. გოგოლს თავისი თხრობა ასეთივე მშვიდი, ლირიული ტონით მიჰყავს, ხოლო ი. ჭავჭავაძის წერის მანერა დასაწყისიდანვე სარკასტულ ხასიათს ატარებს.

Irma Sharadze (Batumi)

The Problem of Landlord Class Degradation Shown in the Works by N. Gogol, I. Goncharov and I. Chavchavadze

Lifelike universal phenomenon of landlord class degradation makes a typological ground for comparison of three well-known works of the Russian and Georgian literatures, “Landlords of Old-Fashion” by N. Gogol, “Obломov” by I. Goncharov and “Is he a Human?” by I. Tchavchavadze. This phenomenon acquired a strong social nuance and became a real public evil. The characters created on the different national grounds and existing in the different tonal spheres display the same generalized meaning. Such likeness of so different images is caused with the same living conditions.

In spite of likeness, the mentioned authors have sharply different styles of writing: Goncharov has a calm, deliberate, thorough reality of narration, which only in integrity results enough sharp, radical conclusions. Gogol's narrates in the same calm, lyrical tone. Tchavchavadze has a sarcastic manner of writing. Gogol and Goncharov banter their characters, Tchavchavadze derides, crushes them with his sarcasm.

მეცნიერება როგორც სოციალური სტატუსის უზენაესი ფაქტორი

მეტყველება უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია ადამიანის ცხოვრებაში, რადგან იგი კომუნიკაციური საშუალებაა, შუამავალია ადამიანსა და საზოგადოებას შორის, რომელიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ადამიანთა შორის ურთიერთობებში. მეტყველება გამომდინარეობს ადამიანის თვისებებიდან და ხასიათობიდან, რადგან ადამიანი მეტყველების საშუალებით აგებს მიკროტექსტებს და აღიქვამს მეტყველების სხვადასხვა ნაწარმოებებს; ეს ტექსტები განსხვავდებიან თავისი ენობრივი სტრუქტურის სიროულით, რეალობის სიღრმით, სისუსტითა და მიზანმიმართულობით, სადაც ადამიანი გამოხატავს თავის პირადულ დამოკიდებულებას სამყაროსადმი, ხოლო ყოველი ტექსტის, ფრაზის მიღმა დგას პიროვნება საკუთარი მსოფლმხედველობით.

მსოფლმხედველობა პიროვნებას უკალიბდება ფანჯალოების სისტემის ურთიერთქმედების შედეგად. პიროვნების ფანჯალოების სისტემა ასახავს "სამყაროს სურათს", მისი აქვით, ცხოვრებისეული მიზნებით, ქცევების მოტივაციებით, რომლებიც შემდგომში ჩამოყალიბდება ტექსტების სახით. თუ ადამიანი მეტყველებს, ასახულს ტექსტებში, განვიხილავთ ლინგვისტური ანალიზის საშუალებით, მაშინ შეგვეჩვენება წარმოადგენს პიროვნების მსოფლმხედველობაზე და მის შინაარსზე. (Серж 1986: 151-169). ამასთანავე საკმარისია განვიხილოთ მსოფლმხედველების ფორმები, გამოხატული რეალიკების საშუალებით, სხვადასხვა სიტუაციებში დიალოგის სახით ან რამდენიმე წინადადებით ან თუ იმ დისკუსიის რაკურსში, მაგრამ ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია დროის ხანგრძლივობა, იმის მიხედვით უკვე იმ რამდენიმე ფრაზა ან აზრი იქნება გამოხატული. მაგ:

ხომ არ იტყვიან უარს იმაზე, რომ...

ერთად ხომ არ გავეწყვეთობინა...

ხომ არ იქნებოდა უკეთესი...

ხომ არ გეჩვენებთ, თქვენ, რომ...

ადამიანი წარმოადგენს რეალური ენობრივი პიროვნების მოდელს, სადაც პრაქტიკულად შეუძლებელია მისი სისტემაში განხილვა, რადგან კონკრეტულ პიროვნებაში ძნელია აღმოაჩინო სულიერი პარამიტრი და ერთობა. ერთის მხრით, ადამიანი შესისხლბორცებულია თავის ემოციას და ამევე დროს მას გასული საუკუნის შესაძლებელი წყაროებიდან შევსებული და ჩამოყალიბებული აქვს "სამყაროს სურათი". მისი ცხოვრებისეული აღქმა ყალიბდება სხვადასხვა პირობებისა და გარემოებების ზეგავლენით. ამიტომ სრულიად პარამონიული პიროვნებები რეალურად არ არსებობენ, ისინი მხოლოდ მხატვრული ლიტერატურის გმირები არიან (Austin 1962: 3).

პიროვნების სრულყოფილების ჩამოყალიბების პროცესში მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ენობრივ კომპონენტს, რომელიც ნათლად ასახავს პიროვნების ფსიქოლოგიურ, ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველურ ასპექტს, ასევე ეთნიკურ-ნაციონალურ თვისებებს, სოციალურ დახასიათებას, ისტორიულ-კულტურულ წარმოებას.

თუ განვიხილავთ მეტყველებას, როგორც პიროვნების სოციალურ-ფსიქოლოგიურ დახასიათებას, მაშინ მიაღწევთ დასკვნამდე, რომ ადამიანი საშუალოდ ცხოვრობს 25 ათას დღეს, ხოლო ამ დღეების უმეტესი ნაწილი უკვე მომწყობებული ასაკში საკმაოდ სტანდარტულად გამოიყურება. აქედან გამომდინარე, პიროვნება სრულიად აისახება მეტყველებაში, თავისი ორგანიზებულობით ისტორიულ დროში, რომელიც განიცდის ცვლილებებს იდეალებში, ლექსიკონის შემადგენლობაში, ფასეულობების იერარქიაში, სამყაროს სურათში, მორალურ პრინციპებში და ა.შ.

თუმცა ანალიზის მიუყვართ საერთო დასკვნამდე, რომ ადამიანის პიროვნების ჩამოყალიბებაში, მის მსოფლმხედველობაზე გავლენას ახდენს მეტყველება, რომელიც დაეყრდნობილია თავისებურ ორთოდინგოგენეზისის პრინციპს, რომელიც თავის მხრივ აყალიბებს ადამიანში მეტყველების კულტურას, გამომდინარე ადამიანის "სამყაროს სურათიდან" და აყალიბებს პიროვნების სრულყოფილებას.

მეტყველების ეთიკური ყოველგვარი ნაციონალური კულტურის მნიშვნელოვანი ელემენტია. ენაში, მეტყველების გადმოცემაში, სტრუქტურულ ფორმულებში დამკვიდრებული მეტყველების ელემენტებში ურთიერთობის დროს დაგროვდა საკმაოდ მდიდარი ხალხური გამოცდილება, განუყოფელი თაქისი ადამიანების, ცხოვრების წესით, ყოფის პირობებით, რომელიც ახასიათებს ყველა ერისთვის ხალხს. ეს ფაქტორი უსასრულოდ ფასეულია.

მეტყველების ეთიკური გამომდინარეობის ნაციონალური სპეციფიკიდან და მას აქვს თავისი განუყოფელი საყვარები. იგი წარმოადგენს მნიშვნელოვან წყაროს ნაციონალური ენის მატარებ-

ლისთვის და დინამიკურ მასალას, რომელიც, თავის მხრივ, განსაზღვრავს სასოციალურად განვითარების ფორმებს და მიმართულებებს, მის შესაძლებლობებს და, შესაძლებელია, მიზანსაც კი.

მეტყველების ეტიკეტი გვაძლევს საშუალებას დაეარტეფიკოთ ჩვენი მეტყველება ნაციონალური სისტემიდან გამომდინარე. ამ სისტემის შემადგენელი ელემენტებიდან: ურთიერთობის დამკვიდრებული ფორმულები, მიღებული სასოციალური მიერ მოსაზრებთან კონტაქტის დასამყარებლად, კონტაქტის დამყარება და შეწყვეტა მიღებული ტონალობის საშუალებით. მეტყველების ეტიკეტს განეკუთვნება სპეციფიკური სიტყვები, რომლებიც გამოიყენება დამშვიდობებისას, თხოვნის დროს, მოლოდინებისას, მიმართვის ფორმებში, სხვადასხვა სიტუაციებიდან გამომდინარე, თავაზიანი მიმართვის შემთხვევაში და ა.შ.

სიტყვის ფართო გაგებით მეტყველების ეტიკეტი ხასიათდება, როგორც პრაქტიკულად ნებისმიერი წარმატებული კომუნიკაციის აქტი. ამიტომ მეტყველების ეტიკეტი დაკავშირებულია ე.წ. მეტყველების ურთიერთობის პოსტულატებთან, რომლებიც თავის მხრივ წარმატებულს ხდის ურთიერთთანამშრომლობას კომუნიკაციის წვერებს შორის. ეს პოსტულატები ჩამოყალიბებული იქნა გრანის მიერ 1975 წელს, რომელიც გამომდინარეობენ ყოველგვარი ურთიერთობის საფუძველზე კომუნიკაციის პრინციპით. მეტყველების ურთიერთობათა პოსტულატებს განეკუთვნებიან: ხარისხის პოსტულატები (არ უნდა ითქვას უსაფუძვლო ფრაზა), რაოდენობის (ნათქვამი, არც გრძელი და არც მოკლე არ უნდა იყოს), ურთიერთობის (ნათქვამი უნდა იყოს რეკვენანტური, განეკუთვნებილი პარისაფის) და საშუალებით (ნათქვამი უნდა იყოს ნათელი, მკაფიო და არ შეიცავდეს მისმართისათვის გაუგებარ სიტყვებსა და ნათქვამებს). ამ პოსტულატებიდან ერთი ან რამდენიმე პოსტულატის დარღვევა, თავისთავად იწვევს წარუმატებელ კომუნიკაციას. სხვა მნიშვნელოვანი მოთხოვნებია - თავაზიანობის პოსტულატები (ყოველგვარი ნათქვამი უნდა იყოს თავაზიანი, ტაქტიკური და ა.შ.) (Grice 1975: 7)

მეტყველების კომუნიკაციური აქტი განიხილება პრაგმატული თვალსაზრისით, სადაც ესა თუ ის მიზანი კომუნიკაციის საშუალებითაა მიღწეული. გამოთქმაში იზოლირებულად კი არ განიხილება, არამედ ამ მიზნის კონტექსტში. მაგალითად, კითხვა: *თქვენ საათი არა გაქვთ?* გულისხმობს თხოვნას უპასუხოთ რომელი საათია. ამიტომ პასუხი *„იოაზ“* იქნება კონტრასტის იგნორირება, რითაც ირღვევა მეტყველების ეტიკეტის მოთხოვნილებები. ასევე კითხვა: *აქ რა ხდება?* - შეიძლება განიხილოს, როგორც სიტუაციის აგრესიულად აღქმა და დაარღვიოს ეტიკეტი.

მეტყველების ეტიკეტის სპეციფიკა მდგომარეობს ყოველდღიური ენის პრაქტიკაში და ენის ნორმაში. მეტყველების ეტიკეტის ელემენტები გამოყენებულია ნებისმიერი ენის მატარებლის პრაქტიკაში, იმისთვისაც კი, ვინც სურდად ფლობს ამ ნორმებს, ადვილად შეუძლია ამოიცნოს ეს ფორმულები მოსაუბრის ლაპარაკში სიტუაციიდან გამომდინარე. მეტყველების ეტიკეტის ელემენტების ათვისება ხდება იმდენად სრულად და ადაპტირება ხდება იმდენად სწრაფად, რომ იგი აღიქმება, როგორც უკვე ჩვეულებრივი, ყოველდღიური და ბუნებრივი მოვლენა.

ამგვარად, მეტყველების ეტიკეტის მოთხოვნილება წარმოქმნის თავისებურ იერარქიას, რომელიც, თავის მხრივ, თავს იჩენს ამა თუ იმ ენობრივ პრაქტიკაში, როგორც აქტიური, ასევე პასიური ფორმით. ეს მოთხოვნილებები გამომდინარეობს ჩვეულების კულტურის განსაზღვრული დონიდან, რომელიც მეტანაკლებად მაღალია.

საერთოდ, მეტყველების ნორმების დაფუძნება ხდება მისი განვითარების სხვადასხვა სტადიზე წესების ახალი და ძველი გამოცდილებების საფუძველზე, რომელიც განპირობებულია საერთო და განამახსუტებელი სოციალურ-ენური გარემო პირობების შედეგად. თუ დავევრდებით საერთო ნორმების ასპექტებს, ჩამოვაყალიბებთ მეტყველებისათვის აუცილებელ რამდენიმე წესს, რომელიც საჭიროა ენობრივი კომუნიკაციის დროს (Сержан 1986: 151-169).

კომუნიკაციური კონსენსუსი, რომელიც ითვალისწინებს პიროვნების გამოვლინებას საზოგადოებაში, ახლო და სხვა ადამიანთა შორის ურთიერთობაში.

1. სოციალური პოზიციის დაკავება საკუთარი აზრებისა და ურთიერთთანამშრომლობის კომპეტენტურობა და ეტიკეტის დაცვა პიროვნების მიერ.

2. „მე“-ს უარყოფა, როგორც სამყაროს ცენტრის და სოლიდარულობის გამოხატვა, ადამიანის უფლებების შეთავსება პირადულთან.

3. თანამოსაუბრის სოციალური როლის მინიჭება, როგორც ცენტრის და მის მიერ კონკრეტული ენის გამოყენების საშუალება.

4. მეტყველების ეთიკიდან გამომდინარე საუბრის მოტივაცია და მიზნის განხორციელება, საერთოდ და კონკრეტულიდან გამომდინარე. მაგალითად: *ინგლისში მიღებულია ამინდის თემატიკა, მაგრამ მიუყვებალია პირადულ თემაზე ან პირობებზე საუბარი ნაკლებად ნაკნო წრეებში.*

5. მოსაუბრის მეტყველება უნდა გამომდინარეობდეს საერთო ლოგიკიდან, როდესაც დასკვნები არ ეწინააღმდეგებიან დებულებებს და შედეგები მიღებულ უნდა იქნას მიზეზებიდან გამომდინარე, ამ შემთხვევაში პირდაპირი შედეგია თანმიმდევრული სისტემის ლოგიკურ მეტყველებაში.

6. მოსაუბრეს უნდა ახსოვდეს და ითვალისწინებდეს თანამოსაუბრის აზრობრივ აღქმას და უზრუნველყოს კონცენტრაციის შესაძლებლობა, სამეტყველო ტექსტის თანამოსაუბრისათვის გადაცემის დროს დროის ხანგრძლივობაში შეიძლება უკუშედეგი მოგვეცეს, რადგან რაოდენ ლაკონური და შინაარსიანია საუბარი, მეტად აქვს დადებითობის ალბათობა და საუბრის მიზნის მიღწევაც უფრო ადვილია.

7. თანამოსაუბრემ, საუბრის დროს უნდა გამოიყენოს ენის სტილისტური ტონალობა, ორიენტირება მოახდინოს არა მხოლოდ თანამოსაუბრეზე, არამედ მოდიანად ურთიერთობის სიტუაციაზე.

8. ძალზე მნიშვნელოვანია კომუნიკაციური ურთიერთობების დროს ადამიანის გარეგნული მხარე, რომელიც თავისთავად ახასიათებს მის შინაგან მდგომარეობას. მოსაუბრის მიერ ამ შემთხვევაში გამოყენებული უნდა იქნას არაფერბალური კომუნიკაციური საშუალებები.

ზემოთ აღნიშნულზე დაყრდნობით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მეტყველების ეტიკეტის მოთხოვნილებები, გამოყენებითი საუბრეების მანძილზე, მეტყველების ფორმებში ატარებს პიროვნულ, შემადგომ კი ეროვნულ-კულტურულ ხასიათს. ადამიანის მეტყველების ნორმები, უპირველეს ყოვლისა, გამომდინარეობს იმ მოთხოვნილებებიდან, რომლებიც წარმოადგენილია ენობრივი კულტურის გამოცდილებიდან, რომელიც შექმნილია ქვეყნის, ერის, გარემოს მიერ და დადგენილი სიტყვის ერთეულის ნიმუშზე, სატყვის ოსტატების მიერ შექმნილი. ურთიერთობის დროს ჩვენ საკუთარ თავს ვაყალიბებთ როგორც პირიენებას და ყოველთვის ვიმყოფებით მეტყველების ეტიკეტის სხვადასხვაგვარი პირობებით გამოწვეულ წარსოვებში. არსებითად მეტყველება განიხილება, როგორც ადამიანის შემადგენელი და განმარსხვავებელი ნაწილი, მისი სიცოცხლური პირობებიდან გამომდინარე და მოქმედი ამ სოციალურში.

ლიტერატურა:

1. Austin 1962: Austin, J.L. How to do Things with words. Harvard university Press.
2. Grice 1975: Grice, H.P. Studies in the way of words, Harvard University Press.
3. Searle 1969: Searle, J. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language.
4. Серб. 1986: Серб. ДЖ. Р. Что такое речевой акт. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. М.

Ia Beradze (Batumi)

Speech as Most Important Factor of Social Status

The development of society is conditioned by of speech, which is the most important factor of someone's life. Because it is facilities of communication between a person and the society. There is the social and the person's apprehension. Each of them apprehend the fact or text and express in speech, but we should not forget that verbal and nonverbal texts are sometimes non percept. . We should foresee that intellectuality, social level, with his mentality how large is his thesaurus about common things and so on.

So, all the aspects mentioned above lead as to necessity of linguocultural analysis of speech.

იშვარაძის როზორს სამეცნიერო სტრატეგია

თანამედროვე ლინგვისტური აზროვნება უკავშირდება ლ. ვიტგენშტაინის ფილოსოფიას (თარგმანი ლექსიკონი 2001: 12), რომლის თანახმად სოციალური სივრცე შედგება მრავალი, ერთმანეთს დაამოყრდნობელი ენობრივი თანამედროვე თამაშისაგან (თარგმანი ლექსიკონი 2001: 89) და ამდენად, ენობრივია მთლიანად ადამიანთა ცხოვრება-მოდელწეობა სამყაროში. დღის განმავლობაში ადამიანი შედის სამეტყველო ურთიერთობაში სხვადასხვა სიტუაციაში, სხვადასხვა მიზნით გარშემო მყოფ ადამიანებთან: დედ-მამასთან, დასთან, ძმასთან, მეზობელთან, გამყიდველთან, მასწავლებელთან, ექიმთან, პოლიციულთან, უცნობთან, ნაცნობთან, უმცროსთან, უფროსთან სამეტყველო კონტაქტის დროს ადამიანს უხდება სხვადასხვა სოციალური როლის შესრულება სამსახურში, ავტობუსში, მაღაზიაში, მშობელთა კრებაზე, პოლიკლინიკაში, სტადიონზე, რესტორანში და ა.შ. და ყველა ეს როლი ენობრივია. ენობრივი თამაში (ქვევა) როლის გარდა გულისხმობს დისკურსს, „ცხოვრებაში ნაძირულ მტკიცებებს“, რომელიც შედგება საკუთრივ ვერბალური ნაწილის, სამეტყველო სიტუაციისა და პარალინგვისტური საშუალებებისაგან (ექსტი-მიმიკა, გამობეჭვა, პოზა, სიერციხის გამოყენება).

სამეტყველო ქვევა ურთიერთობის ძირითადი ერთეულია. იგი წარმოადგენს დასრულებულ მთლიანობას, რომელსაც მოეყოლება სტრუქტურა და ფორმა.

მაგალითად, მაღაზიაში ჩვენ ავიღეთ საყიდლები და მიუახლოვდით მოღვაწეს. იმართება ტიპური დიალოგი – ენობრივი თამაში.

მყიდველი: ერთი პური, შაქარი, ყავა;

მოღვაწე: ასახელებს თანხას;

მყიდველი: გამაღლოთ.

შესაძლებელია ვარიაციები:

მოღვაწე: გისმენთ?

მყიდველი: ერთი პური, შაქარი, ყავა;

მოღვაწე: პური თიორი?

მყიდველი: არა, რუსი.

მოღვაწე: ასახელებს თანხას.

მყიდველი: არაფერს ამბობს.

სამეტყველო ქვევა ბევრად განსაზღვრავს ჩვენს გუნება-განწყობილებას. ადამიანის პირიდან ამოყრქეული რაციონალურ ლოგოს თან ახლავს ემოციური შეფასება. ურთიერთობის დროს ჩვენ რაღაცას ვხედავით ან ვერ ვხედავით, ვგრძნობთ ჩვენდამი მოსაზრების დამოკიდებულებას (სიყვარული, სიმათია, პატივისცემა, გულგრილობა, დაკინება, ავება, ზიზღი. სამეტყველო კონტაქტი გეტოვებს შთაბეჭდილებას, სასიამოვნოს თუ არასასიამოვნოს). სამეტყველო ქვევის მთავარი მახასიათებელია და ინსტრუქციონა ან-მეტყველება. მოსაზრების მხრიდან ჩვენს მიმართ გამოვლენილი რაციონალური და ემოციური რეაქცია ბევრად არის განპირობებული ჩვენს მიერ ენა-მეტყველების გამოყენებით. მოსაზრებ რეაგირებს ჩვენს სამეტყველო ქვევაზე: არც ისე იშვიათია შემთხვევები, როდესაც მოსაზრებ ჩვენს სიტყვებზე რეაგირებს არადაეკატურად. ეს ხდება იმიტომ, რომ ჩვენი მოტივები, სასრისებო დარჩა მათთვის გაუგებარი ნაწილობრივ თუ სრულიად და იმიტომ არა-სწორად ამოკითხული. სოციალური წარმატება ადამიანისთვის სხვა ფაქტორებთან ერთად განპირობებულია ენობრივ თამაშში განსაზღვრული როლის შესრულებით. ამისათვის კი აუცილებელია მოქმედება კუთხნილი როლის შესრულებით გააგებინოს მსმენელს ისე, რომ მიაღწიოს დასახულ მიზანს. არ არის შემთხვევითი ის ფაქტი, რომ ფილოლოგიის დარგებს შორის ერთ-ერთი პირველი ძველმა ბერძენებმა დააჩუქვეს რიტორიკა. არისტოტელეს რიტორიკა დარწმუნების ხელოვნებაა (არისტოტელე, 1981: 33). არისტოტელე გამოყოფს რიტორიკულ სიტყვის სამ ელემენტს: ორატორს, ლაპარაკის საგანს და მსმენელს და შენიშნავს, რომ სწორედ ეს უკანასკნელი, ე.ი. მსმენელი არის სიტყვის საბოლოო მიზანი (არისტოტელე, 1981: 43). იმიტომ რიტორიკული მტკიცებულების ტიპებს ბერძენი ფილოსოფოსი ადგენს მსმენელისა და არა მთქმელის მიხედვით, არისტოტელე გამოყოფს მსმენელთა სამ ტიპს: 1) უბრალო მაყურებელს; 2) მოსამართლეს; 3) სახელმწიფო მოღვაწეს, პოლიტიკოსს, და შესაბამისად განარჩევს სამგვარ მტკიცებულებას: 1) ეპიდექტურს, რომლის დანიშნულებაცაა „შექება და გმობა“, 2) სახამართლოს, რომელიც ბრალს დებს ან ამართლებს, 3) „მოსათათბირებლის“ პოლიტიკურს, რომლის დანიშნულებაცაა ამა თუ იმ გადაწყვეტილების მიღება-

არმოდება სასელმწიფოს სასარგებლოდ „მოქმედისა“, და „მსმენელის“ მიმართებას არსებობდა განიხილავს სტატეგიად: სამეტყველო ურთიერთობის დროს მოქმედი მხოლოდ დაპარაკობს, მსმენელი მხოლოდ ისმენს, როდესაც მონაცვლეობის გარეშე. თანამედროვე რიტორიკა ორიენტირებულია დიდილგზე. სამეტყველო ურთიერთობა არ დაიყვანება მხოლოდ კომუნიკაციამდე – ინფორმაციის გადაცემამდე. იგი საჭიროებს პერცეფციას (შეგრძობას) და ინტერაქციის ურთიერთობის დროს კომუნიკაციის ახორციელებენ საერთო საქმიანობას: რიტორიკობით გამოდინა და რეციპენტის როლშია. აკვირდებიან ერთმანეთს, ცდილობენ ამოიკითხონ ერთმანეთი. ამასში კომუნიკანტი ხელს უწყობს ერთმანეთს სოციალური ფსიქოლოგიის თანახმად, თითოეულმა მოახდინოს საკუთარი თავის ინტერვიუკაცია ანუ გათვითება პარტნიორთან და ან გზით უკეთ გააცნობიეროს პარტნიორიკა და თავი. მსმენელი არა მხოლოდ უსმენს მოქმედს, ე.ი. პასიურად აღიქვამს ნათქვამს, არამედ შინაგანი მეტყველებით საშუალებით ამაყრებს აქტიურ კონტაქტს პარტნიორთან, ზოგჯერ იმდენად აქტიურს, რომ შინაგანი მეტყველებით გამო მსმენელს აღარ ესმის მოქმედის. მსმენელი გატაცებულია შინაგანი მეტყველებით. როცა ჩვენ გადაჭრით არ ვეთანხმებით ვინმეს მისი ნათქვამის სიმართლეს, ჩვენ ეუსმენთ, მაგრამ აღარ გვესმის არგუმენტები. ეს ხდება იმიტომ, რომ ჩვენს თავს ვაღწევთ მოქმედის სიტყვის სუბაქტუალურად. სიტყვების საშუალებით ინდივიდი მართავს ადამიანების ქცევას. საინტერესოა ამასთან დაკავშირებით ჩარლზ მორისის აზრი: „თანამედროვე ინდივიდი იმყოფება მასზე მიმართულ ნიშანთა გამუდმებული დაშენის პირობებში, რის შედეგადაც სხვა ადამიანები ცდილობენ მიაღწიონ თავიანთ მიზნებს---- მას ნათქვამებს, რისი უნდა სწავლეს, რა უნდა ნიშნის ან დაგეგმოს, რა უნდა გააკეთოს ან არ გააკეთოს და ა.შ (თარგმანის ლექსიკონი 2001: 51) იმისათვის, რომ ნიშანთა გამოყენებაში ვიყოთ წარმატებული. მეტყველება უნდა მივსადავოთ სიტუაციას და ამით დასკურსი გაუხადოთ პარაზოლი. თუ ძველ საბურთალოსში რიტორიკა ლოგიკის ნაწილია, მორისთან იგი გათვითებულია პრაგმატიკასთან. პრაგმატიკა, როგორც ცნობილია, განიხილავს ნიშანს სუბიექტთან მიმართებაში ანუ მას აინტერესებს ნიშანთა გამოყენების სუბიექტური ასპექტი. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ნიშანთა გამოყენება, რომელიც საფუძვლად უდევს სამეტყველო ურთიერთობას, საჭიროებს თანამშრომლობას. არსებობდა „რიტორიკაში“ მსმენელის ინტერესებიდან გამომდინარე მინიშნა ევუქტის მეტყველების წესები:

1. ილაპარაკე ის, რაც მნიშვნელოვანია,
2. ილაპარაკე სიმართლედ,
3. ილაპარაკე გასაგებად.

მისი გათვალისწინებით მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში ამერიკელმა პუგო გრაისმა ჩამოაყალიბა საკომუნიკაციო თანამშრომლობის პოსტულატები:

1. რაოდენობის პოსტულატი: ნუ ილაპარაკებ საჭიროზე მეტს ან საჭიროზე ნაკლებს;
2. ხარისხის პოსტულატი: ილაპარაკე სიმართლედ;
3. მიმართულების პოსტულატი: ნუ გადაუსვებ თემას;
4. ხერხის პოსტულატი იყავი გასაგები.

იმისათვის, რომ დაადგინო ინფორმაციის საჭირო რაოდენობა, უნდა მოუსმინო მოსაუბრეს ანუ საჭიროა უკუკავშირი მოსაუბრესა და ადრესატს შორის. საკუთარ ცოდნაზე დაყრდნობით მოქმედი ადგენს მოსაუბრეს ცოდნის ფარგლებს, რადგან მსმენელი უგებს იმდენად, რამდენადაც მათი ცოდნა ემთხვევა ერთიმეორეს. ურთიერთობა საჭიროებს საერთო ინფორმაციულ მარაგს. ახლად გაცნობილი ადამიანების საუბარი იწყება იმით, რომ თანამოსაუბრეები ეძებენ საერთო ნაცნობებს, გმირებს, სიმპათიებს, გეოგრაფიული ადგილებს, მისაღებსა და მიუღებელს, – ერთი სიტყვით, საერთოს, რომელიც წარმოადგენს ურთიერთობის ინფორმაციულ საბირკველს. ამასთან ერთად, რაც უფრო განწყობილი არიან კომუნიკანტები ერთმანეთის მიმართ, ისინი მეტ უკეთესად თანამშრომლობენ. ამიტომ ამერიკელმა ლინგვისტებმა პ. გრაისმა, ჯ. ლინმა, ე. პოფმანმა, რ. ლაკოფმა, პ. ბრაუნმა, ს. ლევიანსონმა ფურადლება მიაქციეს სამეტყველო ურთიერთობის ეტიკურ მხარეს.

მსმენელზე სუბაქტუალური მოსახდენად მოქმედებს უნდა დაიცვას თავისიანობის შემდეგი პრინციპები:

- 1) ტაქტი – არ უნდა შეიკრას მოსაუბრის პირად სფეროში,
- 2) დიდხულოვნება – არ უნდა გაუზრუნოს სხვას საქმე,
- 3) მოწონება – არ უნდა აძავოს სხვა,
- 4) თავმდაბლობა – აცილოს ქება,
- 5) სიმართა – გამოიჩინოს კეთილგანწყობა

გერმანიელი ფილოსოფიოს არტურ შოპენჰაუერი (1788-1860) ურთიერთობაში მყოფი ადამიანების ქცევა შეადარა მანქანულარების ჩვევას ზამთარში: ცხოველებს სცევთ, ამიტომ ისინი ცდილობენ რაც შეიძლება ახლოს მიეკრან ერთმანეთს, მაგრამ მათ ეკლები ხელს უშლით, ამიტომ ცხოველები იძულებული არიან დაიცვან მანძილი. მათ მსგავსად, ადამიანს, ერთი მხრივ, სურს ურთიერთობა,

ემოციური კონტაქტი სხვასთან, მაგრამ, მეორეს მხრივ, მან არ უნდა დაკარგოს თავისი ინდივიდუალობა, ამიტომ გააუბრის მეტრისმეტე სიასლოვეს. ინდივიდში მოქმედების ორი საპირისპირო ტენდენციაა: ურთიერთობის სურვილი და მუხს შენარუნების სურვილი. ეს ორი ტენდენცია განსაზღვრავს საკომუნიკაციო სტრატეგიას:

I. დაახლოების სტრატეგია;

II. დაშორების სტრატეგია;

III. უარის თქმა არნეანსუ: კომუნიკანტი სტრატეგიის არნეის უფლებას ანიჭებს მოსაუბრეს.

სხვადასხვა შემთხვევაში აღმაიანი არნეის რომელიმე სტრატეგიას. სამეტყველო ურთიერთობის სამი ეთიკური წესი:

1. იეაუ კეთილგანწყობილი – დაახლოების სტრატეგია;

2. ნუ მოახვეუ შენს თავს სხვას – დაშორების სტრატეგია;

3. მოუძინე სხვას – უარი თქვი სტრატეგიის არნევაზე.

მეორე პრინციპთან დაკავშირებულია ერთი კანონსომიერება: რაც უფრო კატეგორიულად აკალირებს მოქმედი თავის შეხედულებას, მით უფრო ნაკლებადაა განწყობილი მსმენელი დაეთანხმის მას, რადაც კატეგორიულობა აღიქმება როგორც სხვისი ნების მოხვეუა. მსოფლიოს სხვადასხვა კულტურაში კატეგორიულობა მეტყველების დროს დაიშვება სხვადასხვა ოდენობით. მაგალითად, ის კატეგორიულობა, რიმელიც მიღებულია ქართულ ურთიერთობაში, დაუშვებელია იაპონელებსა და ინგლისელებში. აღნიშნულ კულტურებში შემუშავებულია მეტყველების საგანგებო ფორმები:

სომ არ გუნეებთათ თქვენ, რომ...

სომ არ ინებეთ...

სომ არ იტყუადით უარს იმაზე, რომ...

ერთად სომ არ წახეუდითკეთ...

ერთად სომ არ გაგეუკეთებინა...

სომ არ იქნებოდა უკეთესი...

„ინგლისელმა კარგად იცის, რომ რაღაც დააუწყდა, მაგრამ აუცილებლად იტყვის: ეშიშობ, რომ დამაიწყდათ, თუ ინგლისელს ეტყვიან, თქვენს შეუდღეს სთხოვეთ ტელეფონთანო, შეუხედავად იმისა, რომ სამსახურში გააცილია თგი, აუცილებლად იტყვის: „ეშიშობ, წავიდაო“ (Лукин 1999: 25)

ლიტერატურა:

1. არისტოტელე. 1981: არისტოტელე. რიტორიკა, თბილისი.
2. ლებანიძე 1988: ლებანიძე გ. ანთროპოცენტრიზმი და კომუნიკაციური ლინგვისტიკა, თბილისი.
3. თარგმანის ლექსიკონი. 2001: თარგმანის ლექსიკონი. თბილისი.
4. Маслова 2001: Маслова В.А. Лингвокультурология. М.
5. Валгина 2004: Валгина Ш.С. Теория текста. М.
6. Валгина 2003: Валгина Н.С. Теория текста. М.
7. Виноградов 1990: Виноградов В. С. Лингвистические аспекты перевода. М.
8. Лукин 1999: Лукин В.А. Художественный текст - основы лингвистической теории и элементы анализа. М.

Leyla Gogitidze (Batumi)

Imperative as the Speech Strategy

The given paper deals with imperatives as the speech strategy. During the day person communicates with persons with the different purpose and different reason so he or she plays the different roles and this roles itself is linguistic. The present work will contribute modestly in the exposition of this problem.

АГРАММАТИЗМЫ В СОВРЕМЕННОМ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Медиа-текст сегодня представляет собой сложный объект, специфика функционирования которого определяется и состоянием речевой практики в конкретный период, и отношениями, возникающими между разными структурами в системе средств массовой коммуникации, и общественно политической ситуацией.

Под воздействием процессов, происходящих в современном обществе на рубеже веков и оказывающих влияние на все стороны жизни, качественно меняется и ситуация в средствах массовой информации (СМИ). Преодоление стандартов прессы времен тоталитаризма, деидеологизация и деофициализация содержания, снятие табу с ряда тем, прежде не подлежавших обсуждению в печати, расширение источников получения информации журналисты связывают с важным для себя обретением - со свободой слова. Субъект-создатель медиа-текста предстает перед читателем как личность, самостоятельно осмысливающая и оценивающая реальную ситуацию, демонстрирующая свою мировоззренческую позицию и индивидуальность языковой раскрепощенностью, стремлением отойти от клише газетно-публицистического стиля.

Медиа-текст представляет собой полифункциональное образование, основными функциями которого являются функция информирования, идеологическая функция и воздействующая функция, которая проявляется в волеизъявлении адресата в продукцию СМИ в процессе выработки отношения к происходящему. Все это не только определяет важнейшее место журналистики в системе форм человеческой деятельности, но и специфицирует инвентарь языковых средств и их организацию в текстах СМИ.

Рассмотрение медиа-текста в системе культуры и осмысление его в качестве источника получения информации о духовных импульсах и материальной сфере человеческой деятельности, о принципах развития общества представляется новым и находится в русле современной научной мысли, признающей важную роль гуманитарных исследований в парадигме научного знания. Медиа-текст представляет собой гибкую коммуникативную единицу, обладающую большим идеологическим и воздействующим потенциалом. Яркая специфика этих уникальных по своему разнообразию и богатству используемых средств текстов бесспорна, тем не менее медиа-тексты представляют собой одну из типологических разновидностей текстов массовой коммуникации и характеризуются полным набором универсальных текстовых категорий.

В быстром и сложном процессе развития современного русского языка закономерно и естественно возникают колебания, а также болезненные, отрицательные явления в приемах его употребления, в способах словообразования, в синтагматике и парадигматике. Причин такого рода отклонений от чистоты и правильности речи очень много: и неполное усвоение норм литературного выражения, и недостаточно бережное отношение к языковой традиции, и неумение, и нежелание разобратся в смысловых качествах разных слов, и влияние «дурной моды», разных жаргонов, и желание шегольнуть словом или фразой, которые кажутся острыми и выразительными, и многое другое, что свидетельствует о слабой культуре речи, о неразвитости «чутья языка».

Эти нарушения чистоты и правильности литературной речи обычно расцениваются как «порча» языка и вызывают у ревнителей чистоты родного языка огорчение и справедливое возмущение, побуждают их к активной борьбе с отклонениями от литературных норм, от правильного употребления такого богатого, живописного и могучего языка, как русский классический язык. Как справедливо замечает С.И.Сметанина: «Сейчас заметно меняются критерии оценки правильности качества речи: структурная правильность отступает (вероятно, временно) на второй план, освобождая место признакам функциональным. Думаю, что «функционализация» речи - проявление здоровых жизненных сил» (Сметанина 2002: 42). С этой точки зрения актуальным становится оценка медиа-текста с позиции не только языковых норм, но и стилевых (или стилистических) и коммуникативных. Именно они в большой степени размывают рамки стиля и отражают те инновации, которые ориентированы в медиа-тексте на преодоление норм тоталитарной прессы, и связаны с тенденцией к авторизации дискурса материалов прессы. Ориентация на оценку текста с позиции стилевой и коммуникативной норм, вероятно, и есть то необходимое, что способно сегодня («выправить») газетно-публицистический текст в ситуации дестабилизации его речевого облика, ослабления внимания к этическим, эстетическим и языковым нормам. Однако овладение навыками классификации погрешностей и способами их устранения всего лишь этап, хотя и весьма важный. Мастерство редактора в процессе подготовки текста к публикации проявляется и в умении оценить преднамеренность/непреднамеренность отступления от нормы. Преднамеренные отступления от нормы касаются повышения изобразительной и выразительной стороны

высказывания. Они различаются сферой и целями использования. В художественной литературе преодоление граничного допустимого оправдано, если это связано с выполнением эстетической задачи.

Любопытный пример: Б.Пастернак в письме к М.Цветаевой по поводу появившегося в журнале главы «Морской мятеж» из его нового произведения и отрицательных отзывов на нее, в том числе и по поводу того, как она написана, замечает: «Не все понимаем, что слова «За обедом к котлу не садилась и кушали молча хлеб да воду...» - не случайная описка, а сказано так умышленно. Именно это кушать - солдатское, то есть вернее казарменное выражение, а не всякие там хлебать или шамать или прочие глаголы, употребительные на воле и дома» (Пастернак 1997:81). Принципы редактирования художественного текста шире, чем механическое приведение его в соответствии с нормами языка. Оценка возможностей сохранения в тексте нарушающего норму речевого факта основывается на знании поэтики, эстетики и опирается на достаточно высокий культурный уровень пишущего. Язык в художественном произведении главный элемент его формы. Догматическое отношение к нему не допустимо. В процессе подготовки текста к изданию необходимо научиться «чувствовать грань, где практическая стилистика литературного языка должна уступить место стилистике художественного текста».

Тексты СМИ, ориентирующиеся на использование приемов художественной речи, требуют коррекцию содержания с позиций, близких приемам редактирования произведений литературы. Особенно если это касается возможности использования средств, стоящих за пределами литературной нормы. На фоне книжной лексики появление противоположно окрашенной разговорной своеобразно тонирует изложение и участвует в организации оценочной стороны высказывания.

Непреднамеренные отступления от нормы снижают эффективность общения. Обычно они делятся на оговорки (в устной речи), опечатки (в письменной речи) и ошибки. Оговорки (а речь о них можно вести, только если человек владеет литературным языком) возникают под воздействием комплекса факторов - лингвистических и экстралингвистических. В первом случае причиной оговорки может быть смежность или сходство языковых единиц: *выстрел пронзил сердце* (метонимическая смежность: *выстрел-пуля*); *необходимо предоставить губернатору наши требования* (звуковое сходство, паронимия: *представить - предоставить*). К оговоркам, как отмечают исследователи, могут привести: «неожиданный прорыв подсознательного в сферы речевой объективации (так называемые «фрейдовы оговорки»); определенное психофизическое состояние субъекта (усталость, волнение), влияние на речь массового устуса или речевых особенностей контрагента по дискурсу» (Костомаров 1999:48).

Не претендую на исчерпывающую полноту, можно распределить трудности и неправомерности, широко распространенные в современной русской речи, по нескольким группам или категориям.

Во-первых. Самая сложная и разнообразная по составу — это группа небрежностей и «неправильностей» в речи, вызванная недостаточным знанием стилистических своеобразий или смысловых оттенков разных выражений и конструкций, а также правил сочетания слов. Это — результат неполного овладения или, во всяком случае, еще очень неточного, нетвердого владения системой современного русского литературного языка, его словарем и синтаксисом, его стилистическими средствами. Тут, прежде всего, выделяются случаи нарушения или неоправданного разрушения старых устойчивых словосочетаний и неудачного образования новых. Например, в разговорной речи: *«судить по больничному листку», «кубить помещение в доме», «пережиивать за сестру», «дать характеристику на кого-нибудь», «утраить вопрос», «львиная часть»* (вместо: *львиная доля*), *«играть значение»* (вместо: *играть роль или иметь значение*); *«одержать успехи»* (вместо: *добиться успехов или одержать победу*); *«носить значение»* (вместо: *носить характер, иметь значение*); *«разделить на две неравные половины»; «тратить нервы»* (вместо: *портить нервы*), *«играть главную скрипку»* (вместо: *первую скрипку*); *«заварился сыр-бор»* (вместо: *загорелся сыр-бор*); *«криминальное преступление»; «мемориальный памятник» и тому подобное.*

Такого рода примеров скрещивания, контаминации (как говорят языковеды) разных выражений, имеющих близкое или сходное значение, неоправданных стилистических и словесных сближений, смешений и так далее, больше всего встречается в небрежной речи. Сюда же примыкают и такие неправильности словоупотребления, как например, *взад-назад* вместо: *взад и вперед*, *дожидать* вместо *дожидаться* (но сравните — *ожидать*); *подружить* вместо: *подружиться* (и сравните — *дружить с кем-нибудь*) и другие подобные.

Во-вторых. К границам разговорно-литературной речи приблизились и иногда беспорядочно врываются в сферу литературного выражения слова и обороты областного или грубого просторечия: *ложить* (вместо *класть*), *обратно* вместо *опять* («обратно дождь пошел»), *крайний* (вместо *последний*), *взоди* (вместо *сзади*), *заместо* (там, где нужно: вместо) и так далее.

Естественно, что широкий поток этого просторечия несет в разговорную речь слова и выражения, характеризующиеся разной яркостью областной окраски и разной степенью близости к литературному языку. Разобраться во всем этом должен помочь словарь «Правильность и чистота русской речи», подготовленный Институтом русского языка Академии наук и посвященный трудностям и неправильностям современного словоупотребления. Ведь с просторечием связаны специфические выражения и обороты речи вульгарного или

фамильярного характера. Например, *дать по мозге, устройте пару билетиков; по-страшному, по-тихому* (вместо: страшно, тихо); *тапнуть речку: всю дорожку* — в значении: «все время» и многие другие.

Эти явления в разных стилях и разновидностях современной разговорной речи выступают настолько ощутимо, что они больше всего вызывают протест со стороны отстаивающих чистоту и правильность русского литературного языка и чаще всего обсуждаются в нашей печати.

В-третьих. Еще одно явление в жизни современного русского языка, особенно в разговорной речи, вызывающее у многих тревогу и беспокойство, — это широкое и усиленное употребление своеобразных вульгарных, а иногда и подчеркнуто-манерных жаргонизмов. От них веет и специфическим духом пошлого мешанства и налетом буржуазной безвкусицы. Таковы выражения: «оторвать» в смысле: *достать, приобрести* («оторвать туфли с модными каблучками»); «что надо», «сила» — в смысле: *замечательный*: «звякнуть» (по телефону); «законно — законный» для обозначения положительной оценки; «газует» (бегит); «категорический привет» и даже: «приветствую вас категорически» (вместо «здравствуйте»); «дикое» (в значении — очень: дико интересно); «хата» (в смысле квартира) и тому подобие.

В этой очень пестрой, но всегда мутной струе вульгарной и фамильярной бытовой речи можно — при более внимательном рассмотрении и изучении — разграничить несколько жаргонных слоев или пластов и даже несколько социально-речевых жаргонных стилей вульгарного и фамильярного характера.

В-четвертых. Не менее тяжелым препятствием для свободного развития выразительных стилей современного русского языка является чрезмерное разрастание у нас употребления шаблонной, канцелярской речи, ее штампованных формул и конструкций. Об этом так писал Константин Паустовский: «Язык обюрокрачивается сверху донизу, начиная с газет, радио и кончая нашей ежeminутной житейской, бытовой речью». «Нам угрожает опасность замены чистейшего русского языка скудоумным и мертвым языком бюрократическим. Почему мы позволили этому тошнотворному языку проникнуть в литературу?» (Паустовский 1987: 84).

Комические эффекты вызывает также пристрастие к ученым и изысканно-книжным словам и выражениям, которые употребляются без всякой нужды и нередко в совершенно неподходящей обстановке: например, «лимитировать количество», «фактор времени» и другие подобные.

Пятое. Естественно, что отсутствие прочных и точных литературных языковых навыков, влияние областного говора и просторечия особенно часто обнаруживается в произношении, в воспроизведении звуковой формы слова.

Использованная литература:

1. Костомаров 1999: Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи. М.
2. Пастернак 1997: Пастернак Е. Б. Борис Пастернак. М.
3. Паустовский К. Избранное. М.
3. Сметанина 2002: Сметанина С. И. Медиа-текст в системе культуры. М.

სლოგიკო თავართქილაძე (ბათუმი)

აგრამატიზმები თანამედროვე პუბლიცისტურ დისკურსში

სტატიაში განხილულია თანამედროვე პუბლიცისტის ძირითადი ტენდენციები, კერძოდ, გაანალიზებულია აგრამატიზმების სიმრავლე და მათი ტიპები თანამედროვე რუსულ პრესაში (ეულ-გარიზმები, ჭარგონისმები, ყამილიარული ლექსიკა და სხვა).

Sopiko Tavartkiladze (Batumi)

Agrammatism in the Modern Journalistic Discourse

The choice of the language units in speech, while formulating the utterance is of the vital importance in people's linguistic self-expression. In our opinion, the journalistic speech using the agrammatisms effects the listeners as follows: frequently repeated metaphors and clichés evoke in the listeners the steady reactions on the usage of these means of language in the commentaries; referring to the world-known ideas, the TV presenters provoke the orientally-precedent linguistic awareness in the audience; refusing to divide the language on the centre and the periphery the journalists repeal lots of old prohibitions. Broadened freedom in generating ideas causes the change in the tone of the television news. Relevantly short observation illustrates how actively the substandard vocabulary and phraseology are used in modern programmes.

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЕСПОНСИВНЫХ АКТОВ

Новейшие исследования в области переводоведения акцентируют свое внимание на понимании перевода как процесса и результата интерпретации оригинала. От результатов интерпретации зависит осмысление информации, которая в одном случае относится к индивидуальному адресату, а в другом предполагает ответственность за репрезентацию авторского понимания перед широкой читательской аудиторией.

Осмысление поведения диалогических единств в структуре дискурса имеет огромное значение для теории и практики перевода и предполагает, в первую очередь, осмысление природы указанного явления. Рассмотрев одну из частных разновидностей диалогического единства вопросно-ответные структуры, попытаемся интерпретировать их на основе эмпирического материала.

Изучение взаимодействия эротических и респонсивных речевых актов в составе диалогического единства показало наличие у последних широкого спектра прагматических значений. Нельзя забывать, что для осуществления процесса перевода огромное значение имеет кооперативный фон, который в большинстве случаев диктует переводческую стратегию при интерпретации диалогических вопросно-ответных единств.

Конкретный эмпирический материал мы интерпретируем в основном в рамках трех кооперативных тактик: а) сочувствия, б) несочувствия, в) безразличия.

Особые случаи представляют собой случаи сознательного искажения информации, псевдотактики (иронии, издевательства, дезинформации), игнорирования, но, как нам кажется, все указанные случаи, возможно интерпретировать в пределах указанных кооперативных тактик. Так, например, иронию, издевательство, дезинформацию, умолчание можно рассмотреть как частные случаи несочувствия, а игнорирование как тактику безразличия, хотя последнее можно рассматривать и как нулевой вариант несочувствия. Мы предполагаем, что сама тактика кооперативного/некооперативного поведения носит универсальный характер, хотя и (на уровне нюансов) обнаруживает в конкретных культурах национально-специфические черты. Данное обстоятельство, как показывает опыт, имеет принципиально важное значение в практике перевода.

Кооперативная тактика диктует характер ответной реакции и определяет тип респонсивов. В этой связи мы склонны рассматривать проблему передачи респонсивов с английского языка на русский в контексте кооперативной тактики, определяющей форму диалогического взаимодействия.

Первым и необходимым условием осуществления диалога является контакт, в первую очередь рассмотрим помехи, возникающие при попытках наладить диалогическое взаимодействие. В этой связи мы коснемся тактик "несочувствие и игнорирование". Данные тактики могут выражаться как вербально, так и невербально, причем, характер несочувственного отношения может проявиться в широком спектре отношенческих реакций, начиная с простого неприятия и кончая открытым выражением полнейшей враждебности и даже агрессивным поведением.

Невербальной реакцией несочувственного отношения может быть молчание, соответствующий жест, агрессивное поведение и т.д., а причиной - некорректность или провокационный характер вопроса, незнание ответа, дурное настроение, неприятие адресанта или формы обращения, незнание языка и др.

Приведем некоторые интересные, с нашей точки зрения, примеры. Интересный комментарий невербальной реакции дает Дж. Джойс:

"I crammed my mouth with stir about for fear I might give utterance to my anger" (Джойс 2003:12).

Фактически, герой рассказа - маленький мальчик подает свой "ответ", перенося свое несочувственное отношение вовнутрь.

Приведем пример невербального ответа по рассказу Джойса "The Sisters":

"Wasn't that good of him?"

Elisa closed her eyes and shook her head slowly" (Джойс 2003:15).

Нулевую ответную реакцию можно отметить и в следующем примере:

"I was going to reply indignantly, but I remained silent" (Джойс 2003:14).

Ответ может быть представлен и действием. Так, например, герой рассказа "Two gallants" - Корли полагает, что более эффективным ответом на поставленный вопрос будет соответствующее действие - демонстрация золотой монеты на ладони. "Can't you tell us? Did you try her? Then with a grave gesture he extended a hand towards disciple. A small gold coin shone in his palm" (Джойс 2003:57).

Что касается вербальной стороны несочувственного отношения, то он может выражаться различными способами, имеющими или не имеющими отношение к соблюдению этикета.

Выше мы неоднократно подчеркивали то обстоятельство, что отношение адресата к адресанту, характеру

სამი ინფორმაცია ილი სბობდენიუ ეტიკეტის ნორმ ობიექტი სტიმულირუო სპეციფიკუ ოთვინი რეაგირი-
ვანი. ოტრიცატელნი ოთნიშენი კ ოდნიუ იზ ვიშეუკაზინი ფაქტორი ილი კ იხ სოვოკუნთი მოქე ვრ-
ჯატი პრემი ილი ვაუალირეო.

ნესოკუნთენი ოთნიშენი ოქე ვრჯივინი ვ ფორმე პრემი აგრესიი:
«I want you out of this door like a shot from a pistol-that fast!» – Understand? (Williams. "Orpheus descending"
2007:203); ზაპრეტი: «Don't ever come here again» (რეაქცია ნ ვოპრს); ოსუჯინი: "You don't seem to have any
shame"; "Of course it's not a good behavior"; "That's no excuse for it".

ნესოკუნთენი ოთნიშენი მოქე ვრჯივინი ვ ოთვინი რეაქცია ნ ვოპრ, კაკ ეტიკეტნი ფორმე, ტაკ
ი ვ ფორმე პრემი ოსკორბლენი. პო ოპრედელენი პრეჩინი ნ ვოპრედიენი ციტირემი ავტორი მი ნე
ობრეუჯინი პრემი ბრანუი ნეკოდიფიცირეო ვრჯეოლოგი, კოტორე ვესეა პოპულარე ნ რეკონი რეჩი
ი, ოსობენი, ნ კინოფილმე. ვ სილუ ოპრედელენი სობრეჟინი ვოქრეჯინი ოტ ციტირეო
"რეაქტივნი მათ", კოტორი ნ სლუაე ნეობხიდიმთი მოქე "დომისლენი" ბეზ ოსობე სლუჟინთი.

კ სლუაენი იპრეკრეოტნი იპრეკრეოტნი მოქე ოთნიშენი რეპონსივნი რეაგირეოვანი,
კაკ ოტრეუბრემი ნ ვივნი დისკურსე:
«I'll have you burned!"; "What in hell are we waiting for?»

ვ ოპრედელენი სლუაენი ნესოკუნთენი ოთნიშენი მოქე პრეკრეოვინი ეტიკეტნი ფორმე. ტაკ,
ნაპრემი, ირონი, სოქრეჟინი ვ ვეინე ვოლპე "ბლოპრისტოიანი" ფრე: " I am glad you reminded me of it",
ვრჯივინი ილენი ინტონაციონი ი მოქე ბეი სოვერენი იპონიანთი კაკ დეა რეჯეო სლუი, ტაკ ი დეა სემო
ადრესატე. ვ კაკე ვეტიკეტნი ნესოკუნთენი ოთნიშენი მოქე რასენიე ი სლუდოი რეპონსივნი
ვნიშენი: "Excuse me, I have to go up", "Excuse me, I don't have time".

ვ პოქობნი სლუაენი "სმეგენი" ნესოკუნთენი ოთნიშენი დოსტიგეო იპოქოვინი ეტიკეტნი
ფორმულე "excuse me", კოტორე ვუსტუაეტ ფორმალნი პოქაზატელე ობიექტი კოოპერეტივნი მქსიმე.
ოდნო სლუდეტ ოთნიშენი, კე პრე სოვერენი ინტონაცი იკაზინი ეტიკეტნი ფორმულე მოქე პრე-
ბრეტი პრევიპოქობენი ვნიშენი. სოვეინენი რეპონსივნი ამბივალენთნი ვნიშენი, ვრჯივინი, ს ოდნი
სტორნი, ოვანენი კ სოვესედიკუ (ვ ფორმე ეტიკეტნი ფორმულე) ი ნესოკუნთენი ოთნიშენი – ს დრუთი,
მოქე იმეი ბოლოი სტილისტიკესნი ეფექტი.

ოსობე სტილისტიკესნი პრემი, პოვოლიე იმე დემონსტრირეო ნაპრემი სოვე ნესოკუნთენი
ოთნიშენი ელენი დილოგიკესნი პერსპექტივე, კე მოქე ვრჯივინი ვ პერსპრე, ვ
ავტორეაგირეოვანი ნ სოვე ზე ვოპრ, ნ ელენი თემა რეკონი ი ტ.დ.

ვ ოპრედელენი სლუაენი ბეზრეჩინიე ფაქტიკესნი პრეკრეოვინი სოვე რეკონი დილოგიკესნი ოტრიცატელნი
ოთნიშენი. ტაკ, ნაპრემი, კოდა ვოპრ ფაქტიკესნი სოქრეჟინი პრეკრეოვინი, ნეიტრალნი ოთნიშენი მოქე
პრეკრეოვინი სლუაენი ეტიკეტნი. რეპონსივნი, ოტრეჟივინი ბეზრეჩინიე ოთნიშენი კ ვოპრს ილი კ
სემო ადრესატე, ტიპიკნი დეა ანგლიკესნი ი დეა რუსკო ელენი ი მოქე ბეი პრეილუსტრირეოვანი
სლუდოიანი პრემიანი:

- 1) - Can you hear what those women are saying about me?
- Play it cool!!
- 2) - Don't you want them to know you are alive?
- I want to live and don't care if they know I am alive or not.
- 3) - What?
- What people say about you doesn't mean much?
- 4) - What thing?
- I am not interested in your perfect functions, in fact you don't interested me no more than the air that you stand

in" (Williams 2007:156,178, 290).

კაკ ვინი, «ბეზრეჩინიე», ვრჯივინი რეკონი რეპონსივნი, ვრჯივინი ოთნიშენი ბეზრეჩინიე, კარქტერე ი დეა
რუსკო ელენი. ბეზრეჩინიე ოთნიშენი კაკ სემო ინფორმაცი (that doesn't interest me) ილი ადრესატე (neither
fish nor fowl см. რუსკო «ნი რეზბა, ნი მესო»), ტაკ ი კ სლუდოიანი (I am not concerned «ტო მენე მლო
ვოლუნეტ») ი ტ.დ. სოვეი "დობრეჟელატელნი" პო ოთნიშენი დრუკ დეა დრუკ კომუნიკანტი მოქე პრედე-
მონსტრირეოვანი ი ნ ვერბალნი, ი ნ ნევერბალნი ოთნიშენი.

სლუდეტ ოთნიშენი, კე ოთნიშენი სემი ფაქტი ოთნიშენი რეაგირეოვანი ნ ბოლოინთენი სლუაენი პრეკრეოვანი
ოპრედელენი ფორმე კოოპერეო. ნე სლუდეტ, ოდნო, ზაბეოვინი, კე კარქტერე ოთნიშენი რეაგირეოვანი

напрямую связан с интенциональной программой партнера по коммуникации и, в зависимости от того, как расшифровывается или декодируется адресатом, происходит ответное реагирование. Как уже было отмечено выше, форма вопроса не всегда однозначно связана с желанием адресата получить информацию, а зачастую содержит целый ряд разнообразных интенциональных значений (просьба, угроза, предложение, запрет, оскорбление, ирония и т.д.). Естественно, респонсивные значения, связанные с различными интенциональными факторами, зависят от глубинного содержания вопросительной части, поэтому понятие «сочувственное отношение» в данном случае имеет некоторую специфику. В тех случаях, когда вопрос выступает в своем классическом значении (как речевой каузатор, направленный на получение информации), сочувственным отношением следует считать интенционально - адекватное реагирование на корректное речевое поведение, т.е. симметричность ответа.

Разумеется, сочувственным отношением не будет считаться адекватное реагирование на негативную каузацию, связанную с различными провоцирующими интенциями (желание вывести человека из равновесия, стремление спровоцировать или дискредитировать партнера по коммуникации, оскорбить, разозлить и пр.).

Нетрудно предположить, что сочувственное отношение наиболее ярко проявляется в респонсивах, содержащих значение «согласия». Последнее содержит в своей семантической структуре несколько микросхем: а) утвердительный ответ на чье-либо, позволение, разрешение; б) общность взглядов коммуникантов; в) соглашение, взаимная договоренность. В зависимости от специфики каузатора указанное явление может относиться к разным информационным компонентам. Возможно согласие с мнением, согласие в ответ на побуждение собеседника к действию, согласие в ответ на просьбу о разрешении. Возникновение реплик согласия предопределяются коммуникативным содержанием реплики-стимула и связано с интерактивной деятельностью коммуникантов. Если каузатор или реплика-стимул выражает просьбу на разрешение, мнение, побуждение собеседника к действию, то респонсив или реплика-реакция в таком диалогическом единстве представляет согласие с мнением, в ответ на побуждение собеседника к действию или на просьбу о разрешении.

Анализ конкретного материала дал нам возможность выявить различные смысловые инварианты согласия: согласие-одобрение, согласие-разрешение, согласие-обещание, согласие-подхват, частичное согласие, согласие-уступка, согласие-примирение, согласие-условие, согласие-уход от темы и т.д. Переводы указанных респонсивов подтверждают наличие аналогичных значений и в русском языке, в чем нас могут убедить нижеприведенные примеры:

Согласие-подтверждение. Так, например, реализуя на просьбу о дополнительной информации, сформулированную вопросительной конструкцией «Bought her», героиня пьесы «Orpheus descending» Dolly Hama отвечает:

«- *Yais, he bought her and bought her cheap because she'd been thrown over and her heart was broken by that Cuirere boy*” (Williams 2007:76).

Согласие-угроза «*You are going to shoot me?*

-you better believe it if you don't get out of here, mister!» (Williams 2007:184).

Согласие-разрешение «*Mind if I leave this here? My life's companion?*

-leave it here if you want to» (Williams 2007:86).

Согласие-одобрение «*You mean I am not fired, so don't have to quii?*

-I am pleased with you, sincerely» (Williams 2007:184).

Согласие-признание «*You remember the wine garden of my father? No, you don't? You don't remember it even?*

- Laáy, I don't remember-anything else» (Williams 2007:273).

Согласие-условие связано с репликой-стимулом, содержащим предложение, просьбу, намерение и условиями их исполнения, так, например: «-go, did you say?

-Yes, ma'am, I did, I said go. All that stays to be settled is a little matter wages» (Williams 2007:146).

Как видим, интенциональные варианты выражения сочувственного отношения весьма многообразны и включают довольно широкий спектр значений.

Весьма актуальной нам представляется выявление причинно-следственных отношений, возникающих в структуре вопросно-ответного диалогического единства, тем более, что количество косвенных интерпретаций вопросительных конструкций существенно превышает количество косвенных употреблений, а в определенных жанрах общения (например, в публицистике и в художественной речи) даже значительно отстает. Особый интерес представляет симметричность вопросительной формы и интенции, иначе говоря, когда вопрос выступает в своем околотолическом значении и не обременен косвенными коннотациями. Анализ типовых разновидностей вопроса в английском языке в сопоставлении с соответствующими русскими переводами позволит более четко уловить специфику интересующего нас явления.

Использованная литература:

1. Богданов 1986: Богданов Н.В. Молчание как нулевой речевой акт и его роль в вербальной коммуникации// Языковое общение и его единицы. Калинин.
2. Голубев 1999: Голубев С.А. Семантика и прагматика показателей безразличия: сопоставительный анализ. АЖД. Краснодар.
3. Демьянков 1986: Демьянков В.З. Теория речевых актов в контексте современной зарубежной лингвистической литературы. Вып. XVII Теория речевых актов. М.
4. Кларк... 1986: Кларк Г.Г., Карлсон Т.Б. Слушающие и речевой акт. НЭЛ. Вып. XVII М.
5. Williams ..., 2007: Williams Tennessee "Orpheus Descending" Penguin Books.
6. Joyce....2003: James Joyce сборник "Дублинцы" . "The Sisters", "Two Gallants"/

ლეილა ხარდინა (ბათუმი)

რესპონსივების ფუნქციონირების თავისებურებანი

სტატიაში განხილულია თანამედროვე სამკეტველო აქტების ერთ-ერთი საინტერესო პრობლემა, კერძოდ, გაანალიზებულია რესპონსიული აქტები, მათი ძირითადი ტიპები და რესპონსივების ფუნქციონირების თავისებურებანი თანამედროვე რუსულ და ინგლისურ დისკურსში.

Leila Khardina (Batumi)

Features Of Functioning Of Response Speech Acts

The judgement of behaviour of dialogical unities in the structure of a discourse, which has a great value for the theory and practice of translation, is given in the article. First of all, it assumes the nature of the specified phenomenon.

Pragmatical values of response speech acts are analyzed on the basis of an empirical material (translations of the stories of J. Joyce and Williams Tennessee from English on Russian). For the realisation of translation process a great value has a co-operative background which in most cases dictates translational strategy at interpretation of dialogical question-answer unities.

We interpret a concrete empirical material basically within the limits of three co-operative tactics: a) sympathy, b) non sympathy, c) indifference.

КОНЦЕПТ «ДОСТОИНСТВО» В РУССКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА (лексикографическое и дискурсивное описание)

Смена научной парадигмы, произошедшая в 80-е годы XX века, изменила весь ракурс исследований гуманитарного знания, что связано с новым пониманием мира как динамической системы. Интерес сфокусировался на онтологической и феноменологической деятельности человека по освоению и картированию внутреннего и внешнего мира. Современная антропометрическая модель научного опыта оказала влияние и на приемы лингвистических исследований, которые стали выявлять имманентные «глубинные» структуры языка, их смыслы и логику преобразований, отраженные в языковой картине мира. Язык стал пониматься как коллективный культурный код, сложный и многогранный объект. Его основная лексическая единица – слово – стало исследоваться как понятийное множество, концепт, в котором закрепляются не только прямые связи слова с референтом, но и невидимые нити ассоциаций, основанные на общей культурной памяти.

Языковая картина мира каждого народа основывается на сети базовых, опорных концептов¹, «культурных скриптов», ключевых слов², наиболее значимых для культуры, которая отражается в конкретном языке. Ключевые слова, опорные концепты – это константы культуры, которые средствами языка передают коллективное осознание духовного, социального и «вещного» культурного достояния.

Данная работа посвящена исследованию концепта «*достоинство*» в русской языковой картине мира. В классификации базовых концептов, разработанной Дж. Лайонсом, выделяются, так называемые, «естественные роды» и «культурные роды» концептуализированных понятий. Концепт «*достоинство*», соответственно, относится к категории «культурные роды», т. е. является фактом культуры; подвид – «этический концепт». Этимологически лексема *достоинство* генетически связана с общеславянским «*достой*»: приличие, сообразность „[...] производное [...] от *достойти* – «быть достойным» [...], являющееся образованием с преф. *до-* от *статьи*» (Шанский, Иванов, Шанская 1975). На диакроническом уровне прослеживаются денотативные преобразования. По данным Словаря русского языка 11–18 вв.: (АН СССР) фиксируется: «1. Свойство, качество по знач. прил. *достойный*. (1. Заслуживающий чего-л. 2. Соответствующий кому-л., чему-л. по своим достоинствам, качествам. 3. Подобный. 4. Уважаемый, обладающий высокими достоинствами. 5. Пригодный, подходящий). 2. Стоимость, ценность. 3. Достоинство, авторитет, значимость. 4. Звание, состояние. 5. Достояние, имущество, собственность». Однако в словаре В. И. Даля этимологическое значение не зафиксировано как основное: «1. Стоимость, ценность, добротность, степень годности. 2. Отличное качество или превосходство. 3. Сан, звание, чин, значение». В современном русском языке лексема *достоинство* имеет следующие значения (по данным Современного толкового словаря русского языка под редакцией С. А. Кузнецова): «1. Положительное качество. 2. Совокупность высоких моральных качеств. || Уважение этих качеств в самом себе, сознание своей значимости || Внешнее проявление самоуважения. 3. Стоимость, ценность (денежных знаков и ценных бумаг). 4. Устар. = Титул (1 зн.)».

Сопоставим полученные данные:

историческая дескрипция	современная дескрипция
1. Свойство, качество по знач. прил. <i>достойный</i> . (1. Заслуживающий чего-л. 2. Соответствующий кому-л., чему-л. по своим достоинствам, качествам. 3. Подобный. 4. Уважаемый, обладающий высокими достоинствами. 5. Пригодный, подходящий). 2. Стоимость, ценность.	1. Положительное качество
3. Достоинство, авторитет, значимость	2. Совокупность высоких моральных качеств Уважение этих качеств в самом себе, сознание своей значимости Внешнее проявление самоуважения
4. Звание, состояние	3. Стоимость, ценность (денежных знаков и ценных бумаг)
5. Достояние, имущество, собственность	4. Устар. = Титул (1 зн.)
	отсутствует

Анализ толкований, представленный в словарных статьях, позволяет выявить внутри-смысловую трансформацию лексемы в процессе исторических преобразований. Во внутренней структуре слова прослеживается

¹ В терминологии М. Мамардашвили

² В терминологии А. Вежица

семантическая перегруппировка, актуализирующая смыслы, находившиеся на периферии значения. Эти внутренние процессы в содержательной структуре знака становятся и толчком к изменению границ фрагмента мира, который лексикализирует данное слово, развивается уровень абстракции, что связано с метафорическими процессами³. Согласно теории Дж. Лакоффа, концептуализация понятий формируется ментальными пространствами, структурированными когнитивными моделями – образными схемами и/или базовыми концептами (гештальтами). В результате метафорического переноса базовые гештальты генерируют абстрактные концептуальные структуры. «Категории базового уровня определяются совместно нашим гештальтным восприятием, нашей способностью телесного движения и нашей способностью формировать богатые ментальные образы» (Лакофф 2004:348). В основе базовых концептуальных структур находится следствие связи человека с объектами внешнего окружения, соотносящее с телесной организацией. Выделяются следующие типы базовых концептов, структурированные образными схемами: *вместилще, часть-целое, верх-низ, путь-цель, сзади-спереди, центр-периферия*. Словообразовательный анализ лексемы «достоинство» позволяет вычлнить глагольный префикс *до-* с значением «доведение действия до его пространственного/временного предела», а так же – суффикс *-ств(о)*, который в русском языке образует отглагольные существительные со значением «имя действия» (Тихонов 2003: 140-168). Эти форманты представляются существенными для выявления логических направлений концептуализации понятия «достоинство» и реконструкции его прототипического сценария.

Диакронический и деривационный анализ выявил в абстрактном концепте «достоинство» следующий прототипический сценарий:⁴

источник	→	путь	→	цель
<i>точка отсчета</i>		<i>длиться во времени и пространстве</i>		<i>достижение</i>
<i>личность</i>				

Отталкиваясь от приведенного прототипического сценария, полагаем, что понятие «достоинство» концептуализируется в русском языковом сознании как путь, который надо пройти личности во времени и пространстве. Формант *до-* указывает на то, что это путь для достижения *цели* – быть достойным, заслуживающим уважения человеком. Таким образом, понятие «достоинство» становится этической категорией. Принято считать, что этические концепты в русской языковой картине мира наделены действительной природой, когда одно и то же понятие может быть аксиологически поляризованным, может содействовать в себе как высшие качества, так и проявления самого низшего порядка. Это свойство мировосприятия Ю. М. Лотман объясняет спецификой православия. По нашим данным, этой же особенностью отмечен и концепт «достоинство». Причем, традиционная дуальная модель трансформируется в нем в трикотомию: *высокомерие ← достоинство → самоуничижение*. Если человек чрезмерно занижает самооценку, принимает свои заслуги, не уверен в себе, не ощущает значительности своего внутреннего мира, своей личности, развивается деперсонализация, т.е. самоуничижение. С другой стороны, при излишней завышенной самооценке человек ждёт к себе особого отношения, повышенного внимания и одобрения, при этом сам относится к окружающим пренебрежительно, надменно, т.е. высокомерно. О достоинстве позволяют говорить только адекватная оценка собственной личностной ценности, самоуважение и уважительное отношение к другому/другим.

Полагаем, что анализ этического концепта «достоинство» не будет полным, если не обратиться к философскому наполнению этого понятия. В философской категории *достоинство* отражается представление о ценности личности. Оно выражает общественную и индивидуальную шкалу нравственных качеств человека, которая по наполнению и характеру обществу понятию *цель* и коррелирует с категорией *совесть* как основной способности личности «к моральному самоконтролю» (Философский словарь 1987:389). Это суждение может быть представлено в виде следующей схемы: «*достоинство*» = *моральное сознание + совесть + честь*. Достоинство – внешнее проявление внутреннего универсума человека. Заметим, что категория *достоинство* содержит (эксплицитно/имплицитно) аксиологическую квалификацию: достоинством можно обладать; собственное достоинство можно ронять; достоинство можно уважать, оскорблять, задевать, унижать, попирать; с достоинством говорят, отвечают, ведут, держатся (Денисов, Морковин 1978).

Основываясь на лексикографической и энциклопедической экспликация анализируемой лексемы, предлагаем следующее описание базового для русского языкового сознания концепта «достоинство»⁵:

1. *люди знают, что хорошо уважать себя и других;*
2. *люди знают, что хорошо отвечать за свои поступки;*
3. *люди знают, что хорошо самому оценивать свои поступки;*
4. *люди знают, что хорошо быть порядочным, честным;*

³ При этом наблюдается как расширение, так и сужение ее арсала. Например, как зафиксировано в таблице, в современном русском языке полностью утрачено ЛСБ5.

⁴ в терминологии Дж. Лакоффа

⁵ в толковании используется метаязык А. Вежбицкой

5. *некоторые люди не уважают себя;*
 6. *некоторые люди не уважают других;*
 7. *некоторые люди не отвечают за свои поступки;*
 8. *некоторые люди недооценивают себя, они думают, что они хуже других;*
 9. *некоторые люди переоценивают себя, они думают, что они лучше других.*
- Элементы 1 – 4 выражают прагматические пресуппозиции и соответствуют конвенциональной системе, сложившейся в социуме, элементы 5 – 9 относятся к «экзистенциальным» пропозициям, т.к. существуют люди, которые так считают.

Концепт «достоинство» в русской языковой картине мира связан с концептами *честь, уважение, общение.*

Использованная литература:

1. Шанский, Иванов. Шанская 1975: Шанский Н.М., Иванов В.В., Шанская Т.В. Краткий этимологический словарь русского языка. М.
2. Словарь ... 1975: Словарь русского языка 11 – 18 вв АН СССР. М.
3. Современный... 2002: Современный толковый словарь русского языка под редакцией С.А.Кузнецова. СПб/
4. Толковый... 1955: Толковый словарь живого великорусского языка В. И. Даля. М.
5. Лакофф 2004: Лакофф Дж. «Женщины, огонь и опасные вещи». М.
6. Тихонов 2003: Тихонов А.Н. Современный русский язык. М.
7. Философский 1987: 7. Философский... 1987: Философский словарь. М.
8. Денисов. Морковкин 1978: Словарь сочетаемости слов русского языка. М.

ჯანეტა ვარძელაშვილი, ნატალია პევნაია (თბილისი)

კონცეპტი "ღირსება" სამყაროს რუსულ ეროვნულ სურათში (ლექსიკოგრაფიული და დისკურსიული აღწერა)

მეცნიერული პარადიგმის ცვლამ, რომელიც გასული საუკუნის 80-იან წლებში მოხდა, პუმანიტარულ კვლევათა მთელი რაკურსი შეცვალა, რაც უკავშირდება სამყაროს, როგორც დინამიური სტრუქტურის, ასლებურ აღქმას. მოხდა ინტერესთა ფოკუსირება ადამიანის ონთოლოგიურ და ფენომენოლოგიურ საქმიანობაზე შინაგანი და გარეგანი სამყაროს აღქმის მიზნით. მეცნიერული კვლევის თანამედროვე ანთროპოლოგიურმა მოდელმა გააღებინა იქონია ლინგვისტური კვლევების სერსებზე. რომლებიც ენის "სიღრმეული" ანალიტიკური სტრუქტურები გამოავლინა. ენა მოიაზრება როგორც კოლექტიური კულტურული კოდი, როელი და მრავალმხრივი ობიექტი. სიტყვა კი, მთავარი ლექსიკური ერთეული კი განიხილება როგორც კონცეპტი, რომელიც მოიცავს არა მხოლოდ სიტყვის უშუალო კავშირს რეფერენტთან, არამედ ასოციაციათა იმ უხილავ ძაფსაც, რომელიც საერთო კულტურულ მემსიერებას ეფუძნება.

Janetta Vardzlashvili, Natalia Pevnaia (Tbilisi)

The Concept "Dignity" in the Russian Linguistic Picture of the World (Lexicographic and Discursive Depiction)

The article talks about the research in the field of the "dignity" concept in the Russian linguistic picture of the world. It is brought out that the given concept is a basic linguistic motion in the Russian linguistic consciousness. As a basic concept it is a part of the "cultural species" category (the ethical).

The concept is analyzed on the diachronic and synchronic levels and the formants of its word production are identified as well as its place on the conditional scale of values. Procedures of analysis have made it possible to build a scientific abstraction, the so called "prototype scenario of the concept". The link is established between this concept and the ethic concepts of "honor", "respect", "communication".

Мамед Алиев, Яшар Алхасов (Азербайджан, Баку)

ЭТНОКУЛЬТУРОЛОГИЯ КАК ВАЖНЫЙ КОМПОНЕНТ СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ШКОЛЕ

Новые социально-исторические условия в Азербайджанской Республике, демократизация и гуманизация содержания образования требуют пересмотра целей, содержания и технологии обучения русскому языку как иностранному (РКИ) как новому средству общения – новому способу межкультурной коммуникации и межкультурного взаимопонимания.

Поскольку целью обучения РКИ является не только приобретение знаний, формирование у учащихся навыков и умений, но и усвоение ими сведений страноведческого, лингвострановедческого и культурно-эстетического характера, познание реальности другой уже для них национальной культуры, то при определении содержания обучения, бесспорно, встает вопрос о культурном компоненте.

По мнению А.И. Арнольдова, включение в целевую установку обучение иностранным языкам, а следовательно, и в содержание обучения страноведческих знаний в качестве полноправного компонента обеспечит усвоение учащимися реалий другой национальной культуры, расширение их общего кругозора, что приведет так же к повышению интереса к РКИ и стойкой мотивации (Арнольдов 1989:64-82).

В.Г.Костомаров и Е.М.Верещагин рассматривают лингвострановедческий материал, связанный с культурой страны изучаемого языка, как этнокультурный компонент содержания обучения иностранным языкам (Костомаров 1986:85).

Чтобы понять, что представляет собой содержание обучения и какое место в нем отводится этнокультурному компоненту, необходимо обратиться прежде всего к работам наших методистов, в которых рассматриваются различные стороны данного вопроса. Так, Г.В.Рогова включает в лингвистический компонент содержания обучения иностранным языкам речевой материал разного уровня, в том числе тексты для аудирования и чтения, в которые «должны быть включены страноведческие сведения их географии, истории, социальной жизни» (Пасов 1989:51).

И.Л.Бим говорит о необходимости включать в содержание обучения элементы языковой культуры народов, говорящих на изучаемом языке, и страноведческие сведения применительно к ситуациям общения (Бим 1990:29). В рамках данного подхода речь идет о необходимости насыщения предметного содержания речи страноведческим материалом с ориентацией на диалог культур.

И.И.Халева говорит о необходимости предусматривать в обучении навыки и умения использования страноведческих фоновых знаний, включая в знания и умения и сам языковой материал, считая, что его изучение в отрыве от навыков и умений нецелесообразно при практических целях общения. Наиболее широко лингвострановедческий материал представлен у Г.В.Роговой и И.Н.Верещагиной, которые включают в знания и лексический фон, и национальную культуру, и национальные реалии.

Таким образом, информация о культуре страны изучаемого языка в содержании обучения иностранным языкам у всех авторов имплицитно присутствует в таких компонентах, как экстралингвистический (куда, вероятно, могут войти страноведческие сведения) и методологический (куда может быть включено умение работать с лингвострановедческим).

На наш взгляд, содержание обучения РКИ не может не учитывать социальный опыт, в котором методисты выделяют знания о природе, обществе, мышлении, способах и приемах деятельности; навыки и умения осуществления приемов деятельности; основы поисковой деятельности для решения возникающих проблем и систему эмоциональной, волевой, моральной, эстетической воспитанности.

Вполне естественно, что при изучении РКИ необходимо включать информацию о природе, обществе, мышлении, приемах и способах деятельности того народа, язык которого изучается. Важно осуществление и поисковой деятельности на материале, отражающем иноязычную культуру, а также целесообразно предусматривать овладение необходимыми паралингвистическими средствами.

Между тем термин «лингвострановедение», обозначенный В.Г.Костомаровым и Е.М.Верещагиным как «аспект методики преподавания иностранных языков, в котором используются приемы ознакомления изучающих язык с новой для них культурой», не отражает весь комплекс знаний, навыков и умений, связанных с «иноязычной культурой», под которыми понимаются и знания обо всех областях жизни страны изучаемого языка, и воспитание диалектического отношения к стране и народу, язык которого изучается, и развитие языковых, речевых и прочих способностей, и развитие умения общаться в разных жизненных ситуациях, и формирование мотиваций к дальнейшему овладению изучаемым языком, и определенные знания,

представления о системе конкретного языка, и обогащение родного языка (Костомаров 1986:54). Отсюда некоторая неопределенность в том, что следует включать в материал обучения РККИ и насколько правомерно дальнейшее использование термина «лингвострановедение», который обозначает не просто знания о стране (страноведение), но и знания о стране, зафиксированные в языковых единицах. Потому что, если термин «лингвострановедение» правомерен в качестве аспекта языка, то как компонент содержания он слишком узок, ибо не способен охватить все то, что понимается под термином «национальная культура». Конечно, знания культуры страны изучаемого языка встречаются в каждом компоненте, что подтверждается выше, но в исследовательских целях, на наш взгляд, важно определить в содержании обучения культурный компонент. Только тогда можно смоделировать более полно и точно представление о культуре и содержании обучения и, что более важно, определить технологию усвоения новой культуры для учащихся на всех стадиях обучения.

По мнению В.Г.Костомарова и Е.М.Верещагина, «культурный компонент включает в себя определенные знания (языковые и культурологические), а так же навыки и умения (речевого и неречевого поведения)» (Костомаров 1986:54). При отборе содержания этнокультурного компонента из всего многообразия лингвострановедческого материала выделяется то, что имеет педагогическую ценность, что способно содействовать не только общению на иностранных языках, но и приобщению к культуре страны этого языка.

Официальное включение этнокультурного компонента в содержание обучения влечет за собой и пересмотр статуса учитель РККИ: он должен быть не только знатоком иноязычной культуры в широком объеме (политической, экономической, художественной, экологической, интеллектуально-этической, языковой и др.), но и своей национальной, поскольку процесс усвоения РККИ и дальнейшее применение справедливо программируется как межкультурная коммуникация, как диалог культур. Соприженным оказывается ряд теоретико-практических проблем: определение различных терминов и понятий страноведческого характера, в частности содержание единицы страноведческой информации и критериев ее отбора; нахождение приемов и способов презентации страноведческого материала, его закрепления и применения; группировка аутентичных материалов и так далее. Многие из этих проблем исследуются и нашли свое отражение в методической литературе.

Обращаясь к проблеме отбора содержания этнокультурного компонента для обучения иностранным языкам, следует отметить, что «это сложная и еще нерешенная проблема». В статье мы попытаемся в определенной степени заполнить существующий пробел, рассмотрев критерии и методику отбора содержания, этнокультурного компонента для обучения РККИ, опираясь на труды методистов Н.Д.Гальсковой, Н.И.Гез, Г.Д.Томахина, Н.Л.Мишатиной и других.

Отбор знаний, связанных с культурой страны изучаемого языка, требует решения вопроса о единице отбора. Минимальной единицей отбора на лексическом уровне является слово. Что касается фоновых знаний, то можно предположить, что их объем по каждой теме должен определяться совокупностью единиц страноведческой информации. За единицу страноведческой информации мы условно принимаем минимум информации, которая определяет характерную, существенную черту той или иной стороны действительности русского языка.

Любой отбор – это прежде всего ограничение объема. Вместе с тем, чтобы осуществить отбор знаний для этнокультурного компонента содержания обучения, следует помнить следующее: «Мало дать ученику вообще некоторый набор или систему знаний, передать ему социальный опыт, но также необходимо делать это в такой последовательности, с таким выбором, чтобы узловые, повторные точки развития детского интеллекта и вообще развития высших психических функций, были обеспечены необходимыми и достаточным материалом» (Костомаров 1986:13). Исходным положением при отборе содержания этнокультурного компонента являются, по убеждению Е.И.Пассова, не лингвистические, а методические критерии (Пассов 1989:56). Это объясняется тем, что в каждом случае задача состоит в выделении из всего многообразия того, что способно содействовать не только обучению общения на иностранном языке, но и приобщению к культуре страны этого языка.

Любые материалы, включаемые в этнокультурный компонент содержания обучения иностранным языкам, должны, по нашему мнению, отражать страноведческую специфику, обладать культурологической ценностью. Поскольку следует учесть прежде всего критерий культурологический и страноведческий характер. Исходя из содержательной ценности, отбираются те факты национальной культуры, те реалии, знание которых способствует повышению уровня общекультурной и страноведческой образованности учащихся, содействует формированию основ этнокультурной компетенции, под которой понимается «целостная система представлений об основных национальных традициях, обычаях и реалиях страны изучаемого языка, позволяющих ассоциировать с лексической единицей данного языка ту же информацию, что и его жители, и добиваться полноценной коммуникации» (Томахин 1996:18).

Культурный фон носителя любого языка и культуры складывается, как известно, не только на основе национальной культуры, но и культуры интернациональной. Детям любого возраста, приступившим к изучению РККИ, без сомнения будет интересно узнать не только о том, что отличает культуру их страны от

культуры иноязычных сверстников, но и о том, что их объединяет. Исходя из этого, будет целесообразным включить в этнокультурный компонент соответствующие слова и выражения:

Кроме того, наши цели отбора, адресат и их позиция обуславливают выделение и некоторых других критериев.

Критерий типичности призван обеспечить отбор страноведческого материала (в том числе и языкового), отражающего наиболее актуальные факты современной действительности страны изучаемого языка и дающее более полное представление об этой стране. С учетом данного критерия к каждой теме отбираются наиболее точные реалии, безэквивалентная и фоновая лексика, предполагающая знакомство с какой-нибудь более конкретной стороной жизни страны изучаемого языка: названия денежных единиц, название некоторых праздников, символика страны и другие. Минимизация отобранного материала осуществляется с учетом коммуникативных потребностей учащихся и этапа обучения.

Одна из главных трудностей отбора реаллий заключается в определении границ: что относить к страноведческим фоновым знаниям, а что оставлять за их пределами. А.Н. Шуккин относит к страноведческим фоновым знаниям факты национальной культуры, являющиеся привычными для среднего носителя языка, но которые, как правило, неизвестны иностранцу (Шуккин 2004:85). Поэтому следующим условием отбора страноведческих фоновых знаний должны быть их современность и общеизвестность в среде носителей языка. Поэтому с целью ознакомления учащихся с обычаями и традициями изучаемого языка, целесообразно использование на уроках большого количества аутентичного иллюстрированного материала (фоновых записей, фотографий, картинок и тому подобного), что способствует созданию конкретных ситуаций.

Критерий ориентации на современную действительность также актуален для наших целей. Он предполагает отбор тех учебных единиц и ассоциируемых с ними фоновых знаний, которые существуют на современном этапе развития в быденном сознании жителя страны изучаемого языка, то есть, это та культура и связанные с ней лексические единицы, которыми он владеет непосредственно в настоящий момент.

Требование четкой дифференциации с родной культурой учащихся вызвано необходимостью переноса сведений из привычной для детей действительности во вторичную культуру (т.е. лингвострановедческой и так называемой культурной интерференции, обусловленной во взаимодействии одного языка на другой, а воздействием одной культуры на другую). Вслед за В.Г.Костомаровым и Е.М.Верещагиным мы различаем два рода близости культур: национально-генетическую (историческое развитие из единого источника или длительное взаимодействие в рамках единого ареала) и социальную (общественные принципы образа жизни) (Костомаров 1986:56). При систематизации фонов, казалось бы, самых простых слов социально-далекой культуры возникает лингвострановедческая интерференция или наблюдения непонимания существа вопроса. Поэтому в этнокультурный компонент целесообразно включить явление, показывающее полное или частичное несовпадение страноведческих фонов.

Среди внешних факторов, влияющих на отбор материала, отражающего культуру страны изучаемого языка, таких, как цель, этап, условие и продолжительность обучения, заслуживает внимания, на наш взгляд, адресат отбора. В данном вопросе прежде всего следует учитывать общеобразовательный уровень, а также уровень языковой подготовки учащихся.

Нельзя игнорировать и тот факт, что русская культура представляет для учащихся-азербайджанцев и элемент экзотики. Поэтому следующим критерием отбора фоновых знаний является их экзотичность (привлекательность) для изучающих РКИ. Привлекательность учебного процесса за счет информации о культуре страны изучаемого языка способствует развитию у учеников эпизодического интереса, что, несомненно, скажет положительное влияние и на формирование устойчивого интереса к изучению РКИ.

Учет адресата отбора позволяет выделить и другие критерии, которые также играют существенную роль в отборе этнокультурного компонента: тематический критерий и критерий функциональности.

Тематический критерий ограничивает отбор лексических единиц и фоновых знаний рамками тематики, представленной в программах школы.

Несомненно актуальность критерия функциональности, который приобретает доминирующее значение при отборе и разделении языкового материала на два слоя, в зависимости от его функционального значения: один слой нацелен как на продуцирование речи, так и на рецепцию, а другой слой отрабатывается с ориентацией лишь на рецепцию (особенно на начальном этапе). Другими словами, с одной стороны вводится большой объем знаний о национальной культуре (традициях, праздниках, нормах поведения и тому подобное), а с другой – осуществляется активное использование лексических единиц с этнокультурной семантикой, норм речевого этикета и невербального поведения.

Приступая к отбору страноведческого материала, целесообразно прежде всего:

- тщательно проанализировать программы, учебники и учебные пособия для соответствующего этапа обучения РКИ по различным предметам на родном языке учащихся-азербайджанцев, а также учебники русского языка с точки зрения представленности в них фоновых знаний родной и русской культуры;
- подробно изучить интерес учащихся-азербайджанцев к культуре их русских сверстников;

Использованная литература:

1. Арнольдов 1989: Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. М.
2. Балашов 1998: Балашов З.В. Мир через культуру. М.
3. Бим 1990: Бим И.Л., Биболетова М.Э. К проблеме базового уровня образования по иностранным языкам в средней школе// Иностранные языки в школе. 1990. №5.
4. Вопросы ... 1991: Вопросы литературы и страноведения в преподавании и М.В. иностранных языков / Под ред. Б.Я. Шилдфар Зинкевич. М.: МГИМО.
5. Гальскова 2006: Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам. М.
6. Костомаров 1986: Костомаров В.Г., Верещагин Е.М. Лингвострановедческий аспект преподавания РКИ. М.
7. Пассов 1989: Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М.
8. Рогова 1988: Рогова Г.В., Верещагина И.Н. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе: Пособие для учителя. М.
9. Томахин 1996: Томахин Г.Д. Лингвострановедение: что это такое? // Иностранные языки в школе. 1996. №5.
10. Халеева 2004: Халеева И.И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи. М.
11. Щукин 2004: Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам. М. Филоматис.

მამედ ალიევი, იაშარ ალხასოვი (აზერბაიჯანი, ბაქო)

ეთნოკულტუროლოგია – აზერბაიჯანულ სკოლაში რუსული ენის სწავლების მნიშვნელოვანი კომპონენტი

თანამედროვე სოციალურ-ისტორიული პირობები აზერბაიჯანის რესპუბლიკაში, განათლების დემოკრატიზაცია და პეიზაჟიზაცია, შიიტის რუსულის, როგორც ეცხო ენის სწავლების მიზნების, შინაარსისა და ტექნოლოგიის გადახედვას კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის პირობებში.

რუსულის როგორც ეცხო ენის სწავლება გულისხმობს არა მხოლოდ ენის უნარ-ჩვევების ათვისებას, არამედ სწავლება ქვეყანათმცოდნეობით, კულტურულ-ესთეტიურ და სხვა ხასიათს უნდა ატარებდეს.

Mamed Aliyev, Yashar Alxasov (Azerbaijan, Baku)

Ethnoculture Study as an Important Element in Teaching Russian in Azeri School

Ethnic and cultural material is one of the most important components in the training of language, because pupil must own not only to knowledge concerning the language. They have to now information about the history and culture of the people whose language they learn.

This is one of important demands of modern linvodidactics.

ЯЗЫКОВОЙ СИМВОЛИЗМ МИРОВОСПРИЯТИЯ: ХЛЕБ – СОЛЬ – ВИНО

(анализ фрагментов русской и грузинской языковых картин мира)

Из поколения в поколение язык передается как спрессованный во времени духовно-практический опыт народа. Слова языка – это особые сущности, которые называют, указывают, образуют смыслы, символизируют. Существенно, что из поколения в поколение передается не только содержательное значение слова, но и связанный с ним коллективный символ и ценностные установки. Даже самые обыденные вещи могут оказаться символами высокой духовности. Хлеб – едва ли не самое естественное понятие быденной жизни человека. Везде, где народ имеет традиции земледелия, есть нечто, что становится его «хлебом», т. е. не только конкретным продуктом питания, но и символом пищи вообще. Путь к символизации языкового значения может отличаться от культуры к культуре. Проследим это явление на материале русского и грузинского языков, используя данные лексикографических источников, паремии, устойчивые языковые сочетания, грамматические конструкции¹. О чем говорят языки?

Лингво-культурологический анализ в нашей методике включает в себя классическую процедуру компонентного анализа лексического значения слова и его дальнейший анализ на наномасштабном уровне для выявления мельчайших элементов смысла, наносем². В БТС-2000 русского языка представлено семь значений лексемы «хлеб»: «1. Пищевой продукт, выпекаемый из муки. 2. Тесто, приготовляемое для выпечки. 3. Зерно, из которого готовится мука, идущая для выпечки такого продукта. 4. Зерновые на корню. 5. Пища, пропитание. || Об основном пищевом продукте (како-л. страны, местности). 6. Средства к существованию. 7. О самом важном, необходимом для существования кого-л., чего-л.» [«трад.-нар.»: «Угощение (первоначально в виде хлеба с солью)». За словом «хлеб» в русском языковом сознании закрепляются: растение + зерно + мука + вода + тесто + выпечка + продукт + пища + пропитание → существование. Каждая из перечисленных сем, актуализируясь в различных сочетаниях, вступает, в различные отношения с логически или ассоциативно связанными референтами. Так, сема «зерно» связана с референтами «труд», «земледелие», «урожай», «засуха», «гаиода», «жизнь» и т. д. Этот же ряд демонстрирует, как в русском языковом сознании происходит символизация слова «хлеб» до обобщающего смысла: самый важный продукт для существования человека; символ пищи. Сравним с данными грузинского лексикографического источника: «1. Ежедневная пища человека, выпекается из теста, замешанного на пшеничной муке с водой и солью, может быть различной формы; 2. Однолетнее растение, весеннее или осеннее, из размолотых зерен которого готовится эта пища. || Зерно этого растения» (Толковый словарь грузинского языка под редакцией А. Чикобава). Получаем: пища + человек + выпечка + тесто + мука + вода + соль + форма + растение + зерно –> пища человека. Словари фиксируют явную асимметрию в количестве значений слова, но значение слова «хлеб» в грузинском источнике поsegmentно покрывает всю область данного фрагмента действительности. Проследим далее, как смысловые оттенки значения слова «хлеб» развиваются до обобщающих культурно освоенных смыслов в устойчивых выражениях и паремиях русского и грузинского народов. В обоих языках совпадают следующие веторы символизации: 1) основной продукт питания: «хлеб насыщенный» и «პური აზნობისა», «Хлеб всему голова» и «ადამიანს თუ პური და მარბლი აქვს, შუქლია «პურიბა» გაპართოს, ხოლო თუ ორივე აქლია, სურვა «კაცლი» (если у человека есть хлеб и соль, может устроить пир, а если нет ни того, ни другого, стол у него хромой); 2) самое необходимое: «Перебываться с хлеба на воду» и «პურსა და წყალზე ყოფნა»; 3) где хлеб – там жизнь: «Хлебное место», «სადაც პური ნახო, იქ დაიბნავდები» (где найдешь хлеб, там и живи), «Зарабатывать на хлеб» и «პურის ფულის შიყნა». Хлеб может быть *горьким* (აწარბე ჯუჯიმ (სხვიბი) и *легким* (აღვრთი). Русское языковое сознание подчеркивает, что хлеб дается тому, кто трудится: «Была бы голова на плечах, а хлеб будет». При этом изделия, приготовленные из теста, но не имеющие обобщающего смысла «самый главный пищевой продукт», осмысливаются в нем как баловство, расточительство: «Пирогов до того доведут, что и хлеба не дадут». Грузинское языковое сознание акцентирует внимание на том, что хлеб – продукт питания именно человека, а если кормят хлебом, например, собаку, это нарушение нормы: «ძიღლის დაპურება ვისიყ გულზე» (кормить хлебом собаку кому-то назло). Без хлеба – нет жизни, но не менее

¹ Наша исследовательская смелость в этом вопросе простирается в пределах лингво-культурологического, когнитивного, но не богословского или исторического анализа.

² Подробно изложено в: Вардзелашვილი Ж. Наносемы лексических структур/Русское слово в мировой культуре. СПб., 2003; Вардзелашვილი Ж. Наносемы как латеральный компонент значения слова/Acta Linguistica/ Sofia, 2007

важны и человеческие качества: «მთავარია კეთილი გული, თორემ ყველი და პური ყველგან მოიძებნება» (главное – доброе сердце, а хлеб и сыр везде найдутся). Хлеб как самое главное делит с другом, переломить с кем-то хлеб, значит закрепить дружбу: «*ძეური გაუტეხათ, ძიობა შეუფიქრიათ*» (хлеб переломили, в дружбе поклялись)³. Оба языковых сознания разделяют хлеб, приготовленный только на воде (пресный, т. е. некислый, без закваски), и хлеб, приготовленный на дрожжах, с добавлением закваски.⁴ Вода является обязательным компонентом для приготовления обоих видов хлеба, соль же обязательна для хлеба дрожжевого. В устойчивых сочетаниях обеих культур хлеб символизируют радушие и гостеприимство: «хлеб-соль», «*პური-მარილი*». Но грузинское мировосприятие фиксирует еще одну пару-символ: «хлеб-вино» (*პური-ღვინი*). Причем, по мнению ряда исследователей, именно связь «хлеб-вино» является для грузинского языка первичной: «Хлеб-вино, как хлеб и соль, главные элементы грузинского стола. Если на столе только хлеб и вино, такой стол считается полным. Тот, кто отведал хлеба и вина, считается должником хозяина, и обязан всегда помнить об этом с уважением» (5, с. 29). Это предположение подтверждается и языковой частотностью данного варианта. Таким образом, в обыденном языковом сознании при общем совпадении ценностной оценки и векторов символизации, фиксируется расхождение: русской символической связке *хлеб-соль* противостоит грузинская символическая триада *хлеб-соль-вино*. Отметим, что второй компонент может быть опущен. Более того, по нашим данным на современном уровне прослеживается тенденция к большей частотности варианта «*хлеб-соль*».

Русский и грузинский языки являются языками православной культуры. Оба языка одинаково оценивают хлеб, который осмысливается как символ жизни, не только в этом, человеческом мире, но и в мире Божественном. Самый главный хлеб – подаваемый для причащения. И для русского, и для грузинского сознания это – обязательно дрожжевой хлеб из теста с солью, поскольку в православном Богослужении Евхаристия совершается только в квасном хлебе (на дрожжах, с солью). В этом хлебе символизируется жертва благодарения: человек жертвует Богу самое главное (символ земной жизни) и в ней же обретает как благодать символ вечной жизни. Именно об этом русская поговорка «Нет хлеба дороже, как в просвире...». У нее есть продолжение, неожиданное в этом контексте: «...а золота, как в колыхе». Для православного христианина хлеб неразрывно должен быть связан с вином как частью христианского таинства Евхаристии. Однако русское языковое сознание⁵ молчит об этом. Подчеркнем, что здесь имеется в виду именно языковая экспликация. В чем кроется причина этого явления? Попытаемся найти ответ через факты языка. БТС-2000 фиксирует только одно значение слова «вино» в русском языке: «Алкогольный напиток, получаемый в результате полного или частичного брожения винограда или плодово-ягодного сока». С пометой «фраз.» словарь отмечает, что словом «вино» в русском языке называется и любой алкогольный напиток: «Хлебное вино (=водка)». Анализ дает следующие семы: жидкость + напиток + алкогольный + брожение + виноград (или другой сок) → опьянение. Таким образом, в русском языковом сознании слово «вино» концептуализируется в символикe двух слов «опьянение» и «водка», что подтверждается результатами дальнейшего анализа: жидкость + напиток + алкогольный + брожение + виноград (или другой сок) + хлебное вино → водка → опьянение. В этой связи интересно наблюдение известного лингвиста и культуролога Ю. Степанова, который считает, что потребление крепкого спиртного восходит к связке «Хлеба и зрелищ!», лежащей у истоков современной европейской цивилизации: забота о хлебе насущном и нечто, что поможет забыть об этом труде. «Как связаны «Хлеб» и «зрелища» в Древнем Риме, так связаны и в России «хлеб» и «водка». (6, с. 320). В каждом ареале в мире существуют не только опьяняющие напитки, но и растительные наркотические средства, характерные для данной культуры. Самые распространенные опьяняющие/наркотические веществом со временем становится самый крепкий. Для русского ареала – это водка (хлебное вино). «Опьянение как переход опьяненного человека в иной мир, в мир потусторонний, – универсальная черта всех культур... Дело только в том, как расценивается самый этот мир...» (там же: 329). Паремии русского народа фиксируют двойное отношение к вину, пьянству, водке: «Сам хлеба не стоит, а еще вино пьет» (-), «Хлеб на ноги ставит, а вино валит»(-) и «Кולי сыт да пьян, так и слава Богу»(+), «Поп в колокол, а мы за ковш» (+). Русское языковое сознание высшей ценностью (как продукт) в обыденном признает только хлеб («Недорог виноград терский, дорог хлеб деревенский»), в то время как в грузинском сознании рядом с ним стоит и вино. Вино в грузинском ареале не закрепилось исторически как самое сильнодействующее опьяняющее средство; оно в большей степени ассоциируется с радостью, весельем: «*ღვინისმეული, მხარბული...*» (*выпиший вина, веселый*). С весельем изначально ассоциировалось питье и на Руси, о чем говорит знаменитое «Веселие Руси есть пити...». При этом пились мед, брага, а не водка.

³ Интересно, что для грузин было не принято резать ножом, его перламывали руками. Это общая для многих восточных культур традиция. В Иране, Турции, Индии, на Кавказе к хлебу не прикасались ножом, а только руками. Перламывание хлеба, таким образом, для грузинского сознания – это как начало самой еды, так и начало дружбы.

⁴ Как считают исследователи культуры, способ приготовления продукта даже из одного и того же вещества, имеет существенное значение при различии культур.

⁵ На основании собранного языкового материала

Со временем легкие напитки вытесняются сильнодействующей водкой и «пшти» перестает быть «веселием». Качественно иное отношение к вину в грузинском обыденном сознании восходит, в первую очередь, к общей традиции ареала. Однако именно в этой точке культуры, на территории одного ареала, ценностные оценки могут и расходиться, если в их основе лежат иные религиозно-метафизические установки⁶. В языковом сознании неизбежно фиксируется и конфессиональное осмысление понятий. По данным Библейской энциклопедии, виноград, лоза и вино еще в Ветхом Завете упоминаются как символы мира, радости и совершенства. Эта традиция развивается в христианстве, где под видом хлеба и вина (виноградного) Господь «преподал нам высочайшее Таинство Тела и Крови Своей» (7). В Рождественском послании Святейшего и Блаженнейшего, Патриарха Всея Грузии Илия II подчеркивает: «Для наших предков вино и хлеб, кроме своего обычного значения, были связаны с символом тела и крови Спасителя. Поэтому у грузинского крестьянина было особенное отношение к ним, он особенно ухаживал за ними... и это должно быть восстановлено» (2009). Грузинское языковое сознание закрепило: «უხეობა პურისა და ღვინისა (изобилие хлеба и вина), ღვინოს გასაქე და პურს გაჭექე (пою вином и кормлю хлебом), პური-ღვინო უღკუეელი (нескончаемое хлеб-вино). Вышеупомянутая тенденция к доминированию в грузинском сознании связки «хлеб-соль» вместо изначального «хлеб-(соль)-вино», очевидно, также связана с тем, что Илия II называет «особенным отношением», вернее, с его утратой, поскольку указывает: «... и это должно быть восстановлено».

Наша гипотеза состоит в том, что триаду «хлеб-соль-вино» можно рассматривать в качестве первичной для православного языкового сознания. В такой форме она символизировалась и закрепились как культурная константа в грузинском языковом сознании. Однако намечается тенденция к утрате этого символа. Русское языковое сознание полностью опускает в ней третий компонент, «вино». Это расхождение может быть связано с архетипами культуры каждого народа, всем историческим и культурным контекстом символизации смыслов в языках. Обе связки могут быть рассмотрены в качестве символов коллективного языкового сознания русского и грузинского народов. При этом существенно помнить о том, что символы отличаются не только от культуры к культуре. Внутри одной культуры выделяются разные уровни ее носителя, так называемая «культура храмов и школ и культура крестьянской общины». Подчеркнем, что символы открыты для множественности интерпретаций и толкований, но точкой отсчета всегда будет языковое знание, закрепленное в языковой картине мира данного народа.

Использованная литература:

1. Словарь... 2000: Большой толковый словарь русского языка СПб.
2. ჩიქობავა 1960: ჩიქობავა არბ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (VI), თბილისი.
3. Даль 1984: Даль В. И. Пословицы и поговорки русского народа. М.
4. ორბელიანი 1991: ორბელიანი ს-ს. ლექსიკონი ქართული. თბილისი.
5. სახოკია 1954: სახოკია თ. ქართული სატყუანი სიტყვა-თქმანი. თბილისი.
6. Степанов 2004: Степанов Ю. Константы: Словарь русской культуры. М.
7. Энциклопедия... 2005: Библейская энциклопедия. М.
8. Фоли 1997: Фоли Дж. Энциклопедия знаков и символов. М.

უანეტა ვარძელაშვილი, ციცილო წეროძე (თბილისი)

სამყაროს აღქმის ენობრივი სიმბოლიზმი: პური – მარილი – ღვინო

სტატიაში განხილულია რუსი და ქართველი ხალხის ყოფით შემეცნებაში ცნებების „პური, მარილი, ღვინო“ სიმბოლიზაცია მათივე ენობრივი ექსპლიკაციის მასალებზე დაყრდნობით. დგინდება კავშირები მათ ენობრივ სიმბოლიზაციასა და მართლმადიდებლურ სამყაროს აღქმას შორის. იყუთება პიპსოქსა იმის შესახებ, რომ პური, მარილი და ღვინო შეიძლება განვიხილოთ, როგორც სიმბოლური ტრიადა მართლმადიდებლურ კულტურაში. ზუსტად ასეთი ფორმით დამკვიდრდა იგი ქართულ ენობრივ შემეცნებაში. რუსული ენობრივი შემეცნება დგენის კომპონენტ „ღვინოს“. ასეთი სხვადასხვაობა შესაძლებელია დაკავშირებული იყოს კონკრეტული ერის განვითარების ისტორიულ და კულტურულ კონტექსტთან.

⁶ Так, общеизвестно, что в исламском мире употребление вина категорически осуждается.

Janetta Vardzelashvili, Tsitsino Tserodze (Tbilisi)

Linguistic Symbolism of the World Outlook: Bread– Salt – Wine
(Analysis of the Fragments of Russian and Georgian Pictures of the World)

The article observed the symbolism of the notions "bread, salt, wine" in the everyday life consciousness of the Russian and Georgian people based on the material of their linguistic explications. The link is installed between the linguistic symbolism and the Orthodox world outlook.

A hypothesis is made that the bread, salt and wine can be viewed as a symbolic triad in the Orthodox culture. It was established in this form in the Georgian language. Russian language leaves out the component of the "wine". This difference can be related to the archetypes of both peoples' cultures as well as the historical and cultural contexts of the symbolization of the notions in the languages.

КОРРЕЛЯЦИЯ ФРАГМЕНТОВ ЯЗЫКОВОЙ И НАУЧНОЙ КАРТИНЫ МИРА

Термин «картина мира» вошел в научный обиход в XX веке для обозначения внутренних образов и символов, формирующихся в процессе познавательной деятельности. Человеческие контакты с миром аккумулируются в актах познания, в накопленном опыте, который приобретает как в практической и научной деятельности, так и в процессах рефлексии над разными областями из жизни духовной. Соответственно, в сознании человека выстраиваются различные картины мира: научная, философская, религиозная и т. п., охватывающие мир лишь в отдельных специфических аспектах. Человек постигает мир посредством лексической системы своего языка. Каждый народ наделен специфическими чертами мировосприятия и мышления, и эта специфичность берет свое начало в языке, на котором человек мыслит, оценивает, категоризирует. Следовательно, модель мира может быть описана и как набор основных семантических представлений, в которой классифицируется та часть «концептуального мира человека, которая имеет привязку к языку и преломлена через языковые формы» (Кубрякова 1988:142). Языковая картина мира не является научным отражением понятия мира. Язык аккумулирует в себе коллективное сознание этноса, в том числе, и донаучное. Языковая картина мира, являясь посредником между человеком и реальностью, фиксирует национально-специфическое видение мира. Научное знание объективно и внационально. Для такого знания человек выстраивает научную картину мира, фрагментами которой являются дисциплинарные сферы.

Язык науки – это один из стилей общего литературного языка данного народа, но тяготеющий к полилингвальности и унификации специальной лексики. В научном дискурсе допустима образность, но образ в научном тексте является лишь одним из средств объяснения информации, сущности явления (например, стерта метафоричность термина лингвистики «*семантическое поле*»). Язык, в свою очередь, может осваивать единицы специальной лексики как метафорические образы, закрепляя за ними в языковом сознании новые, переносные значения. Так, по данным Нового словаря русского языка (НСРЯ 2005:386), слово «фискал» в I значении: «Чиновник, в обязанности которого входило наблюдение за деятельностью административных учреждений и лиц в Российской империи в эпоху Петра I». А во II, с пометой «перен, разг.»: «Доносчик, ябедник». Нейтральное название профессии определенного рода деятельности человека приобретает новый смысловой оттенок, который в конкретном речевом фрагменте может развиваться от легкой иронии до презрения и брани.

Язык специальных отраслей деятельности и знания оперирует терминами. Термин является структурно-функциональным разрядом языковых единиц, следовательно, является частью языковой картины мира. Это – не особые слова, а слова в особой функции, которые базируются на все том же естественном языке. Термин представляет собой номинативную единицу языка, десигнирующую научное понятие и относящуюся к специальной предметной области. Его специфика определяется как соотношением номинального и реального значений, так и спектром функций, выполняемых данным разрядом языковых единиц. Для целей данной статьи принципиально важно подчеркнуть, что термин ограничен в сфере своего использования специальной предметной областью. Поэтому, являясь единицей языковой картины мира, он одновременно является и элементом конструирования научной картины мира. При этом как лексическая единица языка, он может осваиваться и в обыденном языковом сознании. В этом случае объем содержания научного знания адаптируется и становится понятием, которое воспринимается на уровне стандартной языковой личности. Этот процесс может развиваться и в обратном направлении, т. е. понятие обыденной жизни становится сначала объектом научного познания, а затем формируется как понятие научной отрасли знания. В таком случае образуются параллельные понятийные системы разных картин мира, со своими системными связями и дериватами. Параллелизм этих систем в известной степени условен, как условны и размыты границы между двумя конструктами сознания – языковой и научной картинами мира.

Проследим это явление на примере трансформации понятия «деньги», т. е. процесс перехода от обыденного понятия к термину, а затем к категории научной картины мира. Принято считать, что деньги существуют также давно, как и сама человеческая цивилизация. Денежное значение сформировалось еще в домонетный период; металлические монеты, как утверждает история, впервые появились в VII веке до н. э. Еще в V в. до н. э. персидский царь Дарий совершил экономическую революцию, введя в обращение монеты. Монеты чеканились из металлов: меди, серебра, золота, платины. Позже появляются денежные знаки, бумажные деньги, не имеющие собственной стоимости, но замещающие в обращении деньги из драгоценных металлов. Деньги – это предмет, который каждый человек держал в руках. И этот факт находит отражение в универсальных ценностных установках на аксиологической шкале каждой культуры: деньги – это могучая общественная сила,

наделенная властью творить добро и зло, неотделимая от общего контекста жизни отдельного человека и общества в целом. Со временем деньги становятся объектом специально научного интереса, что высвечивает в объекте новые ракурсы, не всегда существенные для обыденного знания, но принципиальные для научного знания. Обыденное языковое сознание закрепляет следующие компоненты значения за понятием «деньги»: «1. Металлические и бумажные знаки, являющиеся мерой стоимости при купле-продаже: то или иное их количество, сумма. 2. Капитал, средства». (БТСРЯ 2000:168). Словарная дефиниция фиксирует закрепление в обыденном сознании идеализацию понятия, вводя в толкование категорию «знак», т. е. нечто, что является замещением предмета. В этом же ряду стоят понятия: «мера стоимости» и «капитал». Второе значение отражает адаптацию в обыденном сознании научного понятия «капитал». Сопоставим с научным толкованием: «одно из важнейших понятий любого рыночного хозяйства: любые общепринятые средства платежа, которые могут обмениваться на товары и услуги и использоваться для оплаты долгов. Д. – всеобщий эквивалент, особый товар, форма выражения стоимости всех других товаров. Д. выполняют функции средства обмена, платежей, измерения стоимости, накопления богатства, мировых денег. Несмотря на то, что Д. возникли много тысяч лет назад, до сих пор в мире идут дискуссии о том, что такое Д. и почему они используются в хозяйстве» (БЭС 2003:86). В обыденном языковом сознании *деньги*: 1) *знаки*; 2) *являются мерой стоимости при купле-продаже*. В научном сознании *деньги*: 1) *всеобщий эквивалент*; 2) *особый товар*; 3) *форма выражения стоимости всех других товаров*. Выведем расхождение: обыденное языковое сознание не осмысливает деньги как товар. Хотя исторически деньги восходят к вещному предмету, какому-то товару, который в домонетный период выполнял функцию меры стоимости при обмене, перешедшему в куплю-продажу. То, что обыденное сознание закрепляет как меру стоимости, научное называет «эквивалентом», «всеобщим эквивалентом». По мере развития товарного производства роль всеобщего эквивалента закрепляется сначала за благородными металлами, ставшими деньгами, позже – за денежными знаками, бумажными купюрами. Это – следующий шаг в идеализации обыденного понятия, поскольку сами по себе бумажные знаки ценности не имеют, они лишь конвенционально выступают мерой стоимости. И, хотя в обыденном сознании, связь денежного знака с золотым фондом условна, бумажные знаки сохраняют все коллективные ценностные установки, которые связаны с достатком, богатством, свободой, силой. Сопоставим данные словарей:

деньги (по данным БТС-2000 русского языка под ред. С. А. Кузнецова)	деньги (по данным БЭС-2003)
<p>деньга, денежка, бумажные деньги, заменять деньги, пересчитать деньги, тратить деньги, обращение денег, сила денег, власть денег, получить деньги за работу, копить деньги, прислать деньги, одолжить деньги, живые деньги (наличные), большие деньги, хорошие деньги (о значительной сумме денег), карманные деньги, покупать, приобретать за деньги, время – деньги, на медные деньги (на скудные деньги, ничтожные средства), быть при деньгах, без денег, иметь деньги, быть не при деньгах, свободные деньги, бросать кидать, швырять деньги (на ветер), плакали деньги (пропали), денежки счет любят, денежная помощь, денежные ресурсы, денежная реформа, денежные знаки, денежная оплата, денежный доход, денежная премия, денежная работа, денежная невеста, денежный человек, денежный туз, денежный мешок (в зн. богатый человек)</p>	<p>деньга, денежка, деньги мировые, денежная вуаль, денежная база, денежная гипотеза, денежная единица, денежная емкость рынка, денежная иллюзия, денежная масса, денежная регалия, денежная рента, денежная реформа, денежная система, денежная школа, денежное вознаграждение, денежно-кредитное взаимодействие, денежное обращение, денежное обязательство, денежное покрытие, денежное предложение, денежные агрегаты, денежные документы, денежные доходы населения, денежные знаки, денежные накопления, денежные обязательства, денежные расходы, денежные расходы населения, денежные реформы, денежные системы, денежные средства, денежные средства в пути, денежные средства предприятий, денежные суррогаты, денежные фонды, денежный аккредитив, денежный голод, денежный капитал, денежный металл, денежный механизм, денежный мультипликатор, денежный начет, денежный перевод, денежный поток, денежный рынок, денежный стандарт, денежный товар, денежный фетишизм, денежный чек.</p>

Совпадения: *бумажные деньги, денежные ресурсы, денежная реформа* и др. Все операции с деньгами в языковом сознании тяготеют к конкретизации, в научной картине мира они несут обобщающий характер. Сравним: *тратить деньги, получить деньги, быть при деньгах* и *денежный рынок, денежные суррогаты, денежный механизм*. Обыденное сознание тяготеет к образности: *денежный человек, денежная невеста, денежный мешок (о богатом человеке), живые деньги (о наличных деньгах)*, что отражает свойство образного мировосприятия человека, как, например, олицетворение предметов вещного мира, имеющих для него ценностное значение.

Как следует из вышесказанного, языковая и научная картины мира существуют параллельно, влияют друг на друга, но остаются конструктами разных видов сознания. Язык наделен свойством выражать и эксплицировать другие картины мира человека, которые конструируются, в том числе, на естественном языке.

Отдельные понятия научной картины мира адаптируются и дискретными единицами входят в язык, становясь частью языковой картины мира.

Использованная литература:

1. Кибрякова 1988: Кибрякова Е.С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. М.
2. НСРЯ 2005: Новый словарь русского языка <http://www.vseslova.ru/index.php?dictionary=efremova>.
3. БТСРЯ 2000: Большой толковый словарь русского языка. С116.
4. БЭС 2003: Борнсов А.Б. Большой экономический словарь. М.

სალომე მენაბდე (თბილისი)

სამყაროს ენობრივი და მეცნიერული ხატის ფრაგმენტთა კორელაცია

შინაგანი ხატებისა და სიმბოლოების აღსანიშნავად მეცნიერებაში დამკვიდრდა ტერმინი „სამყაროს ხატი“, რომელიც ეხატება შემეცნების პროცესში. ადამიანის შემეცნებაში არსებობს სამყაროს სხვადასხვა ხატი: ენობრივი, მეცნიერული, ფილოსოფიური და ა. შ. სამყაროს ენობრივი ხატი აფიქსირებს ნაციონალურ-სოციალურ სამყაროს ხედვას. ხოლო სამყაროს მეცნიერული ხატი – ობიექტურსა და არანაკინალურს. ამიტომ სამყაროს ენობრივი და მეცნიერული ხატები წარმოადგენენ შემეცნების სხვადასხვა სახის კონსტრუქტებს. სტატიაში მოცემულია ყოფითი და მეცნიერული ცნება „ყულის“ შეპირისპირებითი ანალიზი, საიდანაც ჩანს, რომ საზღვრები ამ კონსტრუქტებს შორის პირობითია და თითქმის წაშლილია. ამის საყუძველზე ღვინდება სამყაროს ენობრივი და მეცნიერული ხატის კორელაცია.

Salome Menabde (Tbilisi)

**Correlation Between the Fragments
of Linguistic and Scientific Pictures of the World**

The notion “picture of the world” has entered the scientific terminology in the 20th century to identify the inner images and symbols that are formed in the process of cognition. Human mind contains different pictures of the world: linguistic, scientific, philosophical etc. that divide the universe in particular ways. The linguistic picture of the world contains the specific national view of the world. The scientific picture of the world contains the non-nationalistic, global notions. That is why the linguistic and scientific pictures of the world are constructions of the different kinds of consciousness.

Given article suggests a comparative analysis of everyday-life and scientific notion of the construct of consciousness is. Based on this the conclusion about the linguistic and scientific correlation of the pictures of the world is made.

МАКРОУНИВЕРСАЛЬНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ПРЕЦЕДЕНТНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ

Чтобы стать личностью и членом того или иного национального лингвокультурного сообщества, человек должен пройти процесс социализации, или «путь взросления в цивилизацию». Сутью этого процесса является трансляция культуры, основным каналом которой является язык. С самого раннего детства, на начальном этапе социализации личности культура транслируется в виде многочисленных фольклорных текстов, детской литературы; затем культура транслируется посредством видеоряда, путем усвоения этикетных формул и пр. Человек осваивает те единицы, которые входят в когнитивную базу данного социума, образуют «ядро» культурного пространства, языковую картину мира, которая формирует тип отношения человека к миру.

Важной составной частью языковой картины мира являются прецедентные высказывания, частично представленные макроуниверсальными высказываниями, мигрирующими из одной культуры в другую, частично же представленные высказываниями национальными, отражающими специфику данной лингвокультурной общности.

В.Г.Костомаров и Н.Д.Бурвикова понимают под прецедентным высказыванием (ПВ) единицу, полученную в результате текстовой редукции (Костомаров, Бурвикова 1994:35). Помимо прецедентных высказываний выделяют прецедентную ситуацию, прецедентный текст, прецедентное имя. Разделяя точку зрения Ю.Н.Караулова, мы считаем прецедентными феноменами те явления культуры, которые:

- 1) хорошо известные всем представителям национального лингво-культурного сообщества («имеющие сверхличностный характер»);
- 2) актуальные в когнитивном (познавательном и эмоциональном) плане;
- 3) обращение (апелляция) к которым постоянно возобновляется в речи представителей того или иного национального лингво-культурного сообщества (Караулов 1987:55).

Прецедентный феномен «хорошо известен всем представителям» постольку, поскольку последние знают (как минимум) о его существовании и имеют некий общий, обязательный для всех носителей данного ментально-лингвального комплекса национально-детерминированный минимизированный инвариант его восприятия. Другими словами, за прецедентным феноменом всегда стоит некое представление о нем, общее и обязательное для всех носителей того или иного национально-культурного менталитета, или инвариант его восприятия, который и делает все апелляции к прецедентному феномену «прозрачными», понятными, коннотативно окрашенными. Авторы лингвокультурологического словаря «Русское культурное пространство» выделяют прецедентные ситуации, прецедентные тексты, имена и прецедентные высказывания (Русское культурное пространство 2004:17). Под прецедентным высказыванием, вслед за ними, мы понимаем «репродуцируемый продукт речемыслительной деятельности, это законченная и самодостаточная единица, которая может быть или не быть предикативной. Это сложный знак, сумма значений компонентов которого не равна его смыслу: последний всегда шире простой суммы значений. В когнитивную базу входит само прецедентное высказывание как таковое и сумма его значений-смыслов» (Русское культурное пространство 2004:18).

В данном исследовании мы ограничились сопоставительным анализом прецедентных высказываний в русской и грузинской лингвокультурных общностях, которые приводятся на материале нижеуказанных толковых, фразеологических и культурологических словарей.

У каждого народа, каждой нации есть свои собственные представления об окружающем мире, о людях, о представителях другой культуры. В работах многих исследователей национальный характер предстает как специфическая совокупность реальных черт нации. Отмечая национальную специфику каждого народа, в нее включают: самосознание, привычки, вкусы, традиции, связанные с национальными чувствами, национальную культуру, быт, национальную гордость и национальные стереотипы в отношении к другим народностям. Выяснилось, что у большинства людей существуют весьма устойчивые стереотипы по отношению к определенному национальному характеру, т. е. убежденность, что представители одних наций демонстрируют достаточно стойкие представления о существовании у других наций конкретных комплексов черт. Важно, что часто эти стереотипы зависят от того, как эта нация «себя ведет» в данный временной период.

Весьма существенная часть подобных представлений закреплена в прецедентных высказываниях, которые в каждой лингвокультурной общности составляют несколько пластов, но в первую очередь четко противопоставлены друг другу два из них – макроуниверсалии и национальные прецеденты:

1) макроуниверсалии (*дни не пахнут; золотой век; нить Ариадны; крокодиловы слезы, круглый стол, гатль мира* и пр.);

2) национальные прецеденты (*А Виска слушает, да ест; времен очаковских и покоренья Крыма; за тридевять земель; во всю ивановскую; места не стать отдаленные; молочные реки и кисельные берега; Шамкин суд* и пр.)

Благодаря кумулятивной (накопительной) функции языка в каждой лингвокультурной общности накапливаются языковые единицы, в которых отражаются национальные представления об окружающем мире, а также такие прецедентные выражения, источником которых являются античные мифы, библейские предания, поэтому ареал их распространения столь широк, что их можно отнести к макроуниверсалиям, или к транснациональным прецедентам.

Источником транснациональных ПВ являются, как уже отмечалось выше, библейские легенды, мифы, произведения мировой классики, массовая культура. Не удивительно, что подобные единицы присутствуют как в русской, так и в грузинской культурах, обычно при переводе подобных ПВ переводчики легко находят соответствующие эквиваленты, например:

Все дорожки ведут в Рим - *Kvela gra romshi mimavali*;

Ахиллесова пята - *Akilevisis kusli*;

Угрожение строптивой - *Chirveulis morjuleba*;

Сражение с ветряными мельницами - *Kharis ciskvilephtan brdzola*.

Анализ эмпирического материала показал, что для грузинской культуры характерны тройные ряды прецедентных высказываний, первый ряд представлен вышеприведенными транснациональными ПВ, второй – межнациональными прецедентами советской эпохи (*Тимур и его команда – Themuri da misi gundi*, железный занавес – *rkinis farda*). Общими для всего постсоветского пространства, и лишь третий ряд – это национально-культурные ПВ (*churshi jdoma; tyematze zis da bals chamis; gavida gaxma maritze*).

Большинство национально-культурных ПВ, как русских, так и грузинских, представлены маркированными выражениями, в их состав входят специфические реалии (например, грузинская реалия *churshi* – специальный глиняный кувшин больших размеров, который зарывают в землю и используют для хранения вина), имена известных политических и общественных деятелей (*Ох, тяжела ты, шапка Мономаха; Вот тебе, бабушка, и Юрьев день*), литературные герои (*Дельянова уха*) и пр. Приведенные примеры иллюстрируют влияние экстралингвистических факторов на формирование языковой картины мира, в частности, на формирование когнитивной базы прецедентных высказываний.

В процессе перевода особенно важно подобрать максимально близкий эквивалент прецедентного высказывания, использованного в тексте оригинала. С этой целью нам представляется необходимым создание лингвокультурологического словаря «Грузинское культурное пространство», в котором будут представлены прецедентные феномены: зоонимы, прецедентные онимы, прецедентные тексты, высказывания. Сопоставление ПВ русского и грузинского культурного пространства позволяет сделать вывод, что прецедентные высказывания, которые вошли в обиход благодаря популярным произведениям мировой классики, не всегда имеют грузинский вариант, или же имеют ограниченную сферу употребления, не столь широко распространены, как в русском дискурсе, например:

Все жанры хороши, кроме скучного; Синий чулок;

Все сгнило в Датском королевстве; Жизнь, как у Христа за пазухой.

Не удивительно, что для грузинского читателя агнонимичны прецедентные высказывания, источником которых является русская классическая литература:

Дом новый, но предрасудки стары; Минуй нас нуще всех печалей и барская любовь; Жизнь прожить – не поле перейти; Человек в футляре и пр.

Более широко представлен класс прецедентных высказываний общественно-политического характера:

Круглый стол - *mgvali magida*; *желтая пресса* - *kviteli presa*;

деньги не пахнут - *fuls suni ar akvs*.

Часть встречаются грузинские эквиваленты высказываний, источником которых являлась массовая культура, например, шутовная характеристика советского человека из фильма «Бриллиантовая рука» *Русо туристо облого морале*, которая была весьма распространена и в грузинском культурном пространстве и употреблялась именно в такой форме.

В заключение хотелось бы отметить, что прецедентные выражения играют важную роль в формировании языковой картины мира, отражая свойственную данной лингвокультурной общности концептуализацию окружающей действительности. Особенно велика их роль в художественных произведениях: они участвуют в построении подтекста произведения, актуализируют текстовую информацию, поэтому при переводе следует искать эффективные пути адекватной передачи выражаемых коннотаций с языка оригинала на язык перевода.

Использованная литература:

1. Караулов 1987: Караулов Ю.Н. русский язык и языковая личность. М.
2. Костомаров 1994: Костомаров В.Г., Бурвикова Н.Д. Как тексты становятся прецедентными//Русский язык за рубежом. 1994. №1.
3. Лингвокультурологический словарь 2004: Русское культурное пространство. М.
4. Грушко, Мелведев 1968: Современные крылатые слова и выражения. М.

მარინე აროშიძე (ბათუმი)

მაკრონივერსალური და ეროვნული პრეცედენტული გამონათქვამები

ლეონტიევი აღნიშნავს, რომ პიროვნების ჩამოყალიბებისთვის, იმისთვის, რომ ადამიანი გახდეს ეროვნული ღირებულებების საზოგადოების წევრი, მან უნდა გაიაროს "ცივილიზაციაში შეზღუდვის პროცესი". სოციალისტიკის პროცესში ადამიანი ითვისებს მოცემული სოციალური კონტრუქტის ბაზას, რომელიც სამყაროს ენობრივ სურათს აყალიბებს.

სამყაროს ენობრივი სურათის მნიშვნელოვან ნაწილს პრეცედენტული გამონათქვამები წარმოადგენს, მათ შორისაა მაკრონივერსალური და ეროვნული ერთეულები.

Marine Aroshidze (Batumi)

Macro-Universal and National Precedent Expressions

The incorporation into the national linguistic and cultural community requires the person to experience the process of socialization, or "the path of rooting into the civilization" (A.Leontiev). This process implies the transmitting of the culture whose major channel is the language. People perceive those units that belong to the cognitive base of the community, form the 'core' of the cultural sphere, linguistic image of the world, which shapes the attitude of people towards the world.

The most important element of the world image is the precedent expressions, partially represented by macro-universal expressions, which migrate from one culture into another; and partially represented by the national expressions, which mirror the specific features of the linguistic and cultural community.

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ СЛОВ *БРЕМЯ*, *ЯРМО*, *ИГО* В САКРАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ И В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Наряду с языком совершенно особое место в истории духовной культуры человечества занимает религия. Однако о религии как самостоятельной сфере общественного сознания существуют свои особые средства мировидения, свои «призмы», через которые человек воспринимает действительность. Как известно, сакральные слова могут оказывать определенное влияние на религиозное мировоззрение, что обусловлено постоянной сигнификацией этими словами объекта, вызывающей эмоции, а также довольно высокой частотностью этих слов в библейских текстах. Вместе с тем одной из особенностей текста как структурно-семантического единства является способность оказывать влияние на языковые единицы, входящие в его состав (Турасва 1986: 10). Это влияние становится особенно ощутимым, когда речь идет об основополагающих для всего христианского мира сакральных текстах.

С этой точки зрения интерес представляет исследование особенностей функционирования слов *φορτίον* и *ζυγός* в древнегреческих библейских текстах (SEPTUAGINTA, Stuttgart, 1979; THE GREEK NEW TESTAMENT, Stuttgart, 1994) и их переводных соответствий в славяно-русском религиозном дискурсе (Острожской Библии - первая полная славянская Библия (Библія сірѣчь книги Ветхого и Нового Заветѣ, по языку словенскѣ. Фототипическое переиздание текста с издания 1581 года, осуществленного под наблюдением И.В.Дергачевой по экземплярам Научной библиотеки им.М.Горького, М.-Л., МГУ, 1988; Русская Библия Толкова Библия, или комментарий на все книги Св.Писания Ветхого и Нового Завета, в 3-х томах. Издание премирников А.П.Лопухина. СПб, 1904-1913), а также выявление специфики семантического переосмысления сакральных слов в современном русском языке.

Вслед за А.А.Потебней мы различаем в слове «внешнюю форму, т.е. членораздельный звук, содержание, объективируемое посредством звука, и внутреннюю форму, или ближайшее этимологическое значение слова, тот способ, каким выражается содержание» (Потебня 1978:160). Исходя из этого, говоря о переводных соответствиях указанных древнегреческих слов, следует помнить, что каждый конкретный элемент текста требует от переводчика комплексного подхода. Естественно полагать, что при восприятии древнегреческих религиозных терминов первые переводчики библейских книг выбирали те переводные соответствия, которые наиболее полно отражали внутреннюю форму переводимых слов, а также передавали особенности славяно-русского мировосприятия. Поэтому прежде чем перейти к исследованию особенностей передачи слов *φορτίον* и *ζυγός* в славяно-русских сакральных текстах необходимо выяснить, как понимались данные слова в древнегреческом языке. Согласно древнегреческо-русскому словарю, составленному И.Х.Дворецким (Дворецкий 1958), слово *φορτίον* имеет следующие значения: 1) ноша, тяжесть; 2) кладь, груз, товар; 3) плод (чрева); 4) перен. бремя, обязанность. В сложной смысловой структуре слова *ζυγός* также выделялось прямое значение «ярмо» и переносное значение «иго, бремя» (Дворецкий 1958).

С нашей точки зрения, именно столь сложная семантическая структура слова *φορτίον* позволила первым славянским переводчикам передавать его словом *бремя*, которое кроме прямого значения «ноша, груз (устар.)», имело также переносное значение «тяжесть, гнет» (МАС 1981).

Согласно нашим наблюдениям, для библейских текстов наиболее характерно употребление слова *бремя* в соответствии с древнегреческим *φορτίον* в переносном значении «тяжесть, гнет», как, например, в следующих параллельных стихах:

THE GREEK NEW TESTAMENT (ΚΑΤΑ ΜΑΘΘΑΙΟΝ. 11:30): ὁ γὰρ ζυγός μου ἥπιος καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν.

Острожская Библия (Мф. 11:30): иго во мое блго, и время мое легко есть. Русская Библия (Мф. 11:30): Ибо иго Мое благо, и бремя Мое легко.

Как показали наши наблюдения, в лексико-семантических связях, свойственных слову *бремя*, первые славянские переводчики употребляли слово *ярмо*, которое являлось переводным соответствием древнегреческого *ζυγός*. Этот выбор, на наш взгляд, объясняется внутренней формой слова *ярмо*, в смысловой структуре которого кроме прямого значения «деревянный хомут для упряжки рабочего крупного рогатого скота», различаются два переносных значения: «бремя, тяжесть» и «гнет, иго» (МАС 1981). Следует полагать, что переносное значение «бремя, тяжесть» слово *ярмо* получило под влиянием славянизма *ярм*. В

библейских текстах оно могло употребляться как свободно, так и в составе устойчивых словосочетаний без яркого выраженной стилистической окраски. Например, *ярмо беззаконий* (Пл. 1 : 14), *узлы ярма* (Лев. 26 : 13):

SEPTUAGINTA (ΛΕΥΙΤΙΚΟΝ. 26 : 13): ἐὺν ἐῖσι χυρίος ὁ θεός ... δεσφόν τοῦ ζυγού.

Острожская Библия (Лев 26 : 13): несокрѣпнхъ оузы ярма вашего.

Русская Библия (Лев. 26 : 13): Я Господь, Бог ваш ... сокрушилъ узы ярма вашего.

Следует отметить, что в соответствии с древнегреческим ζυγός первые славянские переводчики могли употреблять и слово *иго*, так как оно имело значение «яремь, ярмо» (Даль 1881). Это свидетельствует о том, что переносное значение «бремя, тяжесть» слово *иго*, как и слово *ярмо*, получило под влиянием славянизма *ярм*. Возможно, именно этим объясняется употребление в Острожской Библии слова *иго*, а в параллельных стихах в Русской Библии - слова *ярмо*:

Острожская Библия (Чис. 19 : 2): ида приведеѣтъ ктебѣ юницѣ рыжѣ напорочнѣ, аже немать насебѣ порока, инананже игбѣтъ было *иго*.

Русская Библия (Чис. 19 : 2): ...лусть приведуть тебе рыжую телицу безъ порока, у которой не было *ярма*.

Отметим, что слово *иго* довольно употребительно в библейских стихах и в переносном значении «бремя, тяжесть», которое в МАС дается с пометой «устар.» (по Далю, «тягость нравственная, гнет»):

THE GREEK NEW TESTAMENT (ΚΑΤΑ ΜΑΘΘΑΙΟ. 11 : 29): ἀράτε τὸν ζυγὸν μου

Острожская Библия (Мф. 11 : 29): възмѣте *иго* мое насеке.ѣѢ ѡнас .

Русская Библия (Мф. 11 : 29): Возьмите *иго* Мое на себя.

Как видим, слова *бремя, ярмо, иго* были довольно употребительны в библейских текстах. При этом они употреблялись как в прямом, так и в переносном значении. Несмотря на активность их переносных значений, связь их с конкретными номинативными значениями остается живой. Однако уже в церковнославянском языке происходит закрепление многих образных метафорических значений указанных слов и развитие их сочетаемости. В дальнейшем эти переносные значения становятся основными или актуальными значениями в рассматриваемых словах. Однако сакральные слова, употребляемые в библейских стихах в определенном терминологическом значении, в современном русском языке постепенно углубляют свою семантику и волекаются в несвойственные им лексико-семантические связи. Очень распространенным в русском литературном языке было слово *бремя* в переносном значении: *Все бремя правления [хозяйства] лежало на Пульхерии Иаковне* (Гоголь, Старосветские помещики). *Крыльцо, выходящее во двор, погнулось под бременем лет* (Короленко. У казаков). В переносном значении употребляется в русском литературном языке и слово *ярмо*: *Для них служба – зло сплошное отращение. Обуза. Ненавидимое ярмо.* (Куприн, Поединок). Слово *иго* также употребляется в значении «бремя, тяжесть»: *Добровольно взятое на себя иго – хуже не иго: оно легче и охотнее переносится, особенно когда подкладкой ему служит симпатия* (И. Гончаров, Воспоминания). *Под игом лет душа погнулась, остыла ко всему она* (Н. Некрасов, Поэт и гражданин).

В современном русском языке все еще продолжается расширение лексико-семантических связей слов *бремя, ярмо, иго*. Появился термин *налоговое бремя*, что значит «мера, степень, уровень экономических ограничений, создаваемых отчислением средств на уплату налогов, отвлечением их от других возможных направлений использования» (Налоговое бремя 2007). Интересно отметить, что в этом терминологическом значении слово *бремя* сохраняет свое прямое значение «ноша, груз», о чем свидетельствует следующий контекст: *После резкого роста курса доллара, повышения банками процентных ставок и ухудшения экономической ситуации для многих заемщиков кредит стал непосильной ношей* (Налоговое бремя 2007). Интересно отметить, что в аналогичном значении употребляется и слово *ярмо*: *кредитное ярмо* (Как сбросить кредитное ярмо? 2009).

Наиболее употребительным в современном русском языке слово *бремя* является в переносном фразеологически связанном значении – в сочетании с именем существительным в родительном определительном – *бремя чего: бремя выбора* (Тулеев 2003), *бремя активности* (Долгих 2008) и др. В этом переносном фразеологически связанном значении, собственном слову *бремя*, употребляются также слова *ярмо* и *иго*: *ярмо запоздавшей независимости* (Кленский 2008), *иго демократии* (Якуба 2007).

Таким образом, наблюдения над функционированием слов *бремя, ярмо, иго* показали, что неязыковые – социальные, жизненные – причины порождали определенные языковые движения, смысловые обогащения сакральных слов.

Использованная литература:

1. Долгих 2008: Долгих А. Бремя активности. – Газета «Новые известия», 27.08.08 - <http://www.newizy.ru/news/2008-08-27/196759/>

2. ДРС 1958: Древнегреческо-русский словарь, составил И.Х.Дворецкий. М.

3. Как собирать... 2009: Как сбросить кредитное ярмо? Новости недвижимости - <http://novostin.com.ua/2009/02/12/kak-sbrosit-kreditnoe-yarmo/>.
4. Кленский: Кленский Д. Ярмо запоздавшей независимости. Удел русских Эстонии. <http://forum.j-fan.net.ru/index.php?showtopic=15246>.
5. Налоговое...: Налоговое бремя. – <http://www.bankinform.ru/word-3373.htm>.
6. Потехин 1978: Потехин А.А. Слово и миф. М., 1978.
7. СРЯ 1981-1984: Словарь русского языка // под ред. А.П.Евгеньевой: В 4 т., издание второе, исправленное и дополненное. М.
8. ТСЖВЯ 1881: Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля. – Издание книгопродавца-типograфа М.О.Вольфа. С.-Петербург.
9. Тулеев 2003: Тулеев А. Бремя выбора. – «Независимая газета», Последействие к съезду «Единой России», 2003, 09-24, <http://www.ng.ru/politics/2003-09-24/2-er.html>.
10. Тураева 1986: Тураева З.Я. Лингвистика текста. (Текст: структура и семантика). М.
11. Ягуба: Ягуба А. Ито демократии. Ежедневная деловая газета РБК daily - <http://www.rbcdaily.ru/2007/11/26/focus305265>.

ირინე კაპანაძე (თბილისი)

სიტყვების *бремя*, *ярмо*, *уго* ფუნქციონირება საკრალურ დისკურსში და თანამედროვე რუსულ ენაში

მოცემულ სტატიაში განხილულია სიტყვების *бремя*, *ярмо*, *уго* ფუნქციონირების თავისებურებები ოსტროჰსკის ბიბლიასა (პირველი სლავური ბიბლია, 1581 წ.) და რუსულ ბიბლიაში, აგრეთვე საკრალური სიტყვების სემანტიკური გარდაქმნა თანამედროვე რუსულ ენაში.

კვლევებმა აჩვენა, რომ სიტყვა *бремя* წარმოადგენს ბერძნული სიტყვის φορτίον თარგმნილ შესატყვისობას. ხოლო ბერძნული ჯუჯღ-ის შესატყვისად სლავურ-რუსულ ბიბლიურ ტექსტებში ფიგურირებს სიტყვები *ярмо* და *уго*. ნაშრომში აღნიშნულია, რომ მითითებულ ბერძნულ სიტყვებს და ასევე მათ თარგმნილ შესატყვისებს აქვთ პირდაპირი მნიშვნელობა «ноша, груз», და გადატანითი მნიშვნელობა «тяжесть, гнет». თანამედროვე რუსულ ენაში ადგილი აქვს სიტყვების *бремя*, *ярмо*, *уго* ლექსიკო-სემანტიკური კავშირების შემდგომ გაფართოებას. უფრო ხშირად მოცემული სიტყვები იხმარება გადატანითი მნიშვნელობით.

Irine Kapanadze (Tbilisi)

Functioning of the Words “БРЕМЯ” (Burden), ЯРМО (Oxbow), ИГО (Yoke) in Sacral Discourse and in the Modern Russian Language

The present paper deals with the specifics of functioning of the words *бремя* (burden), *ярмо* (oxbow) and *уго* (yoke) in the Ostrozhskaya Bible – the first complete Slavic Bible (1581) and the Russian Bible. The research showed that the word *бремя* (burden) is a translated word corresponding to the Greek word φορτίον, as consistent with the Greek word ჯუჯღ in Slavic-Russian scriptures there appear the words *ярмо* (oxbow) and *уго* (yoke). It is discussed in the paper that the mentioned Classical Greek words as well as their translated equivalents have a direct meaning of “burden, load” and a transferred meaning of “heaviness, freight”. In modern Russian the lexical and semantic ties of the words *бремя* (burden), *ярмо* (oxbow) and *уго* (yoke) are expanding. These words are most widely used with their transferred meaning.

НЕОЛОГИЗМЫ КАК СОВРЕМЕННАЯ ИНТЕРКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

Языковые неологизмы создаются главным образом для обозначения нового предмета, понятия. Они входят в пассивный словарный запас и отмечаются в словарях русского языка. Неологизмом является слово до тех пор, пока оно сохраняет налет свежести. Так, недавно вошедшие в русский язык слова *бумдодер, вертолет, космонавт, нейлон, универсам* полностью освоены и активно употребляются, а бывшие в 20-е годы неологизмы *будённовец, женотдел, ликбез, нарком, нэп* успели войти в активный словарный запас, но затем стали историзмами. Если понятие актуально, а называющее его слово хорошо связано с другими словами, то слово скоро перестает быть неологизмом.

В настоящее время, в период стремительного развития науки и техники, расширения межкультурных контактов, значительных социально-политических преобразований, происходящих в современном мире, все больше лингвистов обращается к проблемам относительно недавно возникшего направления в отечественном языкознании – неологии. Подобный интерес объясняется тем, что процессы словообразования постоянно требуют дальнейшего научного исследования, теоретического осмысления, классификации.

Проблемы неологии получили достаточно широкое освещение в лингвистике. Процессы словообразования, создания лексикографических источников изучались в работах таких известных ученых, как Ф.И. Буслаев, В.Г. Гак, В.Г. Костомаров, М.М. Покровский, Е.Д. Поливанов, А.А. Потебня, Л.П. Якубинский и др.

Однако не сформулировано однозначное определение понятия «неологизм», не выявлены причины возникновения неологизмов в различных языках, не существует их четкой классификации.

Лексикон языка постоянно пополняется, однако со временем новые слова осваиваются и переходят из пассивного словарного запаса в активный. И как только новое слово начинает часто употребляться, становится привычным, оно ассимилируется и стилистически уже не выделяется на фоне остальной лексики. Поэтому освоенные языком новые слова нельзя зачислять в состав неологизмов. Таким образом, термин «неологизм» сужает и конкретизирует понятие «новое слово»: при выделении новых слов принимается во внимание только время их появления в языке, отнесение же слов к неологизмам подчеркивает их особые стилистические свойства, связанные с восприятием этих слов как необычных наименований.

Каждая эпоха обогащает язык новыми лексическими единицами. Их можно сгруппировать по времени появления: новые слова петровской эпохи; новые слова, введенные Карамзиным (Ломоносовым, Радищевым, Белинским, другими писателями), новые слова начала XX века, первых лет революции и т. д. В периоды наибольшей активности общественно-политической и культурной жизни страны приток новых слов особенно увеличивается.

Слова, как и люди, бывают старые и молодые. Слова и словосочетания, созданные для обозначения новых явлений действительности, новых предметов или понятий, называются неологизмами (от греч. *nebs* — «новый» и *logos* — «слово»).

Иногда говорят об особом виде неологизмов — семантических неологизмах. В таких случаях речь идет о появлении новых значений у старых слов: *стенка* (шкаф, занимающий всю стену), *платформы* (туфли на толстой подошве), *дюрник* (очистительное устройство на переднем стекле автомашин), *дипломат* (род портфеля), *штильки* (вид каблучков).

В практике переводческой работы заметное место занимает проблема перевода неологизмов, т. е. новых слов, появившихся в языке в связи с развитием общественной жизни и возникновением новых понятий.

Особенно много неологизмов появляется в научно-техническом языке в результате бурного прогресса науки и техники.

Так, например, в русском языке в период появления и развития авиации возникли слова: самолет, летчик, приземляться, воздушная яма и др.

Появление радио привело к возникновению таких слов, как: радиоприемник, радиопомеха, радировать и др. Развитие атомной энергии принесло с собой новые термины: *атамоход, дезактивация, дозиметр* и др.

Очевидно, что такие слова воспринимаются как неологизмы только до тех пор, пока выражаемые ими понятия не станут привычными, после чего они прочно входят в словарный состав и уже не воспринимаются как новые.

Следует отметить, что неологизмы, как правило, возникают на базе существующей языковой традиции, используя имеющиеся уже в языке словообразовательные средства.

Проблема правильного понимания и перевода неологизмов связана с тем, что при современном стремительном развитии науки и техники никакой словарь не в состоянии поспеть за возникновением новых слов и терминов в различных областях знания.

Явление межкультурной коммуникации, хотя само явление существует со времен формирования национальных культур и языков. Главные причины МКК - это установление международных контактов в области дипломатических и экономических отношений, культуры и искусства. Очевидными результатами таких контактов в составе языка являются пласты заимствованной лексики, которые, приспособившись к грамматическим законам языка-реципиента, в дальнейшем уже перестают восприниматься носителями языка как «чуждые» элементы.

История мировой цивилизации с точки зрения МКК как социального и культурного и лингвистического феномена прошла несколько этапов: на базе единого праязыка в течение длительного исторического развития формировались отдельные национальные языки, а сегодня имеет место интенсивный диалог языков и культур в условиях многонационального коммуникативного пространства.

Говоря об особенностях межкультурной коммуникации на уровне художественного текста, правомерно будет сказать, что возникающие при этом проблемы представляют собой даже не сумму, а произведение проблем коммуникации вообще и проблем перехода с одного национально-культурного кода на другой. Хорошо известно, что даже при повседневном общении на одном языке воспринято практически никогда не бывает равно сказанному. Эта проблема неоднократно обсуждалась в связи с «лингвистикой говорящего» и «лингвистикой слушающего» Б. Уорфа. В применении же к разным языкам ситуация усугубляется еще и межкультурными различиями, в результате которых формально одинаковые высказывания могут восприниматься по-разному.

При переводе же художественного произведения цепочка факторов, разделяющих авторский замысел и читательское восприятие, оказывается значительно длиннее. Сюда добавляются многочисленные национально-культурные различия, закрепленные как в языковых формах, так и в сложившихся системах ассоциаций, образного отражения действительности, в традиционных жанровых и композиционных формах, в значимости той или иной ритмической организации текста, того или иного типа рифмы (если речь идет о поэзии) и т. д.

При попытке изобразить этот процесс графически в схему придется ввести довольно аморфные зоны совершенно не формализуемых факторов, которые в совокупности можно условно обозначить символом К (культура):

Эти зоны действуют как фильтры при восприятии переводчиком текста оригинала, при порождении им текста перевода и при восприятии этого текста читателем и являются наиболее уязвимыми звеньями в цепи межкультурной коммуникации при переводе. Переводчик находится одновременно в зоне двух национальных концептосфер.

Чем выше уровень художественной образности текста, тем выше степень зависимости этого текста от той национальной культуры, в рамках которой он создан, и тем сложнее задача переводчика.

Перенос художественного текста из одной культурной среды в другую может осуществляться по-разному в зависимости от той цели, которую ставит перед собой переводчик. Самая простая цель - воссоздание фабулы. Такой перевод практически не затрагивает художественной сути произведения, однако уже и на этом, низшем уровне могут возникнуть межкультурные различия, препятствующие пониманию сюжетно-событийной основы произведения читателями оригинала. Разные культурные традиции в странах исходного и переводящего языков, разные системы ценностей, общепринятых оценок и норм поведения могут сделать поступки персонажей непонятными, немотивированными для читателя перевода, поскольку переводчик лишь механически воспроизводит события.

Функционально-динамический подход к изучению языка обусловил появление новых технологий и концепций обучения. Одна из основных - обучение на основе теоретических положений межкультурной коммуникации. Опора на культуру в преподавании языка обрела в современной лингводидактике новое звучание. Владея языком, люди не всегда могут понять друг друга, и причиной этого нередко является расхождение культур. Вполне понятно, что носители одного и того же языка могут выступать представителями разных культур или субкультур. Они также могут не до конца понимать друг друга. Коммуникация внутри одной и той же культуры также нередко выявляет несоответствие концептов. Еще сложнее обстоит дело с межкультурной коммуникацией.

Обучение языку и культуре на основе системы концептов основывается на том, что культура - целостное, системное семиотическое явление. И в дидактике следует исходить из того, что культура - открытая, самоорганизующаяся система. Обмен со средой происходит на «входе» и «выходе» из системы. «Работа» системы «культура» происходит в результате ее отношений с традицией и реальностью. Кроме того, культура - динамическая система, функционирующая на основе коммуникации, которая происходит как внутри системы, так и вовне.

В результате словарное понятие, обладающее универсальностью и схематичностью, «обрастает» приращенными смыслами. «Чужое» постепенно становится «своим».

В межкультурном общении рождается вторичная языковая личность. Рождение это происходит благодаря овладению концептами чужого культурного мира.

Использованная литература:

1. Толковый словарь 1998: Толковый словарь русского языка конца XX века / Под ред. Г. Н. Сяляревой СПб.
2. Словарь перестройки 1992: Словарь перестройки / Под ред. В. И. Максимова. СПб.
3. Перцова 1997: Перцова Н. И. Словарь неологизмов Велимира Хлебникова. Вена. Москва. 1995. Новые слова и значения // Под ред. Е. А.
4. Брагина 1973: Брагина А. Неологизмы в русском языке. М., Левашова. СПб.
5. Лопатин 1973: Лопатин В. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные образования. М.
6. Намитокова 1986: Намитокова Р. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект. Ростов-на-Дону.
7. Земская 1992: Земская Е. Словообразование как деятельность. М.
8. Козырев 2000: Козырев В., Черняк В. Д. Словари неологизмов // Очерки о словарях русского языка. СПб.
9. Словарь перестройки 1992: Словарь перестройки под ред. В. И. Максимова (СПб).

ნინო პოპიაშვილი, ხატია ხატიაშვილი (თბილისი)

ნეოლოგიზმები, როგორც თანამედროვე ინტერკულტურული კომუნიკაცია

ენობრივი ნეოლოგიზმები ძირითადად იქმნება ახალი საგნისა თუ მოვლენის აღსანიშნავად. ისინი შედიან ენის პასიურ მარაგში და რუსული ენის ლექსიკონშიც აღინიშნებიან. ნეოლოგიზმად ითვლება სიტყვა მანამ, სანამ სიახლის ელფერს ინარჩუნებს. ასე რომ, რუსულ ენაში არცთუ იხე დიდი ხნის წინ შემოსული სიტყვები: ბულდოზერი, ვერტმფრენი, კოსმონავტი, ნეოლონი, უნივერსალი მთლიანად გათავისებულა და აქტიურად გამოიყენება. ხოლო 20-ანი წლების ნეოლოგიზმები: ბუდიონოვეცი, ვენოტაელი და სხვა შესული იყო აქტიურ ლექსიკურ მარაგში, მაგრამ ამჟამად ისტორიზმებს წარმოადგენენ.

ამჟამად, მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების პერიოდში, კულტურათშორისი კონტაქტების გაღრმავების, თანამედროვე მსოფლიოში სოციალ-პოლიტიკური მოვლენების გადაზრების დროს სულ უფრო მეტი ღირებულება აქვს პარობლემას მშობლიურ ენაში ბოლო დროს გაინილი ნეოლოგიზმების შესახებ. მსგავსი ინტერუსი იმით აიხსნება, რომ სიტყვათქმადობის პროცესი მუდმივად მოითხოვს სამეცნიერო კვლევების გარკვევას, თეორიულ გააზრებას, კლასიფიკაციას.

ენისა და კულტურის შესწავლა კონცეპტუალური სისტემით ემყარება იმ აზრს, რომ კულტურა მთლიანია, სისტემური სემიოტიკური გამოვლინებაა. დიდაქტიკაში უნდა გავითვალისწინოთ ის, რომ კულტურა – ღია, თვითორგანიზებადი სისტემაა. კულტურული გაცვლა ხდება “შემოსვლისა” და “გასვლის” გზით სიტემაში. “შეშაობა” “კულტურის” სისტემაში მიიღწევა მის ტრადიციებსა და რეალობასთან ურთიერთობაში. გარდა ამისა, კულტურა დინამიკური სისტემაა, რომელიც ფუნქციონირებს კომუნიკაციაზე დაყრდნობით, რაც გაიზიარება როგორც სისტემის შიგნით, ასევე გარეთ.

Nino Popiashvili, Khatia Khatishvili (Tbilisi)

Neologisms as Modern Intercultural Communications

Language neologisms are created mainly for a designation of a new subject, phenomenon. They enter into a passive lexicon and are marked in Russian dictionaries. A neologism is considered the word until it keeps a nuance of freshness. And So, words which have recently entered into Russian: the bulldozer, the helicopter, the cosmonaut, nylon, a supermarket are completely received and actively used, and the neologisms which were in 20th years: Budionovets, jentod, an educational program, the people's commissar, the New Economic Policy had time to enter into an active

lexicon, but then became a historicism. If the meaning is actual, and a word is well connected with others, it soon ceases to be a neologism.

Now, during the development of science and technics, expansion of intercultural contacts, socio-political transformations occurring in the modern world, more and more linguists address to problems of recently appeared neologisms in their mother tongue. Similar interest is explained by that way, that word-formation processes constantly demand the further scientific research, theoretical judgement, classification.

Training of language and culture with conceptual system is based on thought that - the culture is a complete, system-semiotical display. We should take into consideration that in didactics it is necessary to recognise that culture - is open, self-organized system. cultural exchange occurs with "entry" and "exit" in the system.« Working in "system" of culture is achieved by its relations with tradition and reality. Besides, the culture - is the dynamic system, which is functioning on the basis of communications, expressed in both: inside the system and outside.

ფართო სიმბოლიკა და სემანტიკა სხვადასხვა ენაში და კულტურებში

სტატიის მიზანია ენათა სისტემის ფერის აღმნიშვნელ ლექსიკასა და იმ ფრაზოლოგიურ ერთეულებზე კულტუროლოგიური და ეთნოლინგვისტური თვალსაზრისით დაკვირვება, რომლებსაც ეს ლექსემები წარმოშობენ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მანერგებს, რა ფიქციურული ვერბალური ემოციები და დამოკიდებულება არსებობს კონკრეტული ფერის მიმართ ერის ცნობიერებაში და როგორ აქტუალისდება იგი ენის ლექსიკურ თუ ფრაზოლოგიურ სისტემაში. ნებისმიერი ენის სემანტიკური სტრუქტურა არის სამყაროს ინდივიდუალური ენობრივი მოდელი, ანუ მთელი ჩვენი ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური გარემოს თავისებური, კრონული აღქმის სურათი. აქედან გამომდინარე, ყოველი ენა გარკვეულ მსოფლადქმის, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სამყაროს გარკვეული ხედვის მატარებლად გვემდინება.

წლების განმავლობაში ფერის აღმნიშვნელი სიტყვები წარმოადგენდნენ ლინგვისტების კვლევის ობიექტს. სხვადასხვა კულტურებში ფერები ბევრ სხვადასხვა რამეს აღნიშნავდნენ. "ფერს" გააჩნია საგნობრივი შინაარსი, რაც ენის სპექტრთა მრავალსახეობის, საგნობრივი, ფიზიკური აღქმის უნართი გამოიხატება: ეს არის სინათლის თვისება, გამოიყვება მხედველობითი გრძობა, შეგრძნება, ნამოყალიბებული სხივის სპექტრული შემადგენლობის შესაბამისად. ცნობილია ისიც, რომ აღმნიშვნელ გარესსამყაროს აღქმის ორმაგი უნარი გააჩნიათ: ფიზიკური და ფსიქიკური. ერთი მხრივ, ყველა ინდივიდს შეუძლია საგნის ფიზიკური აღქმა მხედველობით, მეორე მხრივ კი, ინდივიდი ამა თუ იმ საგანსა თუ მოვლენას აღიქვამს ფსიქიკურად, ე.ი. ენის თითოეული მატარებელი ინდივიდი, მისთვის დამახასიათებელი ემოციებისა და სუბიექტური განცდების საფუძველზე, სხვადასხვანაირად აღიქვამს ერთსა და იმავე საგანსა თუ მოვლენას.

მარტამ ფერის აღქმა არ შემოფარგლება მხოლოდ აღნიშნული ორი უნართი. ცნობილი სინესთეტურების წყალობით, ადამიანი ფერს აღიქვამს მეტაფორულადაც (როგორც თბილს, ცივს, და ა.შ.). სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ზორციოვდება ფერის არა მხოლოდ დენოტატური, არამედ კონოტაციური აღქმაც. სიმბოლოები და მეტაფორები გვეხმარება ჩვენ გაუგოთ ჩვენი ყოველდღიური მეტყველება. უფრო მეტიც, ფერების საშუალებით შეიძლება ინფორმაციის გადაცემა არა მარტო სპექტრალური ფერების შესახებ, არამედ ადამიანთა გუნება-განწყობის, გრძობებისა და ემოციების შესახებ.

ამდენად, ფერს გააჩნია არა მარტო საგნობრივი, არამედ ემოციური დატვირთვა. როგორც ფიზიკურ-საგნობრივი, ისე ემოციური შინაარსები ენის გარეშე მდგომი შინაარსებია, რომელთა გამოხატულებასაც ეძებთ ენაში.

ამ მიზნით შევისწავლეთ ინგლისური და რუსული ენების მნიშვნელოვანი ფერების (чёрный - black, белый - white, серый - grey, красный - red, синий - blue, зелёный - green) სემანტიკური სტრუქტურის დენოტატური და კონოტატური კომპონენტების განაწილება; მათ მიერ წარმოქმნილი პოლისემანტიკური მოვლენების სპეციფიკა და მეტაფორული თუ მეტონიმიური გადააზრების ტიპოლოგია.

ფერის სიმბოლიკის შესწავლის დროს დადასტურდა, რომ საკვლევ ენებში თითოეულ ფართოდ გაერთიანებულ ფერს აქვს თავისი ფუნქცია.

საკვლევ ენებში ფერის გამოხატული ლექსიკურ ერთეულთა შეპირისპირებითი კვლევა იძლევა თანამდებარე ენათმეცნიერებაში ერთ-ერთ აქტუალური პრობლემის ენის "სულის", მისი სტილისტური იერის ზოგიერთი შტრიხის დადგენის საშუალებას.

ფერის სიმბოლიკის შესწავლის დროს დადასტურდა, რომ ინგლისურ ენაში თითოეულ ფართოდ გაერთიანებულ ფერს აქვს თავისი ფუნქცია.

მაგალითად, black (შავი) აქტუალისდება როგორც ნეიტრალური, დადებითი ისე უარყოფითი კონოტაციით. ერთი მხრივ, იგი აღნიშნავს ელვანტურ, ფორმალურ ტანსაცმელს, მეორე მხრივ, მეტაფორულ კოლოკაციებში ლექსება black არის გლოვისა და სასოწარკვეთილების სიმბოლო.

ამ ფერის სემანტიკური სტრუქტურა შეიცავს შემდეგ, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვან მომენტებს:

1. შავი (black) აღნიშნავს ფერს (ნეიტრალური, არამეტაფორული ხმარება). a black dress – შავი კაბა, a little black dress ელვანტური შავი კაბა

შავი (black) იზმარება უარყოფითი კონოტაციით. ასეთ შემთხვევებში იგი გვემდინება უკვე ფიქციურული ფრაზის წვეგად და იმპლიციტურ დონეზე შეიცავს შემდეგი სახის კონოტაციებს: ა. უბედური, უიღბლო, a black day; ბ. ბორბტი, ბრაზიანი black anger; გ. უსიამოვნო black comedy; დ.

დასაჯელი, დამსჯელი ა black list; ე. მისტერიული, სატანური black magic, the black arts; ვ. სასიკედილო, სიკვდილის მომგვრელი; Black death; ზ. უკანონო, არალეგალური: black market; black economy; თ. სამარცხინო black sheep (ანდაზიდან every family has its black sheep)

საინტერესოა, რომ ქართულ კულტურაში არსებული ანალოგიური სემანტიკის ანდაზა ასევე შეთან (კუბრის) ასოცირდება: ყოველ ოჯახში ერთი კუბრის ქოთანს დედსო. შავ ბედზე განიწილი, შავ დღეში ყოფნა, შავი მომავალი. შავ ფერს უკავშირდება მთელი რიგი ფრაზეოლოგიური შედარებებისა, რომლებიც განსაკუთრებით საინტერესოა კულტუროლოგიური თვალსაზრისით: black as a crow; black as a raven's wing; black as a thunder cloud; black as hell; black as coal; black as ink; black as jet; black as midnight, black as night, black as sin; black as soot; black as thunder. კუპრით შავი, ნახშირით შავი, ყვავით შავი...

თვალშისაცემია, რომ ამ ერთეულების დიდი უმრავლესობა, მათი ფრაზეოლოგიურიდან გამომდინარე, გაცვეთილ მეტაფორებს წარმოადგენს. თუმცა მეტ-ნაკლები მეტაფორულობა ჯერ კიდევ შემორჩენილი აქვს ერთეულს black as thunder cloud.

მასალის მიხედვით, ინგლისელი შავ ფერს ადარებს ყეაყს (crow) ყორანის ფრთას(raven's wing), ნახშირს (coal), მელანს, (ink); და. ა.შ. თითოეული ერთეულის სემანტიკურ სტრუქტურაში არსებული ფრაზეოლოგიური მეტაფორა ააქტიურებს თავის შესაბამისი ფონური ცოდნის მონაკვეთს, რომელიც, ერთი მხრივ, ანალოგიის სივსადისა და მეორე მხრივ, შედარების ექსპლიციტური ხასიათის წყალობით, ადვილი გასაშიფრია.

რუსულში აქვს შემდეგი განსხვავებული მნიშვნელობები:

- ა. არამთავარი, უკანა კარი, უკანა შესავალი: черныи ход;
- ბ. სახელმწიფოსი: (ისტ.): черныи земли – სახელმწიფო მიწები;

2. თეთრი ფერი ინგლისურ კულტურაში მიწვეულია სიწმინდის, სისპეტაკის, უმანკობის სიმბოლოდ. ამავე კონოტაციით ფიქსირდება იგი, უმეტესად, ინგლისური ენის სისტემაშიც: white wall. white snow (თოვლის სისპეტაკის აღსანიშნად ინგლისური ენა უპირატესობას ანიჭებს კოლოკაციას virgin snow ქალწული თოვლი), რომელიც, ასევე, ასოცირდება სიწმინდესთან და უმანკობასთან. ასევე ფიქსირდება წყება შეთანხმებებისა, რომელშიც white აღნიშნავს არა საკუთრივ თეთრს, არამედ ღია ფერს: white coffee (რძიანი ყავა); white wine (თეთრი ღვინო).

თეთრი ფერი ასოცირდება დაცულობასთან, უსაფრთხოებასთან white flag (თეთრი დროშა).

საინტერესოა white ლექსემის ხმარება ინგლისელი ხალხისათვის სპეციფიურ კოლოკაციებში, მაგ. white-bread family –უინტერესო, მეტისმეტად ტრადიციული ოჯახი; white-collar clerk –ოფისში მომუშავე მოხელე, რომელსაც მოელოება თეთრი საყუდრით სიარული.

თეთრი ფერი დომინირებს რამდენიმე ბიბლიურ თუ მითოლოგიურ გამოთქმაში (whited sepulchre, white elephant), რომლებიც ინგლისელმა ხალხმა მიიღო და შეისისხლხორცა.

რუსულში განსხვავებული მნიშვნელობებია: ა. ნათელი: белое утро აღნიშნავს დილას, გათენებულს; средь бела дня - დღისით-შისით.

- ბ. სუყთა: Тогда сиротке и праздник когда белую рубашку дадут.

3. ნაცრისფერი (grey) ინგლისურ კულტურაში აქტუალიზდება შემდეგი კონოტაციით: ნაცრისფერი ფერი: grey trousers; ამ ანალოგიაზე დაფუძნებული მისი ხმარება შემდეგ მეტაფორულ თუ მეტონიმურ კოლოკაციებში: ა. ჭაღარა (თმა, ადამიანი, ა.შ); მოხუცი ადამიანი grey hair, grey people; ბ. დაღაღილი, გადაღაღილი ადამიანი grey face; გ. რეგონი, სადაც ბევრი შუა ხნისა და მოხუცი ადამიანი ცხოვრობს grey area;

რუხი – რუსულში მას აქვს შემდეგი გადატანითი მნიშვნელობები:

ა. უყვარული, უღიმიამი: “Въезд в какой ны ни было город..... всегда как- то бледен; сначала все серо и однообразно”; серая жизнь – უყვარული ცხოვრება; серый человек – უყვარული ადამიანი;

- ბ. მორღუბული, ღრუბლიანი: серый день - უღიმიამო დღე;

გ. გაუნათლებელი, უკულტურო ადამიანი: “Человек я серый, неученный, как есть неотесанная деревенщина”

4. მწვანე ფერი ინგლისურ კულტურაში, ტრადიციულად უკავშირდება სიმწვანეს, გაზაფხულს, აღორძინებას.

ამ ფერის აღმნიშვნელი ლექსემის სემანტიკის შესწავლამ ეს კანონზომიერება დააფიქსირა, თუმცა გამოავლინა ისიც, რომ ამ ფერს განსხვავებული დატვირთვა შეიძლება ჰქონდეს. მაგალოთაჲ, მწვანე, კვლავ ანალოგიაზე დაფუძნებული გადაასრებით, ნიშნავს უმწიფარს, გამოუცდელს green fruit, green years; ბ) გარდა ამისა, ეს ლექსემა ააქტიურებს კულტუროლოგიურ, უარყოფითი კონოტაციის მეტაფორებს green around the gills (შეუძლოდ ყოფნა), green with envy შური

გამწვანება, დაბოღმება, ეს უკანასკნელი მომდინარეობს ფიქსირებული გადააზრებული ფრაზისაგან: a green-eyed monster შერი.

რუსულში მწვანეს შემდეგი განსხვავებული მნიშვნელობები აქვს: ა. საუბ. ძალიან ფერმკრთალი, სახის ცუდი ფერი: (медсестра) увидела на подушке зеленое безжизненное лицо комисара (Б Полев)

ბ. მკეახე, მოუწვევლი, შემოუსვლელი;

გ. გადაბ. ნორჩი, ქორყა, გამოუცდელი: зеленый юнец зеленая молодежь

5. წითელი (red) ინგლისელი ხალხის ცნობიერებაში ასოცირდება სიყვარულთან, ენებასთან გარდა ამისა, იგი არის სისხლის, ცეცხლის ფერი. ინგლისური ენის სისტემის ამ მიმართების კვლევამ ეს კანონზომიერება ნაკლებად დააფიქსირა.

დღეს, red აღნიშნავს: ა. წითელ ფერს red flower ; ბ. განგაშს, უსიამოვნო სიტუაციას, უსიამო მომენტს red card (წითელი ბარათი ფეხბურთში); გ. გამაღიზიანებელ სიტუაციას: like a red rag to a bull. გარდა სემიოტიკულია, ეს ლექსემა ფიქსირდება რამდენიმე კულტუროლოგიური ხაისათის ერთეულში: red carpet წითელი ხალიჩა; redcoat ინგლისელი ჯარისკაცი.

გარდისფერი – а. видеть все в розовом свете – ყველაფრის სააიოდ დანახვა;

ბ. გადაბ. ირონ. სააიო და გულუბრყვილო: розовые мечты - სააიო და გულუბრყვილო ოცნებები; он смотрит на все сквозь розовые очки - ყველაფერი სააიოდ ენებება, ნაკლს ვერაფერში ხედავს.

როგორც ეხედავთ, ფერის სიმბოლიკის კვლევა საინტერესო მასალას იძლევა როგორც ენობრივი, ისე კულტუროლოგიური თვალსაზრისით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. რუსიეშვილი 2005: მ. რუსიეშვილი, ანდაზა (მიწერაფია), თბილისი.
2. მოსიაშვილი 2005: ნ. მოსიაშვილი, "ფერის" ენობრივი აღქმა ენის ლექსიკურ-სემანტიკურ სისტემაში", თბილისი.
3. ჩხეიძე 2007: მ. ჩხეიძე, ტექსტის ინტერპრეტაცია, სტუ. თბილისი.

Natela Mosiashvili (Tbilisi)

The Symbolic Meaning of Colour and its Semantics in Some Languages and Culture

This article deals with the study of symbolic meanings of frequently used colours (for example black, white, grey, green and red) in the English and Russian cultures and regularities of their actualisation in the lexical and phraseological systems of the language. The author argue that in the majority of cases the colour terms retain their symbolic meanings and functions. However, in some cases, lexemes denoting colour can develop meanings different to their symbolic meanings.

Arguably such research reveals anthropological and cultural dimensions as well as the links between languages and cultures.

მენტალური მოდელები ქალბატონთა მორჩილების კომპლექსში

საზოგადოებრივი იმ ტიპის კომუნიკაციის ფორმაა, რომლის მეშვეობითაც სდება გამოცდილებების აღწერა, მოდიფიცირება თუ გაკვლეა. ის, რასაც ჩვენ საზოგადოებას ვუწოდებთ, არ არის მხოლოდ პოლიტიკური ან ეკონომიკური ურთიერთობების ქსელი – ეს კომუნიკაციისა და სწავლის პროცესია. იწყება რა ეს პროცესი ჩვენს გონებაში და გადაეცემა რა მის შედეგებს სხვებს, ჩვენ დამოკიდებული ვართ კომუნიკაციის გარკვეულ მოდელებზე, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელია კონტაქტი საერთოდ. ჩვენ ვცდებით ამ მოდელებს, როცა ისინი არაადაეკვატურია არსებული სიტუაციისათვის. ადამიანის ცხოვრება, საბოლოო ჯამში, სწორედ ამ მოდელების მოდიფიცირებაა.

კომუნიკაციით, ინფორმაციის ურთიერთგაცვლით კონსტრუირდება ნებისმიერი ურთიერთობა. ელვინ ტროფერი თაის ნაშრომში "შესამე ტალდა", ინფორმაციას მიიჩნევს იმ ნედლეულად, რომელზეც ახალი ცივილიზაცია აიგება.

საინფორმაციო ომზე პირველად ე. ტოფლერი ომების ტიპოლოგიითა თეორიაში წერდა: აგრარული პერიოდის ომები ტერიტორიათა დასაპყრობად წარმოებდა, ინდუსტრიული პერიოდის ომები – წარმოების საშუალებებისათვის, ხოლო ინფორმაციული პერიოდის ომები ინფორმაციის – ცოდნის გადასაღწევა – შექმნისათვის იწარმოება.

ტოფლერის პროგნოზი გამართლდა: დღეს ინფორმაციის მენეჯმენტის ადეკვატურობა ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური პრობლემაა.

ცნობილია, რომ ხშირად ადამიანები ვერ პოულობენ საერთო ენას, ან არ ესმით ერთმანეთის მაშინაც კი, როცა ერთი და იმავე ენაზე ლაპარაკობენ. "საერთო სემანტიკური ნიშნულის" მიუღწევლობის ალბათობა განსაკუთრებით მაღალია მაშინ, როცა კომუნიკანტების ცნობიერებაში სხვადასხვა კულტურით დატრენირებული მენტალური მოდელებია აკუმულირებული.

ფუნქციური კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციისათვის რელევანტურია ინფორმაციის აღქმადობის სამი საფეხური:

- ინფორმაცია ცნობიერებაში ღრმად არ აღწევს და წუთიერად მოქმედებს კომუნიკანტის წარმოსახვაზე;
- ინფორმაცია ოდნავ ხდება კომუნიკანტის ცნობიერებას და ქვეცნობიერებას და მხოლოდ იქცევა მის ყურადღებას;
- ინფორმაცია ფიქსირდება ცნობიერებასა და ქვეცნობიერებაში, იწყებს აქტიურ შემოქმედებით პასუხს რეკვიზიტის მსოფლიან და სრულდება რეალური ქმედებით.

ბუნებრივია, ჩნდება კითხვა: "რა ტიპის ინფორმაცია ვერ აღწევს კომუნიკანტის ცნობიერებამდე ევრბალური კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის პროცესში?" პასუხი ამ კითხვაზე შემდეგია: "ინფორმაცია, რომელიც წარმოადგენს მხოლოდ რომელიმე კონკრეტული კულტურის მატარებელი ადრესანტის ცნობიერებაში კოდირებულ თვალსაზრისს – "მენტალურ მოდელს". ამ ტიპის ინფორმაციას ადრესატისათვის ადეკვატური აღქმადობის საკმაოდ დაბალი ხარისხი გააჩნია.

სამყაროს ჩვენ მიერ შექმნილი "ხატის" თავისებურება განაპირობებს იმით, თუ რომელი "სამყაროდან" ვუყურებთ მას. ჩვენ ხშირად ვხედავთ იმას, რისი დანახვაც გვსურს; ინფორმაციოდან ვარჩევთ იმ ფაქტებს, რომლებიც ადასტურებენ ჩვენს აზროვნებაში აკუმულირებულ მენტალურ მოდელებს და უგულვლად ვუყოფთ ან მცდარ ინტერპრეტაციას ვაძლევთ იმ ფაქტებს, რომლებიც არ შეესაბამება ჩვენს თვალსაზრისს.

კომუნიკაცია არ წარმოადგენს თვითმიზანს იგი საშუალებაა, რომელიც ემსახურება კონკრეტულ მიზანს. ენობრივ სტრატეგიითა რეალიზაცია და ინტერპრეტაცია შეუძლებელია კულტურული ფაქტორების გათვალისწინების გარეშე.

კომუნიკაცია რთული და მრავალმხრივი მოვლენაა, რომელიც მოიცავს როგორც ლინგვისტურ, ისე ექსტრალინგვისტურ ფაქტორებს. ექსტრალინგვისტურ ფაქტორებში მოიაზრება: ადამიანთა ცოდნა სამყაროს შესახებ, ჩამოყალიბებული თვალსაზრისი, კომუნიკაციურ აქტში მონაწილეთა კომუნიკაციური ინტენცია. მსმენელის მიერ მოღაპარაკის კომუნიკაციური ინტენციის ადეკვატური აღქმისათვის მტკად მნიშვნელოვანია ის ფაქტორი, თუ რამდენად იდენტურია კომუნიკანტის მიერ მოდელირებული სამყაროს "ხატი", თუ რამდენად იდენტურია მათ ცნობიერებაში "აკუმულირებული შინაარსები". ადრესატის თავისებურება და კომუნიკაციური ინტენცია კომუნიკაციური კომპეტენციის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტებია.

კომუნიკაციური პროცესის კომპონენტებისა და ეტაპების შინაარსობრივი თავისებურება სრულად ახასიათებს ევექტურ კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის პრინციპებს და ბარიერებში.

კომუნიკაციურ სტრატეგიათა ევექტური რეალიზაცია შეუძლებელია მრავალფეროვანი კულტურული ფაქტორების გათვალისწინების გარეშე. კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაცია რთული და მრავალმხრივი მოვლენაა, რომელიც მოიცავს, როგორც ლინგვისტურ, ისე ექსტრალინგვისტურ ფაქტორებსაც, კერძოდ, კომუნიკანტთა ცოდნას სამყაროს შესახებ, ჩამოყალიბებულ თვალსაზრისს და ა.შ. კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ბარიერს წარმოადგენს კომუნიკაციის აქტივ მონაწილეთა მიერ სამყაროს მოდელირების თავისებურება.

კულტურული თავისებურებით მარკირებული მეტალური მოცემები მოიცავენ იმ შინაარსობრივ ფაქტორს, რომელიც ადამიანთა გამოცდილებისა და ცოდნის სფეროს განეკუთვნება.

კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის "შეცდომების" წარმოქმნის მისუსები ისეთივე მრავალფეროვნებით ხასიათდება, როგორცაც ადამიანის ფსიქიკა. ამ მრავალფეროვნებიდან შესაძლებელია, გამოიყოს შედარებით უფრო ტიპური ორი ბარიერი - ინტერპრეტაციული შეცდომა და სემანტიკური ბარიერი.

ინტერპრეტაციული შეცდომები აღქმის ფაქტორითაა განპირობებული. ადამიანები სხვადასხვაგვარად აღიქვამენ ერთიდაიმავე სიტუაციას, გამოყოფენ მასში, მათი თვალსაზრისით, უმნიშვნელოვანეს თავისებურებებს და დარწმუნებულნი არიან, რომ სწორედ მათი თვალსაზრისით ყველაზე სწორი, ერთ-ერთ ფსიქოლოგიურ გამოკვლევებზე გაკეთდა დასკვნა, რომ ჩვენს საერთო და ყველაზე დიდი შეცდომა არის ის, რომ სამყაროს მიყინვით ზუსტად ისეთად, როგორც იგი ჩვენ გვეჩვენება. ეყრდნობა რა საკუთარ ცნობიერებაში აკუმულირებულ მეტალურ მოდელებს, თითოეული ინდივიდი თავისებურად აღიქვამს ინფორმაციას და ახდენს მის ინტერპრეტაციას.

ადამიანებს გეგმევი ერთგულად საკუთარი მეტალური მოდელების მიმართ. ეს იმ ტიპის ერთგულებაა, პარტნიორის კომუნიკაციური ინტენციის არასწორი - ჩვენული - ინტერპრეტაციისაკენ რომ გვიბიძგებს. მეორე მხარის კომუნიკაციური ქმედების ინტენციის მხოლოდ საკუთარი "სამრეკოდან" გაკეთებული პირობის კი გვართმევს იმ ახალი იდეების გენერირების უნარს, რომელიც ევექტური კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის განხორციელებას აუცილებელი და საკმარის პირობას წარმოადგენს.

როგორც სახარტეკლოც არ უნდა იყოს ობიექტური ფაქტების მოხმობა, საბოლოო ჯამში, სწორედ კომუნიკანტთა მიერ აღქმული რეალობა წარმოადგენს ევექტური კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას.

ადრესატის მიერ ინფორმაციის ადეკვატური აღქმის მეორე ბარიერს სემანტიკური "შეცდომა" წარმოადგენს. იგი განპირობებულია ბუნებრივი ენის ელემენტთა პოლისემანტიკობითა და სხვადასხვა შინაარსობრივი ნიუანსების არსებობით. სემანტიკური "შეცდომა" შეიძლება განჩნდეს არა მხოლოდ ცალკეული სიტყვის, არამედ მთელი გამონათქვამის აღქმის შემთხვევაშიც კი.

უკუკავშირის არსებობისას ადამიანები ცვლიან კომუნიკაციურ როლებს: მიმღები ხდება გადაამცემი და გაიფიქროს ინფორმაციის გაცემის ყველა ეტაპს, რათა გადასცეს თავისი პასუხი საწყის გადამცემს, რომელიც ახლა უკვე მიმღების როლშია. უკუკავშირი წარმოადგენს გარკვეულ ორიენტორს მომდევნო შეტყობინებისათვის, რომელსაც ეუფლებიან მიმღები. არაევექტური უკუკავშირი წარმოადგენს კომუნიკაციის შეცდომათა არსებობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს წყაროს.

ბუნებრივია, ჩნდება კითხვა: "რა უნდა გაგაკეთოთ იმისათვის, რომ გაიფიქროს, რისი თქმა სურდა კომუნიკანტს?" პასუხი ამ შეკითხვაზე შემდეგია: "წარმოიდგინოთ თავი პარტნიორის ადგილზე".

ნათქვამის სრულყოფილად აღქმისათვის აუცილებელია "მის ჩარჩოს გარეთ გახვლა", ეინაიდან მხოლოდ ისოლირებულად აღბეჭდილი ტექსტი არ უსრულყოფილად ნათქვამის სრულყოფილად გაგებას და იმ აზრის მთლიანად მოცივას, რომელსაც გამონათქვამი გულისხმობს.

ნათქვამის "წარჩოს გარეთ გახვლა" "მხოლოდური ენის სასლვრის გადაკეთებას" გულისხმობს. ევექტური კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაცია კი სხვა არაფერია, თუ არა უცხო ენისა და კულტურის სასლვრის წარმატებულად გადალახვა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ფრისტი 1990: Frist J. Introduction to Communication Studies. Cambridge: Harvard University Press.
 ფრისტი 1990: ჯ. ფრისტი. შესავალი კომუნიკაციაში. კემბრიჯი: ჰარვარდის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

2. ჩხეიძე 2008: მ. ჩხეიძე. ენა და კომუნიკაცია. "სტუ". თბილისი.

Maya Chkheldze (Tbilisi)

Mental Models in Effective Intercultural Communication

Effective communication with people of different cultures is especially challenging. Cultures provide people with ways of thinking, and interpreting the world. Our experience shapes our mental models representing our values. Identification of "common semantic denominator" determines effectiveness of intercultural communication, being the type of communication in which interpretative and semantic barriers are overcome.

ЯЗЫКОВАЯ КАРТИНА МИРА КАК «МОЗАИЧНОЕ ПАННО» СЕМАНТИЧЕСКИХ ПОЛЕЙ

Язык и культура – вот что характеризует любой этнос, на какой бы стадии эволюции он ни находился. Они объединяют и роднят членов этноса перед силами природы и перед другими этносами. Язык и культура отличают один этнос от другого, и вместе с тем через них открываются способы общения и даже сближения разных этносов. Каждый язык формирует у его носителя определенный образ мира, представляемый в языке семантической сетью понятий, характерной именно для данного языка: и ассоциативные эксперименты, и трудности, возникающие в межкультурном общении и при переводе, доказывают это. Между картиной мира как отражением реального мира и языковой картиной мира как фиксации этого отражения существуют сложные отношения. Картина мира может быть представлена с помощью пространственных, временных, количественных, этических и других параметров. На её формирование влияют язык, традиции, природа и ландшафт, воспитание, обучение и другие социальные факторы. Языковая картина мира не стоит в ряду со специальными картинами мира (химической, физической и др.), она им предшествует и формирует их, потому что человек способен понимать мир и самого себя благодаря языку, в котором закрепляется общественно-исторический опыт – как общечеловеческий, так и национальный. Последний и определяет специфические особенности языка на всех его уровнях. В силу специфики языка в сознании его носителей возникает определённая языковая картина мира, сквозь призму которой человек видит мир.

Язык, мышление и культура взаимосвязаны настолько тесно, что практически составляют единое целое. Все вместе они соотносятся с реальным миром, противопоставят ему, отражают и одновременно формируют его. Отношения между этнической и национальной культурой весьма сложны и противоречивы. Этническая культура является источником народного языка, сюжетов, образов для искусства и т.д. Но этническая культура консервативна, её чужды перемены, в то время как национальная культура постоянно находится в движении. И чем более открыта национальная культура для связи, диалога с другими культурами, тем она богаче, выше развита. И если этнические культуры стремятся сохранить различия между локальными, местными особенностями культуры, национальные их нивелируют. Культурный процесс, развитие науки и техники – всё это сближает народы, стандартизирует условия их жизни, унифицирует их.

С.Г. Тер-Минасова различает окружающий человека мир в трех формах – это реальная картина мира, культурная (или понятийная) картина мира и языковая картина мира. Именно культурная картина мира различается у разных народов, что обусловлено многими факторами, такими как география, климат, социальное устройство, верования, традиции, образ жизни (Тер-Минасова 2005:41).

Языковая картина мира, в свою очередь, отражает реальность через культурную картину мира. Целостность культуры предполагает выработку стереотипов культуры. Следует разграничить понятия “стереотип культуры” и “концепт культуры”: стереотип культуры содержит в себе субъективную оценку, а концепт культуры выражает объективное отношение к действительности, при этом, чтобы считаться концептом культуры, слово или выражение должно быть общеупотребительным, частотным

Язык реализует, вербализует национальную картину мира, хранит ее и передает из поколения в поколение. Язык фиксирует далеко не все, что есть в национальном видении мира, но способен описать все. При необходимости язык заимствует слова для выражения понятий, свойственных чуждому языковому мышлению, из чуждой языковой среды.

Человек – носитель определённой национальной ментальности и язык – единственное средство, способное помочь проникнуть в скрытую от сферы ментальность, ибо он определяет скрытую сферу членения мира в той или иной культуре. Он рассказывает о человеке такие вещи, о которых сам человек и не догадывается. В процессе перевода языковая личность предстает в зеркале сравнения, наряду с сопоставлением различных языковых систем, происходит сопоставление разных культур. Как правило, тексты, адресованные носителю исходного языка, целиком и полностью исходят из специфических черт его психологии, доступного ему объема информации, особенностей окружающей его социально-культурной сферы.

Наше миропонимание частично находится в плену у языковой картины мира. Каждый конкретный язык заключает в себе национальную, самобытную систему, которая определяет мировоззрение носителей данного языка и формирует их картину мира, состоящую из целого ряда семантических полей. В процессе межкультурной коммуникации, при переводе важно учитывать не совпадение отдельных лексем, а необходимо осознавать, какое место занимает данная лексема в структуре соответствующего семантического поля, какова

функциональная нагрузка данной леммы в соответствующей культуре, какими коннотациями обросла она в живом дискурсе.

Семантическое поле, термин, применяемый в лингвистике чаще всего для обозначения совокупности языковых единиц, объединенных каким-то общим (интегральным) семантическим признаком; иными словами – имеющих некоторый общий нетривиальный компонент значения. Первоначально в роли таких лексических единиц рассматривали единицы лексического уровня – слова; позже в лингвистических трудах появились описания семантических полей, включающих также словосочетания и предложения.

Одним из классических примеров семантического поля может служить поле цветообозначений, состоящее из нескольких цветовой рядов (*красный – розовый – розоватый – малиновый; синий – голубой – голубоватый – бирюзовый* и т.д.): общим семантическим компонентом здесь является "цвет". Данное семантическое поле является одним из самых изученных.

Как отмечает М.И.Кобозева, семантическое поле обладает следующими основными свойствами:

1. Семантическое поле интуитивно понятно носителю языка и обладает для него психологической реальностью.
2. Семантическое поле автономно и может быть выделено как самостоятельная подсистема языка.
3. Единицы семантического поля связаны теми или иными системными семантическими отношениями.
4. Каждое семантическое поле связано с другими семантическими полями языка и в совокупности с ними образует языковую систему (Кобозева 2000:56).

Возможность подобного представления лексики в виде объединения многих частных систем слов обсуждалась уже в лингвистических трудах XIX века. Первые попытки выделения семантических полей были предприняты при создании идеографических словарей, или тезаурусов. Сам термин «семантическое поле» начал активно употребляться после выхода в свет работ Й.Трира, Г.И.Сенена. Функциональный аспект семантических полей был исследован в трудах А.В.Бондарко (Бондарко 1984).

Элементы отдельного семантического поля связаны регулярными и системными отношениями, и, следовательно, все слова поля взаимно противопоставлены друг другу. Семантические поля могут пересекаться или полностью входить одно в другое. Значение каждого слова наиболее полно определяется только в том случае, если известны значения других слов из того же поля. Отдельная языковая единица может иметь несколько значений и, следовательно, может быть отнесена к разным семантическим полям. Семантический признак, лежащий в основе семантического поля, может также рассматриваться как некоторая понятийная категория, так или иначе соотносящаяся с окружающей человека действительностью и с его опытом. Об отсутствии резкого противопоставления семантических и понятийных понятий говорится в работах Й.Трира, А.В.Бондарко, И.И.Мешанинова, Л.М.Васильева, И.М.Кобозевой. Не противоречит подобному рассмотрению интегрального семантического признака и тот факт, что семантическое поле воспринимается носителями языка как некоторое самостоятельное объединение, соотносимое с той или иной областью человеческого опыта, т.е. психологически реальное.

Наиболее простая разновидность семантического поля – поле парадигматического типа, единицами которого являются лексемы, принадлежащие к одной части речи и объединенные общей категориальной семой в значении. Такие поля нередко также именуются семантическими классами или лексико-семантическими группами. Как отмечают И.М.Кобозева, Л.М.Васильев и другие авторы, связи между единицами отдельного семантического поля могут различаться по «широте» и специфичности. Наиболее общие типы связей – это связи парадигматического типа (синонимические, антонимические, родо-видовые и др.).

Лексико-семантическое поле «дом-хозяйство» характеризуется разветвленной системой единиц, инвариант которых составляют лексемы, являющиеся наименованиями необходимых во всех культурах предметов домашнего обихода, варианты же различия отражают специфику каждой лингвокультурной общности. Особый интерес представляют собой случаи совпадения части семантического поля, вызванные не общностью языка и культуры двух народов (как например, в случае сравнительного изучения семантического поля «дом – хозяйство» в болгарском и русском языках), а совпадения, вызванные общностью исторических судеб двух народов (как например, турецкое владычество в Аджарии и Болгарии и большой объем тюркизмов, совпадающих в грузинском и болгарском языках).

Использованная литература:

1. Бондарко 1984: Бондарко А.В. Функциональная грамматика. Ленинград.
2. Кобозева 2000: Кобозева И.М. Лингвистическая семантика. М.
3. Тер-Минасова 2005: Тер-Минасова С. Язык и межкультурная коммуникация. М.

სამყაროს ენობრივი სურათი, როგორც სემანტიკური ველების
„მოზაიკური პანო“

სტატიაში განხილულია სამყაროს ენობრივი სურათის ცნება, სემანტიკური ველის ცნება და მათი ძირითადი შემადგენელი ნაწილები. სემანტიკურ ველში გამოყოფილია ინვარიანტი და ვარიანტი. განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ავტორის აზრი, რომ სემანტიკური ველის ნაწილის დამთხვევა სხვადასხვა კულტურაში არა გენეალოგიური სიახლოვით არის განპირობებული, არამედ ერთიანი ისტორიით (მაგალითად, თურქული ლექსიკა ქართულ და ბულგარულ ენებში).

Svetlana Shamogli (Batumi)

Linguistic Vision of the World as „Mosaic Panel” of Semantic Fields

The analysis of the metaphORIZATION processes and their contrastive characteristics revealed that: (a) ethnocultural metaphors reflect the image of the world, incarnating the value hierarchy and mythological visions; the peculiarity of ethnocultural metaphors is bound to the specific geography and cultural and historical conditions; (b) nominative-autonomous, bound and idiomatic metaphors are means of enriching the linguistic inventory; (c) upon naming, metaphors create the linguistic picture of the nominated unit and this picture is especially colourful and picturesque when metaphors create the basis of the phrases and idioms – linguistic representatives of the fixed cliché images of the given linguistic and cultural community.

ЛЕРМОНТОВСКИЕ ПЕРЕВОДЫ ПОЭЗИИ БАЙРОНА И ИХ ПЕРЕЛОЖЕНИЯ НА ПОЛЬСКИЙ И УКРАИНСКИЙ ЯЗЫКИ

В Московском университете, где учился Лермонтов, существовала своего рода традиция поклонения Байрону. Об этом есть немало свидетельств – Герцена, Тургенева, Ап. Григорьева. Может быть, какую-то роль сыграло то обстоятельство, что среди тогдашних университетских профессоров был Каченовский, составитель первой антологии русских переводов из Байрона (преимущественно прозаических, 1821). Думается, скорее всего, давала себя почувствовать давно закрепившаяся за университетом репутация гнезда свободомыслия. Муза английского поэта не могла не находить среди питомцев университета сочувственного отклика, потому что тамошняя атмосфера как бы предрасполагала к ощущению „того горького и смутного беспокойства, которое возбуждает у нас каждое творение лорда Байрона“, как писал об этом в 1845 году И.С. Тургенев (Тургенев 1956: 23).

Но ни данью моде, ни мимолетным веянием лермонтовский байронизм не явился. Тут не „гарольдов плащ“, а сложное напряженное обшение, предполагающее как чувство родства, так и в определённой степени неизбежность противоборства. Из воспоминаний современников Лермонтова наиболее полными и точными являются мемуары Акима Шан-Гирея, представляющие собой ценнейший биографический источник, написанные в 1860 г., а напечатанные почти тридцать лет спустя. В них указывается, что около 1829 г. „*Мишель начал учиться английскому языку по Байрону и через несколько месяцев стал свободно понимать его... С этого времени он начал передразнивать Байрона*“ (Лермонтов в воспоминаниях современников 1964: 37).

Молодой Лермонтов, кажется, пытается отыскать в собственной жизни нечто созвучное биографии и характеру Байрона. Несомненное влияние произвела на русского поэта книга Томаса Мура «Жизнь Байрона», вышедшая в 1830 г. и, по словам А. Шан-Гирея и Е. Сушковой, несколько раз перечитанная Лермонтовым, в которой он нашёл исключительно яркое единство исходных идей, единство всего жизненного опыта.

Правда, по-разному называли страстное увлечение Лермонтова творчеством английского лорда. Например, сослуживец поэта по Гусарскому лейб-гвардии полку А.И. Барятинский, завидуя славе поэта, называл его „посредственным подражателем Байрона“ (Ломунов 1989: 70). Троицкий брат поэта Аким Шан-Гирей – детскими шалостями, драпировкой. Но, как нам кажется, наиболее точно охарактеризовал эпоху байронизма в России Фёдор Достоевский: „Байронизм хоть был и моментальным, но великим, святым и необходимым явлением в жизни европейского человечества, да чуть ли не в жизни и всего человечества. Байронизм появился в минуту страшной тоски людей, разочарования их и почти отчаяния... И вот в эту-то минуту и явился великий и могучий гений, страстный поэт. В его звуках зазвучала тогдашняя тоска человечества и мрачное разочарование его в своём назначении и в обманувших его идеалах. Это была новая и неслыханная ещё тогда муза мести и печали, проклятия и отчаяния... Это именно был тот могучий крик, в котором соединились и согласились все крики и стоны человечества. Как было не откликнуться на него у нас...“ (Достоевский 1984: 113-114).

Характерно, какие стихи английского поэта выбирает Лермонтов для перевода и подражания. В отличие от Жуковского, Рыльева, даже от Пушкина его влечёт не столько байроническая поэма, сколько лирика – причем трагическая лирика, в которой чувствуется психологическое состояние души поэта. Особенной чертой лермонтовской лирики последних лет является глубокая чувствительность и пластичность образов, в которых имеет несомненное преимущество светлоты, нежели эффектные краски, соединенные с возвышенной экспрессивностью идеинности. В поздней лирике Лермонтова преобладает общественно-политическая поэзия, которая неотделима от философской проблематики. Первое хронологическое место занимает среди других поэтических произведений именно «Умиравший гладиатор» (1836).

Целью данного исследования является определение типов перевода, эпитетов и их функций в оригинале и вопросов, связанных с аналогами художественных средств образности (эпитетов) или их компенсацией в русском переводе Михаила Лермонтова, а также в переводах его на польский и украинский языки Збигневом Беньковским и Максимом Рыльским.

Материалом для исследования послужила песнь IV «Чайльд Гарольда» (CXL-CXLI) Байрона, её перевод-подражание Лермонтова, а также переводы Рыльского и Беньковского лермонтовского «Умиравшего гладиатора».

Используя теоретические знания о технике перевода, хотелось бы выяснить, какой тип перевода использует Лермонтов. Следует заметить, что переводы из близкородственных языков всегда делать легче, поскольку семантика слов переводимого произведения не создаёт (в большинстве случаев) трудностей. Намного сложнее

делать переводы из языков разных групп. В этом случае переводчик должен в совершенстве владеть языком автора, чтобы, используя свои знания, опыт и талант, создать новое поэтическое произведение, которое могло бы донести до читателя смысл, дух, настроение оригинала.

Сопоставляя оригинал с переводом, можем отметить, что Лермонтов пользуется творческим типом перевода. В своём переложении поэт сохраняет замысел автора оригинала, причем удачно вводит импровизацию, которая не отдалается от оригинала, а, наоборот, ещё сильнее и глубже проникает в его дух.

Хотелось бы отметить, что строфы CXL-CXLI песни IV поэмы *Чаильд Гарольда* Байрона были написаны под впечатлением античной статуи, изображающей умирающего гладиатора. Джон Хобхауз, который путешествовал вместе с английским лордом и издал четвертую песнь поэмы, этот фрагмент снабдил обширными примечаниями. Одно из них повествовало об истории статуи и научных спорах о том, кого она представляет, второе – историю боёв гладиаторов в древнем Риме. В России же упоминание о реке Дунай, на которой был рождён Гладиатор, воспринималось, как намёк на его славянское происхождение (Андре Моруа 1992: 86).

Байрон писал своего *Чаильд Гарольда* спенсеровой строфой в девять строк, что, по мнению поэта, соответствовало живости и увлекательности повествования. Первая строчка, которая начинает четвертую песнь Гарольда – *I see before me the Gladiator lie...* (Я вижу пред собой умирающего гладиатора. – Л.К.) – становится у Лермонтова эпиграфом к его *Умирающему гладиатору* (кстати, при украинско-польском переводе эпиграф также сохранён). В первых девяти байроновских строках встречаем пять эпитетов: „mainly brow” (мужественное чело), „last drops” (последние капли – имеется в виду капли крови. – Л.К.), „red gash” (кровотокающая глубокая рана), „first thundershower” (первые раскаты грома) и „inhuman shout” (бесчувственный или бесчеловечный крик). Приведённые эпитеты можно классифицировать следующим образом: первый и последний – „мужественное” и „бесчеловечный” – это характерологические эпитеты оценки, несущие оттенок положительной характеристики гладиатора и авторское отношение к толпе, которая с трибуны наблюдала за боем гладиатора. Словосочетание „последние капли” – это своего рода стойкое изречение метафорического характера, имеющее значение близкой смерти. Сравним: сражаться до последней капли крови, бороться до последней капли крови и т.п. „Кровотокающая глубокая рана” – это пример эпитета зрительного восприятия, определяющего физическое состояние персонажа. В данном случае даёт внешнее описание раннего в бою гладиатора. И последний эпитет „первые раскаты грома” – реалистический эпитет, употреблённый в качестве сравнения утраты сил и падения на землю сражённого в бою гладиатора. В части CXLI четвертой песни Гарольда Байрона встречаются лишь три эпитеты: „young barbarians” (маленькие дети), „rude hut” (убогая лачуга) и „he unavenged” (он неотомщённый) – реалистический и оценочные эпитеты, первый из которых обозначает век детей гладиатора, второй – подчеркивает бедность и нищету семьи воина-раба, а третий – авторская рефлексия, подытоживающая печальную смерть героя арены. Следует заметить, что две спенсеровы строфы пестрят в большинстве глаголами движения – „lean upon” (наклониться), „dgoor” (понуричь голову), „butcher” (безжалостно убивать); глаголами, обозначающими прекращение существования, – „elb” (угасать, ослабевать), „cease” (прекращать, приостанавливать), „expire” (умирать); а также категорией глаголов восприятия, имеющих психологический характер с оттенком личностного отношения: „consent” (соглашаться), „conquer” (подчиняться), „reck” (не обращать внимания), „hail” (приветствовать). Из приведённых выше примеров можно заключить, что английский лорд акцентировал своё внимание в большей степени на глаголы, чем на прилагательные (эпитеты), потому что в развёртывании и живости событий более значительную роль играют именно глаголы. А употреблённое Байроном довольно скудное количество эпитетов в песни носит оттенок реалистического восприятия или же авторского отношения к персонажу.

Перейдём к анализу лермонтовского перевода данного фрагмента из поэмы *Чаильд Гарольд*. Первое, что обращает на себя внимание, это тот факт, что Лермонтов даёт заглавие своему переводу – *Умирающий гладиатор* – тем самым как бы подчёркивая самостоятельность и оригинальность стихотворения, которое было написано им 2 февраля 1836 г. В данной работе нас будут интересовать первые двадцать один стих (до слов „Не так ли ты...”), которые представляют собой свободное переложение строф 139-141 песни IV *Чаильд Гарольда* Байрона и которые были впервые опубликованы в „Отечественных записках”, 1842, №4. Вторая половина стихотворения не является переводом из Байрона, в рукописи перечеркнута; впервые была опубликована в газете „Русь”, 1884, №5 (Байрон 1988: 507).

Характерны начало – „Дилкует буйный Рим...” – и последняя строка стихотворения – „Прости, развратный Рим!”, – которые представляют собой своего рода поэтическое обрамление (рондо) с той лишь разницей, что в первой строке эпитет „буйный” метафорически символизирует гул, азарт, ликование римлян, наблюдающих за боем гладиаторов на арене; оценочный эпитет „развратный” наделяет авторским отношением к кровавым „забавам” древнего Рима в отличие от Байрона, у которого песнь начинается со слов, взятых Лермонтовым как эпиграф для своего поэтического произведения, и заканчивается словами-призывом к готам подняться и наполниться гневом к тем, для кого смерть рабов на арене – прекрасное времяпрепровождение и увлекательная забава. Все эпитеты, встречающиеся в стихотворении Лермонтова, можно условно разделить на три группы:

эпітети, касаючися гладиатора; эпітети, виражаючися отношением толпы к герою арены; и эпитеты, связанные с родиной и семьей гладиатора. Проследим на примерах. Оценочный эпитет с оттенком метафоричности – «мутный взор» – обозначает предсмертное состояние побеждённого на арене; «сраженный гладиатор» – зрительно-оценочный эпитет, подытоживающий бой; «освистанный актер» – оценочный эпитет со значением отношения зрителей на трибунах к побеждённому гладиатору, в котором чувствуется нотка иронии и насмешки; «жалкий раб» – оценочный авторский эпитет, в котором выражена скорее злость поэта на бессмысленную смерть гладиатора, чем жалость к умирающему; два последних эпитета, которые входят в состав сравнения, – «зверь лесной» и «минутная забава» – представляют оценку автора к самой личности гладиатора, подчёркивая его беспрепятственность, безнадёжность и бессмысленность жизни и смерти раба-гладиатора. Эпитеты, связанные с родиной гладиатора и его семьёй, наполнены семантикой свободы и любви. Земля над Дунаем, где родился гладиатор и которая лучом воспоминаний свернула в душе умирающего, названа поэтом «свободной жизни край» – противопоставление безвольному положению раба на арене. Из всей своей семьи гладиатор вспоминает отца, о возрасте и состоянии здоровья которого свидетельствуют оценочные эпитеты «немеющие длани» и «дряхлые дни», а также своих детей, которых Лермонтов ласкательно называет «возлюбленные дети». Брейтман в своём исследовании о творчестве Лермонтова утверждает, что русский поэт читал стихотворение французского поэта Чарльза Шендалле (1769-1833) *Le gladiateur*, которое было напечатано в 1806-1807 годах, то есть до появления *Чальд Гарольда* (в байроновской поэме чувствуется зависимость содержания английского поэта от французского). О том, что Лермонтову был знаком французский текст говорит тот факт, что русский поэт вводит мотив отца, который отсутствует у Байрона (Брейтман 1922: 9-10). И последняя группа эпитетов, относящаяся к Риму и толпе на трибунах, претерпела оценочными эпитетами с резко выраженным отрицательным авторским отношением – «надменный... сенатор» и «бесчувственная толпа».

Вышеприведённые примеры свидетельствуют о том, что лермонтовский свободный перевод насыщен более яркими описательно-зрительно-оценочными эпитетами, в которых выразилось авторское отношение к сюжету, взятому для перевода у Байрона, и личное восприятие проблемы, затронутой английским поэтом и переосмысленной русской душой Лермонтова. «Переводы» у Лермонтова большей частью не столько воспроизводят оригинал, сколько являются вариацией на мотивы иноязычного автора, или так называемым вольным подражанием. В них Лермонтов чрезвычайно самостоятелен; он сохраняет специфику подлинника лишь в той мере, в какой она отвечает его творческим интересам» (Лермонтовская энциклопедия 1981: 370). Всё стихотворение – это рассказ, вернее, строгое и точное прозаическое повествование о переходе героя из одной сферы бытия в другую и о трагических последствиях этого перехода. Интонация взволнованности и эмоциональности, а одновременно предельной естественности и простоты звучит ярко и мощно благодаря художественным средствам образности эпитетам, которые придают стихотворному повествованию контрастное восприятие, обаяяя при этом реакцию поэта на происходящее. Лермонтов «оценивает события, определяет их масштабы, убеждается в страшной силе ничтожества – и всё это остро, нервно, «волнуясь и спеша», и вместе с тем совершенно безошибочно и точно» (Архипов 1965: 240).

Умирающий гладиатор можно определить как стихотворение ораторского стиля, в котором «выражена лермонтовская философия истории и развёрнута концепция исторического процесса. Она исполнена горечи – не слов» (Архипов 1965: 202). В лермонтовском переводе улавливается динамика в выражении чувств, что обуславливает нервную напряжённость текста. Эпитеты, характеризующие антогонистические лагеря («сраженный гладиатор» – «бесчувственная толпа»), более выразительны и ярки у Лермонтова, нежели у английского поэта, что позволяет сделать вывод о том, что пророческое желание русского поэта сравниться с Байроном и одновременно быть не похожим на него (*Нет, я не Байрон, я другой...*) нашло своё воплощение в создании им самостоятельного стихотворения, состоящего из заимствованного сюжета, прошлого болью, горечью и возмущением слишком чувствительного сердца Лермонтова и отточенного талантливой творческой манерой поэта.

А.М. Скабичевский подчёркивал самосознание Лермонтова в отношении его к Байрону: «[...]Замечательно, что ещё пятнадцатилетним мальчиком, в годы наибольшего подчинения Байрону, Лермонтов уже чувствовал и осознавал, что он не Байрон и что душа у него чисто русская. И действительно, восприняв от Байрона английский пессимизм, Лермонтов придал ему совершенно русский, народный характер, превратил в тот своеобразный пессимизм, который скрывается глубоко в недрах русской природы и был присущ ей во все исторические времена» (Штейн, Петренко 2007: 39).

Передаём к сопоставлению эпитетов в украинском переводе стихотворения Лермонтова. Рассматривая перевод лермонтовского «Умирающего гладиатора» Максимом Рыльским (Рильский 1984: 290-291), можно заметить, что украинский поэт использовал адекватный тип перевода, при котором сохраняется максимальная близость к оригиналу по содержанию, поэтической тональности и эстетической образности, но допускаются всё же некоторые отклонения именно в передаче образных средств – в данном случае эпитетов. Проследим на примерах. Рыльский озаглавил переводное стихотворение *Смерть гладиатора*, опуская реалистический

эпитет „умирающий”, который придаёт повествованию продолжительность, временность, незаконченность действия, в то время, как употребление в заглавии слова „смерть”, несёт семантику завершенности жизненного пути, трагического финала боя. Из всех эпитетов, которые встречаются в украинском переводе, обращают на себя внимание описательно-оценочные эпитеты, которые переведены буквально, сохраняя идентичность значения, а в некоторых случаях даже и звучания: „буйный” – „буйний”, „освищенный” – „освищений”, „последние” – „останні”, „свободный” – „вільний”, „лесной” – „лісовий”, „родной” – „рідний”. Абсолютное сходство переводимых средств образности с оригиналом объясняется близкородственными языками, которые в большинстве случаев облегчают переводчику работу. Наблюдаются также удачные эквиваленты эпитетов, которые сохраняют эмоциональную окраску оригинала и первоначальный замысел русского поэта. Например, „жалкий раб” – „нешасний раб”, „сраженный гладиатор” – „упалий гладиатор”, „опору дряхлых дней” – „опору ветхих днів” – оценочные эпитеты, выражающие отношение автора к гладиатору (жалкий–нешасний); эпитеты, констатирующие трагический для гладиатора итог боя (сраженный – упалий), а также эпитеты с реалистически-оценивающим определением возраста (дряхлый–ветхий). Рыльский опускает несколько оценочных эпитетов, например, „мутный взор”, „надменный временщик”, „минутоую забавой”; добавляет к „свободному краю” гладиатора эпитет со значением близости или отдалённости местности – („далекый, вильный край”); оценочный лермонтовский эпитет „развратный Рим” украинский поэт переносит на толпу – „римлянам розпусним”; оценочный эпитет с ласкательным значением – „возлюбленных детей” – Рыльский обыгрывает определяющим придаточным –

І діток бачить він, що ніжно так любив... (курсив мой. – Л.К.)

В украинском переводе наблюдается депрессия. Сравним:

И молит жалости напрасно мутный взор...

и

Даремно кличе він до жалощів юрбу...

Лермонтов подчеркивает „нечему” мольбы гладиатора – о жалости просит лишь „мутный взор”, уста же молчат, что придаёт характеристике героя отпечаток скрытой гордости и неизбежной гибели из-за бесчувственности и жестокости толпы. Опущение оценочного эпитета „мутный взор” и введение глагола „кличе” (зовёт) в переводе как будто добавляет к положительным чертам героя некую дозу трусости и минутной слабости.

И ещё один пример депрессии:

Прости, развратный Рим, – прости, о край родной...

и

Прощай, життя земне і люде рідний мій!

Заметно, что Рыльский изменяет значение последней строфы первой половины лермонтовского стихотворения. Последним словом гладиатора в оригинале является глагол „прости”, обращенный к развратному Риму и к родному краю. В переводе имеем глагол „прошай” (прошай), направленный к жизни земной и к людям родины гладиатора. Изменения в переводе свидетельствуют о личностном восприятии текста оригинала украинским поэтом и его понимании гибели героя. Два слова – „смерть” и „прошай”, – которые обрамляют перевод свидетельствуют о законченности жизненного пути гладиатора, без сожаления, без надежды, без сокрушения – сухо попроситься и умереть с восхлещательной интонацией и ноткой театральности. У Лермонтова же чувствуется какая-то христианская покорность, любовь, как к родным, так и к враждебно настроенным римлянам; многоточие в конце как будто бы не разрешает завершить историю сраженного гладиатора, навевая размышления о смысле жизни и борьбы, безысходности, боли и прощении.

Подытоживая сказанное, следует отметить, что украинский перевод, хотя и пестрит множеством идентично подобранных средств образности, удачно найденных эквивалентов эпитетов и других языковых конструкций, которые свидетельствуют о несомненном поэтическом таланте Рыльского, всё же, как нам кажется, немного суживает рамки восприятия и понимания текста оригинала, о чем свидетельствуют приведенные выше примеры депрессии.

Польский перевод Збигнева Беньковского лермонтовского стихотворения сохраняет буквально переведённое заглавие – *Умирающий гладиатор* – *Umierający Gladiator* (Lermontow 1972: 52-53). Из трёх типов перевода Беньковский использовал адекватный перевод, который, как и в украинском поэте, очень близок к оригиналу, но всё же имеет существенные изменения. Проанализируем первые девять строк стихотворения. Из всех эпитетов, встречаемых здесь, обращают на себя внимание оценочные, которые переведены буквально: „широкая арена” – „szeroka arena”, „сраженный гладиатор” – „pokonany gladiator”, „освищенный актер” – „aktor wuzwizdany”. Перевод из близкородственных языков в данном случае облегчил задачу переводчика, поэтому реалистические оценочно-зрительные эпитеты („szeroka”, „pokonany”) воспринимаются буквально; последний из этой группы эпитет – „wuzwizdany” (освищенный) – несёт эмоциональную авторскую окраску – отношение толпы к сражённому гладиатору. Замена лермонтовский „буйный Рим” на „Rzym wspaniały” переводчик тем самым переносит метафорический эпитет оригинала, характеризующий скорее шум толпы на трибунах, нежели

сам вечный город, на описательно-оценочный эпитет, который в переводе относится только к внешней характеристике Рима – „чудесный“. Такая замена в некоторой степени снимает несколько оттенков значения эпитета „буйный“, вмещающий в себя и многолюдность города, и колоссальный диапазон человеческих голосов и стон умирающих на арене гладиаторов – одним словом то, чем жил, дышал и как разлекался древний Рим. Называя Рим „чудесным“, Беньковский сосредоточивается лишь на визуальной красоте города. Оценочный эпитет „мутный взор“ переведён как „oszu na wroń martwe“, т.е. безжизненные, недвижимые, неспособные реагировать на происходящее глаза, в отличие от оригинала, в котором эпитет „мутный“ сохраняет искорку жизни, минуточку затмения от боли, но всё же готового выразить немым языком чувства и желания сражённого гладиатора.

В переводе появляются два новых эпитета, касающиеся сенатора: „pyszny władca“ и „wierny senator“, которые не совсем по-лермонтовски характеризуют римскую власть. Сравним:

Надменный временщик и льстец его сенатор

Венчают похвалой победу и позор...

и

Ale i pyszny władca, i wierny senator

Dla zwycięzcomych zawsze mają serce twarde...

Добавочная характеристика сенатора, у которого в переводе „serce twarde“, не совсем точно объясняет его отношение к побеждённому гладиатору, так как наблюдаем в оригинале („венчают похвалой победу и позор“), тем самым сужая привычную для сенатора демонстрацию своей власти по отношению к рабам.

Во второй части стиха также находим буквально переведённые эпитеты:

„последние мгновения“ – „chwile ostatnie“, „зверь лесной“ – „zwierz leśny“, „развратный Рим“ – „rozpustny Rzymie“, которые мастерски вписаны в передачу содержания стиха. Родной край гладиатора, названный у Лермонтова „свободной жизни край“, при переводе теряет оценочный эпитет „свободный“, оставляя лишь „ojczysta ziemia“. Прилагательное „свободный“ передано существительным „wolność“ – „свобода“, что позволяет констатировать о сбережении замысла автора оригинала при изменении части речи. Оценочно-возрастные эпитеты, описывающие отца гладиатора („немощные длани“ и „дряхлые дни“), в переводе объединены одним оценочным эпитетом – „starzec zgrzybiały“ – „дряхлый старик“. В оригинале данный эпитет употреблён в контексте „дряхлые дни“, т.е. не связанные непосредственно с существительным „отец“. Оценочно-ласкательный эпитет „возлюбленные дети“ нашли своё отражение в удачно найденном эквиваленте – „najmilsze owoce miłości“.

Так же, как и в украинском переводе, Беньковский вводит депрессию в последнюю строчку двадцатистишия:

Żegnaj, rozpustny Rzymie, żegnaj, kraju miły...

Сохраняя буквальное обращение к Риму, переводчик всё же изменяет значение последних слов гладиатора. Как было уже сказано, в оригинале умирающий просит прощения у развратного Рима и у родного края. В польском переводе гладиатор прощается („żegnaj“ – „прощай“) с развратным Римом и с краем „милым“. Многогочие в конце строки, которые снижают напряжённость обращения героя, замедляет происходящее и требуют некоего раздумья со стороны читателя, как будто бы выравнивает эмоциональное восприятие стихотворения.

Подытоживая проанализированные эпитеты в польском переводе, можно заметить, что благодаря буквальным переводам значительной части эпитетов и удачно найденных эквивалентов средств образности (эпитетов) Беньковский передаёт максимально приближенный к оригиналу замысел и чувства Лермонтова. Несомненный интерес вызывают идентичный украинский и польский переводы последней строки первой половины стихотворения: имеется в виду одинаковый перевод Рыльского и Беньковского глагола „прости“ как „прощай“. Думается такая „телепатия“ при переводе, может быть, обусловлена очень похожим индивидуальным подходом и пониманием переводчиками содержания стихотворения русского поэта. Хотелось бы напомнить, что у Байрона последняя строка звучит совсем по-другому:

... Shall he expire

And unavenged? – Arise! ye Goths, and glut your ire!

т.е. „Учрёт ли он неотомщённым? – Восстаньте! Вы, Готы, и наполните гневом!“ (перевод мой. –Л.К.). Можно сделать вывод, что украинский и польский переводчики не брали во внимание английский текст четвертой песни поэмы Чайльд Гарольда, а пользовались лишь свободным лермонтовским переводом из Байрона.

Вариативность переводов – еще одно доказательство творческих возможностей поэтов-переводчиков. О качестве переводимого поэтического произведения можно судить лишь после проведения тщательного сопоставительного анализа оригинала с переводом, учитывая при этом характерную творческую манеру поэта, события его личной жизни и эпоху, в которой создавалось (переводилось) поэтическое произведение.

Использованная литература:

1. Андре Моруа 1992: Андре Моруа, Байрон, М.
2. Архипов 1965: Архипов Вл. М.Ю. Лермонтов. Поэзия познания и действия. М.
3. Брейтман 1922: Брейтман М. Лермонтов, Байрон и Шендolle // «Вестник литературы». № 2-3.
4. Достоевский 1984: Достоевский Ф.М. Полное собрание сочинений, т. 26. Ленинград.
5. Зорин 1988: Зорин А. Комментарии к сборнику избранной лирики Дж. Байрона. В кн.: Джордж Гордон Байрон. Избранная Лирика. М.
6. Лермонтов 1964: М.Ю. Лермонтов в воспоминаниях современников. Лермонтовская энциклопедия 1981: Лермонтовская энциклопедия, М.
7. Ломунов 1989: Ломунов К. Михаил Юрьевич Лермонтов. Очерк жизни и творчества, М.
8. Рыльский 1984: Рыльский М. Твори в двадцати томах, т. 5, Київ.
9. Тургенев 1956: Тургенев И.С. Собрание сочинений в 12-ти томах, т. 9. М.
10. Штейн, Петренко 2007: Штейн К.Э., Петренко Д.И. Лермонтов и барокко. Ставрополь.
11. Michail Lermontow 1972: Michail Lermontow. Wybór poezji. Wstęp i komentarz Wiktor Jakubowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.

დესლავა კორენოვსკა (პოლონეთი, კრაკოვი)

ბაირონის პოეზიის ლერმონტოვისეული თარგმანები და მათი პოლონური და უკრაინული ვარიანტები

სტატიაში გააანალიზებულია ბაირონის ლექსების ლერმონტოვისეული თარგმანები და მათი პოლონური და უკრაინული ვარიანტები. ავტორი მიზნად ისახავს აღნიშნულ თარგმანებში გამოავლინოს მხატვრულ-ექსპრესიული ხერხებისა და მათი ფუნქციის გადმოცემის თავისებურებანი ლერმონტოვისეულ რუსულ ვარიანტში და ასევე პოლონურ და უკრაინულ თარგმანებში. ლერმონტოვისეულ თარგმანებში ძირითადად გამოყენებულია თარგმანის შემოქმედებითი ტიპი. პოეტს ცდილობს შეინარჩუნოს ავტორის ჩანაფიქრი, ამასთან ერთად საკმაოდ წარმატებულად ასდენს იმპროვიზაციას, რაც საშუალებას აძლევს უფრო ღრმად და ძლიერად ჩაწვდეს ორიგინალის არსს. ხოლო პოლონურ და უკრაინულ თარგმანებში ეპიოტების ზუსტი ეკვივალენტების დაძვინის წყალობით მაქსიმალური ადეკვატურობით არის გადმოცემული ლერმონტოვისეული ხელწერა და გრძობები. პოლონელი და უკრაინელი მთარგმნელები ძირითადად ხელმძღვანელობდნენ არა ორიგინალით, არამედ ბაირონის ნაწარმოების ლერმონტოვისეული თავისუფალი თარგმანით.

Leslava Korenovskaia (Poland, Cracaw)

Lermontov's Translation of Byron and Their Transfer into Polish and Ukrainian

This study aims to determine types of translation, epithets and their function in the source text, and the issues of the analogs of the literary means of figurativeness (epithets) or their compensation in Michael Lermontov's translation into Russian, as well as their into Polish and Ukrainian by Zbingev, Benkovski and Rilski. The study was based on the analysis of Child Harold part IV (CXL-CXLI) by Byron and its translation-imitation by Lermontov, and the translations of Lermontov's Dying gladiator made by Rilski and Benkovki.

МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ- УСПЕХ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

За последнее десятилетие произошел ощутимый сдвиг парадигмы научных интересов в области гуманитарного знания. На первый план вышли вопросы культуры как универсального контекста, обуславливающего бесконечное разнообразие человечества, и коммуникации - главнейшего и одного из самых фундаментальных видов взаимодействия между людьми. Изменение научной парадигмы основывалось на постмодернистском отказе от европоцентрических подходов: в XX-ом веке мир перестал быть однополярным, он стал многополярным. Признание абсолютной ценности разнообразия мировых культур, отказ от колонизаторской культурной политики, осознание хрупкости существования и угрозы уничтожения огромного большинства традиционных культур и языков привели к тому, что соответствующие области знания стали бурно развиваться, опираясь на новый в истории человечества феномен - интерес народов Земли друг к другу (Бергельсон 2003:36).

Поэтому не случайно, что межкультурная коммуникация являлась междисциплинарным ответом этим общественным интеллектуальным запросам. Но, конечно же, в не меньшей степени межкультурная коммуникация была вызвана к жизни практическими потребностями послевоенного мира, которые возникли вследствие бурного экономического развития многих стран и регионов, революционных изменений в технологии, связанной с этим глобализации экономической деятельности. В результате мир стал значительно меньше - плотность и интенсивность продолжительных контактов между представителями разных культур очень выросли и продолжают увеличиваться. Разносторонние международные контакты уже давно показали, что успех в любом виде международной деятельности - успех так необходимый Грузии и в сфере экономики и в сфере политики - очень сильно зависит от степени подготовленности грузинских представителей в области межкультурной коммуникации. Помимо собственно экономики важнейшими зонами профессиональной и социальной межкультурной коммуникации стали политика, дипломатия, образование, туризм, наука и многие другие.

Взаимодействие между людьми, или интеракция, могут существовать в разных видах. Коммуникация - это такое взаимодействие, при котором происходит "обмен" информацией. Конечно, такое определение основано на метафоре - поскольку обмениваться можно только чем-то вещественным, например, предметами. И если речь идет об обмене информацией, значит информация представляется в виде такого предмета, который можно передавать от одного участника обмена к другому. Причем храниться это приобретение будет в нашем сознании, которое для этого вполне подходит, потому что мы представляем его себе в виде некоторого хранилища.

Коммуникативная компетенция присуща всем представителям Homo sapiens, однако та или иная реализация этой способности культурно обусловлена. Кроме этого, она обусловлена и уникальным индивидуальным опытом каждого человека, из чего следует, что при коммуникации, являющейся процессом обмена сообщениями, постоянно происходит воссоздание смыслов, так как они не совпадают даже у людей, говорящих на одном и том же языке, выросших в одной и той же культуре.

Рассмотрим аспекты этого определения и то, что оно дает для нашего понимания коммуникации.

«Взаимодействие», или интеракция это вид поведения. Коммуникация имеет место тогда, когда какому-либо поведению или его результату приписываются значения, и они становятся знаками или символами (Леонтович 2003:62)).

Перечисляя области, или «форматы» коммуникации - межличностный, групповой, организационный и т.п. - мы подчеркиваем, что коммуникация охватывает все зоны человеческого взаимодействия, может иметь разные параметры в зависимости от формата, но ее основополагающие принципы остаются неизменными.

«С целью приспособления к окружающему миру и друг другу» отражает три важнейших функции коммуникации, поскольку она позволяет участникам выразить некоторую внешнюю по отношению к самим участникам реальность (информацию), внутреннее эмоциональное состояние, а также статусные (социальные) роли, в которых они пребывают друг относительно друга.

«Создание и интерпретация сообщения» указывает на то, что данное определение опирается на метафору об акте творения: до сих пор не было, а теперь возникло. Смысл не собирается из уже готовых кубиков. В каждом акте коммуникации мы производим и понимаем нечто, чего раньше не существовало. Таким образом, коммуникация есть сложный, символический, личностный, и часто неосознаваемый процесс, который с необходимостью является неточным.

Коммуникация комплексный и противоречивый процесс. Это объясняется многими причинами, но в частности, это так, потому, что участники коммуникации одновременно и «стакие, как мы» и «другие», отличающиеся от нас. Именно поэтому для того, чтобы сообщить и понять нечто новое мы должны опираться на хорошо известное обеим сторонам старое, так как в контексте этого «старого» только и можно реконструировать смысл, стоящий за известными нам из лексики и грамматики родного языка словами, смысл, который в каждом коммуникативном акте создается заново.

В изучении межкультурной коммуникации можно выделить две сферы - культурологическую и собственно коммуникационную. Каждая из них определяет виды знаний, необходимых для описания процесса межкультурной коммуникации и параметров, влияющих на успешность ее осуществления. Межкультурная коммуникация это тот перекресток, на котором встречаются интересы традиционных гуманитарных наук - социологии, психологии, антропологии и лингвистики. И не только встречаются, но и диктуют свои правила и законы. Изучение межкультурной коммуникации может производиться с точки зрения каждой из этих дисциплин, не говоря уже о возможности исторического, сравнительного подходов, а также различных практических приложений. И все же есть основания утверждать, что лингвистический подход является центральным. Это связано с тем, что язык является главным источником понимания или, наоборот - непонимания при коммуникации, то есть первопричиной успеха или провала коммуникативного взаимодействия.

Язык одновременно является и продуктом и инструментом культуры. Не всякое понимание и описание языка позволяет рассматривать его именно в этом ключе. В связи с лингвистическими подходами к МКК, на первый план выходят когнитивные и лингвопрагматические аспекты; язык интересен прежде всего как символическая система, допускающая неоднозначность, которая в свою очередь может быть разрешена с помощью социокультурного и ситуативного контекста.

- Язык это множество символов и правил их комбинации, которые понимаются и используются большим людским сообществом; символы (слова), звуки, выражающие эти символы, и правила их комбинирования различаются в разных культурах.

Посредством языка передаются эмоциональные состояния, мысли, осуществляется социальное взаимодействие, контроль за внешним миром, история и связь личности с миром.

Невозможно отделить употребление языка от культуры, как невозможно употреблять язык вне культуры.

Язык служит проводником для понимания того, как культура отражает внешний мир.

Значения, которые мы приписываем словам, определяются культурой, в которой мы выросли (социализовались).

Значения слов и их употребления выучиваются, и во всех культурах и суб-культурах формируется опыт, в рамках которого существуют эти значения и употребления.

- Людям свойственно полагать, что текст на одном языке можно в точности перевести на другой язык.

Изучение межкультурной коммуникации фокусируется на поведении людей, сталкивающихся с культурными различиями в языковой деятельности и последствиями этих различий в процессе коммуникации. Результаты исследований в этой области стали описания культурной специфики при выражении и интерпретировании ситуативных языковых действий коммуникантов. Ситуативные языковые действия не могут быть описаны с использованием только словаря или грамматики; они происходят в рамках конкретной ситуации коммуникативного взаимодействия. Тем самым упор при таком подходе делается на изучение влияния контекстов на формирование и интерпретацию смыслов.

Несмотря на все этническое, культурное и даже цивилизационное разнообразие, наблюдаемое среди человеческих сообществ планеты, в конце второго тысячелетия нашей эры сформировалось понятие *глобальной культуры*, характеризующееся проникновением определенных материальных, технологических и, отчасти, духовных стандартов в повседневную жизнь подавляющего большинства урбанизированного населения. Основными движущими факторами глобализации последовательно являлись урбанизация и развитие информационных технологий - сначала телевидения, а в последнее время компьютерной сети Интернет (Грушевицкая ... 2002:39).

Знания о внешнем мире состоят из личного опыта индивидуума, базовых, фундаментальных знаний о мире, имеющихся у всех людей, и всех остальных знаний, которыми мы обладаем вследствие нашей принадлежности к различным национальным, этническим, социальным, религиозным, профессиональным и другим группам.

Использованная литература:

- 1.Бергельсон 2003: Бергельсон М.Б. Теория и практика межкультурного общения. Межкультурная коммуникация.М.
- 2.Леонтович 2003: Леонтович О.А. Россия и США: Введение в межкультурную коммуникацию. Волгоград. Перемена. М.
- 3.Грушевицкая 2002: Грушевицкая Т.Г., Попков, В. Д., Садохин, А.П. Основы межкультурной коммуникации. М.
- 4.Samovar 1991: Samovar L. A. and R. E. Porter (1991). Communication between cultures. Belmont, CA, Wardsworth.
- 5.Тер-Минасова 2000: Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М.

ინდირა ძაგანია (თბილისი)

კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაცია – წარმატება საერთაშორისო საქმიანობაში

მრავალფეროვანი საერთაშორისო კონტაქტებმა გამოაქვეყნა კანონზომიერება – საქართველოს წარმატება ნებისმიერ საერთაშორისო საქმიანობაში (ეკონომიკის სფეროში, პოლიტიკის სფეროში) დამოკიდებულია კადრების მომზადებაზე კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციაში. ეკონომიკის გარდა სოციალური კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის მნიშვნელოვანი სფეროებია პოლიტიკა, დიპლომატია, განათლება, ტურიზმი, მეცნიერება და სხვა.

კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციაში გამოირჩევა ორი მნიშვნელოვანი მიმართულება: კულტუროლოგიური და კომუნიკაციური. კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაცია – ის გსაჯგუჯრედინია, სადაც იყრის თავს ტრადიციული ჰუმანიტარული მეცნიერებების ინტერესები.

Indira Dzagania (Tbilisi)

Cross-cultural Communication – Success in the International Work

Various international contacts have proven that the success in this area – especially important for Georgia in economy and politics – is very dependent on the qualification level of Georgian representatives in the sphere of the cross-cultural communication. Along with the economy, the most important zones for the professional and social cross-cultural communication is the politics, diplomacy, education, tourism, science, etc.

In the light of the cross-cultural communication two spheres can be distinguished – cultural and communicative. Each determines the scope of the knowledge required for describing the cross-cultural communication process and the parameters effecting the achievements in this respect. Cross-cultural communication is the crossing where the interests of the traditional humanitarian studies rest – such as sociology, psychology, anthropology and linguistics.

ЯЗЫКОВОЕ ВЫРАЖЕНИЕ КОНЦЕПТОВ «СОВЕСТЬ» И «ЗАВИСТЬ»

Концептуализация понятий в каждой национальной культуре происходит по-своему. Объединение этих двух концептов на экстралингвистическом уровне считается неправомерным, так как это понятия разных категорий: совесть-категория философская, а зависть-категория не философская, а нравственной точки зрения совесть относится к сфере добра, а зависть-к сфере зла. Но их можно сопоставить и сравнить на языковом уровне как положительное и отрицательное явления. Эта связь основана на противоположности. И *совесть*, и *зависть* бывают источником страшных мучений. И это обуславливает сходство в языковом выражении этих концептов. Не случайно в русском языке говорят: *на совесть* и *на зависть* (сделать), что означает «хорошо».

Среди основных категорий русского менталитета А. Вежибicka отмечает три-*душа*, *тоска*, *судьба*. Она отмечает, что наиболее в полной форме особенности русского национального характера раскрываются и отражаются в этих трех уникальных понятиях культуры-*душа*, *судьба* и *тоска* (Вежибicka 1996:33).

К ним можно добавить слово *совесть*, так как она занимает большое место в сознании русского человека. Об этом свидетельствует частотность употребления этого слова в художественной литературе и в русском языке вообще.

Например, замечание Д. Н. Овсяннико-Куликовского: «Характерная черта многих наших писателей, которые кроме «мук слова», переживают еще для художника вовсе не обязательные «муки совести» (Овсяннико-Куликовский 1989:380).

Определением содержания понятия *совести* занимались многие философы, среди которых особенно выделяется определение Канта, который считает совесть вторым «я» в душе человека, имеющим божественную природу. «Сознание внутреннего судилища в человеке есть совесть» (Кант 1965, т.4:376).

Все лингвисты отмечали, что совесть, как бы не понимать этот концепт-как «нравственный тормоз» (Апресян 1995:353) или как «невидимый орган» (Урысон 1997:9), «одновременно предстает и как некое существо внутри человека» (Апресян, там же). И мы вполне согласны с этими высказываниями.

О «человеческом начале» совести говорят сочетающиеся с этим словом предикаты, представляющие *совесть* в качестве субъекта, объекта, адресата, второго субъекта и т.п. *Совесть говорит, просит, умоляет, требует, советует, не позволяет (или позволяет), запрещает, молчит, твердит, зрыет* и т.д. *С совестью говорят, совенуются, идут на компромисс, с ней не уживаются, к ней зывают, с ней примиряются; ее успокаивают, усыпляют, пробуждают, мучат, пытаются заглушить ее голос, убить, удашить, ее теряют, продают* и т.д. Все эти выражения встречаются в текстах разных типов, в том числе и в разговорной речи. Для доказательства сказанного приведем примеры из художественной литературы и публицистики. Сильвестр-наставник *Иоанновой совести*; *глас неутомимой совести* тревожит минувший сон души его; он *вопросил свою совесть* (Карамзин); Я хотел дать себе полное право не шадить его, если бы судьба меня помилвала. Кто не *заклучал таких условий со своей совестью* (Лермонтов); Художник стоял как прикованный к одному месту. Его *грызла совесть* (Гоголь); Идея о том, что я уже дня три-четыре не видал его, *мучила мою совесть* (Достоевский); *Моя совесть упрекает меня* (Толстой); *..узник няньки совести* делает попытку прорваться через милицейский кордон (из Комсомольской правды).

На основе метафор *совесть* может быть и «лучшим паставником», и «самым справедливым судьей», но и «лучшим тюремщиком», «палачом» и т.д. Она может представляться в виде огня в груди, который жжет, змеи, которая жалит, трипачи, от которой не знают как избавиться (последнее у Салтыкова-Щедрина в сказке «Пропала совесть») и т.д. *Совесть* может быть *спокойной и беспокойной, чистой и нечистой, зяпанной и незяпанной, черной, слабой, немощной, чуткой, коварной, доброй, отзывчивой, немаломой*. И все эти определения могут представлять человеческую сущность совести.

Известно, что не только концепт «*совесть*», но и многие чувства и способности человека в русском языке наделяются свойствами живых существ: *любовь съубит, ненависть душит, жалость пришла в его сердце, расщудок молчит, ум с сердцем не в ладу, ревность завела, любовь и сострадание заставили*.

Отношения человека с этим вторым «я», живущим в душе, обшаруживают явное превосходство второго, старшинство второго. Кто может *не позволять, запрещать, разрешать?* Только тот, кто имеет на это право старшего или непрекаемого авторитета. Этот авторитет является нравственным ориентиром, который может удерживать от дурных поступков, либо наказывать душевными терзаниями того, кто не вынул голоса совести.

В связи с этим в русском бытовом сознании *совесть* нередко отождествляется с упреками совести, с раскаянием. Это отмечал русский философ И. А. Ильин. По его мнению, «*совесть* есть живая и цельная воля к совершенному» и выражая сожаление, что «когда современные люди говорят о совести, то они слишком часто

имеют в виду *не силу патологического зова*, но лишь так называемые «укоры совести», т.е. испытывают в душе только ее неодобрительные проявления после совершения дурного поступка» (Ильин 1993:181-183). Ср., того змея воспоминаний, того *раскаяние грызет* (Пушкин). В таком понимании совесть всегда обращена в прошлое (об этом писала А. Вехбицкая 1996:367).

1. Кроме того, чья-то совесть может быть воплощена в другом человеке, говорят-он (она) моя (наша) совесть. При этом *совесть* осуществляет все те же функции, которые ей присущи и в душе человека. Это тот нравственный ориентир, тот высший судья, перед которым беспрекословно склоняется человек. Ему как бы передоверены функции второго «я», живущего в душе человека. (Любопытно, что политической термин «свобода совести» толкуется как «право использовать любую религию или не исповедовать никакой (БАС).

О том, что язык представляет и божественную природу совести, свидетельствуют значения некоторых слов и выражений, а также пословицы. Так, *белбожрый* значит «бессовестный», *по-божьи* или *по-божески* значит «по совести», выражение *побойся Бога и имей совесть*-синонимичны. Аналогично взаимозаменяемым выражениям *нет Бога в душе-нет совести*; у Даля находим: *Совесть-глас Божий; От человека утаишь, от совести (или от Бога) не утаишь*.

По данным языка, совесть изначальна. О ней не говорят: *у него родилась, возникла, появилась совесть*. Говорят: *у него проснулась совесть, удалось пробудить его совесть*. Кроме того, совесть бессмертна-в том смысле, что у нее нет естественного конца, как у любви. Не говорят: *совесть в нем умерла*. Ее можно пытаться *убить-задушить, замуровать, услышать*. Все остальные «обитатели» души и сердца-любовь, ненависть, злоба, ревность-могут *умирать, угасать*, но любовь может *воскресать*. И для меня *воскресли* вновь и божество, и вдохновение, и жизнь, и слезы, и любовь. Они же могут приходить и уходить. Совесть это не свойственно.

Таким образом, *совесть* в представлении языка-это второе «я» человека, имеющее божественное начало (Совесть-этический концепт, и, как таковой, допускает языковые манипуляции).

Теперь рассмотрим концепт «зависть». Зависть, в отличие от совести, в работах религиозных философов определяется как темная сила, как дьявольское порождение. И сам Сатана-воплощение зависти. Так пишет С. И. Булгаков: «Сатана-всегда притязание, претензия. Он весь-усилие, зависть, соревнование» (Булгаков 1990:206). У Сатаны *зависть к Богу*, к его власти, к его величию. Отсюда ненависть. Зависть, как известно, одна из самых страшных страстей человеческих. (Именно на почве зависти произошло братоубийство Кайном своего брата Авеля).

Однако, по данным языка, в народном бытовом сознании зависть не представляется дьявольским порождением и не находит явного резкого осуждения. В пословицах русского народа она осуждается, но чаще всего с юмором, с добродушной насмешкой. В поговорках показано, что человек глупеет от зависти, утрачивает чувство реальности, доходит до абсурда. Ср., *в чужих руках ноголок с локоток; на чужом дворе курица зусем кажется; чужие хлебы спать не дают; Завистливый по чужому счастью сохнет*. Только одна пословица у Даля представляет зависть как страшное явление, разрушающее, убивающее человека: *Лихоманка да зависть-Иродовы сестры*.

Поговорки показывают две стороны сущности зависти: 1) желание обладать тем, что есть у другого; 2) нетерпимость к чужому благополучию, превосходству. Напр., *Не то обидя, что вино дорого, а то, что ценовальных богатеет; Не столько случает свой убыток, сколько чужой прибыль*. Об этом писал Достоевский: «В нынешнем мире равенство—это ревнивое наблюдение друг за другом, чванство и зависть. «Он умен, он Шекспир, унижить его, истребить его».

В то же время данные языка не только выявляют дьявольскую природу зависти, но представляют ее как некую норму человеческих отношений, свойственную *всем*. Она всегда есть там, где у кого-то что-то хорошо.³ Напр.: *Где счастье, там и зависть; Зависть прежде нас родилась; Чужое завистливо; На чужое счастье глядет завистливо* (Даль).

Об этом еще больше свидетельствует семантика слов и выражений, связанных с понятием *зависть*. Ср., *Завидный* (жених, место, работа) значит «корошо», сделать *на зависть*-«корошо». О чем-то очень хорошем говорится *—предмет общей зависти*. (Ср. Наблюдение В. Розанова: Тут (в доме бабушки) не было никакого завидования «почему другой живет лучше» и «почему он счастливее нас»-как это решительно во всяком русском доме (Опавшие листья).

В говорах *завистливый* значит «усердный», «старательный». Она на работу *завистна*. И эта *всеобщая* зависть желанна, нередко является предметом устремлений. Все дамы ее вкусу, красоте и экипажу завидуют; в чужой руке лопать всегда больше кажется (Достоевский).

Напротив, отрицательная оценка объекта или ситуации выражается словами *незавидный, я ему не завидую, ему не позавидуешь*.

Таким образом, по данным языка, зависть представляется настолько распространенным чувством, что воспринимается как норма. И именно поэтому не находит резкого осуждения: все грешны.

Конечно, в художественной литературе мы находим и самые суровые оценки зависти: Кто скажет, что Сальери гордый был когда-нибудь *завистником презренным? Завей, людьми растоптанную в живые?* (Пушкин).

Таким образом, отражая *божественную* природу совести, язык вовсе не отражает *дьавольскую* природу зависти. Признаки живого существа, по данным языка, имеет и зависть. Предикаты-родилась, появилась, поселилась, говорит, ушла, вернулась, мучит, терзает, душит, грызет, жжет и т.д. Зависть всегда направлена на лицо. Завидуют люди людям. Как и совесть, зависть может получить воплощение за пределами души. Существуют контексты он (она, это) моя зависть, но в отличие от совести, имеет объектное значение: моя зависть-значит «то, что я хотел бы иметь»-машина, компьютер, собака и т.д. Поэтому не говорят: Ваш муж-моя зависть. Кроме того, зависть может иметь и внешнее проявление-она может выразиться в глазах (*завистливые или завидующие глаза*), в голосе (*сказала с завистью*), от зависти (*бледнеют, зеленеют*).

Реализуя сказанное, можно заключить, что совесть и зависть-концепты, по мнению философов, имеющие противоположную природу.-по данным языка, не имеют в бытовом сознании ярко противоположной оценки (Как уже отмечалось в начале статьи, выражения *на совесть* и *на зависть* в некоторых контекстах оказываются синонимичными: *сделать на совесть* и *сделать на зависть* значит «сделать хорошо»).

Использованная литература:

- 1.Апресян 1995: Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания//Ю. Д. Апресян. Избр. труды. т. 2. Интернациональное описание языка и системная лексикография. М.
- 2.Булгаков 1990: Булгаков С. Н. Русская трагедия. «О бессах» Ф. М. Достоевского в связи с инсценировкой романа в Московском художественном театре// О Достоевском. Творчество Достоевского в рус. мысли 1881-1931 годов. М.
3. Вежбицкая 1996: Вежбицкая А. Русский язык//Анна Вежбицкая. Язык. Культура. Познание. М.
- 4.Ермакова 1999: Ермакова О. П. Концепты *совесть* и *стыд* по данным языка//Русский язык в контексте культуры. Екатеринбург.
5. Ильин 1993: Ильин И. А. Путь к очевидности. М.
6. Кант 1965: Кант И. Метафизические начала учения о добродетели//Иммануил Кант. Сочинения в шести томах. Т.4. Ч.2. М.
7. Овсяннико-Куликовский 1989: Овсяннико-Куликовский Д. Н. Литературно-критические работы в 2-х т. М.
8. Урысон 1997: Урысон Е. В. Архаичные представления в русской языковой картине мира. Автореф. докт. дисс.М.

მაკა კაკარავა (თბილისი)

კონცეპტები „სინდისი“ და „შური“, მათი ენობრივი გამოხატვა

სტატიაში საუბარია კონცეპტებზე- სინდისი და შური, მათი ენობრივი გამოხატვის თვალსაზრისით. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ორი კონცეპტის გაერთიანება გაუაღრთებელია, ვინაიდან სინდისი - ფილოსოფიური ცნებაა, ხოლო შური - არა, მაინც არსებობს მათ შორის მინარსობრივი კავშირისა და შეპირისპირების შესაძლებლობა. სინდისი და შური ზოგჯერ გვევლნება, როგორც სამინელო ტანჯვის წყარო. სწორედ ეს ფაქტორი განაპირობებს მათ გარკვეულ მსგავსებას ენობრივი გამოხატვის თვალსაზრისით. საინტერესოა, რომ რუსულ ენაში *„на совесть“* და *„на зависть“* - რამეს გაკეთება, ერთნაირად ნიშნავს „კარგად გაკეთებას“.

ლინგვისტები აღნიშნავენ, რომ სინდისი არის კონცეპტი - „ზნეობრივი დაბრკოლება“, „უხილავი ორგანო“, „იმავედროულად გვევლინება როგორც გარკვეული არსება ადამიანის შინაგან სამყაროში.“ სტატიაში მოყვანილია უამრავი მაგალითი, რომლებიც ახდენენ სინდისის „ადამიანური საწყისის“ დემონსტრირებას სუბიექტის, ობიექტის, მეორე სუბიექტის და ადრესატის სახით. იმავედროულად, ენა წარმოადგენს სინდისის დეტალებზე ზუნებას.

სინდისისაგან განსხვავებით, შური რელიგიური ფილოსოფოსების ნაშრომებში განისაზღვრება, როგორც ემმაკისეული, ზნელი ძალა. თუმცა, ენობრივი მონაცემებით, ხალხურ საყოფაცხოვრებო ცნობიერებაში შური არ არის ზოროტება და მკაცრი განციგების საგანი. შეიძლება ითქვას, რომ მას მიიჩნევენ როგორც ადამიანური ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელ გარკვეულ ნორმას.

ენობიერებაში შური არ არის ბოროტება და მკაცრი განკიცხვის საგანი. შეიძლება ითქვას, რომ მას მიიჩნევენ როგორც ადამიანური ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელ გარკვეულ ნორმას.

სტატია ცხადყოფს, რომ სინდისი და შური-ისეთი კონცეპტებია, რომლებსაც ფილოსოფოსთა აზრით, ახასიათებთ ურთიერთსაპირისპირო ბუნება, ხოლო ენობრივი მონაცემებით, საყოფაცხოვრებო ენობიერებაში არ გააჩნიათ აშკარა, დაპირისპირებული შეფასება.

Maka Kacharava (Tbilisi)

Linguistic Expression of Concepts “Conscience” and “Envy”

The Paper deals with the concepts “conscience” and “envy” in their linguistic expression. Despite that joining up of these two concepts are not rightful, as “conscience” is a philosophical concept, and “envy” is not, but there still exists reach in context ties and possibility to compare, Both conscience and envy are the source of terrible tortures. This is the fact that stipulates their certain similarity in the linguistic expression. It is interesting, that in the Russian language to do something on conscience and envy means to do something “well”.

All linguists point out that conscience is the concept of “moral obstacle”, “invisible organ”, “at the same time it appears as a certain being inside of humanity”.

There are numerous examples in the paper, demonstrating “human beginning” of conscience as a subject, object, addressee or of the second subject. Besides, the language presents divine nature of concept as well.

In the works of religious philosophers unlike conscience, envy is defined as a dark strength, devilish result. Though, according to the language data, in national and everyday consciousness “envy” is not evil and does not find a real strong censure, and it is presented even as a certain norm of human relationship peculiar for everybody.

The paper confirms the idea that “conscience” and “envy” is the concepts having opposite nature from philosophers points of view, according to the language data, they have not a strong opposite evaluation in everyday consciousness.

СИНОНИМИЯ И АНТОНИМИЯ ПОСЛОВИЦ

(кросс-культурный анализ)

Национальная специфика пословичного фонда любого языка связана с так называемой национально-культурной семантикой пословичного фонда. Культура каждого народа есть непосредственное выражение его сознания, и тесно сплута с жизнью народа. Поэтому у каждого народа свой быт, свои традиции, свой образ жизни, и, именно поэтому, культура одного народа не похожа на культуру другого народа. Не похожи также друг на друга пословичные фонды разных народов.

Несмотря на специфику национальных ситуаций, всё-таки происходит сближение национальных культур в языках. Поэтому в соответствующих социальных условиях они могут сближаться и взаимно обогащаться. Но не следует забывать о том, что такое взаимодействие не проходит гладко и по одной определённой схеме. При «встрече» двух культур возможны следующие ситуации:

а) конфликт культур («то, что для вас хорошо, для нас плохо», например, смотреть в глаза при разговоре у русских и японцев);

б) неполная интерференция культур («мы в чём-то похожи, а в чём-то и отличаемся друг от друга, однако это отличие заслуживает внимания»);

в) полная интерференция культур («мы не признаём, что бывают какие-то национальные культуры, есть только культура общечеловеческая»).

Под интерференцией понимается изменения в структуре или элементах структуры одного языка под влиянием другого языка, или же случаи отклонений от норм двух языков. Кроме сказанного одной из важнейших причин непонимания или неправильной дешифровки текста может стать явление так называемого «языкового дефицита». Под языковым дефицитом нами понимается отсутствие у говорящего «готовых» языковых средств для выражения определённой мысли. В таких случаях говорящий может использовать такие средства передачи мысли как: а) поиск слова, подходящего для выражения заданного смысла; б) создание окказиональных сочетаний или в) создание описательного определения, попытки толкования искомого слова. Всё это, естественно, осложняет понимание текста реципиентом.

А адекватное взаимопонимание двух участников коммуникативного акта, принадлежащих к разным национальным культурам можно назвать межкультурным общением, межкультурной коммуникацией. Дело в том, что даже владея одним и тем же языком, люди не всегда могут правильно понять друг друга, и причиной этого часто является именно расхождение культур, традиций и быта. Например, не всякий, даже хорошо владеющий русским языком может понять, о чём идёт речь в пословице *Погоди, дед, не умирай, за кисетом побежали* (раньше на Руси после смерти человека варили кисель).

В культуре и психологии каждого народа есть черты, составляющие своеобразие, специфику, но такое своеобразие не означает, что вообще невозможно установить общие закономерности развития культуры и искусства этих народов. Естественно, существуют черты, объединяющие эти народы. Более того, существуют черты, объединяющие один народ не только с одним конкретным народом, но и с группами народов, а также со всем человечеством.

С одной стороны, общеизвестно, что, будучи общественным явлением, язык отражает своеобразие конкретных исторических особенностей развития каждого из народов, их неповторимые социальные и коммуникативные ситуации, соответственно и в пословицах выражается национальный характер, «душа народа» – словом, в них есть то, что характерно именно для данного народа, что определяет их специфику.

Однако, известно, что, несмотря на всё разнообразие общественной жизни и связанной с нею языковой жизни социально-этнических общностей, в языках разных народов довольно-таки часто встречаются сходные, а то и совпадающие явления. Известно, что для почти любой пословицы данного народа можно почти всегда найти синоним среди пословиц любого народа. Учёные, изучающие причины совпадения пословиц разных народов мира, предпринимали попытки соотнесения пословиц разных народов с фактами и законами социально-исторической действительности. Они по-разному отвечают на эти вопросы. Одни из них объясняют их сходство этническим и языковым родством народов, другие – заимствованиями, обусловленными хозяйственными и культурными контактами, что пословицы слегка мигрируют из одной культуры в другую. Они легко переводятся и воспринимаются» (Барли 1984: 143). У паремологов даже имеется некоторое общее представление об основных направлениях пространственно-временного передвижения и заимствования пословиц в целом; третьи – сходством исторического опыта и «однородностью идеологии» на одинаковых ступенях общественного развития.

Но не только сами пословичные тексты, но и «содержание понятийных категорий может варьировать от культуры к культуре. Но это допустимо лишь в тех случаях, когда имеет место непосредственное или отдаленное, но все-таки соприкосновение культур и наций. Но ведь невозможно говорить о соприкосновении русской и южноафриканской или новозеландской культуры. Однако у народов, не состоящих в родстве, не имеющих и не имевших общения друг с другом и находящихся на разных ступенях общественного развития, тоже встречаются одинаковые по смыслу пословицы. Что же лежит в основе происхождения адекватных пословиц? Ведь как справедливо отмечает Г.Л.Пермяков, «при всей своей специфичности сборники пословиц самых разных народов очень сходны друг с другом. Какой бы из них ни попал к вам в руки, стоит только его открыть, как вы тут же наткнетесь на знакомое изречение. При более внимательном чтении такие находки учащаются и, наконец, перейдут в систему. Если полнстать издания азербайджанских, армянских, арабских, курдских, персидских, осетинских и турецких пословиц, то в каждом из них вы найдёте пословицу о салоннике, который ходит босым (т.е. без сапог) или в дырявой обуви. Близкие к этому изречения есть в китайских, индийских, японских и многих других (в том числе африканских и европейских) сборниках (Пермяков 1968: 24). Или, например, пословицы:

- Не пугай волка овечьей шкурой (*matap*) - Не грозни полу кадиллом, он от него сыт живёт
 - *Чужое горе – после обеда* (татар.) – *xvizi Wiri – Robes Cxiri*
 - *Доверь кошке стеречь закуски* (корейская) – *niabares nigels batkani*
 - *Mas ven cuatro ojos que dos* (исп.) – *Две головы лучше , чем одна*
 - *Contigo pan y cebolla* (исп.) – *С мильом и рай в италше*
 - *Когда на корабле много капитанов, он может затонуть* - *Many commanders sink the ship*
 - *Новая метла метет чисто* - *A new broom sweeps clean* (англ.).
 - *Cuando hay hambre, no hay mal pan / pan duro; Donde hay hambre, no hay pan duro.* - *На безрыбье и рак рыба; Съешь морковку, когда яблока нет.*
 - *Lejos de ojos, lejos del Corazon; Ausencia al mas amigo presto le pone en olvido; Ausencias causan olvido; Cuando de vista te pierdo, si te vi ya no me acuerdo; La distancia es el olvido* (исп.) - *С глаз долой – из сердца вон.*
- Пословица *Не плюй в колодец, пригодится воды напиться* имеет не только многочисленные вариации в разных словарях пословиц русского народа, но и многочисленные эквиваленты в пословицах других народов.

В бурятском языке – *Не плюй в колодец, из которого пил* - это сходство можно объяснить соседством с русским народом;

В лакскийском языке – *В родник, откуда пьют воду, камень не бросают;*

В армянском языке – *На сосок дойной коровы не плюют;*

В татарском языке – *Съезь салыш – салону не разбивай.*

Разница между этими пословицами заключается в индивидуальном наборе образов, связанных с местными особенностями и реалиями. Но смысл всех этих изречений, или точнее, логическая форма их содержания, абсолютно совпадают. Все они, хотя по-своему, утверждают одно и то же, иными словами, мораль, заключённая в них – одна, общая. Таким образом, всё общее между ними лежит в их содержании, в морали, выводимой из каждой из них, в характере передаваемых ими отношений между вещами реальной жизни, закономерностям мышления, которые священны по своему назначению и могут быть выражены в аллегорической форме (что со своей стороны, тоже является универсальным явлением (признаком) для пословиц любого народа) и понятия на любом из языков человечества.

Таким образом, подводя итоги, попытаемся ответить на вопрос, какими же явлениями являются пословицы? Универсальны ли они или национальны, специфичны? В любом языке можно выделить пословицы (явления) национально-специфические, ибо у каждого народа существуют, возможно, лишь в небольшом количестве, пословицы – эндемики (национальные), которые “не опровергая явления универсальности знаний, все же формируют национально-характерный слой в его паремиологическом фонде” (Левин 1984: 123).

С другой стороны, в любом языке имеются пословицы-универсалы – с абсолютно идентичной конечной целью, что есть результат сходного характера отношений между вещами. Каждому из нас не раз доводилось употреблять “к слову” ту или иную пословицу. Скажем, если наш собеседник (или третье лицо) сделал кому-то подлость, но всё обернулось против него же самого, мы скажем: *He рой другому яму – сам попадешь*. Или подававшему напрасные надежды возразим: *He сули журавля в небе, дай синицу в руки*. А если человеку из-за своих плохих пристрастий может грозить опасность, можно его предупредить и предостеречь: *Повадился кувшин по воду ходить, там ему и голову сломать*, следовательно, становится возможным заставить его воздержаться от осуществления им ранее намеченного им или привычного для него действия.

Иначе говоря, мы всегда подбираем пословицы по характеру ситуации и когда мы эти пословицы воспроизводим, то каждый владеющий русским языком сразу же (и адекватно) понимает, что мы этим хотим выразить, т.е. какую ситуацию обозначаем. И это вполне естественно, ведь каждая из приведённых пословиц соответствует описанной ситуации. А поскольку пословицы связаны с необходимостью осуществления

коллектив; Поэтому ещё в детстве, наряду с навыками трудовой и общественной жизни он усваивает (под воздействием «воспитывающего» его общества) наиболее сложные категории мышления, пройдя «под руководством» данного общества подготовку к определенному социальному поведению, согласовывает свой поведенческий с социальными целями, нуждами и потребностями этого общества.

Со своей стороны, социальная группа, в которой живет личность, оказывает сознательное или бессознательное воздействие на формирование личности. Но для того чтобы осуществить воздействие (особенно, на расстоянии, или сквозь века), требовались специальные средства сохранения и передачи нужной информации. Особенно трудно было осуществить сохранение информации при отсутствии письменности. А устным путём представлялось возможным запоминание и передача лишь текстов малой формы. И таковыми явились пословицы – элементы народного творчества и носители народной мудрости.

Использованная литература:

1. Барли 1984: Барли Н. Структурный подход к пословице и максиме. – В кн.: Паремнологоические исследования, М.
2. Даль 1984: Даль Вл. Пословицы русского народа. М., 1984.
3. Джейсон 1978: Джейсон Х. Об одной модели пословичного сообщения. В кн.: Паремнологоический сборник. М.
4. Левин 1984: Левин Ю.И. Провербильное пространство. – В кн.: Паремнологоические исследования. М.
5. Пермяков 1968:Пермяков Г.Л. Избранные пословицы и поговорки народов востока. М.

ქეთევან სვანიძე (ბათუმი)

**ანდაზათა სინონიმია და ანტონიმია
(კროსკულტურული ანალიზი)**

თითოეული ერის კულტურასა და ფსიქოლოგიაში არის ნიშნები, რომლებიც განსაზღვრავენ ანდაზათა ფონდის სპეციფიკურობას, რაც, თავის მხრივ, ამ ხაზითა კულტურისა და ხელოვნების განვითარების განსხვავებულობასა და განსაკუთრებულობას ასახავს. სწორედ ეს განსხვავებები შეიძლება გახდეს სხვადასხვა კულტურაში პოლარულად განსხვავებული, ანტონიმური ანდაზების წარმოშობის მიზეზი.

თუმცა ასევე ცნობილია, რომ ანდაზა სიტუაციის ნიშანია, და ზემოთ აღნიშნული მრავალფეროვნების მიუხედავად, ტიპურ სიტუაციათა მსგავსება, რომელშიც შეიძლება მოხვდეს ინდივიდი, სხვადასხვა კულტურაში სინონიმური ანდაზების წარმოქმნის საფუძველსაც ქმნის.

Ketevan Svanidze (Batumi)

**Synonyms and Antonyms of Proverbs
(Cross-cultural Analysis)**

In the culture and psychology of each nation has traits that make up its identity and specificity. These traits may also determine the specificity of the proverbs' fund, reflecting the characteristic features of the development of different cultures and art of these peoples. Naturally, there are differences distinguishing these populations. These differences may antonymous proverbs, which are completely different from previous.

However, we can categorize a proverb as a sign of situation. The similarity of the typical interactional situations into which individuals may get can also give ground to synonymous proverbs cross-culturally, despite the abovementioned differences.

РОЛЬ ПОСЛОВИЦ В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Поведение человека в определённой ситуации определяется его жизненным опытом. Из столетия в столетие каждый народ копит тот жизненный опыт, который люди считают полезным передать новым поколениям. Например: мудрые советы, наставления; ценные и тонкие наблюдения над природой, общественными отношениями людей, их обычаями, характером и свойствами. Вот пример, как турки красиво в стихотворной форме передают народную мудрость:

Söylediklerinize dikkat edin, düşünceleriniz olur; Будьте внимательны к словам своим, они могут стать вашими мыслями;

Düşüncelerinize dikkat edin, duygularınız olur; Будьте внимательны к мыслям своим, они могут стать вашими чувствами;

Duygularınıza dikkat edin, davranışlarınız olur; Будьте внимательны к чувствам своим, они могут стать вашими поступками;

Davranışlarınıza dikkat edin, alışkanlıklarınız olur; Будьте внимательны к поступкам своим, они станут вашими привычками;

Alışkanlıklarınıza dikkat edin, değerleriniz olur; Будьте внимательны к привычкам своим, они могут стать вашей ценностью;

Değerlerinize dikkat edin, karakteriniz olur; Будьте внимательны к ценностям своим, они могут стать вашим характером;

Karakterinize dikkat edin, kaderiniz olur; Будьте внимательны к своему характеру, он может стать вашей судьбой.

Они переходили от отцов к детям в форме устного, складно составленного краткого изречения или в форме легко запоминающегося образного оборота речи, выражения. Пословицы – неотъемлемая часть повседневной жизни. Эту живую, «ходячую» народную мудрость собирают, её изучают. Лингвист видит в пословицах и поговорках ценнейший материал для изучения характера и законов человеческой речи, её истории, смены в ней лексических значений и грамматических форм. Они умны, метки и красят речь.

«Пословица – это обобщённая мысль народа с назидательным смыслом, выраженная в краткой поэтической форме и обладающая самостоятельностью полного и законченного суждения, народный афоризм» (Ожегов 1986:491). Пословица всегда категорична в своём утверждении и отрицании. Она не спорит, не опровергает – она устанавливает. Ценность и красоту пословиц, которые люди пронесли через века как нечто необходимое в труде, в общении с близкими, друзьями, в борьбе с врагами, определил сам народ: *«Имеешь ум – следуй за умом, нет его – следуй за пословицей!»*. Авторитет народной пословицы всегда был велик. У восточных народов, как и у других народов мира, пословицы рождены не умом и наблюдениями затворников, ушедших от житейской суеты, а сердцем и разумом тех, кому были доступны все радости и печали жизни. Национально специфичны смысл и применение пословиц международного хождения. Такие пословицы распространены у родственных народов и у народов, между которыми существовали древние культурные связи. Например, на Ближнем Востоке распространена пословица – *«Рука руку моет»*. В отличие от аналогичной русской пословицы она говорит о значении дружеской взаимопомощи и не содержит элементов насмешки или осуждения. А в Грузии говорят: *«Рука руку моет, а обе руки лицо»*. Бесчисленное количество пословиц высмеивает лентяев, лежебок, притворщиков, глупых ревнивцев, легковверных и болтунов, клеветников и подхалимов, неудачников и себялюбцев. Пословицы осуждают коварство, недогадливость, поспешность, опрометчивость, самоуверенность, трусость, скупость, обжорство – кажется, нет такого даже самого незначительного недостатка или затаенного порока, который не был бы отмечен и закреплён в народных пословицах.

Пословицы народов Востока схожи с пословицами народов других континентов, потому что всюду народ представляет ту силу, которая производит материальные блага и является решающей в социально-историческом процессе. Сходясь в выражении того общего, что свойственно всем народам, пословицы одновременно являют глубоко своеобразную картину национальных, народных проявлений этого социально-исторического опыта, общего всем народам. Например, известной в Европе пословице о Риме, в который ведут все дороги, в России соответствует другая: *«Язык до Киева доведёт»*. В Турции находят такую параллель: *«Спрашивать будущее – до Багдада дойдёшь»*.

Национальная специфика пословиц связана с проблемой перевода. Русский и турецкий языки относятся к разным типам и являются неродственными, поэтому переводчики считают, что русский перевод восточной

пословицы должен звучать как пословицы при непереносном соблюдении точности в передаче образов и смысла оригинала (Брегель 1961:5). Особые трудности возникают при переводе рифмованных пословиц, имеющих чаще всего форму двустиший, а иногда и четверостиший. Дать адекватный перевод таких пословиц с сохранением их формы возможно лишь в исключительных случаях. Попытки воспроизвести стихотворную форму, как правило, приводят к искажению содержания или к искусственной «русификации» пословиц. Поэтому мы встречаемся чаще с прозаическими переводами рифмованных пословиц.

С нежностью и уважением говорят пословицы об отношении матери к детям, например, турецкая: *Мать с дочкой – как халва с орехом*. В Грузии похожая *Хорошее дитя – роза для сердца матери*, а русская утверждает: *Материнская ласка конца не знает*.

Среди пословиц посвящённых отношению родителей к детям, встречаются и такие, которые отрицают уважение к человеческой личности: *Кто не бьёт своих детей, бьёт самого себя*, – говорили в Турции. Грузинская пословица звучит: *Вырастив сына врагом (т.е. строго), он станет тебе другом*.

Пословицы вполне ясно отразили понимание естественности и неотвратимости последовательного хода природных явлений: *За каждым вечером следует утро* (турецкая), *Воды утекут, пески останутся* (грузинская), *Всё течёт, всё меняется* (рус.).

Юмор пословиц бесконечно тонок, а пронизательность поразительна. Очень рано народная практическая мысль установила для себя различие сути явлений, несмотря на сходство внешних признаков: *Не каждое высокое дерево – кипарис* (турецкая); *Не всё золото, что блестит* (русская).

Многообразны устанавливаемые в пословицах количественные соотношения в мире вещей и явлений: *Капля по капле – получится озеро* (тур.); *Из мелочей мир строится* (рус.).

Схожесть характеров (в плохом или в хорошем отношении): *Груша с грушевого дерева недалеко падает* (тур.). *Яблоко от яблони далеко не упадёт* (рус.).

Преувеличение: *Делать из блохи верблюда* (тур.), *Делать из мухи слона* (рус.).

Два дела сразу: *Два арбуза под мышкой не умещаются* (тур.), *За двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь* (рус.).

Это утра лучше, чем благо вечера (тур.), *Утро вечера мудренее* (рус.).

Приведём ряд пословиц, посвящённых разрешению противоречий методами силового воздействия: *Больше дерутся да сильнее живут* (турецкая), *Мылье бранится, только театает* (русская). Значительное количество пословично-поговорочных выражений относятся к разговорной фразеологии, например: *Жизнь пройди – не поле перейти* (Огольцев 1984:45).

Немало пословиц и поговорок о взаимоотношениях людей и животных с точными сравнительными характеристиками: *Не дразни собаку, кусать не будет* (турецкая), *Собака, что не кусает, издалека лает* (грузинская), *С медведем дружись, а за ружьёй держись* (рус.).

Тайное, явное, утаивание, исподтишка: *Пика в мешок не влезет* (тур.), *Шила в мешке не утаишь* (рус.), *Мой балтийский язык дал мне поддёржку* (груз.).

В пословичном суждении сосредоточено содержание обширной речи, могущей возникнуть по его поводу, суть её. Например, о том, как неразумны бывают влюблённые и как часто они обманываются друг в друге, можно было бы рассуждать долго, но турецкая пословица кратко замечает: *Любовь – подруга слепоты*, грузинская - *Выбираешь жену – верь больше своим ушам, чем глазам*, а русская - *Не ищи красоты – ищи доброты*.

Все народы единодушны в утверждении, что труд составляет главную ценность жизни. Столь высоко оценив труд, старинные пословицы со свойственной им определённой утверждают: *Иголка всем шьёт, а сама голая*, – говорит турецкая пословица. Грузинская вторит: *У портного спина голая*, русские *Сапожник без сапог*.

А вот пословицы об активной жизненной позиции: *Жизнь прожить – не поле перейти* (рус.), *Жить на авось – что воёе не жить* (груз.), *Жизнь невежды – хуже смерти* (тур.).

Пословицы всех народов предостерегали от близости к правящей верхушке. Такие пословицы есть у каждого народа. Жесткие законы в обществе, основанном на угнетении, напоминают о себе в пословице: *Кто не станет волком, того волки загрызут* (турецкая); *Волка встречай по-волчьи, лису по-лисий* (грузинская). Смысл пословицы точно соответствует широко известному в Европе латинскому изречению: *Человек человеку – волк*. Но чаще пословицы учили верить в силу человека. Те же условия угнетения, которые вызвали протест и осуждение религиозных институтов, заставляли народ уповать на милость божества: *Если Аллах закрывает одну дверь, он открывает тысячу других* – говорит турецкая пословица. Подобных её довольно много в фольклоре народов Востока, тогда как грузинских пословиц о Боге очень мало. Люди в общении, исходя из его Величия, часто употребляют высказывания из Библии или Нового Завета. Например: *Слава Богу, Спасибо Господу, Гость от Бога* и т.д. А русская замечает: *Тот не унижает, кто на Бога уповает*.

Восточная афористическая культура – древняя и бесконечно разнообразная. Европа узнала Восток через непосредственное общение народов. Постигая речь далёких народов, путешественники и землепроходцы

узнавали мудрые восточные изречения, перенимали меткие выражения, красившие речь. Восточные книги переводили на европейские языки, знали эти книги и книжники древней Руси. В книгах восточных мудрецов искали совета, жаждали получить наставления, как жить, как управлять государством, как добиваться счастья, удачи. В книгах искали и утешения.

И чем оживленнее становились связи Европы и Азии, тем лучше узнавали друг друга люди Запада и Востока, тем легче им понять друг друга.

ლიტერატურა

1. Брегель 1961: Брегель Ю.Э. Пословицы и поговорки народов Востока Москва.
2. Огольцов 1984: Огольцов В.М. Устойчивые сравнения русского языка. Москва.
3. Ожегов 1984: Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва.

გულნარა დიასამიძე (თბილისი)

ანდაზების როლი კულტურათშორის ურთიერთობაში (რუსული, თურქული და ქართული ანდაზების მაგალითებზე)

სტატიაში წევნ მიმოვიხილავთ რუსულ, თურქულ და ქართულ ანდაზებს. ამ ხალხთა ენები მდიდარია ანდაზებით. ისინი ისევე მრავალფეროვანია როგორც ადამიანები. მათ შორის ეპოქობთ ანალოგებს ეროვნული სპეციფიკური ელემენტებით. ანალოგები დამახასიათებელია იმ ხალხებისთვის, რომლებიც ენობრივად ერთსავებიან ერთმანეთს, ასევე შესობლად სახლობენ და დიკავ-შირებულნი არიან კულტურულ-ისტორიულ განვითარების ერთობით.

ანდაზების ფრაზეოლოკური ქსოვილი განიხილება, როგორც ადამიანის მეტყველების ხასიათის, მისი ისტორიის შესწავლის უპირატესი მასალა. ისინი წარმოადგენენ დიდ ფასეულობას მეცნიერებისათვის რამდენადაც მეცნიერება მიხანმიმართულია იმისკენ, რაც სჭირდებათ ადამიანებს.

საკუენების მანძილზე წარმოქმნილი და შენახული ზეპირსიტყვიერების ენარი – ანდაზები არ არსებობენ ენის, ადამიანების უოველდღიური მეტყველების მიღმა. ისინი გამოხატავენ ცოცხალ კავშირს წარსულს, აწმყოსა და მომავალს შორის. მათი დრო არ ამოწურულა, ანდაზების სიცოცხლე გრძელდება.

Gulnara Diasamidze (Tbilisi)

The Role of Proverbs in Intercultural Communication (Based on Russian, Georgian and Turkish Proverbs' Examples)

In the article, we consider proverbs of the Russians, Georgians, and Turkish. Their languages are rich with proverbs. They are as manifold as the peoples. Among them, we find those analogous with the elements specific to particular nationality. They are characteristic for the people, related by language, as well as close geographically and connected by the identity of cultural and historic development. For example, the same proverb may appear in the Turkish and Georgian languages.

The proverb and saying expressions are considered as very valuable material for studying the character and rules of human speech, its history. They represent immense value for science, since science deals with what is needed for people, is applied to life.

Having originated and being preserved for the great many centuries as colloquialisms, proverbs do not exist outside of the language, outside daily human speech. They represent lively movement from the past to the present and further, to the future times. Their time has not gone yet. The long age of the proverb still continues.

КРЕОЛИЗОВАННЫЕ РЕКЛАМНЫЕ ТЕКСТЫ В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Язык наружной рекламы представляет собой особую функционально-стилистическую систему, предназначенную для массовой коммуникации и характеризующуюся целым рядом закономерностей (лаконичностью, эмоциональной насыщенностью, императивностью) и вместе с тем ориентированную на поиски нового и необычного (новых лексем, новых фразеологизмов, неожиданных сравнений, образных метафор). История рекламы убедительнейшим образом показала, что эффективная реклама требует соблюдения чувства меры, это простота и естественность, ритм и тон текста. Язык рекламы - это язык беседы: необходимо говорить на языке покупателя и использовать минимум слов при максимуме фактов.

Среди огромного разнообразия рекламной продукции наружная реклама представляет собой интереснейшую разновидность креолизованных текстов, в которых тесным образом переплетены вербальные и иконические средства выразительности. Наружная вывеска представляет собой сложный дискурсивный знак, который в единой системе подобных знаков имеет собственное системно-ориентирующее значение, позволяющее людям ориентироваться в непрекращающемся потоке информации. Номинативно-информативные структуры в рекламной позиции выполняют широкий спектр функций: воздействующую, установочную, интригующую, суггестивную, развлекательную, эстетическую, функцию привлечения внимания и пр.

Абсолютное большинство текстов наружной рекламы представляют собой паралингвистически активные тексты (термин Е.Е.Анисимовой), в которых рисунок, изображение и вербальная часть не являясь простой суммой семиотических знаков, а образуют единое поликодовое сообщение (Анисимова 2002:58). Тем не менее, при всем многообразии иконических компонентов, рекламные вывески представляют собой вербально-ориентированные креолизованные тексты, так как основная информация передается в вербальной части рекламного сообщения.

Язык наружной рекламы представляет собой особую функционально-стилистическую систему, предназначенную для массовой коммуникации и характеризующуюся целым рядом закономерностей (лаконичностью, эмоциональной насыщенностью, императивностью) и вместе с тем ориентированную на поиски нового и необычного (новых лексем, новых фразеологизмов, неожиданных сравнений, образных метафор).

В Батуми есть интересный бар, вывеска которого менялась (причем как его иконическая, так и вербальная часть). В первом варианте бар назывался лаконично - *Гамбринус* - в надежде на то, что потребители поймут, что речь идет о боте пивоварения. Но так как фоновые знания батумских жителей не соответствовали ожиданиям рекламодателей, и им не очень помогало изображение этого легендарного существа, то позже вывеску сменили: к изображению Гамбринуса добавили кружку с пивом и раков (весьма красочная закуска к пиву, которая сейчас очень редка, тем не менее общеизвестно, что пиво и раки - это, выражаясь рекламным языком, сладкая парочка). Что же касается вербальной части, то уже не надеясь на то, что любители пива если не разбираются в мифологии, то хотя бы читают Куприна, владельцы бара сменили вывеску. на которой большими буквами сейчас написано: *ПИВО*.

Смена общественно-политической парадигмы привела к существенным изменениям в рекламном бизнесе, в частности, изменился язык рекламы, усилилась ориентация на адресат, в частности, на отдельные группы потенциальных потребителей, функционирование современной рекламы в условиях жесткой конкуренции активизировало поиск новых, оригинальных средств выразительности.

Тенденция к образованию крупных транснациональных корпораций, продающих свои товары и услуги по всему миру, большие объемы импорта из самых разных стран привели к тому, что в средствах массовой информации появилось значительно число рекламы, созданной иностранными специалистами, которые не всегда учитывают языковые и культурно-психологические особенности инофонов, поэтому весьма актуальной становится проблема исследования закономерностей перевода рекламных текстов.

Тексты наружной рекламы воспроизводят картину мира, шкалу ценностей, эстетические идеалы данной лингвокультурной общности, посредством этой динамической разновидности текстов массовой коммуникации осуществляется восприятие иной национальной среды, восприятие большого объема страноведческой информации, что, в свою очередь, углубляет и обогащает знание своей собственной культуры, своей национальной самобытности. Особый интерес вызывают те изменения, которые были вызваны сменой общественно-политических условий жизни социума. Так при плановом социалистическом хозяйстве политическая ситуация в нашей стране диктовала свои условия: вывески всегда были выполнены на русском и грузинском языках, ассортимент предлагаемых товаров и услуг был весьма ограничен, что приводило к

однотипности вывесок (так, например, парадигма вывесок продуктовых магазинов включала обычно следующие номинативно-информативные структуры: *Гастроном, Продуктовый, Продукты, Хлеб, Хлебо-булочные изделия, Бакалея, Молоко, Мясо, Рыба, Кондитерская, Овощи*); не было ориентации на элитную публику, на которую рассчитаны вывески типа: *Vous les vou! Ici Paris!*; слабо представлен гендерный фактор, почти полностью отсутствовала так называемая «фирменная реклама» (*Пума, Адидас, Сони, Моторола и др.*).

Резкая смена приоритетов повлекла за собой изменения в оформлении наружной рекламы. Помимо того, что с вывесок нашего города почти полностью исчезли русские наименования (за редким исключением, когда сохраняются старые дореволюционные вывески с характерным «ер» на конце – *Привет из Батума*), помимо того, что в настоящее время явно преобладают вывески или одноязычные (на грузинском языке), или же двуязычные – грузинско-английские; наблюдается очень интересное явление – прочно вошедшее в грузинский обиход русское выражение, клишированный оборот передается на вывеске грузинскими буквами, именно такое происхождение имеет название ресторана у въезда в город – *Melkomorie*. Этот район был известен маленькими хижинами, бунгало, в которых проводили время любители порыбачить на мелком море. Когда городская мэрия снесла их, там был построен большой ресторан с большим выбором рыбных блюд, было решено сохранить старое название, так как в сознании всех жителей и гостей города этот район ассоциировался с мелким морем, рыбой и любителями рыбных блюд. Правда, необходимо отметить, что это похвальное желание вылилось в совершенно нелепую окказиональную форму.

Таким образом, можно сделать вывод, что реклама является своего рода зеркалом, в котором отражается своеобразие лингвокультурной общности. Ее внимательное рассмотрение позволит получить более полное представление об образе жизни, картине мира народов, взаимодействии культур. Перефразируя известную пословицу, можно утверждать: «Скажи мне, какая у вас реклама, и я скажу, какие вы».

Использованная литература:

1. Анисимова 2002: Анисимова А. Межкультурная коммуникация. М.
2. Мечковская 2003: Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика. М.

ჯალე მამუჩაძე (საქართველო)

კრეოლიზებული სარეკლამო ტექსტები კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციაში

სტატიაში განხილულია სარეკლამო კრეოლიზებული ტექსტების სპეციფიკა და მათი ფუნქციონირება კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციაში. თანამედროვე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პარადიგმის შეცვლამ გამოიწვია ბევრი საინტერესო ცვლილება სარეკლამო ტექსტების ენაში, ვინაიდან რეკლამა – ეს ის სარეკლა, რომელშიც ასახულია მოცემული ერის კულტურული თვისებებებანი.

Jale Mamuchadze (Batumi)

Creolized Commercials in Cross-Cultural Communication

The author of the article studies advertising signs in the light of the semiotic problems of nomination and comes to the conclusion that an advertising sign comprises a complex discourse sign that has its own orienting meaning in the system of the such signs, allowing people to orient in the flow of the information.

საქართველოს თარგმანი სიმულაქრუმად

რუსეთის ლიტერატურულმა ელიტამ საქართველოს ფემინისტური იმპერია და ახალი სიმულაქრუმის ჩამოყალიბებაში ვაიამწყვეტი როლი შეასრულა. მოხდა რუსულის ენის ინსტიტუციონალიზება საერთო-კომუნისტური მულტილინგვალური გარემოს ენად, ხოლო რუსულენოვანი თარგმანი ახალი ლიტერატურული როლების მორგების საწინდარი გახდა. თუმცა საქართველოს სიმულაქრუმის ფორმირება ჯერ კიდევ პუშკინის ეპოქაში მოხდა. როგორც პ. რემი აღნიშნავს, პუშკინის საქართველოს სიმულაქრუმის ჩამოყალიბებაში უდიდესი როლი მიუძღვის და „ოფიციალური“ და არაოფიციალური“ პუშკინის მიღმა ქართული მითის ერთერთი ავტორი დგას“. ქართველ და რუს პოეტებს შორის მეგობრობის ხიდს საძირკველი 1918-1921 წლებში ჩაეყარა, ანუ საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანმოკლე პერიოდში. 1918 წლის 26 მაისს შემდეგ უამრავმა რუსმა პოეტმა მოაშურა საქართველოს დედაქალაქს, რასაც თან ქართველ პოეტთა რუსულ ენაზე თარგმნა. თუმცა, ამერიკელი მეკლდეარი რონალდ სანი აღნიშნავს, რომ რუსულმა რომანტიზმმა ქართველთა ფემინისტური ხატი შექმნა, რომელშიც ქართველი მამაკაცები დაძაბუნებული როლებით, ხელო და რუსი მამაკაცები კი იმპერიის სტრუქტურაში დაკლავილი გმირებად არიან წარმოდგენილი. ამასვე ვერს ლეიტონიკ, კელეკაში „The Making of Georgian Nation“. ლეიტონიკ, რევილდის ციტირებით, ყურადღებას ამახვილებს იმ ტენდენციაზე, რამაც თარგმანში იჩინა თავი:

„რონალდ სანი აღნიშნავს, რომ რუსულმა რომანტიზმმა შექმნა საქართველოს უაღრესად ფემინისტური იმიჯი, რომელშიც „ქრისტიანი ქართველი მამაკაცი მხოლოდ ერთი როლი იყენებდა წარმოდგენილი: იმპერიის მედგარი მშენებელი რუსი მამაკაცების ფონზე ისინი უმწეო და უსუსურ არსებებად ხასიათდებოდნენ“ („ქართველი ერის ჩამოყალიბება“, ლეიტონიკი, 192-211).

1930-იან წლებში პასტერნაკის მიერ ტიცინა ტაბიძის 5 ლექსი თარგმნა რუსულ ენაზე: „*la ne pishu shtixi*“, „*esli ti brat mne ne spoi mne za chasheiu*“, „*idu so storoni cherkesskoi*“, „*sel'skaia noch*“, „*okrokamyi*“. ყველა მათგანი დაწერილია 1926-1929 წლებში და ტიცინის შემოქმედების მეორე პერიოდს მიეკუთვნება. ისინი თმატურ ურთიერთკავშირსაც აუღენენ. კერძოდ აღნიშნის ბელი, საქართველოს ბუნების სილამაზე და ხალხი, პოეტური აღწერები. ავტორი პოეტის დანიშნულებაზე საუბრობს - ეს ყველაფერი თითქოს პასტერნაკის სულთანაც ახლოსაა. ტიცინა, როგორც პ. რემი აღნიშნავს, მუდამ უკავშირდებოდა პასტერნაკს, ვიდრე ის თარგმნიდა მის ლექსებს. სწორედ პასტერნაკთან ინახებოდა ტიცინის რუსულენოვანი წყაროები, რომლებიც თავად პოეტმა გაუგზავნა მას. „გთხოვ გაზომიგზავნი შენი ყველაზე ლირიული ლექსები თავისი ფონეტიკური ტრანსკრიპციით, სადაც იქნება ბუნება და მეტაფორები...“, სწერდა პასტერნაკი ტიცინს. პასტერნაკმა ამავე წერილში მისწერა ტიცინს, რომ ბევრი მისი ლექსი ეყენა რთული სათარგმნად და უარი განაცხადა მათ თარგმნაზე. ამრიგად, ტიცინის ლექსებმა პირველ განიცადა ცენზურა, პირველად ჯერ კიდევ მანამდე, ვიდრე ისინი ცენზურის ხელში აღმოჩნდებოდნენ და პოლიტიკურად მოუღებლნი აღმოჩნდებოდნენ. ამავე დროს, ის ლექსები, რომლებიც ტიცინს ეკუთვნოდა და პასტერნაკმა თარგმნა რუსულად, 30-იან წლებში არ შეიძლება ტრადიციულ საბჭოთა ლექსების ნიმუშებად მივიხსნათ. ტიცინის პასტერნაკისეულ თარგმანში ლექსები კარგავენ პოეტის პესიმისტურ ტონსა და პირად ბედობაზე საყვედურის კილოს; ბედობაზე, რომელიც მჭიდროდა დაკავშირებულია საქართველოს ისტორიულ ბუდთან, ამ ტონს საშუალებით იქმნება ტიცინის, როგორც პოეტისა და პატრიოტის ხატი. პასტერნაკის თარგმანი ლექსის ამ პატრიოტულ თვისებების სრულ ნიველირებას არ ახდენს, თუმცა, ახშობს. ის თარგმანში ხდება ტონის ფუნდამენტალური გადატანა, რაც განსაკუთრებით ცხადია ბოლო სამ სტრიქონში, მეხუთე და მეექვსე სტრიქონებში კი ხდება მათი ურთიერთშენაცვლება: „*esli ti ne xvastun, esli trizhdy / nashi dni sred' vekov khorashi*, / *Zhdi dushi nastoiaini / vyzhdi*, / *No, kak vse, vioropiakh vse pishi*“. ტიცინის ლექსები მდიდარი ფოლკლორული ინტერტექსტებით, ყველაზე მკაფიოდ ამ ინტერტექსტში ლეგონდის ორი დიდი ნარატული პოემა იკეთება ქართულ თემებზე: „მწირი“ და „დემონი“, (1929 - 1841). მწირი, როგორც ეპონიმური გმირი, წრდლოქავასიული, ვინც რუსებმა მოიტაცეს ბავშვობაში და აიძულეს ბუნად შემდგარიყო, თავს ადევს ნაქტილი ცხოვრებას თავისუფლების ძიების მიზნით, მისი დაპირისპირება მთის ჯიქთან აღნიშნავს მისი წარმოშობის სიველურეს, პირობას, რომელიც ლერმონტოვის ლექსში სოციალურ-სიველურია, როგორც თავანირული მცდელობა ცივილიზაციის შემოსულისათვის წინააღმდეგობის გაწვევა. ლერმონტოვი ქმნის სამკუთხედს: მაღალმთიანი კავკასიის გეოპოლიტიკურ / კულტურულ სამყაროს, რომელიც რუსული ცივილიზაციის შემოჭრის

წინააღმდეგეა და თავად საქართველოს, რომელიც მონასტრის სახით არის წარმოდგენილი და რომელიც შუამდგომლობს კავკასიის კულტურულ სამყაროსა და რუსეთს, როგორც თანამედროვე ტექსტანას შორის ურთოებრივობის დასამყარებლად. ლერმონტოვის გმირისაგან განსხვავებით, ტიციანის გმირი რომანტიული ამბიოზისაგან შორს დგას, ტიციანის გმირის სახე უფრო მოდერნისტული შტრიხები ახასიათებს, რითიც ლექსის ინტერტექსტი მეტად ეხმარება „ლერმონტოვის „დემონს“, ვიდრე „მწიროს“. აღდგომის რუსულ-ქართული ურთოებრივებისა ცხადია. ტიციანის შემოქმედებაში გმირი, რომელსაც ყინალები კლავენ არაგვზე, ლერმონტოვისა და პუშკინის მიერ წარმოდგენილ პერსონაჟთა: მწიროსა და დაძაბუნებული ქართველისაგან სრულიად განსხვავდება (რომელიც ლერმონტოვის შემოქმედებაში საერთოდ ჩანაჩველა დემონს), ტიციანის გმირი იდენტიფიცირდება მოტრეყაელ გმირად, ქართველ საქმროდ, როგორც არც ერთ რუს პოეტს არა შეუეს დახატული მათი შემოქმედების კავკასიურ ციკლში, სადაც ქართველი გმირი, მარტინალურია რუსული ტრადიციისათვის, რაც ადვილებს დამარცხებული ერის იმპლიკატურას. ტიციანის გმირი საუბრობს, მაგრამ არ იბრძვის, ის ისტორიული მოწინააღმდეგის ხელით ევდება, მისი ბედის დრამატისირებით წარმოდგენა დამახიანათებელია ტიციანისათვის, თუმცა მასზეც სტუივის დამარცხებული ერის პესიმისტური ტონი. საინტერესო სწორედ ის გახლავთ, თუ როგორ თარგმნის პასტერნაკი სწორედ ამ ლექსს. დ. რევილილი, ქართული ლიტერატურის ერთერთი უდიდესი მეცნიერი წერს, რომ პასტერნაკმა საკუთარი თავი ასევე ტიციანის ამ ლექსში და ყოველგვარი ბარიერი მოაშალა მისსა და პოეტის სამეცნიერო პარტიკულ შორის. აქვე საგულისხმოა რევილილის ციტირება: *“It was typically Pasternakian association of river-water and tears”* (Rayfield, 1997: 374-376). ის, რომ ქართველ და არამხოლოდ ქართველ პოეტთა რუსუალებზე ხდებოდა თარგმანში ამის ნუკლეუსი აღნიშნავს: *“русификация испостранных писателей началась со стародавних времен. Еще Алексанр Востоков передает «Жаботою девушки» Фридриха Шлегера таким псевдонимным разанским распеаи»* (ЧУКОВСКИЙ, 1968 384). მსატერული თარგმანისაგან ყოფილი, რომ მან ავტორის ხატი და იდეა გადმოხვეს და ავტორულ მისი ლიტერატურული მანერა, თუ ეს კრიტიკიზმები არ არის თარგმანში გათვალისწინებული, ან მთარგმნელი ამას ვერ ახერხებს - თარგმანის ხარისხზე საუბაროდ შედგება, აღნიშნავს ჩუკოვსკი და ცილისწამების უფლებს ამგვან თარგმანს. ცილისწამების არსი, მისი განმარტებით, გახლავთ ის, რომ ავტორის კუშმარტი სახის ნაცვლად მეთოველის წინაშე წარმოდგენილია მისგან სრულიად განსხვავებული პირი, რომელიც არა-ხოლოდ ავტორისაგანაა განსხვავებული, არამედ კონფლიქტშიც კი გახლავთ მასთან. სწორედ ამიტომ სიმონ ჩიკოვანი საკუთარი ლექსის რუსული თარგმანის გაცნობის შემდეგ მთარგმნელებს თხოვნიტ მიუბრუნდა, რომ მისი ლექსები აღარ უთარგმნათ. *“Прошу, чтобы меня не переводили совсем”... То есть: не хочу фигурировать перед русскими читателями в том фантастическом виде, какой придаст мне мой переводчик. Если они не способны воспроизвести в переводе мое подлинную творческую личность, пусть остаются мои произведения в покое. Ибо горе не в том, что плохой переводчик исказит ту или иную строку Чиковани, а в том, что он исказит самого Чиковани, придаст ему другое лицо”* (ЧУКОВСКИЙ, 1968:21). პასტერნაკისეულ თარგმანში ტიციანის ლექსები კარგავენ პოეტის პესიმისტურ ტონსა და იორად ბედობაღმზე საყვედურის კილოს, ბედობაღმზე, რომელიც მჭიდროდა და, კავშირებული საქართველოს ისტორიულ ბედთან, არადა, სწორედ ამ ტონის საშუალებით იქმნება ტიციანის, როგორც პოეტის, პატრონის ხატი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Ram, H. *Towards a Cross-cultural Poetics of the Contact Zone: Romantic, Modernist, and Soviet Intertextualities in Boris Pasternak's Translations of Tislian Tabidze.*
2. John J. Gumperz and Jenny Cook-Gumperz, p. 532–545 Studying language, culture, and society: Sociolinguistics or linguistic anthropology? *Journal of Sociolinguistics* Journal compilation C. Blackwell Publishing Ltd. 2008 9600 Garsington Road, Oxford OX4 2DQ, UK, and 350 Main Street, Malden MA 02148, USA.
3. Hilde Ravlo, Nils Petter Gleditsch, Han Dorussen. *Colonial War and the Democratic Peace* Author(s): Source: The Journal of Conflict Resolution, Vol. 47, No. 4, (Aug., 2003), pp. 520-548 Published by: Sage Publications, Inc. accessed at: <http://www.jstor.org/stable/3176207> Accessed: 21/07/2008 03:31.
4. Чуковский 1968: Чуковский К. И. Высокое искусство. М. «Советский писатель».
5. Suny R. G. *Constructing Primordialism: Old Histories for New Nations* Author(s): Source: The Journal of Modern History, Vol. 73, No. 4, (Dec., 2001), pp. 862-896 Published by: The University of Chicago Press Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3079843> Accessed: 21/07/2008 03:36 .
6. Rayfield D. *Reviewed work(s): Georgian: A Structural Reference Grammar* by B. G. Hewitt . Georgian: A Learner's Grammar by George Hewitt, A Georgian Reader (With Texts. Translation and Vocabulary) by George Hewitt *Reviewed work(s):*

Source: Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London, Vol. 60, No. 2, 1997, Published by: Cambridge University Press on behalf of School of Oriental and African Studies Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/620414> Accessed: 21/07 2008 06:31.

Khatuna Beridze (Batumi)

Georgia's Translation in Simulacrum

Literary elite of Russia had played an influential role in building Georgia's feminized image and creation of a new simulacrum. One should also take into account that Russian language institutionalized itself as a common language in the multilingual community of the Communists, while Russian translation became a means for dispensation new literary roles in the multinational and multilingual society. However, the history of formation of the Georgian simulacrum dates back to the Pushkin's times. There are multiple facets through which one can view Pushkin: a great poet, master of fiction, author of the whole palette of the Russian fairy tales, talented creator of genuine national literary forms and style. However, Pushkin can also be viewed as an author of the Georgian simulacrum: as H. Ram's notes, "beyond the "official" and "unofficial" Pushkin's there was yet another Pushkin: one of the founding figures of Russia's Georgian myth".

ПЕРЕКЛЮЧЕНИЕ КОДОВ В РЕЧИ БИЛИНГВОВ

Языковой ландшафт подвержен постоянным изменениям, распространяющимся не только на регионы, в которых исторически сложилась дву- или многоязычная ситуация: развитие и рост контактов, связанных с общим процессом глобализации как общемировой тенденции, позволяет говорить о новых импульсах, влияющих и на взаимодействие языков в регионах с преобладанием монолингвального населения. В условиях становления и развития современной глобальной цивилизации проблема «языкового барьера» уже не отождествляется с разделами, опосредованными политическими границами и географическими расстояниями: тенденция распространения искусственного билингвизма как формы овладения двумя языками вне естественной двуязычной среды ставит перед языковедами целый ряд новых многоаспектных проблем.

Актуальность исследования обуславливается его обращенностью к вопросам становления искусственного двуязычия (билингвизма), а также функционального взаимодействия первого и второго языка в процессе формирования лексикона языковой личности билингва. В лингвистической литературе существуют различные понимания термина билингвизм:

1. одни ученые считают билингвами тех, кто усвоил второй язык преимущественно в естественной среде параллельно с родным языком;

2. другие считают билингвами тех, кто усвоил второй язык преимущественно в естественной среде параллельно с родным языком (Маслова 2001: 145-148).

Взаимодействие языков - многоаспектное явление, предполагающее диалектическую связь между экстра- и интралингвистическими фактами проявлений данного феномена. При этом с одной стороны выступают такие объекты интралингвистического характера, как речевая диффузия и языковая диффузия (интерференция, интеркаляция, трансференция и транскальция) как следствие языковых контактов. С другой стороны, если речь идет о возникновении новых условий контакта языков, на передний план исследования выходит проблема не следствия контакта языков, а механизма, согласно особенностям функционирования которого они вступают во взаимодействие. И, соответственно, таким «местом» реализации механизма взаимодействия языков является языковая личность, личность носителя первого и второго языка на различных этапах своего онтогенеза, индивидууму, обладающей всем набором психических пять характеристик человека: своей картиной мира, памятью, опытом, волей, рефлексией, способной в тех или иных ситуациях различным образом воздействовать на механизм функционального взаимодействия языковых и когнитивных навыков.

Усвоение коммуникативного аспекта языка является конечной целью современной коммуникативной лингвистики. Овладение вторым языком должно вести к овладению его функциями, которые обеспечивают его использование как средства общения. Для успешной коммуникации участники общения должны достичь такого уровня коммуникативной компетенции, при котором они, по словам Ж.Луиса, понимают, «когда ты должен говорить, когда не должен, о чем ты можешь говорить, с кем, в какой момент, где и каким образом». Билингвизм (двуязычие) - это свободное владение двумя языками одновременно. Двуязычный человек способен попеременно использовать два языка, в зависимости от ситуации и от того, с кем он общается. В настоящее время усиление экономических, политических и культурных связей между различными странами изменило и продолжает изменять условия функционирования преподавания иностранных языков. Приобретение знаний на другом языке в современном мире является острой необходимостью реализации межличностной коммуникации в оптимальных условиях. Если всегда бытовала и приветствовалась психологически ценная идея, что «образованный человек должен владеть, кроме родного, одним или двумя иностранными языками», то сегодня эта идея стала необходимостью. Изменение геополитической и социокультурной ситуации в современном мире ведет к росту интереса к изучению языков как к важному компоненту содержания профессиональной подготовки будущих специалистов. Однако это не значит, что обучение иностранным языкам в настоящее время преследует только практические цели. Сегодня в изучении иностранных языков тесно переплетаются научные, учебные и общеобразовательные цели. Коммуникация всегда предлагает обмен мнениями, информацией, она должна удовлетворять практические и теоретические требования деятельности человека на месте работы или в социальной жизни. Поэтому усвоение второго языка - естественным или искусственным путем - должно иметь конечной целью приобретение той функции, которая обеспечивает пользование им как средством общения; и это предполагает участие в коммуникативном действе, восприятие и образование высказывания, осуществление обмена мыслями между партнерами.

Считается, что двуязычие положительно сказывается на развитии памяти, умения понимать, анализировать и обсуждать явления языка, сообразительности, скорости реакции, математических навыков и логики. Полноценно развивающиеся билингвы, как правило, хорошо учатся и лучше других усваивают абстрактные науки, литературу и другие иностранные языки. Ситуации билингвизма типичны почти для любой страны мира (Швейцария 1976: 45). Билингвизм воспринимается как норма, а не как исключение, почти что половина земного шара говорит более чем на одном языке. И становится все больше интересным, как всё же люди употребляют одновременно два языка.

Очевидно, что в этом случае происходит смешение двух различных перспектив – социолингвистической, помогающей в изучении того, каким образом используется язык в обществе, и структурно-лингвистической, предполагающей, прежде всего описание устройства конкретного языка как некоторой абстрактной системы правил. При описании двуязычной ситуации методы структурной лингвистики совершенно необходимы для того, чтобы корректно описать правила, регламентирующие использование двух языков одновременно. Если же внимание исследователя сосредоточено целиком на том, как именно функционирует язык в некотором социальном контексте, ситуация двуязычия требует ничуть не больше оправданий, чем ситуация одноязычия. Почти всякое переключение с языка на язык в ходе разговора является мотивированным и определяется ожиданием слушающего.

В процессе длительного сотрудничества с Россией, в условиях единого общественно-политического пространства, в Грузии по сей день пользуются русскими словами. Некоторые русские слова даже большинством из населения воспринимаются как грузинские (например - *именно, сметана, гречиха, сосиски, колбаса, кастрюля* – видоизмененная грузинская трансформация – *kasruli, skovorodka - skoroda*), а часть населения, зная, что это русские слова, используют их по назначению, объясняя это комфортностью разговорной речи. При том, во время беседы происходит трансформация множества русских слов, подгоняя русские слова под нормы грузинского языка. Меняют либо произношение всего слова или же к русским словам добавляют либо грузинские приставки, либо окончания. Так, например слово *стол (magda)* – в грузинском) используются грузинами с помощью аффикса, который в грузинском языке стоит после слова (*tandebuli*) и звучит следующим образом - *stolze. Ze* - это приставка *na* - в русском языке, которое означает на столе, вместо *magidaze* они употребляют *stolze*. Можно привести множество таких примеров. *Pae-dkashi mivdivar* - к русскому *поездка* опять добавляется грузинское *tandebuli - SHI*, которое в грузинском передается приставкой *V*. Есть также слова, которые воспроизводятся в соответствии с русским. Так, например *osiri, perashki, ruchka, suxari, ushanka, kurika, shuba, kofka, maika, prichoska, vitiqija, pamada, kofe, kraska, soki, bulki, achki*. Каждое слово грузины произносят (подгоняют) характерное для грузинского языка, а не русского. Так, например в слове *кофе* – вместо губно-зубного «ф» произносится характерное для грузинского языка губно-губное *F*, слово *кровать - kraoti, зарядка - zariadka, сальника – salianka, сгущенное молоко - sghushoni* или же *malako, порохом –parashoki*, консервы из говядины *gaviadinas konservi*. Удивление вызывает мотивировка слова *пирожки* в одном из кафе. *Картофельные пирожки* грузинский вариант – *kartofilis puntusha*. А кремовые пончики – *punchula*. Тогда как *puntusha* – это *булка* на русском языке, а пирожки же в грузинском языке имеют следующее соответствие *gvazeli* либо *картофельные*, либо *грибные* и т.д. В продуктовых магазинах встречаем надписи - *kargi (хорошая) везика, грудинка*. Был также интересный случай в тексте киноафиши. Название фильма «Юрий Заслонов» был переведен *furi spiloebis ukan*. Слово *Юрий* для переводчика было знакомо и поэтому не перевел, а *Заслонов*: разбил слово на части и калькировал их: в итоге получилось *furi spiloebis ukan – Юрий (стоящий) за словами*.

Много проблем возникает в связи с национально-культурными лагунами. Например, грузин, продававший в Москве специфические грузинские сладости - *чурчхелы*, объяснил их следующим образом: *Churchxela-sladki konfet: orexi, pelamush, niika*.

Часто в речи грузин-билингвов происходит совмещение двух языковых кодов, так, например, в профессиональном дискурсе полицейских очень распространено слово-гибрид «*danebi*», которое выступает в словосочетаниях с глаголами *принесите, оформите* и т.д. Оказалось, что это русское по происхождению слово (*данные*), получившее грамматическое оформление, свойственное для грузинского языка. Слово *danebi* в точности воспроизводит грузинское слово – *ножи*. Поэтому, для человека, не владеющего давным профессиональным дискурсом, коммуникация не будет успешной.

Можно выделить наиболее употребительные слова бытовой разговорной речи: *naushniki, xadavoi, pererivi, balkoni, astanovka, shkafi, moshni, aviortka, gazovi kluchi, klonka, xaladelniki, saposhkebi, smetana, grechixa, shnuroki, batinkebi, trusiki, vana, krani, rakovina, kurushka, stoli, sapojniki, polka, kupalniki, priqija, kartoshka, poli*.

В заключении хотелось бы отметить, что всякое речевое высказывание является всегда интерактивным процессом, для осуществления которого собеседник должен содействовать дискурсивной деятельности говорящего. Особые трудности возникают в речи билингвов, которые при переключении языковых и культурных кодов часто искажают языковые единицы. Данная проблема весьма актуальна в свете современных

процессов всеобщей глобализации и интеграции, когда билингвизм стал характерной чертой современного человека, ориентированного на мультикультуризм.

Использованная литература:

1. Словари 1990: Лингвистический энциклопедический словарь. М.
2. Маслова 2001: Маслова В.А Лингвокультурология., М.
3. Швейцер 1976: Швейцер А.Д Современная социолингвистика. М.

დალი დობორჯინიძე (ბათუმი)

კოდების გადართვა ბილინგვის მეტყველებაში

სტატიაში ასახულია თითქმის ყველა ქვეყნისთვის დამახასიათებელი ბილინგვის ტიპური სიტუაციები. სრულყოფილი სიტუაციის სტრუქტურული ლინგვისტიკის მეთოდები აუცილებელია იმისათვის, რომ კორექტულად აღწერო ის წესები, რომლებიც რეგლამენტირებას უწყვენ ორი ენის ერთდროულად გამოყენებას. განხილულია ნიუანსები, რომელიც ხორციელდება ბილინგვის მეტყველებაში კოდის გადართვისას, რაც თანამედროვე ადამიანის და თანამედროვე კულტურის დამახასიათებელი ნიშანია.

Dali Doborjginidze (Batumi)

Changing the Codes in the Bilinguals Speech

In the presented article is described typical bilingual situations characterized for all countries. Interesty details are discussed, which take place in the process bilingual speech, and that is characterized feature for modern culture and human being. Methods of structural linguistics of bilingual situations are necessary in order to describe the rules controller. Hi simulators wage of languages.

ИДЕОЛОГИЯ ПЕРЕВОДЧИКА В ТРАКТОВКЕ ТЕКСТА ОРИГИНАЛА

(на материале перевода-инсценировки повести Л.Н.Толстого «Хаджи-Мурат»)

В современной теории и практике художественного перевода уделяется большое внимание исследованию таких актуальных проблем, как интерпретация текста оригинала, проявление национальной психологии и менталитета в деятельности переводчика, передача знаковых элементов семиотических систем инонациональной культуры в тексте перевода и др. В этом плане представляет большой интерес проблема трактовки содержания текста оригинала переводчиком, в особенности, если перевод является попыткой создания инсценировки по прозаическому произведению инонационального автора. В истории освоения творчества Л.Н.Толстого в Азербайджане привлекает внимание попытка создания перевода-инсценировки по повести «Хаджи-Мурат», предпринятая одним из классиков азербайджанской литературы XX века, видным драматургом и переводчиком Дж.Джабарлы. Обнаруженная и изданная нами рукопись перевода-инсценировки представляет собой законченную пьесу из восьми сцен, где сохранены основной сюжет, практически все сюжетные линии, воссоздана система образов Толстого и т.д. В наших предыдущих публикациях содержится достаточно подробный анализ текста рукописи инсценировки, осуществленной на азербайджанском языке, как с точки зрения вопросов переводческого искусства, так и с точки зрения вопросов создания сценического произведения (Толстой 2008).

Однако в содержании текста рукописи-инсценировки Джабарлы большой интерес представляет трактовка идейного содержания толстовской повести, посвященной трагическим страницам в истории Кавказа и его народов. Следует отметить, что Джабарлы в целом придерживается оценок Толстого, характеристик основных персонажей произведения. Об этом можно судить, например, по образам императора Николая и предводителя горцев Шейха Шамиля. Известно, что Толстой в своей повести противопоставляет эти исторические лица, создавая, по его замыслу, два типа деспотизма – европейского (Николай I) и восточного, или азиатского (Шейх Шамиль). Однако это противопоставление является в корне неверным, так как Шейх Шамиль возглавлял национально-освободительное движение народов Кавказа и по своим личным качествам совершенно не подходил под ту роль, которую отвел ему Толстой в сюжете повести. В последние годы в научной литературе появилось достаточно много исследований, объективно оценивающих жизнь и деятельность Шамиля. Каждому из этих персонажей в тексте рукописи посвящена отдельная сцена (действие): события в V действии происходят в кабинете российского императора, события в VI действии – в резиденции Шамиля. Соответственно, оба действия построены так, чтобы полностью раскрыть образы этих персонажей произведения.

Характерен в этом плане эпизод, описанный Толстым в конце XIX главы повести, и сравнение этого эпизода со сценой, созданной в конце шестого действия.

Оригинал: «В этот вечер, когда кончилась вечерняя молитва и смеркалось, Шамиль надел белую шубу и вышел за забор в ту часть двора, где помещались его жены, и направился к комнате Аминет. Но Аминет не было там. Она была у старших жен. Тогда Шамиль, стараясь быть незаметным, стал за дверь комнаты, дожидаясь ее. Но Аминет была сердита на Шамиля за то, что он подарил шелковую материю не ей, а Зайдет. Она видела, как он вышел и как входил в ее комнату, отыскивая ее, и нарочно не пошла к себе. Она долго стояла в двери комнаты Зайдет и, тихо смеясь, глядела на белую фигуру, то входившую, то уходившую из ее комнаты. Тщетно прождав ее, Шамиль вернулся к себе уже ко времени полуночной молитвы» (Толстой 1983: 108-109).

Дословный перевод с азербайджанского языка из текста инсценировки:

Шамиль – /Джамалу! А теперь пришли ко мне Аминет. /Джамал уходит,
Шамиль сидя молится, Аминет с игривым выражением смотрит
из-за ковров/

Шамиль – /Приближайся! Ага... Входи, Аминет. /Садится на подушки.
Здравствуй... /Протягивает руки к ней/.

Аминет – Нет, не хочу, я рассержена.

Шамиль – /Улыбаясь/ Почему, Аминет?

Аминет – Я рассердилась на тебя. Скажи, почему ты не отдал мне шелковые
ткани, а подарил их старой Саадет?

Шамиль – /Хватая ее за руку/ Иди сюда, моя душа, моя красавица Аминет.
Ты моя звезда, моя возлюбленная.

Аминет – /Вырываюсь/ Нет, нет, не хочу. Иди к своим женам, иди к старой Саадет, айда, иди /Убегает/.

Шамиль – /Ласково/ Ты мой нежный цветок, Ты мои глаза /Приближается к ней/.

Аминет – /Разгневавшись/ Айя йа йа нет, ты старый, ты злой, не хочу. /Скрывается за перегородкой и смотрит кокетливо/. Эй, эй, старый дедушка, поймай меня, посмотрю, как ты меня поймаешь. Аллах, Аллах /Бежит и скрывается за коврами/.

Шамиль – Моя кокетливая красавица, моя Аминет с походкой джейрана /Идет вслед за ней/.

Подход Джабарлы к сохранению толстовской позиции по отношению к Шамилю можно объяснить как стремлением не отклоняться от основных характеристик оригинала произведения, так и отношением к исторической роли Шейха Шамиля в советские годы, в период создания инсценировки.

Однако наряду с сохранением основных толстовских характеристик в содержании инсценировки Джабарлы в ряде случаев вносит в текст и собственные мысли и оценки, которые отличаются от содержания оригинала. Как правило, собственные вставки Джабарлы незначительны по объему, но и они дают определенное представление о взглядах драматурга, о его позиции в том или ином эпизоде. Привлекателен в этом плане эпизод, когда Хаджи-Мурат рассказывает историю своей жизни Лорис-Меликову. Обратимся к небольшому отрывку из текста рукописи:

Хаджи-Мурат – ... Через некоторое время мюриды стали ходить по аулам. Тогда мне было пятнадцать лет. Они размахивали и били шашками, кричали «Мусульмане, газават!»

Лорис – Скажи мне, что такое газават?

Хаджи-Мурат – Война против гяуров. Сам ведь знаешь.

Лорис – Знаю, но хочу все знать с самого начала...

Хаджи-Мурат – Сначала был мулла Мохаммед. Он был святым мюридом, он говорил: «Люди не могут быть рабами, если кто-то мусульманин, он должен быть свободным, мусульмане равны среди всех. Кто мусульманин, его дело газават. Он говорил всем: От имени Пророка приказываю вам, идите на свою родину, соберите соплеменников, вооружайтесь, все уничтожьте врагов в газавате, идите освобождать своих братьев мусульман. Таков приказ шарията». Так Кази Мулла начал газават...

В этом отрывке Джабарлы вложил в уста Хаджи-Мурата слова и мысли, отсутствующие в тексте оригинала повести. Эти мысли связаны с причинами газавата. По словам Джабарлы, в соответствии с канонами и нормами мусульманской религии, что проповедовал мулла Мохаммед среди населения Кавказа, «мусульмане не могут быть рабами», «мусульмане должны быть свободными, равными среди всех», долг мусульманина – вести газават для того, чтобы «дать свободу своим братьям мусульманам». Сопоставление этого отрывка с текстом повести Толстого показывает, что ни в рассказе Хаджи-Мурата Лорис-Меликову, ни в других главах повести таких слов нет. Джабарлы здесь устами Хаджи-Мурата высказал свои идеи, соответствующие его демократическим и мусульманским взглядам. Уместно также отметить, что в советские годы обычно умалчивались некоторые страницы биографии Джабарлы, связанные с его деятельностью в годы существования Азербайджанской Демократической Республики (1918-1920), участием в подпольной мушаватской организации после установления советской власти в Азербайджане, первым арестом в 1923 году и т.д.

Примечателен в этом плане и другой эпизод, содержащийся в тексте рукописи инсценировки, когда Хаджи-Мурат обсуждает со своими мюридами план побега от русских. Однако для того, чтобы понять отличие этого эпизода от содержания оригинала, необходимо обратиться к соответствующему эпизоду в тексте толстовской повести. В начале XXIII главы Толстой описал это следующим образом:

«К середине ночи решение его было составлено. Он решил, что надо бежать в горы и с преданными аварцами вернуться в Ведено или умереть, или освободить семью. Выведет ли он семью назад к русским, или бежит с нею в Хунзах и будет бороться с Шамилем, – Хаджи-Мурат не решал. Он знал только то, что сейчас надо было бежать от русских в горы. И он сейчас стал приводить это решение в исполнение... (Толстой 1983: 121).

Джабарлы создает сценический эпизод по-иному:

Дословный перевод:

Хаджи-Мурат – /Подняв голову слушает и решительно/ Надо уходить, другого пути нет.

Гамзало – Ох, это хорошо. Клянусь Кораном, это очень хорошо. Побить этих русских солдат, перерезать их как можно больше и бежать в горы.
Вот.

Хаджи-Мурат – Да, в горы, с верными аварами напасть на Ведено, вырвать семью и освободить Юсуфа...

Элдар – Да, вырвать их живыми или мертвыми...

Хаджи-Мурат – И всем вместе бежать далеко, в Турцию... Вернемся после смерти шахов.

В этом эпизоде Джабарлы добавляет слова, которых нет в тексте толстовской повести: «бежать далеко, в Турцию», «вернемся после смерти шахов». На наш взгляд, эти вставки не являются случайными, так как многие известные деятели Азербайджана после свержения Азербайджанской Демократической Республики бежали именно в Турцию. Известно также, что в этот период в Турцию бежали и многие представители народов Кавказа.

Критическое отношение самого Джабарлы к событиям, описанным в повести Толстого, можно проиллюстрировать на примере отрывка из диалога Бутлера и майора Петрова, представленного автором инсценировки в начале седьмой сцены:

Дословный перевод:

Петров – Да, значит дело так, неделю потрудились, совершили набег на чеченцев, расстреляли множество дагестанцев и все нам нипочем.

Бутлер – Мы тоже не без потерь. Трое убиты, двенадцать человек ранены. А дагестанцы угнали от родника восемь лошадей.

Петров – Мелочи /пустое дело/, а мы за это разорили столько их деревень.

Бутлер – Зачем же разорять, разве война может быть такой?

Петров – Приказ такой, сжечь пшеницу, сжечь стога сена, а сакли разорить.

Бутлер – Захватить курятники. То есть и это было приказано. А вы все расстреляли.

Анализ приведенного отрывка и его сопоставление с текстом оригинала показывают, что Джабарлы опирается на авторские описания Толстого, однако в некоторых мелочах отступает от содержания оригинала и вносит свои дополнения, которые связаны с его собственным отношением к изображаемым событиям. Отметим в первую очередь, что офицер Бутлер, в соответствии с характеристикой Толстого, не выражает в повести столь критического отношения к действиям русской армии на Кавказе. Джабарлы же в этом отрывке вкладывает в его уста достаточно резко выраженную критику этих действий. При этом следует отметить использование иронии, сарказма в речи Бутлера («захватить курятники»).

Приведем небольшой отрывок из оригинала, на который опирался Джабарлы при создании диалога Бутлера с Петровым:

«Бутлер с своей ротой бегом, вслед за казаками, вошел в аул. Жителей никого не было. Солдатам было велемо жечь хлеб, сено и самые сакли. По всему аулу стелился едкий дым, и в дыму этом шныряли солдаты, вытаскивая из саклей, что находили, главное же – ловили и стреляли кур, которых не могли увести горшы».

Как видно из приведенного отрывка, Джабарлы использовал в диалоге сведения, представленные в тексте оригинала повести, однако усилил критическую направленность текста, придав офицеру Бутлеру не свойственные этому образу черты.

В рамках настоящей работы невозможно представить разнообразные примеры проявления идеологических взглядов автора перевода-инсценировки повести «Хаджи-Мурат» Дж.Джабарлы. Однако и приведенных примеров достаточно, чтобы убедиться в том, что в трактовке содержания текста оригинала азербайджанский драматург использует разнообразные средства и приемы, как правило, незначительные по объему, для выражения собственных идеологических взглядов на историю и современность.

Использованная литература:

1. Толстой 2008: Л.Н.Толстой. Хаджи-Мурат. Перевод-инсценировка Дж.Джабарлы. Подготовка текста, вступительное слово и комментарии Ф.Ч.Раева. Баку, 2008 (на азерб. языке). О неосуществленном замысле постановки повести Л.Н.Толстого «Хаджи-Мурат» на азербайджанской сцене // Русский язык за рубежом. М. №2, с.70-74; Проза Л.Н.Толстого в азербайджанских переводах. Баку.
2. Толстой 1983: Л.Н.Толстой. Хаджи-Мурат. Собрание соч. в 22-х тт., т.14. М.

ფიქრეთ რზაევი (აზერბაიჯანი, ბაქო)

**მთარგმნელის იდეოლოგია ორიგინალის ტექსტის გაგებისათვის
(ტოლსტოის "ჰაჯი-მურატის" ინსცენირების საფუძველზე)**

მხატვრული თარგმანის თანამედროვე თეორია და პრაქტიკა დიდ უზრუნველყოფას უთმობს ისეთ აქტუალურ საკითხებს, როგორცაა ორიგინალის ტექსტის ინტერპრეტაცია, მთარგმნელის საქმიანობაში ნაციონალური ფსიქოლოგიისა და მენტალიტეტის გამოვლენა და ა.შ. ამ მხრივ დიდ ინტერესს წარმოადგენს მთარგმნელის მიერ ორიგინალის ტექსტის შინაარსის გაგების პრობლემა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ თარგმანი წარმოადგენს უცხოენოვანი ავტორის პროზაული ნაწარმოების ინსცენირების შექმნის მცდელობას. სტატიის მიზანია განაწილებულია ცნობილი დრამატურგისა და მთარგმნელის ფ. ჯაბარლის მიერ ტოლსტოის "ჰაჯი-მურატის" თარგმანი-ინსცენირების შექმნის მცდელობა. აღნიშნულ ინსცენირებაში შენარჩუნებულია ძირითადი სიუჟეტი, სახეთა სისტემა, ტოლსტოისეული შეფასებანი, ერთგვარად გააღვივებულია ტექსტის კრიტიკული პათოსი.

Fikret Rzayev (Azerbaijan, Baku)

**Ideology of a Translator in Interpretation of the Original Text
(Based on the Translation/Adaptation for Stage of Leo Tolstoy's "Haji-Murat" Story)**

The present paper by Fikret Rzayev (Republic of Azerbaijan) is focused on the role played by the ideological views held by a translator in a process of interpretation of an original text.

Mr. Rzayev chose the Leo Tolstoy's "Haji-Murat", which was translated and adapted for stage by Jafar Jabary, one of the Azerbaijani classic authors of 20th century, a prominent translator and a playwright. Composed by Jabary in early 1928 and generally unknown to the experts, the translation of the famous story by Leo Tolstoy represents a rich factual basis for an extensive case study. In his paper Mr. Rzayev provides an overview of most common methods used by Jabary such as the introduction of additional words or entire phrases.

Analysis of the application of these methods demonstrates that Jabary used them for various reasons. On a number of occasions he was aiming at emphasizing certain scenes, attempting to provide a deeper explanation of various episodes for an adaptation for stage in particular. Other interesting examples show how Jabary was inserting into the translation his own ideas, views and attitudes with regard to the issues discussed or accentuated in the original text of Tolstoy.

ПРОБЛЕМЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Двадцать первый век стал веком всеобщей глобализации и интеграции. Проблема межкультурных отношений как никогда остро встала перед многими странами. В том числе и перед Венгрией. Несмотря на большие изменения в экономике Средней Европы с 2002 года динамично развиваются экономические и культурные отношения между Россией и Венгрией. Сотрудничество основано на взаимных интересах. В последние годы резко повысилось число изучающих русский язык в школах и вузах Венгрии (около 5 тысяч). Работа русистов признаётся и поддерживается как венгерским правительством, так и российским государственным фондом «Русский язык». Благодаря этому при Будапештском университете в начале 2009 года был создан Исследовательский и методический центр русистики и кабинет русского языка. «В рамках болонской системы будет запущена новая специализация «Россия и Восточная Европа» и докторская программа по русистике» – высказался руководитель Центра по русистике, профессор Дюла Свак.

Большой популярностью пользуются курсы русского языка. Так, например, в Российском культурном центре столицы на курсах русского языка весной 2009 года занимались почти 500 человек (школьники, студенты вузов, пенсионеры и т.д.).

Но изучение любого иностранного языка, в том числе и русского, должно быть организовано таким образом, чтобы иностранец мог параллельно с изучаемым языком усваивать целый ряд лингвострановедческих дисциплин. Вместе с языком он должен усваивать определенный объем сведений об истории данного народа, его культуре, менталитете и прочее. Ведь иностранец, изучающий русский язык, должен не только научиться говорить и думать по-русски, но и понимать взгляд на мир своего русского собеседника.

Культура и язык, язык и история народа, язык и общество – эти темы всегда волновали умы не только гуманитариев, но и многих представителей так называемых точных наук. Они всегда являлись и являются объектом внимания политических и государственных деятелей, крупных исторических фигур. В живом языке народа отражается вся его жизнь, история его материальной и духовной культуры (Вербицкая 2006:7).

В XXI веке становится актуальной проблема соотношения языка и культуры, видов и способов подачи культурного компонента, обучения межкультурной коммуникации. Немаловажным аспектом затронутой тематики является создание лингвокультурологических словарей, в которых фиксируются привычные для носителей данного языка культурные коннотации. В последние годы межкультурная коммуникация присутствует в полном образовательном вертикале: кроме системы высшего образования и обучения на предприятиях ей уделяется внимание и в учебном процессе школ. Ныне в тридцати трех венгерских вузах межкультурная коммуникация как учебная дисциплина включена в учебные программы и для филологов и для филологов (в основном для специалистов экономического профиля).

Проблемы современной России в начале XXI века, культуроведческая информация, касающаяся жизненного уклада и повседневного быта россиян получают отражение и в научных трудах и учебных пособиях, изданных в России и в странах Средней Европы (прежде всего в Венгрии, Австрии, Словакии). В настоящее время активно создается новое лингводидактическое описание содержания обучения, требований к уровню умений в каждом виде речевой деятельности; текстов, отражающих уровень владения языком на каждом этапе обучения.

Современные учебники, с точки зрения методистов, должны отвечать двум основным критериям:

1) правдиво отражать в текстах и учебных материалах изменившуюся культурно-историческую и социально-политическую ситуацию в новой России;

2) использовать новейшие научно-методические разработки, которые позволяют преподавателю-практику максимально увеличить саму эффективность учебного процесса и поддержать при этом высокую мотивацию учащихся.

Новые учебные материалы соответствуют рекомендациям Совета Европы по овладению современными иностранными языками. Значительную часть учебников составляют материалы, представляющие сегодняшнюю русскую действительность. Подробно представлены темы в третьем томе: русская свадьба (ЗАГС, «горько»), услуги, телевидение, тусовка, конкурс, конкурс красоты, и т.п. Эти наглядные иллюстрации, которые помогают учащимся сделать первые шаги к знакомству с аутентичными текстами, а также представляют страну и её культуру.

Речь идёт об учебном комплексе «Русский? Да!» «Русский? Да! Да!» «Русский? Да! Да! Да!». В новых учебниках русского языка «Ключ 1-2» автор Ирина Осипова «золотым ключиком» старается приоткрыть дверь в мир русской культуры. Учебники уже завоевали южную читательскую аудиторию не только среди

венгерских школьников и студентов. Популярными являются среди изучающих русский язык учебники «Шаг за шагом 1-2» (Сексей Нина, Секей Андраш), отвечающим вышесказанным требованиям.

Особого внимания не только для студентов-филологов заслуживает учебное пособие по сопоставительному русско-венгерскому страноведению: Петербургская Россия. История и культура России XVIII-XIX веков, контакты с историей и культурой Венгрии. Автор: В. А Федосов параллельно с событиями истории России излагает факты контактов между двумя странами.

Большого внимания заслуживает новая и весьма популярная книга для чтения о русском национальном характере. В учебном пособии А.В.Сергеевой «Какие мы русские?»(100 вопросов – 100 ответов) продолжается обсуждение волнующих всех нас тем о ментальности, о складе мышления, о мотивах и стереотипах бытового и социального поведения нынешнего россиянина. Автор в привлекательной форме старается дать ответы на такие вопросы, как, например:

Русские – европейский народ или азиатский? – Привда ли, что русские – большие коллективисты? – Что значит – «дружить по-русски»? – Что такое для русских любовь? – Удачны ли браки русских с иностранцами? – Как россияне относятся к иностранцам? – Сегодняшние россияне – оптимисты или пессимисты?

Пособие Сергеевой А.В. построено таким образом: ключевые слова и словосочетания находятся в начале разделов, контрольные вопросы для самостоятельной работы – в конце, там же задания, предполагающие обсудить спорные проблемы и высказать своё мнение. Автор надеется на то, что книга поможет приподнять завесу над «загадочной русской душой».

Мы уверены, что учебные пособия по межкультурной коммуникации, изданные в последние годы в России и в странах Средней Европы в значительной мере способствуют повышению эффективности обучения вопросам межкультурного диалога на русском языке, что будет способствовать повышению эффективности межкультурной коммуникации.

Литერატურა

- 1.Бакони 2000: Бакони И.Преподавание русского языка в Венгрии: базовое, профессиональное, деловое (история, современное состояние, перспективы) Дьер-Будапешт.
- 2.Бекс 2006: Becs K., Dudics P., Vokhmina L.: Русский? Да! Русский? Да! Да! Русский? Да! Да! Да! Pedellus Tankonyvtarado, Debrecen.
- 3.Вербицкая 2006: Вербицкая Л.А Проблемы современной культуры и образования. Русский язык в центре Европы. №9, Банска- Бистрица.
- 4.Осипова 2008: Осипова И. Ключ. Учебник русского языка для начинающих. Corvina Kiado . Budapest.
- 5.Сергеева 2006: Сергеева А.В. Какие мы русские? (100 вопросов- 100 ответов) Русский язык. Курсы. М.
- 6.Федосов 2007: Федосов В.А. Петербургская Россия. Bessenyei Gyorgy Tankonyvtarado. Nyiregyhaza.

იშტვან ბაკონი, ენდრე ლენდვაი (უნგრეთი)

კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის პრობლემები

სტატიაში განხილულია კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის პრობლემები თანამედროვე ევროპაში, კერძოდ, დაგეგმილია რუსული ენის სწავლის გაუმჯობესების გზები: ახალი თანამედროვე სახელმძღვანელოების გამოყენება, ღონისძიებების მოწყობის კომპონენტის გააქტიურება და სხვა.

Istvan Bakoni, Endre Lendvai (Hungary)

Problems of Cross-Cultural Communication

In 21st century we still face the problem of interconnection between the language and the culture, types and means for presenting the cultural element, teaching of the cross-cultural communication.

In recent years the cross-cultural communication is still in place in education: along with the higher educational institutes it is covered in the school courses. Nowadays, 33 Hungarian higher institutes have the cross-cultural communication as a discipline included in the educational programmes for the philologists and other specialties (mainly for the specialists in the economy).

РОЛЬ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ИМЕН В ФОРМИРОВАНИИ ЯЗЫКОВЫХ КАРТИН МИРА

Понятие картины мира (в том числе и языковой) строится на изучении представлений человека о мире. Если мир – человек и среда в их взаимодействии, то картина мира – результат переработки информации о среде и человеке. Таким образом, представители когнитивной лингвистики справедливо утверждают, что наша концептуальная система, отображённая в виде языковой картины мира, зависит от физического и культурного опыта и непосредственно связана с ним.

М.Хайдеггер писал, что при слове «картина» мы думаем, прежде всего, об отображении чего-либо, «картина мира, сущностно понятая, означает не картину, изображающую мир, а мир, понятый как картина» (Хайдеггер 1978:96). Между картиной мира как отражением реального мира и языковой картиной мира как фиксацией этого отражения существуют сложные отношения. Картина мира может быть представлена с помощью пространственных, временных, количественных, этических и других параметров. На её формирование влияют язык, традиции, природа и ландшафт, воспитание, обучение и другие социальные факторы. Языковая картина мира не стоит в ряду со специальными картинами мира (химической, физической и др.), она им предшествует и формирует их, потому что человек способен понимать мир и самого себя благодаря языку, в котором закрепляется общественно-исторический опыт – как общечеловеческий, так и национальный. Последний и определяет специфические особенности языка на всех его уровнях. В силу специфики языка в сознании его носителей возникает определённая языковая картина мира, сквозь призму которой человек видит мир.

С.Г.Тер-Минасова различает окружающий человека мир в трех формах – это реальная картина мира, культурная (или понятийная) картина мира и языковая картина мира. Именно культурная картина мира различается у разных народов, что обусловлено многими факторами, такими как география, климат, социальное устройство, верования, традиции, образ жизни (Тер-Минасова 2002:41). Языковая картина мира, в свою очередь, отражает реальность через культурную картину мира. Тер-Минасова подчеркивает сложность вопроса о соотношении культурной и языковой картин мира, суть которого сводится к различиям в преломлении действительности в языке и культуре (Тер-Минасова 2002:46).

Термин «языковая картина мира» – это не более чем метафора. Ибо в реальности специфические особенности национального языка, в которых зафиксирован уникальный общественно-исторический опыт определённой национальной общности людей, создают для носителей этого языка не какую-то иную, неповторимую картину мира, отличную от объективно существующей, а лишь специфическую окраску этого мира, обусловленную национальной значимостью предметов, явлений, процессов, избирательным отношением к ним, которое порождается спецификой деятельности, образа жизни и национальной культуры данного народа.

Таким образом, понятие «языковой картины мира» связано с понятиями народ, этнос, нация и пониманием национального характера личности. Что объединяет людей в народ? Что определяет принадлежность людей к тому или иному народу, что сплачивает людей? Объединяющей и цементирующей силой является его история, которая сохраняется в социальной памяти, в культуре. Исторический переход обуславливает необходимость понятия «народ» в двух контекстах: 1) народ как этническая (этногенетическая) общность; 2) народ как этносоциальная общность. Этнос – социальная группа, членов которой объединяет этническое самосознание, которое формируется на основе его представлений о своём происхождении, о генетической связи с другими представителями этой группы.

Немалое значение в рассмотрении этих вопросов имеют понятия этнической и национальной культуры. Этническая (народная) культура – наиболее древний слой национальной культуры, охватывает, в основном, сферу быта, обычаев, особенности одежды, народных промыслов, фольклора и т.д. У каждого народа есть свои этнические символы (*кимоно* – у японцев, *клетчатая юбка* – у шотландцев, *рушник* – у украинцев, *самовар* – у русских и т.д.), характерные блюда национальной кухни (*осянная каша* – у англичан, *борщ* – у украинцев, *щи да каша* – у русских и т.д.). Соответственно, у каждой этнической группы есть и свойственные только ей черты характера: предприимчивость – у американцев, рационализм – у немцев, эмоциональность – у итальянцев и т.д. Национальная культура – более сложное образование. Она есть – разновидность субкультуры, совокупность символов, верований, убеждений, ценностей, норм и образцов поведения, которые характеризуют духовную жизнь человеческого существа в той или иной стране, государстве (Тер-Минасова 2002:43).

Язык, мышление и культура взаимосвязаны настолько тесно, что практически составляют единое целое. Все вместе они соотносятся с реальным миром, противопоставят ему, отражают и одновременно формируют его. Слово отражает не сам предмет реальности, а его видение, которое навязано носителю языка имеющимся в его

сознании представлением, понятием об этом предмете. Далее, как подчеркивает Тер-Минасова, путь от реального мира к понятию и затем к его словесному выражению различен у разных народов, что обусловлено различиями истории, географии, особенностями жизни этих народов, и, соответственно, различиями развития их общественного сознания (Тер-Минасова 2002:40).

Этническая культура – исходное начало национальной. Но национальная культура не сводится к этнической. Ее богатство формируется на основе письменности и образования, воплощается в социально-политическом и технологическом развитии общества, литературе и искусстве, философии и науке. Отношения между этнической и национальной культурой весьма сложны и противоречивы. Этническая культура является источником народного языка, сюжетов, образцов для искусства и т.д. Но этническая культура консервативна, ей чужды перемены, в то время как национальная культура постоянно находится в движении. И чем более открыта национальная культура для связи, диалога с другими культурами, тем она богаче, выше развита. Если этнические культуры стремятся сохранить различия между локальными, местными особенностями культуры, национальные их нивелируют. Культурный процесс, развитие науки и техники – всё это сближает народы, стандартизирует условия их жизни, унифицирует их.

Разумеется, национальная культурная картина мира первична по отношению к языковой. Она полнее, богаче, чем соответствующая языковая. Однако именно язык реализует, вербализует национальную картину мира, хранит ее и передает из поколения в поколение. Язык фиксирует далеко не все, что есть в национальном видении мира, но способен описать все.

При необходимости язык заимствует слова для выражения понятий, свойственных чуждому языковому мышлению, из чужой языковой среды. Если в русскоязычном мире отсутствуют такие напитки, как виски и зль, а в англоязычном мире нет таких блюд, как блины и борщ, то данные понятия выражаются с помощью слов, заимствованных из соответствующего языка. Это могут быть слова, обозначающие предметы национальной культуры (*balalaika, matryoshka, blini, vodka; футбол, виски, зль*), политические, экономические или научные термины (*Bolshevik, perestroika, sputnik; импичмент, лизинг, дисер; фэйз, компьютер, бум*).

Более сложной оказывается ситуация, когда одно и то же понятие по-разному – избыточно или недостаточно – словесно выражается в разных языках.

Языковая картина мира создается разными красками, наиболее яркими являются мифологемы, образно-метафоричные слова, коннотативные слова и др. Наше миропонимание частично находится в плену у языковой картины мира. Каждый конкретный язык заключает в себе национальную, самобытную систему, которая определяет мировоззрение носителей данного языка и формирует их картину мира.

Языковая картина мира каждой лингвокультурной общности включает в себя транснациональный культурный пласт и национально-этнический пласт стереотипизированных онихмов, имеющих богатую коннотативную окраску.

В транснациональный культурный пласт входят, так называемые, макроуниверсалии. Античная культура - колыбель человеческой цивилизации, поэтому большой пласт прецедентных имен представлен именами-символами, мигрирующими из одной культуры в другую:

Ариадна (нить Ариадны). Минотавр (борьба с Минотавром).

Подобные мифонимы встречаются как в русской, так и в грузинской культурах и обычно не вызывают проблем при переводе художественных произведений.

Миграция транснациональных имен-символов может сопровождаться определенным рода трансформацией, причем иногда трансформируется коннотативное значение онихма, чаще же изменяется лишь план его выражения. Так, например, ставший уже стереотипным образ трудолюбивой бедной сиротки из сказки Шарля Перро «Золушка» в русской культуре приобрел следующие коннотации:

I. Выступает как стереотипный образ;

II. Может употребляться для характеристики человека (реже – какого-либо явления). 1. В сказке Золушка – скромная работящая милая девушка, постоянно унижаемая своей злой мачехой. С помощью доброй феи Золушка превращается в богато одетую красавицу и отправляется на королевский бал, где знакомится с прекрасным принцем; после ряда приключений выходит за него замуж.

2. Золушка – Золушка скромная и трудолюбивая девушка с трудной судьбой, жизнь которой неожиданно изменил счастливый случай.

3. Современные русские могут называть Золушкой или обращаться к образу Золушки для характеристики:

- женщины (девушки), занимающейся тяжелым трудом, за который она не получает никакой награды; при этом может подразумеваться, что те, на кого она работает, не ценят ее по достоинству;
- нелюбимого ребенка в семье, подвергающегося обидам и унижениям;
- бедной и скромной женщины (девушки) которая связала свою судьбу с богатым и известным человеком,
- человека, судьба которого или он сам резко изменились счастливым образом (Лингвокультурологический словарь 2004:197).

В грузинской культуре коннотации данного онима весьма схожи, хотя распространенными являются не все вышеперечисленные значения, в частности, не употребительно значение «бедной и скромной женщины (девушки) которая связала свою судьбу с богатым и известным человеком», достаточно редко это прецедентное имя употребляется в грузинском лингвокультурном пространстве в значении «нелюбимого ребенка в семье, подвергающегося обидам и унижениям» (в этом значении употребляется устойчивое сравнение – *gerivil*).

Изменен также план выражения онима (*konkia*), по всей вероятности, это объясняется распространенностью грузинского культурного прецедента «*Нацаркекия*», имеющего совершенно иную коннотацию (хитроумный, лукавый, находчивый лентяй).

Особый интерес представляет совпадение в грузинской культуре двух сказочных персонажей – *Мальчик-с-пальчик* и *Дюймовочки serodena*. И это не удивительно, ибо первое прецедентное имя переведено дословно, что же касается *Дюймовочки*, которая в английской культуре носит имя *Thumbolina* (большой палец), то по данным «Краткого этимологического словаря русского языка» под редакцией Н.М.Шанского, слово *дуть* заимствовано из голландского языка в начале XVIII века и первоначально означало «большой палец» (а не привычное современное значение – английская мера длины) (Тер-Минасова 2002:137), не удивительно, что грузинский оним был образован на основе выражения *seris odena* (что дословно означает – величиной с большой палец) – *serodena*.

Таким образом, транснациональные онимы можно условно разделить на две группы:

I. Макроуниверсалии, характерны для большого количества культур и употребляемые в них практически без изменений: *Прод, Пуда, Елена Прекрасная, Прометей, Геракл и пр.*;

II. Трансформированные макроуниверсалии: *Золушка, Дюймовочка*.

Таким образом, мы приходим к выводу, что культуросфера определенного этноса содержит ряд элементов стереотипного характера, которые, как правило, не воспринимаются носителями другой культуры; они требуют интерпретации, пояснений. Особенно остро этот вопрос стоит при восприятии инокультурных прецедентных онимов в условиях межкультурной коммуникации.

Использованная литература:

- 1.Верещагин 2001: Верещагин Е.М., Костомаров В. Г. Язык и культура.
- 2.Словарь ... 2001: Русское культурное пространство. Москва.
- 3.Даль 1955: Даль В. Толковый словарь. М. Т.2.
- 4.Высоцкий 1987: Высоцкий В. Избранное. Москва.
- 5.Степанов 2004: Степанов Ю. Константы: словарь русской культуры. М.
- 6.Тер-Минасова 2002: Тер-Минасова С.Г. Изменение социальной роли русского языка в современных условиях // Мир русского слова. № 2.
- 7.НЗЛ - 1987: Новое в зарубежной лингвистике.М. Вып.XVIII.

ნანული ჩხაიძე (ბათუმი)

პრეცედენტული სახელების როლი სამყაროს ენობრივ სურათში

ბ. ჩხაიძის სტატიაში ასახულია სამყაროს ხატის ცნება (მათ შორის ენობრივი) სამყაროს შესახებ ადამიანის წარმოდგენების შესწავლაზე. თუკი სამყარო არის ადამიანისა და გარემოს ურთიერთზემოქმედება, მაშინ სამყაროს ხატი გარემოსა და ადამიანის შესახებ ინფორმაციის გადაამუშავების შედეგია.

განვიხილავს განსაზღვრული ეთნოსის კულტურისფერას, რომელიც არ აღიქმება სხვა კულტურის მატარებლების მიერ; ისინი ინტერპრეტაციას, ახსნას მოითხოვენ. განსაკუთრებული სიმწვავეთი აღნიშნული საკითხი კულტურათმცოდნეობის კომუნიკაციის პირობებში უცხოკულტურული პრეცედენტული ონიმების აღქმისას დგება.

Role of Precedent Names in Formation of the World Linguistic Image

The article deals with the notion of the world image (including the linguistic) about the people's idea of the world. If the world is the interrelation of the people and the environment, then the world image is the result of the processing of the information about the environment and people.

The author discusses the cultural sphere of the concrete ethnos, which is not perceived differently by the other ethnos; they require the interpretation and explanation. This issue is especially raised in the course of the cross-cultural communication in the process of perceiving the precedent names.

ბრანსლავების ცვალებადობა სათარგმნი ტექსტების ჟანრისა და ტიპის მიხედვით

ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც უნდა გადაიჭრას ერთის მხრივ მთარგმნელო-პრაქტიკოსის მიერ თარგმანის შესრულების პროცესში და მეორეს მხრივ თეორეტიკოსის მიერ ამ პროცესის აღწერის (მოდელირების) დროს, არის საწყის ტექსტში მინიმალური ერთეულის ან როგორც მას უწოდებენ, თარგმანის ერთეულის განსასაზღვრა (unit of translation).

თარგმანის ერთეულის განსასაზღვრის პრობლემა ერთერთ ყველაზე რთულ პრობლემას წარმოადგენს თარგმანის თეორიაში;

მაღლბანი და ასევე ჟენინე გუთავასობენ თარგმანის ერთეულად ჩაეთვალოთ აზრის ერთეული. მათი აზრით ეს არის ჩეტყველების უმცირესი ნაწყვეტი, კავშირი შემადგენელ ელემენტებს შორის, რაც არ იძლევა მათი ცალკე თარგმნის საშუალებას.

ო. კაღეს აზრით თარგმანის ერთეულად უნდა ჩაითვალოს წყარო ენაზე შესრულებული ტექსტის უმცირესი ნაწყვეტი, რომლისთვისაც შეიძლება შესაბამისი ნაწყვეტის (ეკვივალენტის) დადგენა, ისე რომ ამ დროს უცვლელი დარჩეს შინაარსობრივი გეგმა.

თარგმანის ერთეულის შესაძლებელია ეწოდოს ტრანსლატემა. ტრანსლატემა ეს არის ის, რისი აღმოჩენისკენაც ისწრაფის მთარგმნელი და რასთანაც მუშაობს იგი თავისი მთარგმნელობითი მოღვაწეობის პროცესის განმავლობაში.

ლ. ბარხუდაროვის მისედიტო, თარგმანის ერთეული წარმოადგენს წყარო ენაში არსებულ ისეთ მინიმალურ ერთეულს, რომელსაც შესაძლებელია მოეპებნოს შესატყვისი სამიზნე ტექსტში, მაგრამ მის შემადგენელ ნაწილებს არ მოეპოვებათ შესატყვისი თარგმანის ტექსტში.

ენათმეცნიერებაში მნიშვნელობის მქონე მინიმალურ ერთეულს ეწოდება მორფემა. თუმცა ჩვენ ენახათ, რომ მორფემა მხოლოდ და მხოლოდ უიღურეს შემთხვევაში გამოდის თარგმანის ერთეულის სახით. საკმე იმაშია, რომ პირველ რიგში, საკმაოდ ხშირ შემთხვევაში, მთლიანი მნიშვნელობა აქვს არა მორფემას, არამედ უფრო დიდი დონის ენობრივ ერთეულს-სიტყვას, სიტყვათშეთანხმებას ან თუნდაც წინადადებას; მეორეს მხრივ, მაშინაც კი, როდესაც ზემოთ მოცემული ერთეულები-სიტყვა, სიტყვათშეთანხმება, წინადადება-წარმოადგენენ სემანტიკური თვალსაზრისით დანაწევრებად ერთეულებს, ანუ როდესაც მათ ნაწილებს აქვთ შედარებით დამოუკიდებელი მნიშვნელობა, მათ საკმაოდ ხშირად სათარგმნ ენაზე შეესატყვისებათ ერთი დაუნაწევრები ერთეული, რომლის შემადგენლობაშიც შეუძლებელია შესატყვისის მოძებნა სათარგმნი ტექსტის ერთეულის ნაწილებისათვის. ასეთ შემთხვევაში თარგმანის ერთეულს წარმოადგენს არა მორფემა (და ხშირად არც წინადადება და არც სიტყვათშეთანხმება), არამედ უმეტესწილად ამოსავალი ენის "მიადლი" რანგის ერთეული.

აქედან გამომდინარე თარგმანის ერთეული შესაძლებელია იყოს ნებისმიერი ენობრივი დონის ერთეული (Бархударов 1975:175).

ამიტომაც პირველ რიგში აუცილებელია იმის გარკვევა, თუ ენობრივი ერთეულების რა დონეების გამოყოფა ხდება საერთოდ ენაში.

თანამედროვე ენათმეცნიერებაში მიღებულია ენობრივი იერარქიის შემდეგი დონეების გარჩევა:

- ფონემის დონე
- მორფემის დონე;
- სიტყვის დონე;
- სიტყვათშეთანხმების დონე;
- წინადადების დონე;
- ტექსტის დონე.

იმის მიხედვით, თუ რომელ დონეს ეკუთვნის თარგმანის ერთეული ჩვენ შესაბამისად განვახსენებთ თარგმანს ფონემის დონეზე (გრაფემა), მორფემის დონეზე, სიტყვის დონეზე, სიტყვათშეთანხმების დონეზე, წინადადების დონეზე და ტექსტის დონეზე.

ფონემა, რომელსაც წერით მეტყველებაში შეესაბამება გრაფემა, როგორც ცნობილია, არ არის დამოუკიდებელი მნიშვნელობის მატარებელი. მიუხედავად ამისა, მთარგმნელობით პრაქტიკაში ადვილი აქვს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც თარგმანის ერთეულად გვევლინება სწორედ ფონემა. ეს ხდება საუთარი სახელებისა და გეოგრაფიული სახელწოდებების თარგმნისას; მაგალითად: *Liverpool-საუბრეპლ, Churchill - ჟერშილ*.

სოციურთ შემთხვევაში თარგმნის ერთეულს წარმოადგენს მორფემა, ანუ წყარო სიტყვის თითოეულ მორფემას შეესატყვისება განსაზღვრული მორფემა სამისზე ენის სიტყვაში. მაგალითად, ასეთი მორფემების შესატყვისობის დადგენა შეიძლება ინგლისური სიტყვის Tables და რუსული სიტყვის *стол* - წვეილეებისათვის. ამ შემთხვევაში ინგლისური სიტყვის ფუძე-Table-შესატყვისება რუსული სიტყვის *-стол-* ფუძე, ხოლო მრავლობითი რიცხვის მორფემას - შეესატყვისება რუსული მორფემა *-ам-*.

საკმაოდ ხშირად თარგმანის ერთეულად გვევლინება სიტყვა. აქ მივიყენებთ სიტყვის დონეზე თარგმანის მაგალითებს.

He	came	home
/	/	/
Он	пришел	домой

იდიომატური ან მქარი (ყრასულოლოგიური) სიტყვათშეთანხმების თარგმანის დროს თარგმანის პროცესი სორციალდება სიტყვათშეთანხმების დონეზე უბრეს შემთხვევაში მათი პირდაპირი თარგმანი შეუძლებელია, და ამ დროს თარგმანის ერთეულს წარმოადგენს ეს სიტყვათშეთანხმება მთლიანობაში. მაგ. ინგლისური სიტყვათშეთანხმება *To catch fire* რუსულად გადმოვა სიტყვით *загорелся*, ხოლო ქართულ ენაზე გადმოვა სიტყვით *გარეუჯა*; *To spill the beans* - *выдал секрет, продал тайны*, ქართულად - *საიდუმლოს ეაცემა ანუ წამოყრანტალება*.

სიტყვათშეთანხმებების სიტყვაბიტყვითი თარგმანი მხოლოდ მაშინა შესაძლებელია, როდესაც ამოსავალი ენისა და სათარგმნი ენის "შინაგანი ფორმა" სხვადასხვა მიზეზით შეტნაქლებად ემთხვევა ერთმანეთს:

To play with fire- играть с огнем-ცეცხლით თამაში

სოციურთ შემთხვევაში თარგმანის ერთეულის როლს ეერ ასრულებს თავად სიტყვათშეთანხმებაც კი, და მთარგმნელობითი შესატყვისობის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ მთლიანი წინადადების დონეზე. ეს ხდება მაშინ, როდესაც წინადადება თავისი შინაშეწელობით არის იდიომატური,

Every dark cloud has a silver lining-Hem ყოფა ნაობობა

და ბოლოს: ძალიან ხშირად თარგმანის ერთეულის როლს ეერ ასრულებენ თვით წინადადებებიც და თარგმანის ერთეულად გვევლინება მთლიანად სათარგმნი ტექსტი, ანუ დამოუკიდებელი წინადადებების მთელი ჯგუფი, ისეთი წინადადებების, რომლებიც გაერთიანებული არიან ერთი სამეცნიერო ნაწილის ჩარჩოებში, რაც იყულებუბრი მოყვანას წარმოადგენს თარგმანის ისეთ სფეროებში სასუბობაში, როგორცაა მოყვანის თარგმანი.

როგორც ეხებათ, თარგმანის ერთეული შეიძლება იყოს ენის ნებისმიერი დონის ერთეული-დაწებული ფონემიდან დამთავრებული მთლიანი ტექსტით.

აქედან გამოჩინარე, ტრანსლატემას მუდმივად ცვალებად ერთეულს უწოდებენ. თარგმანის ერთეული ერთი ტექსტის თარგმანის მანიოლზე ხან ფონემა შეიძლება იყოს, ხანაც მორფემა, ხან კიდევ სიტყვა ან სიტყვათშეთანხმება, ასევე წინადადება და მთლიანი ტექსტიც კი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Бархударов 1975: Л.С.Бархударов. Язык и Перевод. М.

Nana Mazmishvili (Batumi)

Variability of the Translation Unit According to the Genre and Type of the Texts to be Translated

The author of the article analyses translation unit from different scientists' definitions and studies the length of it that varies according to the situation from phoneme to the text. The author gives examples for illustration how translation process is implemented based on different levels of the language according to the particular type of the texts to be translated.

სამიორბიანთშორისი თარგმანის პრაგმატიკა

კინო ერთ-ერთი კონცეპტია კულტურისა. „კინოსელოვნება, არა უბრალოდ XX საუკუნის თავისებურებაა, არამედ რაღაც განსასაღწერად მომენტში ის თვით XX საუკუნის შემქმნელია“ (Поченуხო 1998: 75).

კინო მინიმალურად მოკლე დროში გახდა ხელოვნება, რადგანაც მან შეიძლო არა მარტო ლიტერატურის და სხვა ხელოვნების ლიტერატურის პოტენციალის რეალიზება, ვისუაღურისა და არაღიზუაღურის, არამედ მსოფლიოს აღქმის სტილზე გააძახიდა ყურადღება, შესიღო კულტურის ნაწარმოების ავების სამონტაჟო პრინციპის აქტუალიზება. ლიტერატურულ ტექსტში მონტაჟი ასრულებს მრავალგვარ ფუნქციას. მასში გამოყენილი და დანახული გამოსახულებების შექმნა და დაკავშირება, იმპლიციტური და ექსპლიციტური შეფასების გამოხატვა, მხატვრული სივრცის დინამიზაცია; აღქმულზე ზემოქმედება.

როგორც არც ერთი სხვა ხელოვნებას, კინოს შეუძლია რეალობის დოკუმენტირება, მაგრამ ეს დოკუმენტი შექმნილი კინოს მიერ, შეიძლება იყოს ყველაზე სრულყოფილი ფალსიფიკაცია (Поченуხო 1998: 78).

როგორც ცნობილია, თვით ადამიანი, პიროვნება ქმნის კულტურას და ცხოვრობს მასთან ერთად. კუთვნილება უნდა განიხილებოდეს ერის, ენოსის კულტურული ტრადიციებიდან გამომდინარე. პირველი მიმართება ენობრივ კუთვნილებასთან დაკავშირებულია გერმანელი სწაველის ივანსებერგერის სახელთან. რუსულ ლინგვისტიკაში პირველი ნაბიჯები ამ საკითხში ეკუთვნის ე.ვ. ვინოგრადოვს, რომელმაც გამოიმუშავა ენობრივი კუთვნილების შესწავლის ორი გზა - ავტორის კუთვნილება და პერსონაჟის კუთვნილება. თვით ენობრივი კუთვნილების აღქმაზე პირველმა მიუშაობა დაიწყო გ.ი. ბოგინმა, მან შექმნა ენობრივი კუთვნილების მოდელი, სადაც ადამიანი განიხილება მისი შუალედოური აწარმოის საშუალებად ქმედება, შექმნას და მიიღოს სამეტყველო ნაწარმოები. ამ თემასთან ნაშრომი მიუძღვნა უნ.კარაულოვმაც, რომელიც თვლის, რომ ენობრივი კუთვნილება უნდა ადამიანი, რომელიც ფლობს შესაძლებლობებს შექმნას და აღიქვას განსხვავებული ტექსტები - ა) ტრანსკრუტული, ენობრივი სირთულის ხარისხით, ბ) სინამდვილის ასახვის სისუსტის ხარისხით, ე) განსასაღწერად სამიზნე მიმართულებით (Поченуხო 1998: 79).

უნ.კარაულოვმა გამოიმუშავა ენობრივი კუთვნილების მოდელის სასაღვარო მხატვრულ ტექსტზე დაყრდნობით. ენობრივ კუთვნილებას, მისი აზრით, გააჩნია სამი სტრუქტურული ზღვარი - ენობრალურ-სემანტიკური, რომელიც აირველავს ჩვეულებრივი ენის ფუნქციის ხარისხს. მეორე კოგნიტიური, სადაც ხდება რეალეანტური ცოდნის წარმოადგენის აქტუალიზაცია და იდენტიფიკაცია. ეს ზღვარი გუთავაზობს ერის კუთვნილების ენობრივი მოდელის ასახვას, მის თეზაურუსს, კულტურას და მესამე უმაღლესი ზღვარი პრაგმატული. ის შეიცავს მოტივისა და მიხვნების გამოვლინებას და მის დახასიათებას, რომელიც მიმართულია ენობრივი კუთვნილების განვითარებასთან (Капайтос 1981: 45).

არა მარტო ტექსტის შექმნის, არამედ ტექსტის ადეკვატურად თარგმნისათვის აუცილებელია მასში არსებული პრაგმატული ინფორმაციის ხარისხის და რაოდენობის თანაფარდობა. ტექსტის პრაგმატიკის სხვაობა მისი სტრუქტურის სხვაობას იწვევს.

სამეტყველო აქტის პირველადი მიზანი მაქსიმალური ექსპლიციტურობის მიღწევა, აზრთა სრული და ზუსტი ფიქსაცია და მისი ადეკვატურად გადმოცემა მეორადი ენის მკითხველისათვის, ის მოიცავს აგრეთვე ისეთი მნიშვნელოვანი ფაქტორების შენარჩუნებას როგორცაა თეზაურუსი, ენობრივი და კომუნიკაციური კომპეტენცია, ავტორისა და ადრესატის ფონური ცოდნა და სხვა.

ლიტერატურული ტექსტის მონტაჟი სულაც არ არის მქანნიკური. ბ.მ. გასპაროვის აზრით, ავტორის როლი შედგება იმაში, რომ ნაწილობრივ ქვეყნობიერად განაღვავოს ტექსტში კომპონენტთა გარკვეული რაოდენობა ისე, რომ მისი ურთიერთმოქმედება იწვევდეს აზრობრივი ინდუქციის პროცესს... (Поченуხო 1998: 85).

კინემატოგრაფიულ ტექსტში აქტუალიზებული მონტაჟი შედარებით უფრო წინა პლანზე გამოდის, ავტორი განზრახს ქმნის ტექსტის ტექნიკურ ფაქტორების შენარჩუნებას, ტექსტის კინემატოგრაფიული ტიპი გამორჩეულია თავისი კომპოზიციურ-სინტაქსური ორგანიზაციით ჩართული კონსტრუქციებით, ნომინაციური ბმებით, სემანტიკური ბმებით.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ დღეს წიგნისა და ფილმის ურთიერთდამოკიდებულებამ ისეთ ზღვარს მიაღწია, სადაც პირველი მეორის „ნახევარფაბრიკად“ აღიქმება. ცნობილი ამერიკელი მწერლები

ჯონ გრიშამი, სტივენ კინგი და სხვები წერენ რომანებს როგორც მკითხველისათვის, ასევე რეჟისორისათვის. მათი გმირებიც კი პოლიციის კონკრეტულ ვარსკლავებზეა გათვლილი.

თავისი პოლიციებიდან გამომდინარე, კინორეჟისორი ტექსტის ერთერთი უნიკალური სახესხვაობაა. მასში ხორციელდება პოლიციულრი ინფორმაციის გადმოცემა ევრბალურ ტექსტს ახლავს კომუნიკაციური სიტუაციები - მუსიკის, ფერის, ტონალობის ინსცენირება. რეჟისორ სტენლი კუბრიკის და დრიან ლანინის ფილმები "ლოლიტა" მდიდარია ისეთი დეტალებით, რომლებიც მოწოდებულია მაყურებელს დაინახოს რომანის ავტორის (ვლანბოკოვის) თვალთ დაინახული საშუალო, პერსონაჟების საშუალებით აწეწონს იმ საშუაროს გარეგნილება რომელიც სალდაც, ვიდაცის კეთილი ნიღბის უკან იმალება და დაიდარაჯებული ელის შესაფერის დროს გამოსახვენად.

ლიტერატურული ნაწარმოების კითხვისას მკითხველს უკვე უჩნდება გარკვეული წარმოდგენა სიუჟეტზე, მთავარ გმირებზე, ამიტომაც რეჟისორს მოთხოვება მაქსიმალურად დაახლოვოს ნაწარმოებში აღწერილი გმირები და ფილმში მოქმედი გმირები და ეს არანაკლებ მოეთხოვებათ ათეი მოქმედ გმირებსაც. რეჟისორი და ისევე როგორც თვით რომანის ავტორი ორიენტირებულია ფილმის ადრესატზე. მათ არ დაეიწყებოთ, რომ რომანის ფილმად გადაქცევისას კინემატოგრაფიული ტექსტის პრაგმატული ადაპტაციაც ხდება აუცილებელი.

თითქმის ყველა მეკლავარი ერთ ასრზე თანხმდება, რომ ფილმის სტრუქტურა დისკრეტულია. "ფილმის საშუალო- ეს ჩვენი თვალთ დაინახული საშუაროა, რომელშიც შეტანილია დისკრეტულია" - წერს ი.მ. ლოტმანი (Лотман 1989:15). გამოსახულება ფილმში შეიძლება შედარდროთ ორგანულ კერატხუარებს. მინტატი კი გამაერტყულებულს" - ამტკიცებს ეშუნენი (Мунен 1998:14).

1962 წელს ჟურნალ Playboy-სთვის მიცემულ ინტერვიუში ვლანბოკოვი აცხადებდა: "1959 წელს მიწვეული ვიყავი პოლიციულში "პარისონთან და კუბრიკთან", მაგრამ მათთან გამართული რამდენიმე კონსულტაციის შემდეგ გადავიწყვიტე, რომ არ მსურდა ამის გაკეთება, ერთი წლის შემდეგ ლუგანოში, მათვან ტელეგრაბა მივიღე, მარწმუნებდნენ, მეფილა მათ შემოთავაზებანზე. იმ დროისათვის სცენარის მსგავსი რაღაც უკვე არსებობდა ჩემს გონებაში, ასე რომ, სიმათლე რომ დოქვა, მოზარული ეჭვათი, რომ გამიმორყეს მათი შემოთავაზება. მთი კიდევ ერთხელ წავიღე პოლიციულში და იქ ექვსი თვე ვიმუშავე სცენარზე. რომანის გადაქცევა კინორეჟისტალ ითვება, რაც შექმნა მონახაზების სურია სურათისათვის რომელიც დიდი ხნის წინ დაეასრულე და ჩარწოშია მოთავსებული. მე შევთხსენე ახალი სცენები და დილოგები, შევეცადე კი შემწარწმუნებია ისეთივე "ლოლიტა", რომელიც აყო მიღებული ჩემთვის. ვიცოდი ისიც, რომ თუ თვითონ არ დავწერდი სცენარს, მას ვიღაც სხვა გააკეთებდა და ვიცოდი ისიც, რომ მაშინ საუკეთესო შემთხვევაში საბოლოო პროდუქტი იქნებოდა უფრო შეჯახება, ვიდრე ინტერაქციის შეერთება (Playboy 1962: 3).

ანონშული განცხადება კიდევ ერთი დადასტურებაა იმისა, თუ რა დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ავტორი თავის ნაწარმოებს და ფილმსაც, რა თქმა უნდა. მან შესძლო გაცეცხლებინა ის ლოლიტა, რომელი ფურცილებზე დაუტოვა მკითხველს, სუტად შესძლო იმ დროის ამერიკის გაცეცხლება, ისეთივე ნათელი ფერებით გადმოტანა, როგორც ნაწარმოებში.

ხმები იმის შესახებ, რომ ნაბოკოვის შემოქმედება ანელად ემორჩილება ეკრანისაზიას, უკვე ათეულ წლებს ითვლის. ფილმის ორივე ვერსია ძალზედ განსხვავებულია ერთმანეთისაგან. პირველის, 1962 წელს სტენლი კუბრიკის მიერ (მთავარ როლებში ჯეიმს მენსონი, შელი ვინთერსი და სიუ ლინი) გადაღებული შეათორმი ვერსიის და მეორე 1997 წელს ვიდანა ლანინის მიერ (მთავარ როლებსი ჯერეში აირონსი, მელანი გრიფიტი და დომინიკ სუენი) გადაღებული ფერადი ვერსიის განსხვავება ერთმანეთისაგან ძალზედ ოლიოა. განსხვავება ფილმების სცენარებს შორის აიხსნება იმ მართეი მიზეზის გამო, რომ პირველი ფილმის სცენარი თვით ვლანბოკოვის დაწერილია, შესაძლოა მეორე ფილმის სცენარსაც თვითონ დაწერდა, მაგრამ ვერ მოეწერა (გარდაიცვალა 1977 წელს).

გამოთქმულია ასრ, რომ ფილმის მეორე ვერსია უფრო ახლოსაა რომანთან, ვიდრე პირველი. ეს ალბათ აიხსნება იმ მიზეზით, რომ ავტორმა (ვლანბოკოვმა) თავს მისეა უფლება პირველი ფილმის სცენარი დაეწერა ისე როგორც ეს მას სურდა ან როგორც ჩათვალა საჭიროდ. ფაქტია, რომ ორივე ვერსია სრულიყოილებთ გამოირჩევა. ყველაფერი თითქოს ბრწინეცალდაა ნაწევნებო- იმ პერიოდის ამერიკული ცხოვრება, ინტერაერი. ყველაფერი ეს ქმნის მუშუქ ინტიმურ გარემოს და ფილმებს ალბათ სხვა მეკლავბრიუ ფილმების მსგავსი ბედი ხედეტადთ წილად, რომ არა სიუჟეტი, რომელიც განწვევტილე ტრიალებს 13 წლის მოზარდი გოგონას - ნიმფეტის ორგელიე.

პირველი ძირითადი და აღსანიშნავი განსხვავება რაც შეინიშნება ფილმებს შორის არის ლოლიტას ასაკი. პირველ ვერსიაში ლოლიტას ასრის განასახიერებს საკილე მოზრდილი ასაკის გოგონა (ეს გამოწვეულია იმ მიზეზით, რომ ჯერ კიდევ 1965 წელს 12-13 წლის გოგონებს არ კქინდათ უფლება ფილმებში მონაწილეობა მიეღოთ და მით უმეტეს ასეთი როლებზე).

რომანის თოთოული პერსონაჟი ერთის მხრივ განსხვავებულია, მეორეს მხრივ კი ახლოს დგას მეორე პერსონაჟთან, თითქოს მავიური ჯაჭვის ფუნქციითაა აგებული პროტოტიპების დახასიათება. რაოდენ გასაკვირი და უცნაურიც არ უნდა იყოს, თითოეული პერსონაჟი მკვეთრად იდენტური და ამავ დროს განსხვავებულია ერთმანეთისაგან. იყულებურები, დამწყები მკითხველისათვის და მკითხველისათვის რომანი შეიძლება აღქმულ იქნას როგორც პირსწორადი დაწარმოები მაგრამ მომზადებული, ერთდროულად რეციპიენტისათვის რომანი არის და იქნება ფსიქოლოგიური პრობლემისა და მოტივაციის მატარებელი. არანაკლებ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ფილმში დუბლირების პრობლემა. აღნიშნული პრობლემის ცენტრალური ფოკუსი კი, რა თქმა უნდა, რომანის მთავარი მოქმედი გმირები ან უფრო სწორედ გმირი დაფორმის პეისი გახლავთ. დოკუმენტის სახე (ხატი) არის რომანის სხვა, მეორეხარისხოვანი პერსონაჟების სინთეზის სრულყოფა, ხორცშესხმა.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ელნაბოკოვის შემოქმედების დიდი ნაწილი აგებულია მოულოდნელობის ეფექტზე. აღნიშნული ლიტერატურული ჰერხის გამოყენებას განაპირობებს მისი რწმენა, რომ გარეშე შეხედულება ამა თუ იმ ადამიანის ბუნებაზე, და თითო ადამიანის არსებაში დაფარულ ენებათა დიალასონი ხშირად დიამეტრულად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ნაბოკოვის მოთხრობის განუყოფელი კომპონენტებია საინტერესო სიუჟეტი და თხრობის დინამიურობა, მახვილი თვალთი დახანაული წერილობანი და ისტატური შტრიხები მოხატული საერთო ფონი, სერიოზულ ტონთან შესაბამისი მსუბუქი იუმორი.

ჩვენს მიერ წარმოდგენილი თეორიული და პრაქტიკული მასალის შეჯამება, საშუალებას გვაძლევს კიდევ ერთხელ გავუსვით ხაზი იმ ფაქტს, რომ სემიოტიკატურიის თარგმანის პრაგმატიკა ისევე როგორც ენათშორისი მოთხოვნის პრაგმატულ ადაპტაციასრაც გულისხმობს სოციალურ, კულტურულ, ისტორიულ და მსგავსი სახესხვაობების შეცვლას ფონურ ცოდნაში, ერთი ენიდან მეორეზე ლინგვისტური ბარიერის გადალახვას, რომლის ძირითად შემადგენელ ნაწილებად გვედგინება - ენობრივი ნორმები, სტილისტური თავისებურებანი ნაწარმოებში და მოცემული ერის კონცეპტუალური ხედვის გადმოცემა. ენათშორისი თარგმანი წარმოადგენს ორენოვანი კომუნიკაციის რთულ პროცესს, რომელიც ნიშნავს არა უბრალოდ ერთი ტექსტის შეცვლას მეორეთი, არამედ ამ დროს ხდება ორი კულტურის დაძირისპირება, სამყაროს ხედვის ორი სახის, ორი მენტალიტეტის, ორი კონცეპტუალური სისტემის შეპირისპირება, ერთი კოდირებული სისტემის ტრანსფორმირება მეორე ენის სისტემაზე და ყოველივე აღნიშნული ისე წარმატებულად უნდა შესრულდეს, რომ არ დაირღვეს მთელი ტექსტის სიტკობა და მარშიონია, თავისთავად ცხადია, რომ ყოველივე ეს ორმაგ პასუხისმგებლობას მოითხოვს, როდესაც ხდება კინემატოგრაფიული ტექსტის პრაგმატული ადაპტაცია.

ლიტერატურა

1. Караулов 1981 : Караулов Ю.Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. М., Наука.
2. Лотман 1989: Лотман Ю. Слово и язык в культуре. М.
3. Мунэн 1990: Мунэн Ж. Теоретические проблемы перевода. Перевод как языковой контакт (Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике). М.
4. Набоков 2004: Набоков В. Лолита. Азбука-классика. М.
5. Почепов 1998: Почепов Г.Г. Теория и практика коммуникации. М.
6. Playboy 1962: Playboy, №3.

Tea Zoidze (Batumi)

The Pragmatics of Semiotic Translation

Movie became an art in a short period of time, because it managed to realize the potential of not only literature, but also of other arts, managed to put in touch visual and unvisual, put its attention on comprehending of seeing the world, implicit and explicit ideas are put forward.

the screen of literature text is not mechanical, the author's role is to put the quantity of components in a text in a way that their action should make the process of ideal induction.

Movie-text is one of the unique kinds. Polycodic information is put forward in it, it is followed by communicative situations- music, colour, tonality, the film "Lolita" by directors Stanley Cubric and Dryan Lyne is rich with many different views, is to show the vividness of our world and is waiting for an appropriate moment to show up. That is why, the author has to make maximum closeness between the heroes of the text and the heroes of the movie.

არავერბალური ნიშნები ოცსავერბო და ადგილსადასახარ ელემენტები

ყველა კულტურას გააჩნია ენობრივი სისტემა, რომლის მეშვეობითაც ელემენტ კულტურის მატარებელთ ურთიანეთთან ურთიერთობის შესაძლებლობა. მეცნიერებმა დაადგინეს, რომ ენის მეშვეობით მოსაუბრეს ინფორმაციის 35%-ზე მეტს გადაეცემთ. ენასთან ერთად არსებობს ინფორმაციის გადაცემის არავერბალურ საშუალებათა საკმაოდ დიდი რიცხვი, ურთიერთობის ასეთი ხერხები მეცნიერებმა გააერთიანეს არავერბალური კომუნიკაციის ცნებაში, ესენია: ვესტები, მიმიკა, პოზა, ვარცხნილობა, ტანსაცმელი, ადამიანის გარემომცველელი საგნები, ყველა მათგანი ურთიერთობის განსაზღვრული სახეობაა, რომლებიც უსიტყვიოდ ხდება, მათზე ინფორმაციის დარწმუნება 65% მოდის, რომელიც კომუნიკაციის პროცესში სორციველებდა.

ვერბალური და არავერბალური ურთიერთობების ელემენტების შერწყმა სხვადასხვა კულტურაში სხვადასხვაა. არსებობს კულტურები, სადაც მცირე სიტყვიერი გამოთქმები აღნიშნულის გასაგებად საჭიროა კარგად წარმოიდგინოთ, თუ როგორ სიტუაციაში წარმოითქვა, ვინ თქვა, ვის უთხრა და როგორი ფორმით. მაგრამ არის კულტურებიც, სადაც გასაგებად საკმარისა მხოლოდ სიტყვიერი გამოხატულებები სხვაგვარად რომ უთქვამთ, არსებობს კულტურები, რომლებშიც კონტექსტი ძალიან მნიშვნელოვანია, ანუ მაღალკონტექსტუალური კულტურები და კულტურები რომლებშიც კონტექსტის მნიშვნელობა არაა დიდი ანუ დაბალკონტექსტუალური კულტურები. უნდა აღინიშნოს, რომ მაღალკონტექსტუალური კულტურის წარმომადგენლები შეზღუდულ ენაზე საუბრობენ, ხოლო დაბალკონტექსტუალური კულტურის წარმომადგენლები გაფართოებულ ენაზე მაღალკონტექსტური კულტურის მავალითად შეიძლება დაეახსებოთ ინიუნი ენა, აუცილებელია ვიცოდეთ ქვეტექსტი, ვიცნობდეთ ცნობილი პიროვნებებისა და ჩინეთის ისტორიას. აგრეთვე უნდა დავიკვირდეთ წარმოთქმის სისტემა, რომელშიც 4 ტონია. თანაც ტონის შეცვლა მნიშვნელობის შეცვლას იწვევს. გამონათქვამის ასრის გაგება შეუძლებელია, თუ ჩვენთვის უცნობია ადრეუნიკალური სოციალური სტატუსი. საქმე იმაშია, რომ ინიუნი ენაში (ისევე როგორც ბუერ სხვა ასიურ ენაში) მოსაუბრესთან დამოკიდებულება განისაზღვრება ადამიანის სოციალური მდგომარეობით. ეს ხდება ე.წ. საპატიო და შურაცხმყოფელი სიტყვების მეშვეობით. ასე მაგალითად ამერიკელები გაუბრძანებენ ფორმალურ კოლეგებს, ტიტულებს, სხვებთან ურთიერთობისას თავიანთი ცემისა და რიტუალურ მანერების. ისინი უპირატესობას ანიჭებენ იმას, რომ მოსაუბრეს სახელით მიმართოს, არ გადაეცეონ განსხვავება სქესის გამო. იაპონელები კი ფორმალობას დიდ უპირატესობას ანიჭებენ. მაშ ასე, კულტურები განსხვავდება ერთმანეთისგან. დასაველთში მეტყველება საუბრის კონტექსტისაგან დამოუკიდებლად აღიქმება. ამიტომაც ის შეიძლება განვიხილოთ ცალკე, სოციალური კონტექსტის მიღმა. და პირიქით, ასიურ და აღმოსავლურ კულტურაში, რომელთათვისაც კონტექსტის დიდი მნიშვნელობა აქვს, სიტყვები ითვლება მთლიანად კომუნიკაციური კონტექსტის შემადგენელ ნაწილად, რომელშიც ჩართულია აგრეთვე ურთიერთობის მონაწილეთა პირადი ხასიათები და მათი პიროვნებათმცოდნეობის ურთიერთობანი, ამრიგად, ასეთ კულტურაში ვერბალური გამოხატულებები მჭიდრო კავშირშია ერთკასთან, პოლიტიკასა და სოციალურ ურთიერთობებთან.

ასიური და აღმოსავლური კულტურის ხელხი დიდ ყურადღებას აქცევენ მკაცრ მანერებსა და ეტიკეტს. სიტყვისადმი ყურთხილი დამოკიდებულება ასიურ კულტურაში იმაში გამოიხატება, რომ ასიურები ნებისმიერ სიტუაციაში ცარილობენ იყენენ თავმჯდომელებს. წინდახედულება ხშირად უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე სიმართლე, სწორედ ამიტომაც შეუძლებელი იაპონელისათვის მოსაუბრეს პირდაპირ უთხრას არა. თავმჯდომე და ორასრუნება - კომუნიკაციის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია ასიაში.

ესხადია, რომ იმ ადამიანებთან ჩვენი ურთიერთობა, რომლებიც სხვა ენაზე ლაპარაკობენ და ვერბალური ქცევების განსხვავებულ სისტემებს იყენებენ, ადვილად შეიძლება მივიყენოთ გაუგებრობათა ან მცდარ შეხედულებებთან, თუ ჩვენ ვიფიქრებთ, რომ მათი ურთიერთობის ვერბალური სისტემა ჩვენსას ემთხვევა.

არავერბალური კომუნიკაციის სოციერთ ნორმას საერთო გროენული ან ფინიკური ბუნება აქვთ. ევროპაში მისაღებებისას ხელს ართმევენ, ინდოეთში კი ორივე ხელს მკერდთან მიიტანენ და ოდნავ იხრებიან, კორეელები მისაღებებისას ორივე ხელს იქნევენ, ქალები კი მსუბუქად ხრიან თავს. ფილიპინელები ერთმანეთს თვალის ხამხამით ესაღებებიან. ამგვარი მისაღებების ფორმა მუდებელია დასავლური კულტურისათვის.

მრავალ სიტუაციაში სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენელთან კონტაქტისას ყალიბდება წარმოდგენა, თითქოს ადამიანები არაბუნებრივად იქცევიან. თუ ამერიკელი საკუთარ თავზე ლამაზაკობს საინვენტუროს თითოთი საკუთარ მკერდზე მიიწინებს, ეს კი იაპონელებს უცნაურ ვესტად მიაჩნიათ. მაშინ როცა, ასეთ შემთხვევაში ისინი თავის ციხერს ეხებიან. ჩინელები დღესაც გააუბრებინ უცნობებთან კონტაქტს, მათთვის მაგრად ხელის ჩამორთმება, ისევე მიუღებელია, როგორც ევროპელებსა და ამერიკელებისთვის მხარზე ხელის დარტყმა რაც ნიშნავს „ჯანმრთელობა იყავი“.

როგორც ვხედავთ, კომუნიკაციისა და არავერბალური ურთიერთმიმართების საკითხში მთავარი ფაქტორი კულტუროლოგიური ფეროვნებაა. აქედან გამომდინარე, კინესიკური ელემენტების სტრუქტურის, სემანტიკისა და პრაგმატიკის თავისებურებათა განმარტობებულ ფაქტორად განვიხილავს ყოვლისა უნდა მივიჩნიოთ ეროვნული ხასიათი, ყრის კულტურის სპეციფიკა, ისტორიულად გამოშუაგებული სოცო-კულტურული ღირებულებანი, ეტიკეტის ნორმები და სხვა.

მიზიკა ადამიანის ხასის გამოუმეტყველების შეცვლას წარმოადგენს, რომელიც საუბრის დროს ხდება. იგი არავერბალური კომუნიკაციის უმთავრესი ელემენტია. თვლდება, რომ ხასის გამოუმეტყველებაში 55 კომპონენტი მონაწილეობს, რომელთა შერწყმა 20000-ზე მეტ აზრს გადმოგვცემს (ჩინ 2006: 87-88). ყველაზე უარესად გამოკვლეულია ღიმილი. ასე ჩვენ შეგვიძლია გადმოვცეთ სიხარული საჩუქრის მიღებისას, თუმცა ადამიანური ემოციების გამოვლენის სხვადასხვა ფორმებს სპეციფიკური ბუნება აქვთ, მაგალითად: სიცილი ყველა დასავლურ ქვეყანაში ასოცირდება სიხარულთან და ხუმრობასთან, იაპონიაში, სიცილი მორცხუობისა და მერყუობის ნიშნია, ამიტომ ზოგჯერ გაუგებრობას ვაწვდობთ, როცა ევროპელი ბრანდებმა, ხოლო იაპონელი პარტნიორი მორცხვად იღიბის. თუ ევროპელმა არ იცის იაპონური კულტურის ეს თავისებურება, იგი განრისხდება, რადგანაც იფიქრებს, რომ მას დასცილიან.

რაც შეეხება თვალუბრის კონტაქტს, დასავლურ კულტურაში პირდაპირი გამოხედვა მნიშვნელოვნად ითვლება ურთიერთობისას. თუ ადამიანი თვალბში არ უცქერის საუბრის დროს მოსაუბრეს, გარშემოყრფინი თვლიან, რომ მისი ნდობა არ შეიძლება. აღმოსავლურ კულტურაში დაიხინებული მკერა უპატოცემელობაა, ხოლო ინდოეთსა და ტაივანში თვალის ჩაქერა შეურაცხყოფაა.

ცნობილია ათასზე მეტი სხვადასხვა გამოუმეტყველება რომლის მიღება ადამიანს შეუძლია. როგორც კინესიკის სხვა ელემენტები, პოსაც განსხვავებულია, სხვადასხვა კულტურებში, მაგალითად: ყველა დასავლელი ზის სკამზე ფეხის ფეხზე გადადებული, მაგრამ თუ ამერიკელი ტილანდღშია და ასე დაჯდება და ფეხებს ტილანდღისაკენ მიწვეს, ტილანდღელი თავს შეურაცხყოფილად და დამცირებულად იგრძნობს. საქმე იმაშია, რომ ტილანდღელი, იაპონელი, ჩინელი ფეხს სხუელის ყველაზე არასასიამოვნო და მდებალ ნაწილად მიიჩნევს. ამერიკელისათვის ეს ჩვეულებრივი ჟესტია. თუკი, მაგალითად, ამერიკელი მალაზიაში რაიმეზე ხელით მიუთითებს, ფილიპინებში-სხელის მიუთითების ნაცვლად თვალთ უთითებენ, ხოლო ტაივანსა და ჩინეთში მისაღმებისას გამოიყენება გაშლილი ხელი. ტაივანში არ სწევენ სვეით საინვენტუროს თითს მხოლოდ ცხოველების დასახმობად (ცხოველებთან) ისმარება.

ამრიგად, ჟესტების გამოყენებისას დიდი სიფრთხილეა საჭირო, რამეთუ ერთი და იგივე ჟესტი შესაძლოა სხვადასხვა ინტერპრეტაციის მქონე იყოს კულტურათა გამსხვავებულ ტიპებში. ბოლო წლებში დიდი ყურადღება ექცევა ჟესტების მრავალფეროვნებისა და მათი დანიშნულების შესწავლას ჟესტი ან წრე. ხელის თითებით შეკრული, კარგადა ცნობილი ყველა ინგლისურენოვან ქვეყნებში. აგრეთვე ევროპასა და აზიაში. ზოგიერთ ქვეყანაში კი მას სრულიად განსხვავებული წარმოშობა და მნიშვნელობა აქვს. მაგალითად, საფრანგეთში იგი აღნიშნავს ნულს, არაფერს იაპონიაში - ფულს ხოლო ხმელთაშუა ზღვის აუზის ქვეყნებში ეს ჟესტი გამოიყენება მამაკაცთა პიროსექსუალობის აღსანიშნავად.

ამიტომ, სანამ რაიმე დასკვნებს გაუაკუბდებთ, ჟესტებისა და სხუელის ენის მნიშვნელობაზე, აუცილებელია ადამიანის ეროვნული კუთვნილება გაითვალისწინოთ. ან თუნდაც თვალბების ქცევა რომელიც სხვადასხვა კულტურაში სხვადასხვაა, რომელთა უცოდინარობამ შეიძლება არასასურველი გაუგებრობა გამოიწვიოს. ჩრდილო ამერიკელებისთვის თვალის ჩაქერა ნიშნავს ფლირტს, მსუბუქ ვაარშიყებას. ხოლო ინდოეთში და ტილანდღში თვალის თაქერა შეურაცხყოფაა.

აქედან გამომდინარე, ჩვენი შეხედულებით, მართებულია მოცემულ კულტურაში მიღებული ჟესტების დანიშნულების წინასწარ შესწავლა. თუ არა ერთ დარწმუნებული, თუ როგორ აღიქმება ჩვენს მიერ გამოყენებული ჟესტი სხვა კულტურაში, მაშინ უმჯობესია თავი ავარიდოთ მის დემონსტრირებას.

ყოველივე სემიოტიკური შემდეგი ცხრილის სახით შეიძლება იქნეს წარმოდგენილი:

	დასავლეთი	აღმოსავლეთი
მისაღება	ამერიკაში მისაღებისას ხელს ართმევენ ერთიმეორეს.	აზიაში მისაღება თავის დაკვირვებით გამოიხატება.
შესება	დასავლელი რევოლუციური საზღვრისა ეხებიან ერთიმეორეს. დასავლეთში საზღვრისას უპირატესობას ანიჭებენ დისტანციის დაცვას.	აღმოსავლელი ხალხი არ არიან შესებაზე ორიენტირებულები. ჩინეთში სახალხო ადგილების სიმკროსი გამო, ერთმანეთთან დგანან ახლოს უღრვ დასავლეთში
ok ვესტი	ნიშნავს ექვლაფერი რიგზეა	იაპონიაში- ფულს.
ზეაწეული ცერა თითი	ვერობაში ძლიერი მოწონების ნიშანია.	მუსლიმანურ ქვეყნებში კი ეს ვესტი უხამსობად ითვლება. ზეაწეული ცერა თითის ზრუნული მოძრაობა საუდის არაბეთში ნიშნავს აქვადან დაკარგვ
საწევნებელი თითი	1. თუ ორ საწევნებელ თითს ერთმანეთს გაუხახუნებთ, ეს ნიშნავს, რომ ორი ადამიანი ერთმანეთთან კარგად შეწყობილი წვეილია. 2. როცა ამერიკელი საკუთარ თავზე საუბრობს საწევნებელ თითს შეკრდთან მიიტანს 3. ამერიკაში რაიმეზე მითითების მიზნით იყენებენ საწევნებელ თითს	1. ოცივე ვესტი იაპონიაში ნიშნავს რომ თქვენ გადაუჭრელ პრობლემას შეუჯახეთ და მის შესახებ თანამოსაუბრეს უყვებით. 2. როცა იაპონელი საკუთარ თავზე საუბრობს საწევნებელი თითი ცხვირთან შიამტს. 3. აღმოსავლეთში შეუარაცხოველია ხელით ადამიანზე მითითება. ილიაინელები ხელის ნაცვლად რაიმე საჭირო ნივთზე თვალუბის ხამხამით მიაჩნებენ.
სიცილი	ყველა დასავლურ ქვეყანაში ასოცირდება სიხარულთან და ხუმრობასთან	იაპონიაში სიცილი მორცხვობისა და მგრეობის მანიშნებელია.
თვალეობი კონტაქტი	დასავლურ ქვეყნებში თვალეობი კონტაქტს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ამერიკელები არ ენდობიან მათ ვინც თვალეობი არ უქცეის	აღმოსავლურ კულტურაში უპატივეცემულობად ითვლება ადამიანზე დაუბრუნელი ცერა, ინდოეთსა და ტაილანდში თვალის ჩაკერა შეუარაცხოველი.
სტენა	ამერიკაში ღამაში ქალის დანახვისას, მარჩის მსველლობის დროს, და წარმოდგენის დაწყების წინ სტენენ	სტენაში მიტევა აღმოსავლეთში ყოველად მიუღებელია.
ხელუბის მოძრაობა	ამერიკაში გოლის გატანის დროს, გამარჯვების, მოგებისას ხელუბს ზეობით სწევენ.	აღმოსავლეთში, კერძოდ პაკისტანში მარცხენა ხელის დემონსტრირებისგან თავს იკავებენ.
ფეხის ფეხზე გადადება	ამერიკაში რევოლუციური მიუღებელია ფეხის ფეხზე გადადება	ტაილანდში მსჯავსი ვესტი მიუღებელია, საჭე იმაშია, რომ ტაილანდელისათვის, იხვევ რუგორც ბევრ სხვა აღმოსავლურ კულტურის წარმომადგენლისათვის ფეხი, სხეულის ყველაზე მღაბალი ნაწილია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Пиз 2006: Пиз Алан. Язык телодвижений. М.
2. Маслова 2001: Маслова В.А. Лингвокультурология. М.

Tamar Diasamidze (Batumi)

Non-Verbal Signs in Western and Eastern Culture

Scientists prove that only 35% is verbal and 65% of all our communication is non-verbal. Different culture has different verbal and non-verbal elements. The special difference to transfer information between the east and the west culture is amazing. In the west the speech is independent from the context and in the east culture where the context has great importance; words are the whole part of communication.

From the result of analysis our aim is to search form of the given conclusion.

სახალხო ტარმინოლოგიის თარგმანის პრეპარატი

თარგმანი, როგორც ადამიანთა ურთიერთობის საშუალება უკვე არსებობდა წარსულში წარმოიშვა. ის ყოველთვის მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა სხვადასხვა ერების კულტურაში. თარგმანი გაიარა განვითარების რამდენიმე ეტაპი. იყო პერსონალური, როცა ავტორები სიტყვასიტყვით თარგმნიდნენ ტექსტებს, მაგრამ აგრეთვე იყო თარგმანები, როცა თარგმანის დროს დებულებები ახალი ნაწარმოებები.

ჩვენს დროში, ოცდამეორე საუკუნეში თარგმანის განსაკუთრებით დიდი როლი ენიჭება, რადგანაც ისრდება საერთაშორისო კონტაქტები. თანამედროვე მსოფლიოში თარგმანის მთავარი ფუნქცია არის ინფორმაციული. ის საშუალებას გვაძლევს უსრუბრულყოფილ სხვადასხვა ენაზე მიღებულ ინფორმაციას ხალხთა შორის ურთიერთობაში.

სამეცნიერო ტექნიკური ეპოქის დროს, რომელიც შეესაბამება სფეროს, დემოკრატიული აფეთქება, სახლავო ფილოსოფიის განვითარება და სხვა მნიშვნელოვანი მოვლენები ხელს უწყობს ურთიერთობის განვითარებას სხვადასხვა ერებსა და სახელმწიფოებს შორის. ასეთ გარემოებაში განსაკუთრებით ისრდება თარგმანის როლი, როგორც ეკონომიური, სასოფლისეობრივი პოლიტიკური, სამეცნიერო და სხვა ურთიერთობების საშუალება.

თარგმანის ობიექტი არის კონკრეტული ნაწარმოები (ტექსტი, წინადადება), რომლის საფუძველზე იქმნება სხვა ნაწარმოებები (ტექსტი, წინადადება) სხვა ენაზე. მისი მიზანია, რომ რაც შეიძლება ახლოს გაიკრიოს მკითხველს (მსმენელს) მოცემული ტექსტით თარგმანის დროს გარდაუვალია სემანტიკური დანაკარგები. ჩვენ უნდა შევეცადოთ, რომ ეს დანაკარგები იყოს მინიმალური და რაც შეიძლება მეტი ეკვივალენტი უნდა მოვიყვანოთ.

თარგმანი არის კომპლექსური პროცესი აზრის სწორად და ზუსტი გადმოცემისათვის. მთარგმნელმა არა მხოლოდ უნდა ეძიოს შესატყვისი სიტყვები თარგმანის დროს, არამედ უნდა ჩასვას ისინი სწორ გრამატიკულ ფორმაში. ცნობილია, რომ ხშირად მთლიანი თანხედრა ორიგინალსა და თარგმანს შორის შეუძლებელია. ამას ხშირად ხელს უშლის სტილისტიკური ფაქტორები. თარგმანი ნიშნავს რომ ზუსტად და სრულყოფილად გამოხატოს ერთ ენაში გამოხატული აზრი მეორე ენაში, განსაკუთრებით როცა საქმე ეხება ტექნიკურ თარგმანს (სახლავო, საავიაციო და ა.შ.). ტექსტებში, სადაც არის სახლავო ტერმინოლოგია, თარგმანის დროს აუცილებელია ტექსტის სწორად და ლოკალურად თარგმანა. ასეთ ტექსტებში არ არის გამოხატული სიტყვები - მეტაფორები, მეტონიმები და ა.შ. არამედ არის უმარტივე ტერმინოლოგია.

სემანტიკური სისტემების სხვადასხვაობა სხვადასხვა ენებში იწვევს სირთულეებს თარგმანის დროს, არამარტო მხატვრული არამედ ტექნიკურ თარგმანის დროსაც (სახლავო, საავიაციო და ა.შ.). თარგმანის დროს შეიძლება შეგვხდეს შემდეგი სირთულეები:

1. ლექსიკური. ხშირად არ არის შესაბამისი ეკვივალენტი, განსაკუთრებით სახლავო ტერმინოლოგიის თარგმანის დროს.
2. გრამატიკული. რომელიმე გრამატიკული ფორმის არარსებობით რომელიმე ენაში.
3. სტილისტიკური.

ასევე ვიცით რომ ენა ცოცხალი ელემენტია და მუდმივად იცვლება და ვითარდება, განსაკუთრებით ევლუციურ უფრო ცვალებადია სიტყვები. ცვლილება და განვითარება პირველ რიგში ეხება სიტყვებს, ვიდრე ენის სხვა ფორმებს.

ენაში, ჩვეულებრივ სიტყვები პოლისემანტიკურია, ერთ სიტყვა შეიძლება გამოიყენებოდეს სხვადასხვა მნიშვნელობით. განსაკუთრებით ყურადღებით უნდა ვთარგმნოთ ტერმინები. ტერმინოლოგიის თარგმანისას აუცილებელია ვიცოდეთ ტერმინის ზუსტი შესაყებელი ქართული ენაზე.

ძალიან ძნელია მთარგმნელისთვის ეკვივალენტის არჩევა, როცა სიტყვას რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს, არამარტო მხატვრული არამედ ტექნიკურ თარგმანის დროს (სახლავო, საავიაციო და ა.შ.).

ზოგიერთი არსებითი სახელი, რომლებიც გამოხატავს ადამიანის სხეულის ნაწილებს ან ტანსაცმელს, სახლავო ტერმინოლოგიაში გამოხატავს მექანიზმების ნაწილებს ან თვითონ მექანიზმებს:

სხეულის ნაწილი	საზღვაო ტერმინი
arm - მკლავი	arm - სახელური
Back- ზურგი	Back- დეკალის უკანა ნაწილი
Eye - თვალი	Eyelet - ხერელი, გასაფლელი
Cheek - ლოყა	Cheek - გვერდითი კედელი
Palm - ხელისგული	Palm - ნინაბი
Heart გული	Heart ძირითადი ნაწილი
Head - თავი	Head - (დგუშის) თავი

ტანსაცმელი	საზღვაო ტერმინი
Pocket - ჯიბე	Pocket ჩარმაგება
Coat- პალტო	Coat- დაფარვა
Sleeve - სასელლო	Sleeve - შილისი
cap- კეპი	cap- თავი, სახურავი

გემებს უმეტეს შემთხვევაში ცნობილი ადამიანების (მწერლების, კაპიტნების, პოლიტიკოსების) სახელებს არქმევენ, მაგრამ ხშირად არქმევენ ქალაქის სახელებსაც.

უმეტეს შემთხვევაში გემების სახელები ტრანსკრიბციის მეთოდით ითარგმნება:

„United States“

„Great Eastern“

„Great Western“

„Edward Toll“

ხანდახან გვხვება გამონაკლისებიც, გემის სახელი შეიძლება გადაითარგმნოს. მაგ:

„ Europe“ - „ევროპა“

ხშირად გვხვდება სიტყვები რომლებსაც აქვთ სხვადასხვა მნიშვნელობა თვით საზღვაო ტერმინოლოგიაშიც კი. მაგ.

Pattern - ნიმუში, დიაგრამა

Degree - გრადუსი, ხარისხი

Figure - ციფრი, ნახაზი

Generation - (ორთქლის) წარმოქმნა, (დენის) გამოშუშავება

order - შეკვეთა, ბრძანება

rating - სიქარე, სიმძლავრე

run - მუშაობა, ბრუნვა

term - ტერმინი, ვადა

unit - დანადგარი, ელემენტი

ტექნიკურ ლიტერატურაში ხშირად გვხვდება „ორმაგი უარყოფის“, შემთხვევები, როცა ნაწილად „not“ დგას ზედსართავი სახელის წინ ურყოფითი პრეფიქსით (მაგ. not). ასეთი წინადადებები შეიძლება გადაეთარგმნოს უაყოფის გარეშე, მტკიცებითი წინადადების ფორმით. მაგ.

“Complete burning out of air-heaters through soot fires is not uncommon.”

„is not uncommon“ ითარგმნება როგორც „ჩვეულებრივი მოვლენაა“ (და არა „არ არის უჩვეულო“).

თარგმანის დროს სირთულეებს იწვევს ისიც, რომ ინგლისურ ენაში ფორმის შეუცვლელად სიტყვამ შეიძლება შეასრულოს სხვადასხვა მეტყველების ნაწილის ფუნქცია. მრავალფუნქციურობა განსაკუთრებით დამახასიათებელია შემდეგი მეტყველების ნაწილებისათვის: არსებითი სახელის, ზმნის, ზედსართავი სახელის, ზმნიშედისთვის. მრავალფუნქციურობა დამახასიათებელია აგრეთვე დამხმარე მეტყველების ნაწილებისთვის და ზმნის უსირო ფორმებისათვისაც. მაგ.

Screw - ბრახნი (არს.სახ.), ჩახრახნა (ზმნა)

Work - სამუშაო (არს.სახ.), მუშაობა (ზმნა)

Hammer - ჩაქოჭი (არს.სახ.), მიჭედვა (ზმნა)

Saw - ხერხი (არს.სახ.), ხერხვა (ზმნა)

- *Long ვრძელი* (ზედ.სახ.), ხანგრძლივი ვადა (არს.სახ.), ხანგრძლივად(ზს), გაგიჟებით ნდობა (ზმნა)

Round მრგვალი (სუდ.სახ.), წრე (არს.სახ.), დამრგვალება (ზმნა), გარშემო (თანდ.)

nail ლურსმანი (არს.სახ.), ლურსმნის ჩაქედა (ზმნა)

როგორც უხედავთ, ტერმინსაც შეიძლება აქონდეს რამდენიმე მნიშვნელობა, ამიტომ აუცილებელია, რომ მთარგმნელმა კარგად იცოდეს ორივე – სასდგეო ტერმინოლოგია და ტექნიკური საგანი.

ლიტერატურა

1.ინგლისურ-ქართული...,1995: ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი. თბილისი ს. ივ.ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.თბილისი.

2.ქართულ-ინგლისური...,2005: ქართულ-ინგლისური ლექსიკონი.ქუთაისის ა. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.ქუთაისი.

3.Снежко...,1989: Снежко Н.А.,Шершевская А.Д., Ласточкин В.М. "English for Marine Engineers".М.

Sveta Rodinadze (Batumi)

Problems of Translation of Marine Terminology

Translation always played great role in the culture of different nations. Nowadays, in the 21st century, due to increasing international contacts, translation is very important. Translation is a complex process. Translator must find corresponding equivalents and match grammar tenses to express meaning correctly. While translating terms it's necessary to know corresponding Georgian equivalent of the term. Words usually are polysemantic, they may have different meanings. If there are marine terms in the texts, it's necessary to translate such texts correctly. There are no expressive means in such texts – metonyms, metaphors and others. Terms also may have different meanings, e.g. "current" დენი, დინება, მიმდინარე, "degree" გრადუსი, "pattern" - ნიმუში, დიაგრამა "rating"- სიჩქარე, სიმძლავრე; "figure" - ციფრი, ნახაზი "unit" - დანადგარი, ელემენტი, ერთეული. So translator must know both - marine terms and technical subject.

КУЛЬТУРНОЕ ПОЛЕ В ГРУЗИНСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЭТНОЯЗЫКОВОМ СОЗНАНИИ

“Межкультурное общение представляет собой процесс коммуникативного взаимодействия между индивидами, являющимися носителями разных культур, имеющими собственный языковой код, конвенции поведения, ценностные установки, обычаи и традиции” (Гришаева, Цурикова 2006:234). Рассуждая об основаниях для диалога культур, мы неизменно наталкиваемся на проблему различия в ментальностях, так как, используя термин «европейская ментальность», мы осознаём, что она складывается из национально-самобытных составляющих и сравнимая с грузинским менталитетом, обнаруживаем ряд различий. Непонимание, происходящее из данных ментальных различий, может осложнить диалог культур. Таким образом, одной из основ продуктивного диалога должны стать понимание и учёт, по крайней мере стержневого компонента самобытной ментальности, её духа. Вопрос о том, что является духом, основой, стержнем ментальности, до сих пор является предметом горячих споров. Впрочем, и сама ментальность предмет дискуссий, ибо проявления её разнообразны, запечатлены во множестве модусов культуры, что создаёт возможность различных трактовок. Исследование национального языка - один из таких подходов. Идея о соответствии строения языка «внутренней организации мышления» определённого народа была высказана ещё в начале XIX в. В. Гумбольдтом: «Различные языки - это не различные обозначения одного и того же предмета, а разные видения его» (Гумбольдт 1984: 9). Его позицию разделяет и известный лингвист Бодуэн де Куртенз: «...без всяких оговорок можно согласиться с мнением Гумбольдта, что каждый язык есть своеобразное мировидение...» (Гумбольдт 1984: 12).

Национальная культура - это групповой способ структурирования мира, для того чтобы избежать хаоса и обеспечить выживание группы, а язык - система символов, которая представляет и отмечает это структурирование. Индивид начиная с младенческого возраста, ещё до вступления в процессы инкультурации и социализации, впитывает в себя через язык самую суть культуры. Хотя создаются этнические смыслы вне языка, однако язык запечатлевает результат - национальный способ восприятия, понимания реальности (то есть национальную ментальность), и, усваивая родной язык, ребёнок воспринимает мир. То есть при социализации ребенка, в первую очередь именно язык, его система предписывает ребёнку определённую систематизацию и классификацию материала, поступающего из внешнего мира. В таком случае именно исследование языка позволяет получить достаточно полное представление о ментальности народа. В исследовании этих вопросов необходимо учитывать многие этнокультурные проблемы, которые включают в себя традицию, представляющую как комплекс культурных парадигм. Этнокультурная и национальная идеи мало исследованы, и потому они находятся в центре внимания ученых на современном этапе развития общества. Эти понятия связаны с этносом, с особенностями этнографической трактовки национальной культуры, национального мышления, с психологическим складом нации и сферами сознания человека. В период национального возрождения культуры проблема детерминации национального самосознания имеет особую значимость в связи с происходящими этнокультурными процессами.

Культура и традиция, язык, образ жизни и религиозность образуют своего рода «матрицу», в рамках которой формируется ментальность. Эпоха, в которую живет индивид, налагает неизгладимый отпечаток на его мировосприятие, дает ему определенные формы психических реакций и поведения, и эти особенности духовного оснащения обнаруживаются в «коллективном сознании» (Лурье 2000:9).

Народная культура – та область человеческого бытия, в которой сливаются воедино личность и общество, материальная жизнь и мировоззрение, мышление и поведение; та сфера, в которой сходятся сознание и бессознательное. Значительную роль в структуре национального характера играет осознающее начало — самосознание этноса, нации. Для того, чтобы существовать полноценно, этносу необходимо знать свои достоинства и недостатки, свои ценности и предпочтения, свои идеалы и то, почему эти идеалы меняются... Этнос обдумывает, пытается проанализировать и понять себя, свое бытие. Не правда ли, похоже на то, что происходит с человеком, с каждым из нас? Но всегда ли можем мы осознанно отнестись к своим поступкам и мотивам этих поступков? Главным требованием Сократа к себе и другим было: “Познай самого себя”.

Проблемы истории, культуры и этнографии Грузии всегда привлекали внимание многих ученых. В последнее десятилетие в связи с возникшими национальными противостояниями и конфликтами они обращают значительно больше внимания на культурные и этнокультурные проблемы. Поэтому исследование этнической культуры Грузии, менталитета грузинского народа, является интересной с точки зрения выяснения и формирования национального самосознания и имеет важное научно-теоретическое значение.

Невозможно раскрыть общие закономерности и специфические особенности формирования и развития национального самосознания без этнической культуры. Она является одним из определяющих факторов национального самосознания. Через культуру происходит связь человека с природой, а также межнациональные контакты.

Итак, каждый народ имеет свою картину мира, по наиболее важным параметрам (моральным, религиозным, нормативно-правовым и т.д.), более или менее совпадающую у всех его представителей в данную историческую эпоху. Это ни в коей мере не лишает отдельного человека его личных представлений о мире и своем месте в нем. Но этнос содержит и представления, разделяемые всеми его членами — иначе ни о какой общности не может быть и речи. Когда этнос теряет эту общность, он погибает под ударами междуобщин или разламывается на несколько частей.

Использованная литература:

1. Гришашва. Цурикова 2006: Гришашва Л. И., Цурикова Л. В. Выделение в теорию межкультурной коммуникации. М.
2. Гумбольдт 1984: Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. М.
3. Лурье 2000: Лурье С. В. Изучение этнической картины мира как гипердисциплинарная проблема. //Общественные науки и современность. №5.

ორინე ბრუნჯაძე (ბათუმი)

კულტურული ფელი ქართულ და ინგლისურ ეთნოენობრივ ცნობიერებაში

თანამედროვე სამყარო წარმოადგენს მრავალგანსომილებიან სივრცეს, რომელშიც გადაიკვეთება, განსუსხვედრელად ბევრი მისწრაფება და მოქმედება. ეს მრავალფეროვნება ეთნიკური, სოციალური, შემეცნებითი და სხვა კონტექსტებით აიხსნება. ეს კი ართულებს გაგებასა და ეფექტურ კომუნიკაციას. აქედან გამომდინარე, ძალზე აქტუალურია ადამიანის ეთნოენობრივი საყაროსა და ურთიერთობის კულის კვლევა.

მენტალობა უკუყური ფენომენია, რომელიც სამყაროს შეცნობის, აღქმის, გაგების გაუცნობიერებელი პრცესის შედეგია. მენტალობა არის ფარული, სიდრმისეული, გაუცნობიერებელი ნაწილი სასოგადოებრივი ცნობიერებისა.

Irine Brunjadze (Batumi)

Cultural Field in Georgian and English Ethno Lingual Conscience

Modern world represents widespread space. A great number of aspirations and the actions are crossed in it. The variety is explained with an ethnic, social, cognitive and other contexts. But it makes difficult to understand and communicate effectively. Mentality is a covert, deep, unconscious part of a social consciousness.

Hence, it is the most actual to research ethno mental world of the human and the field of interrelation.

არასწორი თარგმანით განვირობაზე სამართლმცოდნეობის პრობლემა

„საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებათა შესახებ“ ვენის კონვენციის კონვენციის ქართულ ენაზე ოფიციალური თარგმანის მაგალითზე

„საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებათა შესახებ“ ვენის კონვენციის (შემდგომში – კონვენცია) ტექსტის შედგენასეუ მუშაობა დაიწყო 1919 წელს. კონვენციის ტექსტზე მუშაობა გრძელდებოდა 60 წლის განმავლობაში. კონვენცია მიღებულია ქალაქ ვენაში 1980 წელს. ხელი მოაწერა 8 სახელმწიფომ. რატფიცირება მოახდინა, შეუერთდა და მიიწონა 192-მა. საქართველოში ძალაშია საქართველოს პარლამენტის 1994 წლის 3 თებერვლის დადგენილებით. კონვენციის ოფიციალური ენებია ინგლისური, არაბული, ესპანური, ჩინური, რუსული და ფრანგული ენები. სულ 6 ენა.

წინამდებარე ნაშრომში კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის ტექსტი ჩვენს მიერ შედარებულია რუსულ, ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე დაწერილ ოფიციალურ ტექსტებთან.

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის მე-19 მუხლის პირველ პუნქტში ვითხულობთ „აქცეპტის უარყოფა“, უნდა იყოს „ოფერტის უარყოფა“.

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის მე-19 მუხლის პირველ პუნქტში ვითხულობთ: „ასუსხი ოფერტზე რომელიც მიზნად ისახავს აქცეპტის ინგლისურ ორიგინალში ვითხულობთ: დაატებებს შესლუდებს ან სხვა ცვლილებებს არის აქცეპტის უარყოფა და წარმოადგენს შემხვედრ ოფერტს“.

შედარებისთვის, კონვენციის მე-19 მუხლის პირველ პუნქტის რუსულ ორიგინალში ვითხულობთ:

„Ответ на оферту, который имеет целью служить акцептом, но содержит дополнения, ограничения или иные изменения, является отклонением оферты и представляет собой встречную оферту“.

კონვენციის მე-19 მუხლის პირველ პუნქტის ინგლისურ ორიგინალში ვითხულობთ:

“A reply to an offer which purports to be an acceptance but contains additions, limitations or other modifications is a rejection of the offer and constitutes a counteroffer“.

კონვენციის მე-19 მუხლის პირველ პუნქტის ფრანგულ ორიგინალში ვითხულობთ:

“Une réponse qui tend à être l'acceptation d'une offre, mais qui contient des additions, des limitations ou autres modifications, est un rejet de l'offre et constitue une contre-offre“.

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის მე-19 მუხლის მეორე პუნქტში ვითხულობთ მაჯღუებულ კავშირს „და“, უნდა იყოს მაცალკეებელი კავშირი „ან“.

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის მე-19 მუხლის მეორე პუნქტში ვითხულობთ:

“თუმცა ასუსხი ოფერტზე რომელიც მიზნად ისახავს აქცეპტის როლის შესრულებას მაგრამ შეიცავს დამატებათ ან განსაკუთრებულ პირობებს რომლებიც არსებითად არ იცვლის ოფერტის პირობებს წარმოადგენს აქცეპტს თუ ოფერტი გაუმართლებელი შეყოვნების გარეშე უკუიარაღ არ გამოთქვამს ახრს ამ განსხვავებათა წინააღმდეგ და ამის შესახებ შეტყობინებას არ გაგ ზაენის თუ იგი ამას არ გააკეთებს მაშინ ხელშეკრულების პირობები იქნება ოფერტის პირობები იმ ცვლილებებით, რომლებსაც შეიცავს აქცეპტი“.

შედარებისთვის, კონვენციის მე-19 მუხლის მეორე პუნქტის რუსულ ორიგინალში ვითხულობთ:

“Однако ответ на оферту, который имеет целью служить акцептом, но содержит дополнительные или отличные условия, не меняющие существенно условия оферты, является акцептом, если только оферент без неоправданной задержки не возражает устно против этих расхождений или не направит уведомления об этом. Если он этого не делает, то условия договора будут являться условиями оферты с изменениями, содержащимися в акцепте“.

კონვენციის მე-19 მუხლის მეორე პუნქტის ინგლისურ ორიგინალში ვითხულობთ:

“However, a reply to an offer which purports to be an acceptance but contains additional or different terms which do not materially alter the terms of the offer constitutes an acceptance, unless the offeror, without undue delay, objects orally to the discrepancy or dispatches a notice to that effect. If he does not so object, the terms of the contract are the terms of the offer with the modifications contained in the acceptance“.

კონვენციის მე-19 მუხლის მეორე პუნქტის ფრანგულ ორიგინალში ვითხულობთ:

“Cependant, une réponse qui tend à être l'acceptation d'une offre, mais qui contient des éléments complémentaires ou différents n'altérant pas substantiellement les termes de l'offre, constitue une acceptation, à moins que l'auteur de

l'offre, sans retard injustifié, n'en relève les différences verbalement ou n'adresse un avis à cet effet. S'il ne le fait pas, les termes du contrat sont ceux de l'offre, avec les modifications comprises dans l'acceptation".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 35-ე მუხლის მე-2 პუნქტის "დ" ქვეპუნქტში ვკითხულობთ მაჯავუყუბულ კაეშირს "ღა", უნდა იყოს მაცალკაეებელი კაეშირი "ან".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 35-ე მუხლის მე-2 პუნქტის "დ" ქვეპუნქტში ვკითხულობთ:

"თუ ტარასთან ერთად არ არის მომზადებული და შეყუთული ამ საქონლისათვის ჩვეულებრივი წესით, რომელიც შეესაბამება ამ საქონლის შენახვისა და დაცვის მიზანს".

შედარებისთვის, კონვენციის 35-ე მუხლის მე-2 პუნქტის "დ" ქვეპუნქტის რუსულ ორიგინალში ვკითხულობთ:

"не затаривавшие и/или не упакованы обычным для таких товаров способом, а при отсутствии такового - способом, который является надлежащим для сохранения и защиты данного товара".

კონვენციის 35-ე მუხლის მე-2 პუნქტის "დ" ქვეპუნქტის ინგლისურ ორიგინალში ვკითხულობთ:

"are contained or packaged in the manner usual for such goods or, where there is no such manner, in a manner adequate to preserve and protect the goods".

კონვენციის 35-ე მუხლის მე-2 პუნქტის "დ" ქვეპუნქტის ფრანგულ ორიგინალში ვკითხულობთ:

"elles sont emballées ou conditionnées selon le mode habituel pour les marchandises du même type ou, à défaut du mode habituel, d'une manière propre à les conserver et à les protéger".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველ აბზაცში ვკითხულობთ "შვიდეულა", უნდა იყოს "გამყიდველმა".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველ აბზაცში ვკითხულობთ:

"გამყიდველი ვალდებულია მყიდველს მიაწოდოს საქონელი, რომელიც თავისუფალია მესამე პირების ნებისმიერი უფლებებისაგან ან მოთხოვნისაგან, როდესაც მისი საფუძველია სამფრეწველო საკუთრება ან სხვა ინტელექტუალური საკუთრება და რომლის შესახებაც მყიდველმა იცოდა ან არ შეიძლება არ სცოდნოდა ხელშეკრულების დადების მომენტი, იმ პირობით, რომ ასეთი უფლებები ან მოთხოვნები ემართება სამრეწველო საკუთრებას ან სხვა ინტელექტუალურ საკუთრებას".

შედარებისთვის, კონვენციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველი აბზაცის რუსულ ორიგინალში ვკითხულობთ:

"Продавец обязан поставить товар свободным от любых прав или притязаний третьих лиц, которые основаны на промышленной собственности или другой интеллектуальной собственности, о которых в момент заключения договора продавец знал или не мог не знать, при условии, что такие права или притязания основаны на промышленной собственности или другой интеллектуальной собственности".

კონვენციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველი აბზაცის ინგლისურ ორიგინალში ვკითხულობთ:

"The seller must deliver goods which are free from any right or claim of a third party based on industrial property or other intellectual property, of which at the time of the conclusion of the contract the seller knew or could not have been unaware, provided that the right or claim is based on industrial property or other intellectual property".

კონვენციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველი აბზაცის ფრანგულ ორიგინალში ვკითხულობთ:

"Le vendeur doit livrer les marchandises libres de tout droit ou prétention d'un tiers fondé sur la propriété industrielle ou autre propriété intellectuelle, qu'il connaissait ou ne pouvait ignorer au moment de la conclusion du contrat, à condition que ce droit ou cette prétention soit fondé sur la propriété industrielle ou autre propriété intellectuelle".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 49-ე მუხლის მე-2 მუხლის "ხ" პუნქტის "iii" ქვეპუნქტში გამოტოვებულია წინადადება "ან იმის შემდეგ, რაც მყიდველმა განაცხადა, რომ არ მიიღებს შესრულებას".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 53-ე მუხლში ვკითხულობთ მაცალკაეებულ კაეშირს "ან", უნდა იყოს მაჯავუყუბული კაეშირი "და".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 54-ე მუხლში ვკითხულობთ ჩვენებით ნაცვალსახელს "ამ", უნდა იყოს მაცალკაეებელი კაეშირი "ან".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 59-ე მუხლში ვკითხულობთ მაცალკაეებულ კაეშირს "ან", რუსულ ორიგინალში აგრეთვე ვკითხულობთ მაცალკაეებულ კაეშირს "ან" (и/и), სამაგარიოდ კონვენციის ინგლისურ ორიგინალ ტექსტებში ვკითხულობთ მაჯავუყუბულ კაეშირს "ღა", მაგრამ კონვენციის ქართული თარგმანის აუტორმა რატომღაც სწორედ რუსული ორიგინალით ისარგებლა და მიუხედავად იმისა, რომ კონვენციის რუსული ორიგინალის

ეს უსუსტობა ეწინააღმდეგება კონვენციის საერთო აზრს, დაწვრილ მაცალკავებელი კავშირი "ან" და არა მავჯუყეებელი კავშირი "და".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 88-ე მუხლის პირველ პუნქტში გამოტოვებულია სიტყვები "ან მის უკან მიღებაში, ან ფასის გადახდაში, ან შენახვის ხარჯების გადახდაში".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 99-ე მუხლის მე-6 პუნქტში ეკითხულობთ ჩვენებთ ნაცვალსახელს "ამ". უნდა იყოს მაცალკავებელი კავშირი "ან".

კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის 101-ე მუხლის მე-2 პუნქტში ეკითხულობთ მაცალკავებელ კავშირს "ან", უნდა იყოს ჩვენებითი ნაცვალსახელი "ამ".

მიუხედავად იმისა, რომ კონვენციის ოფიციალური ენებია ინგლისური, არაბული, ესპანური, ჩინური, რუსული და ფრანგული ენები, მაინც, კონვენციის ტექსტის ოფიციალური ქართული ტექსტი ნათარგმნია მხოლოდ და მხოლოდ რუსული ენიდან. კონვენციის რუსული ორიგინალი ქართულ ენაზე ნათარგმნია სიტყვასიტყვით. მთარგმნელის მეერ გამოერებულია რუსული ორიგინალის თითქმის ყველა ნაკლოვანება, და, რა თქმა უნდა, დამატებულია საკუთარი, ქართული, ორიგინალური ნაკლოვანებებიც, უსუსტობებიც, აშკარა შეცდომებიც, ყველა ტიპის, სტილისტურიც, გრამატიკულიც, ლექსიკურიც. მაგალითად, ფრასა "ოფერტის უარყოფა" შეცვლილია ფრასით "აქცეპტის უარყოფა" (მუხლი 19), სიტყვა "მიღებელი" შეცვლილია სიტყვით "გამყიდველი" (მუხლი 37), ფრასა "გამყიდველის ვალდებულებები" შეცვლილია ფრასით "გამყიდველის უფლებები" (მუხლი 41), სიტყვა "გამყიდველი" შეცვლილია სიტყვით "მიღებელი" (მუხლი 42). დამატებულია სხვა ფაქტობრივი შეცდომებიც.

კონვენციის ქართული ტექსტით, უპირველეს ყოვლისა, ისინი ხელმძღვანელობენ, ვინც ქართული ენა იცის, ანუ საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულების ქართველი მონაწილეები. უცხო ენებზე დაწერილი კონვენციის ოფიციალური ტექსტის ქართულ ენაზე არასწორ თარგმანს შესაძლებელია მოჰყვეს მკვეთრად უყოფიოთი სამართლებრივი შედეგები, – მკვეთრად უარყოფითი, რა თქმა უნდა, საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულების ქართველი მონაწილეებისთვის.

ჩვენი აზრით, "საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებათა შესახებ" ვენის კონვენციის ოფიციალურ ქართულ თარგმანში შეცვლებული შეცდომები იმდენად არსებითია, რომ აუცილებელია თარგმანში არა ცალკეული შესწორებების შეტანა, არამედ ამ კონვენციის ხელახლა თარგმნა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გოგებაშვილი 1876: იაკობ გოგებაშვილი. "ღედა ენა".
2. ვენის კონვენციის...1994: საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებათა შესახებ "ვენის კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანის ტექსტი" (პ/დ№ 03-02).
3. Кулешов 1994: Аторский коллектив под редакцией Кулешова В.И. «Венская Конвенция о договорах международной купли-продажи товаров». Комментарий. Москва юридическая литература.

Kakhaber Rodinadze (Batumi)

The Law Problems Caused by the Wrong Translation (on the Example of the Official Georgian Translation of "the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods")

This scientific work by Kakhaber Rodinadze deals with some of the mistakes made during the translation of "the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods" from the foreign languages into the Georgian language. For example, the phrase "a rejection of the offer" is changed to "a rejection of the acceptance" (Article 19), the word "the buyer" is changed to "the seller" (Article 37), the phrase "the seller's obligation" is changed to "the seller's rights" (Article 41), the word "the seller" is changed to "the buyer" (Article 42). The text of the Georgian translation of the Convention is used, first of all, by those who speak Georgian, that means, by the Georgian participants of the international contracts, that means that the wrong translation of the text of Convention from the foreign languages into the Georgian language could result in the negative law consequences, first of all, for the Georgian participants of the international contracts. The mistakes made in the Georgian translation of "the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods" are so essential that it is not enough to revise the translation partially but it is ultimately necessary to make a new translation of the Convention.

პარემიოლოგიური ტექსტების ნაციონალურ-საკვიფიზარი ნიშნები და თარგმანის სახეები

პარემიოლოგია ანდასების შემწვალელი მეცნიერებაა (*paromyia - paroimia* – ანდასა) და ის ჯერ კიდევ არისტოტელეს დროით თარიღდება. ენციკლოპედიაში ტერმინი “ანდასა” ასეა განმარტებული: “საკირისტიციერების ჟანრი; ხალხში გაერცვლებული მოკლე გამოხატუებები, რომელიც ნართაულად, იგაური მინიშნებებით, მხატვრული ფორმით განასოვადებს მრავალმხრივ ცხოვრებისეულ გამოცდილებას, უპირატესად დამრიგებლობით შინაარსისა. აზრს გამოხატავს ერთი წინადადებით” (ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია. 1975:440).

ჩვენი მიზანია შევისწავლოთ ინგლისური და ქართული ენების პარემიების თარგმნის გზები და მათი კომუნიკაციურ-კულტურული ღირებულებები. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს მხატვრული თარგმანის თეორიასთან დაკავშირებული რამდენიმე ნაშრომი, ინგლისური და ქართული ენების ანდასების თარგმნის საკითხი და მათი ენის – მენტალური ღირებულებები პრაქტიკულად შეუსწავლელია.

საკითხი მით უფრო საინტერესოა, როდესაც საქმე გაუქვს ორი არამონათესავე ენის კომუნიკაციურ – კულტურულ სისტემებთან, რომლებსაც ერთმანეთის უშუალო გაგება არ განუცდიათ.

ამ კუთხით სისტემური კვლევა აუცილებელია, რადგანაც სხვა ენის კულტურულ ფასეულობებს მხოლოდ გრამატიკულ დონეზე კი არ უნდა ვიცნობდეთ, არამედ საჭიროა მათი კომუნიკაციურ-კულტურული კომპეტენციის შემუშავებაც.

ჯერ კიდევ ციციერონი ამბობდა, რომ თარგმნისას საჭიროა სიტყვათა არა თვლა, არამედ მათი აწონვა. იგივე შეიძლება ითქვას პარემიოლოგიურ ტექსტებზეც, რადგან ისინი მთარგმნელთათვის განსაკუთრებულ სირთულეს წარმოადგენენ და არასულად თარგმნილმა ერთმა ანდასამაც კი შეიძლება განასაზღვროს არამხოლოდ თარგმანის წარმატებულობა, არამედ თავად მთარგმნელის ბედიც კი.

ამრიგად, სამყაროს ენობრივი სურათის შექმნაში პარემიოლოგიური ტექსტების როლის დადგენა და არამონათესავე ენებში თარგმანის საფუძველზე და უნივერსალური ფრაზეოლოგიზმების თავისებურებების გამოვლენის აუცილებლობა განსაზღვრავს ნაშრომის აქტუალობას.

ფრაზეოლოგიზმები ენის განუყოფელი, უნიკალური სიმდიდრეა ისინი არამარტო აზრის მხატვრულად, ემოციურად გამოთქმის მალაფექტური საშუალებებია მათში დაფიქსირებულია ხალხის ისტორია, განცდები, გემოვნება, ცხოვრების აეისა და კარგის გაგების კრიტერიუმები. (წიბახაშვილი. 2000:64). ბუნებრივია მათი, ამ შემთხვევაში ანდასების თარგმნა გარკვეულ სიძნელებთან არის დაკავშირებული და მთარგმნელისგან განსაკუთრებულ მიდგომას და ყურადღებას საჭიროებს.

რაც შეეხება პარემიოლოგიური ტექსტების, ანდასების თარგმნას, მათი თარგმნის საუკეთესო გზაა შესატყვისებობების დაიქნა, რომლებიც შეიძლება იყოს ეკვივალენტური, ვარიანტული, კალკირებული და აღწერილობითი (Виноградов 2001:180). გავეცნობ თითოეულ მათგანს:

1. ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტის გამოყენება თარგმნისას

ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტი ეწოდება ისეთ ხატოვან ფრაზეოლოგიურ ერთეულს თარგმანის ენაში, რომელიც მთლიანად შეესაბამება დედნის ენაში ფრაზეოლოგიზმის აზრსა და სტილისტურ მიმართულებას.

• *Out of sight, out of mind* – “თავალი თვალს რომ მაშორდება, გულიც გადასებაფორდება”. (English idioms in their colloquial use with their Russian and Georgian equivalents. 1952:197)

You promised to write, but I haven't had a line from you so far. It is a case of "Out of sight, out of mind"? – კი დამპირდი მოგწერო, მაგრამ დრემდე ერთი სტრიქონიც არ მიშლია შენგან. სწორედ ამ-ზე იტყვიან – “თავალი თვალს რომ მაშორდება, გულიც გადასებაფორდება”

• *Strike the iron while it is hot* – რკინა მანამ ვერც მანამ ეცვლია. (English idioms in their colloquial use with their Russian and Georgian equivalents. 1952:314)

The circumstances are favorable and we must strike the iron while it is hot – სწორედ ახლა დავსა ხელსაყრელი პირობები და მეც უნდა ვცვაო რკინა მანამ ახლას

ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ჯგუფს, რომელიც კულტურულ-თარგმნითი ასპექტით ასევე ინტერნაციონალური გამოყენებაში. ისინი უნდა იმდენად უკეთესად იცნობოდეს და წაო წარმოშობის ერთი წყარო აქვს.

• *The dogs bark but the caravan goes on* – ძაღლი ყეყვს – ქარავანი მიდის. (Кунин. 1984: 219).

II. ფრასეოლოგიური ვარიანტის (ანალოგის) გამოყენება თარგმნისას.

ხატოვან ფრასეოლოგიურ ერთეულთა რაოდენობა, რომლებიც ასრითა და ხატოვანებით ემთხვევიან ინგლისურ და ქართულ ენებში შედარებით მცირეა. მთარგმნელს ხშირად უხდება ისეთი ქართული ფრასეოლოგიკების გამოყენება, რომლებიც ასრობრივად ინგლისურის ანალოგიურია, მაგრამ სხვა ხატს ეკრძობა:

• *Make hay while the sun shines* – “ურთი მანძილზე გამოაცხევე, სანამ თონე ცხელია”. (English idioms in their colloquial use with their Russian and Georgian equivalents. Tbilisi. 1952:141)

Father has promised to by you a watch, and as he's free now, make hay while the sun shines and ask him to go to the shops at once. – მამა შენ დეპირდა ხათის გიყიდიო, რაკი ის ახლა თავისუფალია, სიხოვე წაეიდეს მაღაზიაში და გიყიდაო: “ურთი მანძილზე გამოაცხევე, სანამ თონე ცხელია”.

• *Too many cooks spoil the broth* – “ბევრი გამზრდელის ხელში ბავშვი დაინაგრება”. (English idioms in their colloquial use with their Russian and Georgian equivalents. Tbilisi. 1952:359)

I don't like my mother-in-law meddling in bringing up the children: too many cooks spoil the broth. – არ მოწონს ნინო დედაპოილი, რომ ბავშვების აღზრდის საქმეში ერევა: “ბევრი გამზრდელის ხელში ბავშვი დაინაგრება”.

მაგასეი ფრასეოლოგიკები წარმოადგენენ ფრასეოლოგიურ ანალოგებს ინგლისურ ფრასეოლოგიკებთან.

ძალზე ხშირია შემთხვევა, როდესაც ინგლისურ ფრასეოლოგიურ ერთეულს შეესაბამება არა ერთი, არამედ რამოდენიმე ფრასეოლოგიკი სათარგმნელ ენაში, რომლებსაც ფრასეოლოგიური სინონიმები ჰქვია. სინონიმების არჩევანი კონტექსტითაა შეპირობებული. მაგალითად, ინგლისურ ფრასეოლოგიკს – *Appearance is deceitful* – ქართულში შეესაბამება შემდეგი ფრასეოლოგიური სინონიმები:

- 1) *ფერი ღაღისა, გემო წყლისაო;*
- 2) *თეთრი ცხვარი პატრონს მსუქანი ეგონაო;*
- 3) *სახით მღვდელიო – საქმით მგელიო.* (მოხიაშვილი 2008:100) მთარგმნელი მოცემულ

სინონიმებიდან ირჩევს კონტექსტისთვის ყველაზე უფრო შესაფერის ანალოგს.

III. ფრასეოლოგიურ ერთეულთა კალკირებული თარგმანი

ზოგჯერ მთარგმნელი ცდილობს შეინარჩუნოს ორიგინალის სახე ფრასეოლოგიკითა თარგმნისას, რომელსაც არც ეკვივალენტი და არც ანალოგი არ გააჩნია სათარგმნელ ენაში. ამ დროს მთარგმნელი მიმართავს კალკირებას, ანუ სიტყვისიტყვით თარგმანს; ასეთი ხერხი შეიძლება გამოიყენოს იმ შემთხვევაში, თუ კალკირების შედეგად მიიღება ისეთი ხატი, რომელიც ადვილად აღიქმება ადრესატი მკითხველისათვის და არ წარმოშობს არაბუნებრივობისა და უდროობის შთაბეჭდილებას საყოველთაოდ გასაგები ადრესატი ენის ნორმებისა. მაგ:

• *Liars have need of good memories* – ტყუილის მიქმელს კარგი მახსოვრობა უნდა ჰქონდესო. (Кунин 1984: 449).

• *Fools rush in where angels fear to tread* – სულებები იქით მიიქარან, ხადაც ანგელოზებიც კი ვერ ბედავენ წახლას. (Кунин 1984: 44).

• *All is no gold that glitters* – ყველაფერი, რაც ბრწყინავს ოქრო არ არის. (Кунин 1984: 324).

კალკირებისას, ანუ სიტყვისიტყვით თარგმნისას ტექსტში შესაძლებელია ჩაურთოთ ისეთი წინათქმები, როგორებიცაა, მაგალითად, “ინგლისური ანდასის მიხედვით”, “როგორც ინგლისში ამბობენ” და ა. შ.

გამოთქმის კალკირება გამართლებულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მთარგმნელ ენას არ გააჩნია დღენის შესაფერისი ხატოვანი გამოთქმა და ამავე დროს კალკი არ ეწინააღმდეგება ამ ენის ნორმებს (წიბახაშვილი 2000:70).

IV. აღწერილობითი თარგმანი

თუკი რომელიმე ინგლისურ ფრასეოლოგიკს ადრესატ ენაში არ გააჩნია არც ეკვივალენტი, არც ანალოგი, ხოლო კალკირებას კი ნაკლებსადაც ბუკეალიზმამდე მიყვავდართ, მაშინ მთარგმნელი უარს ამბობს ხატოვანების გადმოტანასეუ და იყენებს აღწერილობით თარგმანს, რაც არის ფრასეოლოგიური ერთეულის აზრის ახსნა თავისუფალი სიტყვათწყობით. მაგალითისთვის ავიღოთ ინგლისური პარემია *Even reckoning make long friends* («Честный счет создает друзей») (Влахов, Флорин. 1980: 18). ქართულში არ არსებობს ამ ფრასეოლოგიური ერთეულის არც ფრასეოლოგიური ეკვივალენტი, არც ფრასეოლოგიური ანალოგი. აქ კალკირება მივიყენებთ გაუგებარ ბუკეალიზმამდე. მაშასადამე, უნდა მივმართოთ აღწერილობით თარგმანს, ანუ ფრასეოლოგიკის

ასრი უნდა გადმოიკვას თავისუფალი სიტყვათწყოებით (გულწრფელი ურთიერთობა ხანგრძლივი მეგობრობის საწინდარია).

მაშ ასე, ანდასაში ყველაზე მისაყრად კორცენტრირდება სამყაროს აღქმა-ათვისების პროცესში აღაშიანის მიერ შექნილი ცოდნა და გამოცდილება. შეიძლება ითქვას, რომ ანდასა თავისებური სინთესია სამყაროს შესახებ ცოდნისა და მისი მეტაფორული გააზრებისა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. წიბახაშვილი 2000: წიბახაშვილი გ. თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის საკითხები. თბილისი, 2000.
2. ურციკლაძე 1975: ურციკლაძე საბუთია ურციკლაძე. ტ. I, თბილისი.
3. მოსიაშვილი 2008: მოსიაშვილი ნ. ფურის ლექსით-სემანტიკური ველი ინგლისურ და ქართულ ენებში. ბათუმი.
4. English idioms in their colloquial use with their Russian and Georgian equivalents. Tbilisi.
5. Виноградов 2001: Виноградов. В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО.
6. Влахов, Флорин 1980: Влахов С.В., Флорин С.С. Непереводимое в переводе. М.
7. Кунии 1984: Кунии А.В. Англо-русской фразеологический словарь. М.

Shota Rodinadze (Batumi)

National – Specific Characteristics of Paremiological Texts and the Ways of Translation

The given paper deals with the ways of translating paremias in Georgian and English languages and their communicative and cultural values. There are some scientific works on feature translation theory, however, the question of translating English and Georgian proverbs and their ethno-mental values have not been studied so far. The present work will contribute modestly in the exposition of this problem.

Татьяна Мегрелишвили (Тбилиси)

ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ МОДЕРНИЗАЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ В АУДИТОРИИ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Вот уже несколько лет в соответствии с требованиями реформы образования общая парадигма преподавания в вузах Грузии претерпевает значительные изменения. Эта необходимость – следствие глобального изменения бытийственной парадигмы: благодаря качественному скачку в принципах обмена информацией изменились пространственно-временные характеристики бытия человека. Современный мир живет на высоких скоростях, и отныне важнейшей целью преподавания является изменение вектора направленности обучения студентов в сторону выработки навыков свободной ориентации в этой огромной информационной сфере.

В информационном обществе гуманитарное образование предполагает в выпускнике школы наличие базовых знаний по информатике, иностранным языкам, и от этого гуманитарные науки только выигрывают. А вот пострадавшей стороной, как это ни странно, оказались предметы литературоведческого блока дисциплин. И дело тут в том, что при существующей жесткой сетке кредитов/часов именно предметы литературоведческого блока часто оказываются в глазах авторов программ лишними, необязательными.

Такая ситуация наблюдается на специальностях, близких к филологическим: журналистика, педагогика дошкольного образования и младших классов, искусствоведение, переводоведение и т.д. А между тем изъятие из программ бакалавриата центральной в литературоведческом блоке дисциплины – истории литературы – уже привело к конкретным последствиям. Бросается в глаза качественное ухудшение стиля изложения мыслей у будущих бакалавров-журналистов, неумение логически связно излагать свои мысли; отсутствие элементарной компетенции в области литературы привело к обеднению текстов различных жанровых разновидностей, создаваемых студентами журналистских специализаций в рамках практических занятий.

У будущих специалистов-переводчиков ситуация еще сложнее: лишены преподавания литературы, студенты, еще со школьной скамьи имеющие весьма туманные представления об этой дисциплине, к моменту прослушивания специализированных курсов по теории и практике перевода обнаруживают пугающую некомпетентность как в сфере родной культуры, так и культуры того языка, на который они пытаются перевести.

Более того, с тех пор, как литература стала для подавляющего большинства выпускников школ *terra incognita*, в среде студентов, желающих приобрести специальность переводчика, четко фиксируется понижение уровня владения литературным языком, бедность лексики. И это равно проявляется как в сфере компетенции основного языка, так и в сфере языковой компетенции языка перевода.

Таким образом, отсутствие литературы в преподавании в бакалавриате негативно сказывается на итоговой компетенции бакалавров нефилологического (журналистика, переводоведение) профиля. Следовательно, необходимо серьезно задуматься над тем, насколько можно принять такое положение вещей. И если мы хотим иметь студентов, выбирающих журналистику и перевод в качестве будущей специальности, сложившаяся ситуация требует принятия единственно верного решения: ведущие дисциплины литературоведческого профиля (история литературы, теория литературы) нужно вернуть в практику преподавания в бакалавриате.

Вопрос о том, где взять часы на литературу при существующих в бакалавриате стандартах (240 кредитов), может быть решен при условии, что будет пересмотрен перечень специальных предметов. Понимая, что тут мы сталкиваемся с этическими проблемами наличия/отсутствия часов в нагрузке преподавателей, можно рекомендовать пересмотр лекционной тематики на уровне syllabus в предметах профильного цикла. Такой подход правомерен, если выникнуть в задачи, которые ставит перед преподавателем обучение студентов в бакалавриате: мы обязаны предоставить студентам общую компетенцию в области будущей специальности, а не формировать навыки фундаментального образования.

Эту функцию в новой образовательной парадигме призвана разрешать магистратура. Если говорить более подробно о курсе литературы, то сразу отметим, что чтение его на специальных и неспециальных факультетах давно введено в практику преподавания многих ведущих вузов Европы и США. Но прежде, чем возвращать курс литературы в практику преподавания на нефилологических специальностях близких к филологии профилям, нужно четко определиться с целями и задачами подобных курсов. Следует осознать, что на непрофильных специальностях вполне достаточно для решения вышеуказанных проблем ввести в преподавание курс «Всемирная литература» и «Основы теории литературы». Целью первого следует считать выработку общей компетенции в вопросах формирования и развития движения литературных процессов как в общемировом, так и национальном масштабе. Задачей этого курса, наряду с другими, в первую очередь должно

стать вписывание литературы в общий контекст культурного развития (рассмотрение вопросов формирования и развития литературных направлений и школ в едином контексте возникновения, развития и смены общекультурных парадигм).

Вопрос тематики лекционных занятий должен быть рассмотрен с учетом целей и задач курса. Тематика лекционных занятий не должна быть направлена на научные аспекты всемирной литературы. Наоборот, необходимо выбирать темы, которые будут способствовать повышению интереса студентов к вопросам культуры. В решении этой задачи могут помочь технические средства, которые на сегодня уже есть практически в любом вузе. Это компьютеры и проекторы, а также экраны, магнитофоны. Все вышеизложенное предвдвляет качественно иные требования к преподавателю этой дисциплины. Он должен в буквальном смысле слова подходить к каждой лекции со всей полнотой своего творческого потенциала, а также использовать свою научно-педагогическую индивидуальность при чтении лекций. Иными словами, современные методы преподавания позволяют преподавателю максимально реализоваться в аудитории, что неминуемо приведет к качественно более высокой реализации студентов в процессе такого типа лекций и, как следствие, к радикально иным остаточным навыкам.

Суммируя, следует обобщить, что курс всемирной литературы должен быть культурологическим, нетрадиционным, технически современным и наконец просто интересным широкому кругу студентов. Ведь он в каком-то смысле общеобразовательный и восполняет тот дефицит знаний в области семиосферы культуры, который еще двадцать лет назад почти полностью удовлетворялся средней школой, а сегодня может быть решен разве что в рамках бакалавриата, да и то только на гуманитарных специальностях.

Теперь остановимся подробнее на основных особенностях курса «Основы теории литературы». Подобный курс должен быть обязательно внедрен в практику преподавания в бакалавриате по специализации «Филология: переводоведение». Этот курс представляется более сложным, чем предыдущий, потому что практически вся информация, которая может быть в нем предложена, будет для студентов почти или совершенно новой. Не для кого не секрет, что преподаватель часто сталкивается в аудитории с неумением студентами извлекать полную информацию не только из художественных текстов, но и из текстов учебников по специальности, далеким от филологии. Именно поэтому целью такого курса должна стать выработка у студентов навыков получения и передачи максимально полной информации с помощью текста. Задачей курса видится ознакомление студентов с законами создания текстов той или иной жанровой направленности.

На уровне сиулабуса данного курса должно быть зафиксировано наличие в методике преподавания ориентации на выработку общей компетенции в основных вопросах дисциплины. Тематическое наполнение данного курса должно отражать наиболее яркие и признанные в мировой практике теории.

Таким образом, суммируя все вышеизложенное, можно прийти к следующим выводам: 1. введение в преподавание в бакалавриате дисциплин литературоведческого блока на неспециальных, но близких к филологии:1 направлениях (журналистика, переводоведение) поможет не только увеличить уровень профессиональной компетенции студентов, но и позволит более успешно решать задачи преподавания узкопрофессиональных дисциплин. Для журналистики это дисциплины «Журналистское мастерство», «История публицистики», «Жанровая композиция журналистских текстов». Для будущих переводчиков это дисциплины блока теории и практики перевода. 2. Уровень специализации выпускников бакалавриата указанных специальностей будет значительно выше, если они прослушают курсы «Всемирная литература» и «Основы теории литературы» в модернизированном виде, а не в рамках академической классической парадигмы преподавания. Ориентация этих молодых специалистов на практическую работу в избранной сфере предполагает выработку не столько научно-академических навыков в области истории и теории литературы, сколько умение грамотно применить полученную в рамках этих лекций информацию для решения своих узкопрофессиональных задач. 3. Изучение предметов «Всемирная литература» и «Основы теории литературы» будет способствовать повышению общей эрудиции студентов, активизации их творческого потенциала, что в конечном итоге позволит им уже после окончания вуза всегда стремиться повышать свой IQ, следовательно, делает их более привлекательными и конкурентоспособными на рынке профессиональных услуг.

ტატიანა მეგრელიშვილი (თბილისი)

ლიტერატურის სწავლების მოდერნიზაციის შესაძლებელი გზები არაფილოლოგიური პროფილის აუდიტორიაში

ტ. მეგრელიშვილის სტატიაში წამოყენებულია შემდეგი საკითხი: ბაკალავრიატის სასწავლო პრაქტიკაში უურნალისტიკის, ფილოლოგია: თარგმანიმცოდნეობის მიმართულებასე ლიტერატურათმცოდნეობის ბლოკის საგნების "მსოფლიო ლიტერატურა" და "ლიტერატურის თეორიის საფუძვლები" დაბრუნების შესახებ.

დაწერილებით განხილულია ამ დისციპლინების შევსების საკითხები, კურსის ამოცანები და მიზნები. დასმულია სწავლების პარადიგმის მოდერნიზაციის აუცილებლობა და ნაჩვენებია ამ მოდერნიზაციის შესაძლებელი გზები.

განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა "მსოფლიო ლიტერატურის" საგნის შესწავლას კულტუროლოგიურ ასპექტში. აღნიშნულია ამ დისციპლინის განსხვავებული შესწავლა "ლიტერატურის თეორიის საფუძვლები" კურსის შესწავლისაგან.

"ლიტერატურის თეორიის საფუძვლების" შესწავლა ითვალისწინებს: გაემახვილოთ ყურადღება იმ ფილოლოგიურ კონცეფციებზე, რომელთა მნიშვნელობაც ფილოლოგიურ მეცნიერებათა ჩარჩოებს გასცდება.

Tatiana Megrelishvili (Tbilisi)

The Possible Ways of Modernization Paradigm of Teaching Literature in Auditory with Non-Philological Profile

In this article was put a question about the necessity to return to teaching practice in bachelor sector on directions Journalistic and Philology the subjects of literary-science block The World literature and The bases of literary theory. There are analyzed in details the questions of meaning of these disciplines, aims and problems of course.

There was put a question about the necessary modernization of teaching paradigm and are shown the possible ways of such modernization.

We pay attention to necessity of usage in practice the culturologic method of teaching subject The world literature. There was underlined the difference between teaching this discipline and course The history of literature in special directions. In teaching the course The bases of history of literature we propose to accent the attention of hearers on that philological conceptions, meaning of which is out of frames of philological sciences and determine the method of understanding the epoch, created them.

ПРОБЛЕМА ПОДГОТОВКИ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОСОБИЙ ПО ПЕРЕВОДУ С РУССКОГО НА РОДНОЙ ЯЗЫК

Отрадно отметить, что за последние годы переводческая литература пополнилась весьма интересными учебными и научно-методическими пособиями по переводу.

Среди них особо следует отметить книги Алексеевской И.С. («Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей». – СПб.: Издательство «Союз», 2005) и Чеботарёва П.Г. («Перевод как средство и предмет обучения: Научно-методическое пособие – М.: Высшая школа, 2006). Как видно из названий указанных учебников, они на прямую связаны с профессиональной деятельностью переводчиков, нацеленных на обучение не только начинающих, но и справочным пособием для профессионалов и методическим ориентиром для преподавателей. Именно такое широкое предназначение делает их, на наш взгляд, оригинальными и своеобразными. Поэтому, мы считаем необходимым и остановиться на ключевых концептах этих книг.

И.С.Алексеева в своем обращении к читателю пишет: «Пока не существует методики обучения переводчиков «вообще», всегда имеется в виду определенная пара языков. В данном случае это немецкий и русский языки. Однако методическая техника, описанная в книге, применима к любой паре языков, поэтому мы ориентируемая на широкую аудиторию, включающую переводчиков с любого языка на любой язык и преподавателей перевода, также работающих с разными иностранными языками» (Алексеева 2005:3). Попытка автора, переводчика и преподавателя перевода, создать универсальную методическую технику, безусловно, заслуживает внимания и принимается нами. Тем более, что она очень тонко оговаривает свое намерение следующим дополнением: «Книга рассчитана на творческое применение. Ее ни в коем случае нельзя рассматривать как готовый учебник, пригодный для обучения студентов университета по специальности «переводчик» (или «специалист по межкультурной коммуникации»), хотя автор имеет надежду, что со временем именно такая студенческая аудитория получит от этой книги большую пользу. Нет, книга призвана показать минимальный набор навыков и умений, необходимых переводчику, и наметить некоторые основные пути их освоения» (Алексеева 2005: 3-4).

Конечно, каждому переводчику и обучающему переводу известно, что любая методически нацеленная книга, как справедливо замечает И.С.Алексеева, может дать «минимальный набор навыков и умений», а «максимальное» зависит от самостоятельной работы переводчика в процессе обучения, от индивидуального самосовершенствования, которые дают возможность выработать самостоятельную методику. В этом и состоит формирование творческого процесса.

Стати, аналогичную цель следует в своей книге П.Г. Чеботарев: «Автор счел для себя возможным систематизировать некоторые профессиональные и методические проблемы и предложить способы их решения, опираясь на собственный опыт» (Поршнева 2002: 8). Естественно, что предлагаемые способы и приемы, основанные на собственном опыте, как мы уже это заметили в своих рассуждениях о предыдущем пособии, не могут охватить все возможные варианты. Поэтому и здесь тоже делается оговорка: «Предлагаемая книга не является стандартным учебным пособием. В ней показан принцип построения системы заданий, описаны их основные типы, даются образцы заданий и их возможные сочетания в учебном процессе.

Иными словами, в книге решаются задачи выстраивания учебной стратегии.

Имея в своем распоряжении стратегию учебного процесса, опытный преподаватель наполнит его материалом в зависимости от потребностей конкретной учебной группы» (Поршнева 2002: 8). Импонирует, прежде всего, не навязывание своих переводческих решений, а показ принципов построения упражнений, выработка стратегии обучения, помогающая преподавателю не ограничиваться ими, а предложить свои иллюстративные материалы. Вот это общее и универсальное развивает и открывает творческие возможности преподавателей. Значит преподаватель, получив творческий импульс из новейших методик обучения, сможет наметить свой путь, систематизировать их опыт, определить тематическую специфику языкового материала.

Примечательной стороной пособий является ознакомление студентов с опытом работы современных переводческих школ. Так, И.С.Алексеева отмечает «установку на объемную активизирующую словарного запаса иностранного языка в школах Сорбонны и Монтерей. С другой стороны, она убеждена, ссылаясь на систему обучения переводчиков в Гейдельберском институте переводчиков, в том, что следует проводить интенсивные тренинги по активизации навыков родного языка (Алексеева 2005: 12).

Не менее интересным является методика подбора цикла упражнений, предложенная преподавателем Монтерейского института переводчиков (США) Андреем Фаламеевым: «Он предлагает студентам освоить

несколько тысяч готовых соответствий, выбранных по принципу частности употребления в устном переводе, - на карточках, а также в аудиоварианте, задавая возможность делать записи и он должен надеяться на свою память и «умение аналитически воспринимать содержание услышанного» (Алексеева 2005: 83-84).

Известно, что записи в устном переводе имеют свои функции. Но в некоторых ситуациях, положенных по протоколу, переводчик-синхронист обделен возможностью делать записи и он должен надеяться на свою память и «умение аналитически воспринимать содержание услышанного» (Алексеева 2005:125). По мнению автора книги, запись для переводчика является вспомогательным, а не обязательным компонентом его работы. Вместе с тем указывается на то, что переводческим нотациям в известных школах уделяется различное место. «Так, в Гейдельбергском институте переводчиков ее изучают начиная с основного этапа обучения (с 3-го курса), в Сорбонне – со 2-го года обучения (а всего переводчики учатся там два года), в Монтерейском институте переводчиков переводческую нотацию не изучают» (Алексеева 2005: 125).

Специалисты хорошо знают, что русская версия записи Р.Миньяр-Белоручева явилась основой для немецкого ученого из Гейдельберга Хайнц Матиссека по пути разработки универсальной системы переводческой записи, независимого ни от исходного, ни от переводящего языка. Однако Д.Селескович из Сорбонской школы перевода дает студентам возможность выбрать любую удобную для них систему записи без сокращения слов с помощью знаков и картинок.

Особую важность и актуальность приобретает подготовка современного переводчика-профессионала. Статус последнего определяется удельным весом специализации в той или иной профессиональной сфере перевода (См.: 2).

На этот счет тоже существуют различные мнения. Например, Е.Р.Поршнева указывает на то, что в женевской Школе письменного и устного перевода обучение нацеливается на развитие когнитивных умений. Кроме того, здесь большое внимание уделяется подготовке переводчиков в областях юриспруденции, экономики и информационных технологий. Школа выработала общую методологическую подготовку, методы и приемы которой можно применять к тексту любой профессиональной области.

Брюссельский институт письменных и устных переводчиков, специализирующихся в юридическом переводе, предлагает курсы по основным понятиям юриспруденции, государственного и административного права, основам гражданского и экономического права и ряду других «тематических дисциплин». Почти те же самые курсы проходят студенты парижской Высшей школы устных и письменных переводчиков.

Следует сказать, что традиционная советская школа переводчиков была ориентирована на «тематический принцип», позволяющий готовить специалистов в военной, технической, научной областях, в сфере литературного перевода. Вместе с тем есть ряд ученых, которые выступают против такой традиционной практики. Так, И.С.Алексеева считает, что «тематическая направленность обучения ущерба», «главный ее минус заключается в том, что она заставляет смешивать разные вещи – знания на тему и профессиональные умения» (Алексеева 2005: 7).

В любом случае, даже принимая во внимание разницу во мнениях, квалификация переводчика определяется совокупностью знаний, навыков и умений перевода, служащих показателями профессионализма и направленными на его осуществление в любой сфере.

Осознавая стесненные рамки одной статьи, мы не имеем возможности охватить все структурные и методические установки обучающихся пособий. Лишь концептуальные ориентиры стали предметом нашего рассмотрения. Даже отмененные наши некоторые современные требования к профессиональной подготовке переводчиков говорят о том, что данная сфера нуждается в более подробных и специальных научно-методических пособиях.

Использованная литература:

- 1.Алексеева 2005: Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. СПб.
- 2.Гамзатов 2002: Гамзатов М.Г. Техника и специфика юридического перевода: Сб. статей. – СПб.
- 3.Поршнева 2002: Поршнева Е.Р. Базовая лингвистическая подготовка переводчика. Нижний Новгород.
- 4.Чеботарев 2006: Чеботарев П.Г. Перевод как средство и предмет обучения: Научно- метод. пособие. / П.Г. Чеботарев. М.: Высшая школа.

ზემფირა ველიევა (აზერბაიჯანი, ბაქო)

**მეთოდური სახელმძღვანელოს მომზადების პრობლემა რუსულიდან მშობლიურ ენაზე
თარგმნისას**

სტატიაში განხილულია დღეისათვის ძალიან აქტუალური პრობლემა – სასწავლო მეთოდური სახელმძღვანელოების შექმნის შესახებ თარგმანში. ელინდება ძირითადი მიმართულებები, კონცეპტები, რომლებიც ორიენტირებულია მომავალი თარგმნის ცოდნის ამაღლებაზე, უნარებისა და ჩვეულების შექენაზე, ეს კი აისახება თარგმნის პროფესიონალიზმზე.

Zemfira Velieva (Azerbaijan, Baku)

**Problem of Drafting Methodological Coursebooks on Translation from Russian to the
Native Language**

The article's spoken about today's actual problems of the preparation of the teaching – methodical aids in translation. Reveals directing concepts, which is oriented to the increasing of the knowledge skills? abilities of the future translators increasing their professionalism. The main subject of the article became conceptual orientalists.

Some more modern demands to the professional preparation of the translators which is mentioned by us, say that the given sphere is need more details and special scientific – methodical aids, serve to higher professionalism in any sphere of translating activity.

НОВОЕ В ПАРАДИГМЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПРАКТИЧЕСКАЯ СТИЛИСТИКА» В УСЛОВИЯХ ВНЕДРЕНИЯ РЕФОРМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Русский язык представляет собой весьма сложную систему, которая изучается и описывается с различных сторон, прежде всего со стороны его функционирования. Изучение и научное описание русского языка проводится по его уровням, а также и по сферам функционирования единицы языка в различных сферах общения. Так, в результате описания единиц языковой системы было выявлено большое количество синонимических средств языка, употребление которых в речи определяется известными законами, которые связаны с внутренней дифференциацией языка на литературный язык и просторечие, стили и жаргоны.

Формирование научной стилистики произошло впервые десятилетия XX века в рамках научной парадигмы Ф. де Соссюра. Разделив стилистику языка и стилистику речи, Ш. Балли открыл перед этой дисциплиной многообещающие перспективы. Вопросы, находящиеся во введении стилистики, получали новые решения, но эти решения не инкорпорировались в традиционную стилистику. Она осталась индифферентной и к смене научной парадигмы – лингвистике дискурса, хотя внутренне близка к ней (Балли 1961:67). В статье 1996 года Пьер Гиро поставил вопрос: какой быть стилистике завтрашнего дня? (Гиро 1980:34). При построении основ стилистики в отечественном языкознании, в разработке основных направлений и задач выдающийся русский языковед В.В.Виноградов опирался на основные положения стилистической теории Ш. Балли и идей функциональности языковых категорий представителей Пражского лингвистического кружка, а также и на традиции российской лингвистической науки.

Он писал, в частности, «что внутренняя дифференциация языковых стилей может и не опираться на различные функции языка (общение, сообщение и воздействие) или на выделение тех или иных разновидностей коммуникативной функции. Она может осуществляться на основе структурных или конструктивных противопоставлений и соотношений между частными системами выражения внутри единой структуры языка (такова, например, синонимия парадигматических форм, синонимия в кругу форм словосочетаний и предложений, синонимия слов и фраз и т.п.). Ведь в слове «функциональный» заключен двойной смысл. Он может указывать и на связь стилей с разными функциями языка, и на функциональное разграничение сфер употребления этих стилей» (Виноградов 1981: 22).

Стилистические исследования А.М. Пешковского, Л.В. Щербы, Г.О. Винокура, В.В. Виноградова, относящиеся к первой половине нашего века, составляют основу современной стилистики. Наряду с термином стилистика в научной и учебно-методической литературе нередко употребляется название «практическая стилистика», причем многие авторы отождествляют эти понятия. Базой для этого служит убежденность в том, что стилистика – наука чисто прикладная и никакой теории у нее не может быть. Эту точку зрения разделял даже такой видный исследователь, как А.Н. Гвоздев, хотя сам он к употреблению термина «практическая стилистика» не прибегал. «Стилистика - писал А.Н. Гвоздев, - по общему признанию, имеет прикладной характер и преследует практические цели» (Гвоздев 1965: 38).

Для доказательства правомерности употребления термина «практическая стилистика» иногда ссылаются на авторитет Г.О. Винокура, действительно использовавшего этот термин. Но при этом не учитывается, что Г.О. Винокур отнюдь не отрицал теоретической стилистики. «..... Переход от истории языка к стилистике практического характера, - писал он, - не непосредственный, а через посредство стилистики теоретической, уясняющей и осмысливающей речевые закономерности, прежде чем их сделать культурной директивой и нормативным обобщением. Путь, следовательно, таков: история языка наблюдает и собирает факты из области языковых стилей, теоретическая стилистика ищет в них смыслового закона, оправдывающего данный тип словоупотребления, а практическая стилистика это осмысленное словоупотребление закрепляет и предписывает» (Винокур 1990: 38).

Нередко стилистику делят на теоретическую и практическую. Правомерно ли сводить задачу практической стилистики к выработке рекомендаций, обеспечивающих правильное использование языка. Возможна ли практическая стилистика без теоретического фундамента, т.е. без стилистической теории? Ответ однозначен – нет! Таким образом, стилистика как наука неизбежно должна быть и теоретической, и одновременно практической. Стилистика – это и теория, и практика родного языка.

Когда употребляют термин «практическая стилистика», то чаще всего растворяют собственно стилистический материал в массе практических советов и наставлений из области культуры речи. Многие

учебные пособия по стилистике русского языка отражают пройденный этап науки, весьма непоследовательно разграничивая или совсем не разграничивая стилистику языка, стилистику речи и стилистику художественной литературы. Эти руководства в основном повторяют созданные ранее пособия по «практической стилистике», предназначенные для работников печати, и чаще всего уводят читателя в область изучения трудных случаев грамматики.

Теория языковых стилей, строго говоря, не является предметом практической стилистики, но для последней существенно важно распознавание стилистического «паспорта» лексических и грамматических средств общенародного языка. Выбор стилистически окрашенных слов, фразеологических оборотов, отдельных форм и конструкций должен производиться с учетом их более или менее прочной закрепленности за функциональными стилями.

В условиях внедрения реформы образования назрела необходимость дальнейшего изучения взаимодействия прагматических и семантических категорий, действующих внутри различных типов высказываний и коммуникативных типов речи.

Рассматривая стиль преимущественно в плане его состава, практическая стилистика стремилась к тому, чтобы представить стиль списком его постоянно окрашенных элементов (морфем, словосочетаний, троп и т.д.) В характеристику стиля включался и перечень наиболее общих речевых признаков, актуальных в его сфере (например, метафора, усложненная синтаксическая конструкция, использование архаизмов, историзмов и т.д.). При этом, однако, мало внимания уделялось изучению речевых функций и специфики их в рамках каждого стиля, комплексному взаимодействию этих функций, дающему стилистическое качество. Вследствие этого описание стилей страдало неполнотой. Поэтому назрела необходимость более глубоко и многосторонне изучать «материальные» элементы, структуры не в статике, а в динамике, в различных проявлениях речевого существования.

Раньше практическая стилистика изучала стиль как форму, недостаточно исследуя зависимость упорядочения той или иной формы комплекса от содержания речи. Стилисты нередко исходили из положения о том, что владение стилями состоит в искусстве выразить одно и то же содержание разными формами. Некоторые исследователи стояли из позиции свободной взаимозаменяемости стилистических синонимов.

На сегодняшний день стиль надо рассматривать как содержательную форму, исходя из мысли о примате содержания над стилистической формой речи. Стили поэтому и формируются в языке, что общество коллективно разрабатывает в практике особые комплексы форм и функций, служащих для более полного выражения актуальных в данной области проблем.

Стилистика не уделяла достаточного внимания вопросу о различиях в степени и качестве сознательности стилистического поведения в различных сферах и условиях общения, в различных стилях. Под искусством речи, прежде всего, понимался такой комплекс качеств, как точность, краткость, выразительность. Однако при этом слабо учитывалось, что в различных стилях и жанрах эти качества имеют разную степень актуальности и достигаются различными средствами.

Задача обучения искусству речи естественно ставит вопрос о различиях понятия стиля как определенного функционального типа речи и слога как стилистической категории, связанной с индивидуальностью речевой манеры. Задача сегодняшнего дня – обучить учащихся дифференциации понятия стиля и слога и по-разному решать вопросы обучения тому и другому.

Практическая стилистика была по преимуществу сопоставительной и выявляла возможные стилистических воплощений приблизительно общего («одного и того же») смысла. Недостаточно внимание уделялось стилистически ограниченному, актуальному, исключительно или преимущественно в данном стиле смыслу.

Сегодня главное внимание уделяется изучению внутреннего структурно-функционального единства и сознательности речевого стиля, обусловленных особенностями общения в данной общественной сфере. При этом она более последовательно проводит сопоставление на базе углубленного осмысления специфики каждого стиля.

Таким образом, существенные изменения в самом русском языке, особенно в его стилистической структуре, значительные функционально-речевые исследования, реализованные в современном языкознании, развитие социолингвистики, психолингвистики и других наук, связанных со стилистикой, - все это определило особенности нового этапа в парадигме преподавания практической стилистики.

Использованная литература:

1. Балли 1961: Французская стилистика. М.
2. Виноградов 1981: Проблемы русской стилистики. М.
3. Винокур 1990: Культура языка. М.

4. Гвоздев 1965: Очерки по стилистике русского языка. М.
5. Гиро 1980: Разделы и направления стилистики и их проблема - тика. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. IX. М.
6. Головин 1988: Основы культуры речи. М.
7. Граудина 1998: Культура русской речи. М.
8. Горбачева 1989: Нормы современного русского литературного языка. М.

ზაირა გურამიშვილი (თბილისი)

სიახლე დისციპლინის “პრაქტიკული სტილისტიკის” სწავლების პარადიგმაში
საგანმანათლებლო რეფორმების შექმნის პირობებში

სტატიაში განხილულია პრაქტიკული სტილისტიკის სწავლების პარადიგმაში ახალი ეტაპის თავისებურებები. აქვე ვიხილავთ სტილისტიკის თეორიულ და პრაქტიკულ პრობლემებს, რომელიც დაფუძნებულია თანამედროვე მეცნიერებების მიღწევებსზე.

Zaira Guramishvili (Tbilisi)

Innovation in the Paradigm of Teaching the Discipline “Practical Stylistic” in the Conditions of Implementing Educational Reform

The features of new phase in the paradigm of teaching practical stylistic are considered in the article. Here we consider the questions of implementation practical and theoretical problems of stylistic, based on achievements of modern sciences.

СОСТОЯНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ГРУЗИИ

Сегодня преподавание русского языка как иностранного не может рассматриваться вне социальной и экономической ситуации, которая существует в обществе, поскольку новые реалии неизбежно влекут за собой новые подходы и тенденции в преподавании вообще и в преподавании иностранного языка, в частности. С этой точки зрения меняется цель языкового образования. Теперь целью становится развитие такого лингвистического репертуара, где есть место всем лингвистическим умениям. Безусловно, современная ситуация не могла не повлиять, в частности, и на процесс изучения иностранных языков. В настоящее время, как отмечают преподаватели, методисты, у учащихся все чаще преобладают прагматические цели изучения иностранного языка, который рассматривается ими в первую очередь как средство коммуникации. При этом все большая открытость границ, активизация диалога культур, вступления европейских стран в Болонский процесс обеспечивают новые форматы изучения иностранных языков.

В последнее время в Грузии многие отечественные и зарубежные фирмы при приеме на работу отдают предпочтение не просто людям хорошо владеющим русским языком, но прежде всего специалистам в конкретной области с хорошим знанием русского языка. Таким образом, сама жизнь выдвинула новые требования к знанию русского языка, подчеркивая, что появился новый тип молодого специалиста, способного профессионально использовать русский язык, как в письменной, так и в устной речи применительно к конкретной специальности.

Сегодняшнее положение дел диктует условия для того, чтобы пересмотреть и усовершенствовать процесс преподавания/изучения русского языка в Грузии, что позволило бы внести значительные изменения в практику преподавания русского языка, соответственно европейской системе уровней владения иностранным языком.

Исходя из вышесказанного, коллектив авторов готовит к выходу новый учебник по русскому языку как иностранному, опираясь на свою систему уровней и модулей обучения, но, используя стандартные категории уровней владения языком.

Данный учебник является практическим пособием для изучения русского языка. В книге не будут содержаться в явном виде какие-либо теоретические сведения из грамматики русского и грузинского языка, не употребляется и специальная терминология. Это сделано для того, чтобы заинтересовать большее количество, изучающих русский язык. Книга разделена на небольшие логически завершенные части, каждая часть снабжена упражнениями для контроля понимания и усвоения изученного. При выборе примеров, составлении упражнений и заданий для контроля и самоконтроля авторы учебника исходят не только из задач знакомства с той или иной грамматической формой, но и стремятся сформировать словарный запас из наиболее употребляемых русских слов.

Исходя из этого, лексика данного учебника представлена в учебнике соответственно уровням владения языком. Выполняя все упражнения, представленные в данном учебнике, изучающий русский язык сможет понимать и употреблять в речи знакомые фразы и выражения, необходимые для выполнения конкретных задач, сможет выполнить задачи, связанные с простым обменом информацией на знакомые и бытовые темы, понять практически любое устное или письменное сообщение, писать простые фразы и предложения, заполнять формуляры, вносить свои данные в регистрационный листок, писать письма личного характера, так как сегодня современные компании вовлечены в обширную переписку с зарубежными партнерами и грамотно составленное письмо или документ могут стать решающими факторами в успешном заключении контракта и установлении партнерских отношений. Также необходима работа над совершенствованием навыков ведения переговоров, деловых встреч, дискуссий, чему способствует изучение лексики в предлагаемом учебнике.

В данной статье хотелось бы показать, как будет представлена в учебнике лексическая база. Лексика разделена на темы. Первая тема – это знакомство, место жительства, семья, друзья. В начале предлагается ознакомление с новыми словами, представленными в большом диалоге. Например:

Диалог 1

- Привет.

Привет.

Как дела?

Хорошо!

А как у тебя дела?

Ничего. Нормально. Завтра улетаю в Петербург, учиться. Решил купить подарки.

Какой ты счастливый. Я был в Петербурге в прошлом году. Город очень красивый. Там есть театры, дискотеки, кафе, кино. Много развлечений. А во сколько ты улетаешь?

Самолёт вылетает в 3 часа. Но в аэропорту надо быть за 2 часа до отлёта.

Можно я тебе оставлю телефоны моих друзей в Петербурге. Передай им от меня привет. Передашь небольшие подарки?

Хорошо, если это не будет тяжело.

Нет. Вот красивые и недорогие календари с видами Тбилиси.

А мне ещё надо выбрать сувениры.

Давай помогу.

- *Спасибо.*

Затем к каждому большому диалогу будут представлены комментарии. Например:

Как дела? - Этот вопрос задается в случае, когда надо узнать каковы обстоятельства, настроение, здоровье.

А как у тебя дела? – Ответный вопрос.

Хочу купить подарки – Модальный глагол *хотеть* и инфинитив *купить* требуют при себе всегда существительное в винительном падеже. Изменяется только модальный глагол. *Я хочу*

Ты хочешь и т.д.

Тебе повезло – глагол прошедшего времени среднего рода. Существует два значения: 1 в значении начать передвигать, перемещать. (*Меня повезли в город*)

2 значение, употребленное в данном диалоге, образовано от существительного *везение*. Требуется при себе всегда дательный падеж. *Мне повезло выиграть лотерею. Анне повезло поступить в институт*

и т.д.

После комментариев следуют вопросы к большому диалогу, для того, чтобы выявить насколько обучаемый понял представленную лексику. После чего следуют мини-диалоги для закрепления лексики:

мини-диалоги

Вы не знаете, где можно купить сувениры?

Рядом с гостиницей большой магазин. А что вы хотите купить?

Я хочу купить подарки

- *Здравствуйте!*

Добрый день!

Извините, можно Вас?

Да, пожалуйста

3. *Как ваши дела?*

Спасибо, хорошо. А ваши?

Ничего. (Нормально)

И наконец в конце каждой темы представлены итоговые контрольные упражнения для закрепления лексики. Упражнения представлены следующего типа:

Упражнения.

1. *Продолжите предложения так, чтобы они соответствовали содержанию диалога.*

2. *Прочитайте предложения и расположите их в соответствии с последовательностью событий в диалоге.*

3. *Замените выделенные слова синонимами или близкими по значению словами.*

4. *Дайте синонимы к следующим словам.*

5. *Дайте антонимы к следующим словам.*

6. *Закончите диалоги.*

7 *В текст вставьте пропущенные слова.*

Рассмотренный выше подход, проверенный на практике, устанавливает связь между использованием и изучением языка. Изучающие язык рассматриваются как члены социума, решающие задачи, связанные с языком в определенных условиях, в определенной ситуации, в определенной сфере деятельности, что помогает изучению языка.

თამარა ბონდარენკო (თბილისი)

რუსული ენის სწავლების მდგომარეობა საქართველოში

რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლება, აუცილებლად უნდა განიხილებოდეს სოციალურ-ეკონომიკურ სიტუაციასთან მჭიდრო კავშირში, რადგანაც ახალი რეალობები გამოიწვევენ ხოლმე ახალ მოდომასა და ტენდენციებს ენის სწავლებაში. შესაბამისად, იცვლება ენობრივი განათლების მიზანიც. ამ ეტაპზე მიზანს წარმოადგენს ისეთი ლინგვისტური რეპერტუარის განვითარება, სადაც დაფიქსირებული იქნება ყველანაირი ლინგვისტური უნარი.

Tamara Bondarenko (Tbilisi)

Russian Language Teaching Conditions and New Methods of its Teaching in Georgia

At present teaching of Russian as a foreign cannot be considered out of a social and economic situation which exists in a society as new realities unavoidably result in new approaches and tendencies in teaching in general and in teaching foreign language, in particular. From this point of view the purpose of language education changes. Now the purpose becomes to be the development of such linguistic repertoire where there is a place to all linguistic skills. The life puts forward new requirements to knowledge of Russian at non linguistic high schools as there a new type of young experts is created capable to use Russian professionally, with reference to the given specialty. The new manual on Russian as a foreign language is ready to be published, meets last changes in the language program of the Council of Europe and those requirements that are dictated by life.

О МЕСТЕ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЕЧЕСКОГО АСПЕКТА В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

В настоящее время в обучении русского языка в нерусской аудитории значительное место занимает лингвострановедение, сложившееся в русистике в конце 60-х - в начале 70-х гг. двадцатого века.

Под термином «лингвострановедение» понимается такая организация процесса изучения русского языка, благодаря которой студенты знакомятся с современной российской культурой через посредство русского языка и в процессе овладения им. В лингвострановедении задачи обучения русскому языку как совокупности форм выражения неразрывно сливаются с задачами достижений России в области экономики, науки и культуры.

В таком смысле лингвострановедение соотносится с общим страноведением, как систематизированной совокупностью научных знаний, представляя собой еще один канал приобщения к познанию России. Лингвострановедческое насыщение учебного процесса вытекает именно из задач обучения самому языку.

Создавая и разрабатывая лингвострановедческую теорию слова (фразеологизмов, афоризмов), Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров выделили в плане содержания этих языковых единиц два уровня: понятие и фон, поддерживающий значимость каждого из них для усвоения нерусскими национальной семантики. Особое внимание исследователи обратили на лексический фон, с одной стороны, фиксирующий исторические пласты страноведческой информации, а с другой стороны, отражающий этносоциокультурный «контекст» современной эпохи и перемены в нём. В процессе овладения языком, идёт постепенное накопление информации о стране, шаг за шагом происходит постижение процессов, явлений, характерных черт, особенностей иноязычной действительности, культуры носителей языка. Основным объектом лингвострановедческой работы на занятиях по русскому языку служат языковые единицы с национально-культурным компонентом семантики, являющимся специфическим языковым материалом.

Определённый интерес на занятиях вызывают слова-реалии, характерные для русской действительности, это: географические названия, имена собственные, фамилии, прозвища, клички и др.; названия национальной одежды, блюд, посуды, танцев и т.д.

При изучении текста «Русские имена» (Глазунова 2004: 37) студенты с интересом познакомились с древними русскими именами, являющимися своеобразными характеристиками человека: *Несмеяна, Мал, Добр и др.* С именами князей, которые в отличие от имён простых людей были более сложными по образованию, в их состав входили корни – слав – и – мир: *Святослав, Владимир, Любомир и др.* Одно из самых распространённых имён в России – Иван. Две тысячи лет назад древнееврейское имя Иегакхннан попало в древнюю Грецию как Иоганнес, а затем в Россию в несколько изменённом виде – Иоани. Со временем произношение этого имени стало более простым, и теперь русское имя Иван знают во всём мире.

Не меньший интерес вызывают и названия национальных блюд. Самое распространённое блюдо в России – *щи, суп рассольник, окрошка и др.* Перечисленные слова не имеют эквивалентов в грузинском языке. Присутствие в русском языке огромного числа безэквивалентных и фоновых слов, раскрывая своеобразие русской культуры, одновременно ужесточает проблему отбора учебного лингвострановедческого материала, необходимость разграничения национально ценного и национально своеобразного; ценного именно для коммуникации, познавательно-коммуникативной деятельности студентов. Особенно остро это проявляется в области фразеологии, пословиц, поговорок, крылатых выражений (но не только), где национально своеобразное далеко не всегда коммуникативно ценное.

Учитывая слабый уровень знаний студентов на I курсе, используется наиболее частотная, общеупотребительная, стилистически нейтральная лексика. Необходимость же как можно раньше вводить студентов в дух русской культуры, работать с естественным, коммуникативно ценным языковым материалом заставляет уже на ранних этапах обучения включать национально-культурный пласт русской лексики. Без него не обойтись при активном художественном восприятии актуальных для иностранных учащихся русских текстов. Поэтому в практике обучения русскому языку широко ознакомление студентов с национально-культурным компонентом русских слов и выражений.

Цель лингвострановедческой работы на занятиях русского языка в общем виде состоит в том, чтобы были преодолены трудности восприятия студентами специфических для русской действительности, русской культуры, явлений, чтобы обозначающие их слова (например, *иушка, берёзка, колокол, избушка и др.*) «обрастали» в их сознании определённым «фоном» представлений, эмоций, ассоциаций, чтобы учащиеся приобрели способность к использованию полученного круга знаний, приобретённых в области русской культуры, навыков и умений для общения.

Национальное своеобразие формул общения иллюстрируется широко понимаемым речевым этикетом (о чём существует обширная лингвистическая и методическая литература). Например, *если в транспорте тесно, русский скажет: «Разрешите пройти», а интел усмехнётся: «Пожалуйста» и т.д.*

Смысл фразы «*Вы думаете, успею?*» понятен лишь тому, кто знает, что это высказывание используется обычно, когда говорящий торопится в театр (на самолёт, на приём к официальному лицу и т.д.). Для понимания таких предложений оказывается необходимым элемент экстралингвистического значения, т.е. знания той реальной ситуации, с которой данное высказывание соотносится в данном культурно-языковом сообществе, только знание социально-культурного значения помогает понять и употребить приведённые выше и им подобные высказывания.

Выработка такой реакции достигается не рассказом об особенностях быта, культуры, обычаев и т.д.; а систематическим созданием на занятиях ситуаций, в которых та или иная страноведчески окрашенная речевая реакция естественно вызывается обстановкой общения.

Приведённые выше положения стали общеизвестными, благодаря существующей литературе и практике преподавания.

В настоящее время происходит осознание того факта, что нельзя лингвострановедческий текстовый материал преподносить в позитивно приукрашенном виде, как это было раньше. Многие считают, что для этого требуется не только ознакомление иностранных студентов с современной российской действительностью, но и привитие им осознания насущной необходимости знать русский язык и культуру как важнейшие компоненты мировой цивилизации.

При обучении студентов-нефилологов в неязыковой среде значительное внимание уделяется овладению языком специальности. При этом создаётся реальная возможность активного введения в учебный процесс профессионально-ориентированного страноведческого и лингвострановедческого материала, отобранных с учётом конкретных условий обучения.

В качестве примеров могут быть названы следующие профессионально-ориентированные страноведческие темы, общие для всех студентов-нефилологов: «*Вклад русских учёных в развитие мировой науки*», «*Российская наука в борьбе за охрану окружающей среды*», «*Научное, техническое и культурное сотрудничество России с зарубежными странами*».

Как нам представляется, учебно-методическое пособие для студентов-иностранцев архитектурного факультета ГТУ, подготовленное нами, в определённой степени включает профессионально-ориентированные страноведческие темы, например: «*Архитектура Древней Руси*», «*Стены Московского Кремля*», «*Красная Площадь*», «*Храм Василия Блаженного*», «*Памятник Минину и Пожарскому*», «*Архитектура Петербурга*», «*Дворцовая Площадь*» и т.д. Усвоение студентами этого материала позволит им в будущем вступать в профессиональные контакты с носителями языка.

Следовательно, подлинное лингвострановедение обязательно предполагает обращение к духовной жизни общества, к истории, к исторической реальности, только в этом случае изучение русского языка как иностранного будет успешным.

Использованная литература:

1. Верещагина 1990: Верещагина Е. М. Лингвострановедение во время гласности и перестройки. Москва. «Русский язык».
2. Глазунова 2004: Глазунова О. И. Давайте говорить по-русски. Москва. «Русский язык».
3. Зиновьева...1986: Зиновьева Л.С., Журавлева. Страноведческий и лингвострановедческий аспекты в системе коммуникативного обучения русскому языку как иностранному. Москва. «Русский язык».
4. Митрофанова 1990: Митрофанова О. Д., Костомаров В. Г. Методика преподавания языка как иностранного. Москва. «Русский язык».
5. Чхенкели...: Чхенкели Л. В., Петросян Р. С., Шурга М. В. Учебно-методическое пособие по русскому языку для студентов-иностранцев архитектурного факультета. Тбилиси.

ლიანა ჩხენკელი (თბილისი)

ლინგვოკულტურათმცოდნეობითი ასპექტის შესახებ რუსულის, როგორც უცხო ენის შესწავლის პროცესში

ნაშრომის მიზანია დამტკიცდეს, რომ ლინგვოკულტურათმცოდნეობას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლებას ამ მეთოდით, სტუდენტი უფრო კარგად აცნობიერებს თანამედროვე ეკონომიკის, მეცნიერებისა და კულტურის მნიშვნელობას ქვეყნის განვითარებაში. აგრეთვე, ეხმარება დღევანდელი რუსული ენის ლექსიკური ენის მარაგის დაგროვებაში.

Liana Chkhenkeli (Tbilisi)

About Lingvo-Country Studies Aspect in the Process of Learning Russian as a Foreign Language

During studying Russian as a foreign language, a country study is considered to take important place. By this method, student better realizes the importance of modern Russian economy, science and culture in country development, and it also helps the accumulation of vocabulary of today's Russian Language.

ОСОБЕННОСТИ НАРРАТИВА СОВРЕМЕННОЙ ПРОЗЫ

(На основе сборника рассказов Т.Н. Толстой «Ночь»)

Основанием нового подхода к нарративу можно считать «открытие» в 80-ых годах XX века того, что повествовательная форма и устная и письменная – составляет фундаментальную психолингвистическую, лингвистическую, культурологическую и философскую основу создания «прийти в согласии с природой и условиями существования. Это явилось причиной *оскурщения* в нарративного поворота. Нарратив стал почти знакомым явлением нового стиля.

Литературный нарратив стал предметом изучения специальной дисциплины - лингвистики нарратива. Название новой ветви лингвистики текста было предложено в 1995 году Е.В. Падучевой: она же определила лингвистику нарратива как дисциплину, изучающую «формальные правила извлечения из повествовательного текста всей той семантической информации, которую получает из него человек как носитель языка» (Падучева 1996: 41).

Лингвистика нарратива понимает объектом своего исследования художественный текст, перерабатывающий информацию о реальных или вымышленных событиях, происходящих во временной последовательности.

Сегодня ни у кого не вызывает сомнений, что художественный текст как объект изучения настолько сложен, что исчерпывающе описать его с помощью какой-то одной исследовательской модели – задача практически невыполнимая. По словам Цв.Тодорова, максимальным приближением к идеальному описанию текста является «обычное чтение – в той мере, в какой оно остается лишь манифестацией произведения» (Тодоров 1975: 37).

Литературный нарратив как дискурс представляет собой особую, отличную от других стратегию текстообразующего освоения мира. Литературный нарратив как текст является осуществлением этой стратегии, обнаруживающей себя в его специфических свойствах, которые традиционно осмысливаются в категориях нарративности и литературности (Андреева 2006: 19). Нарративность представляет собой широкоупотребительный способ текстообразования. Ее можно определить как *специфическую стратегию текстообразующего способа представления мира или фрагмента мира в виде сюжетно-повествовательных высказываний, в основе которых лежит некая история (фабула, интрига), преломленная сквозь призму определенной (определенных) точки (точек) зрения* (Андреева 2006: 20).

Объектом анализа данной статьи явились рассказы Т.А.Толстой «Свидание с птицей», «Поэт и муза», «Соная», «Любишь – не любишь», «На золотом крыльце сидели...». Анализ данных произведений позволяет составить весьма полное представление о типологии современных повествовательных форм. В каждом из них сообщается нечто о некотором жизненном событии – затруднительном положении, намерении, когда рассказывается сон или сообщается о болезни или состоянии страха – все это принимает форму нарратива. В каждом конкретном случае сообщение оказывается представленным в форме истории (в «Свидании с птицей» – это впечатление детства – смерть деда; в «Поэте и муз» – рассказ о долгожданном и нелепом замужестве; в «Любишь – не любишь» – опять впечатление детства – рассказ о нелюбимой няне; «На золотом крыльце сидели ...» – воспоминания детского лета), рассказанной в соответствии с определенными соглашениями.

В каждом из рассматриваемых текстов можно обнаружить следы действия разных стратегий, или дискурсов, что является одним из отличительных свойств литературного нарратива. Наличие в рассматриваемых нарративных текстах наряду с повествовательными пассажами таких композиционно-речевых форм (или функционально-смысловых типов речи), как описание и рассуждение, а также чужой речи, лишней раз позволяет убедиться в их полидискурсивности, так как в текстообразовании всегда участвует несколько коммуникативно-прагматических интенций. Тем не менее, можно говорить о доминанте одного из дискурсов и рассматривать тот или иной текст как повествовательный, перформативный, итеративный или дескриптивный. Анализ нарративности как фактора текстообразования устанавливает внешние пределы нарративности, то есть специфику нарративных текстов, выявление же способов взаимодействия разных текстообразующих факторов внутри одного текста определяет внутренние пределы нарративности. Гегемония нарративного дискурса в полидискурсивной среде текста оказывается возможной благодаря тому, что нарративность как стратегия текстообразования предполагает выраженное присутствие в тексте от начала до конца некоей опосредующей инстанции, стоящей, с одной стороны, между изображаемой действительностью и автором, а с другой — между изображаемой действительностью и читателем. Задача опосредующей инстанции в повествовательном тексте состоит в формировании системы «Я-здесь-теперь».

Современные нарративные типологии исходят из следующих критериев нарративности:

1. Критерий выявленности повествователя в тексте связан с грамматической формой его выражения, а именно — с показателем лица, от которого ведется повествование (1-е или 3-е лицо). Если повествование ведется от первого лица, то повествователь — это рассказчик; он сам принадлежит миру текста: «... *Маленькая, тупая, с одышкой, Марьянана ненавидит нас, а мы ее. Ненавидим шляпку с вуалькой, дырчатые перчатки, сухие коржики «лесочное какао», которыми она кормит голубей, и нарочно топчем на этих голубей ботами, чтобы их растузить» («Любишь — не любишь»).*

Повествование в 3-ем лице, традиционный нарратив. Повествователь не принадлежит миру текста: «*Нина была прекрасная, обычная женщина, врач и, безусловно, заслужила, как и все, свое право на личное счастье. Она это хорошо знавала. К тридцати пяти годам после длительного периода несчастливых проб и ошибок . . . она ясно поняла, что ей нужно. . .» («Поэт и муза»).*

И, наконец, свободный косвенный дискурс, или персональная форма. Свободный косвенный дискурс (СКД) — это повествование, заполненное несобственно-прямой речью героев: «*Эй, проснись, дядя Паша! Вероника-то скоро умрет. Ты побродил без мыслей по опустевшему дому, а потом воспрянешь, расцветешь, одлдишься, вспомнишь, отгонишь воспоминания, возжадешь и привезешь — для помощи по хозяйству — Вероничку младшую сестру, Маргариту, такую же белую, большую и красивую. И это она будет в июне смеяться в светлом окне. . .» («На золотом крыльце сидели . . .»).*

2. Критерий повествовательной перспективы связан со степенью охвата повествователем повествуемого мира. При этом в речевом аспекте «всеведущий» повествователь может быть как выявленным («Свидание с птицей», «Любишь — не любишь», «На золотом крыльце сидели . . .»), так и невыявленным («Соня», «Поэт и муза»). Ограниченная повествовательная перспектива связана с какой-то «точкой зрения», которая определяет обзор нарративной информации, оставляя за рамками повествования то, чего не могут знать ни рассказчик, ни персонаж.

3. Критерий модуса предполагает разграничение субъектов восприятия и речи, которые совпадают в том случае, если повествующая и повествуемая инстанции идентичны и тождественны («Любишь — не любишь»), но различаются, если повествующая и повествуемая инстанции не идентичны — «Соня».

Как уже отмечалось, опосредованность, или перспективация, представляет собой основной принцип литературного нарратива. Благодаря действию этого принципа любой фрагмент текста, будь то собственно повествование, рассуждение или описание, может репрезентировать на текстовом уровне событие. Событие же, как уже отмечалось, является центральной категорией нарративной стратегии, представляющей мир как историю (фабулу, интригу). Когда же речь идет о специфике нарративной стратегии текстопорождения, нельзя не учитывать то обстоятельство, что событие в структуре нарратива не существует вне субъекта, свидетельствующего о нем («рефлектор»).

Вряд ли возможно составить полный каталог средств, маркирующих текстовое событие, поскольку в художественном тексте любая деталь, любое действие и даже отсутствие действия — функциональны.

Однако, стремясь к исчерпывающему анализу, нельзя не коснуться описания как существенного декоративного элемента, способствующего более полному раскрытию основного содержания нарратива. Хотя в этом плане описание — всегда деталь, своего рода повествовательное излишество, как будто повествование расточительно сорит «ненужными» деталями, повышая местами стоимость нарративной информации, но, тем не менее, — это событие высшего порядка. Описание представляется, следовательно, "исключительной принадлежностью" так называемых «высших» языков именно потому, что оно лишено какой-либо целенаправленности в плане поступков или в плане коммуникации, однако выполняет эстетическую функцию. В рассматриваемых рассказах наблюдается целый ряд мимесисных описаний, что можно считать одной из характерных черт литературного нарратива. Нужно, прежде всего напомнить, что в одном из важнейших течений западной культуры описание отнюдь не выводится за рамки смысловых категорий, и ему приспосабливалась цель, вполне признанная литературой как социальным институтом. Течение это - риторика, а цель эта - "красота" (Барт 1994: 397). Иллюстрацией могут послужить следующие примеры:

«Солнце начнет склоняться к западу, воздух пожелтеет, лягут косяки лучи, и отчетливо, завоет таянственный мир, плеснет хвостом серебристая немая утолщенная, закопачится в еловом лесу серая, тяжелая птица Сирин, и, может быть, где-то в безлюдной заводи уже спрягала в водяную лилию розовое огнистое личко утренняя птица Алконост» («Свидание с птицей»).

«. . . Черная юбка до пят, пластмассовый гребень в тусклых волосах, - некто Лизавета. . . И цек у нее было меньше, чем требуется человеку, и чешуек больше, и нос хрящевой, и вообще было в ней что-то от рыбы — черной, тусклой глубоководной рыбы, ползающей по дну в непроглядном мраке и не смеющей подняться выше. в светлые солнечные слои, где режутся лазурные и алые породы жителей отшельей» («Поэт и муза»).

Характерна также интерференция между текстом персонафицированного диететического нарратора, репликами персонажей (косвенный дискурс) и описанием: «. . . Темная городская зима, холодная струя воздуха из коридора — кто-нибудь из взрослых вносит на спине огромный полосатый мешок с дровами — растапливать круглую коричневую колонку в ванной. А ну марш из-под нос! Ура, сегодня купаться будем! Через ванну

перекинута деревянная решетка; тяжёлые облупленные тазы, кувшины с горячей водой, острый запах дегтярного мыла, распаренная сморщенная кожа на ладонях, запотевшее зеркало, духота, чисто наглаженное мелкое белье – и ажжжж – бегам по холодному коридору, и злтых! – в новенькую постель: блаженство!...» («Любишь – не любишь»).

Подобные пассажи можно считать следствием деиерархизации прозы, ибо резко ослаблены границы между различными типами дискурса. В рассказах Татьяны Толстой, которые относятся к новому типу прозы, происходит интерференция текстов нарратора, персонажа, описания, что способствует возникновению особой динамики пространственных и временных аспектов и создает неповторимую семиотику художественного нарратива.

Использованная литература:

1. Андреева 2006: Андреева В.А. Литературный нарратив: дискурс и текст. СПб.: Норма.
2. Падучева 1996: Падучева Е.В. Семантика нарратива // Семантические исследования, М.
3. Семиотика. Поэтика 1994: Эффект реальности // Избранные работы: - М.
4. Тодоров 1975: Тодоров Цв. Поэтика // Структурализм «за» и «против». М.
5. Толстая 2008: Толстая Т.Н. Ночь, М.: Эксмо.

ტატიანა ჭეიშვილი-მოსკალენკო (თბილისი)

თანამედროვე პროზის ნარატივის თავისებურებანი

აღნიშნული სტატიის ანალიზის ობიექტად განიხილება თანამედროვე რუსი მწერლის ტატიანა ტოლსტოის მოთხრობები კრებულიდან “ღამე”. ხსენებული მოთხრობების ტექსტის ანალიზმა საშუალება მოგვცა სრულად წარმოგვედგინა თანამედროვე თხრობითი ფორმების ტიპოლოგია. თითოეულ განხილულ ლიტერატურულ ნარატივში გამოიკვეთა სხვადასხვა სამეტყველო სტრატეგიისთვის დამახასიათებელი თვისებები, რამაც მიგვიყვანა დასკვნამდე, რომ ლიტერატურული ტექსტის შექმნისას გამოიყენება ისეთი კომუნიკაციურ-პრაგმატული ინტენციები, როგორიცაა: თხრობა, აღწერა, მსჯელობა და სხვადასხვა ფორმებით გადმოცემული სხვისი გამოხატვაში.

Tatyana Cheishvili-Moskalenko (Tbilisi)

Features Narrative of Modern Prose (On the Basis of the Collection of Stories by T.N. Tolstaya "Night")

Object of the analysis of given clause were stories of known modern Russian writer Tatyana Tolstoj from the collection "Night". The analysis of the given products has allowed to make full enough representation about typology of modern narrative forms. In each of the considered texts parameters of different strategy that appears the main distinctive property literary narrative are found out: in the text of a work of art always it is possible to allocate a little communicatively-pragmatical intention, most frequency of which are a narration. The description. A reasoning and transferred by different forms another's peech transferred by different forms.

Наталья Басилая, Надежда Каджая (Тбилиси, Кутаиси)

ПРОЕКТ ПОСОБИЯ ПО РАЗВИТИЮ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ ДЛЯ СТУДЕНТОВ-РУСИСТОВ

Данный проект представляет Пособие по развитию письменной речи, предназначенное для работы со студентами гуманитарного факультета, обучающимися дисциплинам филологического профиля. Предполагается, что учащиеся, для которых предназначено данное Пособие, имеют подготовку по русскому языку в объеме средней школы и способны выполнить тесты по владению русской письменной и устной речью, предлагаемые программой Единого национального экзамена, проводимого в Грузии. Основная цель пособия – развитие у учащихся навыков и умений в области письменной речи в рамках их профессиональных потребностей и, в первую очередь, навыков построения самостоятельного коммуникативно мотивированного высказывания. В Пособие войдут как справочные материалы – в виде кратких сведений, справок, таблиц, словников, в которых последовательно в краткой и, насколько это возможно, схематичной форме представлены необходимые сведения по проблематике учебного курса «Развитие навыков письменной речи», так и тренировочная часть, задания и упражнения. Предполагается трехчастная структура Пособия. Каждая часть предназначена развивать определенный вид самостоятельного коммуникативно мотивированного высказывания.

Целевой установкой первой части пособия является развитие у учащихся навыков и умений осмысленного и целенаправленного письменного продуцирования размышлений, наблюдений, описаний, зарисовок на свободную тему. Так, в теоретический комментарий по поводу эссе в первой части Пособия, войдет дефиниция эссе, особенности его создания, определение создания эссе как творческого процесса, этимология слова «эссе», типология эссе; будут охарактеризованы особенности эссе как литературного жанра и разновидности эссе с точки зрения содержания и литературной формы; понятие о композиционных особенностях и структурно-смысловом анализе эссе.

Теоретические знания должны быть закреплены посредством практических заданий, поэтому в Пособие предполагается ввести достаточное количество практических заданий, направленных на обучение умениям и навыкам написания эссе, содержащих оценку чего-либо; выводы о чем-либо с аргументацией своего мнения; краткое резюме, на основе: предьявленной картины; прочитанного, прослушанного текста; увиденного фильма, спектакля; увиденных фактов окружающей жизни; прошлых впечатлений и жизненного опыта и т.п.

В заданиях первой части Пособия будет рассмотрено понятие смысловых и языковых опор основного информативного содержания эссе, причем в качестве опор предлагаются: набор лексики и структур, план, начала предложений, несущих основную информацию текста и позволяющих прогнозировать высказывание, синонимические эквиваленты языковых и смысловых опор. Так, эссе, содержащие доказательство на основе: прочитанного, прослушанного текста (*«Какие из прочитанных в этом году художественных произведений понравились мне больше других и почему?»*; *«Какие проблемы современности считаете актуальнейшими и почему?»*); увиденного фильма, спектакля; увиденных фактов окружающей жизни; прошлых впечатлений и жизненного опыта; могут быть реализованы учащимися в виде письменного изложения чье-то рассказа в виде заметки в стенную газету или объяснительной записки; сочинения на основе однократно предьявленного на слух текста дискуссионного характера (типа проблемной статьи из газеты); сообщения или доклада на заданную тему на основе: предложенной в рамках обсуждаемой тематики и проблематики литературы; имеющихся ранее сведений, знаний (с подготовкой дома); составления плана; собственного высказывания; прочитанного текста по общественной тематике; составления конспекта прослушанной лекции; написания рецензии на прочитанное или прослушанное: художественное произведение; статью полемического характера; учебное или методическое пособие; на просмотренный фильм или спектакль. В Пособие будут включены практические задания на умение выбора учащимися информации по определенной проблематике на основе прочитанного или прослушанного материала большого объема с последующим суммирующим высказыванием (например, просмотрев постановление о реформе образования, выбрать информацию об обучении работе с компьютером или получении определенных умений и навыков); умение составить информационно-обзор по газетам и материалам теле- и радиопередач; умение взять интервью, например, в связи с окончанием курса; впечатления о процессе учебы, и написать его (Задание. *Возьмите интервью у своего однокурсника, представив встречу с ним, уже пожилым человеком*) или написать путевые заметки в связи с поездкой на экскурсию.

Если первая часть Пособия, посвященная развитию навыков и умений производства эссе, развивает творческий подход к производству текстов на свободную тему, то в основу обучения учащихся продуци-

როვანო პисьменного научного и делового текстов во второй и третьей частях пособия положен принцип опоры на текстовый образец, данный в неоднократном предъявлении.

Во второй части пособия учащиеся ознакомятся с правилами составления письменных научных текстов: аннотации, реферата, курсовой и бакалаврской работы, рецензии и др., что позволит им свободно оперировать информативным содержанием прочитанных научных произведений в целях реальной научной коммуникации.

На основе многократного предъявления учащимся текстовых образцов и их анализа последовательно развиваются умения и навыки письма, отрабатываются такие операции, как смысловой анализ, целевая трансформация, восстановление, комбинирование и комментирование основного информативного содержания текста или текстов. Большое внимание в Пособии будет обращено на развитие навыков письменной речи при анализе связующего плана текста. В этих случаях используется передача основного информативного содержания текста с сохранением связности и последовательности расположения информации, поскольку учащимся необходимо по характеру их реального коммуникативного задания включать определенную обработанную часть текста-источника в собственное письменное продуцирование, т.е. при составлении ими обзорных или информативных текстов большого объема. Основой установкой второй части пособия является развитие у учащихся навыков и умений письменной речи, связанных с целевой трансформацией информативного содержания текста-источника, то есть целевым извлечением информации, перераспределением ее и передачей в определенном нужном для пишущего виде, соответствующем коммуникативным целям его высказывания. Особое внимание при этом будет обращено: а) на сжатие текста как извлечение основной информации, без перекодировки текста и потери связности (сокращение текста производится за счет сброса (исключения) менее информативных частей текста и трансформации (конденсации) оставшейся части); б) на тезирование текста как один из видов извлечения основной информации текста-источника с ее последующей перекодировкой в определенную языковую форму (сокращение текста производится с учетом проблематики текста, то есть авторской оценки информации и дается изложение проблематики, расчлененное на отдельные положения-тезисы); в) на передачу информативного содержания текста-источника в рамках определенной лексики и конструкции, в том числе с включением структур, делающих возможным описание текста; задание на перераспределение информации текста-источника согласно заданному плану, на выбор информации по теме, по отдельной проблеме (целевое извлечение), на выбор и комбинирование информации нескольких текстов по теме или отдельному вопросу; г) на организацию связного текста с учетом порядка расположения информации в отдельном высказывании и в тексте. В результате выполнения перечисленных заданий учащиеся смогут выполнить основную задачу, заявленную во второй части Пособия: выработать умения и навыки написания текстов определенного типа; аннотаций, рефератов-конспектов, рефератов-резюме, рефератов-обзоров, рецензий.

Третья часть Пособия будет отведена деловым письмам, в частности, внимание будет обращено на такие вопросы, как: составление делового письма в специальной сфере, написание доверенности, объяснительной записки, заявления; требования к тексту делового письма; образцы писем, содержащих предложение и просьбу, согласие, отказ, извинение, и др. При этом учащимся будут предложены основные клише, выражающие согласие, благодарность, отказ, извинение, претензию, и др.

Четкая основная направленность пособия на развитие умений и навыков письма определяет тщательный отбор лексического, грамматического и информативного материала.

В основе большинства заданий Пособия будет представлен текст как исходный материал для письменного продуцирования текстов определенной коммуникативной направленности: либо с концентрацией определенных, отрабатываемых на занятиях, языковых явлений для выражения определенного смысла (научные тексты, деловые письма); либо тех текстов, где определяющим является смысл, а строгая регламентация языковых средств отсутствует (эссе).

Пособие создается с расчетом на работу под руководством преподавателя, поскольку значительная часть предлагаемых в нем заданий - творческого характера и разными вариантами решений. Однако наличие в Пособии текста-источника, к которому учащийся может неоднократно возвращаться в процессе выполнения заданий, наличие разъяснений, справок и комментариев сделает возможным самостоятельное выполнение учащимися большей части заданий.

Итогом работы над Пособием по развитию письменной речи для студентов-русистов должно явиться обеспечение их возможностью самостоятельного использования текстов как базы для продуцирования связного коммуникативно обусловленного письменного высказывания.

ნატალია ბასილაია, ნადეჟდა ქავჯაია (თბილისი, ქუთაისი)

**რუსული ენის შემსწავლელი სტუდენტებისათვის წერითი მეთვლელების განსავითარებელი
დამხმარე სახელმძღვანელოს შექმნის პროექტი**

მოცემული სტატია წარმოადგენს რუსული ენის შემსწავლელი სტუდენტებისათვის წერითი მეთვლელების განსავითარებელი დამხმარე სახელმძღვანელოს შექმნის პროექტს. აღნიშნული სახელმძღვანელო გამოიზრდა კუმანტარული ფაკულტეტის ფილოლოგიის დისციპლინის სტუდენტებისათვის, ვინც მომზადებულია რუსულ ენაში საშუალო სკოლის ფარგლებში და შეუძლია შეასრულოს წერილობითი და ზეპირი რუსულის ტესტები, რომლებიც გათვალისწინებულია საქართველოს ერთიანი ეროვნული გამოცდების პროგრამით. დამხმარე სახელმძღვანელოს ძირითადი მიზანია განუკითაროს სტუდენტებს უნარ-ჩვევები წერით მეთვლელებაში მათი პროფესიული საჭიროებების ფარგლებში და პირველ რიგში, დამოუკიდებელი კომუნიკაციურად მოტივირებული გამონათქვამის დაწყობის ჩვევები.

Natalya Basilaia, Nadejda Kajaia (Tbilisi, Kutaisi)

Project of Workbook for Developing of Writing Skills for Russian Language Studying Students

The article deals with description of project of workbook for developing of writing skills for Russian language studying students, having studied Russian language at the secondary school and able to fill verbal and written tests by the program of United National Exams of Georgia. The main purpose of the workbook is development of students' writing skills in the framework of their professional needs and in first turn, skills of creating independent communicatively motivated phrase.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ ГРАММАТИКЕ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

Современная методика преподавания иностранных языков рассматривает процесс обучения языку как процесс обучения речевой деятельности во всех или некоторых ее видах, т.е. как систему обучения слушанию, говорению и письменной речи на определенном языковом и информативном материале. При обучении указанным видам речевой деятельности на любом этапе обучения мы исходим прежде всего из задач коммуникации. Это означает, что мы должны производить отбор материала, входящего в содержание обучения, т.е. учитывать сферы и темы общения, текстовый материал, где эти темы реализуются.

В процессе усвоения иностранного языка происходит последовательное овладение сначала объектами первого уровня обучения речи, затем более сложного второго уровня, и тем самым обеспечивается выход на третий уровень обучения - свободное монологическое высказывание или свободная беседа. Каждый уровень обучения предусматривает особые приемы работы и особую организацию учебного процесса, при которых большое внимание уделяется отбору грамматического материала. Практическое овладение русским языком иностранными учащимися, в частности грузинскими, оказывается делом весьма нелегким (иногда на всех уровнях обучения) в основном из-за наличия в нем падежной системы. Усвоение многозначности падежей, многообразия флексий, самого принципа формобразования имен существительных, местоимений, прилагательных, числительных затрудняет быстрое становление речевых навыков и умений на русском языке. Поэтому проблема выработки умений и навыков употребления падежей в речи является одной из основных и сложных проблем в методике преподавания русского языка как иностранного.

При анализе методической и учебной литературы по обучению РКИ на начальном этапе обучения, который является объектом нашего исследования, встали такие вопросы, как последовательность подачи падежных форм и падежных значений. Некоторые методисты считают, что порядок подачи падежей вызван необходимостью с самого начала дать учащимся наиболее употребительные в речи конструкции, ввести активный материал для овладения языком как средством общения, учитывая при этом особенности родного языка обучающихся. На начальном этапе, когда вводятся базовые структурные модели, опора на родной язык более необходима, чем на продвинутом, когда учащийся уже «вошел» в строй русского языка, понимает его логику и в состоянии подобрать адекватные грамматические понятия в своем родном языке или языке-посреднике. Неадекватное или приблизительное понимание сущности грамматического явления может явиться причиной ошибок при попытке построить собственное высказывание (Осталева 1978:7).

Надо отметить, что при всем разнообразии подходов к последовательной подаче падежей, во многих учебниках по РКИ винительный и предложный падежи находятся в числе первых трех (Аркадзева 1975:20).

Главным принципом отбора грамматического материала является коммуникативная оправданность формы, т.е. отбор и введение материала тогда, когда в нем есть коммуникативная потребность, когда созданы условия для его использования в общении. Падежная система подается небольшими частями, осознанно усвоенная часть материала тренируется и вводится в речь. Знания, навыки и умения учащегося «наращиваются», расширяются от концентра к концентру, т.е. действует принцип концентризма (Исвалова 1981:15; Осталева 1978:7).

Чрезмерное увлечение грамматическим материалом усложняет понимание падежных структур и приводит к «избыточности коммуникативно неоправданных форм» (Акишина, Каган 2002:14). Не менее важным в процессе обучения языку является принцип «конструктивной и деструктивной интерференции» (Акишина, Каган 2002:15), когда вначале вводятся такие формы, которые совпадают в родном и изучаемом языках, а затем показывается различие, несовпадение форм, которые могут негативно влиять на чистоту речи.

Попытаемся проанализировать некоторые особенности изучения падежной системы русского языка в грузинской аудитории на примере винительного и предложного падежей.

С самого начала обучения учащиеся уже знают двучленные структурные модели типа: *Это студент; Студент пишет*. Потребность в выражении направленного на предмет действия вызывает необходимость введения винительного падежа в значении прямого объекта и использования трехчленных предложений. *Студент читает журнал. Брат купил книгу*. К этому времени учащиеся должны знать достаточное количество переходных глаголов в спрягаемых формах (*писать, читать, знать, слушать, видеть, любить, купить, учить...*) и несодушевленных существительных, которые могут употребляться в качестве прямого дополнения (*писать письмо, читать журнал, купить книгу...*). Грузинские учащиеся с такими конструкциями справляются неплохо, поскольку категория переходности/непереходности в грузинском языке присутствует. Кроме того,

формы винительного падежа неодушевленных существительных мужского и среднего родов воспринимаются ими относительно легко, так как существует аналогия с формами именительного падежа. Больше времени и внимания необходимо уделить существительным женского рода, которые изменяют свое окончание –а (-я) на –у (-ю), а также на особенность формы существительных женского рода типа *тетрадь*. Учащиеся уже достаточно хорошо должны знать родовые окончания существительных, что несколько затрудняется тем, что категория рода в грузинском языке отсутствует, и обработка родовых форм существительных длительное время сопровождается процессом обучения русскому языку.

При знакомстве с винительным падежом одушевленных существительных необходимо убедиться в понимании учащимися категории одушевленности/неодушевленности русских имен существительных. Обращается внимание на окончания –а(-я) одушевленных существительных мужского рода: *Я видел Ивана; Я видел Игора; Я люблю брата; Я видел преподавателя.*

Путем сопоставления существительных мужского и женского рода учащиеся должны прийти к выводу, что существительные женского рода в функции прямого объекта имеют окончания –у(-ю) независимо от того, что они обозначают - неживой предмет или живое существо, в отличие от одушевленных существительных мужского рода, имеющих окончания –а(-я). *Я люблю книгу; Я люблю сестру, и Я люблю чай, но Я люблю брата.*

Гораздо больше трудности возникает у грузинских учащихся при овладении структурой, третий член которой обозначает местоположение лица, предмета в пространстве или месте действия и выражается именем существительным в предложном падеже с предлогами *в* и *на*. С одной стороны, предлогу *в* в русском языке соответствует послелог –*ში* в грузинском, а предлогу *на* соответствует послелог –*ზე*, поэтому учащиеся легко воспринимают объяснение преподавателя, что предлог *в* обозначает нахождение внутри предмета, в пределах чего-либо, а предлог *на* обозначает нахождение на поверхности, на открытом месте: *на столе (ბავშვზე); в столе (ბავშვში)*. Однако в ряде случаев ошибки в употреблении предлогов *в* и *на* в речи грузинских учащихся возникают там, где по логике должен быть предлог *в*, но употребляется предлог *на*: *на заводе, на фабрике* (в грузинском языке *ქარხანაში, ფაბრიკაში*). Помимо этого, учащимся надо в доступной форме объяснить, что предлог *на* в некоторых случаях указывает на участие в мероприятии, действии или на пребывании там, где происходит названное действие (Дорофеева, Лебедева 2004:47): *в театре*, но: *на спектакле; в школе*, но: *на уроке*. Учащиеся с трудом воспринимают различия в семантическом значении и смешивают эти структуры при употреблении в речи.

Не меньшие трудности возникают у грузинских учащихся при усвоении винительного падежа с предлогами *в* и *на*, обозначающего конечный пункт движения. При введении этой структуры происходит смешение форм винительного падежа направления, отвечающего на вопрос *куда?* и предложного падежа места, отвечающего на вопрос *где?* Учащиеся не всегда могут осознать разницу в вопросах *куда?* и *где?*, поскольку в грузинском языке в обоих случаях, в основном, ставится один и тот же вопрос *где?* – '*Где ты идешь?*' Этим вызваны ошибки типа: '*Я еду в университете*', '*Он идет в магазине*'. К этому добавляется еще одна трудность, вызванная отсутствием в грузинском языке лексического обозначения способа передвижения: *Я иду на стадион (მე მივდივარ სტადიონზე); Я иду в Батуми (მე მივდივარ ბათუმში)*. Главная трудность, которая стоит перед преподавателем при объяснении этих грамматических структур - это донести до учащихся осмысленное понимание сущности явления. Учащиеся должны понять следующее: если необходимо сказать, что лицо (или предмет) достигает какого-либо пункта следования в результате движения, которое может совершаться различными способами (*идти, бежать, лететь* и т.д.), то пункт назначения следования обозначается формой винительного падежа имени существительного с предлогами *в* или *на*. Если же нужно просто указать на местоположение лица, предмета, находящегося в состоянии покоя, то место, где располагается это лицо, предмет, обозначается формой предложного падежа имени существительного с предлогами *в*, *на* в том же значении. Для объяснения этого сложного для иностранцев явления преподаватель должен использовать различные способы закрепления грамматического материала, однако этот вопрос не является темой нашего исследования. В ограниченных рамках статьи мы смогли затронуть лишь часть лингвистических трудностей, возникающих в процессе преподавания РКИ в грузинской аудитории, среди которых важное место занимает изучение предложного падежа места и винительного падежа направления.

Использованная литература

1. Акиншина. Каган 2002: Акиншина А.А., Каган О.Е. Учимся учить. РЯ. Курсь.
2. Аркадыча 1975: Аркадыча О.М. Употребление падежей в речи. Москва: МГУ.
3. Дорофеева, Лебелова 2004: Дорофеева Т.М., Лебелова М.И. Учебная грамматика русского языка 53 модели. М.
4. Ивлева 1981: Ивлева З.И. Методика преподавания грамматики в практическом курсе русского языка. М.
5. Остапенко 1978: Остапенко В.И. Обучение русской грамматике иностранцев на начальном этапе. М.

ლაურა გურული (თბილისი)

გრამატიკის შესწავლის ზოგიერთი საკითხი რუსული ენის, როგორც უცხო ენის სწავლების მეთოდოლოგიაში

რუსული ენის ბრუნვების სწორად გამოყენების უნარ-ჩვევების გამომუშავება წარმოადგენს ერთ-ერთ ურთულეს საკითხს რუსული ენის, როგორც უცხო ენის, სწავლების მეთოდოლოგიაში. სწავლების საწყის ეტაპზე იკვეთება რამდენიმე მიდგომა სხვადასხვა ბრუნვების მნიშვნელობის შერჩევასა და შესწავლაში. თუმცა თითოეული მათგანი მოითხოვს ამა თუ იმ ბრუნვის ფორმების მიმართ გააზრებულ მიდგომას მოსწავლეთა მხრიდან, რისი მიღწევაც შესაძლებელია რუსული და ქართული ენის გრამატიკის შედარების მეშვეობით. ყველაზე მეტი სიმძნელე ქართველ მოსწავლეებს ხვდებათ რუსული ენის ბრუნვების, კერძოდ, ბრალდებითი და წინდებულობითი ბრუნვების, შესწავლისას.

Laura Guruli (Tbilisi)

Some Questions Corresponding the Learning of Grammar
of the Russian as a Foreign Language

The major problem in learning Russian as a foreign language is the working out skills of usage of the cases of the Russian language as a foreign one. There are many different ways of solving the problem by selecting the case meanings and their gradual learning during the basis level. However, each of these ways needs expressed by various case forms and makes it easy to understand compared with the native languages of the students. The Georgian students face the major difficulties in learning the accusative case of direction prepositional case of place.

ПРОСТОРЕЧНАЯ И ИНОЯЗЫЧНАЯ ЛЕКСИКА ПРОЗЫ И.А.БУНИНА

Славу большого писателя, мастера слова, лучшего стилиста классической русской литературы принёс Ивану Алексеевичу Бунину его безупречный русский язык. И.А.Бунин бережно относился к родному языку, завещанному ему классиками русской литературы XIX века, он не позволял себе в авторской речи чрезмерности в использовании архаизмов, неологизмов, а диалектные и просторечные слова вводил в произведение только для колорита или характеристики речи персонажей. Что касается языковых художественных средств выразительности, то среди них следует упомянуть такие, как музыкальность прозы И.А.Бунина, роль просторечной и иноязычной лексики, случаи ассимиляции, “обрусения” некоторых топонимов Западной Грузии, что и должно быть специально рассмотрено при изучении особенностей прозаических произведений Ивана Алексеевича Бунина.

Устная человеческая речь с момента своего зарождения обладала и атрибутивно обладает определённой ритмикой, внутренней, естественной размерностью, периодами, паузами, аллитерацией, внутренней рифмой, органически присущими речи по законам фонетики, независимо от национальной специфики языка. Так называемый речитатив, сказание под аккомпанемент музыкальных инструментов, в особенности, песня повышают уровень музыкальности человеческой речи. Наконец, писатели-прозаики пишут иногда специально ритмизированной прозой, например, “Стихотворения в прозе” И.С.Тургенева, “Песня о Соколе” М.Горького, “Петербург” А.Белого.

Замечено, что писатели, пришедшие в литературу из поэзии или имеющие опыт поэтического стихосложения, отличаются особой музыкальностью прозы, - достаточно вспомнить хотя бы А.С.Пушкина и его прозаические произведения. Сказанное верно и для других писателей, как русских, так грузинских и европейских. Назовём, к примеру, классические образцы прозы таких известных поэтов, как Илья Чавчавадзе, Акакий Церетели и Важа Пшавела. Менее известно, что Мопассан тоже начинал свою творческую биографию со стихов. Среди русских писателей XX века такая характеристика больше других подходит к И.А. Бунину, чья проза отмечена истинно поэтической интонацией, ритмичностью, музыкальностью.

Конечно, И.А. Бунин не стремился сознательно создавать особый музыкальный строй в своих произведениях, - поэтическая натура большого художника одинаково музыкально проявлялась во всех жанрах, избегая неблагоприятных, нарушения ритма в коротких или долгих периодах. В особенности, это характерно для более позднего творчества Бунина (цикл “Тёмные аллеи”) – по двум основным причинам: во-первых, писатель почти уже оставил поэзию и весь поэтический талант реализовывал в малом эпическом жанре, а во-вторых, сама тематика “Тёмных аллеи” – любовь – предоставляла автору широчайший простор для проявления поэтического дара именно в прозе. Подобный синтез и придаёт художественной прозе И.А. Бунина особую музыкальность.

Например, в рассказе “Косцы”, созданном сразу после эмиграции из России и навеянном ностальгией по ней, повествуется не просто о косцах, а о косцах-певцах, приводится и текст их песен, бунинская проза предстаёт во всём блеске её внутренней музыкальности. Рассказ начинается так:

Мы шли по большой дороге, а они косили в молодом берёзовом лесу поблизости от неё – и пели.

Это было давно, это было бесконечно давно, потому что та жизнь, которой мы жили в то время, не вернётся уже вовеки.

Они косили и пели, и весь берёзовый лес, ещё не утративший густоты и свежести, ещё полный цветов и запахов, звучно откликался им... Стадо овец серело впереди, старик-пастух с подпаском сидел на меже, нависая кнут (Бунин 1988:23).

Приведённый небольшой отрывок (а весь рассказ написан именно в такой музыкальной тональности) может служить наглядным образцом музыкальности бунинской прозы. Характерное её отличие - совершенно очевидное, воспринимаемое даже на слух присутствие в тексте логически-смысловых ритмических единиц, напоминающих музыкальную фразу. Такому музыкальному восприятию способствуют и повторы (*Это было давно, это было бесконечно давно...*, трижды в коротком отрывке повторяются слова о “берёзовом лесу” и о том, что косцы “косили и пели, и употребление соединительного союза и, как ритмообразующей связки (Они косили и пели, и весь берёзовый лес...), и виртуозные, но ненавязчивые аллитерации почти в каждом предложении (*стадо овец серело впереди, старик-пастух с подпаском сидел на меже...*). Говоря о “дивной прелести” песни косцов, писатель шесть раз повторяет слово “прелести” в разных смысловых оттенках. Подобные повторы и аллитерации создают тонкое поэтическое настроение всего небольшого рассказа.

Сходная музыкальность, ритмичность, напевность, повторы, аллитерации присущи и рассказу “В одной знакомой улице”:

“ – И там светил. И мела метель, и ветер сдувал с деревянной крыши снег, дымом развевал его, и светилося вверх, в мезонине...” (Бунин 1988:147). Здесь использован тот же приём с союзом и, что в очередной раз подтверждает его ритмообразующую роль.

Разбирая языковые средства художественной выразительности прозы И.А.Бунина, нельзя обойти вниманием употребление им, с одной стороны, русской просторечной лексики для характеристики речи персонажей, их социального, имущественного и образовательного статуса, а с другой стороны, иноязычной, главным образом, украинской, французской и английской речи. О просторечной лексике в речи персонажей И.А.Бунина отмечалось неоднократно. К примеру, Иван Алексеевич мастерски, со знанием дела воспроизводит орловско-калужско-тульскую фонетику.

“Да будь вам брахаты-то!” – кричит Алёна в рассказе “Веселый двор”. “А рожна им ня хочется?” – отгрызается она же (Бунин 1988:349). “Табе вон на кладбищу поместье давно готово!” “Табе” мы услышим потом в “Ночном разговоре”. А вот просторечная лексика натуращика художника из рассказа “Второй кофейник”: “Это мне художник Ярцев выучил. Вы его знавали?..” “Я испугался до того, что и крикнуть не смогла. Вцепилась ему в грудь, в пинжак, да куда тебе!”, “Осталась я сиротой по шашнадцатому году, а он мне и приеъ” (Бунин 1988:171). Уличная проститутка из рассказа “Мадрида” говорит: “Только за ради бога не дуйте в шею... страсть боюсь цехотки”, “Ой, не цехотите...”, “Сичас, сичас... я что-й-то раздумалась...” (Бунин 1988:167).

Особенно часто русская просторечная лексика появляется в устах персонажей рассказа “Ночной разговор”, поскольку весь рассказ построен так, что в беседе вступает то один, то другой мужик со своими историями. И.А.Бунин, приводя образцы их речи, показывает, до какой степени темны, неграмотны и духовно неразвиты мужики, которые и по-русски, с точки зрения литературной нормы, говорят неправильно: “ – Это своя допущенье, – деловито вставил Пашка”, “ – Понятная дело, – сказал Федот”[1, т.2, т.2, с.317]. Здесь нет согласования в роде между определенным и определяемым словом, а барчук, гимназист, во всём поражаая мужикам, коверкает свою речь под простонародную, он так говорит о допивавших его блохах: “Мочи нет, – отозвался гимназист. – Вот баб, девок, тех не трогают, А уж кого бы, кажись, жиять, как не их” (Бунин 1988:311). Возникает комический эффект, однако подобная речь не смешна, скорее, уродлива, как карикатурно само явление – попытка опрошения под мужика.

Особо следует остановиться на случаях ассимиляции, обрусения названий некоторых городов и местностей Западной Грузии в речи персонажей рассказа “Ночной разговор”. Вот исковерканная на русский лад транскрипция грузинских городов: “Зухдени” (Зугдиди), “Новые Сеняки” (Сенаки), Переименование происходит либо по звучанию; либо по смыслу: “Сенаки” — “Сеняки”, то есть подсыкается близкое по звучанию русское слово, в данном случае – “Сени”, добавляется русский суффикс -як, а грузинское окончание именительного падежа множественного числа -и осмысливается, как русское окончание именительного падежа множественного числа от слова “Сеняк” и получается “Новые Сеняки” (с ударением на -и), – почти точное совпадение. С “Зухденами” дело обстоит сложнее, но и здесь грузинское окончание -и в названии города “Зугдиди” воспринимается как показатель русского множественного числа, и в результате получается “Зухдени”, чему есть немало других аналогов: “Озургеты”, “Гагры” и пр. Остальные вставные звуки либо придуманы солдатом, либо так значились в армейских канцеляриях.

В рассказе “Хорошая жизнь” важную роль в создании образа Насти играет индивидуализированная речь. Лексика Насти представляет собой соединение крестьянской речи с уездно-мещанской: “стыдъ” (холод), “как ни мога”, “салаш” (шалаш), а также “человек кредитный”, “недвижимым имуществом владеаю”, “капитал”. Сложной по словарному составу является сказовая новелла “Святые”. Бывший лакей Арсенич, всю жизнь прослуживший в семье у помещиков, говорит на крестьянском просторечии: “спать ляжу”, “рад-радехонек”, “тверезый”. Но за долгое время службы он усвоил и лексику господ: “отменная красавица и бездушная кокетка”, “стала negliжировать своими обязанностями”, “век бездушный”, “кураж”. В восприятии читателя складывается удивительный образ бывшего крепостного крестьянина, многолетнего господского слуги, чья судьба тесно переплетается с судьбой дворянской семьи (тема взаимосвязи русского дворянства и крестьянства является одной из ведущих в творчестве И.А.Бунина).

В целом просторечная лексика в прозе И.А.Бунина представляет собой разнородность ненормированной лексики, куда входят, с одной стороны, диалектизмы средней полосы России (курско-орловский говор), а с другой стороны, мещанско-городской говор, а то и просто безграмотная речь персонажей, далёкая от литературной нормы. Особенно увлекался И.А.Бунин такими этнографическими и фольклорными элементами в построении речи персонажей, как показывают наши исследования, в раннюю пору литературной деятельности, – позже в своих произведениях он крайне редко использовал просторечие.

На другой языковой почве, в эмиграции у И.А. Бунина появляется иноязычная лексика, которая, следует отметить, менее всего исследована, а потому нуждается в специальном изучении. Имеется в виду не

ინოვაციური ლექსიკა (მაგალითად, უსტა ინტელიგენცია და არისტოკრატია), ა სოვა და ცელე ვერაჟია პოკრაინსკი, პო-ფრანცუზსკი, პო-ანგლიისკი, პო-ლათინი. "Ой, зашумели луки ще й быстриі ріки!", გოვორიტ პოკრაინსკი ლირნიკ როდინი ინ დონომენნი რასკაზე და პოტომ ჯაპელ სტარინიუ პესნი ინ სიროტე და მაცხე. "Слушайте жэ, людэ: хто сироти мие, некай доглядя, на тутэ насталяе". Господин ი სან-ფრანცისკო გოვორიტ პრეზრეტლიუ, სკვოზ ზუბო თო პო-ანგლიისკი, თო პო-იტალიანსკი: "Go away! Via! ("Прочь!"), ა კორიდორნი ლუიჯი. "с притворной робостью, с доведенной до идиотизма почтительностью спрашивал:

- *Ha sonato, signore?* ("Вы звонили, сеньор?").

И из-за двери слышатся неслышимый и скрипящий, обидно вежливый голос:

- *Yes, come in...* ("Да, входите...") (Бунин 1988:528).

Гротескная ноцная сцена разыгрывается после внезапной смерти американского миллионера, когда слуга Луиджи, издеваясь, повторяет эти же слова в пародийном ключе, высмеивая надменность заокеанского гостя. Писатель применяет прием трагестивирования ситуации, когда богач из Америки, окруженный подобоострастным вниманием и почетом, скончавшись, становится просто мертвым телом и возвращается на родину в темном трюме того же корабля, на котором с таким почетом еще недавно плыл в Европу. Принцип кольцевой композиции помогает автору рассказа показать мертвящую тело и душу власть денег.

"В Париже" И.А.Бунин ввел в текст рассказа шесть французских пословиц и поговорок, которые произносит персонаж. Писатель не стремился к созданию национального колорита и особого французского стиля. Французские фразеологические единицы стали формой и средством выражения психологического состояния героя. Бывший русский генерал, эмигрант, после того, как его бросила жена, жил с постоянной раной в сердце. Он никогда не говорил об этом, но неприятно шутил в беседах о женщинах, бросая колкие французские поговорки: "Rien n'est plus difficile que de reconnaître un bon melon et une femme de bien" ("Нет ничего более трудного, как распознать хороший арбуз и порядочную женщину"); "L'amour fait danser les ânes" ("Любовь заставляет даже ослов танцевать") [1, т.4, с.99]. В рассказе "Генрих" четырежды повторяются по-французски вопрос Глебова и ответ портье отеля: "Pas de télégrammes" ("Нет телеграмм!"), усиливая и нагнетая напряжение героя в ожидании известия от возлюбленной Генрих (Елены Генриховны) из Вены.

В рассказе "Месть" 16 строк непрерывного диалога героя рассказа с официанткой на французском языке в пансионе в Каннах, как элемент привязки к месту действия, национального колорита, своеобразия обстановки, почти как у Л.Н.Толстого в "Войне и мире" в первой же главе дается описание салона Анны Павловны Шерер и беседы великосветских гостей. И, наконец, "Бернар", где, как уже упоминалось, дважды звучат по-французски (и ещё трижды по-русски) слова Бернара: "Je crois bien que j'étais un bon marin!" ("Думаю, что я был хороший моряк") (Бунин 1988:230-231), являясь своеобразным девизом автора.

Таков неполный перечень случаев употребления иноязычных фраз в тексте прозаических произведений Ивана Алексеевича Бунина. Подчеркнем ещё раз, что если фольклорные и просторечные (крестьянские, мешадские) элементы в речи персонажей художественных текстов И.А.Бунина подробно изучены, то иноязычные вкрапления ещё ждут своего исследователя.

Использованная литература:

1. Бунин 1988: Бунин И.А. Собрание сочинений в четырех томах. М.
2. Волков 1969: Волков А.А. Проза Ивана Бунина. М.
3. Кучеровский 1983: Кучеровский Н.М. Ив.Бунин и его проза.
4. Литературное наследство 1973: Литературное наследство. Иван Бунин. М.

Olga Petriashvili (Tbilisi)

Popular Speech and Foreign Words in I.A. Bunin's Prose

Author of the article "Popular Speech and Foreign Words in I.A. Bunin's Prose" researches fiction texts of I.A. Bunin and draws the conclusion that prosaic works of this wonderful Russian writer are distinguished by truly poetic intonations, rhythm, musicality, metaphors. In the work special emphasis is placed on the role of colloquial language and borrowed vocabulary, cases of assimilation, Rissification of some toponyms of West Georgia.

It should be remarked that folk, colloquial and normative elements in speech of characters of I.A. Bunin's works are studied quite thoroughly. Use of borrowed vocabulary in I.A. Bunin's prose still needs some research.

ФОРМА ПРАКТИЧЕСКОГО ЗАНЯТИЯ НА ТЕМУ «СЮЖЕТНАЯ И ВРЕМЕННО-ПРОСТРАНСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ В ЦИКЛЕ «ТЕМНЫЕ АЛЛЕИ» И.А.БУНИНА

Представленный труд являет собой методическую форму практического занятия, которая, на наш взгляд, способствует развитию у студентов аналитического и обобщающего мышления. Основу ПЗ составляют задания исследовательского характера. Отработанная методика позволяет выработать у будущих филологов умения и навыки проведения научных исследований и помогает в будущем успешно справляться с более сложными формами исследования: курсовой и дипломной работой.

ПЛАН ЗАНЯТИЯ

Материал к занятию: Цикл как понятийный термин подразумевает группу произведений – стихотворений, новелл и т.п., объединенных автором по жанровому, тематическому и идейному принципу, общностью персонажей рассказчиком, исторической эпохой. К активным циклообразующим факторам цикла можно отнести также единство проблематики, сюжетообразующие конфликты, хронотоп.

Вопрос: 1. Можно ли определить сюжетную схему новелл в цикле И.Бунина "Темные аллеи"? 2. Считаете ли вы, что все новеллы цикла тяготеют к единой модели, повторяя друг друга в основных моментах?

Задание: 1. Выпишите в рабочую тетрадь определение термина "сюжет"(Сапогов 1975: 4).

2. Подумайте, создаёт ли однообразие использование Буниным единого сюжетного "каркаса" для серии новелл; не усложняет ли картину "наслоение" разнообразных сюжетных вариантов; не мешает ли занимательный сюжет психологической убедительности действующих лиц и ситуаций? Проиллюстрируйте ответы на примере 2-3-х новелл (по выбору студента).

Материал к занятию: Мастерство сюжетной организации в "Темных аллеях" необыкновенно. Сюжеты новелл, составляющих цикл, острые, напряженные, фантазия изощренная; краткая история соблазнения "баринном" "простой девушки" ("Гость", "Таня"), забываемое свидание или единственная, неповторимая встреча, разлука и память об этом навсегда ("Холодная осень"), краткие встречи по воле судьбы, обретение счастья и трагический финал ("Наталги").

Вопрос: В "Темных аллеях" писатель совершает беспрецедентную по художественной смелости попытку: тридцать восемь раз (число рассказов в книге) пишет "об одном и том же". Притупляется ли острота сообщаемых читателю "подробностей чувства"?

Задание: 1. Пользуясь критической, мемуарной и эпистолярной литературой, напишите эссе "Ты и блаженство, и безнадежность..." (любовь в жизни и творчестве И.Бунина). 2. М.Иофьев в статье "Поздняя новелла Бунина" утверждает об одной и той же сюжетной концепции писателя. Напишите реферат статьи. Дайте собственную характеристику особенностям стиля "Темных аллей" (Иофьев 1965: 24).

Материал к занятию: В ряде новелл цикла композиция характеризуется обилием временных перемещений, снижающих событийный интерес, даже нарочито его приглушающих, создающих тональность легкости, эмоциональной отрешенности. Акцент переносится с сюжета на более важное - хронотоп.

Вопрос: В новеллах "Холодная осень" и "Гая Гапская" временные сдвиги следуют в "Темных аллеях" по общей схеме: повествование из настоящего (рассказ-воспоминание) переходит к восстановлению прошлого (описание жизни до настоящего момента). Какую роль играет мотив памяти для полного понимания временно-пространственной ситуации, представленной в этих новеллах?

Задание: 1. Выпишите в рабочую тетрадь определение термина "хронотоп" (Корман 1982: 2).

Материал к занятию: Другой художественный приём, используемый Буниным в цикле - совмещение временных пластов: а) сюжетного времени (времени описываемых событий или времени героя) и времени рассказывания (времени повествователя); б) прошлого и будущего времени в рассказе о герое.

Вопрос: Как распределение материала во времени определяет структуру новеллы "Волк": что составляет экспозицию, событийный (сюжетный) ряд и эпилог-развязку?

Задание: Определите в цикле новеллы, в которых можно выделить три временных пласта: время героев (фабульное время), время повествователя (сюжетное время), время рассказчика (историческое время).

Материал к занятию: Совмещение временных пластов в ряде новелл обусловило постоянное и оценочное сравнение старого и нового, а наслоение прошлого и настоящего происходит частично.

Время повествователя - время, когда о главном герое сохранилась только память, живущая среди окружающих. Эта память вбирает в себя знание всей жизни героя (история рода, служба, женитьба и др.), но во всём этом она избирательна: в памяти остаются наиболее яркие, оригинальные, соответствующие именно духу героя события и факты.

Задание: Законспектируйте новеллы цикла, в которых события, составляющие её сюжетный костяк, построены по этому принципу.

Обобщающее задание:

1. Составьте аннотированную библиографию научных публикаций и электронных источников информации за последние пять лет по проблеме хронотопа.

2. Подготовьте научный доклад на одну из тем:

- Сюжетная организация в цикле "Тёмные аллеи".

- Временно-пространственная организация в цикле "Тёмные аллеи".

По завершении занятий студентам предлагается список источников и пособий.

Сотворчество преподавателя и студентов должно отражаться в рабочей тетради студентов, структура и содержание которой определяются: ведением тезауруса, конспектами текстов, статей и монографий, дополнительными библиографическими списками, прочими письменными работами. Ведение рабочей тетради обязательно должно учитываться в итоговой оценке по курсу.

Предложенная нами форма практического занятия и методика его проведения, естественно, не универсальна и во многом зависит от уровня профессиональной и общекультурной подготовки студентов.

ლიტერატურა

1. Иофьев 1965: Иофьев М. Поздняя новелла Бунина (в книге "Профили искусств"). М.
2. Корман 1982: Корман Б.О. Хронотоп // Литературоведческие термины по проблеме автора: В помощь студенту-заочнику, специализирующемуся по литературе. Ижевск.
3. Михайлов 1995: Михайлов О.Н. Литература русского зарубежья. М.
4. Сапогов 1975: Сапогов В.А. Сюжет // КЛЭ. М.

ნათელა ხინჩაგაშვილი (გორი)

სიუჟეტური და დროით-სივრცობრივი ორგანიზაცია იბუნინის ციკლში "ბნელი ხეივანი"

ნაშრომი წარმოადგენს პრაქტიკული მეცადინეობის მეთოდურ ფორმას, რომლის მიზანია სტუდენტებში ანალიტიკური ასროვნების სრულყოფა.

პრაქტიკული მეცადინეობის წარმოდგენილი სისტემა მოიცავს სპეციფიკურ მასალას, კითხვებსა და დაკლავებს, რომელთა გამოყენება სტუდენტებს შეუძლიათ დისკუსიების, საშინაო დავალებების შესრულებისას, დაეხმარება ასევე პრობლემის დამოუკიდებელ გადაჭრაში და უნარ-ჩვევების გამომუშავებაში.

Natela Khinchagashvili (Gori)

The organization of Plot, Time and Space in the Cycle "Dark Lane" by I. A. Bunin

In the presented article the author informs us about the experience of non-lecture practical work, which form the skills of independent inter-pretation of a literary work..

The presented system of practical work with students contains specific material, questions and assignments (students can use them while doing their homework; It can also become a topic for discussion during the practical work) which favour the search of solving problems independently.

Игорь Коваленко (Россия, Москва)
 Тамара Инасаридзе (Тбилиси)
 Натия Наскидашвили (Тбилиси)

ДИДАКТИЧЕСКАЯ ИГРА КАК ПРИЁМ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Дидактическая игра в настоящее время применяется как один из приёмов обучения русскому языку, создания на занятии искусственной языковой среды.

Игра на занятии всегда связана с эмоциональными переживаниями студентов: волнением, чувством ответственности, мобилизацией волевых усилий, торжеством победы, радостью успеха, отчаянием, огорчением в случае неудачи и др. Внесение в занятие занимательности, игровых моментов, непосредственно связанных с изучаемым материалом, создаёт положительные эмоции, которые обеспечивают успешное протекание целенаправленной деятельности студентов.

Игра стимулирует мышление, укрепляет память, внимание, интерес.

Для успешного проведения игры преподавателю следует придерживаться следующих методических положений:

1. Объяснить не только условия и правила игры, но и показать образец её выполнения.
2. Не задерживать ход игры разъяснением допущенных кем-либо ошибок, и быстро исправлять их.
3. В игре участники должны чувствовать себя свободно, непринуждённо. Не следует делать много замечаний дисциплинарного характера. Игра должна проводиться оживлённо, но не шумно. Если кто-то не хочет или не может отвечать, его не принуждают, отвечают другие.
4. Игра должна строиться на материале знакомом учащимся.
5. Тема игры должен соответствовать теме речи учащихся.
6. По окончании игры подводятся итоги.

Лингвистические игры, проводимые на занятиях "увлекают студентов и помогают им в занимательной форме закрепить и углубить свои знания по русскому языку, развивают у них память, сообразительность, расширяют кругозор, заставляют думать, анализировать сопоставлять, приучают серьёзно трудиться". 1

Одной из разновидностей таких игр являются лексические, способствующие обогащению словарного запаса студентов выработке, у них навыков и умений правильного согласования и употребления слов в предложениях.

Остановимся на лексических играх, основанных на тематических связях слов так как системный подход к изучению и активизации русской лексики в речи является наиболее эффективным.

Предлагаемые игры опираются в основном на известные принципы построения лингвистических, в том числе и лексических игр, но отличительной особенностью их является обязательное наличие тематической связи между словами.

Игра - "Цепочка"

Игра строится на принципе совпадения последней буквы предыдущего слова с первой буквой последующего (например, ракета - автомат - топор - отряд - дружина - актив - выбор - рапорт - торжество - общество).

По мере иссякания запаса слов, изученных по определённой теме, в целях предложения игры можно предложить "перебросить мостик" к изученным словам по другой теме. Игра может проводиться как в устной, так и письменной форме.

Игра - Кто больше? Кто лучше?

Кто больше придумает словосочетаний со словами по теме... (Тему называет преподаватель); составить предложение со словами и словосочетаниями по теме...

Кто лучше составит ситуативный диалог по теме...

1. Игра - "Кто внимательней"

Цель игры - усвоение названий предметов быта, домашнего обихода.

Условия игры. Каждый выбирает себе один предмет и берёт его с собой в недалёкое путешествие. Преподаватель задаёт один и тот же вопрос. Учащиеся в ответах называют свой предмет

- *Итак, мы отправляемся в путешествие - говорит преподаватель. - Что ты взял с собой Георги? - Я взял с собой книгу. - А ты, Марина? - Я взяла с собой мяч.*

Затем не меняя условий игры, преподаватель задаёт вопросы типа: *Что ты ел в дороге? Что пил в дороге?* Ребята должны сориентироваться и давать правильные ответы. В итоге выявляется, кто самый внимательный.

2. Учащиеся заранее готовят две карточки где крупно написаны цифры 1 и 2. Преподаватель составляет список слов по двум различным темам и договаривается с участниками игры, слова какой темы они будут обозначать цифрой 1, какой - цифрой 2. Слова читаются преподавателем попеременно. Участники после каждого слова должны поднять нужную цифру.

Повторение изученной лексики важно проводить в тесной связи с вновь усвоенными словами. Организация такой работы будет наиболее эффективной при учёте тематических связей слов. Можно предложить игры, построенные на использовании элементов кроссворда:

1. Кто быстрее допишет недостающие в словах буквы, и прочитае по вертикали новое слово: По теме "Учебные принадлежности"

кни . .
тет . адь
ру . . а
кар . ндаш

2. Кто Быстрее поставит вместо точек нужные буквы, чтобы получились слова на темы: "Домашние животные" "Фрукты"

. . . კ .
. . . რ . . .
. . . ლ . . .
ი
. . . კ

Ответы: кошка, корова, коза, телёнок, свинья, собака
апельсин, черешня, гранат, слива, виноград, яблоко.

Данные игры можно усложнять, добавляя задания типа: Кто быстрее придумает словосочетания с разгаданными словами? Кто больше составит предложений, используя разгаданные слова кроссворда.

Игра - "Лестница слов".

Цель игры - повторение имен существительных, тренировка умения распознавать количество букв и слогов в слове. Сначала, для примера такую лестницу слов учитель составляет вместе с участниками игры. Например, мел, окно, стена, коридор, лампочка.

Затем каждый участник выполняет работу индивидуально: составляет лестницу слов из предложенного списка и записывает. Побеждает тот, кто первый правильно составит лестницу слов. Слова для проведения игры целесообразно объединять в тематические группы: Например:

1. Доска, журнал, мел, карандаш, урок, стенгазета, авторучка, книга, дневник.
2. Рубашка, юбка, кофта, брюки, куртка, шарф, ботинки, туфли.
3. Корова, козёл, овца, бык, свинья, телка.
4. Дочка, бабушка, ребята, сын, отец, родители.
5. Стадион, мяч, футбол, площадка, поле, старт.
6. Огурец, репа, картошка, лук, овощи, полидор.

Игра - "Эстафета".

Участник игры называет слово, отвечающее на вопрос кто, - например, лётчик, и сразу обращается к кому-нибудь из своих называть новое слово и т. д. Игру "Эстафета" лучше проводить по темам, например, "Роды занятий людей", "Домашние животные".

Слова для игры:

1. Роды занятий - ученик, учитель, инженер, продавец, турист, врач, лётчик, ткач, юрист, шофёр;
2. Названия животных - корова, жираф, собака, лошадь, кошка, слон, верблюд, медведь, баран.

Чтобы учащиеся научились различать предметы, которые могут занимать в пространстве стоячее или лежащее положение, полезно проводить игры "Что лежит на столе?" "Что стоит на столе?"

Ученики называют предметы, которые могут лежать на столе: книга, авторучка, журнал, бумага, тетрадь, письмо, карта, мел, марка.

Выигрывает тот, кто назвал больше предметов.

Таким образом, использование дидактических игр на занятиях русского языка значительно повышает эффективность приобретения речевых умений и навыков, способствуя систематизации, конкретизации и обобщению приобретаемых знаний.

Обучающие игры имеют и воспитательное значение, особенно заметное в нравственной сфере. Они не только развивают интеллектуальные способности, волю и навыки этического поведения, но и подготавливают к труду, работе, жизни, коллективной деятельности.

Усвоение русской речи опирается на общее психическое развитие, и особенно на развитие таких свойств и познавательных способностей, как восприятие, внимание, память, воображение и мышление.

Облегчая протекание таких психолингвистических процессов, как аудирование и говорение, обучающие игры создают благоприятные условия для приобретения умений и навыков активного владения русской речью как средством общения.

В основу отбора игр для применения их на занятии нами положены следующие критерии:

1. - возможность использования игры, в первую очередь, для развития русской речи;
2. направленность на преодоление трудностей, возникновения как результат расхождения между грузинским и русским языками.
3. - возможность игры активизировать познавательную самостоятельность участников игры, мобилизовать их творческие способности.

Такова классификация игр:

- ролевые, игры-инсценировки;
- фронтальные, настольные, предполагающие участие всей аудитории;
- фронтальные устные (типа игр-загадок) проводимые без какого-либо раздаточного материала.

В основу классификации названных игр положен способ их организации, однако каждый из предложенных типов игры может наполняться любым языковым материалом.

С точки зрения внутреннего содержания в наших фонетических играх мы выделяем подражательные игры (имитация звуков, произносимых преподавателем с нарастающей скоростью, при условии точности воспроизведения), игры, аудирующие (выделение отдельных звуков и слогов), рифмованные игры на запоминание, а также сочинение рифмовок, сопровождаемых показом (т.е. "игровые стихи").

Подавляющее большинство ролевых игр способствуют диалогической связной речи, а фронтальные устные и настольные оказались весьма благоприятными для формирования навыков монологической речи.

Если положить в основу классификации отобранных нами игр их методический аспект, и, прежде всего, их место в системе занятий, то можно выделить 3 основных типа игр:

- Игра миниатора, занимающая 3-5 минут (как правило, такая игра служит введению нового материала) также может применяться и для закрепления вырабатываемых навыков.

Мы широко использовали представленные в работах профессора В.М. Чистякова игры, предполагающие соревнования между группами: кто больше запомнит слов, кто лучше расскажет, кто увидит больше на картинке. К числу таких игр относятся. "Скажи слово", "Придумай слово", "Где, что есть?"

С языковой точки зрения такие игры способствуют выработке правильного произношения и значительно обогащают словарь, нацелены на развитие речевых навыков, они ситуативны, активизируют творческое воображение, предполагают моторную, эмоциональную и интеллектуальную активность.

Дидактическая игра условная занимательная для субъекта деятельность, которая направлена на формирование знаний, умений и навыков. Учитель, использующий игру, организует учебную деятельность, исходя из естественных потребностей уч-ся, а не исключительно из своих соображений удобства, порядка, целесообразности.

"В процессе игры ребёнка осуществляется жизненный баланс между ним и взрослым человеком. В повседневной жизни взрослый почти всегда выступает в качестве субъекта воспитывающего, ведущего. Ребёнок, соответственно, объект: воспитуемый, обучаемый, ведомый. Это становится стереотипом отношений, который маленький человек не в силах изменить. В силу сложившихся стереотипных взаимоотношений со взрослым, ребёнок, являющийся объектом и субъектом одновременно, не всегда может проявить свою субъективную сущность. В игре же он решает эту проблему, создавая собственную реальность, творя свой мир" (Бондаревский 1985:104).

Игра - это мощный стимул в обучении, это разнообразная и сильная мотивация.

Посредством игры гораздо активнее и быстрее происходит возбуждение познавательного интереса, отчасти потому, что человеку по своей природе нравится играть, другой причиной является то, что мотивов в игре гораздо больше, чем в обычной учебной деятельности. В игре активизируются психические процессы участников игровой деятельности: внимание, запоминание, интерес, восприятие, мышление. Игра эмоциональна по своей природе и потому способна даже самую сухую ситуацию оживить и сделать яркой, запоминающейся. Занимательный материал можно использовать во всех этапах занятий: при опросе, при изучении нового материала, когда требуется в обобщенной форме выявить полученные знания и умения. Много игр можно использовать с целью проверки знаний по краткой характеристике объектов и явлений.

Оживить опрос и активизировать в его процессе работу студента могут занимательные формы проверки усвоения фактического материала. В их числе - кроссворды. В игре каждый хочет быть победителем. Однако выигрывают те, которые быстрее могут воспроизвести изученный материал.

Педагогически важным является использование таких кроссвордов, которые составлены на базе основного материала, с зашированными терминами и понятиями. Таким образом, кроссворды представляют собой разновидность учебно-дидактического материала, способствующего эффективности обучения. Практика

работы с кроссвордами на занятиях подтверждает целесообразность включения их в арсенал приемов, активизирующих познавательную деятельность в учебном процессе.

Одним из основных видов игр являются - деловые игры. Выделяются два подвида деловых игр - игры - обсуждения, и игры - исследования.

В процессе игры - обсуждения воссоздается воображаемая ситуация нашего времени - диспут, симпозиум, "круглый стол", телест, киносьёмка, телепередача и т.д. В своей обучающей основе такие игры очень близки дискуссиям, целиком строятся на учебном диалоге. Как правильно, они ориентированы на импровизацию, хотя обязательно имеют определенную программу. план.

Игра - исследование строится на воображаемой ситуации, возникающей в наши дни. В отличие от игры - обсуждения она основана на индивидуальной деятельности её героя, который пишет очерк, письмо, учебник, статью, научный доклад.

Существуют также игры с внешними (жесткими) правилами и игры, основанные на алгоритме деятельности. Их называют тренинговыми. Таковы настольные игры (лото, домино, поле чудес); ребусы, кроссворды, шаразы, головоломки; - сюжетные игры ("неотосланная депеша", расшифровка иероглифов, тексты с ошнбками) и др.

Участники игры:

Учитель может участвовать в игре в следующих игровых ролях:

- инструктора, объясняющего правила игры и последствия игровых действий;
- судьи, - поддерживающего ход игры, контролирующего соблюдение правил, оценивающего деятельность учащихя;
- тренера, дающего задания, подсказывающего, как поступить в той или иной ситуации, подбадривающего участников, поддерживающего игру;
- председателя (ведущего) дающего импульс к игре, регулирующего весь её ход, подводщего итоги и сопоставляющего моделируемую ситуацию с реальной.

Роль студента: актёры, зрители, эксперты.

Актёры принимают участие в сценах, произносят тексты ролей, создают образы персонажей, взаимодействуют со зрителями, отвечают на вопросы и защищают свою позицию.

Зрители изучают дополнительную литературу, выполняют задания, участвуют в обсуждении, выражают своё отношение к происходящему, соотносят театральные образы с собственной системой ценностей, мысленно создают свой план игры, ставят себя на место актёров.

Эксперты анализируют игру, сравнивают моделируемую ситуацию с реальной, оценивают игру актёров. По ходу игры они делают записи, создают карточки анализа. В конце игры они выступают с результатами экспертизы, выставляют оценки участникам, отмечают наиболее и наименее удачные моменты, обращают внимание на поведение персонажей, адекватность реакции зрителей. Каждому участнику игры выдаётся памятка о порядке участия в игре (см. Приложение 1).

Основные этапы игры:

- Подготовительный этап - предшествует игре.

Готовятся замысел и стратегия игры, пишутся сценарий, план, проводится инструктаж, готовится реквизит.

Учитель объясняет игровую задачу, распределяет роли, даёт дополнительную литературу, составляет опережающие задания, проводит индивидуальные консультации, вносит коррективы в сценарий.

Вводный этап. Проводится в начале урока. Учитель вновь объясняет игровую задачу и возможности игры, роль участников, формулирует познавательные задание, создаёт игровой настрой.

Игровой этап. Игра в собственном смысле слова.

- Оценочный этап. Проводится в завершение игры. Включает в себя анализ игры, оценку и самооценку участников, результативность их игровых действий.

Особо рассматривается вопрос о соответствии моделируемой ситуации реальной. Учитель предоставляет слово экспертам, раздаёт карточки для анализа игры. Уместно провести блиц-интервью и анкетирование.

Чтобы на занятиях по русскому языку было интересно учиться, чтобы у них было желание узнать что-то новое, интересное - необходимо применять занимательный материал. Больше игровых ситуации, соревнований для того, чтобы у студентов появился стимул к учению. Студент всегда с восторгом встречает на занятиях по русскому языку занимательный материал, они немного отдыхают и, в то же время, много узнают, осмысливают, задумываются.

Игровая форма ведения занятий стимулирует условия для создания в аудитории естественных ситуаций и для реализации учебных задач в учебно-игровых действиях. Игровой смысл занятий особая форма моделирования учебной задачи. Важна не внешняя активность, а речевая деятельность обучаемых. Эмоциональная реакция на своеобразии игровых ситуаций создает высокую спонтанную мотивацию изучения языка. Механизм мотивации поддается регуляции при соответствующем отборе игровых ситуаций и игрового материала, раскрывающего эти ситуации. Модификация учебно-игровых ситуаций обеспечивается широким

варьированием и моделированием необходимых условий и обстоятельства. Так, например, при подготовке учителя-руссиста из числа выпускников иерусалимской школы в вузовской аудитории моделируются и разыгрываются школьные ситуации через проведение серии "школьных уроков" с ролевым распределением.

При органическом влечении форм устной речи в игровые действия обучаемых сохраняется реальная возможность передачи текстового содержания как лингвистическими, так и вне лингвистическими средствами. Отсутствие внешнего сходства условных и реальных ситуаций существенно не влияет на речевые действия учащихся, если в основе их поведения, одним из проявлений которого и являются эти речевые действия, лежит психологическая установка (Н. Имедадзе). В большинстве случаев, чтобы понять, прибегают к внешнему описанию, между тем игра создает возможности для того, чтобы жить в самой речевой реалии и, таким образом, понять ее. Ведь даже тогда, когда дается разумное описание, понимание - это внутренний рост, а не внешнее прибавление знаний.

Универсальность игровой формы ведения занятий позволяет управлять усвоением одновременно различных уровней языковой сложности, что естественно в речи, но сложно реализовать в обучении, что естественно в речи, но сложно реализовать в обучении.

"Взрослые" игры, внутренне мотивированные, способны расширять ассоциативную базу учащихся. В игре за каждой репликой как бы видится отрезок с моделированной действительности, "оживляемой" личной сопричастностью изучающего язык к происходящему.

Естественность оперирования словоформами различной языковой сложности в игровых ситуациях позволяет широко противопоставлять грамматические единицы в самой речи. Использование оппозиций (тип: Встретимся! - Нам бы встретиться! - Очень нужно встречаться и др.) составляет органическую часть речевого поведения обучаемых. Усваиваются не только значения словоформ, но и осмысливается логическая сущность противопоставлений. Учебный характер игры ненавязчив, форма предъявления материала постоянно меняется. "Языковым достоинством" игры является именно ее вариативность, легкость замены одних грамматических форм другими. Это создает благоприятные возможности для закрепления и автоматизации в речи обучаемых необходимых конструкций, создает предпосылки для широкого переноса усвоенных знаний и умений.

Использованная литература:

1. Бабанский 1982: Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Москва. Просвещение.
2. Белова 2003: Белова Л.К. Современные методы в современном преподавании. Преподавания истории в школе. №9.
3. Бондаревский 1985: Бондаревский В.Б. Воспитание интереса к знаниям и потребностям к самообразованию: Кн. для учителя Москва Просвещение.
4. www.yandex.ru, www.rambler.ru.
5. Инасаридзе 2008: Инасаридзе Т. Игровая технология. Горькийский университет.

ივანე კოვალენკო (მოსკოვი)
თამარ ინასარიძე (თბილისი)
ნათია ნასყიდაშვილი (თბილისი)

დიდაქტიკური თამაში როგორც უცხო ენის სწავლების ხერხი

სტატიაში განიხილება დიდაქტიკური თამაშების გამოყენება, ასევე, მეტყველების უნარ-ჩვევების ათვისების ეფექტური ამაღლება, მიღებულია ცოდნის სისტემატიზირება, კონკრეტიზირება და განზოგადება.

დიდაქტიკური თამაშები საშუალებას იძლევა სტუდენტთა მიხედვას პრობლემური სიტუაციისაკენ, რაც დადებითად აღიქმება მათი გონივრული მოქმედების უნარების, ვერბალური და ალგორითმიული განვითარებასა.

თამაშების მსვლელობისას სტუდენტს აქვს შესაძლებლობა გამოიყენოს ცოდნა პრაქტიკულად, თამაშის პირობებში შეამოწმოს, რომ შეუვასება და პრობლემატიზირება ხდება გადაწყვეტილების კომპლექტური მიემის ატმოსფეროში.

ამრიგად, თამაშების ფუნქციონირება გადაწყვეტილების მიღების დასაფუძვლება.

Igor Kovalenko (Moskou), Tamar Inasaridze (Tbilisi), Natla Naskidashvili (Tbilisi)

Didactic Game as Reception of a Foreign Language Teaching

In article is discussed the raising efficiency to develop speaking and other skills, a concrete definition and generalization of got knowledge are considered as an acceptance of didactic games at the classes of the Russian language.

Games develop intellectual abilities, will and skills of ethical behavior, informative abilities - perception, attention, memory, imagination, thinking, conclusions and arguments.

During game the student has an opportunity to use knowledge in practice, to check up them in the conditions of game, estimation and forecasting process occurs in atmosphere of collective search true decision!

So in a basis of didactic game decision-making mastering is put.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЗЫ ТОКАРЕВОЙ

Творчество Виктории Токаревой привлекает внимание интересными характерами, отточечностью стиля, психологическими нюансами. В своих произведениях она затрагивает самые серьезные проблемы своего времени. Секрет популярности писательницы нужно искать в простоте и понятности и персонажей, и психологических наблюдений.

Токарева повествует о буднях современного человека. Семейные отношения, любовь и измена, дружба и одиночество, работа и карьера, бытовая рутинa – вот на чем концентрируется ее внимание. В своих произведениях писательница стремится представить некоторую микромодель мира, модель человеческого общения, которую облекает в интересную художественную форму.

В рассказах «Пираты в далеких морях» и «Длинный день» возникают выражения, указывающие на довольно интересные взаимоотношения между людьми. У главного персонажа рассказа «Пираты в далеких морях» Мазаева наблюдается т.н. «гипертрофия обратной связи», а в повести «Длинный день» автор говорит о некотором улавливаемом устройстве (разумеется, речь идет не о техническом устройстве).

«Гипертрофия обратной связи» так раскрывается автором: «Когда интересы другой стороны становятся выше, чем свои». Поэтому и тратится Мазаев для других, забывая о себе и о собственных заботах. Он же «не умеет отказывать, когда его просят». Токарева тут же создает контрастную ситуацию, которая сильнее оттянет авторскую мысль. Из-за того, что Мазаев постоянно занят чужими проблемами, его выгоняют с работы. У его начальника другая теория, отсчет у него начинается с совершенно противоположной точки: «Каждый человек тратит другого человека. Это и называется жизнью». Но здесь нет и тени мазаевского безвозмездности. Если он не выгонит Мазаева с работы, то выгонит его самого. Само с собой ясно, какого нужно «потратить», чтоб самому остаться на плаву.

В современном мире так непопулярен тезис «все для ближнего своего». Таких отзывчивых, щедрых на доброту людей так мало, что выглядят они чуть ли не «белыми воронами», так их обычно в народе называют. А в рассказе Токаревой им дается другое определение: *Такие, как ты – редкость, вроде динозавров*. Другое определение: «Луна – бесполезный спутник, но выше ее с неба, и земля сойдет со своей оси». Мазаевы нужны для нравственной гравитации, Мазаевы помогают людям сохранить свой человеческий облик, «чтобы люди не сошли с оси и не полетели в тартарары». Однако и Киры, начальники, Левки, Тамары и им подобные тоже нужны для соблюдения равновесия, для того, чтобы Мазаевы выполняли свое назначение.

Отмеченные нами выражения – «гипертрофия обратной связи» и «улавливаемое устройство» намекают на необходимость услышать друг друга, уловить сигналы, подаваемые персонажами, на необходимость обрести человеческие связи. Как трудно жить тонким и чутким романтикам в современном шумном и жестком мире! Штурвал на балконе Мазаева ассоциируется со сладкими грезами, с несбытшимися надеждами мечтателя, который живет в душе главного персонажа. Но можно подыскать и другое объяснение этой художественной детали: штурвал не на своем месте может ассоциироваться с человеком не на своем месте и указывать на неумение героя управлять собственной жизнью. Временная подробность возвращает нас в реальность. «...На сегодняшний день ... рядом с штурвалом стояли пустые бутылки из-под боржми и высокая банка с олифой». Реальность низводит героя на Землю, в мир прагматических вещей.

Для анализируемых произведений характерна повторяемость ситуаций. Так, например, Кира садится в машину и предлагает Мазаеву яблоко: *Одно для себя, другое, поменьше, - для меня*. Чуть раньше Тамара после счастливого визита к врачу, ... *достала два апельсина, один – мне, другой себе*. Здесь апельсин, а в эпизоде с Кирой яблоко. И возможно, неслучайно. Ведь это Кира, которую Мазаев называл «стихией женственности». И яблоко в данной ситуации превращается в мифическое яблоко Евы. И сама Кира чем-то похожа на Еву. Может быть, своим подстрекательством? (Вспомним, полусушня-полусерьезно предлагает Андрею убить человека). Отметим, что роль посредника и мирителя супружеской пары из этого рассказа повторяется в повестях «Ехал грека», «Длинный день».

В повести «Длинный день» писательница использует характерную для «женской прозы» сюжетную схему. Ради достижения цели героиня вынуждена преодолеть определенные препятствия. Подобная ситуация с первого взгляда кажется лишь занимательной, интригуемой, направленной на развитие действия. Однако весь семантический корпус текста убеждает нас в том, что отмеченная ситуация в некотором роде полифункциональна: представленный автором конфликт не только определяет своеобразные развитие сюжета и отношения персонажей друг к другу, но и представляет образ человека без прикрас, его истинную суть.

Токарева обязательно проводит психологический анализ ситуации, в которой оказывается ее персонаж. Именно это достоинство отличает ее произведения от т.н. «дамских романов». В отличие от драматической ситуации, на которой выстраивается «дамский роман», в женской прозе особое значение имеет рассматриваемый конфликт, он не только определяет взаимоотношения между героями и динамику действия, но и становится способом оценки и характеристики персонажей (Русская проза ... 2005: 170).

В повести «Длинный день» повествовательная структура произведения несколько осложняется – авторская речь порой незаметно переходит в несобственно-прямую. В авторскую речь влетают слова домработницы Нюры: *Нюра выстала потому, что чувствовала себя одинокой, исключенной из интересов семьи... Мать все время «вырвалась», а отец сидел, как «сидидаха», и читал, «хоть кляпик ему под зад плесни»...*

Сочные разговорные выражения Нюры придают эпизоду некоторую сценическую живость. Создается ощущение, будто автор начинает говорить с присутним эпическим спокойствием, но обиженный и «непослушный» персонаж тут же затыкает ему рот и сам доканчивает фразу.

Токарева явно злоупотребляет некоторыми литературными приемами. На каждом шагу встречающиеся сравнения, крылатые выражения, метафоры несколько умаляют художественную ценность ее произведений. Например, *...так же, как тормозить машину на полном ходу в гололед, ...здесь трагедии дело привычные, как градусники в банке, цель оправдывает средства, ...пора их вносить в Красную книгу* и др. Детальное разъяснение с помощью сравнений, притом довольно избитых, несколько упрощает мысль, делает эмоциональный фон менее выразительным. Бесконечные «как», «словно», «будто», как сказал Чехов, чуть «портят пейзаж».

Однако отметим, что в некоторых эпизодах, учитывая переживания героя, их эмоциональное состояние, общий экспрессивный фон произведения, столь обильные словами конструкции, разъясняющие читателю суть изображаемого, как бы не надеясь на его догадливость, можно принять не как просчет повествовательной манеры Токаревой, а как «думы вслух» отчаявшегося персонажа, которому уже невмочь молчать. «Вероника испытывала нечто похожее на ненависть, но не к другому человеку, а к себе, хотя легче обвинить другого. Страх за ребенка – это больше, чем страх за собственную жизнь. Это страх за собственное бессмертие. Вероника со счастьем поменялась бы с Аней местами: забрала бы ее болезнь, залегла в больницу, чтобы Алеша и Аня ее навещали. Или не навещали. Это не важно». Переживания матери, у которой тяжело заболела единственная дочь, разумеется, не нуждаются в авторском толковании. Писательница здесь возможно хочет подчеркнуть взволнованность, тревожность матери.

Авторская позиция выражает не только и не просто предательства женщины, а именно матери. Следовательно, сюжетная специфика произведений Токаревой во многом определяется темой материнства.

Использованная литература:

1. Русская проза ... 2005: Русская проза XX века. Под редакцией Т.М.Колядич. М.

ნანა ქაჯაია (ბათუმი)

ტოკარევის პროზის თავისებურებათა შესახებ

“ქალური პროზის” ერთ-ერთ თავისებურებას წარმოადგენს ინტერესი თანამედროვე აღმაშენის პირადი ცხოვრებისადმი. ე. ტოკარევის განსაკუთრებით აინტერესებს ქალის ფსიქოლოგია. ოჯახი, სახლი, ერთგულება, ქმარი, ცოლი, საყვარელი, კარიერა, პირადი ცხოვრება – ეს ის საკვანძო ცნებებია, რომელთა შემეუობითაც ელონდება ქალური თეატალთხედა.

Nana Kajaia (Batumi)

About the Characteristics of V.Tokareva's Prose

One of the characteristics of “female prose” is interest towards the private life of modern man. V.Tokareva is especially interested by woman's psychology. Family, name, husband, wife, lover, career, private life-are those link words by which are showed the female views.

АЛЕКСАНДР ПУШКИН И НИКОЛАЙ ГОГОЛЬ В ПЕРЕПИСКЕ

Эпистолярное наследие большого мастера всегда представляет несомненный интерес для исследования. Помимо ознакомления с биографическими фактами, которые позволяют увидеть в гении свойства чисто человеческого характера, эта часть литературного наследия также являет собой объект филологического изыскания, в котором, несомненно, проявляется особая художественная манера автора. В исследовательской литературе немало сказано о переписке Пушкина, хорошо изучены и письма Гоголя, тем не менее, нам представляется небезытересным переписка этих корифеев русской литературы, эпистолы которых проявляют непосредственность мироощущения и ставят нас, по замечанию И.Семенко, «лицом к лицу» с их мыслями, чувствами и настроением (Пушкин 1977: 365). К сожалению, переписка между Пушкиным и Гоголем не была оживленной, и до наших дней из нее сохранилось немного писем. Однако в пушкинских письмах Плетневу, Вяземскому, Одоевскому, Наталье Пушкиной есть упоминание о Гоголе, а Гоголь пишет о Пушкине и его творчестве в корреспонденциях, предназначенных для Жуковского, Данилевского, Плетнева, Погодина, Смирнова, Максимова.

Знакомство Пушкина с Гоголем состоялось в 1831 году в доме литератора Петра Александровича Плетнева. «Какой прекрасный сон видел я в жизни! – говорил Гоголь, для которого ничего на свете не было выше и дороже Пушкина. – Все, что есть у меня хорошо, всем этим я обязан ему» (Шерн 1964:172). В свою очередь, Пушкин с первой минуты и навсегда полюбил Гоголя – «маленькое малороссийское чудо» со всеми его «маленькими и большими странностями» (Шерн 1964:172). Лето 1831 года было одним из самых знаменательных в жизни Гоголя. Живя в этот период в Павловске в качестве дядьки или наставника при слабоумном мальчике, он имел возможность общаться с Пушкиным, который поселился со своей молодой женой в Царском Селе, в нескольких верстах от Павловска. Об этом счастливым времени Гоголь вспоминает через два месяца в письме к своему самому близкому другу А.С Данилевскому: «Все лето я прожил в Павловске и Царском Селе... Почти каждый день собирались мы: Жуковский, Пушкин и я. О, если бы ты знал, сколько прелестей вышло из-под пера сих мужей. У Пушкина повесть, октавами писанная: «Кухарка», в которой вся Коломна и петербургская природа живая, Кроме того, сказки... прелесть невообразимая» (Гоголь 1853: 273).

По прошествии лета Гоголь уезжает в Петербург и пишет оттуда Пушкину 21 августа: «Насилу теперь только управился – со своими делами и получил маленькую оседлость в Петербурге, Но и теперь еще половинно – что я, половинно? – целыми тремя четвертями нахожусь в Павловске и Царском Селе...» (Гоголь 1853: 266-267). Здесь же он сообщает об эффекте, который произвели печатавшися «Вечера на хуторе близ Диканьки» среди наборщиков: «Любопытнее всего было мое свидание с типографией... наборщики, завидя меня, давая каждый фыркать и прыскать себе в руку, отворотившись к стенке... Я к фактору, и он... сказал...: *штучки, которые изволили прислать из Павловска для печатания, очень до чрезвычайности забавны и наборщикам принесли большую забаву.* Из этого я заключил, что я писатель совершенно во вкусе черни (Гоголь 1853: 266-267).

Ответ на это письмо Пушкин высылает из Царского Села 25 августа: «Любезный Николай Васильевич, Очень благодарю Вас за письмо и доставление Плетневу моей посылки... Поздравляю Вас с первым Вашим торжеством, с фырканьем наборщиков и изъяснением фактора» (Пушкин 1878: 59).

В «Письме к издателю «Литературных прибавлений к «Русскому инвалиду» (1831, № 79) Пушкин с восхищением восклицает: «Сейчас прочел «Вечера на хуторе близ Диканьки». Они изумили меня, Вот настоящая веселость, искренняя, непринужденная, без жеманства, без чопорности. А местами какая поэзия! Какая чувствительность! Все это так необыкновенно в нашей нынешней литературе, что я доселе не образумился. Мне сказали, что... наборщики помирали со смеху, набирая его книгу... Поздравляю публику с истинно веселою книгою, а автору сердечно желаю дальнейших успехов» (Пушкин 1976:80). И тут же с трогательной заботливостью о молодом писателе он продолжает: «Ради бога, возьмите его сторону, если журналы, по своему обыкновению, нападут на дурной тон и проч.» (Пушкин 1976:80). Поистине свойство настоящего гения, умеющего видеть начинающий талант и, не питая ни малейшего чувства зависти к нему, ненавязчиво и без афиширования помогать ему пробираться в этом нелегком мире. В указанном же письме Гоголю от 25 августа Пушкин старается подбодрить Николая Васильевича: «Наталья Николаевна... благодарит Вас за воспоминание и сердечно кланяется Вам... будьте живы в Петербурге, что довольно, кажется, мудрено» (Пушкин 1978:59). Потому в письме к Жуковскому и называет Гоголь Пушкина «ангелом святым», который «как дух пронесся» и «воззвал голосом трубным ко мне, лепившемуся по низменному тротуару под высокими

домами» (Гоголь 1953: 270). Гоголь постоянно чувствует поддержку Пушкина и получает от поэта, которому дал прочитать перед отправлением в цензуру повесть «Невский проспект», следующие строки: «Перечел с большим удовольствием; кажется, все может быть пропущено. Секцию жаль выпустить: она, мне кажется, необходима для полного эффекта вечерней мазурки. Авось бог вынесет. С богом! (Пушкин 1978:204). Даже в письме к жене Пушкин не перестает опекать Гоголя: «Пошли ты за Гоголем и прочти ему следующее: видел я актера Щепкина, который ради Христа просит его приехать в Москву прочесть «Ревизора». Без него актерам не спеться... С моей стороны я то же ему советую: не надобно, чтоб «Ревизор» упал в Москве, где Гоголя более любят, нежели в Петербурге» (Пушкин 1978:267).

А вот всего лишь одна строчка пушкинского письма-окончания Гоголю, предшествующий лист которого был оторван и не найден: «Вы правы – я постараюсь» (Пушкин 1978:155). – Сколько такта, сдержанности в этом лаконичном отрывке, какое умение прислушиваться к чужому мнению!

Гоголь высоко ценил творчество великого поэта и, пересылая Данилевскому альманах «Северные цветы», называет напечатанную в нем пьесу Пушкина «Моцарт и Сальери» «чуждой», «в которой, кроме яркого поэтического создания, такое высокое драматическое искусство» (Гоголь 1953: 274).

В письме к историку и беллетристу М.П.Погодину, с которым он познакомился в 1832 году, Гоголь пишет: «Пушкин уже почти кончил «Историю Пугачева». Это будет единственное у нас в этом роде сочинение. Замечательна очень вся жизнь Пугачева. Интересу пропасть! Совершенный роман!» (Гоголь 1953: 284).

Письмо В.Ф.Одоевскому от 30 октября 1833 года из Болдино Пушкин завершает следующими словами: «Кланяюсь Гоголю. Что его комедия? В ней же есть закорючка» (Пушкин 1978:141).

Пушкин объективно оценивает сцены Гоголя и дает им предпочтение в издаваемом им «Современнике» перед драматическим отрывком Одоевского, о чем честно признается Одоевскому: «Разговор недовольных» не поместил я потому, что уже сцены Гоголя были у меня напечатаны – и что вы могли друг другу повредить в эффекте» (Пушкин 1978:262). Гениальный поэт в восторге от прозы Гоголя и не прекращает заботы о молодом писателе. В письме к Плетневу он пишет: «Спасибо, великое спасибо Гоголю за его «Коляску», в ней альманах далеко может уехать; но мое мнение: даром «Коляски» не брать, а установить ей цену; Гоголю нужны деньги» (Пушкин 1978:241).

Гоголь всегда чувствует поддержку и заботу Пушкина, прислушивается к его советам, просит поправки со своим произведением. В январе 1835 года он пишет Пушкину: «Я посылаю вам предисловие. Сделайте милость, пересмотрите, и если что, то поправьте и перемените тут же чернилами. Я ведь, сколько вам известно, серьезные предисловия еще не писал и потому в этом деле совершенно неопытен» (Гоголь 1953: 295). В октябре 1835 года Гоголь просит Пушкина сделать сколько-нибудь замечаний к его комедии и в то же время рассказывает о работе над «Мертвыми душами» - «Сюжет растянулся на предлинный роман и, кажется, будет сильно смешон» (Гоголь 1953: 295). В этом же письме Гоголь просит Пушкина: «Сделайте милость, дайте какой-нибудь сюжет, хоть какой-нибудь, хоть какой-нибудь смешной или не смешной, но русский чисто анекдот. Рука дрожит написать тем временем комедию... Сделайте милость, дайте сюжет, духом будет комедия из пяти актов, и кланюсь, будет смешнее чорта. Ради бога. Ум и желудок мой оба голодают» (Гоголь 1953: 296).

Имена гоголевских персонажей становятся нарицательными, а реплики их – крылатыми. Пушкин не раз использует их в своей переписке. Так, в письме к В.Ф.Одоевскому он упоминает «Чердак Панка» (Пушкин 1978:141), а у жены просит прощения за книгопродавцев, которых, изменяя реплику из «Ревизора» называет «ужасными моветонами».

Гоголь пережил Пушкина на 15 лет. Невыразимая печаль в связи с кончиной большого поэта переполняла его душу. В письме к Плетневу Гоголь обнажает свою нестерпимую боль по поводу большой утраты: «Все наслаждение моей жизни, все мое высшее наслаждение исчезло вместе с ним. Ни одна строка не писалась без того, чтобы я не воображал его пред собою. Что скажет он, что заметит он, чему посмеется, чему изречет неразрушимое и вечное одобрение свое, вот что меня только занимало и одушевляло мои силы. Тайный трепет неукшаемого на земле удовольствия обнимал мою душу... Боже! Нынешний труд мой, вынужденный им, его создание... Я не в силах продолжить его. Несколько раз принимался я за перо – и перо падало из рук моих. Невыразимая тоска!» (Гоголь 1953: 316).

В марте 1837 года Гоголь продолжает ту же мысль в письме к М.П.Погодину: «Ничего не говорю о великости этой утраты. Моя утрата все больше. Ты скорбишь как русский, как писатель, я... я и сотой доли не могу выразить своей скорби. Моя жизнь, мое высшее наслаждение умерло с ним. Мои светлые минуты моей жизни были минуты, в которые я творил. Когда я творил, я видел перед собою только Пушкина. Ничто мне были все толки, я плевал на презренную чернь, известную под именем публики; мне дорого было его вечное и непреложное слово. Ничего не предпринимал, ничего не писал я без его совета. Все, что есть у меня хорошего, всем этим я обязан ему. И теперешний труд мой есть его создание. Он взял с меня клятву, чтобы я писал, и ни одна строка его не писалась без того, чтобы он не являлся в то время очам моим. Я тешил себя мыслью, как будет доволен он, угадывал, что будет нравиться ему, и это было моею высшею и первою наградою. Теперь этой награды нет впереди! Что труд мой? Что теперь жизнь моя?» (Гоголь 1953: 317). В этом же письме Гоголь

гневно обвиняет всех тех, кто способствовал гибели великого поэта: «Ты пишешь, что все люди, даже холодные, были тронуты этою потерей. А что эти люди готовы были сделать ему при жизни? Разве я не был свидетелем горьких, горьких минут, которые приходилось чувствовать Пушкину?» (Гоголь 1953: 318).

В письме к Н.М.Смирнову от 3 сентября 1837 года Гоголь вновь возвращается к этой больной теме: «Я получил... небольшое письмецо от Жуковского, писанное еще им в марте месяце. Пять или шесть строк, но такой исполнены грусти по недавней великой утрате, что я не мог их читать равнодушно» (Гоголь 1953: 320). Здесь же он дает краткий анализ пушкинским стихам «Отрывок», напечатанным в «Современнике»: «Удивительная простота и такая тихая и вместе глубокая грусть, что я даже не в силах был переписать, мне так сделалось грустно» (Гоголь 1953: 320).

На небольшом материале частной переписки Пушкина и Гоголя, а также тех фрагментов их эпистолярного наследия, где имеется лишь упоминание о ком-либо из них, вырисовываются образы больших мастеров – то веселых, то грустных, то многословных, то лаконичных, но всегда искренних, полных любви и восхищения друг другом, несущих простой и ясный слог, лишенный лжи и вычурности. В этих письмах проявляются чувства больших писателей: это и радость Гоголя по поводу знакомства с большим поэтом, благоговение перед ним, обращение с просьбой проверить написанное или дать новый сюжет; это и пушкинская забота о молодом таланте, умение незаметно помочь и поддержать его; это и та глубокая боль, которую вызвала в Гоголе безвременная кончина великого поэта.

Если гений, по образному выражению Пушкина, «с одного взгляда открывает истину» (Пушкин 1978:318), то письма гения открывают его душу и являют собой неисчерпаемый материал для исследования его творческого наследия.

Использованная литература:

1. Пушкин А.С. 1977: Пушкин А.С. Собрание сочинений. В 10-ти томах. Т. 9. Письма 1815 – 1830 годов. М.
2. Шерн Н.С. 1964: Шерн Н.С. Рассказы о русских писателях. М.
3. Н.В.Гоголь 1953: Н.В.Гоголь Собрание сочинений в шести томах. Т. 6. Избранные статьи и письма. М.
4. Пушкин А.С. 1978: Пушкин А.С. Собрание сочинений. В 10-ти томах. Т.10. Письма 1831 – 1837 годов. М.
5. Пушкин А.С. 1976: Пушкин А.С. Собрание сочинений. В 10-ти томах. Т. 6. Критика и публицистика. М.

ვალენტინა ჩხეიძე, შოთა კოსტავა (ქუთაისი)

აღიქმანდრე პუშკინისა და ნიკოლოზ გოგოლის მიმოწერა

დიდ ხელოვანთა ეპისტოლარული მემკვიდრეობა ყოველთვის იწვევდა მათი შემოქმედების მკვლევართა ინტერესს. მწერლების ეს ლიტერატურული მემკვიდრეობის ნაწილი წარმოადგენს ფილოლოგიური შესწავლის ობიექტს, რომელშიც კვლინდება ავტორთა განსაკუთრებული მხატვრული სტილი. მკვლევართა შრომებში არაერთხელ აღინშნულა პუშკინისა და გოგოლის მიმოწერის შესახებ, მაგრამ ჩვენ მიგვაინია, რომ რუსული ლიტერატურის ორი კორიფეს ეპისტოლარული მემკვიდრეობა ისევ და ისევ საყურადღებოა და არ არის ინტერეს მოკლებული. თუნდაც იმიტომ, რომ მასში ულინდება პუშკინის სრუნვა გოგოლზე, როგორც დამწეებ ავტორზე, ნამდვილი გენიოსისათვის დამახასიათებელი თვისება, რომელსაც აქვს უნარი დაინახოს ჭეშმარიტი ტალანტი და არ განიცადოს მის მიმართ არაეითარი შური, დეხმაროს მას გაიკვილოს გზა ცხოვრებაში, აგრეთვე ულინდება გოგოლის უდიდესი პატივისცემა პუშკინისადმი და ის ღრმა ტივილი, რაც მან განიცადა დიდი პოეტის დაღუპვის გამო.

არც თუ ისე დიდი მიმოწერიდან ისახება დიდ ხელოვანთა სახეები – ხან მხიარული, ხან სევდიანი, ხან მჭკრემტეველი და ხან ლაკონური, მაგრამ ყოველთვის პირდაპირი, პირუთენელი, ერთმანეთის მიმართ სიუყურული და აღტაცებითი საესე.

Alexander Pushkin and Nicolay Gogol in Correspondence

The epistolary heritage of great masters always is of interest for researchers of their creativity. Besides acquaintance with the biographic facts, this part of a literary heritage shows object of philological studying in which the special art manner of authors is shown. In the research literature it is much told about Pushkin and Gogol's correspondence, but we are represented reasonably interesting to address once again to an epistolary heritage of these two coryphaeuses of the Russian literature in which Pushkin's care of Gogol as about the beginning writer, property of the genius, able to see the present talent is shown also and, without feeding the slightest feeling of envy to it to help it to make the way with this difficult world, and Gogol's that huge respect which he tested to Pushkin, and a deep pain which was caused in Gogol by premature demise of the great poet.

On a small material of private correspondence of Pushkin and Gogol, images of the big masters - that cheerful appear. That sad, verbose, laconic, but always sincere, full love and admiration the friend the friend.

ИСКУССТВО ЭМОЦИОНАЛЬНО ИЛИ РАЦИОНАЛЬНО?

«Адекватность» решения проблемы рационального и эмоционального в эстетической теории и в частных (например, лингвистической) приктиках гарантировалась до сих пор больше всего, думается, изоляцией одной модальности от другой, т. е. своего рода искусственной препарацией, ритуально осуществленной исследователем в целях «чистоты эксперимента». В такие моменты весь горизонт нашего научного видения целиком заполняет соответственно то одно, то другое явление эстетической инфраструктуры, между ними рвется детерминативные связи, и все, что ни говорится, несет на себе печать святой непогрешимости суждений.

Магия непогрешимости исчезает сразу, как только возникает самый элементарный вопрос: искусство эмоционально или рационально, поставить который мы должны по закону «чистоты эксперимента». Не менее важно также знать, что в слове, тексте, искусстве эмоционально и что рационально в одном и том же явлении, в один и тот же момент. Можно, разумеется, сослаться на синкретизм художественной мыслительности человека, т. е. на неделимость и нерасторжимость этих двух разных начал, и тем самым отмахнуться от проблемы, приобретающей в последнее время значительно научный вес, хотя более продуктивной может оказаться любая попытка привести ясность в нее, какой бы беспомощной или неуклюжей на первый взгляд она ни показалась.

Для начала попытаемся очертить некоторый круг актуальных вопросов, прямо касающихся выбранной нами тематики, и определить исследовательскую задачу, а также дифференцировать тот материал, тот словесно-материальный фон, на котором возможно осуществление подобной задачи. Например, какова природа взаимоотношения, взаимовлияния рационального и эмоционального в деятельном художественно-познавательном подходе творческого индивида к окружающей его реальности и как она отражается на эволюционно-историческом процессе познания?

При выраженной бинарности радио и эмоцио, т. е. без лишних третьих или четвертых членов оппозитивных отношений, образует ли рассматриваемый здесь «бином» активную диалектическую оппозицию с полной гаммой взаимовлияния – нарастания, угасания обоюдных качеств, взаимоотталкивания и взаимоприятия? Как обстоит дело не в плане только качественных, но и количественных характеристик?

Взаимоотношения радио и эмоцио в историческом эстетическом процессе детерминированы прямо или косвенно, носят синхронный или диахронный характер, т. е. определяются синхронными или диахронными детерминантами. (В качестве синхронных детерминантов в данном случае могут выступать, например, степень присутствия индивидуального таланта, гения художника, его некоторых личностных качеств и характеристик; в качестве диахронных – степень «вхождения» художника в то или иное современное ему эстетическое течение, например, входит ли Бах «без остатка» в готику, Моцарт – в барокко, Пушкин – в романтизм и классицизм, Шолохов – в социализм, ведь от фактора вхождения и зависит выявление специфической «печати эпохи» на художнике со всеми вытекающими отсюда обстоятельствами, т. к. модальность общественно-историческая выявляется и конституируется проще и определеннее, чем индивидуальная.)

Где и как конкретно – в слове, фразе, фрагменте, в целом тексте – проявляются предполагаемая взаимосвязь и взаимовлияние радио и эмоцио и возможно ли их при необходимости дифференцировать и разграничивать хотя бы условно-теоретически?

Что «первоначально» – рациональность или эмоциональность? В эмоциональной «упаковке» как будто бы существует любое художественное произведение, но имеет ли место в искусстве сугубо рациональная художественность по форме и содержанию?

Разумеется, что все подобного рода вопросы и даже какие-то частные из них неразрешимы на таких исследовательских микропространствах, как отдельная научная статья. Определение нашей конкретной исследовательской задачи намного скромнее: выявить структурологический момент «дифракции» текстовой модальности на рациональный и эмоциональный аспекты на каком-то конкретном этапе культурной истории человечества. Максимальный сдвиг структурообразовательных модальных качеств художественного текста, зафиксировавший переход одного качества в другое – древнего синкретизма в структурно-дифференциальное со всеми формальными и сущностными признаками, был осуществлен в период самой большой культурологической ломки на рубеже древнего и современного искусства, приходящейся на эпоху Возрождения, в которую затем органично вписываются эпохи Рационализма и Просвещения.

Если первая возбудила в современном человеке всеохватное творческое познавательное стремление, то вторая дала гигантскую, ни с чем не сравнимую разверстку его рационалистической мысли, вызвавшую максимальную эффективную художественную рационально-эмоциональную реализацию литературного, музыкального,

живописного, скульптурного, театрального текстов. Это значит, что количественные накопления древней литературы, в которой текстовая модальность, присутствовавшая в синкретическом, неснятом виде, становятся в указанный, довольно продолжительный период тем самым новым гносеологическим качеством искусства, которое мы определяем как рашнальнны и эмоциональны аспекты познания, интеллектуального освоения действительности. Важнейшим структурообразующим моментом на данном этапе и вообще стала именно рациональность как глубинное проявление художественной модальности, максимально развернутая, как и другие основополагающие культурогенные категории, в данный исторический период времени.

Так что дифракцию художественно-текстовой структуры, а затем и самих понятий осуществил второй, до тех пор не диагностированный член оппозиции – рациональность, стоящая как бы на заднем плане, создав тем самым единую понятийно-категориальную базу для осознания диалектического единства изначально противоречивых основополагающих модальностей человеческой культуры.

Для того, чтобы на примере словесного искусства продемонстрировать, как произошло возникновение нового эстетического качества и в какие взаимоотношения встало по отношению к новым модальностям искусство в целом – древнее, классическое и сугубо современное (знаменующее именно под этим углом зрения совершенно новые свойства и именно поэтому могущее быть интегрировано в общий эволюционно-эстетический ряд), прибегнем к диахронной методике анализа литературы.

В качестве непосредственной иллюстрации можно привести слово «смерть», позволяющее реконструировать следующие этапы своей качественной эволюции.

В фольклоре, мифологии, древней литературе в силу синкретизма миропонимания древних лингвистический знак «смерть» адекватен следующему элементарному значению: прекращению, отыманию жизни как таковой, имеющему смысл лишь в этих семантических и функциональных рамках и ни в каких иных. Если наступила смерть и прекратилась жизнь, то этот факт подразумевал именно прямое, а не переносное значение выбывания того или иного героя из борьбы, из общего дела, отчего трудно становилось друзьям и легче врагам в их взаимном противоборстве. Прекращалась также и линия повествования, связанная с выбывшим участником житейской или героической драмы.

В дальнейшем, с развитием целого комплекса естественных и гуманитарных наук, одномерное восприятие смерти превратилось в многомерное, многозначное и полифункциональное понятие с его дифференциацией биологического, физиологического, психологического, философского, этического, эстетического и других аспектов.

Так, у Шекспира в результате культурогенной сатурации оно демонстрирует все коннотативные оттенки семантической полиморфности и функциональной многомерности.

В функциональном плане понятие «смерть» дает новую проекцию соотношения в единой оппозиции с понятием «жизнь», и пронизывает всю драматическую структуру художественного литературного текста (см. «Гамлет»), что создает поле психологического напряжения, масштаб которого выражается «гамлетовским» вопросом «Быть или не быть?», нависшим как дамоклов меч над личностью героя.

Гете повторил эту драматическую коллизию в своем «Фаусте», введя композиционные (общетекстовые) координаты смерти и жизни в своем собственном оригинальном исполнении: «Мгновение, остановись! Ты – прекрасно!». Но важнейшим нововведением Гете было создание не только духовной, интеллектуальной ипостаси смерти, но и ее физического воплощения в облике Мефистофеля, готового в любой момент отнять жизнь у Фауста. Оба этих момента постоянного соприсутствия смерти, а также факт перерождения Фауста, прохождения жизни через смерть дает новый качественный признак «смерти» – объемность и многомерную глубину этого понятия. Гете как бы говорит: «Вот так смерть наслоилась на человеческое существование, на его плоть и дух, но тем дерзновеннее должен быть его порыв к свету, к самосовершенствованию». Как мы видим, это уже контрасты иного уровня.

Пушкин похожим образом материализует смерть, что свидетельствует об аналогии категориальных форм и содержания в мышлении поэтов разных эпох и разных народов, например, в своих «Маленьких трагедиях» в облике чумы, завистника, скупца, золота, Каменного гостя. Но Пушкин делает и еще один последовательный шаг в сторону функционального структурно-композиционного расширения смысла «смерти» в художественном тексте. В оппозиции «смерть – жизнь» он еще более актуализирует значение промежуточных компонентов типа «любовь», «встреча», «расставание», «ссора», «конфликт», «угроза», «поединок», доводя фактически технику концептуально-рационалистического замысла до «серийной техники», что позволило ему создать особую структурно-композиционную, рационалистическую «грунтовку» своих произведений, в частности, всего болдинского цикла «драматических опытов».

Благодаря лингвистическому знаку «смерть», его широкому понятийному и функциональному полю Пушкин завершил создание новой структурно-художественной сущности, базового пласта, нижнего уровня текста, который можно обозначить как концептуальный, онтологический, рациональный и противопоставить его верхнему, перформативному, эстетическому, эмоциональному, что оказалось принципом построения любого художественного произведения. (Самой собой разумеется, что время, эстетическая идеология эпохи

накладывает отпечаток на данную структуриацию, имеющую непосредственно материальное, онтологическое выражение или чисто рационалистическо-реляционное отношение, как это видно в искусстве модернизма, современном искусстве XX века.)

Следовательно, рассмотрение словесной единицы на широком фоне синхронных и диахронных эпистемологических координат позволяет наиболее адекватно описать всю гамму культурогенных наслоений на смысловую и функциональную специфиацию художественного текста и его структурообразовательный статус и осуществить его культурогенную структурную реконструкцию.

Таким образом, познавательная и культурно-эстетическая деятельность человека не может не отразиться на структуре художественного текста и не обогатить его функциональной полнотой, многомерным и многоуровневым содержанием.

Нижний, концептуальный уровень можно по праву назвать собственно рациональным аспектом художественного текста, а также анализировать его в качестве одного из важнейших структурных компонентов глобальной художественной текстовой организации, в том или ином виде присутствующих в любом частном художественном тексте – в большей или меньшей степени выраженности, в актуализированной или слабо актуализированной позиции, в четком соотношении с эмоцией или в менее четком и т.д.

Тем самым диагностирована рационально-культурогенная «глубина» художественно-литературного текста, его нижний уровень, культурный «экстерьер», спроецированный на культурогенную сферу и на общечеловеческий культурный интертекст.

Вычленение, материализация собственно рационального нижнего уровня оказались эстетико-методологическим ключом к разгадке многих филологических загадок, заданных нам таинственной природой искусства и художественного творчества.

Так, соотношение рациональности – эмоциональности текста может быть приложимо к синхрональной вертикали искусства, к его сугубо качественному измерению, к глубинному «экзолитированию» интерпретируемого нами литературного текста, являясь существенной интерпретативной художественной структуры на вариантном и инвариантном уровнях. Думается, что поле приложения диагностированного нами структурно-модального кода соотносимо с кардинальными искусствоведческими, искусствометрическими, аналитико-информационными, продуктивно-репродуктивными и генеративными проблемами, обще- и частнотеоретическими аспектами художественно-семантической структуры текста, теории текста, ее институциональными проблемами и потребностями, короче говоря, со всем тем гносеологическим магическим кругом, которым незримо опоясан литературно-художественный текст как многоплановое и универсальное, сложнейшее явление общечеловеческой культуры.

Структурно-генетический код пронизывает искусство по всем горизонталям и вертикалям, если можно так выразиться, учитывая его качественные и количественные параметры. Возьмем хотя бы один аспект художественно-семантической иерархии – искусствометрию, которая предложила в свое время научной обществу, возможно, самый блестящий филологический эксперимент – текст на предсказуемость, позволяющий отличить гения от негения, но затем из-за недостатка теоретических предпосылок отошла на позиции скучной эмпирии и накопления опыта.

Проложить раздел по сугубо формальному признаку между гениями – с одной стороны, и негениями – с другой, легко и просто благодаря указанному тексту. Но что это дает нашему исследовательскому разуму? Что можно понять из этой дифференциации? Фактически подобное разделение невозможно не только по социально-этическим, но и сугубо эстетическим меркам, поскольку и там, и там окажутся существенными более тонкие дифференциальные оттенки, требующие качественное различие близко стоящих деятелей искусства.

Пушкин и Мандельштам, возможно, окажутся гениальнее Лермонтова и Пастернака, поскольку концептуально-рационалистический план их художественных текстов изобретательнее, но чей холодный аналитический рассудок посягнет на их социокультурную «парность», на генетическую неустойчивость их творчества? Как в музыке Бетховен лишь после Моцарта, так и в поэзии Лермонтов только после Пушкина, Пастернак после Мандельштама «самодостаточны» в своем самовыражении и в совершенстве своего поразительного воображения искусства. Такого рода следование одних художников за другими оказывается своего рода принципом построения искусствометрических иерархий, в которых за каноном следует комментарий, черно-белая «законодательная» графика сменяется хроматикой индивидуально-психологических интерпретаций, упорядоченность – хаосом.

В свете глобальных онтологических проблем искусства разум и эмоция во взаимном присутствии и взаимосменности, единстве и противоположности способны, как нам представляется, вывести на магистральный гносеологический путь различия качества и количества в художественном творчестве, вертикали и горизонтали, порядка и энтропии, ума и сердца, строгой светотеневой графики и хроматической роскоши.

Для начала следовало бы определить семиотический тип художественного мышления, рационалистический или эмоциональный, свойственный тем или иным эстетическим направлениям, тем или иным творческим личностям, чтобы затем заполнить «диаграмму» эстетической эволюции точными научными данными.

Структурно-генетический код художественной модальности позволяет это сделать, поскольку сочетание в нем неизменности нижнего рационального уровня и регулярного «истирания» под влиянием эстетических закономерностей или «капризов» времени верхнего, перформативного уровня дает нам возможность проследить эволюцию искусства с гипертрофией того или иного качества. Благодаря этому периоды строгого рационализма, где рашно является доминантой, сменяется на периоды, в которых преобладает чувственное, душевное и духовное смятение, преобладает хаос, и художник (или целая художественная эпоха) избегает законодательных канонов и черно-белой графики, обретая эмоциональную и душевную стабильность в колористическом и душевном богатстве оттенков и тонов, в тончайших эстетических сублимациях. Соединяющий восдино все три главнейших этапа человеческой культуры – древней, классической и современной – модальный код позволяет делать подобные глобальные эстетико-типологические наблюдения.

И Пушкин с Лермонтовым соотносятся так же, как соотносится рассудочное и душевное, сердечное с их изумительной способностью все понять и все простить, заполнить ярким светом доброты все мироздание, обнять в горячей любви все человечество.

Сравним близкие по тематике, стилю и музыкальности, по тонкому «переживанию» природы и космическому эгоцентризму знаменитое стихотворение А. С. Пушкина «На холмах Грузии лежит ночная мгла» и изумительное лермонтовское «Выхожу один я на дорогу». Первое кажется «холодным», второе – «горячим». Модально-структурологический код позволяет выявить исключительно ясную по семантической графике, светотеневую контрастацию «ночная мгла» и «мне... светло» и удвоение этого контраста, проведенного уже в «сердечном регистре» «Мне грустно и светло» и т.д. в первом случае, во втором – тончайшую психологическую живопись, пренебрегающую, однако, строгими рационалистическими законами противопоставления света и тени, жизни и смерти, Эроса и Танатоса, но зато с отчаянным криком одиночества, направленным в далекий космос: «Ночь тиха», «душа внемлет Богу», «звезда с звездой говорит», – ни малейшего намека на черно-белые, слепящие глаза контрасты.

Сверканье алмазной кристаллографической решетки пушкинских поэтических «друз» и тончайшая душевно-психологическая живопись художника, не исследующего внутренний или внешний мир, как делает это его старший собрат, а сопоставляющего себя с этим миром и противопоставляющего себя ему в своем душевном томлении, сердечном одиночестве, того художника, который лишь регистрирует свои полные чувства и переживания, а не заглядывает, как Пушкин, в их рационалистическую, умопостижимую сущность, – вот рубежи различий, которые мы переходим или не переходим в своей неизменной любви к Пушкину или Лермонтову. Сравним их еще раз в живом, неинтерпретируемом естестве:

*На холмах Грузии лежит ночная мгла;
Шумит Арагава предо мною.
Мне грустно и легко; печаль моя светла;
Печаль моя полна тобою.*

Как мы видим, даже божественная тишина ночи контрастирована шумом гордой Арагавы – все не так, как у Лермонтова!

*Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит;
Ночь тиха. Пустыня внемлет богу.
И звезда с звездой говорит.
В небесах торжественно и чудно!
Спит земля в сиянье голубом...
Что же мне так больно и так трудно?
Жду ль чего? Жалею ли о чьем?*

Рядом стоящие годы – 1829 и 1841, рядом стоящая фразировка, интерпунктуация, смысловая периодика и собственно смысл разводят, однако, рядом стоящих гениев поэтического слова: одного – к «отцу нашему Шекспиру», к праистокам художественного рационализма, другого – к Есенину, в наш грешный и смятенный век.

Мы глубоко убеждены в том, что разум и чувство нерасторжимы в истинном произведении искусства, а язык и эмоция в искусстве и в жизни сочетаются столь же естественно и органично, как язык и умозаключение.

Is Art Emotional or Rational?

The article deals with two axiomatic positions.

The first one means that every aesthetic word bears emotional charge in itself as far as art basically expresses emotive directive on creativity which is having a brightly declared emotional characters; as it, creativity, reflects active and energetic psycho-emotional attitude towards the environment as well as towards the emotional selection of concrete object's artistic embodiment and its emotional comprehension.

The second position is that every work of art is rational, because "art-is a thought". Besides, individual's and society's impatient thought, aiming at making out eternal ontological principles of being-that is of life and death, of love and hatred-is pulsating in depths of artistic cognition of associates.

Within the chosen subject matter a certain number of urgent issues are being outlined as well as investigation task is being determined. Besides, the verbal material background for solving such a problem is being differentiated. For example what is the origin for interrelations and interdependence between rational and emotional in creative person's cognitive approach towards the reality and how does it affect evolutionary and historical processes of cognition?

Where and how in fact do probable interrelations and interdependence between rational and emotional work: in a word, in a phrase, in an extract or in a whole text? Or whether it is possible for them to be differentiated and delimited even if in theory. What is "primary": rationality or emotionality?

All such questions as well as even some kind of special ones can't certainly be solved in one scientific article.

ЕЩЕ РАЗ О ВАРИАТИВНОСТИ

В последнее время и в зарубежной лингвистике, и в отечественных исследовательских трудах об интонации, изданных в нашей стране, самым распространенным направлением является обнаружение дискретных единиц интонации. Однако, наряду с этим, существуют и мнения, отрицающие дискретный характер интонации. Видно, есть определенные лингвистические реалии, противоречащие этой концепции. И поэтому было бы интересным отметить рассуждения А.Мартине (Мартине 1970:234).

Андре Мартине в своих исследовательских трудах подробно рассуждает о не дискретном характере интонации. В произведении «Синхронная лингвистика» он пишет так: «Как только в информации факторы интонации начинают играть определенную роль, мы оставляем в стороне особое лингвистическое поле дискретных единиц. А это выявляет статистические анализы языковых факторов и после определения строгих границ единицы в поле вариантов образуется субъективная, и в результате частичного отбора исследователя, символическая картина». Можно частично согласиться с тем суждением А.Мартине, что экспериментатор в потоке речи может наблюдать за мизерными различиями проявления интонации, количество которых могут показаться бесчисленными и прелястывать выявлению границ единицы. А.Мартине доказывает также, что символические черты единиц интонации зависят от субъективного выбора исследователя. Однако с этим фактом нельзя согласиться, поскольку символические черты любой дискретной единицы языка реализуются самостоятельно и описание их основных аспектов должно быть адекватным действительности (Мартине 1970:234). Единство различных аспектов определяет позицию единиц в системе связей, а описание недифференциальных аспектов этих связей определяет систему вариантов. На абстрактном уровне языковые единицы выражают события, которые входят в этот класс, а это определяет конкретный уровень, подразумеваемый как целое. Таким образом, взаимосвязь уровней определяется следующим принципом: на конкретном уровне класс выглядит как множество, а на абстрактном уровне как общее. В случае рассмотрения класса как общего он определяется не количеством членов, а установлением их отношений к другому классу (Степанов 1971:53).

Для лингвистического описания система вариантов имеет не меньшее значение, чем система инвариантов (2;3:16). Единицы существуют лишь в своих вариантах. Вместе с тем, естественно, что система вариантов ограничивается языковой нурхой (Общее языкознание 1980:96). Те или иные варианты противопоставляются лишь в рамках своих границ, однако варианты различных единиц противопоставляются только своим единицам.

Опираясь на вышеуказанные выводы, при анализе вариативности сложных синтаксических единиц можем встретить ряд интересных свойств. Известно, что интонация, будучи супraseгментной единицей, многофункциональна. Большинство исследователей в той или иной форме согласны с тем, что интонация различает утверждение и отрицание, вопрос и не вопрос, повеление и не повеление, восклицание и не восклицание. Данное противопоставление не прекращается, т.е. называется как утверждение-вопрос, повеление и восклицание и т.д. Выражение этого противопоставления обычно причисляется к мелодической структуре или ее частям (Delattre 1966:43). Помимо этого, интонация служит разграничению «эксплицитного» и «имплицитного», противопоставляя их внутри каждого из этих типов. Эту функцию можно отнести к особому распределению максимального смысла компонентов интонации (Торсуева 1966:57).

Надо отметить, что интонация обладает в то же время и делимитативной функцией (Vachek 1970:72). Однако здесь существует возможность не учитывать соединения внутри системы единиц или сигналы границ.

Из вышеуказанного становится ясным, что мы встречаем две категории (Торсуева 1976:87) единиц, выполняющие разные функции. Необходимо особо отметить тот факт, что в реальном произношении, не используя теорию информации или аппарат математического вычисления, крайне сложно определить их границы. Каждая из этих единиц с двумя категориями имеет свои границы вариативности. Варианты могут появиться зависимо от намерений и целей говорящего, ситуации речевой коммуникации, специфических языковых материалов, а также от влияния других факторов. Мы исследовали проявление вариантов, происходящих в пространстве одного коммуникативного типа сложных синтаксических единиц (Yunusov 2005:300), и получили интересные результаты.

Анализ был проведен на материале английского и азербайджанского разговорного языков. Именно выбор сложноподчиненного предложения с придаточным дополнительным связан с широкой разработкой этой сложной синтаксической единицы на материале двух неродственных языков. В то же время сложная синтаксическая единица данного типа обладает более высоким уровнем вариативности интонации, чем другие

типы. И синтетические и асинтетические типы сложных синтаксических единиц с придаточным дополнительным были привлечены к эксперименту и подробно проанализированы. Исследование неродственных азербайджанского и английского языков показывает, что предлагаемая сложная синтаксическая единица обладает достаточно стабильной интонационной характеристикой. Эти варианты являются вариантами коммуникативной единицы интонации. Внутри экспрессивных единиц варианты разделяются степенью «выражаемости» и «не выражаемости». Иными словами, будучи более значимым, тот или иной компонент сказанного может выразиться более сильно или более слабо, чем другой компонент. В первую очередь степень выраженности определяется характером вариативности вершины частоты основного тона. Степень эмоциональности фразы, как правило, выражается шириной диапазона частоты основного тона. Наибольший диапазон сочетается с наибольшей эмоциональностью.

Варианты могут образоваться в зависимости от характера сегментного ряда. В плане вариантов исследование интонации выявляет проблему единиц интонации.

Говоря о единице интонации, мы подразумеваем характеристику на абстрактном уровне дифференциров (форма, диапазон, высота прежнего уровня, высота последнего уровня, состояние мелодической вершины, направление тонального движения). Единицы проявляются лишь в системе вариантов, а это составляет ряд классов, рассматриваемых как целое. Исследователи характеризуют вариативность единицы языка как объективную категорию и указывают, что вариативность типична для всех уровней структуры языка, регулируется внутриязыковыми правилами и подчиняется внутриуровневым правилам, а варианты определяются лингвистическими критериями на конкретных уровнях. Отмечается, что в процессе коммуникативного общения возникает множество вариантов, не существующих ранее в системе языка. Несмотря на то, что в системе языка эти варианты не существуют в готовом виде, они являются крайне важными элементами. Таким образом, когда мы говорим о варианте, то понимаем две и более формальные модификации, не связанные смысловым изменением определенных единиц. Из результатов исследований стало ясным и то, что инвариант существует лишь с «единичным». Так или иначе, каждый микровариант это инвариант. И каждый инвариант, являясь микровариантом, объединяет почти все микроварианты, которые входят в инвариант.

Иными словами, совокупность конкретных форм выражения может рассматриваться как множество. Варианты проявляются, избегая этих множеств. Каждая форма выражения это конкретное проявление единицы проходящих через соответствующий вариант.

Исследования доказывают, что наиболее сильный смысловой компонент сложной синтаксической единицы находится в конце предложения. Если основное значение предложения находится в компоненте придаточного предложения, появление вариативности между компонентами главного и придаточного предложения возможно. Таким образом, на постоянность и вариативность сложной синтаксической единицы может повлиять и построение компонентов. Мы считаем, что на вариативность сложной синтаксической единицы может также повлиять и стиль речи. В сложных синтаксических единицах с придаточным дополнительным предложением вариативность происходит чаще всего в монологической речи.

Использованная литература:

1. Veyselov 1980: Veyselov F.Y. Alman dilinin fonetikasi. Bak. Maarif.
2. Veyselli 1993: Veyselli F.Y. Fonetika və fonologiya məsələləri. Bakı.
3. Veyselli 2001: Veyselli F.Y. German dilçiliyinə giriş. Bakı.
4. Yunusov 2005: Yunusov D.N. Müxtəlif sistemli dillərdə mürəkkəb sintaktik vahidlərin variativliyi. Bakı. Mütərcim nəşriyyatı.
5. Yunusov 2000: Yunusov D.N. Sadıxova Z.H. Mürəkkəb sintaktik vahidlərin variativlik xüsusiyyətləri. Təhsil mədəniyyəti, incəsənət. Bakı. №2.
6. Babayev 2004: Babayev S. English phnology. Bakı. Nurlan.
7. Crysdal 1969: Crysdal D. Prosodic systems and intonation in English. Cambridge University press.
8. Delattre 1970: Delattre R. Les dire intonations de base du français. French Review. №1.
9. Martine 1970: Martine A. La linguistique synchronique. 3rd ed..
10. Vackek 1970: Vackek I. Some remarks on juncture in phonological analysis proceedings of the 6th international Congress of phonetic sciences. Praha.
11. Николаева 1970: Николаева Т.М.// Вопросы языкознания. №4.
12. Общее языкознание 1980: Общее языкознание. М. Наука.
13. Степанов 1971: Степанов Ю.С. Семантика. М. Наука.
14. Торсуева 1976: Торсуева И.Г. Проблемы вариативности в интонации. М.
15. Торсуева 1967: Торсуева И.Г. Определение языковых функций компонентов интонации. / Ученые записки I МПТИИЯ. Т 37. ыМ.
16. Торсуева 1969: Торсуева И.Г. Проблемы теоретической фонетики и фонологии. Л.

იუნუსოვ დუნიამინი (ბაქო)

კიდევ ერთხელ ვარიატულობაზე

სტატიაში განხილულია ვარიატულობის პრობლემა ჰუმანიტერული მეცნიერებების თანამედროვე მიღწევების გათვალისწინებით. განხილულია ვარიანტების და ინვარიანტების სისტემა ინგლისურ და აზერბაიჯანული ენების მასალაზე.

Yunusov Duniyamin (Baku)

Once Again on the Variety

The article deals with variety in intonation. The author tries to determine "variant" and "invariant", their boundary lines and to find out factors affecting these variants. To these factors the author concerns: communicative situation, syntagmatic construction, syntactic structure, word order, pause between the components of syntactic units and so on and so forth.

The author finds out the varieties of the components in complex syntactic units, considering the functional-semantic relation and grammatical-intonative relation of the components- principal and subordinate clauses of the complex syntactic units in a closed way. The article determines the role of conjunctions and connectives in formalizing the varieties of complex syntactic units. While investigating the closely relations between relative and correlative connections in complex syntactic units the author finds out the exact degree of varieties of the position of components within the complex syntactic unit, the role of the syntactic structure and the degree of affecting of the verbs used in principal clauses on the varieties of complex syntactic units.

სარჩივი
CONTENTS

წინასიტყვაობა Preface	3 4
<i>ენათმეცნიერება Linguistics</i>	
მამია ფაღავა, ზაზა შაშიკაძე (ბათუმი) კულტურათა დიალოგი ისტორიულ სამხრეთ საქართველოში და ქართველთა ილენტობის ზოგიერთი საკითხი	5
Mamia Paghava, Zaza Shashikadze (Batumi) Cultural Dialogue in Historical South Georgia and Some Issues about the National Identity of the Georgians	13
მერი ცინცაძე, მაია ბარამიძე (ბათუმი) –ად სუფიქსიან საწყისთა საკითხი თანამედროვე ქართულში	14
Mary Tsintsadze, Maia Baramidze (Batumi) The Problem of Infinitives with –ად (-ad) Suffix in Modern Georgian	17
მაია კიკვაძე (ბათუმი) ქართულის, როგორც უცხო ენის, სწავლების ზოგიერთი ასპექტი	18
Maya Kikvadze (Batumi) Some Aspects of Teaching Georgian as a Foreign Language	21
ლალი ეზუგბაია (თბილისი) ზრნისწინი და ტრანსლაციის საკითხი მეგრულის მიხედვით ✓	22
Lali Ezugbaia (Tbilisi) Preverb as a Translative (According to Megrelian Material)	24
მარინე ბერიძე, ნარგიზა სურმავა (თბილისი) ქართული დიალექტური კორპუსი – როგორც ლინგვისტური საკვლევო ინსტრუმენტი	25
Marine Beridze, Nargiza Surmava (Tbilisi) ✓ Georgian Dialectological Corpus – as Linguistic Research Tool	28
ნათელა ფარტენაძე (ბათუმი) ზრნისწინისა და ქვევის ურთიერთმიმართების საკითხი და- ზრნისწინიან დინამიკურ ზმნებში	29
Natela Partenadze (Batumi) The Issue of Interrelation of Preverb and Version in Dynamic Verbs with <u>Da</u> - Preverb	33
მზია ხახუტაიშვილი (ბათუმი) ეროვნული თვითდამკვიდრების ერთ-ერთი კომპონენტი – „ვედაბრული ხელი“	35
Mzia Khakhutaishvili (Batumi) One of the Components of National Self-Establishment “Dedabruli Kheli” (Old Womanly Hand)	39
ინა ჩანტლაძე (თბილისი) სვანეთი და დიდი გალაკტიონი	40
Iza Chantladze (Tbilisi) Svaneti and Great Galaktion	43
ომარ მემიშიში (ბათუმი) დამატებანი ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონისათვის	45
Omar Memishishi (Batumi) Additions to the Etimological Dictionary of Kartvelian Languages	47
პარუნ ჩიმქე (თურქეთი) საზუღაო მოქმედების სემანტიკის შუ- ზრნისწინიან ფორმათა გადმოცემის საშუალებანი ქართულსა და თურქულში	48
Harun Chimke (Turkey) The Ways of Expressing of “on” Actions Semantic “she” Prefix Forms in Georgian and Turkish Languages	50
ქეთევან მარგიანი-სუბარი (თბილისი) მესამე სერიის თურმუბითებისა და პირობით-შუდევობით ფორმათა ურთიერთმიმართებისათვის სვანურში (სემოსვანური მონაცემების მიხედვით)	51
Ketevan Margiani-Subari (Tbilisi) Towards the Interrelations of Perfects of III Series and Conditional-Resultative Forms in Svan (According to Upper-Svan Data)	55

ლილე თანდილავა (ბათუმი) ლაზურის – ხოყური კილოკაის - დღევანდელი პრობლემები ✓ Lile Tandilava (Batumi) The Modern Problems of Laz-Khopian Dialects	56 58
ნინო დოლიძე (ბათუმი) ინტერდიალექტური ფორმები გურიაში ნაწერილ ლოცვებში Nino Dolidze (Batumi) Interdialectal Forms in the Incantations Recorded in Guria	59 61
შუშანა ფუტკარაძე (ბათუმი) ნიკვალსახელებთან დაკავშირებული თავისებურებანი იმერხეულში Shushana Putkaradze (Batumi) Particularities of Pronouns in "Imerkhevi Dialect"	62 66
ქეთევან მარგიანი (სოხუმი) დაღის ხეობის ტოპონიმის ლინგუოკულტურული ასპექტები Ketevan Margiani (Sukhumi) Lingvo-Culturological Aspects of Toponymy of Daii Gorge	67 69
შორენა ფუტკარაძე (ბათუმი) ნასაკლავო წმინტის წარმოების თავისებურებანი ნიგალის ქართულში Shorena Putkaradze (Batumi) The Peculiarities of Verbal Nouns in Georgian of Nigali Gorge	70 74
სოფიო მორალიშვილი (თბილისი) რეკლამის სოციალურ-გენდერული და ლინგუოკულტურული ასპექტები Sophio Morallshvili (Tbilisi) Linguistic-Cultural Aspects of the Magazine Advertisement	75 77
ხათუნა თუმანიშვილი (თბილისი) „ღირებულს დაყვასება სჭირდება“-ცნების გამოსატვისათვის არაბულ ზეპირსიტყვიერებაში Khatuna Tumanishvili (Tbilisi) On the Expression of the Concept "It is Necessary to Appreciate the Valuable" in Arabic Orally Transmitted Folklore	78 82
ანა მესხი (თბილისი) ქართველური და შუმერული ენობრივი მსგავსება-იგივეობანი კაკალი – kakkala Ana Meskhi (Tbilisi) Kakali-Kakkala - Kartvelian and Sumerian Language Similarities,	83 86
ლილი ჯორჯოლიანი (თბილისი) სახელ ეასუმტის შესახებ Lili Zhorzholiani (Tbilisi) About the Name Wakhushti	88 89
მაია ლომია, რუსუდან გერსამია, (თბილისი) მეგრული ტექსტების კომპიუტერული ბაზის სტრუქტურა, საანოტაციო პარამეტრები და მოხმარების პრინციპები Maia Lomia, Rusudan Gersamia (Tbilisi) Structure of the Computer Database of Megrelian Texts Annotation Parameters and Principles of Use	90 93
მარინე ბერიძე, ლია ბაკურაძე, დავით ნადარაია (თბილისი) სულხან-საბა ორბელიანის „ლექსიკონი ქართულის“ კორპუსული ვერსია Marine Beridze, Lia Bakuradze, David Nadarais (Tbilisi) The Corpus Version of the Dictionary of the Georgian Language ("Lexikoni Kartuli") by Sul Khan-Saba Orbeliani	94 97
იზოლდა ჩხობაძე (ქუთაისი) ენობრივი იდენტურობა თანამედროვე კულტურათაშორის კომუნიკაციებში Izolda Chkhobadze (Kutaisi) Language Identity in the Process of Modern Intercultural Communication	99 102
თემურ ავალიანი (ბათუმი) ენობრივი სიტუაცია თანამედროვე საქართველოში (მითი და რეალობა) Temur Avaliani (Batumi) Lingual Situation in Nowadays Georgia (Myth and Reality)	103 106

Sophlo Klpiani (Tbilisi) Modality in the Georgian Language	107
სოფლო ყიფიანი (თბილისი) მოდალობის კატეგორია ქართულ ენაში	110
თამარ თვალაძე (ქუთაისი) შორისდებულის კომენიკაციური რელევანტურობა	111
Tamar Tvaladze (Kutaisi) Communicative Relevancy of Interjections	114
ზევიად ცხვედიანი (ქუთაისი) ენობრივი კონტაქტები: სემიტურ (resp. აფრაზიურ) – ქართველური (resp. იბერიულ-კავკასიური) პარალელური (იბერიულ-კავკასიური ლექსიკა სემიტურში)	115
Zviad Tskhvediani (Kutaisi) Languages in Contact: Semitic (resp. Afro-Asiatic)-Kartvelian (resp. Iberian) Parallels (Iberian-Caucasian Lexical Units in Afro-Asiatic)	118
რუსუდან საღინაძე (ქუთაისი) გრამატიკული და ნორმირებული ენაში	119
Rusudan Saginadze (Kutaisi) Grammatical and Normalized in Language	121
ეთერ ბერიძე (ბათუმი) გლობალური საინფორმაციო საზოგადოება და ენობრივი სიწმინდის დაცვის პრობლემები	122
Eter Beridze (Batumi) Global Informative Society and Problems of Protecting the Language Purity	125
ლევან ხალვაში (ბათუმი) არსებობს თუ არა კაეშირი სიტყვასა და ხაგანს შორის?	126
Levan Khalvashi (Batumi) Is There a Connection Between a Word and a Thing?	128
ლიანა ჭყონია (ბათუმი) აღიმიანის სხეულის ნაწილებთან დაკავშირებული უნივერსალური ფრაზეოლოგიზმები	129
Liana Chkonia (Batumi) The Universal Phraseologisms Connected to the Parts of Human Body	133
ნოდარ ჭყონია (ბათუმი) ასიმილაციის წარმოშობა წყაროები სხვადასხვა ენაში	134
Nodar Chkonia (Batumi) The Sources of Assimilation Origin in Different Languages	141
ნანა ცეცხლაძე (ბათუმი) ფრაზეოლოგიური ვარიანტები იმერხეულში	142
Nana Tsetskhladze (Batumi) Phraseological Versions in Imerkheuli	147
დიანა ახვლედიანი (ბათუმი) ერთი ტიპის დანართის მართლწერისათვის ილიას პუბლიცისტური წერილების მიხედვით	148
Diana Akhvediani (Batumi) The Type of Complement in Orthography according to Ilia's Publicistic Correspondence	153
ეთერ სოსელია (თბილისი) ფერითი სივრცის კატეგორიზაცია და კატეგორიათა ტიპები	154
Ether Soselia (Tbilisi) Categorization of Colour Space and the Types of the Categories	159
ლალი გუგუბია, მარიამ მანჯგალაძე, რატი სხირტლაძე, თედო უთურგაიძე (თბილისი) ქართული ენის გრამატიკის ელექტრონული სისტემა	160
Lali Ezugbaia, Mariam Manjgaladze, Rati Skhirtladze, Tedo Uturgaidze (Tbilisi) Electronic System of the Georgian Grammar	161
მაია ალავეძე (ქუთაისი) თავაზიანობის მაქსიმები და კონვენსაციული დაცვის აუცილებლობა მეტყველების აქტის თეორიაში ლინის, ბრაუნისა და ლევისონის მიხედვით	162
Maia Alavidze (Kutaisi) Maxims of Politeness and Cooperative Principles in the Theory of Speech Acts by Lich, Brown and Levinson	165

თინათინ მარგალიტაძე (თბილისი) ინგლისურ-ქართული ლექსიკოგრაფიის ისტორია საქართველოში: ახალი ტრადიციისათვის საყუქვლის ჩაერა	166
Tinatini Margalidze (Tbilisi) History of English-Georgian Lexicography in Georgia: Setting up a New Tradition	169
მანანა რუსიეშვილი , ქეთევან ღლოთქიფანიძე (თბილისი) ანგლისის უნივერსალური მოდელისა და ენათმეორის ექვივალენტობის თაობაზე (ქართული, ინგლისური და თურქული ანდასუების მაგალითზე)	170
Manana Rusieshvili, Ketevan Lortkipanidze (Tbilisi) Towards the Universal Model of a Proverb and Cross-Language Equivalence (with Reference to the Material of Georgian, English and Turkish Proverbs)	172
ცოური ახვლედიანი (თბილისი) სტაბილური ელემენტების მნიშვნელობა ენის ფონეტიკური ევოლუციისათვის	173
Tsiuri Akhvediani (Tbilisi) Importance of Stable Elements in Phonetic Evolution	176
ნინო კირვალაძე (თბილისი) მეტაფორული კონცეპტუალური პარალელუზმები ამერიკულ და ქართულ პოლიტიკურ დისკურსში (რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის აგვისტოს ომის ჩასაღდას)	177
Nino Kirvalidze (Tbilisi) Metaphorical Conceptual Parallelisms in American and Georgian Political Discourses (On the Material of Russia-Georgia War in August, 2008)	180
ნატალია სურგულაძე (ბათუმი) სარეკლამო სლოგანის პარადოქსები	181
Natalia Surguladze (Batumi) Paradoxes of Advertising Slogans	183
Ekaterine Topuria (Kutaisi) A Problem of Thesis and Antithesis	184
ეკატერინე თოფურია (ქუთაისი) თეზისისა და ანტითეზისის პრობლემა	185
ქეთევან ჯაში (თბილისი) აზრის (ეკვალუბალიზა თარგმანში	186
Ketevan Jashi (Tbilisi) Sense Instability in Translation	189
ნანა სტამბოლიშვილი , ანზორ აბუსერიძე (ბათუმი) ენა როგორც ისტორიული და სოციალური ფენომენი	190
Nana Stambolishvili, Anzor Abuseridze (Batumi) Language as Historical and Social Phenomenon	195
მარინა ჯაში (თბილისი) ფონეტიკური სიმბოლიზმის საკითხისათვის	196
Marina Jashi (Tbilisi) Issues of Phonetic Symbolism	199
მარინა სიორიძე (ბათუმი) ენობრივი მოვლენები (ანდასუები და აფორიზმები) უნივერსალურ გამონათქვამთა სისტემაში	200
Marina Siordize The Language Phenomena (Proverbs and Aphorisms) in System of Universal Statements	203
მანანა ქუთელია (თბილისი) მრავალენოვნების დიდაქტიკის პრინციპები	204
Manana Kutelia (Tbilisi) Principles of Plurilingualism Didactics	207
ნანა ბოლქვაძე (ბათუმი) ფსიქოლოგიური კომუნიკაციის მოდელი და მისი ასპექტები შულც ფონ თუნის მიხედვით	208
Nana Bolkvadze (Batumi) The Model of Psychological Communication and Its Aspects According to Shults Fon Tun	214
გვანცა ჭანტურია (თბილისი)	

Gvantsa Tchanturba (Tbilisi) Marketing Communication and Political Discourse	
ორბე გოშხეტელიანი (ბათუმი) კონვერსაციული მაქსიმები და იმპლიკატურები	213
Irine Goshkheteliani (Batumi) Conversational Maxims and Implicatures	211
ლია ვაგლაშვილი (თბილისი) ბელგიური ფრანგულის ფონეტიკური და გრამატიკული თვისებები	222
Lia Kavlashvili (Tbilisi) The Grammar and Phonetic Originalities of Belgian French	225
Irma Grdzeldze, Nino Pkhakadze (Kutaisi) Language – The Linguistic Transformation of the World	226
ორმა გრძელიძე, ნინო ფხაკაძე (ქუთაისი) ენა - სამყაროს დინამიკური ტრანსფორმაცია	229
Ekaterine Oniani (Kutaisi) How to Model the “Meaning” of Intonation	230
ეკატერინე ონიანი (ქუთაისი) როგორ წარმოვაქვითოთ ინტონაციის “მნიშვნელობა”	232
ზურაბ ბეჟანოვი (ბათუმი) თანამედროვე ინგლისური ენის ზოგადიერების ზოგიერთი მიმართულების ანალიზი	233
Zurab Bezhanov (Batumi) The Analysis of the Leading Directions of the Modern English Modeling	235
ნათია ქათამაძე (ბათუმი) პრეკუპოზიციის თეორიის კვლევის ზოგიერთი პრობლემატური საკითხი ინგლისურ ენაში	236
Natia Katamadze (Batumi) Some Problematic Issues on the Term of Presupposition in English Language	239
თეა შავლაძე (ბათუმი) ინგლისური და იტალიური ენების ურთიერთგავლენა	240
Thea Shavladze (Batumi) English and Italian Language Interaction	242
მარინა ანდრაზაშვილი (თბილისი) ენობრივი ქვედების რელევანტურობა სოციალურ გრადაციასთან მიმართებაში	243
Marina Andrazashvili (Tbilisi) Relevance of Linguistic Action in Relation to Social Gradation	246
ნანა გოგოლაშვილი (თბილისი) ენის პრიმარული და სეკუნდარული სისტემების რეალიზაცია კულტურის სემიოტიკაში	247
Nana Gogolashvili (Tbilisi) Realization of Primary and Secondary Systems of Language in Cultural Semiotics	250
ჟუჟუნა გუმბარიძე (ბათუმი) თანამედროვე ლინგვისტური აზროვნების განვითარება როგორც ენის ლინგვოკულტუროლოგიისაკენ	251
Zhuzhuna Gumbaridze (Batumi) Development of Modern Linguistics as the Way to Linguoculturology	254
ზეინაბ გვარიშვილი (ბათუმი) სოციალური და სიტუაციური კონტექსტის როლი ელექტრონული კომუნიკაციური აქტის ფორმირებისა და წარმართვის პროცესში	256
Zeinab Gvarishvili (Batumi) The Role of Social and Situational Context in Formation and Proceeding of Computer Mediated Communication	260
ნინო დვალიძე (ბათუმი) ტექსტისა და დისკურსის ურთიერთგანმსაზღვრელი მიმართებები და განსხვავებანი ლინგვისტიკაში	261
Nino Dvalidze (Batumi) Text and Discourse Cross- Definitional Relations and Differences in Linguistics	264
ცირა ჭყონია (ბათუმი) ფრანგული ზმნები ბრიტანულ და ინგლისურენოვან ქართულ გაზეთებში	265

Tsira Chkonia (Batumi) Phrasal Verbs in British and Georgian (Published in English) Newspapers	268
დინარა ფაღავა (ბათუმი) ყრანგული მყარი ენობრივი შედარებების ტექსტობრივად მოტივირებული ქართული შესატყვისები	269
Dinara Paghava (Batumi) Textually Motivated Georgian Equivalents of French Stable Similes	272
თამარ დოლიძე (ბათუმი) ინგლისური საგაზეთო სათაურების სტილისტიკა და მისი ლინგვოკულტუროლოგიური ასპექტი	273
Tamar Dolidze (Batumi) Stylistics and Lingvo-Culturological Aspects of English Newspaper Headlines	276
ივლით დიასამიძე (ბათუმი) ვიზუალური მეტაფორები, ანუ სიტყვის სეროგატები თანამედროვე ტექნიკურ საკომუნიკაციო არხში	277
Ivdit Diasamidze (Batumi) Visual Metaphors or Substitutes of Words in the Modern Technical Communicative Channel	280
ნანა მსახურაძე (ბათუმი) პოლიტიკური დისკურსის ლექსიკურ-სემანტიკური და პრაგმატიკული თავისებურებანი 2008 წლის აგვისტოს მიუღწევის მასალების მიხედვით	281
Nana Msakhradze (Batumi) Lexical, Semantic and Pragmatic Features of Political Discourse Based on the Materials of Russia-Georgia War August 2008	284
ნელი ახვლედიანი (ბათუმი) მეტყველების მამაკაცური და ქალური სტილის განმასხვავებელი ელემენტები გერმანულსა და ქართულ ენებში	285
Neli Axvlediani (Batumi) Distinctive Elements of Male and Female Speech Style in German and Georgian Languages	287
ნათია აბაშიძე (ბათუმი) პარონიმია - მეტყველების კულტურის შემადგენელი ნაწილი	288
Natia Abashidze (Batumi) Paronymy – Part of Speech Culture	291
Ленла Диасамидзе (Batumi) Роль каламбура в вербальном юморе	292
ლეილა დიასამიძე (ბათუმი) კალამბურის როლი ევრბალურ იუმორში	294
Leila Diasamidze (Batumi) Role of Pun in Verbal Humour	295
მერი მახარაძე (ბათუმი) დეონტიკური მოდალობა ინგლისურში	296
Mary Makharadze (Batumi) Deontic Modality in English	297
ნინო სამიძე (ბათუმი) ასოლოტურ კონსტრუქციათა ნიშნობრივი არსი და მათი სტილისტური ასპექტი ინგლისურენოვან მხატვრულ ტექსტში	298
Nino Samidze (Batumi) The Sign Status of Absolute Constructions and their Stylistic Aspect in the English Literary Text	301
Кристина Мхитарян (Batumi) Анализ отбора структурных единиц ретронимического моделирования	302
ქრისტინა მხიტარიანი (ბათუმი) რეტრონიმული მოდელირების სტრუქტურული ერთეულების შერჩევის ანალიზი	303
Kristina Mkhitaryan (Batumi) The Analysis of the Selection of the Structural Units of the Retronymic Modeling <i>სლავისტიკა და კულტურათშორისი კომუნიკაცია</i> <i>Slavonic Studies and Inter-Cultural Communication</i>	304
Елизавета Козлова (Тбилиси) Прагматически мотивированное отклонение от литературной нормы в практике современных русскоязычных печатных сми Грузии	305
ელიზავეტა კოზლოვა (თბილისი) თანამედროვე რუსულენოვანი ზეკვლითი მასმედიის პრაქტიკაში ლიტერატურული	

Elizaveta Kozlova (Tbilisi) Pragmatically Motivated Deviation from Literary Standards in Practice of Modern Russian-Writing Printed Mass-Media of Georgia	307
Елена Андрейченко (Афины) Тысячелетняя история заимствований	308
ელენა ანდრეიჩენკო (ათენი) ნახევსები ლექსიკის ათასწლეული ისტორია	310
Elena Andreichenko Long History of Borrowings	310
Борис Имнадзе, Елизавета Хакхаташвили (Тбилиси) PR и язык	311
ბორის იმნაძე, ელიზავეტა ხახუტაიშვილი (თბილისი) PR და ენა	313
Boris Imnadze, Elizaveta Khakhutaishvili (Tbilisi) PR and Language	313
Натела Чохонелидзе (Тбилиси) Активные процессы во фразеологии современного русского языка	314
ნათელა ჭოხონელიძე (თბილისი) სიტყვათწარმოების აქტიური პროცესები თანამედროვე რუსულ ენაში	316
Natela Chokbonelidze (Tbilisi) Active Processes in Phraseology of Modern Russian Language	316
Нана Габдадзе (Тбилиси) Текст как объект интегративного анализа	317
Nana Gabadadze (Tbilisi) Text as the Object of the Integral Analysis	319
Асमत Ардзенадзе (Батуми) Сопоставление косвенных речевых актов в разноразличных языках	320
ასმათ არძენაძე (ბათუმი) ირიბი აქტების შეპირისპირება განსხვავებულ სისტემებში	322
Asmat Ardzenadze (Batumi) Confronted Analysis of Indirect Speech Acts in Different Systems Languages	322
Эльмира Зогранян (Тбилиси) Персонификация времени как архетип языкового сознания	323
ელმირა ზოგრანიანი (თბილისი) დროის პერსონიფიკაცია როგორც ენობრივი ცნობიერების არქეტიპი	325
Elmira Zogranian (Tbilisi) Personification of 'Time' as an Archetype of the Linguistic Consciousness	325
Надежда Кипиани (Тбилиси) О скрытых свойствах языкового содержания и формы	326
ნადეჟდა კიპიანი (თბილისი) ენობრივი შინაარსისა და ფორმის ფარული თავისებურებანი	327
Nadejda Kipiani (Tbilisi) About Latency Characteristics of the Language Form and Content	328
Флора Наджиева (Азербайджан, Баку) Особенности языка русской поэзии конца XX века	329
ფლორა ნადჯიევა (ბაკო) თანამედროვე რუსული პოეზიის ენის თავისებურებანი	331
Flora Nadjileva (Baku) Language Peculiarities of Russian Poetry of 20 th Century	332
Наталья Басиляя (Тбилиси) Поэтический дискурс в интернете	333
ნატა ბასილაია (თბილისი) პოეტური დისკურსი ინტერნეტში	336
Nata Basiliaia (Tbilisi) Poetical Discourse in Internet	336
Марина Алексидзе (Тбилиси)	

Категория пересказываемости в русском и грузинском языках	337
მარინა ალექსიძე (თბილისი) "გალმოცემის" კატეგორია რუსულ და ქართულ ენებში	339
Marina Aleksidze (Tbilisi) The Category of Transmission in the Russian and Georgian Languages	339
მერაბ ახვლედიანი (ბათუმი) Грузинская топонимическая лексика в современном русском поэтическом языке	340
მერაბ ახვლედიანი (ბათუმი) ქართული ტოპონიმები თანამედროვე რუსულ პოეტურ ენაში	343
Merab Akhvelidiani (Batumi) Georgian Toponymic Lexics in Modern Russian Poetic Language	343
მარიამ ვარდიანი (თბილისი) როგორ შევადგინოთ სამეცნიერო ნაშრომის ძირითადი მონახაზი	344
Mariam Vardiashvili (Tbilisi) How to Draft a Scientific Work	346
ინგა კიკვიძე, თეა დაშნიანი (კუთაისი) Семантико-синтаксические особенности бытовых предложений в русском и грузинском языках	347
ინგა კიკვიძე, თეა დაშნიანი (კუთაისი) ყოველდღიური წინადადებების სემანტიკურ-სინტაქსური თავისებურებანი რუსულ და ქართულ ენებში	349
Inga Kikvidze, Tea Dashniani (Kutaisi) Semantic and Syntactic Peculiarities of Utterances in Russian and Georgian Languages	349
ნინო სურმანიძე (ბათუმი) Нестандартные трансформы пословицы	350
ნინო სურმანიძე (ბათუმი) ანდაზების არასტანდარტული ფორმები	352
Nino Surmanidze (Batumi) Non-Standard Transforms of Proverbs	352
Ольга Хитрук (ბათუმი) Театральная рецензия как вторичный жанр	353
ოლგა ხიტრუკი (ბათუმი) თეატრალური რეცენზია, როგორც მეორადი ტექსტი	355
Olga Khitruk (Batumi) Theatre Review as a Secondary Text	355
ლილია აგაძიანოვა (ბათუმი) Сатирическая и эмотивная функции политического коллажа	356
ლილია აგაძიანოვა (ბათუმი) პოლიტიკური კოლაჟის სატირული და ემოციური ფუნქციები	358
Lilia Agadjanova (Batumi) Satirical and Emotional Functions of Political Collages	358
ირმა გლოტი (ბათუმი) Освоение родного языка ребенком-билингвом	359
ირმა გლოტი (ბათუმი) მშობლიური ენის ათვისება ბილინგვი ბავშვის მიერ	362
Irma Gionti (Batumi) Peculiarities of Native Language Learning by the Bilingual Children	362
ირმა შარაძე (ბათუმი) Проблема деградации дворянства по произведениям Н. Гоголя, И. Чавчавадзе и И. Гончарова	363
ირმა შარაძე (ბათუმი) თავად-ბანაურთა დეგრადაციის პრობლემა გოგოლის, გონჩაროვისა და ჭავჭავაძის ნაწარმოებებში	365
Irma Sharadze (Batumi) The Problem of Landlord Class Degradation Shown in the Works by N. Gogol, I. Goncharov and I. Chavchavadze	365
ია ბერაძე (ბათუმი) მეტყველება, როგორც სოციალური სტატუსის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი	366
Ja Beradze (Batumi) Speech as Most Important Factor of Social Status	368
ლელია გოგიტიძე (ბათუმი)	

იმპერატივი როგორც სამეტყველო სტრატეგია	369
Lella Gogitidze (Batumi) Imperative as the Speech Strategy	371
Софико Таварткиладзе (Батуми) Аграмматизмы в современном публицистическом дискурсе	372
სოფიკო თავარტიკლადე (ბათუმი) აგრამატიზმები თანამედროვე პუბლიცისტურ დისკურსში	374
Sofiko Tavartkiladze Agrammatism in the Modern Journalistic Discourse	375
Лейла Хардина (Батуми) Особенности функционирования респонсивных актов	376
ლეილა ხარდინა (ბათუმი) რესპონსივების ფუნქციონირების თავისებურებანი	379
Lella Khardina Features of Functioning of Response Speech Acts	379
Жаннетта Вардзелашвили, Наталия Певнаиа (Тбилиси) Концепт «достоинство» в русской языковой картине мира (лексикографическое и дискурсивное описание)	380
ჯანეტა ვარდელაშვილი, ნატალია პევნაია (თბილისი) კონცეპტი "ღირსება" საქართველოს ენობრივ სურათში	382
Janetta Vardzelashvili, Natalia Pevnaia (Tbilisi) The Concept "Dignity" in the Russian Linguistic Picture of the World	382
Мамед Алиев, Яшар Алхасов (Азербайджан, Баку) Этнокультурология как важный компонент содержания обучения русскому языку в азербайджанской школе	383
მამედ ალიევი, იაშარ ალხასოვი (ბაკო) ეთნოკულტუროლოგია – აზერბაიჯანულ სკოლაში რუსული ენის სწავლების მნიშვნელოვანი კომპონენტი	387
Mamed Alievi, Yashar Alxasov (Baku) Ethnolinguistic Study as an Important Element in Teaching Russian in Azeri School	387
Жаннетта Вардзелашвили, Цицино Церодзе (Тбилиси) Языковой символизм мировосприятия: хлеб – соль – вино (анализ фрагментов Русской и Грузинской языковых картин мира)	388
ჯანეტა ვარდელაშვილი, ციციно წეროძე (თბილისი) სამყაროს აღქმის ენობრივი სიმბოლიზმი: პური – მარილი – ღვინო	390
Janetta Vardzelashvili, Tsitsino Tserodze (Tbilisi) Linguistic Symbolism of the World Outlook: Bread– Salt – Wine	391
Саломе Менабде (Тбилиси) Корреляция фрагментов языковой и научной картины мира	392
სალომე მენაბდე (თბილისი) სამყაროს ენობრივი და მეცნიერული სურათის ფრაგმენტთა კორელაცია	394
Salome Menabde (Tbilisi) Correlation between the Fragments of Linguistic and Scientific Pictures of the World	394
Марина Арошидзе (Батуми) Макроуниверсальные и национальные прецедентные высказывания	395
მარინა აროშიძე (ბათუმი) მაკროუნივერსალური და ეროვნული პრეცედენტული გამონათქაამები	397
Marina Aroshidze (Batumi) Macro-Universal and National Precedent Expressions	397
Ирина Капанадзе (Тбилиси) Функционирование слов бремя, ярмо, иго в сакральном дискурсе и в современном Русском языке	398
ირინა კაპანაძე (თბილისი) სიტყვების <i>ბრემი</i> , <i>იარმო</i> , <i>იგო</i> ფუნქციონირება საკრალურ დისკურსში და თანამედროვე რუსულ ენაში	400
Irina Kapnadze (Tbilisi) Functioning of the Words <i>БРЕМЯ</i> (Burden), <i>ЯРМО</i> (Oxbow), <i>ИГО</i> (Yoke) in Sacral Discourse and in the Modern Russian Language	400
Ирина Попнашвили, Хатна Хатнашвили (Тбилиси)	

Неологизмы как современная интеркультурная коммуникация	401
ნობო პობიაშვილი, ხატია ხატიაშვილი (თბილისი)	
ნეოლოგიზმები, როგორც ინტერკულტურული კომუნიკაცია	403
Nino Popiashvili, Khatia Khatiashvili (Tbilisi)	
Neologisms as Modern Intercultural Communications	403
ნათელა მოსიაშვილი (თბილისი)	
ფერთა სიმბოლიკა და სემანტიკა სხვადასხვა ენასა და კულტურაში	405
Natela Mosiashvili (Tbilisi)	
The Symbolic Meaning of Colour and Its Semantics in Some Languages and Culture	407
მაია ჩხეიძე (თბილისი)	
მენტალური მოდელები კულტურათაშორის კომუნიკაციაში	408
Maya Chkheidze	
Mental Models in Effective Intercultural Communication	410
Светлана Шамогли (Батуми)	
Языковая картина мира как «мозаичное панно» семантических полей	411
სვეტლანა შამოგლი (თბილისი)	
სამყაროს ენობრივი სურათი როგორც სემანტიკური ველების “მოსაზიკური პანო”	413
Sveta Shamogli (Tbilisi)	
Linguistic Vision of the World as “Mosaic Panel” of Semantic Fields	413
Леслава Кореновска (Польша, Краков)	
Лермонтовские переводы поэзии байрона и их переложения на польский и украинский языки	414
ლესლავა კორენოვსკა (პოლონეთი, კრაკოვი)	
ბაირონის პოეზიის ლერმონტოვისეული თარგმანები და მათი პოლონური და უკრაინული ვარიანტები	419
Leslava Korenovska (Poland, Cracow)	
Lermontov's Translation of Byron and Their Transfer into Polish and Ukrainian	419
Индра Дзаганя (Тбилиси)	
Межкультурная коммуникация- успех в международной деятельности	420
ინდირა ძაგანია (თბილისი)	
კულტურათაშორის კომუნიკაცია – საერთაშორისო საქმიანობის წარმატება	422
Indira Dzagania (Tbilisi)	
Cross-Cultural Communication – Success in the International Work	422
Мака Качарава (Тбилиси)	
Языковое выражение концептов «совесть» и «зависть»	423
მაკა კაჭარავა (თბილისი)	
კონცეპტების “სინდისი” და “შური” ენობრივი გამოხატულება	425
Мака Качарова (Tbilisi)	
Linguistic Expression of Concepts “Conscience” and “Envy”	426
Кетеван Сванидзе (Батуми)	
Синонимия и антонимия пословиц (кросс-культурный анализ)	427
ქეთევან სვანიძე (ბათუმი)	
ანტონიმთა სინონიმთა და ანტონიმთა (კროსკულტურული ანალიზი)	430
Ketevan Svanidze (Batumi)	
Synonyms and Antonyms of Proverbs (Cross-Cultural Analysis)	430
Гульнара Диасамидзе (Тбилиси)	
Роль пословиц в межкультурной коммуникации	431
გულნარა დიასამიძე (თბილისი)	
ანდასების როლი კულტურათაშორის ურთიერთობაში	433
Gulnara Diasamidze (Tbilisi)	
The Role of Proverbs in Intercultural Communication (Based on Russian, Georgian and Turkish Proverbs' Examples)	433
Жале Мамучадзе (Батуми)	
Креолизованные рекламные тексты в межкультурной коммуникации	434
ჯალე მამუჩაძე (ბათუმი)	
კრეოლიზებული სარეკლამო ტექსტები კულტურათაშორის კომუნიკაციაში	435
Jale Mamuchadze (Batumi)	
Creolized Commercials in Cross-Cultural Communication	435
ხათუნა ბერიძე (ბათუმი)	
საქართველოს თარგმანები სიმულაკრუმში	436

Khatuna Beridze (Batumi) Georgia's Translation in Simulacrum	438
Дали Доборджинидзе (Батуми) Переклочение кодов в речи билингов	439
დალი დობორჯინიძე (ბათუმი) კულტურული კოდების გადართვა ბილინგების მეტყველებაში	441
Dali Dobordjginidze (Batumi) Changing the Codes in the Bilingualists Speech	441
Фикрет Рзаев (Азербайджан, Баку) Идеология перевода в трактовке текста оригинала	442
ფიქრეთ რზაევი (ბაქო) მთარგმნელის იდეოლოგია ორიგინალის ტექსტის გაგებისათვის	445
Fikret Rzaev (Baku) Ideology of a Translator in Interpretation of the Original Text	445
Иштван Бакони, Эндре Лендвай (Венгрия, Печ) Проблемы межкультурной коммуникации	446
იშტვან ბაკონი, ლენდვაი ენდრე (უნგრეთი) კულტურათშორისი კომუნიკაციის პრობლემები	447
Istvan Bakonyi, Lendvai Endre (Hungary) Problems of Cross-Cultural Communication	447
ნანული ჩხაიძე (ბათუმი) Роль прецедентных имен в формировании языковых картин мира	448
ნანული ჩხაიძე (ბათუმი) პრეცედენტული სახელების როლი სამყაროს ენობრივ სურათებში	450
Nanuli Chkhaidze (Batumi) Role of Precedent Names in Formation of the World Linguistic Image	451
ნანა მაზმიშვილი (ბათუმი) ტრანსლატემის ცვალებადობა სათარგმნი ტექსტების ჟანრისა და ტიპის მიხედვით	452
Nana Mazmishvili (Batumi) Variability of the Translation Unit According to the Genre and Type of the Texts to be Translated	453
თეა ზოიძე (ბათუმი) სემიოტიკათშორისი თარგმანის პრაგმატიკა	454
Tea Zoidze (Batumi) The Pragmatics of Semiotic Translation	456
თამარ დიასამიძე (ბათუმი) არავერბალური ნიშნები აღმოსავლურ და დასავლურ კულტურებში	457
Tamar Diasamidze (Batumi) Non-Verbal Signs in Eastern and Western Cultures	460
სვეტლანა როდინაძე (ბათუმი) სახლვაო ტერმინოლოგიის თარგმნის პრობლემები	461
Sveta Rodinadze (Batumi) Problems of Translation of Marine Terminology	463
Ирине Брунджадзе (Батуми) Культурное поле в грузинском и английском этноязыковом сознании	464
ირინე ბრუნჯაძე (ბათუმი) კულტურული ველი ქართულ და ინგლისურ ფონენობრივ ცნობიერებაში	465
Irine Brundjadze (Batumi) Cultural Field in English and Georgian Ethno Lingual Consciousness	465
კახაბერ როდინაძე (ბათუმი) არაზუსტი თარგმნით გამოწვეული სამართლებრივი პრობლემები	466
Kakhaber Rodinadze (Batumi) He Law Problems Caused by the Wrong Translation	468
შოთა როდინაძე (ბათუმი) პარამიოლოგიური ტექსტების ნაციონალურ-სპეციფიკური ნიშნები და თარგმანის სახეები	469
Shota Rodinadze (Batumi) National – Specific Characteristics of Pareniological Texts and the Ways of Translation	471
Татьяна Мегрелишвили (Тбилиси)	

	Возможные пути модернизации преподавания литературы в аудитории нефилологического профиля	472
ტატიანა მეგრულიშვილი (თბილისი)	ლოკერატურული პარადიგმის სწავლების მოდერნიზაციის შესაძლებლობები არაფილოლოგიური პროფილის აუდიტორიაში	474
Tatiana Megrelishvili (Tbilisi)	The Possible Ways of Modernization Paradigm of Teaching Literature in Auditory with Non Philological Profile	474
Земфира Велиева (Азербайджан, Баку)	Проблема подготовки методических пособий по переводу с русского на родной язык	475
ზეზფირა ველიევა (ბაკი)	მეთოდური სახელმძღვანელოს მომზადების პრობლემა რუსულიდან შობლიურ ენაზე თარგმნისას	477
Zemfira Velieva (Baku)	Problem of Drafting Methodological Coursebooks on Translation from Russian to the Native Language	477
Заира Гурамишвили (Тбилиси)	Новое в парадигме преподавания дисциплины «практическая стилистика» в условиях внедрения реформы образования	478
ზაირა გურამიშვილი (თბილისი)	სიახლე „პრაქტიკული სტილისტიკის“ სწავლების პარადიგმაში საგანმანათლებლო რეფორმების შექმნის პირობებში	480
Zaira Guramishvili (Tbilisi)	Innovation in the Paradigm of Teaching the Discipline “Practical Stylistic” in the Conditions of Implementing Educational Reform	480
Тамара Бондаренко (Тбилиси)	Состояние преподавания русского языка в Грузии	481
თამარ ბონდარენკო (თბილისი)	რუსული ენის სწავლების მდგომარეობა საქართველოში	483
Tamar Bondarenko (Tbilisi)	Russian Language Teaching Conditions and New Methods of Its Teaching in Georgia	483
ლიანა ჩხენკელი (Тбилиси)	О месте лингвострановедческого аспекта в преподавании русского языка как иностранного	484
ლიანა ჩხენკელი (თბილისი)	ლინგვოქვეანათმცოდნეობითი ასპექტის შესახებ რუსულის როგორც უცხო ენის შესწავლის პროცესში	486
Liana Chkhenkeli (Tbilisi)	About Lingvo-Country Studies Aspect in the Process of Learning Russian as a Foreign Language	486
Татьяна Ченшвили-Москаленко (Тбилиси)	Особенности нарратива современной прозы (На основе сборника рассказов Т.Н. Толстой «Ночь»)	487
ტატიანა ჭეიშვილი-მოსკალენკო (თბილისი)	თანამედროვე პროზის ნარატივის თაჩისებურებანი	489
Tatyana Cheishvili-Moskalenko (Tbilisi)	Features Narrative of Modern Prose	489
Наталья Басиная, Надежда Каджая (Тбилиси, Кутаиси)	Проект пособия по развитию письменной речи для студентов-русистов	490
ნატალია ბასინაია, ნადეჟდა კადჯაია (ქუთაისი)	რუსული ენის შემსწავლელ სტუდენტთა წერიითი მეტყველების განვითარებელი დამხმარე სახელმძღვანელოს შექმნის პროექტი	492
Natalia Basinaia, Nadejda Kadjaia (Tbilisi, Kutaisi)	Project of Workbook for Developing of Writing Skills for Russian Language Studying Students	492
Лаура Гурули (Тбилиси)	Некоторые вопросы обучения грамматике в методике преподавания русского языка как иностранного	493
ლაურა გურული (თბილისი)	გრამატიკის შესწავლის სოციაური საკითხი რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლების მეთოდოლოგიაში	495
Laura Guruli (Tbilisi)	Some Questions Corresponding the Learning of Grammar of the Russian as a Foreign Language	495
Ольга Петриашвили (Тбилиси)	Просторечная и иноязычная лексика прозы и.а.Бунина	496
Olga Petriashvili (Tbilisi)	Popular Speech and Foreign Words in I. A. Bunin's Prose	498

Нателя Хинчагашвили (Гори) Форма практического занятия на тему «сюжетная и временно-пространственная организация в шилле «темные аллеи» И.А.Бунина	499
ნათელა ხინჩაგაშვილი (გორი) სიუჟეტური და დროით-სივრცული ორგანიზაცია ი. ა. ბუნინის ციკლში "ბნელი სვიტები"	500
Natela Khinchagashvili (Gori) The Organisation of Plot, Time and Space in the Cycle "Dark Lane" by I. A. Bunin	500
Игорь Коваленко (Россия, Москва), Тамара Инасридзе (Тбилиси), Натия Наскидашвили (Тбилиси) Дидактическая игра как приём обучения иностранному языку	501
იგორ კოვალენკო (რუსეთი), თამარ ინასარიძე, ნათია ნასკიდაშვილი (თბილისი) დიდაქტიკური თამაში – როგორც უცხო ენის სწავლების ხერხი	505
Igor Kovalenko (Moscow), Tamar Inasaridze (Tbilisi), Natia Naskidashvili (Tbilisi) Didactic Game as Reception of a Foreign Language Teaching	506
Нана Каджая (Батуми) Некоторые особенности прозы В.Токаревой	507
ნანა კაჯაია (ბათუმი) ე. ტოკარევის პროზის ზოგიერთი თავისებურებანი	508
Nana Kajaja (Batumi) About the Characteristics of V.Tokareva's Prose	508
Валентина Чхендзе, Мзия Костава (Кутаиси) Александр Пушкин и Николай Гоголь в переписке	509
ვალენტინა ჩხეიძე, მზია კოსტავა (კუთაისი) ადექსანდრე პუშკინი და ნიკოლოზ გოგოლი მიმოწერაში	511
Valentina Chkheidze, Mzia Kostava (Kutaisi) Alexander Pushkin and Nikolay Gogol in Correspondence	512
Светлана Чупринина (Тбилиси) Искусство эмоционально или рационально?	513
Svetlana Chuprinina (Tbilisi) Is Art Emotional or Rational?	517
Дунямин Юнусов (Баку) Еще раз о вариативности	518
დუნიაზინი იუნუსოვი (ბაკო) კიდევ ერთხელ ვარიატულობაზე	520
Dunyamin Yunusov (Baku) Once Again on the Variety	520

გამომცემლობის დირექტორი – ნანა ხახუტაიშვილი
გამომცემლობის რედაქტორი – ლალი კონცელიძე
ტექნიკური რედაქტორი – ედუარდ ანანიძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 24.12.2009
ქალაქის ზომა 60X84 1/16
ფიზიკური თაბახი 333
ტირაჟი 200

შასი სახელშეკრულება

დაბეჭდა უნივერსიტეტის სტამბაში

ქ. ბათუმი, ნინოშვილის 35